

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

ERKİN VÂHİDOV'UN ŞİİRLERİ ÜZERİNE
DİL VE ÜSLÛP ÇALIŞMASI

DOKTORA TEZİ

HAZIRLAYAN
VELİ SAVAŞ YELOK

DANIŞMAN
PROF. DR. ŞUAYİP KARAKAŞ

ANKARA- 2007

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Veli Savaş YELOK'a ait "Erkin Vhidov'un şiirleri zerine Dil ve slp çalışması" adlı çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı/Türk Dili Bilim Dalı'nda DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Ahmet B. ERCİLASUN

ye

Prof. Dr. şuayip KARAKAş (Danışman)

ye

Prof. Dr. İsmet CEMİLOğLU

ye

Prof. Dr. etin PEKACAR

ye

Doç. Dr. nal KAYA

ÖNSÖZ

Bu çalışma, genel Türk edebiyatı içinde önemli bir yeri olan modern Özbek edebiyatının, bilhassa 1953 yılında Stalin'in ölümünden sonra başlayan yeni edebî döneminin önde gelen isimlerinden biri olan Erkin Vâhidov'un şiir dünyasını ve onun üslûp özelliklerini ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Yine bu çalışma şiirin ve şairin görevini toplumu uyandırmak ve onun ilerlemesine katkıda bulunmak olarak benimseyen ve bu yönde şiirler yazan Vâhidov hakkında Türkiye'de ciddî bir çalışma yapılmamış olması sebebiyle bu konu seçilmiştir.

Edebî eser, ana malzemesi sebebiyle yaşayan dili en açık ve canlı bir şekilde sergilemektedir. Bu çalışma ile Türkistanlı bir Türk şairinin eserlerinden hareketle dil ve üslûbunun gösterdiği özelliklerin tespiti amaçlanmıştır. Bu amaçla Erkin Vâhidov'un şiirlerinin transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine aktarması yapılarak, bunlardan hareketle şairin dil ve üslûbu (dolayısıyla eserlerini farklı kılan özellikler; şairin dili kullanırken yaptığı tasarruflar, şairin düşünce ve hayal dünyasının şiirlerine yansıyış biçimi ve şiirlerindeki dil ile ilgili diğer sanat unsurları) ortaya konulmuştur.

Çalışmanın ana malzemesini Erkin Vâhidov'un "Işq Sâvdâsı-I, Şe'r Dünyâsı-II, Ömrüm Däryâsı-III" adlı eserlerinde yer alan 422 şiir oluşturmaktadır. Bu eserlerde yer alan şiirler şairin kendisi tarafından seçilmiş olan şiirlerdir. Erkin Vâhidov'un manzum tiyatroları ve mensur eserleri çalışmanın kapsamı dışındadır. Çalışmada, manzum eserlerin inceleme plânının nasıl olacağı, hangi başlıklardan oluşması gerektiği tartışmalarına girilmeden daha önce yapılmış dil ve üslûp incelemesi plânlarından yararlanılmıştır. Leksikoloji kısmında kelime türlerinin sayıları "Concap ve Concordance" programları yardımıyla hesaplanmıştır.

Çalışma *Giriş*, *Erkin Vâhidov'un Hayatı ve Eserleri*, *İnceleme*, *Sonuç*, *Metin ve Aktarma* ile *Sözlük ve Kaynakça* bölümlerinden oluşmaktadır. "Giriş"te, Erkin Vâhidov'un nasıl bir edebiyat ikliminden beslendiğini ortaya koymak gayesiyle, 20. yüzyıl Özbek edebiyatı "Millî Uyanış Dönemi Özbek Edebiyatı (*Milliy Uyğanış Davri Özbek Adabiyatı*) (1900-1929)", "Sosyalist

Realizm Edebiyatı (*Sotsialistik Realizm Adabiyatı*) (1930- 1960)” ve “Yeni Uyanış ve Bağımsızlık İçin Mücadele Dönemi Edebiyatı (*Yengi Uyğaniş va Müstakillik Üçün Küreş Davri Adabiyatı*) (1960-1990)” başlıkları altında değerlendirilmiştir.

“I. Bölüm”de Erkin Vâhidov’un hayatı hakkında bilgi verilmiş; eserleri “*Şiir Kitapları*”, “*Mensur Eserleri*”, “*Destanlar*”, “*Tiyatro Eserleri*” ve “*Tercümeleri*” başlıkları altında tanıtılmıştır. Şairin 24 adet şiir kitabında klâsik nazım birimleri ve klâsik nazım birimlerinin dışında kalan muhtelif ve düzensiz sayıdaki mısralarla tanzim edilmiş şiirleri yer almaktadır. Edebî tenkit ve sohbetlerden oluşan mensur eserleri, yazarın fikrî olgunlaşmasında katettiği aşamaları yansıtmaktadır. Vâhidov’un destanlarında Volodya Ulyanov’un (V. İ. Lenin) delikanlılık dönemi, fedakârlık ve vatanseverlik, Arzu ile Çoban Ağadost’un aşkları, 1966 yılında yaşanan depremden sonra yeniden imar edilen Taşkent, Hemşire Sünbül’ün hayatı, 1966 depremi ve Özbeklerin sebat ve metaneti, gerçek hayat unsurlarının mehdî, Bengal şairi Nazru’l İslâm’ın hayatı ve fecî âkıbetine bağlı olarak cesaret, fedakârlık, millî borç ve insanlık gibi hususlar işlenmektedir. Tiyatro eserlerinden *Altın Devâr*’da insanoğlunun nefesine uyması ve bunun getirdiği sonuçlar, *İkkinçi Tûmar*’da günlük hayat, dostluk ve çıkar ilişkileri, *İstanbul Fâciâsı*’nda doğruluk ile sahtekârlık, adalet ile adaletsizlik, samimîyet ile yapmacıklık düşünceleri ele alınmıştır. Erkin Vâhidov’un muhtelif tarihlerde yapmış olduğu şiir tercümeleri müstakil bir eser olarak yayımlanmamış; ancak *Sâdâqatnâmâ* ve *İşq Sâvdâsı* adlı eserlerinde müstakil başlıklar altında yer almıştır.

“II. Bölüm”de Erkin Vâhidov’un çalışmaya esas teşkil eden “*İşq Sâvdâsı*”, “*Şe’r Dünyâsı*” ve “*Ömrîm Dâryâsı*” adlı kitaplarındaki 422’i şiiri muhteva, nazım şekli, vezin, dil ve üslûp yönünden incelenmiştir.

“III. Bölüm”de söz konusu eserlerdeki şiirlerin transkripsiyonlu hâlleri, “IV. Bölüm”de de bu metinlerin Türkiye Türkçesine aktarmaları yer almaktadır. Metinlerin anlaşılması ve yorumlanmasında yardımcı olacağı düşünülen kelimeler ise muhtasar bir sözlük hâlinde verilmiştir.

Pek çok çalışma gibi bu tez çalışması da birçok değerli insanın katkılarıyla gün yüzüne çıkmıştır. Beni, umum Türk edebiyatı içerisinde ihmal edilmemesi gereken bir alan olarak zbek Edebiyatına yönlendiren ve Erkin Vhidov hakkında bir çalışma yapmam konusunda teşvik eden Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÖZBAY'a şükran borçluyum. Böyle bir çalışmada takip edilmesi gereken yol konusunda rehberliğini esirgemeyen ilk danışmanım Prof. Dr. Ahmet B. ERCLASUN'a teşekkür ederim. Kendileri yurt dışındayken danışmanlığımı Prof. Dr. şuayip KARAKAş üstlendi; o tarihten itibaren de bu hocamın yardımı, sabrı ve desteğiyle bu çalışma vcda geldi. Kendilerine bütün yardım ve destekleri için teşekkürü bir borç bilirim.

Veli Savaş YELOK

Aralık, 2007

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	xxviii

GİRİŞ

20. YÜZYIL ÖZBEK EDEBİYATI

1. 20. YÜZYIL ÖZBEK EDEBİYATI	1
1.1. Millî Uyanış Dönemi Özbek Edebiyatı (1900-1929)	2
1.2. Sosyalist Realizm Edebiyatı (1930- 1960)	11
1.3. Yeni Uyanış ve Bağımsızlık İçin Mücadele Dönemi Edebiyatı (1960-1990)	14

I. BÖLÜM

ERKİN VÂHİDOV'UN HAYATI ve ESERLERİ

1. ERKİN VÂHİDOV'UN HAYATI	18
2. ERKİN VÂHİDOV'UN ESERLERİ	36
2.1. Şiirleri	36
2.2. Mensur Eserler	41
2.3. Destanlar	41
2.4. Tiyatro Eserleri	58
2.5. Tercümeleleri	60

II. BÖLÜM

İNCELEME

1. ŞEKİL	61
1.1. Nazım Birimleri	61
1.1.1. Klâsik Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler	61
1.1.1.1. Beyitler Hâlinde Yazılmış Şiirler	61
1.1.1.2. Dörtlük Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler	64
1.1.1.3. Beşliklerle Yazılmış Şiirler	69
1.1.1.4. Altılık Nazım Birimiyle Yazılanlar	71
1.1.1.5. Sekizlik Nazım Birimiyle Yazılanlar	71
1.1.1.6. Onluk Nazım Birimiyle Yazılanlar	71
1.1.2. Klâsik Nazım Birimlerinin Dışında Kalan Şiirler	72
2. VEZİN	76
2.1. Aruz Vezniyle Yazılmış Şiirler	76
2.1.1. Bahr-i remel kalıplarıyla yazılmış şiirler	76
2.1.2. Bahr-i hezec kalıplarıyla yazılmış şiirler	77
2.1.3. Bahr-i muzâri' kalıplarıyla yazılmış şiirler	78
2.1.4. Bahr-i Münserih kalıbıyla yazılmış şiirler	78
2.2. Hece Vezniyle Yazılmış Şiirler	78
2.3. Serbest Vezinle Yazılmış Şiirler	86

3. MUHTEVA.....	88
3.1. Aşk ve Sevgi Şiirleri	88
3.2. Sadakat.....	152
3.3. Tevazu	154
3.4. Dostluk.....	156
3.5. Ayrılık.....	169
3.6. Yalnızlık, Ümitsizlik ve İsyan.....	178
3.7. Şairin Benini Anlatan Şiirler	182
3.8. Vatan	210
3.9. Tarımla İlgili Şiirler	245
3.10. Tenkit Şiirleri	256
4. DİL VE ÜSLÛP	293
4.1. LEKSİKOLOJİ	297
4.1.1. Kelime Frekansları ve Mahiyetleri	297
4.1.1.1. Fiiller	298
4.1.1.2. İsimler	301
4.1.1.2.1. Adlar	301
4.1.1.2.2. Sıfatlar.....	312
4.1.1.2.3. Zamirler	318
4.1.1.2.4. Zarflar.....	319
4.1.1.3. Edatlar	321
4.1.2. Deyimler ve Ata Sözlere	322
4.1.3. Taklidî Kelimeler.....	334
4.2. TEKRARLAR	340
4.2.1. Ses Tekrarları.....	340
4.2.1.1. Ünsüz Tekrarları (Aliterasyon)	342
4.2.1.2. Ünlü Tekrarları (Asonans).....	351
4.2.2. Ek Tekrarları.....	355
4.2.2.1. Şiirdeki Yerine Göre Tekrarlar	355
4.2.2.2. Şiirdeki Görevine Göre Tekrarlar	359
4.2.3. Kelime Tekrarları	363
4.2.3.1. Yerine Göre Kelime Tekrarları	363
4.2.3.2. Türe Göre Kelime Tekrarları	364
4.2.4. İkilemeler	376
4.2.5. Kelime Grubu Tekrarları	379
4.2.6. Cümle Tekrarları.....	382

III. BÖLÜM ŞİİRLERİN ÖZBEK TÜRKÇESİNE AİT METİNLERİ

BÂĞIŞLÂV (1)	389
MÂNZÂRÂ (2)	389
*** [MEN CİLGAMÂN...] (3)	390
TÂNG LÂVHÂSİ (4).....	390
KÂMTÂRLİK HAQIDÂ (5).....	390
TÂĞ BİLÂN SÜHBÂT (6).....	390

KİÇİK AY SÖZİ (7)	391
*** [DÖSTLÄRİMİNİ HAYRÂN...] (8)	392
*** [TİNGLÄYMÄN...] (9)	392
*** [QARÂ QÂŞİNG...] 10	392
EKSKAVATOR (11).....	392
*** [GÂHİ POYEZD...] (12)	393
MÄCNÜNTÂL (13).....	393
QUBBÂN KÖLİGÄ (14)	395
BÜLÂQ (15).....	395
*** [ÜÇRÂŞÜVGÄ...] (16)	396
SEVGİ (17).....	396
PÖLÂT (18).....	397
YÖLLÄR (19).....	397
XAYRLİ KEÇ (20).....	397
ÂNÂ TUPRÂQ (21).....	398
ÖLKÄ (22)	398
***[KÜN TAĞ...] (23).....	399
YOQ, HÄLÄVÄT İSTÄMÄYMÄN (24)	399
ŞE'R KEÇASI (25).....	399
*** [ÄYTİB BÖLDİM...] (26).....	400
*** [TÂ TİRİKDİRKLİ...] (27).....	400
ÂLİMLÄR VÄ ŞÂİRLÄR (28).....	401
ŞE'R HAQİDÄ ŞE'R (29)	401
YÂŞLİK (30)	402
ŞÂİR ÜMRİ (31)	403
TERÄNLİK (32)	404
SÜRÄT (33).....	404
SÄMÄRQAND KEÇÄSİ (34).....	405
QIZALÂQ (35)	406
*** [ÂY FÂNÜSİN...] (36)	406
FİRÂQ HAQİDÄ (37)	407
*** [ÄYDİN KEÇÄ...] (38)	408
KİMNİ ETMÄS BÜ KÖNGİL ŞÄYDÄ (39)	409
KOSMONAVT VÄ ŞÂİR (40)	410
YÜRÄK vâ AQL (41).....	411
MAY ŞE'Rİ (42).....	412
GÖZÄLLİK (43)	414
ÄSÄBLÄR (44)	414
ÇÜMÄLİ (45)	414
*** [ŞE'R BİTDİ...] (46)	415
ÇÄŞMÄ QÂŞİDÄ (47).....	415
*** [FÜRSAT – ÄLTİN...] (48)	416
YELKÄN (49).....	416
ARARAT ÇOQQİSİGÄ (50).....	416
ÄZGÄNÜŞ (51).....	417
AYRILIŞ (52)	418
FÜZÜLİY HÄYKÄLİ QÂŞİDÄ (53)	419

XAYRLÄŞÜV (54)	420
MENİNG YÜLDÜZİM (55)	421
KÜTİŞ SÄÄTLÄRİ (56)	422
ÇİRÇIQ (57)	423
ÄLİMLÄRİNİNG RÄFİQALÄRİGÄ (58)	423
XÄTİRÄ (59)	424
TÖRTLİK (60)	424
ÖÇİRGİÇ (61)	424
KİPRİKLÄRİM (62)	425
DÄRYÄ ÄQŞÄMİ (63)	425
XÄRÄZM QÄVÜNİ (64)	425
BİR TÄMÇİ YÄŞ (65)	426
ÄYGÄ (66)	426
BÄŞ TEBRÄTÄR SÄÄT KÄFGİRİ... (67)	427
İNSÄN vâ FÜRSAT (68)	427
*** [KÖÇÄ ÖRTÄSİDÄ ...] (69)	428
KÜN ÖTGÄNDÄ (70)	428
*** [BÄLÄLÄRNİ...] (71)	429
CAN ŞİRİNMİ, QAND ŞİRİN (72)	429
VAKZALDÄ (73)	429
SÄDÄQAT (74)	430
İNSÄNİYÄT TARIXI (75)	430
*** [CÜDA QADİM] (75/1)	430
*** [ÄLÄMPÄNÄH...] (75/2)	431
*** [YÄNÄ ÜLUĞ...] (75/3)	431
*** [QAYTİB YÄNÄ ...] (75/4)	432
YENGİ YIL GÜLDASTÄSİ (76)	432
KÜY ÄVCİDÄ ÜZİLMÄSİN TÄR (77)	434
YÜLDÜZ (78)	434
ŞE'R VÄ ŞAXMAT (79)	434
SÖNGÄN YÜLDÜZLÄR (80)	435
KEÇÄ VÄ KÜNDÜZ (81)	436
ÜÇİ TÜGÜK DÄSTRÖMÄL (82)	436
DEBÄÇÄ (83)	437
TÜN BİLÄN YİĞLÄBDİ BÜLBÜL... (84)	438
BÄRÇÄ ŞÄDLİK SENGÄ BÖLSİN (85)	439
ĞUNÇÄ (86)	440
SÜRMÄ (87)	441
DİLDÄRGÄ NÄMA YÄZDİM (88)	442
SAMARQAND (89)	443
ÇÄŞMÄ (90)	444
LÄLÄ SÄYLİ (91)	444
YOQ EMİŞ ÄRZÜDÄ ÄYB (92)	445
SÄRV (93)	446
KİPRİĞİNGDÄN OQ ÜZİB (94)	447
BÄRG (95)	447
KÖZİNG (96)	448

BÄNDİ ZÜLF (97)	449
KİMDÄ İQTİDÂR YOQDİR... (98)	450
SENGÄ BAXTDÂN TAXT TİLÂRMÂN (99)	450
DÂSTÂNGÄ YÂZ (100)	451
DÄVRÂN YÜKİ (101)	452
DÖSTLÄRİMGÄ (102)	453
SÄMÄR BÖLGÄY (103)	453
HİCRÂN YÜKİ (104)	454
PÄRİŞÂNLİK (105)	455
YÂŞLİGİM (106)	456
XAYÂL (107)	456
ŞÂHİGÜL (108)	458
ÜYĞÄTMÄGİL... (109)	458
QALÂM (110)	459
ÜZÜM (111)	460
DÖST BİLÂN ÂBÂD ÜYİNG (112)	460
RÂŞKİM (113)	461
YENÄ QALÂMGÄ (114)	462
ŞİRİN (115)	463
ÜÇ BÄLÂDÂN SAQLÄSİN (116)	463
ZÄMİN VÂ FAZÂGİR (117)	464
XAZİNÄ (118)	465
HÂFİZGÄ (119)	466
NÄ QİLSİN (120)	466
ZÄMÂN (121)	467
DÜTÂRİM TÂRİ İKKİDÜR... (122)	468
SEVGİNİ TÂRTİB BÖLÜRMÜ... (123)	469
ÂYNİNG ÖN BEŞİ QÄRÂNGU (124)	469
GÜLNÂRİNİ ÖP... (125)	470
ŞE'R ÂZİZ ÂLÂM ÂRÂ (126)	471
SÄYR (127)	471
SEVGİ (128)	472
GÜLLÄR BÄZMİ (129)	473
GÜLÇEHRÄLÄR (130)	474
İŞQ İSTİLÄSİ (131)	475
TÂNG ĞAZÄLİ (132)	475
DİLDÄ İŞQ DÄRYÂÇÄDİR... (133)	476
BÄHÂNÄ QİLMÄS (134)	477
EY KÄBÜTAR (135)	477
TÄLÄ SÂÇ (136)	478
LÄLÄ (137)	479
KÖZGÜ (138)	479
BİR GÖZÄLKİM (139)	480
QUYÂŞ (140)	481
İZHÂRİ İŞQ (141)	482
ÖRTADÄ BEGÂNA YOQ (142)	482
TARÂQ (143)	483

VİSÂL SÂĞINÇI (144)	483
MASAL BÂRKİM... (145)	484
NÂSİHÂT (146)	485
SÂÇ MÂDHİ (147)	485
KOÇÂMEN (148)	486
BÂŞINDÂDİR (149)	487
ÖZBEGİM (150)	487
FÜZÜLİY ĞAZÂLİĞÂ MUXAMMÂS (151)	490
NÂVÂİY ĞAZÂLİĞÂ MUXAMMÂS (152)	491
BÂBÜR ĞAZÂLİĞÂ MUXAMMÂS (153)	492
VÂTANDIN YAXŞI YÂR BÖLMÂS (154)	492
YÜLDÜZLÂR ZİYÂSI (155)	493
QUYÂŞ MÂSKÂNİ (156)	493
NİDÂ (157)	493
BÂĞIŞLÂV (157/1)	493
*** [XAYÂLNİNG...] (157/2)	494
*** [QUYÂŞ BÂTÂR...] (157/3)	499
*** [QUZĞUNNING...] (157/4)	502
*** [TENGDÂŞİM...] (157/5)	505
ÂRZÜ ÇÂŞMÂSİ (158)	507
DEBÂÇÂ (158/1)	507
*** [QÂRÂ DENGİZ...] (158/2)	508
*** [GÖZÂL EDİ...] (158/3)	508
*** [ÂYLÂR ÒTİB...] (158/4)	509
*** [ÂSLİDÂ- Çİ...] (158/5)	510
*** [ŞÜ KEÇ ÜYGÂ...] (158/6)	511
*** [QARÂ TÛNDÂ...] (158/7)	512
*** [SÂYİLGÂHDÂ...] (158/8)	513
*** [BÂLÂLİKDÂN ...] (158/9)	513
*** [SÛV BÖYİDÂ...] (158/10)	514
*** [TÂNG ÂTÂRDÂ...] (158/11)	515
*** [QÂRÂ SÂÇİN...] (158/12)	515
*** [QIŞLÂQ BÖYLÂB...] (158/13)	516
*** [ÂRZÜ QIZNİNG...] (158/14)	517
*** [ÂRZÜ BÛ...] (158/15)	517
*** [KÒTÂRİLDİ...] (158/16)	517
*** [BÂZM QIZĞIN...] (158/17)	518
*** [ÂH, ÂRZÜ...] (158/18)	519
*** [ÒTÂVERDİ KÛNLÂR...] (158/19)	519
*** [ÂQŞÂM...] (158/20)	520
*** [HİCRÂN...] (158/21)	520
XÂTİMÂ (158/22)	521
PALATKADÂ YÂZILGÂN DÂSTÂN (159)	521
TRAMVAYDÂĞİ SÛHBÂT (159/1)	526
“T- 34” (159/ 2)	526
BÂLÂLÂRNİ CÔNÂTİŞ (159/3)	529
KELİNÇÂK (159/4)	530

ÒZBEK QIZI LYUBOV' TİMÇENKO (159/5).....	531
ŞAHAR İCRÂKOMİNİNG RÂİSİGÂ ÂŞIKLÂRDÂN ÂRİZÂ (159/6)	535
ŞAHRİ DİLÂRAM (159/7)	538
NİHÂYÂ (159/8).....	539
QUYÂŞ MÂSKÂNİ (160)	541
*** [MEN BİR...] (160/1).....	541
*** [XAYÂL...] (160/2)	542
*** [SÒLİM FARGÂNÂNİNG...] (160/3)	542
*** [ÒTGÂN KUNLÂRİMNI...] (160/4)	543
*** [SÂĞINÇ...] (160/5)	543
*** [QALÂM...] (160/6)	544
*** [ŞE'RİYÂT...] (160/7).....	545
*** [MENİ ŞE'R...] (160/8).....	545
*** [ÂLÂM KENG...] (160/9)	546
*** [BYORNS...] (160/10).....	546
*** [QANÇÂ ÂZİZ...] (160/11)	547
*** [MÙHABBÂT QOYÂLGÂY...] (160/12)	547
*** [QARDÂŞ DÒSTİM...] (160/13).....	548
*** [BÂLKİ POLKDÂŞ...] (160/14).....	548
*** [YÜLDÜZLÂR DÂRYÂSİ...] (160/15).....	549
*** [NÛR QOYNİDÂ...] (160/16).....	549
*** [BİZGÂ ÂLTİN...] (161).....	550
İLTİCÂ (162).....	550
*** [BÂHÂR...] (163).....	550
ŞÂİR (164).....	551
ŞÂİR QALBİ (165)	552
TÂSÄVVÛR (166).....	552
ÛSTÂZ HÂBİBİYGÂ (167).....	553
QÂZÂQ AQINLÂRİGÂ 168.....	553
QONGİRÂTDÂ ÄYTİLGÂN ÄLYÂR (169).....	554
TÄBRİK (170)	555
KARDİÖGRAMMA (171)	555
SÄKKİZİNÇİ MART (172).....	557
ÂQŞÂM (173)	558
ABAY (174)	559
YOQÂLGÂN ŞE'R (175).....	561
LİRİK QAHRÂMÂN (176)	562
QÂRXAT (177)	564
HÂZİRGİ YÂŞLÂR (178)	567
ÒZBEKİSTÂN (179)	570
DÒSTLÂRGÂ MÄKTÛB (180)	573
İLTİCÂ (181).....	574
[EY, HÄYÂT...] (181/1)	574
[İNSÂN CİSMİN...] (181/2).....	575
[MENGÂ NÂSİB...] (181/3)	575
[MEN DÛNYÂGÂ...] (181/4)	575
[MEN YÄRÂLGÂN...] (181/5).....	575

[BÜNDÄ BÂR...] (181/6)	575
[NE DÄVRÄNLÄR...] (181/7)	575
[VAQT KELÄR...] (181/8)	576
[EY, HÄYÄT...] (181/9)	576
[TÄ BÜ DÄM...] (181/10)	576
[MENGÄ DİYÄR...] (181/11)	576
[MENGÄ MÄSLÄK...] (181/12)	576
[MENGÄ SEVGİ...] (181/13)	576
[MENGÄ DÖSTLÄR...] (181/14)	577
[MENGÄ QALÄM...] (181/15)	577
[ZÄMÄN KELÄR...] (181/16)	577
VÄFÄ (182)	577
[GÄRÇİ YILLÄR...] (182/1)	577
[MENİ, BÄRHÄYÄTSÄN...] (182/2)	579
ÜSTÄZ ĞAYRÄTİYGÄ (183)	583
*** [EY, MEN BİLGÄN...] (184)	583
TİRİK SÄYYÄRÄLÄR (185)	584
BİZLÄR İŞLÄYÄPMİZ (186)	585
ÄTÄ TİLÄĞİ (187)	590
ZÄNGÄRİ ŞÜ'LÄLÄR (188)	591
İSTÄK (189)	592
ÄNÄ TİLİM ÖLMÄYDİ (190)	593
TİLÄK (191)	594
TÄNGRİ VÄ YÄMÄQQİ (192)	594
YÄŞ ŞÄİRLÄRGÄ (193)	595
BÄNG ÜRİNG (194)	597
YÄLGİZLİK İSTÄĞİ (195)	600
TÄĞ LÄÇİNİ (196)	601
TEMİR TÄN DÄHÄLÄR (197)	603
ZÄMİN SÄYYÄRÄSİ (198)	605
"ÄQSÄQÄL" (199)	606
ARMÄN (200)	609
İXLÄS (201)	609
MAQBÄRÄDÄĞİ YÄZÜVLÄR (202)	610
[Ü, DÜNYÄGÄ...] (202/1)	610
[Ü, ÄRÄMNİ...] 202/2	611
TÄÄCCÜB (203)	611
ÄTDÄŞLÄRİMGÄ (204)	612
QALÄMHAQI VÄ ÄYLİK (205)	613
ÜÇ BÄYT (206)	613
*** [ÄGÄR DÖSTİNG...] 206/1	613
BÄLÄLÄR (207)	614
ARÜZ VÄ BÄRMÄQ (208)	615
TÄNDİR HAQIDÄ ERTÄK (209)	616
KÜZÄTİŞ (210)	618
"SÄDÄQAT" (211)	621
SÄDDÄLİK (212)	621

ŞARQİY QIRĞAQ	621
KALGARİDÄ SÄÄT ÖN İKKİ (213)	621
AUKTSİON (214)	622
ÄRSLÄN ÖRGÄTÜVÇİ (215)	623
ÄLİŞER NÄVÄİY KEMÄSİ (216)	626
ÜNÜTİŞ QOŞIĞI (217)	626
KOÇÄ ÇETİDÄĞİ ÄYÄL (218)	627
*** [ZÄMİN ÄTLİ...] (219)	629
ŞARQİY QIRĞAQ (220)	629
AFĞÄN ŞÄİRLÄRİGÄ (221)	631
SİRDÄRYÄ ÖLÄNİ (222)	632
ŞÄİRLİK (223)	633
MÜHÄRRİR (224)	633
KEÇİKİŞ (225)	634
TÖY ÄQŞÄMİDÄ (226)	634
ĞAFLÄT (227)	635
*** [SÄVUQ ÇÄRDÄQLÄRDÄ...] (228)	635
KÖHİNÜR (229)	636
QALB ŞÜNDÄY ÜMMÄNKİ... (230)	638
TÄBİÄT VÄ QIZÄLÄQ (231)	639
MAKSİM GOR'KİY BİLÄN SÜHBÄT (232)	640
KELÄCÄKKÄ MÄKTÜB (233)	641
TÜŞLİK TÄNÄFFÜS (234)	643
ĞAZÄLNİ SEVGÄN QIZ (235)	647
SÄLBİY HÄYACÄN (236)	647
*** [QULLUQ QIL...] (237)	648
VİRÜSLÄR (238)	649
DEHLİ AEROPORTİDÄ BÖLGÄN VÄQEA (239)	650
YÜRTİM BÄLÄSİ (240)	651
VÄTÄN SÄĞİNÇİ (241)	652
YÄNGİ YIL ŞE'Rİ (242)	653
GEORGIY A'ZAMOV XÄTİRÄSİGÄ (243)	653
DEVÄNÄ HAQGÖY (244)	654
*** [ÄRÄL ÖLÄYÄTİR...] (245)	654
DÄRİLFÜNÜNGÄ (246)	655
QURÄLSİZLÄNİŞ (247)	656
*** [KÄCFE'L, KÄCRÄFTÄRLÄR...] 248	656
QARSÄK HAQIDÄĞİ ŞE'RGÄ CÄVÄB (249)	657
QALIN PÜLİ (250)	657
RÜHLÄR İSYÄNİ	657
RÜHLÄR İSYÄNİ (251)	657
Dästän (251/1)	657
ÄBÄDİYÄT HAQIDÄ RİVÄYÄT (251/2)	659
BİRİNÇİ FÄSL (251/3)	663
ŞÄİR QALBİ (251/3-a)	663
*** [NÄZRÜL İSLÄM...] 251/3-b	664
*** [ŞÄİRNİ...] (251/3-c)	665

*** [HÄR NEÇÄKİM...] (251/3-ç)	666
İSYÂN QOŞIĞI (251/3-d)	667
*** İSYÂN ŞE'Rİ (251/3-e).....	669
FİDÂYİLİK TOĞRİSİDÄ RİVÂYÄT (251/3-f)	670
İKİNCİ FÄSL (251/4)	673
ĞALÂYÂN (251/4-a).....	673
*** [ŞÂİR ÄYTGÄN...] (251/4-b).....	677
*** [ŞÂİR BÖLSÄNG...] (251/4-c).....	678
*** [NÄZRÜL İSLÂM...] (251/4-ç)	678
CÄHÄLÄT TOĞRİSİDÄ RİVÂYÄT (251/4-d)	680
ÜÇİNCİ FÄSL (251/5).....	685
TÜTQUNLİKDÄ (251/5-a)	685
*** [VAQT KÄM BÖLSÄ...] (251/5-b).....	687
*** [NÄZRÜL İSLÂM...] (251/5-c)	688
*** [QIYNADİLÄR ÜNİ ...] (251/5-ç)	690
ŞÂHİ CÄHÂN VÄ AVRÄNGZEB HAQİDÄ RİVÂYÄT (251/5-d)	692
*** [KÜNLÄR ÒTİB ...] (251/5-e)	696
*** [YİĞİRMÄ YIL...] (251/5-f).....	696
*** [TARİX...] (251/5-g)	701
*** [EY DİL ...] (251/5-ğ).....	701
TÖRTİNCİ FÄSL (251/6)	702
ŞÄRPÄLÄR (251/6-a).....	702
ÄLİY RÜHLÄR TOĞRİSİDÄ NAQL (251/6-b)	705
BEŞİNCİ FÄSL (251/7).....	707
ÄZÄDLİK (251/7-a).....	707
*** [QIRQ YIL...] (251/7-b).....	708
ZÄHİDLÄR VÄ ÄRİFLÄR HAQİDÄ HİKÂYÄT (251/7-c)	709
NİHÂYÄT (251/8-a)	711
*** [KÖTÄRÄLMÄY...] (251/8-b).....	713
*** [BÄ'ZÄN KÖZGÜ...] (252).....	714
ŞÄVQU ARMÂNİM ĞAZÄL	715
İNSÂN (253)	715
MÜHABBÄT BİRLÄ (254).....	717
SEVGİ ÄTÄŞİ (255).....	718
CÂN TÄLÄŞ (256)	719
QOLLÄR (257)	719
BİR QADAM (258).....	721
*** [ÄCÄB, YÄŞLİKNİ...] (259)	722
ŞÂİRÄ SÄİDÄ ZÜNNÜNÖVÄĞÄ (260).....	722
FÜRSÄTING (261)	723
ŞÄHR ÄRÄ... (262).....	724
YÄŞLİĞİMDÄ (263)	724
NÄVÄİY ĞAZÄLİĞÄ MUXAMMÄS (264).....	725
BÄHÄR MÜSTÄZÄDİ (265).....	726
PİYÄLÄ (266)	727
ÖZİMGÄ SÄVÄL (267)	727
DÖSTGÄ BİZ SÄĞÄR ÜZÄTDİK... (268)	728

YAXŞIDİR AÇÇIQ HAQIQAT (269).....	729
TÜRKİSTÂN BÂZÂRI (270).....	729
ÂCÂB ERMÂS (271)	731
VÂTÂN İSTÂĞI (272)	732
HİCRÂN QUŞLÂRI (273)	733
QILÛRMÂN TÂVBÂLÂR (274)	734
BÂBİL MİNÂRÂSİ (275)	735
DÖSTGÂ DEGÂNİM (276)	735
KURÂŞ ÂİNİ (277).....	736
KEÇİR, YÂ RÂB! (278).....	737
KERÂK BÖLSÂ (279).....	737
YOQNİ QANDÂQ BÂR ETÂY? (280)	738
DÛR BÖLİB TÂMGÂYMİ SÖZ... (281)	739
ŞE'RİYÂT (282).....	739
GÛLMİDİ, RÂYHÂNMİDİ, CÂMBÛL (283).....	740
SEVGİ KELSÂ (284)	740
CÂN TÛGÂMÂYDİR (285).....	741
SİR ÂYTÂR ĞUNÇÂĞÂ ĞUNÇÂ... (286)	741
BEVÂFÂ DÖSTLÂRGÂ (287).....	742
BİZ ÂNGLÂMÂĞÂN CÂHÂN EKÂN İŞQ (288).....	743
EL NETİB TÂPGAY MENİ... (289).....	743
MENDÂ BÂR İŞQ İÇRÂ ĞAM... (290).....	744
ÜÇ SÖZDÂ BİR MA'NÂ (291)	745
RAQQÂSÂ (292)	745
YÂD ETİNG (293).....	746
BEDÂRLİK (294)	747
CÛMADÂN QÂLGÂN ÂDÂM (295).....	747
BİZDÂN KEYİN HEÇ BİR ÂVLÂD QAYTÂ QURMÂSİN (296).....	750
ESKİ HÂMMÂM, ESKİ TÂS (297)	753
DİAGNOZ (298).....	756
ÛYATÇÂNLİK (299)	757
*** [ÂMÂLDÂRLÂR...] (300).....	759
ÂMÂLDÂRNİNG ÒLİMİGÂ (301).....	759
TÖRÂ YİĞİT (302).....	759
ÛNTER PRİŞİBEYEV (303)	760
KÖRSÂTKİÇ BÂRMÂQ (304).....	761
QISMÂT (305)	761
*** [İNSÂN FE'Lİ...] (306).....	762
ÇİSTÂN (307).....	762
BİZNESMEN SÖZİ (308).....	762
BÖRİ ÇAQIRGÂN MÂCLİS VÂ BEÂDÂB ÂT HAQİDÂ LÂTİFÂ (309)	763
ÛÇKEKEN BÂZÂRİDÂ (310).....	765
ŞÂHLÂR ÂRZÛSİ (311)	765
ŞÛM BÂLÂ (312).....	765
BİZLÂR ÂRRÂ TÂRTMÂQDÂMİZ (313).....	767
ÂĞRIQLİ SÂVÂLLÂR (314).....	767
BÛ ZÂMÂN ĞAZÂLİ (315).....	768

TUŞ (316).....	768
SENİNG ŞA'NING (317).....	769
SÄVAĞIÇ (318).....	771
XALQ NÄİBLÄRİGÄ (319).....	773
İL'ZA XÄNİM (320)	774
İZTİRÄB (321)	776
KERÄK (322).....	776
TRAMVÄYDÄ (323).....	777
DÄRDDÄŞLİK (324).....	777
SÜLTÄNMÜRÄD (325).....	779
RÄİS VÄ ŞÄİR (326)	780
ÜZÄQQA BÄRMÄDİK ÄNDİŞÄ BİLÄN... (327).....	780
QOĞIRÇÄQLÄR (328)	781
DÄVLÄT İŞİ (329).....	781
DENGİZ TÄŞLÄB KETGÄN KEMÄLÄR (330).....	783
YÜRÄĞİNGDÄ MÄKÄN TÛTGÄN QUL (331)	784
TUŞÜNGÄN ÄDÄM (332).....	785
QIT'A (333).....	785
BİZGÄ SÖZ TEGDİ KEÇÄ (334)	785
TÄCİK BİRÄDÄRİMGÄ (335)	786
*** [QIZİM, BAXTLİ KÜNDÄ...] (336)	787
ŞÄHÄRMİ BÜ, QIŞLÄQMİ BÜ?... (337)	787
NÄYNİNG QISMÄTİ (338).....	790
SEN MENGÄ TEGMÄ (339).....	791
QUMÛRSQALÄR CÄNGİ (340).....	794
YÄMÄNNİNG SÖZİ (341).....	796
YÜBİLEY (342).....	797
TUŞ (343).....	798
SÄF HÄVÄNİNG FÄYDÄSİ (344)	799
YELİM ÄYTÄR... (345)	800
BÜ KÖHNÄ HÄSRÄT (346).....	801
MÄCLİS QILİNG (347)	801
BİR TÄVÄKKÄLÇİ DEYDİKİ... (348).....	803
SİYÄSİY SÄBÄQ (349).....	803
DÄNİŞQIŞLÄQ LÄTİFÄLÄRİ	810
MATMÛSÄNİNG QIŞLÄĞİ (350).....	810
MATMÛSÄNNİG QALPÄĞİ (351)	812
MATMÛSÄNİNG LÄGÄNİ (352)	813
MATMÛSÄNİNG ÇÄRXPÄLÄĞİ (353)	813
MATMÛSÄNİNG TÄNDİRİ (354).....	815
MATMÛSÄNİNG ÜYLÄNİŞİ (355).....	816
QIZIQUVÇÄN MATMÛSÄ (356).....	818
MATMÛSÄ- RÄSSÄM (357).....	819
MATMÛSÄNİNG DÛTÄRİ (358).....	820
TÄNDİR KİYGÄN MATMÛSÄ (359)	822
MATMÛSÄNİNG MEHMÄNDÖSTLİĞİ (360).....	824
MATMÛSÄNİNG QOŞIĞİ (361)	825

MATMÛSÄ VÄ OĞRILÄR (362)	827
MATMÛSÄNING AMERİKA AÇIŞI (363).....	828
MATMÛSÄNING HÄYKÄLİ (364).....	830
MATMÛSÄNING EŞÄK SÄTGÄNİ (365).....	834
MATMÛSÄNING BÄĞİ (366).....	836
ŞÜKÛRKİM, KELDİ İSTİQLÄL (369)	838
YENGİ YİL MÛNÂCÂTİ (370).....	839
NÄVRÖZ NÄŞİDÄSİ (371)	840
TÛRKİSTÂN BİR, VÄTÂN BİR (372).....	840
ÖLKÄMDÄ BÄHÄR (373)	841
VÄTÂN QADRİ (374).....	842
ÖZBEKİSTÂN BÄĞLÄRİGÄ QAYTİB KELDİ BÛLBÛLLÄR (375)	842
*** [VÄTÂN, TÄ TÄNDÄ...] (376)	843
*** [QADAMİNG MÛBÄRÄK BÖLSİN...] (377)	844
KEL, EY BÄBÛR, VÄTÄNGÄ... (378)	844
HÄCİ ÄTÄ MARGİLÄNİY SÖZİ (379)	845
YÄŞ ŞÄİRGÄ (380)	845
İKKİ CÄHÄNNİ SÄDQA QIL (381).....	845
TILSIM (382)	846
MEHMÂN VÄ MEZBÂN (383)	846
“TÄRBİYE” (384)	847
DÖSTİ NÄDÄNDÄN KÖRÄ (385)	847
MÄSKÄNİM FÄRGÄNÄDİR (386)	847
FÄRGÄNÄNING YÖLLÄRİDÄ (387).....	848
DEMÄNG, ŞÄİR TİNİB KETDİ (388)	852
MÛBÄRÄKBÄD (389).....	852
KEKSÄLİK GÄŞTİ (390)	853
ŞAXMAT ÜSTİDÄ ÄYTİLGÄN ŞE’R (391)	853
KUZÄTİŞ (392).....	854
TÄŞKENT DÄRBÄZÄSİ (393)	855
BÄQİY XÄTİRÄ (394).....	855
*** [SİZ MENİNG ÄSMÄNİM...] (395)	856
MENİNG YÄRİM (396)	856
TÄYYÄRÄDÄ (397)	857
16 FEVRAL' 1999 YİL (398)	857
ÖZBEK NÄVÄİYNİ OQIMÄY QOYSÄ... (399)	857
ÜÇRÄŞÛV (400)	858
KÄ’BÄTÛLLÄH (401).....	858
GRİPP BÖLGÄN ÄŞNÄMGÄ (402)	859
ŞE’R YÄZGÄNDÄ (403)	859
YÄLGÄN HAQIDÄ (404).....	859
KİÇKİNÄ KÄTTÄLÄR (405)	859
BİR NİHÄL (406)	860
TÄBRİK (407)	861
BÄLÄLİGİM –BÄZÄRİM (408)	861
ÜKÄMNİNG “CÄNGİ” (409).....	861
ÄLMÄ (410)	861

KEÇÄGİNÄ (411)	862
NÜTQ HAQIDÄ (412)	864
ÇEVÄR QIZ (413).....	865
ŞARQ ERTÄGİ (414)	866
KÜNLÄR SEKİN ÖTÄDİ (415).....	867
ÇÄNÄQLÄRGÄ QONGÄN YÜLDÜZLÄR (416).....	868
BÄLÄLİK (417)	869
ÄYGÄ ÜÇSÄK... (418).....	869
DÄRAXTLÄR SÜHBÄTİ QARAĞAY (419)	870
QARAĞAY (419-a).....	870
TERÄK (419-b).....	870
MÄCNÜNTÄL (419-c).....	870
ÄRÇÄ (419-ç)	870
ÄLMÄ (419-d)	870
ÖRİK (419-e).....	871
ŞÄFTÄLİ (419-f)	871
YÄNGÄQ (419-g)	871
NÄŞVÄTİ (419-ğ)	871
GİLÄS (419-h)	871
PUŞKİN (420).....	871
VERGÜL HAQIDÄ (421)	872
BİR YÄLGÄNDÄN QIRQ YÄLGÄN (422)	873

IV. BÖLÜM ŞİİRLERİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARMASI

İTHAF (1).....	877
MANZARA (2)	877
*** (3).....	877
TAN GÖRÜNTÜSÜ (4).....	878
MÜTEVAZILIK HAKKINDA (5)	878
DAĞ İLE SOHBET (6)	878
UYDU SÖZÜ (7).....	879
*** (8).....	879
*** (9).....	879
*** (10).....	880
EKSKAVATÖR (11).....	880
*** (12).....	880
SALKIM SÖĞÜT (13).....	881
KUBBAN GÖLÜNE (14)	882
BULAK (15)	883
*** (16).....	883
SEVGİ (17).....	883
ÇELİK (18).....	884
YOLLAR (19).....	884
HAYIRLI AKŞAMLAR (20).....	885
ANA TOPRAK (21).....	885

ÜLKE (22).....	886
*** (23).....	886
HAYIR, HUZUR İSTEMİYORUM (24)	886
ŞİİR GECESİ (25)	887
*** (26).....	887
*** (27).....	888
ÂLİMLER VE ŞAİRLER (28).....	888
ŞİİR HAKKINDA ŞİİR (29).....	888
GENÇLİK (30)	890
ŞAİRİN ÖMRÜ (31)	891
DERİNLİK (32)	891
RESİM (33).....	892
SEMERKANT GECESİ (34)	892
KÜÇÜK KIZ (35).....	893
*** (36).....	894
AYRILIK HAKKINDA (37)	894
*** (38).....	896
KİMİ ETMEZ BU GÖNÜL ŞEYDA (39).....	897
KOZMONOT VE ŞAİR (40)	897
YÜREK VE AKIL (41)	898
MAYIS ŞİİRİ (42).....	899
GÜZELLİK (43).....	900
SİNİRLER (44)	901
KARINCA (45)	901
*** (46).....	901
ÇEŞME YANINDA (47)	902
*** (48).....	902
YELKEN (49).....	903
AĞRI TEPEŚİNDE (50).....	903
AYGANUŞ (51)	904
AYRILIŞ (52)	905
FUZULİ HEYKELİ KARŞISINDA (53).....	905
VEDALAŞMA (54)	907
BENİM YILDIZIM (55)	907
BEKLEYİŞ SAATLERİ (56)	908
ÇİRÇİK (57).....	909
ÂLİMLERİN HANIMLARINA (58).....	909
HAFIZA (59)	910
DÖRTLÜK (60).....	910
SİLGİ (61).....	910
KİRPİKLERİM (62)	910
DERYA AKŞAMI (63).....	911
HAREZM KAVUNU (64)	911
BİR DAMLA YAŞ (65)	912
AYA (66).....	912
BAŞ SALLAR SAAT YELKOVANI... (67).....	912
İNSAN VE ZAMAN (68).....	913

*** (69).....	913
GÜN GEÇTİĞİNDE (70).....	914
*** (71).....	914
CAN MI TATLI, ŞEKER Mİ (72).....	914
GARDA (73)	914
SADAKAT (74)	915
İNSANLIK TARİHİ (75)	915
75/1	915
75/2	916
75/3	916
75/4	917
YENİ YIL GÜLDESTESİ (76).....	917
ŞARKININ EN GÜZEL YERİNDE SUSMASIN TAR (77)	918
YILDIZ (78).....	919
ŞİİR ve SATRANÇ (79)	919
SÖNEN YILDIZLAR (80)	920
GECE ve GÜNDÜZ (81).....	920
UCU DÜĞÜMLÜ MENDİL (82).....	921
DİBACE (83).....	922
GECE BOYUNCA AĞLAMIŞ BÜLBÜL... (84).....	923
BÜTÜN MUTLULUK SENİN OLSUN (85)	923
GONCA (86).....	924
SÜRME (87).....	925
SEVGİLİYE MEKTUP YAZDIM (88).....	925
SEMERKAND (89)	926
ÇEŞME (90)	927
LÂLE GEZİSİ (91)	927
ARZUDA AYIP YOKMUŞ (92).....	928
SERVİ (93).....	928
KİRPİĞİNDEN OK ATIP (94).....	929
YAPRAK (95)	929
GÖZÜN (96).....	930
ZÜLFÜN KÖLESİ (97).....	931
KİMDE İKTİDAR YOKTUR (98).....	931
SANA BAHTTAN TAHT DİLERİM (99).....	932
DESTANA YAZ (100)	932
DEVİRAN YÜKÜ (101)	933
DOSTLARIMA (102).....	934
SEMER OLACAK (103).....	934
HİCRAN YÜKÜ (104)	934
PERİŞANLIK (105).....	935
GENÇLİĞİM (106).....	935
HAYAL (107)	936
EN GÜZEL GÜL (108).....	937
UYANDIRMA (109)	937
KALEM (110).....	937
ÜZÜM (111).....	938

DOST İLE ABAD EVİN (112).....	939
KISKANCIM (113).....	939
YİNE KALEME (114).....	940
TATLI (115).....	940
ÜÇ BELADAN SAKLASIN (116).....	941
ZEMİN VE KOZMONOT (117).....	941
HAZİNE (118).....	942
HAFİZ'A (119).....	943
NE YAPSIN (120).....	943
ZAMAN (121).....	944
DUTARIMIN TELİ İKİDİR (122).....	944
SEVGİYİ TARTSA OLUR MU... (123).....	945
AYIN ON BEŞİ KARANLIK (124).....	945
GÜLNARINI ÖP (125).....	946
ŞİİR AZİZ ÂLEM İÇİNDE (126).....	947
GEZİ (127).....	947
SEVGİ (128).....	948
ÇİÇEKLER BAYRAMI (129).....	948
GÜL YÜZLÜLER (130).....	949
AŞK İSTİLÂSİ (131).....	950
SÉHER GAZELİ (132).....	950
GÖNÜLDE AŞK DERYA GİBİDİR... (133).....	951
BAHANE BULMAZ (134).....	951
EY GÜVERCİN (135).....	952
BİR TEL SAÇ (136).....	952
LÂLE (137).....	953
AYNA (138).....	953
BİR GÜZEL Kİ (139).....	954
GÜNEŞ (140).....	954
AŞK BEYANI (141).....	955
ORTADA YABANCI YOK (142).....	955
TARAK (143).....	956
VİSAL ÖZLEMİ (144).....	956
MESEL VARDIR Kİ (145).....	956
NASİHAT (146).....	957
SAÇ MEDHİ (147).....	958
CADDEYİM (148).....	958
BAŞINDADIR (149).....	959
ÖZBEĞİM (150).....	959
FUZULÎ'NİN GAZELİNE MUHAMMES (151).....	961
NEVAİ GAZELİNE TAHMİS (152).....	962
BABÜR GAZELİNE TAHMİS (153).....	963
VATANDAN GÜZEL YAR OLMAZ (154).....	963
YILDIZLAR ZİYASI (155).....	964
GÜNEŞ MESKENİ (156).....	964
NİDA (157).....	964
İTHAF (157/1).....	964

*** (157/2).....	965
*** (157/3).....	969
*** (157/4).....	972
*** (157/5).....	974
ARZU ÇEŞMESİ (158).....	976
DİBACE (158/1).....	976
158/2	977
158/3	977
158/4	978
158/5	978
158/6	979
158/7	980
158/8	981
158/9	981
158/10	982
158/11	982
158/12	983
158/13	984
158/14	984
158/15	984
158/16	985
158/17	985
158/18	986
158/19	987
158/20	987
158/21	987
HATİME (158/22)	988
ÇADIRDA YAZILAN DESTAN (159)	988
TRAMVAYDAKİ SOHBET (159/1).....	992
“T-34” (159/2).....	992
BALALARI GÖNDERİŞ (159/3).....	994
GELİN (159/4)	995
ÖZBEK KIZI LYOBOV TİMÇENKO (159/5).....	997
BELEDİYE BAŞKANINA ÂŞIKLARDAN DİLEKÇE (159/6)	1000
ŞEHR-İ DİLÂRÂM (159/7).....	1003
SONUÇ (159/8).....	1004
GÜNEŞ MESKENİ (160)	1006
*** (160/1).....	1006
*** (160/2).....	1006
*** (160/3).....	1007
*** (160/4).....	1007
*** (160/5).....	1008
*** (160/6).....	1008
*** (160/7).....	1009
*** (160/8).....	1009
*** (160/9).....	1010
*** (160/10).....	1010

*** (160/11).....	1011
*** (160/12).....	1011
*** (160/13).....	1012
*** (160/14).....	1012
*** (160/15).....	1013
*** (160/16).....	1013
*** (161).....	1014
DUA (162)	1014
*** (163).....	1014
ŞAİR (164).....	1015
ŞAİR KALBİ (165)	1016
TASAVVUR (166).....	1016
ÜSTAT HABİBİ'YE (167).....	1016
KAZAK ŞAİRLERİNE (168).....	1017
KONFERANSTA SÖYLENEN ALYAR (169).....	1018
TEBRİK (170).....	1019
KARDİOGRAMA (171)	1019
SEKİZ MART(172)	1021
AKŞAM (173)	1023
ABAY (174)	1023
KAYBOLAN ŞİİR (175).....	1025
LİRİK KAHRAMAN (176).....	1026
KAR MEKTUBU (177)	1028
ŞİMDİKİ GENÇLER (178)	1030
ÖZBEKİSTAN FAHRİYE (179).....	1033
DOSTLARA MEKTUP (180).....	1036
DUA (181)	1038
181/1	1038
181/2	1038
181/3	1038
181/4	1038
181/5	1038
181/6	1038
181/7	1039
181/8	1039
181/9	1039
181/10	1039
181/11	1039
181/12	1039
181/13	1040
181/14	1040
181/15	1040
181/16	1040
VEFA (182).....	1040
182/1	1040
182/2	1043
ÜSTAD GAYRETİYE (183)	1045

*** (184).....	1045
YAŞAYAN GEZEĞENLER (185).....	1045
BİZ ÇALIŞIYORUZ (186).....	1046
BABA DİLEĞİ (187).....	1050
MAVİ ŞÛLELER (188).....	1051
İSTEK (189).....	1052
ANA DİLİM ÖLMEYECEK (190).....	1052
DİLEK (191).....	1054
TANRI VE TAMİRCİ (192).....	1054
GENÇ ŞAİRLERE (193).....	1054
SİREN ÇALIN (194)	1056
YALNIZLIK İSTEĞİ (195)	1057
DAĞ ŞAHİNİ (196)	1058
DEMİR TENLİ DEHALAR (197)	1059
DÜNYA GEZEĞENİ (198).....	1060
“AKSAKAL” (199)	1062
HAYIFLANMA (200)	1063
İHLAS (201).....	1063
MEZAR KİTABELERİ (202).....	1065
202/1	1065
202/2	1066
HAYRET (203)	1066
ADAŞLARIMA (204).....	1066
KALEM HAKKI VE MAAŞ (205)	1068
ÜÇ BEYİT (206)	1068
*** (206/1).....	1068
*** (206/2).....	1068
*** (206/3).....	1068
BALALAR (207).....	1068
ARUZ VE HECE (208)	1070
TANDIR HAKKINDA MASAL (209)	1070
UĞURLAMA (210).....	1072
"SADAKAT" (211).....	1074
SAFLIK (212).....	1074
DOĞU SAHİLİ	1074
CALGERİDE SAAT ON İKİ (213)	1074
BORSA (214)	1075
ARSLAN TERBİYESİ (215)	1076
ALİŞİR NEVAİ GEMİSİ (216)	1077
UNUTUŞ KOŞUĞU (217).....	1078
SOKAK KENARINDAKİ KADIN (218)	1079
*** (219).....	1080
DOĞU SAHİLİ (220).....	1080
AFGAN ŞAİRLERİNE (221)	1082
SİRDERYA TÜRKÜSÜ (222)	1083
ŞAİRLİK (223)	1084
MUHARRİR (224).....	1084

GECİKME (225)	1084
DÜĞÜN AKŞAMINDA (226).....	1085
GAFLET (227)	1085
*** (228).....	1086
KÛH I NUR (229).....	1086
KALP ÖYLE BİR UMMAN Kİ... (230).....	1088
TABİAT VE KÜÇÜK KIZ (231).....	1088
MAKSİM GORKİ İLE SOHBET (232)	1089
GELECEĞE MEKTUP (233)	1090
ÖĞLE TATİLİ (234)	1092
GAZELİ SEVEN KIZ (235).....	1095
AYKIRI HEYECAN (236).....	1096
*** (237).....	1097
VİRÜSLER (238).....	1097
DEHLİ HAVALİMANINDAKİ VAKA (239)	1098
VATANIMIN ÇOCUĞU (240).....	1099
VATAN ÖZLEMİ (241).....	1100
YENİ YIL ŞİİRİ (242)	1101
GEORGIY AZAMOV HATIRASINA (243).....	1101
DOĞRU SÖZLÜ DİVANE (244)	1101
*** (245).....	1102
DARÜLFÜNUNA (246).....	1102
SİLÂHSIZLANIŞ (247).....	1103
*** (248).....	1104
ALKIŞ HAKKINDAKİ ŞİİRE CEVAP (249).....	1104
BAŞLIK PARASI (250)	1104
RUHLAR İSYANI (251)	1104
DESTAN (251/1)	1104
EBEDİYET HAKKINDA RİVAYET (251/2).....	1105
BİRİNCİ KISIM (251/3)	1108
ŞAİR KALBİ (251/3-a)	1108
*** (251/3-b).....	1109
*** (251/3-c).....	1109
*** (251/3-ç).....	1110
İSYAN KOŞUĞU (251/3-d).....	1111
*** İSYAN ŞİİRİ (251/3-e).....	1112
FEDAİLİK HAKKINDA RİVAYET (251/3-f)	1113
İKİNCİ FASIL (251/4)	1114
İSYAN (251/4-a).....	1114
*** (251/4-b).....	1116
*** (251/4-c).....	1117
*** (251/4-ç).....	1117
CEHALET HAKKINDA RİVAYET (251/4-d).....	1118
ÜÇÜNCÜ FASIL (251/5)	1121
ESARETTE (251/5-a).....	1121
*** (251/5-b).....	1122
*** (251/5-c).....	1122

*** (251/5-ç).....	1124
ŞAHCİHAN VE EVRENGZİB HAKKINDA RİVAYET (251/5-d)	1125
*** (251/5-e).....	1127
*** (251/5-f).....	1128
*** 251/5-g.....	1131
*** (251/5-ğ).....	1132
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM (251/6)	1132
Nurlu Akisler (251/6-a)	1132
ÂLİ RUHLAR HAKKINDA RİVAYET (251/6-b)	1134
BEŞİNCİ BÖLÜM (251/7).....	1135
ÂZATLIK (251/7-a)	1135
*** (251/7-b).....	1136
ZÂHİDLER VE ÂRİFLER HAKKINDA HİKÂYE (251/7-c)	1136
SON (251/8-a)	1138
*** (251/8-b).....	1139
*** (252).....	1140
İNSAN (253).....	1140
SEVGİ İLE (254).....	1142
SEVGİ ATEŞİ (255).....	1142
HAYAT MÜCADELESİ (256).....	1143
ELLER (257).....	1143
BİR ADIM (258)	1144
*** (259).....	1145
ŞAİRE SAİDE ZÜNNUNOVA'YA (260)	1145
VAKTİN (261).....	1146
ŞEHİR İÇİNDE (262).....	1146
GENÇLİĞİMDE (263).....	1147
NEVÂİ GAZELİNİ TAHMİS (264)	1147
BAHAR MÜSTEZADİ (265)	1148
PİYALE (266)	1149
KENDİME SUAL (267)	1149
BİZ DOSTA KADEH SUNDUK (268).....	1150
GÜZELDİR ACI HAKİKAT (269).....	1150
TÜRKİSTAN PAZARI (270).....	1151
BELKİ DE (271).....	1152
VATAN İSTEĞİ (272)	1153
HİCRAN KUŞLARI (273).....	1153
TÖVBELER EDERİM (274)	1154
BABİL KULESİ (275)	1154
DOSTA DEDİĞİM (276)	1155
MÜCADELE ÂDETİ (277).....	1155
AFFET, YA RAB! (278)	1155
GEREKİRSE (279)	1156
YOĞU NASIL VAR EDEYİM (280)	1156
İNCİ OLUP DAMLAR MI SÖZ... (281)	1157
ŞİİRİYET (282).....	1157
GÜL MÜYDÜ, REYHAN MIYDI, CAMBUL MUYDU (283).....	1158

SEVGİ GELİRSE (284)	1158
CAN BİTMEYECEKTİR (285).....	1159
GONCA SIR SÖYLER GONCAYA (286)	1159
VEFASIZ DOSTLARA (287).....	1159
BİZİM ANLAMADIĞIMIZ CİHANMIŞ AŞK (288).....	1160
HALK NASIL BULACAK BENİ (289)	1160
BENDE VAR AŞK İÇİNDE GAM (290).....	1161
ÜÇ SÖZDE BİR MANA (291)	1161
RAKKASE (292).....	1162
HATIRLAYIN (293).....	1162
UYKUSUZLUK (294).....	1163
CUMADAN KALAN ADAM (295).....	1163
BİZDEN SONRA HİÇBİR EVLÂD YENİDEN YAPILANMASIN (296)	1166
ESKİ HAMAM ESKİ TAS (297)	1168
TEŞHİS (298).....	1170
UTANGAÇLIK (299)	1171
*** (300).....	1172
BÜROKRATIN ÖLÜMÜNE (301).....	1172
EFENDİ YİĞİT (302))	1173
UNTER PRİŞİBEYEV (303)	1173
İŞARET PARMAĞI (304).....	1174
KİSMET (305).....	1174
*** (306).....	1175
BİLMECE (307)	1175
TÜCCAR SÖZÜ (308)	1175
BÖRİ ÇAĞIRAN MECLİS VE EDEPSİZ AT HAKKINDA LATİFE (309).....	1175
ÜÇKEKEN PAZARINDA (310)	1177
PADİŞAHLARIN ARZUSU (311)	1177
YARAMAZ ÇOCUK (312).....	1178
BİZ TESTERE KULLANIYORUZ (313)	1179
IZDIRAP VEREN SORULAR (314).....	1179
BU ZAMANIN GAZELİ (315)	1180
RÜYA (316).....	1180
SENİN ŞANIN (317)	1181
SAVAĞIÇ (318).....	1182
MİLLETVEKİLLERİNE (319)	1184
İLZA HANIM (320).....	1185
IZDIRAP (321).....	1186
GEREK (322)	1187
TRAMVAYDA (323).....	1187
DERT ARKADAŞLIĞI (324)	1188
SULTANMURAT (325)	1190
BAŞKAN VE ŞAİR (326)	1191
UZAĞA GİTMEDİK ENDİŞE İLE (327).....	1191
KUKLALAR (328)	1191
DEVLET İŞİ (329).....	1191
DENİZ AŞIP GİDEN GEMİLER (330).....	1193

YÜREĞİNDE MEKÂN TUTAN KÖLE (331).....	1194
ANLAYAN ADAM (332).....	1194
KITA (333).....	1194
BİZE SÖZ VERİLDİ GECE (334).....	1195
TACİK BİRADERİME (335).....	1195
*** (336).....	1196
ŞEHİR Mİ BU KÖY MÜ?.. (337).....	1196
NEYİN KADERİ (338).....	1199
SEN BANA DOKUNMA (339).....	1199
KARINCALAR SAVAŞI (340).....	1201
KÖTÜNÜN SÖZÜ (341).....	1203
JÜBİLE (342).....	1204
RÜYA (343).....	1205
TEMİZ HAVANIN FAYDASI (344).....	1206
DESTEKÇİ... (345).....	1206
BU ESKİ HASRET (346).....	1207
TOPLANTI YAPIN (347).....	1207
BİR MÜTEVEKKİL DEDİ Kİ... (348).....	1208
SİYASİ DERS (349).....	1209
MATMUSE'NİN KÖYÜ (350).....	1214
MATMUSE'NİN KALPAĞI (351).....	1215
MATMUSE'NİN LEĞENİ (352).....	1216
MATMUSE'NİN YELDEĞİRMENİ (353).....	1216
MATMUSE'NİN TANDIRI (354).....	1218
MATMUSE'NİN EVLENİŞİ (355).....	1219
MERAKLI MATMUSE (356).....	1220
RESSAM MATMUSE (357).....	1220
MATMUSENİN DÜTARİ (358).....	1222
TANDIR GİYEN MATMUSE (359).....	1223
MATMUSENİN MİSAFİRPERVERLİĞİ (360).....	1224
MATMUSE'NİN KOŞUĞU (361).....	1225
MATMUSE VE HİRSİZLAR (362).....	1227
MATMUSENİN AMERİKAYI KEŞFİ (363).....	1227
MATMUSENİN HEYKELİ (364).....	1229
MATMUSENİN EŞEK SATMASI (365).....	1233
MATMUSENİN BAĞI (366).....	1234
SUBH-I SADIK (367).....	1235
*** (368).....	1235
ŞÜKÜR Kİ GELDİ İSTİKLÂL (369).....	1235
YENİ YIL MÜNACATI (370).....	1236
NEVRUZ SEVİNCİ (371).....	1237
TÜRKİSTAN BİR, VATAN BİR (372).....	1238
ÜLKEMDE BAHAR (373).....	1239
VATAN KIYMETİ (374).....	1239
ÖZBEKİSTAN BAĞLARINA GERİ DÖNDÜ BÜLBÜLLER (375).....	1240
*** (376).....	1240
*** (377).....	1241

GEL, EY BABÜR VATANA... (378).....	1241
HACI BABA MARGILANIY'IN SÖZLERİ (379)	1241
GENÇ ŞAİRE (380).....	1242
İKİ CİHANI FEDA ET (381)	1242
TILSIM (382)	1242
MİSAFİR VE EV SAHİBİ (383)	1242
"TERBİYE" (384).....	1243
NADANIN DOSTUNA GÖRE (385).....	1243
MESKENİM FERGANADIR (386)	1244
FERGANA'NIN YOLLARINDA (387)	1245
DEMEYİN ŞAİR DURULDU (388).....	1247
MÜBAREK OLSUN (389).....	1247
YAŞLILIK KEYFİ (390)	1248
SATRAŇ HAKKINDA SÖYLENEN ŞİİR (391)	1249
UĞURLAMA (392).....	1249
TAŞKENT KALESİ (393).....	1250
BAKİ HATIRA (394).....	1250
*** (395).....	1251
BENİM YÂRİM (396)	1251
UÇAKTA (397)	1252
16 ŞUBAT 1999 YILI (398).....	1252
ÖZBEK NEVAÎYİ OKUMAZSA (399).....	1252
BULUŞMAK (400)	1253
KABETULLAH (401).....	1253
GRİP OLAN ARKADAŞIMA (402)	1254
ŞİİR YAZDIĞIM ZAMAN (403)	1254
YALAN HAKKINDA (404).....	1254
KÜÇÜCÜK BÜYÜKLER (405)	1254
BİR FİDAN (406)	1255
TEBRİK (407)	1255
PAZARIMDIR ÇOCUKLUĞUM (408)	1256
KARDEŞİMİN "SAVAŞI" (409)	1256
ELMA (410)	1256
DAHA DÜN (411)	1256
NUTUK HAKKINDA (412)	1257
MAHİR KIZ (413).....	1258
ŞARK MASALI (414)	1259
GÜNLER YAVAŞ GEÇİYOR (415).....	1260
ÇANAKLARA KÖNAN YILDIZLAR (416)	1261
ÇOCUKLUK (417)	1261
AYA UÇARSAK (418)	1262
AĞAÇLARIN SOHBETİ (419).....	1262
KÖKNAR (419/a).....	1262
KAVAK (419/b)	1262
SÖĞÜT (419/c)	1262
ÇAM (419/ç)	1262
ELMA (419/d)	1262

KAYSI (419/e)	1263
ŞEFTALİ (419/f)	1263
CEVİZ (419/g)	1263
ARMUT (419/ğ)	1263
KİRAZ (419/h)	1263
PUŞKİN (420).....	1263
VİRGÜL HAKKINDA (421)	1264
BİR YALANDAN KIRK YALAN (422).....	1264
 SONUÇ.....	 1267
 KAYNAKÇA	 1281
 SÖZLÜK	 1297
 ÖZET	 1371
 ABSTRACT.....	 1373

KISALTMALAR

age. : Adı geçen eser

agm. : Adı geçen makale

agş. : Adı geçen şiir

bk. : Bakınız

C. : Cilt

ev. : Çeviren

hızl. : Hazırlayan

KB : Kültür Bakanlığı

KP : Komünist Partisi

s. : Sayfa

S. : Sayı

TDK : Türk Dil Kurumu

TKAE : Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü

GİRİŞ

20. YÜZYIL ÖZBEK EDEBİYATI

1. 20. YÜZYIL ÖZBEK EDEBİYATI

19. yüzyılın ikinci yarısına kadar *müşterek bir yazılı edebiyata* sahip olan Türkistan Türkleri, bu dönemden itibaren muhtelif aralıklarla kendi müstakil edebiyatlarını oluşturmaya başlarlar. 1850-1860'larda başlayan bu oluşum dönemi¹, 20. asrın başlarına kadar devam eder. Türkistan'ın Rusya tarafında işgal edilmesiyle (1865-1880) birlikte Özbeklerin tarihinde de, yeni bir dönem olan sömürgeciliğin hükümlerine girdiği yıllar başlar. İşgal edilen Türkistan'ın maddî zenginlikleri Ruslar tarafından sömürülürken, Türk topluluklarının millî değerleri ayaklar altına alınmış, işgal edilen bölgede yaşayanlar Ruslaştırılmaya çalışılmıştır.² Bu dönemde, her alandaki değişim, edebî hayatta da tesirini gösterir. Özbek edebiyatıyla ilgili olarak araştırmacıların siyasî ve sosyal gelişmeleri esas almak suretiyle yapmış oldukları tasniflere³ göre 20. yüzyıl Özbek edebiyatının gelişimi şöyledir:⁴

¹ Gönül Alpay, "XIX. Yüzyıl Özbek Edebiyatına Genel Bir Bakış", *TDAY- Belleten*, 1973-1974, s. 253-263.

² Söz konusu işgal ve Ruslaştırma faaliyetleri 1916 yılında, Türkistanlı işçilerin savaşta yardımcı hizmetlerle görevlendirilmesiyle birlikte, Türkistan'da, Mart 1917 ihtilâlinde başlayarak, Türkistan Genel Valiliğinin kaldırılması (13 Nisan 1917), sürgündeki idarenin bir Türkistan komitesi teşkili (20 Nisan 1917), Ekim İhtilâli ve Rus Bolşevikleri'nin Taşkent'te idareyi ele geçirmeleri, Muhtar Hokand Hükûmetinin kuruluşu, komünist ordularıyla Türkistan partizan grupları arasındaki savaşlar, Hive Hanlığının kaldırılması ve Harezmi Cumhuriyeti'nin kurulması (26 Nisan 1920), Türkistanlı milliyetçilerin Bolşevik rejimine karşı yürüttükleri çete savaşları ve nihayet Türkistan'ın yeni bir idarî bölünmeye tâbi tutulması kararının alınışı (16 Eylül 1924) sürecinde yoğun bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Bk.: Johannes Benzing, *Türk Dünyası Edebiyatı*, Neşre hzl.: Halil Açıkgoz, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1991, s. 91.

³ Bu tasnifler için bk.: Timur Kocaoğlu, "Çağdaş Özbek Edebiyatı", *Türk Dünyası El Kitabı*, c. 4, TKAE Yayınları, Ankara, 1998, s. 179-185.; Johannes Benzing, "Özbek ve Yeni Uygur Edebiyatı", *age.*, s. 86.; Muradcan Aminov, Törebek Dalimov, Tohtamurad Corayev vd., "Yazma Adabiyat", *Özbekistan Respublikası Entsiklopediya*, Qomuslar Boş Tahririyyatı, Taşkent, 1997. s. 525-530.

⁴ Buradaki değerlendirmede *Özbekistan Respublikası Entsiklopediyası* adlı eserde Begali Kâsimov'un yazmış olduğu "Yazma Adabiyat" kısmındaki tasnif esas alınmıştır.

1. Millî Uyanış Dönemi Özbek Edebiyatı (*Milliy Uyғaniş Dāvri Özbek Ādābiyātı*,) (1900-1929),
2. Sosyalist Realizm Edebiyatı (*Sotsialistik Realizm Ādābiyātı*) (1930-1960),
3. Yeni Uyanış ve Bağımsızlık İçin Mücadele Dönemi Edebiyatı (*Yengi Uyғaniş va Müstakillik Üçün Küreş Dāvri Ādābiyātı*) (1960-1990).

1.1. Millî Uyanış Dönemi Özbek Edebiyatı (1900-1929)

Uzun bir geçmişi olan Özbek edebiyatı tarihinde 20. yüzyıl edebiyatının ayrı bir yeri vardır. Çünkü yazarlar ve şairler, bu dönemde, bütün Türkistan'da olduğu gibi Özbekistan'da da ağır sömürge şartları altında, gaflet ve cehaletin içerisinde yaşayan halkı uyandırmayı kendilerine görev bilmişlerdir. Bahçesaray'da İsmail Gaspıralı'nın neşrettiği "Tercüman" gazetesinin; Kazan, Ufa ve Orenburg'da yapılmaya başlanan neşriyatın tesiri ile Ceditçiler güçlü bir aydınlanma hareketi vücuda getirirler. Ceditçiler halkın, gelişme ve ilerleme gayeleri ile aydınlanarak gaflet ve cehalet uykusundan uyanmasını ve sömürge zincirlerini kırmalarını arzu etmişlerdir. Onlar bu amaçlar doğrultusunda yeni okullar açmış, gazete ve dergiler yayımlamış, tiyatro grupları teşkil etmişlerdir.⁵ Ceditçilerin bu yöndeki faaliyetleri münasebetiyle XX. yüzyıl Özbek edebiyatının ilk devri "Millî Uyanış Devri" (1900-1929) olarak adlandırılmaktadır.

Millî Uyanış Dönemi Özbek Edebiyatının özelliği, halkın aydınlanması için mücadele etme ve hürriyete çağrıdır. 1909 yılından itibaren okul ve matbaa işlerine yardım edecek "cemiyet-i hayriye"ler, şirket ve dernekler kurulmaya başlanır. Gençleri, dünyanın gelişmiş ülkelerine tahsil için göndermek üzere "Kömek" vakfı teşkil edilir. Münevverkârî ve Fıtrat'ın idare ettiği bu vakfın hesabından 1909-1923 yıllarında yüze yakın genç, Ufa, Orenburg, İstanbul, Berlin, Kahire şehirlerinde tahsil görmüştür. Ceditçiler, milleti uyandırmanın yolunun gençleri okutmaktan ve edebiyatı geliştirmekten

⁵ B. Kâsimov, Ş. Yusupov, N. Kerimov, U. Dalimov, S. Ahmetov, Ş. Rızayev, *Milliy Uyғaniş Devri Özbek Adabiyatidan Destur*, Taşkent, 1996, s. 26-31.

geçtiğini göstermişlerdir.⁶ Devrin şartlarına uygun olarak şekillenen edebiyat vatan, millet ve bağımsızlık konularını terennüm etmeye başlar. Abdullah Avlânî'nin 1909-1917 yılları arasında yayımladığı “Edebiyat yahut Millî Şiirler” külliyyatında ve Hamza Hekimzâde Niyazî'nin 1916-1917 yılları arasında yayımlanan Millî Şiirler Mecmuası'nda bu konuları terennüm ettiğini görmek mümkündür.⁷

Türk toplulukları, bu uyanış ve kendini bulma hareketi içerisinde çeşitli bölgelerde gazeteler çıkarırlar. Bu itibarla 1883'te Kırım'da Gaspıralı İsmail Bey tarafından yayımlanan ve bütün Türk dünyasında tesiri olan *Tercüman* gazetesinin ayrı bir önemi vardır. Türk dilinin birliğini savunan Gaspıralı, yabancı kelimelerle, anlaşılması güç Arapça ve Farsça tabirlerin mümkün olduğu kadar dilden çıkarılmasını ve “İstanbul Türkçesi”ne uyulmasını tavsiye ediyordu.⁸ Gaspıralı “*Dilde, fikirde ve işte birlik!*” ilkesi ile yayımladığı gazetede, bu doğrultuda İstanbul ağzını esas almış ve bu gazete Kaşgar'dan İstanbul'a kadar Türk dünyasının her yerinde okunur hâle gelmiştir. Gazetelerin yardımıyla Türkistan coğrafyasında Türklük şuurunun uyanmasının yanı sıra *Usûl-i Cedit* adı verilen yeni bir eğitim hareketi canlanmaya⁹ ve Türkistan'ın her yanında modern usûllerle eğitim yapan mektepler açılmaya başlar. Münevverkârî Özbekistan'da ilk Usûl-i Cedit okulunu açar (1901); bunu Mahmudhoca Behbûdî'nin açtığı okul takip eder. Halkın katkıları ile genişleyen Cedit hareketi, hem Türk dünyasının kültürel yönden gelişmesine, hem de ortak bir kimlik olarak Türklük şuurunun yerleşmesine hizmet eder.¹⁰

⁶ Begali Kâsimov, *agm.*, s. 525.

⁷ *agm.*, s. 525.

⁸ Cafer Seydahmet Kırimer, “Dil Birliği ve Neticeleri”, *Gaspıralı İsmail Bey*, Yayına hzl.: Ramazan Baykal, Avrasya Bir Vakfı Yayınları, Kuşak Ofset, 1996, s. 87-93.

⁹ Mehmet Saray, “Gaspıralı İsmail Bey ve Türk Dünyası Dil ve Kültür Birliği”, *Yüz Yılda Gaspıralı'nın İdealleri (Bildiriler)*, Yayına hzl.: Cezmi Bayram- İsmail Türkoğlu- Filiz Baloğlu, Türk Yurdu Yayınları, İstanbul, 2001, s. 33-38.; Giray Saynur Bozkurt, “İsmail Bey Gaspıralı ve Dil Birliği”, *Yüz Yılda Gaspıralı'nın İdealleri (Bildiriler)*, Yayına hzl.: Cezmi Bayram- İsmail Türkoğlu- Filiz Baloğlu, Türk Yurdu Yayınları, İstanbul, 2001, s. 43-59.

¹⁰ Şuayip Karakaş, “20. Yüzyıl Türk Dünyası Edebiyatı Üzerine Bir Deneme”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Güz, S. 2, TDK Yay., Ankara, 1996, s. 294.

Bu yıllarda Terakkî, Hurşit, Necât, Uluğ Türkistan, Âyine, Semerkant, Sadâ-yi Türkistan, Turan, Zerefşan, Kembagallar Tâvuşu, Hürriyet, İştirâkiyyûn, İnkılâb, Elenge, Muştum, Meşreb, Maârif ve Okıtuvçı gibi gazete ve dergiler yayımlanarak bütün Türkistan Türkleri arasında millî şuuru uyandırma gayretleri devam ettirilmektedir.¹¹ Usûl-i Cedit'in başarıları ve halkın nazarında kabul görmesi¹², Türkistan halkını Ruslaştırmak emelinde olan Türkistan Öğretmenler Semineri Başkanı Nikolay Ostroumov, Türkistan meselelerinde genel valiliğin danışmanı olan Vladimir Petroviç Nalivkin ve Ruslaştırma konusunda bir eğitim reformu hazırlamış olan Nikolay İliminskiy'nin Gaspıralı İsmail Bey'e tepki göstermelerine yol açmıştır.¹³ Gaspıralı İsmail Bey, karşılaştığı sıkıntılara rağmen mücadelesinden yılmamış, hatta mücadelesine daha sıkı sarılmıştır.¹⁴

1905'ten sonra milliyetçiler seslerini duyurmaya başlarlar. Cedit hareketinin liderleri, Ruslarla, onların hâkimiyetinde yaşayan diğer milletler arasında eşitliğin sağlanmasını ve Müslümanların bir İslâm birliği etrafında birleşmelerini isterler. Bu amaçla 1906 yılındaki İslâm Kongresinde siyasî bir İslâm partisinin kurulmasına karar verilir.

1905'ten sonra yaygın bir hareket hâlini alan Ceditçilik, okulları yeniden düzenlemesinin yanı sıra toplumsal ve kültürel hayatta da yenilik hareketlerinin öncüsü olmuştur; fakat Çarlık yönetimi ve ardından gelen sosyalist rejim, bu hareketin en büyük engelleyicileri olduğu için¹⁵ yeni fikirler, bütün konularda tam anlamıyla başarıya ulaşamaz. Rus hükûmeti, 1916 yılında orduda geri hizmetlerde çalıştırılmak üzere Türklerin de askere

¹¹ Begali Kâsimov, "Ceditçilik", *Milliy Uyğanış va Özbek Filologiyası Mäsäläläri*, Üniversitet, Taşkent, 1993, s. 22-24.

¹² Abdullah Taymas-Battal, "Türk Dünyasında Usûlü Cedit Hareketi" *Türk Kültürü*, TKAE, S. 18, 1964, s. 123-124.

¹³ Mehmet Saray, *Türk Dünyasında Eğitim Reformu ve Gaspıralı İsmail Bey (1851-1914)*, TKAE, Ankara, 1987, s. 45-51.

¹⁴ *age.*, s. 21-22.

¹⁵ Ayhan Göksan, "Gaspıralı İsmail Bey ve Usûlü Ceditçiliği", *Türk Kültürü*, TKAE, S. 18, 1964, s. 127.

alınacaklarını bildiren bir emirname yayımlar.¹⁶ I. Dünya Savaşında son günlerini yaşayan Çarlık Rusyası, on binlerce Azerî ve Türkmen'i savaşa sürüklediği gibi, Özbekler ve Kazaklardan da asker toplamaya kalkışmış, bunun üzerine Özbekler ve Kazaklar 1916 yılının Temmuz ayında bir isyan başlatmıştır. İsyen, Türkistan'da Türklük bilincinin uyanmış olması, "Dilde, fikirde ve işte birlik" anlayışıyla, Türkistan tarihi etrafında *Türklerin birliği* fikrinin gelişmesi ve Ceditçilik adıyla oluşan yenileşme hareketi sayesinde kısa sürede bütün Türkistan'a yayılarak millî bir kurtuluş hareketine dönüşmüştür. Bu itibarla 1916 yılındaki isyan, geniş halk kitleleri arasında birlik ve millî bilincin daha da kuvvetlenmesine yardım etmiş¹⁷, Türklerin Rus boyunduruğundan kurtularak bağımsız devlet kurma, hiç olmazsa Rus baskı ve zulmünden kurtulma arzularını da kanıtlamıştır.¹⁸

1917'de Çarlık rejiminin devrilmesiyle eğitim ve kültür çalışmalarında bir boşluk oluşmuş ve bu boşluktan istifadeyle Ceditçiler daha geniş ve yoğun çalışmalar yapmıştır. Bolşevikler iktidarı ele geçirdikten sonra da Ceditçiler, millî kültürü etkin hâle getirme ve aydın kadro yetiştirme çalışmalarına aralıksız devam etmişlerdir.¹⁹ Ceditçilerin bir kısmı başka çare kalmadığı için Bolşeviklerin vaadlerine inanırlar ve Ekim ihtilâline fikren iştirak ederler. İhtilâlden hemen sonra, 27 Kasım 1917'de, Hokand'da Türkistan Muhtariyeti adıyla bir devlet kurarlar. Ancak bu devlet kurulduktan birkaç ay sonra, 1918 yılı Şubat ayında Bolşevikler tarafından kanlı bir şekilde yıkılır. 1917 yılının Ekim ayında iktidara gelen Bolşevikler, Çarlık idaresini sömürgecilik yapmakla suçlamalarına, halkların eşitliğine ve onların kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmeleri gerektiğini savunmalarına rağmen Çarlık idaresinin politikalarını devam ettirmişlerdir.

¹⁶ Ahad Andican, *Ceditizm'den Bağımsızlığa Hariçte Türkistan Mücadelesi*, Emre Yayınları, İstanbul, 2003, s. 160- 161.

¹⁷ Nâdir Devlet, *Rusya Türklerinin Millî Mücadele Tarihi (1905-1917)*, TKAE Yayınları, Ankara, 1985, s. 263-267.

¹⁸ İbrahim Yarkın, "Türkistan'ın Eğitim ve Kültür İşlerine Bir Bakış", *Türk Kültürü*, TKAE, S. 18, 1964, s. 85

¹⁹ *agm.*, s. 140-141.

Çarlık dönemindeki zulüm ve adaletsizlikler karşısındaki talepleri daima sertçe bastırılan Türk toplulukları, Marksistlerin, milletlerin eşit olduğu ve kendi kendilerini idare edecekleri yolundaki beyanlarına ümit bağlamış; ancak bunun bir aldatmaca olduğunu da çok geçmeden anlamışlardır. Komünist yönetimin her yerde hâkim olması üzerine, Türkistan'da bağımsızlık için silâhlı hareketler başlamıştır. “Korbaşı Hareketi”²⁰ her ne kadar Sovyet yönetimi tarafından basit bir halk ayaklanması olarak değerlendirilmeye çalışılsa da onun siyasî temellere sahip olduğu bir gerçektir.²¹ Kazak, Özbek, Türkmen ve Kırgızlardan taraftar toplamış olan Korbaşı Hareketi; Sovyet saldırılarına, toprakların müsadereğine ve Bolşeviklerin dayattıkları reformlara karşı gelişen bir harekettir.²²

Bu sırada Türkistan'da Kızılordu Kumandanı olan Mihail Vasilyeviç Frunze tarafından yayımlanan bir emirnamede Korbaşı Hareketinin gayesinin “Sovyet tahakkümünden kurtulma” ve “bağımsız bir devlet kurma” olduğu ifade edilir.²³ Bu harekette kullanılan “*Türkistan Türkistanlılarındır*”, “*Defolsun Sovyet Hâkimiyeti*”, “*Müstebitlerden arınmış bir Türkistan*”, “*Türkistan'ın Rus boyunduruğundan kurtuluşu*”, “*Azad Türkistan*” gibi sloganlar, hareketin mahiyeti hakkında da bilgi vermektedir.²⁴ 1918-1923 yılları arasında geniş halk kitlelerine intikal eden ve Sovyet hükûmeti tarafından 1935 yılına kadar tamamıyla yok edilemeyen Korbaşı Hareketinde, Türk boyları ile Taciklerin yan yana mücadele etmesi, Türkistan'ın birliği ve bağımsızlığı fikrini daha da kuvvetlendirmiştir.²⁵ Sovyetlerin dışarıya karşı önemsiz bir hareket olarak

²⁰ Rus şovenizmine ve emperyalizmine karşı mücadeleyi ihtiva eden “Korbaşı Hareketi”ni, Ruslar kamuoyunda küçük düşürmek ve karalamak amacıyla “eşkıya” anlamına gelen “basmacılık” kelimesiyle adlandırmıştır. Bk.: Baymirza Hayit, “Basmacılar” *Türkistan Millî Mücadele Tarihi (1917-1934)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1997, s. 1-5.

²¹ İbrahim YARKIN, “Türkistan'ın Eğitim ve Kültür İşlerine Bir Bakış”, *Türk Kültürü*, TKAE, S. 18, 1964, s. 86.

²² Baymirza Hayit, *age.*, s. 17-21.

²³ Ahat Andican, *age.*, s. 149- 152.

²⁴ *age.*, s. 151.

²⁵ İbrahim Yarkin, *agm.*, s. 86.

takdim ettiği bu m¼cadele Fergana, Buhara, Harezmi ve T¼rkistan'da diğer b¼lgelerin de katılması ile geniş bir istikl¼l m¼cadelesine d¼n¼řm¼řt¼r.²⁶

Mill¼ Uyanış D¼nemi Edebiyatında şekil, konu, amaç, t¼r ve us¼l y¼n¼nden çeşitli yollar izlenmiştir. Halkı uyanmaya çağırın ve Ceditçilik gayelerini işleyen eserlerin yanı sıra din¼ konulu eserler de yazılmıştır. Halkı, vatanseverliğe ve mill¼ uyanışa davet eden, hayattaki sıkıntılarını ve s¼m¼rgecilik siyasetindeki yolsuzlukları hicvederek m¼cadeleye çağırın şairlerin yanında, çarı ve etrafındakileri medhedenler de mevcuttur.²⁷

Bu d¼nem yazarlarının eserlerindeki “inkıl¼p” fikrini, sosyalist bir cemiyet yaratmanın değil, s¼m¼rge ve zul¼mden kurtulmaya çalışmanın, âzat ve h¼r bir hayat kurma ümidinin ifadesi olarak anlamak daha doğru olur. Ç¼nk¼ Mahmudhoca Behb¼d¼, M¼nevverk¼r¼, Abdurauf Fıtrat, Hacı Muin, Sadriddin Ayn¼, Abdullah Avl¼n¼ ve diğerleri, Ceditçilik gayelerini yaymada neşriyat işlerine b¼y¼k önem vermişlerdir. Onlar ve onların meslektaşları “Vakit”, “Asya”, “ř¼hret”, “H¼rriyet”, “Uluğ T¼rkistan”, “Buhara-yı şerif”, “Sad¼-yı T¼rkistan” gazetelerinde T¼rkistan'ın sosyal, ekonomik, siyas¼, mill¼, meden¼, ilm¼ ve eğitim işlerindeki ilerleyişi için zarur¼ olan sorunları ortaya atmış, yeri geldiğinde s¼m¼rge siyasetine karşı fikirlerini ileri s¼rmede cesurca davranmışlardır.²⁸

Mahiyeti itibarıyla 1910'lu yıllarda d¼nyaya bakışı şekillenen Özbek edebiyatının Behb¼d¼, Fıtrat, K¼dir¼, Çolpan, Ayn¼, Abdullah Avl¼n¼, Tevell¼, Hamza, Hacı Muin gibi temsilcilerinin tamamı, Cedit hareketinin kurucuları, rehberleri veya bu hareketle aktif olarak olumlu m¼nasebette bulunan kimselerdi.

Mill¼ Uyanış D¼nemi Özbek Edebiyatında ilerleme, birlik, vatan ve millet gibi konular, sade bir dille aruz, hece ve serbest vezinden istifade edilerek terenn¼m edilmiştir.

²⁶ Saadettin G¼meç, *age.*, s. 174.

²⁷ N. Kerimov, B. Nazarov, U. Narmatov, *XX. Asr Özbek Adabiyatı, Okıtuvçısı*, Taşkent, 1997, s. 46-48.

²⁸ *age.*, s. 15- 16.

Behbûdî ile Fıtrat Ekim ihtilâlini "yurt kaygusu" olarak karşıladılar. 1918 yılından itibaren ihtilâle armağan edilen şiirler görülmeye başlandı. Edebiyatta yeni yönetime ümit ve şüphe, itiraf ve itiraz güçlenmeye devam etti. Millî benliği anlama gayreti güçlendi. Çeşitli kültür ve edebiyat dernekleri kuruldu. Bu dönemde kurulan "Çağatay Gürüncü" adlı topluluk dil, edebiyat ve tarih meselelerine büyük önem vermiştir. Bu topluluğun gayret ve teşebbüsü ile 1921 yılında Türkistan Muhtar Cumhuriyetinde ve Buhara Halk Cumhuriyetinde Türk dili devlet dili olarak ilân edilir. Edebî sahada Abdullah Kâdirî, Çolpan, Batu, Elbek gibi kabiliyetli gençler eserler vermeye başlar. Daha sonra Gafur Gulam, Aybek, Abdullah Kahhar, Hâmid Âlimcan'ın ilk şiir ve hikâyeleri yayımlanır.

Cedit edebiyatı, 1920'li yıllarda muhteva ve estetik olarak tamamen yeni bir seviyeye yükselerek, sadece Özbek kültürünün değil, Türk bedîf tefekkürünün de güçlü simaları olarak Fıtrat, Kâdirî ve Çolpan'ı yetiştirmiştir. Türkistan'ın bitmek bilmeyen dertlerini anlamak ve anlatmak, halkı birleşmeğe, özgürlüğe, bağımsızlığa yöneltmek ve bu yolda mücadele etmek, bu üç sanatkârın eserlerinin ortak noktasını oluşturur. Kâdirî "Ötken Künler" romanında yakın geçmişten yola çıkarak, Fıtrat "Çin Seviş", "Hint İhtilâlçileri" piyeslerinde Hint-İngiliz ilişkileri aracılığıyla, Çolpan ise, 1920'li yıllarda basılan şiir kitaplarıyla Türkistan'ın manzaralarını canlandırmaya çalışmışlardır.

Özbek Millî Uyanış Dönemi Edebiyatı 19. yüzyılın ikinci yarısında Türkiye, Kırım, Kazan ve Kafkasya'da başlayan ve giderek bütün Türk dünyasını etkisi altına alan millî uyanış hareketinin sonucu olarak 20. yüzyılın başlarında doğmuş yeni bir edebiyattır. "Bütün Türk yurtlarında olduğu gibi Türkistan'da da Usûl-i Cedit mekteplerinin açılması, Rusya'ya meşrutiyet idaresini getiren 1905 ihtilâlinden sonra gazete ve dergicilik faaliyetlerinin başlaması, Ceditçiler Tòdesi, Yaş Buharalılar, Yaş Hiveliler gibi millî karakterli derneklerin kurulması, Rusya Müslümanları Kongreleri, Müslüman İttifakı Partisinin faaliyetleri ve bütün Türk dünyasında hızla cereyan eden kültürel münasebetler Türkistan'da da akisler uyandırmış; Mahmudhoca

Behbûdî, Münevverkarî, Abdullah Avlânî, Abdurrauf Fıtrat, Hamza Hekimzâde Niyazî, Abdülhâmid Süleyman Çolpan, Abdullah Kâdirî gibi şahsiyetlerin temsil ettikleri yeni bir edebiyat teşekkül etmiştir.”²⁹

“Milleti cehaletten kurtarmak, millî birliği sağlamak ve istiklâl için mücadele etmek, Ceditçilerin yegâne arzusudur. Bu dönem şair ve yazarları, bu yolda eserler vermişlerdir. Arapça ve Farsça kelime ve terkiplerden kurtarılan sade lisanla, aruzun yanında hece vezniyle millî konuları terennüm etmek, bu edebiyatın en mühim özelliğidir. Aynı dönemde Türkiye’de teşekkül eden Millî edebiyat cereyanı ile Türkistan’daki Cedit edebiyatı arasında dil, şekil ve muhteva bakımından tam bir paralellik bulunmaktadır.”³⁰

“1930’lu yıllarda sadece Sovyet ideolojisine hizmet eden şair ve yazarlara hayat hakkı tanınmış; millî karakterde eserler veren Ceditçi şair ve yazarlar 1924’ten sonra, "Rus sömürgecilerinin" Türk topluluklarını ayrı ayrı milletler hâlinde taksim etmek politikasına karşı çıktıkları için "Pantürkist" olmakla suçlanmış "halk düşmanı" ilân edilerek öldürülmüşlerdir.”³¹ Bolşevikler 1924 yılında Türkistan’ı kendi siyasetlerine uygun hâle getirmek için tekrar parçalayıp Sovyetleştirdikten sonra, Özbekistan’da da "sosyalist toplum" için mücadele başlatır. Ceditçiler takibata alınır ve hür düşünceye hayat hakkı tanınmaz.³² Özbek edebiyatçılarının bir teşkilât içinde birleşmeleri, 1926 yılında Semerkant’ta gerçekleşir. *Kızıl Kalem* adlı bu cemiyet, Şakir Süleyman başkanlığında kurulur ve A. Hâşimov, S. Hüseyin, Batu, Hâmid Âlimcan, Uygun ve Mirtemir gibi edebî şahsiyetlerin katılımıyla güçlenir. Aynı yıllarda S. Hüseyin önderliğinde “Yaş Proletar Edib-Şairleri” birliği kurulur. Bu birlikte, Mirtemir, Kâmil Yaşin vb. şairler yer alır. “1926’dan itibaren Sovyet idaresini kabul etmeyen şair ve yazarlar tam anlamıyla baskı altına alınmıştır. Bu yıllarda bir kısım şair ve yazarlar hapis cezalarına

²⁹ Şuayip Karakaş, *agm.*, s. 295-296.

³⁰ Şuayip Karakaş, “20. Yüzyıl Özbek Edebiyatı”, *Türkistan Şuuru*, Ötüken, İstanbul, 1997, s. 16.

³¹ *agm.*, s. 17.

³² Şuayip Karakaş, “Türkistan’da ‘Kızıl Kırgın’ Kurbanları”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 5, Bahar- 1998, s. 26- 28.

çarptırılır. Sovyet idaresi, 1929 yılında Türkistan üzerinde hâkimiyet kurunca, Ceditçi şair ve yazarların edebî faaliyetlerde bulunmaları yasaklanır. Bu tarihten sonra Ceditçilere hayat hakkı tanınmaz. 1930'lu yıllarda Ceditçiler yok edilmeye başlanır.”³³

³³ Şuayip Karakaş, “20. Yüzyıl...”, s. 16- 17.

1.2. Sosyalist Realizm Edebiyatı (1930- 1960)

Edebiyat tarihiyle meşgul olanlar 20. yüzyıl Özbek edebiyatını değerlendirirken Ceditçilik hareketinin 1929'da sona erdiğine dikkat çekerler.³⁴ Halkı uyandırarak istiklâl yolunda harekete geçiren Ceditçileri temizleme programını uygulamaya başlayan sovyet yönetimi, milliyetçi fikir adamlarını, şair ve yazarları gruplar hâlinde tutuklayarak hapse atmıştır. Bütün Türkistan'a hâkim olan Kızıl imparatorluk, ilk olarak 1931 yılında Münevverkârî'yi katleder. Halk "yeni hayat"ın kurulduğuna ve "yeni insan"ın (Sovyet insanı) doğmakta olduğu hakkındaki efsanelere inandırılmaya çalışılır. Halkın inandığı bu efsaneler, yazarların kalemliyle pekiştirilir. Sovyet toplumunun hayatındaki olumlu ilerlemeleri gören yazarlar, Sovyet hâkimiyetini destekler nitelikte eserler yazmaya başlarlar. Yazarların propaganda aracı olmasının mümkün olduğunu gören parti, yazarları bir teşkilâtta birleştirmeyi hedefler. 1932 yılında Komünist Partisi'nin "Edebiyat teşkilâtlarını yeniden düzenlemek" hakkındaki kararı esasında proleter (işçi) yazar dernekleri dağıtılıp, tek Yazarlar Birliği kurulur. 1934 yılı Ağustosunda Moskova'da yapılan Bütün Sovyet Yazarlarının 1. kurultayıyla SSCB Yazarları Teşkilâtının kurulduğu ilân edilir. Böylece bütün sanatkârlar parti nezaretine alınır. Bu kurultayda Sovyet edebiyatının metodolojisi "sosyalistik realizm" olarak belirlenir ve bunun dışında kalan bütün sanat ve sanatkârlar reddedilir.³⁵ Sovyet hükûmeti 1937 yılında katliamlara başlar. Abdullah Kâdirî, Fıtrat, Çolpan, Batu, Elbek, Atacan Hâşim, Osman Nâsır gibi pekçok aydın "halk düşmanı" ilân edilerek katledilir. Böylece edebiyat kızıl imparatorluğunun sadık hizmetçisine dönüştürülür. "Lenin'e ve Komünist partiye medhiyeler düzmek, ülkeyi sovyetleştirme tarihini dile getirmek, sovyet hayat tarzını idealleştirmek ve geçmişi tamamen karalamak, edebiyatın esasını teşkil eder. Bunların yanı sıra halk adına Stalin'e manzum teşekkürnâmeler yazılır."³⁶ Bu dönemde yazılmış eserlerin çoğunda sosyal

³⁴ *agm.*, s. 16.

³⁵ Sovyet Edebiyatının oluşturulmasındaki esaslar konusunda daha ayrıntılı bilgi için bk.: Şuayip Karakaş, "Sovyet Edebiyatı Hakkında Tespitler", *1. Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu (11-13 Mayıs 2005)*, Ankara, 2005 (Basılmamış Bildiri).

³⁶ Şuayip Karakaş, "20. Yüzyıl...", s. 297.

hayattaki değişimler ve sosyalistik yapılandırma süreci terennüm edilir. Bu dönem eserlerindeki kahramanlar “sovyet vatandaşı” olarak idealize edilmesine rağmen, aslında millî ve manevî vasıflarını kaybetmiş, toplumuna yabancı tip yüceltilerek edebiyatın gayesi hâline getirilmiştir.

Özbek edebiyatı 1930’lu yıllarda, Sovyet rejimini medheden ve onun faziletlerini terennüm eden örneklerle doludur. Sovyet yazarları 1. Kurultayında kabul edilen karar gereğince, yazarlar fabrikalara, kolhoz ve sovhozlara giderek “yeni hayat”ı kurmakta olan yoldaşlarıyla tanışır ve onların emeklerini över nitelikte şiirler yazarlar. Aybek, Hâmid Âlimcan, Gafur Gulam, Uygun, Mirtemir, Şeyhzâde, Osman Nâsır, Emin Umerî gibi şairlerin eserlerinde bunları görmek mümkündür.³⁷

Bu dönem şairlerinin büyük bir kısmı yeni devrin halka mutluluk ve refah getirdiğini göstermek gayretiyle, devamlı mukayeselerde bulunurlar. Mukayese, bu yıllarda önemli konulardan biri hâline gelir. Gafur Gulam’ın “Köken”, Uygun’un “Cantemir” gibi destanlarında Sovyet dönemi göğeyi yükseltirken; geçmiş, zulüm ve vahşetin timsali olarak tasvir edilir. Aybek (Dilber-Devir Kızı), Hâmid Âlimcan (Zeynep ve Aman), Osman Nâsır (Nahşan) gibi şairler proleteriyadan seçtikleri karakterlerle rejimi övmeye çalışırlar.

II. Dünya Savaşı yıllarında yazılan şiirlerde mücadele ruhu hâkimdir. Aybek’in “Ölim Yâvgâl”, Hâmid Âlimcan’ın “Kolinggâ Kurâl Âl!”, Gafur Gulam’ın “Sen Yetim Emässân”, “Sâğınış”, Maksud Şeyhzâde’nin “Kürâş Neçün?”, “Kapitan Gastello”, Uygun’un “Vatan Hakıdâ Koşık”, Mirtemir’in “Oleg ve Örtâklâri”, Zülfiye’nin “Ünı Ferhât Der Edilâr” gibi şiirlerinde savaş kahramanlarını övmek ile halkı mücadele ve çalışmaya teşvik söz konusudur.³⁸ Hâmid Âlimcan, Gafur Gulam, Abdullah Kahhar gibi şair ve yazarlar savaş meydanlarında cesaret gösteren Özbek askerlerinin adını

³⁷ N. Kerimov, B. Nazarov, U. Narmatov, *XX. Asr Özbek Adabiyatı*, Okituvçı, Taşkent, 1997, s. 145.

³⁸ *age.*, s. 151.

destanlaştırmaya önem verirler. Savaş devri edebiyatı, sovyet yönetiminin emirlerini eksiksiz bir şekilde yerine getirmeye çalışır.

II. Dünya Savaşı yıllarında (1941-1945) edebiyattaki siyaset biraz değişir. Halkı seferberliğe tam anlamıyla yüreklendirmek amacıyla millî konuların işlenmesine ve tarihteki büyük şahıslardan yararlanılmasına müsaade edilir. Hâmid Âlimcan “Mukannâ”, Aybek “Mahmut Târâbî”, Maksud Şeyhzâde “Celâleddin Mangüberdi” adlı tiyatro eserlerini yazarlar. Savaştan sonra yine sosyalist ideolojiye dönülür. Sovyet sistemini idealleştirme devam eder. Hayatta herhangi bir eksiklik gören sanatkâr takibata maruz kalır. Bizzat Stalin’in talimatıyla partinin edebiyat ve sanat ile ilgili çıkarttığı kararlar edebiyata yeniden yön verir. 1940’lı yılların sonu ile 1950’li yılların başlarında başlatılan ikinci “aydınlar katliamı”, Özbek edebiyatına olumsuz yönde tesir eder. Maksud Şeyhzâde, Mirzakalan İsmailî, Mirtemir, Şühret, Said Ahmet, Şükrullah Yusufoglu gibi bir kısım şair ve yazarlar siyasî suçlu olarak hapsedilirler. Bu dönemin en önemli temsilcileri Gafur Gulam, Uygun, Zülfiye, Mamarasul Babayev, Askad Muhtar, Mirmuhsin, Türeb Tola, Hüseyin Şams, Ziya Said, Gayretî, Aydın, Rahmat, Nezir Seferov, Hasan Polat’tır. Bu yıllarda şairler, daha çok halkın hayatıyla ilgili konulara ağırlık vermişlerdir. Bu dönemde özellikle Mayakovskiy’nin etkisi açıkça görülmektedir. Şiirde hem konu, hem de şekil bakımından birtakım yenilikler görülür. Şiirin en önemli konuları “sosyalist endüstrileşme, tarımda kolektiflik, Lenin ve vatan, kadınların özgürlüğü ve geçmiş dönem”dir. Bu konuların yanında tarihî şiirler de yazılmıştır. Yine bu dönemde II. Dünya Savaşı, düşmana nefret ve vatan sevgisi, kahramanlık, dostluk, hümanizm, vefa ve sadakat gibi konular da işlenmiştir.³⁹

³⁹ İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki Özbek Edebiyatı hakkında ayrıntılı bilgi için bk.: Şuayip Karakaş, *Özbek Hikâyecisi Mirkerim Âsım*, Kırgızistan- Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, Bişkek, 2002, s. 7-30.

1.3. Yeni Uyanış ve Bağımsızlık İçin Mücadele Dönemi Edebiyatı (1960- 1990)

Mart 1985'te, parti genel sekreteri olan Mihail Gorbaçov, perestroika⁴⁰ (yeniden yapılanma) adı verilen geniş bir reform politikası başlattı. Gorbaçov'un *yeniden yapılanma* modelinin ekonomi alanını aşan, halkı siyasetle bütünleştirmek, ekonomiyi daha etkili hâle getirebilmek için komünizmle demokrasiyi bağdaştırmayı denemek gibi iddialı bir hedefi vardı. Ancak bu proje, komünizmi ve Sovyet modelini değil, yalnızca işleyiş hatalarını sorguluyordu. Halkın desteğini alan bu projeye sansür kaldırılmış, glasnost (şeffaflık) sayesinde bilgiye serbest ulaşım sağlanmıştı. Geniş bir siyasal reforma girişildi. 1987'den itibaren, toplumdaki kaynaşma Baltık devletlerine, Ukrayna'ya, Kazakistan'a, Kafkas cumhuriyetlerine sıçradı ve bu bölgelerde milliyetçi hareketler ortaya çıkmaya başladı. O zamana kadar Sovyet rejimi tarafından bastırılan gerilim patlama noktasına geldi. Sovyetler Birliğinin, daha fazla devam etmeyeceğini gören birlik üyeleri bağımsızlığa veya daha özerk bir cumhuriyete geçişin kansız bir şekilde yapılabilmesi için "*sivilizovanniy razvod*"un⁴¹ gerçekleştirilmesini istiyorlardı. Bu amaçla Rusya, Ukrayna, ve Beyaz Rusya devlet başkanları 8 Aralık 1991 tarihinde Minsk'te toplanarak SSCB'nin son bulunduğunu açıkladılar. Nitekim Özbekistan da 31 Ağustos 1991'de de bağımsızlığını ilân etmiştir.

Stalin'in ölümünden sonra Sovyetler Birliği'nde kısmî serbestliğin başlaması, Özbek edebiyatında da yeni bir devri başlatır. 1930'lu yıllarda şahsa tapınma döneminin kurbanı olan Abdullah Kâdirî, Sofizâde, Çolpan, Fıtrat, Osman Nâsır, Batu, Elbek gibi ilim ve kültür adamlarının yanı sıra Turar Rızkulov, Feyzullah Hocayev, Ekmel İkrarov gibi devlet adamları da aklanarak onların itibarları iade edilir.

⁴⁰ "Yeniden yapılanma" anlamına gelen Rusça kelime. Gorbaçov tarafından 1985'te başlatılan SSCB'deki yeniden yapılanma, komünizm ile demokrasiyi barıştırmayı, halkın da katılımını sağlayarak siyasal sistemin işleyişini değiştirmeyi, ekonomik alanda elde edilen sonuçları iyileştirmeyi ve Sovyet halkının yaşam düzeyini yükseltmeyi amaçlıyordu. Bu geniş hedef sonunda, tüm Sovyet sisteminin parçalanmasına yol açtı.

⁴¹ Medenî boşanma

Edebiyatta sosyalist realizm taraftarı yaklaşımlar tenkit edilir. Bütün bu değişiklikler 1960'lı yıllarda yeni bir edebiyatın kurulmasına ve yeni bir edebî neslin yetişmesine imkân hazırlamıştır. Aybek, Abdullah Kahhar, Maksud Şeyhzâde, Şühret, Said Ahmed, Şükrüllah, Uygun, Kâmil Yaşın, Zülfiye, Mirtemir yeniden yazmaya başladılar.

Bu dönemde 1940'lı yıllarda hayattan kopan, çelişkileri görmezden gelerek bunları farklı anlatan edebiyat, gerçek hayata bakmaya başlar. Olayları olduğu gibi zıtlıkları, giriftliği ile gösterme temayülü güçlenir. Sovyet toplumunun geçtiği tarihî yolu idrak, değerlendirme ve tenkit gayretleri görülür. Zamanı yeni tarzda idrak etme, vatan ve millet mefhumlarını değerlendirme, sosyalist hayat tarzını ve halkların dostluğu meselelerini sorgulama, yeni teşekkül eden edebiyatın en önemli özelliğini oluşturur. 1960'lı yıllardan itibaren edebiyatta yeni bir nesil yetişir. Âdil Yakubov, Pirimkul Kadirov, Ölmez Umarbekov, Hüsnüddin Şeripov, Abdullah Âripov, Erkin Vâhidov, Şükür Hâlmirzayev, Ötkir Hâşimov, Muhammad Ali, Cemâl Kemâl, Aman Metcan, Rauf Parfi gibi kabiliyetli sanatkârlar yetişir. Bu şair ve yazarların eserlerinde zamanı yeniden idrak etmek, vatan ve millet düşüncelerini yeniden ele almak, sosyal hayat, halkların dostluğu gibi konular terennüm edilmiştir. 1960'lı yıllarda yazılan bazı şiirler, Sovyet düşüncesindeki "yaşasın" cılığa, medhetmeğe karşı bir nevi isyan mahiyetindedir.

Abdullah Âripov'un 1964-1965 yıllarında yayımlanan "Münâcatnı Tinglab", "Men Neçün Sevemen Özbekistannı?", "Yüzme-yüz", "Ayal", "Tille Balıkça", "Temir Adam" şiirlerinde sosyalist akide, sovyet hayat tarzı ve sosyalizmin âbide şahsiyetleri eleştirilmiştir. Fakat 1960'ların sonu ile 1970'lerin başında Sovyetler Birliği'nin tamamında şartlar yeniden değişir. Sosyalist imparatorluk durgunluk sürecine girer ve verilen bazı hürriyetler geri alınır. Bu yıllar "durgunluk yılları" adını alır. Bu devirde suiistimal, devleti ve halkı aldatmak, rüşvet, içki, umursamazlık yaygınlaşır. Milletlerin ve dillerin

karışıp gitmesi hakkındaki teori⁴² kabul ettirmeye çalışılır. Bu itibarla millî dillerin mevkii ve istikbâline olan itibar ortadan kaldırılmak istenir. Gerçekleri dile getiren yazarlar takibe alınırken, rejimi devamlı surette öven yazarlar yükseltilir.

1960'lı yıllara göre Sovyetler Birliği'nde 1970'li yılların başında daha sert bir rejim uygulanmaya başlanır. Kruşçev tarafından şiddetle tenkit edilen Stalin rejimi yeniden canlandırılır. Muhalefetin gittikçe güçlendiği bu dönemde, özellikle aydınlar hoşnutsuzluklarını dile getirmektedir. Muhalif hareketi başlatan olay, eserlerini ülke dışında yayımlatmış olmakla suçlanan yazarlardan Andrey Siniavski ve Yuri Danyel'in halka açık duruşmalarıdır (Şubat 1966). Bu hareket, insan haklarına ve Sovyet anayasası tarafından güvence altına alınmış olan haklara saygı gösterilmesini talep ediyordu. Andrey Saharov'un demokratikleşmenin hızlandırılmasının gerekliliğini belirten ve bunu uygulamaya geçirme süreci ve yöntemlerini belirleyen bir bildiri yayımlaması, Aleksandr Soljenitsin'in *Gulag Takımadaları* adlı eserinin Batıda yayımlanmasından sonra "yüzlerce liberal fikirli Rus aydını, 'vatan haini' veya 'halk düşmanı' ilân edilerek yurt dışına gönderilir veya hapsedilir. Bütün Sovyetler Birliği, iktisadî ve ideolojik bakımdan 'durgunluk batağı'na saplanır. 1956'dan beri hayata hâkim olan nisbî serbestlik, tamamen sona erer. Buna rağmen 1960'lı yıllarda Özbek edebiyatında yeniden filizlenen millî uyanış fikri, 1970'li yıllarda bilhassa şiirde varlığını yeni bir şekle bürünerek devam ettirir. Sosyopolitik ve açık ifadenin yerini, karmaşık şekillerden meydana getirilen kapalı ifadeler alır."⁴³ Metaforizm olarak adlandırılan bu ifade tarzı, 1970'li yılların başında artan siyasî ve sosyal baskılara karşı edebiyat tarafından kullanılan bir kalkandır. "Millî ve manevî şiirin başlangıcı"

⁴² Nikolay Marr tarafından ortaya atılan "Yafesî Dil Teorisi'ne" göre, bütün Türkistanlıları içine alan ve ne zaman gerçekleşeceği belli olmayan bir dil birliği meydana gelecektir. Stalin döneminde oldukça rağbet gören bu teoriden daha sonra vaz geçilmiştir. (Bilgehan Atsız Gökdağ, "Dil Plânlaması Bağlamında Türk Yazı Dillerinin Görünümü", *Türkler Ansiklopedisi*, s. 69.; William Fierman, "Language Planning and National Development: The Uzbek Experience", (*Contributions to the sociology of language*; 60), New York: Mouton de Gruyter, 1992, s. 49.; Mehmet Uzman, *Türkistan'da Dil Tartışmaları: Özbekçenin İcat Edilişi (1917-1940)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2005.)

⁴³ Şuayip Karakaş, "20. Yüzyıl Özbek...", s. 20-21.

olarak değerdendirilen 1970'li yıllarda Abdullah Âripov, Erkin Vâhidov, Rauf Parfi, Aman Metçan, Muhammed Sâlih, Miraziz A'zam, Çolpan Ergeş, Tilek Cora, Yoldaş Eşbek, Şevket Rahman, Osman Azim, Hurşid Devran, Azim Süyün, Süleyman Rahman, Şükür Kurban, Tâhir Kahhar, Halime Hudayberdiyeva gibi şairler milliyetçi ruhta eserler vermişlerdir.⁴⁴

1980'li yılların ortasından itibaren açıklılık ve demokratikleşme döneminin başlamasıyla birlikte Komünist Partisi ve sovyet dönemi yöneticileri hakkında yeni yeni bilgiler ortaya çıkmaya başlar. Bu durum komünizme olan itibarın azalmasını ve nihayet Sovyet ittifakının dağılmasını sağlar. Bağımsızlıkla birlikte millî ve dinî hususlara yeniden önem verilir. Özbek edebiyatı Aman Muhtarov, Erkin A'zamov, Hurşid Devran, Osman Azim, Halime Hudayberdiyeva, Murad Muhammed Dost, Şevket Rahman, İkrâm Atamurad, Abduveli Kutbiddin, Eşkabil Şükür, Salim Aşur, Kaçkar Narkabil gibi yeni adlarla zenginleşmektedir.⁴⁵

⁴⁴ *agm.*, s. 23-24.

⁴⁵ Miraziz Azam, Rahimcan Atayev, *Özbek Adabiyatı 1986-1990 Yıllarında*, Taşkent, 1991, s. 63-96.

I. BÖLÜM

ERKİN VÂHİDOV'UN HAYATI VE ESERLERİ

1. ERKİN VÂHİDOV'UN HAYATI

Günümüz Özbek şairlerinden Abdulla Âripov'un *Söz Sehri* (Söz Sihri) adlı yazısında, "İşte birkaç on yıldan beridir müstesna bir şiir bahçesinin çiçek kokulu havasından nasibimizi alıyoruz. Bu Erkin Vâhidov'dur. Ana dilimizdeki ipek gibi yumuşak, gökkuşağı gibi rengârenk, gayet nazik ve lâtif, insanı üzmeyen deyimler, bazen güldüren, bazen de tebessüm ettiren benzetmeler, keskin değerlendirmeler şairimizin kalemine mahsus tekrarı olmayan faziletlerdir." ⁴⁶ dediği Erkin Vâhidov, 28 Aralık 1936'da ⁴⁷ Özbekistan'ın Fergana eyaletine bağlı Altıarık kasabasında dünyaya gelmiştir.

1936 yılında Taşkentli Kerimcan Sâhibbayev'le hanımı, kızı ve kız kardeşi Râziyehan ile kollektifleştirme çalışmalarına katılmak için Altıarık'a gelir. O dönemde Taşkent Öğretmen Okulunu dışarıdan okuyup bitiren Râziyehan coğrafya öğretmeni olarak köy mektebinde ders vermeye başlar. Erkin Vâhidov bu okulda tarih öğretmeni olarak görev yapan Çoyan Bey ile Raziye Hânımın ikinci çocuğudur. Bu ailenin ilk çocuğu kızdır. Bu kız çocuğu henüz bebekken zatülcenp hastalığına yakalanarak vefat eder. Ailenin ikinci çocuğu Erkin, üçüncü çocuğu ise Elburs'tur. Erkin'den üç yaş küçük olan Elburs da kızamığa yakalanır ve iki yaşında vefat eder.

Tanıyanların hikâye ettiklerine göre küçük Erkin, kıvrak zekâlı, her şeyi merak eden, soru üstüne soru sorarak insanların kafasını çabucak karıştıran bir çocuktur. Henüz yetişmekte olan ve hayatın gerçekleri hakkında yeni yeni bilgiler edinen Erkin'in sorularını cevaplamaya çalışan büyükleri böylece onun merak sardığı konularda bilgi edinmesine yardımcı olurlarmış.

⁴⁶ Abdullah Âripov, "Söz Sehri", *Tānlāngān Āsārlār*, C. 4, Ğafur Ğulam Nāmidāgi Ādābiyāt ve Sān'āt Nāşriyāti, Taşkent, 2001, s. 158.

⁴⁷ Erkin Vâhidov, "Qaynāq Hāyāt İçidā Yaşāb", *Özbek Tili vā Ādābiyāti*, S. 6, 1987, s. 78.

Erkin Vâhidov, Altıarık köyünde okumuş ve mağrur bir insan olarak tanınan babası Çoyan Bey hakkında her köye gidişinde şunları işitmiştir: “Ondan ders alan, ona öğrenci olan, [onunla] beraber çalışan insanlar, her köye gittiğimde babamın işlerini ve sözlerini hatırlayıp anlatırlar; onun için sevinçli, gönül okşayıcı, hoş sohbet adamdı derlerdi.”⁴⁸ Çoyan Bey, İkinci Dünya Savaşı başlamadan önce bir görev münasebetiyle Margilan’a gönderilir. Böylece bütün aile de buraya taşınır. Margilan’da yaşadıkları dönemde Erkin’in annesi köy kooperatifinde sekreter olarak çalışmıştır. Burada yaşadıkları dönemle ilgili olarak Erkin Vâhidov şunları anlatır:

“Savaştan önceki dönemden hatırladıklarım [şunlar]: Babam Margilan’a işe gönderilmişti. Sonbahar yağmuruyla kar birlikte yağmaya başladığında Altıarık’tan Margilan’a göçtük. Zincir tekerlekli traktörün römorkuna dolap, sandık ve yorganlardan ibaret eşyamız yüklenmişti. Römorkun tekerlekleri çukura düşünce yüklerimiz de yere yıkılmıştı. Ben, annem ve emzikli küçük kardeşimle kabinde şoförün yanında oturmuştuk. (...) Daldan yapılmış tayıma binip, sıcaktan kavrulmuş olan toprak sokakta toz kaldırıp koşturduğumu hatırlıyorum. Annemin kurumuş mısır saplarını yiyerek dilimi kanattığım ve çocuklarla birlikte ayçiçeğinin yağı alınan kabuklarını yediğim için yüzüme tokat vurduğunu ve akşama kadar ağladığını unutamıyorum.”⁴⁹

Tarih öğretmeni olan Çoyan Bey daha sonra çeşitli sovyet idarelerinde çalışmış, İkinci Dünya Savaşı sırasında da cepheye gönderilmiştir. Başındaki şarapnel yarası ve ciğerlerini üşütmüş olarak cepheden geri dönen Çoyan Bey 1945 yılında, otuz üç yaşında Taşkent’te Almazar’daki hastanede vefat eder.⁵⁰ Babasının vefatından bir yıl sonra annesi de vefat eder. Annesiz ve babasız kalan Erkin, dayısının eline kalır. Onların vefatından sonra Erkin’in bakımını ve eğitimi dayılarından Kerimbay Sâhibayev ve hanımı Mahbûbe üstlenirler. Erkin Vâhidov’un

⁴⁸ *agm.*, s. 78.

⁴⁹ *agm.*, s. 78.

⁵⁰ *agm.*, s. 78.

dayılarından Kerim Sâhibayev adliye teşkilâtında yüksek mahkeme üyesi olarak; diğer dayısı Rihsi Sâhibayev ise uzun süre Cumhuriyet Yüksek Kurulu Başkanı olarak görev yapmıştır. Yarım asırdan fazla bir süre savcı ve avukat olarak devletin çeşitli birimlerinde hizmet eden ve Taşkent savcılar birliğinin üyesi de olan Kerim Bey, kolhozlaştırma siyaseti ve insanların buna olan isyanını, uğursuz soykırım dönemini bizzat yaşayan, savaşın sıkıntılarına maruz kalan; Kazak ile Kazakça, Kırgız ile Kırgızca, Türkmen ile Türkmence konuşabilen, rejimin en sert dönemlerinde dahi inancından taviz vermeyerek beş vakit namazını kılan biridir.

Sâhibayevler, ebediyata ve sanata meraklı, aydın insanlardır. Şairler ve sanatçılar ailenin sık sık misafiri olurlar. Burada şiir, edebiyat ve sanat hakkında sohbetler ederler. Erkin Vâhidov'un Taşkent'te geçen çocukluk ve gençlik yıllarından kalan en güzel hatıraları, Ostrovski adlı pioner⁵¹ sarayındaki şair Gayretî'nin kursu ve dayısının evinde yapılan edebî sohbetlerle ilişkilidir. Dayısı Kerim Sâhibayev hukukçu olmakla birlikte, edebiyat ve sanata meraklı, şiirden anlayan birisidir. Onun evine şair Çüştî, Şâcelilov kardeşler, Marufhoca Bahadırov, âlim ve tercüman Alihan Sağunî sık sık gelmektedir. Erkin'in şiire olan merakını fark eden dayısı onun da bu sohbetlere katılmasını ister. Erkin Vâhidov, posta müvezzii Mulla Şükürcan ile esnaf Ekmel'in ilginç ve zevkli sohbetlerini hayranlıkla dinler. İçkisiz olarak düzenlenen ve sadece şiir, şarkı ve söz atışmalarıyla şenlenen bu sohbetlere katılanlar Hâfız, Nevâî, Bîdil ve Fuzûlî'nin beyitlerini tahlil edip, bu şiirleri kendilerine göre açıklarlar.⁵²

Erkin Vâhidov'da şiire karşı merak, istek ve sevgi işte bu edebiyat meclislerinde filizlenir. Yine bu toplantılara katılanlardan bazıları ilâhiyatçı aydınlardır. Erkin Vâhidov'un doğasındaki Şark medeniyeti ve edebiyatına olan derin ilgi ve hürmet de yine bu din adamlarından etkilenmiş olmasındandır.⁵³

⁵¹ Çocuk komünistler; komünizmin başlangıcını okuyan, öğrenen çocuklara verilen ad.

⁵² _____, XX. Äsr Özbek Ädäbiyatı, Oqıtuvçı Neşriyâtı, Taşkent, 1999, s. 440- 441.

⁵³ _____, age., 441.

Erkin Vâhidov, pionerlik döneminde Şair Gayretî başkanlığındaki edebiyat kursuna da katılır. Bu kurs, şairin ilk sanat okulu sayılabilir. Kursa devam ederken “Muştum” dergisinde ilk şiiri yayımlanır. Şiirin altındaki “22. mektep 7/A sınıfı öğrencisi” ibaresi Erkin’i oldukça mutlu eder.

Erkin Vâhidov, *Qaynâq Hâyât İçidâ Yaşâb* başlıklı otobiyografisinin bir yerinde şöyle der: “Elli, altmışlı yılları içine alan ve ‘altın çağım’ olan öğrencilik, hayatımın unutulmaz bir kısmını teşkil eder. Bu yıllarda ilk şiir kitabım olan ‘Tâng Nâfâsi’ yayımlandı. Sergey Yesenin’den şiirler tercüme ettim. Yâzûvçûlâr Üyüşmäsi⁵⁴’nın genç şairler seminerindeki ateşli mevzular; büyük üstatlar Aybek, Gafur Gulam, Abdullah Kahhar, Mirtemir, Şeyhzâdeler ile ilk mülâkat ve karşılaşmalar, üniversitedeki edebî muhit, hayatımda derin izler bıraktı.”⁵⁵

Erkin Vâhidov 1955 yılının bahar aylarında “Orta Asya Devlet Üniversitesi”⁵⁶ Filoloji Fakültesine girebilmek için imtihanlara hazırlanır. Giriş sınavları öncesinde farklı dersler için düzenlenen hazırlık kurslarına devam ettiği günlerde Erkin Vâhidov özellikle Özbek Dili ve Edebiyatıyla ilgili derslerde yerinde sorduğu sorularla ve kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevaplarla, fikir ve davranışlarıyla dikkat çeker. Liseyi takdirname ve gümüş diploma⁵⁷ ile bitirmiş olmasından dolayı üniversiteye girebilmek için yalnızca Özbek Dili ve Edebiyatı alanında yapılan yazılı ve sözlü sınava girmesi yeterli olacaktır. Vâhidov, 1 Ağustos sabahı Özbek Dili ve Edebiyatı alanında yapılan imtihanda başarılı olur. Böylece onun üniversite yılları başlar. Erkin Vâhidov, üniversitedeki ilk yılından itibaren yazma eserlerin okunmasında, eski Özbek dili ve Arapça derslerinde, öğrenciler arasında temayüz eder. Öyle ki bu dersleri okutan A. Ganiyev, Erkin’i kendisine yardımcı olarak tayin eder. A. Ganiyev, her derse geldiğinde: “Erkin yavrum, bugün nasıl bir şiir

⁵⁴ Yazarlar Birliği

⁵⁵ Erkin Vâhidov, “Qaynâq Hâyât İçidâ Yaşâb”, *Özbek Tili vâ Âdâbiyâti*, S. 6, 1987, s. 74.

⁵⁶ Şimdiki Taşkent Devlet Üniversitesi

⁵⁷ Sovyet eğitim sisteminde en başarılı olan öğrenciye “Altın Diploma” denilen özel bir diploma verilirdi. Başarı yönünden bundan sonraki 4-5 öğrenciye de “Gümüş Diploma” verililiyordu.

getirdin bize?” diye sorar. Erkin, Şark klâsiklerinden bulup getirdiği güzel bir şiiri tahtaya yazar ve bu konu üzerinde ders yapılır.⁵⁸

Öğrencilik yılları “mehnät paxtäsi”⁵⁹, “paxtä fronti”⁶⁰, “dälä şünqârları”⁶¹, “paxtä yûldüzlări”⁶² gibi söylemlerin üst perdeden konuşulduğu ve mono-kültür olarak Türkistan’ı esir alan pamuk tarımı dönemine tesadüf eder. Pamuk toplama mevsimi gelince bütün eğitim kurumlarında dersler durdurulur, öğretmen ve öğrenciler gruplar hâlinde pamuk tarlalarına gönderilir. Erkin Vâhidov, daha sonra şiirlerinde mono-kültür olarak Türkistan’ı esir alan pamuk tarımını ve bu pamuk işçiliğini tema olarak kullanmıştır.

Duvar gazetesinde yayımladığı yeni yıl şakaları, Erkin Vâhidov’un fakültedeki öğrenciler ve personel arasında tanınmasını sağlar. Onun üniversitede okuduğu yıllarda biri Özbekçe, diğeri Rusça olmak üzere “Utki” ve “Filolog” adlı iki duvar gazetesi vardır. Bu duvar gazetelerinin yayımında iletişim ve filoloji bölümlerinde okuyan kabiliyetli gençlerle asistanlardan oluşan istidatlı yazarlar görev almaktadır. Her sayısı öğrenciler ve hocalar tarafından merakla beklenen bu gazeteler, haftalarca duvarda kalmaktadır. Duvarda asılı kaldığı süre boyunca öğrenciler bunların yanından ayrılmaz, herkes o kalabalıkta imkân olduğu kadar gazeteleri yakından okuyup, resimleri görmeye çalışır. Çünkü yayımlanan haberlerle, üniversite hayatına dair şiir, masal, hikâye ve şakalarla hicvedici karikatürler insanların diline düşmektedir. Bu gazetelerle ilgili olarak etrafa yayılan haberler, başka üniversitelerden öğrencilerin gelmelerine de sebep olmaktadır. İşte bu gazetelerden biri olan “Filolog”un 1957 yılının yeni yıl sayısında Erkin Vâhidov’un manzum ironik metinleri yayımlanır. Söz konusu metinlerden biri, bu dönemde fakültenin dekanı olan Prof. Georgiy Vladimirov’la ilgilidir. Prof. Vladimirov, görevleri arasında olmasına rağmen bir defa bile pamuk

⁵⁸ Rahmetulla İnağâmov, *age.*, s. 8.

⁵⁹ Emek Pamuğu

⁶⁰ Pamuk Cephesi

⁶¹ Tarla Şahinleri

⁶² Pamuk Yıldızları

tarlasına giderek öğrencilerinin durumunu takip etmemiştir. Bununla ilgili işleri Özbek yardımcılara bırakmıştır. Erkin'in ironik mahiyetteki ilk şiirinde bu duruma işaret edilmektedir. İkinci şiirinde ise doktora tezini henüz savunmuş olan Leziz Kayumov'a göndermeleri vardır. Onun bir diğer şiiri ise ağızların her geçen gün kaybolmasından şikâyet eden hocası Yakup Gulamov hakkındadır. Bu şiirinde, bir taraftan ağızlar kayboluyor diye şikâyet eden, diğer taraftan da kendi konuşmalarında Taşkent ağız özelliklerini muhafaza eden Gulamov'a göndermeler vardır.⁶³ Erkin Vâhidov'un daha fakültenin ilk yıllarında istikbâl vaat eden biri olduğunu gösteren şu anekdot dikkate değerdir:

“Hocamız Leziz Kayumov sınıfımızın Edebiyat Nazariyesi dersine giriyordu. Derste anlatılacak konu bitince, yirmiye yakın edebî tasvir vasıtalarından her birine Özbek şairlerinin şiirlerinden beşer örneği bir deftere ayrı ayrı yazıp getirmemizi ödev olarak verdi. Hepimiz söylenen tarihte ödevlerimizi teslim ettik. Daha sonra Leziz Kayumov defterlere baktığını, sınıfın büyük bir kısmının ödevini güzel yaptığını, defterleri sınav günü geri vereceğini söyledi. İmtihan günü sınav bitince her birimiz kendi defterlerimizi alarak odasından çıktık. Fakat Erkin'in defteri yoktu. Aradan uzun yıllar geçip 80'li yılların ortalarında Leziz Kayumov'un Dorman'daki çiftliğinde bir çay sohbeti sırasında Erkin mahzun bir sesle;

- Hocam, hiç olmazsa bir şeyi söyleyip suçumu itiraf edeyim. Birinci sınıfta okuduğumuz o günlerde sizin ödevinizi iyi yapamamıştım. Edebî tasvir vasıtalarına şairlerimizin verdiği örnek yerine kendim bir şeyler yazmıştım. O zaman sizi aldattığım için şimdi sizden özür dilemek istiyorum, dedi.

Leziz Kayumov tebessüm etti ve önemli bir şeyi hatırlamış gibi eve girdi. Biraz sonra elinde bir defterle çıkageldi:

- Erkin Bey, işte senin özür dilediğin ödev defterin, dedi.

⁶³ Rahmetulla İnağâmov, *age.*, s. 10-11.

Öğrendiğimize göre hoca o zaman aldanmamış. Bu “uyanık” delikanlıdan gelecekte iyi bir şair çıkacağını tahmin ederek defteri kendisinin en önemli belgeleri arasında otuz yıla yakın bir süre saklamış.”⁶⁴

Fakültenin öğrencileri son sınıfta uygulamalı dersler için okullara gönderilirler. Erkin Vâhidov da ilk defa öğrencilerinin huzuruna bu dönemde bir öğretmen adayı olarak çıkar. *Harda* yakınındaki 59. Okul’a Özbek Dili ve Edebiyatı dersi uygulamasına gider. Erkin’in bu ilk dersinin konusu Gafur Gulam’ın “*Sen Yetim Emessen*” (Sen Yetim Değilsin) adlı şiiridir. Önce bu şiiri gayet tatlı, hoş bir sesle; her bir kelimesine ve virgülüne özen gösterip güzel bir şekilde ezbere okur. Daha sonra bu şiirin yazılış sebepleri ve tarihi üzerinde durur. Savaş dönemini, on binlerce Rus ve Ukraynalı çocuğun yetim kalışını, bu çocukların Taşkent’e getirilişini, Özbeklerin onlara şefkat göstererek kendi çocukları gibi bağırklarına basmalarını canlı ve tesirli bir şekilde hikâye eder. Gayet başarılı geçen bu dersi sonrasında Erkin Vâhidov geçer not alarak öğretmenliğe de hazır olduğunu gösterir.

1958 yılının yaz tatilinde Rahmetulla İnağamov, Rahmetulla Turabov ve Bakican isimli arkadaşlarıyla birlikte Vadi⁶⁵ seyahatine çıkar. Bu seyahat şair açısından oldukça verimli geçmiştir. Bu gezi sonrasında, Fergana vadisinde gördüğü yerlerin, özellikle de Şâhimerdan’ın, kendisinde uyandırdığı intibalarla “Gâhi Poezd, Gâhi Ât Bilân”, “Şâhimerdân”, “Üstâz Qabridâ”, “Qubbân Kòligâ” “Bûlâq” ve “Mâcnûntâl”ın da içerisinde olduğu bir dizi şiir yazar. Arkadaşlarıyla birlikte Aksu ve Göksu’yu, Koğay, Narın ve Andican’ı dolaşır. Grup daha sonra Oş’a gelir ve buradaki kutsal yerleri ziyâret ederler. Buradan Fergana’ya gider ve Margılan ile Şâhimerdan’ı ziyâret ederler. Burada şair Hamza Hekimzâde Niyazî’nin hayatı, faaliyetleri, onun öldürülmesiyle ilgili yerleri ve mezarını da ziyâret ederler. Bu gezi Kubban Gölüne kadar devam eder⁶⁶.

⁶⁴ Rahmetulla İnağamov, *age.*, s. 12.

⁶⁵ Fergana Vadisi

⁶⁶ Rahmetulla İnağamov, *age.*, s. 14-16.

1959 yılının Erkin Vâhidov için ayrı bir önemi vardır. Bu yılın Eylül ayında radyo yayınıyla sesini duyuran şair, “Yängi Şe’rlär” adlı programda kendisine ayrılan on beş dakikalık bölümde, radyodan ilk defa şiir okur. Bu programda “İnsân Yâşâmâqdän Tâlmâsin Üçün”, “Pòlät”, “Sevgi”, “Yòllär”, “Qalâm”, “Xayrli Tùn” şiirlerini okur.⁶⁷

1960 yılı, Erkin Vâhidov’un öğrencilik hayatının sona yaklaştığı yıldır. Erkin Vâhidov da edebiyatçı âlim Metyakub Koşcanov’un danışmanlığında, Ali Şîr Nevâî’nin “Sedd-i İskender” adlı eseri üzerine bitirme tezi hazırlar ve mezun olur. Yine bu yıl Vâhidov’un edebiyatçılar ve kitapseverler arasında büyük ses getiren ve şair Turab Tola’nın iyi not verdiği ilk destanı olan Büyük Hâyât Tângi (Ulu Hayat Sabahı) “Şark Yulduzi” dergisinde yayımlanır.

Şair olarak sağlam bir muhitte yetişen Erkin Vâhidov, şiir ve edebiyata heves edip sanat ve edebiyat zevki ile yaşadığı öğrencilik yıllarında Gayretî ile buluşur.⁶⁸ Gayretî’nin şiir dolu konuşmaları, eski şairler hakkında anlattığı ilginç hikâyeleri, edebiyat hakkındaki yerinde mülâhazaları, Şark ve Garp edebiyatının müstesna eserlerinin yazılışına dair anlattıkları, Erkin’in şiire olan ilgisini artırmıştır. Heveskâr şairlerin şiir sahasında kendisini kabul ettirme gayretleri, kurstaki edebiyat ruhu ve kursa katılanların birbirleriyle olan yarışları gibi etkenler Erkin’i şair olarak şekillendirir. Gayretî rehberliğindeki kursun dışında üniversitedeki edebî muhit, “Yâş Âdäbiyâtçılär” gibi çeşitli kulüplerde yapılan toplantılar, edebiyat hakkındaki münazaralar, büyük şair ve yazarlar ile buluşmalar, en önemlisi o yıllarda Özbekistân Yâzuvçılär Üyüşmäsi bünyesindeki Hâmid Âlimcan Edebiyatçılar Evi’nde düzenlenen şiir geceleri, buradaki sohbetlerde yapılan eser tahlilleri Erkin’in şair olarak yetişmesindeki en önemli faktörlerdir.

⁶⁷ Rahmetulla İnağâmov, *age.*, 18.

⁶⁸ Erkin Vahidov, “Üstâz Gayrätini Eslâb”, *Şâirü Şe’rû Şûûr*, Özbekistan LKSM Mârkäziy Komiteti “Yâş Gvardiya” Neşriyâtı, Taşkent, 1987, s. 66-67.

1960 senesi güzünde Özbekistân Yâzûvçılâr Üyüşmäsinin teşebbüsü ile Dorman'da, Hamza Edebiyatçılar Bağrında, genç şair ve yazarlar için bir aylık bir seminer düzenlenir. Bu semineri Mirtemir ve Sait Ahmet yönetir. Bu seminere Özbekistan'dan genç ve yaşlı edebiyatçılar iştirak ederler. Seminerdeki hemen her derse Erkin Vâhidov da etkin olarak katılır. Burada uygulanan program dâhilinde yaşlı edebiyatçılarla, edebiyatın değişik konuları etrafında sohbetler edilir. Vâhidov, seminerde okuduğu “Şe'r Keçäsi” adlı şiiriyle bilhassa Mirtemir'in takdirini kazanır. Seminerin Erkin Vâhidov için bir başka önemi ise, bu seminerlere katılanlardan birkaç kişinin yazarlar derneği üyeliğine seçilmiş olmasıdır. Seçilen bu birkaç kişiden birisi de Erkin Vâhidov'dur. Literaturnaya Gazeta'da övücü ve teşvik edici mahiyette yazıların kaleme alındığı bu seminerlerin ayda bir yapılması gelenek hâlini alır. Bu seminerler daha sonraları da “Mirtemir Seminerleri” adını alarak gelenekselleşir. Bir sohbet mahiyetinde devam ettirilen seminer derslerinde, hem büyük şairlerin şiirleri hakkında mülâhazalar yapılır, hem de genç şairlerin şiirleri değerlendirilir.⁶⁹ Bu derslerden birinde Erkin Vâhidov'un “Nidâ” destanı da değerlendirilmiştir. Mirtemir, Saida Zünnunova ve Askad Muhtar, beğendikleri bu destanı biraz daha olgunlaştırmasını tavsiye ederler. Erkin Vâhidov da “Nidâ” destanını bu tavsiyeler doğrultusunda olgunlaştırdıktan sonra yayımlar.

Şüphesiz gerek Gayretî kursunun, gerek Mirtemir seminerlerinin, gerekse Hâmid Âlimcan Edebiyatçılar Evi'nde yapılan şiir gecelerinin Vâhidov'un şairliğinin gelişip olgunlaşmasında önemli bir yeri vardır. Ancak unutulmaması gereken bir başka mahfil de Vâhidov'un dayısı Kerimbay Sâhibayev'in evindeki edebiyat sohbetleridir. Bu yönden Erkin Vâhidov'un anlattığı şu anekdot dikkate değerdir:

“Hatırımdadır, dayımın arkadaşlarına hizmet ederek onların ilginç ve güzel sohbetlerinden epeyce yararlanmıştım. Alihantöre Sâğunî, Çüstî, Mârufhoca Bahâdırov, Şâcelilov biraderlerin katıldığı bu toplantılar Nevâî, Fuzûlî, Âgehî ve Meşreb'in şiirlerini tahlil etmekle geçirdi. Ben de bu

⁶⁹ Erkin Vahidov, “Üstâz Bilân Vidâlâşûv”, *age.*, s. 68-69.

sohbetler için mânâsını kavrayamadığım beyitleri hazırlardım. Sohbeta katılacakların büyük bir kısmı geldiğinde onlar bu beyitleri şerh ederlerdi. Fuzûlî divanında bir beyit vardır:

Sabâdan gül yüzünde sünbül-i pür-pîç ü tâb oynar

Sanasın per açib gül-şende bir müşgin gurâb oynar

(Bu gamlar kim benim vardır ba'irin başına koysan

Çıkar kâfir cehennemden güler ehl-i azâb oynar.)

Anlamı şöyledir: 'Benim öyle gamlarım vardır ki onları devenin üstüne koysan, kâfirler cehennemden çıkar, azap çekenler güler, oynar...' Acaba demiştim, gamı devenin üstüne yüklemek neyin nesi, kâfirin cehennemden çıkması nedir? Bunların anlam bakımından birbiriyle bağı nedir? Yazarın hatası mı yoksa? Böyle düşünebilirdim; ama incelediğim her divanda aynı şekilde yazıyordu. Toplantıda o beyti sorduğum zaman kimse şerh edemedi. Mecliste başköşede oturan Alihantöre Sâğunî arkadaşlarını imhitan edercesine gülümseyerek etrafa bakıyordu. Nihayet üstat elini açıp, 'Hadi elinizi açın dua edelim!' diyerek Fuzûlî'ye dua etti ve sonra beyti şerh etti. Peygamberimizin hadisine göre kâfirler ebediyen cehennemde kalacaklarmış. Ancak deve iğnenin deliğinden geçerse, o zaman kâfir cehennemden çıkarmış; yani çıkmayacakmış. Fuzûlî'nin bu beyiti o hadise işaret ediyormuş: Benim öyle gamlarım var ki, onlar deveye yüklense, deve ip gibi zayıflar ve iğnenin deliğinden geçecek hâle gelir, kâfir de cehennemden çıkar... Bir sonraki toplantıda ben tek başıma çalıştığım gazelimi okudum. Bu gazelin bir beyti dinleyenlerden birisinin çok hoşuna gitti. Fakat bu beyti kurarken benim hayal etmediğim bir şekilde bunu şerh etmeye başladı. Ben de o muhterem ihtiyara itiraz ettim. 'Ben öyle demedim, böyle dedim,' diye kendi anladığım şekilde izah ettim. O zaman dayımın beni tenbih edercesine, 'Sus, dinle, sen çocuksun neyi biliyorsun?' demesi aklımdan hiç çıkmaz... Erkin'in bu bilge insanların sohbetinde beğenilen ve üzerinde tartışılan beyti şudur:

Kòngùl mùlkini târâc -

Äylägän ışq istilâsidir.

Nâ bòlgây âxırı, bû

İstilâning ibtidâsidir.

Yine buna benzer bir olay da 1968 yılının kışında yaşanır. Erkin'in okuduğu bir gazelindeki

Tâpındim yâr - sänâmgä men

Mùhâbbât säcdägâhidä,

Biling, dinsizlär âsiymäs,

Mùhâbbätsizlär âsiydir.

beytin 'Biling, dinsizlär âsiymäs/ Mùhâbbätsizlär âsiydir.' ⁷⁰ mısraı, tartışmalara sebep olur. Sohbeta katılanlardan bir kısmı dinsizler âsi değildir sözünü küfür olarak yorumlarken, bir kısmı da 'Gazelin en iyi mısraı budur,' fikrinde ittifak ederler. Bu şekilde cereyan eden diğer tartışmalarda olduğu gibi Alihan Sâğunî tartışmayı şu sözlerle bitirir: 'Gazel tasavvufîdir. Şair küfre gitmiyor, insan dindar da olsa Allah'a sevgisi olmazsa o âsidir, ama gönlünde aşk varsa, kendisi de dinsiz olsa da, o âsi değildir. Bu şekilde anlam verilmeli.' Ama Erkin ben öyle demiyorum, dediğinde dayısından yine aynı sözü işitir: 'Sen küçüsün daha...' ⁷¹

Mezun olduktan sonra ilk olarak "Yaş Gvardiya" yayınevinde redaktör olarak çalışmaya başlayan Erkin Vâhidov'un 1961 senesinin sonlarına doğru ilk şiir kitabı olan "Tâng Nâfâsi" yayımlanır. Erkin Vâhidov bu eserin yayımlanmasına kadar birçok şiir yazmış olmasına rağmen, bu kitabına sadece yirmi iki şiirini ve bir destanını dâhil eder. ⁷² Beş bin adet basılan eser kısa sürede şiir çevrelerinin takdirini kazanır. Edebî toplantılarda ve düğünlerde Erkin Vâhidov'un şiirleri büyük ilgi görür. Özbekistân Mâdâniyâti

⁷⁰ Bilin ki, dinsizler âsi değildir, sevgisizler âsidir.

⁷¹ Rahmetulla İnağâmov, age., s. 22-23.

⁷² Saydulla Mirzayev, Said Şermuhammedov, *Hâzirgi Zâmân Özbek Âdâbiyâtı Târihi*, Taşkent, 1993, S. 396-397.

gazetesinin 7 Mart 1962 tarihli sayısında, edebî tenkitçi Âzat Şerefeddinov'un "Tâng Nâfâsi" hakkında bir yazısı yayımlanır. Şerefeddinov "Tâlânt vâ Mäs'uliyät" [Kabiliyet ve Sorumluluk] adlı yazısında, genç şair Erkin Vâhidov'un şiirlerini takdirle karşılar.⁷³

Erkin Vâhidov'un,
Soqmâqlärdä tûprâq keçdim,
Bâsdim tâğlär taşını...
Qançä- qançä yöllär kezdım -
Tâpgünimçä tâ seni.

*(Patikalardaki topraklardan geçtim,
Dağların taşlarına ayak bastım.
Nice nice yollarda gezdim
Seni buluncaya kadar.)*

gibi mısralarıyla çeşitli yerlerde ve farklı şekillerde aradığını ifade ettiği güzeli nihayet bulmuştur. Burada söz konusu edilen kişi, Erkin Vâhidov'un 1963 yılında evleneceği Gülçehre Hanım'dır.

Erkin Vâhidov 1963 yılında, Yâş Gvardiya matbaasından ayrılarak Bâdiî Edebiyat Matbaasına geçer ve 1970 yılına kadar muharrir ve bölüm müdürü olarak çalışır. Burada çalıştığı süre zarfında *Tâng Nâfâsi*, *Qoşıqlärim Sizgä*, *Yüräk vâ Aql*, *Mening Yüldüzim*, *Lirikä*, *Yâşlik Devâni*, *Hâzirgi Yâşlär* şiir kitaplarıyla birlikte Sergey Yesenin, Y. Ukrainka, Mihail Svetlov'dan yaptığı tercümeleri yayımlanır. 1967 yılında Cumhuriyet Lenin Komsomol ödülüne lâyık görülen Vâhidov'un 1969 yılında Âltın Devâr komedisi Hamza tiyatrosunda sahnelenir.⁷⁴

⁷³ Âzâd Şäräfidinov, "İzläniş Yölläridä", *Häyât Bilän Hämnäfäs*, Özbekistan LKSM Märkäziy Komiteti "Yâş Gvardiya" Neşriyâtı, Taşkent, 1983, s. 152-155.

⁷⁴ G. Abdurahmanov, S. Mamacanov, *Özbek Tili vâ Âdäbiyâtı*, Özbekistân Nâşriyâtı, Taşkent, s. 236.

Milletlerin hayatında bazen millî edebiyatı birden bire üst seviyelere taşıyarak yazarını bir anda meşhur eden eserlere rastlanır. Erkin Vâhidov, milletin gönlünde bir ukde olarak kalan sözleri büyük bir cesaretle ilk defa “Özbeğim” kasidesiyle 1968 yılında terennüm eder.⁷⁵ Erkin Vâhidov bu eserini yazmadan önce şair olarak kendini kabul ettirmiştir. Tâng Nâfâsi kitabından sonra yayımlanan Qoşiklarım Sizge (1962), Yürek ve Aql (1963), Mening Yulduzim (1964), Nidâ ve Lirika (1965), Pälâtkädä Yâzılğan Dâstân (1967) adlı kitaplarıyla tanınan ve eserleri başka dillere de tercüme edilip yayımlanmaya başlanan bir şair konumuna gelmiştir. Fakat “Özbeğim” kasidesi, şaire en geniş şöhreti kazandırmıştır. Şiir, düğünlerde ve sohbetlerde terennüm edilen bir şarkı ve ezberden okunan millî bir eser hâline gelmiştir.

Özbeğim kasidesi müspet mânâda Erkin Vâhidov’un Özbekler arasında tam anlamıyla tanınmasını ve meşhur olmasını sağlarken, diğer taraftan da onun hayatının bir dönüm noktası olmuştur. Özbekistân Yâzuvçılâr Üyüşmäsi’nin “Bir Şe’r Keçäsi” adı altında yaptığı ve halkın da beğenerek takip ettiği şiir gecelerinden birisine Erkin Vâhidov davet edilir. Özbeğim kasidesinin okuyucu karşısına çıkması, 1968 yılının Şubat ayında yapılan bu programda gerçekleşir. Vâhidov, salonu dolduran dinleyicilerin huzurunda bu şiiri okuduktan sonra salonda bir süre sessizlik olur. Arkasından salonu yıkacak derecede kuvvetli alkışlar uzun bir süre devam eder.

O senelerde “Gülistân” dergisi, unutulmuş millî değerleri canlandırmaya yardım eden yazıları, orijinal ve tercüme eserleri sırayla yayımlamaktadır. Alihantöre Sâgunî tarafından tercüme edilerek yayıma hazırlanan ve bu dergide yayımlanan Emir Timur’un “Tüzükler”inin, Avar şairi Resul Hamzatov’un “Dağıstanım” adlı eserinin Erkin Vâhidov tarafından yapılan tercümesinin yayımlanması, milliyetçi çevrelerin çabalarıyla gerçekleşmiştir. “Özbeğim” kasidesi Gülistân dergisinde 1968 senesinin sonbaharında, sansür edilerek yayımlanır. Kasidenin;

⁷⁵ Saydulla Mirzayev, Said Şermuhammedov, age., Taşkent, 1993, s. 398-399.

*Dävr zùlmigä vä lekin
 Bir ùmr bâş egmäding,
 Sen - Muqannä, särbädâr - sen,
 Erksevâr qân, özbegim.*

*Sen na zärdùşt, sen nä bùddiy,
 Sengä nä âtäş, sänâm,
 Âdämiylik dini birlä
 Tâzä imân, özbegim.*

mısraları sansür idaresi tarafından çıkarılarak yayımlanmıştır. Fakat kasidenin bu şekilde yayımlanmış olması bile, millet sevgisini ırkçılık olarak değerlendiren çevrelerin şiddetli tepki göstermesine sebep olur. Sovyet rejiminin sözcüsü olan kalem sahipleri, derhâl “Allah’ın yokluğu”nu ve “dinin afyon olduğu”nu ispat etmek için yarışa girerler.

Erkin Vâhidov için oldukça sıkıntılı geçen bu dönemi Rahmetulla İnağâmov şöyle nakleder:

“Bu dönemde hemen hemen her şair dini aşağılayıcı, ateist ruhta eserler yazmıştır. Ancak bir şeyi yüzde yüz biliyorum ve şahitlik ederim ki, din ve dine meyilli olanlar, babası veya ağabeyinin cenaze namazını kıldırانlar takip altına alınmış, işten kovulmuş ve partiden de kaydı silinmiştir. Böyle katı ve saldırgan bir dönemde bile Erkin Vâhidov dine, imana ve itikada karşı tek mısra olsun yazmadı. Bunun tam aksine Vâhidov milletin ‘insanlık dini ile temiz imanlı’ olmasından müftehirdir. Sadece bu değil, Ramazan bayramı arefesinde Taşkent televizyonunda şiir okuyan Erkin Vâhidov, Özbek televizyonculuğu tarihinde ilk defa Müslümanların bu mübarek bayramını kutlamıştır. Onun bu hayırlı işi dolayısıyla birkaç televizyon memuru sert uyarı almıştı.”⁷⁶

⁷⁶ Rahmetulla İnağâmov, *age.*, s. 37.

Özbeğim kasidesiyle ilgili olarak şu iki hususun belirtilmesinde fayda vardır: Bunlardan birincisi, bu şiir halk tarafından beğenildiği ve benimsendiği için, bestekârlar bu şiire yakışır bir beste yapabilmek için yarışa girmişlerdir. Bunlardan Fahriddin Umarov, Şerali Jorayev, Nimetcan Kulabdullayev, Ömer Atayev gibi halkın sevdiği sanatçıların her biri “Özbeğim” şiirini besteleyerek söylemişlerdir.

İkinci hususa gelince, Özbekistân Yâzûvçilär Üyüşmäsinin muntazam bir şekilde düzenlediği Şiir Geceleri faaliyeti Özbeğim kasidesinin okunduğu Şubat 1968’den sonra tamamen durdurulmuştur.

Kasidenin gerek Gûlistân dergisinde yayımlanması, gerekse “Yâşlık Devânı”nda yer almasından sonra Erkin Vâhidov sıkı bir gözetim altına alınmıştır. Artık şiirlerini hiçbir yerde yayımlatamamakta, kitaplarını bastıramamakta, radyo ve televizyon programlarına davet edilmemektedir. Kendisine gösterilen bu muameleden manen ve maddeten ezilen şairin bu dönemdeki ruh hâlini, “Yâlgızlık İstâgi” adlı şiiri açık bir şekilde ortaya koyar:

Meni yâlgız qoying, döstlärim,

Çärçägänmän,

ârâm âläyin.

Bügün mengä keräkmäs heç kim,

Özim bilän yâlgız qäläyin.

İstämäymän,

bezâvta qılmäng,

Mensiz ötsin бүгүнчә гүрүң.

Bir küneginä qâşimgä kelmäng,

Bir küneginä çaqırmäy turing.

*Keräk emäs mengä bñ färäh,
Bñ kùn mengä keräkmäs şärâb.
Dòstlär ärâ kòtärìb qadäh,
Şe'r oqış hām men ùçùn äzâb.*

*Bùgùn mengä sùkùnät keräk,
Sùkùnätki, yoqlık qadar tinç.
Faqat cimlik tiläydi yüräk,
Sizdän bñgùn birginä òtinç.*

Erkin Vâhidov 1969 yılı sonunda, bütün görevlerinden uzaklaştırılır. Bu durum şairi maddî olarak büyük sıkıntıya düşürmüştür. Bu olumsuzluklara rağmen şair kalemini bırakmaz. 1970-1975 yılları arasında Alman Şairi Goethe'nin Faust adlı eserini Özbek Türkçesine tercüme etmiş, başka bir yerde çalışmamış, daha doğrusu çalıştırılmamıştır. Bu süre zarfında bütün zamanını, gücünü ve imkânını bu eserin tercümesiyle birlikte dünya edebiyatından, Rus klâsikleri ile sovyet edebiyatı nümûnelerinden çeviriler yaparak değerlendirmiştir. Erkin Vâhidov'un biyografisinde "Mütercimlik Dönemi" olarak adlandırılabilir bu yılları kendisi, "...yaptığım tercümelerimi terazinin bir kefesine koyup, kendi eserlerimi diğer kefesine koysam, tercümelerim ağır basar."⁷⁷ diye değerlendirir.

1975 yılında "Yâş Gvardiya" matbaasında baş muharrir vekili olarak yeniden çalışmaya başlayan Erkin Vâhidov, daha sonra bu matbaada baş muharrir olarak hizmet verir. Bundan sonra ise "Yâşlik" dergisinde redaktör olarak çalışır. Nihayet, Gafur Gulam Edebiyat ve Sanat Matbaasında müdür olarak çalışan şair, Özbekistan Yazarlar Birliğinin Hâmîd Âlimcan ödülüne lââyık görülür ve "halk şairi" ilân edilir.⁷⁸

⁷⁷ Erkin Vâhidov, "Qaynâq Hâyât İçidä Yaşâb", *Özbek Tili vâ Âdäbiyâtı*, S. 6, 1987. s. 74.

⁷⁸ G. Abdurahmanov, S. Mamacanov, *Özbek Tili vâ Âdäbiyâtı*, Özbekistân Nâşriyâtı, Taşkent, s. 237.

1970 yılının başlarında Emir Timur parkının yakınındaki Özbek filârmonisinin konser salonunda “Qoşiq vâ Şe’r Keçäläri” yapılması bir gelenek hâlini almıştır. Bu gecelere Özbek şiirinin önde gelen temsilcileri katılmaktadır. Burada düzenlenen programların özelliği, her gecenin bir veya iki şairin hayatı, şiirleri ve diğer edebî çalışmalarına ayrılması, yine programa katılan müzisyenlerin de adına program yapılan şairlerin şiirlerinden bestelenmiş olanları icra etmeleridir. 1972 yılının sonbaharında düzenlenen “Qoşiq vâ Şe’r Keçäläri”nden biri de Saida Zünnunova ve Erkin Vâhidov’a ayrılmıştır.

Erkin Vâhidov gerek şiir gecelerinde ve gerekse sofrâ etrafındaki sohbetlerde Ali Şîr Nevâtî’nin birkaç bin mısraını ezbere okuyan bir şairdir. Aynı zamanda, Bâbürr, Fuzûlî, Emîrî, Nâdirebegüm, Meşreb gibi klâsik şairlerin gazellerini; Puşkin, Lermontov, özellikle Yesenin gibi bir dizi şairlerin eserlerini Rus dilinin; Bîdil’in rubaîlerini Fars dilinin telâffuzuna uygun olarak okuyan bir şairdir. Vâhidov, bunların yanı sıra Çolpan, Gafur Gulam, Mirtemir, Osman Nâsır, Saida Zünnunova, Askad Muhtar gibi Özbek şairlerin yüzlerce şiirini de değişik toplantı ve sohbetlerde ezberden okuyan bir sanatkârdır.

Erkin Vâhidov, şiire ilk başladığı yıllardan itibaren Gafur Gulam, Aybek, Abdullah Kahhar, Uygun, Mirtemir, Gayretî, Zülfiye, Said Ahmed gibi üstat sayılan şair ve yazarların sevgisini kazanır, onların çevresinde büyür. Bu üstatlar onun her başarısında sevinmiş, sıkıntıya düştüğü zamanlarda endişelenip onun yardımına koşmuşlardır. Abdullah Kahhar’ın Erkin Vâhidov’a gösterdiği iyilikler, şiirlerinin henüz yayımlandığı dönemde ona yaptığı yardımlar buna örnek teşkil etmektedir. 1960’lı yılların başında Abdullah Kahhar, o sıralarda yazmış olduğu bir hikâyeye Erkin Vâhidov’dan bir epigraf yazmasını ister. Bu istek Vâhidov için oldukça önemlidir. Çünkü, geleneğe göre epigraf, klâsik eserlerden alınıyordu ve bu, epigrafın sahibi olan şairin, eserin sahibi için çok büyük hürmete lâayık olduğunun da işareti olurdu. Erkin Vâhidov, Abdullah Kahhar’a ithafen yazdığı “Qarzdârlık” makalesinde bu durumun, kitabı yeni yayımlanan bir şair, edebiyat

neşriyatında çalışmaya yeni başlayan birisi olarak kendisini onurlandırdığını ifade eder. Söz konusu olan epigraf Vâhidov'la Abdullah Kahhar arasındaki görüşmeden bir hafta sonra "Sovyet Özbekistânı" gazetesinde "Mähällä" adlı bir hikâyesine konulmuştu".⁷⁹

Erkin Vâhidov "Yâşlik Devânı"nı neşre hazırladığı dönemlerde klâsik edebiyatı derinliğine öğrenir. Ayrıca çağdaşı olan Habîbî, Çarhî, Sâbir Abdulla ve Hurşid gibi şairlerin klâsik tarzdaki şiirlerini inceler.⁸⁰ Onun özellikle Habîbî'ye özel bir saygı ve sevgisi vardır. Bu hürmetinin ifadesi olarak "Üstat Habîbî'ye" gazelini 1970 yılında yazmıştır. Habîbî de, kendi çalışmalarında klâsik şiir ile çağdaş şiirin özelliklerini gayet güzel bir şekilde şiirinde birleştirmiş olan Erkin Vâhidov'a olan sevgisini,

*Körindi şe'riyâtdä tûrfä häm âliy
Cänâb Erkin,
Zârifü nûktädân, erkin nâfäs, hâzir-
Cävâb Erkin.*

mısralarıyla başlayan "Erkin" adlı gazelinde büyük bir maharetle ifade etmiştir.⁸¹

Erkin Vâhidov⁸², 1999 yılında Özbekistan Halk Kahramanı (millî şairi) unvanına da lâyık görülmüştür.

Özbekistan Cumhuriyeti Yüksek Meclisinin I. ve II. dönemlerinde başkanlık görevinde bulunan Erkin Vâhidov, hâlen Özbekistan Yüksek Meclisinde Komite Başkanı olarak görev yapmaktadır.

⁷⁹ Erkin Vâhidov, "Qârdârlık", *İztirâb*, Taşkent, 1992, s. 239- 241.

⁸⁰ A. Kattabekov, Ş. Mamacanov, B. Nazarov, U. Narmatov, İ. Sultanov, A. Şerafiddinov, *Özbek Sovet Âdâbiyatı Tarihi*, Oqutuvçı, 1990, s. 428-429.

⁸¹ Rahmetulla İnağâmov, *age.*, s. 47-48.

⁸² Şairin hayat hikâyesiyle ilgili olarak 1980'li ve 1990'lı yılları ihtiva eden malumata ulaşılamamıştır.

2. ERKİN VÂHİDOV'UN ESERLERİ

Erkin Vâhidov'un eserleri şiirler, nesirler, destanlar, tiyatro ve tercüme başlıkları altında toplanmıştır. Şair, tercüme şiirlerini müstakil bir kitap hâlinde yayımlanmamış, bunları Sâdâkât-nâmâ ve Işk Sâvdâsi adlı eserlerine dâhil etmiştir. Şairin imzasını taşıyan eserlerin yayın tarihi hakkında kaynaklarda muhtelif tarihler verilmiştir. Doğrudan ulaşılabilenlerin dışında kalan eserler için şairin resmî web sayfasında⁸³ kendi belirttiği tarihleri esas alınmıştır. Web sayfasında zikredilmeyenler için de muhtelif kaynaklardaki müşterek tarih esas alınmıştır.

2.1. Şiirleri

Erkin Vâhidov, az sayıdaki şiirlerinden oluşan müstakil eserlerini, daha sonra bir araya getirmek suretiyle yeniden yayımlamıştır. Bu sebeple, onun şiir kitapları hakkında bilgi verilirken bu nitelikteki muhtasar eserlerin yalnızca neşir tarihleri verilmiştir. Şairin daha sonra bu eserlerini bir araya getirmek suretiyle yayımladığı hacimli eserleri hakkında değerlendirme yapılırken, tekrara düşmemek arzusuyla söz konusu bu kitaplarındaki şiirler hakkında bilgi verilmesi tercih edilmiştir.

2.1.1. Işk Sâvdâsi (Aşk Sevdası): 2000 yılında Taşkent “Şârq” Nâşriyât- Mât-bââ Kontserni tarafından yayımlanmıştır. Şairin manzum ve mensur eserlerinden seçmeler mahiyetinde yayımlanması düşünülen dört ciltlik serinin birinci kitabıdır. Bu seride yer alması düşünülen diğer kitaplar *Şe'r Dünyası*, *Ümrîm Dâryâsi* ve *Kòngil Nidâsi*'dir. Bunlardan dördüncü cilt olarak yayımlanması düşünülen *Kòngil Nidâsi*'nin çeşitli yıllarda yayımlanmış olan deneme, makale ve tahlilleri içermesi planlanmıştır.⁸⁴ *Işk Sâvdâsi* adlı eserin girişinde, İbrahim Gafurov'un yazdığı “*Yûrâk Mûlkidâgi Kâşfiyât-lâr*” başlıklı takriz yazısı ve Erkin Vâhidov'un bir takdim yazısı yer almaktadır. Altı bölümden oluşan eserin *Ümrîm Bâhâridâ* bölümünde 47,

⁸³ <http://www.evohidov.madaniyat.uz>

⁸⁴ *Işk Sâvdâsi* adlı esere Erkin Vâhidov tarafından yazılan takdim yazısında (s. 9) yer alan bilgi, bu şekildedir. Ancak bu eserin yayımlanıp yayımlanmadığı konusunda kaynaklardan herhangi bir malumat temin edilemediği gibi, Özbekistan'la olan yazışmalardan da yayımlandığı yönünde bir bilgi alınamamıştır.

Kävkâz Şe'rläri bölümünde 34, *Yâşlık Devâni* bölümünde 72 şiir yer almaktadır. *Yûldûzlär Ziyâsi* bölümü ise şairin muhtelif yıllarda yaptığı şiir tercümelerinden oluşmaktadır. Bu bölümde yer alan şiirler Ebû Ali İbn Sinâ, Hâfız-ı Şîrazî, Bîdil, Mirza Gâlib, Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, Friedrich Schiller, Aleksandr Blok, Sergey Yesenin, Mihail Svetlov, Aleksandr Tvardovski, Muhammed İkbâl, Ulfat, Silva Kaputikyan, Gevorg Emin, Muhran Maçavariani, Andrey Malişko ve Rasul Hamzatov'dan tercüme edilmiştir. *Quyâş Mäskäni* bölümünde ise “*Nidâ*”, “*Ârzü Çäşmäsi*”, “*Pälätkädä Yâzilgän Dâstân*” ve “*Quyâş Mäskäni*” destanları yer almaktadır. Eserin son bölümü ise *Âltin Devâr* adını taşımaktadır. Bu bölümde de üç perdelik bir komedi olan “*Âltin Devâr*” adlı tiyatro eseri yer almaktadır.

2.1.2. Şe'r Dûnyâsi (Şiir Dûnyası): Şairin manzum ve mensur eserlerinden seçmeler mahiyetinde yayımlanması plânlanan dört ciltlik serinin ikinci kitabıdır. Bu eser Taşkent “Şarq” Nəşriyât- Mätbää Aktsiyadârlık Kompaniyasi tarafından 2001 yılında yayımlanmıştır. Altı bölümlük eserin birinci bölümü olan *İlticâ*'da 21, ikinci bölüm olan *Tirik Säyyârlär* bölümünde 29, üçüncü bölümü olan *Şarqıy Qırğâk* bölümünde 38 şiir yer almaktadır. Dördüncü bölümde *Rühlär İsyâni* destanı, beşinci bölümde *İkinci Tûmâr* adı altında bir trajikomedi, altıncı ve son bölümünde ise *Faust*'tan parçalar yer almaktadır.

2.1.3. Ümrin Däryâsi (Ömrümün Deryası): Şairin manzum ve mensur eserlerinden seçmeler mahiyetinde yayımlanması plânlanan dört ciltlik serinin üçüncü kitabıdır. Bu eser de Taşkent “Şarq” Nəşriyât- Mätbää Aktsiyadârlık Kompaniyasi tarafından 2001 yılında yayımlanmıştır. Yedi bölümden oluşan bu eserde sırasıyla *Şavqu Ärmânim Ğazâl* bölümünde 41, *Bedârlık* bölümünde 42, *Häcv Däftäri* bölümünde 30, *Subhi Sâdıq* bölümünde 41 şiir yer almaktadır. Eserin beşinci bölümü manzum bir drama olan *İstanbul Fâciâsi*'nden oluşmaktadır. *Bälâligim- Bâzârim* bölümünde de 14 şiir yer almaktadır. Son bölümü ise Rasul Hamzatov'un *Dâğıstânım* kitabından seçilmiş metinlerin tercümesinden oluşmaktadır.

2.1.4. Keläcäkkä Mäktüb (Geleceğe Mektup): İbrahim Gafurov'un takriziyle "Yâş Gvardiya" neşriyatı tarafından 1983 yılında yayımlanan eser, iki bölümden oluşmaktadır. Eserde yer alan şiirler, iki başlık altında toplanmıştır. Birinci bölüm "*Vätän Sağınçı*" başlığı altında toplanan on yedi şiirden, ikinci bölüm ise "*Biz Dânişqışlâqdänmiz*" başlığı altında toplanan yedi şiirden oluşmaktadır. Eserde yer alan şiirlerin tamamı tarihsizdir.

2.1.5. Mühäbbätnämä (Muhabbetnâme): Şairin şiirlerinden seçmeler olarak basılan iki ciltlik antolojinin birinci cildir. İbrahim Gafurov'un "*Ätälärning Qutluğ İzidän*" başlıklı takriz yazısıyla 1986 yılında Şe'rler ve Dâstânlär alt başlıkları ile Taşkent'teki Gafur Gulam Ädäbiyât vâ Sän'ät Nâşriyatı tarafından yayımlanmıştır. Eser, altı bölümden oluşmaktadır. I. bölümde 13, II. bölümde 34 şiir yer almaktadır. III. bölümde yer alan 62 şiirden otuz altı tanesi "*Kävkäz Şe'rlär*" başlığı altında toplanmıştır. IV. bölümde 28 şiir yer alırken, V. bölümde şairin klâsik nazım şekilleriyle ve aruz veznini kullanarak yazdığı 80 şiir yer almıştır. VI. bölüm ise "*Dâstânlär*" başlığı altında toplanan sekiz destandan oluşmaktadır. Bu destanlar "*Büyük Hâyât Tängi*", "*Ärzu Çäşmäsi*", "*Nidâ*", "*Çärâğbân*", "*Pälätkädä Yâzilgän Dâstân*", "*Taşkent Sädâsi*", "*Quyâş Mäskäni*" ve "*Baxmäi (Vâqeyi Qıssä)*"dır.

2.1.6. Sädäkätnämä (Sadakatnâme): Şairin şiirlerinden seçmeler olarak basılan iki ciltlik antolojinin ikinci cildir. 1986 yılında Taşkent'teki Gafur Gulam Ädäbiyât vâ Sän'ät Nâşriyatı tarafından yayımlanan eser, altı bölümden oluşmaktadır. I. bölümde 33 şiir yer almaktadır. Eserin II. bölümü "*Kanada Tütkümidän*" başlığını taşımakta ve bu bölümde 41 şiir yer almaktadır. III. bölümde 24 şiir vardır. IV. bölümde ise şairin tercüme ettiği şiirler yer almaktadır. Bu bölümde yer alan şiirler Ebû Ali İbn Sinâ, Hâfız-ı Şirazî, Bîdil, Friedrich Schiller (*Gero ve Leandr*), Johann Wolfgang von Goethe'nin (*Faust*), Aleksandr Blok (Skifler), Sergey Yesenin (*Eran Teraneleri*), Mihail Svetlov (*Tirik Kahramanlar ve İtalyan Yigit*), Aleksandr Tvardovski, Bogumil Gyuzel, Muhammed İkbâl, Ulfat, Silva Kaputikyan, Gevorg Emin, Muhran Maçavariani, Andrey Malişko, Rasul Hamzatov (*Ana*

Tilim, Yolgä Çıkkän Hâr Âdäm, Şâmil)dan tercüme edilmiş şiirlerdir. Eserin V. bölümünde “*Rùhlâr İsyânı*” destanı, VI. bölümünde ise “*İstânbûl Fâciası*” adlı manzum piyes yer almaktadır.

2.1.7. İztirâb (Izdırap): 1992 yılında Özbekistan Nâşriyatından yayımlanan eser, şairin makale ve seçilmiş şiirlerinden oluşmaktadır. Eserin “*Şâir Qalbi Goyâ Ânâr*” bölümünde, Erkin Vâhidov’un şiirlerinden seçilmiş olan 47 şiir yer almaktadır.

2.1.8. Kûy Âvcidâ Üzilmâsin Târ (Şarkının En Güzel Yerinde Kırılmasın Tar): 1991 yılında Taşkent’teki Gafur Gulam Nâşriyat- Mâtbbâ Birlâşmâsi tarafından yayımlanmıştır. Eserin girişinde yer alan “Târcâmâi Hâlim” başlığı altında şair kendi hayat hikâyesini kaleme almıştır. Eserde 213 şiir bulunmaktadır. Altı bölümden oluşan eserin “*Kûy Âvcidâ Üzilmâsin Târ*” bölümünde 48, “*Dildârgâ Nâmâ Yâzdim*” bölümünde 50, “*Örtädâ Begânâ Yoq*” bölümünde 31, “*Ânâ Tilim Ölmäydî*” bölümünde 44, “*Devânâi Haqqoy*” 33, “*Dâftâr Çetidân Yâzûvlâr*” bölümünde 7 ise şiir yer almaktadır.

2.1.9. Örtädâ Begânâ Yoq (Ortada Yabancı Yok): Yâzûvçi Nâşriyatı tarafından 1991 yılında “*Nâzm Gülşâni- Örtädâ Begânâ Yoq*” adıyla yayımlanan eserde, şairin 32 gazeli yer almaktadır.

2.1.10. Yaxşidir Äççiq Haqiqat (İyidir Acı Hakikat): 1992 yılında A. Qâdiriy Nâmidägi Hâlq Merâsi Nâşriyatınca Taşkent’ta basılmıştır. Eserin kapağında “*Nâzm Dürdânälâri*”, iç kapağında ise “*Yängi Şe’rlâr*” ibareleri yer almaktadır. Eserin girişinde, Hâcî Abdulla Ârif (Abdullah Âripov)in “*Söz Sehrî*” başlıklı takrizi yer almaktadır. Eserde, şairin 1987- 1992 yılları arasında yazdığı 61 şiiri bulunmaktadır.

2.1.11. Qumûrsqalâr Cängi (Karıncalar Savaşı): Çolpân Nâşriyatı tarafından Taşkent’ta 1993 yılında yayımlanmıştır. “*Bir Yâlgândän Qırq Yâğlân*”, “*Qumûrsqalâr Cängi*”, “*Tändir Haqıdâ Ertäk*”, “*Näyning Qısmâtı*”, “*Söz Öyinläri*” ve “*Böri Çağırgân Mäclis vä Beädâb Ât Haqıdâ Lätifä*” başlıklı müstakil altı şiirinin yanı sıra eserde şairin “*Rùhlâr İsyânı*” adlı destanı da yer almaktadır.

2.1.12. Tâng Năfăsi (Tan Nefesi): 1961 yılında neşredilen eser, Erkin Vâhidov'un ilk şiir kitabıdır.

2.1.13. Qoşıqlărim Sizgă (Koşuklarım Size): 1962 yılında neşredilmiştir.

2.1.14. Yüräk vâ Aql (Yürek ve Akıl): 1963 yılında neşredilmiştir.

2.1.15. Mening Yüldüzim (Benim Yıldızım): 1964 yılında neşredilmiştir.

2.1.16. Lirikă: 1965 yılında neşredilmiştir.

2.1.17. Yâşlik Devâni (Gençlik Divanı): 1968 yılında neşredilmiştir.

2.1.18. Hâzirgi Yâşlăr (Şimdiki Gençler): 1969 yılında neşredilmiştir.

2.1.19. Mûhăbbăt (Sevgi): 1972 yılında neşredilmiştir.

2.1.20. Bedärlik (Uykusuzluk): 1974 yılında neşredilmiştir.

2.1.21. Tirik Säyyârälăr (Yaşayan Gezegenler): 1976 yılında neşredilmiştir.

2.1.22. Şärqiy Qırğâq (Şark Sahili): Erkin Vâhidov 1981 yılında neşredilen bu eseriyle 1983 yılında Hamza devlet ödülünü kazanmıştır.

2.1.23. Kòhinùr (Kûh-ı Nûr): 1982 yılında neşredilmiştir.

2.1.24. O'zbekim -She'rlar (Özbeğim -Şiirler-): 2005 yılında Shark Nashriyot- Matbaa Aksiyadorlik Kompaniyası tarafından yeni Özbek alfabesiyle yayımlanan eser, şairin şiirlerinden bir güldeste mahiyetindedir. Eserde 91 şiir yer almaktadır.

2.2. Mensur Eserler

2.2.1. Şâirü Şe'rû Şûûr (Şair, Şiir ve Şuur): Yâzûvçi vâ Dâvr [Yazar ve Devir] üst başlığıyla Özbekistan LKSM Mârkâziy Komiteti “Yâş Gvardiya” Nâşriyatı tarafından 1987 yılında yayımlanan eserin başında, yazarın kendisi tarafından kaleme alınmış hayat hikâyesi bulunmaktadır. Yazarın muhtelif tarihlerde yazdığı 48 yazıdan oluşan eser *Söz Qadri, Qarzdârlık, Tâlcınlâr, Âstânâdâ Turgân İste'dâd, Bâhs ile Yöllâr* ve *Öylâr* bölümlerinden oluşmaktadır.

2.2.2. İztirâb (Izdirap): 1992 yılında Özbekistan Nâşriyatı'nca yayımlanmıştır. Edebî tenkit ve sohbetlerden oluşan eser, yazarın fikrî olgunlaşmasında katettiği aşamaları yansıtan bir ayna niteliğindedir. Eser *Ülgayış Äzâbi, Söz Âtäşi, Yâlcınlâr, Yürâgim Yüldüzlâri, Ğazâl Sehri* ve *Şâir Qalbi Goyâ Änâr* bölümlerinden oluşmaktadır. Bu bölümlerden *Şâir Qalbi Goyâ Änâr*'da şairin seçilmiş şiirleri yer almaktadır.

2.3. Destanlar⁸⁵

2.3.1. Bûyûk Hâyât Tângi (Ulu Hayat Sabahı): “Şarq Yulduzi” dergisinin 1960 senesinin birinci sayısında yayımlanan bu destan, Erkin Vâhidov'un yayımlanan ilk hacimli eseridir. Eser, şairin *Mühâbbâtnâmâ* adlı eserinin *Destânlâr* bölümünde yer almaktadır. Vâhidov'un şiirlerinden seçmeler mahiyetinde yayımlanan *Mühâbbâtnâmâ* adlı eserinin dışında hiçbir eserine dahil etmediği bu destanı, Volodya Ulyanov'un⁸⁶ gençlik dönemi hakkındadır. Erkin Vâhidov'un üniversiteden mezun olduğu yıl yayımlanan bu destanı, şiir çevrelerinde takdirle karşılanmıştır.

2.3.2. Nidâ (Nidâ): 1964 yılında yazılmış olan bu destan, II. Dünya Savaşına katılan ve bu savaşta ölen bir askerin, oğlunun gözünden, fedakârlığı ve vatanseverlik duygusunu işlemektedir. “Savaş ve insan” temasını terennüm eden *Nidâ* destanı, edebî çevrelerde ilgi ile karşılanmıştır. Özbek edebiyatında birçok yazar ve şair tarafından defalarca

⁸⁵ Şairin incelemeye esas alınan “*İşq Sâvdâsı*”, “*Şe'r Dünyâsı*” ve “*Ömrim Däryâsı*” adlı şiir kitaplarında yer almayan destanları hakkında kısaca bilgi verilmiş, bir değerlendirme yapılmamıştır.

⁸⁶ V. İ. Lenin

kaleme alınan “savaş ve insan” konusu, Vâhidov’un gerek anlatımındaki sanatkârane üslûbu, gerek savaşın insanlara yaşattıklarını hakkaniyetle anlatması, gerekse sovyet ideolojisinin bütün insanların kardeşliği prensibine inanmış birisi olarak işlemesi yönünden takdir görmüştür.

Erkin Vâhidov’un, bu konuyu kendine has tarzda ele alması ve esere kendi yaşadıklarıyla başlaması, *Nidâ* destanına samimî bir hava kazandırmıştır. Nitekim Vâhidov’un babası Çoyanbay Vâhidov da bir savaş kurbanıdır. Bu sebeple Vâhidov’un babasına ithaf ettiği bu eserine destan-mersiye de denilebilir; çünkü eserde hem bir kahraman için yazılan mersiyeye mahsus hüznün, hem de kahramanlık destanlarındaki ruh mevcuttur. Destanın başlarındaki şahsî yönelişler, ilerleyen bölümlerde toplumun düşünce ve duygularıyla birleşir; bir kişinin duygu ve düşünceleri giderek çoğunluğun duygu ve düşüncelerine dönüşür. Böylece *Nidâ* destanı yalnızca savaş yüzünden yetim kalan bir çocuğun değil, savaşın sıkıntılarını çeken milyonlarca insanın feryadına dönüşür. Vâhidov, *Nidâ* destanında bir yandan savaşa karşı nefreti, diğer yandan da “ülkenin selâmeti” uğruna feda olanların manevî huzurunda minnettârlığı dile getirir.

Vâhidov, destanda her zaman aynı âhenkte konuşmaz. Dile getirdiklerinin mahiyetine ve duygularına göre bazen inler, bazen güler, bazen haykırır, bazen sakinleşir, bazen müracaata geçer, bazen de sorular sorar... Destandaki lirik ifade abartıdan uzak bir şekilde duygu ve samimiyetle yoğrulmuştur.

Beş bölümden oluşan *Nidâ* destanı, 596 mısradan ibarettir. Destanın gayesi, babasını kaybetmiş olmanın acısını yaşayan bir insanın duygularını yansıtmaya çalışmak ve onun babasına olan özlemini dile getirirken savaşları da lânetlemektir. Destandaki anlatıcı, olayları anlatan birinci kişi olarak kimliğini ortaya koyar. Ancak şair destanda yer yer diyaloglara başvurmak suretiyle annesini, babasını, öğretmenini, babaları savaşta ölen veya gazi olan arkadaşlarını da destana katmıştır.

Destanın vak'a tertibi ise şöyledir:

Giriş: Destandaki *İthaf* (157/1) bölümüdür. Şair bu bölümde, destanın babası için yazıldığını belirtir. Şair, babasını II. Dünya Savaşı sırasında kaybetmiştir. Bu sebeple destanda da babasını kaybetmiş olmanın verdiği ızdırap hâkimdir. Ayrıca babasının kahramanlığı onun için bir övünç kaynağıdır.

Gelişme: Destandaki *** *Xayâlning tûmânli...* (157/2), *** *Quyâş bâtâr...* (157/3), *** *Quzğunning qanâtidây...* (157/4) bölümlerinden oluşmaktadır. Bu bölümlerde işlenen konular sırasıyla şöyledir:

Kendisi henüz bir çocuk olan anlatıcı, babasının gözlerinin önünde canlanan hayalini anlatır. Babasının Rus ve Özbek halkı için savaşa gittiğini belirtir. Okul arkadaşlarının babalarının da savaşa gittiğini ve bunlardan bazısının yaralı olarak döndüğünü, bazısının da ölüm haberinin geldiğini ifade eder. Bu sebeple kendisi de babasının bu duruma düşmesinden daima korkmaktadır. Bu endişe ve korkularının hâkim olduğu zamanlarda onu, annesi teskin etmekte; babasının ulvî bir gaye uğrunda hem evlâdı için, hem de bütün insanlığın gelecekteki rahatlığını temin gayesiyle düşmanla mücadele ettiğini dile getirmektedir. (*Xayâlning tûmânli...* *** (157/2))

Babasına olan özlemini dile getiren şair, onun gönderdiği mektubu almanın mutluluğunu da ifade eder. Daha sonra babası gibi adam olacağını ve annesinin de, babasının da bunu istediğini belirtir ve kendi kendine bunu gerçekleştirmek için söz verir. (*Quyâş bâtâr...* *** (157/3))

Karanlık bir gecede savaşa ara verildiği sırada anlatıcının babası ve dört arkadaşı, düşman cephaneliğini imha etmeye gönderilirler. Onları fark eden düşman kuvvetleriyle çıkan çatışmada anlatıcının babası ve dört arkadaşı öldürülür. Anlatıcı, adını ve yerini bile bilmediği topraklarda babası ile arkadaşlarının yattığını mahzun bir hâlde anlatır. (*Quzğunning qanâtidây...* *** (157/4))

Sonuç: Destandaki *Tengdâşim...* *** (157/5) bölümüdür. Anlatıcı bu bölümde, kendisi ile aynı çağda yaşayan insanlara seslenir. Geride kalan o meş'um günlerin bir daha yaşanmaması arzusunu dile getirir. Bunun yanı sıra, babası gibi pek çok kişinin, evlâtları ve diğer insanların yaşadığı saadet dolu topraklar için kendilerini feda ettiğini belirterek, "Bu topraklarda bir daha savaş olmasın. Bu insanlar mezarlarında huzur içinde yatsın," der.

Anlatıcı, destanda babasını kaybeden bir çocuk olarak yer almakta ve destanın başından sonuna kadar babasını kaybeden birisi olarak duygularını dile getirmektedir. Manzum hikâye özelliği taşıyan eserdeki vak'a takdiminde olaylar düz bir anlatım içinde verilir. Şair, yaşadığı hüznün trajik boyutunu daha iyi anlatabilmek için diyaloglara yer vermiş, böylece anlattığı olaya gerçeklik kazandırmak istemiştir. Şair, destanda okuyucuyu meraklandırmak için, babasının mektuplarında ne söylediğini biraz geç anlatmak ve babasının arkadaşlarıyla birlikte düşman cephaneliğine hareketlerini ve oradaki çarpışmanın sonucunu üstü kapalı olarak söylemek suretiyle destanın düğüm unsurlarını oluşturmuştur.

Şair, *Nidâ* destanında babası, annesi, kendi okul arkadaşları ve babasının arkadaşları olarak görülen kahramanların yanı sıra, tabiat unsurlarından toprak, güneş ve suyu da konuşturmak suretiyle destandaki figürleri oluşturur. Destanın baskın kahramanları şairin kendisi ile babasıdır. Şair, babasından ayrılmış bir çocuk olarak destanın başkahramanıdır. Babasından ayrılmış olmanın verdiği üzüntü ve ezilmişlik, onun hem hayatında, hem de ruhunda görülmektedir. Babasıyla belli bir dönem sadece mektup vasıtasıyla haberleşebilen anlatıcı için bu mektupların ayrı bir yeri vardır.

Destanda açık açık bir mekân tanımına girilmemiştir. Ancak, destandaki kişilerin konuşmalarından hareketle birkaç mekân tespit etmek mümkündür. Bunlar, çocuğun evi, okulu, oyun oynadığı sokak, babasının doğduğu savaş meydanları ve düşman cephaneliğidir.

2.3.3. Ārzu Çäsmäsi (Arzu Pınarı): 1964 yılında yazılmış olan bu destan, *Mühäbbätnämä* adlı esere dahil edilerek yayımlanmıştır. Söz konusu destan, Erkin Vâhidov'un 2000 yılında yayımlanan *Işq Sâvdâsi* adlı eserinde de yer almaktadır. Destan, köyün en güzel ve en nazlı kızı olan Arzu ile onu seven Çoban Ağadost'un aşkı etrafında gelişen olaylardan oluşmaktadır.

636 mısradan oluşan bu destan *Debâçä* (158/1), *Qârä dengiz...* *** (158/2), *Gözäl edi...* (158/3), *Äylär ötib...* (158/4), *Äslidä- çi...* (158/5), *Şü keç üygä...* (158/6), *Qarâ tündä...* (158/7), *Säyilgâhdä...* (158/8), *Bälälikdän...* (158/9), *Süv böyidä...* (158/10), *Täng âtärdä...* (158/11), *Qârä sâçin...* (158/12), *Qışlâq böyläb...* (158/13), *Ärzü qızning...* (158/14), *Ärzü bû kün...* (158/15), *Kötäridi dengizdän...* (158/16), *Bäzm qızğın...* (158/17), *Äh, Ärzü qız...* (158/18), *Ötäverdi künlär...* (158/19), *Aqşâm...* (158/20), *Hicrân dârdin...* (158/21), *Xâtimä* (158/22) bölümlerinden müteşekkildir.

Anlatıcı, destandaki olayları bizzat yaşayan birisi olarak değil, bilâkis duyduğu rivayetleri anlatan biri kimliğiyle görünmektedir. Şair, Karadeniz'in güzelliğinden bahsederek söze başlar ve bir Karadeniz masalı anlatacağını belirterek destana girer. Böylece, kendisinin destanın dışında yaşayan birisi olduğunu, bir kahraman olarak destanda yer almadığını belirgin hâle getirir ve tanık anlatıcı tutumu sergiler.

Destanın vak'a terkibi şöyledir:

Giriş: Destana Kırım'ın tabiat güzelliklerinden bahsederek giren şair, bu güzellikler karşısında bile gönlünün sıkıntı içinde olduğunu belirtir. Burada herkes mutlu olmasına rağmen kendisi dertlidir, dertleşmek için bir kenara bıraktığı kâğıt ve kaleme yönelir. (*Debâçä* (158/1))

Karadeniz'in güzelliğini anlatıp dalgaların coşkuluğundan bahseden anlatıcı, denizin dile gelerek bir masal anlattığını düşünür. Böylece Karadeniz, eteklerinin altında sakladığı masallardan bir tanesini de şaire anlatmaya başlar. (*Qârä dengiz...* *** (158/2))

Gelişme: Anlatıcı, Arzu adlı bir kızın güzelliğinden, hâl ve hareketlerindeki eda ve nazlarından bahisle asıl destana başlar. Bu güzel kız, bir pınarın başına oturup onun anlattığı hikâyeleri dinlemektedir. Pınarın anlattıklarına göre, uzak ülkelerdeki güzel kızlar saraylarda esir edilmekte ve farklı sıkıntılara maruz kalmaktadır. Bunları dinleyen Arzu'nun aklına kendi sonunun da böyle olacağı gelmez. Arzu, bu bîçare kızlar için üzüldür, gözyaşı döker. (*Gözâl edî...* (158/3))

Zaman çabucak geçmiş ve Arzu gelinlik çağına gelmiştir. Onun güzelliği, çevrede dillere destan olur ve taliplileri bir bir babasının kapısını çalar. Bunun için pek çok yerden hünerli insanlar gelir. (*Âylâr ôtîb...* (158/4))

Arzu'nun gönlü bu gelenlerde değil, başka bir yiğittedir. Bir nevrüz günü mesire yerinde herkes eğlenirken, bir kenarda mahzun bir hâlde oturan Ağadost çoban, adını söylemeden Arzu'ya olan sevgisini sazı yardımıyla terennüm eder. (*Âslidâ- çî...* (158/5))

Çobanın söylediği şarkıyı dinleyen Arzu da bu yiğide âşık olur ve pınarla dertleşmeye gider. Kız, Ağadost'a olan sevgisini âşikâr etmek konusunda pınara akıl danışır. Pınar da sevgisini o yiğide açmasında yardımcı olacağını söyleyerek ona yol gösterir. Pınar Arzu'ya duygularını ifade eden bir mektup yazarak bunu gül yaprağının üstüne koyup kendisine vermesini söyler. Pınar dağ taş, dere bayır gezerek mektubu çobana ulaştıracak; Ağadost da eğer Arzu'yu seviyorsa, onun aşkına karşılık verip koşarak gelecektir. (*Şû keç ûygä...* (158/6))

Böylece Arzu sevdiği yiğide bir mektup yazar. Mektubunda adını dahi bilmediğini, onu mesire yerinde gördüğünü ve kendisini sevdiğini ifade eder. Ona, mesire yerinde söylediği şarkıyı kim için terennüm ettiğini sorar. Eğer gönlünde başka biri yok ise mektubu alınca, kendisini seven Arzu'ya gelmesini ister. (*Qarâ tündä...* (158/7))

Hâlbuki Ağadost'un uğrunda şarkılar terennüm ettiği sevgili de Arzu'dur. Pınarın yanında Arzu'yu gören ve güzelliğine hayran olan Ağadost, onu her gün görebilmek için pınarı görebileceği bir yere saklanarak Arzu'nun güzelliğini gizlice seyretmektedir. (*Säyilgâhdä...* (158/8))

Çoban Ağadost, anne ve babasını küçükken kaybetmiştir. Çevresindeki herkesle dostluğu olan bir gençtir. Sırdaşı olarak gördüğü bir dostuna derdini açan Ağadost, onun verdiği cevap karşısında önce mahzunlaşır, daha sonra ümitlenir. Çünkü onun sırdaşı, Ağadost'un bahsettiği güzelin Arzu olduğunu, pek çok yiğidin de ona talip olduğunu söyler. Ancak Arzu'nun bu insanlara itibar etmediğini, çünkü onun bir başkasında gönlü olduğunu söyler. (*Bâlâlikdän...* (158/9))

Su kenarına oturup ağlaya ağlaya kendinden geçmiş olan Arzu'ya, rüyasında bir ses, gönderdiği mektubun sevdiğine ulaştığını, onun da mektubu yazan sevgiliyi aradığını söyler. (*Sûv bôyidä...* (158/10)) Uyandığı zaman pınara mektubun sevdiğine ulaşip ulaşmadığını soran Arzu, rüyasında duyduklarının gerçek olduğunu öğrenir. Pınar Arzu'ya, "Yârin sana geliyor; yoluna çık ve onu karşıla!" der. (*Tâng âtârdä...* (158/11))

Birbirine kavuşan iki âşık, deniz kenarında oturup hoşça vakit geçirirler. Yiğit söylediği şarkılarda Arzu'nun güzelliğini ve ona olan sevgisini terennüm eder. (*Qârä sâçin...* (158/12))

Bütün köye Arzu kız ile Ağadost çobanın evlenecekleri haberi yayılır. Bu habere iyi niyetliler sevinirken, kötü niyetlilerin kalbi de hasetle dolar. (*Qışlâq bôylâb...* (158/13)) Ama hem Arzu, hem de Ağadost birbirlerine kavuşacakları için çok mutludurlar. Bununla birlikte Arzu'da, baba evinden ayrılmanın verdiği bir hüznün vardır, bu da onun yüreğini yakmaktadır. (*Ârzû qızning...* (158/14))

Düğün günü akşama kadar herkesle vedalaşan Arzu, sırdaşı olan pınarla da vedalaşmak ister. Fakat pınarın olduğu yerde güzel kızları yakalayıp götüren ve onların saraylarda cariye olmasına sebep olan Kız Hırsızı Ali pusu kurmuş beklemektedir. (*Ârzû bû kûn...* (158/15))

Güneş doğarken halkın uyanmasıyla birlikte köyü bir feryat kaplar. Çünkü Kız Hırsızı Ali, Arzu'yu kaçırmıştır. Ufka doğru yol alan gemiye yetişemeyeceğini anlayan Ağadost ile Arzu'nun babası feryat etmektedirler. (*Kòtärildi dengizdän...* (158/16))

Han sarayında eğlence meclisi kurulmuş; içkiler içilmektedir. Han ise yanındakilere Kız Hırsızı Ali'yi sorar. Akşama bir güzel getirmediği takdirde Ali'nin başını gövdesinden ayıracağını söyler. (*Bäzm qızğın...* (158/17))

Arzu'yu, Hanın huzuruna getirerek kendilerini affettiren Ali ile haramileri, kızın yaşayan bir ölüye dönüşmesine sebep olurlar. (*Åh, Årzü qız...* (158/18), *Ötäverdi künlär...* (158/19))

Sonuç: Bir akşam vakti Arzu kucağında çocuğu ile deniz kenarındaki kayalara çıkar. Ağlayarak bir süre çocuğunu sevdikten sonra, kahkahalarla gülerek çocuğuyla birlikte denize atlayıp kaybolur. (*Åqşâm...* (158/20))

Arzu ile Ağadost'u artık herkes unutmuş, pınar da üzüntüsünden kurumuştur. İnsanlar sadece onların hikâyesini hatırlayarak üzülmekte ve birbirlerine, “Acaba Arzu'ya ne oldu?” diye birbirlerine sormaktadırlar. Nihayet bir su perisine dönüşen Arzu, bir gece kucağında çocuğu ile denizden çıkıp pınarın yanına gelir ve kurumuş olan pınar yeniden akmaya başlar. Pınarın yanında bir süre kaldıktan sonra Arzu yeniden denize girer ve kaybolur. (*Hicrân dârdin...* (158/21))

Şair, Karadeniz'e kulak vermiş, onun bildiği hüznü dolu masallardan yalnızca bir tanesini dinleyerek bunu okuyucuya sunmuştur. Esas olarak şair, Karadeniz'in yakından tanıdığı dertli âşıklardan sadece ikisini öğrenebilmiştir. (*Xâtimä* (158/22))

Anlatıcı, vak'a takdimi sırasında, destandaki olayların tamamen dışındadır. Anlatım sırasında bazen diyaloglara yer veren anlatıcı, bazen de kahramanların birbirleriyle olan konuşmalarını aktarmaktadır. Bir sevda masalı mahiyetinde olan destanda, olağanüstü özellikler de yer almaktadır. Anlatıcı, destandaki düğüm unsurlarını oluştururken, insanları meraka sevk edecek hususlardan yararlanmıştır. Destandaki başlıca düğüm unsurları,

“Mesire yerinde terennüm ettiği şarkısında Ağadost’un kime hitap ettiğinin orada bulunanlar tarafından anlaşılmaması, Arzu’nun mektubunu gönderme şekli ve bunun muhatabına ulaşip ulaşmayacağı, uzun bir vedalaşmanın nedeninin bilinmemesi, düğünün nasıl sona ereceği, Arzu’nun kurtarılıp kurtarılamayacağı ve Arzu ile çocuğunun âkıbetlerinin ne olacağı”dır. Arzu ile Ağadost’un yanı sıra destandaki diğer kahramanlar Arzu’nun babası, Kız Hırsız Ali, Han, köylüler ve Arzu’nun çocuğudur. Destandaki figürler ise pınar, dut yaprağı ve sazıdır.

Karadeniz’in kendisine anlattığı masalı açık ve anlaşılır bir üslûpla okuyucusuna aktaran şair; yer yer dut yaprağını, zülâl pınarı ve sazı intak vasıtasıyla konuşturmaktadır. Destanın geçtiği mekânlar ise kahramanın yaşadığı köy ve köyün çevresi, sahil, mesire alanı, pınarın kenarı, düğün evi, kayalıklar ve Han’ın sarayıdır.

2.3.4. Tâşkent Sedâsi (Taşkent’in Sedası): 1983 yılında yazılmış olan bu destan da şairin sadece Mühâbbâtnâmâ adlı eserinde yer almaktadır. Bu destanda, 1966 yılında yaşanan depremde sonra Taşkent’in yeniden imar edilmesi anlatılmaktadır.

2.3.5. Baxmâl⁸⁷: Bu destan da yalnızca Mühâbbâtnâmâ adlı eserde yer almaktadır. Eser *Giriş*, *Sünbül Hikâyesi* ve *Maqsud Hikâyesi* bölümlerinden oluşmaktadır. Destanda, Basmacılık hareketi⁸⁸ yıllarında, ailesinden ve doğduğu yerlerden ayrılan Bahar’ın, Hemşire Sünbül ve diğer insanların merhameti sayesinde hayatta kalması ve bu insanlar tarafından büyütülmesi anlatılmaktadır. Destan, “Basmacılık” hakkında Sovyet döneminde yazılan diğer eserlerden farklı değildir. “Basmacılar” köy basıp, insanların malını mülkünü elinden alan, halka işkence eden yahut halkı öldüren eşkıya takımı olarak anlatılmaktadır.

⁸⁷ Fergana’da Kirov ilçesinin Beşarık nahiyesine bağlı bir köydür. Kirov ilçesinin kuzey batısındadır.

⁸⁸ Sovyet yönetimine karşı 1918 yılı Şubat ayında Türkistan’da bağımsızlık için silâhlı mücadeleler başlar. Sovyet yönetimi, kısa bir süre Enver Paşa’nın da liderliğini yaptığı bu istiklâl mücadelesini dışarıya karşı, önemsiz basmacılık, yani eşkıya hareketleri olarak gösterir.

2.3.6. Pälätkädä Yâzilgân Dâstân (Çadırda Yazılan Destan): Bu destan, 1966 yılında meydana gelen büyük depremten sonra Taşkent şehrinin durumu ve şehrin yeniden nasıl imar edildiğini; Özbeklerin sebat ve metanetini, ruh güzelliğini ve dostluğu anlatmaktadır. Bu destan da hem *Mühäbbätnâmä*, hem de *Işq Sävdâsı* adlı eserlere dahil edilmiştir.

Destan, 872 mısradan müteşekkildir ve *Palatkadä Yâzilgân Dâstân* (159), *Tramvaydägi Sùhbät* (159/1), *“T-34”* (159/2), *Bälälärni Cönätiş* (159/3), *Kelinçäk* (159/4), *Özbek Qızı Lyubov’ Timçenko* (159/5), *Şähär İcrâkoming Râisigä Âşıklârdän Ärizä* (159/6), *Şähri Dilârâm* (159/7) ve *Nihâyä* (159/8) bölümlerinden oluşur.

Destanda, anlatıcının tutumu iki şekilde görülmektedir. Bunların ilkinde Taşkent depremi ve bundan sonra yapılanları dışardan takip eden ve bunlar hakkında çeşitli yorumlar yapan birisi olarak, diğerinde ise çalışmalara bizzat katılan, devlet yetkilileri ve halk ile görüşen bir Taşkentli olarak konuşmaktadır. Anlatıcı, bunların yanı sıra yine depremten sonra milletin yanında yer alarak yardım edenleri görüp övmekte, buna karşın sıkıntılı döneminde Taşkent’i bir an önce terk etmeye çalışanları ise yermektedir.

Destanın vak’a terkibi şöyledir:

Giriş: Destan, 26 Nisan 1966 tarihinde 05:23 sularında Taşkent’te bir deprem olduğu haberinin verilmesiyle başlar. Deprem 7,5-8 şiddetindedir. Deprem anında insanların nasıl can kaygısına düştüklerini, bağıriş ve çığlıkların birbirine karıştığını, annelerin çocuklarını beşiğiyle birlikte dışarı çıkarıp güvenli bir yere gidebilme telâşını, can havliyle insanların pencerelerden atladığını dile getiren anlatıcı, Taşkent’teki birçok evin de oturulamaz hâle geldiğini belirtir.

Anlatıcı, deprem olmasına rağmen hayatın yine de her zamanki gibi devam edeceğini vurgular. Bu sebeple esas olan, bu zor günlerde insanların birbirine yardım etmesinin gerektiğidir. Bunun için evi olmayanlara sahip çıkılmalı ve onlar sokakta bırakılmamalıdır. Taşkentlilerin yaşadığı bu zor

zamanlar geçecek, elbette güzel günler yine gelecektir. (*Palatkadä Yâzılğan Dâstân* (159))

Gelişme: Zelzeleden sonra insanlar günlük hayata yeniden dönmüştür. Bir gün önce yaşanan depremin yerini futbol sohbetleri almış, deprem fıkralara konu, esprilere malzeme olmuştur. Anlatıcı, halkın içinde bulunduğu durum karşısında duyarsız kalan bir kısım Taşkentliyi eleştirmektedir. (*Tramvaydägi Sùhbät* (159/1))

Anlatıcı “T-34” (159/2) bölümünde, depremde zarar gören insanlar için çalışan bir tankın ağzından destana devam eder. Taşkentlilere yardım etmek için gönderilen ordu birlikleri arasında bir de savaşlarda uzun yıllar kullanıldıktan sonra savaş görevinden ayrılmış tank vardır. Tank, Taşkent’teki enkazın kaldırılmasında kullanılmaktadır. Savaşlarda insanların canını alan “T-34” adlı tank, yaptığı bu hizmetten dolayı mutludur. Çünkü bir kenarda paslanıp çürümek yerine, insanlara faydalı bir iş yapmaktadır.

Depremde yıkılan evlerin enkazının kaldırılması ve Taşkent’in yeniden imarı sürecinde Taşkentli çocuklar üç ay içih Moskova ve Kiev’e gönderilir. Aileler, çocuklarını müşfik kollara emanet ettiklerini ve kısa bir süreliğine olan bu ayrılığın yakın zamanda sona ereceğini düşünmektedirler. Bu sebeple anlatıcı, Moskova ve Kiev’e gönderilen çocukların mahzun değil, mutlu olduklarını dile getirir. (*Bâlälärni Cönätiş* (159/3))

Şair, kendi oturduğu caddede evi olan ve zelzele sırasında çocuğunu ve kendisini son anda kurtarabilen bir gelini anlatır. Yıkılmakta olan evi terk ederken duvara çarpan gelin daha sonra vefat eder. Komşuları hem vefat eden geline, hem öksüz kalan yavrusuna, hem de kocasına üzülmektedir. (*Kelinçäk* (159/4))

Özbek Qızı Lyubov Timçenko (159/5) bölümünde, savaş döneminde babası cepheye giden Ukraynalı bir kız anlatılmaktadır. Lyubov, bakacak kimsesi olmadığı için Taşkent’te bir ailenin yanına yerleştirilmiştir. Babası cepheden döndükten sonra kızını, onun bakımını üstlenen ailenin yanından alarak yeniden Ukrayna’ya getirmiştir. Bir süre baba kız birlikte yaşarlar;

ancak babanın yeniden cepheye çağırılması üzerine Lyubov yine tek başına kalır. Deprem olduğunu duyan Lyubov, kendisine anne ve babalık eden insanları bulmak ve onlara yardımcı olmak amacıyla Taşkent'e gelir. Kendisini bir Özbek olarak tanıtan Lyubov, Taşkent'in her yerinde onları aramaktadır.

Şāhār İcrâkomining Râisigā Âşıklârdân Ârizâ (159/6) bölümünde, Taşkent'te yaşayan âşıklar, şehrin yeniden imar edilmesiyle ilgili düşüncelerini belediye başkanına iletirler. Burada şair, kendi düşüncelerini âşıkların ağzından dile getirir. Âşıklar, Taşkent'in bir sevgi şehri olarak imar edilmesini arzulamaktadırlar. Şehrin cadde ve sokaklarına âşıkların duygu ve düşüncelerini ifade eden isimlerin verilmesini, zor günlerinde Taşkent'ten kaçarak Kırım'a giden sözde vatanperverlerin unutulmamasını ve onların yeni şehre sokulmamalarını istemektedirler.

Şāhri Dilârâm (159/7) bölümü, dördüncü sınıfta okuyan on bir yaşındaki bir çocuğun Taşkent, Taşkentliler ve buranın yeniden imarıyla ilgili düşünceleri anlatılmaktadır. Bu çocuk şehrin imarı için toplanan yardıma, kendisine atlas gömlek almak için biriktirdiği parayı bağışlamıştır. O, gönderdiği bu parayla bir çocuk yuvası yapılmasını istemektedir. On bir yaşındaki bir çocuğun bu davranışı üzerine duygulanan şair, "Senin gibi Taşkent'i düşünenler olduğu sürece, bu yara en kısa zamanda sarılacaktır," der.

Sonuç: Şair sonuç bölümünde, zelzeleden iki ay kadar bir sürenin geçtiğini belirtir. Muhtemelen şair, geçip geçmediği şiiirden açıkça anlaşılamayan bu sürenin sonrasındaki bir zamanı hayal etmektedir. Şair, bu destanın toz toprak içinde, çadırda yazıldığını ve burada söylenenlerin bütün Taşkentlilerin düşüncesi olduğunu dile getirir. Burada, destanın daha önceki bölümlerine göndermeler yapan şair, Özbek kızı Lyubov'un annesi Şerife Nisâ'yı bulup bulmadığını, Dilâra'nın isteği olan çocuk yuvasının yapılıp yapılmadığını ve âşıkların belediye başkanına mektupla ilettikleri arzularının gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini sorgular. Söz konusu hususların gerçekleştiğini gören şair, artık bahtiyardır. Depremin yaraları henüz

tamamen sarılmamış olmasına rağmen, eninde sonunda bu sıkıntıların çözüleceğini, fakat zor günlerinde Taşkent'i bırakıp Kırım'a gidenlerin döndükleri zaman burada hiçbir itibarlarının olmayacağını belirtir. (*Nihâyâ* (159/8))

Anlatıcı, vak'anın takdiminde kahramanların ağzından kendi düşüncelerini dile getirmiştir. Bu kahramanlar, sıradan kişiler olmamakla birlikte depremi yaşayan, Taşkent'in ve Taşkentlilerin hâline üzülen, depremzedeler için çalışan eşya ve insanlardan oluşmaktadır. Anlatıcının destanda düğüm unsurlarına fazla yer vermediği görülmektedir.

Erkin Vâhidov *Büyük Hâyât Tângi, Nidâ ve Pälâtkädä Yâzilgân Dâstân* münasebetiyle 1967 yılında, Lenin Komsomol Ödülünü almıştır.⁸⁹

2.3.7. Çärâğbân: 1970 yılında yazılmış olan bu destan *Mühäbbätnâmä* adlı esere dâhil edilmiştir.

2.3.8. Quyâş Mäskäni (Güneş Şehri): 1972 yılında yazılan destan, gerçek hayatı ve hayatın unsurlarını medhetmektedir. Bu destan da hem *Mühäbbätnâmä*, hem de *Işq Sävdâsı* adlı esere dâhil edilmiştir.

2.3.9. Rühlär İsyâni (Ruhlar İsyanı): 1978-1979 yılları arasında yazılan bu destanda, inkılâpçı Bengal şairi Nazru'l-İslâm'ın⁹⁰ hayatı ve feci âkıbetine bağlı olarak cesaret, fedakârlık, millî borç ve insanlık gibi hususlar ele alınmaktadır. Destan *RÜHLÄR İSYÂNİ* (251) *Muqaddimä* (251/1),

⁸⁹ *Özbek Entsiklopediyası*, C. 3, Taşkent, 1972, s. 126.

⁹⁰ Bengal edebiyatının yetiştirdiği önemli şairlerden olan Kadı Nazru'l- İslâm, Batı Bengal'de, Çurulı köyünde 24 Mayıs 1899 tarihinde doğmuştur. Müslüman bir ailenin altıncı çocuğu olan Nazru'l-İslâm'a ailesi "Dukhu Mian" (Hüznün Sevgilisi) lâkabını vermiştir. Nazru'l- İslâm'ın Kadı unvanı, Babürlüler zamanında kadılığa getirilen atalarından gelmektedir. İngilizler, atalarını bu görevinden azletmiş; ancak kadılık bir unvan olarak kalmıştır. Nazru'l-İslâm 1908 yılında babasının vefat etmesinden sonra ailenin düştüğü malî sıkıntılar yüzünden düzenli bir eğitim alamamış, değişik işlerde çalışmak zorunda kalmıştır. I. Dünya Savaşında Hint ordusunda çavuş rütbesiyle, İngilizler tarafından Çanakkale'ye gönderilen Nazru'l-İslâm, burada Müslümanlara karşı savaşıldığını görünce ordudan firar etmiştir. Hindistan'a döndüğü zaman İngilizler tarafından zindana atılmış ve şiirleri de yasaklanmıştır. Şair, buna rağmen dünyadaki haksızlıklar son buluncaya kadar mücadelesini sürdüreceğini her fırsatta söyleyerek yazmaya devam eder. Haksızlıklara ve zulümlere tahammül edemeyen Nazru'l-İslâm, 1976 yılında yoksulluk içinde vefat eder. Nazru'l-İslâm, eserlerinde her dönemde sultan olan haksızlara, zalimlere, hırsız ve haramzâdelere olan isyanını dile getirmektedir. (Nazru'l İslâm, *Evet Adım İsyân*, (Çev.: Mevlüt Ceylan), Fide Yayınları, 2005, İstanbul.)

Äbädiyät Haqıdä Rivâyät (251/2); *BİRİNÇİ FÄSL* (251/3) *Şâir Qalbi* (251/3-a), *** *Näzrül İslâm...* (251/3-b), *** *Şâirni...* (251/3-c), *** *Här Neçäkım...* (251/3-ç), *İsyân Qoşığı* (251/3-d), *** *İsyân Şe'ri...* (251/3-e), *Fidâyilik Toğrisidä Rivâyät* (251/3-f); *İKİNCİ FÄSL* (251/4) *Ğalâyân* (251/4-a), ****Şâir Äytgân Sözlärin...* (251/4-b), *** *Şâir Bòlsän...* (251/4-c), *** *Näzrül İslâm Bòldi Mähbüs...* (251/4-ç), *Cähälät Toğrisidä Rivâyät* (251/4-d); *ÜÇÜNCÜ FÄSL* (251/5) *Tütqunlikdä* (251/5-a), *** *Vaqt Käm Bòlsä...* (251/5-b), *** *Näzrül İslâm Târ Zindänning...* (251/5-c), *** *Qıynadılär Üni...* (251/5-ç), *Şâhi Cähân vâ Avrängzeb Haqıdä Rivâyät* (251/5-d), *** *Künlär Ötib...* (251/5-e), *** *Yigirmä Yıl...* (251/5-f), *** *Tarix...* (251/5-g), *** *Ey Dil...* (251/5-ğ); *TÖRTÜNCÜ FÄSL* (251/6) *Şärpälär* (251/6-a), *Âliy Rühlär Toğrisidä Naql* (251/6-b); *BEŞİNCİ FÄSL* (251/7) *Äzâdlik* (251/7-a), *** *Qırq Yıl Ötdi...* (251/7-b), *Zâhidlär vâ Âriflär Haqıdä Hikâyät* (251/7-c); *NİHÂYÄT* (251/8-a) *** *Kötärâlmäy...* (251/8-b) bölümlerinden oluşmaktadır.

Destan anlatıcısı, hikâyesine kendi başından geçenleri anlatıyor gibi başlamasına rağmen, aslında Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesi ve bu konuda bayraklaşan şahsiyet olan Nazru'l-İslâm'ı anlatmaktadır. Destan boyunca yer yer rivayet ve hikâyelere yer veren anlatıcı, olayları birbirine bağlamak suretiyle toplumdaki dogmaların sonuçlarını da okuyucuya vermeye çalışmaktadır. Anlatıcının destanda geçen olaylarda doğrudan bir görevi ve rolü olmamasına rağmen yine de yapılanları destekleyen bir tavır içerisindedir. Destandaki ifadelerle göre, şair Hindistan'a gitmiş ve olayların yaşandığı yerleri de bizzat görmüştür. Destanın vak'a tertibi şöyledir:

RÜHLÄR İSYÂNİ (251) *Muqaddimä* (251/1), *Äbädiyät Haqıdä Rivâyät* (251/2) başlıkları altında oluşturulan giriş bölümünde anlatıcı, Hind halkının sıkıntı içinde olduğunu, bu durumun hiçbir zaman geçmeyeceğini ve hatta onları bu sıkıntılardan ancak ölümün kurtaracağını düşünür. Anlatıcıyı bu düşünceye sevk eden husus, istibdat yönetiminin olmasıdır. Anlatıcı ebediyet ve ebedî ömür hakkındaki düşüncelerini, bir hikâyeden yola çıkarak dile getirir. Bu hikâyeye göre, çölde kalan bir yolcu uzun süre susuz kaldıktan sonra bir çeşmeye rastlar. Bu çeşmeden âb-ı hayat akmaktadır.

Çeşme ile yolcu arasındaki sohbetle anlatılmak istenen, insanoğlunun hayata doymayacağıdır. Çeşme, yolcuya suyu içmeden önce iyice düşünmesini tavsiye eder. Matarasına doldurduğu suyu hemen içmeyen yolcu, çeşmenin bulunduğu yerden uzaklaşır. Yolcu daha sonra tesadüf ettiği perişan hâldeki bir insandan, ölümsüzlük suyunu içtiğini ve bundan pişman olduğunu öğrenir. Bu adamın durumuna düşmemek için suyu döker ve “Ömrün uzun ise teşekkür et, kısa ise şükret,” diyerek okuyucunun bundan ders çıkarmasını ister.

*Destanın BİRİNÇİ FÄSL (251/3) Şâir Qalbi (251/3-a), *** Nâzrûl İslâm... (251/3-b), *** Şâirni... (251/3-c), *** Hâr Neçâkim... (251/3-ç), İsyân Qoşığı (251/3-d), *** İsyân Şe’ri... (251/3-e), Fidâyilik Toğrisidâ Rivâyât (251/3-f); İKİNÇİ FÄSL (251/4) Ğalâyân (251/4-a), *** Şâir Äytgân Sözlärin... (251/4-b), *** Şâir Bòlsän ... (251/4-c), *** Nâzrûl İslâm Bòldi Mähbûs... (251/4-ç), Cähâlât Toğrisidâ Rivâyât (251/4-d); ÜÇÜNCÜ FÄSL (251/5) Tûtqunlikdâ (251/5-a), *** Vaqt Käm Bòlsä... (251/5-b), *** Nâzrûl İslâm Târ Zindânning... (251/5-c), *** Qıynadilär Üni... (251/5-ç), Şâhi Cähân vâ Avrängzeb Haqıdâ Rivâyât (251/5-d), *** Kùnlär Ötib... (251/5-e), *** Yigirmä Yıl... (251/5-f), *** Tarix... (251/5-g), *** Ey Dil... (251/5-ğ); TÖRTÜNCÜ FÄSL (251/6) Şärpälär (251/6-a), Äliy Rùhlär Toğrisidâ Naql (251/6-b) bölümlerinden oluşan gelişme bölümünde şunlar anlatılır:*

Gece ile gündüzün; güneş ile suyun birbirine düşman olması, aslında tabiatın kendisinde de bir isyanın varlığını gösterir. Bu sebeple insanlar da istibdata karşı isyan etmelidir. Nazru’l-İslâm da istibdat rejimi yüzünden sanatının inceliklerini sergileyememektedir. Çünkü şair Nazru’l-İslâm henüz doğmadan vatani işgal edilmiş, burada yaşayan insanlar da Müslüman ve Hindu olarak saflara ayrılmış hâldedir. İngilizlerin bu şekilde birbirlerine düşman ettiği bu insanlar, Hindistan’ın kurtulacağı günü beklemektedirler. Nazru’l-İslâm da bu kurtuluşun gerçekleşmesi için çalışmıştır. Hürriyetin kendi kendine gelmeyeceğini ve halkın bu uğurda mücadele etmesi gerektiğini söyleyen Nazru’l-İslâm, Tanrı’ya ve tabiata isyan eden insanoğlunun neden Tanrı’nın kullarına baş eğdiğini ve onlara neden isyan

edemediğini sorgular. Vâhidov, destanın *Fidâylık Toğrisidâ Rivâyât* (251/3-f) kısmında, doğunun felsefesini eleştirir. Şair, “Birisi yüzünün bir tarafına vurursa, sen ona yüzünün diğer tarafını çevir,” düşüncesinin yanlış olduğunu söyleyerek, halka zulmedenlere baş kaldırılması gerektiğini dile getirir. Eskiye ait bir hikâyeden yola çıkan Erkin Vâhidov, toplumdaki yanlışlara karşı çıkan kahramanların az olması sebebiyle insanlar üzerinde baskı ve zulmün hâkim olduğunu düşünür. 1926 yılında Kalkûta’da birbirleriyle mücadele içerisine giren Hindu ve Müslümanlar birbirlerini öldürürken, bu işten kârlı çıkan yine işgalciler olmuştur. Nazru’l-İslâm, buna karşı öfke dolu sesiyle Müslüman ve Hinduların birbirleriyle değil, işgalcilerle mücadele etmeleri gerektiğini haykırır. Nazru’l-İslâm isyanın sonunda zindana atılır. Halkın bir kısmı ondan şikâyetçiiken, bir kısmı da onun isyan ve birlik çağrısına kulak vermiştir. Halkın sıkıntıda olduğu dönemlerinde ülke aydınlarının kendilerini feda etmek suretiyle halka önderlik ettiğini dile getiren Nazru’l-İslâm, halkı isyana teşvik etmesi sebebiyle işgalci İngilizler tarafından halk düşmanı ilân edilir.

Nazru’l-İslâm’ın maruz kaldığı talihe hiç de yabancı olmadığını dile getiren Vâhidov, geçmişten örnekler vermek suretiyle benzer durumlara işaret eder. Geçmişte, bulduğu ilâçlarla hastaları tedavi eden bir hekimin atılan iftiralarla nasıl mahvedildiğini dile getiren Vâhidov, gerçekler uğrunda can verenlerin unutulmayacağını ve ruhlarının şad olacağını bildirir.

Erkin Vâhidov, destanın üçüncü ve dördüncü bölümlerinde, Nazru’l-İslâm’ın zindanda geçirdiği günleri ve buradaki ruh hâlini aktarır. Nazru’l-İslâm annesine seslenerek kendisi için üzülmemesini, çünkü kendisini Hindistan halkı için feda ettiğini dile getirir. Nazru’l-İslâm her ne kadar zindanın taş duvarlarıyla konuşmak zorunda kalsa da bu, annesinin ve onun nazarında Hind halkının hürriyeti içindir. Erkin Vâhidov, tarihte Nazru’l-İslâm’ın maruz kaldığı duruma düşen Lermontov, Nesimî ve Babür Şah gibi insanların da bulunduğunu dile getirerek Şahcihan ve oğlu Evrengzib arasında geçen olayları anlatır.

Destanın sonuç kısmı *BEŞİNÇİ FÂSL* (251/7) *Âzâdlik* (251/7-a), *** *Qırq Yıl Ôtdi...* (251/7-b), *Zâhidlâr Vâ Âriflâr Haqıdâ Hikâyât* (251/7-c); *NİHÂYÂT* (251/8-a) *** *Kôtârâlmây...* (251/8-b) bölümlerinden oluşmaktadır. Nazru'l-İslâm'ın adı Hindistan'da hürriyet bayrağı olmuş, halk onun etrafında toplanmıştır. “*Şairlik yürek ateşidir, halk için kendini feda etmektir,*” diyen Nazru'l-İslâm, yalnızca Hindistan için değil, istibdat altında kalan bütün milletler için bir rehberdir.

Ruhlar İsyânı adlı destan, öncelikle bir kahramanlık destanıdır. Çünkü Erkin Vâhidov bu destanda 20. yüzyılın başlarında şimşek gibi parlayan, istibdata karşı yazdığı isyan şiirleriyle bütün Hindistan'ı sarsan, hayatını milletin hürriyeti ve mutluluğu için feda eden Bengal şairi Nazru'l-İslâm'ın cesaretini övmektedir. Eser, bundan başka hem halkına yol göstermenin gayret ve mücadelesinde olan Nazru'l-İslâm'ın mücadelesinin ve cesaretinin kendisine ne kadar pahalıya mal olduğunu, hem de aydın, halk ve dönem arasındaki ilişkinin ne derece zıtlıklar taşıdığını göstermesi yönünden de bir *facia* özelliği taşımaktadır. Bu destan, aynı zamanda sanatkârın hayattaki yerini, hürriyete susamışlığını, sosyal hayatın çeşitli problemlerini ele alması yönünden de felsefî bir destan özelliği göstermektedir.

Muhtevasının yanı sıra, şekil yönünden de kendine mahsus özellikler taşıyan *Ruhlar İsyânı* adlı destanda, şekil, ritm, reel hayatın tasvirindeki incelikler, tespit edilen problemlerle ilgili rivayetler ve kullanılan semboller bakımından da Özbek edebiyatında özel bir yere sahiptir.

Erkin Vâhidov, destan kahramanı Nazru'l-İslâm'ın hayatını kronolojik bir düzen içinde beyan etmez. Bunun yerine Nazru'l-İslâm'ın hayatındaki en mühim dönemleri poetik bir tahlilden geçirmektedir. Özellikle destanda haksızlık ve adalet, istibdat ve hürriyet arasındaki ezelî mücadelede sanatkârın yeri konusunda felsefî müşahedelerde bulunan Erkin Vâhidov, “*gerçek sanatkâr tabiatının, yaratılıştan haksızlığa, adaletsizliğe, istibdada karşı isyan olduğu*” düşüncesindedir.

Erkin Vâhidov'u özellikle, yalnızca kendini düşünen cesaretsiz münafıkların inandığı akideler üzmektedir. Çünkü ona göre haksızlığa bile bile ses çıkarmayarak pasif kalmak ihanet sayılmalıdır. Destanın *Ğalâyân* bölümünde de görüldüğü üzere, aydınların ilgisizliği ve yanlışlıklar karşısında sessiz kalması, halk arasında cehaletin artmasına sebep olur. Bunun sonucunda da halk arasında nifak unsurları artar ve kavga ortaya çıkar. Böyle bir kaos ortamı ise sadece düşmanın tasvip edeceği bir durumdur. Nazru'l-İslâm'ın hayatı, maalesef böyle bir hakikate sahne olmuştur.

Ruhlar İsyânı adlı destan toplumun aydınlanması, barışseverlik ve hürriyet mücadelesinde aydının ehemmiyetini dile getirmesi bakımından önemli bir eserdir.

2.4. Tiyatro Eserleri

2.4.1. *Âltin Devâr (Altın Duvar)*: Eser 1960 yılında yazılmıştır. Erkin Vâhidov, bu eseriyle yetenekli bir mizah yazarı olarak Özbek edebiyatında kabul görmüştür. Hamza Devlet Akademik Drama Tiyatrosunda sahnelenmiş olan üç perdelik bu eser ⁹¹, sinemaya da uyarlanmıştır. Eserde, başkahraman Mòmin etrafında bir taraftan tasvip edilmeyen yollarla mal mülk edinmeye çalışanlarla dalga geçilirken, diğer taraftan da geçimini helâl yoldan sağlama düşüncesi öne çıkarılmaktadır. Erkin Vâhidov, *Âltin Devâr* adlı eserinde, insanoğlunun nefesine uymasını ve bunun getirdiği sonuçları sanatkârane bir üslûpla dile getirir. Eserin başında samimî iki komşu olarak tasvir edilen Abdüsâlâm ile Mòmin, daha sonra akraba olurlar. Düğün arefesinde bahçelerini ayıran duvarı yıkmak isterler. Yıkım sırasında duvardan çıkan bir küp altın hem samimî iki komşu, hem de akraba olan bu insanların arasında nifak doğmasına sebep olur. Bu gelişmeden sonra özellikle Mòmin'in nefsanî duygularla hareket ederek düştüğü gülünç durumlar eserde işlenmektedir.

⁹¹ Sabir Mirveliyev, *Özbek Adiblâri*, Fân, Taşkent, 1993, s. 163.

2.4.2. İkkinçi Tùmâr: 1970 yılında yazılmış olan üç perdelik tiyatronun kahramanları Mizrâb Mähmüdiy, Sûnbûl, Mûättâr, Âdîlcân ve Mâtmûsâdir. Eserde günlük hayat, dostluk ve çıkar ilişkileri ironik bir üslûpla ele alınmıştır. Yazıldığı dönemde yasaklanmış olan bu eserde, Kruşçev dönemindeki kısmî serbestliğin sona erip ideolojik baskının güçlenmesi ve tek “sovyet halk”ını meydana getirecek olan “yeni insan” tipinin yaratılması düşüncesi eleştirilmektedir. Eserin ana kahramanları Mizrâb Mähmüdiy ve Âdîlcân’dır. Mizrâb Mähmüdiy, hür düşünceye müdahale etmek suretiyle insanın düşünme tarzını temelden değiştirerek bir deha yaratmayı amaçlayan hayalperest bir ruhbilimcidir. Bir gazeteci olan Âdîlcân ise arkadaşı olan âlimin bu düşüncelerine katılmamaktadır. Âdîlcân, “*Ben bu dakikalarda dünyayı hayalî olarak dolaştım. İnsan dediğin kim, hayat nedir? Ben de kendimi gazeteci sanmışım. Yüzlerce, binlerce insanlarla sohbet edip, onların emeğini, plânlarını yazmışım, ama en önemli noktayı atlamışım. Ben insanların kalbini, en kutsal duygularını, itikadını unutmuşum. Dostum, senin de insanoğlunun aydın geleceğini, onun tefekküründe değil, kalbinde araman gerekiyor. Kalp ise, senin ve benim düşündüğümünden daha da farklıdır. İnsan beyninin haritasını çizmek mümkün, ama kalbin haritasını çizmek imkânsızmış. Gelecek, akıllı makineler icat eder; ancak o, bin senede bile duyguları ve düşünceleri olan bir canlıyı yaratamayacaktır,*”⁹² diyerek âlimin boş bir gayret içinde olduğunu dile getirir.

2.4.3. İstânbûl Fâciâsi (İstanbul Faciası): 1985 yılında yazılmış olan bu üç perdelik manzum tiyatrodâ, doğruluk ile sahtekârlık, adalet ile adaletsizlik, samimiyet ile yapmacıklık ele alınmıştır. Hayatın merhametsiz yüzünün görüldüğü eser, kolhoz müdürü Celâl, Saadet ve kardeşi İskender etrafında cereyan etmektedir. Eserin kahramanları, içinde bulundukları dönemin sıkıntıları ve hayat şartları karşısında yolunu şaşırmış; ancak geç de olsa hatalarını anlamışlardır.

⁹² Erkin Vâhidov, “İkkinçi Tùmâr”, *Şe’r Dûnyâsi*, Taşkent, 2001, s. 281.

2.5. Tercümeleri

Erkin Vâhidov'un muhtelif tarihlerde yapmış olduğu şiir tercümeleri, müstakil bir eser olarak yayımlanmamıştır. Ancak bu tercümeler *Sādâqatnâmâ* ve *İşq Sâvdâsı* adlı eserlerinde müstakil başlıklar altında yer almaktadır. Şair, Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, Ebû Ali İbn Sina, Aleksandr Blok, Aleksandr Tvardovski, Andrey Malişko, Bîdil, Bogumil Gyzel, Friedrich Schiller, Gevorg Emin, Goethe, Hâfız-ı Şîrazî, Mihail Svetlov, Mirza Gâlib, Muhammed İkbâl, Muhran Maçavariani, Rasul Hamzatov, Sergey Yesenin, Sil'va Kaputikyan ve Ülfet'in birçok şiirini tercüme etmiştir.

II. BÖLÜM

İNCELEME

1. ŞEKİL

1.1. Nazım Birimleri

Bu çalışmada Erkin Vâhidov'a ait 422 şiir inceleme konusu olmuştur. Şair, şiirlerinde değişik nazım birimlerini kullanmıştır. Söz konusu şiirleri, klâsik nazım birimleriyle yazılıp yazılmamış olmasına göre *Bentleri Eşit Olan Şiirler*, *Bentleri Eşit Olmayan Şiirler*, *Tek Bent Hâlinde Yazılmış Şiirler*, *Farklı Bentlerle Yazılmış Şiirler* başlıkları altında dört grupta incelenmiştir. Şairin incelemeye esas olan şiirlerinden 336'sı bentleri eşit olan, 86'sı da bentleri eşit olmayan, tek bent hâlinde yazılan ve farklı bentlerle kurulan şiirlerdir.

1.1.1. Klâsik Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler

1.1.1.1. Beyitler Hâlinde Yazılmış Şiirler

Erkin Vâhidov, beyit nazım birimiyle 122 şiir yazmıştır. Şair, bunların bir kısmında geleneksel şiirin kullandığı beyti tercih ederken, büyük bir kısmında da beyitleri oluşturan mısraları kırmak suretiyle yenilikler yapmaya çalışmıştır. Şair, normal beyit formunda 18, kırık mısralardan müteşekkil beyit formunda 104 şiir yazmıştır. Bu şiirler sayı bakımından mukayese edildiği zaman şairin nazım birimi bakımından yeni formları tercih ettiği dikkat dikkat çekmektedir.

1.1.1.1.1. Klâsik şiire esas olan beyit nazım birimi esasında yazılmış şiirler: Erkin Vâhidov beyit nazım birimiyle 18 şiir yazmıştır. Bu şiirlerden bir tanesinde bir ziyade mısra bulunmaktadır. Bunlardan 2 tanesi 4, 4 tanesi 5, 2 tanesi 6, iki tanesi 7, dört tanesi 8, 1 tanesi 9, iki tanesi 10 ve bir tanesi de 11 beyitten müteşekkildir. Bu şiirler, beyit sırasıyla şunlardır.

4 beyitten ibaret olanlar: Ûzâqqa Bârmädik Ändişä Bilän... (327), Bir Nihâl (406).

5 beyitten ibaret olanlar: Gûlmidi, Râyhânmidî, Cämbûl (283), Cän Tügämäydir (285), İkki Cähânni Sädqa Qıl (381), Demäng, Şâir Tinib Ketdi (388), Yâd Eting (293), Bû Zämân Ğazâli (315).

*7 beyitten ibaret olan: *** Ämäldärlär... (300).*

7 beyitten ibaret +1 ziyade mısra uzunluğunda olan: Lälä (137).

8 beyitten ibaret olanlar: Kòrsätkiç Bärmâq (304), Şaxmat Üstidä Äytilgän Şe'r (391), Üstâz Häbibiygä (167), Sevgi Kelsä (284).

9 beyitten ibaret olan: Özbekistân Bağlarıgä Qaytib Keldi Bülbullär (375).

10 beyitten ibaret olanlar: Biz Änglämägän Cähân Ekän Işq (288), Raqqäsä (292).

11 beyitten ibaret olan: Törä Yigit (302).

Ayrıca bu şiirlerden Üzâqqa Bärmädik Ändişä Bilän... (327), Bir Nihâl (406), *** Ämäldärlär... (300), Kòrsätkiç Bärmâq (304), Şaxmat Üstidä Äytilgän Şe'r (391), Özbekistân Bağlarıgä Qaytib Keldi Bülbullär (375) ve Törä Yigit (302) hece vezniyle, diğərleri ise aruz vezniyle yazılmıştır.

1.1.1.1.2. Klâsik şiire esas olan beyit nazım birimi esasından kırılmış mısralarla oluşturulan yeni şekiller: Şairin şekil bakımından mısraları kırmak suretiyle yeni şekil arayışlarıyla yazdığı şiirlerinin sayısı 104'tür. Bu şiirler esas itibarıyla beyit nazım birimine göre kafiyelendirilmiş ancak yeni şekil arayışları münasebetiyle her mısra kırılmıştır. Bu şiirler şekil olarak musammat gazeli andırmasına rağmen, kafiyeleniş sistemi buna uygun değildir. Bunlardan 3 tanesi 3, 31 tanesi 5, 30 tanesi 6, 25 tanesi 7, 8 tanesi 8, 4 tanesi 9, 1 tanesi 10, 1 tanesi 14, bir tanesi 20, bir tanesi 25 ve 1 tanesi 26 beyitten ibarettir. Bu şiirlerin büyük bir kısmı gazel formunda yazılmıştır; ancak Qollär (257), İnsân (253) ve Özbegim (150) şiirleri kaside; Bähâr Müstüzâdı (265), Özimgä Sävâl (267) şiirleri müstezattır.

3 beyitten ibaret olanlar: İnsâniyät Tarixı (75), Äygä Üçsäk. (418) ve Qıt'a (333).

5 beyitten ibaret olanlar: Çäşmä Qaşidä (47), Yelkän (49), Tùn Bilän Yığlabdi Bülbul... (84), Kiprigingdän Oq Üzib (94), Sengä Baxtdän Taxt Tilärmän (99), Hicrân Yüki (104), Qalâm (110), Yenä Qalämgä (114), Nä

Qılsin (120), Sevgini Tártib Bòlürmü... (123), Dildä Işq Däryâçadır... (133), Ey Kábùtar (135), Tälä Sâç (136), İzharı Işq (141), Tarâq (143), Visâl Sağınçı (144), Masal Bârkim... (145), Sâç Mâdhi (147), Ûstâz Ğayrâtiygâ (183), İstâk (189), Şâirlik (223), Mühâbbât Birlä (254), Şâirä Säidä Zünnünövägä (260), Fûrsâting (261), Yâşligimdä (263), Piyälä (266), Hicrân Quşlari (273), Bâbil Minâräsi (275), Kürâş Âini (277), Yoqni Qandâq Bâr Etây? (280), Dür Bòlib Tâmgäymi Sòz... (281), Sır Äytâr Ğunçägä Ğunçä... (286), Mendä Bâr Işq İçrâ Ğam... (290), Ûçkeken Bâzâridä (310), Bizgä Sòz Tegdi Keçä (334), Bir Tävâkkälçi Deydiki... (348), Kòzgü (138).

6 beyitten ibaret olanlar: Bağışlâv (1), Debâçä (83), Sûrmä (87), Çäşmä (90), Lälä Sâyli (91), Yoq Emiş Ârzüdü Äyb (92), Kimdä İqtidâr Yoqdir.... (98), Dâstângä Yâz (100), Yâşligim (106), Şâhigül (108), Ûygâtmägil... (109), Râşkim (113), Hâfızgä (119), Äyning Ön Beşi Qârânğu (124), Sevgi (128), Tâng Ğazäli (132), Bâhânä Qılmäs (134), Örtadä Begâna Yoq (142), Näsihât (146), Kòçämen (148), Başındadır (149), Sevgi Âtäşi (255), Dòstgä Biz Sağar Ûzâtdik... (268), Dòstgä Degänim (276), Bevâfâ Dòstlârgä (287), Ûç Sòzdä Bir Ma'nâ (291), *** Vätän, Tâ Tändä... (376), Kel, Ey Bâbü, Vätängä... (378), Dòsti Nâdândän Kòrä (385).

7 beyitten ibaret olanlar: Ğunçä (86), Bârg (95), Kòzing (96), Bändi Zülf (97), Dòstlârimgä (102), Sämâr Bòlgay (103), Şirin (115), Ûç Bälâdän Saqlâsin (116), Xazinä (118), Gülnârını Òp... (125), Şe'r Äziz Âläm Ärä (126), Sây (127), Gülcêhrälär (130), Işq İstilâsı (131), Bir Gòzâlkim (139), Quyâş (140), Cân Tälâş (256), Bir Qadam (258), *** Äcâb, Yâşlikni (259), Şâhr Ärä... (262), Vätän İstâgi (272), Keçir, Yâ Râb! (278), Keräk Bòlsä (279), Şe'riyät (282), Şükürkim, Keldi İstiqlâl (369).

8 beyitten ibaret olanlar: Äygä (66), Samarqand (89), Sârv (93), Ûzüm (111), Dòst Bilän Âbâd Ûying (112), Zämân (121), Dütârim Târi İkkidür... (122), Güllär Bâzmi (129), Qılürmân Tâvbälär (274).

9 beyitten ibaret olanlar: Bärçä Şâdlik Sengä Bòlsin (85), Dildârgä Nâma Yâzdim (88), Dâvrân Yüki (101), Pârişânlik (105).

10 beyitten ibaret olan: Xayâl (107).

13 beyitten ibaret olan: Qollâr (257).

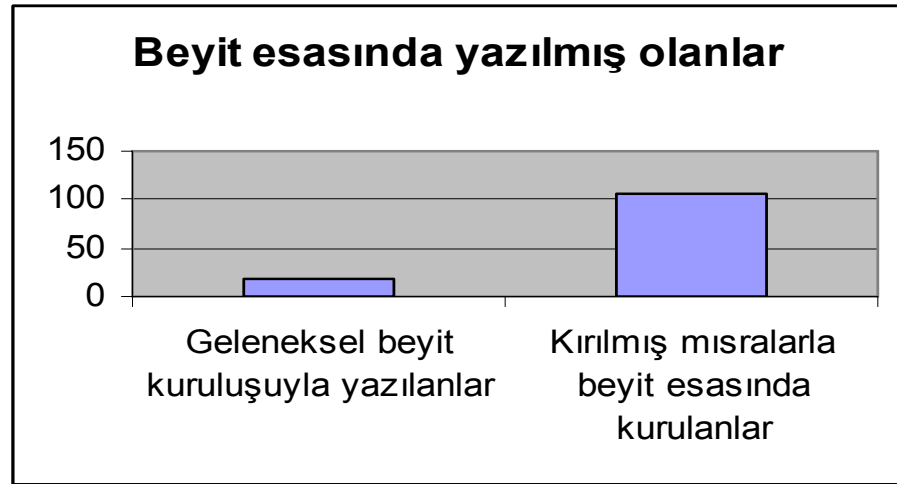
14 beyitten ibaret olan: Bâhâr Mûstâzâdı (265).

20 beyitten ibaret olanlar: Özimgä Sävâl (267), Yâmânning Sòzi (341).

25 beyitten ibaret olan: İnsân (253).

26 beyitten ibaret olan: Özbegim (150).

27 beyitten ibaret olanlar: Ärslân Örgätüvçi (215).

1.1.1.2. Dörtlük Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler

Erkin Vâhidov dörtlük nazım birimiyle 191 şiir yazmıştır. Bunların bir kısmında geleneksel şiirde kullanılan dörtlük nazım birimini kullanırken, bir kısmında da dörtlüklerdeki kafiye sistemini esas almak suretiyle yeni şekiller kurmayı denemiştir. Bunu da dörtlükleri oluşturan mısraları kırmak suretiyle gerçekleştirmiştir. Bu şekilde kırdığı mısralarda alelâdelikten ziyade bir sistem takip etmiştir. Şair, bu kırık mısraları genellikle hâkim vezin olarak belirlediği hece ölçüsüne göre tespit etmiştir. Bunu yaparken tercih ettiği hece kalıbının duraklarından hareketle mısraları kırmış, bir ölçüde geleneğin izlerini korumuştur. Şair, dörtlük nazım birimiyle yazdığı söz konusu 191 şiirinin 113'ünde doğrudan doğruya dörtlüğü esas alırken, 78 tanesini kırık mısralarla tanzim etmiştir.

1.1.1.2.1. Dörtlük Nazım Birimi Esasında Yazılmış Şiirler: Şairin geleneksel dörtlük şeklini muhafaza ettiği şiirlerinin sayısı 113'tür. Bunlardan 27 tanesi 2, 13 tanesi 3, 10 tanesi 4, 9 tanesi 5, 4 tanesi 6, 8 tanesi 7, dokuz tanesi 8, dört tanesi 9, beş tanesi 10, 3 tanesi 11, bir tanesi 12, altı tanesi 14, bir tanesi 15, bir tanesi 17, iki tanesi 18, iki tanesi 20, bir tanesi 21, bir tanesi 23, bir tanesi 24, bir tanesi 25, bir tanesi 27, bir tanesi 32 dörtlükten ibarettir. Bunların yanı sıra, üç şiirinde dörtlük nazım birimiyle birlikte üçlükler, beyit ve bir ziyade mısra kullanmıştır. Bu şiirlerin tanzimi 2 tane dörtlük+4 tane üçlük, 4 tane dörtlük+ 1 tane beyit ve 15 tane dörtlük+ 1 mısra esastadır. Dörtlük nazım birimi esasında tanzim edilen bu şiirlerin tamamı hecenin değişik kalıplarıyla yazılmıştır.

2 dörtlükten ibaret olanlar: Tâng Lävhäsi (4), Kämtärlük Haqıdä (5), *** Döstlärimni Hayrân... (8), *** Tingläymän... (9), Qubbân Kòligä (14), Bülâq (15), *** Kùn Tâğ... (23), Şâir Ümri (31), Gözällik (43), Kipriklärim (62), Bir Tâmpçi Yâş (65), *** Kòçä Örtäsidä (69), *** Bälälärni (71), Can Şirinmi, Qand Şirin (72), Kùy Ävcidä Üzilmäsin Târ (77), Keçä vâ Kündüz (81), Qalämhaqı vâ Äylik (205), *** (219), *** (228), Bizlär Ärrä Tärtmäqdämiz (313), Qalb Şündäy Ümmänki... (230), *** Günçä Açılışın (368), *** (377), Hacı Ätä Marğıläniz Sözi (379), Kâ'bätüllâh (401), Şe'r Yâzgändä (403), Ükämning "Cängi" (409).

2 tane dörtlük +4 tane üçlükten ibaret olan: Vergül Haqıdä (421).

3 dörtlükten ibaret olanlar: Mänzärä (2), *** Gâhi Poyezd... (12), Yöllär (19), Xayrli Keç (20), Ölkä (22), *** Şe'r Bitdi... (46), Şâhlär Ärzüsi (311), Tiläk (191), Ekskavätör (11), Râis vâ Şâir (326), Tüşüngän Ädäm (332), Yâş Şâirgä (380), *** Siz Mening Äsmänim... (395).

4 dörtlükten ibaret olanlar: Änä Tüprâq (21), Yoq, Hälävät İstämäymän (24), Kùn Ötgändä (70), Zämin vâ Fazâgir (117), Georgiy A'zamov Xâtiräsigä (243), İztirâb (321), Mühärrir (224), 16 Fevral' 1999 Yıl (398), Tâbrik (407), Çänâqlärgä Qongän Yüldüzlär (416).

4 tane dörtlük+ 1 tane beyitten ibaret: Mübäräkbäd (389).

5 dörtlükten ibaret olanlar: Ayrılış (52), Xayrlaşuv (54), Tòy Aqşamidä (226), *** Qızim, Baxtli Kündä... (336), Òlkämdä Bähâr (373), Bâqıy Xâtirä (394), Mening Yârim (396), Òzbek Nāvâiyini Oqımāy Qoysä... (399), *** Äy Fânûsin... (36).

6 dörtlükten ibaret olanlar: Arärät Çoqqısıgä (50), Älişer Nāvâiy Kemäsi (216), Yürägingdä Mäkân Tütgän Qul (331), Üçräşuv (400).

7 dörtlükten ibaret olanlar: Täbrik (170), Ünter Prişibeyev (303), Dârlifününgä (246), Yürtim Bäläsi (240), Matmüsännig Qalpâğı (351), Matmüsäning Lägäni (352), Yengi Yil Mùnâcâtı (370), Künlär Sekin Òtädi (415).

8 dörtlükten ibaret olanlar: Şâir (164), Qurâlsizläniş (247), Tâcık Birädärimgä (335), Tüş (343), Qızıquvçän Matmüsä (356), Matmüsä vä Oğrılär (362), Küzätiş (392), Kiçkinä Kättälär (405), Nütq Haqıdä (412).

9 dörtlükten ibaret olanlar: Ätä Tilägi (187), Vätän Sağınçı (241), Matmüsäning Mehmändöstligi (360), Türkistân Bir, Vätän Bir (372).

10 dörtlükten ibaret olanlar: Sälbiy Häyacân (236), Virüslär (238), Täbiät vä Qızälâq (231), Maksim Gor'kiy Bilän Sühbät (232), Çevär Qız (413).

11 dörtlükten ibaret olanlar: Şüm Bälä (312), Matmüsäning Üylänişi (355), Matmüsäning Bağı (366).

12 dörtlükten ibaret olan: Säkkizinci Mart (172).

14 dörtlükten ibaret olanlar: Şe'r Haqıdä Şe'r (29), Yoqâlgän Şe'r (175), Döstlärgä Mäktüb (180), Matmüsäning Qışlâğı (350), Matmüsäning Tändiri (354), Tändir Kiygän Matmüsä (359).

15 tane dörtlük+1 mısradan ibaret olan: İxlâs (201).

17 dörtlükten ibaret olan: Dävlät İşi (329).

18 dörtlükten ibaret olanlar: Bòri Çaqırgän Mäclis vä Beädâb Ät Haqıdä Lätifä (309), Matmüsä- Rässâm (357).

20 dörtlükten ibaret olanlar: Lirik Qahrämân (176), Därrdâşlık (324).

21 dörtlükten ibaret olan: Väfâ /1 (182).

23 dörtlükten ibaret olan: Matmüsäning Qoşığı (361).

24 dörtlükten ibaret olan: Üçi Tügük Däströmâl (82).

25 dörtlükten ibaret olan: Matmüsäning Amerika Açışı (363).

27 dörtlükten ibaret olan: Köhinür (229).

32 dörtlükten ibaret olan: Färgänäning Yölläridä (387).

1.1.1.2.2. Dörtlük Nazım Birimi Esasında Oluşturulan Yeni

Şekiller: Dörtlük nazım birimi esasında oluşturulduğu düşünülen şiirlerde bu düşünceye yol açan husus, hem şiirlerdeki kafiyelendirme sisteminin dörtlük esasına uygun olması, hem de bu şiirlerde esas alınan hece ölçüsünün taşınması gereken durak yerlerinden mısraların kırılmış olmasıdır. Bu özellikteki şiirlerin bir kısmında kimi zaman şiirin tamamında kırık mısralar hâkimken, bir kısmında da bazen bir, bazen iki ya da daha fazla mısraın kırıldığı, ancak bunlarda dörtlük nazım biriminin özünün korunduğu görülmüştür. Bu şekilde yazdığı yetmiş sekiz şiirinin 14 tanesi 2, 10 tanesi 3, 3 tanesi 4, 9 tanesi 5, 3 tanesi 7, 1 tanesi 8, 6 tanesi 9, 1 tanesi 10, 1 tanesi 11, 5 tanesi 12, 1 tanesi 13, üç tanesi 15, 1 tanesi 17, iki tanesi 18, 1 tanesi 20, 1 tanesi 21, 1 tanesi 23, 1 tanesi 24, 1 tanesi 33, 1 tanesi 37 dörtlükten ibarettir. Bu şiirlerdeki mısralar kullanılan hece kalıbının durak yerlerine uygun olarak kırılmak suretiyle yeni şekiller oluşturulmuştur.

Bu şiirlerin kafiyelendirme sisteminden hareketle tespit edilen dörtlük sayıları şöyledir:

1 dörtlük esasında olanlar: *** Men Cilğamän... (3), Çistân (307), Biznesmen Sòzi (308), Qoğırçaqlär (328), Sùbhi Sâdıq (367), Tılsım (382), “Tärbıye” (384), Täyyârädä (397), Gripp Bòlgän Äşnämğä (402).

2 dörtlük esasında olanlar: *** Äytib Bòldim... (26), Älimlär vâ Şäirlär (28), Maqbärädägi Yâzùvlär /I (202-1), Maqbärädägi Yâzùvlär /II (202-2), Qarsäk Haqıdägi Şe’rgä Cävâb (249), *** Ärâl Òläyâtir... (245), Däryä

Äqşâmı (63), Yüldüz (78), Çümâli (45), Xâtirä (59), Baş Tebrätär Sâât Käfgiri... (67), *** Qulluq Qıl... (237), Sädâqat (74), Şâir Qalbi (165).

3 dörtlük esasında olanlar: Tramvädä (323), Älmä (410), Tüş (316), Sürät (33), *** Fûrsat – Ältin... (48), *** Ägär Dòsting... (206/1), Çirçiq (57), Tääccüb (203), *** Qarâ Qâşing... (10), Arüz vä Bärmâq (208).

4 dörtlük esasında olanlar: Xäräzm Qävüni (64), Ğaflät (227), Bälälük (417).

5 dörtlük esasında olanlar: Älimläarning Räfıqalärigä (58), *** Bähâr (163), *** İnsân Fe'li (306), Yängi Yıl Şe'ri (242), Sämärqand Keçäsi (34), Kimni Etmäs Bù Kòngil Şäydä (39), Kùtiş Säätläri (56), Auktsion (214).

7 dörtlük esasında olanlar: Nävröz Näşidäsi (371), Şe'r vä Şaxmat (79), Füzüliy Häykäli Qâşidä (53).

8 dörtlük esasında olan: *** Äydin Keçä... (38).

9 dörtlük esasında olanlar: Mening Yüldüzim (55), Ünütiş Qoşığı (217), Tirik Säyyärälär (185), Näyning Qismäti (338), Dehli Aeroportidä Bòlgän Vâqea (239), Kalgaridä Sâât Òn İkki (213).

10 dörtlük esasında olanlar: Yâlgızlık İstägi (195), Afgân Şâirlärigä (221).

11 dörtlük esasında olan: Üyatçänlik (299).

12 dörtlük esasında olanlar: Yüräk vä Aql (41), Mehmân vä Mezbân (383), Zängäri Şü'lälär (188), Änä Tilim Òlmäydi (190), Bång Üring (194), Temir Tän Dähälär (197).

13 dörtlük esasında olan: Yâş Şâirlärgä (193).

15 dörtlük esasında olanlar: Ätdäşlärimgä (204), Matmüsäning Çärxpälägi (353), Matmüsäning Dütäri (358).

17 dörtlük esasında olan: "Äqsâqâl" (199).

18 dörtlük esasında olanlar: Mäcnüntäl (13), Matmüsäning Eşäk Sâtgäni (365).

20 dörtlük esasında olan: Qumrsqalr Cngi (340).

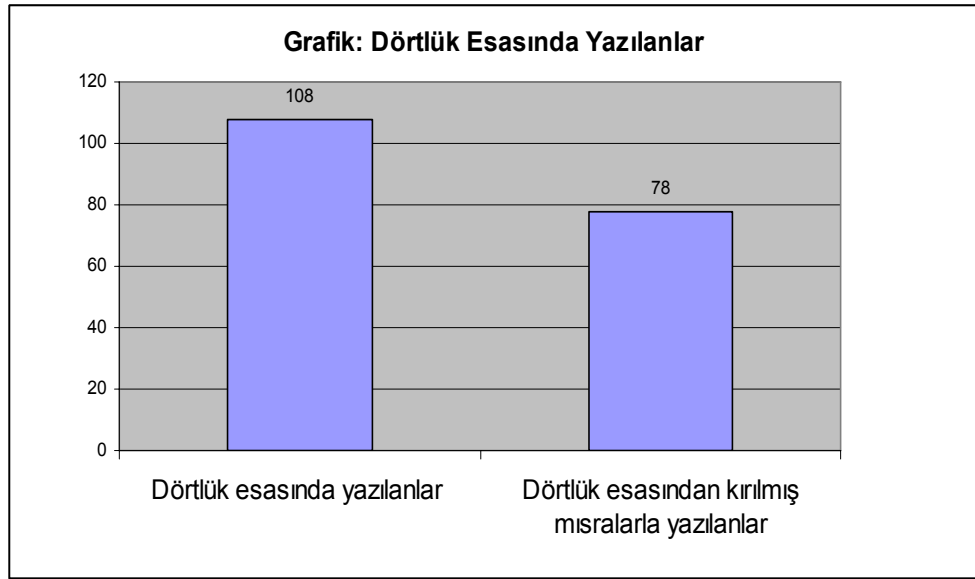
21 dörtlük esasında olan: Ŗarqıy Qırğq (220).

23 dörtlük esasında olan: Tndir Haqıd Ertk (209).

24 dörtlük esasında olan: Bir Ylgndn Qırq Ylgn (422).

33 dörtlük esasında olan: TŖlik Tnffs (234).

37 dörtlük esasında olan: Matmsning Hykli (364).

1.1.1.3. BeŖliklerle Yazılmış Ŗiirler

BeŖlik nazım birimiyle yazılmış olan Ŗiirlerinin sayısı on çtdr. Bunlardan on tanesi beŖlik nazım birimi esasında; ç tanesi de beŖlik nazım birimi esasında olmasına rağmen kırık mısralarla oluŖturulmuŖtur.

1.1.1.3.1. BeŖlik Nazım Birimi Esasında Yazılmış Ŗiirler: BeŖlik nazım birimiyle yazılmış Ŗiirlerin sayısı 10'dur. Bunlardan 2 tanesi 4, 6 tanesi 5 ve 1 tanesi 7 beŖlikten oluŖmaktadır. Bunun yanı sıra beŖlik nazım birimi esasında yazılmış Ŗiirlerden 1 tanesi 4 tane beŖlik+1 tane beyit, yine 1 tanesi de 5 tane beŖlik+ 1 tane altılık esasında tanzim edilmiŖtir. Yine bu Ŗiirlerden 4 tanesi hece vezniyle yazılmıştır; kalan 6 tanesi ise aruz vezniyle yazılmış olan tahmislerdir.

4 beşlikten ibaret olanlar: Vätandın Yaxşı Yâr Bòlmäs (154), Qızalâq (35).

4 tane beşlik+1 tane beyitten ibaret olan: Sevgi (17).

5 beşlikten ibaret olanlar: Sırdäryâ Òläni (222), Nävâiy Ğazäligä Muxammäs (152), Bâbü'r Ğazäligä Muxammäs (153), El Netib Tâpğay Meni... (289), Tağ Bilän Sühbät (6), Füzüliy Ğazäligä Muxammäs (151).

5 tane beşlik+1 tane altılıktan beşlikten ibaret olan: Äcäb Ermäs (271).

7 beşlikten ibaret olan: Nävâiy Ğazäligä Muxammäs (264).

1.1.1.3.2. Beşlik Nazım Birimi Esasında Oluşturulan Yeni Şekiller:

Beşlik nazım birimi esasında oluşturulduğu düşünülen bu şiirlerde bu düşünceye yol açan husus, hem şiirlerdeki kafiyeleendirme sisteminin beşlik esasına uygun olması, hem de aruzla yazılmış olan bu şiirlerdeki mısraların aruz kalıbı bütünlüğü korunmak suretiyle kırılmasıdır. Bu çerçevede tanzim edilmiş şiirler şunlardır:

5 beşlikten ibaret olan: Äzgänüş (51).

7 beşlikten ibaret olan: Türikistân Bâzârı (270).

8 beşlikten ibaret olan: Mäclis Qıling (347).

1.1.1.4. Altılık Nazım Birimiyle Yazılanlar

Altılık nazım birimiyle üç tane şiir yazan Erkin Vâhidov, bunlardan birisini aruz vezniyle, diğer ikisini ise hece vezniyle yazmıştır. Aruz vezniyle yazdığı Mäskänim Färğänädır (386) şiiri müseddes özelliği taşımaktadır. Bu şiirler ve uzunlukları şöyledir:

2 altılıktan ibaret olan: Kïçik Ây Sòzi (7).

5 altılıktan ibaret olanlar: Mäskänim Färğänädır (386), Yâşlik (30).

1.1.1.5. Sekizlik Nazım Birimiyle Yazılanlar

Erkin Vâhidov sekizlik nazım birimiyle altı şiir yazmıştır. Bu şiirlerden dört tanesi doğrudan doğruya sekizlik nazım birimiyle yazılmıştır. Ancak kalanlardan biri 11 sekizlik+1 tane dokuzluk, diğeri de 8 sekizlik+ 2 tane dörtlük esasında tanzim edilmiştir. Bu şiirler ve uzunlukları aşağıdaki şekildedir:

7 sekizlikten ibaret olan: Yengi Yıl Gùldastäsi (76).

8 sekizlikten ibaret olanlar: Tâğ Lâçini (196), Cùmadän Qâlgän Âdäm (295).

11 sekizlik+ 1 dokuzluktan ibaret olan: Sävâğıç (318).

8 sekizlik+2 dörtlükten ibaret olan: Sening Şä'ning (317).

14 sekizlikten ibaret olan: Bizdän Keyin Heç Bir Ävlâd Qaytä Qurmäsin (296).

1.1.1.6. Onluk Nazım Birimiyle Yazılanlar

Onluk nazım birimiyle dört şiir yazan Erkin Vâhidov, bu eserlerinde hece veznini kullanmıştır. Bu şiirler ve uzunlukları aşağıdaki gibidir:

4 onluktan ibaret olan: Qâzâq Aqınlärigä (168).

6 onluktan ibaret olan: Yubiley (342).

11 onluktan ibaret olan: Şähärmı Bù, Qışlâqmi Bù? (337).

13 onluktan ibaret olan: Eski Hämâm, Eski Täs (297).

1.1.2. Klâsik Nazım Birimlerinin Dışında Kalan Şiirler

Erkin Vâhidov, şiirlerinin bir kısmını muhtelif ve düzensiz sayıdaki mısralarla tanzim etmiştir. Bu şiirlerinden 19'u muhtelif sayıdaki mısralarla bir bütün olarak düzenlenmişken, 29'u da düzensiz sayıdaki mısralarla kurulmuştur. Bu şiirler ve bunların kuruluşuna esas olan mısra sayıları şöyledir:

İki mısradan ibaret olan: İlticâ (162).

*Dört mısradan ibaret olanlar: Törtlik (60), Yüldüzlär Ziyâsı (155), *** Bizgä Âltin... (161), Sâddâlik (212), Kâcfe'l (248), Qalın Pûli (250), *** Bâzân Kòzâ (252), Qısmât (305).*

Altı mısradan ibaret olanlar: Pölât (18), Ey, Hâyât (181/1), İnsân Cismin (181/2), Mengä Näsib (181/3), Men Dûnyâgä (181/4), Men Yärälgän (181/5), Bündä Bâr (181/6), Ne Dävrânlar (181/7), Vaqt Kelär (181/8), Ey, Hâyât Deyilgän (181/9), Tâ Bù Däm (181/10), Mengä Diyâr (181/11), Mengä Mäsläk (181/12), Mengä Sevgi (181/13), Mengä Döstlär (181/14), Mengä Qalâm (181/15), Zämân Kelär (181/16), ŞÄFTÂLİ (419-F), Şarqıy Qırğâq (220).

Yedi mısradan ibaret olanlar: Teräk (419-B), Âlmä (419-D), Örik (419-E).

*Sekiz mısradan ibaret olanlar: *** Tâ Tirikdirki... (27), Öçirğič (61), Bâlâligim –Bâzârim (408), Qarağay (419-A), Mäcnûntâl (419-C), Ärçä (419-Ç), Yângâq (419-G), Tâşkent Därbâzäsi (393), Nâşvâti (419-Ğ), Bedârlık (294).*

Dokuz mısradan ibaret olan: Armân (200).

On mısradan ibaret olan: Bù Köhnä Häsrät (346).

On dört mısradan ibaret olan: Yälğän Haqıdä (404).

On altı mısradan ibaret olan: İnsâniyät Tärıxı (75/3).

On yedi mısradan ibaret olan: Keçikiş (225).

On dokuz mısradan ibaret olanlar: *** Ey, Men Bilgän... (184), Yaxşidir Äççiq Haqiqat (269).

Yirmi mısradan ibaret olanlar: İnsāniyät Tārıxı (75/2), Vätän Qadri (374), Keräk (322).

Yirmi bir mısradan ibaret olan: Teränlik (32).

Yirmi dörd mısradan ibaret olanlar: Yelim Äytär... (345), İnsāniyät Tārıxı (75/4), Püşkin (420), *** Üçräşüvgä... (16).

Otuz bir mısradan ibaret olan: Ğazälni Sevgän Qız (235).

Otuz iki mısradan ibaret olan: Söngän Yüldüzlär (80), Sultānmüräd (325).

Kırk mısradan ibaret olan: Sāf Hävāning Fäydäsi (344).

Kırk sekiz mısradan ibaret olan: Äğrıqlı Sāvällär (314).

Elli mısradan ibaret olan: İl'za Xānim (320).

Elli beş mısradan ibaret olan: Köçä Çetidägi Äyäl (218).

Altmış bir mısradan ibaret olan: Dengiz Täşläb Ketgän Kemälär (330).

Altmış altı mısradan ibaret olan: Bälälär (207).

Yetmiş iki mısradan ibaret olan: Kardiogramma (171).

10+10+8+14+4+22+12 mısra düzeninde olan: Keçäginä (411).

10+13+6 mısra düzeninde olan: Şe'r Keçasi (25).

10+8+6+10+ 32+ 20+ 12 mısra düzeninde olan: Qārxtat (177).

12+5+12+34+8+18 mısra düzeninde olan: Keläcäkkä Mäktüb (233).

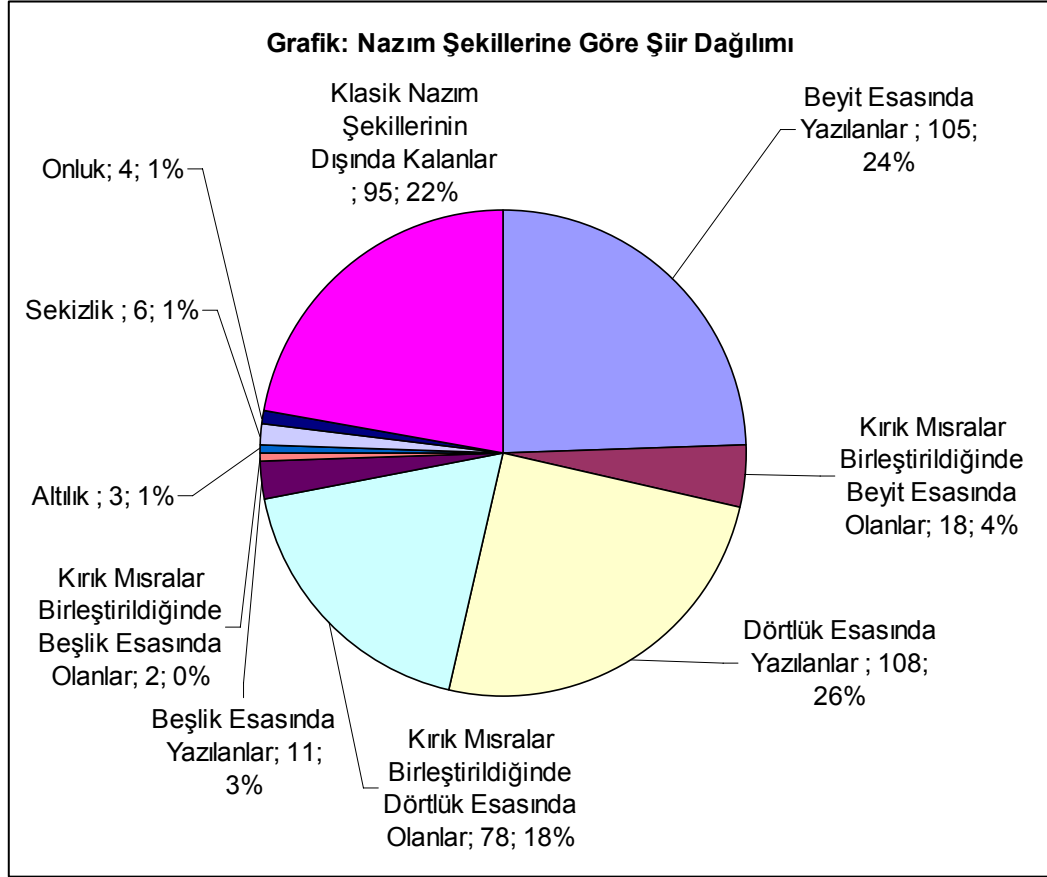
13+11+11+11 mısra düzeninde olan: Firāq Haqıdä (37).

130+158+35 mısra düzeninde olan: Siyāsiy Säbāq (349).

14+6+5+11+13+16+14+13+11+6+8+14+13+15+12+13+6+9 mısra düzeninde olan: Bizlär İşläyāpmiz (186).

16+ 13+8+12 mısra düzeninde olan: Abay (174).

- 16+12+8+8+16+11+6+11+17+4 mısra düzeninde olan: Kùzätiş (210).
- 25+18+8+8+8 mısra düzeninde olan: May Şe'ri (42).
- 28+8 mısra düzeninde olan: İnsâniyät Tārıxı (75/1).
- 33+46+78 mısra düzeninde olan: Väfâ (182/2).
- 35+6+25 mısra düzeninde olan: Zämin Säyyâräsi (198).
- 38+21 mısra düzeninde olan: Xalq Nâiblärigä (319).
- 4+13+21 mısra düzeninde olan: Kosmonavt və Şâir (40).
- 4+9+5+4+4 mısra düzeninde olan: Devânä Haqqòy (244).
- 5+16+19+5+4+4 mısra düzeninde olan: Diaqnoz (298).
- 5+4+10+8+5+4+4+5 mısra düzeninde olan: Äqşâm (173).
- 5+4+11 mısra düzeninde olan: Vakzaldä (73).
- 56+32+20 mısra düzeninde olan: Sen Mengä Tegmä (339).
- 6+4+5+7 mısra düzeninde olan: Qonğırätdä Äytilgän Älyâr (169).
- 6+4+8+5 mısra düzeninde olan: Täsävvür (166).
- 6+ 5+ 6+ 6+ 6+ 5+ 7+ 4+ 5+ 10+ 10+ 6+ 6+ 4+ 4+ 4+ 4+ 6+ 6+ 5+ 5+ 5+ 5 mısra düzeninde olan: Hâzirgi Yâşlär (178).
- 6+7+7 mısra düzeninde olan: Tängri və Yämâqçı (192).
- 7+12+6+6+6+6+8+6+6+6=69 düzeninde olan: Şarq Ertägi (414).
- 7+9+12+12+12+12+13 (12)+12+8+8+12+9 mısra düzeninde olan: Özbekistân (179).
- 8+12+8+4 mısra düzeninde olan: İnsân və Fûrsat (68).
- 8+5+6 mısra düzeninde olan: Äsäblär (44).
- 8+9+5+14 mısra düzeninde olan: Keksälik Gäşti (390).

2. VEZİN

Erkin Vâhidov, şiirlerinde hem hece hem de aruz veznini kullanmış, bazen de herhangi bir vezne bağlı kalmadan serbest şiirler yazmıştır. İncelenen şiirlerden 127'si aruzla, 289'u heceyle, 6'sı ise serbest yazılmıştır. Şiirlerin bir kısmında, bir taraftan aruz vezni ve klâsik şiirin nazım şekilleri devam ettirilirken, diğer taraftan da bu şiirlerde uygulanan yenilikler de dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra, hece vezninin kullanıldığı şiirlerin bir kısmında klâsik kalıplardan hareket edilmiş, bir kısmında ise kullanılan hece kalıbının duraklarına uygun olarak mısralar kırılmak suretiyle yeni şekiller oluşturulmaya çalışılmıştır.

2.1. Aruz Vezniyle Yazılmış Şiirler

Erkin Vâhidov şiirlerinden 127 tanesini aruz vezniyle yazmıştır. Bunlar, aruzun klâsik edebiyatta en çok kullanılan bahirlerinden olan bahr-i hezec, bahr-i remel ile daha az kullanılan bahirlerden olan bahr-i muzâri' ve bahr-i münserihtir. Aruzla yazılan şiirlerin bahirlere göre dağılımları aşağıdaki gibidir:

2.1.1. Bahr-i remel kalıplarıyla yazılmış şiirler

Erkin Vâhidov aruz vezniyle yazdığı 127 şiirinden 83 tanesinde bu bahrin kalıplarını kullanmıştır. Onun kullandığı bahr-i remel kalıpları ve bu kalıpların kullanıldığı şiirler şunlardır: 79 tanesi Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün, 4 tanesi Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün kalıbıyla yazılmıştır. Söz konusu şiirler şunlardır:

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün: Çistân (307), Xayâl (107), İnsân (253), Özbekim (150), Qıt'a (333), Tûn Bilân Yığlâbdi Bûlbûl... (84), Kiprigingdân Oq Ûzib (94), Sengä Baxtdân Taxt Tilärmän (99), Hicrân Yûki (104), Qalâm (110), Yenä Qalâmgä (114), Sevgini Târtib Bølürmü... (123), Dildä Işq Däryâçadır... (133), Ey Kâbütar (135), Tâlâ Sâç (136), İzhârı Işq (141), Tarâq (143), Visâl Sağınçı (144), Sâç Mädhî (147), İstâk (189), Fûrsätîng (261), Yâşligimdä (263), Hicrân Quşlâri (273), Yoqni Qandâq Bâr Etây? (280), Dür Bòlib Tâmgäymi Sòz... (281), Mendä Bâr Işq İçrâ Ğam... (290), Ûçkeken Bâzâridä (310), Bizgä Sòz Tegdi Keçä (334), Füzüliy

Ğazäligä Muxammäs (151), Nāvāiy Ğazäligä Muxammäs (152), El Netib Tāpğay Meni... (289), Mäskänim Färgänädir (386), Debāçä (83), Çäşmä (90), Lälä Sāyli (91), Yoq Emiş Ārzüdə Äyb (92), Kimdə İqtidār Yoqdir.... (98), Dāstāngä Yāz (100), Yāşligim (106), Şāhigül (108), Üygātmişil... (109), Hāfızgä (119), Äyning Ön Beşi Qārāngu (124), Sevgi (128), Örtadä Begāna Yoq (142), Näsihät (146), Kòçämen (148), Bāşındädir (149), Sevgi Ātāşi (255), Dòstgä Biz Sāğar Üzätdik... (268), Bevāfä Dòstlārgä (287), Yād Eting (293), Dòsti Nādāndān Kòrā (385), Bārg (95), Kòzing (96), Bāndi Zülf (97), Şirin (115), Üç Bālādān Saqlāsin (116), GÜlnārını Òp... (125), Şe'r Äziz Ālām Ärä (126), Sāyr (127), Gülçehrälär (130), Bir Gòzälkim (139), Quyāş (140), Cān Tālāş (256), Bir Qadam (258), Şāhr Ärä... (262), Vātān İstāgi (272), Nāvāiy Ğazäligä Muxammäs (264), Türkistān Bāzārı (270), Samarqand (89), Sārv (93), Üzüm (111), Dòst Bilān Ābād Üying (112), Zāmān (121), Mäclis Qiling (347), Bārçä Şādlik Sengä Bòlsin (85), Dāvran Yüki (101), Äzgänüş (51).

Fā'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün: Raqqāsä (292), İkki Cāhānni Sādqa Qıl (381), Bù Zāmān Ğazäli (315), Sevgi Kelsä (284).

2.1.2. Bahr-i hezec kalıplarıyla yazılmış şiirler

Erkin Vâhidov, bahr-i remelden sonra en çok bu bahrin kalıplarıyla şiir yazmıştır. Bu şiirlerinin sayısı 36'dır. Bunlardan 23 tanesi Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün, beş tanesi Mef'ülü/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ülün, iki tane müstezat Mef'ülü/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ülün + Mef'ülü/ Fe'ülün, iki tanesi Mef'ülü/ Mefâ'ilün/ Mef'ülü/ Mefâ'ilün, bir tanesi Mef'ülü/ Mefâ'ilü/ Fe'ülün, bir tanesi Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Fe'ülün, bir tanesi Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün kalıbıyla yazılmıştır.

Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün: Qılürmān Tāvbalär (274), Qollär (257), Vātāndın Yaxşı Yār Bòlmäs (154), Masal Bārkim... (145), Üstāz Ğayrätıygä (183), Mühābbāt Birlä (254), Sır Äytār Ğunçāgä Ğunçä... (286), Bābür Ğazäligä Muxammäs (153), Rāşkim (113), Tāng Ğazäli (132), Üç Sòzdä Bir Ma'nā (291), *** Vātān, Tā Tāndä... (376), Kel, Ey Bābür, Vātāngä... (378), Dòstlārimgä (102), Sāmār Bòlğay (103), Xazinä (118), Işq

İstilâsı (131), *** Âcâb, Yâşlikni (259), Keçir, Yâ Râb! (278), Şe'riyât (282), Şükürkim, Keldi İstıqlâl (369), Dûtârim Târi İkkidür... (122), Ûstâz Hâbibiygâ (167).

Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/ Fe'ûlün: Kûrâş Âini (277), Gûlmidi, Râyhânmidî, Câm'bûl (283), Cân Tûgâmâydir (285), Dòstgâ Degânim (276), Gûllâr Bâzmi (129).

Mef'ûlû/ Mefâ'ilû/ Mefâ'ilû/Fe'ûlün + Mef'ûlû/ Fe'ûlün: Bâhâr Mûstâzâdı (265), Özimgâ Sâvâl (267).

Mef'ûlû/Mefâ'ilün/Mef'ûlû/Mefâ'ilün: Kerâk Bòlsâ (279), Pârişânlık (105).

Mef'ûlû/Mefâ'ilû/Fe'ûlün: Biz Ânglâmâgân Câhân Ekân Işq (288).

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün /Fe'ûlün: Zâmin vâ Fazâgir (117).

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün: Demäng, Şâir Tinib Ketdi (388).

2.1.3. Bahr-i muzâri' kalıplarıyla yazılmış şiirler

Şair, bu bahrin kalıplarıyla yedi şiir yazmıştır. Bu bahirde yer alan *Mef'ûlû/ Fâ'ilâtün/ Mef'ûlû/ Fâ'ilâtün* vezniyle altı, *Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün* vezniyle bir tane şiir yazmıştır.

Mef'ûlû/ Fâ'ilâtün/ Mef'ûlû/ Fâ'ilâtün: Dildârgâ Nâmâ Yâzdım (88), Nâ Qılsın (120), Sûrmâ (87), Bâhânâ Qilmâs (134), Ğunça (86), Lâlâ (137).

Mef'ûlû/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilün: Bağışlâv (1).

2.1.4. Bahr-i Münserih kalıbıyla yazılmış şiirler

Burada yer alan kalıplardan *Müstef'ilün/Fe'ûlün/Müstef'ilün/Fe'ûlün* kalıbıyla Bir Tâvâkkâlçi Deydiki... (348) şiirini yazmıştır.

2.2. Hece Vezniyle Yazılmış Şiirler

Şiirlerinde daha ziyade heceyi kullanan Erkin Vâhidov'un bu vezinle yazdığı şiirlerinin sayısı 289'dur. Altılı hece vezninden on beşli hece veznine kadar çok değişik kalıpları deneyen şair, bir kısım şiirlerinde iki ayrı vezin kullanmıştır. Böylece tek mısralarda farklı, çift mısralarda farklı bir hece

kalıbı kullanarak âhengi yakalamaya çalışmıştır. Bu şiirlerinde tek sayıya denk gelen mısralar ile çift sayıya denk gelen mısralarda vezin bakımından bir müştereklik vardır. Bu şekilde kullanılan vezinler ve bunların kullanıldığı şiir sayıları şöyledir: 4'lü ve 9'lu hece ile iki, 6'lı ve 5'li hece ile yedi, 7'li ve 5'li hece ile bir, 8'li ve 4'lü hece ile bir, 8'li ve 5'li hece ile iki, 8'li ve 6'lı hece ile iki, 8'li ve 7'li hece ile on dokuz. Bunların yanı sıra kullandığı diğer hece kalıpları ve bunların kullanıldığı şiir sayıları 5'li hece ile bir, 7'li hece ile kırk beş, 8'li hece ile üç, 9'lu hece ile seksen, 11'li hece ile yüz kırk sekiz, 12'li hece ile beş, 13'lü hece ile sekiz, 14'lü hece ile beş, 15'li hece ile ikidir. Bu sayılardan da anlaşılacağı üzere Erkin Vâhidov, hecenin 11'li kalıbını diğer kalıplardan daha fazla kullanmıştır.

Bunun yanı sıra şair, bazen şiirin bir, iki ya da üç veya daha fazla mısraında, durak yerlerinden kırmak suretiyle, hatta bazen de durak yerini tek bir kalıp gibi kabul ederek buna uygun durak yerinden kırmak suretiyle âhenk yaratmaya çalışmıştır. Bu tip şiirlerinde dikkat çeken husus, esas olarak belirlediği nazım birimi hakkında bir taraftan okuyucuya ipucu vermekteyken, diğer taraftan da esas olan bu kafiye ile iç âhenk oluşturma gayreti içerisinde olmasıdır.

4'lü ve 9'lu vezin: Kısa mısraları 4'lü, uzun mısraları 9'lu olan Ârslân Örgätüvçi (215) ve *** Men Cilğamän... (3) adlı şiirlerinde $4+9=13$ veznin duraktan bölündüğünü görüyoruz. Ancak Vâhidov diğerlerinin aksine, bu şiiri önce kısa mısrai sonra uzun mısrai getirmek suretiyle düzenlemiş, bazı mısralarda ise $6+7$ durak esasına göre kırılmalar gerçekleştirmiştir. *** Men Cilğamän... (3) şiirinde tek mısralar 4, çift mısralar ise 9 heceden oluşmaktadır.

6'lı ve 5'li vezin: Uzun mısraları 6'lı, kısa mısraları 5'li vezinle yazılmış olan Sòngän Yüldüzlär (80), Yübiley (342), Sâf Hâvâning Fâydäsi (344), Vâfâ (182/2), Sâvağıç (318), May Şe'ri (42) ve Bâlâligim –Bâzârim (408) şiirlerinde $6+5=11$ 'li veznin duraktan bölündüğünü görülmektedir.

7'li ve 5'li vezin: Uzun mısraları 7'li, kısa mısraları 5'li vezinle yazılmış olan Siyâsiy Sâbâq (349) şiirinde $7+5=12$ 'li veznin duraktan bölündüğü görülmektedir.

8'li ve 4'lü vezin: Erkin Vâhidov Uzun mısraları 8'li, kısa mısraları 4'lü vezinle Âygâ Üçsâk... (418) şiirini yazmıştır. Burada da esas itibarıyla $8+4=12$ 'li veznin duraktan bölündüğü görülmektedir.

8'li ve 5'li vezin: Uzun mısraları 8'li, kısa mısraları ise 5'li vezinle yazılmış olan Bizdân Keyin Heç Bir Ävlâd Qaytâ Qurmâsin (296) ve Tâğ Lâçini (196), şiirinde $8+5=13$ veznin duraktan bölündüğü; uzun mısralardaki 8'li hecenin de $4+4=8$ düzenine göre duraklarına ayrıldığı görülmektedir.

8'li ve 6'lı vezin: Uzun mısraları 8'li, kısa mısraları 6'lı vezinle yazılmış olan Mehmân vâ Mezbân (383) şiirinin $8+6=14$ 'lü vezne göre duraklarına ayrıldığı görülmektedir.

8'li ve 7'li vezin: Uzun mısraları 8'li, kısa mısraları 7'li vezinle yazılmış olan Bizlâr Ärrâ Târtmâqdâmiz (313), Şâir (164), Şâir Qalbi (165), Vâtân Qadri (374), Kòhinür (229), Üyatçanlık (299), Tüş (316), Eski Hâmmâm, Eski Tâs (297), *** Tâ Tirikdirki... (27), Nâyning Qısmâti (338), Qumürsqalâr Cângi (340), Çevâr Qız (413), Fârgânäning Yölläridä (387), *** Gâhi Poyezd... (12), Xârâzm Qâvûni (64), Şüm Bâlâ (312), Yoq, Hälâvât İstämäymän (24), *** Tâ Tirikdirki... (27) şiirlerinde $8+7=15$ 'li vezne göre duraklarına ayrıldığını görüyoruz. Bu şiirlerdeki uzun mısraların hemen hemen tamamı $4+4=8$ 'li olarak, kısa mısraların ise $4+3$ veya $3+4$ şeklinde duraklarına ayrılmıştır. Sadece *** Tâ Tirikdirki... (27) şiirinde $8+7=15$ 'li ve Nâyning Qısmâti (338) şiirindeki uzun mısralar bazen $4+4$, $2+6$, $3+5$ esasına göre durak yerlerinden kırılmak suretiyle yeni mısralar yapılmıştır. Bunlardan *** Tâ tirikdirki... (27) şiiri hem ölçüsü, hem de kafiyeleşimi bakımından Özbek nazım türlerinden "Çistan"⁹³ hatırlatmaktadır. Bu şiirde kırık mısralar bütün olarak düşünüldüğü zaman bir dördlük meydana gelmekte ve kafiye düzeni de aaxa şeklinde sıralanmaktadır. Yine 8'li ve 7'li vezne uygun olarak

⁹³ Çistan, edebiyatımızda bir söz sanatı olarak yer alan "lugaz"a karşılık gelmektedir. Ancak bu, Özbek edebiyatında bir nazım türü olarak kullanılmaktadır.

yazılmış olan Yaxşidir Äççiq Haqiqat (269), şiirinde bazı mısralarda uzunluk ve kısalığın yer değıştirdiğı görölmektedir. Bunun yanı sıra yine bu şiirde uzun mısraların 3+5, 4+4, şeklinde duraklarına ayrılmasında da farklılıklar görölmektedir.

5'li vezin: Erkin Vâhidov 5'li hece vezniyle Sen Mengä Tegmä (339) şiirini yazmıştır. Ancak kafiye düzenine bakılınca bu şiirin 5+5=10'lu hece vezniyle yazıldığı ve 5'li mısralar hâlinde kırıldığı intibainı uyandırmaktadır.

7'li vezin: Erkin Vâhidov 7'li hece vezniyle yazdığı kırk beş şiirinin duraklarında farklı tercihlerde bulunarak âhenk yaratmaya çalışmıştır. Durak tercihlerine göre bu şiirler aşağıda tasnif edilmiştir.

a) $3+4=$ *7'li vezin:* Şair 7'li veznin bu durak taksimine göre sadece Yengi Yıl Gûldastäsi (76) şiirini yazmıştır.

b) $4+3=$ *7'li vezin:* Mänzärä (2), Törtlik (60), İnsâniyät Tärıxı (75/1), Qalâmhaqı vâ Âylik (205), Cûmadän Qâlgän Âdäm (295), Matmüsäning Qışlâğı (350), Matmüsäning Qalpâğı (351), Matmüsäning Lägäni (352), Matmüsäning Çärxpälägi (353), Matmüsäning Tändiri (354), Matmüsäning Üylänişi (355), Qızıquvçän Matmüsä (356), Matmüsä- Rässâm (357), Tändir Kiygän Matmüsä (359), Matmüsäning Mehmândöstligi (360), Matmüsäning Bağı (366), Qarağay (419-a), Teräk (419-b), Mäcnüntâl (419-c), Ärçä (419-ç), Älmä (419-d), Örik (419-e), Şäftâli (419-f), Yängäq (419-g), Näşvâti (419-ğ), Giläs (419-h), Bir Yâlgândän Qırq Yâlgän (422), Ekskavätör (11).

c) *Durakları değışken olan şiirler:* 7'li vezinle yazmış olduğı Sening Şä'ning (317), Tâcık Birädärimgä (335), Kün Ötgändä (70), İnsâniyät Tärıxı- Älämpänäh (75/2), İnsâniyät Tärıxı- Yänä Üluğ (75/3), İnsâniyät Tärıxı- Qaytib Yänä (75/4), Bõri Çaqırğän Mäclis vâ Beädâb Ät Haqıdä Lätifä (309), Matmüsäning Dütäri (358), Matmüsäning Qoşığı (361), Matmüsä vâ Oğrılär (362), Matmüsäning Amerika Açışı (363), Matmüsäning Häykäli (364), Matmüsäning Eşäk Sâtgäni (365), Tûrkistân Bir, Vätän Bir (372), Nûtq Haqıdä (412), Künlär Sekin Ötädi (415) ve Änä Tilim Ölmäydi (190)

şiiirlerinde durakların 3+4, 4+3, 2+5 yahut 5+2 şeklinde değişken olduğu görölmüştür.

8'li vezin: Erkin Vâhidov bu vezinle üç şiir yazmışdır. Şävqu Ärmânim Ğazâl, Şähârmî Bù, Qışlâqmi Bù?... (337), Vergül Haqıdâ (421) şiirleri 4+4=8'li durak anlayışına uygun olarak yazılmışdır.

9'lu vezin: Bu vezinle 80 tane şiir yazmış olan şair, bunlardan dört tanesini 3+3+3=9'lu, bir tanesini 4+5, 6+3 yahut 3+3+3 şeklinde karışık bir durak anlayışına göre yazmışdır. Kalan 75 tane şiir ise 4+5=9 duraklama yapısında yazılmışdır.

a) 4+5, 6+3 yahut 3+3+3 şeklinde karışık durak yapısının kullanıldığı *9'lu vezin:* Devânâ Haqqòy (244).

b) 3+3+3= *9'lu vezin:* Äsäblär (44), Zängâri Şù'lälär (188), Bång Üring (194), Auktsion (214).

c) 4+5=9'lu vezin: Kùtiş Sâätläri (56), Kämtärlik Haqıdâ (5), Kiçik Äy Sòzi (7), *** Döstlärimni Hayrân... (8), *** Tingläymän... (9), Qubbân Kòligâ (14), Bülâq (15), Sevgi (17), Pòlât (18), Yòllär (19), Xayrli Keç (20), Änä Tùprâq (21), Òlkä (22), *** Äytib Bòldim... (26), Şe'r Haqıdâ Şe'r (29), Yâşlik (30), Sürät (33), *** Äy Fânùsin (36), Firâq Haqıdâ (37), Kimni Etmäs Bù Kòngil Şäydâ (39), Yüräk vâ Aql (41), Gòzällik (43), *** Şe'r Bitdi (46), Ayrılış (52), Mening Yüldüzim (55), Çirçiq (57), Òçirğič (61), Kipriklärim (62), Däryâ Äqşâmı (63), Äygä (66), Baş Tebrätär Sâät Käfgiri... (67), İnsân vâ Fùrsat (68), Can Şirinmi, Qand Şirin (72), Vakzaldâ (73), İnsâniyät Tarıxı (75), Kùy Ävcidâ Üzilmäsin Târ (77), Yüldüz (78), Keçä vâ Kündüz (81), Yüldüzlär Ziyâsı (155), Äqşâm (173), Yoqâlgän Şe'r (175), Lirik Qahrämân (176), *** Ey, Men Bilgän... (184), Tirik Säyyärälär (185), Yâlgızlık İstägi (195), Maqbärädägi Yâzùvlär-I (202), Maqbärädägi Yâzùvlär-II (202), Ätdäşlärimgä (204), Bälälär (207), Küzätiş (210), Kalgaridâ Sâät Òn İkki (213), Ünütiş Qoşığı (217), *** Zämin Ätli (219), Ğaflât (227), Tâbiät vâ Qızälâq (231), Tùşlik Tänäffüs (234), Yängi Yıl Şe'ri (242), Georgiy A'zamov Xâtiräsigä (243), Qarsäk Haqıdägi Şe'rgä Cävâb (249), Diagnoz (298), *** Ämälärlär

(300), *** İnsân Fe'li (306), İl'za Xânim (320), Yürägingdä Mäkân Tùtgân Qul (331), Yâmânning Sòzi (341), Yelim Äytär... (345), Şe'r Yâzgändä (403), Ûkâmning "Cängi" (409), Älmä (410), Çänäqlärgä Qongân Yüldüzlär (416), *** Äydin Keçä (38), *** Fùrsat Ältin (48), Tändir Haqıdä Ertäk (209), Täng Lävhäsi (4) adlı şiirler 4+5=9'lu vezinle yazılmıştır. Şairin bazen durak yerlerinden bölmek suretiyle kırık mısralar oluşturduğu da görülmektedir.

11'li vezin: Erkin Vâhidov bu vezinle 146 tane şiir yazmıştır.

a) *4+4+3=11'li:* *** Üçrəşüvgä (16), Üçi Tügük Däströmäl (82), Qısmät (305), Sırdäryä Öläni (222).

b) *Karışık duraklı olanlar:* Bu şiirlerde duraklar mısralara göre farklılık göstermektedir. Qârxat (177) şiirinin durakları 5+6/ 5+6, 4+4+3, 3+4+4 şeklinde, Gripp Bölğan Äşnämğä (402) şiiri 6+5/5+6 şeklinde, Hacı Ätä Marğılâniy Sòzi (379) şiiri 6+5, 4+7, 5+6 şeklinde, Temir Tăn Dähälär (197) şiiri hem 6+5, 1+5+4, 6+5, 3+3+5 şeklinde duraklarına ayrılmıştır. Şairin bazen bu duraklardan hareketle kırık mısralar da oluşturmuştur.

Qonğırâtdä Äytilgân Älyâr (169), "Äqsâqâl" (199), Arüz vä Bärmâq (208), Armân (200), Çümâli (45) adlı şiirlerinde ise 11'li vezin kullanılmış olmasına rağmen şiirlerin hemen hemen tamamı kırık mısralardan ibarettir. Qonğırâtdä Äytilgân Älyâr (169) adlı şiirinde hem durakların tespitinde, hem de kırık mısraların oluşturulmasında ilk altılıktaki mısraların hece sayıları sırasıyla 2, 11, 11, 6, 6, 9, diğer bentlerde ise 11, 11, 11, 9; 6, 5, 11, 11, 11; 6, 5, 11, 11, 11, 11, 9 düzenindedir. Kırık mısraları birleştirildiği zaman dörtlük nazım birimine uygun olarak yazıldığı anlaşılan "Äqsâqâl" (199) şiirinde de mısraların büyük bir kısmı 6+5=11'li durak esasına göre kırılmışken, diğer kısmı da tek mısra olarak ama yine 6+5=11'li duraklamasında yazılmıştır. Yine kırık mısraları birleştirilince dörtlük nazım birimine uygun olarak yazıldığı anlaşılan Armân (200) adlı şiirde de 11'li vezin esasında 6+5, 6+1+4, 8+4, 6+5 şeklinde kırılmış mısralar yer almaktadır. Erkin Vâhidov'un dörtlük esasında ve 11'li vezinle yazmış olduğu Arüz vä Bärmâq (208) adlı şiirinde de mısraların 3+4+5, 6+5, 3+3+5, 3+3+5,

6+5, 6+5, 6+5, 6+5, 3+3+5, 11, 6+5, 6+5 düzensinde oluşturulduğu görülmektedir. Bu şiirde h kim durak anlayışının 6+5=11'li olmasıyla birlikte yer yer farklı durak tercihleriyle şairin bir  henk oluşturmaya çalıştığı görülmektedir.

c) 6+5=11'li vezin: "S d qat" (211), Qoğır  ql r (328), S kkizin i Mart (172), *** S vuq   rd ql rd ... (228), M cn nt l (13), *** K n T ę (23), ř r Keçasi (25),  liml r v  ş irl r (28), ř ir  mri (31), Qızal q (35), Ar r t  oqqısig  (50),  liml rning R fıqal rig  (58), X tir  (59), Bir T m i Y ř (65), *** K     rt sid  (69), S d qat (74), ř r v  ş xmat (79), Z min v  Faz gir (117), Quy ř M sk ni (160/1), *** Xay l (160/2), *** S lim Farę n ning... (160/3), ***  tg n K nl rimni... (160/4), *** S ęin  (160/5), *** Qal m (160/ 6), *** ş riy t (160/7), *** Meni ř r (160/8), ***  l m Keng (160/9), *** Byorns... (160/10), *** Qan    ziz... (160/11), *** M habb t Qoy lg y... (160/12), *** Qard ř D stım... (160/13), *** B lki Polkd ř... (160/14), *** Y ld zl r D ry si... (160/15), *** N r Qoynid ... (160/16), *** "B h r" (163), T s vv r (166), Q z q Aqınl rig  (168), T brik (170), Kardi gramma (171), Abay (174), H zirgi Y řl r (178),  zbekist n (179), D stl rg  M kt b (180), "Ey, H y t" 181/1), " ns n Cismin" (181/2), "Meng  N sib" (181/3), "Men D ny g " (181/4), "Men Y r lg n" (181/5), "B nd  B r" (181/6), "Ne D vr nl r" (181/7), "Vaqt Kel r" 181/8), "Ey, H y t Deyilg n" (181/9), "T  B  D m" (181/10), Meng  Diy r" (181/11), "Meng  M sl k" (181/12), "Meng  Sevgi" (181/13), "Meng  D stl r" (181/14), "Meng  Qal m" (181/15), "Z m n Kel r" (181/16), V f  /1 (182),  t  Til gi (187), Til k (191), Tängri v  Y m q i (192), Y ř ş irl rg  (193), Z min S yy r si (198),    B yt /1 *** (206), S dd lik (212),  liř r N v iy Kem si (216), ş rqi  Qırę q (220), Afę n ş irl rig  (221), ş irlik (223), M h rrir (224), Ke ikiř (225), T y  qř mid  (226), Qalb ş nd y  mm nki (230), Maksim Gor'kiy Bil n S hb t (232), Kel c kk  M kt b (233),  z lni Sevg n Qız (235), S lbi  H yac n (236), *** "Qullı  Qıl" (237), Vir sl r (238), Dehli Aeroportid  B lg n V qea (239), Y rtim B l si (240), V t n S ęin i (241), D rilf n ng  (246), *** "K cfe'l" (248), Qalın P li (250),

Büzän Kòzä, Bedärlik (294), Törä Yigit (302), Ünter Prişibeyev (303), Kòrsätkiç Bärmäq (304), Biznesmen Sòz (308), Şählär Ärzüsi (311), Xalq Nâiblärigä (319), İztirâb (321), Keräk (322), Tramvâyda (323), Därrdâşlik (324), Sultân-mürâd (325), Râis vâ Şâir (326), Üzâqqa Bärmädik Ändişä Bilän... (327), Dävlät İşi (329), Tüşüngän Ädäm (332), *** Qızım, Baxtli Kündä... (336), Sühbi Sâdıq (367), *** Ğunça Açılışın (368), Nâvröz Nâşidäsi (371), Ölkämdä Bähâr (373), *** Qadaming Mubâräk Bölsin... (377), Yâş Şâirgä (380), Tılsım (382), "Tärbiye" (384), Mubâräkbäd (389), Keksälik Gâştı (390), Şaxmat Üstidä Äytılğan Şe'r (391), Küzätiş (392), Bâqıy Xâtirä (394), *** Siz Mening Äsmänim... (395), Özbek Nâvâini Oqımäy Qoysä... (399), Üçräşüv (400), Kä'bätülläh (401), Yälğan Haqıdä (404), Kiçkinä Kättälär (405), Bir Nihâl (406), Tâbrik (407), Bälälik (417), Püşkin (420), Bizlär İşläyäpmiz (186), Füzüliy Häykäli Qâşidä (53).

Yine bu vezni 6+5 durak anlayışına göre yazdığı Tâğ Bilän Sühbät (6) ve Çümäli (45) şiirinde şekil olarak bir farklılık dikkati çekmektedir. Diyaloglar hâline yazılan ve 5 adet 5'li bentten oluşan bu şiirin vezin düzeni şöyledir:

_____	11
_____	11
_____	11
_____	11
_____	5

2x4 nazım birimi esasında oluşturulan Çümäli (45) şiirinin vezin düzeni şöyledir:

_____	11	_____	11
_____	11	_____	11
_____	11	_____	11
_____	9	_____	9

ç) 7+4= 11'li vezin: Mening Yârim (396)

12'li vezin: Erkin Vâhidov bu vezinle beş şiir yazmıştır. 4+4+4=12'li vezinle yazmış olduğu şiirleri Teränlik (32), Kosmonavt vâ Şâir (40), ***

değerlendirilebilir. Onun bu yöndeki yenilikçi anlayışı daha ziyade şekil ve vezinle ilgilidir. Aruz ve heceyle yazdığı ve kırık mısra esasında düzenlediği şiirlerinde olduğu gibi serbest vezinle yazılmış şiirlerinde de, kafiye den hemen hiç taviz vermemiştir. Bu tavır, onun gelenekten bağını koparmadan yenilikler peşinde olduğunu göstermektedir. Nazım birimleriyle, vezin ve kafiyeyle yaptığı oynamalar ve yorumlar bunu açıkça göstermektedir.

Serbest vezinli şiirlerinde bile vezinden tam anlamıyla uzaklaşmayan Vâhidov, bu düzende yazmış olduğu şiirlerinin muhtelif bölümlerinde hece bakımından birbiriyle uyan mısralar kurmuştur.

3. MUHTEVA

Erkin Vâhidov'un şiirleri konu ve tema bakımından çeşitlilik ve zenginlik göstermektedir. Onun şiirleri muhtevanın konusuna ve temalarına göre "Aşk ve Sevgi Şiirleri", "Sadakat", "Tevazu", "Dostluk", "Ayrılık", "Yalnızlık, Ümitsizlik ve İsyan", "Şairin Benini Anlatan Şiirler", "Vatan", "Tarımla İlgili Şiirler" ve "Tenkit Şiirleri" başlıkları altında değerlendirilmiştir.

3.1. Aşk ve Sevgi Şiirleri

Erkin Vâhidov'un şiirlerinin büyük bir kısmındaki " lirik duyuş ve ifade tarzı", aşka dair yazdığı şiirlerinde kendini hissettirmektedir.

Aşkı ve bununla ilgili hususları, diğer bütün sözlerden üstün tutan şair, seveni ve sevgiliyi şiirlerine yansıtırken klâsik Türk şiirinin çizmiş olduğu çerçeveler dâhilinde hareket etmiştir. Tek taraflı olarak yaşanan bir hadise olmayan aşkta daima seven ve sevilen olmak üzere iki taraf vardır. Bu tabirlerden seven âşık, sevilen de ise maşuktur. Bu kahramanlar, klâsik edebiyatımızda yer alan aşka daha çok uygun düşmektedir. Gerçek hayatta da bazen bu duruma uygunluklar görülebilir: Seven/ âşık aşkına karşılık göremeyen, sevilense aşka karşılık vermeyen olarak karşımıza çıkar. Vâhidov'un şiirlerinde geçen aşkta ise âşık her zaman seven, maşuk ise bunun farkında olan ancak âşığa pek de aldırış etmeyen bir tip olarak, yani klâsik şiirdeki sevgili tipi olarak karşımıza çıkar. Klâsik Türk şiirinde işlenen en önemli kişi sevgilidir. Bu münasebetle en çok sözü edilen sevgili ince, ayrıntılı, sanatkârane ve soyut bir şekilde tasvir edilmiştir. Bu dönemin şairlerinin sevgiliyi tasvir ederken çizdiği ortak bir fizikî portre vardır. Onun bu bilinen fiziksel durumunun dışındaki davranışları da bellidir. O, hercâî-meşreptir, hem rakibe, hem âşığa yönelir. Cevrü cefa onun sanatıdır, vefasızdır ve sevgisine güvenilmez. Rakiple buluşur, âşıktan sevgisini saklar. Âşık kul, sevgili sultandır. Sevgilinin özellikleri arasında acı ve ızdırap verici olması önde gelir, cana kasteder. Âşığa yâr olmaz, taş yüreklidir. Sözünde durmaz, âşığın ağlayıp inlemesi, acıdan, üzüntüden ölecek duruma gelmesi onu etkilemez. Sevgili âşığa sebepsiz yere eziyet eder. Nazlıdır, fettandır hatta hafif meşreptir. Bunlar klâsik Türk şiir geleneğinde sevgiliyi

sevgili yapan özellikler olduğu için ayıplanacak özellikler değildir. Bütün bu olumsuz özelliklerine rağmen âşığa düşen görev sevgiliden şikâyetçi olmamak ve onun eziyetlerine sabırla tahammül göstermektir. Âşık için sevgilinin eziyet etmekten vaz geçmesi, âşığa olan ilgisinin bittiğine delâlet eder.⁹⁴ Ancak Erkin Vâhidov'un bazı şiirlerinde, klâsik şiirde yer alan sevgiliden farklı bir tip ortaya konulmuştur. Özellikle bu husus çizgi dışı güzel⁹⁵ olarak adlandırılabilir. Vâhidov, şiirlerinde aşkı bazen âşığın hâl ve hareketleriyle hissettirmeye çalışmakta, bunun sözle doğrudan ifadesini ise gereksiz görmektedir. Çünkü âşığın hâli zaten hiçbir söze gerek kalmadan bunu ortaya koymaktadır. İnsanın en yüce, en yüksek, en mukaddes hissi olan aşk, hayatın ziyneti, güneşi, saltanatı, şiiriyeti, yüreğinde daima yanan ateştir. Bu ateş insanı heyecanlandırır ve hayatının kaynağı hâline gelir. Sevgi, insanı yüceltir; seven insan dünyanın ve kâinatın sırlarına vâkıf olur. İnsanı hayata bağlayan, aydınlığı da karanlığı da sevdiren sevgiden başka bir şey değildir.

E. Vâhidov *** *Qarâ Qâşing...* (10), *Mâcnûntâl* (13), *Sevgi* (17), *Kimni Etmäs Bù Kòngil Şäydâ* (39), *Äzgänüş* (51), *Bir Tämçi Yâş* (65), *Bärçä Şädlik Sengä Bòlsin* (85), *Ğunçä* (86), *Lälä Säyli* (91), *Yoq Emiş Ärzüdü Äyb* (92), *Kiprigingdän Oq Üzib* (94), *Bärg* (95), *Kòzing* (96), *Bändi Zülf* (97), *Sengä Baxtdän Taxt Tilärmän* (99), *Dâstangä Yâz* (100), *Sämär Bòlğay* (103), *Üyğätmägil...* (109), *Üç Bälädän Saqläsin* (116), *Nä Qılsin* (120), *Sevgini Tärtib Bòlürmü* (123), *Äyning Ön Beşi Qârânğu* (124), *Gülnârını Öp...* (125), *Säyr* (127), *Sevgi* (128), *Işq İstilâsı* (131), *Dildä Işq Däryâçadır...* (133), *Bähänä Qılmäs* (134), *Tälä Sâç* (136), *Bir Gözälkim* (139), *İzhârı Işq* (141), *Örtadä Begâna Yoq* (142), *Masal Bärkim...* (145), *Füzüliy Ğazäligä Muxammäs* (151), *Nävâiy Ğazäligä Muxammäs* (152), *Bâbür Ğazäligä*

⁹⁴ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü I-II*, Akçağ Yayınevi, Ankara, 1989, s. 437-438; İskender Pala, "Ah Mine'l-Aşk", *Cogito, Aşk*, IV, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995, s. 81-102.

⁹⁵ "Divan şiirinde sevgili bütün özellikleriyle idealize edilen bir tiptir. Divan estetiğinin gereğidir bu. Söz konusu edilen güzellikler mübalağalı şekilde hep limite doğru götürülür: Boyu servidir, ağzı gonca, mim, nokta hatta "yok"tur. " (...) "...zaman zaman bu ölçülerin dışında gerçek hayattan alınmış güzellere rastlamaktayız. " Cemal Kurnaz, "Çizgi Dışı Güzeller", *Divan Dünyası*, Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara, 2005, s. 28.

Muxammäs (153), *Mùhabbät Birlä* (254), *Sevgi Ätäşi* (255), *Bir Qadam* (258), *Nävâiy Ğazäligä Muxammäs* (264), *Qılürmän Tävbalär* (274), *Gülmidi, Râyhânmidî, Cämbül* (283), *Sevgi Kelsä* (284), *Cân Tügämäydir* (285), *Sır Äytär Ğunçägä Ğunçä...* (286), *Biz Änglämägän Cähân Ekän Işq* (288), *El Netib Tâpğay Meni...* (289), *Mendä Bâr Işq İçrä Ğam...* (290) adlı şiirlerini aşk ve sevgiye dair duygu ve düşüncelerine tahsis etmiştir. Bu şiirlerinin sayısı 48'dir.

*** *Qarâ Qâşing...* (10) adlı şiirde, âşığına meyli olmayan, belki de meylini belli etmek istemeyen bir sevgili tipi yer almaktadır. Tamamı "k" sesiyle başlayan kelimelerden örülü şiirde çekik yay kaşları, âşığın katline kast eden katil kılıç bakışlarla, bir taraftan âşığa karşı tavır ortaya konulurken, diğer taraftan da sevgilinin güzellik unsurlarına vurgu yapılmaktadır. Bu nitelikler klâsik Türk şiirinde yer alan sevgili tipini hatırlatmaktadır:

Qarâ qâşing,
qalâm qâşing,
Qıyıq qayrilmä qâşing, qız.
Qılür qatlimgä qasd qayrâb -
Qılıç qâtil qarâşing, qız.

Âşık, bu seslenişine nasıl bir cevap geleceğini bilemediği için, sevgilisine talebini de iletmektedir. Onun ten kafesindeki uçmasına mani olduğu gönül kuşuna yol göstermesini, bir bakışıyla kalbini ısıtmasını istemektedir:

Qafäsdä qalb quşin qıynäb,
Qanât qâqmâqqa qoymäysän.
Qarâb qoygil qıyâ,
Qalbimni qızdîrsin quyâşing, qız.

Şair, yapı bakımından manzum bir hikâye olan *Mäcnüntâl* (13) şiirinde, Kubban sahilinde gezerken gördüğü salkım söğüt ağacıyla kendisi arasında benzerlikler görerek onunla dertleşmek ister. Onun boynu bükük,

yaprakları suyun üzerine dökülmüş, mey'us bir şekilde olması, şairin salkım söğütle kendi arasında bir benzerlik kurmasına sebep olur. Teşhis edilen salkım söğüdün bu hâle düşmesinin sebebi, herhâlde bir “gözleri âhu” olmalıdır. Şair, sevgilinin dudağındaki “ben”in salkım söğüdü kendisine bağlamış olabileceğini düşünerek bu hâlin sebebini ondan sorar. Cevap şairin beklediğinden farklı olur. Çünkü, salkım söğüdün bu hâline sebep ne “saba rüzgârı, ne peri bakışlar, ne suyun aynasında görünen hilâl, ne de al çehrelî” biridir. Ağaç, vaktiyle bahtiyar olan iki sevgilinin, altında buluşmalarından ve onların bu saadet dolu anlarında bütün tabiatın da bahtiyar olduğundan bahseder. Ancak sevgililerin bu mutlulukları uzun sürmez:

*Ānāv çāmānlārdā gul terārdilār,
Ānāv tāş ūstidā òltirārdilār.
Īkki qalb gōyā quş kābūtār misāl,
Tillāridā bāl...*

*Āmmā ūşālmādi şirin ārzŭlār...
Bir keçā sōnggi bār ūçrāşdi ūlār.
Āh, sevgi gulşāni etildi paymāl,
Sōzlāmāq mähāl...*

*Hāmān yādımdādir ū ğamli kōzlār,
Şŭ āqşām āytilgān ālāmlī sōzlār:
«Ātā.», «bāylik.», «tākdir.»,
«nikāh.», «qarī çāl.»
Vā «Xayr, xuş qāl!..»*

“Ātā”, “bāylik”, “tākdir”, “nikāh”, “qarī çāl” sözlerinin konuşulduğu o günden sonra salkım söğüt bu iki sevgiliden bir daha haber alamamış ve âkıbetlerini bilemediği için böyle perişan olmuştur. Şair bir taraftan salkım söğüdün dilinden iki sevgilinin hikâyesini anlatırken, diğer taraftan Özbek geleneklerine de atıfta bulunarak, bunları eleştirmektedir. Çünkü bu gelenek

ve görenekler iki sevgilinin ayrılmalarına neden olmuştur. Salkım söğüdü daha da mahzunlaştıran şey, şairin sevgilisiyle beraber altında olmalarıdır:

*Sen bükün sâhildä kezib yürgändä,
Dildâring yâningdä xandä ürgändä,
Şû keçmiş hisläri dil mülkin dârhâl
Qıldilär işgâl.*

Geçmişin bu hazin hikâyesini hatırlamasına rağmen şairle sevgilisini bahtiyar gören salkım söğüt, bundan biraz da olsa teselli bularak;

*Fikrimni bänd etgän ıışq qıssası bû,
Vä ıışq qıssasining alqıssäsi bû -
Şû sevgi haqqı häm sendägi ıqbâl
Tâpmäsin zävâl!*

temennisinde bulunur.

Nävâiy *Ğazâligä Muxammäs* (152) adlı şiirinde, âşığın gönlünü dolduran duygular söz konusu edilir. Bu duygular, sevgili tarafından bazen anlaşılmasa da, hatta bazen alay konusu olsa da âşık bunlarla yaşamaya razıdır:

*Men-kü sâdıq mähräm erdim âğzı mähkäm, kòngli pāk,
İşq sırın etmäsdim âşkâr bòlgùnımçä tâki xāk,
Şäfqat istäb nâla qıldim, ânt içib yâqamni çāk,*

*Nâlâyü äfğaning, Erkin, dilbaringgä yetmädi,
Yetsä häm yâ bemehr yâr zärrä pârvâ etmädi,
Bitdi kòp zähming vä lekin ıışq zähmi bitmädi.⁹⁶*

Âşık kendisine olan tavır karşısında, sevgilisinden gelecek her türlü eza ve cefaya razıdır. Bunlar, onun için bir sıkıntı değil, bilâkis kendisine güç veren âmillerdir. Hatta bu duygu âşığa öyle bir güç vermektedir ki, o, aşılmaz dağları aşmak, üstesinden gelinmesi zor olan güçlükleri bile yenmek

⁹⁶ Nävâiy *Ğazâligä Muxammäs* (152)

kudretine sahiptir. Böyle bir güce sahip olmasına rağmen âşık, sadece sevgilinin gözünden akan bir damla yaşı engellemeye ve ona katlanmaya muktedir değildir. Kaldı ki, bu durum, onun bağrının kan olmasına bir gerekçedir. Şair bu durumunu *Bir Tâmcî Yâş* (65) adlı şiirinde şöyle ortaya koymaktadır:

*Çoqqıdân bir kiçik tâş yûmäläsä,
Tâğni qulâtğüdek sùrân qılâdi.
Kòzingdân bir tâmcî yâş yûmäläsä,
Tâğdäy yürägimni väyrân qılâdi.
Äğär kòksim ùzrâ quläsä birdân,
Tùtmâqqâ qâdirmân tâğlär tâşini.
Häyhât, kòtârâlmâm kiprikläringdân
Üzilgân bir qatrâ qayğü yâşini...*

Sevgilinin üzülmesine tahammül edemeyen şair, zirve ile maşuku, yuvarlanan taş ile gözyaşını, dağ ile de kendisini anlatmaktadır.

Şair mutluluğun, gönül almanın, cihanın bütün güzelliklerinin ve rahatlığının, dünyanın saraylarının, aydınlık gündüzün, şehinşahlığın sevgilide olmasını isterken; sitemlerin, ağlamanın, âşıklığın, derdin, hastalıkların, hesapsız sevmenin, huzursuzluğun ve arzuların tamamının, karanlığın, dikenlerin, vefanın ve incitilmişliğin kendisinin olmasını ister. Şair, gül yüzlü sanem ile bir defa bile gezmediği için bedbahttır. Gerçi âşığın kendisi kul, sevgili, şehinşahtır ama,

*Ne bølür bir lâhzä kezsäm
Hûsn şâhi birlä men,
Etmägänmü säyd çâğı
Qul şähänşâh birlä säyr.⁹⁷*

mısralarıyla kul ile şehinşahın bir araya gelebileceklerini düşünür.

Sevgili, âşığın gönlünde müstesna bir yere sahiptir. Her ne kadar bazı eza ve cefaları kendisine reva görse bile âşık yine de sevdiğine kıyamaz.

⁹⁷ Säyr (127)

Onun gizli bakışlarının nezaretinde, gözlerinin esaretinde yaşayıp, ona ulaşmak için can atar. Sevdiğini âdeta bir “bayrak” gibi başının üzerinde taşıyan âşık, ondan gelen ve gelebilecek olan her türlü zulme razıdır. Hatta bu zulüm âşık için bir nevi mutluluk sebebidir.

Eline her kalem aldıkça hayalini süsleyen sevgili, şair için ilhamın ve hatta hayatın özüdür, ömür kitabının ilk ve son sözüdür. Sevmekten, fakat bilhassa sevmekten dolayı bahtiyar olan şair, bundan dolayı talihine küsmez, bilâkis bütün varlığıyla sevdiği için kendisini dünyanın en bahtiyar insanı sayar. Sevmekle iftihar eden âşığ, dünyanın her derdine ve gamına sırdaş etmiştir:

*Qarâ bôlmiş, ne tângkim, rözıgârım qârâ ûl kôzdin,
Qarâ oq âtdi kipriklâr, kôngildâ yâra ûl kôzdin,
Özim sâbitmân ısqdâ, kôz yâşım säyyârâ ûl kôzdin.⁹⁸*

Sevgili, âşığını kendine müptelâ ederek kalbini ve ömrünü çalmıştır; bunlara karşılık olarak âşığına sadece azap lûtfetmiştir. Sevgilinin gönlüne âdeta zincirle bağlanarak onun esiri olan âşık, ondan gelen bütün cevru cefayı kendisine muhabbet emaresi sayar; bu da onun için bir şan ve şöhret kazanma sebebidir. Gönlüne ne zaman ve nasıl aldığını bilmediği sevgilisi, verdiği hükümle âdeta şairin arzularına ulaşmasını engellemiş ve onu kemendiyle bağlamıştır. Erkin Vâhidov’a göre aşkta ağır başlılık, gurur olmaz, “ben” diye feveran etmek değil, aşkın ateşinde eriyip gitmek, arzusun devamlılığını korumak gerekir. Fakat ezelden takdir olunduğu üzere aşk gönüle hâkim olunca bir taraf hep kovalayan, diğer taraf ise daima kaçan yahut rağbet göstermeyen mevkiindedir. Sevdiği yanında olmayan bir âşık, kendini âdeta bir hiç mesabesinde görmekte ve değersiz hissetmektedir. Böyle hissetmek ve görmek, kendi kendini inkârdan başka bir şey değildir. Hâlbuki kendi kendini sevmek de sevgiliyi sevmektir:

⁹⁸ *Bâbûr Ğazâligâ Muxammäs (153)*

*Seningsiz mengä kâm yoqdir,
 Āsāl içsäm zähär bòlğay.
 Sening birlän şirin sözim,
 Zähär yùtsäm şäkär bòlğay.*

*Yüzinggä bir ùmr bâqsäm
 Tòyürmi kòz, qânürmi dil,
 Nâ ùndän belgi päydâ- yù,
 Nâ bündän bir âsâr bòlğay.⁹⁹*

Artık gönül tuzağına düşen âşık sevgiliden vaz geçemez hâle gelmiştir. Aşk hastası, bedbaht, dertli, gamlı, azap çeken, aşk derdiyle inleyen, gözyaşı dökən, sevgilisi için içi yanan âşığın yüreğindeki bu ateş onu hasret ve hicran dolu uykusuz gecelerin müdavimi hâline getirmiştir. Şaire göre aşk illetine düşmek, her insanın başına gelebilecek bir durumdur. Sevddiği yanında olmasa bile seven kişi “hayatının ezelî anlamı olan sevgilinin hayaliyle” kendini avutmaya çalışır. Çiçeklerden, rüzgârdan onun kokusunu alarak hasretini dindirmeye çalışır. Seven insanlar için en büyük zulüm, onları ayırarak birbirine hasret koymaktır. Aşkın güzelliğini yaşayanlar, bunun neticesi olarak ayrılığa da katlanmak zorundadırlar. Elbette bu ayrılık, aşkı öldürmeyecek, bilâkis gönüllerdeki ateşi daha da kuvvetlendirecektir. Âşığın uykusuz kalmasının sebebi de budur:

*Bir gòzâlkim, hùsnidän el
 Lâl emiş, häyrân emiş,
 Işqı birlän dillär âbâd,
 Xânùmân väyrân emiş.*

(...)

Qılğäy ermiş mütribi ıışq
Öz maqâmını irâq
Şûl sâbâb âhângi ûşşâq,
Giryäi afğân ermiş.

Kòyidä yâtmış kòngillär
Misli singân kòzgùdek,
Vâhki, hâr bir pârçäsidadä
Ûl rûhı tâbân ermiş.

Ûl gòzäl âlmâslik ermiş¹⁰⁰,
Kim pârilär zâtıdân,
Ğâyibânä âşıq Erkin
Tâlibi dâvrân ermiş.¹⁰¹

Şair olur olmaz bütün kederlenmelerinin sebebini aslında kendisi gayet iyi bilmektedir. Bunun aşıkâr edilmemesinden maksat, bu ızdırıp verici aşkın çilesine katlanmak ve sabretmek gerektiğidir. Bu kadar ızdıraba sabır taşı bile katlanamazken, onun kalbi tahammül edememiştir. Âşık sevgilinin ayağını bastığı yere günde yüz defa başını koymaya ve ayağının tozunu gözüne sürmeye taliptir. Öyle ki âşık, sevgilinin semtindeki her eşığe uğrayarak onu aramıştır:

Kòyidä men tâş başımın
Ûrmägän âstâna yoq.
Eldä bâr şùndäy mäsäl:
Cân çekmäsäng cânâna yoq.¹⁰²

¹⁰⁰ Şiirin diğer mısralarında “emiş” olarak geçen redif bu mısradaki “emiş” olarak kullanılmıştır.

¹⁰¹ *Bir Gòzâlkim* (139)

¹⁰² *Örtadä Begâna Yoq* (142)

*Sâlâim yetkûr, ey xurşid, nigârim kôyidân ôtsäng,
Ğubârın kòzgâ sùr âstânâsigâ bâş ùrib yetsäng,
Bòl âğâhkim, yûzin kòrgäç äcâb yoqdir kùyib ketsäng.*¹⁰³

Şair, *Sengä Baxtdän Taxt Tilärmän* (99) adlı şiirinde, sevgilinin şiddeti karşısında kendisini hem aciz, hem de değersiz bir varlık olarak görür. Bundan dolayı bütün güzellik ve değerli şeyleri onun hakektiğini düşününür:

*Sengä baxtdän taxt tilärmän,
Tâledän bâşinggä tâc,
Mülki hûsninggä âmânlik,
Tâcû taxtinggä rivâc.
Tâcû taxt tâşbehidän sen
Kôhnä deb kûlsäng netäy,
Sen axır şâhi cähânim,
Men qulingmân, ne ilâc?
Ne ilâckim, dâvlâtım yoq,
Gânci mehrimdän bôläk,
Bûl eväzdän kòz töläydür
Qatra- qatra dür hirâc.*¹⁰⁴

Nâdirebegüm¹⁰⁵ 'den iktibas ettiği “*Sen ğanisân, mendä bisyâr ehtiyâc*” epigrafıyla başlayan bu şiirde, sevgilinin nazarında âşığın kendisini değersiz bir varlık gibi gördüğü, onun sevdiğine bahttan taht, talihten başına taç dilediği ifade edilir. Ondaki güzellik mülküne esenlik, tac ve tahtına yücelik dileyen şair, bu şiirin ilk dört mısraında bir padişah imgesi

¹⁰³ *Bâbûr Ğazâligâ Muxammäs* (153)

¹⁰⁴ *Sengä Baxtdän Taxt Tilärmän Sengä Baxtdän Taxt Tilärmän* (99)

¹⁰⁵ Türkistanlı hanım şairlerdendir. Mahlası Nâdire olan şairenin asıl adı Mahlarâyim'dir. 1792 yılında Andican'da doğan Nâdire'nin babası Andican Valisi'dir. Nâdire, 1808 yılında Mergilan valisi Ömer Han'la evlenir. Ömer Han Hokand Hanı olunca, Nâdire de devlet işlerinde faal olarak rol alır. Ömer Han vefat edince, oğlu Muhammed Alihan, 14 yaşında Hokand Hanı oldu. Bu sebeple devlet işlerini uzun bir zaman Nâdire yönetti. Hanlık içindeki hâkimiyet kavgaları, Hanlığı zayıflatmaya başladı. 1840'ta Hokand ve Buhara Hanlıkları arasındaki savaşta Muhammed Alihan yenildi ve Hanlık Buhara'ya tâbi oldu. Sıkıntılar alıp yürüyünce 1842 yılında halk ayaklandı. Muhammed Alihan ve kardeşi Mahmut Sultan, Nâdire ile torunu katledildi. (Abduroziq Rafiyev, *O'zbek Tili va Adabiyoti*, Toshkent, 2005, s. 125-126.)

kullanmıştır. Şair, beşinci mısra da tac ve taht kullanımlarının eski mazmunlar olduğunu kabullenir ve sevgilinin bunları istihza ile karşılamamasını ister. Çünkü onun elinden bu gelmektedir. Şair bu noktada kul, sevgili ise cihan padişahıdır. Şairde sevgi hazinesinden başka bir zenginlik yoktur. Bu nedenle onun gözü doludur. Daima iki inciye haraç verir. Bu kullanımda inci ile gözyaşını sembolize eden şairin gözleri sevgiliye muhtaçtır ve her zaman onu aramaktadır; hâlbuki mülkün sultanı olan sevgilinin ise şairin gözyaşına ihtiyacı yoktur.

Şairin âşığının hâlini beyan ettiği *Bärçä Şâdlik Sengä Bòlsin* (85) şiirinde iki farklı durumdan söz edilir. Bunlardan biri bütün müsbet durumların (yani hayattaki pozitif hâllerin) sevgiliden yana olması isteği, buna karşılık bütün olumsuzlukların şaire yönelmesi arzusudur. Bu istek, söz konusu şiirde tekrar hâlinde ve benzer mısra yapısıyla sürekli olarak vurgulanmaktadır:

*Bärçä şâdlik sengä bòlsin,
Bâr sitäm, zârlik mengä.
Bärçä dildârlik sengä- yù,
Bärçä xuştârlik mengä.*

*Sen mening cânimni âlgin,
Men sening dârding âläy,
Bärçä sağlik sengä bòlsin,
Bärçä bemârlik mengä.*

(...)
*Mâyli, âstânängdä yâtsäm,
Mâyli, quvsäng tâş âtib,
Bâr dilâzârlik sengä- yù,
Bâr dilâfgârlık mengä.*

*Sengä şe'rne bitsin Erkin,
Yirtib âtmâq òz işing,
Käsbi inkârlik sengä- yû,
Äybgä ıqrârlik mengä.*

Şair mutluluğun, sevilmenin, bütün güzelliklerin, bütün rahatlıkların, dünya saraylarının, aydınlık gündüzün ve şehinşahlığın sevgilide olmasını isterken; sitemlerin, ağlamanın, âşıklığın, derdin, hastalıkların, hesapsız sevmenin, huzursuzluğun, arzuların tamamının, karanlığın, dikenlerin, vefakârlığın, inciltilmişliğin kendisinin olmasını ister. Bu nedenle,

*Mäyli, âstânängdä yâtsäm,
Mäyli, quvsäng tâş âtib,*

mısralarıyla şair, sevgilinin kapısından taşlanarak kovulmaya bile razı olacağını söyler. Çünkü şair için bu şekilde kovulmada bile kendisine bir önem verildiğini anlamasını sağlayan emare vardır. Şiirde sevgili çok yüceltilmiştir. Şair sevgilisine yazdığı şiirlerin yırtılıp atılmasını da kolayca kabullenir. Çünkü inkâr etmek sevgiliye, ayıbı kabul etmek de âşığa mahsustur.

Âşığın kendisini böyle değersiz görmesinin nedeni, hayatın sevgili ile bir anlam kazanmasından dolayıdır. Bu durum *Sämär Bòlğay* (103) şiirinde dile getirilmektedir:

Seningsiz mengä kâm yoqdir,
 Äsäl içsäm zähär bølğay.
 Sening birlän şirin sözim,
 Zähär yütsäm şäkär bølğay.
 Yüzinggä bir ümr bâqsäm
 Tòyürmi kòz, qânürmi dil,
 Nä ündän belgi päydä- yù,
 Nä bündän bir äsär bølğay.
 İkki yâr väslini istäb
 İkki ısq sözün eşitsäm,
 İkki kòzim kòrù, ikki
 Qulâğım, mäyli, kâr bølğay.
 Kòzing uçgändä kònglimni
 Älib kiprikläringgä qoy,
 Qaşù mûcgânläring kònglim
 Quşığä bâlù pâr bølğay.
 Tirilsä nâgâhân Farhâd,
 Yüzingni kòrsä kòzgüdä,
 Keçib Şirinidän yüz yıl
 Kòyingdä dârbädär bølğay.
 Häbibim band etär kònglim,
 Täbibim pänd etär dâim,
 Bilâlmäsmän, bû sävdädä
 Nä sùdù nâ zârär bølğay.
 Mühäbbät nâgâhân dildä
 Yâzib kùrtäk, açibdir gül,
 Ümidvâr Erkining, cânâ,
 Bû güldän bir sāmār bølğay.

Şiirin ilk dört mısraında da ifade edildiği üzere şair için sevgili vaz geçilmez bir varlıktır. Sevgili olmadan şaire huzur yoktur, bal içse zehir olacaktır. Eğer şair sevgili ile birlikte olursa içtiği zehir bile şeker olacaktır.

Buna rağmen şair, sevgiliden hiçbir zaman bıkmayacaktır. Şair onun yüzüne bakmaktan gözünün doymayacağını, gönlünün kanmayacağını ifade etmektedir. Yârinin sesini duymak ve yüzünü görmek uğrunda gözlerinin kör ve kulaklarının sağır olmasına bile razıdır. Sevgilinin aşkıyla kendisi için neyin kâr, neyin zarar olacağını bilmez hâlde olan şairde, ona karşı duyduğu bu iştihak birdenbire ortaya çıkmıştır. Bu sevgi zamanla tomurcuk hâlinde çiçeğe keser, yani olgunlaşır. Bu sebeple şair bu aşktan ümitvârdır ve bundan kendisi için bir netice çıkarmaktadır.

Şair için, sevgiliyle birlikte geçirdiği ayın on beş günü aydınlık, huzurlu iken ondan ayrı geçen on beş gün ise karanlık, hicran ve cefalarla doludur. Sevgili için bir kıymet ifade etmeyen bu durum, âşık için oldukça önemlidir. Şair, *Âyning Ön Beşi Qârânğu* (124) şiirinde bu durumu,

*Bärçä zähmät mengä bòlsin,
Mäyli, dâim men yâşây
Bù acıb tâtli äzâbù
Bù şirin qâyğu bilän.
(...)
Yârı men cânım deb äytsäm,
İltifât deb öylämä,
Ü yâşär mensiz vä lekin
Men tirikmân ü bilän.*

mısralarıyla anlatır.

Şair, sıkıntıyla geçirdiği bu günlerdeki hâlini ise şöyle tasvir eder:

*Kònglim äytür, sevgi dâmigä äsir täyyârämän,
Der kòzim, hicrân tûni zâr yığlâmâqdin qârämän
Cân degäy, öt ârämän, tân äytädir, ming pârämän.*¹⁰⁶

Sahip olduğu emsâlsiz güzellik kadar bir kudretin de sahibi olan ve hiçbir şeye ihtiyacı olmayan sevgiliden mahrum olduğu dönemlerde âşık

¹⁰⁶ *El Netib Tâpğay Meni...* (289)

Badniyâtlâr dâvrâsidâ

Şâdû xandân ûl nigâr,

Gâh qılûr Yetti qarâqçı

Şòh Sùräyyâ birlä säyr.¹¹⁰

Elbette sevgilinin başka âşıkları da vardır. Onun emsâlsiz güzelliği karşısında bütün herkes şaşkındır. Sevgiliye âşık olanlar onun taş kalbinin hasretini ve derdini çekerler, onların gözlerinde yaş vardır. Bu hasret ve figan o dereceye varmıştır ki, âşıkların ahları bir araya toplansa, gözyaşları da bu ahlara karışacak olsa büyük bir tufan meydana gelecek ve ortaya bir mahşer manzarası çıkacaktır. Şair, burada figanları bir uşşak şarkıya benzettir.

Bir Gözâlkim (139) şiirinin

Kòyidâ yâtmış kòngillâr

Misli singân kòzgùdek,

Vâhki, hâr bir pârçâsidâ

Ûl rûhı tâbân emiş.

mısralarında, sevgilinin âşıkları, kırılan bir aynanın parçalarında akseden görüntülere teşbih edilir. Ayna parçaları gibi âşıklar da sevgilinin çevresine saçılmıştır. Bu gönüllerin her birinde sevgilinin aydınlık yüzünün bir parçası vardır. Sevgilinin güzel perilerden bir elmas olduğunu vurgulayan şair, kendisinin de zamanın talibi, yani bu âşıklardan birisi olduğunu ifade eder. Şair, bütün bunları *Bir Gözâlkim (139)* adlı şiirinde anlatır:

¹¹⁰ Säyr (127)

Bir gòzàlkim, hùsnidàn el
 Lâl emiş, häyrân emiş,
 Işqı birlân dillâr âbâd,
 Xânùmân vâyrân emiş.
 Nuqtadek bir xâlî bârmış
 Ğunçâ lâbning ùstidâ,
 Ûl biri âşkâr emişdir,
 Ûl biri pinhân emiş.
 Sângi dilning hasrätidâ
 Qançâ dillâr dârd çekib,
 Kòzlärining ğurbatidâ
 Qançâ kòz giryân emiş.
 Bärçâ şäydälärning âhı
 Câm esâ mähşâr bòlib,
 Xunı dil kòz yaşläridân
 Bir bùyük tòfân emiş.
 Qılgäy ermiş mùtribi ısq
 Òz maqâmını irâq
 Şùl sâbâb âhângi ùşşâq,
 Giryâi afgân emiş.
 Ûl gòzâl âlmâslik ermiş,
 Kim pârilâr zâtıdân,
 Ğâyibânâ âşiq Erkin
 Tâlibi dâvrân emiş.

Sevenin hem bağırını yaran, hem dert veren, hem de aynı zamanda onun gönlünün ışığı olan sevgilinin olmadığı zamanlarda âşık kendisiyle baş başa kalır. Böyle zamanlarda da yine ona gönülden bağlı kalmış, daima onu hayal etmiş ve kendisini hep onun yanında hissetmiştir. Cadde ve sokaklarda sevgilinin hayaliyle bahtiyar bir hâlde dolaşırken çevresindeki insanlardan hiçbirinin kendisinininki gibi yâri olmadığını görür ve bundan gururlanır:

*Säyr etärmän kòçä- kòydä
Yâr xayâli birlä şâd,
Qılmägäy heç kim yânıdä
Şünçä tillä birlä säyr.¹¹¹*

Âşık kendisi, sevgilisi ve aşkıyla ilgili olarak bazen mukayeselerde bulunur. Bunları Kays'a, Mecnûn'a, Ferhad'a, Leylâ'ya, Şirin'e ve bunların hikâyelerine telmihlerle ifade eder. Sevgi vadisinde kendisine Kays ya da onun gibi olan hiç kimsenin emsâl sayılamayacağını ve hiçbir efsanenin kendi hikâyesi gibi olamayacağını ifade eder. Kays'ın bile kendisine denk olamayacağı bir âşığın sevgilisi de, aşkı da emsâlsizdir, "yedi iklim"de böylesine tesadüf edilemez:

*Sevgi vâdisidä mengä
Teng bølâlgäy qaysi Qays?!
Konglim âçsäm, ikki dÛnyâ
Bü käbi âfsânä yoq.
Ne äcâbkim, mäst bõlibmän
Kõzläringgä termilib,
Yetti ıqlimdä bü yängliğ
Mây yoğü mäyxânä yoq.¹¹²*

Şair, her ne kadar Mecnûn'la mukayese ederken kendisini daha ileride görse bile yine de onun hâinden anlayan Mecnûn'dur:

*Kärbälä daştidä kòrgän âhÛlär birlän mäni,
Änglädi MacnÛn bilän bir cân mäni, bir tән mäni.
Yândi cân, bir läyliväşning dârdi kÛydirgän mäni.¹¹³*

Sämär Bølğay (103) adlı şiirinde, Ferhad ile Şirin hikâyesine telmihte bulunan şair, kendi sevgilisini Şirin'le mukayese eder. Şirin için ölen Ferhat

¹¹¹ agş.

¹¹² *Òrtadä Begâna Yoq* (142)

¹¹³ *El Netib Tâpğay Meni...* (289)

dirilip, onun sevgilisinin yüzünü aynada görecek olsa, Şirin'inden vaz geçip onun sevgilisinin aşkıyla yüzyıl derbeder olacaktır:

*Tirilsä nâgâhân Farhâd,
Yûzingni kòrsä kòzgüdä,
Keçib Şirinidân yüz yıl
Kòyingdä dârbädär bôlğay.*

Şair kendisini, sadece aşk illetine maruz kalan ve bu yüzden derbeder olanlarla mukayese etmez. Kimi zaman da kendisi, bir peri evlâdı mı, yahut insanoğlu mu olduğunu kestiremediği sevgilisiyle kıyaslar:

*Ûl rûhi bâyızâligin sävdâligimdân qıl qıyâs,
Ûl dilî xârâligin şâydağligimdân qıl qıyâs,
Zûhd eli taqvin muğâ âşnâligimdân qıl qıyâs.¹¹⁴*

Âşık sevgilisiyle çıktığı bir gezide ona neden Kays'ın da çöllerde gezmek yerine Leylâ'ya birlikte dolaşmayı teklif etmediği düşüncesini açar. Bir alay konusu yaptığı bu düşünceye sevgilisi gülerek şöyle cevap verir:

*Òylâdim şû tâng, neçä yıl
Daştû sährâlär kezib,
Tâklifi säyl äylämäbdir
Ne ûçûn Qays Lâyligä!
Bû xayâlim yârgä äytsäm,
Kûldi-yû, berdi cävâb:
Âhli ısq hâm bâqqay älbât
Òz zämânın zâyligä.¹¹⁵*

Erkin Vâhidov'un şiirlerinde aşkın sebep olduğu genel bir ağrı ve sızı mevcuttur. Bunun yanı sıra sebebi belli olan ve âşığı zor durumda bırakan, çevre tarafından kimi zaman kınanarak horlanan bir sıkıntı da söz konusudur. Önceleri aşk illetine tutulanlara gülerken kendisi de bu derde

¹¹⁴ *Fûzûliy Ğazâligä Muxammäs (151)*

¹¹⁵ *Lâlâ Sâyli Lâlâ Sâyli (91)*

müptelâ olunca iş değişmiştir. Şair, bu durumu *Mäsäl Bârkim* (145) şiirinde şöyle dile getirir:

*Kùlib yûrgäy edim bir vaqt
Oqıb Macnùn cùnùnidän,
Degäylär, özgädin kùlmä
Özingdän bòlmäyin ägäh.*

*Seving, deb şe'r bitib ävväl,
Özim bòldim äsiri ışq,
Òzi tüşgäy emiş âxır
Birâvgä kimki qazgäy çäh.*

*Päriväş zùlmidän bòldi
Kòngil mùlki pärişânhâl.
Demişlär mùlk väyrândir
Ägär zâlimlik etsä şäh.*

*Bòlibsän âşıq, Erkin,
Üz ümid cândın, ökinç qılmäy,
Özinggä, deydilär, düşmân
Keyin çekkän püşäymân, âh.*

Bu şiirde yer alan her dörtlüğün başındaki ilk mısralarda bir olaya ve duruma vurgu yapılırken, daha sonraki mısralarda da üzerinde durulan durum ve vak'a hakkında söylenen meseller yer almaktadır.

Şairin vaktiyle Mecnûn'un ayrılığını okuyup gezdiği ve onun bu hâline güldüğü görülür. Bu durumun meseli ise insanın kendinden haberdar olmadan başkasına gülmemesidir. Nitekim sonunda şairin kendisi de güldüğü derde düşmüştür. Yine şair, önceleri 'güzel' okuduğunda mutlu olur diye şiir yazarken, kendisi ona âşık olmuş; yani kendi kazdığı kuyuya kendisi düşmüştür.

Sevgilinin zulmünden gönül mülkü perişan bir hâle düşmüştür; bu durumun sebebi ise zalimin şah olduğu ülkenin viran olmasıdır. Âşık olması hâlinde şairin canından ümidini kesmesi ve hayıflanmaması gerektiği belirtilir. Buna karşılık gelen söz ise kendine düşman olanın daha sonra ah çekip, pişman olmasıdır. Şairin düştüğü bu durum ayıplananacak bir şey değildir. Çünkü bunun herkesin başına gelmesi mümkündür:

*Äyb etmängiz,
Döstlär, bû sävdä
Bârmî faqat mening başimdä?
Kimni etmäş bû kòngil şäydä,
Kim şe'r yäzmäs mening yäşimdä?!¹¹⁶*

Bu yaşında yanarak sevgiyi nazma dökmesinin neden ayıp sayılacağını anlayamayan şair;

*Şul yäşdä yanib sevgini nāzm etsä ne äybkim,
Erkin yürägi ısq ötidä kuygüçi şām bül.¹¹⁷*

mısralarında, bu duyguyu yüreğinin ateşinde yanacak bir mum olarak görür.

Şair, aşkı talihin kendisine lütfu olarak görür, bu sebeple kendisine yaradılıştan verilmiş olan bu sevgiden ar etmez. Hatta kendisini anlayan birini aramaz; çünkü onun ezelden dert ile karılmış çamurunu yine kendisi gibi olan birisi anlayabilecektir:

*Mendä bâr ısq içrâ hām,
Häcr içrâ dârd ül âydä yoq,
Dârdni dârd bilmäs kişigä
Sòzlāmâqdän fâydä yoq.
Dârd bilân qârmış ilâhim
Lâyimiz taqdir äzäl,
Özgä dârdin änglāmâq lek
Biz qârilgân lâydä yoq.*

¹¹⁶ *Kimni Etmäs Bû Kòngil Şäydä* (39)

¹¹⁷ *Gülmidi, Râyhânmidî, Cämbül* (283)

*Âlâm âhli içrâ dildâş
 İzlämä, kezmä cähân,
 Zârgä zâr yerdä bârdır,
 Zârgä zâr heç cäydä yoq.*¹¹⁸

Âşığın derdeber hâline akıllılar güler ve bu durumu ayıplarlar; bu sebeple âşığın dostları ve onu anlayanlar yine kendisi gibi olanlardır. Bunların yanında yine onun dert ortakları kalem ile kâğıttır:

*Şâhr içidä hâlâtımdän
 Kùlmägän bir âqılù
 Xılvât içrâ mengä ùlfât -
 Bòlmägän devâna yoq.*

*Işq ğamın äytsäm qalämgä
 İç etin kùydirdi ùl,
 Sevgidek öt yoq cähândä,
 Men kâbi sòzânä yoq.*

*Âq qâğâzım, sengä Erkin
 Âçdi pinhân ısqını,
 Sen bârù men bâr, qalâm bâr,
 Òrtadä begâna yoq.*¹¹⁹

Sevginin hiçbir şeyle ölçülemeyeceğini söyleyen şaire göre bu, taş veya terazi ile tartılamayacağı gibi altın veya inciyle de ölçülemez. Onu ilk gördüğünde günü kara, gözü yıldız yıldız olmuştur. Âşık gönlünün nasıl kan edildiğini de bilememektedir:

*Negä ùl kùn sâçlăringni änbâr äfşân äylăding?
 Ròzigârmı tiyrä, kòzim kăvkăbistân äylăding?
 Qolgä qoygăçmù xınâlăr yâ dilim qân äylăding.*¹²⁰

¹¹⁸ *Mendä Bâr Işq İçrâ Ğam...* (290)

¹¹⁹ *Òrtadä Begâna Yoq* (142)

Kendisinin sevgiliye böylesine ne zaman bağlandığını bilemeyen âşık, onun karşısında büyülendiğinin farkında olmadığı gibi, kendisine sihir yapılmış olabileceğinden bile habersizdir. Kirpiğinden attığı oku göğsüne saplayan sevgili, âşığın susuz gönlünü teskin etmesine de engel olmuştur. Sevgili, gam askerlerinin başında âşığın gönlüne girmek için onun gaflet uykusunda olduğu zamandan yararlanmıştır:

*Kiprigingdän oq üzib
Kòksim arâ zâhm äyläding,
Dilni zäbt etmâqqa bälki
Çâh öyib lähm äyläding.*

*Tâşnâ kònglim içmäsin deb
Kòz yaşimdän qaträ häm,
Âşq sâyining yòligä
Kiprigim dâhm äyläding.*

*Sen özing kirding kòngilgä
Ğam sipâhin bâşidä,
Ğaflät üyqusidä erdim,
Äyt, neçük fâhm äyläding?¹²¹*

Sevgilinin tel tel saçlarını kullanarak tuzağa düşürdüğü âşık, artık gönül huzurunu kaybetmiştir. Sevgilinin saçlarının kendisine huzur mu, yoksa azap mı vereceğini bilemeyen âşık, sevgilinin yılanı benzettiği saçının canına saldıği şeyin zehir mi, şeker mi olduğunu da bilememektedir:

*Tälä- tälä sâçläringdän
Dil yoqâtmiş tinçını,
Yâ bû täläng dil quşigä
Qıl tüzâq mânändimü?*

¹²⁰ Nāvāiy Ġazāligā Muxammās (152)

¹²¹ Kiprigingdän Oq Üzib (94)

*Sâçlăring ısqı, bilâlmâm,
 Mengä râhat, yâ âzâb,
 Bù ilânning cângä sâlgân
 Zâhrimù yâ qandimù?*¹²²

Şair, “*habib*”im diye seslendiği sevgilisi gönlünü bend ederken, tabibinin nasihatlerine de kulak vermeyi ihmal etmez. Ama bu sevdada kârın ve zararın ne olacağını bilememektedir:

*Hâbibim band etâr kônglim,
 Tâbibim pând etâr dâim,
 Bilâlmâsmân, bù sâvdâdâ
 Nâ sùdù nâ zârâr bôlgay.*¹²³

Şair, çektiği bütün sıkıntılara rağmen aşk derdini arzu eder. Bu onun için bir hazinedir ve dünya ehli içerisinde bu zenginlik hiç kimsede yoktur.

*Mâyli, zâr sizlărgä bôlsin,
 Mengä zâr ısq içrä bäs,
 Bù xazinâm âhli dūnyâ
 İçrä heç bir bâyda yoq.*¹²⁴

Yaşanan talihsiz aşkın sevenlere olumsuz etkileri de olur. Mutlu sonun olmayışı, çözümsüzlükler içinde bunalım, paylaşamama duygusunun yanı sıra çevrenin baskısı da insanın tahammül sınırlarını zorlar, hatta psikolojisine de tesir eder. Bu sebeple sevgilinin yaptıklarına âşığın kimi zaman tahammül edemediği ve isyan noktasına yaklaştığı görülür. Gönlü temiz, sevgilisine sadık bir dost ve ağzı sıkı bir âşık neden umursanmadığını sorgular:

*Men-kù sâdıq mâhrâm erdim âğzı mâhkâm, kôngli pâk,
 Işq sırın etmâsdim âşkâr bôlgùnımçâ tâki xâk,
 Şâfqat istâb nâla qıldim, ânt içib yâqamni çâk,*

¹²² *Tâlâ Sâç* (136)

¹²³ *Sâmâr Bôlgay* (103)

¹²⁴ *Mendâ Bâr Işq İçrä Ğam...* (290)

*Nâläyü äfğaning, Erkin, dilbaringgä yetmädi,
Yetsä häm yâ bemehr yâr zärrä pärvâ etmädi,
Bitdi kòp zähming vä lekin ısq zähmi bitmädi.*¹²⁵

Sevgilinin bir kez olsun kendisine iltifat etmemesi karşısında söyleyecek bir şey bulamaz ve “Bu nasıl bir kuldur” diye feveran eder:

*Vällâh, bû sänäm, âdäm emäs, neçä söz äytsäm,
Âdäm deyä bir bâqmädi, e vâh, ne âdäm bül?*¹²⁶

Çektiği aşk ızdırabından bunalan âşığın gönlünü teskin edebilecek şey vuslattır:

*Kòrsät özingni - şü bäs,
Kònglimdä bâşqa öy yoq.
Ayb etmägil tikilsäm,
Kòzdä bälâ nâ qılsin.
Yâr väslidän tâpâlmäs
Erkin diligä täskin,
Äfsüs demäkdin özgä
Ü mübtälâ nâ qılsin...*¹²⁷

Sevgiliye karşı olan muhabbet ansızın ortaya çıkmıştır ve zamanla da tomurcuk hâlinde çiçeğe dönmeye başlamıştır. Bu, âşığa ümitlenerek vuslata talip olmaya cüret etme cesaretini verir:

*Mühäbbät nâgähân dildä
Yâzib kùrtäk, âçibdir gùl,
Ümidvâr Erkining, cânâ,
Bû gùldän bir sāmār bølğay.*¹²⁸

¹²⁵ Nāvāiy Ġazāligā Muxammās (152)

¹²⁶ Gùlmidī, Rāyhānmidī, Cāmbùl (283)

¹²⁷ Nâ Qılsin (120)

¹²⁸ Sāmār Bølğay (103)

Şair, bazen sevgiliye vuslatın ne zaman olacağını açık açık sorar:

*Yetəlməy qəmatim yədür neçə ayki, hiləlinggä,
Qarâ kòz mærdumi yıǵláb tikilmâq birlä hâlinggä,
Qaçân ùl tâtli kùn kelgäy, yetärmän lāhzä bālinggä.*¹²⁹

Şair, kavuşmak arzusuyla sevgiliyi lâle bahçesini birlikte gezmeye davet eder. Klâsik şiirimizdeki sevgili tipinin aksine buradaki güzel çizgi dışı bir tavır gösterir ve âşığın bu davetini kabul eder:

*Täklif etdim tâng bilän
Dildârı lälä säyliğä.
Bâşım âsmânlärgä yetdi
Yâr degändä «mäyliğä»
Keng cāhân böldi münävvär
Lütfidan, evâh, qanı,
Sıdqi dildän yürsä dilbar
Dâim âşiq mäyliğä.*¹³⁰

Âşık sevgiliyle birlikte dolaşabilmenin sarhoşluğu içerisindeyken sevgilisine gayri ihtiyârî neden Kays'ın da Leylâ'ya birlikte dolaşmayı teklif etmediğini sorar. Sevgili ise bu soruya "Hah!" diye gülererek, "Elbette aşk ehli de kendi zamanının şartlarına bakacak," cevabını verir:

*Öylädim şü tâng, neçə yıl
Daştü sährälär kezib,
Täklifi säyl äylämäbdir
Ne uçùn Qays Lâyliğä!
Bü xayâlim yârgä äytsäm,
Küldi-yü, berdi cävâb:
Âhli ısq hām bāqqay älbät
Öz zāmânın zäyliğä.*¹³¹

¹²⁹ *Bâbü'r Ğazâliğä Muxammäs (153)*

¹³⁰ *Lälä Säyli (91)*

¹³¹ *agş.*

Sevgiliyle olan bu gezinti akşam vakitlerine kadar sürer. Topladıkları lâleleri bu gezinin hürmetine, yolda bir bir dağıtıp şehre geç vakitte dönerler:

*Lâlâ terdik dasta- dasta,
Keç bilân qaytdik şähär,
Yöldä bir- bir tärqatib
Erkin Mühäbbät xayligä.*¹³²

Şair susuz gönlü içmesin diye gözyaşının önünü kirpiğiyle tıkayınca, sevgili de bunu fırsat bilip gam askerleriyle birlikte onun gönlüne girmiştir. Şair bu anda gaflet uykusundadır. Sevgili gönle girdikten sonra gönül mülkünü talan edip viran ederek parça parça etmiştir. Bütün bunların sonucunda şair âşık olmuştur. “*kòngilgä kir-*”, “*ğam sipâhi*”, “*kòngil mülkini târâc et-*”, “*qalb üyin väyrân et-*”, “*täni pârä qıl-*” gibi klâsik mazmunları kullanan şair için artık gam ordusundan korkmanın da bir anlamı yoktur:

*Âşıq òlding, ey kòngil,
Ğam lâşkäridän qorqmägil,
Barı çâpqu âlddä, Erkin,
Ne uçùn vâhm äyläding?*¹³³

Sevgilisine kavuşan âşık için bu bir fırsattır. Uykuda bile olsa, bu vuslatın kıymeti bilinmeli, bu bahtıyarlığın her anı değerlendirilmeli ve nimetlerinden olabildiğince faydalanılmalıdır. *Üygätmägil* (109) ve *Gülnârını Òp...* (125) şiirleri böyle bir vuslat anını konu almaktadır. Şair bu şiirlerinde âşığa sevgilinin yanındayken bu hâlin kıymetinin bilmesini, gittiğinde de onun ayak bastığı toprağı öpmesi gerektiğini söyler:

*Xoblär vâsli ğanimät, xızmatini äylä xob,
Nüri diydäng şäm’ etib tût, qâmätingni äylä çòb,
Bâridä qadrigä yet, ketgändä tûprâğını òp.*¹³⁴

¹³² agş.

¹³³ *Kiprigingdän Oq Üzib* (94)

¹³⁴ *El Netib Tâpğay Meni...* (289)

Âşığın bahtiyar olduğu anlar, sevgilinin yanında olduğu anlardır, böyle zamanlarda âşığın gönlünde gam da, keder de olmaz. Aksi hâlde âşık bedbaht olacaktır. Tabiî sevgilisinden ayrı olduğu zamanlarda gönlündeki yaranın devasının kimde olduğunu gayet iyi bilmektedir. Bu sebeple böyle zamanlarda bir köşede ağlayarak derdini ağyara izhar etmemeyi yeğler:

Kòngil dârdini äytib
Yığlamâsmân kòçâyù kòydä,
Òzi kònglimgä dârd sâlgän,
*Òzi bù dârd dâvâsidir.*¹³⁵

Sevgiliye kavuşmanın gerçek hayatta neredeyse imkânsız olduğunu bilen âşık, derdine sadece şiirin devâ olacağını belirtir; ancak tıpkı vuslat gibi şiir de çilenin mahsûlüdür. Bu durumda şair, “ağu”nun şifasının yine “ağu”da olduğunu söyler. Şair, şiir yazarken hissettiği ızdırabı, şirin dert olarak tavsif ederek bunu kabullendiğini dile getirir. Ömrünün sabahı olan gençliği, aşksız ve şiirsiz bir anlam ifade etmeyecektir; kaldı ki, ömrün seheri olan gençliği ancak gaflet ehli uykuda geçirir. Bu düşüncelerle sevgilisine “canım” diyerek hitap eder. Şaire göre bu bir iltifat değil; aksine bu çok samimî bir itiraftır. Çünkü sevgili, şairsiz yaşar; ancak şair, canı olduğundan dolayı onsuz yaşayamaz ve ancak onunla diridir:

Sevgidä kòksinggä tâmgän
Kòz yâşingdän fâydä yoq,
Işq axır şùndäy âlâvki,
Òçmägäy ù sùv bilän.
Zähmätü işq dârd erürsä,
Zähmätü şe’rdür dâvâ,
Çünki, âğuning şifâsı,
Deydilär, âğu bilän.
Yâşligim - ùmrim nâhâri,
Işqu şe’rsiz ne häyât?

¹³⁵ *Işq İstilâsı* (131)

Tāngni yâlgız ğaflât âhli
*Ôtkâzûr ûyqu bilân.*¹³⁶

Sevgili için de seveni kaybetmek çetinlerin en çetidir. Âşığın olmaması durumunda bu hayat, sevgiliyi yaralayacak hatta dağılayacaktır. Fakat bunu bilmeyen sevgili, verdiği sözleri inkâr ederek âşığı hasretlere mahkûm eder. Kimi zaman da ona kesin bir cevap vermeyişi yüzünden âşığını kaygılandırır. Âşık, sevdiğinden duyacağı iki aşk sözü için iki gözünü ve iki kulağını feda etmeye razıdır:

Âsiri bāndi zûlfingmān, demām Erkinni âzād et,
Kûyibmān dāğı cābringdān, demāsmān târki bedād et,
*Meni bānd et, mengā cābr et, hāyâtım mâyli bārbād et.*¹³⁷

Ayrılık anı ise âşığı her hâliyle mahzunlaştırır, üzer, var olan derbederliğini daha da ileri noktaya götürür. Bu durumda âşığın canı sevgiliyle beraber giderken geride şairin cansız bedeni kalır. Bu sebeple kendi kendisine sitem eder. Her ne kadar o, gönlünü candan geçip yâr sevme diye uyarmışsa da neticede yine gözü yaşlı ve bir başına kalmıştır. Şairin bu hâline felek ağlar, âsuman onun derdini her kimi görürse hüngür hüngür ağlayarak anlatır. Böyle bir hâldeyken dahi sevgiliyi son bir defa olsun görebilmek için elinden geleni yapar:

Âyrılıq âni yaqındûr, kemā yøl bāngin çâlûr,
Vāh, meni tâşlāb firâqqā, yâr yırâqqa yøl âlûr,
Cân bârib cânâ bilân, sâhildā bir cismim qâlûr,

Men neçā äytdim, kōngil, cāndin keçib yâr sevmā deb,
Sōng yırâqqa ketsā tâşlāb, ûrmā âh, dād demā deb,
Ketdi yâr, bās endi, kim äytdi yâşingni tiymā deb,

Yel tûrār, yıġlār fālāk, bû gûldûrāk hām bārq demā,

¹³⁶ *Âyning Òn Beşi Qârāngû (124)*

¹³⁷ *Bâbûr Ğazāligā Muxammās (153)*

*Därdi hicrânimni ôkrâb sòzlâr âsmân hâr kimä,
Cism ârâ cândek âmânât çâyqalib bârgây kemä,*

*Ey fäläk, bäs, yığlämä, yoq fâydä, ùl ây kemädä,
Ôrtädä däryâyù men bù câydä, ùl ây kemädä,
Kelmäs endi, âydä ne, ming âydä, ùl ây kemädä,*

*Täskinim şülkim, kemä kòzdän yoqâlmäbdür hâli,
Bir nâfäs bâr fùrsätim yâr yòligä termülgäli,
Âh, demäy, saqlâb nâfäs, qozğâlmäyin tûrdim, vâle.¹³⁸*

Sevdiği yanında olmasa da seven kişi “hayatının ezeli anlamı olan sevgilinin hayaliyle” kendini avutmaya çalışır. Çiçeklerden, rüzgârdan onun kokusunu alarak hasretini dindirmeye çalışır. Çünkü seven insanlara en büyük zulüm onları ayırmak, onları birbirine hasret koymaktır. Aşkın güzelliğini yaşayanlar, bunun bir neticesi olarak ayrılığa da katlanmak zorundadırlar. Elbette bu ayrılık aşkı öldürmeyecek, bilâkis âşığın gönlündeki ateşi daha da kuvvetlendirecektir. Böyle durumlarda âşık, sevgilisine hâlini izhar edecek araçlar bulur. Güneşten, bülbülden bu konuda yardım isterken, yine de sevgilisini üzüp inceteceği düşüncesiyle bu talebinden de vaz geçer:

*Sâlâmim yetkûr, ey xurşid, nigârim kòyidän ôtsäng,
Ğubârın kòzgä sùr âstânäsığä bâş ùrib yetsäng,
Bòl âğâhkim, yùzin kòrgäç âcâb yoqdir kùyib ketsäng,*

*Netâr mendän bârib, bûlbûl, ângä şârhi kòngil etsäng,
Ôzing kònglim bòlib bârsäng, âning kònglini gùl etsäng,
Kerâkmäs, ğamlârim sòylâb âğâr kònglin mälûl etsäng.¹³⁹*

¹³⁸ Nāvāiy Ġazāligā Muxammās (264)

¹³⁹ Bābūr Ġazāligā Muxammās (153)

Gam ve vicdan hastası olan ve kalbi ile ömrünü çaldıran âşık; güzellerin naz ve işvesinin, âşıkların da inilti ve efganının bitmeyeceğini düşünür:

*Xusn âhli ûçûn bôlmäs ädâ nâzû ädâlär,
İşq âhli ûçûn nâlâyû âfğân tûğämäydür.
Här neki yânär, yoq bôlädir, lekin äcäbkim,
Mängü yânäräk işq ôtidä, cân tûğämäydir.*¹⁴⁰

Hazan mevsiminde savrulan yaprak âşıktan başkası değildir. O, sevgilinin bulunduğu “çemen”den ayrılarak “deşt-i adem”i, yani yokluk çölünü mesken tutmuştur. Onun izini aramak boşunadır; çünkü zerresi dahi bulunamayacaktır:

*Ûl xazân fäslidägi särgäştä bir yäprâq mänäm,
Äyrilibdurmän çämändän, mäskänim däşti ädäm,
İzlämäng härgiz nişânim, tâpmägäysiz zärrä häm.*¹⁴¹

Erkin Vâhidov’un şiirlerinde geçen âşık, aşk derdinden deli divanedir; sevgili ise bunun tam aksine taş kalplidir. Sevgilinin tertemiz ruhu karşısında kapkara olan âşıktır:

*Ûl rûhi bâyızâligin sävdâligimdän qıl qıyâs,
Ûl dili xârâligin şäydâligimdän qıl qıyâs,
Zühd eli taqvin muğa âşnâligimdän qıl qıyâs.*¹⁴²

Halkın içerisinde sevgiliye âşık olanlar, onun taş kalbinin hasretini ve derdini çekerler ve onların gözlerinde yaşlar vardır. Âşık, sevgilinin dudaklarını boyamak için kendisinin yürek kanını kullanacağını düşünmektedir:

*Çämänlär içrâ räng tänläb,
Päriväşlär bøyäydir läb,
Mening yârim läbin, yâ räb,*

¹⁴⁰ *Cân Tûğämäydir* (285)

¹⁴¹ *El Netib Tâpğay Meni...* (289)

¹⁴² *Füzüliy Ğazâligä Muxammäs* (151)

*Yüräk qânimgä rāngläydir.*¹⁴³

Sevgilinin kaşları sürmeden dolayı daha yeşil görünmektedir; hatta âşık ona yeşil denmemesi gerektiğini, çünkü âşıklarının kanının dökmekten pas tuttuğunu düşünür:

*Qâşi hām òsmädän zāngâr,
Demä zāngâr, erür zāngbâr,
Neçùkkim qân tòkib xunxâr
Qılıçlâr bòylä zāngläydir.*¹⁴⁴

Merhametsiz ve böylesine taş kalpli olmasına rağmen bu kadar talibinin olması, bu derece yüceltilmesi, onun bazı özellikler taşımasını gerektirir. Bu sebeple sevgilinin ilk vasfı güzel olmasıdır. Onun güzelliği alelâde bir güzellik değildir; öyle ki bu güzellik sadece goncayı değil, diğer çiçekleri de kiskandıracak, hatta utandıracak derecededir. Birbirlerine âşık olanlar, âdeta aşkla dolarken birbirlerini yaratmış, daha sonra da bu yarattıklarına tapar hâle gelmişlerdir. Bunun için sevgili tapılacak derecede bir güzelliğin sahibidir:

*Tâpındim yâr - sänāmgä men
Mühäbbät säcdägâhidä,
Biling, dinsizlâr âsiymäs,
Mühäbbätsizlâr âsiydir.*¹⁴⁵

Sevgilinin bu eşsiz güzelliği karşısında bütün halk “lâl” ve “şaşkın”dır. Onun aşkıyla bütün gönüller mamurken, evler viranedir, haraptır. Âşıkları, sevgilinin güzel perilerden bir elmas olduğu düşünürler; bu âşıklardan biri de şairin kendisidir:

*Bir gözälkim, hùsnidän el
Lâl emiş, häyrân emiş,
İşqı birlän dillâr âbâd,*

¹⁴³ Sır Äytär Ğunçägä Ğunçä... (286)

¹⁴⁴ agş.

¹⁴⁵ İşq İstilâsı (131)

*Xânûmân vâyrân emiş.
 Ûl gôzâl âlmâslik ermiş,
 Kim pârîlâr zâtıdân.¹⁴⁶*

O peri suretin adı söylendiği zaman dil de gönül de “lâl” olur, şiirin ipi kalemin iğnesinden kaçır. Sevgilinin huylarından bahsederken güzellik ve sadakatin birbirinin ikizi olmadığını belirtir. Çünkü bir güzellik âbidesi ve tapınılacak bir sanem olan güzelde sadakat eksiktir:

*Neçûn hûsnû sâdâqatni
 Egiz tuğmâbdi bû âlâm
 Tâbiât qasdidir yâki
 Bû hâm bittâ xatâsıdır.¹⁴⁷*

Duygularında sevene karşı kararsızlık gösteren sevgili, onun bu tavrından neredeyse şikâyetçidir; çünkü o ne sevdiğini, ne sevmediğini, ne de bu aşka razı olup olmadığını söylememektedir. Fakat bunlara rağmen âşık ömrünü arzu ile geçirmekte ve kavuşma ümidini kaybetmeden sevgilisine kavuşmayı arzulamaktadır:

*Men sengä kònglimni âçdim,
 Hâ deb äyt, yâ yoq deb äyt,
 Bûnçä qıynäysän dilimni,
 Örtama külgü bilän.*

*Vâsl ümidın târk etâlmây
 İntilâr kònglim sengä,
 Ümrini âşıq hâmişä
 Ötkâzür ârzü bilän.¹⁴⁸*

Gerçek sevgili vefasızlık ederek âşığın gözyaşını akıtmaz ve aşk sırrını kimseye belli etmez. Gerçek sevgili odur ki, daima sözünde

¹⁴⁶ *Bir Gôzâlkim (139)*

¹⁴⁷ *Işq İstilâsı (131)*

¹⁴⁸ *Sevgini Târtib Bôlûrmü... (123)*

durmalıdır; yani önce “visal”e söz verip daha sonra da bin türlü bahane ile bundan vaz keçmemelidir. Erkin Vâhidov, bu durumu *Bâhânâ Qılmäs* (134) adlı şiirinde şöyle dile getirir:

Çin ma'suq ùlki, âşiq
Äşkin ravâna qılmäs.

Çin âşiq ùlki, ısqın
Elgä fäsânâ qılmäs.

Çin dilbar ùlki, dâim
Sòzidä ùstivârdır,
Äyläb vısalgä vä'da,
Sòng yüz bâhânâ qılmäs.

Çin şair ùlki, òsgän
Bâğını väsf qılgäy,
Naqşın qafäs içidä
Bùlbùl tärânâ qılmäs.

Kòzimni tiyrä dep yâr,
Etmäs yüzigä kòzgù,
Kipriklärimni tığ deb
Sâçigä şâna qılmäs.

Kùrtäk yâzib kòngùldä
Gùl açdı ğunçä ısqım,
Ümid kòzim òşändä,
Täkäy nişânâ qılmäs.

Qânım şarâbın içsäng,
Tâtsäng cigâr kâbâbım,
Zâbh etmäy òznı Erkin

Bâzmi şâhâna qılmäs.

Erkin Vâhidov'un şiirlerindeki sevgilinin güzellik unsurlarından birisi de gözü ve bakışıdır. Sevgilinin kendisi farkında olmasa da onun gözleri hikmetli, cilveli ve esrarlıdır. Âşık da zaten bu gözlerin esrarına kapılmıştır. Hangi vakitte, nerede ve nasıl karşılaştığını bilemediği "efsunkâr ve manidar" gözlerdeki alevli bakışlar, şairi bir âşığa dönüştürüp kendisine müptelâ kılmıştır. Sevgilinin, sevenin akşamlarına yıldız yağdıran gözleri, gönül alıcılığı ve etkileyiciliğiyle âşığı avlayan bir avcıdır. Sevgilinin efsunkâr gözlerine esir olan ve bu esarete yaşayan âşık, bu bakışlardan kaçmak istemez, onun kurduğu tuzaklara her zaman için yakalanmaya razıdır. Onun derin bakışları, âşığın teskin olmuş duygularını hareketlendirir. Nergis gibi mahmur olan gözler, âşığa hayat aşkı aşılar, hatta onun şairliğinin de ilham kaynağı hâline gelir. Vâhidov'a şiirler yazdıran sevda bakışları, derin anlamlar yüklüdür. Fakat o gözlerden sevgilinin arzu ve isteklerini öğrenmek zordur. O, *Kòzing* (96) adlı şiirinde sevgilinin gözlerini;

Häcrdän târ bù kòngilgä
Şù'lääfşandır kòzing,
Yâ mägär kònglim yoqâlgän
Târ şäbistandır kòzing.

Häm qârânğu keçädir ùl,
Häm yaruğ kùndüz mengä,
Kòzlärimdä keçä-kùndüz
Çùn nämâyandır kòzing.

Hùsn ähli içrâ tengsiz
Sen- kù xâqânsän òzing,
Sehr mülki içrâ tähnâ
Şâhù sùltandır kòzing.

Tùrfä bù cädüläringgä

*Termùlib lâlmen bükün,
Kòzlârim häyrânlığä
Negä häyrândir kòzing?*

*Hislârimning yelkânidä
Bir ädäşgän yòlçımän,
Sevgi bòrânın yübârgän
Çeksiz ùmmândir kòzing.*

*Kòzlâring yùldüzmi, yoq,
Yùldüz erür här uçquni,
Qârâçığ kùygän quyâşù
Mâviy âsmândir kòzing.*

*Yâr kòzing ùmmân deb äytding,
Üngä sùv tòkmâq neçùn?-
Bäs, anı kòrgändä, Erkin,
Negä giryândir kòzing?*

mısralarıyla anlatır.

Sevgilinin gözü, onu gördüğü zaman şairin sıkıntıda olan gönlünü aydınlatır. Kendisine bir ümit vermediği zamanlarda ise sevgilinin gözü, şairin kaybolduğu karanlıklar ülkesidir. Bu nedenle sevgilinin gözü şair için hem karanlık gece, hem de aydınlık gündüzdür. Bunun sebebi ise şairin her an bu gözlerle karşılaşmasıdır. Bütün bu güzellik unsurlarıyla şairin güzeli, güzeller içinde eşsizdir ve onun sevgilisi, güzellerin hakanıdır. Sevgilinin insanı kendine çeken bir âlem vafında olması, onu sihir mülkü içinde hem tek, hem de en önemli varlık durumuna getirir. Sevgilinin gözü şah ve sultana benzetilirken, sihir mülkü de bu sultanın ülkesi olarak tasavvur edilmiştir.

Şair, sevgilisinin gözleriyle karşılaştığında hem “hayran” hem de “lâl” olmuştur. Ancak kendisinin bu hâline sevgilinin gözlerinin niçin şaşırdığını

merak etmektedir. Kendisini şaşkın bir yolcu olarak tarif eden şair, sevgilinin gözlerini de boranın ve rüzgârın hâkim olduğu uçsuz bucaksız bir ummana teşbih eder. Sevgilinin gözleri böyle bir ummanda fırtınaya tutulan yolcu için, her kıvılcımı bir yıldız olan gökyüzü gibidir.

Yine şair sevgilinin gözünün bebeğini yanan bir güneşe, gözünü ise mavi gökyüzüne teşbih ederek onun gözlerinin bir umman olduğunu yeniden hatırlatır. Hatırlatır, çünkü ummana su dökmenin bir anlamı yoktur. Bu sebeple şairin gözyaşları gereksiz yere dökülmektedir.

Şair, *Sevgini Târtib Bòlûrmù* (123) şiirinde, sevgilinin gözlerinin güneş olup olmadığını veya ayna ile oynarken güneşin aksini gözüne yansıtıp yansıtmadığını bilememektedir. Sevgilinin gözleri, güneşe ve güneşin aksini yansıtan bir aynaya benzetilmiştir. Şair, sevgilinin gözlerine güneş olduğu için bakamamaktadır. Aynaya baksa bile, onun görüntüsü sahte olduğu için ondan bir sıcaklık hissetmemektedir. Âşık buradaki ayna sözüyle, âdeta sevgilisine “Niçin benimle oynuyorsun?” diye sormaktadır:

*Negä sengä tik qarâlmâm,
Kòzläring âftâbmi, yâ*

*Âftâb äksin kòzgä sâlding
Ôynaşib kòzgù bilän.*

Sevgilinin güzellik unsurlarından bir diğeri de saçıdır. Onun saçlarının her bir teline âşık âdeta bend olmuştur. Âşık, sevgilinin saçının perişanlığıyla, kendi perişanlığı arasında bir münasebet kurar. Onun saçlarını düzeltmekten, perişanlığı ortadan kaldırmaktan başka bir görevi olmayan tarak bile şairi kışkırtmaktadır. Bu yüzden âşık da sevgiliden tarak yerine kendi kirpiklerini kullanmasını talep etmektedir. Erkin Vâhidov’un sevgilinin bu güzellik unsurunu doğrudan doğruya konu alan şiirleri *Bândi Zûlf* (97) ve *Tâlâ Sâç* (136)tır.

Şairin gönlü, sevgilinin zülfüne tekrar tekrar yakalanmaktadır. Aslında şair bu duruma düşmek istememesine rağmen, başına gelenlerden ders

almamaktadır. Bir “tûti” gibi aşk sözünü sürekli yineleyen şair, bir tuzak olan sevgilinin saçlarını daha sonra “sümbül”e benzetir. Bunun da bir tuzak olması hâlinde, kendisinin buna da daima av olacağını söyler. Sevgilinin aşkının dert olması hâlinde, kendisinin her zaman bu derde talip olduğunu ve ayrılığın kendisini yakmasındansa vuslatın öldürmesini tercih ettiğini beyan eder. Ancak netice şairin istediğinin tam tersine gerçekleşir: Sevgili, onun yüreğine ateş yakıp gitmiştir. Buna rağmen şair ise gözyaşlarını dindirmiştir; çünkü böylece onun yaktığı ateşin alevleri daha da yükselecektir. *Bândi Zûlf* (97) adlı şiirin son bölümünde şair kendini, önce yakalanmış ve daha sonra da boynuda kemendi ile âzat edilmiş bir ceylâna benzetir:

Vâh âcâbkim, zûlfinggâ dil
Qayta- qayta bôldi bând.
Neçâ- neçâ bând bôlişdân
Ûl yemâbdır zârrâ pând.

Işq sözün tâkrâr etibdir
Tôtidek hâr dâm tilim,
Çûnki bû til lâblâringdân
Tôtı yânglığ sòrdi qand.

Şâfqat istârmân dilingdân,
Gûl yûzingdân bir visâ,
Kòzlâringdân mây sòrârmân,
Lâblâringdân nòşxand.

Sûnbûling gâr dâm erûrsâ,
Dâimâ men band bôlay,
Dârd esâ işqing, bôlay men
Bir ûmrgâ dârdmând.

*Häcr kùydirgäy emişdir,
 Väsl òldirgäy emiş,
 Kel, meni kùydirmä, òldir,
 Mengä òlmâq ne pisänd?*

*Öt yâqıb ketding yüräkkä,
 Men tiyärmän kòz yâşım,
 Çunki istärmän, bù gùlxan
 Dâim òlsin sârbäländ.*

*Täşläding band äyläb ävväl
 Ne üçün Erkin dilin,
 Yöldä qâlmış âhù yängliğ,
 Bòynıdâ târi kāmänd.*¹⁴⁹

Erkin Vâhidov *Tälä Sâç* (136) adlı şiirinde sevgilinin saçının telini, kendisini ona bağlayan bir unsur olduğunu söyler. Bu yönüyle, şairin can ipi olan sevgilinin saçının teli, hem şairi sevgiliye bağlar, hem de darağacındaki ip gibi onun hayatına son verecek bir nesne olarak yer alır. Bunun yanı sıra sevgilinin bu güzellik unsuru, gönül kuşuna kurulan bir tuzak vasfını taşır:

*Äyt, bù sâçing täläsimù,
 Cân ipin bir bandimù,
 Yâki sâçing täläsigä
 Cân ipim bağländimù?*

*Tälä- tälä sâçläringdän
 Dil yoqâtmiş tinçini,
 Yâ bù täläng dil quşigä
 Qıl tüzâq mânändimù?*

¹⁴⁹ *Bändi Zülf* (97)

Erkin Vâhidov, hem aşkı, hem de aşkın taraflarını anlatan diğer şiirlerinin hiçbirinde görülmeyen bir şekilde bu şiirde Özbekistan'ın ak altını olan pamukla saç arasında bir münasebet kurmuştur. Pamuktan yapılan bir belikle saçını bağlayan sevgili, pamuğa da o ana kadar verilmemiş olan bir kıymeti vermiştir. Sevgilinin saçının bağı olmak gibi bir özelliği kazanmasıyla birlikte pamuk daha da değerli bir hâle gelmiştir ve bu yüzden itibar görmektedir:

Keçä çıqding sâç ùçigä
Paxtadän bâğläb pilik,
Heç qaçân e'zâzli paxtam
Şünçä ärdâqländimù?
 Yine bu şiirin,
Sâçläring ısqı, bilâlmäm,
Mengä râhat, yâ âzâb,
Bù ilânning cângä sâlgân
Zâhrimù yâ qandimù?

Mısralarında, sevgilinin saç güzelliğinin şaire huzur yahut azap mı, zehir yahut ilâç mı verdiği sorgulanmaktadır. Sevgilinin saçlarını yılanı teşbih eden şair, tecâhül-i ârif sanatından yararlanır. Çünkü zehirin de, bunun panzehirinin de kaynağı kendisidir. Bu saçlar anlatıcıyı ya divane, ya da şair yapacaktır. Bu nedenle şair, sevgilinin bir peri yahut insanoğlu olduğunu kestirememektedir:

Sâç meni devânâ etgäy,
Yâ mägär şâir qılür,
«Ül pări ävlâdidänmù,
Yâ bâşâr fârzändimù?»

Sevgilinin âşığı etkileyen bir başka özelliği de konuşmaları, sesi ve ses tonudur. Onun sesinin titremesi de şaire bir başka türlü tesir eder. Sanki o seste bir başka âlem gizlidir. Sese avlayıcı, tılsımlı, sırlı sıfatlar veren Vâhidov, sevgilisinin konuşmalarını dinlerken konuşulan konuyu değil, onun

sesini dinler. Özellikle onun mûnis konuşmalarında, dilinden bal aktığını düşünür:

Tinglâymân kòp òzbek sòzlârin
Xârâzmçâ tälâffûzini.
Xuş kòrämân ù yer qızlârin
«Qoysängiz-a» degân sòzini.

Ûlâr bûni äytsä mülâyim,
Tillâridân äsâl tøkilâr...
Xârâzmlik qızlârni dâim
«Qoysängiz-a» degizgim kelâr.¹⁵⁰

Klâsik şiirde görülen sevgili tipinin taşıdığı özelliklerinden farklı olarak Erkin Vâhidov'da utangaç ve sır saklayan bir sevgili tipi görülmektedir. Hâlbuki klâsik şiirde sevgilinin sır saklamasının tam aksine ifşa etme, utangaçlık yerine gayet rahat davranmak özellikleri vardır. Bu yönüyle Vâhidov'da çizgi dışı bir güzel tipi yer almaktadır. Ayrıca sevgilisine hak ettiği ilgiyi göstermeyen ve hatta ona itibar etmeyen bir seven tipi de dikkate değerdir. *Ğunçâ* (86) adlı şiirinde, bu nitelikleri taşıyan bir sevgili tipi yer alır. Burada sevgili bir sır saklamaktadır. Her ne kadar o saklamaya çalışsa da şair bunun aşk olduğunu anlar. Âşığı tarafından pek itibar edilmeyen güzele şair derdini dolaylı yoldan söyletmeye çalışır. Goncanın başını eğmiş olmasının sebebini ve renginin kırmızı olmasını onun mahçûbiyetine verir. Goncanın bu şekilde kızarmasının sebebi de, şairin onun gizlediği sırrı aşikâr etmesidir:

Bârg âstidân mülâyim
Bâqqan ibâli ğunçâ,
Ne sirni sâqlägäysän,
Bağring neçùn tûğunçâ?

¹⁵⁰ *** *Tinglâymân...* (9)

*Pinhân siring bâyân et,
Kòksingni qılmä kòp qân,
Bù yâki ısq âtâlgân
Bizgä äyân tüşünça?*

*Sevmâq üyât emâsdir,
Hâr kimdâ bâr bù sävdâ,
Qoy, kòp qızârmä, ğunçä,
Bâşingni egmä bünçä.¹⁵¹*

Şair sevgilinin kendisine âşık olduğunu, fakat kendisinin ona yüz göstermediğini tecâhül-i ârif sanatıyla ortaya koyar. Âşık ile sevgili arasındaki bu durum da klâsik Türk şiirinde görülmeyen bir durumdur. Çünkü durum burada anlatılanın tam tersidir; yani meyli olan sevgili, yüz vermeyen ise âşıktır:

*Bòldingmi men kâbi yâ
Bir bevâfâgä âşıq,
Âyt, sevgäningni sengä
Pärvâsi yoqmi ünçä?¹⁵²*

Sevgilinin yanağını, goncanın kenarına benzeten şair, goncanın üzerine düşen şebnemi de gözyaşına benzetmek suretiyle mazmunlaştırmaktadır:

*Gùlgùn yänâğing üzrâ
Bir tâmçi yâş kòrârmân,
Kel, birgä dârdläşâylik,
Ûy- ùydä yığlägùnçä.¹⁵³*

Şairin de,

¹⁵¹ Ğunçä (86)

¹⁵² agş.

¹⁵³ agş.

*Men h  m axır seningdek
   zh  ri     q et  lm  y
 K  ksimd   d  d     him
 D    tl  r   r   quy  n  a.* ¹⁵⁴

Mısralarında, sevgili gibi aşkını izhar edemediği görülür. Hem sevenin, hem de sevilenin bu noktada aynı kaderi paylaştıkları görülür.

Şair, sevgiliden sabrederek vuslatı   mit etmesini ister; çünkü ayrılığın ve sevgilinin cefası sadece onların bulu  tuğ   bugüne kadardır:

*Ey     n  , s  br   yl  b
   mmidi v  sl qılğıl,
 Hicr  n   y  r c  f  si
 Bizg   faqat b  g  n  a.* ¹⁵⁵

Sevgilinin zaman zaman şairin aşkını beyan etme us  l  yle alay ettiğ   görülür. Bu durum karşısında ezilen şair, her ne kadar yazdıklarının eskiyi andırması ve g  zya  şından başka elinde bir zenginliğinin bulunmaması nedeniyle utansa da, sevgilisine yanık yüreğinden, eskiyi hatırlatan mazmun ve te  bihlerden, akıttığı incilerden başka verecek bir şeyi yoktur. Sevgilinin güzellik mülküne esenlik, tac ve tahtına yücelik dileyen şair, padişah motifini kullanır. Şair bu noktada kul, sevgili ise cihan padişahıdır. Tac ve taht kullanımlarının eski mazmunlar olduğ  nu şair kabullenir. Sevgilinin bunlara g  lmemesini ister; çünkü onun elinden bu gelmektedir:

*T  c   taxt t    behid  n sen
 K  hn   deb k  ls  ng net  y,
 Sen axır     hi c  h  nim,
 Men qulingm  n, ne il  c?* ¹⁵⁶

  airde sevgi hazinesinden başka bir zenginlik yoktur; bu nedenle onun gözleri doludur. O, sevgilisine daima iki inciye haraç olarak verir. Şair

¹⁵⁴ ag  .

¹⁵⁵ ag  .

¹⁵⁶ Seng   Baxtd  n Taxt Til  rm  n (99)

burada inci ile gözyaşını kast eder. Şairin gözleri sevgiliye muhtaçtır ve her zaman onu arar; fakat mülkün sultanı olan sevgilinin şairin gözyaşına ihtiyacı yoktur.

*Ne ilâckim, dâvlâtim yoq,
Gânci mehrimdän bôlâk,
Bûl evâzdän kôz tölâydûr
Qatra- qatra dûr hirâc.* ¹⁵⁷

Sevgilinin bir başka özelliği ise güzelliğiyle, edâ ve işveleriyle insanları büyüleyerek kendisine âşık edip bağlamasıdır. Bu yönüyle şair onu bazen büyü ile uğraşan bir “cadu”, bazen de “sâhire” olarak adlandırır. Ancak, sevgilinin bu büyüü ne zaman yaptığı belli değildir. Hatta çoğu zaman âşıkları da bunun farkında olamazlar. Şair ona ne zaman âşık olduğunun yahut onun büyüüyle ne zaman bağlandığının farkında değildir.

*Äyt, qaçân kônglimgâ sâlding
Işq ôtın, ey sâhirâ,
Dil ôzi bağlandimù, yâ
Bâğlâding câdù bilân?*

mısralarında da görüldüğü üzere şair, sevgiliye kendiliğinden mi, yoksa sihirle mi bağlandığından bîhaberdir. Fakat bu durumun nasıl meydana geldiğini kesin olarak anlayan şair, bunu *Nävâiy Ğazâligâ Muxammäs* (152) adlı şiirinde açıklar:

*Mehr sòndirgâç dilidâ, cânnı sòzân äylâdi,
Hûsnini âbâd etib, kônglimni väyrân äylâdi,
Sehr äylâb âşikârâ, bândi pinhân äylâdi.*

Erkin Vâhidov, aşkın taraflarını anlatan şiirlerinde, daha ziyade klâsik şiirin aşk motiflerini, estetik örgü ve duyuş tarzının neo-klâsik örneklerini vermiştir. Bunun yanı sıra ananevî aşk estetiğinin unsurlarını kullanmak suretiyle klâsik şiiri modern Özbek edebiyatına taşımıştır. Gerek klâsik

¹⁵⁷ agş.

sevgili tipinde, gerekse seven tipinde geleneksel kullanımların zıddı olarak değerlendirilebilecek çizgi dışı güzel ve çizgi dışı âşık tiplerini kullanmıştır. Erkin Vâhidov, şiirlerinde aşkın iki tarafı olarak gerek sevgiliyi, gerekse seveni olağanüstü yücelterek bir seven ve sevilen estetiği oluşturmaya çalışmıştır.

Şairin Aşk ve Sevgi başlığı altında değerlendirilen şiirlerinde, öncelikli olarak aşkın ve sevginin ne olduğunu tarif etmeye çalıştığı görülür. Vâhidov'a göre bunlar, on sekizine giren herkesin büyük bir ihtimalle yaşadığı duygulardır. Ancak, âşikâr edilmeyen bu durum insanı, şiire heveslendirir. Şaire göre bu herkesin yaptığı bir şeydir. Aslında bunun gizlenmesinin de fazlaca bir anlamı yoktur; çünkü herkes bu durumdadır. Farkında olmadan şairin de düştüğü bu tuzak, aslında kendisine güzel hisler bahşeden, hayatının altın sayfaları hâline gelen bir durumdan ibarettir. Bu sebeple onu şiire âşina kılan, ilk şiirinin başlığı olan ve sevgili hayalleriyle dost eden de sevgidir. Bir lütuf olarak değerlendirdiği sevgi, onun yüreğinde bir kanat ve hayat kilidini açan bir vasıta. Onun için “visal dem”leri de, “hicrandaki gamlar” da tatlıdır. Şairin insanî sıfatlarla beşerîleştirdiği kâinat, onun bu hâlden dolayı kendisine tebessüm etmektedir:

*Yürägimdä his etdim qanât,
Tılsım kâbi âçılür häyât,
Visâldägi dämlärim şirin,
Hicrândägi şamlärim şirin,
Kûlib bâqar mengä kâinât...¹⁵⁸*

İnsanın kâinata böylesine farklı bakmasını sağlayan sevginin elbette nitelikleri ve yaptığı olağanüstü işler vardır. Aşk ve sevgi kelimelerini birbirinin yerine kullanan şair, bu duygunun gücünü, “*Sevgi şundäy nävbähârki, ù tikändin gül qılür, tâşgä cânù til bağışläb, zâğnı häm bülbul qılür.*”¹⁵⁹, “*Sevgi kelsä qaddi yâ häm yâş bølür*”¹⁶⁰, ifadeleriyle izah eder. Yine

¹⁵⁸ *Sevgi* (17)

¹⁵⁹ *Sevgi* (128)

¹⁶⁰ *Sevgi Kelsä* (284)

bunların olduğu yerde, yani “sevgi kòyidä”¹⁶¹ rüzgâr dahi “färâş”¹⁶² olmaktadır. Sevgisi olmayan bir güzeli kucaklamak yerine, taşı kucaklamak daha iyidir; çünkü taş bile insana sırdaştır, onun derdine merhemdir. Sevginin olmadığı meclisleri istemeyen şair, onun olduğu meclislerde kum yenilse dahi bunun aş olacağını, bir değer ifade edeceğini vurgular. Gerçek sevgi insanı binlerce cefa ile mücadele edecek güç ve kudrete eriştirir; ancak böyle düşünen birinin tahammül edemeyeceği tek şey ihanet ve sabırsızlıktır. Bu sebeple sevgisi olmayan bir “cânân”ın Erkin Vâhidov’un nazarında bir taş heykelden hiçbir farkı yoktur. Karşılığı olan sevgiyi her şeyden üstün tutan şairin, sevmeye değer gördüğü cânânda aradığı en önemli vasıf, vefadır. Vefasızlığa sadece kendisinin değil, kendisine tebessüm eden kâinatın bile tahammülü yoktur. Vefasızlığını cânân belli etmese bile bu durum “âsmânlärdä bir kùn faş” olacaktır. Aşk yolunu “firdävs yöl” olarak gören şair, tertemiz gönlü ile bu yolda başını feda etmeye hazırdır.¹⁶³

Şair yine bu duyguları terennüm ettiği *Üç Bälädän Saqläsin* (116) şiirinde, aşka düşmenin bir gam olmadığını belirterek, sevgiye bağlanan kişinin cefa ve ayrılığa duçar olmamasını temenni eder. Aşk acısından dolayı yanmış olan kalbini sevgilisine sunan şairin tek isteği sevgilisinin onu tekrar ateşe atmamasıdır. Bu şiirinde sevgiliyi güneşe teşbih eden şair, onun bir görünüp bir kaybolmasını doğal bir durum olarak değerlendirir; çünkü güneş tabiatı gereği bazen bulutların arkasına saklanır, bazen de yüzünü gösterir. Bu yönüyle güneşin doğal bir tabiat sürecindeki macerasını hüsn-i ta’lîl sanatıyla daha güzel bir sebebe bağlayarak ilginç bir bağdaştırma yapan Vâhidov; dostun sevgisiz, ahbaplığın dertsiz, sevgilinin de cefa eden olmasını istemez. Sevginin şimşeği ve ateşinde yanmayı kabullenir, lâkin kendi gönlünün yıldırım ve ateş olmasını istemez. Şair,

Yüztä cânım bòlsä hâr bir

¹⁶¹ agş.

¹⁶² agş.

¹⁶³ agş.

*Kâkilingga bir pilik,
Tâlâsiga òzgälärning
Kòngli çirmäş bôlmäsin.*¹⁶⁴

mısralarında, aşk derdi çekmesine rağmen, yüz tane canının olması hâlinde bile bunları sevgilinin her bir kakülüne bağlamak ister. Böyle bir fedakârlıkta bulunmak istemesinin sebebi, sevgilinin saçlarına başkalarının sıkıca sarılmış olmasına tahammül edemeyişidir. Bunun yanı sıra şair, dünyanın her köşesinde, her bucağında çok dert ve külfetin olduğunu dile getirir. Şairin kendisi bunlara uğramış olmayı istemesine karşın, sevgilinin bunları yaşamamasını arzular. Çünkü o, yanık kalbini avucuna koyup sevgiliye sunmuştur. Tek istediği ise sevgilinin bununla oynayıp ateşe atmamasıdır. Sevgilisi için her belâya razı olan âşık, sadece onun sıkıntıya maruz kalmasına, üzülmeye razı değildir. Şair yine bu şiirin son kısmında kendisine seslenmek suretiyle sevgiliye güneş diyerek bununla onu yücelttiğini ve ona bağlandığını belirtir. Ancak o, bu bağlanışın nihayetinde karşılaşabileceği bir ayrılığın ateşinde yanmaktan korkmaktadır. Bu nedenle güneşin bazen gizleneceğini, bunun için gönlün endişelenmemesi gerektiğini vurgular. Bu noktada sevgili her ne kadar âşığa yüz göstermese de sonunda yine de ona geri dönecektir.

Erkin Vâhidov, *Âyning Òn Beşi Qârânğu* (124) şiirinde, her ayın on beş gününün karanlık, on beş gününün aydınlık geçtiğini vurgulamaktadır. Bu durum, şairin ruh hâlinde birbirine zıt olan duyguların yaşandığının bir göstergesidir. Vâhidov için aşkın yaşanması, yanında azabı getirse bile yine de yaşanmaya değer bir duygudur, güzel ve tatlıdır. Böyle bir dert, insanı şiirle meşgul edip şair yapar. Esasında şairin bir avunma vesilesi olarak düşündüğü bu meşguliyet, âşığın derdi olan aşkın da devâsı olarak değerlendirilir. Sevgilinin yüz vermediği ve her zaman mustarip hâle soktuğu durumlarda âşık, sürekli olarak gözyaşı döker. Ancak bu gözyaşlarının âşık için hiçbir faydası yoktur. Çünkü aşk öyle bir ateştir ki, onun suyla söndürülmesi ve âşığın bu şekilde teskin olması da mümkün değildir:

¹⁶⁴ *Ûç Bälädän Saqläsin* (116)

Sevgidä kòksinggä tâmgân
Kòz yâşingdân fâydâ yoq,
Işq axır şundây âlâvki,
*Öçmägây ù sùv bilân.*¹⁶⁵

mısralarında, sevgide ağlamanın bir faydasının olmayacağı, çünkü aşk ateşini suyun söndürmeyeceği belirtilmektedir. Ancak insanı bu hâle düşüren aşk derdinin şifası şiirdir. Şair bunu “*zâhmâtı ışq dârd erûrsâ, zâhmâtı şe’rdür dâvâ*”, çünkü “*âğuning şifâsi, âğu bilân, deydilâr,*”¹⁶⁶ şeklinde izah eder. Elbette bu devâ birçok eziyetten ve cefadan sonra ortaya çıkar. Bu durumda şair “ağu”nun şifasının yine “ağu”da olduğunu söyler. Vâhidov, aşk derdiyle ortaya çıkan şairlikle meşgul olmayı kabul ettiğini, “*Mâyli, bû acib tâtli âzâbû bû şirin qâyğu bilân dâim men yâşây, bârçâ zâhmât mengâ bòlsin.*”¹⁶⁷ şeklinde dile getirir.

Şiirsiz, dolayısıyla aşksız geçen bir gençlik, aslında insan için kaybedilmiş bir değerdir. Vâhidov aşksız ve şiirsiz bir hayatın bir anlam ifade etmeyeceğini, “*Yâşligim - ùmrîm nâhârî, Işqu şe’rsiz ne hâyât?*”¹⁶⁸ şeklinde dile getirir. Şair bu sebeple “*tângni yâlgız gâflât âhli ùyqu bilân ötkâzûr.*”¹⁶⁹ der. Şiir ehli sabaha kadar şiirle meşgul olurken, aslında sevgilinin hayaliyle vuslata ermiştir. Bundan dolayı seher vaktinin uykuda geçirilmemesi gerekir. Çünkü bu zaman süresince, hayalen de olsa, sevgiliye kavuşmak söz konusudur. Bu sebeple şair seher vaktini uykuda geçirenleri “gaflet ehli” olarak tavsif eder.

Vâhidov’a göre “*kòngûl mûlkini târâc - âylägân ışq istilâsı*”nın¹⁷⁰ kendisidir. Ancak bu işin sonucunun ne olacağını bilemeyen şairin tek bildiği şey, düştüğü derdin çaresinin de yine sevgili olduğudur. Sevgiliyi saneme teşbih eden şair, onu kendisinin secdegâhı olarak görmektedir. Sevgiliyi

¹⁶⁵ *Âyning Òn Beşi Qârângû* (124)

¹⁶⁶ *agş.*

¹⁶⁷ *agş.*

¹⁶⁸ *agş.*

¹⁶⁹ *agş.*

¹⁷⁰ *Işq İstilâsı* (131)

mabudesi kabul eden şair, sevgiyle meşgul olanların değil, aslında sevgisiz olanların dinsiz olduğuna hükmeder¹⁷¹.

Genel bir kanaat olan aşkın dostlukla başladığı düşüncesini reddeden şair, durumun aslında bunun tam tersi olduğunu düşünür. Sevgilinin bu şekilde düşünmesi ve bu düşüncesini de açıkça söylemesi, esasında âşıklarının kendisine olan meylini kesme isteğini göstermektedir.

Yükseklerde uçan bir kuşu avlamanın herkesin arzusu olduğunu vurgulayan şair, onun yükseklerde “pervaz” etmesinden dolayı “giryân”dır; fakat arzusu yine de bu kuşu yakalamaktır. Sevgiliyi yükseklerde uçan bir kuşa teşbih eden şair, aşkı da av ve avcı çerçevesinde kurulan bir benzetmeyle izaha çalışmıştır.

*Neçùn hùsnù sādâqatnı
Egiz tuğmäbdi bû âlâm
Tâbiât qasdidir yäki
Bû häm bittä xatâsıdır.*¹⁷²

mısralarında âlemde, güzellik ile sadakatin hiçbir zaman bir araya gelemediğini belirtir. Çünkü sevgili güzeldir, fakat âşığa sadık değildir; şaire göre onun böyle olması ya kaderin bir oyunu, ya da sevgilinin bir hatasıdır.

Sevgili her ne kadar cefa etse de şairin ümidini kaybetmeyeceği görülür. Bu nedenle şairin gönlü sürekli olarak onun yolunda yatar:

*Câfâ qıl, mäyli, dilbar,
Väsl ümidin qoymägäy Erkin,
Yâtär yòlingdä kònglim -
Bir şirin sòzning gädâsıdır.*¹⁷³

Aşk derdi yüzünden şiirle meşgul olmaya başlayan âşık, yazdıklarının şiir ehli tarafından aşk manzumesi olarak değerlendirilmesine şaşırır. Buna rağmen şair, kendi yazdıklarını, sevgi divanının dibacesi olarak görmektedir.

¹⁷¹ agş.

¹⁷² agş.

¹⁷³ agş.

Dildä Işq Däryâçadır... (133) adlı şiirinde de belirttiği üzere, aşk avuntusu olarak yazılan bu şiirler, sevgilinin gözlerinin arzusuyla söylenmiştir, bu nedenle de güzeldir. Aslında âşık için önemli olan, şiir ehlinin onun şairliği ve şiirleri hakkında söyledikleri değil, sevgilinin gözlerinin arzusuyla terennüm ettiklerini sevgilinin takdir etmesidir. Şair burada şiirini bir goncaya teşbih eder, bu hâliyle asıl güzelliğine henüz ulaşamamış olan şiirleri, güzellik güneşinde gün geçtikçe, olgunlaştıkça daha güzel açacak ve nihayet esas güzelliğine kavuşacaktır:

*Ähli şe'r bâlki kitâbım
Nâzmi ısq deb âçadır,
Yoq, kitâbım sevgining
Devânıgâ debâçadır.*

*Közläring ârzüsidä
Tüzdim nävâ, zebâ sänäm,
Nästärin köz âçib äytsin,
Şe'ri hām zebâçadır.*

*Bâlki ü zebâçâ ermäs,
Bâlki ü bir ğunçadır,
Hüsning âftâbıdä ämmâ
Kün säyin zeb âçadır.¹⁷⁴*

Sevgilinin adının dahi söylenmesi âşığı “lâ”ı eder, şaşırtır; ama bundan etkilenen sadece o değildir. Şair kendi vaziyetini dikiş dikmeye hazırlanan bir kadına benzetir. Buradaki kadının elindeki ipi iğneye geçirmeye çalıştığı gibi şair de kalem iğnesinden şiir ipini geçirmeye çalışmaktadır. Şairin çizdiği tabloda görülen en önemli husus, sevgilinin adının duyulması hâlinde kalem iğnesinden şiirin ipinin kaçmasıdır:

Vâh, äcâb, nâmingni äytsäm

¹⁷⁴ *Dildä Işq Däryâçadır...* (133)

*Lâl bôlûr til h  m köngil,
  e'r ipi n  g  h qal  mning
  gn  sid  n q    dir.*¹⁷⁵

A  k   airi Erkin V  hidov'un şiirlerini okuyan a  k m  ptel  ları buna bir türlü kanmamakta ve bunları tekrar tekrar okumaktadırlar.

V  hidov, kendi yazdığı şiirlerin güzelliğini farklı bir sebebe ba  lamaya çalışır. Ona göre gönlündeki a  k, deryalara denktir. Bunun lisan ile tarif edilebilen kısmı ise, sadece deryanın bir damlası niteliğindedir. V  hidov'a göre belli bir estetik seviyeye çıkmış   iirleri az olsa da, onun gönlündeki a  k derya gibidir ve mutlaka bu şiirler çoğalacaktır:

*Erkinning dev  n  d  n he  
T  lm  s   k  ngling, ne t  ng,
Tild     e'r bir qatra b  ls  ,
Dild       q d  ry    dir.*¹⁷⁶

“D  rd at  lg  n k  rı     q dilg   ilk b  r t    di n  g  h”¹⁷⁷ diyen şairin ilk defa     k olduğu görülür. Dert olarak adlandırılmasına rağmen, şair için aslında bu bir dert değil, bil  kis onun derdinin dev  sıdır. Şair bu noktada     k olmanın mı, yoksa aşksız kalmanın mı ızdırap olduğundan emin değildir. Ona göre, aşkın sahibi olmak isteyen gönül, gerçekten a  k elemini   eker. A  k ateşinin düştüğü gönüle başka dertler yabancısıdır. Şair bu durumda bir a  k hastasıdır ve kendisinin bu durumunu şiirlerine aksettirecektir. V  hidov bunun için şiirlerinde aşkı işlemektedir. Ancak böyle olmasına rağmen şair,     kl  ğın ne demek olduğunu henüz kavrayamamıştır. Şair,     kl  ğın şiirlerinde dile getirir. Aslında bu da aşkı bir nevi itiraf etmek demektir. Şair aşkını itiraf ettiğinden beri çaresiz beklemektedir.

Erkin V  hidov, *  zh  rı     q* (141)   iirinde dile getirdiği üzere bir taraftan aşkın olduğu yerde başka derdin olmayacağını ifade ederken, diğer taraftan

¹⁷⁵ ag  .

¹⁷⁶ ag  .

¹⁷⁷ *  zh  rı     q* (141)

da gönlüne ilk defa ansızın düşen aşkın neden dert olarak adlandırıldığını anlamamaktadır. Çünkü başkalarının dert olarak adlandırdığı bu duygu, onun dertlerinin devâsıdır; yüreğine aşk ateşi düşen kişiye başka dert yabancısıdır. Bu derdinden dolayı o, şiir kaygısına düşmüş ve şair olmuştur; ama o yine de sevgiliyi yana yana terennüm etmesine, aşkı anlatıp, sevgi secdegâhına sığınmasına ve aşk sözünü şiirine koymasına rağmen hâlâ âşıklığın ne olduğunu ve aşkın esrarının neye benzediğini bilememektedir:

*Dilgä ilk bâr tüşdi nâgâh
Därd atâlgân kârı ısq,
Därd debân kim äytmiş âni,
Därdlärimgä dârı ısq.*

*Âşıq ölmäkmü äzâb, yâ
İşqsiz ölmäk iztirâb,
Zârı ısq bôlgây kôngil,
Gärçänd çekâr âzârı ısq.*

*İşq ôtı tüşgân kôngilgä
Özgä därd begânadır,
Men bôlibmân, vâh äcâb,
Därdmändı şe'r, bemârı ısq.*

*İşq sòzin şe'rimgä sâldim,
İşq bilân yândim vâ lek -
Bilmäm, âşıqlık nâdir,
Bilmäm, nâdir asrârı ısq.¹⁷⁸*

Erkin Vâhidov, sevgilinin kirpiklerini “ok”a benzettiği *Kiprigingdân Oq Ûzib* (94) şiirinde, klâsik şiire ait bir mazmunu kullanmaktadır. Ok, âşığın göğsüne saplânmış hâldedir. Bu benzetmeyle sevgilinin âşığa bakması anlatılmak istenmektedir. Bu bakış karşısında sevgiliye olan meyli âşikâr

¹⁷⁸ agş.

hâle gelse de, âşık yine de bu meylini zapt etmek için çukur kazıp gönlünü oraya gömerek ceset eylemiştir. Burada ölüm imgesini kullanan şair, gönülün kalpte olduğu düşüncesinden hareketle hüsn-i ta'lîl sanatına başvurur. Âşık, ağlamamak için susuz gönlü içmesin diye gözyaşının önünü kirpiğiyle kapamıştır. Şair, reel bir durumu farklı bir bakış açısıyla izah etmek amacıyla tecâhül-i ârif sanatına başvurur. Vâhidov'a göre aşk insanın başına gaflet anında gelir. Bundan dolayı gam askerinin başında olan ve âşığın gaflet anını fırsat bilen sevgilinin girişiyle gönül mülkü talan, kalp evi viran ve âşığın teni pare pare olur:

*Sen òzing kirding kòngilgä
 Ğam sipâhin başidä,
 Ğaflät üyqusidä erdim,
 Äyt, neçük fähm äyläding?
 Sen kòngil mülkini târâc,
 Qalb üyin väyrân etib,
 Pârä qıldingmü tänimni,
 Cânıma rähm äyläding.* ¹⁷⁹

Âşık böylesine sıkıntılı bir durumun ortaya çıkmasına rağmen kendi kendisine metin olmayı ve korkmamayı telkin eder. Gam ordusunun önünde bütün kılıçlar kendisine çekilmiş olsa bile şair, korkmamaktadır.

*Âşiq òlding, ey kòngil,
 Ğam läşkäridän qorqmägil,
 Barı çâpqu âlddä, Erkin,
 Ne üçün vähm äyläding?* ¹⁸⁰

Şair, sevgilinin gerçek mi, yoksa kendi muhayyilesinin bir ürünü mü olduğundan emin değildir. Onun bildiği tek şey, sevgiliyi gördüğü anda aklının başından gittiğidir. Sevgilinin, hayalin cilvesi olan bir nazenin mi, yoksa güzelliğiyle periyi andıran ve gazellere konu olan sevgili mi

¹⁷⁹ *Kiprigingdän Oq Üzib (94)*

¹⁸⁰ *agş.*

olduğundan emin olamayan şair, “*ârâzi gül, sâçi sünbül, bir tâni siymin*”¹⁸¹ diyerek onu saç sünbül, çehresi gül, teni gümüş olan bir güzel şeklinde tasvir eder. Buradaki benzetmelerle âdeta sevgiliyi kokusu, rengi ve teni açısından yeniden tarif etmektedir. Böyle bir güzelin elbette emsâli de yoktur; o, Ferhat’ın Şirin’inden de güzeldir. Bu itibarla şair, bir taraftan sevgilisinin güzellik unsurlarını verirken, diğer taraftan da Ferhat ile Şirin hikâyesine telmihte bulunur. O, sevgilisinin Şirin’den daha güzel olduğunu, böylece Şirin’in de bir yalan olacağını düşünmektedir.

Şiirini meydana getiren her beyti bir güle benzeten Erkin Vâhidov, aşkın anlatılabilmesi için dünyanın gülistanının yetmeyeceğini düşünür. Şair bu yöndeki düşüncelerini *Dâstângä Yâz* (100) şiirinde şöyle dile getirilmektedir:

Kel, mùhabbât lâzzâtin
Ta’rif etib dâstângä yâz,
Tùrfä gùllârdân tikib,
Hâr bâytini böstângä yâz.

Sevgi nâzmigä câhânning
Gùlistâni yetmägäy.
Nùr qalâm birlän mùhabbât
Şârhini âsmângä yâz.

Lâlägùn äylâb yänä
Mağribù mäşrıq üfqını,
Bir ğazâl vâsligä baxş et,
Bir ğazâl hicrângä yâz.

Ta’rifi ıışq dârdigä
Etgin yüräk qânın siyâh,
Dilgä yâz dilbar sòzin,

¹⁸¹ Äzgänüş (51)

Cânân sòzini cângä yâz.

*Dârdni sen hâr kimgä äytib
 Âhû färyâd etmä kòp,
 Kùysä câning, cânâcâning,
 Şävqı càn cânângä yâz.*

*Bâhräsiz âldidä, Erkin,
 Âçmä kòngil daftarın,
 Neki yâzsäng, dil sòzini
 Änglägän insängä yâz.*

Erkin Vâhidov, bu şiirinde aşkı tarif etmek gayesiyle yürek kanını mürekkep yapmış, dilber sözünü gönle, cânân sözünü cana yazmak suretiyle derdini dile getirmiştir. Şaire göre, aşkın yazıya dökülerek dile getirilmesi oldukça zor olmasına rağmen bunun için meşgul olmak yine de güzel bir iştir. Çünkü aşk zevkinin lezzetini ancak şiirle, destanla anlatabilmek mümkündür. Ancak sevginin/aşkın manzum olarak anlatılması, onun tarif ve tavsifine kâfi gelmez. Bu durumda şair, nurdan bir kalem ile sevginin şerhini gökyüzüne yazmalıdır. Burada güneş nurdan bir kaleme teşbih edilirken, gökyüzü de şairin sanatını icra ettiği, daha doğrusu sevgiyi şerh ettiği bir mekân olarak ortaya konulmaktadır. Güneşin batışıyla ortaya çıkan gurup vaktinin kızılığına bürünen gökyüzünün bu hâlini yazdığı şiirde yorumlayan şair, var olan reel bir durumu kendi hayaliyle süsleyerek farklı bir nedene bağlamaktadır. Âşığa, aşkını anlatmak için bir gayret içerisine girmemesini tavsiye eden şair, bunu anlatmaya güç yetmeyeceğini vurgulamaktadır. Bu sebeple o, her önüne gelene derdini açmayı, ağlayıp sızlanmayı hoş görmez. Şayet aşk yüzünden çekilen bir ızdırap söz konusu ise ve bu yüzden de can yanmışsa, bu durumu “*cancağızın can şevkine yazma*”yı arzu eder. Aşkın herkes tarafından hoş görülecek veya takdir edilecek bir duygu, âşığın hâllerinin de tasvip edilir bir hâl olamayacağını düşünen Vâhidov, derdin, derdi bilenle konuşulmasını yeğler. Çünkü kıymet

bilmeyenle bu konu hakkında dertleşmek, âşığı halkın önünde rüsvay edecektir. Bu nedenle yazılacak ne varsa, bunun gönül sözünü anlayana yazılması, gönül defterinin de kıymet bilene açılması gerekir.

Erkin Vâhidov, *Dâstângä Yâz* (100) adlı şiirinin başlığını metinde geçen bir söz grubundan seçmiştir. Konusu aşk olan bu gazelde, esas itibarıyla aşkın şiirle anlatılması gerektiği düşüncesi işlenmiştir. Şair, bu yüzden muhabbet lezzetinin tarif edilip destana yazılması gerektiğini düşünür. Şiirde yer alan “tûrfä güllär” ifadesinde kastedilen şey, şiirin beyitlerini oluşturan söz varlığıdır. Ancak, yine de sevgi hakkında o kadar çok şiir yazılmış ve yazılacaktır ki, dünya gülistanı bu güllere kâfi gelmeyecektir. Bu sebeple nurdan bir kalem, sevgiyi anlatan şiiri gökyüzüne yazacaktır. Şair,

Lâlägùn äyläb yänä
Mağribù mäşrıq üfqını,
Bir ğazäl vâsligä baxş et,
Bir ğazäl hicrângä yâz.

mısralarında, doğu ve batı ufuklarını lâle rengine boyayıp vuslata bir gazel hediye etmek için âdeta kendi kendisini ikna etmeye çalışır. Vuslatın yanı sıra, hicrana da bir gazel yazılmasını arzu eden şair, doğu ve batı ufuklarını lâle rengine boyamakla yeni kullanımları ve yeni terkipleri kastetmektedir. Bu tür söz varlıklarıyla vuslat ve hicrana bir gazel yazılmasını arzulamaktadır. Şair,

Ta'rifi ısq dârdigä
Etgin yüräk qânın siyâh

mısralarında aşkın tarifini, ancak mürekkep yerine kanla yazılacak bir yazının dile getirebileceğini belirtir. Yürek kanından maksat, gönüldeki aşktır. Bununla birlikte o, “*dilbar sözün dilgä, cânân sözini[n] cângä*” yazılmasını ister.

“*Dârdni sen hâr kimgä äytib kòp âhù färyâd etmä*” diyen şair, bir bakıma şiir yazmanın tam karşısında bir tavır sergiler; çünkü her önüne

gelene derdini söyleyip çok feryat etmek, can yansa bile bunu başkalarına sezdirmek doğru değildir. Asıl yapılması gereken şey, “*Şāvqı cãn cãnângä yâz*”maktır. Onun böyle düşünmesinin sebebi, anlatılacakların kıymet bilmeyenin önünde söylenmesinin bir mânâ ifade etmemesidir.

İnsanoğluna ezelden miras kalan aşkın merkezinde kadın vardır. “*Âlämdä äyâl mädhigä dâstân tûgämäydir*”¹⁸² diyen Vâhidov, bunun neticesi olarak da “*çùn ıışq tûgämäs, ıışqdägi armân tûgämäydir*”¹⁸³, der. Cihanda her ne varsa yanar yok olur, fakat aşk ateşinde ebediyyen yanan can bitmez. Güzellik ehlinin naz ve işveleri bitmeyeceği için, aşk ehlinin de inilti ve efgânı bitmeyecektir. Vâhidov da aşkı Hâfız, Sâdi ve Nevâî gibi yana yana terennüm etmiştir ve bu durum başkaları tarafından da devam ettirilecektir. Erkin Vâhidov, ezelden ebede var olacak aşkı, *Cãn Tûgämäydir* (285) şiirinde şöyle anlatır:

*Âlämdä äyâl mädhigä dâstân tûgämäydir,
Çùn ıışq tûgämäs, ıışqdägi armân tûgämäydir.*

*Nâzm etdi tûgäl Hâfizü Sa’diyü Nâvâiy,
Ne qâldi, demäng, şâiri dâvrân tûgämäydir.*

*Gär ärsäi aş’âr esä ıışq bähsigä mäydân,
Mäydândä çävândâz kòpù, mäydân tûgämäydir.*

*Xusn âhli uçùn bòlmäs ädâ nâzû ädâlär,
ıışq âhli uçùn nälâyü äfgân tûgämäydür.*

*Här neki yânär, yoq bølädür, lekin äcäbkim,
Mängü yânäräk ıışq òtidä, cãn tûgämäydir.*

Erkin Vâhidov, aşkla meşgul olanın hayıflanmaya hakkı olmadığını, hatta canından bile ümit kesmesi gerektiğini, *Mäsäl Bârkim...* (145) adlı

¹⁸² *Cãn Tûgämäydir* (285)

¹⁸³ *agş.*

şairinde dile getirir. Şair bu şiirinde, beyitlerin ilk mısraı ile bir olay yahut duruma vurgu yaparken, aynı beytin ikinci mısraında ise bunlar hakkında söylenen meselleri verir:

*Kùlib yùrgäy edim bir vaqt
Oqıb Macnùn cùnùnidän,
Degäylär, özgädin kùlmä
Özingdän bòlmäyin âgâh.*

Vaktiyle Mecnûn'un hikâyesini okuyan ve onun bu hâline gülen şairin kendisi de bu duruma düşmüştür. Onun bu hâline uyan mesel ise, insanın kendinden haberdar olmadan başkasına gülmemesidir. Başlangıçta şair, güzelin hoşuna gideceğini düşünerek şiir yazmış, ancak bu sürecin sonunda kendisi de âşık olmuş; yani kendi kazdığı kuyuya düşmüştür. Sevgilinin zulmünden dolayı âşığın gönül mülkü perişan olmuştur. Buna sebep ise, zalimin şahlık etmesi hâlinde ülkenin viran olacağıdır.

Güzelliğine hayran ettiklerinin gönlünü viran eden sevgili, “*Sehr äyläb âşikârâ, bändi pinhân äylä*”mek¹⁸⁴ suretiyle şairi kendine âşık etmiştir. Aşka düşen kişinin ağzının sıkı olması gerektiğini, “*Men-kù sâdıq mähräm erdim âğzı mähkäm*”¹⁸⁵ ifadesiyle dile getiren Vâhidov, bu sebeple samimî ve sadık bir dost olan âşığın, “*Işq sırın etmäsdim âşkâr bòlgünimçä tâki xâk*”¹⁸⁶ mısraıyla ölüp de toprağa girinceye kadar aşk sırrını âşikâr etmeyeceğini belirtir. Şair, “*Şâfqat istäb nâla qıldım, ânt içib yâqamni çâk*”¹⁸⁷ eden âşığın çaresizliğini, “*Nälâyü âfğaning dilbaringgä yetmädi*”¹⁸⁸ diyerek dile getirir. Bu perişan hâline rağmen, “*Yetsä häm yâ bemehr yâr zärrä pârva etmädi*,”¹⁸⁹ ifadesiyle, sevgilinin merhametsizliğini ortaya koyar. Âşığın içten içe yanmak suretiyle ettiği feryatların zalim sevgiliye ulaşmadığını düşünen ve “*kòp*

¹⁸⁴ *Nävâiy Ğazâligä Muxammäs* (152)

¹⁸⁵ *agş.*

¹⁸⁶ *agş.*

¹⁸⁷ *agş.*

¹⁸⁸ *agş.*

¹⁸⁹ *agş.*

*zähming bitdi vâ lekin ışq zähmi bitmädi*¹⁹⁰ diyen Vâhidov, birçok derdinin bitmesine rağmen aşk derdinin biteceğinden emin değildir.

Nävâiy Ğazâligâ Muxammäs (152) adlı şiirin genelinde, bülbül ve gül mazmunlarını kullanarak, bunların hikâyelerine telmihte bulunan şair, sevgiliyi de insanları kendine sihirle bent eden bir büyücüye teşbih eder.

Sevgiyi bütün güzelliklere denk gören şaire göre “aşk” ve “hicran” âleme, “fedakârlık” ve “cünûn” ise şaire mirastır:

*ışqu häcr âlämgâ merâs,
Bòylâ merâsdür âzâl
Bizgâ Fârhâddân fidâlik,
Bizgâ Mäcnündân cùnùn.*¹⁹¹

Aşkın bir güneş, her şeyin de onun etrafında pervane olduğunu, “*ışq bir âftâbdür münâvvâr*”¹⁹² ifadesiyle dile getiren şaire göre, “*Zärrädân Zùhrâ qadâr*”¹⁹³ her şey, “*Ûl quyâşning tegrâsidâ besûkùn*”¹⁹⁴ dolaşırlar. Bu sebeple kendisi de aynı arzuyla doludur.

*Qân emâsdür cism ârâ Ûl,
Şù'lâsidür ışq ôtın,
Mòy emâsdür tân ùzâ bül,
Soxtâ cānimdân tûtùn.*¹⁹⁵

mısralarında ifade edildiği üzere şaire göre, bedendeki kan aslında sevgi ateşinin sırrı, bu sırra bütün vücudu ve benliğiyle kapılmış olan âşığın tenindeki tüyler de aslında aşk ateşinde yanan canının dumanıdır. Böyle bir ateşin içinde olan âşık, bu aşkın âkıbetinden de ümitsizdir. Muhtemeldir ki bu ateşi yakan ya onu tamamıyla yakıp kül edecek veya semender gibi yeniden doğmasını sağlayacaktır:

¹⁹⁰ *agş.*

¹⁹¹ *Sevgi Âtâşi* (255)

¹⁹² *agş.*

¹⁹³ *agş.*

¹⁹⁴ *agş.*

¹⁹⁵ *agş.*

*Bilmädim, ùl âtäş içrä
 Òrtänib bòlgùm ädâ
 Yâ sãmändärdek çıqarmän
 Òt ärâsidän bütün.*¹⁹⁶

Şair semender hikâyesine yaptığı telmihle her şeye rağmen ümidinin bulunduğunu dile getirir.

Âşık her ne kadar aşkı gizleme âdeti olsa da, elinde olmayan sebeplerden dolayı sıkıntıdadır. Çünkü “*xas içidä çoğni pinhân äylämäk mümkün ermäs*”tir; bundan dolayı onun bedenine “*ışq yânğın sâlib bükün âşikâr ol*”muştur.¹⁹⁷ Böylesine yakıcı bir ateş olan aşk ve bu ateşte yanmış olan âşığın hâli, insanlığa ezeli bir mirastır. Bir cenk meydanı olan aşkta Vâhidov’un kendisi ne iltir, ne de son olacaktır; çünkü tarih bu ateşte yananların örnekleriyle doludur. Ferhat ile Mecnûn bunun hemen herkes tarafından bilinen örnekleridir. Bir taraftan Ferhat ile Şirin ve Leylâ ile Mecnûn hikâyesine telmihte bulunan şair, diğer taraftan da kendisini Ferhat ve Mecnûn’la mukayese etmektedir. Kendisi aşk derdini çekme hususunda, Ferhat ve Mecnûn’dan daha ileridedir, ızdırabı onlarınkine göre daha büyüktür. Çünkü Ferhat fedakârlığıyla, Mecnûn cünûnuyla bilinirken, şairde bunların her ikisi de mevcuttur.

Âlemden kâr ümid ederek sevda denizine girilmemesi gerektiğini, “*Kirmä sävdâ bährigä âlämdän istäb sudkim*”¹⁹⁸ şeklinde ifade eden şair, pişman olacak bir günahı olmadığı hâlde, bunu ispat edecek delili ve şahidi olmadığını söyler. Halk ne onun feryadını duyar, ne de ona hâmi olur; bu sebeple şair, sevgilinin kapısına sığınır. Bu çaresizliğini, “*Nä söz dermän âğız açib, zäbânsiz, kimsäsiz, yâlgız qâşingdä kelib tiz çòkdim*”¹⁹⁹ diyerek dile getiren âşık, sevgilinin huzuruna gelir. Çünkü onun sevgilisinden başka sığınacak yeri yoktur. Hâlini beyan ettiği sevgilisinin kendisine inanmasını bir

¹⁹⁶ agş.

¹⁹⁷ agş.

¹⁹⁸ Nāvāiy Ğazāligā Muxammās (264)

¹⁹⁹ agş.

lütuf olarak kabul eden şair, perişan hâlini onun görmesini ister. O, öyle bir hâldedir ki, “*tøkärgä yâş, deyärgä söz häm âh tärtärgä âhi*”²⁰⁰ yoktur. Aşk ve sevgiyi karışık bir yol olarak tarif eden şair, “*Bù särsân yöldä behämrah, dilxâh mänzili[ni] tãpãlmãm. İlâhim, mühabbätdän bõläk, säcdägâhim yoq billâh*”²⁰¹ diyerek hem perişanlığını, hem de çaresizliğini dile getirir. Başındaki sıkıntılara rağmen yine de “*Bù âlämdän kòngil üzib, yâñib ketsãm, vucûdim kùl [olsa] iştibâhim yoq [ki] bù küldän ıışq bağıda bir gül ünär*”²⁰² diyerek ümitli olduğunu bir kez daha tekrar eder.

Aşka düşmeyi, “*çemenden ayrılıp yokluk çölüne düşmek*”²⁰³ olarak izah eden Erkin Vâhidov, yine de onu meşgul olmaya değer bir iş²⁰⁴ olarak görür. Hatta aşk derdiyle meşgul olma bahtiyarlığının ve zenginliğinin, dünyadaki hiçbir zenginde bulunmadığını “*mâyli, zâr sizlãrgä bõlsin, mengä zâr ıışq içrä bäs, [çünkü] bù xazinãm âhli dũnyâ içrä heç bir bãyda yoq,*”²⁰⁵ şeklinde açıklar.

Aslında bir tuzak olan aşka yakalanan kurbanlar oldukça fazladır. Bu tuzağa düşüp de sevgiyle iştigal eden âşığa her şey güzel görünür. Herkesi kendisine müptelâ kılan zalim, her şeyi yakıp kül eder, âşığını şiirle meşgul ederek sevgiyi onun hayatının mazmunu hâline getirir.²⁰⁶ Aşk görünüşte böylesine sıkıntılı bir durum gibi görünse de, şair “*Mühäbbät birlä çekkän ğurbäti rãhät bilän, vâ lekin mühabbätsiz işräti külfät bilän*”²⁰⁷ denk tutar. Sevgi ateşini, “*heç qaçân dõzaxgä*”²⁰⁸ kıyas etmenin doğru olmadığını söyleyen şair, bunun sebebini “*neçũnkim, mengä nũrli tä'lätĩng cännät bilän tengdũr*”²⁰⁹ diyerek izah eder.

²⁰⁰ Qılürmãn Tävbälär (274)

²⁰¹ agş.

²⁰² agş.

²⁰³ El Netib Tãpğay Meni... (289)

²⁰⁴ Mendä Bär ıışq İçrä Ğam... (290)

²⁰⁵ agş.

²⁰⁶ Sevgi Kelsä (284)

²⁰⁷ Mühäbbät Birlä (254)

²⁰⁸ agş.

²⁰⁹ agş.

Yoq Emiş Ärzüdä Äyb (92) şiirinde aşk, seven ve sevileni tuzak, avcı, av ile sembolleştirir. Şair, âşık olduğu için gönlünün tuzağa düştüğünü düşünür; fakat kendisinin bunda ne günahı ve ne de ayıbı vardır. Aslında ayıp, gönül kuşuna tuzak kuran o iki “cadu”dadır. Gönül kuşu benzetmesiyle, gönlün sürekli olarak sevgiliden sevgiliye uçtuğu, âşığa tuzak kuran iki “cadu” ile de sevgilinin gözleri kast edilmiştir:

*Câdû kòzlâr bândi yâlgız -
Sen emäs, tûtqun yüräk,
Ävväl âxır kòhnä meräs
Işq degän tûyğudä äyb.*²¹⁰

Aşk ve onun arkasından gelen bağlılık, hayatta yaşanabilir bir durumdur. Ezelî bir miras olan aşk yüzünden âşığın rengi hastalık ve güçsüzlüğü ifade eden “*kährabâ*”ya²¹¹ dönmüştür. Âşık, bu hâlini ve başına gelenleri kabullenmiş görünür. Bunun yanı sıra, başına gelen her şeyden de kendisini sorumlu tutar.

“*Sen- kû Zühräsän fälâkdä*” ifadesiyle sevgiliyi Zühre’ye benzeten şaire göre, bütün güzellikleri üzerinde toplayan güzele âşık olmak da ayıp değildir.

Vâhidov, *Nä Qılsin* şiirinde, yaşanan bazı durumların normal olduğunu, hatta yaşanması gerektiğini ve bu süreci değiştirmeye de kimsenin gücünün yetmeyeceğini vurgular. Bu nedenle aşk ehli, perişandır ve bu perişanlığı bir başkası düzeltemez. Gurur ve kibir onları bu hâlden vazgeçiremez:

*Işq ählidir pärişân,
Özgä binâ nä qılsin.
Şe’r ählidir devâna,
Kibrû hävâ nä qılsin.*²¹²

²¹⁰ *Yoq Emiş Ärzüdä Äyb* (92)

²¹¹ *agş.*

²¹² *Nä Qılsin* (120)

Şairin, dolayısıyla âşığın bu durumu karşısında kayıtsız kalan güzelliği, yani sevgili, sadakatsiz ve vefasızdır:

Hùsn âsli bevâfâ- kù,
Gâr ûngä bòlsä mağrùr,
Hùsn âhlining òzidä
*Sidqu vâfâ nâ qılsin.*²¹³

Âşık olan, kendisini şiirle teselli eder. Artık onun tek dostu da, sırdaşı da kâğıt ve kalemdir. İnsan eline kalemi aldıktan sonra artık bir ömür boyu sevgiliyi terennüm edecektir. Emsâlsiz bir ateş olan ve insanın her şeyini alıp ona sadece ızdırıp ve sıkıntı bırakan sevginin bir başka şeyle mukayese edilmesi söz konusu olamaz. Sevgi, taş ve terazıyla tartılmaz, altın ve inciyle ölçülemez:

Sevgini târtib bølürmü...
Tâşù tarâzù bilân,
Mehrni òlçäb bølürmü
*Zâr bilân, incù bilân?*²¹⁴

Ezelden beri görünüşü aynı olan ve şeydalarının gözyaşından umman, âhından boran yapabilen sevgi yahut aşkın verdiği ızdırabın aşıkâr edilmemesi, bu derdin devâsıdır:

Mùhabbât nâgähân dildä
Yâzib kùrtäk, âçibdir gùl,
Ümidvâr Erkining, cânâ,
*Bù gùldän bir sāmār bølğay.*²¹⁵

Erkin Vâhidov, aşk ve sevgi konularını ele aldığı şiirlerinde, “aşk” ve “sevgi” kelimelerini birçok yerde birbirinin karşılığı olarak kullanmış ve bunları birbirinden ayıran bir çizgi koymamıştır. Vâhidov, bu şiirlerinde aşkın ve sevginin ne olduğunu tarif etmiş; âşık olanın başına nelerin geldiğini ve

²¹³ *agş.*

²¹⁴ *Sevgini Târtib Bølürmü...* (123)

²¹⁵ *Sāmār Bølğay* (103)

âşığın hâlini anlatmıştır. Bunların yanı sıra, bu konuları işlediği şiirlerinde, aşk ve sevginin devâsının ne olduğunu da göstermeye çalışmıştır.

Çağdaş Özbek edebiyatının önde gelen lirik şairlerinden olan Erkin Vâhidov'un şiirlerinin çoğuna hâkim olan lirik duygu ve ifade tarzı, aşk şiirlerinde kendini daha çok hissettirir. Siyasî hadiselerin ortaya koyduğu gündemle, insan ve cemiyet meseleleriyle uğraşırken hiçbir zaman lirik tavrını ve âşıkâne duygularını şiirlerinde terennüm etmekten geri durmamıştır. İnceleme konusu olan 422 şiirinden 48 tanesi doğrudan doğruya bu bahse aitken, bazı şiirlerinde de dolaylı olarak bu temayı işlemiştir. Klâsik edebiyatın aşk motiflerinin, estetik örgü ve duygu tarzının neo-klâsik örneğini veren Vâhidov, bunların dışında modern aşk şiirleri de yazmıştır. Yazıldığı yıllarda dilden dile dolaşan, hatta birçoğu bestelenen bu şiirler, onun şairlik kudretini ve lirik dünyasının zenginliğini aksettirmektedir. Şair, birçok şiirinde aşkı ve doğal olarak da sevgiliyi olağanüstü derecede yüceltir.

Erkin Vâhidov'un bu grupta yer alan şiirlerinin teması, aşkın getirdiği çeşitli meselelerle çok yakından ilgilidir. Şiirlerinde bu temayı işlemesi, onun özellikle romantik bir aşk şairi, bir sevgi ve bir gönül adamı olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Bu şiirlerinde pek coşkunun, zarif ve taşkın bir üslûp kullanmıştır. Aşk konusunda geleneğe bağlı olan Vâhidov, aşkı kaderin kalbe oynadığı yaman bir oyun olarak değerlendirir.

Vâhidov, aşk konusunu terennüm ettiği şiirlerinin çoğunda aşkla tabiatı birlikte işlemiş, tabiat güzellikleri ile aşk duygusunu özdeşleştirmiş, tabiatın temiz kucağında sevgilisi ile birlikte baş başa geçirebileceği anları tahayyül etmiştir. Bu iki kavramı bazen tam anlamıyla özdeşleştiren şair, güzel bir ilkbahar sabahının parıltılı güneşi altında, su kenarlarında, bahçelerde ve mavi göğün altında yaşanan bir aşk tasviri yapar.

3.2. Sadakat

Samimî olmak, körü körüne teslim olmayı değil, aksine sorgulamayı gerektirir. Erkin Vâhidov, bunu “Sâddâlik” şiirinde söz konusu eder. Şair, körü körüne bağlanmayı akılsızlık olarak değerlendirir. Teslimiyet ve kendisine söylenen her şeyi sorgulamadan kabul etmek, samimiyet olarak değerlendirilemez. Bunun aksine bir davranış, yani her hususun birilerine danışılması ise insanın tek başına karar verilebilmesine engel teşkil edecektir. İnsanın kutsal saydığı değerlere sadakatle bağlı olması gerekir; ancak bu durum teslimiyeti, yani sorgulamamayı gerektirmemelidir. İnsanın kendisini ifade edebilmek ve başkalarından farklı olduğunu gösterebilmek uğrunda bağlandığı değerlerden kopmaması icap eder. Her ne kadar, böyle değerlerde ısrarlı olursa da içinde bulunulan şartlar bazen insanı bunun aksine davranmaya yöneltebilir.

Erkin Vâhidov “Sâdâqat” (219) adlı şiirinde, korkuyu sadakatin ikiz kardeşi olarak değerlendirir. Böyle düşünmek ise insanın hayatını çekilmez hâle getirecektir. Bu şiirde böyle bir korkunun insan hayatına olan tesiri anlatılmıştır:

Xâtın der: Qorqamân, bir zâmân erim

Degân: -Egri yûrsäng câning âlâmân.

Öttiz yıl yâşâdik ôşândân beri,

*Hâr kûn bir ôlimdân âmân qâlâmân.*²¹⁶

Bu mısralarda kocasının “Egri yûrsäng câning âlâmân,” diyerek hanımının hayatını zehire çevirmesi dile getirilmiştir. Bu korku ise kadının her gün bir ölümden kurtulması olarak değerlendirilmiştir.

Erkin Vâhidov duyguları somut eşyalar ve onların durumuyla ilgili olabilecekler üzerinden gösterir. Bu tür şiirlerde genellikle söylenmek istenen şey en sonda söylenir. Şair nesnenin durumuyla insanlar arasında duygu gerekse görüntü bakımından bir münasebet kurar. *Sâdâqat* (74) adlı şiiri de buna örnek teşkil eder. Söz konusu şiirde, değerlere bağlılık ve sadakat

²¹⁶ “Sâdâqat” (211)

üzerinde durulmuştur. İnsanî özellikler vermek suretiyle şairin beşerîleştirdiği “karaağaç” yerinden sökülme istenir. Ağaç ise bütün her şeye rağmen, bağlı olduğu değerlerden kopmamak adına pençelerini toprağa batırmakta ve yerinden kıpırdamamaktadır. Sonunda kaderine razı olan ağaç, tek yapabileceği şeyi yapar ve büyüdüğü yerden sökülüp götürülürken bir avuç toprak alır:

*Keksä qayräğâçning
İldizin âçib,
Târtdilär qoş ârqân sâlib belidän.
Lekin ù tûprâqqa pāncäsın sänçib,
Sirä qozğalmäsdi
Üngän yeridän...
Nihâyät gürs etib yergä quladi,
Bütäb, sòng kôtärib kettälär, birâq -
Ü öz pāncäsidadä âlib cönädi
Yäşägän yeridän
Bir sıqım tûprâq.²¹⁷*

Karaağacın pençeleriyle toprağa sıkıca sarılması, güçlülere göğüs germenin, büyüdüğü yerden bir avuç toprak alması ise sadakatin sembolüdür.

²¹⁷ Sädâqat (74)

3.3. Tevazu

Erkin Vâhidov, tevazuyu *Kämtärlük Haqıdä* (5) ve *Üç Băyt* (206) şiirlerine konu eder. Onun bu şiirlerinde değerlendirdiği biçimiyle, yaradılıştaki bir farkı olmayan insanların birbirlerine karşı üstünlük gayreti sağlama içerisine girmeleri gereksiz bir çabadır. Böyle durumlarda dikkat edilmesi gereken, insanın her zaman bir başkasına muhtaç olabileceğidir. Şair bu durumu, *Kämtärlük Haqıdä* şiirinde “çaydanlık” ve “piyale” etrafında anlatır. Bu şiirde bir yandan insanın gururun kapısından geçmemesi tavsiye edilirken, diğer yandan da bencilliğin, gurur ve kibrin gereksizliğinden ve faydasızlığından bahsedilir:

*Gärçi şunçä mağrur tursä häm,
Piyälägä egilär çäynäk.
Şündäy ekän, mänmänlik neçün,
Kibrü hävâ nimägä keräk?*²¹⁸

Bu şiirde gerek çaydanlığa, gerekse piyaleye insanî özellikler verilmek suretiyle bir taraftan teşbih yapılırken, diğer taraftan da bu eşyalara insanî özellikler verilerek kişileştirmeye gidildiği görülmektedir. Çaydanlık, duruşuyla mağrur insanı, piyale ise mütevazı insanı temsil etmektedir. Piyalenin bu pozisyonu karşısında insanın tavrı;

*Piyäläni insân şuning-çün
Opär dâim peşânäsüdän*²¹⁹

mısralarıyla dile getirilir. Bu sebeple insanın kendisi de “kämtärin”²²⁰ olmalı, yani gururun eşiğinden adım atmamalıdır.

Aslında normal bir durum olan çaydanlıktan piyaleye çay dökülmesi farklı bir bakış açısıyla değerlendirilir. Her ne kadar çaydanlık mağrur görünse de karşısında mütevazı bir tavır sergileyen piyaleye saygı duymakta ve bunu da onun önünde eğilmek suretiyle göstermektedir. Bu durum hüsn-i

²¹⁸ *Kämtärlük Haqıdä* (5)

²¹⁹ agş.

²²⁰ Alçak gönüllü, mütevazı

ta'lîl sanatıyla farklı bir açıdan yorumlanmıştır. Bu benzetmeden hareket eden şair, insanın da hayatında mütevazı olması ve gururun kapısından geçmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Aksi hâlde, insanın bir başına kalması veya etrafındakilerin kendisine hangi gözle baktığını fark edememesi, kaçamayacağı bir gerçek olarak karşısına çıkacaktır.

Erkin Vâhidov, insanı tanımada ve insanî ilişkilerde aklın ön plânda tutulması gerektiğini düşünür. Elbette bu tavrı benimseyen kişi de kendisine yapılan tavsiyeleri dikkate alacak, fakat bunları hayatına tatbik ederken yine kendi dünyasında yaptığı muhasebe doğrultusunda hareket edecektir. Çünkü iyiliğine söylenenler, insanın kendi derdinin devasının yine kendisinde olduğuna işaret eder. Bu sebeple insanın derdinin dermanı yine kendisindedir:

*Sòzlägändä âqıl
dilinggä câ qıl,
Ammâ öz dârdinggä
òzing dävâ qıl.*²²¹

Bu düşünceyle hareket eden insan, kendisini karşısındakiyle denk sayacaktır. Muhtemelen bu şekilde yaşayan insanın dostu da yine kendisi gibi olacaktır. Bu durum, insanın kendisini dostuyla eşit görmesine, paylaşıldığı için kederin azalmasına, buna mukabil mutluluğun da artmasına vesile olacaktır:

*Ägär dòsting bilän
teng kòrsäng bähäm,
Şâdlik teng kòpâyär,
teng bòlinär ğam.*²²²

²²¹ Üç Băyt (206/2)

²²² agş.

3.4. Dostluk

Xayrli Keç (20), *Dòstlärimgä* (102), *Dòst Bilän Âbâd Üying* (112), *Räşkim* (113), *Şirin* (115), *Dòstgä Biz Sağar Üzätdik...* (268), *Dòstgä Degänim* (276), *Beväfä Dòstlärimgä* (287), *Dòsti Nâdândän Kòrä* (385), *Gripp Bòlgän Âşnämğä* (402), *Nùtq Haqıdä* (412) adlı şiirlerinde genel olarak insan ilişkileri üzerinde duran Erkin Vâhidov, dostluk, yakınlık, ölçülü olmak, samimiyet, doğruyu söylemek, mertlik gibi konuları işlemiştir. Dost olarak adlandırılan kişi Vâhidov için önemlidir. Elbette önemli olan kişinin de birtakım hasletleri taşıması gerekir.

Dostluk ve yakınlıkla ilgili şiirlerde selâmlaşmanın önemi, kardeşlik, sohbet arzusu, sıkıntıları paylaşma, birlik beraberlik, hâl hatır sorma, cana yakınlık ve ihanet konularına yer verilmiştir. İnsanların birbirleri için güzel şeyler temenni etmelerinin büyük önemi olduğunu belirten şair, özellikle akşam karşılaşmalarında bunun ayrı bir yeri bulunduğunu ifade eder. Bunu, “*Tiläk qadrin bilär âdämlär, yaxşı niyät qılär âdämlär*” diyerek dile getirir. Şair, *Xayrli Keç* (20) şiirinde, her nereli olursa olsun, karşılaştığı birinin, huzurlu iş ortamında günlerinin şen, gecelerinin ise hayırlı olmasını arzular. Şaire göre “hikmetli” bir niyet olan ve yürekten temennî edilen “*Xayrli Keç*” kelâmı, “gecen âsûde geçsin, rahat olsun” demektir:

*Tiläk qadrin bilär âdämlär,
Yaxşı niyät qılär âdämlär,
Dòstgä tungi ârâm âldidän
Xayrli keç tilär âdämlär.
Xayrli keç - hikmätli istäk,
Bù istäkni bùyürmiş yüräk.
Xayrli keç - färahli tunning
Âsâyiştä, tinç bòlsin, demäk...
Yer yüzidä yaşägän insân
Mäyliğä, ù qayerlik bòlsin,
Tinç mehnätdä künläri şädän,*

*Keçäläri xayrlı bòlsin.*²²³

Erkin Vâhidov'un "*Bähâr gûlzâridä òsgän, bû yängliğ tâzä gûllär*" olarak tarif ettiği dostlarının bahtiyarlığı, kendisini de bahtiyar kılmaktadır. Şair, bu durumu anlattığı *Dòstlärimgä* şiirini, dostları Nesibe ile Enver'in evlendikleri günden yola çıkarak yazmıştır. Bu çiftin mutlu günlerinde şair, gönlünden, nazım defterini açmasını ve gül dalından kalemi için de "müşk-i anber"i mürekkep yapmasını ister. Böylece dostlarını en güzel şekilde vasfecektir:

*Kòngil, âç dòstläringning
Väsfigä sen nâzm dâftärni,
Qalâm gûl şâxıdän, kòngil,
Siyâh qıl müşk änbärni.*²²⁴

Şairin böylesine bahtiyar olduğu bir gecede bütün varlık da onun bu mutluluğunu paylaşır. Gökler ağzına kadar "mey" dolu olan "mâh-ı enver"i kaldırarak bu mutluluğa iştirak etmektedir. Vâhidov, *Dòstlärimgä* şiirinde bir teşhiste bulunmak suretiyle "âsuman"ı kadeh kaldıran bir insana, ayı da ağzına kadar "mey"le dolu olan bir kadehe teşbih etmiştir:

*Quy, ey sâqıy, qadähni,
Bû keçä hättâki âsmân hãm
Läbâ-läb kâsädä mäydek
Kõtärdi mâhi änvärni.*²²⁵

Felek, düğün kazanı için yıldızdan ateş yakmıştır; samanyolu ise Ülkerini kepçe gibi tutmaktadır. Müzeyyen bir yüzüğe takılmış olan yıldızlar, âdeta "pâkize gevher"dir. Şairin teşhis ettiği yıldızlar da bu güzel gecede sevinçten raks edip gülmektedir.

²²³ Xayrlı Keç (20)

²²⁴ *Dòstlärimgä* (102)

²²⁵ agş.

Şair, böylesine farklı ve güzel bir gecede dostu Enver'e de bahtından hoşnut olmasını tavsiye eder; çünkü talih ona Nesibe gibi bir dilberi nasip etmiştir:

*Cähân gûlzârlärin kezding,
Bükün baxtdän quvân, döstim,
Näsib etmiş sengä, Änvär,
Bähâr gûl yûzli dilbärni.*²²⁶

Erkin Vâhidov insanın, dostları sayesinde kendisini daha rahat hissettiğini düşünür. Bu sebeple insan dostu ile bahtiyar, onun yokluğunda da mahzun ve mustariptir. Şair, “*Döst Bilän Âbâd Üying*” şiirinde, dostun olmadığı bir köşkün virane, dostun olduğu evin ise virane bile olsa âbâd sayılacağını belirtir; çünkü dostun olduğu yerde gam paylaşarak azalacak, mutluluk ise paylaştıkça çoğalacaktır.

*Yaxşı döstlär dâvräsidadä
Âçilürsän här zämân,
Körkni şâda içrä tâpgäy
Märvärid dürdânä hăm.*²²⁷

mısralarında, dostların bir araya gelerek kurdukları meclisi bir inci gerdanlığa benzeten şair, bir araya gelen incilerin daha kıymetli olduğunu ve bu halkayı oluşturan incilerin ise her birinin tek tek yine bu halka dâhilinde kıymete sahip olduğunu ifade eder.

Erkin Vâhidov'a göre gerçek dost, tembih ve azarlarda bulunur. Bunlardan kaçmamak ve bunlara gücenmemek gerekir. Çünkü gerçek dostun özelliği budur. Vâhidov, bu nitelikteki gerçek dostu, “Şem ü Pervane” hikâyesine telmihte bulunarak anlatır. Doğru sözlü dostu bir muma, onun etrafındaki pervaneleri de onun dostlarına benzeten şair; hüsn-i ta'lîl sanatıyla pervanenin yanmasını, doğru sözlü dostun bu sözlerinden kaynaklanır göstermektedir:

²²⁶ agş.

²²⁷ *Döst Bilän Âbâd Üying* (112)

*Qaçmä rāstgòy dōstlārning
Kāhişù āzārıdān,
Qaddi rāst şāmning tilıdān
Örtānūr pārvānā hām.*²²⁸

Şair, bu benzetmeyle, dostun tavsiyelerini, samimîliğin bir işareti olarak değerlendirmekte; hatta bedeli ağır da olsa söylenmesi gereken hususların söylenmesinin gereğini vurgulamaktadır. Böyle bir düşünce dâhilinde “dilküşâlar” meclisi kurulan her ev “dilâver”ler bekler. Buna mukabil dost meclisine kabahatin adım atması hâlinde, o meclisin eşiği dahi üzülecek, ağlayacaktır:

*İntizâr hār ùy dilâvār
Dilküşâlār bāzmigā,
Gār âyâq qoysā qabâhāt
Yığlāgāy âstānā hām.*²²⁹

Dostun kim olduğunu ortaya koyabilmek bakımından şair, “Dilâra”nın dost mu cânân mı olduğunu;

*Dilara kim, dost mu ya da cânân mı diye benden sorma.
Dost benim gönlümdedir, canımdadır cânâne de.*²³⁰

mısralarıyla belirgin hâle getirir.

Sadece sohbet etme arzusu değil, bunun yanı sıra sıkıntılarını paylaşma, birlik ve beraberlik, hâl hatır sorma, cana yakınlık ve kardeşlik dostu gerekli kılar. Bu sebeple insanın cihanda dost arayıp bulması gerekir. Vâhidov’a göre, bu nitelikteki dostların sayısı ne kadar çok olsa bile, yine de azdır; buna mukabil insanın bir tane düşmanı olsa, bu bile çoktur:

*Dōst qıdır, dōst tâp cāhāndā,
Dōst yûz ming bōlsā āz,
Kòp erûr bisyâr dūşmān*

²²⁸ agş.

²²⁹ agş.

²³⁰ agş.

*Bòlsä ù bir dâna hăm.*²³¹

Elbette her dost, bu nitelikleri taşımayabilir. Bu konuda da şair tedbirli olmayı tavsiye etmektedir. Hatta böyle birisine karşı “*begârâz deb öylämä*” diyen şair, elini dostça uzatanların bazen de düşmanlık edebileceklerini söyler:

*Kim sengä hămrâz emäsdır,
Băğarâz deb öylämä,
Gâhi dūşmănlık qılûrlăr
Qol sıqıb döstâna hăm.*²³²

Sadık dostun olmadığı düşüncesine itibar etmeyen Vâhidov’a göre, insanın gereken fedakârlığı yapması; gönül evinin, sevgi köşkünün kapısını ardına kadar açması hâlinde yabancı dahi dost olacaktır:

*Döstı sâdıq yoq ekän deb
Örtänib kûymä vä lek,
Mehr üyin keng açsăng, Erkin,
Döst bølür begânä hăm.*²³³

Dost ile yâri bir bütün olarak değerlendiren Vâhidov için hayatın iyi, dünyanın güzel, zamanın hoş olması yâr ile dosta bağlıdır. *Şirin* adlı şiirinde bu durumu;

*Dilküşä döst, dilrabâ yâr-
Birlä keçgän dăm şirin.
Döstü yâr birlän häyâtü
Siynäi âläm şirin.*²³⁴

mısralarıyla dile getirir.

Dünya nimetlerinden “bâde keyfi” ile “sevgi zevki”ni mukayese eden şair, her ikisinin de birbirinden tatlı, birbirinden güzel olduğunu belirtir.

²³¹ agş.

²³² agş.

²³³ agş.

²³⁴ *Şirin* (115)

Kendisiyle hemdert olan bir dostu, “bâde”ye ve onun verdiği zevke tercih etmektedir:

*Sevgi zävqı bir tāmânû
Bâdä käyfi bir tāmân,
Qay biri ârtıq şirindir,
Qay birisi kām şirin.*

*İkki gûlgûn çehrä bòlsä,
Ôrtadä gûlgûn şärâb,
Men ûçûn mäydin hām ârtıq
Sûhbäti hāmdām şirin.²³⁵*

Vâhidov’a göre dost arama gayreti ve dosta sahip çıkma, bir arzudur. Şair bunu “gûl bārgidä şābnām, mengä mäy, bûlbûlgä tâng” mısraıyla dile getirir. Bu sebeple şair;

*Sevgining dârdi faqat
Beışq ûçûn begânâdir,
İşqı yâr bòlsä fırâq -
Çekkändä hättâ ğam şirin.²³⁶*

mısralarıyla firaktaki âşığın gam çekmesinin bile tatlı olduğunu ifade eder.

*Şairin;
Kim sengä hāmraz emâsdir,
Bâğarâz deb öylämä,
Gâhi dûşmānlik qılûrlär
Qol sıqıb döstāna hām.*

mısralarıyla dikkat edilmesi gerektiğini ifade ettiği dost görünüşlü düşmanlardan şikâyeti vardır. Şair, dostu için gecesini gündüzünü sıkıntı ve mihnet içerisinde geçirmiştir. Buna karşın dostu, şaire takdim ettiği kadehin içini zehirle doldurmuş, şairin adını da sadıktan kötüye çıkarmıştır.

²³⁵ agş.

²³⁶ agş.

Dostları için fedakârlıkta bulunan ve onlara karşı her zaman samimî olan şair, kendisinin gösterdiğine benzer bir tavırla neden muhatap olamadığını anlayamaz. Kendi fedakârlığını dostu olarak gördüğü kişi de anlamamakta ve bunun kıymetini bilmemektedir. Bu durumu şair;

*Biz yûräkdä mehrü şäfqat
Göşäsin tikläb edik,
Qaysi üygä säyä sâldi
Bü kötärgän tāmimiz?
(...)
Qaysidöstning ärpäsin biz
Xâm örib qoygän edik,
Bâşimizgä ürdi-kü, âh!
Pişmägän bü xāmimiz!²³⁷*

mısralarıyla dile getirir. Böyle olmasına rağmen şair bu durumu anlayamamakta ve neden böyle olduğunu da sorgulamaktadır. Kendisinin samimî ve candan tavrına karşılık bulamamış olan Erkin Vâhidov, yine de ümidini kaybetmez, başı dik bir hâlde hayatını devam ettirir; çünkü onun da anlaşılacağı, değerinin bilineceği ve yaptıklarının takdir edileceği bir günün elbette geleceğini, onu ve onun yaptıklarını hiç kimse anlamasa bile gelecek neslin anlayacağını ve takdir edeceğini ümit etmektedir:

*Âläm âhli içrä biz hām
Bâş tütib yûrsäk edik,
Nâûmid şäytân, demişlär,
Kelgäy ü! äyāmimiz.
Ey, âlis ävlâd, bilürsän
Biz kimü armân nedir,
Bir zāmân yetsä qolinggä
Därdli bü päyğāmimiz.²³⁸*

²³⁷ agş.

²³⁸ agş.

İnsan hayat yolunda atını tek başına sürmez. İnsanın bunu tek başına yapması yerine, dostlarıyla doğruya ve güzele ulaşması daha evlâdır. Bu sebeple gönlü açık olanın, yolu da açık olacaktır. Çevresine bu gözle bakan Vâhidov, doğal olarak kendi hâlini ancak kendisi gibi olanın anlayabileceğini; fakat bunun da kolay olmadığını, “*İnsân tilini til bilâr insân tüşûnibdir, vâ lek dil dilni, âsân tüşûnibdir ôylâmâ,*”²³⁹ ifadesiyle dile getirir. İnsan dost ile düşman karşısında nasıl davranacağı bilir. Bu sebeple insan, düşmanın ne yapacağını bilir ve buna karşı önceden tedbirini alır. Ancak dost görünüp de sonradan ihanet eden kimse, insanı yıkar. Bu sebeple gerçek dost edinmek ve sarsılmayan dostluklar kurmak gerekir. Erkin Vâhidov, *Dòstgä Degänim* şiirinde bu duruma değinir. Ona göre insanın dilini, dil bilen anlar; gönlü gönlün anlaması ise kolay bir iş değildir. Bu düşünceyle doğru sözü söylemesine, canı ortaya koymasına rağmen, can dostu olarak gördüğü kişi bunu yanlış anlamış ve yalan zannetmiştir. Hâlbuki acı da olsa doğruyu söylemek, dostluktaki sadakatin şartıdır. Şair, böyle bir düsturu candan görülen, samimî olduğuna inanılan dostun anlamamasını kabul edememektedir. Bundan hareketle dostu, dostun niteliklerini ve vefasız dostları *Dòstgä Degänim*, *Beväfâ Dòstlărgä*, *Dòsti Nâdândän Kôrä*, *Gripp Bòlgän Âşnămgä*, *Nûtq Haqıdä* şiirlerinde dile getirir. Erkin Vâhidov’a göre merdi merdin, yüreğinde derdi olanı dert sahibi olanın, can feda edeni can sadakasını bilen anlaması muhtemeldir. Fakat şairin isyankâr gönlünü gafilin anlaması söz konusu değildir. Çünkü insan okuduğunu kendince anlayacaktır. Bunu şair;

Erkin, ğazäling

Âqılû nâdân uqıb âldi,

Âqıl ôziçä,

*Özgäçä nâdân tüşûnibdir.*²⁴⁰

misralarıyla dile getirir.

²³⁹ *Dòstgä Degänim...* (276)

²⁴⁰ *agş.*

Vâhidov, gerçek dostun olmadığı bir hayatı anlamsız görmektedir; buna karşın onun etrafı vefasız ve ikiyüzlü insanlarla doludur. Uzun bir zaman boyunca aradığı sadık dostu talih ona lâıyk görmemiş; ancak bunun yerine etrafını kendisine hayran, merhametsiz, ikiyüzlü, insafsız, sohbetlerini menfaat ve çıkar üzerine kuran eski dostları sarmıştır:

*Kâşki, bôlsäydim vâfäsiz
 Âşinâlärdän bôläk,
 Âşinâlär yoq, netäy, bû
 Bevâfâlärdän bôläk.
 Bitmädi peşanämizgä
 Dôsti sâdıqkim, bû xıl
 Bizgä bepärvâ, özigä
 Mähliyâlärdän bôläk.
 İzlädim, hâr neçä, lekin,
 Tâpmädim bir yängi dôst,
 Eski ül insâfsiz, ämmâ,
 Beriyâlärdän bôläk.
 Dôst xatâ qılsın,
 Qatâridän xatâ, lek, qılmäsin,
 Qılmädim bir iş ägärçi,
 Men xatâlärdän bôläk.
 Sûhbâtârlär, nävâlär
 Qaydä sûhbâtlär ärä,
 Gäplär içrâ endi gäp yoq
 Nârx- nävâlärdän bôläk.²⁴¹*

Durumun böyle olmasına ve şairin de bundan şikâyetçi olmasına rağmen yine de etrafında bu nitelikteki “âşınalar” vardır. Çaresiz olan şair, her ne kadar tasvip etmese de, etrafındakiler arasında farklı olanı göremediği yahut bulamadığı için çaresizdir:

²⁴¹ *Bevâfâ Dôstlârgä (287)*

Tâ bù dām devânâ kònglùm
Ùl vâfâsizlârni der,
Ne qılâyki, âşnâ yoq
*Bevefâlârdân bòlâk.*²⁴²

Vâhidov'a göre dostluk, samimiyet ve doğruluğu gerektirir. Şair *Dòsti Nâdândân Kòrâ* (385) şiirinde de bu konu üzerinde durmaktadır. Ona sıradan bir dost değil; âkil, müdrik ve sadık niteliklerini hâiz dost gereklidir. Bu nitelikleri taşımadıkları hâlde dost görünenler, Erkin Vâhidov'un nazarında cahil insandan başka bir şey değildir. O, cehaletten ve cahilden daima uzak durmak ister, hatta idrâk sahibi bir düşmanı bile böylesi bir dosta tercih eder. Çünkü "nâdân"ın dostluğundan çok cefa çekmiş, bu sebeple bu dostunun kendisine düşmanlık ederek kendisini terk etmesini istemiştir.

Şaire göre, insanın dostluk kuracağı kişilerde seçici olması gerekir; fakat o, bu düşünceye uygun hareket etmediği için kendisine karşı samimî davranan herkese kucak açmış, başına gelenlerden ders almamıştır. Böyle davranmış olmasını kadere bağlayan Erkin Vâhidov, kendisinin ezelde böyle yaratıldığını belirtir ve ham olarak geldiği bu dünyadan ham olarak gideceği için feveran eder:

Dòst tâpişgâ xâm etibdir
Bizni taqdiri âzâl,
Ğor bòlib dùyâgâ keldik,
Gòrgâ kirgäymiz ğorâ.

Dost bulma konusunda çok da mahir olmadığını düşünen şair, bazen dostluğun esası olarak ortaya koyduğu düşüncelerine kendisi de aykırı davranmıştır. Başkasına dil ile tuzak kurup kalem ile kuyu kazdığını ve dolayısıyla da kendisine kendisinden başka bir "nâdân" dost olamayacağını düşünür. Fakat o yine de acı olanı söylemeyi kendine şiar edinmiştir. Doğruların söylenmesi hem söyleyen, hem de dinleyen açısından zor da olsa, asıl olan buna riayet edilmesidir. Bu sebeple Erkin Vâhidov, dostuna, acı da

²⁴² agş.

olsa doğruyu söylemek arzusundandır; bunun bedelini ödemeye razı, başına gelecek sıkıntıları da göğüslemeye hazırdır. Acı da olsa, doğrular söylendiği zaman muhatabın rencide olması ihtimali fazladır. Bundan dolayı yalana ve sahteliğe tahammül edemeyen şair, “*yaxşidir aççıq haqiqat*” der. Vâhidov, bu başlığı taşıyan şiirinde, söylenildiğinde hoşla gitse de yalanın “yaman”, acı da olsa hakikatin güzel olduğunu, aldanarak geçirilen bir ömrün nihayetinde ızdırap çekmenin “yaman” olacağını vurgular:

*Yaxşidir aççıq haqiqat
Lek şirin yâlgân yâmân,
Ül şirin yâlgângä mendek
Äldänib qâlgân yâmân.
Ümrimiz äldâq cähândä
Äldänib ötgäy, vâ lek
Sònggi qıynälğân yâmân,
Sònggi qıynälğân yâmân.
Äytgäli aççıq äzâbing
Bòlsä dildâş yaxşidir,
Söz demäy ötlü älämnü
Cäninggä sâlgân yâmân.
Cängä sâlgân häm nä sâzdir,
Elgä sòyläb men kâbi
Şâiri devânäi ısq
Nâmini âlgân yâmân.
Gär qılıç kelsä başınggä,
Qorqmä, Erkin, râstni äyt,
Yaxşidir aççıq haqiqat
Lek şirin yâlgân yâmân.²⁴³*

Aslında şairin kendisinden başka “nâdân” dostu yoktur; kendisine düşman olan dili, esasında başkasına yârendir, dosttur, arkadaşdır;

²⁴³ *Yaxşidir Aççıq Haqiqat* (269)

*Gär meni döst ängläsäng,
 Äççiq tilimdän räncimä,
 Mengä düşmән öz tilim,
 Lekin sengä döstdir cörä.*²⁴⁴

Tabiî olarak kendine de dostluk etmeyi, yani kendisi için de çalışmayı arzulayan Erkin Vâhidov, ruhuna kurtuluş diler; pak gönlünü sevgi şulesiyle örtmesi de bunun için bir başlangıçtır.

*Qıl özinggä döstlik, Erkin,
 Rühinggä istä nəcât,
 Tâzä kôngilni mûhabbät
 Şû'läsi birlän örä.*²⁴⁵

Dostlar için yapılan fedakârlık âşikâr edilmemeli, her yerde ulu orta söylenmemelidir. Çünkü Vâhidov'a göre fedakârlık söylenmez, yapılır. *Gripp Bòlgän Äşnämğä* (402) şiirinde de, ironik bir üslûpla bu hususu vurgulamaktadır:

*Sâğlâm bòlsäng işläb hârmä, ağayni,
 Gripp bòlsäng işgä bârmä, ağayni.
 Fidâyimән deb hämmägä uqtirmä,
 Bù hām bir dārd, ùni elgä yuqtirmä.*²⁴⁶

Riya ehline ait hürmetin yapmacık olacağı ve bir menfaati icap ettireceğini düşünen şair, bu hürmeti nefretle karşılar. Buna mukabil Erkin Vâhidov yanlışlarını samimî olarak dile getiren dostunun nefretini de şefkat olarak değerlendirir:

*Riyā ählining äldäq-
 Hürmätigä näfrätim bârdür,
 Sening, ey döst, mengä
 Näfrätig şäfqat bilän tengdür.*²⁴⁷

²⁴⁴ agş.

²⁴⁵ agş.

²⁴⁶ *Gripp Bòlgän Äşnämğä* (402)

Mertlik, samimiyet ve doğru sözlülüğü kendisi için şiar edinen Vâhidov “öz tiling özinggä bòysùnsin, hâr sòzing fikringni tòlâtmâqqa xızmat qılsin,” der. Yine şair, “äyri til birlän riyâ mengä yüz yaxşı döst bersä, döst keräkmäs; toğri sòzlâb bir hâlâl dūşmân tâpây” temennisinde bulunur ve gönülde her ne maksat ve cihanda ulaşılacak her ne murat varsa, buna “pak gönülle” ve sadık bir dost ile kavuşmayı arzular:

*Neki maqsûd bâr kòngildä,
 Pâk kòngil birlän yetib,
 Neki baxt tâpsâm cähândä,
 Bir özing birlän tâpây:
 Bir ùmr Erkin mùhabbät
 Âtäşidä yânmäsäm,
 Ötgä çulğansin vùcùdim,
 Qatlimä gùlxan tâpây.²⁴⁸*

²⁴⁷ *Mùhabbät Birlä* (254)

²⁴⁸ *Şähr Ärä...* (262)

3.5. Ayrılık

Erkin Vahidov'un şiirlerinde ayrılık, kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Üstelik bir ucundan da yaşanmaya başlanmıştır. Aşk, bir ruh arkadaşılığıdır. Bu sebeple Vâhidov'un şiirlerinde asıl sevdalılarının evlenemedikleri görülür. Böylece bedenî bir yakınlaşmadan da uzak tutulan aşk ölümsüzleştirilmiş olur.

Yalnızlığı kendi içinde yaşayan şairin duygularını ayrılıklar daha da yoğunlaştırır. Zaman zaman yalnızlığı sevse de ve onun başkaları tarafından ihlâline razı olmasa da ondaki karamsar ve şikâyetçi bir hâl kolayca fark edilir. Yalnızlığın ve bedbinliğinin devamını isteyen şair, muhtemelen bunda mistik bir durum sezmiştir. Şair ayrılığı hazırlayanın ve yalnızlığı getirenin bizzat kendisi olduğunun farkındadır. Pişmanlık duygularıyla doludur. Kendi köşesinde yılların geçmesini bekleyen şairde kendisinden uzakta olan bir sevgilinin varlığı hissedilir. Şair, bu şiirlerinde samimîdir. Sevgiliyle yaşanan günlerden sonra onun gidişiyle doğan müdhiş boşluk, rahatsız edicidir. Hatıralar ve mesafeler şaire sevgiliyle ruhen beraber olma fırsatını tanır. Aslında şairin aradığı da budur.

Erkin Vâhidovun incelememize esas olan şiirlerinden *Firâq Haqıdâ* (37), *Ayrılış* (52), *Xayrlaşuv* (54), *Tûn Bilân Yığlâbdi Bûlbûl...* (84), *Dildârgâ Nâma Yâzdim* (88), *Hicrân Yûki* (104), *Visâl Sâğınçı* (144), *Hicrân Quşlâri* (273) ve *Yâd Eting* (293) adlı şiirleri ayrılık temasını işlemektedir.

Vâhidov'un *Firâq Haqıdâ* (37) adlı şiirinde aşktan kaynaklanan bir ayrılıktan söz edilir. Ancak burada yer alan ayrılık, uzakta olmaktan kaynaklanan bir ayrılıktan ziyade görmezden gelinmekten doğan bir ayrılıktır. Âşık olan kişi ayrılığa tahammül edememekte ve kuşların visali gibi olsa da bir vuslatı arzulamaktadır.

Firâq Haqıdâ (37) şiirinin ilk bölümünde, sevgiliden uzakta olmaktan dolayı âşığın ızdırap çektiği, sabır ve sebatının gittikçe bittiği ifade edilir. Sevdigine kavuşmayı arzu eden âşığın bunu yapmak için kanadı yoktur; dolayısıyla razı olmadığı hâlde ayrılığı çekmek zorundadır. Ama yine de o

sevdiğine kavuşma arzusuyla gecelerini uyanık geçirmektedir. Şairin bu durumdaki âşığa tavsiyesi ise ümitvâr olmasıdır. Çünkü şaire göre, “yârim benden uzakta” deyip gamdan boynun bükülmemesi ve “şehlâ” gözlerden yaş dökülmemesi hâlinde vuslat gerçekleşecektir. Bu şiirde işlenen aşkta, klâsik şiirimizde görüldenden farklı bir durum ve düşünce söz konusudur. Âşık olan ve dilbere meyli sebebiyle böyle bir sıkıntıya maruz kalan kişi geleneksel şiirin tersine, bir dilberdir.

*Dilbâr, bûni firâq demä heç,
Yârim mendän yirâq demä heç.
Çûnki ârâ kirib câninggä,
Bağring bir kûn kelär yâninggä.²⁴⁹*

mısralarıyla şair, ayrılığın acısını hafifletmenin yollarına işaret etmektedir.

Şiirde, iç muhaverenin hâkim olduğu mısralar arasında aşkı açığa vurmadan pişmek, çözülemeyeni yeniden yapılandırmak suretiyle çözme yoluna gitmek amaçlanmıştır:

*Sen seväsän,
Sevmäydi yâring,
Yâr kòngligä yetmäydi zâring.
Sevgäningni yâki bilmäydi
Yâ bilsä häm kòzgä ilmäydi.
Äyrılıqdä yänäsän birâq -
Sen bûni häm ätämä firâq.
Çûnki sevging bòlsä ägär çin
Hicrânlärni qılär çilpärçin.
İşân faqat, heç tålmäy işân,
İşânç bòlsä çekinär hicrân...²⁵⁰*

mısralarında şair, âşığa sevdiği hâlde yârin onu sevmemesini, âşığın feryad ve figânlarının yârinin gönlüne ulaşmaması yahut onun bunları

²⁴⁹ *Firâq Haqıdä (37)*

²⁵⁰ *agş.*

umursamamasını gerçek bir ayrılık olarak kabul etmez. Çünkü böyle bir ayrılıkta yanmak, gerçekte hicran değildir. Şayet âşığın sevgisi gerçekse, bu, ayrılıkları paramparça edecek; gerçek inanç ve mücadelenin olduğu yerde ayrılık asla barınamayacaktır. Hâlbuki;

Yâring bôlsä
Yâningdä dâim,
Yâring bôlsä- kôrkâm, mûlâyim,
Hâr âningni keçirsäng birgä,
Birgä bôlsäng bûtùn ûmrgä,
Hâyât qurib, ûläb cângä cân,
Yäşäsäng- ù yıllär yânmä- yân-
Ämmâ bôlsä kôngillär yirâq,
Dûnyädä yoq bündän zôr firâq,
Bù firâqqa sırä yoq dävâ,
*Bù firâqqa yòliqmä äslâ!*²⁵¹

mısralarında da dile getirdiği gibi gerçek ayrılık, insanın sevdiğiyle hayat kurması ve cana can ekleyerek her anını onunla birlikte geçirmesine rağmen gönüllerin ayrı olması hâlinde ortaya çıkar. Seven iki kişinin ayrı olması, eninde sonunda vuslatla nihayet bulacaktır. Ama yan yanayken gönül birliğinin olmamasından dolayı ortaya çıkan ayrılığın ne çaresi, ne de sonu vardır.

Vâhidov *Ayrılış* (52) şiirinde ise hem eski bir dost ve hem de sevgili olan birisiyle tesadüfen buluşmasına değinir. Beklenmedik bir şekilde meydana gelen bu anlık kavuşmanın sonu ayrılıkla neticelenmiştir. Bu durumda bile sevilenin âşığına karşı meyil göstermemiş olması, aşk izharı için yeterli değildir. Kısacık da olsa bu buluşmada da ona sevdiğini söyleyememek ve bundan dolayı ortaya çıkan bir pişmanlık söz konusudur. Tesadüfen meydana gelen buluşma, kısa sürmüş ve yine ayrılık hâli devam etmiştir.

²⁵¹ agş.

Xayrləşuv (54) adlı şiirde ise hem mekândan, hem de sevgiliden ayrılış söz konusudur:

*Xayr sengä, qadrdānim mäcnuntāl,
Xayr sizgä, mâviy Kavkaz tağları,
Xayr sizgä, taşqın Kürä və Zangù.*

*Xayr sizgä, Ärtäşätning bağları,
Yürägimdän uçmägäysiz siz mängü.*

...

*Xayr, Sevän, zängâri kòl, yaxşı qâl,*²⁵²

mısralarıyla sevdiği bir mekândan ayrılışı vurgulayan şair için bu mekândaki gerçek tabiat unsurları olan “*qadrdān mäcnuntāl, mâviy Kavkaz tağları, taşqın Kürä və Zangù, Ärtäşätning bağları, Sevän, zängâri kòl, qırğâğ*”ın²⁵³ her birinin ayrı bir değeri vardır. Çünkü bunların her birinde şair için bir anı saklıdır. Vefasız bir sevgili tipiyle yüz yüze gelen şair, düşüncelere dalarak gölgesinde oturduğu salkım söğüde sığınır. Ayrılış anındaki hatıralar ve hatırlamalar üzerine kurulan şiirde, şairin buralardan gitmemek arzusu söz konusudur. Kısa süreli de olsa, Ermeni kızı Ayganuş’la yaşanmış olan vuslatın tekrarının ne zaman olacağını bilemeyen şair, son bir defa sevgiliye seslenmeyi de ihmal etmez. Çünkü böyle bir vuslatın tekrarının ne zaman olacağını bilememekte ve ömrünün bu ukdeyle tamamlanacağından korkmaktadır:

*Qandäy baxtki, seni tãpdım, dilrabâ,
Gözäl nãming tağlar qadär kòtãrdım...
Ärmän yùrtin kòrãlmäsäm mabâdâ,
Bù dũnyãdän ärmän bilän ötãrdım.*²⁵⁴

²⁵² *Xayrləşuv* (54)

²⁵³ *agş.*

²⁵⁴ *agş.*

Vâhidov, *Tùn Bilän Yıǵläbdı Bùlbùl...* (84) şiirinde, klâsik şiirde kullanılan gül ve bûlbûl mazmunlarını kullanarak bunların hikâyesine telmihte bulunur.

Tùn bilän yıǵläbdı bùlbùl

Ğunçä häcri dâğidä.

Köz yâşı şäbnäm bôlib

Qâlmış üning yâprâğidä.

mısralarında, teşhis edilen bûlbûlün ağlaması söz konusu edilir. Onun şebneme teşbih edilen gözyaşları, goncanın yaprağında kalmıştır.

Kendisiyle bûlbûl arasında benzerlik kuran şairin “*Köz yûmâr bôlsâm, kôzim -âldidä gül yûzim päydâ*” (olur) der; çünkü reel hayatta birlikte olamadığı sevgiliye rüyada kavuşmaktadır. Âşığın tam aksine bûlbûl gözünü yumduğu zaman ise gülün bir başkasına meyletme ihtimali vardır. Bu sebeple bûlbûl gözlerini yummamayı tercih etmektedir. Çünkü, goncanın açılması, onun bir başkasına yâr olması anlamına gelmektedir. Bu sebeple gonca sabaha kadar bûlbûlden aşk dersini alırken “*şox sâbâ, bârg âstidä âstâ tingläb yâtgän ermiş*”tir.

Durumun böyle olmasına rağmen sabaha kadar devam eden aşk dersinin sonunda gonca bûlbûle haber vermeden açılarak bir başkasına yâr olur. Karşılıksız olan ve plâtonik mahiyette gerçekleşen bir aşkı anlatan bu şiirde kavuşma bir türlü gerçekleşmemektedir. Bu durum, yalnızca âşığın ve bûlbûlün başına gelmemiştir. Çünkü sevgi çölünde daima Mecnûnların ve Ferhatların ezelî kaderi tezahür etmektedir.

Aşka karşılık bulamamayı, “*sevgi sâhrâsi*” olarak adlandıran şair için bu durum, kendisiyle birlikte ne iltir, ne de son olacaktır. Bundan dolayı sevgi sahrası aşka karşılık bulamayanlarla doludur ve dolmaya da devam edecektir. Ancak, böyle bir sıkıntıya duçar olan Mecnûn’un sevgi çölünde izine rastlanmayacağı gibi, Ferhat da Bîsütun dağında yatmaktadır. Şair sık sık zikrettiği Ferhat ve Mecnûn’un yanı sıra, kendisini de “*sânem*” için candan geçmeyi göze alan bir âşık olarak tarif eder. Onun bu fedakârlığa

karşılık olarak istediği ise bir an bile olsa sevgilinin kendisine meyletmesinden başka bir şey değildir. Şair, klâsik şiirde kullanılan gül mazmunundaki gülün rengini aldığı bülbülün kanından hareketle hem telmih, hem de teşbih yapar ve kendisinin “*sânâm*” olarak nitelendirdiği sevgilisinin “*ğunçâdek çehrâ*”sine “*cân fidâ*” etmeye hazırdır. Böyle bir fedakârlığı yaptığı takdirde “*qatrâ qânidân mûhâbbât bağîdâ gül*” açacaktır.

Erkin Vâhidov, *Dildârgâ Nâma Yâzdim* (88) şiirinde, rüzgârı sevgiliye haber götüren bir vasıta olarak insanî sıfatlarla beşerîleştirmiştir. Rüzgâr, gül kokularını bağdan getirir. Şair de sevgiliye bir mektup yazmıştır. Onun rüzgâr vasıtasıyla sevgiliye ulaşmasını istemektedir. Rüzgârın bunu ulaştırırken sevgiliye elem vermemesini, bu mektubu şerh ederken dilinin, sevgiliyi hüzne gark etmemesini ister. Bu nedenle şair, bütün sözlerinde duygularının açıkça söylenmesi yerine ima ve işaretlerle ifade edilmesini ister. Şair “*Gûlbargi lâläni elt, qoygin qadâh yânigâ*” mısraıyla rüzgârdan sevgiliye lâlenin yaprağını götürmesini ve onun kadehin yanına bırakılmasını ister. Lâle ile kadeh arasında benzer unsurlardan hareketle teşbihte bulunan şair, sevgiliden uzakta yüreğinin kanını kadehteki şaraba benzetmektedir. Şairin yine rüzgârdan sevgiliye götürmesini istediği bir başka unsur da hazan yaprağıdır. Çünkü bu yaprak dalından kopan için ayrılmış, “belâya dûçâr” olmuştur. Âşık da tıpkı bu yaprak gibi sevgiliden ayrılmıştır ve âşığın yüzü ile dalından kopmuş hazan yaprağı birbirine benzemektedir. Dolayısıyla hazan yaprağı, sevgiliye şairi hatırlatacaktır.

Gûl şâxîdân tikân üz,
Gûlbârgi lâlägâ sânc,
Kòksimgâ tığ üräymi,
Heç qâlmâdi irâdâ.²⁵⁵

mısralarında şair, kendi durumunu yine bir tabiat hadisesiyle izah etmeye çalışır. Rüzgârdan bir diken dalından koparıp, lâlenin bağına saptırmasını ister. Çünkü bu diken şairin göğsüne saplanan hançere benzemektedir. Bu

²⁵⁵ *Dildârgâ Nâma Yâzdim* (88)

hançer, ayrılığın verdiği acı ve ızdıraptır. Ayrılık acısıyla Kerbelâ çölünü yaya gezmeye hazır olduğunu söyleyen şair, rüzgârın bunu sevgiliye iletmesini istemektedir. Bu düşüncelerden ve sıkıntılardan dolayı uykusuz olan şair, rüzgârdan, sevgiliyi bekleyen gözlerinden koparılan bir tel kirpiğini sevgilinin ayağına bırakmasını talep eder. Şiirin başındaki dört mısraı, şiirin sonunda da tekrarlayan şair, arzusunu bir kez daha yineler.

Erkin Vâhidov'un ayrılık konusunu ele aldığı bir diğer şiiri de *Hicrân Yûki* (104)'dir. Gazel formunda yazdığı bu şiirinde, sevgiliden ayrı olan şairin gönlüne ayrılık yükü yüklenmiştir. Şair bu hâldeyken sevgiliyi düşündüğünde bedeninden can yükünün ayrılmasını ister; çünkü ayrılık ona ölümden daha acı gelmektedir.

Men bôlây cândin cûdâ
Bôlgûnçâ cânândın cûdâ,
Ne kerâk cân, ezsâ cânım
Bir ùmr armân yûki.²⁵⁶

mısralarında da görüldüğü üzere şair, ölümü ayrılıkla neredeyse denk tutmaktadır. Sevgiliye kavuşamamaktan dolayı ızdırıp çeken şair, cana gerek olmadığına inanır. Çünkü cânandan ayrı olmanın, candan da ayrı olmayı gerektirdiğini düşünmektedir. Ona göre hicran yükü, Bîsütun dağıyla bile mukayese edilemez. Ferhad ile Şirin hikâyesindeki ayrılığa, Bîsütun dağıyla telmihte bulunan şaire göre ayrılık yükü o kadar ağırdır ki, yer ve göğün yükü onun yanında tüy kadar hafif kalmaktadır. Bu ayrılık nedeniyle bir taraftan şairin gözyaşları kirpiklerini eğerken, diğer taraftan da kendisi gibi ayrılık çeken tan vaktinin gözyaşlarının bitkilerin üzerine kırağı olarak düşmesini şair hüsn-i talil sanatından yararlanmak suretiyle orijinal bir benzetmeyle vermiştir. Şebnem ile gözyaşı arasında bir münasebet kuran şair, ayrılık derdinin kendisini şiirle meşgul ettiğini yineler. Ayrılıktayken aldığı bir nefesi, bir yıla denk sayan âşığın ayrılık üzerine yazdığı bir şiir, bir divan oluşturacak sayıda şiir yazmaya denktir:

²⁵⁶ *Hicrân Yûki* (104)

*Häcrdä ötgän näfäsni
Yil bilän ölçär kòngil,
Ayrılıqdä şe'r bitibmân,
Ündä bir devân yüki...*²⁵⁷

Böylesine ağır bir yük altında olan âşık, sevgiliye kavuşmak arzusunu teskin etmek için güzel bahçelerde gezmek ister:

*Yâr vâslını sağınsâm
Sâyır etäymü bağ-râğ,
Bağ-râğ sâyır etgänimdän
Kònglim ölmäs çağrâğ.*²⁵⁸

Ancak bununla da teskin olamayacağını, “*hicrândä kònglim lâlâzâr sâyırini hām xuşlāmäs*”²⁵⁹ diyerek dile getiren şair, bunun gerekçesini, kendisiyle lâleler arasında bir münasebet kurmak suretiyle izah eder. Lâlelerin de ayrılık derdiyle bağı kan olmuştur. Ama şair kendi ızdırabının onlarinkinden daha büyük olduğunu, “*çünki bağrim lâlälärning bağridän hām dâğrâğ*”²⁶⁰ diyerek dile getirir. Şair burada bir taraftan ayrılık derdiyle bağı yaralı olan lâleleri beşerîleştirirken, diğer yandan da mübalâğa yardımıyla derdinin büyüklüğünü ortaya koymaya çalışmıştır. Ayrılık derdi çekmiş olan Ferhad ve Mecnûn’la kendisini karşılaştıran şair, kendi ızdırabının yanında onlarinkinin ızdırap olarak adlandırılmayacağını düşünür. Çünkü, onun derdini dinleyen Ferhat kendisini yakacaktır; aşk yüzünden hasta düşen Mecnûn ise kendisinden daha sağlamdır. Şair, birçok şiirinde olduğu gibi yine Ferhat ile Mecnûn’a telmihte bulunmaktadır.

Böyle ızdırap çeken ve hiçbir şeyle teskin olamayan âşık, dertleşecek dost, sohbet edecek yâr bulamaz. Bulunma ihtimali olan kişi ise, “*tâpgänim*

²⁵⁷ agş.

²⁵⁸ *Visâl Sağınçı* (144)

²⁵⁹ agş.

²⁶⁰ agş.

*ûl âşnâraqdir, bûl esâ ortalğrâğ*²⁶¹ tır. Bu da şüphesiz onun can dostudur. Candan dost olabilecek kişi ise candan arkadaşdır.

İzdirap çeken ve yalnızlıkla dost olan şair için ayrılık derdinin başlangıcı da, sonu da yoktur. Şair, bu mecnûnâne hâline bir çare bulabilmek için bir oraya, bir buraya koşarak derdine derman aramaktadır. Fakat bu gayretinin altında da yine sevgilinin azap çekmesine engel olabilme gayreti vardır.

3.6. Yalnızlık, Ümitsizlik ve İsyan

Erkin Vâhidov'un çok sayıda olmamakla birlikte ayrılık ve çaresizlikten kaynaklanan ümitsiz ve karamsar bir psikolojiyle yazdığı şiirleri de bulunmaktadır. Vâhidov bu şiirlerde, bazı sosyal şiirlerinde görülen genel durumdan farklı bir ruh hâli içinde görünür. Bu ruh hâli, "geçici çöküntü anları"nda tecelli eden "karamsar" bir hâldir. Dışa dönük aktif şahsiyetinin aksine bu şiirlerde onun hayata ve gerçeklere karşı bıkkınlığı görülmektedir. Özellikle *Yâlgızlık İstâgi* (195), *Yoqni Qandâq Bâr Etây?* (280), *Yoq, Hălâvât İstämäymän* (24) adlı şiirlerinde ferdî beklentilerin gerçekleşmemesinden kaynaklanan yüksek bir teessür hâkimdir.

Erkin Vâhidov, *Yâlgızlık İstâgi* (195) adlı şiirinde yalnızlık, *Yoqni Qandâq Bâr Etây?* (280) şiirinde ümitsizlik ve karamsarlık, *Yoq, Hălâvât İstämäymän* (24) şiirinde ise isyan temalarını işlemiştir. Ferdî yalnızlık ve ümitsizlikten doğan karamsarlık şiirlerinde hayâl kırıklığı, teslimiyet ve iç hesaplaşma öne çıkmaktadır. "Aldanışı ve bir başına bırakılışı" gören şâir; derinden derine yaşatmak istediği ümitle gerçek arasında mütereddit ve kompleks bir psikoloji içine girer. Çünkü onun ümitsizliği ve karamsarlığı, keyfî bir tutumdan veya meşrebinden kaynaklanmaz. Beğenmeyip değiştirmek istediği, fakat bunda başarılı olamadığı gerçekler karşısında "afakî bir iyimserlik" sergilemek, onun yapacağı iş değildir. Bu sebeple, onun bazı şiirlerine akseden karamsar ruh hâli, aslında kaderin şairi getirdiği ferdî ve sosyal gerçeğin kendisidir.

Erkin Vâhidov, ümitsizlik ve karamsarlığı işlediği şiirlerinde, kendi düşüncesiyle ruhundaki gerçekler arasındaki tezadı görmüş, bunun sonucunda da hayal kırıklığına uğramıştır. Bu hayal kırıklığı, şairi kompleks psikolojiye itmiştir. Bu psikojinin şairdeki en belirgin izi "tepki" ve "red" mekânizmalarıdır.

Şair ayrılığı daha ziyade klâsik şiir çerçevesinde sevgiliden uzak olma ve ona kavuşma arzusuyla geçirilen bir dönem olarak tasvir eder. Onda yalnızlık, ayrılığın sonucu olarak görülen tek başına olmanın yanı sıra toplumsal gelişmelerde milletin durumuyla ilgili beklentilerinin

gerçekleşmemesi sebebiyle bazen de kaçış yeri olarak görülür. *Özbeğim* şiirinin neşrinden sonra yaşadıklarından kurtulmak için yalnızlığı bir çare olarak görse de, böyle bir durumun kendisi için bir yok oluşun başlangıcı olduğunu düşünerek bundan vazgeçer.

Erkin Vâhidov'un, bu durumu dile getirdiği *Yâlgızlık İstâgi* (195) şiirinin büyük bir kısmında insanlardan ve dostlarından kaçıp bir başına kalma, kendi derdinin merhemini kendisinde arama psikolojisiyle hareket eder. Ancak şiirin son bölümünde, dostlarınca gerçekleştirilmesini istediği arzusu, onun her şeye rağmen yine de dostlarıyla birlikte olmayı istemesi ve dertlerine yine onların candan sohbetlerinin çözüm olacağı düşüncesidir. Söz konusu bu şiirinde Vâhidov,

Meni yâlgız qoying, döstlärim,

Çärçägänmän,

ârâm âläyin.

Bügün mengä keräkmäs heç kim,

*Özim bilän yâlgız qâlâyin.*²⁶²

mısralarıyla yalnızlığa ne derece teşne olduğunu dile getirir.

Kendisiyle baş başa kalmak isteyen şair, rahatsız edilmek istememektedir; çünkü düğün ve eğlencelerden yorulmuş, sahte dostluklardan bıkmıştır. Daha önce dostlar arasında bulunmaktan bahtiyar olan, dostlar arasında kadeh kaldırıp şiir okumaktan memnun olan şair için, bunlar artık birer ızdırap kaynağıdır. Şair, bu isteğinin gerekçesini,

Bäri bir men yäyräb yüräkdän,

*Külâlmäsmän siz bilän birgä.*²⁶³

mısralarıyla dile getirir.

Derdinin dermanını yalnızlıkta arayan şair, “*mengä бүгүн сүкүнät керäk, сүкүнätки, yoqlik qadar tinç*” diyerek sükûneti yokluk kadar huzur verici bulmaktadır.

²⁶² *Yâlgızlık İstâgi* (195)

²⁶³ *agş.*

Aslında şair bu şekilde fevran etmesine rağmen yalnız kalmak istemez. Bir gün ağzından böyle sözler çıkacak olursa bunları sadece lisanen söyleyebileceğini, yürekten söyleyemeyeceği bu sözlere dostlarının itibar etmemesini;

*Tâki heç vaqt eşikkâ tãnhâ
Termûlmâsin mǎ'yûs kòzlârim*²⁶⁴

mısralarıyla dile getiren şairir.

Hiçbir zaman dostlarından ayrılmak istemeyen şairin böyle bir durumun vâki olması hâlinde dostlarından yapmalarını istedikleri şunlardır:

*Ey döstlârim,
bir zāmân kelib,
Şûndây sòzlâr ûçsâ lâbimdân,
Siz işânmäng sâddâlik qilib,
Çıqqan bòlmäs bû sòz qalbimdân.*

*Yûr, deng, meni òşândây dâmdâ,
Qulâq sâlmäng, sòzlârim yâlgân.
Yâlvârsâm-dâ,
färyâd qılsâm-dâ,
Yâlgız qoymäng meni heç qaçân.*

*Mâyli,
Meni òldiring,
ammâ
Yâlgız qoymäng sırâ,
döstlârim.*²⁶⁵

Vâhidov, *Yoqni Qandâq Bâr Etây?* (280) adlı şiirinde, ümitsiz ve karamsar bir psikoloji içindedir. Kendisini “nice zahmetler çekmesine rağmen

²⁶⁴ agş.

²⁶⁵ agş.

aklını ve fikrini bulamamış, ümitsiz gönlünü söz ile tarif edememiş, çaresiz hâlini aşikâr etmek için bir yol bulamamış” birisi olarak tarif eder. Bu yolu bulamamış birisi olarak kendine nasihat edilmesinin bir gereğinin, hatta faydasının olmayacağını düşünür. Ancak esas sıkıntılı durum ise onun bu hâline rağmen halkın ondan yüz çevirmiş olmasıdır. Bu durumun sebebini;

*Toğrı sòz tuqqangä yâqmäs,
Haq ekän, e vâh, netäy,
Dòstni dushman qıldim, endi,
Dushmanimni yâr etäy.²⁶⁶*

mısralarıyla açıklar. Fakat şair, doğruyu söylediği için dostun düşman olmasına razıdır. Hatta bu uğurda gereken başka fedakârlıklara da razıdır:

*Bül uqubät mäskänidän
Baş âlib ketmâq keräk,
Özni dälli, başpänämni
Gumbäzi dävvar etäy.²⁶⁷*

²⁶⁶ Yoqni Qandâq Bâr Etäy? (280)

²⁶⁷ agş.

3.7. Şairin Benini Anlatan Şiirler

Erkin Vâhidov'un kendi benini konu alan şiirleri şunlardır: *** *Men Cilğamân...* (3), *Tâğ Bilân Sûhbât* (6), *Kiçik Ây Sòzi* (7), *** *Ùçrâşuvğâ...* (16), *Yòllâr* (19), *Xayrli Keç* (20), *Ânä Tùprâq* (21), *Yoq, Hălâvât İstämäymân* (24), *Âlimlâr Vâ Şâirlâr* (28), *Teränlik* (32), *** *Âydin Keçä...* (38), *Yüräk Vâ Aql* (41), *Mening Yüldüzim* (55), *Xâtirä* (59), *Dòstlârimgä* (102), *Täsävvür* (166), *Kardiogramma* (171), *Dòstlârgä Mäktüb* (180), *İlticä* (181), *Ey, Hâyât* (181/1), *İnsân Cismın* (181/2), *Ey, Hâyât* (181/9), *Tâ Bù Däm* (181/10), *Mengä Diyâr* (181/11), *Mengä Mäsläk* (181/12), *Mengä Sevgi* (181/13), *Mengä Dòstlâr* (181/14), *Mengä Qaläm* (181/15), *Zämân Kelâr* (181/16), *** *Ey, Men Bilgân* (184), *Tirik Säyyârälâr* (185), *Âtä Tilägi* (187), *İstāk* (189), *Armân* (200), *Ùnùtiş Qoşığı* (217), *Keçikiş* (225), *** *Bä'zân Közgü* (252), *Özimgä Sävâl* (267), *Keçir, Yâ Râb!* (278), *Keräk Bòlsä* (279), *Bedârlük* (294), *İztirâb* (321), *Yürägingdä Mäkân Tùtgân Qul* (331), *Tùşüngân Âdâm* (332), *Sen Mengä Tegmä* (339), *İkki Cähânni Sädqa Qıl* (381).

*** *Men Cilğamân...* (3) şiirinde kendisini bir dereceye teşbih eden Erkin Vâhidov, büyümek arzusunu dile getirir. Henüz gerektiği kadar büyük olamamasına rağmen yüreğinde bu büyüklüğü hisseder. Bir derya gibi nehir olup taşmak arzusu, aslında vatana olan sevgisinin göstergesidir. Ana yurduna evlât olabilmeyi arzu eden Vâhidov, şimdilik ona ancak bir şiir bağışlayabildiğini söyler. Şair esas arzusunu;

Bùgùn sengä

Faqatgine şe'r bağışladım.

Keräk bòlsä,

*Cânni fidâ qılgım kelädi.*²⁶⁸

mısralarıyla dile getirir.

Erkin Vâhidov, *** *Men Cilğamân...* (3), *Kiçik Ây Sòzi* (7), *Yòllâr* (19), *Ânä Tùprâq* (21) adlı şiirlerinde vatanla ilgili düşüncelerini ortaya koyar. Bu

²⁶⁸ *** *Men Cilğamân...* (3)

şairlerinde, vatana bağlı olmak isteğini, hayatının temel prensibi olarak dile getirir. Vatani oluşturan her şeye karşı hayranlık duyar.

Pervane ve mum etrafında klâsik şiir çerçevesinde oluşturulan “Şem ü Pervane” hikâyesinden yola çıkarak halkı aydınlatabilmek ve vatani yüceltmek adına canını feda etmeye hazırdır. Şaire göre bu arzu, ilim dünyasına girmek ve çalışmakla gerçekleşecektir. Tıpkı mum etrafında dönüp dolaşarak hayatını tamamlayan bir pervane gibi, o da halkı aydınlatmak gayesiyle ilim nurunun etrafında dönüp dolaşmak ve nihayet buradan aldığı feyizle halkın yolunu aydınlatmak suretiyle hayatını tamamlamak arzusundadır. Halk için kendini feda etmek düşüncesinin arkasında, vatan için kendini feda etmek arzusu yatmaktadır. Bir uydunun uzaya gönderilmesinden hareketle yazılmış olan *Kiçik Ây Sôzi* (7) şiirinden yola çıkan şair, onun gibi olmayı arzu ettiğini,

*Lekin meni âygä qilib teng,
Şû'lâldän yäsäb kâşânä,
Quyâş sârı üzätgan xalqning
Bâşi üzrâ bôläy pârvânä.*

mısralarında dile getirir. Ömrün ebedî olmadığını düşünen şair, halk için bir nefes müddetince yaşamış olmayı istemektedir. Bunu gerçekleştirebilme gayret ve mücadelesinin ortaya çıkaracağı sıkıntıları çekmeye de razıdır:

*Mäyli, sòng ôt çirmäşsin tangä,
Mäyli, meni quçsin älängä.²⁶⁹*

Vâhidov'un her şeyiyle vatana bağlılık ve hayranlığını dile getiren bir başka şiiri de *Yöllär* (19)dır. Yaşanan yıllar, onun büyümesi, bu uğurda aştığı yollar, onun “kemâl-i akla” doğru atacağı her adım da birer işarettir. Bir yere varmak amacını ifade eden yol kelimesi, şairin hareketi sevdiğini göstermektedir. Şair, vatanını süsleyen gül vadilerindeki çiçeklerle yan yana büyüdüğünü düşünür.

²⁶⁹ *Kiçik Ây Sôzi* (7)

*Bağlär ötgän, qır aşgän yöllär,
 Üfqlärgä tütäşgän yöllär,
 Cimir-cimir nuqrälär taqıb,
 Nür emibsiz quyâşdän, yöllär.²⁷⁰*

mısralarıyla bir manzara çizen şair, vatanın güzelliklerine olan hayranlığının nihayetsiz olduğunu şu mısralarla dile getirir:

*Säyr âdätim qoyärmidim men,
 Ölkäm kezib tøyärmidim men,
 Kezmäy türüb, säyr etmäy türüb
 Üni şünçä süyärmidim men!²⁷¹*

Tağ Bilän Sühbät (6) adlı şiirinde, vatanın güzelliklerine olan hayranlığını bir monologla verir. Onun vatani,

*Deymän: Bülütlärgä çülğangän äppäq
 Tümanlı başinggä quyâş tøkär nür.²⁷²*

mısralarında dile getirildiği üzere, güneşin başına nur döktüğü ve doğduğu yer olarak ifade edilir.

Vâhidov, bir taraftan ülkesinin güzeliklerini dile getirirken, diğer taraftan da böylesine güzel bir vatana lâyık olabilmek arzusunu taşır:

*Deymän: Ğärläringge qoygänmän qadam,
 Ülkän qayäläring quçib ötgänmän.
 Üstingdän neçä bär uçib ötgänmän.
 Kimmänki, şünçälär yüksäk irädäm?
 Äks-sädâ: - Ädäm!...*

...

*Deymän: Fänlär sârı şaxdam yöl âldim,
 Pârlâq ıstıqbâlim kòz tütär mengä.
 İşân, bir kùn yänä kelämän sengä.*

²⁷⁰ Yöllär (19)

²⁷¹ agş.

²⁷² *Tağ Bilän Sühbät* (6)

Ämmâ kim bôlib - şû fikrû xayâlim
Äks-sädâ: - Âlim...

...

Tilâgim şû, örtâq, haqlisân bût kül,
İlmîlâr tâğı bâr qarşimdâ hâli,
Cävâhirlâr tölâ bağring açğâli
Quçâğinggâ yänâ kelâmân, kûtgil!
*Äks-sädâ der: - Kell!...*²⁷³

Vâhidov'un vatanını temsil eden dağ etrafındaki insanların varlığı, güneşin başına nur dökmesinden ve bağrındaki madenlerden dolayı mağrurdur. Fakat gelecekte ne olacağını,

Deymân: Fânlâr sârı şaxdam yöl âldim,
Pârlâq ıstıqbâlim kòz tûtâr mengâ.
İşân, bir kùn yänâ kelâmân sengâ.
Ämmâ kim bôlib - şû fikrû xayâlim
*Äks-sädâ: - Âlim!...*²⁷⁴

mısralarıyla dile getiren şair için bunu gösterecek olan ilimdir. İlmî temsil eden dağ, ışığı taşıması, mağrur duruşu ve beyaz olmasıyla ilmin sembolü olarak görülür. Vâhidov'a göre, ilim insanı yüceltir, istikbâli parlak kılar.

Aslında reel olan varlıklar, insanın ona verdiği kıymet ölçüsünde değerli hâle gelmektedir. Vatan da reel bir varlık olan toprağa insanın yüklediği soyut değerlerle bir anlam ifade etmekte ve bunun için kutsal bir değer hâline gelmektedir. Vâhidov, bu durumu *Ânâ Tûprâq* (21) adlı şiirinde dile getirir. Onun nazarında toprak, insanın kanı ile kutsal kıldığı bir değerdir, bunun için de kıymetlidir. Bu kıymetli varlığın adı vatandır:

Negâ insân yerni qutluğ der,
Tûprâqni hâm sänâr muqaddäs?
Yoq, mò'tabar emäs äsli yer,

²⁷³ agş.

²⁷⁴ agş.

*Tùprâq òzi tábärrük emäs.*²⁷⁵

Böyle bir niteliği olan toprağın vatan olabilmesi için insanın, kendi mübarek toprağını her zaman yabancı nazarlardan koruması, onu kucaklaması, gerektiğinde onun için canını feda etmek suretiyle kanı ile “mukaddes” kılması gerekir:

*Ôz mùbâräk tùprâğın insân
Yât nâzârdân äsrâb hâr nâfäs,
Ûni quçib fidâ etdi cân,
Qâni bilân qıldı muqaddäs.*²⁷⁶

Bu sebeple aslında toprağın kendisi “muteber” ve “kutlu” değildir. İnsan, mamur hâle getirmek için döktüğü teri ile vatan toprağına bir değer katacak, “mukaddes” kılmak için döktüğü kan ve feda ettiği can sayesinde vatan daima “muazzam” ve “mübarek” olacaktır. Böylece sıradan görünen toprak, yapılan fedakârlıklarla kıymet kazanacaktır:

*Yoq, mò'täbär emäs äsli yer,
Qutluğ emäs tùprâq heç qaçân.
Mùbâräkdir insân tòkkän ter,
Mò'täbärdir qutluğ tâzä qân.*²⁷⁷

Sevgiyi ve sevmeyi hayatının mânâsı hâline getirmek gayreti içerisinde olan Erkin Vâhidov, bunun için sevmeye namzettir, sevdiğinin etrafında pervane olmaya hazırdır. *** *Ûçrâşûvgä...* (16) adlı şiirinde, hayatı henüz tanımamış biri olarak gözleri buluşmak arzusuyla parlayan biridir.

*Sen hām ùni, ù hām seni kòrmägän,
Qayerdädir yaşar lekin dūnyädä.*

mısralarında da ifade edildiği üzere Erkin Vâhidov, sevgiyi henüz yaşamamıştır. “Genç Werter”i okuyup, “Beni de birisi sever mi acaba?” diye düşünmektedir:

²⁷⁵ *Änä Tùprâq* (21)

²⁷⁶ *agş.*

²⁷⁷ *agş.*

*Ğâyibânâ yölläringgä intizâr,
Älläkimning kùtişini bilmäysän.*

Vâhidov'un "*Keçäläri âsüdadir,*" çünkü henüz "*Bir âdäm yâdi bilân öyläri bänd bòlmägan*"dir. Böyle olmasına rağmen o, yine de sevdaya mütemayil hâldedir. Şair bu durumu;

*Qalb ârzıqıb, yâr âldigä çâpâdi...
Qayerdädir seni izlär pârvânâng,
Û âlbättä seni izläb tâpâdi.*

mısralarıyla dile getirir.

Vâhidov, manzum hikâye formunda yazılmış olan *Mäcnüntâl* (13) şiirinde, toplumdaki kurallar karşısında çaresizdir, bu kurallar onu hüzne gark eder:

*Ämmâ ùşälmädi şirin ârzülär...
Bir keçä sònggi bâr uçräşdi ùlär.
Äh, sevgi gülşäni etildi paymâl,
Sözlämâq mähâl...*

*Hämân yadımdädir ù ğamli kòzlär,
Şù âqşâm äytilgän älämlî sözlär:
«Ätä.», «bâylik.», «täkdir.»,
«nikâh.», «qarı çâl.»
Vä «Xayr, xuş qâl!..»*

*Ûzâq ötirdilär şù tün ikki yâr,
Ayrılıq şâmidä vâfâli nigâr
Yigitgä qâldirdi ısqıdän timsâl-
Şâhi dâstròmâl...²⁷⁸*

²⁷⁸ *Mäcnüntâl* (13)

Erkin Vâhidov *Âlimlär vä Şâirlär* (28) şiirinde kâinatı anlamak gayreti içerisinde görülür. Ona göre âlim de, şair de kâinata âşıktır ve onun dinamiğini çözebilmek gayreti içerisindeyler.

*Âlimni bând etär yùldüzli âsmân,
Çeksiz fâzâ ilmi şâir xayâlin.*²⁷⁹

diyen âlim, sonsuzluk olarak tasavvur ettiği kâinatın görünen yüzüyle meşgul olmakta ve bunu oluşturan sırrı anlamaya ve çözmeye çalışmaktadır. Ancak “*İnsâni fâzâgâ uçirmâq uçûn qançâ ilhâm işq, ârzû- tilâk keräk?*”²⁸⁰ diyerek bu sırrı çözebilmenin yolunu araştırır. Görünenin arkasındakini anlamaya çalışan şair de, âlim gibi yine kâinatı anlamaya çalışmakta ve bunun yollarını araştırmaktadır. Görünenin arkasındaki esrarı şiire aktarmak isteyen şair, bunun nasıl olabileceğini;

*Qançâ bilim keräk, tâfâkkûr keräk
Bûni şe’r, dâstângâ kòçirmâq uçûn.*²⁸¹

mısralarıyla sorgular. Çünkü uçsuz bucaksız fezayı araştıran ilim şairi meşgul ederken, yıldızlı “âsuman” da âlimin düşüncesini meşgul etmektedir. Bir telin kopması hâlinde var olan âhengin kaybolacağı kâinatın iç dinamiğini keşfe çalışan âlim de, şair de ona hayrandır. Bu sebeple Vâhidov’un çağdaşı olan şairler âlim, âlimler de şairdir.

Erkin Vâhidov, insanı yücelttiği *Terânlık* (32) adlı şiirinde onu kâinatın hülâsası olarak tasavvur eder. Çünkü her ne aranırsa, insanoğlunda vardır. Bu yönü insana yol gösterir, onun başka bir şey aramasına gerek yoktur. İnsan, bilgelik ve ilim yardımıyla ârif insan olmaya adaydır. Şair *terânlık* olarak dile getirdiği irfanı, “*nûr yâğılgân yûzlârdä, öyçân bâqqan kòzlârdä, äytilmägân sòzlârdä, çimirilgân qâşlârdä, nuqrä- nuqrä qırâv qongân sâçlârdä, bôrânlârdä egilmägân başlârdä*”²⁸² bulmuştur. İnsan yüzünün birçok anlam ifade edebildiğini, saçlardaki beyazlıkların düşüncenin eseri

²⁷⁹ *Âlimlär vä Şâirlär* (28)

²⁸⁰ agş.

²⁸¹ agş.

²⁸² *Terânlık* (32)

olarak ortaya çıktığını, tefekkür ışığının parladığı gözlerde bir çok şeyin dile getirildiğini düşünen şair, bazen de söylenmeyen sözlerle bir çok şeyin anlatıldığını ve felâketler karşısında eğilmeyen başların ise gururu temsil ettiğini düşünür.

*Teränlikni qıdırmädım ümmânlärdän,
İnsânlärdän tâpdım üni, insânlärdän.
Teränlik bû- nûr yâğılğan yüzlärdädir,
Teränlik bû- öyçän bâqqan közlärdädir,
Teränlik bû - äytilmägän sözlärdädir.
Mäyinginä çimirilğan qâşlär dägi,
Nuqrä- nuqrä qırāv qongän saçlär dägi,
Börânlärdä egilmägän başlär dägi
Teränlikning tä'rifigä söz barmikän?..²⁸³*

mısralarıyla tasvir edilen ârif insandır. Şair fizikî olarak tasvir edebildiği bu insanı tarif için söz bulunamadığını, “*Teränlikning tä'rifigä söz barmikän?..*” diyerek dile getirir. Çünkü ne kadar sakin görünürse görünsün, insanın yüreğinde “*mäş'üm yillär dilgä sâlgän âzâridän, ânälärning häsrätidän, âh-zâridän ümmâni... ümmânlärning sâkinligi, tōfâni*”²⁸⁴ vardır. Bu tûfanlar insana sebat ve sakinlik vermiştir. Şair göre her şeyin merkezinde insan vardır ve her şey onun nazarında insanla değer kazanmaktadır. Bu sebeple şair irfanı başka şeylerde değil, insanın kendisinde bulmuştur:

*Qassâs qalbdän âqqan eng pāk
tiläklärdä,
Ümidlär dä häyât qadär teränlik bār,
Kòngildägi sâbât qadär teränlik bār.
Teränlikni qıdırmädım ümmânlärdän,
İnsânlärdän tâpdım üni, insânlärdän..²⁸⁵*

²⁸³ agş.

²⁸⁴ agş.

²⁸⁵ agş.

Her anıyla dünyanın içinde olan şairin nazarında irfan, zerreden kâinata, bilinenden bilinmeyene kadar akla sığmamaktadır ve hâlâ keşfedilmeyi beklemektedir. *** *Ey, men bilgän...* (184) adlı şiirinde dile getirdiği gibi insan hayatın ve hayalin içinde “*bir qısm bòlib, idrâk, cân ve cism bòlib*”²⁸⁶ yaşamaktadır ve bu itibarla da onun bir parçasıdır. Bir birey olarak şair de bu hislerin bazen içinde, bazen de kenarında varlığını sürdürmektedir:

*Âqar ekän tiriklik- dăryâ
Hăyât bilän gâh tölqın ârâ,
Xayâl bilän gâh qırğâqdămän.*²⁸⁷

İnsan için, dünyayı terennüm etmenin şevki de, zevki de hayatın kendisidir. Ancak terennümün mü, yoksa şevkin mi gerçek olduğunu bilemeyen şair, bu sebeple içinde bulunduğu çevreyi anlamak, yorumlamak ve hayatı da sorgulamak gayretindedir:

*Bă'zân közgü uyqu kelmägän çağlăr
Kökkä termilämän, qılämän hăväs.
Yoq, o âsmân tolă yulduzlăr emäs,
İnsân aqlındägi yâniq çirâqlăr.*²⁸⁸

Şair çektiği ızdıraplarından memnundur ve bunlardan da vaz geçmek niyetinde değildir. O, bütün bunlarla halkın içindedir ve toplumun malıdır. Bu sebeple hoş vakitlerini halka âşikâr etmiştir; fakat geceleri çektiği ızdırapları, yani hususî yönleriyle bir birey olarak varlığını devam ettirdiğini şu mısralarla dile getirir:

*Elgä âçdim quçâqlărimni,
Yelgä sâçdim xuş çâqlărimni,
Lekin tûngi qıynâqlărimni
Heç kimsägä hădyä qılmäsmän.*²⁸⁹

²⁸⁶ *** *Ey, men bilgän...* (184)

²⁸⁷ agş.

²⁸⁸ agş.

Şair, manzum hikâye formunda kurguladığı *Täsävvür* (166) adlı şiirinde, çocukluğundan beri dünyayı ve onun esrarını anlamak gayreti içinde olduğunu dile getirir. Yaşının ilerlemesine rağmen onun öğrenebildiği tek şey, kendisinin de dünyanın bir parçası olduğudur. Çünkü o, “*Ûçqur zāmān bilān girdāblār ārā qalqıb, çäyqalıb, çärx ürib*”²⁹⁰ dolaşmaktadır. Bu sistemin dışında kalması, kendi ihtiyarında değildir:

*Beşäfqat tezlikdān äsābim tālib,
Bir nāfäs tin ālsām deymān-ù, ämmā -
(...)
Mendāmi ıxtiyār?
Yùgürär zāmān,
Şiddāti ötādi hār bir tālāmdān.
Toxtāsām, tòkilgüm bir tāmçisimān,
Tāmçidek yoq bōlib ketgüm ālāmdān.*²⁹¹

Rüzgâr gibi akıp giden zaman ile girdaplar arasında çalkalanarak dönüp dolaşan şairin bu şefkâtsiz çabukluktan asabı bozulduğunda, birazcık dinlenmesi mümkün değildir. Bu sebeple onun yapması gereken de hayatı boyunca etrafına ışık saçan olmaktır. Bunun için bir taraftan pasifliği ve geride kalmayı reddeden şair, diğer taraftan da insanın geçmişte yapılanlar ve yaşananlarla değil, kendi yaptıklarıyla var olduğunu düşünür:

*Ming yıl xırä yùldüz bōlgāndān,
Bir dām yānıq şām bōlgān äfzāl.*

*Äsriy häyât kerākmäs mengä,
İşq zāvqıgä qānib yäşäsām,
Pärvānāning ümri bäs mengä-
Faqat yānib,
Yānib yäşäsām.*²⁹²

289 *** *Ey, men bilgān...* (184)

290 *Täsävvür* (166)

291 *agş.*

Şairin büyük zahmetlerden sonra öğrenip benimsediği ezeli şiar, bin yıl parlamayan bir yıldız olmaksızın, bir an yanan mum olabilmektir. Bu sebeple Vâhidov asırlık hayatı değil, “aşk zevkine kanmak” suretiyle yaşadığı bir ömrü tercih eder. Her ne kadar bu ömür pervanenin ömrü kadar olsa da şair, kendi itikadınca yaşamayı arzu etmektedir. Bu sebeple o, imkânsıza taliptir:

*Özingsân- kù mening yùldüzim,
Sùräyyâdân, Zùhrâdân ârtıq.
Kòk tâqıdân âlmâdek üzib,
Birin sengä qıläymi târtıq?*

*Kel, istäsäng ây hălqasini
Qulâğinggä taqay, dilbärim.
Xuşnùd etsä yùldüzlär seni,
Etäginggä tòkäyin bärin.*

Vâhidov, can bedende var oldukça yanarak yaşamayı ve dünyaya hayat kaynağı olan güneş gibi olmayı arzu eder. Çünkü yıldızlar ışık yönünden zayıftır, daha güçlü bir kaynaktan aldıkları ışığı yansıtır; fakat güneş yanarken etrafını da aydınlatır. Kendisi de bu itibarla çok sıkıntı çekmiş ve hâlâ çekmekte olmasına rağmen etrafını aydınlatmak arzusunu taşır. Şair, *** *Âydin keçä...* (38) adlı şiirinde, bir yandan kendisi ile yıldızlar ve pervane arasında gelişli gidişli bir benzerlik kurarken, diğer yandan da pervanenin mum etrafında dolaşma sebebine de telmihte bulunur. Sevgilisini Süreyya’dan ve Zühre’den daha ileride gören şair, gecenin güzellik unsurlarından en ulvî olanların bile onun güzelliği karşısında değersiz kaldığını ortaya koymakta, bununla da sevgilinin nezdinde kendi değerini artırmayı düşünmektedir.

Erkin Vâhidov, *Yüräk vâ Aql* (41) adlı şiirinde, düşüncelerini yönlendiren unsuru ortaya koyar. Bu şiirinde, yürek ile akıl arasında bir

mukayese yapar. Hayatını yönlendiren unsur hakkında tercihini ortaya koyar. Kararını verirken aslında hangisini tercih edeceği konusunda tereddüt içerisinde. Kendisini farklı yönere sürükleyen iki unsur olarak vasıflandırdığı yürek ile aklın hangisine inanacağını bilemez:

*İkki kùç bâr -
Yüräk vâ aql
İkki yângä târtùvçı meni,
Ùlär bündäq bòlsä nâähil,
Qaybirining tütäy izmini?*

*Meni bir yân başlāsä aqlım,
Bâşqa yângä yetäklär yüräk.
Bilâlmäymän, qaybiri haqlı,
Qaybirigä işänmâq keräk?²⁹³*

Attığı her adımı hesap etmesine yardımcı olan akıl, onun sokaktaki bir akılsıza benzememesi için kendisini her zaman sorgulamaktadır. Buna mukabil yürek, bu dünyanın gam ve kasavetinden uzak durmasını ve yaşadığı günü değerlendirmesini ister, onu sevgilinin yoluna yönlendirir. Hâlbuki akıl ise ona öğrenmeyi ve düşünmeyi telkin eder:

*Aql mening hâr qadämimni
Sâlmâq bølär tärâzù tâşgä,
Hâr daqıqâ tergäydi meni,
Oxşämä deb kòçä bebâşgä.*

*Yüräk esä ùngä sòz bermäs,
Bù dùyñädä faqat oynä der.
Bilmäs,
Sırä bilgisi kelmäs
Qânùn nädır, qâidä nädır.*

²⁹³ Yüräk vâ Aql (41)

*Yâr kòyigä çarläsä biri,
Yür deb hâr keç äyläsä xıtâb,
Biri uygä yetäkläb kirib,
Qollärimgä tütqızär kitâb.*²⁹⁴

Aklın fezaya ve dünyaya hâkim olduğunu, “*Aql çeksiz fâzâgä hâkim, aql hâkim âlâm yüzigä.*”²⁹⁵ şeklinde dile getiren Vâhidov’a göre, fezadaki ve dünyadaki bütün varlık akla itaat eder; fakat aklın hükmünü geçiremediği tek şey ise yürekdir:

*Bârlıq üngä bòysünär,
Lekin
Yüräk kirmäs üning sòzigä.*²⁹⁶

Bu düşünceler dâhilinde kararsız kalan şair, bu durumundan dolayı kendisinin mazur görülmesini ister. Çünkü kendisine sadece “sev” diyen ve sevgisiz yaşamının da bir anlam ifade etmeyeceğini söyleyen yürek ona;

*Yüräk bòlsä yân deydi faqat,
Hâyât bizgä berilär bir bâr.*²⁹⁷

demektedir. Hatta çoğu zaman ikisinden birini tercih etmek konusunda çelişkiler yaşar. Ancak bu durum bir trajediye dönüşmez. Nihayet şair, bozulmamışlığı, ayırım yapmadan herkesin bahtiyarlığını istemeyi, iyiliği ve samimiyeti temsil eden²⁹⁸ yüreğin tarafını tercih eder. Çünkü yürek sözü ve ona yüklediği anlamlarla tasvir ettiği gönlün kendisini aldatmayacağını düşünür:

*Äybli emäs bündä irädäm,
Mä’zür tütüing, döstlär, siz meni.
Aql qançä haqlı bòlsä häm,*

²⁹⁴ agş.

²⁹⁵ agş.

²⁹⁶ agş.

²⁹⁷ agş.

²⁹⁸ Xayrli Keç (20)

Tûtär bòldim yùräk izmini.

Ù baxş etgän âtäşdä yândim,

Özi bòldi mengä rähnämä.

Ùngä,

Faqat ùngä işândim,

*Yùräk meni aldamäs äslä!*²⁹⁹

Änä Tùprâq (21), *** *Äydin Keçä...* (38), *Yùräk Vă Aql* (41), *Mening Yùldüzim* (55), *Armân* (200), *Qoğırçaqlăr* (328), *Siyâsiy Săbâq* (349), *Bir Tăvăkkălçi Deydiki...* (348) adlı şiirlerinde, bir şair olarak Erkin Vâhidov'un düşüncelerini şekillendiren değerlerin ortaya konulduğu görülmektedir. Şair, başlangıçta yaşadığı dönemde geçerli olan sisteme inanmış, fakat bu sistemin yetiştirdiği biri olarak inandıkları gerçekleşmeyince, hem inandıklarını, hem de kendisini sorgulamaya başlar. Bir taraftan insanın kutsal kıldığı değerler ve bunların niçin kutsal hâle getirildiğinin muhasebesini yaparken, diğer taraftan da toplum içinde aydın konumunda olan ve halkı aydınlatma sorumluluğunu taşıyan ve en önemlisi de kendisine rehber edineceği kıstasları belirleyebilen bir kişi iken, beklentilerinin gerçekleşmemesi üzerine karamsar bir psikolojiye bürünür. Erkin Vâhidov, inandığı değerler doğrultusunda yapılacak olan güzel şeylerin gerçekleşmeyeceğini anladığında, geçmişine ve tabiat güzelliğinin terennümüne sığınmayı tercih eder.

Erkin Vâhidov, *Mening Yùldüzim* (55) adlı şiirinde, insanı her şeyin merkezinde görür. Böyle olduğu için kâinata var olan her şey insanın hizmetindedir. İnsan gerek imar edebilmek için döktüğü alın teri, gerekse sahibi olabilmek için uğrunda akıttığı kanıyla toprağı sıradan olmaktan çıkarıp, mukaddes hâle getirir, vatan mertebesine yükseltir. Kendisini, temsil ettiği sistemin insanı olarak yücelten şairin gönlündeki arzuları karşısında güneş dahi erimekte, elini gökyüzüne uzattığı zaman yıldızlar avucuna konmaktadır. Gelecek zaman, devamlı hareketlilik hâlinde görülen çok

²⁹⁹ *Yùräk vă Aql* (41)

şeyler vaad ederken, kendisi de pek çok şey yapacağını düşünmektedir. Onun bu inanmış ve gayretli tavrı karşısında yıldızlar pervane olup titreyerek etrafını sarmaktadır:

*Yâş kònglimdâ ârzûlârim mòl,
Quyâş erir yûrâk tâftimgâ
Men âsmângâ ûzatgândâ qol,
Sâyyârâlâr qonar kâftimgâ.*

*Tâfâkkûrning pòlât quşidâ
Kòz- kòz etib bû yâşlik kòrkin,
Çeksiz fâzâ - nûr âğuşidâ
Yirâqlârgâ ûçâmân bir kùn.*

*Pârvânâdek òynab, pârpirâb,
Âtrâfimni òrar yûldûzlâr.³⁰⁰*

Kendi duygularını manzaranın reel unsurlarıyla ifade eden şair, kim olduğunu, ümitlerini ve gelecekte beklentilerini kendisine soran yıldızlara, bunları, “*Kimliğim sizgâ bâyân etây, tinglâng, yûldûzlâr,*” diyerek anlatır. Bu hususları diyalog şeklinde aktaran şair, bir taraftan enternasyonal insan tipini tarif ederken, diğer taraftan da sosyalist söylemin vatan anlayışını ve gerçekleştireceğini taahhüt ettiği mutluluğu tasvir eder. Şairin bu inancı kırılmaz bir kanat, itikadı ise nur ve güneştir. Bu hâliyle insanoğlunun hayatı tarihlerde büyük bir kitap olarak yer almaktadır. Ebedî mutluluğu yakalayacak olan bu insanın kalbinde güneş vardır. Sistemin yaratmaya çalıştığı insan tipi güneşten tac yapmış, aydan da taht kurmak suretiyle enternasyonal yapıyı meydana getirmiştir. Erkin Vâhidov’un inandığı bu sistem, hem onu yarı yolda bırakmayacak, hem de inandığı bu düzene giden yolu aydınlatacaktır. Şair, ateşi ve yakıcılığı ifade eden güneş ile karanlığa ışık olmayı temsil eden ay benzetmeleriyle inandıklarını gerçekleştirme uğrunda çaba göstermeyi ve zorluklara göğüs germeyi dile getirir. Bunun

³⁰⁰ *Mening Yûldûzım* (55)

yanı sıra mücadelesini verdiyi bu düşüncenin hâkim olacağına yönündeki inancını tac ve taht benzetmeleriyle vermektedir. Padişah sembolüyle düşüncesini temsil eden insan, birikimiyle ve yaptıklarıyla büyük bir kitaptır. Erkin Vâhidov, millîliğin olmadığı, dolayısıyla millî kültürden uzak olan enternasyol insana, yani sovyet insanına güvenmeyi esas alır:

*Täfâkkûrim - sınımas qanâtim,
E'tiqâdim - nûr vâ âftâb.
Men insânmân, mening hâyâtım
Târxılärdä büyük bir kitâb.*

*Men insânmân, qalbimdä âtaş,
Quyâşdän tâc, âydän taxt qurdim.
Men insânmân, köhnä, cäfâkâş,
Tüprâğımdä mängü baxt qurdim.*³⁰¹

Sosyalist ideolojinin vatan olarak telkin ettiği bütün dünyayı “köhnä, cäfâkâş tüprâğı” ifadesiyle tarif eden şaire göre, insanlığın mutluluğunu “tâle yûldüzim” diye adlandırdığı düşünceleri gerçekleştirecektir. Kendisi de bunun gerçekleşeceği ümidiyle mağrur ve bahtiyardır:

*Yirâqlärdä, mâviy üfqdä,
Bârlığımnı bänd etib mänim,
Pârlâb türâr dilbâr bir nuqtä,
Ôşä yûldüz - mening Vätänim.*

*Qaydä pârvâz etmäyin özim,
Yâdi bilän bølürmân xurräm.
Ôşä mening tâle yûldüzim,
Ôşä mening muqaddäs kùrräm...*³⁰²

³⁰¹ agş.

³⁰² agş.

Kendisini dünyaya getiren mucizevî kudrete, “*Çärxmisän- fäläkmi yâki täbiät*”³⁰³ diye sorgulayan şair, kendisini âleme getirdiği, kendisine bir beden verdiği ve bu bedeninin içerisine uçsuz bucaksız âlemi yerleştirdiği için minnettardır. Yine bu mucizevî kudret onun gönlüne his, başına akıl, kulağına âhenk, gözüne nur, kalbine can, canına muhabbet, eline saz, diline ezgi de vermiştir.³⁰⁴ Mucizevî kudretin şaire nasip ettiği ülke, âlem mülküne denktir, yaşadığı bu yer de, ömrü de paha biçilemeyecek kadar kıymetlidir.³⁰⁵ Böyle bir zamana ve böyle bir mekâna sahip olan şaire göre, âlemde hakikat galip gelecek ve bu hakikat, bahtiyar bir ülke yaratacaktır:

*Vaqt kelâr, âlâmdä ğâlib haqıqat
Bir ölkä yârätgäy baxtiyâr, yâktâ.
Qandäy nâm âlmäsin öşä cämiyät,
Ävlâdlâr oqırlâr bizgä täsännâ.
Çünki ümrimizgä eş bôlib şiddät,
İnqılâb dävrigä bôldik âşinâ.*³⁰⁶

Hayat, bu ülkenin meydana getirilmesinde kendisine rehber olacaktır. Çünkü o, her şeyi doğruya yöneltecektir. Bu gerçekleşirken şairin adının bilinip bilinmemesi önemli değildir. Evlâtları yaptıklarından dolayı kendi şahsında tüm zahmet çekenleri hatırlayacak ve yüceltecektir. Çünkü onun doğduğu yer cennet, yaşadığı zaman ise rahat değildir. Vâhidov ve onunla aynı ideali paylaşanlar; zekâ ile zulmün, hırs ile zulmetin mücadele ettiği bir zamanı yaşamaktadırlar.³⁰⁷ Onların yaşadığı mekânda nice ırk ve millet, akılsızlık ve dehâ yan yanadır. Erkin Vâhidov’un, vahşet ile medeniyetin mücadele ettiği, ok ve yaydan uzay gemisine kadar her şeyin bulunduğu yirminci asır yaşadıkları zamanı; “kürre-i âlem” denilen bina da büyük vatani ifade etmektedir.³⁰⁸ Sovyet ideolojisinin zihinlerde oluşturmaya çalıştığı

³⁰³ *Ey, häyât deyilgän...* (181/1)

³⁰⁴ *İnsân cismin berib...* 181/2

³⁰⁵ *Mengä näsib etding...* (181/3)

³⁰⁶ *Vaqt kelâr...* (181/8)

³⁰⁷ *Men yärlägän...* (181/5)

³⁰⁸ *Bündä bär...* (181/6)

vatan kavramı, şairin ütopyasını da ifade eder. Onun ve onun gibilerin nice zamandır bu düşüncenin gerçekleşmesi uğrunda mücadele ettiklerine ve bu mücadelelerine “köhne” dünyanın kendisi de şahittir. Hayat denilen büyük “ibtida”, elde etmek istediği her şeyi kendisine nasip etmiştir; şair de bunun için minnettardır.³⁰⁹ Hür insanlığın aydınlık istikbâli, şairin ömrünün mânâsıdır. Sahip olduğu herşeyden vaz geçmeye razı olan şair, bu aydınlık inancından ayrılmak istemez:

*Mengä mäsläk berding, hür insâniyät
Âydın istiqbâli ùmrimgä ma'nâ.
Bâr ekân közdä nûr, tânimdä quvvât,
Ôşäl e'tiqâdim mengä rähnämâ.
Râzimân, mäyligä, bârim âl, faqat
Yâruğ işânçimdän qılmägin cûda.*³¹⁰

Bu ütopyanın gerçekleşeceğine iman eden şair, bu uğurda kalemiyle mücadele etmek arzusundadır. İnandığı değerler uğrunda zorluklara göğüs germe arzusunu taşıyan şair, kendisine müdahale edilmesini istemez. Hatalar karşısında affedicidir. Hür insanlığa ulaşmak ve aydınlık bir istikbâle kavuşmak arzusunda olan şair için hayat, bunların gerçekleştirilmesi hususunda üzerine düşeni yerine getirmesi hâlinde bir anlam kazanacaktır. Bundan dolayı şair, itikadına ve kendisine rehber edindiği değerlere hiç ayrılmamak üzere bağlanmıştır. Ayrıca bunların gerçekleştiği günü de görmek arzusu taşır:

*Zâmân kelâr bir kûn, ellâr hämcihât
Sââdât qasrını qılûrlâr binâ.
Men häm ôşä kûngä bârûrmân âlbât
Qalämimni qilib qolımdä âsâ.
İlticâ qılûrmân sengä, tâbiât,
Meni pâk niyâtdän äyirmä äslâ.*³¹¹

³⁰⁹ *Tâ bû däm* (181/10)

³¹⁰ *Mengä mäsläk...* (181/12)

³¹¹ *Zâmân kelâr...* (181/16)

Şair, her ne kadar inanmış olsa da yaşadıkları ve gördükleri, beklentilerinin tam aksi yönde gerçekleşmektedir. Samimî bir şekilde inandığı değerlerin başkaları tarafından bir menfaat aracı olarak kullanılması, şairi her zaman doğruların yanında yer almaya yönlendirir. Bütün insanlığa mutluluk getireceğini düşündüğü değerleri yargılayıp hayatının da muhasebesini yaparak yanlış bulmaya çalışır. Çünkü, halkların kardeşliğini gerçekleştireceğine ve bahtiyar bir ülke yaratacağına inandığı kutlu itikadı, onun düşündüğünden farklı bir toplum ve farklı bir sistem yaratmıştır. Bu gerçekleştirilirken nice masum insanın kanı dökülmüş, nice ocaklar söndürülmüş, milletin aydınları kızıl kırgınlarda susturulmuştur. *Sen Mengä Tegmä* (339) adlı şiirinde ifade ettiği üzere, mutluluk getirecek olan sistem neme lâzımcılığı, günü kurtarmayı, liyakâtsizliğe değer vermeyi, gördüğü yanlış uygulamaları dile getireni baskı ve zulümle susturmayı hâkim kılmıştır. Artık düzen “sen bana dokunma, ben de sana” esasına göre işler hâle gelmiştir:

*Bârlıq äräläş,
 Äläm qârişiq.
 Bebâş, beegä
 Türfä xocälik.
 Här kim özigä
 İzlär ölcälik.
 Gäh kelär külgı,
 Gäh kôngil zädä,
 Kôngli çağ tülki
 Tâvuqxânädä.
 Mùşùklär bündä
 Uxläb semirär.
 Siçqânlär tündä
 Buğdây kemirär.
 Qoy söyib, yâzib
 Tòkin dastürxân,*

Qaşqırni tâzi
Qılmâqdâ mehmân.
Qıçqırâmân: hây,
Bârmisân, çòpân!
Ù ııqar şâşmäy,
Yâpinib çâpân...
Der: âdât şündây,
Sırâ ğam çekmä.
Men sengä tegmäy,
Sen mengä tegmä...
Bù qandây âdât,
Bù qandây sävdâ!
Bù axır, âfât.
Bù axır, bälâ!³¹²

İnandığı ve gerçekleşmesi için mücadele ettiği sosyalist sistemin yanlışlığını gören şair, bunu da açıkça söyler. Erkin Vâhidov, ne pahasına olursa olsun yaptığı yanlıştan dönebilecek cesaret ve erdeme; bedeli ne olursa olsun, doğruyu söylemek cesaretine sahiptir:

Lek tinç yoqâldi,
Çaqdi tòşägim.
İçim ôt âldi,
Yândi yürägim.
Yigit ğurürim
Qolımdân târtib,
Örnımdân türdim,
Kòrpäni âtib.
Äsäb pârtlädi,
Bòldi säbr ädâ.
Meni çârlädi
İçki bir sädâ:

³¹² Sen Mengä Tegmä (339)

*“Ägär hălâlsän,
Tilingni tiymä!
Bitsin, yoqâlsin-
“Sen mengä tegmä.”³¹³*

Doğruyu söylediği için sıkıntılara maruz kalan şair, dostlarının kendisine reva gördükleri karşısında affedicidir. Vâhidov, insanın yanılabilirliğini düşünerek kendisine zulmedenleri affeder, Allah’tan da onları affetmesini niyaz eder:

*Û quldir, bändäi ğâfil,
Keçir, yâ räb, keçirdim men.*

*Cähândä fitnälär bâdır,
Ädâlät ğâhi nâçârdır,
Ädâlät qıl, özing âdil,
Keçir, yâ räb, keçirdim men.*

*Yâmân bòldim, yâmân bòldim,
Xatâ oqqa nişân bòldim,
Xatâ qılğan emäs qâtil,
Keçir, yâ räb, keçirdim men.³¹⁴*

Kurtuluşu âdil olan, yol gösteren ve hakkı veren Allah’a sığınmakta bulan şair, insan olarak kendisinin de hatalarının bulunduğunu dile getirerek bağışlanmayı diler:

*Keçir, yänglişmägän kim bâr,
Mening hăm kòp ğunâhim bâr,
Ädämzâd äsli nâkâmil,
Keçir, yâ räb, Keçir, yâ räb.³¹⁵*

³¹³ agş.

³¹⁴ Keçir, Yâ Râb! (278)

³¹⁵ agş.

İnandığı ve sadakatle bağlandığı değerlerin yanlış olduğunu gören şair, artık doğruyu söyleyen birisi olmak istediğini, “*sengä bir haqqòy devânä keräk bòlsä, men bâr; tili qand nâdòst pârvânä keräk bòlsä yoqmân*”³¹⁶ ibaresiyle dile getirir. Kendisine ızdırap veren gaflet azabına müteşekkir olan Erkin Vâhidov, bu azaplar için iki dünyasını da feda etmeye hazırdır.³¹⁷ Gerçeği söylemenin tek çare olduğunu düşünen şair, doğru sözlü olmanın getireceği sıkıntıları çekmeye de razıdır.

*İstärmi säfä kòngling,
Bâr undä sârâylärgä,
Kel bündä, esäng dârdlik,
Ğamhânä keräk bòlsä.*³¹⁸

İnandığı şeyler beklediği gibi gerçekleşmeyen şairin *Tüşüngän Âdäm* (332) adlı şiirinde fikrinden rücû ettiği görülür. Vâhidov bu şiirinde büyük beklentileri olan, fakat sonunda hayal kırıklığına uğrayan bir insan olarak karşımıza çıkmaktadır:

*Kimgä hasrât qılsäm bâğrimni òyib,
Kimdän yürägimgä tiläsäm mälhäm,
Âhistä yelkämğä qolini qoyib,
Yüpätär: sen òzing tüşüngän âdäm.*³¹⁹

Gördüğü ve çözüm istediği sıkıntılar karşısında bir taraftan avutulmaktan rahatsızken, diğer taraftan da içinde bulunduğu şartlara uygun davranmanın getirdiği çaresizlikten rahatsızdır:

*Gâhidä âlämim sığmäy kònglimğä,
Şe’r bòlib tòkilär vâ lekin ey vâh,
Qaygä bârsäm şe’rim qaytär qolimgä,
Tüşüngän âdämsän, dünyädän âğâh...*³²⁰

³¹⁶ *Keräk Bòlsä* (279)

³¹⁷ *Bedârlık* (294)

³¹⁸ *Keräk Bòlsä* (279)

³¹⁹ *Tüşüngän Âdäm* (332)

³²⁰ *agş.*

Var olan bu yanlışlıkları düzeltebilecek güç olarak gördüğü yaradandan yardım istediği zaman, ilâhî adaletin de umursamaz tavır içerisinde olduğunu düşünmesi, Erkin Vâhidov'un ne kadar ümitsiz ve çaresiz olduğunu gösterir:

*Häyhât, deymän, ädling şumi, ey xudâ,
Şundâq çizilgänmi târxıngdâ âlâm?
Nâgâh fälâkdän häm qaytâr âks sädâ,
Axır sen tüşüngän âdämsän, bäläm.*³²¹

Şair, ruhunda derin yaralar açan bu durum karşısında yine de kendi doğrularının peşindedir. İnandığı değerlerini kaybeden Erkin Vâhidov, bir gün gerçek olacağını beklerken yıkılan ütopyasını, “*Qum üstigä sen böylä imârät qurädırsän, häm äyş sürädırsän.*”³²² diye tarif eder. Şair bu ideolojisinin yerine, kendi doğrularıyla yeni bir hayat anlayışı oluşturmaya çalışır. Bu anlayışının esasını, “desinler diye” insanlara iyilik etmenin doğru olmadığı, aslında iyiliği insanın kendisine yaptığı, insanın da dünyaya esas itibarıyla rızık için gelmediği düşünceleri oluşturur. Menfaat maksadıyla ne yapılırsa yapılsın, hayat meşgalesinin kazancı, “*bâri sävdâ ikki gâzlik böz*”³²³ dan ibarettir. Bu gerçekler çerçevesinde hayatına yeni baştan bir düzen vermeye çalışan şair, *Özimgä Sävâl* (267), *Kardiogramma* (171), *Ünütış Qoşığı* (217), *Yürägingdä Mäkân Tütgän Qul* (331) ve *İztirâb* (321) adlı şiirlerinde hayatının muhasebesini yapar. “*Ümring ötädır, sen nä xayâllâr sürädırsän, beğam yürädırsän? Maqsäd ne, färâğat kòyigä yöl bürädırsän, kimgä còrädırsän?*”³²⁴ diyen şair, gözün açılması için insanın başını taşlara vurmasının şart olmadığını dile getirir. Arkasında bıraktığı yıllara karşın yaptığı işlerin ve faydalı olduğu insanların sayısı hakkında kendine ikna edici bir cevap veremez. Bu sebeple ömrünün sonunda pişman olmamak için kendisine “*Häddingni bilib çek qoy òyin, bāzm ötirişgä, kòz aç,*

³²¹ agş.

³²² *Özimgä Sävâl* (267)

³²³ *İkki Cähänni Sädqa Qıl* (381)

³²⁴ *Özimgä Sävâl* (267)

ötir işgä. Kòrsätmägäy ül kunniki, sen âh ùrädirsän, häyrân tûrädirsän,” diye seslenir.

Erkin Vâhidov'un hayat muhasebesi yaptığı şiirlerindeki eleştirel tutum, her zaman söz konusu değildir. Ona göre insan, ait olduğu devirde anlaşılamamıştır. İnsan yapmak istediği işleri, hayatın akışına yetişemediği için yapamamakta, hayat meşgalesi karşısında çaresiz kalmakta; dolayısıyla devrinde anlaşılamamaktadır.³²⁵ Bu sebeple Erkin Vâhidov, bazen heyecanlarını kaybetmiş, pişman ve ümitsiz, bazen de nisyana sığınmış hâlde görülür:

*Yöl çetidä behâl yâtibmân,
Ne böldi, deb sôrär kişi yoq,
İşim yoqdir bû âlâm bilân,
Bû âlâmning mendä işi yoq.*

...

*Cânim bâr-ù, yüräгим ölgän,
Açıq tûrib kormäydi kòzim.
Qarindâşlär mendä qutûlgän,
Qutûlgänmân döstlärdän òzim.*

...

*Ne näf ökinç,
Ne fäydä âlâm,
Därdlärimni cim yütmäqçimân.*

...

*Ünütışni küyläymän yâlgız,
Yâlgız şûdir mening mäsläğim.*³²⁶

Şair sıkıntılarına karşı çevrenin umursamaz tavrından ve insanların menfaat peşinde koşmasından dolayı bedbindir. Hâlbuki akıl ve duygu olmadan hayat bir anlamı ifade etmez. *Ünütış Qoşığı* (217) adlı şiirinde dile getirdiği üzere, çıkar peşinde koşan dostlarının kendisini terk etmesi, onu

³²⁵ Keçikiş (225)

³²⁶ Ünütış Qoşığı (217)

zaman ve mekânı tasavvur edemez hâle getirmiştir. Artık onun yaşayan bir ölüden farkı yoktur:

*Dünyâ uçùn faqat pül bòlsin,
Ädlü insâf, diyânât esä...
Mengä desä, bârlıq kùl bòlsin,
Men yoq bòläy dünügä desä.*

*Cânim bâr-ù, yürägim òlgän,
Âçıq tûrib kòrmäydi kòzim.*³²⁷

Erkin Vâhidov'un bu bezgin ve suskun tavrının yerini bazen yanlışın nerede olduğunu sorgulayıcı tavıra bıraktığı görülür. Ömür geçtiği hâlde bunu hangi amaç uğrunda harcadığını, hayatının esasının ne olduğunu ve yanlışlarından dönmesi için neyin gerçekleşmesini beklediğini sorgular. Ona göre, boş inançların peşinde geçirilen bir hayat, sonunda insanı perişan edecektir. Bu şekilde geçirilen bir ömür, insan için sonunda işkence olacağı için, ölüm de bir kurtuluş olarak görülecektir.³²⁸

Erkin Vâhidov, yaptığı yanlışları ve bunların sebeplerini her zaman dışarıda aramaz. Hayatının rehberini seçerken başlangıçta kalp ile akıl arasında kararsız kalan, fakat sonunda kalbin tarafını seçen³²⁹ Vâhidov, hayatını onu rehber edinerek geçirdiği hâlde neden yanlışla düştüğünü *Kardiogramma* (171) adlı şiirinde sorgular. Hayatı bir ateşe benzeten şair için, onun meşakkatleri huzur vericidir. Dostlarını incitmemeyi ve onlara ihanet etmemeyi şiar edinen Vâhidov, hak bildiği yoldan da dönmemiştir. Fakat bunlara rağmen şair kendisine her zaman rehber kabul ettiği kalbinin; haksızlık karşısında gözünü kör, kulağını sağır etmediği ve birilerine dalkavukluk etmek amacıyla imandan habersiz beyaza siyah demediği hâlde niçin isyan ettiğini anlayamamaktadır:

Lekin hämişâlik rähnämâ qalbim

³²⁷ agş.

³²⁸ *Özimä Sävâl* (267)

³²⁹ *Yüräk vâ Aql* (41)

Ne üçün dəf'atən kôtardı isyân?
Üni rāncitdimmi?
Ü nârâzimi?
Bəlki bilālmädim ne üngä mätlüb?

Äytsin,
Nimä gùnâh qıldim yüräkkä?
Ü başlägän yöldän sırä qaytdimmi?
Ädämlär âldidä
Yâ özim yäkkä-
Yürägimgä qarşı bir söz äytdimmi?
Yâki kimlärgädir tävâze etib
Äqnı qârä dedim - imân bexabär?
Yâki nâhaqlıknı kòrib, eşitib,
Kòzimni kòr qıldim, qulâğımni kâr?
Üngä cäbr etgùlik nimä aybım bâr?
Axd qilib axdimdä tûrmädimmi yâ?
Dòstlikkâ xıyânät qıldimmi bir bâr
Vâ yâ ısq yòlidä bòldim bevâfâ?
Men üning izmidän çıqmädim-kù heç,
Pâymalı etmädim- kù üni heç qaçân.
Dâim sâdıq bòlgän yürägim bû keç
*Ne üçün dəf'atən kôtardı isyân?*³³⁰

Kalbini, ateşe âşına olan bir semendere teşbih eden şair, sıkıntılı bir dönemde yaşamasına rağmen, dünyaya yeniden gelmesi hâlinde, yanlışlarla mücadele etmek için yine aynı devri tercih edeceğini ve kalbini kendisine rehber tayin edeceğini dile getirir. Her ne kadar kendi döneminde kıymeti bilinmese de gelecek nesiller onu anlayacak ve ona imrenecektir. Bu ümidini gerçekleştirebilmek için yine yüreğinden yardım ister:

Âdām tuğulmäs-kù dävri ni säyläb,

³³⁰ Kardiogramma (171)

*Zāmān tǎnlāmǎsdim vǎ lekin ǒzgǎ.
 Qalb meni keçirsın, ùni äväyläb-
 Ālib bārālmāsām toqsāngǎ, yūzgǎ.
 Ammā ùmidim bār,
 Ävlādlār bir kùn
 Bizning yūrāklǎrgǎ qılǔrlār hāvās!
 Sen esǎ, ey qalbim, şù ùmid ùçùn
 Eng sǒnggi yālqıning berǎ ālsāng bās.³³¹*

Kalp, onun nazarında insanın kendisini tanımadaki rehberidir. O, insana bir taraftan kıymetinin farkında olmayı öğretirken, diğer taraftan da zulüm ve haksızlık karşısında lâkayt davranmaktan men eder:

*Kimgǎ da'vǎ qılǔrsǎn, bilmām,
 Qaysi mǎslāk, qay tüzùm mǎs'ül?
 Ketmās bōlib cǎy ālmiş mǎhkām
 Yūrāgingdǎ mǎkǎn tūtǵǎn qul?*

*İskāncādān yetim zūrriyād,
 Qataǵāndān bevǎ qǎlgǎn tұл,
 Kōhnǎ zāmin qa'ridān fǎryād
 Yūrāgingdǎ mǎkǎn tūtǵǎn qul.³³²*

Kalp, insana gafletten uyanıp gerçekleri görmesini, suskunlukların bedelini düşünmesini, zulüm karşısında susmamasını ve vicdanî bir sorumlulukla hareket etmesini telkin eder.³³³ Hayatına kalbinin telkin ettiği bu duygularla yön veren Vâhidov; daima doğrunun yanındadır ve zulme baş eğmeyen bir şairdir. Erkin Vâhidov, doğruyu söylemek suretiyle gerçekleri âşikâr etmek için gereken fedakârlığı yapmaya; hatta bu tavrını devam ettirebilmek için baskı ve zulüm uygulayan zalimlerle yolunu ayırmaya da hazırdır:

³³¹ agş.

³³² Yūrāgingdǎ Mǎkǎn Tūtǵǎn Qұл (331)

³³³ agş.

*Betävfıq rāhbärni sòkkānim ùçùn
 Ûç yil yâtär bòlsām yâtgānim bòlsin,
 Ûning yoq abrosin tòkkānim ùçùn
 Tòlāv bersām bārim sâtgānim bòlsin.*

*Xalqımgä qadringni bil desām ägär,
 Kùrâş, xaqnı âşkâr qıl desām ägär,
 Bù qutqu âtälsä dāvlâtgä zārär
 Qançä äzâb bòlsä târtgānim bòlsin.*

*Ämāldâr der esä, tüzüm — men òzim,
 Färmân färmānnimdir, sòz mening sòzim,
 Men bündäy tüzümdän ògirib yüzim
 Tāmām cinâyâtgä bātgānim bòlsin.*

*Tiflisdä xalq ùzrâ tank yübârgän zât
 Şä'nin qılär bòlsä qânùn ehtiyât,
 Òşä zât kommunist bòlsä, men, häyhât,
 Fırqa dāftärrimni âtgānim bòlsin...³³⁴*

İnsanın kadrini bilmek gayreti içerisindeki Erkin Vâhidov, hak bildiği doğrulardan ibaret eserleriyle yaşamak arzusundadır. Bu esaslar çerçevesinde gelecek nesillerin mutluluğu için fedakârlıkta bulunacak olan şair, inandığı bu gerçeklere “*Tiriklik degänning zähmät, dârdigä bir ùmr âşinâ*” olmaması durumunda dünyanın ve hayatın sırrına ulaşamamış olacağını düşünür:

*Bilä âlärmikin nädır bù dūnyâ,
 Yetä âlärmikin häyât qadrigä?!*

³³⁴ *İztirâb* (321)

3.8. Vatan

Erkin Vâhidov, şiirlerinde vatan temasına sıkça yer vermiştir. Onun şiirlerinde işlediği vatan, alelâde bir toprak parçası değildir. Her şeyden önce toprak üstünde yaşayan halkın meydana getirdiği dili, tarihi, gelenek ve görenekleri, ahlâk kurallarının oluşturduğu kültürüyle, yani ruhuyla vatandır. Vâhidov'a göre, manevî bağlarla bağlı olduğu, dünyaya gözünü açtığı zaman ilk defa gördüğü, havasını teneffüs edip suyunu içtiği, ayak bastığı yer, vatandır. Vatanın ve milletin manevî dünyasına girmeye; dilini, mûsikisini ve ruhunu öğrenmeye çocuklukta başlanır. Vatan sevgisi, ana sütüyle işitilen ninnilerle, nağmeler, maniler ve masallarla insanın ruhuna nüfuz eder.

Erkin Vâhidov *Kiçik Ây Sòzi* (7), *** *Gâhi Poyezd...* (12), *Bùlâq* (15), *Ânä Tùprâq* (21), *Òlkä* (22), *Kosmonavt vä Şâir* (40), *Xâräzm Qävuni* (64), *Özbekim* (150), *Nä Baxt* (156), *Vätändin Yaxşı Yâr Bòlmäs* (154), *** *Bizgä Ältin...* (161), *Qongırâtdä Äytilgän Älyâr* (169), *Özbekistân* (179), "*Âqsâqâl*" (199), *Ätdäşlärimgä* (204), *Afğân Şâirlärigä* (221), *Yürtim Bäläsi* (240), *Bähâr Mùstüzâdı* (265), *Äcäb Ermäs* (271), *Vätän İstägi* (272), *Yäd Eting* (293), *Yengi Yil Mùnâcâti* (370), *Nävröz Näşidäsi* (371), *Türkistân Bir, Vätän Bir* (372), *Òlkämdä Bähâr* (373), *Vätän Qadri* (374), *Özbekistân Bağlärigä Qaytib Keldi Bùlbüllär* (375), *** *Vätän, Tâ Tändä...* (376), *** *Qadaming Mübäräk Bòlsin...* (377), *Kel, Ey Bâbür, Vätängä...* (378), *Hâcı Ätä Margılâniy Sòzi* (379) ve *Bâqıy Xâtirä* (394) adlı şiirlerinde vatan temasını işlemiştir.

Erkin Vâhidov, bu şiirlerinden *Ânä Tùprâq* (21), *Vätän İstägi* (272) ve *Özbekistân* (179) adlı şiirlerinde esas itibarıyla kimyevî terkip olan alelâde bir toprağın nasıl vatan hüviyetine büründürüldüğünü, dolayısıyla vatanın ne olduğunu; onu meydana getiren unsurları, vatanın korunması ve mamur hâle getirilebilmesi için çekilen sıkıntıları ve ona lâayk bir evlât olabilme arzusunu işlemiştir.

Şair *Ānā Tùprâq* (21) adlı şiirinde, insanın reel bir varlığa nasıl değer kazandırdığını dile getirir. Vâhidov'a göre insanın yeryüzüne mübarek demesinin ve onu mukaddes saymasının bir sebebi vardır. Esas itibarıyla makbul sayılan toprağın kendisi mübarek değildir. İnsan üzerinde yaşadığı toprağı döktüğü terle mamur hâle getirmiş, böylece onu mübarek, mukaddes ve muazzam kılmıştır. Bu sürecin sonunda sıradan olmaktan çıkan toprağını, yabancı nazarlardan korumak için uğrunda canını feda ederek mukaddes kılmış ve vatan vasfını kazandırmıştır. Şair, vatanın ortaya çıkışını,

*Yoq, mò'tābār emās āsli yer,
Qutluğ emās tùprâq heç qaçân.
Mübârâkdir insân tòkkân ter,
Mò'tābârdır qutluğ tâzä qân.* ³³⁵

mısralarıyla belirgin hâle getirir.

Erkin Vâhidov, vatanını bütün unsurlarıyla seven ve bunlara bağlı olan biridir. O, vatanın güzelliklerini her fırsatta dile getirmek ve övmek gayretindedir. Bundan dolayı vatanla ilgili düşünce ve duygularını dile getirmek için her şeyi bahane eder:

*Yûrtim,
Seni yänä âldim qalāmgä
Tòying, şâdiyânäng bähânä bòlib,
Yänä kelib qonding tânggi misrāmgä
Fäläk nisâr etgän dùrdânä bòlib.
Iqbâl peşânāmgä bitgän âşyānim-
Özbekistānim.* ³³⁶

Erkin Vâhidov, *Özbekistân* (179) adlı şiirinin genelinde vatanın dününü, bugününü ve geleceğini dile getirirken onu oluşturan değerlerden de bahseder. Onun vatanına beslediği arzuları mukaddestir. Bu sebeple

³³⁵ *Ānā Tùprâq* (21)

³³⁶ *Özbekistân* (179)

ülkesinin dağlarında, esen yellerinde, kuşların ötüşünde, insanların sevincinde ve kederinde vatani hissederek; sanatçıların mısralarında, nağmesinde hep vatan vardır. Bu topraklarda yaşayanların mayasını vatan verir; bundan dolayı bu topraklarda mayalanan insanın “aşkı” da, “arzusu” da vatandır. Böyle olduğu için insan vatani uğruna “can”ını feda eder. Ecdadın ve milletin şan ve şöhratinin mesken tuttuğu bu “ulu toprak”, asla kimseyle paylaşamaz. Erkin Vâhidov’un ataları geçmişte daima vatani zilletten, esaretten, eli kolu bağlı olmaktan kurtarmak için mücadele etmiş, gerektiğinde canlarından vaz geçmiş, karşılaştıkları her felâkete göğüs gererek saadet yolunda azimle ilerlemiştir.³³⁷ Atalarının gittiği yolu takip etme arzusunda olan şair de vatanına ve milletine sevdalıdır, onu bağımsız görmek ümidiyle doludur. *Özbekistân* (179) adlı şiirinde, bir taraftan ülkesinin coğrafyasına ve iklim hususiyetlerine gönderme yapan şair, diğer taraftan kendisinin de bunlarla yoğrulduğunu ve bir bütün olduğunu ve dolayısıyla bu vatanın bir evlâdı olduğunu dile getirir. Fırtınalı bir asırda doğduğunu dile getiren şair, bununla ülkesindeki baskı ve zulüm politikalarına telmihte bulunmaktadır. Türkistan’a hâkim olmak arzusuyla harekete geçen Rusya, 19. yüzyılın ikinci yarısında sırasıyla Hokand, Buhara ve Hive Hanlıklarının topraklarını işgal etmiştir. Çarlık döneminde Rusya’nın boyunduruğu altına girmek zorunda kalan Türkistan Türkleri, 1917’de Bolşevik ihtilâliyle birlikte sıkıntıların, baskı ve zulümlerin giderek arttığı bir asrı yaşamaya başlarlar. Vâhidov, önce Çar Rusyasının baskısına, daha sonra Kızıl diktatörlüğünün zulmüne maruz kalan ülkesi için bu devri “*fırtınalı asır*” diye adlandırır. Ancak şair, sıkıntıların olduğu bir zamanda yaşıyor olmaktan şikâyetçi değildir. Çünkü var olan sıkıntılara rağmen vatani onu daima kucak açarak çiçeklerle karşılamıştır. Bu sebeple Özbekistan, Vâhidov’un nazarında “cihan içinde eşsiz bir cihan”dır.

Erkin Vâhidov, *Özbekistân* (179) şiirinde, kültür unsurlarından ve kahramanlardan yola çıkarak vatanın tarihî panoramasını çizer. Yazım tarihi belirtilmemiş olan bu şiirdeki anlatımlar, eserin muhtemelen 1986 yılında

³³⁷ *Özbekistân* (179)

yazıldığına işaret etmektedir. “*Bin bir geçidi aşır menzile ulaşan yolcunun bir an durup nefes aldığı gibi; işini bitirip arkasına bakan çiftçinin de bir an durup arkasına bakarak yaptığı işten gururlandığı gibi*” şair de “*hayat bağında elli bahar görüp, ömrünün kemâline el uzatan bir*”dir³³⁸. Dolayısıyla Özbekistan için altın kapının açılmaya yüz tuttuğu zamanda şair hem hayatının muhasebesini yapar, hem de Özbekistan tarihinin bir kronolojisini verir. Özbekistan’ı görünen tarihinin arkasında bin bir zorluğu aşan ve çektiği sıkıntılara rağmen yine de yıkılmayan bir “pehlivan” benzetmesiyle verir. Şiirde adları anılan Keyhüsrev’in başını kesen Tomaris³³⁹, vatanın kurtuluşu için ölüm çölünde korkmadan ilerleyen Şırak³⁴⁰ ve Spitamen³⁴¹ gibi tarihî kahramanlara göndermeler yapmak suretiyle Özbekistan’ı oluşturan değerleri vurgular. Birunî ve Ferganî’nin eserleriyle ilim âlemini hayrete düşüren Özbekler, şiir sanatında da Ali Şîr Nevâî’yle zirveye ulaşmıştır. Özbeklerin ilim seviyesi İbn-i Sinâ ile Hind’e, Çin’e, Irak’a ve Acem’e kadar yayılmıştır. Sovyet rejiminin hâkim olduğu dönemde uygulanan politikalar sebebiyle unutturulan âlimlerin ve katledilen sanatkârların yok edilen eserleri, aslında birer kayıptır. Tarihinde değişik sıkıntılara, baskı ve zulümlere maruz kalan Özbekistan, bunları yaşadığı dönemde Alpamış gibi oğul, Köroğlu gibi serdar dilemiş; bin defa yıkılmış, bin defa ayağa

³³⁸ *Özbekistân* (179)

³³⁹ Tomaris hikâyesi, bütün Türk dünyasında bilinmektedir. Özbek folklorunun en eski örneklerinden biri sayılan Aysuluv efsanesi, Tomaris hikâyesinin bir varyantıdır. Bu efsane, tıpkı Alp-Er Tonga destanı gibi şifahî olarak nesilden nesle intikâl ederek günümüze ulaşmıştır. (Nevzat Kösoğlu vd., *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi/ Özbek Edebiyatı*, C. 14/1, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s. 25)

³⁴⁰ Şırak hikâyesi de zaman olarak Tomaris dönemine ait bir rivayettir. Şırak, bir Türk çobanıdır. Turan’ı işgal eden İran şahı Dârâ (Daryüs)’nin ordusunu hile ile susuz çöllere götürmek suretiyle onların helâk olmasında birinci derecede rol oynar. Şırak hikâyesiyle birlikte eski Yunan tarihçileri tarafından zikredilen birçok tarihî hikâye ve efsane, bugün Özbeklerle birlikte bütün Türkistanlıların ortak edebî mirasıdır. Ayrıntılı bilgi için bk.: Şuayip Karakaş, *Özbek Hikâyeci Mirkerim Âsım*, Kırgızistan- Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, Bişkek, 2002.

³⁴¹ Anadolu, Suriye, Finike, Mısır ve İran’ı zaptettikten sonra yürüyüşünü Türkistan’a yönelten İskender, Hindikuş dağlarına gelerek Orta Asya’ya hücum eder. Marakand’ı ordusu için bir dinlenme ve toparlanma yeri olarak gören İskender’e burada yaşayan halk karşı durur. Yunanlıların tabiriyle su kenarında yaşayan barbarlar olarak nitelendirilen Spitamen ve yanındakiler, İskender’in ilerleyişini durdurmuştur. (Nevzat Kösoğlu vd., *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi/ Özbek Edebiyatı*, C. 14/1, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s. 36)

kalkmıştır. Çünkü Özbekistan, “*ùmid bâğıdân güllâr terib tâle ârzüsidâ âlyârlâr tûz*” müştür:

*Bâsib òtgân yòli şundâ âdâmgâ
Tùyûlâdi ming bir pâğânâ bòlib.
Ming bir dâvân âşgân âlp pâhlâvânim-
Özbekistânim.*³⁴²

Arzularının hepsi bir efsane olan Özbekistan’ın ömrü, bu âlemin ömrüne denktir. Erkin Vâhidov’a göre Özbekistan’ın çektiği zulümlerin doğrudan doğruya mazlumu kadınlardır ve onların derdi dünyanın derdiyle aynı emsâldedir. Bu itibarla “*Färyâd âlâv bòlsâ şarqlık cûvânların çekkân âhidân âlâm yânârdı*”³⁴³ diyen şair, bu durumu Zebunisa ve Nâdire’nin başına gelenlere telmihte bulunarak anlatır.

Âlemin henüz gaflet uykusunda olduğu, Campanella³⁴⁴’nın “Güneş Şehri”ni³⁴⁵ henüz yazmadığı bir zamanda Özbekistan ümitlerini

³⁴² *Özbekistân* (179)

³⁴³ *agş.*

³⁴⁴ 1568’de doğan Tomas Campanella, fakir bir kunduracının oğludur. On dört yaşında ruhban mektebine girip rahipliğe hazırlanmağa başlar. Okuma ve ilim aşkı kuvvetli olan Campanella Rafizîlikle itham edilerek Napoli ve Roma’da engizisyon hapishanelerine atılır. Campanella, evvelâ vatanının, sonra bütün dünyanın islâmını arzular. Bunun gerçekleşmesi hâlinde dünyanın her yerinde adalet ve sevginin hüküm süreceğini düşünür. 1600 yılını zamanın düğümü olarak nitelendiren Campanella kendisinin de peygamber ve mesih olduğuna inanıyordu. Düşüncelerini benimseyenlere yaptığı bir konuşmadan sonra yakalanarak Napoli hapishanesine atılmış daha sonra da müebbet kalebentlik cezasına çarptırılmıştır. Mahbus kaldığı süre içinde altmış kadar eser ile birçok şiir yazmıştır. 1625’te affedildikten sonra evvelâ Roma’ya, sonra Parise gider ve 1625 yılında buraya yerleşir. Dünyayı fenalıklarla dolu gören Campanella 21 Mart 1639’da ölmüştür. Kudret, hikmet ve merhamet sahibi yüce bir varlığa tapmayı esas alan Campanella, hayatının neredeyse tamamını manastırlarda veya hapishanelerde geçirdiği için kendini hülya âlemine kaptırmıştır. Dünyanın düzelmesini komünizm ve cihan imparatorluğundan bekleyen Campanella, bunlardan ilki ile mutlak eşitliğe varılacağını, ikincisiyle de bütün dünya milletlerinin tek bir idare altında toplanmasıyla insanların kardeşliği prensibinin yaygınlaşacağı hülyasındadır. Ayrıntılı bilgi için bk.: Mustafa Rahmi Balaban, *Filozoflarla Birer Saat: Muhtasar Felsefe Tarihi*, İstanbul, Gayret Kitabevi, 1947.

³⁴⁵ Campanella; bütün ömrü boyunca bir cihan imparatorluğu hülyasını taşıdı. Böylece imparatorluk sayesinde dünyaya aşk ve hareketin hükümrân kılınacağına inanmıştır. Kalabra isyanı, bu maksatla çıkarılmıştır. Bununla dünyada ilk mükemmel hayat kurulacak ve bu, bütün dünyaya örnek olacaktı. Bu isyandan beklediği sonucu alamayan Campanella, döneminin idarecilerine (İspanya kralı, Papa, XIII. Lui ve padişahlara) mektuplar, muhtıralar ve şiirler yazdı. Onun gerçekleşmesini arzuladığı şey, dünyayı birleştirerek, insanları bir idare altında kardeş gibi geçindirmek idi. Hiçbir

gerçekleştirmek için büyük mücadeleler vermiştir. Talihin başından sıkıntı bulutlarını eksik etmediği Özbekistan, bütün bunlara rağmen yine de marifetin ve ilmin yanında olmuş, bu da onlara Puşkin'i kazandırmıştır. Ama bahtın bir türlü gülmediği Özbekistan için, onun beklediği kurtuluş henüz gerçekleşmemiştir; geçmişin bu değerleri Özbeğin, özgürlük mumu etrafında hayatını pervane ettiği ve bu uğurda kendini yine de feda etmeye hazır olduğunu ifade etmektedir:

*Därvâzängni âçding ma'rifât, fängä,
Sengä âşnâ bòldi Pùşkin kâbi zât.
Lekin baxtù ıqbâl kùlmädi sengä,
Häli âlis edi sen kùtgän nâcât.
Erk deyä ätâlgän täbärrük şämğä
İntilding bir ümr pärvânä bòlib.
Pärvânädek kùyib örtängän cânım-
Özbekistânim.* ³⁴⁶

yerden cevap alamayınca, projesini hayalen kurmağa özendi: Güneş Şehri. Bir tepenin üzerinde olan bu şehrin etrafı yedi kuşak ile çevrilmiştir. En ortada bir mabet vardır ki, mihrabına yer ve göğü temsil eden küreler resmedilmiştir. Site, müstesna bir bilgiye sahip, büyük bir âlim tarafından idare edilir. Bunun *Kudret*, *Hikmet* ve *Aşk* adlarında üç yardımcısı vardır. Kudret'in vazifesi siteye gereken maddî kuvveti temin etmek; Hikmet'in görevi fen, edebiyat, güzel sanatlar ve teknik ile meşgul olmak; Aşk'ın vazifesi ise aile hayatını ve terbiyeyi tanzim etmektir. Bu dört büyük devlet adamı, haleflerini, kendileri tayin edeceklerdir. Bütün memurları da, halkın teklifi ile yine onlar tayin edecektir. Ayda iki defa, yirmi yaşından büyük olan vatandaşlar toplanarak devletin işlerini görüşüp neler yapılacağını kararlaştıracaklardır. Güneş Şehri'nin bariz yönetim esası mutlak komünizmdir. Kampanella, bütün fenalıkların kökünün egoizmde bulunduğu inanır, buna engel olabilmenin yegâne yolunu da hiçbir şahsın hiç bir şeye mâlik olamamasında görür. Bu devletin hükûmeti insanlara ev ve tarla dağıtır. Bu paylaşım her altı ay da bir yenilenir. Sitenin her mahallesinde umumî ambarlar, mutfaklar, yemekhaneler olacaktır. Yemekler daima birlikte yenilecek, bunda kadınlar bir tarafa, erkekler bir tarafa oturacaktır. İş paylaşımını şehir meclisi tanzim ederek herkesin işini kendisine gösterecektir. Her türlü lüksün şiddetle aleyhinde olan Kampanella, günde dört saat çalışmanın kâfi geleceğine kanidir. Çocukların aileye değil, devlete ait olduğu bu sistemde, onların büyütülmesi ve terbiye edilmesi de devletin sorumluluğundadır. Çocuklara bu site devletin en çok ihtiyacı olan sanat olarak değerlendirilen "müsâvatçılık" öğretilcektir. Kampanella'nın en çok alâkadar olduğu şey nücûmiyattır. O, yıldızların insan hayatı üzerinde tesiri olduğuna inanır. Güneş Şehri'nde, yıldızların hareketlerini takip etmekle görevli müneccimler vardır. Bunlar, sitenin umumî hayatı için yapılacak işler hakkında "eşref saati"ni haber verirler. (Mustafa Rahmi Balaban, *age.*, s. 54-57.)

³⁴⁶ *Özbekistân* (179)

Böylesine bahtiyar bir ülke, “çarh-ı feleğin” derelerinde gıcırdayarak dönen pervane yardımıyla dertlerini izhar etmiş, bu da Mahmur’un *Hapelek*’ine³⁴⁷ konu olmuştur. Özbekistan’ın yaşadıklarının “sanatın nakışlı duvarlarında” görülebileceğini ifade eden şair, dünyayı ve zamanı bir değirmenin gıcırdayarak dönen pervanelerine teşbih ederken, sanat eserlerini nakışlı duvarlara benzetmektedir. Perileri haremlerde cariyeye, ulu şairleri kader çölünde divane olan Özbekistan, hâlâ muhtaç ve derbederdir.

Birbirinden güzel birçok diyar gezen Erkin Vâhidov, bütün çiçeklerin dostluk şarkısını söylediği, bahtiyarlığı terennüm eden bülbüllerin “nevâ”sının yankılandığı ülkesinin güzelliklerini, bir başka ülkenin güzellikleriyle mukayese edemez. Çünkü Özbekistan, gönüllerdeki ezelf ve beşerî istek olan “büyük kardeşlik gülşeninin başbanı” olmak arzusundadır. Erkin Vâhidov, biricik kıymeti olan vatanının bahtiyarlığını gördüğü zaman içinde hiçbir ukde kalmayacak, buna işaret eden hususu gördüğü ya da duyduğu zaman söz konusu bu bahtiyarlığa ortak olmak için bir çocuk sevinciyle hareket edecektir. Bunun gerçekleşmesi hâlinde Vâhidov’un şarkısı, bu mutlu gün için bestelenmiş olan küçük bir hediye olacaktır:

*Yırâqdân eşitib sûrnây âvâzin
Kòçägä yùgùrgän bälä singäri,
Men hăm qolgä âlib sibizğa sâzim
Tòyinggä şâşärmän eldän ilgäri.
Tiläk şù- qoşığım kättä bâyramgä
Yetib bârsä kiçik tòyânä bòlib.
Mening hăm qâlmäsdi dildä armânim,
Òlkäm, ânâcânim, yürägim, cânim.-
Özbekistânim.*³⁴⁸

Erkin Vâhidov’un gerek Özbek vatani, gerekse burada yaşayan insanları anlattığı şiirlerinden biri de *Özbekim* (150) adlı kasîdesidir. Bu şiir,

³⁴⁷ 19. asırda Hokand’da yaşamış hiciv şairlerinden Mahmur’un günlük hayat, insan kıymeti, etrafını düşünme, zulümden kurtuluş, zamanı/yöneticileri değiştirme gibi konuları işlediği hicviyelerinden biridir.

³⁴⁸ *Özbekistân* (179)

Erkin Vâhidov'a Özbekistan'da ve bütün Türk dünyasında en geniş şöhreti kazandıran bir eserdir. 1968 yılında yayımlanan şiir, Erkin Vâhidov'un sovyet idaresi tarafından sorgulanmasına ve Özbekistan'daki millîleşme cereyanının da sekteye uğramasına sebep olmuştur. Sovyet ideolojisine karşı âdeta bir reddiye olan şiir, rejimin baskısıyla bazı değişikliklerle yeniden yayımlatılmıştır. Gerek millî değerleri anlatması, gerekse milletin haykıran dili olması sebebiyle Özbek müzisyenleri bu şiire uygun beste yapma gayret ve yarışına girmişlerdir. Şiir, yayımlandıktan sonra âdeta her Özbek tarafından ezberden okunacak derecede benimsenmiş, daha sonra hemen her toplantının açılışında okunur, icra edilir hâle gelmiştir.

Kasîde şeklinde yazılan şiirin başında tarihî bir yolculukla milleti selâmlayan Erkin Vâhidov, rejimin reddederek unutturmaya çalıştığı dönemlerin ve millî değerlerin varlığını rejimin yüzüne çarparcasına haykırır. Birinci beytte milletin Tanrı dağlarıyla yaşıt olduğunu dile getiren şair, buna delil olarak da eski Orhun yazısını ve Efrasiyab'ı gösterir. İkinci beytte ise Özbek, eski tarihin gerdanlığındaki yegâne mercan olarak vasıflandırılır:

Tarixıngdir ming asrlär
İçrä pinhân, özbegim,
Sengä tengdâş Pâmirù
Âqsâç Tiyânşân, özbegim.

Sòyläsin Äfrâsiyâbü
Sòyläsin Örxun xatı,
Kòhnä tarıx şâdasidä
*Bittä märcân, özbegim.*³⁴⁹

Şiirinde Özbek tarihiyle sürekli münasebet kuran Erkin Vâhidov, ilim sahasında Birunî, Farabî, Harezmi ve Uluğbey'i hatırlatarak onların bütün dünyada tanındıklarını; atalarının Cengiz'in, Batu'nun ve Roma kayserlerinin saldırılarına karşı direndiklerini ve bu mücadelelerde yaşadıklarının

³⁴⁹ agş.

unutulmadığını, taşıdıkları yaralarla ifade eder. Onun milletin yaşadığı topraklar, tarihin hiçbir döneminde rahat olmamış, milletin gözyaşı hiç kurumamıştır. Özbekistan'ı “*Neçä qâân, neçä sùltân, neçä ming xân şòrlık bâşingdân şâmşirlärin oynatib òtdilär, tağläring tegrängdä gòyâ boğmä âcdär bòldi-yù, ikki dâryâ - ikki çäşming, çäşmi giryân, özbegim.*”³⁵⁰ ifadesiyle tasvir eden şair, Özbeklere de,

Yâğdi tòrt yândın asrlär

Bâşinggä tiyri kāmân,

Ûmri qurbân, mülki târâc,

*Yûrti väyrân, özbegim.*³⁵¹

diye seslenir. Özbekler, tarihlerinin hiçbir döneminde hürriyetlerinden vaz geçmemiş ve bu uğurda hiçbir mücadeleden kaçmamışlardır. Onlar bir taraftan yaptıkları bu mücadelelerle tarihe adlarını yazdırırken, ilimleriyle de yine kendilerini dünyaya tanıtmışlardır. Bu itibarla Vâhidov, bir taraftan ilim dünyasında Farabî ismiyle tanınmış olan Türk âlimin diğer adlarını da şiirinde kullanmak suretiyle onunla milleti arasında tam bir bütünlük kurmaya çalışmaktadır. Bilindiği üzere bu âlimin adı Muhammed bin **Tarhan** bin **Uzlug** el Farabî'dir³⁵².

³⁵⁰ agş.

³⁵¹ agş.

³⁵² 870 yıllarında Sırderya civarındaki Farab köyünde doğmuş, 950 yılında Şam'da vefat etmiştir. Babası İran'da kale kumandanı olan bir Türk'tür. Aristo'dan sonra “ikinci öğretmen” olarak kabul edilir. Farabî, ilköğrenimini doğduğu yerde yaptıktan sonra Bağdat'a gider. Zamanının ünlü bilginlerinden, bu arada bazı Hristiyan filozoflarından mantık ve dil bilgisi dersleri aldı. Eski Yunan filozoflarını, bu arada Aristoteles'i inceledi. Zamanında yaygın bir ünü olmayan Farabî, ölümünden sonra Batı'da Ortaçağ Hristiyan filozoflarının ilgisini çekti. Farabî, daha çok metafizik üzerinde çalıştı, felsefe ile İslâm dini arasındaki ayrılıkları, uyumsuzlukları, çelişmeleri mantık ilkelerine dayanarak gidermek amacı güttü. Dini değişmez bir öz olarak aldı ve Aristoteles mantığının verilerini göz önünde tutarak, İslâm dinine felsefî bir nitelik kazandırmaya çalıştı. Bu yüzden Doğu'da İslâm felsefesinin kurucusu sayılır. Ona göre, dinle felsefe birbirinden ayrılamaz, felsefe dinin yardımcısıdır; din konuları dışında ve dine karşı bir felsefe olamaz. Bağdat'ta karışıklıklar çıkması üzerine Şam'a giden Farabî, burada 80 yaşında öldü. Yüzden fazla eser yazan bilgin, kendinden sonra gelen İbn-i Sina ve İbn-i Rüşd gibi ünlü bilginleri büyük ölçüde etkilemiştir. Batı kaynaklarında *Alpharabius* adıyla anılan Farabî, kendinden önce ve sonra gelen İslâm filozofları arasında Batı'nın en çok başvurduğu kaynaklardan biridir. Onun başlıca eserleri *El-Medînetü'l-Fazıla* (Erdemli Toplum), *El-Maani el-Akl* (Aklın Anlamları), *El-İhsâu'l-Ulûm* (Bilimlerin Sayımı),

*Âl Berûniy, Âl Xârâzmiy,
Âl Fârâb âvlâdîdân,
Âsli nâsli bâlki Özluq,
Bâlki Târxân, özbegim.*³⁵³

Dört bir yandan başına yağan oklarla hayatlarını feda etmek suretiyle mücadele eden Özbeklerin mülkü yağmalanmış, yurdu tarumar edilmiştir; ancak Özbekler yine de zulmün önünde baş eğmemiştir.

İnandığı düşünceleri için 779'lu yıllarda isyan eden Mukanna³⁵⁴ ya telmihte bulunan şair, bu vesileyle Özbeklerin hürriyet mücadelesini hatırlatır. Mirza Uluğbey'in astronomideki çalışmalarıyla bir rehber ve önder olduğunu vurgulayan şair, Ali Şîr Nevâî'yi milletin dünyada yankılanan sadâsı olarak görür. İlimde Birunî, Farabî, Harezmi, Uluğbey gibi âlimleri, şiirde de Ali Şîr Nevaî'yi örnek vererek gerek ilim yolunda, gerekse şiir yolunda büyük insanlar çıkarmış olmalarını da Özbekler açısından hem gurur vesilesi, hem de varlıklarını ispat aracı olarak görür. Çünkü bu insanlar dünyada tanınmaktadır. Gerek devlet adamlığında, gerekse edebiyatta sultan mertebesinde olan bu insanların âkıbetlerine de vurgu yapmak suretiyle yine milletin bahtsızlığına değinir. Çünkü Türkistanlı Babür Şah, vatanından uzakta vefat etmiştir. Vâhidov, Nâdire ve Meşreb'in³⁵⁵ isimlerini

Füsûsü'l-Hikem (Hikmetlerin Özleri)dir. (M. M. Hayrullayev, Ma'naviyat Yulduzları, Abdulla Kadiri Namidagi Halk Merası Neşriyatı, Taşkent, 2001, s. 153- 160)

³⁵³ *Özbegim* (150)

³⁵⁴ Horasan ve Semarkant'ta Abbasî karşıtı Hurremiyye fırkalarının tanınması el-Mukanna hareketiyledir. Taraftarlarına çoğunlukla beyaz giydiren el-Mukanna, Mazdek kuruluşlarına ve kanunlarına saygı göstermeyi yasakladı. 779'da ayaklanmasının bastırılmasından sonra Semerkant'ta el-Mukanna hareketi devam etmiştir. El- Mukanna "İlâhî nurun Hz. Âdem'e, Hz. Nuh'a, Hz. Musa'ya, Hz. İsa'ya, Hz. Muhammed'e, Hz. Ali'ye ve Ebu Müslim'e geçtiğini, ondan da kendisine intikal ettiğini" iddia etti. Bununla da yetinmeyen el-Mukanna, "ölümlü olan insanların kendisinin yüzüne bakmaya dayanamayacağını" öne sürerek yüzünü peçeyle gizlemiştir. İsmailîlere benzer gizli bir örgüt de kuran el-Mukanna, 780 yılında ölmüştür. Ayrıntılı bilgi için bk.: Farhad Daftary, "Emevîler Döneminde ve Abbasîlerin İlk Dönemlerinde İran, Horasan ve Mâverâünnehir'deki Mezhebî ve Milliyetçi Hareketler", (Çev.: Dr. Mehmet Atalan), *Kelâm Araştırmaları*, 4, 2 (2006), S. 139-158.

³⁵⁵ *Babarahim Meşreb* (Nemangan, 1640- Belh, 1711): Şiirlerinde tasavvuf an'anesini sürdüren ve Türkistan'da Türk-İslâm şiirini terakki ettiren rind bir şairdir. Bu bakımdan Azerbaycan'da Nesimî ne ise, Türkistan'da da Meşreb odur. Meşreb, Mevlânâ Celâleddin Rumî'nin eserlerini tanımış ve onun Mesnevî'sinin bazı kısımlarını Çağatay

zikrederek bu şairlerin başına gelenleri okuyucuya hatırlatmaktadır. Bunların yanı sıra, doğup büyüdüğü ülkede uygulanmak istenen politikaların amacını fark ederek bunun gerçekleşmemesi için mücadele eden ve bir taraftan da sıkıntılara maruz kalan Mukîmî³⁵⁶ ve Furkat'ı³⁵⁷ da hatırlatan şair, Özbek evlâdı olmanın ağırlığını da dile getirir. Bu sebeple gerek Afgan, gerekse Hind halkının Özbeklerin durumuna ağlayış ve inleyişlerinden

Türkçesine çevirmiştir. Ondan, “Mebde-i Nur Destanı”, “Divan-ı Meşreb” ve “Divan-ı Şah Meşreb” eserleri ile divane ve veli sıfatları çevresinde teşekkül etmiş birçok efsane kalmıştır. 1920'li yıllara kadar Meşreb'in kitapları el yazması, taş basması hâlinde yayımlanmıştır. Din yasaklandığında Arap harfli diğer kitaplar gibi bu eserler de “terör” aracı kabul edilmiştir. Tasavvuf şairi olan Meşreb, fikrî yönden Ahmed Yesevî, Mevlânâ Celâleddin, İmâdeddin Nesimî'nin, şiir sanatında da Nevâî ve Lütfî'nin yolunda yürümüştür. Meşreb'e göre bütün mahlûkât Allah'ın eseridir. Yaradan tektir ve onun dışındaki her şey geçicidir, fânidir. Bir başka söyleyişle dünyada olan her şey, aslında hiçten ibarettir, yani yoktur, yokluktur. Şeyh Bayezid-i Bistamî, Hallâc-ı Mansur, İmam Nesimî yolunun davacısı şair Meşreb, Mahmud Katagan'ın hükmüyle Belh'te asılarak idam edilmiştir. Şairin kabri bugün Afganistan sınırları içinde kalmış olan İşkemiş köyündedir. (H. S. Sulaymanov, Ş. M. Şamuhamedov, C. Cabbarov, B. S. Parmuzin, İ. Ş. Şağulomov, *Mâşrâb Şe'riyâtîdân*, Özbekistan KP Mârkâziy Komitetining Nâşriyâtı, Taşkent, 1979, s. 3-6.)

³⁵⁶ 1850 yılında dünyaya gelen şairin asıl adı Muhammed Eminhoca'dır. Hokand'da şöhret kazanan şair Muhammed Eminhoca, Mukîmî mahlasını kullanmıştır. İlk olarak Nâdire'nin kurdurduğu Hokand'daki Hacimayim Medresesinde, daha sonra da Buhara'daki medresede okumuştur. 26 yaşından itibaren mahkemede “Mirzalık” (Katiplik) işiyle meşgul olmuştur. Mukîmî yaşadığı dönemde Hokand, Buhara ve Hive Hanlıkları arasında görülen anlaşmazlık ve savaşları, cehaleti, Rusya'nın sömürgesi altında olan asıl halkın yerli ve yabancı bir avuç zalimin baskı ve zulümleri altında kaldıklarını görmüş ve bunları da şiirlerine aksettirmiştir. 1903 yılında vefat eden Mukîmî, ölünceye kadar sıkıntılar içerisinde ağır bir hayat sürmüştür. (N. M. Mallayev, G. K. Karimov, S. İ. İsmetov, *Özbek Adabiyatı Tarixi*, Oqituvçı, Taşkent, 1990, s. 217-237.)

³⁵⁷ 1859 yılında Hokand'da doğmuştur. Medresede eğitim görmüştür; ancak Çarlık Rusyası Türkistan'ı istilâ edip Hokand Hanlığının başkenti Hokand'daki medreseler de kapatılınca, hayat tarzı değişmiştir. Önceleri ticaretle uğraşmış, daha sonra da Hocend'e taşınmıştır. Furkat, burada da bir süre kaldıktan sonra Taşkent'e gelmiştir. Ruslar vasıtasıyla Taşkent'e gelen Avrupa'nın bilimsel ve teknik yenilikleri ve Avrupalı hayat tarzı ile tanışır. Gençlik yıllarında öğrendiği Arapça ve Farsçaya ilâve olarak Rusçayı öğrenmeye başlar. Rusya'nın Türkistan'ı işgal etmesini çok iyi anlayan aydın bir şairdir. Sömürge zulmünü, kendi esir halkının ağır vaziyetini; ülkesinin ekonomik ve siyasî hayat tarzındaki geriliğini, geri kalmışlığını, çağdaş askerî ve teknik buluşlardan kopmuş bir ülke olduğunu anlamış bir insandır. Milleti kurtuluşu için Avrupalı kalkınmayı örnek almak, bunun için de ilk olarak bilimi ve yeni hayat tarzını öğrenmek gerektiğini savunmuştur. Furkat, Mayıs 1891'de önce Semerkand'a sonra da Buhara'ya gider. Hayatının sonraki dönemlerinde Merv, Bakû, Batum ve İstanbul'da bir süre kaldıktan sonra Balkanlara gider ve oradaki birçok şehri gezer. Batıya olan bu yolculuğu sonrasında 1892 yılında Mekke, Medine ve Cidde şehirlerini ziyaret eder. Geriye dönüp Hindistan'a gider, Bombay ve Keşmir'de yaşar. 1893 yılının eylül ayında Türkistan'ın Yarkent şehrine gelir, küçük bir dükkân açarak evlenir ve hayatının sonuna kadar burada yaşar. Furkat, 1909 yılında Yarkent'te vefat etmiştir, mezarı da buradadır. (N. M. Mallayev, G. K. Karimov, S. İ. İsmetov, *Özbek Adabiyatı Tarixi*, Oqituvçı, Taşkent, 1990, s. 237-251.)

figanlar doğmaktadır. Şair, bu insanları hatırlatırken bir taraftan da Özbeklerin ve Özbekistan'ın hiç de kolay dönemler geçirmediğine, geleceğe güvenle bakılabilmesi için geçmişin bilinmesinin lüzumuna vurgu yapmaktadır. Erkin Vâhidov, tarihi böylesine destanlarla, sıkıntı ve mücadelelerle; dünyanın bugün bile düşüncelerini anlamaya ve yorumlamaya çalıştığı bilim adamlarıyla dolu olan ve "kadim" sıfatını taşımaya bütün yönleriyle lâyık olan Özbeklerin destanlarının yazılması için bir değil, binlerce Firdevsî'nin olması gerektiğini belirtir. Firdevsî, Farsçanın bir dil ve Acem kültürünün de müstakil bir kültür olarak varlığını devam ettirmesini; İran'ın Suriye, Irak, Mısır gibi pekçok ülkenin uğradığı Araplaşmaktan kurtulup kendine özgü bir kimlikle ayakta kalabilmesini sağlamıştır. Bu sebeple Firdevsî, kendi ifadesiyle *"Gerçi otuz yıl uğraştım, ama sonunda Fars dilinden İran milletini yarattım,"* der. Erkin Vâhidov, Türkistan halkının tarihî macerasını anlatabilmek için binlerce Firdevsî gerektiğini dile getirir:

*Mirzâ Bâbûr - sen, fiğâning
Sâldi âlâm üzrâ ôt,
Şâh Mâşrâb qâni sendâ
Ûrdi tuğyân, özbegim.*

*Şe'riyâtning gûlşânidâ
Sòldi mähzûn Nâdirä,
Siym tänni yùvdi kòz yâş,
Kòmdi armân, özbegim.*

*Yığlâdi fùrqatdâ Fùrqat
Häm muqımlıkdâ Muqıym,
Nâlišingdân Hindû Äfğân
Qıldı äfğân, özbegim.*

*Târixıng bitmäkkä, xalqım,
Mingtä Firdavsiy keräk,
Çunki bir bâr çekkän âhing
Mingtä dâstân, özbegim.*

Özbegim (150) adlı şiirin buraya kadar olan kısmında Özbekistan'ın kültür unsurlarını işleyen Vâhidov'un, bundan sonra, Özbek tarihinin ve edebiyatının unutulmaz simalarının yanı sıra Byron ve ondan etkilenen Puşkin'i de takdir eder. Ancak bunlar sanatlarıyla âbide şahsiyetler olsalar da, en az onlar kadar sanatkâr olan Ali Şîr Nevâî de Vâhidov'un atalarındandır ve o da başkalarıyla mukayese dahi edilemeyecek kadar kıymetli bir şahsiyettir. Bu ayrımı ve vurgulamayı yapan şair, âdeta rejimin yücelttiği kişilere karşı da bir tavır sergilemektedir:

*Mengä Pùşkin bir cähânü
Mengä Bayròn bir cähân,
Lek Navâiydek bâbâm bâr,
Kòksi âsmân, özbegim.*

Daha önce işaret ettiği sıkıntı ve dert dönemlerinin Sovyet rejimiyle birlikte geride kaldığını, dert ve zulümlerin, acı ve korkuların sona erdiğini ifade eden şaire göre Özbekler artık derman bulmuş, talih güneşi bu ülkeyi aydınlatmış, böylece asırlık karanlığın yerini aydınlık almıştır. Sovyet rejiminin telkin ettiği vatan anlayışı çerçevesinde sovyet vatanını bir bağa ve göze teşbih eden Erkin Vâhidov, Özbekistan'ı da bu bağdaki bir güle ve gözdeki kirpiğe teşbih ederek bunların birbirini tamamlayan unsurlar olduğunu dile getirir. Burada dikkati çeken husus, şair döneminin kendisini ifade etmesine, düşündüklerini rahatça söyleyebilmesine imkân tanıdığı için ona minnettar olmasıdır. Bu sebeple büyük sovyet yurdunun oğlu ve bütün insanlığın evlâdı olduğunu vurgulamasına rağmen esas olarak Özbekistan'a lâıyk bir evlât olmak istediğini haykırır:

*Ârtdä qâldi kòhnä tarıx,
 Ârtdä qâldi dârd, sitäm,
 Ketdi vâhming, bitdi zâhming,
 Tâpdi dârmân, òzbekim.*

*Bòldi âsmâning çärâğân
 Tâle xurşidi bilân,
 Bòldi asriy tiyrä şâming
 Şù'lääfşân, òzbekim.*

*Men Vâtanni bâğ deb äytsäm,
 Sensân ûndä bittä gûl.
 Men Vâtanni kòz deb äytsäm,
 Bittä mûcgân òzbekim.*

*Faxr etârmân, ânä xalqım,
 Kòkrägimni tâğ qılıb,
 Kòkrägidä tâğ kòtârgân
 Tânti dehqân, òzbekim.*

*Òzbekim deb keng cähângä
 Ne uçùn mädh etmäyin!
 Òzligim bilmâqqa dâvrım
 Berdi imkân, òzbekim.*

*Men bùyûk yûrt oğlidürmân,
 Men bâşâr fârzândimân,
 Lekin ävvâl sengä bòlsäm
 Sâdıq oğlân, òzbekim.*

Özbeğim kasîdesinin yazıldığı dönemde meydana gelenler ve Erkin Vâhidov'un maruz kaldığı olaylar dikkate alınınca, şiirin bu son beytlerinin sonradan zorlama yoluyla ilâve edildiği kanaati uyanmaktadır.

Gelecek güzel günlerin ümidiyle heyecanlanan ve bahtiyar olan Erkin Vâhidov, geçmişiyile de gurur duyarak istikbâle ümitle bakmaktadır. Özbekistan'ın bir evlâdı olarak, milletine bir kasîde armağan edebilmiş olmaktan dolayı bahtiyardır:

*Qaygä bârmäy, bâşdä dōppım,
Ğâz yùrärmän gerdäyib,
Äläm üzrâ nâmi ketgän
Özbekistân, özbegim.*

*Bù qasidäm sengä, xalqım,
Äq sûtü tüz hürmätı,
Erkin oğlingmän, qabül et,
Özbegim, cân özbegim.*

Erkin Vâhidov, yazdığı şiirler arasında Özbekistan'ın hürriyetini terennüm etmesi itibarıyla müstesna bir yere sahip olan *Vatan İsteği* (272) adlı şiirinde, artık bağımsızlığın iyice yaklaştığını ve kendilerine vurulan prangalardan, 1990'lı yıllarda kurtulmuş olmanın bahtiyarlığını ve memnuniyetini dile getirir. Şiirde yaşananların geçmişte bırakılarak kendi millî değerleri etrafında kurulan bir ülkeyi "Erkin kuş" gibi görmek ve ona kavuşmak arzusu yer almaktadır. Artık bu dönemde gerek milletin, gerekse idarecilerin kendilerine rehber alacakları unsurlar bellidir. İnsaf bu vatanın bayrağı; sevgi ve saygı serhat tuğu olacaktır. Böyle bir ülkeyi arzulayan şair de bu uğurda serhat boyundaki bir gözcü olmaya ve nöbet tutmaya taliptir:

*Üi Vätängä bäyrâq-insâf,
Tuğı sähräd muxri-mehr,*

Sārhād ùzrā sâqçidek

Tùrmâqni istäydir kôngil ³⁵⁸

Yine Vâhidov, marifet ummanında yol alan bir gemiye teşbih ettiği vatanının istikametini, iman kıblesine çevirmeyi arzulamaktadır:

Ûl Vâtân yelkânlarını

Ma'rifât ùmmânidä

Qıblâi imân sâri

Bùrmâqni istäydir kôngil ³⁵⁹

Sovyet döneminde kendilerine vaat edilen her şeyin içinin boş olduğunu ve bu dönemin reddiyesini; âdeta isyan edercesine “yâlgân sââdât”, “yâlgân erk”, “yâlgân vâtân” ifadeleriyle belirgin hâle getiren Vâhidov, atalarının âşına olduğu ve uğrunda hiçbir fedakârlıktan kaçınmadıkları gerçek hürriyet zevkini yaşamayı arzulamaktadır:

Bäs, yetâr yâlgân sââdât

Yâlgân erk, yâlgân vâtân,

Hürriyât zavqını çin

Sùrmâqni istäydir kôngil.

Qutlùg istiqlâl kùnidä

Ey Vâtân, bagringdä şâd

Erkin oğlâning bõlib

Yùrmâqni istäydir kôngil ³⁶⁰

Vâhidov, “kozmonotların kalbindeki uçuş duygusunun kaynağı” da, “onu göklere yükselten duygu” da, “vatan sevgisidir”, der. Bu sevginin aydınlatığı yollardan geçerek muasır medeniyetler arasına girebilmek için okumanın ve öğrenmenin gayesi tayin edilmelidir. Erkin Vâhidov, candan sevdiği vatani gezmekten ve onun güzelliklerini görmekten dolayı bahtiyar

³⁵⁸ *Vâtân İstâgi* (272)

³⁵⁹ *agş.*

³⁶⁰ *agş.*

bir insandır. Bu duygularını ****Gâhi Poyezd* (12) adlı şiirinde şöyle dile getirir:

*Gâhi poyezd, gâh ât bilân,
Gâhi kezdîm piyâdâ.
Men ötgân yöl meridian -
Çizîğîdân ziyâdâ.*

*Köp mänzillâr kòzlâgân mân,
Köp dâvânlâr âşgân mân.
Kımlârnıdır izlagan mân,
Qaylârgâdir şâşgân mân.*

*Soqmâqlârdâ tûprâq keçdim,
Bâsdim tâğlâr tâşını...
Qançâ- qançâ yöllâr kezdîm -
Tâpgûnimçâ tâ seni.* ³⁶¹

Vatanı oluşturan unsurlardan herhangi bir tanesi bile insanın ona olan bağlılığını göstermesi açısından yeterlidir. *Bulâq* (15) adlı şiirinde yerden kaynayıp çıkan su, şairin susuzluğunu görülen anlamda giderici bir unsur olarak verilirken, arka plânda vatana olan sevgi ve hürmeti artırıcı bir özelliğe de sahiptir. Şair bir taraftan yerden şiir gibi kaynayarak çıkan su ifadesiyle teşbih yaparken; diğer taraftan da onun için “Vatanın bir unsuruyla zahirî anlamda ihtiyacı giderirken, manevî yönden insanın susuzluğunu artırmaktadır,” der. Bu itibarla şair, topraktan kaynayıp çıkan suyu da kendi şiirinin ilhamına kaynak olarak gösterir. Suyu içmekle susuzluğu dinmiş, fakat “kalp harareti” artmıştır:

*Tòyib içdim, sùv bilân gòyâ
Dildâ singdi yûrt mûhâbbâtı.*

Təşnəligimi qāndi-yù, āmmā

Yänä ārtıdı qalb xarārāti. ³⁶²

Erkin Vâhidov, Özbekistan nüfusunun on sekiz milyona ulaşmasından duyduğu sevinçle yazdığı *Yûrtim Bâləsi* (240) adlı şiirinde, bir yandan yeni nesile yüklediği görevleri aktarırken, diğer yandan da insan için aziz ve mukaddes olan vatanın, kendi evlâdına bir anne gibi müşfik olduğunu vurgular. Özbekistan'ı bir anneye teşbih eden şair, bebeğin kundağı da “âq yörgäk”i³⁶³ gösterir. Dünyayı da bir beşiğe teşbih eden şair, teşhis sanatıyla ihtiyar “semâvât”ın da ona ninniler söylediğini dile getirir. Şair bu benzetme ile harikulâde bir tablo çizmektedir:

Ānāng Özbekistān seni òrādi

Yanvar' däläsining âq yörgägigä.

Sengä ällä äytıdı keksä sāmāvāt

Egilib zāminning belānçägigä. ³⁶⁴

1985 yılında yazılmış olan *Yûrtim Bâləsi* (240) adlı şiir, hür ve müstakil bir Özbekistan için mücadelenin arttığı, dolayısıyla sıkıntıların yaşandığı dönemi anlatır. Yeni doğan çocuk, ülkesi için bir sevinç ve gurur kaynağıdır. Bu sebeple kimisi bu çocuğa elbise dikerken, kimisi de yaşayacağı eve kerpiç taşımaktadır. Millet âzatlık mücadelesi verirken, düşmanlar Özbekistan balalarının istikbâline “yüz ming megatonlik bomba quymāqdā”dır. “Sertäşviş asrdä” dünyaya gelen bebeğin vatanında bu dönem hiç de rahat değildir. Böyle bir devir olmasına rağmen yavrusunu korumaya çalışan anne, yine bir tablo güzelliğinde ifade edilmiştir:

Sertäşviş asrdä dūnyāgä kelding,

Ānä yûrtınggä heç bòlmägän āsân.

Bükün hām bir qoldä seni ārdâqlāb,

Bir qolı bāşıngdä üşlāgän qalqān.

³⁶² *Bùlāq* (15)

³⁶³ bozkırın kardan örtüsü

³⁶⁴ *Yûrtim Bâləsi* (240)

Hür ve müstakil bir vatan, hiç de kolay olmayan yollardan geçmenin neticesinde elde edilecektir. Şairin vatanı da bu zor dönemi yaşamaktadır. Özbekler, bütün sıkıntılara rağmen arzularının gerçekleşmesinden ümitlidir. Hatta Özbeklerin kalbindeki ümit yıldızları, feleğin tâkındaki yıldızlardan yüz kat daha fazladır. Vâhidov'a göre uzun ömür yahut ebediyyen yaşamak, vatana ve millete evlât olmakla mümkündür. Şair bu düşüncesini,

*Ânä-Vătan! Bir oğling kăbi
Fidâ etăy cănini săngă!*

mısralarında tekrar eder.

Erkin Vâhidov, *Özbekistân Bağlărigă Qaytib Keldi Bùlbùllăr* (375) şiirinde bûlbùlleri hürriyetin sembolü olarak görmekte ve bunların özgürlüğe delâlet ettiğini düşünmektedir. Seher vakti bûlbùllerin âdeta birbirine sıra vermeden şakımaları, nice zamandır ülkesinde duyulmayan hürriyet şarkılarına teşbih edilir. Özgürlük timsâli olan bûlbûl seslerinin duyulmamasının sebebi eski sovyet rejimidir. Vâhidov bu şiirinde, sovyet döneminde ülkesinde yapılanları da eleştirmekten geri durmaz. Meselâ bu rejimin uyguladığı politikalarla ekilebilir en küçük alana dahi pamuk ekildiğini ve bûlbùllerin meskeni olan gül bahçelerinin tarumar edilerek pamuk tarlalarına dönüştürüldüğünü,

*Tămigăçă paxta ekkăn eldă netăr bûlbùllăr,
Âsmănidăn zăhăr yâqqan yûrtdăn ketăr bûlbùllăr!*

*Çămănzărlăr şûdgâr bôlsă bûlbûl qandâq yayrăsin,
Erk quşçăsi erk yoq căydă qandâq qilib săyrăsin?*

mısralarıyla dile getirir.

Nice zamandır görülmeyen bu hürriyet kuşlarının, bir daha gitmemek üzere ülkesine gelmiş olmalarını arzulayan Erkin Vâhidov da “*hûr vătăngă hûr qoşıqlăr âytib*” gelen bûlbùller gibi, özgürlüğü terennüm eden şiirler yazmak arzusu ve gayretindedir:

*Men h m endi qal mimni  e'rl r    n  arxl yin,
B  se rli t r n ni  az ll rd    rhl yin.*

*B g n s h r b lb ll rning   h-  hid n  y   ndim,
  him rd n t   l rid  bir yayr dim, quv ndim,* ³⁶⁵

Yaşanmış olan dönemin bir daha geri dönmemek üzere
Özbekistan'dan gittiğini düşünerek,

*  m nl rd   ox s yr sin, z vqqa t lsin b lb ll r,
Qaytm s bölib v t nim  k l n bölsin b lb ll r.* ³⁶⁶

mısralarıyla h r ve müstakil bir Özbekistan'ın sembolü olan bülbüllerin bir daha gitmemek üzere gelmiş olmaları arzusunu dile getirir. Yaşadı sürece vatan evl d  olmayı isteyen ve bunu başarabildiği takdirde var olabileceğini düşünen V hidov, “t  t nd  c nim b r seningdirm n, seningdirm n; t nim h k  ls  h m sen y r, seningdirm n, seningdirm n” der. Şair, geniş cihan ve uçsuz bucaksız fekle yüreğini denk tutar. Şairin, yüreğini, cihan ve fekle mukayese etmesini sağlayan unsur ise, yüreğini dolduran vatanı ve vatan için hissettikleridir. Bunların olmadı bir dünya, şaire dar gelir. V hidov, yaban ellerdeki rahatlı  istemez; hatta bunun yerine, vatanın “bağrında” binlerce  zdirap çekmeye razıdır:

*Meng  beg n  ell rd  n sib g r
 ls  y z r h t
 ek y ba ringd  ming  z r,
Seningdirm n, seningdirm n,* ³⁶⁷

Erkin V hidov, beden n dünyayı terk etmiş olsa bile, r hen ebediy en vatanda yaşayacak, hatta vatanın ebed  olması için kendisini feda edecektir:

³⁶⁵  zbekist n B   l rig  Qaytib Keldi B lb ll r (375)

³⁶⁶ a  .

³⁶⁷ *** V t n, T  T nd  (376)

*Bùgùn bâr, ertä yoq cismim,
Välek rûhim uçùn mângù
Sening mângüliging darkâr,
Seningdirmän, seningdirmän,* ³⁶⁸

*** *Qadaming Mubâräk Bölsin...* (377) adlı şiirinde bağımsızlıktan sonra gelecek her yılın, ömür defterinin en güzel yılları olmasını arzulayan Erkin Vâhidov, bununla vatanın yükselişini temenni eder. Baharında yağmuruyla, yazında sıcak bir yüz olan güneşiyle ülkesine bahtın gülmesini ve bereketin gelmesini arzular.

Erkin Vâhidov, *Âtdâşlârimgä* (204) adlı şiirinde, Özbekistan'da çocuklara isim verilmesinde tesiri olan düşünceleri aktarır ve vatan evlâdı olmanın gerekleri üzerinde durur. Kız evlâdın doğması hâlinde “*endi oğıl keräk*” diyen babalar için, erkek evlât arzusu, onun vatanın gururu olacağı, “ok, yay ve ketman” tutacağı içindir:

*Oğıl bôlsä –yûrt kòksi bäländ,
Oğıl tûtär ketmânù oq-yây...
Oğıl bälä ârzûsi bilän
Qızlär nâmi bôldi Oğılây.* ³⁶⁹

Geleneğin böyle olmasına rağmen, içinde bulundukları dönemde çocuklara verilen isimlerde değişiklik olduğunu söyleyen Vâhidov, bunun sebebini de ülkesine yeniden gelen hürriyete bağlar. Ona göre, bu isimlerin farklı bir kıymeti ve anlamı vardır. Erkek çocuklara verilen isimlerde Vâhidov'u etkileyen husus, gittiği her yerde kendi adını taşıyanlarla karşılaşmasıdır:

*Bâqıb Erkin nâmlı oğlângä
Kòkkä yetär sevinçdän bâşım.
Qadam qoysäm qay xânädângä
Ròpärämdän çıkar âtdâşım.* ³⁷⁰

³⁶⁸ agş.

³⁶⁹ *Âtdâşlârimgä* (204)

Ona göre *Erkin*³⁷¹ ismini taşımak, bunun anlamını idrâk etmeyi ve milletin *erkinliğı*³⁷² için mücadele etme düşüncesini de beraberinde getirecektir. Babaları kendilerine bu ismi vatanı “*erkin*” görmek arzusuyla vermişlerdir. Onların temenni ettiği gibi talihleri kendilerine yâr, hürriyet de itikat olmuştur. Kendi evlâtlarının yüreklerinin, canlarının, hayatlarının ve çalışmalarının *erkin* olmasını istemelerine karşın; onların yalnızca vatan derdinden âzat olmamalarını istemektedir. Bu ismi taşıyanların kalbi mücadele şevkiyle dolu olacaktır. Erkin Vâhidov, fırtınalarla arkadaş olacak bu oğulların hürriyet yolunda feda olmalarını ister; çünkü vatana lâayık bir evlât olmak, hiç de kolay bir iş değildir:

*Âtdâşlârim,
Tâleimizgâ
Şûndây ism baxtû kòrkimiz,
Egiz bòldi, eş bòldi bizgâ,
Hâm e'tıqâd bòldi erkimiz.*

*Nâm qoydilâr bizgâ âtâlâr
Erkin kòrmâq bòlib dùyânî.
Mângû Erkin bòlsin dedilâr
Fârzândlârning yürägi, cânî.*

*Erkin bòlsin häyât vä mehnât,
Erkin bòlsin mühabbât, icâd.
Yäyrâb ôssin fârzândim,
Faqat –
El ğamidân bòlmâsin âzâd.*

³⁷⁰ agş.

³⁷¹ Hür

³⁷² Hürriyeti

*Qalbi kùrâş şävqığä tòlsin,
 Âşnâ bòlsin ùngä tuğyânlär.
 Erk yòlidä fidâyi bòlsin
 Erkin nâmin âlgän oğlânlär.* ³⁷³

Erkin Vâhidov, Afgan şairlerine hitaben yazdığı *Afğân Şâirlärigä* (221) adlı şiirinde, hürriyetin kazanılması sırasında sıkıntılar çekileceğini dile getirir. Hürriyet mücadelesinde şairlere büyük sorumluluk ve görevler düştüğünü ifade eden Vâhidov'a göre, şairler, bir milletin gören gözü, işiten kulağı ve haykıran dilidir; milletçe yaşanan sıkıntıların daima merkezindedir. Vâhidov'a göre, şairin yazdığı her mısra, milletin çektiği dertlerden yahut "âh"lardan doğmuştur:

*Âlâm üzrâ esgän tâng nâfäsining
 Quşlär hălâvâtin bûzgäni käbi
 Ne âcâb inqılâb zilziläsining
 Märkäzidä bòlsä şâirlär qalbı.*

*Âsânmas, âsânmas şâir yüräkkä,
 Ûndä tûmânlärning dârdi, âhi bâr,
 Ûngä bû dûnyâdä yäşäş müräkkäb,
 Çûnki şâir qalbning iştibâhi bâr.* ³⁷⁴

Erkin Vâhidov'a göre, hürriyete giden yol engebesiz değildir; dolayısıyla bu yoldan gitmek bazen insanın şüphelere düşmesine, hatalar yapmasına sebep olacak ve onu sıkıntılarla baş başa bırakacaktır:

*Âzâdlik yòlläri bòlmägäy rävvân,
 Täyyâr dastûrlär yoq säâdât uçûn.
 Bû yòldä kùrâş bâr, zäfâr vä armân,
 İşânç bâr, şûbhä bâr, yängliş vä tûgûn.* ³⁷⁵

³⁷³ *Âtdâşlärimgä* (204)

³⁷⁴ *agş.*

³⁷⁵ *agş.*

Buna rağmen yine de adalet için, özgürlük ve kardeşlik için bu çetin yolda ilerlemek gerekmektedir. Özbeklere bu mücadelede Ali Şîr Nevâî'nin ruhunun rehberlik ettiğini söyleyen Vâhidov, Afganlıların da hürriyet mücadelesinde yollarını Nevâî'yle aydınlatacaklarını düşünür:

*Dûnyâdâ bâr bôlsin adâlat vâ şe'r,
Erkû birâdârlîk dâim bâr bôlsin.
Rôzi mâhşârgâçâ uyğâq Âlişer
Rûhi sizgâ bûkûn mädâdkâr bôlsin.*

Vatanı meydana getiren unsurların her birine ayrı ayrı hayran olan Erkin Vâhidov, şiirlerinde de bir vesileyle bunları anlatır, tekrar eder ve bunlara medhiyeler dizer. Vâhidov'un nazarında vatan, cihanda emsâli olmayan bir mekândır. *Ôlkâ* (22) adlı şiirinde vatanını bir geline benzeten Vâhidov, onun güzelliklerini anlatırken düğün motifinden yararlanır. Şair, gül bahçelerinde dolaşırken, vatanına karşı hissettiği sevgiyi sadece kendisinin hissetmediğini; ağaçların, kuşların dilinde de bu aşkın bir ezgi olarak terennüm edildiğini düşünür. Bu itibarla şair de yazdığı şiiri ilk önce vatanına bağışlamayı arzu eder. Gökyüzünü doldurun yıldızlar da Vâhidov vatanının güzelliklerini hayran bir hâlde seyretmekte ve onlar bu vatanın güzelliklerinden “nur emmek” suretiyle varlıklarını devam ettirmektedirler:

*Minglâb tildâ mädhingni sôzlâr
Bûndâ ôsgân hâr bittâ dâraxt.
Nûr emâdi millionlâb kôzlâr
Kôkdân sening hûsninggâ qarâb.*

Bu kadar güzel bir varlık karşısında ay da gelip onun kaşına konar ve oradan gitmez. Kâinat da yıldızlarını “etek etek” alıp vatanın başından saçmaktadır:

Cilmäyâdi ôzidä yoq şâd
Yängi ây hâmi ketmäy qâşingdän.
Etäk- etäk âlib kâinât
Yüldüzlärin sâçar bâşingdän... ³⁷⁶

Kosmonavt vä Şâir (40) adlı şiirde kozmonot, uzayın derinliklerine yapılacak bir yolculukta şairin yanına neler alacağını merak etmektedir. Şair ile kozmonot arasında geçen bir diyalog çerçevesinde düzenlenmiş olan bu şiirde, kozmonotun sorduğu soruya cevap olarak şair, vatanın güzellik unsurlarını sıralar ve bunlardan ayrılmasının söz konusu olamayacağını dile getirir:

- Äyt-çi, şâir, uçâr bôlsäng
fâzâlärgä,
Kòçâr bôlsäng Äy, Hùlkärü Zùhrâlärgä,
Yòlgä Yerdän nimälärni âlär eding,
Sen kemänggä nimälärni sâlär eding? ³⁷⁷

diye soran kozmonata şairin verdiği cevaplar, âdeta vatanın bir tasviri mahiyetindedir. Fezalara yapılacak böyle bir yolculukta şair yanına vatanın bir avuç toprağı ile birlikte onun lâlesini, nergisini, sümbüllerini; örümcek kuşlarını, bülbüllerini, çamların yapraklarını ve salkım söğüdün dallarını almak istediğini söyler. Bunların yanı sıra Tanrı Dağının kara gözlü ahularının, bahçelerde bal arayan arılarının, başının üzerinde uçan şahin ve *Bağ köçeden* ³⁷⁸ binip geçtiği kara tayının dünyada kalmasına hiç de razı değildir:

- Äytä bersäm, sirä çek yoq tilägimgä,
Uçâr bôlsäm, hämrâh etib yürägimgä
Änä- Yerning mühâbbätin âlär edim, ³⁷⁹

³⁷⁶ *Ölkä* (22)

³⁷⁷ *Kosmonavt vä Şâir* (40)

³⁷⁸ Taşkent'te bir cadde

³⁷⁹ *agş.*

mısralarında şair böylece vatan sevgisini dile getirir. Onun bu yolculukta yüreğine yoldaş edeceği şeyler, güzel ülkesinin tabiatını meydana getiren unsurlardır:

*Âlär edim bâhârù qış, kùz, yâzini,
 Âlär edim irmâqlärning âvâzini,
 Sùhbatlärning ğulûsini âlär edim,
 Şox qızlärning kùlgûsini âlär edim.
 Kùylärning hâm eng dilbâri, eng sâzini,
 Nâvâsini, ğulyârini, şâhnâzini,
 Âlär edim çäpândâzin hâm bâyâtin,
 Hâfizlärning tângdä äytgän
 mûnâcâtin,
 Nâvâiyning, Füzûliyning şe'rlärini
 Âlär edim, âlär edim men bärini.³⁸⁰*

Vatanın bahar ve kışından, güz ve yazından, ırmaklarının sesinden ve sohbetlerin uğultusundan, şuh kızların gülüşünden ayrılmak istemeyen şair için, onlar kadar kıymetli diğer şeyler ise türkülerin en gönül açıcısı ve en güzeli, Özbek musikîsinin *nevâsı*, *ġulyân*, *şâhnâzı*, *çäpândâzı* ve *beyâtisidir*. Yine gazelhanların seherde söylediği mûnâcâtları ile Nevâtî'nin ve Fuzûlî'nin şiirlerini de yanına almayı ihmal etmez. Vatanını seven ve ondan ayrılmayı düşünmeyen Erkin Vâhidov, bunların olmadığı bir yere gitmek istemez; çünkü şair maddiyatla ölçülemeyecek olan³⁸¹ vatandan vaz geçilmeyeceğini düşünür:

*Bûlärsiz men ùçmâqqa heç râzimäsmän,
 Fâzâlärgä kòçmâqqa heç râzimäsmän.*

Erkin Vâhidov, 1970 yılında yazdığı *Bâhâr Mûstâzâdı* (265) adlı şiirinde, doğrudan doğruya baharın gelişiyi birlikte vatanda görülen güzellikleri terennüm eder. Bağımsızlıktan sonra 1992 yılında yazmış olduğu

³⁸⁰ agş.

³⁸¹ *** Bizgä âltin 161

Ölkämdä Bähâr (373) ve *Nävröz Nâşidäsi* (371) adlı şiirlerinde, bir taraftan Özbekistan'ın bahar mevsimindeki güzelliklerini anlatırken, diğer taraftan da Türkistan üzerine bir *qahratan*³⁸² gibi yayılıp hâkimiyet kurmuş olan sovyet rejiminden kurtulmuş olmanın sevincini dile getirir. Vatanın nevrüzünü tebrik eden Erkin Vâhidov için vatanın baştan aşağı büyüleyici bir yeşile büründüğü ve kıpkırmızı gelinciklerin açtığı baharda, bir başka güzelliği vardır. Çünkü bu bahar mevsiminde Özbekistan'da "*erk yaşil, istıqlâl, imân yaşil*"³⁸³dir; onun vatanının "*bâşingdâ hürriyet quyâşı, öz tuğrâsı, bâyrağı, yûrtbâşı; maqsâdı, ğayrâti, bârdâşı*"³⁸⁴ vardır.

*Qış üzâq çözildi, şükûr, ötdi –ya,
Bâqıydek tûyûlgân müzlâr ketdi –ya,
İvişiq kûnlärning kûni bitdi –ya,
Ölkämdä bähârdır, ölkämdä bähâr.*³⁸⁵

mısralarında, Türkistan'da tüm eziciliği ve yıkıcılığıyla hükmünü sürdüren bir kışa teşbih ettiği sovyet rejiminin nihayet bulduğunu ve bunu sona erdiren talih güneşinin saadet getireceğini düşünür. Çünkü bu sonla birlikte tarlalar uyanmış, kardelenler açmış, kar yerden kalkmış dolayısıyla gönüllerden sıkıntı da gitmiştir. Yeni bir dönemin başlangıcı olarak telâkki edilen bahar ve bu inancın yansıması olan nevrüz, gençliğin güzel kokusunu sürünmüş, aydınlık ve yeşil olan özgürlüğün libasını giymiştir. Bahar, aynı zamanda bolluğun, bereketin, zenginliğin ve ümidin de habercisidir:

*Mâyli-dä, xuş keldi, bût keldi kökläm,
Tökinlik, bäräkä kût, keldi kökläm,
İnşââllâh, deylik –qut keldi kökläm,
Ölkämdä bähârdır, ölkämdä bähâr.*³⁸⁶

³⁸² Kara kış, zemheri

³⁸³ *Nävröz Nâşidäsi* (371)

³⁸⁴ *agş.*

³⁸⁵ *Ölkämdä Bähâr* (373)

³⁸⁶ *agş.*

Şair Vâhidov *Qonğırâtdä Äytilgän Äylâr* (169) adlı şiirinde, şairin asıl görevinin vatanın güzelliklerini şiirinde terennüm etmek olduğunu dile getirir. Hatta görevin de ötesinde, nimetlerinden faydalandığı, yâkut güzelliklerini gördüğü vatani için bunun bir borç olduğunu söyler. Şiirlerin, vatanın güzellik unsurlarıyla süslenmesi gerektiğini ifade eden Vâhidov, şairin bin yıl ömür sürüp bin yıl şiir yazması, yürek derdini bin yıl beyan etmesi, çiftçinin emeğini medhetmesi; vatan toprağında yetişen her bir pamuk kozasını bir destana konu etmesi ve nihayet bu âlemden göçüp gitmesi durumunda dahi bu borcun ödenmiş sayılamayacağını düşünür:

*Biz ming yıl ümr kòrib,
Ming yıl şe'r bitsäk,
Min yıl bâyân etsäk yüräk ârzimiz,
Dehqân mehnätini şäräfläb ötsäk,
Här tûp gözäsini bir dâstân etsäk,
Şündä häm biz ägär âlämdän ketsäk -
Bòynimizdä ketär qarzimiz.* ³⁸⁷

Erkin Vâhidov, Kazak şairi Cumakent Necmeddinov'un bir gazelinin tahmis ettiği *Vätandin Yaxşı Yâr Bòlmäs* (154) adlı şiirinde, doğup büyüdüğü vatan topraklarının cihanda bir emsâlinin bulunmadığını söyler. Ona göre, âlemde vatani sevmekten daha büyük bir şiar olmayacağı gibi, vatan aşkıyla yanan kalbin zelil olması da söz konusu değildir. Bundan dolayı vatanını seven kişi muradına erecek, onun gönlünde hiçbir ızdırap kalmayacaktır. Vatanın her bir gülşeni, ondan bir parçadır ve bu parçaların her biri bir saadete mekândır. Milletini gönülden seven insan, gerçek bir insan sıfatındadır ve vatanın hakikî evlâdıdır. Bu hisleri taşıyan bir insanın yurdunun güzelliklerine doya doya bakması, onu mutlu edecektir. Vâhidov, ecdadın kendilerine bıraktığı vatani mamur hâle getirmek gayretiyle çalışan bir evlât için bunu bir iftihar vesilesi olarak görür:

³⁸⁷ *Qonğırâtdä Äytilgän Äylâr* (169)

*Tòyib bāqgil bû yûrt hûsnigākīm,
 Kònglingni çāğ etgin,
 Bû elning oğlīmān, deb
 Qıl ğurûr, kòksingni tāğ etgin.
 Vātan hār zārrā tûprāğın
 Kòzinggā sen qarāğ etgin,
 Bābālār māsķān etgān
 Bû āziz tûprāqnı bāğ etgin,
 Yārāşğāy ıftıxār etsāngki,
 Ārtıq ıftıxār bòlmās.³⁸⁸*

Erkin Vāhidov, 1992 yılında yazdığı *Vātān Qadri* (374) şiirinde, insanın istediği zaman rahatça elde edebileceği şeylerin değerinin farkında olamayacağını dile getirir. Hâlbuki insanın nazarında, elde edebilmek için uğrunda mücadele ettiklerinin ayrı bir kıymeti vardır:

*Çāşmā qāşidā tınıq sùv
 Qadrini bilmās kişi,
 Sāyr etib gûlşāndā gûlni
 Kòzigā ilmās kişi.³⁸⁹*

Vatan için mücadele eden insanlarla, vatani hazır bulan insanlar arasında da bu sebeple bir fark vardır. Bazısı yüreğinde taşıdığı vatan sevgisiyle, ona bir an önce ulaşmak için yılmadan mücadele ederken, bazısı da sahip olduğu vatana şükrünü eda etmekten âcizdir:

*Vāh, bû ne ğaflātki insān –
 Kòksidā tûtmiş vātān,
 Kim vātān içrā vātānning
 Şùkrini qılmās kişi.
 Yûrt nedir, yûrt dāğı nedir,
 Yûrtdān āyirilgān bilār,*

³⁸⁸ *Vātandın Yaxşı Yâr Bòlmās* (154)

³⁸⁹ *Vātān Qadri* (374)

*Änglägüvçi yûrt firâqın
Yûrtdä tâpilmäs kişi. ³⁹⁰*

Şaire göre, bundan dolayı vatanın ve vatan derdinin ne olduğunu, sadece vatandan ayrılarak onun hasretini çekenler ile ebedî vatansızlar anlayabilir. Bu duruma Babür Şahı ve Furkat'ı örnek gösteren şair, gelecek nesillerin vatan hasreti çekmemesini temenni eder. Vâhidov'a göre vatanın kıymetini bilmeyen insan, "nâdân"ın ta kendisidir:

*Bâbürü Fûrqa nâläsin,
Besäbäb ändüh tığıdä
Bağrini tilmäs kişi,
Bilmä, färzändim, vätän häcrini,
Lek qadrini bil –
Kim vätän qadrini bilmäs
Änglä, kâmil mäs kişi. ³⁹¹*

Erkin Vâhidov, *Yengi Yil Mûnâcâti* (370) adlı şiirinde, vatanın korunması ve mamur hâle getirilmesi için mücadele edilmesinin gerekliliğini işler. Bu şiirde, düşüncelerini bir efsaneden yola çıkarak anlatır. Söz konusu efsanede, ömrün esasının aslında bir nefesten ibaret olduğunu, bunun da kapıdan girip pencereden çıkmaya benzediğini düşünen ve bundan dolayı sabrı meslek bilip kanaate ibadet ederek yaşayan bir dağ kabilesi vardır. Bu kabileye göre, insan küçücük bir sebepten dolayı kısacık ömründe kendisini zora sokmamalı, hatta kendisinin barınacağı bir ev bile yapmamalıdır:

*Yilning ôtişi gòyâ çaqnägän çaqmâq misâl.
Yil nâdir, ùmr ôzi äslidä bir nâfäsdir,
Eşikdän kirib şù ân dârçädän çıqmâq misâl.*

*Beş yûz yil yaşär emiş, tâğ ähli bir qabilä,
Säbrni mäsläk bilip, qanäätni tâät deb.*

³⁹⁰ agş.

³⁹¹ agş.

*Ùy tiklâmäs emiŝlär birginä säbäb ilä,
Şù äzginä ùmrgä ränc çekmâq nâ hâcât deb.* ³⁹²

Dolaylı yoldan kendi anlatacaklarına bir giriş yapan Erkin Vâhidov, böyle düşüncelerin aslında doğru olmadığını dile getirir. Ona göre ömür kısa da olsa, dünyada “insana yakışır” bir şekilde yaşanmalıdır. Kaldı ki, ömrü geçip gitse bile insanın yaşlandıkça arzuları çoğalmakta ve bir o kadar da dünyaya bağlanmaktadır. Sadece çocuğum diye ağaç dikip torunum deyip ev yapan; evlâdına kendisinden bir yadigâr bırakmayı arzulayarak “vatanım kemâl bulsun” diye mücadele eden insanın ömrü bir anlam kazanır. Onun taşıdığı vatan sevgisi, yüreğindeki kandan gelir. Bu düşünce Vâhidov’a, ecdadının hayatı için şiar edindiği ve ömrüne bir anlam kazandırdığı, kendilerinden sonraki nesillere de miras olarak bıraktıkları “Vatan sevgisi imandandır,” hadisiyle öğretilmiştir. Erkin Vâhidov, gelen yeni yıldan beklediklerini,

*İmânimni bütûn qıl, yûrtimni nûrâfşân qıl,
Pâk, hâlâl yölläringgä bizni yöllä, ilâhim.
Vätänim kemäsini dâlğälärdin âmân qıl,
Bù pâyânsiz ùmmândä özing qollä, ilâhim.*

*Yüräklärgä mehr sâl, ädâvâtdän qıl yırâq,
Büküngi zâhmätlärning âqıbâti qut bòlsin.
Erkkä täŝnâ elimning baxti bòlsin yarqırâq,
Âsmâni yâruğ bòlsin, näsibäsi bût bòlsin.* ³⁹³

mısralarıyla Allah’tan niyaz eder. Her bahar, Vâhidov’a, ülkesinin geçmişte yaşadığı sıkıntıları hatırlatan izlerle doludur. Bu izler şaire, II. Dünya Savaşında aldığı yaralar ve cephede yakalandığı hastalık nedeniyle hayatını kaybeden babasını ve onun gibi gençleri hatırlatır. Bu insanlar, doğup büyüdükları topraktan, henüz ne olduğunu ve neyi gerçekleştirmeye çalıştıklarını dahi anlayamadıkları bir düşüncenin zaferi için çıktıkları

³⁹² *Yengi Yıl Mûnâcâtı* (370)

³⁹³ *agş.*

mücadele uğrunda, uzak diyarlarda kabirsiz ve kefensiz yatmaktadırlar. Baharda açılan her lâle şaire yabancı diyarlardaki bu insanları hatırlatır. Yine şair, sovyet rejiminin Türkistanlılara yaşattıklarını şu mısralarla dile getirir:

*Öyläymän, açilsä här yil nävbähâr
Mâviy kengliklärdä älvân lâlälä,
Bülär lâlä emäs, yât ellärdä zâr
Lâlägä äylängän äskär bälälär.*

*Öyläymän, âftâb uyğânib sähâr,
Künçiqar üfqığä tikkändä yalâv,
Bü gülgün şäfaqmäs, äsmängä qadar
Bevälär âhidän tütäşgän âläv.*

*Öyläymän, här keç şäms yetsä zävâlgä,
Bârlıqning tügämäs mâtämi râstdir.
Tün emäs, ânälär egnidä qâlgän³⁹⁴*

Vatan için feda olanların unutulmaması gerektiğini vurgulayan Vâhidov, bu insanların ebediyyen hatırlanması hâlinde geleceğe emin adımlarla yürünebileceğini söyler. Bu sebeple kıymet bilmek, aslında vatandır; vatanın mânâsı da onun uğrunda feda olanları anlamakla anlaşılabacaktır:

*Qolingdä dänä gül yanâğingdek âl.
Bü gül sening baxting, şâd külgıng uçun*

*Yoq, sen özing gülsän, vätäning –çämän,
Ülğay, äsl zâtıng ünütmä sirä.
Bilki, qadr bilmäk äslidä –vätän,
Vätänning ma'nâsi bâqıy xâtirä.³⁹⁵*

³⁹⁴ *Bâqıy Xâtirä (394)*

³⁹⁵ *agş.*

Erkin Vâhidov, istikbâlin parlak olması, kendi çektikleri sıkıntıları evlâtlarının çekmemesi temennisini şiirlerinde sürekli olarak dile getirir. Bu amaçla, evlâtların geçmişte yaşananlardan daima ders almalarını, kendi yaptıkları hatalara düşmemelerini ve vatani “âbâd” ederek ona lâyık bir evlât olma bilinciyle yaşamalarını arzu etmektedir.

Erkin Vâhidov'un şiirlerinde işlediği vatan özlemi ise ondan uzakta kalmaktan dolayı değil; müstemleke hâline getirilen bir vatanın hürriyetine duyulan özlemdir. Vâhidov, hür ve müstakil bir Özbekistan arzu eder. Vatan temasını işlediği şiirlerinin hemen tamamında bu arzusunu haykıran şair, büyük fedakârlıklar ve mücadeleler sonunda, 1990'lı yıllarda elde edilmiş olan güzellikleri işlerken, sanki bunların ellerinden tekrar alınabileceği endişesini taşır. Bu amaçla bir vesileyle uyarılarda bulunmakta, böyle bir şeyin olmaması için âdeta her fırsatta yaradana yalvarmaktadır. Her seher vakti kızılığını gördüğünde "Bu gülgün şafak değil, dulların âhından âsumana yükselen alevdir," diye düşünen şaire her akşam güneşin batışı da Türkistan'da katledilen insanlar için tutulan bir matem gibi gelir. Geceyi ise, “anaların sırtından mahşere kadar çıkarılmayacak kara bir elbise” olarak değerlendirir ve bundan sonra geçmişte olduğu gibi Özbekistan'ın “*uluğvâr tănigä endi nâmûnâsib târ tòn biçilmäs*”³⁹⁶ hükmünü verir.

Ne işlär keçdi başlârdin,

Û kûnlär qaytmägäy zinhâr, ³⁹⁷

diyen şaire göre, “*çekilgän dârd, cārâhât, kûlfätü âzâr*” unutulacak ve “*kòngildä heç dâğ*” kalmayacaktır. Çekilen sıkıntıları, vatan sevgisi için bir imtihan olarak değerlendiren Erkin Vâhidov, milletin başını kaldırıp yepyeni bir dönemi mağrur bir şekilde başlatmalarını arzu eder. Ona göre beyler gidici, ama ümidini kaybetmeyen milletler kalıcıdır.

Erkin Vâhidov, *Yâd Eting* (293) şiirinde, vatandan ayrılık üzerinde durmuştur. II. Dünya Savaşı sebebiyle cepheye giden ve burada ölen bir

³⁹⁶ *Äcäb Ermäs* (271)

³⁹⁷ *agş.*

askerin ağzından yazılmış olan şiirde, vatan kadrinin bilinmesi gereğinden bahs olunmaktadır. Genç yaşında *âlisdâ beqabrû kâfân, benâm- nişân*³⁹⁸ kalan bu asker kendi durumunu;

*Cānggä kirdim, cân fidâ etdim vātän tûprâğı deb,
Mehri cānimdä tirikdûr, siz ûni âbâd eting.*

mısralarıyla dile getirir. Asker, vatanın bağrındaki lâlelerin, dökülen kanını hatırlatan bir emare olarak görülmesini arzu eder. Evlâdının esenliği uğrunda feda ettiği canı ve çektiği vatan hasreti,

*Men hâyâtdä bir fârax kormäy hâyâtdän äcrädim,
Baxtingiz qadrin biling, ändühingiz bärbâd eting.
(..)
İntizâr rûhim tilâvât birlä yoqlâb şâd eting.
Men âlis ellärdä qâlgän oğlingizmän, yâd eting,*

mısralarında da ifade edildiği üzere, onların vatani “âbâd” etmesi, “baht”larının kıymetini bilmesi ve endişelerini terk etmeleri hâlinde huzura kavuşacaktır.

Erkin Vâhidov’un tarif ettiği vatan ve millet anlayışını, Yahya Kemâl Beyatlı’nın “Kökü mâzide olan âtiyim” mısraıyla tarif etmek mümkündür. Geçmişe tuttuğu bir ayna vasıtasıyla Özbekistan’ın tarifini ve tarihini gösterdiği yukarıdaki şiirlerinin yanı sıra vatana lâyük bir evlât olabilme arzusu ve onun var olması için kendini feda etme düşüncesi, geçmişte ataların bunu gerçekleştirmek amacıyla yaşadıkları, vatanın âbâd edilmesi, vatan evlâdı olabilme, vatan sevgisi, vatanın kıymeti ve bunun bilinmesi; vatanın güzellikleri ve bu güzelliklere hayranlık, bu güzelliklerden vaz geçilemeyeceği, bu güzelliklerin maddî unsurlarla mukayese edilememesi gibi hususlar da Erkin Vâhidov’un vatan temasını işlediği şiirlerindeki diğer konulardır. Özellikle vatani oluşturan unsurların anlatıldığı şiirlerde, bunları muhafaza edebilmek için çeşitli sıkıntılara maruz kalan atalarının teslim ettiği

³⁹⁸ *Yâd Eting* (293)

bayrağı lâıyıkıyla koruyup yücelterek sonraki nesillere teslim etmek arzusu ve bu yolda yapılması gereken şeyler de onun şiirlerinde dile getirilmektedir.

Vatanı için çalışmak arzusunda olan Erkin Vâhidov, atalarının bıraktığı emaneti, milletin koruyup saklayacak kudrette olduğunu dile getirir. Vatan için kurban olanlar, vatan toprağını kızıl kanlarıyla sulayarak kendilerini âdeta yeniden yaratmışlardır. Çünkü, istiklâlin sembolü olan bayrağın atında yaşamak kadar, onun uğrunda toprağa girmek de bir şereftir. Onlar, vatan uğrunda feda olurken, vatan da o derecede ebedîleşmektedir. Haksızlığı yıkmak suretiyle hakka doğru köprü kurmak için işkencelere maruz kalmış, zindanlarda çürütülmüş; maldan, mülkten, yârdan, evlâttan ve nihayet candan vaz geçmişlerdir. Vâhidov'a göre, her Özbek için vatan sevgisi, onun şerefi ve öğünç kaynağı olmalıdır.

3.9. Tarımla İlgili Şiirler

Erkin Vâhidov, bir tarım ülkesi olan Özbekistan'da bilhassa pamuk üretimiyle ilgili şiirler yazmış, bu iş kolunda çalışan insanların hayatını eserlerinde terennüm etmiştir. Onun *Gözällik* (43), *Çùmâli* (45), *Xârâzm Qâvûni* (64), *Tâbrik* (170), *Bizlâr İşläyâpmiz* (186), *Sening Şâ'ning* (317), *Sävağış* (318), *Çevâr Qız* (413), *Çânâqlärgä Qongän Yüldüzlär* (416) adlı şiirlerinde bu temayı işlediği görülmektedir. Söz konusu şiirlerinde bir işi yapmaya muktedir olmak, alın terinin önemi, gayret, başarı, fırsatları değerlendirmek, emeğin karşılığı olarak takdir edilmek ve pamuk ziraati gibi konular üzerinde durmuştur.

Vâhidov'a göre insan, dünyayı güzelleştirmek ve ona çeki düzen vermek için yaratılmıştır. İnsanoğlu kendisine verilen bu görevi alarak durup dinlenmeden dünyayı güzelleştirmek için çalışmaktadır. Bu gayreti neticesinde dünya günden güne güzelleşecek, bu eserle birlikte insanoğlu da bahtiyar olacaktır:

*Mülki bârlıq içrâ bir mähâl
Kòrksizginä âläm yärälgän.
Bermâq uçûn dÛnyâgä säyqal
Âläm ärä âdäm yärälgän.*

*Şundân beri insân tinmäyin
Şû yer üzrâ ter tòkär hāmân.
Yerni gòzâl qılgäni säyin
Gòzâl bòlär òzi hām insân.³⁹⁹*

Erkin Vâhidov *Çùmâli* ⁴⁰⁰ (45) adlı şiirinde, etrafında olup bitenlere aldırış etmeden gece gündüz durmaksızın çalışan karıncadan hareketle insanoğlunun atasının kim olduğu konusundaki düşüncesini dile getirir. *Çùmâli* gayret kemerini kuşanıp kendinden daha büyük şeyleri sırtlayarak menziline ulaşmak azmindedir. Erkin Vâhidov, çalışmak şevki ve üzerinde

³⁹⁹ *Gözällik* (43)

⁴⁰⁰ Karınca

yaşadığı toprağı mamur hâle getirmek gayreti sebebiyle insanoğlunu tıpkı karıncaya benzetmektedir. Bu sebeple şair, bazı teorisyenlerin iddia ettikleri gibi “insanın atasının maymuna benzeyen bir canlı”⁴⁰¹ olamayacağını düşünür. Aksine gerek çalışma ve gerekse mücadele yönünden insanın atasının belki karınca olabileceğini düşünür. Çünkü insan da tıpkı karınca gibi etrafına aldırış etmeden bütün gün çalışarak yaşadığı toprağı mamur hâle getirmek için “harmandan harmana” koşup durmaktadır.

*Ğayrât kāmārini beligā bağlāb,
 Òzidān kättārāq çòpni ārtmāğlāb,
 Mānzilgā tez yetmāq yālgız xayāli -
 Soqmāq yòldān bārār
 Çùmāli.*

*Ätrāfigā bāqmās, işlār üzün kùn,
 Kòpning xırmānigā qoşmāq uçùn
 dān...*

*Yoq,
 Ādām äcdādi bòlmāgān māymùn,
 Çùmālidān tārqalgān insān.*⁴⁰²

Erkin Vâhidov'un *Çevār Qız* (413) adlı şiirinde dile getirdiği üzere çalışmanın amacı, birilerinin takdirini kazanmak değildir. Çalışmaktan maksat, millete faydalı olmak, ülkenin kalkınmasına ve güzelleştirilmesine hizmet etmektir. Vâhidov'a göre bu uğurda çalışanlar, eninde sonunda takdir edilecektir. Şair, bu fikir etrafında yazdığı *Çevār Qız* (413) adlı şiirinde, tarlada pamuk toplayan ve yaptıklarından dolayı takdir edilmeyi bekleyen

⁴⁰¹ Eskiden beri materyalist felsefeciler tarafından savunulan evrim fikri, Avrupa'nın gündemine 18. yüzyılın sonlarında girmiştir. Jean B. Lamarck, Georges de Buffon ve Erasmus Darwin (Charles Darwin'in dedesi) gibi isimler tarafından ortaya atılan evrim teorisini en kapsamlı olarak ortaya koyan kişi Charles Darwin'dir. Ona göre, canlı türlerinin tamamı tesadüfler neticesinde birbirlerinden evrimleşmiştir. Darwin'in iddiasına göre, insanların atası da maymun benzeri canlılardır. Onun ortaya attığı bu teori, kısa sürede çok sayıda taraftar kazanmıştır. Söz konusu taraftarlarından biri de komünizmin kurucusu olan Karl Marx'tır. Karl Marx kendi ifadesiyle, Darwin'in “ateşli bir hayranı”dır.

⁴⁰² *Çùmāli* (45)

Lâle'yi anlatmaktadır. Sovyet döneminde, pamuk tarlalarından ürünün kaldırılması için millî seferberlik ilân edildiği günlerde pamuk toplayan *Çevâr Qız*, topladığı pamuğa karşılık başlangıçta takdir edilmeyi bekler. Ona göre takdir edilmenin göstergesi ise Nûri, Gûlsûm âpâ ve Xayri xâlâ gibi çalışan insanların isimlerinin yer aldığı “*hürmet tahtası*”na⁴⁰³ adının yazılmasıdır. Hem çalışanları gayrete getirmek, hem de verimi artırmak amacıyla günlük çalışma plânında ileriye gidenlerin ismi “*hürmet tahtası*”na yazılır. Böylece sistem hem üstün gayret gösterenleri takdir etmekte, hem de daha fazla çalışmayı teşvik etmektedir. Gücü nispetinde çalışarak herkesten fazla pamuk toplayan *Lâle* yaptığı işle tartıcının takdirini kazanmış, adının hürmet tahtasına yazılacağı ümidiyle eve dönmektedir.

*Cäccî Lâlâ paxta terdî,
Endî demäng û gòdäk.
Bir hâvûçmäs, bir döpîmäs,
Terdî râsä bir etäk.*

*Târâzibân âmâkisi
Âlâr ekân paxtani,
Çevâr qız deb, şîrin qız deb,
Âsâl qız, deb maqtädi.*⁴⁰⁴

Lâle, isminin şeref tahtasına yazılabileceği ihtimalinin sevinciyle eve dönerken onun mutluluğunu görenlerle, bu bahtıyarlığın sebebini soracaklarını düşünür. Onun topladığı pamuğun miktarının öğrenenler, onun başını okşayacak ve ona “Âferin!” diyeceklerdir. Fakat hiç kimse ona mutluluğunun gerekçesini sormamakta, dolayısıyla *Lâle* de hüsrana uğramaktadır. *Çevâr Qız* yine de ümidini kaybetmemekte ve işini yapmaya devam etmektedir:

⁴⁰³ Tarlada iyi çalışıp, diğer çalışanlara göre daha fazla iş çıkaranların emeğini takdir ederek onun örnek alınmasını telkin amacıyla isimlerin yazıldığı bir çeşit şeref tahtası. Herkesten fazla çalışanlar, “emgek” nişanıyla ödüllendirilerek kahraman ilân edilir.

⁴⁰⁴ *Çevâr Qız* (413)

*Äriqçädän yüzin yüvdi,
 Sâçlärini tärädi.
 Sòngrä “hürmät taxtäsi”gä
 Sekin bärrib qarädi.*

*Ävväl bir âz òksidi ù,
 Keyin esä òylädi:
 Mäyli, bir kùn ùning nâmi
 Şù qatârdä bølädi.*

*Xâzir “hürmät taxtäsi”dä,
 Mäyli, nâmin kòrmäsin.
 Bùgùn qançä terdin, qız, deb,
 Mäyli, heç kim sòrmäsin.*

*Bäribir, ù paxta terär,
 Çünki bilär, bù keräk.
 Terär här kùn bir dòppımäs,
 Bir quçâqmäs, ön etäk.*

*Lâloxânni gazetägä
 Yâzmäsä hām bølädi.
 Ù çevär qız, ù şirin qız,
 Bùni hämmä bilädi. ⁴⁰⁵*

Vâhidov, tarımla ilgili şiirlerine konu edindiği emekçilerin tarlada ve diğer iş yerlerinde pek çok sıkıntı ile mücadele ederek çalışmaları, vatani abad etmek içindir. Canlıları yaşatan bütün besinlerin kaynağı olan toprak, Özbekistan'ın övünç kaynağı olan pamuk için de müşfik bir kucaktır. Erkin Vâhidov'un ülkesi, tatlı bir cilve ile gülerek kozaları ve daha sonra da toplayıcı kızların eteklerini dolduran pamuk sayesinde “*mehnät teri*” ile yoğrulmuştur:

⁴⁰⁵ agş. (413)

*Tolib âltin çânâqlârigä
Mäyin cilvâ qilib kùldilär.
Terimçi qız quçâqlârigä
Âppâq paxta bòlib tòldilär.*

*Yanä qançä çevär qollärdän
Pärdâz âlib bòldilär kòrkäm.
Mehnät teri bilän yoğrilgän
Yùldùzlärgä kiyindi òlkäm...⁴⁰⁶*

Vâhidov'un yeryüzüne saçılmış yıldızlara teşbih ettiği pamuk, Özbekistan'ın "ak altını" olması münasebetiyle mutluluktan kozasına sığamazken, Özbekler de pamuk hasadıyla meşgul oldukları için mağrurdur:

*Haqli, ägär òz käsbi bilän
Ğurür qılsä paxtazâr ähli.
Âq âltin hăm şunçä sevinçdän
Çânâğıgä sığmäsä xaqli.⁴⁰⁷*

Pamuk yetiştirmek amacıyla sıcak soğuk demeden çalışıp didinen, bütün ömrünü tarlalarda geçiren ve pamuğa zarar gelmemesi için göğsünü geren Özbek çiftçisinin dağ gibi omzuna denk olan pamuğuna dünyanın yarısı göz dikmiştir. Pamuk sayesinde insanlığın giyimi kuşamı eksiksiz hâle gelmiş, Batı bile pamuklu kumaşı gördüğünde "beyaz naylon"lardan vaz geçmiştir. Elbette bu da Özbeğin mahsûlünü altın derecesine yükseltmiştir:

*El bârki, ùfqning hâr tòrt yâğıdä
Egni bütùn bòldi şù millionlärdän.
Âq yäktäk mätâsin kòrgän çağıdä
Ğarb hăm keçib qoydi âq neylonlärdän.⁴⁰⁸*

⁴⁰⁶ Çânâqlärgä Qòngän Yùldùzlär (416)

⁴⁰⁷ agş. (416)

⁴⁰⁸ Tâbrik (170)

Erkin Vâhidov, pamuk çiftçilerinin yaptığı işi insanlık açısından ulvî bir hizmet olarak görmektedir. Bu hizmetlerinden dolayı bütün dünya Özbekleri takdir etmekte, şair de bir Özbek olarak bu ulvî hizmette az da olsa bir payının bulunmasından dolayı gurur duymaktadır.

*Ne qılsä, sen axır, ânä şähär-dä,
Ğaläbängdän dildä âläm iftixâr.
Bûngä bâis yänä, şù xırmânlärdä
Mening hăm bir etäk tòkkän paxtam bâr.*⁴⁰⁹

Topraktan ihtimamını esirgemeyen çiftçinin en mutlu olduğu zaman, hiç şüphesiz alın terinin karşılığını en bol şekilde aldığı hasat zamanıdır. Toprağa atılan her bir tohum, çiftçinin alın teriyle kozaya dönüşmekte ve bereketli hasat zamanlarında üzerine düşen görevi lâıyıkıyla yapmış olması münasebetiyle “Özbek işi” ifadesi bütün dünyada yankılanmaktadır. Özbeğin en büyük arzusu, üzerine düşen görevi eksiksiz bir şekilde yerine getirerek insanlığa faydalı olmaktır.

Hayatı toprağa bağlı insanlar için toprağın ne kadar önemli olduğunu bilen Vâhidov, insanla toprağın nasıl özdeşleştiğini anlatırken, onun yoksul, çaresiz ve garip durumlarına da temas eder.

Erkin Vâhidov, *Bizlär İşläyäpmiz* (186) adlı şiirinde, pamuk çiftçilerinin hayatını hayalen anlattığını düşündüğü bir muhabire cevap vermektedir. Ona göre, çiftçilerin hayatının güzel benzetmelerle anlatılması doğru değildir. Şair, muhabirin bizzat gördüklerinden yola çıkarak tarlada çalışanların durumunu anlatmak yerine, pamuk işçilerine “dälä pälvânläri” ve “cânbâzlär”, yaptıkları işe “sahâvât” demesi, amaçlarının da “zäfär mähräsini quçmaq” olarak nitelendirmesini doğru bulmaz. Onlar, bu türlü ifadelerle anlatılmak yerine, yalnızca çalıştıklarının bilinmesini ve takdir edilmeyi beklemektedirler. Herkesten erken kalkan ve yine herkesten geç yatan pamuk işçileri, yaz kış tarlada çalışmaktadırlar. Pamuk ziraatıyla meşgul olanlar için iş kolay veya

⁴⁰⁹ agş. (170)

zor olarak nitelendirilemez; çünkü hayat mücadelesi kolay değildir; “nas”⁴¹⁰ içip yatmakla rızık temin edilemez, elbette insanın rızık da gökten zembille inmeyecektir. *Mâşaaqqatsiz bôlmäydi hûnär*, diye düşünen çiftçilere göre canı tatlı olan insan için her iş müşküldür. Köylüler, çalışmalarının “*paxta ısqı*” olarak adlandırılmasını da doğru bulmaz; çünkü pamuk “cânân” da değildir, “gül” de. Bu, çiftçinin omzundaki yüküdür, onlara bırakılan mirastır ve onların alın teridir. Nasıl ki “bal arısına” yaptığı baldan dolayı âferin demek gerekmiyorsa, çiftçiyi de bu şekilde benzetmelerle ve sanatlı ifadelerle anlatmak, lüzumsuz gayretten başka bir şey değildir. Tarlanın, muhabirin hayalini süsleyen “*sâf hāvâ, tınıq sùv ve kòm-kòk mäysä ò*”tan ibaret olmadığını söyleyen pamuk çiftçileri, tarlaların ilmin, kimyanın, tekniğin âhenk içerisinde çalıştığı bir fabrika olduğunu söylerler. Ancak bunların yanı sıra *paxtākārlāra* mahsus sezgi olmadan pamuk ziraatinde başarılı olunamayacaktır. Çünkü çiftçiler ancak bu sezgi sayesinde pamuğun ekimi için en uygun zamanı tespit edebilmektedirler:

Fân-kù, öz yòligä,
Paxtagä tùyğu,
İlmi ğayb degändek,
Sezgi hām kerāk.
Bir kùn ertä eksäng,
ertä bølär-ù,
Bir kùn keç qadäsäng,
keç qâlding, demäk.
Temirçidän emäs, dehqândän çıqqan
bù maqâl:
temirni qızığıdä bäs.
Kòzimiz òrgängän,
Yüräk çınıqqan,

⁴¹⁰ Keyif verici bir madde

Bizlär işläyäpmiz,

*Bù - mehnät, xâlâs.*⁴¹¹

Çiftçiler, tarladaki çalışmalarını muhabirin “*çâpıq gâştı*”⁴¹² olarak değerlendirmesini de doğru bulmazlar. Onlar, yaptıkları işin mahiyetinin ne olduğunu anlayabilmesi için muhabire kendileri gibi gün boyu değil, sadece iki saatliğine kızgın güneşin altında durmasını tavsiye ederler. Bu durumda muhabirin hem kendilerini, hem de yaptıkları işi daha iyi anlayacağını söylerler. Çiftçinin durup dinlenmeden çalışması, muhabirin düşündüğü gibi “*ülkân mâcbûriyât*” ve “*âhdû pâymânlâr*” için değildir. Çiftçiler hesap kitap etmeden, gözleri kesmeden bir iş hakkında hüküm vermemektedirler. Onlar plânlarını tecrübelerinden ve ilmî esaslardan yola çıkarak yapmaktadırlar. Gerçekleşmesi hayal olan bir durumla ilgili söz vermezler. Dostundan fazla düşmanı olan pamuk için toprağın veriminden yağacak kar ve doluya kadar her unsuru dikkate alırlar. Onların yaptıkları iş, meclislerde alınan kararları yerine getirmek amacıyla değildir. Onlar hem atalarından kendilerine miras kalan “Özbek işi”ni dünyaya göstermek, hem de dağ gibi harmanlarıyla gururlanmak ve halka hizmet etmek amacıyla ölüp bitesiyeye çalışırlar.

Çiftçiler, hasat mevsiminde nelerin olduğunu bizzat görüp yaşaması için muhabiri tarlaya davet ederler. Böylece muhabir sadece tarlada yapılanları değil, aynı zamanda hasat mevsiminde de bütün ülke olarak büyüğüyle küçüğüyle herkesin nasıl seferber olduğunu da gözleriyle görecektir, hatta kendisi de bu çalışmaya katılacaktır. Gece gündüz durmadan çalışan bu insanlar, Özbeğin şöhretini artırmakta, pamuk mahsûlü devletin hazinesine çil çil altın olarak girmektedir. Mukaddes bir görevi tamamlayan bu insanların aylarca süren hasat mevsiminin sonundaki mutlulukları, dünyadaki hiçbir mutlulukla mukayese edilemez. Çiftçilerin bu şekilde cansiperâne çalışmaları halkın rahatlığını, yurdun da güvende olmasını temin içindir. Bu sebeple şair, muhabirden, soracaklarını doğrudan tarlada çalışanın bizzat kendisine sormasını ve ondan alacağı cevapları yazmasını

⁴¹¹ *Bizlär İşläyäpmiz* (186)

⁴¹² Çapa keyfi, çapa neşesi

arzu etmektedir. Bu münasebetle fedakâr bir şekilde çalışan emekçiler hatırlanmak suretiyle de olsa takdir edilecektir.

Pamuk çiftçilerinin bilimin ortaya koyduğu esaslar dâhilinde ve cansiperâne bir şekilde çalışmalarının gerekçesi, halkın mutluluğu ve refahı, ülkenin imarı içindir. Pamukla gelen zenginlik hem hazineyi, hem de devleti daha güçlü duruma getirecektir. Onların tek istediği, dedikodudan vaz geçilerek, kendileri hakkında anlatılacakların yalnızca doğrulardan oluşmasıdır.

Erkin Vâhidov'u pamuk ziraatiyle meşgul olanlar hakkında şiir yazmaya sevk eden husus, hem onların emeğini takdir etmek, hem de onlar gibi toprakla uğraşan babasına olan borcunu yerine getirmek düşüncesidir. Yazdığı şiirleri çiftçilerin yanı sıra babasının da beğenip “*Ma’qul!*” demesi hâlinde şairin başı mutluluktan göğsü erecektir. Erkin Vâhidov *Senin Şâning* (317) şiirinde pamuk çiftçilerini anlatmak amacıyla yazdıklarını, kendisine acı veren hususları anlatmak gayesiyle yazdığını dile getirir:

*Òzbek eli fàrzândimân,
Faxrlânsâm ârziydi
Qırmâsigâ bâl tâmizgân
Dehqân bilân bärâbär...*

*Bù şe’r âsli qâvùn sòygân
Bâğbân âtâm qarziydi,
“Ma’qul” desä, bâşım bølür
Âsmân bilân bärâbär.⁴¹³*

Ülkesi ve halkı için üzerine düşen görevi lâıykıyla yerine getirmiş olmanın bahtiyarlığını yaşayan pamuk çiftçisi göğsünü gerip, samimî, mağrur ve mertçe durmaktadır. Onun harmanı pamukla, kalbi iftiharla ve gözleri bahtiyarlık nuruyla doludur. Yaşlıların duaya el açıp “iki dünya gözümü yere

⁴¹³ *Xârâzm Qâvûni* (64)

baktırma” dualarını gerçekleştirilmiş, Özbek çiftçileri dostun ve düşmanın önünde milletin yüzünü kara çıkarmamıştır:

*Yâzib örgänmäğänmân
Bäyrämgä qasidälär,
Bäländpärvâz xıtâblär
Tilimgä kelaqâlmäs.
Yüräkni qıynâb turgân
Sòzi bòlmäsä ägär
Şâirni ùndâş bekâr,
Qoligä qalâm âlmäs.
(...)
Keksälärning sòzi bâr,
Qolni âçib dùâgä,
Yergä qarâtmä, - derlär, -
İkki dùnyâ kòzimni.
İmânimdän äyirmä,
Yetkâzgin müddäâgä,
Dòstù düşmân âldidä
Yâruğ qılgin yùzimni.⁴¹⁴*

Erkin Vâhidov, pamuk çiftçilerinin neyi, nasıl yaptığını anlatacak olan muhabir ya da şairlerin, aslında Özbeğin gayretinin, çiftçinin toprağa tohum olarak ektiği ümitlerini, ukdelerini ve dertlerini yazmaları gerektiğini söyler. Çiftçinin yaptığı işten dolayı hiç kimseye borcu yoktur; onun kendisini iyiliğe, dostluğa adayan ve bunu da sadakat, metanet, cesaret ve iman ile tecessüm ettiren sorumluluğu vardır:

*Ùndä bürçning fârzi bâr,
Heç kimsädän qarzi yoq,
Yeri kâbi bir ùmr
Saxâvâtgä yärälgän,*

⁴¹⁴ *Bizlär İşläyâpmiz* (186)

*Dòstlikkâ mǎngù sǎdıq,
 Ímǎnining dǎrzi yoq,
 Mǎtǎnǎtgǎ tuǵılgǎn,
 Cǎsǎrǎtgǎ yǎrǎlgǎn.*⁴¹⁵

Uğrunda nice canların verildiği topraklar, atalarının kendilerine bıraktığı en değerli, en kutsal armağandır. Bu münasebetle Özbeklere düşen görev, vatan topraklarını sonraki nesillere aynı şekilde bırakabilmektir. Bu uğurda Özbeklerin sabahtan akşama kadar baba, oğul, ana, kız herkesin durup dinlenmeden çalıştığını gören Vâhidov, bu çalışkan insanlara saygı duyar. Tabiat bu çalışkan insanların emeğini takdir ederek bolluk ve bereketle karşılık vermekte ve toprağa ekilen her şeyi altına dönüştürmektedir. Vâhidov'un yaptığı ve yapılmasını istediği tek şey, emekçilerin takdir edilmesidir.

⁴¹⁵ agş. (186)

3.10. Tenkit Şiirleri

Erkin Vâhidov'un şiirlerinin önemli bir kısmını sovyet ideolojisini, topluma yabancılaşan aydınları ve sovyet rejiminin yaratmaya çalıştığı insan tipini eleştiren ve toplumdaki bozulmayı konu alan şiirler oluşturmaktadır. Vâhidov bu konuları *Mäcnüntâl* (13), *Xazinä* (118), *Näsihät* (146), *Köçämen* (148), *Ü, Ârâmni...* (202/2), *** *Sözlägändä Äqıl...* (206/2), *** *Qorquvning Kòzi* (206/3), *Ärslân Örgätüvçi* (215), *Köçä Çetidägi Äyâl* (218), *Şarqıy Qırğâq* (220), *Afğân Şâirlärigä* (221), *Sırdäryâ Öläni* (222), *Mühärrir* (224), *** *Sâvuq Çardâqlärdä...* (228), *Täbiät Vă Qızälâq* (231), *Maksim Gor'kiy Bilän Sühbät* (232), *Keläcäkkä Mäktüb* (233), *Virüslär* (238), *Qurâlsızläniş* (247), *Bâbil Minâräsi* (275), *Küräş Äini* (277), *Bizdän Keyin Heç Bir Ävlâd Qaytä Qurmäsin* (296), *Eski Hämâm, Eski Täs* (297), *Diagnoz* (298), *Üyatçänlik* (299), *** *Ämäldärlär...* (300), *Ämäldärning Ölimigä* (301), *Törä Yigit* (302), *Unter Prişibeyev* (303), *Körsätkiç Bärmâq* (304), *Qısmät* (305), *Çistân* (307), *Böri Çaqırgân Mäclis vă Beädâb Ât Haqıdä Lätifä* (309), *Üçkeken Bâzâridä* (310), *Şâhlär Ärzüsi* (311), *Şüm Bälä* (312), *Bizlär Ärrä Tärtmâqdämiz* (313), *Äğrıqlı Sävällär* (314), *Bü Zämân Ğazäli* (315), *Tüş* (316), *Sävağıç* (318) *Xalq Nâiblärigä* (319), *İl'za Xânim* (320), *İztirâb* (321), *Keräk* (322), *Tramvâyda* (323), *Därddeşlik* (324), *Sültânımüräd* (325), *Räis Vă Şâir* (326), *Qoğırçaqlär* (328), *Dävlät İşi* (329), *Dengiz Tâşläb Ketgän Kemälär* (330), *Qıt'a* (333), *Bizgä Söz Tegdi Keçä* (334), *Qumürsqalär Cängi* (340), *Yubiley* (342), *Tüş* (343), *Yelim Äytär...* (345), *Bü Köhnä Häsrät* (346), *Mäclis Qiling* (347), *Bir Tävakkälçi Deydiki...* (348), *Siyâsiy Säbâq* (349), *Şükürkim, Keldi İstıqlâl* (369), *Kä'bätüllâh* (401) ve *Kiçkinä Kättälär* (405) adlı şiirlerinde işlemiştir. Bu şiirlerin sayısı 65'tir.

Şair, bu şiirlerden *Üçkeken Bâzâridä* (310) adlı şiirinde fahiş, fiyatlarla satış yapan esnafı, *Mäcnüntâl* (13) adlı şiirinde kızların evlendirilmesinde çıkarlar doğrultusunda hareket edilmesini, *Maksim Gor'kiy Bilän Sühbät* (232) adlı şiirinde sovyet rejiminin dine karşı olan tutumunu, *Kä'bätüllâh* (401) adlı şiirinde dini istismar edenleri ve *Qurâlsızläniş* (247) adlı şiirinde "silâhsızlanma" gayesi altında çıkar amaçlı hareket edenleri eleştirmektedir.

Xazinä (118), *Näsihät* (146), *Kòçämen* (148), *Ù, Ârâmni...* (202/2), *** *Qorquvning Kòzi* (206/3), *** *Sòzlägändä Âqıl...* (206/2), *Ârslân Òrgätüvçi* (215), *Şarqıy Qırğâq* (220), *Mühärrir* (224), *** *Sâvuq Çârdâqlärdä...* (228), *Täbiät vä Qızälâq* (231), *Bizdän Keyin Heç Bir Ävlâd Qaytä Qurmäsin* (296), *Eski Hämâm, Eski Tâs* (297), *Törä Yigit* (302), *Unter Prişibeyev* (303), *Kòrsätkiç Bärmâq* (304), *Böri Çaqırgân Mäclis vä Beädâb Ât Haqıdä Lätifä* (309), *Bizlär Ärrä Târtmâqdämiz* (313), *Bü Zämân Ğazäli* (315), *Xalq Nâiblärigä* (319), *İztirâb* (321), *Tramvâydä* (323), *Därddâşlik* (324), *Sultân-mürâd* (325), *Räis Vä Şâir* (326), *Dävlät İşi* (329), *Mäclis Qiling* (347), *Siyâsiy Sâbâq* (349), *Şükürkim, Keldi İstıqlâl* (369) adlı şiirlerinde, sovyet rejimini ve bu rejimin koyduğu esasların uygulayıcılarını; *Keläcäkkä Mäktüb* (233), *Virüslär* (238), *Üyatçänlik* (299), *Âğrıqlı Sävâlär* (314), *Qoğırçaqlär* (328) şiirlerinde sovyet ideolojisinin yaratmak istediği kendisinden başkasını düşünmeyen, halkına yabancı, yanlışlar ve haksızlıklar karşısında bazen susan bazen de bunları görmezden gelerek bir menfaat beklentisi içerisinde olan insan tipini eleştirmektedir.

Kòçä Çetidägi Äyâl (218), *Bâbil Minâräsi* (275), *Diagnoz* (298), *Qısmät* (305), *Keräk* (322), *Qıt'a* (333) şiirlerinde, toplumdaki ahlâkî bozulmuşluk üzerinde duran Erkin Vâhidov; *Afğân Şâirlärigä* (221), *Sırdäryâ Öläni* (222), *Küräş Äini* (277), *Tüş* (316), *Sävağıç* (318), *Dengiz Täşläb Ketgân Kemälär* (330) adlı şiirlerinde millete uygulanan baskı politikası karşısında sessiz kalan, tabiatın yok edilmesine sesini çıkarmayan aydınları ve şairleri; *Keläcäkkä Mäktüb* (233), *** *Ämäl-dârlär...* (300), *Ämäl-därning Ölimigä* (301), *Çistân* (307), *Şâhlär Ârzüsi* (311), *Şüm Bälä* (312), *İl'za Xânim* (320), *Tramvâydä* (323), *Bizgä Sòz Tegdi Keçä* (334), *Qumürsqalär Cängi* (340), *Yubiley* (342), *Bü Köhnä Häsrät* (346), *Kiçkinä Kättälär* (405) şiirlerinde ise hakkını aramayan ve hürriyet mücadelesine iştirak etmeyen insan tipini eleştirmektedir.

Erkin Vâhidov, *Üçkeken Bâzâridä* (310) adlı şiirinde, Üçkeken Pazarı'nda dolaşırken şahit olduğu fiyatların yüksekliğine ve bu durum karşısında müşterilerin çaresiz, şaşkın ve ne yapacağını bilemez hâllerine

değmektedir. “*Bittä kòyläk bittä ming sòm, pãçä pòstin òntä ming*”⁴¹⁶ ifadeleriyle pazarda satılan malların fiyatları hakkında bilgi veren Erkin Vâhidov, buranın bir alış veriş mekânından çok *insanların fiyatların “dâr”ında asılarak ölmesi için hazırlanmış bir yer*⁴¹⁷ olduğunu düşünür. Bu şartlarda alış veriş yapmanın halk için bir ızdırap olduğunu, “*gâr bâzâr şù bòlsä, bâzâr el uçùn âzâr ekän*”⁴¹⁸ şeklinde dile getiren ve akıl sağlığı açısından buradan uzaklaşmayı tercih eden şair, “*yâridä qasdi bârlär Üçkekendä yârin eltsin*”⁴¹⁹ demektedir.

Erkin Vâhidov, *Mäcnüntâl* (13) adlı şiirinde, birbirini candan seven iki sevgilinin toplumda geçerli olan kabuller yüzünden ayrılmalarını anlatmaktadır. Keskin bir dille olmasa da “*‘Ätä.’, ‘bâylik.’, ‘täkdir.’ ‘nikâh.’, ‘qarı çâl.’*”⁴²⁰ ifadeleriyle bu kabulleri dile getirmektedir.

Vâhidov, *Kä’bätüllâh* (401) adlı şiirinde dinî vecibeleri samimî bir şekilde ifa etmek yerine, bunları “gösteriş” amacıyla yapanları eleştirmektedir. Şaire göre “*imânü nâmâzû rözâyü zâkât fârzî*”nı yerine getirmeden “*xâcî*” namını almaya çalışanlara “*zâr sâçib*” günahlardan kurtulmanın mümkün olmadığını söyler. Şaire göre, sıkıntısı olan birine yardımcı olmak yahut muhtaç bir komşuyu sevindirmek hiç de küçümsenmeyecek bir ibadettir:

*Näfi yoq zâr sâçib günâh yüvişning,
Rähmân häm cäbbâr häm yâlgız Ällâhdır.
Bir dârdmänd qarindâş, bir mühtâc qoşning
Äzürdä yürägi Kä’bätüllâhdır.*⁴²¹

Xazinä (118), *Näsihät* (146), *Kòçämen* (148), *Ü, Ärâmni...* (202/2), *** *Qorquvning Kòzi* (206/3), *** *Sòzlägändä Äqıl...* (206/2), *Ärslân Örgätüvçi* (215), *Şarqıy Qırğâq* (220), *Mühärrir* (224), *** *Sâvuq Çardâqlärdä...* (228), *Täbiät Vă Qızälâq* (231), *Bizdän Keyin Heç Bir Ävlâd Qaytâ Qurmäsin* (296),

⁴¹⁶ *Üçkeken Bâzâridä* (310)

⁴¹⁷ *agş.*

⁴¹⁸ *agş.*

⁴¹⁹ *agş.*

⁴²⁰ *Mäcnüntâl* (13)

⁴²¹ *Kä’bätüllâh* (401)

Eski Həmmâm, Eski Tås (297), *Törə Yigit* (302), *Unter Prişibeyev* (303), *Kòrsätkiç Bärmâq* (304), *Bòri Çaıırgân Mäclis vâ Beädâb Ât Haqıdâ Lätifä* (309), *Bizlär Ärrä Târtmâqdämiz* (313), *Bù Zämân Ğazäli* (315), *Xalq Nâiblärigä* (319), *İztirâb* (321), *Tramvâydä* (323), *Därddâşlik* (324), *Sùltân-mürâd* (325), *Räis vâ Şâir* (326), *Dävlät İşi* (329), *Mäclis Qıling* (347), *Siyâsiy Sâbâq* (349), *Şükürkim, Keldi İstıqlâl* (369) adlı şiirlerinde sovyet rejimini, *Keläcäkkä Mäktüb* (233), *Virüslär* (238), *Üyatçänlik* (299), *Äğrıqlı Sävâlär* (314), *Qoğırçaqlär* (328) şiirlerinde, sovyet ideolojisinin yaratmak istediğı insan tipini eleştirmektedir.

Erkin Vâhidov, *** *Sâvuq Çârdâqlärdä...* (228) adlı şiirinde, görünenle yaşanan arasındaki farklılık üzerinde durur. Vâhidov'a göre insanların içinde bulunduğu durumun değerlendirilmesi sadece görünenden hareketle değil, bununla birlikte arka plânının da dikkate alınarak yapılması gerekir. Bu itibarla dışarıdan iyi gibi görünenler, aslında farklı olabilir. Sokak kedisi ile ev kedisinin mukayese edildiğı şiirde, ev kedisinin sistem dâhilinde yaşadığı düşünülen güzellikleri anlatması muhtemeldir. Ev kedisi her ne kadar sıkıntı yaşamıyor, huzurlu bir hayat sürdürüyor görünse de, sokaklarda dolaşmayı ve hürriyetin tadını çıkarmayı arzulamakta ve sokaklarda dolaşan kedilere imrenmektedir. Hâlbuki durum hiç de onun düşündüğü gibi değildir. Aslında sokak kedisi hayatını devam ettirebilecek yiyeceğini bulmakta dahi sıkıntı çekmekte, sıcak bir yuvayı ve müşfik bir kucağı arzulamaktadır. Vâhidov'a göre hiç kimse içinde bulunduğu durumdan memnun değildir:

*Sâvuq çârdâqlärdä quvğındı, şümşük,
 Aç òlim vâhmidä yâşâb hâr nâfäs,
 Taqdirdän nâliydi egäsiz müşük,
 Xânäki qavmigä qılädi hâväs.*

*Bù esä uxlärkän tinç vâ bepärvâ,
Bâş qoyib bekäning ıssıq tüşigä,
Xayâlidä kezär boğâtlâr ärä,
Yâvvâyı äzâdlık kirär tüşigä.*⁴²²

Erkin Vâhidov *Keläcäkkä Mäktüb* (233) adlı şiirinde ifade ettiğine göre, kapalı sovyet rejimi için insanları geçmişinden habersiz hâle getirirken kendisi de otoritesini devam ettirebilmek için dünyaya gözünü kapatmış, kulağını sağır etmiştir. Rejim, idaresi altındaki insanlarla meşgul olurken burnunun dibindeki gerçeklerden ve dünyadan bîhaber olarak varlığını devam ettirmektedir.

Baskı ve zulmü altında yaşayan insanların geçmişiyle olan bağlarını koparan sistem, bunu her alanda yapmıştır. İnsanların ata yadigârı olan eserleri okuyarak bunlardan dersler çıkarmaları bir yana rejim var olan eserleri kütüphanelerin tozlu raflarına hapsetmiştir. Hâlbuki bu eserlerde aşktan, sevdadan, “şehnâme” savaşlarından; Irak, Şam, Hind, Rum ve Frenk’in feryat ve figanlarından parçalar vardır.⁴²³

*Oqıb tarıxni, Erkin,
Sähfälgä bāqmägin häyrân.
Erür âq дәvr çāngidän,
Säriğdir cāvır zāngidän.*⁴²⁴

Erkin Vâhidov bu mısralarıyla, yazıldıkları ve okunabildikleri dönemlere ışık tutan bu eserlerin yapraklarının sararmış olmasını, baskı ve zulmün yansıması olarak izah eder.

Çarlık döneminde Türkistan’ın asıl sahiplerinin ellerindeki toprakların alınarak buralara Rusları yerleştirme esasına dayanan politikalar⁴²⁵, Sovyet yönetiminde de kolhozlaştırma uygulamalarıyla devam ettirilmiştir. Erkin Vâhidov, *Sûltānmürâd* (325) adlı şiirinde, Türkistan’da büyük tepkilere yol

⁴²² *** *Sâvuq Çardâqlärdä...* (228)

⁴²³ *Xazinä* (118)

⁴²⁴ *agş.*

⁴²⁵ Ahat Andican, *age.*, s. 160.

açan, hatta çeşitli bölgelerde isyanların başlamasına sebep olan “topraklara el konulması” ve “insanların vatanlarından kovulması”nı işlemektedir. Şair, bu sovyet uygulamalarına maruz kalanları “Sultanmurad” ismi etrafında ele almaktadır. Şaire göre, Sultanmurad gibi malına, mülküne el konulan ve vatanından sürgün edilenler, kendilerine bunu reva görenlerin de gün gelip bu duruma düşeceklerini ve zulüm saltanatlarının ebediyyen devam etmeyeceğini düşünür:

*Şāfqat etmäy baxtim qarâ qılğānlār
Şāfqatgä zâr, baxti qarâlār bōlgäy.
Meni vātānimdān cūdā qılğānlār
Vātāndä vātāndān cūdālār bōlgäy.*

*Heç qaçān, heç yerdä heç kimsägä, bäs,
Tālāb ālgān mālī bùyürgān emäs,
Yer-süvimni ālgān nābākār ùl kās
Yer üstidä yergä gādālār bōlgäy.⁴²⁶*

Sultanmurad ve onun gibi olanları kendi vatanlarında parya hâline getiren yönetim, sadece vaatlerden ibaret bir dünyanın peşindedir. Yönetim, uyguladığı tarım politikalarıyla verimli toprakları da öldürecektir:

*Yeridä zähr ùnār bōlgäy bû òlkä,
Cāfālārgä kōnār bōlgäy bû òlkä,
Kāmālī behùnār bōlgäy bû òlkä,
Dòkānidä òtmäs mātālār bōlgäy.⁴²⁷*

İnancı ve vicdanı olmayan Sovyet yönetimi, yarattığı küçücük putlar sayesinde varlığını devam ettirmiştir. 8 Kasım 1917 tarihinde Lenin’le başlayan Sovyet döneminin başlangıçtaki tüm kamu görevlilerinin özgür ve demokratik seçimlerle iş başına gelmesi, çalışanların ücretlendirilmesi, halka âdil davranılması, sürekli ordunun yerini silâhlı halkın alması ve devlet

⁴²⁶ *Sùltānmùrād* (325)

⁴²⁷ *agş.*

görevlerinin sırayla herkes tarafından yerine getirilmesi vaatlerinin yerini baskı, ihbar, susturma ve katletme uygulamaları almıştır. Gerek şeffaflık, gerekse yeniden yapılanma dönemleriyle sovyet rejiminin uyguladığı bu politikalarda ortaya çıkan yumuşama, varlığını ihbar ve karalama politikası üzerine kuran ve devam ettiren güçlerin geri plânda kalmasını sağlamıştır. Erkin Vâhidov, *Kòrsätkiç Bärmâq* (304) adlı şiirinde, “ihbar sistemi”yle hayatını devam ettirenleri “işaret parmağı”na teşbih etmekte ve bu insanların isteklerini onların dilinden anlatmaktadır. Sovyet rejimini, hayatını daima tehlikede gören ve bu korkuyla yaşayan bir insana benzeten şair, onu “*yânmäding, tûtündek bürqsib yäşäding*”⁴²⁸ diye tarif eder. İşaret parmağı sayesinde insanları dilsizleştiren, bîçare durumuna düşüren ve dostunu idama göndererek hayatta kalabilen muhbirler, yeniden eski hükümler dönemlerinin canlanmasını arzulamaktadır. Bunlar, hürriyet yolunda mücadele eden grupları ortadan kaldırmak ve böylece kendi kudretli dönemlerini tekrar yaşayabilmek için Beria’nın⁴²⁹ dahi dirilmesini istemektedirler.

*Tiläysän, Beriyä tirilib kelsä,
Näräsmiy gürühlär qırilib ketsä.*

*Bü künlär tillärgä bòlsä-yü qarmâq,
Yänä küçgä kòrsätkiç bärmâq.*⁴³⁰

Vâhidov’un sovyet dönemindeki uygulamaları eleştirdiği bir başka şiiri de *Unter Prişibeyev* (303)dir. Hürriyet arzusunu, cahil halka birilerinin öğrettiğini düşünen Prişibeyev, topladığı askerleri caddelerde yürütmek

⁴²⁸ *Kòrsätkiç Bärmâq* (304)

⁴²⁹ Lavrenti Pavlovic Beria; Stalin döneminde etkin bir şekilde faaliyet gösteren sovyet gizli polis örgütünün başkanıdır. Beria, Sovyet güvenlik örgütünü yönetmesinden ziyade “temizlik” adı altında düzenlediği katliamlarla tanınmıştır. Stalin’in âdeta sağ kolu olan Beria, parti politikalarına muhalif pek çok kişiye yapılan işkence seanslarına bizzat katılması ve bunların infazlarını cellâtlara bırakmayarak kendi elleriyle yapmasıyla bilinmektedir. Kruşçev döneminde “devlet aleyhtarı faaliyetler” ve “yabancı sermaye hesabına çalışmak” suçlamalarıyla görevlerinden uzaklaştırılan Beria, çıkarıldığı mahkemede idama mahkûm edilir. Cezası 1953 yılının Aralık ayında infaz edilir.

⁴³⁰ *Kòrsätkiç Bärmâq* (304)

suretiyle insanlara gerçek hürriyetin ne olduğunu söylemek ve adaleti göstermek arzusundadır. Baskı ve zulüm sebebiyle halkı *mùsiçâdek yùvvâş vâ ùvâl* olan Özbekistan'da haklarını aramak için halkın bir araya gelmesi imkânsız hâle getirilmiştir. Çünkü mevcut yönetimin uygulamaları sebebiyle bu insanlara,

Ming bâr cām bōl desā cām bōlmās, ämmā

*Bir bâr, cim bōl, desā cim bōlār dār hâl.*⁴³¹

denmesi, bütün problemlerin çözümü için yeterlidir.

Erkin Vâhidov, *Şâhlâr Ârzûsi* (311) adlı şiirinde, mevcut rejimin doğru sözlü olanı istemediğini ve gerçeklerin yerine hayalleri dile getirenlerin el üstünde tutulduğunu vurgular. Şaire göre burada da bir maksat gözetilmektedir. Rejimin yarattığı tipler, genel olarak durumlarından ve konumlarından memnun değildir. Onların hayali halkı daha iyiye götürmek değildir; bilâkis onlar bir üst makama nasıl yükselecekleri endişesiyle meşgûldürler. Herhangi bir makama ulaşamayanlar ah ederek mertebe zevkini tatmak, şan ve şöhretin hazinesine kavuşmak arzusuyla yaşamaktadır.⁴³² Şahsî arzularının peşinde koşan insanlar, yaptıklarının neticeleri üzerinde hiç düşünmemektedirler:

Bizlâr ärrä târtmâqdämiz,

Ärrämizning tişi yoq.

Negä ärräng tişi yoq, deb

Sòräydigän kişi yoq.

Çunki bizlâr anâyimäs,

Pişib ketgän kòzimiz.

Ärrä tüşgän òşä şâxdä

*Òltiribmiz òzimiz.*⁴³³

⁴³¹ *Unter Prişibeyev* (303)

⁴³² *Şâhlâr Ârzûsi* (311)

⁴³³ *Bizlâr Ärrä Târtmâqdämiz* (313)

Sistemin ve yöneticilerin yanlış uygulamalarını *Bizlär Ärrä Tårtmâqdämiz* (313) adlı şiirinde ironik bir şekilde dile getiren Erkin Vâhidov, sovyet rejiminin esasını oluşturan her şeyi devletin yönlendirmesi düşüncesini *Dävlät İşi* (329) şiirinde ele alır. Şair bu durumun sorumsuzluğa ve vurdumduymazlığa yol açtığını düşünmektedir. Cennetten ebediyyen kovulan Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın, insan neslinin dünyada peyda olması için hiçbir devletten izin almadığını dile getiren şair, mevcut yönetimle birlikte evlilik kurumuna da devletin müdahale etmesine karşı çıkmaktadır. Devlet, *taqdir* ve *kòngil işi* olarak görülen, kanunlarla yasal hâle getirilmesi söz konusu olmayan eski evlenme usûlünü millî kültürün meydana getirdiği acemi, basit ve geri kalmış bir yöntem olarak gördüğü için müdahale etmiştir. Evlilik Sovyet rejiminin müdahalesiyle *ışq kòkidä pãrvâz qılğän* [gönüller] *mùhrlik qâğâzdä endi mùstahkäm* hâle getirilmiştir. Evraka atılan imzalar sayesinde resmîyet kazanan evlilikler, yetimlerin sayısını artırmaktan başka bir işe yaramamıştır. Her şeye müdahale eden yönetimden şairin tek istediği, yâriyle olan münasebetine devletin karışmamasıdır:

Nähât bûni etgän inqılâb icâd!
Mänä bû gòdäkning çıqmäsdän tişi
Münisä ânäning mehridän âzâd,
Üning târbiyâsi- dävlätning işi.

Nä işçidä dastgâh, nä dehqândä yer,
Nä âlimdä bâdir ilm tâşvişi.
Ekmâqdir, òrmâqdir, sâtmâq, âlmâqdir-
Dävlätning işidir, dävlätning işi.

Biz âlämgä häyrân, bizgä-çi âläm,
Bir äcib tûrfä üy tikläbmiz bükün.
Bû üydä hämmämiz kiçkinä âdäm,
Dävlät cävâbgärdir hämmämiz uçün.
 (...)

*Mittilärgä xâsdir vıqâr vâ sâvlât,
Xayâldâ Yer yûzi xocälârimiz.
Âtämiz- Dävlâtdir, Ânämiz- Dävlât,
Bizlär inkubator cöcälârimiz.*

*Lekin kim qayğurâr âçmizmi yâ toq?
Âzizim, befâyda da'vâdân keçgil,
Dävlât degân sözning baş-âyâğı yoq,
Dävlât- bû hämmämiz, дәvlät- bû heç kim.*

*Konglim ârzû qılâr tãnhâ âsâyış,
Mening hãm birginâ xâhişim bõlsin.
Aqalli yârimni bağrimgä bâsiş
Dävlât işi emäs, öz işim bõlsin.⁴³⁴*

Erkin Vâhidov'un sistemi tenkit ettiği bir başka şiiri de *Mäclis Qiling* (347)dir. Mevcut rejimin karşılaştığı problemlerin çözümü için yaptığı tek şey toplantıdır. Ancak bu toplantılarda alınan kararların uygulanmasına bakılmamaktadır. Bu toplantılara katılanlardan istenen ise “niçin” diye sormamaları ve sadece bu toplantıları yapmalarıdır. Toplantısız geçirilen bir günün, haftanın veya ayın söz konusu olamayacağı bir ortamda, toplantı yapmak için sebep aramaya da gerek yoktur. Çünkü avlanmak için kuşun olmaması, pazarcının satacak malının bulunmaması, evdeki gazın kesilmesi, banyo yapacak duşun bulunmaması bile toplantı yapabilmek için yeterli bir sebeptir. Sovyet yönetimi, istenilen doğrultuda yapılan toplantı sayısı ve burada alınan kararların gerçekleştirilmesi hususunda gayret gösterilip gösterilmediğini incelemek yerine, bu toplantılarda kimlerin ateşli konuşmalar yaptığını kontrol etmekten başka bir iş yapmamaktadır. Bu sebeple devletin nazarında çiftçinin tarlasında çalışıp çalışmamasının, şairin duygu ve düşüncelerini terennüm edip etmemesinin, âlimin deney yapıp yapmamasının veya araştırmalarla meşgul olup olmamasının bir ehemmiyeti yoktur.

⁴³⁴ *Dävlât İşi* (329)

Siz h m, ey t fti  il r,
M clis s n   n tekşiring,
H m qar r, k n t rtib 
H cc t v r   n tekşiring.
N t q    zin tekşiring,
S me qul   n tekşiring,
Kürsi te   n n zik  l
C yd  qad   n tekşiring,
G r c r h t  nd 
Qo -qo  b lm s , m clis q ling.

K rm sin dehq n d l ,
S z nd  söz,   ir qal m,
   i h m dast  h y nig 
Qoym sin  sl  qadam,
  m sin  lim kit b 
Q lm sin t crib  h m,
Kimki g p bilm s, bil r i ,
Q lsin  lg n     l m,
   bil rni  rg ni
M   t b lm s , m clis q ling.⁴³⁵

Özbekistan üzerinde demir bir yumruk gibi h kimiyet kuran sovyet rejimi, insanların elinden hürriyetini almış, elini ayağını ba  layarak onları *gözü bağlı, gönlü da  lı* bir h le getirmiştir. Gördükleri ve yaşadıkları karşısında konuşamaz h le getirilen insanların bu perişanlığını gören dünya bile hayrete düşmüştür.   ir, yaşadıkları dönemi ve kendi durumlarını *    rkim, Keldi  st ql l* (369) adlı şiirinde  u mısralarla dile getirir:

B misli  nk b t sürgün –
 ibin, p cm rd  t n böldim.

⁴³⁵ *M clis Q ling* (347)

*Müəzzəm Səyhünü, Cəyhün –
Ləbidə təşnə ləb qəldim,
Kiyintirdim cəhənni,
Cismi uryân, bekəfən bəldim.*

*Çekibdür Bəbürü Fərqat
Vətən həcrdə ağğânlər,
Men ersəm, vāh, ne ğurbātkim,
Vətəndə bevātən bəldim.*

Erkin Vâhidov, vatanından uzakta kalan insanların çektiklerine “hasret”, kendilerine de “bahtsız” dememelerini ister. Vâhidov’a göre asıl bahtsızlık ve vatansızlık, yaşadığı topraklarda eli ve dili bağlı, yüreği dağlı olmaktır. Ülkesine hürriyetin gelmesiyle bahtiyar olan şair, Özbeklerin Sovyet rejiminden kurtularak yeniden insan sıfatını kazandıklarını düşünmektedir:

*İşənçim bār, Vətən, bir kün
Kelər çin nürli dəvrəning,
Degäymän şündə çin Erkin,
Çin insân qaytädän bəldim.⁴³⁶*

Sovyet rejimi, sadece uyguladığı baskı ve zulümle değil, aynı zamanda uyguladığı politikalarla da toplumu oluşturan kültürel unsurları ortadan kaldırmış, hâkimiyeti altında yaşayanların ahlâkî değerlerini de yıpratmak suretiyle onların şahsî çıkarları doğrultusundaki bir yaklaşımla hayatlarını devam ettirme felsefesi yaratmıştır. Erkin Vâhidov *Bü Köhnə Həsərät* (346) adlı şiirinde bu durumu dile getirmekte, insanların hayatını bu hâlleriyle tasvir etmeye çalışmaktadır. Şaire göre, sovyet rejimi insanlardaki şefkat, sevgi ve vefa gibi hasletleri ortadan kaldırmıştır. Bu sebeple delikanlılarda edep, kızlarda haya kalmamış, insanlar gayri ahlâkî bir hayatı tahayyül eder hâle gelmiştir. Böyle bir hayatın yaşanmadığı günü bir kayıp olarak değerlendirenlerin yanı sıra, insanlar kendini düşünmekten, çıkarları

⁴³⁶ Şükürkim, *Keldi İstıqlâl* (369)

için birbirinin gözünü oymaktan geri durmamaktadır. Vâhidov, gördüğü bu durumlar karşısında âdeta dünyanın sonunun geldiğini düşünür:

“Yârâb, qandâq kûngä qâldik, bû neçûk sävdâ?

Âdâmlärdä nä şäfqat bâr, nä mehrû väfâ.

Yığıtlärdä âdâb yoqdir, qızlär häyâsiz,

Xâtin zâti kûn òtkäzmäs bir mâcârâsiz.

Qoyib bersä el bir-birin òyâr kòzini,

Âvbâşilär esä faqat òylär òzini...

*Dûnyâ âxır, birâdärlär, yoq endi häyât.*⁴³⁷

Vâhidov *Kòçä Çetidägi Äyâl* (218) adlı şiirinde, bir sokak kadınının ağzından toplumun içinde bulunduğu durumu anlatmaktadır. Söz konusu kadın, bu dünyadaki her şeyin satılık olduğunu; makamın, mertebenin, istidatın ve itikadın da bunların içinde yer aldığını ifade eder. Ancak onun satabileceği tek şey, *kızıl yüzü, bembeyaz vücudu* ve *güzelliği*dir. Güzelliği sayesinde âlemde muhtaç olmayacağını düşünen bu kadın, yaptığını bir meslek olarak görmektedir. O, sovyet rejiminin tanıdığı hürriyet sayesinde mesleğinin yasal olduğunu, hayatını temin için para kazanma hususunda ar ve namusun hiç de ehemmiyetinin olmadığını düşünür. Yaşadığı dönemde iyi niyet yahut ahlâkın ne olduğunun dahi bilinmez hâle geldiğini düşünen bu kadın, talihinden şikâyetçi değildir; hatta insanların kendisine acımasını ve şefkat göstermesini de istememektedir. Bu kadın geçimini temin maksadıyla bedenini kullandığı için kendisinin yargılanması yerine, aynı işi devletin imkânlarını şahsî menfaatleri uğruna kullananların yargılanması gerektiğini düşünür. Bu kadının “meslektaşlarım” diye adlandırdıklarının sayısı hiç de az değildir. Onun meslektaşlarından belirli bir makama ulaşmak amacıyla hareket etmeyenler ise, günü yaşamak ve maddeten ulaşmak istediklerini elde edebilmek için bu işi yapmaktadırlar:

⁴³⁷ *Bû Kòhnä Häsrät* (346)

Äslin âlsäng, bû òlkädä eng yuqâri
Kûrsilärdä òltiribdi
häm kâsblärim.
Bâyväççälär ùlärgä pûl
sârf qılâdi.
Û cänâblär âldidä men
pâk bir sänäm...
Bû dünüädä hämmä nârsä sâtilâdi,
Mening mâlim – qızıl yûzim,
âppâq tănäm.⁴³⁸

Erkin Vâhidov, *Diagnoz* (298) adlı şiirinde, sovyet rejiminin bir hastalığa yakalananları tedavi ettirmek yerine, onları tedavi etmek isteyenleri de çaresiz bırakması üzerinde durur. Şair, ironik bir üslûpla tıp ilminde Avrupa'dan oldukça geri durumda olduklarından bahisle, rejimin hasta olduğunu iddia edenlere doktorların nasıl davranacakları yönündeki dayatmalarından bahseder. En iyi vatandaşı hasta olmayan, kendisine söyleneni sorgulamadan yapan ve tarlada ne pahasına olursa olsun çalışan; böylece tarım plânlarını gerçekleştiren kişi olarak tarif eden rejim, bunun gerçekleştirilmesi için doktorlara talimat vermiştir.

Doktorlar bu talimat doğrultusunda baş ağrısı şikâyetiyle gelen hastaya iğne yapmak suretiyle onun ağrısını dindirmelidir. Sovyet rejiminin nazarında çiftçi her zaman "sağlam"dır. Onların çalıştığı tarlalarda zehirli ilâç kullanılmamaktadır. Dolayısıyla doktorun da bu doğrultuda teşhis koyması gerekmektedir. Onlar için ne zatûl cenbe yakalanmak, ne zehirlenmek ne de romatizmaya tutulmak söz konusu değildir; sarılığa yakalananların sayısını azaltmak doktorların işidir. Bunun yöntemini de doktorların kendilerinin bulması gerekir. Erkin Vâhidov'a göre, sovyet rejiminde ölüm sebeplerini tespit etmek için otopsi yapılması söz konusu bile olamaz. Bu sebeple hekimler teşhis koymak konusunda aciz ve beceriksizdir. Yaptıkları muayene

⁴³⁸ *Köçä Çetidägi Äyâl* (218)

neticesinde doğru teşhisi koyan doktorlar rejime ihanet etmiş olacak, dolayısıyla da *Raykom*⁴³⁹ *dayıdan kötü söz işitecektir*:

Deylik,
Toğri diagnoz qoydik,
Tepki yeymiz raykom tağadän.

«Siyâsiy âng qanı, - deydi ù,
Dehqân - sağlâm
Dehqân - çävândâz!
Dälädä yoq zähârlık dârù,
Diagnozi şâmâllâş deb yâz!
Sârıq kâsäl kòpmi-? Kämäytir,
Çârâni men äytmäy özing tâp.
Men emäs, sen dòktòrsän, axır,
*Oqış keräk gazet vä kitâb».*⁴⁴⁰

Çiftçinin bilmesi gereken, “pamuk tarlasının cenk meydanı” olduğu, doktorun yapması gereken de bu meydanda mücadele edenlerin şikâyet ve hastalıklarına kulaklarını tıkamalarıdır. Çünkü sovyet rejimine göre cenk meydanlarında kurbanların verilmesi gayet doğaldır. Erkin Vâhidov bu uygulamaların arka plânında esas olarak cemiyetin hasta olduğunu düşünür. Çünkü Vâhidov’a göre görülen yanlışlara toplum olarak sesini çıkarmak, hakkını aramak ve gerekiyorsa bunu zorla almak yolu tercih edilmediği sürece, bu ve benzeri uygulamalarla her zaman karşılaşılacaktır. Bu sebeple toplumdaki hastalığa teşhis konulması ve bunun tedavi yollarının gösterilmesi gerekmektedir. Doktorlara hitap ederken aynı zamanda dolaylı olarak aydınlara seslenen şaire göre, despot yöneticilerin huzurunda sesini çıkarmayanlar var oldukça dertler bitmeyecek, gelecek nesiller “bu vatanın gerçek derdini anlamayanlara” lânet edecektir:

⁴³⁹ Bölge Sovyet yönetimi

⁴⁴⁰ *Diagnoz* (298)

*Hâlimiz şû,
Ne üzrimiz bâr?
Bizning xatâ zâvâl degân söz.
Äslidä-kù cämiyät bemâr,
Kimplär qoyâr ùngä diagnoz?*

*Ùni dävâ qılguvçı kimplär?
Ne sävdâlär bârdır başidä-
Biz singäri nâşûd hâkimlär,
Zôr tağâlär tûrsä qâşidä.*

*Keläcäning cärrâhi bir kùn
Äytmäsin- dä, òtib zämânlär:
-Bù yûrt dârdi başqa edi-kù,
Häyf sizlärgä, câhil luqmânlär!⁴⁴¹*

Erkin Vâhidov'un toplumdaki bozulmuşluk üzerinde durduğu bir diğer şiiri de *Üyatçänlik* (299)dir. İronik bir üslûpla ele aldığı utangaçlığı, toplumdaki en tehlikeli hastalık olarak gören şair, bu hastalığı taşıyanlardaki belirtileri

*Bù qaltis dârd,
Ziyräk bòling,
Belgiläri äyândir:
Bâş sâl egik, qol kòkräkdä,
Til çuçük, yüz älvândir.*

*Ülärgä kòp dùç kelgänmän,
Kònglim dârhâl sezädi.
Üyatçänlär âdâb bilän
Yürägimni ezädi.⁴⁴²*

⁴⁴¹ agş.

⁴⁴² *Üyatçänlik* (299)

mısralarıyla dile getirir. Vâhidov'a göre bu tiplerle her yerde karşılaşmak mümkündür. Onlar o kadar utangaçtır ki, güzel yüzlü ve mümin sıfatlı oldukları için onların rüşvetle işleri olmaz, ama *qolingizni qaytârâlmây âlâdır*. Bakkalarda da aynı durum söz konusudur. Rüşvet maksadıyla verilen *kızıl kâğıta*⁴⁴³ dönüp bakmaz, fakat o teklif ettiğiniz rüşvet için gözleriyle tezgâhın altını işaret eder. Vâhidov'a göre anlayış sahibi olan ve halkın derdini anlayarak bununla dertlenenler ise, bunları dile getirmek ve çözmek konusunda oldukça çekingendir. Çünkü onlar da büyüklerinin yanında konuşmaktan çekinir, halktan utandığı için tramvaya binmez, "tamam" demeye çekinir, "hayır" demeye utanırlar:

*Hämkäsbim bâr-
Sahib ziyâ,
El dârdini tûyâlgân.
Lekin haq söz äytmâqqa ü
Kättälärdän üyâlgân.*

*Bü ämäldâr kôtärilgân
Kimlärgädir süyälib.
Tramvaydä yürmäydi heç
Xalâyıqdän üyälib.*

*Üngä sirä iş tüşmäsin,
Bağring qângä böyalär.
«Xop» degäni tärtinädi,
«Yoq» degäni üyälär.⁴⁴⁴*

Bu durumda yapılması gereken şey, bu utangaç insanları yakalandıkları hastalıktan kurtarmaktır:

*Biz ülärdän külsäk, içdä
Ülär bizdän külädi.*

⁴⁴³ Eski on liranın rengi kırmızıdır.

⁴⁴⁴ *Üyatçänlik* (299)

Bù kāsälñi yoq qılmäsäk

*Cûda ûyat bôlädi.*⁴⁴⁵

Erkin Vâhidov, *Sırdäryâ Öläni* (222), *Sävağış* (318), *Dengiz Täşläb Ketgän Kemälär* (330) ve *Eski Hämâm, Eski Täs* (297) adlı şiirlerinde, Türkistan'daki çevre felâketi üzerinde durmuştur. Sovyetler Birliği döneminde Türkistan toprakları devamlı surette pamuk ziraatine tahsis edilmiş, üretimin artırılması amacıyla her yıl daha fazla sun'î gübre ve ziraî ilâç kullanılmıştır. Pamuk üretiminin devamlı surette artması doğal olarak suya olan ihtiyacı artırmış, bu sebeple Sırderya ve Amuderya nehirlerinin beslediği Aral gölü kurumaya yüz tutmuştur. Bunun yanı sıra Sovyetler Birliği'nin nükleer denemeler için Türkistan'ı seçmesi de toprağın zehirlenmesine neden olmuştur. Bu coğrafyada yaşayan insanların bir kısmı sarılık veya kanser gibi hastalıklarla mücadele ederken, bir kısmı da hayatını kaybetmiştir.⁴⁴⁶ Vâhidov, söz konusu şiirlerinde, sovyet rejiminin uygulamalarına değinerek bunları eleştirmenin yanı sıra, uygulanan politikalar karşısında sessiz kalan aydınları ve şairleri de eleştirir.

Sırdäryâ Öläni (222) şiirinde, Amuderya'nın yâri ve yoldaşı olarak tasvir ettiği Sırderya nehri, Fergana'nın can damarı ve bu bölgede yaşayan insanların mutluluğunun kaynağıdır. Vâhidov, bu insanlara ebediyyen gerekli olan Sırderya'nın durumu karşısında çaresizdir. Özbek için hem gurur, hem de sevinç vesilesi olan Sırderya, bu vadiye hayat vermektedir.

Erkin Vâhidov,

Sen bârsänki, keng vâhädä häyât bâr,

Demäk, yûrtning läbidä bâl, nâbât bâr,

Sendä elim sabâtidek sabât bâr,

Sâbit bôlgin, Ânä säydän nâcât bâr,

*Âqıb tûrgin, qurib qâlmä, ânâcân.*⁴⁴⁷

⁴⁴⁵ *agş.*

⁴⁴⁶ Pamuk mono-kültürü, Türkistan'daki ekolojik bozulma, sağlık ve nüfus plânlamaları konusunda ayrıntılı bilgi için bk.: Şuayb Karakaş, *Türkistan Şuuru*, İstanbul, 1997, Ötüken, s. 42-45.

⁴⁴⁷ *Sırdäryâ Öläni* (222).

mısralarıyla vatani için elmanın, narın, pamuğun ve nurun kaynağı olarak gördüğü Sırderya'nın kurumaması için çalışmayı arzu etmektedir. Sırderya'nın suladığı bölgenin bir evlâdı olarak onun sesi olmaya, bir dere gibi derdine deva olmaya, gerektiğinde canını feda etmeye hazırdır. Onun istediği tek şey, Sırderya'nın ebediyyen akıp durması, hiçbir zaman kurumamasıdır:

*Men bälängmân, nidâ bôläy sen uçûn,
Bir cälğadek dävâ bôläy sen uçûn,
Keräk bôlsä, fidâ bôläy sen uçûn,
Mäyliğä, men ädâ bôläy sen uçûn,
Aqıb tûrgin, qurib qâlmä, ânäcân.⁴⁴⁸*

Erkin Vâhidov'un *Sävağıç* (318) adlı şiirinde, çevre felâketinin birinci derecede suçlusu olarak görülen pamukla *savağıç*⁴⁴⁹ arasındaki diyalogdan yola çıkarak Türkistan'daki çevre felâketini ve bunun sorumlularını işlemektedir. Şair, bu şiirinde doğrudan doğruya Türkistan coğrafyasının Sovyetler Birliği döneminde uygulanan yanlış tarım politikaları yüzünden devamlı surette pamuk ziraatine tahsis edilmesi ve üretimin artırılması için sun'î gübre ve ziraî ilâçlar kullanılması suretiyle toprağın öldürülmesindeki suçluyu arar. Vâhidov'a göre tarım arazilerini, nehir ve gölleri öldürmek suretiyle Özbekistan'ı yaşanabilir bir ülke olmaktan çıkaran suçlu pamuk değildir. "Savağıç"ın,

*[Sävağıç paxtagä
Deydi:]
— Qaläysän?
Qolimgä tûşding-kù,
Şâşmäy tûr, seni...*

⁴⁴⁸ agş.

⁴⁴⁹ Pamuk ya da yünü çırpma için kullanılan ağaçtan sopa.

sözleriyle pamuktan hesap sormaya başlayacağı esnada şair araya girer ve pamuğu suçlamak yerine müsebbiplerin başka yerlerde aranması gerektiğini dile getirir:

Sävağıç!
Paxtani negä säväysän?
Paxtadä ne gûnâh?
Sävälä meni!

Şair, “savağıç”tan beyaz teni, yumuşak bedeni ile taze bir fidan olan pamuğa, müşfik davranmasını ister. Çünkü,

Keçä behi eding,
Quriding, sòlding,
Qırqılding, yònilding,
Sävağıç bòlding.
Sen bûngä paxtâni
Âybdâr deb bilding,
Paxtadä ne gûnâh?
Sävälä meni!

mısralarında da dile getirildiği üzere ağaçların susuz kalıp kurummasının suçlusu pamuk değildir. Vâhidov’a göre, bağların bahçelerin kurummasının, yaylâların bozulmasının suçlusu, şairin ülkesini kendisine vatan yapan pamuk ya da pamuk işi denilince vazifesini yerine getirme sorumluluğuyla evinden çıkıp pamuğun bir kozası için kendini feda eden halk değildir. Pamuğu şiirinde altına, mercana teşbih eden ve âleme övünerek anlatan şairden başkası değildir. Şair, pamuğun yetiştirilmesiyle ortaya çıkan sıkıntıları, bunun için kanı sebil olan insanları ve bu insanların bıraktığı yetimlerin göğsündeki figanı ve insanların nedametlerini anlatmadığı için suçludur:

Gärçi şe’rdä nâmi
Âltinû mârcân,
Tûrûpdân beqadr,
Şâlğâmdân ârzân.

Dehqân şû ârzângä
Yıl bôyi särsân,
Paxtadä ne gûnâh?
Sävälä meni!

Meni ùr, paxtani
Kùylägän menmân.
Ertäyü keç üni
Òylägän menmân,
Älämgä maqtänib
Sòylägän menmân,
Paxtadä ne gûnâh?
Sävälä meni!

...

Câni säbil bôlgän
İnsânlär uçùn,
Yetimlär kòksidä
Fıǵânlär uçùn,
Äfsûs, nädâmâtlär,
Armânlär uçùn
Paxtadä ne gûnâh?
*Sävälä meni!*⁴⁵⁰

Erkin Vâhidov, Aral gölünün ve Sırderya'nın kurutulması karşısında çaresiz kalmasına ve elinden bir şey gelmemesine *** *Ârâ! Òläyâtir...* (245) şiirinde de değinmektedir. Sovyet rejimi, uygulanan politikalar sebebiyle toprağı öldürmekte, şair ise bu durum karşısında;

Şâir bûngä qarşı ne qılâyâtir?
-Şâir daftaridä kättäkân sôrâq.

⁴⁵⁰ Savaşçı (318)

*Ù faqat qıçqırär:
Bündâq bôlmäydi.*

diyerek göz yaşı dökmekten başka bir şey yapamamaktadır. Şair, döktüğü göz yaşıyla Aral'ın dolmayacağını ve Sırderya'nın coşkun bir şekilde yeniden akmayacağını bilmektedir:

*Äläm bilän yâş tòkär, birâq
Üning kòzyâşidän Ärâl tòlmäydi.⁴⁵¹*

Bir zamanlar dalgaları sahile vuran Aral, artık kurumuştur. Erkin Vâhidov, onu bu hâle getiren rejimi, “*Bälâlikdä bizlär işângän keyin yâlğân çıqqan ertäk*”, “*âq qum bôlib kòringän äppâq uqubât*” olarak tarif eder. Şairi en çok hayrete düşüren husus ise bir evi alev sarması, bir aynanın kırılması, bir cana zulmedilmesi durumunda bile bir suçlu aranırken; ülkesinin âdeta can damarı olan Aral'ın kurumasına sebep olan suçlunun aranmamasıdır. Vâhidov, esas olarak milletin haykıran dili olması gerekirken bunu yapamadığı ve suçlunun kim olduğunu bilmesine rağmen elinden bir şey gelmediği için mustarıptır:

*Kùysä bündâq xânù mânimiz,
Çil- çil bôlsä qutluğ câmimiz
Bü gûnâhning sòrâğı bârmi?
Bârmi cällâd hùkmigä qânùn?
Sòrib bôlsäk dâryâlär qânin,
Säbil etsäk zäminning cânin,
Âq bälâning âqqâq bôrâni
Qarâ qılsä yûrtning âsmânin,
Kûlfâtlärning ädâğı bârmi?
Gûnâhimiz sòrâğı bârmi?*

Vâhidov'a göre yapılması gereken sadece Aral'ı kurutanı bulmak değildir. Bunun yanı sıra Türkistan toprağını zehirleyenlere müdahale edilmediği sürece çevre felâketi artarak devam edecektir. Aydınlar ve şairler

⁴⁵¹ *** *Ärâl Öläyâtir...* (245)

sustuğu ve susturulduğu için gelecek nesillere zehirlenmiş bir toprak miras kalmıştır:

*Biz cim tûrdik, öldi Ârâl,
Bitdi Amù, Sirimiz,
Ävlâdlärgä qâlär böldi
Zähärlängän yer meräs.*⁴⁵²

Erkin Vâhidov, rejimin yaratmaya çalıştığı insan tipinin felsefesini; bu insanların yaptıklarını ve inandıklarını gerçekleştirmeye çalışırken hem kendilerine, hem de halka nasıl zarar verdiklerini ve milletlerine yabancılaştıklarını, milletin içinde bulunduğu sıkıntılardan kurtulabilmesi için nelerin yapılması gerektiğini *Näsihât* (146), *Û, Ârâmni...* (202/2), **** Qorquvning Kòzi* (206/3), **** Sòzlägändä Âqıl...* (206/2), *Şarqıy Qırğâq* (220), *Mühärrir* (224), *Tòrä Yigit* (302), *Bù Zāmân Ğazäli* (315), *Xalq Nâiblärigä* (319), *İztirâb* (321), *Därddeşlik* (324), *Siyâsiy Sâbâq* (349), *Virüslär* (238), *Âğırqlı Sävâlär* (314), *Qoğırçaqlär* (328) *Bâbil Minâräsi* (275), *Qısmât* (305), *Keräk* (322), *Qıt'a* (333), *Keläcäkkä Mäktüb* (233), **** Ämäldärlär...* (300), *Ämäldärning Ölimigä* (301), *Çistân* (307), *Şâhlär Ârzüsi* (311), *Şüm Bälä* (312), *İl'za Xânim* (320), *Tramväydä* (323), *Bizgä Sòz Tegdi Keçä* (334), *Qumürsqalär Cängi* (340), *Yubiley* (342), *Bù Köhnä Häsrät* (346), *Kiçkinä Kättälär* (405) adlı şiirlerinde terennüm etmiştir.

Bir insanın Sovyet rejimi içerisinde varlığını devam ettirebilmesi ve amaçlarına ulaşabilmesi için elini işe yatkın hâle getirmek yerine, dilini söze usta kılması gerekmektedir. İdarecinin yanında itibar kazanmak isteyen bir insan yüz türlü eğilmeli, söyleceğini bin türlü söylemeli ve daima mütebessim olmalıdır. Bunların yanı sıra, tenkidin kapısından asla geçmemelidir. Kendisinden yapması istenilen bir hususu asla sorgulamadan yapmalı, rejimin “Dur!” dediği yerde durmalı, “Yat!” dediği yerde yatmalıdır. Amacına ulaşmak isteyen kişinin bir konu üzerinde düşünmesi ve kendi başına iş yapması da söz konusu değildir. Yapılması gereken ise sadece şudur:

⁴⁵² *Eski Hâmmâm, Eski Tâs* (297)

*Başlığing kònglini bil sen,
Ketmä pincidän näri,
Päytini tâpsäng mabâdâ,
Birgä yùztä- yùztä qıl.*

*Bil, sengä bû beş näsihät,
Eng âsâsiy qâidâ:
Qolnı işgä mâhır etmä,
Tilnı gäpgä ùsta qıl.⁴⁵³*

Erkin Vâhidov'a göre rejimin yarattığı insan tipi, devletin hangi kademesinde görev alırsa alsın, halkın arasında hangi sıfatla bulunursa bulunsun, şahsî menfaatlerini korumayı ve hâkim kuvvetin kılıcını sallamayı, hayatını devam ettirmenin esası olarak belirlediği için geri plânda kalmamakta ve her düzenin içinde kendisine bir yer bulabilmektedir. Onlar, büyüklerin himayesinde yaşamaya, daima mükâfat, mülk, unvan ve makam elde etme arzularını gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar:

*Ûl âdib kimdirki, dâim
Kättä pincidä yürär,
Mänsäbû ùnvân, mükâfât,
Mülk ilincidä yürär.⁴⁵⁴*

Sovyet rejiminin yarattığı tipler, düzenin adamı oldukları için onların sırtlarının yere gelmesi söz konusu değildir. Nitekim onlar hangi sistem olursa olsun, daima en muteber yerlerdedir:

*Tùşsä hăm âtdän vä lek
Härgiz egärdän tüşmägäy,
Gär tramvay minsä hăm
Nomer birinçidä yürär.*

⁴⁵³ *Näsihät* (146)

⁴⁵⁴ *Çistân* (307)

Bu hâliyle diğer insanlardan farklı olan sistemin adamları, gerek yürüyüşleri, gerekse tavır ve hareketleriyle de farklıdırlar. Bu tip insanların çevresi onlardan yararlanmak suretiyle bir yerlere gelmek isteyen pervaneler, divaneler ve dostlarla doludur. Şair, çıkar düşkünü olan ve çevresindekileri de buna yönlendirenlerin, hem görünüşü hem de yaratılışı itibarıyla diğer insanlardan farklı olduklarını,

*Lùtfing bôlâkçâdir, xulqıng bôlâkçâ,
Beldân pâstıng bôlâk, yuqâring bôlâk.*⁴⁵⁵

mısralarıyla dile getirir. Yine bu tip insanların asıl niyetlerinin halkı sömürmek olması ve halk üzerinden servetlerine servet katmak, makamlarını yükseltmek olması sebebiyle onların nazarında “*perestroika*” (*yeniden yapılanma*) ve “*glasnost*” (*şeffaflık*), halka yardım etme adı altında kendi lehlerine kullandıkları teşebbüslerdir. Bu ve benzeri teşebbüsler, onların nazarında “*elgâ dastyârlıging ôzi lâtifâ*”⁴⁵⁶ şeklinde ifade edilmektedir. Bu tip insanların durumunu,

*Nâ işçi, nâ dehqân, nâ ziyâlisân,
Mûstaqıl sinfsân, qatâring bôlâk.*

*El bâşigâ yâqqan qâr sengâ yâğmâs,
Ûying bôlâk, tâming, devâring bôlâk.*⁴⁵⁷

mısralarıyla tasvir eden Erkin Vâhidov’a göre, onların gönlünde yatan, halkın üzerinden demir yumruğunu eksik etmeyen katil yöneticiden başka bir şey değildir. Halkın her ne kadar hürriyetin olduğu bir ülkede yaşamak ve istikbâlini yine kendisi tayin etmek istemesine mukabil sovyet rejiminin yarattığı tipler *Erk yûrt*⁴⁵⁸ anlayışından dikenli tellerle çevrilmiş bir diyarı anlamaktadırlar:

⁴⁵⁵ *Tòrâ Yigit* (302)

⁴⁵⁶ *agş.*

⁴⁵⁷ *agş.*

⁴⁵⁸ *agş.*

*Xalq öz sârdârlârin säylâr, lek sening
Ârzû qılgân qattâl sârdâring bôläk.*

*Erk yûrti bôlgây yûrt, ämmâ sen istâr
Tikân sim örâlgân diyâring bôläk.*⁴⁵⁹

Menfaatin ön plâna çıkarıldığı ve ahlâkî değerlerin geri plâna itilip unutturulduğu bir sistemde yaşayan insanlar, ister istemez düzenin bir parçası olmaya başlayacaktır. İdarecilerin koltuk mücadelesi içerisinde birbirini mahvetmesi, rejimin talimatları doğrultusunda âlimlerin birbirinin eksikliğini bulup karşılıklı olarak yine birbirlerinin istikbâllerini karartması, elinden bir şey gelmeyen aydınların ise yaşananları görmezden gelip kendi sırça köşklerinde farklı bir dünya ile meşgul olmaları⁴⁶⁰ şairi bedbinliğe sürükler.

Sovyet rejiminin yarattığı insan tipi, toplum tarafından dışlanan insan tiplerinin tam tersi özellikler taşır. Vâhidov hayali teşvik eden, doğruları söyletmeyen ve söyleyeni istemeyen rejimin aradığı insan tipini *Şûm Bâlâ* (312) şiirinde ele alır. Vâhidov'a göre, yaşadıkları devirde en kolay şey yalan söylemektir. Hatta devlet bile varlık mücadelesini bundan hareketle yapmaktadır. Devletin işi de, siyaset de, meclis de, kitap, gazete ve dergiler de yalanlarla doludur:

*Yâlgân bükûn âsândir.
Gazet tölâ, kitâb tölâ,
Mâclis tölâ yâlgândir.*

*Bittâ yığın— Kâtibiyât,
Bittâ yığın— Râyâsât.
Yâlgân endi dâvlât işi,
Yâlgân endi Siyâsât.*⁴⁶¹

⁴⁵⁹ agş.

⁴⁶⁰ ****Ämâldârlâr...* (300)

⁴⁶¹ *Şûm Bâlâ* (312)

Bu devirde tek kusur, doğruları haykırmaktır:

*Ön kişilik mehnät qilib,
Pärçä nângä tøyämän,
Bir äybim bâr, faqat ba'zän...
Râst gäpirib qoyämän.*⁴⁶²

Erkin Vâhidov, rejimin ortaya koyduğu ideallere ulaşmak için mücadele eden idarecilerin halktan ne derece uzaklaştıklarını, bunu yaparken kendilerine ne denli küçük bir dünya yarattıklarını ve kalabalıklar içindeki yalnızlar hâline geldiklerini, *Siyâsiy Säbâq* (349) adlı şiirinde ele alır. Şoförlere verilecek “siyasî ders” münasebetiyle müdür Bek Bekov eve kendi imkânlarıyla dönmek zorunda kalır. Evine makam aracı olmadan dönme fırsatı yakalayan Bek Bekov, bu münasebetle açık havada dolaşmanın zevkine varacağı ve çevreyi dolaşıp halkı görme fırsatı yakalayacağı için memnundur. Yıllardır evden işe, işten eve esasında devam eden hayatı onu koltuğa bağlamış, rejimin başarısı için çalışma azmi ona ömrün bitmesine rağmen işin bitmeyeceği gerçeğini unutturmuştur. Yürüyerek eve giderken üzerine çöken yorgunluk onu otobüse binmeye zorlar. Bu teşebbüs Bek Bekov’un gerçekleri görmesine ve otobüste yaşadıkları da halkına yabancı ve ondan tiksinen bir tip hâline geldiğini anlamasına yardımcı olur.

Bek Bekov, çeşitli insanların bindiği otobüste tutunacak bir yer bile bulamaz. Otobüsteki bu sıkışıklıkta *halkın gücünü ilk defa hissedən*⁴⁶³ Bek Bekov, gömlekleri kir pas içinde, pantolonları ütüsüz, kaş ve kirpikleri toza bulanmış insanların olduğu bu ortamdan kurtulur. Hatta otobüsün arkasından onlara “Bezobraziye!”⁴⁶⁴ diye hakaret eder. Kalan yolu binbir güçlkle kateden Bek Bekov, nihayet oturduğu mahallenin kahvesine gelir. Ömründe hiç kahvehane görmeyen bu adam, yaşadıkları bahanesiyle kaderine lânet okuyarak içeri girer. Erkin Vâhidov şiirin bu kısmında, idarecilerden birinin mahalle kahvesine gelmesini halkın nasıl yorumladığı üzerinde durmaktadır.

⁴⁶² agş.

⁴⁶³ *Siyâsiy Säbâq* (349)

⁴⁶⁴ Terbiyesizler!

Halkın nazarında bir idarecinin mahalle kahvehanesine gelmesi, onun işten ayrıldığı veya hakkındaki şikâyetlerden dolayı görevden alındığı şeklinde yorumlanmaktadır. Bek Bekov her ne kadar aralarında bulunmayı kendisine yakıştıramasa da kahvehane müdavimlerinin kendisini bağrına basması ve kendisine sahip çıkması karşısında duygulanır ve ömrünün muhasebesini yapar. Bunu yaparken kendi yaptıklarının mı, yoksa halkın arasında olmanın mı doğru olduğunu da sorgular:

Kòzlärdägi xâtircäm
Sâkin hălâvât
Baxş etädi ùngä häm
Âsüda hikmät.
Yırâqlärgä eltädi
Fikrätning âti.
Köz âldidän ötädi
Bütün häyâtı.
Öyläb kòrsä, es hüşin
Tänigän kùndän,
Bildi faqat yùrt işin,
Zävq tâpdi şùndän.
İşlädi, iş deb yândi,
Här ân bağlıq bel.
Faqat elgä işândi,
Ùngä esä- el.
Hälâl bòldi vä âdil,
Haq- döstı, yâri.
Kötäridi yildän-yıl
Pästdän yuqâri.
Bùgùn sâlkäm ministr...
Vä lekin, häyhât,
Yeldek ötib ketibdir
“Yelvizäk” häyât.

Ûf tãrtãdi bemãcãl,
 Kòngli bølãr ğaş.
 Kùnlãr quymã ğışt misãl
 Bir- birgã oxşãş.
 Hãr kùn birãr tãpşırıq,
 Hãr kùn fùrsãt zıq.
 Ûmri ekãn, vãh qızıq,
 Çizilgãn çiziq.
 Mäclis, säylãv, nùtq, yãkùn...
 Ertãdãn tã keç.
 Òzi ùçùn birãr kùn
 Yaşãmãbdi heç.
 Yãşlãnãdi kòzlãri,
 Ûmr òtibdi.
 Yãşlikdãgi döstlãri
 Tãrqab ketibdi...
 Ûngã yãtdir naqadãr
 Ähli çãyxãnã.
 Òzi tengi keksãlãr
 Bùtkùl begãnã.
 Mãnglãyigã qol tirãr,
 "Pişmãgãn kãllã!-
 Tãbùtingni kòtãrãr,
 Axır, mähãllã!

Aklı erdiği günden beri kendisini vatan hizmetine adayan ve bu uğurda çalışmaktan bahtiyar olan Bek Bekov, yalnızca halka inanmış; ülkesine doğru, âdil ve dürüst bir şekilde hizmet etmiştir. Fakat Bek Bekov geçip giden ömründe yaptıklarına bakınca toplantıdan, seçimden ve nutuktan başka bir şey yapmadığını gördüğü zaman gözleri yaşarır ve kendisi için bir gün bile yaşamadan ömrünü geçirdiğini anlar. Kendisine kucak açan kahvehane müdavimlerine yabancısıdır, gençlikteki dostları dağılıp gitmiştir. Bugüne kadar

etrafındaki hiç kimseye “*bir ihtiyacı olup olmadığı sormamış, kimsenin yanında bulunmamış*”tır. Bu sebeple Bek Bekov, cahil olarak nitelendirdiği halkın aslına böyle olmadığını, asıl cahilin kendisi ve kendisi gibiler olduğunu düşünür. Dünyada yapılacak en zor işin,

“Dünyâdâ eng âliy fân

Vâ eng mùşkûl fân-

Mùhimni nâmùhimdân

Âcrâtmâq ekân.

Hâyât ekân zòr dâryâ.

Âsânginë iş-

Ôşâ kâttâ sùv ârâ

Âqızâq bôliş. ⁴⁶⁵

olduğu gerçeğini anlayan Bek Bekov, kendisine öğretildiği gibi halkın aslında “goskomstat raqamı” ⁴⁶⁶ değil onun “*qoşni, xeş, döst, ùlfât, tirik hâmnâfâs...*” ⁴⁶⁷ olduğunu bu gece anlamıştır.

Müdür Bek Bekov’un iç hesaplaşmasının bir benzeri Erkin Vâhidov’un hayatında da gerçekleşir. Çünkü şair, *Ù, ârâmni* (202/2), *** *Sòzlâgândâ* (206/2), *** *Qorquvning Kòzi* (206/3), *Mùhârrir* (224), *Virùslâr* (238), *Maksim Gor’kiy Bilân Sùhbât* (232), *Virùslâr* (238), *Kùrâş Âini* (277), *Âğrıqlı Sävâlâr* (314), *Bù Zâmân Ğazâli* (315), *Tùş* (316), *Îl’za Xânim* (320), *Qoğırçâqlâr* (328), *Bizgâ Sòz Tegdi Keçâ* (334), *Qumùrsqalâr Cângi* (340), *Yubiley* (342), *Bù Kòhnâ Hâsrât* (346), *Kiçkinâ Kâttâlâr* (405) adlı şiirlerinde, toplumda gördüğü yanlışları haykırmaya ve bunlardan kurtulmanın yollarını aramaya başlar. Söz konusu şiirlerinde bazen de hürriyet mücadelesine katılmayanları eleştirerek milletin eninde sonunda “*kanını emen sülûklerden kurtulacağı*” düşüncesini dile getirir.

Erkin Vâhidov, etrafında yaşananlara kulağını tıkayan ve kendi rahatını düşünenleri, deve kuşuna benzetir. Şaire göre etrafında olup

⁴⁶⁵ *Siyâsiy Sâbâq* (349)

⁴⁶⁶ İstatistikî veri

⁴⁶⁷ *agş.*

bitenlere dikkat etmeden sadece kendini düşünenler ve dünyada sadece rızık peşinde koşanlar “*bâşini qumgâ tıqıb*”⁴⁶⁸ yatacaktır.

Erkin Vâhidov’un korkunun gözünün büyük, yüreğinin küçük hâle getirildiği vatanında arslanlar *kuçuka* ⁴⁶⁹ dönüştürülmüştür. Partinin belirlediği esaslar doğrultusunda oluşturulan sovyet rejiminin edebiyata ve sanata biçtiği misyon, “Optimizm ve hayat-bahş komünizm ideolojisiyle beslenmek suretiyle büyük ideolojik ve pedagojik rol oynamak, sovyet insanında yeni dünya kurucusuna has hasletleri tekemmül ettirmektir. Edebiyat ve sanatı tekâmül ettirmedeki en mühim yol, halkın hayatı ile olan alâkayı kuvvetlendirmekten, sosyalizm gerçeğinin zenginliğini ve rengârenk yönlerini hakkanî ve yüksek estetikle aksettirmekten, yeni ve hakikî komünizm gerçeğini ilhamla ve apaçık ifade etmekten ve toplumun ilerlemesine engel teşkil eden her şeyi ifşa etmekten ibarettir.”⁴⁷⁰ Söz konusu propaganda edebiyatının, rejimin ilân ettiği esaslar doğrultusunda eserler vermesi, dergi redaktörlerinin denetimine bırakılmıştır. Herhangi bir dergide yayımlanacak olan bir metin, rejimin belirlediği esaslar dâhilinde incelemenden geçecek, bu esaslara aykırı olan eserlerdeki hususlar ya ayıklanacak ya da söz konusu metin yayımlanmayacaktır. Erkin Vâhidov da *Yaş Gvardiya* (1961- 1963) ve *Bâdî Edebiyat* (1963- 1970) yayınevlerinde redaktör olarak çalışmıştır. *Mühârrir* (224) adlı şiirinde böyle bir denetimden geçen metnin başına neler geldiğini anlatır. Metni denetleyen kişi, rejimin belirlediği esaslara aykırı olan hususlarda yazara uyarılarda bulunmakta, kullanılan her kelimenin neler çağrıştırabileceği üzerinde düşünmektedir. *Mühârrir* (224) adlı şiirde de metin yazarının her sözünü kırk türde değerlendirip onlara “*gâh nâlâli*”, “*gâhi tûmtârâq*” yaftalarını vuran redaktörden yazarın kurtulma arzusu söz konusu edilmektedir:

⁴⁶⁸ *Û, ârâmni* (202/2)

⁴⁶⁹ Köpek yavrusu.

⁴⁷⁰ Sovyet Edebiyatının oluşturulmasındaki esaslar konusunda daha ayrıntılı bilgi için bk.: Şuayip Karakaş, “Sovyet Edebiyatı Hakkında Tespitler”, *I. Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu* (11-13 Mayıs 2005), Ankara, 2005 (Basılmamış Bildiri).

*“Xâlis” xızmətingni, birâdâr, qoygin,
İltimâs, kerâkmäs mengä yârdäming.
Ming xıl täftişlärdän, râst äytsäm, tòydim,
Cängä tegib bòldi qızıl qaläming.*

*Qaçân bû zùlmdän bølürmân âzâd,
Qaçân tûgâr ekân bedâdlik, axır!*

Ancak yazarın metnini bin türlü teftiştən geçiren kızıl kalem, aslında Erkin Vâhidov'un kendisidir.

*Äfsûski, heç kimgä deyâlmäymân dâd,
Çûnki, men özimmân ôşä mûhârrir...*

Sovyet kurumlarını ve bunların işleyiş sistemini eleştiren Erkin Vâhidov, onları ülkenin tamamına yayılan virüslere benzettir. Doktorların önlüklerinin ve saçlarının beyaz olmasını, virüslerle yaptıkları amansız mücadeleye bağlayan Erkin Vâhidov'un kendisi de virüslerle doktorlar gibi mücadele etmek arzusundadır:

*Sizgä hæväs qıldim, dòktòr, mengä häm
Mò'ciziy bû hikmât berilsä edi.
Siz dârù sùrgändek, men qalâm sùrsäm,
Eng mùdhiş virùslär qırılsä edi.⁴⁷¹*

Şairin yok etmek için mücadeleye talip olduğu virüsler, insanların kanına giren ve bütün vücuduna ızdırap veren sahtekârlık, haram gelir, makam sevdası ve bencilliktir. Erkin Vâhidov, bunların yanı sıra insanların devlet kurumlarındaki işlerini tamamlayabilmek için aracı kıldığı rüşvet virüsünü de yok etmeyi arzular. Vâhidov, safsata sarayından binalar kurmaya çalışan, hortumculuğu hayatının gayesi hâline getiren, kürsüye çıkıp hayasız bir şekilde yalanlar söyleyen ve bunları alkışlayanların kanında dolaşan virüslerin de temizlenmesi için mücadele etmek istemektedir.⁴⁷² Milletin

⁴⁷¹ Virùslär (238)

⁴⁷² agş.

uyanıp gerçekleri görmesiyle başlayan bir “ulu boran”, her tarafa yayılmış olan bu virüsleri temizleyecek ve böylece şairin ülkesi bembeyaz bir istikbâle kavuşacaktır:

*Dòktòr, qulâq tùting! Mâmâgùldiräk!
Hävâ tâzärmâqdä – virùsgä qırân.
Sälâm sengä, âppâq, tınıq keläcäk,
Âlqış bòlsing sengä, ùygângân bòrân.⁴⁷³*

Erkin Vâhidov, bağımsızlıktan sonra yazdığı *Äğrqli Sävällär* (314) adlı şiirinde, uğrunda mücadele ettiği değerlerin ayaklar altına alındığını, “vatan, halk, hürriyet, istikbâl” gibi değerlerin insanların nazarında kuru bir lâf olarak değerlendirildiğini görmüş olmaktan müteessir ve bedbindir. Hâlbuki şair ve onun gibi düşünenler, insanlara günü yaşamayı telkin eden, insanın manevî yönünü yok sayarak ortadan kaldırmaya çalışan, insanları âdeta bir karınca gibi hayat mücadelesiyle meşgul eden ve bu suretle gönül, aşk ve ruh âleminde uzaklaştıran, imanı da vicdanı da kendi yolunda kurban eden⁴⁷⁴ sovyet rejimine karşı mücadele etmişlerdir. Bağımsızlıkla birlikte ortaya çıkan tipler ise, sovyet rejiminin yaratmaya çalıştığı insan tipinden farklı değildir:

*Seni xayâl qıldimmi men kùygänimdä
xalqım deb?
El mülkini bir çekkädä tinç kemirib
yâtgän zât,
Beş tiyingä qadrini häm, xalqını häm
sâtgän zât,
Kòkrägidä nä himmätü nä ğayrätdän äsär
bâr,
Yürägidä nä âriyät, nä şavq bâr, nä kädär
bâr,*

⁴⁷³ agş.

⁴⁷⁴ *Äğrqli Sävällär* (314)

*Ùmridä heç qılğän emäs mülkdän özgä bir
niyät,*

*Seni deyä tilädimmi yüräklärgä hürriyät?*⁴⁷⁵

Haksızlıklara karşı verilen mücadelelerin semeresini iş, makam ve mevkiyi ilâh kabul eden; şan ve şöhreti ise peygamber bilen ikiyüzlülerin aldığı düşünün şair, mücadelenin çilesini her zaman fedailerin çektiğini düşünür:

*İnqılâblär hâsilini müttähämlär
örgänlär.*

*Siz hām bûğün pänädäsiz, cānggä bizni
qayräysiz,*

*Biz bû cāngdä şähid bōlsäk, ävvälä siz
yäyräysiz.*

Şair, halkın kanını emen bu sülüklerden ülkesinin kurtulacağı günü görmek arzusundadır:

*Ğäfil xalqım! Tinglärmänmi sening
na'rä— ùningni,*

*Körärmänmi zülüklärdän äzäd bōlgän
kùningni?*

Erkin Vâhidov, *Böri Çaqrıgän Mäclis vä Beädâb Ât Haqıdä Lätifä* (309), *Bizdän Keyin Heç Bir Ävlâd Qaytä Qurmäsın* (296), *Eski Hâmmâm, Eski Täs* (297) adlı şiirlerinde, Sovyetler Birliği'ndeki *glasnost* (şeffaflık) ve *perestroika* (yeniden yapılanma) teşebbüslerini işlemiştir. 1985 yılı Mart ayında parti genel sekreteri olan Mihail Gorbaçov, perestroika adı verilen geniş bir reform politikası başlatır. M. Gorbaçov tarafından 1985'te başlatılan *perestroika* (1985-1990), komünizm ile demokrasiyi barıştırmayı, halkın da katılımını sağlayarak siyasî sistemin işleyişini değiştirmeyi, ekonomik alanda elde edilen sonuçları iyileştirmeyi ve Sovyet halkının hayat düzeyini yükseltmeyi amaçlıyordu. Bu itibarla perestroika, ekonomi alanını aşarak

⁴⁷⁵ agş.

toplumu, siyasî sistemi ve uluslararası ilişkileri de kapsamına alıyordu. Bu hareketin amacı halkı siyasetle bütünleştirmek ve ekonomiyi daha etkili hâle getirebilmek için komünizmle demokrasiyi bağdaştırmak iddiasıydı. Fakat bu proje, komünizm ve sovyet modelini sorgulamak yerine sadece bunların işleyişini sorguluyordu. Fakat yapılmak istenilen bu değişiklikler Sovyet sisteminin parçalanmasına yol açmıştır. Bu dönemde sansür gevşemiş, bilgiye ulaşabilmek daha kolay hâle gelmiştir.

Erkin Vâhidov, yeniden yapılanmayı, *Bòri Çaırgân Mäclis vâ Beâdâb Ât Haqıdâ Lâtifâ* (309) adlı şiirinde, karnı tok olan bir kurdun daha sonra yemeyi düşündüğü keçi, tavşan, koyun ve at ile yaptığı sohbet çerçevesinde anlatır. Karnı tok olan kurt, keçi, tavşan, koyun ve atın bundan yararlanmasını ve yaptığı hatalarını söyleyerek kendisini tenkit etmelerini ister. Onların büyük bir kısmı böyle bir durumla karşılaşmayı beklemedikleri için kurdun kahramanlığından, merhamet ve inayetinden bahisle hâllerinden memnun olduklarını, böyle bir lütufta bulunduğu için kendisine müteşekkir olduklarını dile getirirler. Ancak at, kurdun çenesine öyle bir vurur ki, bu kurdun gözlerinden alevler saçılmasına ve bîtab düşmesine sebep olur. Kurt, atın yaptığını unutamaz ve kendisine, böyle demokrat bir tavır sergilediği için lânet eder:

Hämân ûnûtmäs âtning
Bù işin vâ der hâr vaqt:
—Mendek demòkratning
Pädärigä ming la'nät!

Bemä'ni mäclisä men
İkki dūnyâ qaytmäymän.
Ât — beâdâb, ât òlsin,
Ziyâfätgä äytmäymän.⁴⁷⁶

⁴⁷⁶ *Bòri Çaırgân Mäclis vâ Beâdâb Ât Haqıdâ Lâtifâ* (309)

Erkin Vâhidov, *Bizdän Keyin Heç Bir Ävlâd Qaytä Qurmäsın* (296) adlı şiirinde, yeniden yapılanmanın kim için ne anlama geldiği üzerinde durur. Hırsız için yeniden yapılanma, bir tencere çorba anlamına gelmektedir. Onun yapması gereken, bir kâse alıp herkesten önce koşturmasıdır. Yeniden yapılanma, menfaatperest için üstünü örtebileceği çok büyük bir yorgan, cahil içinse en makûl, en temiz yüreğe nişan alıp ona kurşun atmaktır. Palavracı için eski âhenklerle yeniden çalabileceği ve eskinin “mübarek koşuğunu” terennüm edebileceği bir çalgı; bürokrat için canbazlık anlamındadır. Şairin nazarında yeniden yapılanma, ağrıyan dişlerin beyine kadar uzayan çürümüş köklerini çıkarmak, bir zamanlar yatağı aşağıdan yukarıya doğru çevrilen dereyi geriye döndürmek, bencillikten kaynaklanan bütün illetleri geçmişin çukuruna gömmek, işgal edilen vatan toprağını yeniden müstakil ve âzat hâle getirmektir. Bu itibarla şair, sovyet rejiminin direktifleri doğrultusunda yazmış olduğu şiirlerini yeniden düzenleyeceğini dile getirir. Vâhidov’un temennisi, kendilerinin yaşadığı dönemi yeni nesillerin yaşamaması ve bir daha yeniden yapılanmak zorunda kalmamalarıdır:

*Men uçûn ù deräzädän
 Kirgän şämâldır,
 Bù şämâldän qâğâzlârim
 Äftâdahâldır.
 Ûlâr uçâr, men ârtidän
 Qarâb tûrämän,
 Şe’rim, endi men hâm seni
 Qaytä qurämän.*

*Kûnlâr kòrdik,
 Ästanädä tûrgän iste’dâd
 Bizning kòrgän ù kûnlârni
 Qaytä kòrmäsın.
 Şûndây qaytä qurâylikki,
 Endi ùmr bâd*

Bizdän keyin heç bir ävlâd

*Qaytä qurmäsin.*⁴⁷⁷

Yeniden yapılanma ile birçok şeyin düzeleceğini ve müstakil bir ülkeye kavuşulacağını düşünen Erkin Vâhidov'un ümitleri, beklediği şekilde gerçekleşmemiştir. Toplantıların coşkulu, sohbetlerin ihtiraslı bir şekilde geçmesine karşın, gerçek olan sadece söylenenlerin "lâfta kalması"dır. Vâhidov, yeniden yapılanmanın semeresini *Eski Hâmmâm, Eski Tâs* (297) adlı şiirinde değerlendirir. Şaire göre, eskiden olduğu gibi toplantılarda, "Yapacağız! Edeceğiz! Gerçekleştireceğiz!" kabilinden kararlar alınmakta, fakat sonunda hiçbir şey söylendiği gibi gerçekleşmemektedir:

Ävvälgidek yil başidä

Yil recäsin biçämiz,

"Bäcärämiz" qasämini

Yaxnä çâydek içämiz.

Sòng ön bir ây sùstkâş ùmr

Däryâsidä keçämiz,

Yil sòngidä: "häydä- häydä",

Ây sòngidä: "bäs-hä, bäs!"

Qäidämiz ôşä- ôşä:

Eski hâmmâm, eski tâs.

Türkistandaki şair ve yazarların bir övgü, bir de yergi dönemleri olmuştur. Sovyetler Birliği'nde şair ve yazarların birçoğu başlangıçta ideolojinin bayraktarlığını yapmış veya yapmak zorunda bırakılmıştır. Onlar, rejimin yıkılmaya yüz tuttuğu dönemlerde bildikleri, gördükleri ve yaşadıkları sıkıntıları dile getirmeye ve milletin tercümanı olmaya başlamış; daha sonra bu sıkıntıları yergi dönemi eserleriyle açıkça haykırmışlardır. Erkin Vâhidov da özellikle 1970'li yıllardan sonra yergi dönemi eserlerini vermiştir.

⁴⁷⁷ *Bizdän Keyin Heç Bir Ävlâd Qaytä Qurmäsin* (296)

4. DİL VE ÜSLÛP

Erkin Vâhidov kelime, cümle ve mısırda yeni duyuş ve heyecana paralel olarak yenilikler yapmıştır. Vâhidov, sade bir dil ve samimî duygularla klâsik ve halk şiiri geleneğinde eserler vermenin yanı sıra, yeni şekil denemeleri mahiyetinde şiirler de yazmıştır. Şair, “*Yâşlık Devânı*” başlığı altında topladığı şiirlerden *Debâçâ (83)*’de,

İstâdim säyr äylämäqni
Men ğazâl böstânidä.
Kûlmäniz, ne bâr sengä deb
Mir Älişer yânidä.

...

Şe’riyât dūnyâsi keng,
Gūlzâri kòp, böstâni kòp,
Hâr kòngil ärzini äytür
Neki bâr imkânidä.

...

Tâşgä hām şirin ğazâl
Baxş äylägän âtäş vä cân,
Şävq ôti yânsä äğär
Şâir- ğazâlxân qânidä.

mısralarıyla klâsik şiire olan bakışını ortaya koyar. Şair, Özbek şiirinin geleneksel imaj, motif ve sembollerini klâsik şiirdeki çerçevesinde kullanmanın yanı sıra, aynı zamanda bunları zamanına uygun bir tarzda da işlemiş; hatta Bîdil, Ali Şîr Nevâî, Fuzûlî, Bâbü Şah’ın gazellerini tahmis etmiştir.

Erkin Vâhidov, klâsik şiir dilindeki imaj ve mazmunları ortadan kaldırmak düşüncesini taşımaz. Aksine şair, geçmişle olan münasebetin yeniden kurulacağını düşünerek klâsik dönemin eserlerindeki hususları hem klâsik şiirin, hem de halk dilinin renkleriyle yeniden resmetmiştir. Her bir sözün en ince, en güzel yönlerinden yararlanma gayretinde olan Erkin Vâhidov, hayatın bütün karışıklıklarına, cemiyetteki dalgalanmalara,

fırtınalara, külfet ve zorluklara kendine mahsus bir tepki gösterir. Vâhidov'un kendi iç dünyasında ve çevresinde olup bitenleri tahlil edici yaklaşımı, insanın ruh dünyasının en derin tabakalarına kadar iner. Şairin düşünme tarzı, bunu yaparken hadiselerin arka plânındaki hakikatleri keşfetmek gayreti yönündedir.

Erkin Vâhidov'un şiirde gerçekleştirdiği yeniliklerden en önemlisi "leksikoloji" sahasındadır. Şair, şiirlerinde Özbek Türkçesine malolmuş, sade ve yaygın kullanım özelliğine sahip kelimeleri tercih etmekle birlikte, klâsik şiir geleneğinde hâkim bir şekilde kullanılmış olan kelimeleri de ustaca kullanmıştır. Bunlarla birlikte Erkin Vâhidov, halk ağızlarından ve folklorik dil malzemesinden de faydalanmak suretiyle tabîî, canlı, açık ve sade bir üslûp sergilemiştir.

Bir şairin şiirinde başvurduğu sanatların ses, mânâ ve armoniyle alâkaları nisbetinde kelime frekansları da şairin psikolojik, sosyolojik ve poetik dünyasını ortaya koyan unsurlardır. Gramatikal sistemde bir araya gelen ve belirli bir fikir, duygu, hayal ve heyecana dair ipuçları taşıyan kelimeler, mısralar, bölümler ve nihayet bütünüyle şiir, ifade edenin umumî ve hususî yönlerini gösterir. Bir şairin üslûbunun oluşmasında kabiliyet, gayret, bilgi ve kültür seviyesi, çevre ve yaşı ile devrin genel ve özel şartları birlikte rol oynarlar. Şüphesiz sosyal ve siyasî hadiselerin herkesi etkisi altına alacak derecede yoğun ve hızlı geliştiği zamanlarda şiirin de tansiyonu artacak; bu hadiselerle ilgili hususlar şiire tonlu, tekrarlı, baskılı ifadeler; sorular ve ünlemler, ferdi içine alan veya peşinden koşturan sosyal dinamikler, yabancılaşmalar, ümitler, hayaller, idealler ve hayal kırıklıkları mahiyetinde dahil olurken, şairin üslûbuna da tesir edecektir. Böyle bir tesirin kıskacında yaşayan Erkin Vâhidov, sosyal ve siyasî gelişmeler karşısındaki tavrını ortaya koyarken zıt anlamlı kelime ve ifade şekillerinden sıkça yararlanmıştır. Onun şiirlerinde heyecan, mecazî hava ve ifade şekilleri sebebiyle leksikolojik bakımdan isim hâkimiyeti görülür. Bazen ders veren, bazen sorgulayan, bazen olaylar karşısında çaresiz kalan, bazen de karşılaşılan güçlük ve sıkıntıların çözüm yollarını insanın ruh dünyasının yeniden

yapılandırılmasında arayan asabî ve tansiyonu yüksek mısraları ve tezatları, Vâhidov'un poetikasını iradî ve gayri iradî olarak belirlemiştir.

Şairin yaşadığı devrin ve şartların baskısı, onun şahsî üslûbunu ortadan kaldırmaz; ancak bu üslûbun farklı mecralarda gelişmesine neden olur. Vâhidov, mecazları, oluşturduğu sembolleri ve dile getirdiği mesajlarıyla birlikte dili kullanım şekli ve müracaat ettiği sanatlarla ortaya koyduğu poetik gücü sayesinde okuyucusuna mesajlar verir. Vâhidov'un neyi sorduğu değil, niçin sorduğu yahut neden soru cümlelerini fazla kullandığı; "kime seslendiği" değil "niçin bu kadar çok seslenme unsuru kullandığı"; kullandığı isimlerin genelde neyi işaret ettiği, "emir ve istek" kullanımına neden fazla müracaat ettiği cevaplandırıldığı takdirde onun vermek istediği mesajlar çözülmüş olacaktır. Erkin Vâhidov, şiirlerinde mekanik veya sun'î sanatlara başvurarak şairlik kudretini ortaya koymak ve söz ustası olduğunu göstermek maksadıyla değil; samimî duygu, fikir, heyecan ve hayallerini daha güzel bir şekilde dile getirerek okuyucusuyla paylaşmak için sanatlara başvurmuştur. Fakat Vâhidov'un klâsik şiir geleneği çerçevesinde yazdığı şiirlerinde söz ustası olduğunu göstermek ve şairlik kudretini ortaya koymak gayretiyle yer yer bu çerçevenin dışına çıktığı da görülür.

Erkin Vâhidov'un eserlerindeki şiiri boğmayan ama zarurî olan mecaz, teşbih ve istiareler, onun heyecanının derecesini gösteren hitap ve nidalar, "hâli" sorgulayan sorular, gerçekleşmesini istediği hususları gösteren istek ve emirler, şairin üslûbunu tayin eden unsurlardır. Vâhidov, bunların yanı sıra şiirlerinde ritmik ve armonik öğelere önemli ölçüde yer vermiştir. Ses, ek, kelime, kelime grubu, cümle, mısra, bölüm ve benzeri ifade tekrarları, neredeyse bütün şiirlerine yayılmıştır. Gerek aruz, gerekse hece vezniyle şiirler yazan Vâhidov'un, özellikle vezin kalıplarının duraklarına riayet etmek suretiyle oluşturduğu kırık mısralar oldukça fazladır. Bu durum, Vâhidov'un klâsik ve halk şiirinin nazım biçimlerine esneklik getirmek suretiyle serbest şiire yaklaşma gayreti olarak değerlendirilebilir. Şair, yalın, açık ve akıcı üslûbunu, duygu ve düşüncelerine göre değişen cümle ve mısralarla tayin etmektedir. Zengin ve orijinal hayaller ve bütün şiirlerinde az veya çok kendini

hissettiren lirik hassasiyet, daha ziyade disiplinli bir cümle ve mısra kalıbında ifade edilmiştir.

Malzemesi dil olan sanatkârın üslûbunu belirleyen temel unsurlardan biri de şüphesiz onun kelime dünyasıdır. Kelimeler bize sanatkârın insana ve diğer varlıklara bakışını ve yaklaşım tarzını gösterir. Her sanat eserinde inkâr edilemez bir kurgu vardır. Bu kurgulanan şey, sanatkârın imbiğinden süzülüp kelimelere dökülerek muhatabına ulaşır. Sanatkârın ruh hâli, inançları, heyecanları, zevkleri ve duygu dünyası, eserini ortaya koyarken tercih ettiği kelimelerle yansır.

Bir şairin kullandığı kelimelere bütüncül olarak baktığımız vakit kurgusal olmayan bir veri inşası elde ederiz. Bu inşa, kelime dünyası veya söz varlığından mürekkeptir. Hiçbir şair şiire başlarken “*Ben yolun sonuna geldiğim zaman şu kadar fiil, şu kadar da isim kullanmış olacağım. Ben bir şair olarak en çok falan fiili kullanıp, filan ismi öne çıkaracağım*” gibi bir öngöründe bulunamaz. Bu münasebetle üslûp incelemelerinde şairin kelime dünyasına bütünü kapsayıcı bir tutumla yaklaşılr. Bilinen şiir tahlilleri ve yorumları yerine kelimelerden hareketle, şairin söylediklerinden ziyade söylemediği şeyleri, bir başka deyişle derin yapıda mündemiç kavramsal olguları, zihin ve hayal dünyasındaki mayalanmaları, örtük yönelimleri yakalanmaya çalışılır. Şairin kelime dünyasından hareketle, kelime kullanımı, kelimeler arası kurulan anlamsal ve işlevsel ilişkileri, kelime sıklıkları, tekrarlar vb. dil tasarrufları⁴⁷⁸ bize onun birey olarak yönelimlerini, zevklerini, bağlılıklarını, saplantılarını, ülkülerini aktarır. Bu hususların anlaşılması, öncelikle kelime dünyasının tespiti, algılanması, analizi ve yorumlanmasıyla gerçekleşecektir. Bu tutumla yapılacak tespit ve yorumlar neticesinde elde edilen veri(ler), doğal olarak şairin üslûbuyla ilgili önemli ipuçları verecektir.

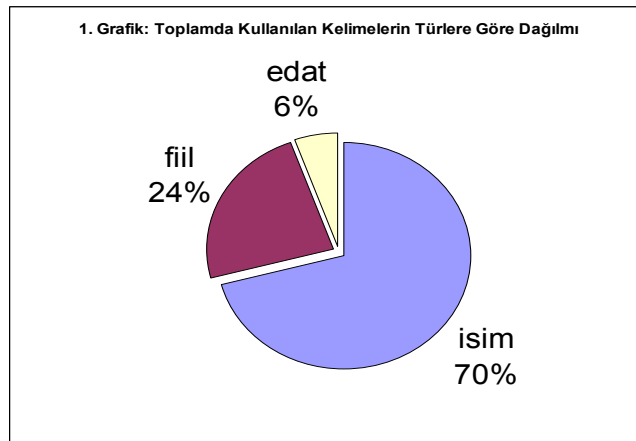
⁴⁷⁸ Dilde tutumluluk ilkesi ya da en az çaba yasası, dil unsurlarının verimli bir şekilde kullanılmasıdır. (Andre Martinet, *İşlevsel Genel Dilbilim*, Çev.: Berke Vardar, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara, 1985, s. 152- 153.)

4.1. LEKSİKOLOJİ

Şairin üslûbunu tayin eden en önemli vasıtalardan biri de “leksikoloji”dir. Şairin duygu, düşünce ve ruh dünyasına dair ipuçları vermesi sebebiyle onun tercih ettiği kelimeler ayrı bir değer taşır. Bu münasebetle Erkin Vâhidov’un şiirlerinde kullandığı kelimelerin frekanslarının yanı sıra “türleri” ve “mahiyetleri” üzerinde durulacaktır.

4.1.1. Kelime Frekansları ve Mahiyetleri

Erkin Vâhidov’un kullandığı kelimelerin toplamı *İşq Sâvdâsı*, *Şe’r Dünyâsı*, *Ömrüm Dâryâsı* adlı kitaplarına aldığı şiirleri itibarıyla 65.803’tür. Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere Erkin Vâhidov’un toplamda kullandığı 65.803 kelimedenden 46603’ü isim, 15.540’ı fiil, 3.659’u edattır:

Bunların içinde birbirinden farklı olan kelimelerden 6.800’ü isim, 1.276’sı fiil, 120’si edat olmak üzere toplamda 7.496’dır. Kelimelerin türlerine göre sıklık sıralaması ise isim (adlar, sıfatlar, zamirler ve zarflar), fiil ve edatlar şeklinde görülmektedir. Kelimelerle ilgili olarak bu verilere bakıldığında isim kullanımının fiile göre fazla olduğu görülür. Ancak bu durum bir üslûp özelliği değil, dilin genel geçer bir kuralıdır. Çünkü dilde her varlığın ve kavramın bir isminin var olmasına mukabil, her birinin kendisine mahsus bir fiili yoktur.

4.1.1.1. Fiiller

Erkin Vâhidov'un şiirlerinde kullandığı fiillerin toplam sayısı 15.540, bunlardan birbirinden farklı olanların sayısı ise 1.276'dır. Şairin kullanmış olduğu fiillerden doğrudan doğruya üslûbunu yansıtanlar, daha ziyade dışa dönük ve hareket ağırlıklı fiillerdir. Buna karşın durağanlık ifade eden fiillerin ise dikkate alınmayacak derecede aşağı seviyelerde kaldığı görülür. Hareket ifade eden fiillerin fazlalığı Vâhidov'un,

Gâhi poyezd, gâh ât bilân,

Gâhi kezdîm piyâdâ.

Men ötgân yöl meridian -

Çizîğîdân ziyâdâ.

Kòp mänzillâr kòzlâgân mân,

Kòp dâvânlâr âşgân mân.

Kimlârnîdir izlagan mân,

*Qaylârgâdir şâşgân mân.*⁴⁷⁹

mısralarında da dile getirdiği üzere hayat tarzından kaynaklanmaktadır. Henüz çocukken Altıarık köyünden ayrılan şair, bir süre Margilan'da yaşamış, daha sonra da yüksek tahsil için Taşkent'e gitmiştir. Sovyet rejiminin hâkim olduğu dönemde partinin görevlendirmesi sebebiyle Sovyetler Birliği coğrafyasının büyük kısmının yanı sıra Avrupa'daki birçok ülkeye gitmiş; bağımsızlıktan sonra ise yine birçok ülkeye seyahat etmiştir. Erkin Vâhidov'un şiirlerinde kullandığı fiillerin sıklıkları aşağıdaki gibidir:

bòl- (1.450 defa), *de-* (1.094 defa), *qıl-* (627 defa), *kel-* (389 defa), *âl-* (348 defa), *qâl-* (308 defa), *et-* (307 defa), *äyt-* (256 defa), *ber-* (249 defa), *kòr-* (247 defa), *ket-* (246 defa), *tùr-* (217 defa), *bil-* (201 defa), *qoy-* (198 defa), *òt-* (181 defa), *yet-* (141 defa), *tùt-* (121 defa), *qayt-* (118 defa), *òl-* (116 defa), *yùr-* (111 defa), *bâr-* (108 defa), *çırq-* (106 defa), *yân-* (104 defa), *tap-* (103 defa), *ùr-* (102 defa), *äylä-* (101 defa), *säl-* (98 defa), *yäşä-* (96

⁴⁷⁹ *** *Gâhi poyezd...* (12)

defa), *bit-* (93 defa), *âç-* (91 defa), *yaz-* (83 defa), *òyla-* (81 defa), *bâq-* (80 defa), *qarä-* (79 defa), *kir-* (78 defa), *tüş-* (75 defa), *kötär-* (73 defa), *yât-* (72 defa), *er-* (68 defa), *uç-* (65 defa), *kez-* (59 defa), *kül-* (58 defa), *söylä-* (56 defa), *yığla-* (56 defa), *çek-* (54 defa), *izla-* (53 defa), *qur-* (52 defa), *sev-* (49 defa), *oqı-* (48 defa), *aq-* (47 defa), *istä-* (47 defa), *täşlä-* (46 defa), *òltir-* (43 defa), *sörä-* (42 defa), *sör-* (41 defa), *küt-* (40 defa), *teg-* (40 defa), *tök-* (39 defa), *iç-* (38 defa), *bâşlä-* (36 defa), *ât-* (35 defa), *keç-* (35 defa), *sür-* (35 defa), *târt-* (35 defa), *tinglä-* (35 defa), *çok-* (34 defa), *qâç-* (33 defa), *där-* (32 defa), *eşit-* (32 defa), *körin-* (32 defa), *tuğıl-* (32 defa), *keçir-* (30 defa), *küylä-* (30 defa), *òyna-* (30 defa), *ùnüt-* (30 defa), *äylän-* (29 defa), *küy-* (29 defa), *bäs-* (28 defa), *der-* (28 defa), *ös-* (28 defa), *yâq-* (28 defa), *änglä-* (27 defa), *eg-* (27 defa), *qon-* (27 defa), *tin-* (27 defa), *ätäl-* (26 defa), *tilä-* (26 defa), *saç-* (25 defa), *ter-* (25 defa), *töl-* (25 defa), *tòy-* (25 defa), *bâğlä-* (24 defa), *işlä-* (24 defa), *uxlä-* (24 defa), *yayrä-* (24 defa), *âş-* (23 defa), *tügä-* (23 defa), *oxşä-* (22 defa), *sözlä-* (22 defa), *uyğan-* (22 defa), *âçil-* (21 defa), *çıq-* (21 defa), *intil-* (21 defa), *işän-* (21 defa), *öp-* (21 defa), *toxta-* (21 defa), *yoqâl-* (21 defa), *yük-* (21 defa), *kiy-* (20 defa), *körsät-* (20 defa), *keltir-* (19 defa), *quç-* (19 defa), *saqla-* (19 defa), *sòn-* (19 defa), *töldir-* (19 defa), *yügür-* (19 defa), *qorq-* (18 defa), *qoş-* (18 defa), *quv-* (18 defa), *sâğın-* (18 defa), *şaş-* (18 defa), *tik-* (18 defa), *tökil-* (18 defa), *yoqât-* (18 defa), *äytä-* (17 defa), *örgän-* (17 defa), *sât-* (17 defa), *sığ-* (17 defa), *tüşün-* (17 defa), *bär-* (16 defa), *sez-* (16 defa), *yâğ-* (16 defa), *ye-* (16 defa), *äs-* (15 defa), *çäl-* (15 defa), *çâp-* (15 defa), *eslä-* (15 defa), *örgät-* (15 defa), *qozğal-* (15 defa), *til-* (15 defa), *tütäş-* (15 defa), *üşlä-* (15 defa), *yaräl-* (15 defa), *bât-* (14 defa), *böylä-* (14 defa), *dey-* (14 defa), *termül-* (14 defa), *ùn-* (14 defa), *yälä-* (14 defa), *yärät-* (14 defa), *ârt-* (13 defa), *bâşlan-* (13 defa), *bür-* (13 defa), *çaqır-* (13 defa), *elt-* (13 defa), *kòç-* (13 defa), *kòm-* (13 defa), *küzät-* (13 defa), *òrta-* (13 defa), *qıdır* (13 defa), *säyrä-* (13 defa), *tiklä-* (13 defa), *tüz-* (13 defa), *yâzıl-* (13 defa), *yüt-* (13 defa), *ätä-* (12 defa), *âtä-* (12 defa), *bilâl-* (12 defa), *çärçä-* (12 defa), *ertälä-* (12 defa), *min-* (12 defa), *òç-* (12 defa), *òra-* (12 defa), *òrtan-* (12 defa), *sävälä-* (12 defa), *süz-* (12 defa), *üzät-* (12 defa), *üzil-* (12 defa), *yetäklä-* (12 defa), *yöllä-* (12 defa), *yùm-* (12 defa), *yüv-* (12 defa),

ayrıl- (11 defa), *büyür-* (11 defa), *çaq-* (11 defa), *çöz-* (11 defa), *kòn-* (11 defa), *måktä-* (11 defa), *qâldir-* (11 defa), *qan-* (11 defa), *qaq-* (11 defa), *qar-* (11 defa), *qıçqır-* (11 defa), *quvân-* (11 defa), *süy-* (11 defa), *tâlâ-* (11 defa), *tänlä-* (11 defa), *tâpâl-* (11 defa), *uyğât-* (11 defa), *yây-* (11 defa), *yetâl-* (11 defa), *bölâl-* (10 defa), *çârlä-* (10 defa), *çıqar-* (10 defa), *ez-* (10 defa), *qalqı-* (10 defa), *qılâl-* (10 defa), *sâçil-* (10 defa), *söl-* (10 defa), *tälâş-* (10 defa), *tärä-* (10 defa), *üz-* (10 defa), *yığ-* (10 defa), *yüksäl* (10 defa)

Erkin Vâhidov'un şiirlerinde kullandığı fiillere bütüncü bir yaklaşımla baktığımız zaman evreni olduğu gibi kabul eden, onu tanımaya ve anlamaya çalışan bir sanatkâr tavrı ile karşılaşırız. Vâhidov'un şiirlerinde, özellikle 1968 yılında Özbeğim kasidesinin yayımlanmasından sonra bir tahlil, çıkarsama ve yargı görülmektedir. Şairin bu tarihten sonra yazdığı şiirlerinde, yaşadığı dönemi tespit etmek, bu dönemde ortaya çıkan sıkıntıları sorgulamak ve buna çözüm yolları aramak gayreti söz konusudur. Bu münasebetle yaşadığı hayata dair gözlemlerini ve izlenimlerini şiirinde görmek mümkündür. Erkin Vâhidov, yaşadığı devre ve bu devirdeki olaylara karşı kayıtsız kalmamış, yer yer yaşadığı döneme dair tenkit dozu yüksek olan mısralar ve şiirler yazmıştır. Hatta şairlerin yanı sıra toplumu yöneten ve onlara yön veren insanların mes'uliyeti üzerinde duran Erkin Vâhidov, dünyadaki olumsuz birtakım hadiseleri (meselâ savaş, sömürgecilik, baskı ve zulüm) ele almış, bunlara karşı olanlara bu sıkıntıları ortadan kaldırma mücadelesine girilmesini telkin etmiştir. Bu münasebetle Erkin Vâhidov, yaşadığı devrin olaylarına karşı duyarlı bir aydın sorumluluğu taşımaktadır. Onun yaptığı, sadece yaşarken gördüğü bütün güzellikleri, öğrendiği bütün bilgileri, insana ait ulaşabildiği ne varsa, her şeyi diğer insanlarla paylaşma çabasıdır.

4.1.1.2. İsimler

Erkin Vâhidov'un şiirlerinde kullandığı isimlerin sayısı, toplam olarak 46.603'tür. İsimlerin işlevlerine göre sayısal dağılımı ad 31.212, sıfat 8.659, zamir 4.636 ve zarf 2.096 şeklindedir. Vâhidov'un kullandığı ad 5.930, sıfat 727, zarf 107 ve zamir 36 adettir. Türk şiir okurunun alışkın olduğu ifade tarzı, doğrudan doğruya duygunun öne çıkarıldığı şiir tarzıdır. Bu durum elbette birbirini besleyen iki kaynak hâlinde bugün de devam etmektedir. Yani Türk şiiri başlangıcından beri duygu yoğunlukludur, dolayısıyla Türkçe şiirin okuru da daima duygu yoğunluğu olan şiire meyletmiştir. Erkin Vâhidov'un şiiri ise bu duygu yoğunluğunun yanı sıra bilgiye dayanan bir altyapı da istemektedir. Ancak bu bilgi, Özbek tarihinde mihenk taşları olarak tavsif edilebilecek olaylar, kişiler ve bu kişilerin yaptıklarını bilmekten öteye gitmez. Vâhidov, bu itibarla genel bir okuyucu kitlesinin rahatça çözebileceği derinlikte şiirler yazmıştır. Kurmuş olduğu kendine özgü sembol ve benzetmeleri veya şiirlerinde zikrettiği isimlerle bunlara bağlı olarak kurulan anlam ağlarının çözülmesi hiç de zor değildir.

4.1.1.2.1. Adlar

Erkin Vâhidov'un diğer kelime türlerine nispetle daha fazla kullandığı adlar ve bunların frekansları şöyledir:

bâr (495 defa), *gûl* (436 defa), *kòz* (372 defa), *yoq* (345 defa), *kùn* (302 defa), *can* (262 defa), *şe'r* (251 defa), *yùrak* (231 defa), *bâş* (231 defa), *âlâm* (231 defa), *yòl* (224 defa), *dùnyâ* (218 defa), *kòngil* (207 defa), *şâir* (194 defa), *qol* (191 defa), *yer* (189 defa), *el* (187 defa), *âdâm* (185 defa), *sòz* (176 defa), *iş* (174 defa), *dil* (173 defa), *yıl* (172 defa), *yâş* (172 defa), *dòst* (164 defa), *ùmr* (145 defa), *yâr* (143 defa), *yùrt* (140 defa), *hayât* (135 defa), *qalb* (132 defa), *bùkùn* (131 defa), *ışq* (126 defa), *ânâ* (126 defa), *insân* (121 defa), *xayâl* (120 defa), *cahân* (115 defa), *keça* (112 defa), *qan* (111 defa), *òşâ* (109 defa), *zâmân* (103 defa), *Matmùsâ* (103 defa), *ùy* (99 defa), *dârd* (99 defa), *vâtan* (96 defa), *tâng* (96 defa), *qız* (95 defa), *yulduz* (93 defa), *quyâş* (93 defa), *til* (91 defa), *ârzù* (91 defa), *âsmân* (89 defa), *yân* (88 defa), *âxır* (87 defa), *sùv* (86 defa), *âtâ* (85 defa), *kòk* (84 defa), *xalq* (83 defa),

erkin/Erkin (82 defa), *tùn* (81 defa), *sòng* (81 defa), *băğ* (81 defa), *şähär* (80 defa), *ärä* (79 defa), *şäh* (77 defa), *gäp* (76 defa), *Òzbek* (74 defa), *òt* (74 defa), *âq* (73 defa), *vaqt* (71 defa), *sevgi* (71 defa), *ğam* (69 defa), *bälä* (69 defa), *qâş* (68 defa), *eng* (68 defa), *tağ* (67 defa), *qışlaq* (67 defa), *äsl* (66 defa), *içrä* (65 defa), *baxt* (65 defa), *ùzrä* (64 defa), *qaläm* (64 defa), *bòl* (63 defa), *bittä* (63 defa), *kòkis* (62 defa), *haq* (62 defa), *tâmân* (61 defa), *şirin* (61 defa), *kättä* (61 defa), *rùh* (60 defa), *tùprâq* (59 defa), *neçä* (59 defa), *bähär* (59 defa), *ùzâq* (58 defa), *ğazäl* (58 defa), *bùlbùl* (58 defa), *sâç* (57 defa), *nùr* (57 defa), *zämin* (56 defa), *qulaq* (56 defa), *mehr* (56 defa), *mäyli* (56 defa), *häl* (56 defa), *däm* (56 defa), *çağ* (55 defa), *bänd* (54 defa), *äh* (54 defa), *tâş* (53 defa), *âşık* (53 defa), *yäd* (52 defa), *qânçä* (52 defa), *cäng* (51 defa), *âld* (51 defa), *yigit* (50 defa), *qadam* (50 defa), *kitab* (49 defa), *fäläk* (49 defa), *bütùn* (49 defa), *yâşlik* (48 defa), *òy* (48 defa), *hayrân* (48 defa), *paxta* (47 defa), *kòçä* (47 defa), *zât* (46 defa), *tanhâ* (46 defa), *nâm* (46 defa), *bâğır* (46 defa), *armân* (46 defa), *bârlıq* (45 defa), *yängi* (44 defa), *qıl* (44 defa), *büyük* (44 defa), *aql* (44 defa), *yaxşı* (43 defa), *tiläk* (43 defa), *òlkä* (43 defa), *keng* (43 defa), *erta* (43 defa), *bòy* (43 defa), *äziz* (43 defa), *âmân* (43 defa), *yük* (42 defa), *mehnät* (42 defa), *läb* (42 defa), *däryâ* (42 defa), *taqdir* (41 defa), *qoşıq* (41 defa), *mùhabbat* (41 defa), *dengiz* (41 defa), *âtâş* (41 defa), *zòr* (40 defa), *zâr* (40 defa), *yâlgız* (40 defa), *tarix* (40 defa), *kişi* (40 defa), *färzänd* (40 defa), *dâna* (40 defa), *ùmid* (39 defa), *iç* (39 defa), *Hind* (39 defa), *cim* (39 defa), *bas* (39 defa), *şùnçä* (38 defa), *qârä* (38 defa), *päyt* (38 defa), *näfäs* (38 defa), *bäländ* (38 defa), *ästä* (38 defa), *asr* (38 defa), *sähär* (37 defa), *oğıl* (37 defa), *mäkân* (37 defa), *gözäl* (37 defa), *dävlät* (37 defa), *bâşqa* (37 defa), *âlis* (37 defa), *yelkä* (36 defa), *quş* (36 defa), *qırq* (36 defa), *oq* (36 defa), *mùlk* (36 defa), *hâzir* (36 defa), *eski* (36 defa), *âftâb* (36 defa), *yâz* (35 defa), *tòrt* (35 defa), *teng* (35 defa), *qoy* (35 defa), *qâyda* (35 defa), *qanât* (35 defa), *qad* (35 defa), *hâl* (35 defa), *ât* (35 defa), *ârâm* (35 defa), *Taşkent* (34 defa), *tan* (34 defa), *sirä* (34 defa), *pärvâz* (34 defa), *mäclis* (34 defa), *lâl* (34 defa), *günâh* (34 defa), *dilbar* (34 defa), *dädä* (34 defa), *çäşmä* (34 defa), *çarx* (34 defa), *äzâb* (34 defa), *yırâq* (33 defa), *üst* (33 defa), *säyr* (33 defa), *sâät* (33 defa), *hicrân* (33 defa), *fürsat* (33 defa),

bâzâr (33 defa), *târ* (32 defa), *qırğaq* (32 defa), *mängü* (32 defa), *kòzgü* (32 defa), *keç* (32 defa), *imân* (32 defa), *bòläk* (32 defa), *äyb* (32 defa), *âlim* (32 defa), *yâmân* (31 defa), *xat* (31 defa), *tüş* (31 defa), *tärk* (31 defa), *qarâ* (31 defa), *pâk* (31 defa), *mehmân* (31 defa), *gödäk* (31 defa), *erk* (31 defa), *dâstân* (31 defa), *âşnâ* (31 defa), *altın* (31 defa), *xâtin* (30 defa), *xâlâs* (30 defa), *tândir* (30 defa), *qısmât* (30 defa), *eşäk* (30 defa), *âzâd* (30 defa), *ävvâl* (30 defa), *ädâ* (30 defa), *yâlgân* (29 defa), *uyqu* (29 defa), *üstâz* (29 defa), *tòy* (29 defa), *tirik* (29 defa), *şâm* (29 defa), *râst* (29 defa), *qul* (29 defa), *Özbekistân* (29 defa), *isyân* (29 defa), *cânân* (29 defa), *zärrä* (28 defa), *yarıq* (28 defa), *tinç* (28 defa), *täbiät* (28 defa), *saz* (28 defa), *qâğâz* (28 defa), *örtä* (28 defa), *Näzrül İslâm* (28 defa), *Navâiy* (28 defa), *mây* (28 defa), *küy* (28 defa), *fidâ* (28 defa), *Färgânä* (28 defa), *çämân* (28 defa), *äslâ* (28 defa), *üfq* (27 defa), *sâhil* (27 defa), *pül* (27 defa), *oğlân* (27 defa), *lâlâ* (27 defa), *hüsn* (27 defa), *häväs* (27 defa), *çin* (27 defa), *âyân* (27 defa), *ârt* (27 defa), *vâsl* (26 defa), *ümmân* (26 defa), *tâle* (26 defa), *küç* (26 defa), *kiprik* (26 defa), *ilâc* (26 defa), *fıkr* (26 defa), *çal* (26 defa), *bärg* (26 defa), *Bâbürr* (26 defa), *zâr* (25 defa), *xatâ* (25 defa), *toğrı* (25 defa), *temir* (25 defa), *taxt* (25 defa), *şâd* (25 defa), *qadr* (25 defa), *lâhzä* (25 defa), *kemä* (25 defa), *färyâd* (25 defa), *ertäk* (25 defa), *diyâr* (25 defa), *dâğ* (25 defa), *bünçä* (25 defa), *bälâlik* (25 defa), *âvâz* (25 defa), *ârtıq* (25 defa), *xuş* (24 defa), *tòlqın* (24 defa), *sävdä* (24 defa), *sâkin* (24 defa), *närsä* (24 defa), *kòkräk* (24 defa), *keräk* (24 defa), *ilm* (24 defa), *ğunça* (24 defa), *güşän* (24 defa), *fazâ* (24 defa), *âqşâm* (24 defa), *âlâv* (24 defa), *âğız* (24 defa), *âdämzâd* (24 defa), *qudrät* (23 defa), *qarşı* (23 defa), *qar* (23 defa), *òlim* (23 defa), *näcât* (23 defa), *kündüz* (23 defa), *dälä* (23 defa), *bâis* (23 defa), *âz* (23 defa), *ân* (23 defa), *xızmat* (22 defa), *ün* (22 defa), *şavq* (22 defa), *şähr* (22 defa), *qurbân* (22 defa), *qaysi* (22 defa), *häyrät* (22 defa), *häyacân* (22 defa), *dähşät* (22 defa), *cây* (22 defa), *bây* (22 defa), *âyâl* (22 defa), *ävlâd* (22 defa), *âtrâf* (22 defa), *âsân* (22 defa), *âdât* (22 defa), *zavq* (21 defa), *yaqın* (21 defa), *yânglıq* (21 defa), *tiriklik* (21 defa), *tämâm* (21 defa), *şâdlik* (21 defa), *sır* (21 defa), *savâl* (21 defa), *niyät* (21 defa), *nälä* (21 defa), *nâgâh* (21 defa), *mübâräk* (21 defa), *mäskän* (21 defa), *hämişä* (21 defa), *häcr* (21 defa), *düşmân* (21 defa),

dävrân (21 defa), *bälâ* (21 defa), *âppâq* (21 defa), *ûluğ* (20 defa), *tâlâ* (20 defa), *şûkûh* (20 defa), *sâhra* (20 defa), *sâdâ* (20 defa), *sââdât* (20 defa), *qış* (20 defa), *nihâyât* (20 defa), *nâdân* (20 defa), *macnûn* (20 defa), *hirs* (20 defa), *dehqan* (20 defa), *dävâ* (20 defa), *dâhâ* (20 defa), *dâftâr* (20 defa), *dâd* (20 defa), *cûdâ* (20 defa), *cûdâ* (20 defa), *câmâl* (20 defa), *câfâ* (20 defa), *bûlût* (20 defa), *bel* (20 defa), *beçâra* (20 defa), *bändä* (20 defa)

Erkin Vâhidov'un kullandığı kelimelerin frekanslarıyla, estetik yönelişi ve lirik dünyasını ifade etmek amacıyla kullandığı kavramlar birbiriyle mütenasip görünmektedir. Öyleki Vâhidov'un 62 şiirinde tema olarak işlediği aşk, sevgi, sevgili, seven ve beşerî güzellikle ilgili doğrudan ve dolaylı olarak kullandığı kelimelerin toplam frekansı 4.493'tür. Bunlar içinde sevgi ve sevmekle doğrudan ilgili olan kelimelerin yanı sıra güzellikle doğrudan veya dolaylı olarak alâkalı kelimelerin tek tek sıklıkları şöyledir:

kòngil (207 defa), *dil* (173 defa), *mehr* (56 defa), *sevgi* (71 defa), *mùhabbat* (41 defa), *ışq* (126 defa), *yâr* (143 defa), *cânân* (29 defa), *gözâl* (37 defa), *dilbar* (34 defa), *qattâl* (10 defa), *dilârâ* (11 defa), *pârivâş* (10 defa), *dilrabâ* (11 defa), *qalb* (132 defa), *yûrak* (231 defa), *âşık* (53 defa), *gûl* (436 defa), *kòz* (372 defa), *can* (262 defa), *söz* (176 defa), *ârzû* (91 defa), *şirin* (61 defa), *qız* (95 defa), *dòst* (164 defa), *sâç* (57 defa), *âhl* (54 defa), *bâğır* (46 defa), *bòy* (43 defa), *lâb* (42 defa), *âtâş* (41 defa), *zâr* (40 defa), *yâlgız* (40 defa), *âftâb* (36 defa), *lâl* (34 defa), *hicrân* (33 defa), *fûrsat* (33 defa), *lâlâ* (27 defa), *kiprik* (26 defa), *şâd* (25 defa), *ğunça* (24 defa), *gûlşân* (24 defa), *âğız* (24 defa), *cûdâ* (20 defa), *câfâ* (20 defa), *bel* (20 defa), *visâl* (19 defa), *vâfâ* (19 defa), *şâfqat* (19 defa), *sùhbat* (19 defa), *sânâm* (19 defa), *qılıç* (18 defa), *âhû* (18 defa), *fıraç* (14 defa), *intizâr* (13 defa), *taraç* (11 defa), *pârişân* (11 defa), *zûlf* (10 defa), *sùlûv* (10 defa), *ayrılıç* (10 defa), *giryân* (10 defa), *ğam* (69 defa), *bûlbûl* (58 defa), *bänd* (54 defa), *taqdir* (41 defa), *ûmid* (39 defa), *qad* (35 defa), *âzâb* (34 defa), *xâtin* (30 defa), *sâvdâ* (24 defa), *şâdlık* (21 defa), *nâlâ* (21 defa), *hûsn* (27 defa), *bârg* (26 defa), *Mâcnûn/ mâcnûn* (20 defa), *câmâl* (20 defa), *xandâ* (15 defa), *tuyğu* (18 defa), *âğgân* (11 defa), *câdû* (10 defa).

Aşk ve sevgi konularını ele aldığı şiirlerinde “aşk” ve “sevgi” kelimelerini birçok yerde birbirinin muadili olarak kullanmış, bunları birbirinden ayırıcı bir çizgi koymamıştır. Vâhidov söz konusu şiirlerinde, aşkın ve sevginin ne olduğunu tarif etmiş; aşka tutulmuş olanın başına neler geldiğini ve âşıkların hâlini anlatmıştır. Bunların yanı sıra bu konuları işlediği şiirlerinde, aşk ve sevginin devasının ne olduğunu da göstermeye çalışmıştır. Erkin Vâhidov’un şiirlerinin çoğuna hâkim olan lirik duyuş ve ifade tarzı, aşk şiirlerinde kendini daha çok hissettirir. Siyasî hadiselerin ortaya koyduğu gündemle insan ve cemiyet meseleleriyle uğraşırken hiçbir zaman lirik hassasiyetini ve aşk duygularını şiirlerine konu edinmekten geri durmamıştır. Klâsik edebiyatın aşk motiflerinin, estetik örgü ve duyuş tarzının neo-klâsik örneklerini veren Vâhidov, bunların dışında ise geleneksel aşk estetiğinin ortak unsurlarından faydalanmak suretiyle modern aşk şiirleri de yazmıştır. Şair, birçok şiirinde aşkı ve doğal olarak da sevgiliyi olağanüstü derecede yüceltir. Onun bu tavrı, bir sevgili ve aşk estetiği yaratmak gâilesinde olması ve bunu yaparken Özbek kadınlarının içinde bulunduğu sıkıntılı durumlara ve kaderlerindeki talihsizliklere karşı gösterilen şairane bir muhayyile tepkisi olarak değerlendirilebilir. Erkin Vâhidov’un şiirlerinde bu konuları işlemesi, onun özellikle romantik bir aşk şairi, bir sevgi ve bir gönül adamı olduğu intibasını uyandırmaktadır. Söz konusu şiirlerinde pek coşkun ve taşkın bir üslûp kullanmış, aşk ve sevgi konulu şiirlerinde son derece tatlı, zarif fakat içli ve yürekten seslenmiştir. Aşk konusunda geleneğe bağlı kalan Vâhidov, aşkı kaderin kalbe oynadığı yaman bir oyun telâkki eder.

Vâhidov, aşk ve sevgi konulu şiirlerinin çoğunda aşkla tabiatı birlikte işlemiş, tabiat güzellikleri ile aşk duygusunu özdeşleştirmiş, tabiatın temiz sinesinde sevgilisi ile birlikte baş başa geçirebileceği anları tahayyül etmiştir. Aşkla tabiatı bazen tam anlamıyla özdeşleştiren şair, güzel bir ilkbahar sabahının pırıltılı güneşi altında, su kenarlarında, bahçelerde ve mavi göğün altında yaşanan aşk tasvirleri yapar.

Erkin Vâhidov'un şiirlerinde kullandığı bazı kelimelerin frekansı onun düşünce ve ruh yapısındaki değişme ve tereddütlerin yanı sıra bazen bedbin bir psikolojiye büründüğüne de işaret etmektedir. Sovyet rejiminin ortaya koyduğu esaslara inanması, rejimin vaad ettiklerinin tam aksi istikamette gerçekleşmesi, baskı altındaki bir entelektüelin ümit ve ümitsizlik arasındaki geliş gidişleri, birbirine zıt kelimelerin yakın frekansta kullanılmasıyla ortaya çıkmaktadır:

bâr (495 defa), *yoq* (345 defa), *kùn* (302 defa), *bâş* (231 defa), *yòl* (224 defa), *qol* (191 defa), *el* (187 defa), *âdām* (185 defa), *iş* (174 defa), *yâş* (172 defa), *ûmr* (145 defa), *yûrt* (140 defa), *bûkùn* (131 defa), *xayâl* (120 defa), *keça* (112 defa), *qan* (111 defa), *zāmān* (103 defa), *dârd* (99 defa), *ûy* (99 defa), *vâtan* (96 defa), *tāng* (96 defa), *quyâş* (93 defa), *âxır* (87 defa), *xalq* (83 defa), *tùn* (81 defa), *erkin* (82 defa), *gâp* (76 defa), *ôt* (74 defa), *qâş* (68 defa), *baxt* (65 defa), *haq* (62 defa), *rûh* (60 defa), *tûprâq* (59 defa), *cāng* (51 defa), *yigit* (50 defa), *òy* (48 defa), *armān* (46 defa), *bârlıq* (45 defa), *yāngi* (44 defa), *òlkā* (43 defa), *erta* (43 defa), *āmān* (43 defa), *yûk* (42 defa), *mehnāt* (42 defa), *cim* (39 defa), *âlis* (37 defa), *dâvlāt* (37 defa), *oq* (36 defa), *mûlk* (36 defa), *eski* (36 defa), *qoy* (35 defa), *târ* (32 defa), *keç* (32 defa), *imān* (32 defa), *âyb* (32 defa), *tûş* (31 defa), *qarâ* (31 defa), *yāmān* (31 defa), *târk* (31 defa), *pâk* (31 defa), *erk* (31 defa), *qısmāt* (30 defa), *qul* (29 defa), *yâlğân* (29 defa), *uyqu* (29 defa), *tirik* (29 defa), *şām* (29 defa), *isyân* (29 defa), *zârrā* (28 defa), *tinç* (28 defa), *ûfq* (27 defa), *pûl* (27 defa), *çin* (27 defa), *kûç* (26 defa), *tâle* (26 defa), *fıkr* (26 defa), *bâbûr* (26 defa), *xatâ* (25 defa), *toğrı* (25 defa), *qadr* (25 defa), *fâryâd* (25 defa), *âvâz* (25 defa), *ârtıq* (25 defa), *tòlqın* (24 defa), *xuş* (24 defa), *kerāk* (24 defa), *ilm* (24 defa), *âqşâm* (24 defa), *qudrāt* (23 defa), *òlim* (23 defa), *nâcât* (23 defa), *hâyrāt* (22 defa), *qurbân* (22 defa), *hâyacân* (22 defa), *dâhşāt* (22 defa), *xızmat* (22 defa), *dälä* (23 defa), *bây* (22 defa), *âvlâd* (22 defa), *sır* (21 defa), *savâl* (21 defa), *niyât* (21 defa), *düşmân* (21 defa), *dâvrân* (21 defa), *ûluğ* (20 defa), *sâhra* (20 defa), *sââdât* (20 defa), *nâdân* (20 defa), *dâd* (20 defa), *beçâra* (20 defa), *sahib* (19 defa), *devâna* (19 defa), *âğır* (19 defa), *şârt* (18 defa), *qâdir*

(18 defa), *qabir* (18 defa), *kòhnä* (18 defa), *ùygâq* (17 defa), *begâna* (17 defa), *cävâb* (17 defa), *âzâr* (16 defa), *âvârä* (16 defa), *äsäb* (16 defa), *äççiq* (16 defa), *âgâh* (16 defa), *zindân* (16 defa), *ädälät* (17 defa), *sùkùnät* (16 defa), *zùlm* (15 defa), *zähmät* (15 defa), *mùz* (15 defa), *şòr* (15 defa), *mùşkül* (15 defa), *muqaddäs* (15 defa), *istiqbâl* (15 defa), *haqiqat* (15 defa), *tez* (15 defa), *ter* (15 defa), *täläş* (15 defa), *säbâq* (15 defa), *keyin* (15 defa), *gädä* (15 defa), *daşt* (15 defa), *çet* (15 defa), *bùn* (15 defa), *şòrlik* (14 defa), *hùkm* (14 defa), *baxtli* (14 defa), *ğafilät* (14 defa), *ğayrät* (14 defa), *hälâvät* (14 defa), *nidä* (13 defa), *âmäd* (13 defa), *şùkr* (13 defa), *kùz* (13 defa), *cännät* (13 defa), *bedâr* (13 defa), *bärdäş* (13 defa), *âciz* (13 defa), *zùlmät* (12 defa), *òyin* (12 defa), *òrin* (12 defa), *nävbät* (12 defa), *minbär* (12 defa), *âqıl* (12 defa), *beâmân* (12 defa), *âdil* (12 defa), *sâya* (12 defa), *sekin* (12 defa), *täşnä* (12 defa), *bòrân* (12 defa), *sabât* (11 defa), *hälâl* (12 defa), *râzı* (11 defa), *qarz* (11 defa), *qalqân* (11 defa), *pölät* (11 defa), *pâyân* (11 defa), *mäzlüm* (11 defa), *fıǵân* (11 defa), *fâyda* (11 defa), *e'tiqâd* (11 defa), *âfät* (11 defa), *yòlçı* (11 defa), *yıraq* (11 defa), *äfsânä* (11 defa), *zâlim* (10 defa), *tuǵyân* (10 defa), *äks* (10 defa), *beşäfqat* (10 defa), *qıynâq* (10 defa), *qızıq* (10 defa), *râşk* (10 defa), *sâddä* (10 defa), *sevinç* (10 defa), *nifâq* (10 defa), *mùmkin* (10 defa), *lâçın* (10 defa), *küräş* (10 defa), *iz* (10 defa), *iztirâb* (10 defa), *ilticâ* (10 defa), *ilâh* (10 defa), *bòyin* (10 defa), *fikrät* (10 defa), *ıqbâl* (10 defa).

Bu kelimeler, Erkin Vâhidov'un fikir ve ruh dünyasındaki değişme ve tereddütlerin âdeta ipuçları gibidir. Vâhidov'un sovyet ideolojisinin uyguladığı baskıyı, topluma yabancılaşan aydınları, sovyet rejiminin yaratmaya çalıştığı insan tipini ve toplumdaki bozulmayı 65 şiirine konu etmesi de bu durumu doğrulayıcı mahiyettedir. Erkin Vâhidov'un hayatı, yaşadığı devir gibi farklı tezahürlerin tesiri altında kalmıştır. Çocuk düşüncesiyle neden yapıldığını anlayamadığı II. Dünya Savaşının sıkıntılı günleri, sovyet rejiminin hâkimiyet kurmak amacıyla baskı ve zulüm uyguladığı dönemi, perestroyka ve glastnost (açıklık ve yeniden yapılanma) süreci sonrasında Sovyetler Birliği'nin dağılmasını ve görmeyi arzuladığı bağımsız Özbekistan'ın kuruluş dönemini bizzat yaşayan Erkin Vâhidov'un kelime dünyasına, bu süreçlerdeki

sosyal ve siyasî hadiselerin aksettiği görülür. Hakikî değerleri metin içerisinde olmakla birlikte dramatik ve trajik tedariklerle felâket ve ümitsizlik atmosferinin göstergesi mahiyetindeki kelimelerin toplam frekanslarının yüksekliği dikkat çekicidir. Ancak yine de Erkin Vâhidov, göz yaşı döken ve ölümden korkar bir hâlde ve hatta marazî bir psikoloji içinde değildir. Bu kelimeler ve bunların delâlet ettikleri kavram ve anlamlar, şairin ruhundaki ferdî, millî ve beşerî hassasiyetleri ve endişeleri gösterir. Kullandığı kelimelerle ferdî olarak dramatik bir idrâki ortaya koyan Vâhidov, felsefî düşünceleriyle lirizmi kaynaştırma temayülü gösterir. Şairin aşk ve sevgi şairi olmasının yanı sıra düşünce, hürriyet ve hayal şairi olduğunu söylemek de mümkündür.

Erkin Vâhidov'un şiirlerinden ortaya çıkan bir başka hususiyet ise, milletin çektiği sıkıntılara rağmen ortaya koyduğu "iyimser ve ümitli" tavidir. Vâhidov'un kullandığı sembolik mânâda hayat, merhamet, saygı, ümit, ışık, hayal, kurtuluş, birlik, hürriyet, hâkimiyet, arzu, sezgi, dostluk, hayatın çocukluk ve gençlik dönemi, tabiat ve bahar duyguları gibi kavramlara delâlet eden kelimelerin frekansı oldukça yüksektir. Bu kelimeler ve frekansları şöyledir:

yulduz (93 defa), *til* (91 defa), *âsmân* (89 defa), *yân* (88 defa), *sûv* (86 defa), *âtâ* (85 defa), *kök* (84 defa), *bâğ* (81 defa), *şâhâr* (80 defa), *âq* (73 defa), *vaqt* (71 defa), *bâlâ* (69 defa), *tag* (67 defa), *içrâ* (65 defa), *qalâm* (64 defa), *kökis* (62 defa), *kättâ* (61 defa), *bâhâr* (59 defa), *ûzâq* (58 defa), *nûr* (57 defa), *zâmin* (56 defa), *dâm* (56 defa), *bând* (54 defa), *tâş* (53 defa), *qadam* (50 defa), *kitab* (49 defa), *fâlâk* (49 defa), *yâşlik* (48 defa), *hayrân* (48 defa), *zât* (46 defa), *nâm* (46 defa), *büyük* (44 defa), *yaxşı* (43 defa), *tilâk* (43 defa), *keng* (43 defa), *âziz* (43 defa), *dâryâ* (42 defa), *zôr* (40 defa), *tarix* (40 defa), *fârzând* (40 defa), *kişi* (40 defa), *dâna* (40 defa), *päyt* (38 defa), *nâfäs* (38 defa), *bäländ* (38 defa), *asr* (38 defa), *oğıl* (37 defa), *yâz* (35 defa), *teng* (35 defa), *qanât* (35 defa), *hâl* (35 defa), *ât* (35 defa), *ârâm* (35 defa), *pârvâz* (34 defa), *mâclis* (34 defa), *günâh* (34 defa), *çäşmä* (34 defa), *çarx* (34 defa), *yırâq* (33 defa), *sâât* (33 defa), *säyr* (33 defa), *üst* (33 defa), *bâzâr* (33 defa), *mängü* (32 defa), *közgü* (32 defa), *âlim* (32 defa), *xat* (31 defa), *mehmân* (31

defa), *gödäk* (31 defa), *dâstân* (31 defa), *altın* (31 defa), *âşnâ* (31 defa), *xâlâs* (30 defa), *âzâd* (30 defa), *ädâ* (30 defa), *tòy* (29 defa), *yarıq* (28 defa), *tinç* (28 defa), *täbiät* (28 defa), *küy* (28 defa), *çämân* (28 defa), *oğlân* (27 defa), *häväs* (27 defa), *äyân* (27 defa), *ârt* (27 defa), *ümmân* (26 defa), *ilâc* (26 defa), *zâr* (25 defa), *temir* (25 defa), *taxt* (25 defa), *diyâr* (25 defa), *bälâlik* (25 defa), *fazâ* (24 defa), *âlâv* (24 defa), *âdämzâd* (24 defa), *kündüz* (23 defa), *ân* (23 defa), *şavq* (22 defa), *şähr* (22 defa), *yaqın* (21 defa), *tiriklik* (21 defa), *nâgâh* (21 defa), *niyât* (21 defa), *mübâräk* (21 defa), *âppâq* (21 defa), *tâlâ* (20 defa), *şüküh* (20 defa), *nihâyât* (20 defa), *hırs* (20 defa), *dehqan* (20 defa), *dävâ* (20 defa), *dähâ* (20 defa), *bülüt* (20 defa), *xayr* (19 defa), *şû'lâ* (19 defa), *qatrâ* (19 defa), *qatâr* (19 defa), *külgü* (19 defa), *häykäl* (19 defa), *âyâq* (19 defa), *zührâ* (18 defa), *ükä* (18 defa), *şaxmat* (18 defa), *quvânç* (18 defa), *qoyn* (18 defa), *bärâbär* (18 defa), *âzâl* (18 defa), *âydın* (18 defa), *âliy* (18 defa), *äkä* (18 defa), *ülfât* (17 defa), *säyyâra* (17 defa), *sâdıq* (17 defa), *quçâq* (17 defa), *padşâ* (17 defa), *devân* (17 defa), *dävr* (17 defa), *çirâq* (17 defa), *xabâr* (16 defa), *vücüd* (16 defa), *tâc* (16 defa), *sälâm* (16 defa), *râhat* (16 defa), *nihâl* (16 defa), *kâinât* (16 defa), *bâqıy* (16 defa), *timsâl* (15 defa), *mâviy* (15 defa), *mağrûr* (15 defa), *mânzil* (15 defa), *baxş* (15 defa), *âbâd* (15 defa), *ülkân* (14 defa), *icâd* (14 defa), *hürmât* (14 defa), *ziyâ* (13 defa), *yengi* (13 defa), *xân* (13 defa), *täkrâr* (13 defa), *şamâl* (13 defa), *şäfaq* (13 defa), *säfâr* (13 defa), *râis* (13 defa), *qutluq* (13 defa), *kämâl* (13 defa), *hür* (13 defa), *döstlik* (13 defa), *çeçäk* (13 defa), *kärvân* (12 defa), *hilâl* (12 defa), *hikmât* (12 defa), *hisâb* (12 defa), *dür* (12 defa), *birâdâr* (12 defa), *şâx* (11 defa), *sültân* (11 defa), *nürli* (11 defa), *märtäbä* (11 defa), *mängülik* (11 defa), *mämläkät* (11 defa), *mâh* (11 defa), *ğurûr* (11 defa), *tayyâr* (10 defa), *tâq* (10 defa), *şân* (10 defa), *sevinç* (10 defa), *särây* (10 defa), *qayta* (10 defa), *maqsad* (10 defa), *äks* (10 defa), *bâğbân* (10 defa), *älvân* (10 defa), *ıqbâl* (10 defa). Bu kelimeler, Erkin Vâhidov'un bunlarla ilgili kavramlara büyük önem verdiğini göstermenin yanı sıra lirik dünyasını oluşturan mihenk taşlarını da işaret etmektedir.

Erkin Vâhidov'un şiirlerinde leksikolojik olarak dikkati çeken bir başka husus ise hürriyet, insan hakları ve istiklâl kavramlarını ifade etmek amacıyla kullandığı kelimelerin frekans dereceleridir. Bunlar, frekanslarına göre şöyledir: *yer* (189 defa), *el* (187 defa), *söz* (176 defa), *yıl* (172 defa), *yurt* (140 defa), *ânâ* (126 defa), *insân* (121 defa), *xayâl* (120 defa), *cahân* (115 defa), *keça* (112 defa), *zâmân* (103 defa), *dârd* (99 defa), *vâtan* (96 defa), *quyâş* (93 defa), *ârzü* (91 defa), *âsmân* (89 defa), *âtâ* (85 defa), *kök* (84 defa), *xalq* (83 defa), *erkin* (82 defa), *tûn* (81 defa), *şâhâr* (80 defa), *şâh* (77 defa), *tağ* (67 defa), *tanhâ* (46 defa), *armân* (46 defa), *bârlıq* (45 defa), *âmân* (43 defa), *yük* (42 defa), *mehnât* (42 defa), *taqdir* (41 defa), *dengiz* (41 defa), *dâvlât* (37 defa), *mâkân* (37 defa), *ârâm* (35 defa), *dâdâ* (34 defa), *böläk* (32 defa), *imân* (32 defa), *yâmân* (31 defa), *târk* (31 defa), *qarâ* (31 defa), *erk* (31 defa), *xâlâs* (30 defa), *eşäk* (30 defa), *âzâd* (30 defa), *yâlgân* (29 defa), *uyqu* (29 defa), *töy* (29 defa), *tirik* (29 defa), *qul* (29 defa), *râst* (29 defa), *isyân* (29 defa), *tinç* (28 defa), *fidâ* (28 defa), *üfq* (27 defa), *pül* (27 defa), *hüsn* (27 defa), *bâbûr* (26 defa), *xatâ* (25 defa), *toğrı* (25 defa), *färyâd* (25 defa), *dâğ* (25 defa), *kökräk* (24 defa), *bâis* (23 defa), *ün* (22 defa), *âsân* (22 defa), *âdât* (22 defa), *sır* (21 defa), *savâl* (21 defa), *nâlâ* (21 defa), *hâcr* (21 defa), *bülût* (20 defa), *yât* (19 defa), *âyâq* (19 defa), *tâmçi* (18 defa), *tûrfâ* (18 defa), *sâf* (18 defa), *qılıç* (18 defa), *qabir* (18 defa), *mûdâm* (18 defa), *cism* (18 defa), *şâyda* (17 defa), *devâr* (17 defa), *devân* (17 defa), *yanıq* (16 defa), *tälâş* (15 defa), *müz* (15 defa), *müşkül* (15 defa), *muqaddäs* (15 defa), *istiqbâl* (15 defa), *haqiqat* (15 defa), *gâdâ* (15 defa), *çet* (15 defa), *bün* (15 defa), *zinhâr* (14 defa), *şörlük* (14 defa), *qayğuş* (14 defa), *peşanâ* (14 defa), *mârd* (14 defa), *ğubar* (14 defa), *âqıbat* (14 defa), *vâyran* (13 defa), *üzün* (13 defa), *tik* (13 defa), *qasd* (13 defa), *pârişanlık* (13 defa), *işânç* (13 defa), *râhmât* (12 defa), *qâyâ* (12 defa), *kiçik* (12 defa), *kâft* (12 defa), *hisâb* (12 defa), *hâlâl* (12 defa), *xalâyıq* (11 defa), *nâf* (11 defa), *mängülik* (11 defa), *mâmlâkât* (11 defa), *mâzlüm* (11 defa), *kelâcäk* (11 defa), *izhar* (11 defa), *imkân* (11 defa), *fiğân* (11 defa), *âral* (11 defa), *virüs* (10 defa), *zâlim* (10 defa), *âfât* (11 defa), *tuğyân* (10 defa), *türmüş* (10 defa), *çoqqı* (10 defa), *bâhânâ* (10 defa), *çöl* (10 defa).

Erkin Vâhidov'un şiirlerinde kullandığı bazı kelimeler ve bunlara ait frekanslar, onun geniş bir mekânı ortaya koyduğunu göstermektedir:

âläm (231 defa), *yöl* (224 defa), *dünyâ* (218 defa), *yer* (189 defa), *yürt* (140 defa), *cahân* (115 defa), *vâtan* (96 defa), *yulduz* (93 defa), *quyâş* (93 defa), *âsmân* (89 defa), *kök* (84 defa), *bâğ* (81 defa), *şähär* (80 defa), *tag* (67 defa), *qışlaq* (67 defa), *tâmân* (61 defa), *zâmin* (56 defa), *fälâk* (49 defa), *tanhâ* (46 defa), *ölkä* (43 defa), *keng* (43 defa), *böy* (43 defa), *dengiz* (41 defa), *hind* (39 defa), *mäkân* (37 defa), *taşkent* (34 defa), *çarx* (34 defa), *üst* (33 defa), *bâzâr* (33 defa), *qırğaq* (32 defa), *özbekistân* (29 defa), *färğânä* (28 defa), *çämân* (28 defa), *üfq* (27 defa), *sâhil* (27 defa), *diyâr* (25 defa), *gölşân* (24 defa), *yaqın* (21 defa), *mäskän* (21 defa), *sähra* (20 defa), *päst* (19 defa), *mäydân* (19 defa), *zührâ* (18 defa), *âliy* (18 defa), *säyyâra* (17 defa), *şärqiy* (16 defa), *dânışqışlâq* (16 defa), *türkistan* (15 defa), *şarq* (15 defa), *mänzil* (15 defa), *eşik* (14 defa), *hindistân* (13 defa), *vâdiy* (12 defa), *örin* (12 defa), *ormân* (11 defa), *âstâna* (11 defa), *âral* (11 defa), *särây* (10 defa).

Erkin Vâhidov şiirlerinde zaman, tabiat ve mevsimle ilgili kelimeleri de mecazî ve temsilî bir anlamda sık kullanmaktadır. Bu kelimeler ve frekans dereceleri *kün* (302 defa), *ümr* (145 defa), *hayât* (135 defa), *keça* (112 defa), *zämân* (103 defa), *täng* (96 defa), *tün* (81 defa), *vaqt* (71 defa), *bähâr* (59 defa), *çâğ* (55 defa), *erta* (43 defa), *päyt* (38 defa), *asr* (38 defa), *sähär* (37 defa), *hâzir* (36 defa), *hâl* (35 defa), *tan* (34 defa), *sâât* (33 defa), *keç* (32 defa), *ävval* (30 defa), *lâhzä* (25 defa), *kündüz* (23 defa), *ân* (23 defa), *nâgâh* (21 defa), *dävrân* (21 defa), *fäsl* (19 defa), *dävr* (17 defa), *tez* (15 defa), *keyin* (15 defa), *nâgähân* (14 defa), *xâl* (13 defa), *şäfaq* (13 defa), *bäyräm* (11 defa), *yıl* (172 defa), *bähâr* (59 defa), *däm* (56 defa), *yâz* (35 defa), *ârâm* (35 defa), *täbiät* (28 defa), *ümmân* (26 defa), *bärg* (26 defa), *ğunça* (24 defa), *gölşân* (24 defa), *âqşâm* (24 defa), *dävâm* (19 defa), *piyalä* (18 defa), *dâimâ* (16 defa), *üzüm* (14 defa), *sämâ* (12 defa), *ormân* (11 defa) şeklindedir.

Erkin Vâhidov'un kullandığı isimlere bakılınca, onun “gören, duyan, seven; hayal dünyası güçlü, aşka ve estetiğe önem veren fakat aynı zamanda büyük acılar, kaygılar yaşayan” bir şair olduğu görülmektedir. Şairin, hürriyet ve istiklâl kavramlarına ayrı bir önem verirken, aynı zamanda onun sosyal meseleleri de öncelikli olarak ele aldığı görülmektedir. Hayatı bir bütün olarak algılayan Vâhidov dünyayı, ülkesini ve bunlara dair problemleri sadece tespit etmekle kalmaz, bunların çözümü için çareler de gösterir. Vâhidov'a göre her türlü problemin çözümünü, inandıkları uğrunda mücadele eden çalışkan insan tipi gerçekleştirecektir. Yaşadığı dönemi anlama ve yargılama gayretinde olan Erkin Vâhidov, bazen yaşadığı dönemin insanların vurdumduymazlığından, şahsî menfaatlerinin peşinde koşmasından, hatta kendi çıkarları uğrunda halkın istikbâlini karartmaya çalışanlardan şikâyetçidir.

4.1.1.2.2. Sıfatlar

Erkin Vâhidov'un isim ve fiillerden sonra kullandığı kelimeler arasında frekansı yüksek olan diğer kelime türü sıfatlardır. Şair, farklı 707 sıfatı toplam olarak 8.569 defa kullanmıştır. Bu sıfatlar ve frekansları şöyledir:

bir (1.017 defa), *bü* (902 defa), *ü* (740 defa), *här* (223 defa), *heç* (185 defa), *köp* (153 defa), *ikki* (137 defa), *törä* (130 defa), *qara* (125 defa), *oşä* (109 defa), *kättä* (104 defa), *şül* (88 defa), *ây* (86 defa), *erkin* (82 defa), *âlis* (78 defa), *târ* (78 defa), *bäländ* (77 defa), *bärçä* (75 defa), *qırk* (75 defa), *âq* (73 defa), *beş* (70 defa), *qay* (65 defa), *nimä* (64 defa), *yâmân* (63 defa), *şirin* (61 defa), *neçä* (59 defa), *keng* (52 defa), *qânçä* (52 defa), *bütün* (50 defa), *qançä* (50 defa), *ön* (49 defa), *âz* (46 defa), *büyük* (46 defa), *yırâq* (44 defa), *bây* (43 defa), *âppâq* (41 defa), *âliy* (40 defa), *dâna* (40 defa), *ilk* (40 defa), *yâlgız* (40 defa), *uç* (39 defa), *âçiq* (37 defa), *gözäl* (37 defa), *eski* (36 defa), *hâzir* (36 defa), *mâviy* (35 defa), *teng* (35 defa), *yetti* (35 defa), *lâl* (34 defa), *yâlgân* (33 defa), *bevâfä* (32 defa), *altın* (31 defa), *âşnâ* (31 defa), *erk* (31 defa), *gödäk* (31 defa), *pâk* (31 defa), *âzâd* (30 defa), *hämmä* (29 defa), *râst* (29 defa), *tirik* (29 defa), *tinç* (28 defa), *yaruq* (28 defa), *âsân* (27 defa), *säkkiz* (27 defa), *qandäy* (26 defa), *bünçä* (25 defa), *şäd* (25 defa), *toğrı* (25

defa), *âlâv* (24 defa), *qaysi* (22 defa), *yigirmä* (22 defa), *birinçi* (21 defa),
bündâq (21 defa), *beçâra* (20 defa), *cüdä* (20 defa), *nâdân* (20 defa), *qızıl* (20
 defa), *âğır* (19 defa), *yârim* (19 defa), *âydın* (18 defa), *sâdıq* (17 defa), *şäydä*
 (17 defa), *üyğâq* (17 defa), *äççi* (16 defa), *çeksiz* (16 defa), *kiçkinä* (16
 defa), *şärqiy* (16 defa), *yanıq* (16 defa), *âşinâ* (15 defa), *bündäy* (15 defa),
çet (15 defa), *mağrur* (15 defa), *muqaddäs* (15 defa), *müz* (15 defa), *öttiz* (15
 defa), *üzün* (15 defa), *yâş* (15 defa), *baxtli* (14 defa), *birâv* (14 defa), *ğäflät*
 (14 defa), *heç bir* (14 defa), *şörlük* (14 defa), *ülkän* (14 defa), *âciz* (13 defa),
qutluq (13 defa), *tik* (13 defa), *väyrän* (13 defa), *yetmiş* (13 defa), *âdil* (12
 defa), *âltmış* (12 defa), *âqıl* (12 defa), *birginä* (12 defa), *ezgü* (12 defa),
gülgün (12 defa), *täşnâ* (12 defa), *keksä* (11 defa), *kiçik* (11 defa), *nürli* (11
 defa), *pärişân* (11 defa), *säksân* (11 defa), *seksân* (11 defa), *sevgän* (11
 defa), *tâza* (11 defa), *töluq/töliq* (11 defa), *bä'zi* (10 defa), *giryân* (10 defa),
oşâl (10 defa), *qısqa* (10 defa), *a'lâ* (9 defa), *aqli* (9 defa), *ârıq* (9 defa),
million (9 defa), *tınıq* (9 defa), *tütqun* (9 defa), *bòş* (8 defa), *mehribân* (8
 defa), *òktäm* (8 defa), *qulluq* (8 defa), *sarıq* (8 defa), *sâvuq* (8 defa), *şâdân* (8
 defa), *şox* (8 defa), *toqqız* (8 defa), *ârif* (7 defa), *ätläs* (7 defa), *çâräk* (7 defa),
milliard (7 defa), *tengsiz* (7 defa), *törttä* (7 defa), *xandân* (7 defa), *yetim* (7
 defa), *yıllık* (7 defa), *âlâvli* (6 defa), *ârzân* (6 defa), *âzginä* (6 defa), *bekâr* (6
 defa), *bepâyân* (6 defa), *biyrân* (6 defa), *cäfâkâş* (6 defa), *câhil* (6 defa), *cın*
 (6 defa), *därdli* (6 defa), *ming* (6 defa), *minginçi* (6 defa), *quvnâq* (6 defa),
tütün (6 defa), *yüksäk* (6 defa), *zängâr* (6 defa), *âmânät* (5 defa), *âylik* (5
 defa), *äzäli* (5 defa), *baxtsiz* (5 defa), *behüdä* (5 defa), *böz* (5 defa), *çirây* (5
 defa), *dähşätli* (5 defa), *egik* (5 defa), *härâm* (5 defa), *mähliyə* (5 defa),
märcân (5 defa), *öntä* (5 defa), *ötli* (5 defa), *pârlâq* (5 defa), *qârânğu* (5 defa),
tänhâlik (5 defa), *tügük* (5 defa), *tüşlik* (5 defa), *üşbù* (5 defa), *xarâb* (5 defa),
xayrli (5 defa), *yüldüzli* (5 defa), *yüztä* (5 defa), *zilâl* (5 defa)

Erkin Vâhidov'un şiirlerinde kullandığı belirtme sıfatları ve bunların frekansları şöyledir:

bir (1.017 defa), *birinçi* (21 defa), *ikki* (137 defa), *ikkinçi* (4 defa), *ikkälä* (3 defa), *ikkitä* (1 defa), *uç* (39 defa), *uçinçi* (2 defa), *tòrttä* (7 defa), *tòrtâvlân* (3 defa), *beş* (70 defa), *beşinçi* (1 defa), *beştä* (4 defa), *âltı* (2 defa), *yetti* (35 defa), *säkkiz* (27 defa), *säkkizinçi* (2 defa), *toqqız* (8 defa), *ön* (49 defa), *öntä* (5 defa), *yigirmä* (22 defa), *yigirmänçi* (2 defa), *öttiz* (15 defa), *qırk* (75 defa), *âltmış* (12 defa), *yetmiş* (13 defa), *milliard* (7 defa), *säksän* (22 defa), *toqsän* (3 defa), *yüztä* (5 defa), *ming* (6 defa), *minginçi* (6 defa), *million* (9 defa), *yetmiştä* (1 defa), *âz* (46 defa), *cüdä* (20 defa), *bünçä* (25 defa), *ilk* (40 defa), *kòp* (153 defa), *yärim* (19 defa), *yarimtä* (1 defa), *birâv* (14 defa), *birginä* (12 defa), *bù* (902 defa), *bündâq* (21 defa), *bündäy* (15 defa), *oşäl* (10 defa), *şül* (88 defa), *üşbü* (5 defa), *ù* (740 defa), *älläkim* (1 defa), *ällaqandäy* (2 defa), *ällaqaysi* (1 defa), *älläzämân* (1 defa), *andak* (1 defa), *bä'zi* (10 defa), *bärçä* (75 defa), *bir neçä* (2 defa), *bütün* (50 defa), *här* (223 defa), *här qançä* (2 defa), *här qandäy* (1 defa), *härqaläy* (1 defa), *heç* (185 defa), *heç bir* (14 defa), *heç qandäy* (1 defa), *neçä* (59 defa), *nimä* (64 defa), *qânçä* (52 defa), *qançä* (50 defa), *qandäy* (26 defa), *qay* (65 defa), *qaysi* (22 defa)

Sıfat kullanımında ilk sıralarda doğal olarak belirtme sıfatları yer almaktadır. Bunlar arasında en çok kullanılanı ise “bir”dir. Bu durum şüphesiz “bir”in dildeki sık kullanılma temayülünden kaynaklanmaktadır. Türkçenin *Kullanım Sıklığı Sözlüğü*’nde⁴⁸⁰ de *birin* kullanım sıklığı çok yüksektir, hatta ilk sıradadır. Bunun dışında şiirleri üzerinde sıklık çalışması yapılmış başka şairlerde de *birin* sıklığı hep yüksektir. Meselâ Ata Atacanov’un kelime dünyasında *bir*, 293 sıklık derecesiyle 12. sıradadır.⁴⁸¹ Abdurrahim Ötkür’de *bol-* fiili 357 sıklık derecesi ile birinci sırada yer alırken, *bir* 336 ile ikinci sırada yer almaktadır⁴⁸². Ayrıca Abdurrahim Karakoç’ta da *bir*, *ben* (167) ve

⁴⁸⁰ İlyas Göz, *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 2003, s. 213.

⁴⁸¹ Mehmet Kara, *Ata Atacanov’un Şiirleri*, TDK Yayınları, Ankara, 1997. s. 224.

⁴⁸² Hülya Kasapoğlu-Çengel, *Abdurrahim Ötkür’ün Şiirleri*, MEB Yayınları, İstanbul, 2000. s. 209.

senden (157) sonra 148 sıklık derecesiyle üçüncü sırada yer almaktadır⁴⁸³. *Türkçenin Kullanım Sıklığı Sözlüğü*'nde ve diğer çalışmalarda görüleceği üzere, “*bir*” belirsizlik sıfatı yüksek sıklıkta bir kullanıma sahiptir.

Erkin Vâhidov'un *biri* böylesine fazla kullanımının diğer şairlerden farklı bir sebebi olmalıdır. Bu durum muhtemelen şairin muhayyilesine “belirsizlik” kavramının yön vermesinden kaynaklanmaktadır. “Kat’iyyet” ve bilimsel kesinliği yüceltmek yerine “muğlaklık”ı bir gerçeklik olarak kabul eden Erkin Vâhidov, siyah-beyaz mantığının yerine farklı renklerin de insan hayatında ve düşüncesinde kendine yer edinebileceğini kabul etmiştir. Aşağıda da görüleceği üzere belirsizlik sıfatlarının kullanımı daha geniş bir yelpaze görünümündedir. *Bir* belirsizlik sıfatıyla birlikte şairin kullandığı diğer belirsizlik sıfatları da dikkate alındığında, bunların yekûnü yaklaşık olarak neredeyse niteleme sıfatlarının yarısına ulaşmakta, bu da yukarıda söylenenleri daha somut bir hâle getirmektedir:

bir (1.017 defa), *âz* (46 defa), *cüdâ* (20 defa), *bünçâ* (25 defa), *kòp* (153 defa), *birâv* (14 defa), *âllâkim* (1 defa), *âllaqandây* (2 defa), *âllaqaysi* (1 defa), *âllâzâmân* (1 defa), *bâ’zi* (10 defa), *bârçâ* (75 defa), *bir neçâ* (2 defa), *bûtûn* (50 defa), *hâmmâ* (29 defa), *hâr* (223 defa), *hâr qançâ* (2 defa), *hâr qandây* (1 defa), *heç* (185 defa), *heç qandây* (1 defa), *heç bir* (14 defa)

Erkin Vâhidov'un kullandığı işaret sıfatları ve bunların frekansları şöyledir: *bû* 902, *û* 740, *oşâ* 109, *şûl* 88, *oşâl* 10.

Sayı sıfatları ve bunların frekansları aşağıdaki gibidir:

bir (1017 defa), *birinçi* (21 defa), *ikki* (137 defa), *ikkinçi* (4 defa), *ikkälâ* (3 defa), *ikkitâ* (1 defa), *uç* (39 defa), *uçinçi* (2 defa), *tòrttâ* (7 defa), *tòrtâvlân* (3 defa), *beş* (70 defa), *beşinçi* (1 defa), *beştâ* (4 defa), *âltı* (2 defa), *yetti* (35 defa), *sâkkiz* (27 defa), *sâkkizinçi* (2 defa), *toqqız* (8 defa), *ön* (49 defa), *ontâ* (5 defa), *yigirmâ* (22 defa), *yigirmânçi* (2 defa), *öttiz* (15 defa), *qırk* (75 defa), *âltmış* (12 defa), *yetmiş* (13 defa), *milliard* (7 defa), *sâksân* (22 defa), *toqsân*

⁴⁸³ Gülsüm Saldere, *Abdurrahim Karakoç'un Lirik Şiirlerinde Kelime Dünyası*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001, s. 36.

(3 defa), *yüztâ* (5 defa), *ming* (6 defa), *minginçi* (6 defa), *million* (9 defa), *yetmiştâ* (1 defa), *birâv* (14 defa)

Vâhidov'un kullandığı soru sıfatları ve bunların frekansları şöyledir:

<i>neçâ</i>	59 defa
<i>nimâ</i>	64 defa
<i>qânçâ</i>	192 defa
<i>qandây</i>	26 defa
<i>qay</i>	65 defa
<i>qaysi</i>	22 defa

Soru sıfatlarının cevabı, diğer belirtme sıfatları veya niteleme sıfatlarıdır. Bir şairin soru sıfatlarıyla az soru sorması, isimlerin nitelikleriyle çok fazla ilgilenmediğini gösterir. Ancak bu durum Erkin Vâhidov'un sorgulayıcı bir şair olmadığı sonucunu ortaya koymaz. Sistemi, yaşadığı dönemi, insanların düşüncelerini ve yaptıklarını, medeniyeti zaman zaman tenkit eden bir şairde, zaten sorgulayıcı bir tutum söz konusudur. Bu itibarla, eşyanın tavsifiyle ilgili bir soru sorma tarzındaki sorgulamayı kullanmayan, yani insanın ve diğer şeylerin vasıflarıyla veya diğer özellikleriyle çok fazla ilgilenmeyen Erkin Vâhidov, asıl soruyu zarf ve zamirlerle sorar.

Niteleme Sıfatları

Erkin Vâhidov, genel olarak şiirlerinde fazla sıfat kullanmamaktadır. Şair, isimlerin vasıflarını göstermek yerine onların durumlarını belirtmeyi tercih etmektedir. Bu sebeple vasıf isimlerinden çok, belirtme unsurlarına (belirtme sıfatları) yer vermiştir. Müstakil kelime olarak kullandığı 8.569 sıfattan 4.584'ünün belirtme sıfatı olması da bu hükmü doğrulamaktadır. Şiirlerinde isimleri çok kullanan şair, tabîî olarak bunların belirtilmesine önem vermiştir. İsmi, bir hüküm hâlinde ifade eden isim cümleleri, Vâhidov'un kullandığı isim sayısını artırmaktadır. Bu durum, bol miktarda sıfat fiil ve zarf fiillerle kurulan kelime gruplarının yardımıyla dinamik bir üslûbun vasıtası olmakta, yani Vâhidov'da isimlerin hareket hâlinde algılanışı hâkim görülmektedir. Şairin bunların dışında varlığın oluşunu ifade eden sıfatları

fazlaca kullanmış olmasına mukabil, müstakil kelime olarak kullandığı niteleme sıfatları ve bunların kelime frekansları şöyledir:

tòrâ (130 defa), *qara* (125 defa), *kättä* (104 defa), *ây* (86 defa), *erkin* (82 defa), *âlis* (78 defa), *târ* (78 defa), *bäländ* (77 defa), *âq* “ak” (73 defa), *yâmân* (63 defa), *şirin* (61 defa), *keng* (52 defa), *büyük* (46 defa), *yırâq* (44 defa), *bây* (43 defa), *âppâq* (41 defa), *âliy* (40 defa), *dâna* (40 defa), *yâlgız* (40 defa), *âçırq* (37 defa), *gözâl* (37 defa), *eski* (36 defa), *hâzir* (36 defa), *mâviy* (35 defa), *teng* (35 defa), *lâl* (34 defa), *yâlgân* (33 defa), *bevâfâ* (32 defa), *altın* (31 defa), *âşnâ* (31 defa), *erk* (31 defa), *gödäk* (31 defa), *pâk* (31 defa), *âzâd* (30 defa), *râst* (29 defa), *tirik* (29 defa), *tinç* (28 defa), *yarıq* (28 defa), *âsân* (27 defa), *şâd* (25 defa), *toğrı* (25 defa), *âlâv* (24 defa), *beçâra* (20 defa), *nâdân* (20 defa), *qızıl* (20 defa), *âğır* (19 defa), *âyдын* (18 defa), *sâdıq* (17 defa), *şâyda* (17 defa), *üyğâq* (17 defa), *âççırq* (16 defa), *çeksiz* (16 defa), *kiçkinä* (16 defa), *şärqiy* (16 defa), *yanıq* (16 defa), *âşinâ* (15 defa), *çet* (15 defa), *mağrur* (15 defa), *muqaddäs* (15 defa), *müz* (15 defa), *üzün* (15 defa), *yâş* (15 defa), *baxtli* (14 defa), *ğafilät* (14 defa), *şorlik* (14 defa), *ülkân* (14 defa), *âciz* (13 defa), *qutluq* (13 defa), *tik* (13 defa), *vâyran* (13 defa), *âdil* (12 defa), *âqıl* (12 defa), *ezgü* (12 defa), *gülgün* (12 defa), *tâşnâ* (12 defa), *keksä* (11 defa), *kiçik* (11 defa), *nürli* (11 defa), *pärişân* (11 defa), *sevgân* (11 defa), *tâza* (11 defa), *töluq/ tölq* (11 defa), *giryân* (10 defa), *qısqa* (10 defa), *a'lâ* (9 defa), *aqli* (9 defa), *ârıq* (9 defa), *tınıq* (9 defa), *tütqun* (9 defa), *böz* (8 defa), *mehribân* (8 defa), *òktäm* (8 defa), *qulluq* (8 defa), *sarıq* (8 defa), *sâvuq* (8 defa), *şâdân* (8 defa), *şox* (8 defa), *ârif* (7 defa), *âtläs* (7 defa), *çâräk* (7 defa), *tengsiz* (7 defa), *xandân* (7 defa), *yetim* (7 defa), *yıllık* (7 defa), *âlâvli* (6 defa), *ârzân* (6 defa), *âzginä* (6 defa), *bekâr* (6 defa), *bepâyân* (6 defa), *biyrân* (6 defa), *cäfâkâş* (6 defa), *câhil* (6 defa), *cin* (6 defa), *därdli* (6 defa), *quvnâq* (6 defa), *tütün* (6 defa), *yüksäk* (6 defa), *zängâr* (6 defa), *âmânât* (5 defa), *âylik* (5 defa), *âzâliy* (5 defa), *baxtsiz* (5 defa), *behüdä* (5 defa), *böz* (5 defa), *çirây* (5 defa), *dähşätli* (5 defa), *egik* (5 defa), *hârâm* (5 defa), *mähliyâ* (5 defa), *märcân* (5 defa), *ötli* (5 defa), *pârlâq* (5 defa),

qârânğu (5 defa), *tânhâlik* (5 defa), *tûgûk* (5 defa), *tûşlik* (5 defa), *xarâb* (5 defa), *xayrli* (5 defa), *yûldûzli* (5 defa), *zilâl* (5 defa)

Erkin Vâhidov'un eşya, varlık, hadise ve kavramları tavsif etmek amacıyla kullandığı sıfatlar, onun dış âlemi yorumlamakla olduğu gibi aksettirmek arasında gidiş gelişler yaptığını gösterir. İçinde bulunduğu cemiyet karşısında kendi psikolojisini aksettiren Erkin Vâhidov, dil imkânları çerçevesinde müstakil kelime olarak sıfat kullanmakla birlikte kelime grupları çerçevesinde de sıfatlar kullanmıştır.

4.1.1.2.3. Zamirler

Erkin Vâhidov *şiiirlerinde nesnelerin gerçek karşılıkları olmayan, gerektiğinde onları ifade edebilen*⁴⁸⁴ zamirlerden 37 tanesini 4.878 defa kullanmıştır. Bu zamirler ve bunların frekansları şöyledir:

men (925 defa), *sen* (706 defa), *öz* (518 defa), *û* (470 defa), *biz* (333 defa), *bizlâr* (66 defa), *siz* (484 defa), *kim* (270 defa), *bû* (242 defa), *nâ* (162 defa), *bârçâ* (74 defa), *biri* (67 defa), *nimâ* (60 defa), *şû* (53 defa), *qaydâ* (46 defa), *hâmmâ* (45 defa), *bâri* (45 defa), *heç kim* (33 defa), *birâv* (31 defa), *bunçâ* (25 defa), *bulâr* (24 defa), *sizlâr* (23 defa), *hâr kim* (16 defa), *kimdir* (14 defa), *heç kimsâ* (11 defa), *hâr biri* (11 defa), *ulâr* (10 defa), *nimâdir* (9 defa), *bâ'zi* (9 defa), *kimsâ* (8 defa), *bunçâlâr* (7 defa), *qançâlâr* (6 defa), *ûşbû* (5 defa), *kòpçilik* (3 defa), *âllâkim* (2 defa), *qandâydir* (2 defa), *nemâgâ* (1 defa).

Erkin Vâhidov, *şiiirlerinde şahıs zamirlerinden en fazla "men"* (925 defa), ikinci olarak ise "*sen*" (706 defa) kelimesini kullanmıştır. Bu zamirler, şairin ferdî ve temsilî "*ben*"i ile diyalog ve hitap tekniğine fazla yer verdiğini gösterir. Vâhidov'un "*sen*" zamirini tamamıyla "*temsilî mahiyet*"te kullanmasına mukabil, "*men*" kelimesini, daha çok "*temsilî*" olmak üzere "*ferdî ben*" olarak da kullandığı görülmektedir. Ferdî ve hususî "*ben*"in kullanıldığı *şiiirler*, Vâhidov'un lirik ve dramatik dünyasına, temsilî "*ben*"in kullanıldığı *şiiirler* ise sosyal ve millî dava meselelerindeki hassasiyetine delâlet eder.

⁴⁸⁴ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1985, s. 263.

Şairin bu iki kelimeyi sıkça kullanması, okuyucuda kuvvetli bir tanık olma intibai bırakmaktadır. Bunların yanı sıra Erkin Vâhidov'un şahıs zamirlerini fazla kullanmış olması, onun hayatla olan münasebetini ortaya koyması bakımından dikkat çekicidir. Bu zamirlerin frekanslarına bakıldığında, şairin algıladığı dünyada herkese bir sorumluluk yüklediği söylenebilir. Bu münasebetle yaşanan dünyada gerek problemlerin tespitinde, gerekse bunların çözümü için gayret gösterilmesinde sorumluluk herkese aittir. Vâhidov şiirlerinde âdeta *men/biz/bizlär, sen/siz/sizlär, ù* ve dönüşlülük ifade eden öz zamirlerini kullanmak suretiyle bunlar arasında sürekli olarak gidiş gelişler yapmakta, böylece iç dünyasındaki huzursuzluğu ortaya koymaktadır. Muhtemelen bu durum “Mutluluk da hüznün de benden sana, senden ona ve nihayet bize yayılacak, ortaya çıkan bu durumdan hepimiz etkileneceğiz,” felsefesini işaret etmektedir.

4.1.1.2.4. Zarflar

Klâsik tanımıyla “*zaman, yer, hâl ve mikdar isimleri*”⁴⁸⁵ olan ve fiillerin gerçekleşiş şeklini belirtip tavsif eden zarfların tamamı üslûba tesir etmemektedir. Bu münasebetle fiillerin zarf-fiil şekilleri hareket unsuru olarak değerlendirilmiş ve bunlar üslûbu etkileyen zarfların dışında tutulmuştur. Erkin Vâhidov'un şiirlerinde kullandığı zarflar ve bunların kelime frekansları şöyledir:

heç (187 defa), *endi* (122 defa), *kòp* (83 defa), *yänä* (82 defa), *cim* (72 defa), *neçä* (61 defa), *negä* (61 defa), *büğün* (58 defa), *şündäy* (57 defa), *hâli* (55 defa), *ästä* (54 defa), *sekin* (49 defa), *yaxşı* (48 defa), *hâzir* (45 defa), *dâim* (44 defa), *qaytä* (42 defa), *âxir* (41 defa), *eng* (41 defa), *qaçân* (41 defa), *qaydä* (37 defa), *üzâq* (36 defa), *sirä* (35 defa), *ävväl* (33 defa), *hämân* (33 defa), *bündäy* (30 defa), *qandäy* (29 defa), *äslâ* (28 defa), *birgä* (28 defa), *ertä* (28 defa), *näri* (28 defa), *yaqın* (26 defa), *ârtıq* (25 defa), *neçün* (25 defa), *kündüz* (24 defa), *päst* (23 defa), *hämışä* (22 defa), *tez* (21 defa), *cüda* (20 defa), *nihâyät* (19 defa), *âçıq* (17 defa), *keyin* (17 defa), *äççıq* (16 defa),

⁴⁸⁵ Muharrem Ergin, *age.*, s. 258.

dâimâ (16 defa), *ilgâri* (14 defa), *qadim* (14 defa), *qandâq* (14 defa), *zinhâr* (14 defa), *ertâlâb* (12 defa), *bâ'zân* (11 defa), *birdân* (11 defa), *neçûk* (11 defa), *sòngrâ* (11 defa), *âz* (10 defa), *hânûz* (10 defa), *âvvâlâ* (9 defa), *qaydân* (9 defa), *toğri* (9 defa), *qaygâ* (8 defa), *qaytâdân* (8 defa), *sâl* (8 defa), *âhistâ* (7 defa), *dârhâl* (7 defa), *qayerdâ* (7 defa), *gözâl* (6 defa), *qarşı* (6 defa), *âbâdiy* (5 defa), *ânçâ* (5 defa), *hâdeb* (5 defa), *mòl* (5 defa), *qalây* (5 defa), *tâmâmân* (5 defa), *tek* (5 defa), *bâşqaçâ* (4 defa), *bûrûn* (4 defa), *hiylâ* (4 defa), *qayerdân* (4 defa), *yânmâyân* (4 defa), *zòrgâ* (4 defa), *âllâneçûk* (3 defa), *qayergâ* (3 defa), *yuqâri* (3 defa), *bâhâm* (2 defa), *bultur* (2 defa), *hâlitdân* (2 defa), *nimägâ* (2 defa), *şirin şirin* (2 defa), *tâbârâ* (2 defa), *tâşqari* (2 defa), *tûn-kûn* (2 defa), *ûzâqyaqın* (2 defa), *âldin* (1 defa), *âniq* (1 defa), *âzmunçâ* (1 defa), *bâtâfsil* (1 defa), *bättâr* (1 defa), *beixtiyâr* (1 defa), *bemâlâl* (1 defa), *beri* (1 defa), *birin-ketin* (1 defa), *birmäbir* (1 defa), *çirâyli* (1 defa), *dârrâv* (1 defa), *ğâyât(dâ)* (1 defa), *nimädân* (1 defa), *sekinginâ* (1 defa)

Erkin Vâhidov'un kullandığı bu zarflara bakılınca daha ziyade zaman zarflarını kullandığı görülmektedir. Zamana karşı yoğun bir ilgisinin olduğu görülen Erkin Vâhidov'un, yaşanan anı ifade etmek amacıyla kullandığı zarflar *endi* (122 defa), *hâli* (55 defa), *hâlitdân* (2 defa), *hâzir* (45 defa), *bûgûn* (58 defa), *dârhâl* (7 defa) ve *hâmân* (33 defa)dır. Bu durum, şairin içinde bulunduğu zamanı önemseyişini gösterir. Bununla birlikte “şimdi” kelimesinin anlam katmanı, içinde bulunulan hâlden sonrasını da işaret eder. Şairin kullandığı diğer zaman zarfları ve bunların kelime frekansları şöyledir:

dâim (44 defa), *âxir* (41 defa), *âvvâl* (33 defa), *ertâ* (28 defa), *kündüz* (24 defa), *hâmişâ* (22 defa), *keyin* (17 defa), *dâimâ* (16 defa), *qadim* (14 defa), *ertâlâb* (12 defa), *sòngrâ* (11 defa), *bâ'zân* (11 defa), *hânûz* (10 defa), *âvvâlâ* (9 defa), *ilgâri* (7 defa), *âbâdiy* (5 defa), *bûrûn* (4 defa), *tûn-kûn* (2 defa), *bultur* (2 defa), *dârrâv* (1 defa), *âldin* (1 defa)

Erkin Vâhidov'un kullandığı zarflar arasında frekans yoğunluğu bakımından soru zarflarını fazla kullanmış olması dikkat çekicidir. Onun kullandığı soru zarfları ve bunların frekansları şöyledir:

negä (61 defa), *neçä* (61 defa), *qaçân* (41 defa), *qaydä* (37 defa), *qandäy* (29 defa), *neçùn* (25 defa), *qandâq* (14 defa), *neçük* (11 defa), *qaydän* (9 defa), *qaygä* (8 defa), *qayerdä* (7 defa), *qaläy* (5 defa), *qayerdän* (4 defa), *qayergä* (3 defa), *nimägä* (2 defa), *nimädän* (1 defa)

Soru zarflarının sık kullanılmış olması, Erkin Vâhidov'un sorgulayıcı bir üslûbu öne çıkardığını göstermektedir. Fiilin hangi hareketle olduğunu veya olacağını, insanın veya nesnenin hangi hareketine dikkat edilmesi gerektiğini sorgulaması yönünden kullandığı soru zarfları, Vâhidov'un iç dünyasına daha kolay nüfuz edilebilmesi ve hangi hususları önemseydiğini göstermesi bakımından önemlidir.

4.1.1.3. Edatlar

Edatlar, anlamları olmayan, sadece gramer vazifesi bulunan kelimelerdir.⁴⁸⁶ Yalnız başına bir anlam ifade etmeyen edatlar, hiçbir nesneyi veya hareketi karşılamazlar. Edatlar birlikte kullanıldıkları kelimelerin, kelime grupları ve cümlelerin kullanılış ve ifade kabiliyetlerine yardım etmesi, yaygın bir gösterge değeri taşımaz, dolayısıyla üslûba da doğrudan doğruya tesir etmezler. Erkin Vâhidov'un şiirlerinde sıklık derecesi ona kadar olan edatlar şunlardır:

häm (638 defa), *bilän* (341 defa), *uçùn* (216 defa), *vä* (190 defa), *faqât* (140 defa), *yâ* (138 defa), *bälki* (136 defa), *lekin* (122 defa), *ekän* (111 defa), *gâh* (103 defa), *ki* (99 defa), *keräk* (95 defa), *käbi* (79 defa), *kim* (67 defa), *acab* (65 defa), *lek* (58 defa), *ägär* (53 defa), *çünki* (46 defa), *gär* (46 defa), *birlä* (45 defa), *yäki* (43 defa), *ilä* (35 defa), *qadär* (35 defa), *däy* (34 defa), *birlän* (33 defa), *gòyâ* (32 defa), *hättâ* (24 defa), *birâq* (21 defa), *yüki* (21 defa), *sârı* (20 defa), *äcib* (17 defa), *gärçi* (15 defa), *hây* (15 defa), *tâki* (15 defa), *ya'ni* (10 defa)

⁴⁸⁶ Muharrem Ergin, age., s. 348.

4.1.2. Deyimler ve Ata Sözleri

Umumî dile malolmuş folklorik unsurlar olan deyimler⁴⁸⁷, kendisini meydana getiren kelimelerin çoğunlukla yeni, etkileyici ve ilgi çekici bir anlatım özelliğini ifade etmek yönünde anlam değişikliklerine uğramasıyla oluşmuştur.⁴⁸⁸ İnsanların değer verdiği hususları yansıtmaları sebebiyle deyimlerde, bir milletin sosyal ve iktisadî hayatının, tarihî macerasının izlerini bulmak mümkündür. Bu sebeple bir millet iyi veya kötü olarak vasıflandırdığı tutum, davranış ve çeşitli insanî özellikleri deyimlerine yansıtmakta; bu durum söz konusu milletin hayatı algılama ve yorumlamasındaki üslûbu hakkında ipuçları vermektedir. Erkin Vâhidov'un şiirlerinde leksikolojik olarak dikkat çeken hususlardan biri de deyimlerdir. Şairin şiirlerinde deyimlere sıkça başvurduğu görülmektedir. Vâhidov'un halk söyleyişlerinden ve deyimlerden fazlaca istifade etmesi, onun mahallîleşme ve millîleşme gayretine işaret eder. Şairin bu mahiyette folklorik malzemeye yönelmesi, açık ve sade bir söyleyişi esas aldığını da gösterir. Şairin şiirlerinden seçilen bazı deyimler şunlardır:

âğız âşgâ yet-: sıkıntı çektikten sonra rahata er-

Ăcāl boğıb tûribdi âğız âşgâ yetgändä.

(*Cûmadân Qâlgân Âdâm*, 295)

âğzi qulâqdä qayt-: kendini beğenmek, yaptığıyla övünmek, yaptığıyla övün-

Şündäy qılib, üyigä qaytdi âğzi qulâqdä. (Matmüsäning Lägäni, 352)

⁴⁸⁷ Hüseyin Özbay, *Çolpan'ın Şiirleri (Metin- Aktarma- İnceleme)*, TKAE Yayınları, Ankara, 1994, s. 198.

⁴⁸⁸ "Deyim" terimi, gramer terimleri sözlüklerinde ve deyimler hakkında hazırlanmış olan eserlerde genellikle şu şekilde tanımlanmaktadır: "Çekici bir anlatım özelliği taşıyan, genellikle gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış kelime öbeği" (Ahmet Topaloğlu, *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1989, s. 55); "Gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan, çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeği" (Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s. 35); "Belli bir kavramı, belli bir duyguyu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan söz" (Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil - Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, s. 35).

älämin içgä yût-: derdini içine at-

İçgä yùtdi älämin,

Heç kimsägä äytmädi. (Matmüsä vä Oğrılär, 362)

aq qâğâz yûzigä tøkil-: kâğıda dökül-

Âq qâğâz yûzigä tøkildi bütün (***) Sağınç bilmäsäydi, 160/5)

aqli lâl bøl –: hayretten donup kal-, dili tutul-

Gòrdimù lâl bòldi aqlim,

Òngmidi bù yâki (Äzgänüş, 51)

aqli(ni) tani-: kendini tanı-

Bù şe'rne izläymän aqlimni tanib

Lâl tûrämän sening qâşingdä. (Şe'r Keçasi, 25)

aqligä qâyil qâl-: yapılan bir işten dolayı şaşır-

Hämmä üning aqligä

Qâyil qâldi qışlâqdä. (Matmüsäning Lägäni, 352)

ärpäsin xâm òr-: birisine kötülük yap-

Qaysi döstning ärpäsin biz xâm òrib qoygän edik

(Döstgä Biz Sağar Üzätdik..., 268)

bâş âlib ket-: başını alıp git-

Bâş âlib mülki fânâdin

Ketgüçi cänlärmî yâ (Hicrân Quşlâri, 273)

bâşi üzrâ pârvânâ bøl-: başının üzerinde pervane ol-

Quyâş säri üzatgan xalqning

Bâşi üzrâ bølây pârvânâ (Kiçik Ây Sòzi, 7)

bâşim âsmân bilân bārâbâr bôl-: başı göğə er-/ulaş-/değ-

«*Ma'qul*» *desä, bâşim bôlür*

Âsmân bilân bārâbâr. (Xârâzm Qâvûni, 64)

bâşindä yângâq çäk-: aşağıla-

Bâşingdä yângâq çäkâr (Şe'r Haqıdä Şe'r, 29)

birbirin kòzini òy-: birbirinin gözünü oy-

Qoyib bersä el birbirin òyâr kòzini (Bù Kòhnä Häsrät, 346)

biyrân qıl-: söz ustası et-

Şäirlärni qılürsän biyrân. (Sevgi, 17)

bòynigä âl-: razı ol-, (sorumluluğu) üstüne/üzerine al-

Bòyninggä âldingmi, erkä qızalâq? (Qızalâq, 35)

çäp ber-: Bir şeyi başka bir şeyle değıştir-

Fürsat quvâr

Üngä çäp berib

*Sòrâğıdän qâçib bāräsän (** Fùrsat – âltin... 48)*

diligä sâl-: gönlün(d)e yer et-

Dilinggä sâldingmi

Müşfiq ânâlikning bâr mäsâqqatin (Qızalâq, 35)

düşmânlärning yürägigä qorquv sâl-: düşmanın yüreğine korku sal-

*Düşmânlärning yürägigä qorquv sâlib (** Quyâş bātär... 157/3)*

es-xuşingni yeb qoy-: akla uygun davranma-

Yâ qarib

Es-xuşingni yeb qoyding? (Matmüsäning Dütâri, 358)

et və tirnâq bøl-: etle tırnak ol-

Äsli biz et və tirnâq-

Mânänd bølämiz, döstim. (Tâcık Birâdärimgä, 335)

gäp täläş-: laf yarışdır-

Endi qälmä yölingdän,

Men bilän gäp täläşmä, (Matmüsäning Eşäk Sâtgäni, 365)

ğayrät kāmārini (beligä) bağlä-: bir işe hevesle başla-

Ğayrät kāmārini beligä bağläb. (Çümâli, 45)

imâni säkrä-: aklı başından git-

Qırq gâz säkräb imâni. (Eski Hâmmâm, Eski Tâs, 297)

kòkräk ker-: göğsünü ger-, göğsünü kalkan et-

Sen kòkräk kerib

*Ältingni sâçib bâräsän (** Fûrsat – âltin... 48)*

kòngli qân-: inan-, memnun ol-, kanaat getir-

İzhâringdän kòngli qânmädi.

kòz aç-: göz aç-

Häddingni bilib çek qoy òyin bâzm òtirişgä

Kòz aç òtir işgä (37 Firâq Haqıdä, 37)

kòz âldi[dän] òt-: göz(ünün) önünden geç-

Kòz âldimdän òtär hâmmä, hâmmäsi. (Dòstlârgä Mäktüb, 180)

kòz sâl-: bak-

İşânçing mengä rizqu ròz

Zäbùn hâlimgä sâlgın kòz (Qılurmân Tävbalär, 274)

kòz yùm-: uyu-, öl-

Sähärgäçä kòz yümmäy

Qulâq sâlgım kelädi. (Sämärqand Keçäsi, 34)

kòz yùmüb ket-: öl-

Ketsäm yùmüb kòz ùmr axır

Qâşù kòz ârâsi (Bâbil Minârâsi, 275)

kòzgä il-: bir şeye ya da bir kimseye çok kısa bir süre bak-

Yâ bilsä hām kòzgä ilmäydi (Fırâq Haqıdä, 37)

kòzlär çaraqlä-: gözleri parla-

Kòzlär visâl ârzüsıdä çaraqläb... (***) Üçrâşùvgä Âşıqadi, 16)

kòzni tüt-: ümitle birinin gelmesini bekle-

İstıqbâl yòligä kòzni tütgänmiz (Kùtiş Sâätläri, 56)

läb bür-: dudak бүк-, hafife al-

Qävâğınğız âsib, läbni

Bürmäsängiz bârây. (Mehmân vâ Mezbân, 383)

närx-nävâning dâridä âsil-: fiyatların fahişliği karşısından donup kal-

Âsilib òlmäy desängiz

Närx-nävâning dâridä. (Üçkeken Bâzâridä, 310)

nigâhi tüş-: gözü düş-

Nigâhing tüşdimi kòzi âhùgä

Òtkir pòlât qılıçını qolgä âlib (Mäcnüntâl, 13)

òy sùr-: kendinden geçmiş bir şekilde düşünceye dal-
Gäh ağır sùkùtdä òylär sùräsän (Ararat Çoqqısığä, 50)

òygä çòm-: derin düşüncelere dal-
*Òygä çòmib deding gùl yùzim (*** Äydin keçä..., 38)*

qolgä âl-: birini hapset-
Bâğlâb qolgä âldik fùrsatnı (İnsân vâ Fùrsat, 68)

qulâq sâl-: dinle-, işit-
Nâlişinggä qulâq sâlmädi
Sòradıng, sòyläyin, mäyli, qulâq sâl (Fırâq Haqıdä, 37)

restòrandä yùv-: yeni alınan bir şey için kutlama gerçekleştir-
Qoyıng-çi, restòrandä yùvmäsä heç yoq ilâc.
(Matmüsännig Qalpâğı, 351)

sep yâz-: çehiz yaz-, çehiz ser-; zenginliğini göster-
Qarä, bähâr sep yâzıbdı âlämgä

söz bermä-: imkân verme-
Äsäbgä söz bermäng, ädämlär (Üçi Tügük Dästròmâl, 82)

sòzigä kir-: sözüne gir-, sözünü dinle-, itaat et-
Yüräk kirmäs üning sòzigä. (Yüräk vâ Aql, 41)

tärâzù tâşgä sâlmâq bøl-: her adımını ölçüp biç-
Aql mening hâr qadämimni
Sâlmâq bølär tärâzù tâşgä (Yüräk vâ Aql, 41)

tāmāğığä xancär tir-: iğneleyici konuş-

Tāmāğımğä xancär tiräb

Türmäsängiz bäräy. (Mehmân vâ Mezbân, 383)

ters tönni kiy-: öfkelen-, öfkeden küplere bin-

Dedim: här qalây ters tönni kiymä. (Sen Mengä Tegmä, 339)

tildän qâldir-: konuşamaz hâle getir-

Âşıqlârni qâldirib tildän

tinçi bərbâd bøl-: huzuru kaç-

Eşitdigü hämmämizning bərbâd böldi tinçimiz. (Sevgi, 17)

tüğyân kôtär-: isyan et-

*Netây kôngil kôtärsä tüğyân. (** Şe'r bitdi..., 46)*

xamirdän qıl suğril-: iş işten geç-

Qıl suğrilär xamirdän. (Matmüsäning Tändiri, 354)

yaqın âl-: yakın tut-, yakın hisset-

*Yaqın âldim kôngilgä seni. (** Şe'r bitdi..., 46)*

yüzi qarâ bøl-: yüzü kara ol-

Qıldı dildârdän cüdâ, yüzi qarâ bòlsin quyâş. (Quyâş, 140)

Halk muhayyilesinden ve tecrübe süzgecinden geçtiği için belirli bir mânâ ve ifade zenginliği taşıyan atasözlerinde bir milletin hayata dair felsefesini oluşturan unsurların kısa bir cümleyle anlatıldığı görülür. Erkin Vâhidov bu itibarla halkın ifade kudretini ve söylerken ortaya koyduğu etkileyiciliği fark etmesi münasebetiyle atasözlerine de –deyimler kadar

olmasa da- şiirlerinde sıkça başvurmuştur. Hatta şair, *Masal Bârkim...* (145) adlı şiirini doğrudan doğruya atasözlerini kullanarak yazmıştır:

Ăcăb, văslinggă men endi
Yetişgändä kòrindi mǎh,
Masal bârkim, âğız âşgă,
Bùrùn tâşgă tegibdir, vâh!

Kùlib yùrgäy edim bir vaqt
Oqıb Macnùn cùnünidän,
Degäylär, òzgädın kùlmä
Òzingdän bòlmäyin âgâh.

Seving, deb şe'r bitib ävväl,
Özim bòldim äsiri ısq,
Òzi tüşgäy emiş âxır
Birâvgă kimki qazgäy çâh.

Päriväş zùlmıdän bòldi
Kòngil mülki pärişânhâl.
Demişlär mülk vâyrândir
Ăgăr zâlmlik etsä şâh.

Bòlibsän âşıq, Erkin,
Ûz ümid cândın, òkinç qılmäy,
Òzinggä, deydilär, dushman
Keyin çekkän püşäymân, âh.

Bu şiirlerde geçen atasözleri ve açıklamaları şöyledir:

Ăğız âşgă, bùrùn tâşgă tegibdir: Ağız aş, burun taş değer.

Özgädin kùlmä, özingdän bòlmäyin âgâh: Kendi hâline bakmadan, başkasına gülme.

Özi tüşgäy emiş âxır birâvgä kimki qazgäy çâh: İnsan kendi kazdığı çukura kendi düşer.

Mülk väyrândir ägär zâımlık etsä şâh: Zalimin sultan olduğu yerde mülk virandır.

Özinggä düşmân , keyin âh çekkän püşäymân: Kendine düşman olan, sonra “ah” çekip pişman olur.

Erkin Vâhidov'un şiirlerinde yer verdiği diğer atasözlerinden bazıları şunlardır:

Sâhibi kâc bòlsä iş yûrişmäs: Sahibi şaşılırsa, iş yürümez.

Bâr masalkim, iş yûrişmäs

Sâhibi gâr bòlsä kâc. (Sengä Baxtdän Taxt Tilärmän, 99)

Âğuning şifâsı âğu bilân: Zehrin şifası yine zehirdedir.

Zâhmâtı ısq dârd erürsä,

Zâhmâtı şe'rdür dâvâ,

Çunki, âğuning şifâsı,

Deydilär, âğu bilân. (Âyning Ön Beşi Qârânğu, 124)

Cân çekmäsäng cânâna yoq⁴⁸⁹: Izdırap çekmezsen, cânân yoktur.

Eldä bâr şündäy mäsäl:

Cân çekmäsäng cânâna yoq. (Örtadä Begâna Yoq, 142)

⁴⁸⁹ Şair, aslı “Tagga çıqqasen dolane kayde, can küydürmesen canane kayde.” şeklinde olan bu atasözünü kullanırken şahsî tasarrufta bulunmuştur. (dolane: alıç ağacı ve onun mayhoş meyvesi)

Bel qâlär, betkây ketär; el qâlär, beklär ketär: Güç kalır, güzellik gider; halk kalır, beyler gider.

Qadım tûrkiy maqâl bâr:

Bel qâlär, betkây ketär, derlär,

Ümidli bû cähândä

El qâlär, beklär ketär, derlär. (Äcâb Ermäs, 271)

Yâtib qâlsäng, yât kûymäs; òlgän bilän yer tòymäs: Ölüp gitsen yabancı ağlamaz, ölen ile toprak doymaz.

Bâlälärim, sònggi gâp:

Yâtib qâlsäng, yât kûymäs,

Bir- birâvni äväyläng,

Òlgän bilän yer tòymäs. (Cùmadän Qâlgän Âdäm, 295)

Pùl bòlsä gâr, çängäldädir şòrvämiz: Eğer para varsa, yemek de vardır.

Bâzârimiz òşä bâzâr,

Âlây, Eski Còvämiz,

Maqâl òşä, pùl bòlsä gâr

Çängäldädir şòrvämiz.

Bir tòrvä pùl bilän tüşsäk,

Tòlib çıqmäs tòrvämiz. (Eski Hämâm, Eski Täs, 297)

Tüşsä hăm âtdän, härgiz egärdän tüşmägây: Attan düşse de, eğerden hiçbir zaman düşmez.

Tüşsä hăm âtdän vâ lek

Härgiz egärdän tüşmägây,

Gâr tramvay minsä hăm

Nòmer birinçidä yürär. (Çistân, 307)

İş bilmä gâp bil: İş bilme, söz bil.

Kimki gäp bilmäs, bilär iş,
Qılsin òlgùnça äläm. (Mäclis Qıling, 347)

Biräv qilib mehnätni, biräv äbrò älädi: Biri cefayı çeker, biri sefayı sürer.

Älqıssä şù –bä'zidä
Şündäy bòlib qâlâdi –
Biräv qilib mehnätni,
Biräv äbrò älädi. (Matmüsäning Üylänişi, 355)

Er kişining üyälgäni –òlgäni: Erkeğin utanması, ölümü demektir.
Özimizgä äyân şù kùn
Bòlärimiz bòlgäni.
Deydilärki, er kişining
Üyälgäni –òlgäni. (Färgänäning Yölläridä, 387)

Ät tepkisin ät kòtärär: At çiftesine at dayanır.

Gäp bär:
ät tepkisin ät kòtärär, bäs,
Bizlär işläyäpmiz,
Bù - mehnät, xâlâs. (Bizlär İşläyäpmiz, 186)

Erkin Vâhidov'un vecizeye⁴⁹⁰ yaklaşan mısraları da vardır:

Mùhâbbât birlä çekkän-
Ğurbäting râhât bilän tengdùr.
Mùhâbbätsiz vä lekin
İşräting kùlfât bilän tengdùr. (Mùhâbbât Birlä, 254)

⁴⁹⁰ Özbek edebiyatında, büyük mütefekkirlerin ve Alişîr Nevâî, Bâbü'r Şah, Meşreb, Mukimî ve Furkat gibi şairlerin az sözle çok şey anlatan ifadeleri *hikmet/ hikmetli söz* diye adlandırılır. Ayrıntılı bilgi için bk.: "aforizm": H. Hâmidîy, Ş. Abdullayeva, S. İbrahimov, *Ädäbiyâtşünâslık Terminläri Lügätı*, Oqıtuvçı Nâşriyâtı, Tâşkent, 1967, s. 35; Abdurroziq Rafiyev, *O'zbek Tili ve Adabiyatı*, Toshkent, 2005, 108.

(Sevgiyle çekilen hasret rahat ile denktir, lâkin sevgisiz muhabbet ızdıraba denktir.)

*Gül bøl, tikänäk bøl - çämäningdä bøl,
Bülbül bøl, qarğa bøl, vätäningdä bøl. (Üzâqqa Bârmädik Ändişä
Bilän..., 327)*

(Gül ol, çalı ol, kendi bağında ol; bülbül ol, karga ol, kendi vatanında ol.)

*Ming yıl xırä yüldüz bølğändän,
Bir däm yâniq şâm bølğän äfzäl. (** Äydin keçä..., 38)*

(Bin yıl sönük yıldızdan bir an parlayan mum daha makbûldür.)

*Ägär dösting bilän
teng kòrsäng bähäm,
Şâdlik teng kòpâyär,
teng bølinär ğam. (** Ägär dösting..., 206/1)*

(Eğer kendini dostun ile eşit görürsen, mutluluk eşit çoğalır, gam eşit bölünür.)

*Sòzlägändä âqıl
dilinggä câ qıl,
Ammâ òz dârdinggä
òzing dävâ qıl. (** Sòzlägändä âqıl..., 206/2)*

(Âkil söylediğinde, sözüne gönlünde yer ver; ama kendi derdine kendin deva bul.)

*Qorquvning kòzi kättä
Yürägi kiçik bølür,
Qorquv zòr kelgän yùrttä
Arslânlär kùçük bølür. (** Qorquvning kòzi..., 206/3)*

(Korkunun gözü büyük, yüreği küçük olur; korkunun büyük olduğu yurтта arslanlar *kuçuk*⁴⁹¹ olur.)

⁴⁹¹ Köpek yavrusu, enik

4.1.3. Taklidî Kelimeler

Şiirdeki en önemli âhenk unsuru sestir. Kelimeler arasındaki ezgiyi oluşturabilmek ve bütün olarak şiirde âhengi kurabilmek, bazen de oluşturulmaya çalışılan âhengin anlam ve çağrışımlarından yararlanmak amacıyla şairler taklidî kelimelere başvururlar. Erkin Vâhidov, tabiatı daha yakından ve reel yönleriyle müşahade etmek gayretiyle, şiirlerinde işitmeye dayalı taklidî kelimeler kullanmıştır. Vâhidov'un tabiat ve tasvir şiirlerinde daha fazla yer verdiği taklidî kelimeleri daha çok fiil işleviyle kullandığı görülür. Taklidî kelimelerin kullanımına dair şiirlerinden seçilen örnekler şunlardır:

Älläneçük bòlib

Yârışdi âsmân,

*Qaydädir **gùmbùrläb***

Devâr taşladi.

*Bälä **qıçqırığı**,*

Äyälning dâdi,

*İtlär **vâvilläşi***

Qoşildi bir ân. (Palatkadä Yâzılğan Dâstân, 159)

*Oqır edim yüz **hiccäläb**, yüz tütilib.*

*Täkrârlärdim yırtılğunça xat **titilib**.*

Yäyrär edim ma'nâsini uqarkänmän,

Dädäm xatın oqıb sävâd çıqargänmän. (***)Quyâş Bâtär... 157/3)

Äslidä-kù...

Beiztirâb

***Hòpläb** qârä qahvâni,*

Derazädän

âq tân cänâb

Küzätär mâceârâni. (Ğalâyân, 251/4-A)

Şündäy xayâl bilân ù
Bârär lârsilläb.
 Ämmâ bir âz yürdi-yù,
Qâldi härsilläb.
 Toxtäb piçä âldi däm,
 Bekätgä keldi. (Siyâsiy Säbâq, 349)

Päncärädä
 Âlâv hâlqa yânär **çärsilläb,**
 Ârslân üzrâ –
 Ûzùn qamçı oynär **qarsilläb.** (Ârslân Örgätüvçi 215)

Biz ketdik.
 Öçmäsdän qızıl çirâqlär
 “Hüşyâr!” yâzüvidä **pirilläb** qâldi.
 Nâzârätgâh içrâ bär qonğırâqlär
 Xuddi câni bärdek **çirilläb** qâldi.
 (Dehli Aeroportidä Bòlgän Vâqea, 239)

Lipilläb turgän ù şâm
 Şù tùn bòlmädi tiyrä,
 Òsäl kòzini açdı,
 Cùmadän qâldi mâtäm. (Cùmadän Qâlgän Âdäm, 295)

Änä, qaddin râtlädi ù,
 Sòng âtrâfgä älängläb –
 Bizgä qaräb ästâ yürdi
 King-Kòng misâl **läpängläb.** (Färgänäning Yölläridä, 387)

*Kòrdi bârib mòylâvdâr
 Qılıç taqqan zâtlârni.
 Û zâtlârning âstidâ
Gicinglâgân âtlârni. (Matmûsâ- Râssâm, 357)*

*Sevgi – yaprâqlârning **şitirlâşidir**,
 Sevgi – yûldûzlârning **şivirlâşidir**.
 Sevgidâ sâmvîy sùkût yaxşidir,
 Siz kârnây qoşâsiz nâğârâlgâ. (Tòy Âqşâmidâ, 226)*

*Kùçi bitdi, tāmām bòldi
 Âxır sabâti,
Qurqurâgân âvâz bilân
 Yığlâdi zârlâb. (Tâğ Lâçini, 196)*

*Dârdingni kùylâdi ânhârlâringdâ
Ğicirlâb âylângân kòhnâ çârxpâlâk, (Òzbekistân, 179)*

*Çâşgâh quyâşidâ yânûr ûfqlâr,
 Bârlıq òt içidâ **lâvùllâr** gòyâ.
 Sirdäryâ läbidän Yâyıqqa qadar
 Yästänib yâtâdir pâyânsiz sâhrâ. (Abay, 174)*

*Kelâr içimizdän **xorsiniq** çuqur.
 Äsqar tâğ edik-kù, nùräyâtirmiz. (Keksâlik Gâşti, 390)*

***Tärillâdi, vârillâdi**,
 Quvib òtdi, vâh, qarâng!
 Quvib òtib maşinani
 Yòlgâ qoydi kòndäläng. (Färgânâning Yölläridâ, 387)*

*Bizlär esä bõş kelmäymiz,
Minggä qoyib bäsämiz.
Qıy-qıyläşib, til kòrsätib,
Mäsxaräläb qaçämiz. (Färgänäning Yölläridä, 387)*

*Qoşqavät ärqänni häm
Üzär bòldi härämi.
Hängrägändä älämni
Büzär bòldi härämi.*

*Qaytdi-yù qâtdi häyrân
Hâlät –xuddi keçägi.
Äğildä bağlıq tûrär
Pışqırgänçä eşägi. (Matmüsäning Eşäk Sâtgäni, 365)*

*Çap qolidä üşlägän
Taqyasini **ğicimlâb**.
Yânidä çäynäb yügän
Eşäk tûrär **gicinglâb**.*

***Qıyqırıq**, häy-häy bilän
Mäydängä el sâçildi.
Ğatä-ğut kárnäy bilän
Kòring, häykäl açıldı. (Matmüsäning Häykäli, 364)*

***“Häyyâ- häyt”** deb yòl âldi
Dânişqışlâq tāmāngä.
Mänä, tändir içidän
Qaräb bârär âsmāngä. (Tändir Kiygän Matmüsä, 359)*

Şâyädki, häyât qarzin üzib ùlgürädirsän
Qah-qah ürädirsän. (Özimgä Sävâl, 267)

Köz yâşım kòrgändä sây häm,
Şarqırâb kùlsä ne tâng,
 Bâr mening kòksim ärä
 Tâşqıñki, heç bir sâyda yoq. (Mendä Bâr Işq İçrä Ğam..., 290)

Bir vaqt tünni uyğâtib
Çinqırıq sädä bilän
 Çirâqlâri **pirpirâb**
 Kelib qaldı «Tez yârdäm». (Cùmadän Qâlgän Âdäm, 295)

Yil sòngidä: “**häydä- häydä**”,
 Ây sòngidä: “**bäs-hä, bäs!**”
 Qâidämiz òşä- òşä:
 Eski hämmâm, eski tâs. (Eski Hämmâm, Eski Tâs, 297)

Läk-läk sùrgùn qılâr, zindângä tıqar, (Sùltân mùrâd, 325)

Qâtgän säri tändä lây,
 Hâr bir mòyi **cimirlâr**.
 Çığanâq qurt singäri
 Faqat bâşı **qimirlâr**. (Matmùsäning Tändiri, 354)

Çertsä, uç kùn **cäräñglâr**,
 Bir ùmrgä yetädi.
 Lekin ùni qışlâqqa
 Qaydän âlib ketädi? (Tändir Kiygän Matmùsä, 359)

Vergül òzi qaydän kelgän?

Qingir-qıysıq cäydän kelgän.

Yengi çıqqan äydän kelgän,

Şävva bòlgän säydän kelgän. (Vergül Haqıdä, 421)

Bärzängi gürs yıqıldı,

Sòng tùrib qâçib qâldı. (Bir Yâlgândän Qırq Yâlgân, 422)

Bilmäs, yärälängän bù mäcrüh dünyâ

Qasäs sòräyâtir,

Bâng ùräyâtir... (***) Xayâlning tùmänli, 157/2)

Bùgùn sähär bülbullärning çäh-çähidän üyğändim,

(Özbekistân Bağlärigä Qaytib Keldi Bülbullär, 375)

Ğat-ğat kárnäy, nâğärä

Täkätümni ùrardı.

Matmüsädän nâbärä

Bù nimä, deb sòrardı. (Matmüsä Vă Öğrılär, 362)

Qıyqırıq, **hây-hây bilän**

Mäydângä el sâçıldı.

Ğatä-ğut kárnäy bilän

Kòring, häykäl açıldı. (Matmüsäning Häykäli, 364)

Keçqurùngni bázmi cämşid –

Tòygä şaşib bärämiz.

Kòringän här ğıldiräkni

Quvib aşib bärämiz. (Färgänäning Yòlläridä, 387)

Ğiccäk tãrlãridä ùçrãşgãn simlãr
 Kùy bõlib dillãrdä âqqani kãbi
 Şe'r ùzrã tûtãşgãn qalãm vã qãğãz
 Yürãklãrgä âlãv yãqqani kãbi. (Mübãrãkbãd, 389)

Tündä tramvãydä sãrxuş ospirin
 Tinmãy **hãydãvçigã** yãlvãrãr edi.
 Ãnã ù kòçãgã yüz qadam kiring,
 Ùyim òşã yerdã, cãn äkã, derdi. (Tramvãydä, 323)

Erkin Vãhidov'un şiirlerinde taklidî kelimeleri yoğun bir şekilde kullanması, onun şiirde güçlü bir âhenk unsuru yakalamasını ve sağlam bir müzikaliteye ulaşmasını sağlamıştır.

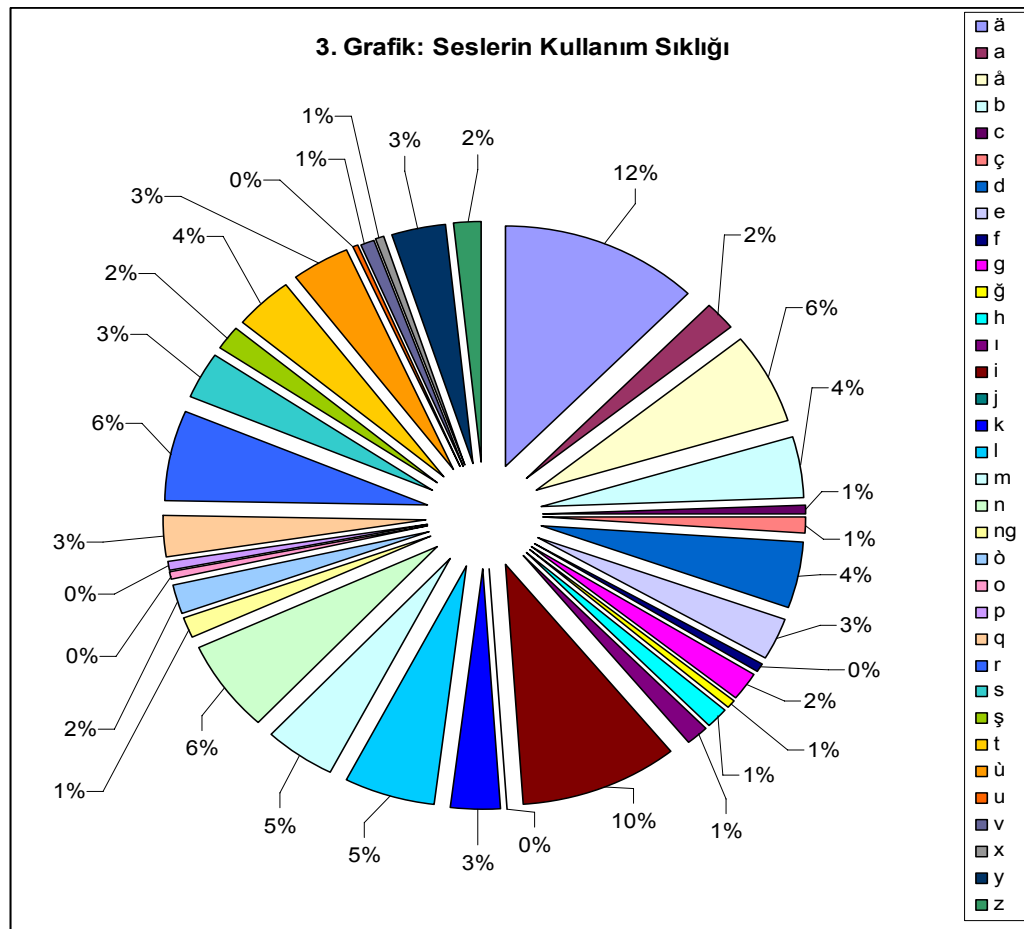
4.2. TEKRARLAR

4.2.1. Ses Tekrarları

Şiir sanatında dışa dönük en mühim âhenk unsuru, ses tekrarlarıdır. Erkin Vãhidov, şiirde belirli seslere kelime, mısra veya bentlerde diğer seslere nispeten daha fazla yer vererek oluşturduğu asonans ve aliterasyonlar sayesinde ses ve mânâ arasında bir âhenk kurmuştur. Onun şiirlerinde kullandığı sesler ve bunların frekansları şöyledir:

Ã "44.564" A "6.755" Å "22.311" B "14.563" C "1.946" Ç "4.063" D
 "16.175" E "10.507" F "1.593" G "12.510" Ğ "2.299" H "5.102" I "4.742" İ
 "35.649" J "16" K "10.858" L "19.599" M "16.337" N "27.385" Ò "7.471" O
 "1.709" P "1.799" Q "9.938" R "22.041" S "10.916" Ş "6.376" T "13.332" Ù
 "12.668" U "1.524" V "2.869" X "1.832" Y "11.798" Z "6.394"

Bu sesler, aşağıda bir grafik hâlinde görülebilir:

4.2.1.1. Ünsüz Tekrarları (Aliterasyon)

Erkin Vâhidov'un en fazla tekrar ettiği ünsüzler ve bunların frekansları şöyledir:

“**n**” 22.061, “**r**” 22.041, “**l**” 19.599, “**m**” 16.337, “**d**” 16.175, “**b**” 14.563, “**t**” 13.332, “**y**” 11.798, “**s**” 10.916, “**k**” 10.858, “**q**” 9.938, “**g**” 7.186, “**z**” 6.394, “**ş**” 6.376, “**ng**” 5.324, “**h**” 5.102, “**ç**” 4.063, “**v**” 2.869. Onun şiirlerinde âdeta “yumuşak ünsüzlerin aliterasyonu” hâkimdir. Vâhidov'un daha ziyade yumuşak karaktere sahip ünsüzleri tekrar etmesi, onun yumuşak ve hassas bir mizaca sahip olduğunun işareti sayılabilir. Şiirlerinde aşk, sevgi, tabiat ve insan temasını işlemiş olan şairin aşka, hayata ve insana bakışı açısı son derece nazik ve yumuşaktır. Sıklık derecesine göre ünsüz tekrarı örnekleri aşağıdadır:

“**n**” ünsüzünün tekrarı:

*Mikrofoningni qoy, muxbir ùkâcân!
Men ùçùn temirgä sòzlâşdän kòrä,
Ertädän keçgäçä yer çâpgän âsân.
Bizning işimizni «sahâvât» deding,
«Dälä pâlvanlâri» atading bizni.
Bùnçä bäländpârvâz sòzlâmäs edin,
Bilsäyding kònglimiz, âdätimizni. (Bizlär İşläyâpmiz, 186)*

*Ertängi kùningni òyläb şù päytdän
Bârlıqni quvânçim bilän òräymän.
Seni mengä bergän bû täbiätdän
Sening yüräginggä âlâv sòräymän. (Ätä Tilägi, 187)*

*Qalın pùli – ùç ming. Ming –qızı ùçùn,
Yänä ming – sandığı, kiygizi ùçùn.
Xoş, yänä ming negä? Här lâhzä sengä
Sänçib tûrädigän bigizi ùçùn. (Qalın Pùli, 250)*

“r” ünsüzünün tekrarı:

Hâlbûki, kôçälär çârâğân.

Hâlbûki, dârçälär sâçâr nûr.

Ûyğâqdir hâr dil, hâr xânâdân,

Bedârdır xayâlû täsävvür. (Zängâri Şû'lälär, 188)

Ûlär mehnätini qılär idärä.

Bù yùrttä recä bâr,

iş bâr,

ğayrät bâr,

Temirlär hârdıq kùn qılmäslär täläb.

Düşänbä başläri âğrimäs nâhâr,

Keçikib kelmäslär işgä ertäläb. (Temir Tăn Dähâlär, 197)

İsmlärning tarixı ùzâq,

İsmlärdä asrlık qısmät.

Ûlär bări ârzüdek pârlâq,

Pâkizâdir bämislî niyät. (Âtdâşlärimgä, 204)

Tiriklikdä çärxdän tâpmägän âmân,

Bâşigä ğam ğârdin yâğdirgän fäläk –

Dähr ärâ tanhâyû zârû särgärdân

Qalqıb barmâqdädür beârâm yüräk. (Älişer Nāvâiy Kemäsi, 216)

Därdlär girdâbidä çärx ùrär zâmin,

Macrûh siynäsîdân sıqlıb âqar qân.

Û hâr kùn, hâr lâhzä mingläb âdâmin

Şarqıy qırğâqlärdä bermâqdä qurbân. (Şarqıy Qırğâq, 220)

*Qırq yıl yaşayıpmən oşa oq bilən,
Bârligin bildirâr bâhâr çağları...
Qaysi yûrtgä qadam qoymây, dâf'atân
Bång ûrâr nâzârât qonğırâqları*
(Dehli Aeroportidä Bòlgân Vâqea, 239)

-*Ârâl òläyâtir,*
Sir òläyâtir,
Òläyâtir zâhârdân tûprâq.
Şâir bûngâ qarşı ne qılâyâtir?
-Şâir daftaridâ kâttâkân sôrâq. (***) Ârâl Òläyâtir... 245)

*Qoğırçaq eməsmiz, derdilär ävväl,
 Âşkâralik dävri bòlib tâbârâ-
 Endi ùlär òyin kòrsätgän mähäl
 İpläri kòrinib tûrär âşkârä. (Qoğırçaqlär, 328)*

“l” ünsüzünün tekrarı:

*Mäyli, müşkül bəlsin sen tənəlgən yöl,
Tələ həm, məyliyə, kelməsin əsən.
Fəqət ədəm qadrin bilər ədəm bəl,
Bəl insən dərdini bilgüvçi insən!... (Ətə Tiləgi, 187)*

*Âlâr edim lâlâ, nârgiz, sùnbùllârdân,
Qarqunâqlâr, sâ'vâlârdân,
bùlbùllârdân,
Ârçâlârning yaprağîdân âlâr edim,
Mâcnùntâllâr bûtâğîdân âlâr edim.
Tiyânşânning qârâ kòzli âhùlâri,
Çämânîlârdä bâl izlâgân âsâlâri, (Kosmonavt Vâ Şâir, 40)*

“m” ünsüzünün tekrarı:

*Qal**im** ùrmäkdä şù müştdek yüräkdä,
Yängidän òsmäkdä kiçkinä cismim.
Demäkki, häyât**im** dövâm etmäkdä,
Demäkki, âlämdä qâlmäkdä ismim. (Âtä Tilägi, 187)*

*Kònglim ârzù qılär tãnhâ âsâyış,
Mening hã**m** birginä xâhiş**im** bòlsin.
Aqalli yârimni bağr**im**gä bâsiş
Dävlät işi emäs, öz iş**im** bòlsin. (Dävlät İşi, 329)*

*Sen yaxşısän,
Men yãmândirmän,
Sen bârsänki, men âmândirmän.
Tilä**gim**, sen dâ**im** bâr bòlgin,
Ämmâ mendän minnâtdâr bòlgin.
Men bòlmäsäm, ey yaxşı âdâ**m**,
Dâd deb qâçâr eding dũnyädän. (Yãmânning Sòzi, 341)*

*Mäskän**im** Färğânâyù kòhnä Sämärqand hã**m** män**im**,
Xâräzm- faxr**im**, Nãmängän mehrimù
cân**im**- tãn**im**,
Yâşlig**im** ârdâqlägän Tâşkent kòngùldän sevgän**im**,
Ädicân, Sùrxân, Buxârâ, öz çòl**im**, öz gùlşän**im**,
Lek, desäm Färğânä, dildä özgä âtäş yânädir,
Mäskän**im** Färğânädir, Färğânädir, Färğânädir.*

(Mäskän**im** Färğânädir, 386)

“d” ünsüzünün tekrarı:

*Misrdä Yüsüfdek bòlib kòrindi,
Yemändä ù mengä tùyüldi Hâtäm.
Bù äyân tùyğudir – nâ qılsä endi
Âlâvdek taşlânär közgä öz âdäm. (Vätän Sağınçı, 241)*

*Köpäysä-dä, äcinlär härçänd,
Âqarsä-dä, yıllärdän başı,
Quvänädi – köpäydi fäzänd,
Sevinädi – ülgäydi yâşı. (Yängi Yıl Şe’ri, 242)*

*Äcäb, yâşlikni ne qıldim-
Faqat ârzüdü ötkärdim.
Häyät âldindä deb bildim.
Şü pāk tùyğudä ötkärdim. (** Äcäb, Yâşlikni..., 259)*

“b” ünsüzünün tekrarı:

*Bizlär Kolombogä qongändä sähär,
İlk bär ù qarşiläb pārvānā böldi.
Şündä rütübätli, bādbōy bñ şähär
Közimgä çäraqläb Färğänä böldi. (Vätän Sağınçı, 241)*

*Til zäbānsiz vāhşiy tōda, yāvvaıyı acdād
Qān isidān mäst – bir-birin qırīb taşlādi.
Bñ qırğındä āmān qālgān ikki ādāmzād
Bir-birigä qaräb ästā yürä başlādi. (Qurālsizlāniş, 247)*

“t” ünsüzünün tekrarı:

Kùnlär òtib, yigitçägä târ keldi qışlâq,
 Yelkâsigä tònni tâşlâb çıqdi sâfärgä.
 Qanât bòldi pâk niyâtù ezgù iştiyâq
 Ma’sumlikning fâriştâsi uçdi şähärgä. (İxlâs, 201)

Tùn qârânğusidä men
 Sâçing şäbistânin kòräy,
 Tângâtärdä yùzläringni
 Tâng käbi rävsän tâpäy. (Şähr Ärä, 262)

“g” ünsüzünün tekrarı:

Òşä gòzäl yùrtdä mening gùlbâğım,
 Òşä gùlbâğ arâ sevgänim rä’nâ.
 Yirâq- yirâqlärgä qarâgän çağıng
 Kòzing tüşmädimi yârgä mähbädä? (Ararat Çoqqısığä, 50)

Gùlçehrä şâirälärgä
 Gùl bòlib, gùl-gùl yänib,
 Gùlşän ärä Gùlçehrälär,
 Gùl üzib oynär, qoyib
 Gùlgä binâ Gùlçehrälär. (Gùlçehrälär, 130)

“y” ünsüzünün tekrarı:

Biyrân qızçäm yâmğır yâqqan kùn
 Yâlvârädi xorsinib âğır:
 “Endi birpäs oynäb keläyin,
 Äyting, dädä, yâğmäsin yâmğır! (Täbiät Vâ Qızälâq, 231)

*Bittä yıǵın— Kâtibiyät,
 Bittä yıǵın— Râyâsät.
 Yâlgân endi dâvlät işi,
 Yâlgân endi Siyâsät. (Şûm Bâlâ, 312)*

“s” ünsüzünün tekrarı:

*Sâçù qadding yâdin Erkin
 Gâr ûnûtsä bir nâfäs,
 Ûngä sùnbûl sirtmâğ òlsin,
 Mâyli, bòlsin dâr sârv. (Sârv, 93)*

*Seningsiz mengä kâm yoqdir,
 Äsäl içsäm zâhâr bølğay.
 Sening birlän şirin sòzim,
 Zâhâr yùtsäm şäkâr bølğay. (Sämâr Bølğay, 103)*

“k ünsüzünün tekrarı:

*Yâşlik, dildän şävq ketgäni yoq,
 Yüräk seni tärk etgäni yoq,
 Yüräk seni tärk etgäni yoq,
 Demäk, qadringgä yetgäni yoq,
 Yâşlik, seni kùyläb bilürmän,
 Ämmâ büğün yâşlik qılürmän. (Yâşlik, 30)*

Qoşnim işgä ketâyâtir sähärläb,
 Bir qolidä üçi tügük däströmäl.
 Yâ rektorgä äytmâqçidir mûhim gäp,
 Keçqurüngä gòşt keräkdir ehtimäl.
 Kim bilädi, bälki zärür kiritmâq, (Üçi Tügük Däströmäl, 82)

“q” ünsüzünün tekrarı:

Qarâ qâşing,
 qalâm qâşing,
 Qıyıq qayrilmä qâşing, qız.
 Qılür qatlingä qasd qayrâb -
 Qılıç qâtil qarâşing, qız.

Qafäsdä qalb quşin qıynäb,
 Qanât qâqmâqqa qoymäysän.
 Qarâb qoygil qıyâ,
 Qalbimni qızdirsın quyâşing, qız. (** Qarâ Qâşing..., 10)

Ästä tütib
 Qolgä âldi ùl,
 Qatidägi bir vëraq ekän.
 Äq qâğâzni äväyläb âçib,
 Qız xatını oqıdı çöpân.
 Oqıdı-yù,
 Tinçin yoqâtib,
 Macnùn kâbi yügürdi hër yân. (Sùv Bòyidä..., 158/10)

“z” ünsüzünün tekrarı:

Tingläymän kòp òzbek sòzlärin

Xâräzmçä täläffüzini.

Xuş kòramän ù yer qızlärin

«Qoysängiz-a» degän sòzini. (***) Tingläymän Kòp..., 9)

Xandä ùr, còş ùr, yüräk,

Äzâd zämindür bû zämin,

Nazm tüz, Erkin, axır,

Erkin zämândür bû zämân. (Zämân, 121)

“ş” ünsüzünün tekrarı:

Âşıqu işqu mäşaqqat,

Şâirü şe’rû şûür. (***) Tâ Tirikdirki, 27)

Şaxmätni şe’r bilän qıyâs äylädim,

Bilimdân oquvçim, qılmä e’tirâz.

Şe’r axır emäsmi şaxmätdek qadim,

Şaxmätä yoqmi yâ şe’riy ehtirâs. (Şe’r Vâ Şaxmat, 79)

“ng” ünsüzünün tekrarı:

Deymân: Quvânçinggä târ kälür cähân,

Tângdän başlänärkän bağringdä gürüng.

Nimädir şünçälär faxring, ğurüring,

Äyt, nelär qilibdi qoyningdä mäkân?

Äks-sädâ der: - Kân... (Tâğ Bilän Sùhbät, 6)

*Netär mendän bārib būlbūl āngä şārhi kōngil etsāng
 Ōzing kōnglim bōlib bārsāng āning kōnglini gūl etsāng
 Kerākmās ğamlārim sōylāb āġār kōnglin mālūl etsāng
 Kābūtar eltāsān xatım ne bōlġay ġār qabūl etsāng
 Kōngūlni bāġlāsām ūl nāmā yāngliġ pārrū bālinggä
 (Bābūr Ğazāligä Muxammās, 153)*

“h” ünsüzünün tekrarı:

*Gāh mūhāndis ūl, mūnāccim gāh,
 Gāh ōzini tālib deb ātār.
 Gāh mūāllim, gāh sāhib dastgāh...
 Kāsbi kōpmi ūning şū qadar? (Lirik Qahrāmān, 176)*

“ç” ünsüzünün tekrarı:

*Qançā ilhām kerāk işq, ārzū- tilāk
 İnsāni fāzāġā ùçirmāq ùçūn.
 Qançā bilim kerāk, tāfākkūr kerāk
 Būni şe’r, dāstāngā kōçirmāq ùçūn. (Ālimlār Vā Şāirlār, 28)*

4.2.1.2. Ünlü Tekrarları (Asonans)

Erkin Vâhidov’un şiirlerindeki ünlü tekrarları sıklık derecesine göre şöyledir: “**ä**” 44.564, “**ı**” 35.649, “**â**” 22.311, “**ü**” 12.668, “**e**” 10.507, “**ö**” 7.471, “**a**” 6.755, “**i**” 4.742, “**o**” 1.709, “**u**” 1.524. Vâhidov, şiirlerinde daha ziyade geniş ünlüleri ve i’yi tekrarlamıştır. Onun şiirlerinde ünlülerin tekrar edildiği bazı örnekler aşağıdadır:

“ä” ünlüsünün tekrarı:

*Sengä taxtiravān, kâşānādūrmān,
 Sengä māngū vātanmān - xānādūrmān.
 Tāāccūb qılmāgin baġrimgä tārtsām,
 Bālāmsān, hār nā qılsā ānādūrmān. (Zāmin Vā Fazāġir, 117)*

Açılğali kòz şartmi ekân tâşgâ baş ùrmäk,
 Sòng kòzni yäşürmäk,
 Ne òy bilä nâdân tâşigâ baş ùrâdirsän,
 Ne nâf kòrâdirsän? (Özimgä Sävâl, 267)

“â” ünlüsünün tekrarı:

Âlimni bând etâr yùldüzli âsmân,
 Çeksiz fâzâ ilmi şâir xayâlin.
 Hâ, bû şündäy zâmân, âcâyib zâmân,
 Âlimlär- şâirü
 Şâirlär- âlim. (Âlimlär vâ Şâirlär, 28)

Mubâräk, dâmlä, säksân yâş, ùmrgä bittä bâb òlsin,
 Kòpâysin bâblärü säksântä bâblik bir kitâb òlsin.
 (Üstâz Hâbibiygä, 167)

“i” ünlüsünün tekrarı:

Kònglimning eng dilbâr âvâzi qanı?!
 Bir- bir vâraqläymän yâdim dâftärin,
 Meni ma’zûr tûting, âziz döstlärim!
 Quvnâq dâvrängizdä oqıb bergäli
 Eng yaxşı şe’rimni yâzmäbmän hâli. (Şe’r Keçasi, 25)

Sizlär quruqlikdä turgän âdämlär,
 Biz dengizdä sùzib yurgän âdämlär.
 Xâtircämsiz, sizgä häväs etämiz,
 Biz bir lâhzä tinsäk çökib ketämiz. (Biznesmen Sòzi, 308)

“ù” ünlüsünün tekrarı:

*Deymân: Bùlùtlärgä çùlğangän äppâq
 Tùmânli bâşinggä quyâş tøkâr nùr.
 Kimsänki, qarşimdä yùksälib mağrùr,
 Ûzâq-üzâqlärgä bâqasän, òrtâq? (Tâğ Bilän Sùhbät, 6)*

*Kòp ellärni kezdim, kòp yùrtlär kòrdim,
 Bir-biridän gòzäl, bir-biridän sâz.
 Lekin Şarqdä mäş’äl çärâğân yùrtim
 Älämdä tengi yoq, òlkädür mùmtâz.
 Bùndä döstlik kùyin äytür hâr çeçäk,
 Bùndä baxtni qılür hâr bùlbùl nâvâ. (Özbekistân, 179)*

*Bùkùn deräzämni açdimù sähâr
 Yùzimgä ùrùldi sâlqın şäbbâdä.
 Xayâlçân şivirläb qızğımtir bärğlär
 Kùzäk hikäyasın sòylärdi bağdä. (Döstlärä Mäktüb, 180)*

“e” ünlüsünün tekrarı:

*Heç kim seni şe’r demäs endi,
 Heç kim demäs qoşıq yâ ğazäl.
 Sen kùy, ilhâm, şävq emäs endi,
 Bùndä sening nâming «material». (Şe’r Haqıdä Şe’r, 29)*

*Muxlis edim, h r bir  al b ng
 Meng  edi mis li t ydek.
 Sen m z ff r ketding, biz es ,  tt ng,
 Bizl r seni b y berib qoydik... (Georgiy A'zamov X tir sig , 243)*

“ ” ünlüsünün tekrarı:

*K nglim t l  seng  h v s v  ziy ,
  zing  z, s zing söz, m telik  b s.
  zg  til, beg n  m sl g  m 'v 
 Endi seng   ziz, m k rr m em s.*

*  p yt k p b l di h md m  c r ,
  br , m rt b d  y ks k b l siz.
 Siz  nd  d ft r  qal md n k r ,
 M clisl rg  k pr q ker k b l siz. (K z ti , 392)*

Duygunun veya anlatımın durumuna göre değişik sesleri yakın aralıklarla kullanmak suretiyle şiirde bir müzikalite oluşturan Erkin V hidov, hem  hengi, hem m n  yoğunluğunu ses unsurlarıyla desteklemeyi, hem de bu şekilde ses yığılmalarıyla mısranın anlamı ve çağrışım tesirini artırmayı hedeflemiş olabilir. Türk  iirinde muhtevanın ses ile desteklenmesi için ihtiyaç duyulan bu tür denemeler, Cen b  ahabeddin⁴⁹² ve Necip Fazıl⁴⁹³ gibi şairlerin de zaman zaman başvurdukları bir ifade yöntemidir. Ancak Cen b Şahabeddin, Yahya Kemal ve Necip Fazıl'ın  iirleri, belirli bir  henk çerçevesinde,  deta bestelenme safhasına gelmiş gibidir. Erkin V hidov'un sesleri bu şekilde kullanması, doğrudan doğruya anlama ve muhtevaya yönelik olduğu durumlarda görülen bir  sl p özelliğidir.

⁴⁹² Mehmet Kaplan, * iir Tahlilleri I, Tanzimattan Cumhuriyete Türk  iiri*, Derg h Yayınları, İstanbul, 1986, s. 32.

⁴⁹³ Mehmet Kaplan, *Cumhuriyet Devri Türk  iiri*, KB Yayınları, Ankara, 1990, s. 63.

4.2.2. Ek Tekrarları

Gramatikal yapının gereği olarak kullanılan ekler, şairin tercihine göre, üslûbunda tesirli bir şekilde kullandığı ritmik unsur olarak da önemli ip uçlarıdır. Erkin Vâhidov, ekleri şiirlerinde bir gramer unsuru olarak, bazen bir âhenk meydana getirmek, bazen de bir tempo oluşturmak gayesiyle kullanmaktadır. Vâhidov şiirlerinde çokluk, emir, soru, zarf fiil ve bazı fiil zaman eklerini kullanmak suretiyle, bir ritm oluşturmuştur. Erkin Vâhidov'un bunu yapmasında dikkat çeken bir husus da tekrarlanan unsurun mısra veya bölümdeki yeriyle alâkalıdır. Vâhidov, çoğu zaman mısra başında tekrarlardan yararlanmıştır. Ard arda sıraladığı kelimelerde ve bölüm içinde daha ziyade dikine ve dağınık olarak yapılan tekrarların yanı sıra, dağınık bir şekilde de tekrarlardan yararlanmıştır.

4.2.2.1. Şiirdeki Yerine Göre Tekrarlar

Erkin Vâhidov'un şiirlerinde mısra başı kafiye ve redif mahiyetinde değerlendirilebilecek tekrarlara rastlanmaktadır. Bunlar, mısra sonlarındaki kafiye ve redifle birleştiği zaman şiirde daha güçlü bir ritm sağlamaktadır. Aşağıdaki örneklerde mısra başlarında ve sonlarında yapılan tekrarlara dair örnekler yer almaktadır:

*Yıllâr âşâ bir yâş òsârmân,
Yòllâr âşâ bir bâş òsârmân.*

...

*Bâğlâr òtgân, qır âşgân yòllâr,
Ùfqılârga tûtâşgân yòllâr, (Yòllâr, 19)*

*Xârmisân yâ gùlmisân,
Tâcdârmisân yâ qulmisân,
Çuğzmisân, bûlbûlmisân,
Nâdân òzing, xuşxân òzing. (İnsân, 253)*

*Köpäysä-dä äcinlär härçänd,
 Âqarsä-dä yillärdän başı,
 Quvânâdi — köpäydi fârzänd,
 Sevinâdi — ülgäydi yâşı. (** İnsân Fe'li, 306)*

*Kirdilär, òltirdilär,
 Bùyürdilär äraqnı.
 Dâna Matmüsä uçun
 İçdilär baş qadähni. (Matmüsännig Qalpâğı, 351)*

*Köp mänzillär közlägmän,
 Köp dâvânlär âşgmän.
 Kimlärnidir izlaganmän,
 Qaylärgädir şâşgmän. (** Gâhi Poyezd..., 12)*

Erkin Vâhidov, mısra başındaki tekrarların yanı sıra mânâ ve görev bakımından birbiriyle benzer kelimelerdeki ekleri de tekrar unsuru olarak kullanmıştır. Mısra başlarındaki ek tekrarları, daha ziyade “dikine” yapılan tekrar mahiyetinde armonik bir unsur olarak kullanılırken, mısralardaki birbirini takip eden ek tekrarları ise “enine” armonik bir vazife görmektedir. Mısra, beyit, dörtlük veya diğer bölümlerin farklı yerlerinde benzer mânâların aynı eklerle arka arkaya sıralanması şiire hem ses, hem âhenk, hem de ritm yönünden bir zenginlik katmakta, bu da şiirde “fasılalı” bir armonik âhenk sağlamaktadır. Vâhidov’un şiirlerindeki enine tekrarlardan bazıları şunlardır:

*Bâlälär ketmâqdä sâkin, beâzâr,
 Dombâq qolläridä güllär, lâlälä.
 Küzätgän âtälär içrâ bälki bâr
 Birinçi poyezddä kelgän bâlälär. (Bâlälärni Cönâtiş, 159/3)*

Soqmâqlârdâ tûprâq keçdim,
 Bâsdim tâğlâr tâşini...
 Qançâ- qançâ yollâr kezdîm -
 Tâpgûnimçâ tâ seni. (** Gâhi Poyezd..., 12)

Âzâr qızmi, hindmi, tâtârmi,
 Raqqâsâmi, gûlçimi, âttâr...
 Şâirlârning xâtini bârmi?
 Yâ bârçâgâ birdek vâfâdâr?

Muâllim hâmi, mûnâccim hâmi sen,
 Macnûn sensân, Lâylâ hâmi ôzing.
 Şâir şe'ri- bû sening sòzing,
 Sen minglârsân, «men» içrâ câmsân. (Lirik Qahrâmân, 176)

Sen paxtasân, âlmâ, ânâr vâ nûrsân,
 Ôzbek uçûn sùrûrsân hâmi ğurûrsân.
 Ôzni yergâ tâmçi-tâmçi berûrsân,
 Dâryâ emâs, xalq timsâli erûrsân
 Âqib tûrgin, qurib qâlmâ, ânâcân. (Sırdâryâ Ôlâni, 222)

Kûbbân sâhilidâ qâmâting bûkib,
 Âltin bârglâringni kòl ûzrâ tókib,
 Nimâlâr haqıdâ sùrsân xayâl,
 Sòylâ, mâcnûntâl? (Mâcnûntâl, 3)

Kòl ûzrâ âqquşlâr pârvâz etdimi
 Vâ yâ ôylâringni âlib ketdimi
 Sâçlâringni silâb ôtgândâ şâmâl,
 Sòylâ, mâcnûntâl?

*Ülär şü bağlârdä oynâb- kùlârdi,
 Äğuşim **ülârgä** mäskän bølârdi, (Mäcnüntâl, 13)*

*Bâğlâr òtgän, qır âşgän yöllär,
 Üfq**lârga** tütäşgän yöllär,
 Cimir-cimir nuqräl**lâr** taqıb,
 Nür emibsiz quyâşdän, yöll**âr**. (Yöllär, 19)*

Aşağıdaki örneklerde ise dikine yapılan ek tekrarları görülmektedir:

*Yâ tângdä bir gözäl çıq**dimi** sùvga,
 Nigâhing tüş**dimi** kòzi âhùgä?
 Seni band et**dimi** läbidägi xâl,
 Söylä, mäcnüntâl? (Mäcnüntâl, 13)*

*Men bälängmân, nidâ bøl**äy** sen uçùn,
 Bir cälğadek dävâ bøl**äy** sen uçùn,
 Keräk bòlsä, fidâ bøl**äy** sen uçùn,
 Mäyligä, men ädâ bøl**äy** sen uçùn,
 Äqıb turgin, qurib qâlmä, ânâcân. (Sırdäryâ Öläni, 222)*

*Tòyib içdim, sùv bilän gòyâ
 Dildä sing**di** yùrt mùhâbbätı.
 Tâşnâligimi qâ**ndi**-yù, ämmâ
 Yänä ârt**di** qalb xarâräti. (Bùlâq, 15)*

*Yürägingdä târl**lâr** çertib òtmägän,
 Hâli heç kim gùll**âr** tütib navbahâr
 Seni visâl bâğl**âridä** kùtmägän.
 Keçäläring âsùdadir, bir âdäm – (***) Üçrâşùvgä..., 16)*

Aşağıdaki örneklerde ise âhengin enine ve dikine olarak dağılık ek tekrarlarıyla sağlandığı görülmektedir:

*Hәнüz täläbämiz, hәнüz yâşmiz, bäs,
Şävqu xayâlâtning bändälärimiz.
Dälägä sâçilgän paxtalär emäs,
Bizning yâşlikdägi xandälärimiz. (Döstlärgä Mäktüb, 180)*

*İnsân cismin berib mengä bül sifät,
Keng âlämni qılding kökrägimgä câ.
Dilimgä his berding, başimgä fikrät,
Qulâğimgä âhäng, közimgä ziyâ.
Sâlding qalbgä cânü cângä mühabbät,
Qolimgä sâz tütüding, tilimgä nävâ. (İnsân Cismin, 181/2)*

*Bü vätändä bir Vätän
Qurmâqni istäydir kôngil
Özni âzâd quş kâbi
Kormâqni istäydir kôngil (Vätän İstägi, 272)*

*İşânçing- mengä rizqu röz
Zâbün hâlimgä sâlgın köz,
Tökärgä yâş, deyärgä söz
Häm âh târtärgä âhim yoq. (Qılürmân Tävbälär, 274)*

4.2.2.2. Şiirdeki Görevine Göre Tekrarlar

Erkin Vâhidov, tekrarları yerine göre enine, dikine ve dağılık kullanarak gerçekleştirdiği âhengin yanı sıra bir diğer dikkat çekici husus da bu tekrarlarda kullanılan eklerin görevleridir. Şairin daha ziyade zarf fiil, emir, soru, çokluk ve bazı zaman eklerini tekrarladığı görülür. Hem varlık, hem kavram, hem de şahıs çokluğunu ifade etmek amacıyla çokluk ekini tekrar eden Erkin Vâhidov, duygu, heyecan ve fikirlerin türlü derecelerini de soru ekiyle kurduğu kombinezonlarla dile getirir. Şair teessür, isyan, red, hayal

Üğayärsän, yigit bølärsän bir kün,
 Ärtä qälär yäşlik, öyin, ermäklär.
 Älämnı yelkädä kõtärmâq uçun
 Dünÿâqä kelädi, bilsäng, erkäklär. (Ätä Tiläqi, 187)

Bir-birigä nävbät bermäy qoşıq äytđi bülbullär,
 Şùkr bòlsin, bağlärimgä yanä qaytdi bülbullär.
 Çämänzârlär şudgâr bòlsä bülbul qandâq yayräsin,
 Erk quşçası erk yoq câydä qandâq qilib säyräsin?

(...)

Men häm endi qalämimni şe'rlär üçün çarxläyin,
 Bù sehrli tärânäni ğazällärdä şärläyin.
 Çämänlärdä şox säyräsin, zävqqa tòlsin bülbullär,
 Qaytmäs bòlib vätänimgä kelgän bòlsin bülbullär.
 (Özbekistân Bağlärigä Qaytib Keldi Bülbullär, 375)

Cänâb Prişibeyev, märhämät bizgä,
 Qardingizgä yetib äsrâb sùyäylik.
 Pâyândâzlär tòşâb âyâğingizgä,
 Yüksäk märtäbälär berib qoyäylik. (Ünter Prişibeyev, 303)

Şähr ärä közlärdän özgä
 Dilküşâ mäskän tâpây,
 Ündä özni sen bilän
 Bir cân kòräy, bir tăn tâpây. (Şähr Ärä, 262)

Äzâr qızmi, hindmi, tätärmı,
 Raqqäsämi, gùlçimi, ättâr...
 Şâirlärning xâtini bärmi?
 Yâ bärçägä birdek väfâdâr? (Lirik Qahrämân, 176)

Sen xayâlning bir dämilik cilväsımü
 çınmıding,

Yâ ǵazällärdä bitilǵän
 «ül päriväş» **senmiding**.
 Äräzi ǵül, säçi sünbül, bir täni
 siyminmiding,
 Bälki Şirin Şirin ermäs, sen özing
 Şirinmiding? (Äzgänüş, 51)

Häli seni yön**ib**, täräşl**äb**
 Yüz märtäl**äb** öçirmäǵım bär.
 Qaytä- qaytä ǵıcıml**äb** täşl**äb**,
 Täkrär- täkrär köçirmäǵım bär. (Şe'r Haqıdä Şe'r, 29)

Tünlär Fânüs tüt**ib** qolimgä
 Termülämän sening yöl**inggä**,
 Mengä kel**ib** yetärmisän deb,
 Yergä ä**lib** ketärmisän deb.
 -Tün qoynidä pärläǵän äysän,
 Meni iml**äb** çärläǵän äysän.
 Sengä bär**ib** yetǵänim bölsin,
 Yergä ä**lib** ketǵänim bölsin. (Äygä, 66)

Qayerdädir körgän**män** üni,
 Bir daqıqa bölgän**män** ülfät,
 Eslälmäy**män**, ämmä, qay küni,
 Qay daqıqa, qay däm, qay hălät. (Sürät, 33)

Vätän, tä tändä cänim bär,
 Sening**dirmän**, sening**dirmän**,
 Tänim häk ölsä häm sen yär,
 Sening**dirmän**, sening**dirmän**, (** Vätän, Tä Tändä, 376)

4.2.3. Kelime Tekrarları

4.2.3.1. Yerine Göre Kelime Tekrarları

Şiirde, anlamı güçlendirmek ve âhengi sağlamak, işlenen konuyla ilgili çağrışımlar ve duygu yoğunluğunu sağlamak, mânâyâ heyecan yüklemek için kelime tekrarlarına başvurulur. Erkin Vâhidov da bu çerçevede doğrultusunda şiirlerinde mısra ve bölümlerin her yerinde dağınık ve sıralı olmak üzere kelime tekrarlarına yer vermiştir. Mısra başlarında tekrarladığı kelimeleri âdeta mısra başı redifi mahiyetinde gören Erkin Vâhidov, bununla heyecana dayalı teessürî ifadeleri dile getirmiştir. Bazı şiirlerinde hem mısra başında, hem de sıralı olarak mısra başı tekrarlarıyla birlikte, mısra veya bölümlerde enine ve dikine kullandığı kelime tekrarlarıyla da bir âhenk yakalamıştır:

Ey sen, lâtif döst, bû sengä
Ümrim kitâbidir,
Ümrim kitâbi ne, âlis
 Yöl sârhisâbidir. (Bâğışlâv, 1)

Gâhi poyezd, gâh ât bilän,
Gâhi kezdim piyâdä.
 Men ötgän yöl meridian -
 Çizıǵıdän ziyâdä.

Köp mänzillär közlägmän,
Köp dâvânlär âşgänmän.
 Kimlärnidir izlaganmän,
 Qaylärgädir şaşgänmän. (** Gâhi Poyezd, 12)

Döst qıdır, *döst* tâp cähândä,
Döst yüz ming bõlsä âz,
Köp erür bisyâr dushman
 Bõlsä ù bir dâna hãm. (Döst Bilän Âbâd Üying, 112)

Üstâz Mirtemirni izləb

Şâirlik – *bù şirin cândän keçməkdir,*

Limmâ-lim fidâlik mâyin içməkdir.

Şâirlik – *cigârni ming pârâ etmək,*

Bâğır qâni bilân sâtrlâr bitmək. (Şâirlik, 223)

Xayrli keç - *hikmätli istäk,*

Bù istäkni büyürmiş yüräk.

Xayrli keç - *färähli tûning*

Âsâyıştä, tinç bôlsin, demäk... (Xayrli Keç, 20)

Neçâğlik bây tûyğugä insân!

Vakzal şâhid bâri, bârigä.

Şûnçä şâdlik, **şûnçä** hâyâcân,

Şûnçä kòz yâş vâ **şûnçä** tuğyân,

Şûnçä ümid vâ **şûnçä** ärmân

Qandây sığar ûning bâğrigä?! (Vakzaldä, 73)

4.2.3.2. Türe Göre Kelime Tekrarları

4.2.3.2.1. Ad Tekrarları: Erkin Vâhidov, şekil yönünden enine, dikine

ve dağınık kullandığı kelime tekrarlarından, aldıkları işletme ekleri aynı veya farklı olan adları tekrar etmek suretiyle fikir, duygu ve heyecanların aktarımını kuvvetlendirmek ve subjektif bakış açısını belirgin hâle getirmek amacıyla ad tekrarlarından yararlanmışlardır. Aşağıdaki örnekler bunu ortaya koymaktadır:

Qadamlâr,

Qadamlâr,

Âğır qadamlâr...

Etiklâr zärbidän titräydi tûprâq.

Qayergä ketmaqdä şûnçä âdämlâr? (Bâğışlâv, 157/1)

Gülçehrä şairälärgä
Gül bõlib, gül-gül yänib,
 Gülşän ärä **Gülçehrälär**,
Gül üzib öynär, qoyib
Gülgä binä **Gülçehrälär**.
 Qây birisi qay birigä
 Aşiq erkän, bilmädim,
Gülmi yä **Gülçehrälärgä**,
Gülgä yä **Gülçehrälär**.

Bù çämän **güllärgä** kändir,
 Açilib yäşnäng mūdām,
Gül bõlib, gül- gül yänib
Gülşän ärä **Gülçehrälär**. (*Gülçehrälär*, 130)

Ävläd- ävlädlärgä
Zämân- zämängä
Äbädiy, äbädiy
 Sábâğı qâlür. (***) *Xayâlning Tùmänli...*, 157/2)

Meni yoqlab bağlârdän
Yüzläri ây kelädi.
Yüzläri ây kelgändä
 Qolgä âläy sâzimni, (*Qârä Sâçin*, 158/12)

Qarâ bõlmiş, ne tängkim, rözıgârım qârä ü**l kòzdin**,
 Qarâ oq âtdi kipriklär, kòngildä yâra ü**l kòzdin**,
 Özim sâbitmân ısqdä, **kòz** yâşım säyyârä ü**l kòzdin**,
Kòz açqıl bāqqanikim, bõlmişäm beçârä ü**l kòzdin**,
 Lâb açqıl sòrgalikim, tüşnä bõlmişmân zilâlinggä. (*Bâbûr...*, 153)

4.2.3.2.2. Sıfat Tekrarları: Şiirlerinde fazla sıfat kullanmayan Erkin Vâhidov'un kullandığı sıfatların daha çok belirtme sıfatları olduğu görülmektedir.

Bù dârgâhdâ heç tinmäs ğulù,
Bù dârgâhdâ heç sòn mäs çirâq.
 Bùndä yândâş şâdlik vâ qayġu,
 Bùndä yândâş visâl vâ firaq.

(...)

Bùndä sòzlâr insân nigâhi,
 Qalb ùrişin eşitâr âdäm. (Vakzaldä, 73)

Òşä gòzâl yùrtdä mening ğùlbâġım,
Òşä ğùlbâġ arâ sevgänim rä'nâ.
 Yirâq- yirâqlârgä qarâgân çâġıng
 Kòzing tüşmädimi yârgä mäbâdâ? (Ararat Çoqqısıgä, 50)

Qalbdä hāmân **òşä** yâzù
Òşä kòk çäşmä.
Òşä sâzù òşä nâzù
Òşä kâräşmä. (Çäşmä Qâşidä, 47)

Biz **ming yıl** ùmr kòrib,
Ming yıl şe'r bitsäk,
Ming yıl bâyân etsäk yùrâk ârzimiz,
 Dehqân mehnätini şäräfläb òtsäk, (Qonġırâtdä Äytilgân Älyâr, 169)

Òzgä til, òzgä ùrf, **òzgä** än'änä,
Òzgä täbiätli xalqlâr oġlimiz.
 Yäġänä qısmätning hùkmi-lä yänä
 Neçänçi bâr yândâş tüşdi yòlimiz. (Därd dâşlik, 324)

4.2.3.2.3. Zarf Tekrarları: Vâhidov'un şiirlerinde soru zarflarını ve fiillerden yapılmış zarfları daha çok tekrar ettiği görülmektedir. Fakat onun kullandığı zarflar, muhatabından cevap bekler tarzda değil, ele aldığı durumun veya hadisenin, kabul veya reddin, üstesinden gelinemeyen bir durum sonrasındaki isyanın dile getirilmesidir:

*Sòylä, **negä** bündäy qılding, şäfqatsiz fäläk,
Negä qılding òşäl müdhiş hâlätni päydä?
Negä yerdä uçrışdilär bû ikki mäläk,
Negä sùhbät qurmädilär fazälär ärä? (İxläs, 201)*

***Negä** hädeb mengä tәнbeh beräsän,
Negä öz hâlimgä qoymäysän, axır!
Negä här sòzimdän äyb qıdıräsän,
 Beâmân, nâinsâf, qattâl mührir.*

***Qaçân** bû zùlmdän bølürmân âzâd,
Qaçân tğär ekän bedâdlik, axır!
 Äfsùski, heç kimgä deyâlmäymân dâd,
 Çünki, men özimmân òşä mührir... (Mührir, 224)*

*Neçäğlik bây tųğugä insân!
 Vakzal şahid bəri, bərigä.
Şùnçä şädlik, **şùnçä** häyəcân,
Şùnçä kòz yâş və **şùnçä** tuğyân,
Şùnçä ümid və **şùnçä** ärmân
 Qandäy sığar üning bağrigä?! (Vakzaldä, 73)*

***Qançä** ilhâm keräk işq, ârzü- tiläk
 İnsâni fäzâgä uçırmâq uçùn.
Qançä bilim keräk, täfäkkür keräk
 Bûni şe'r, dâstângä kòçırmâq uçùn. (Älimlär və Şäirlär, 28)*

4.2.3.2.4. Fiil Tekrarları: Erkin Vâhidov'un şiirlerinde, diğer kelimelere nazaran fiil tekrarı daha fazladır. Bu fiiller, daha ziyade emir ve istek kipleriyle tekrarlanmıştır. Şair, gerçekleşmesini istediklerini dile getirmenin yanı sıra; güzel şeyleri takdir, gördüğü hataları ikaz, şahit olduğu olumsuz hadiselerle karşı tepkisini dile getirmek, heyecan ve duygunun şiddetini ifade etmek üzere emir kipine müracaat etmiştir. Vâhidov'un tekrarladığı fiillerde, şimdiki ve geniş zamanı kullanması, yaşadığı zamana yabancı olmadığını ve ümidini gösterirken; hayatın, tecrübenin ve şahitliğin dile getirilme aracı olan görülen geçmiş zamanı sıkça kullanması da onun bizzat yaşadığı veya şahit olduğu zamana kıymet verdiğine delâlet eder. Erkin Vâhidov'un muhtelif kipleri tekrarladığı şiirlerinden bazı örnekler şunlardır:

Däryâ sâkin,

Uxlâr tõlqınlâr,

Uxlâr, qoyib qırğâqlärgä bâş. (Däryâ Äqşâmı, 63)

Işq sòzin şe'rimgä sâldim,

Işq bilân yândim vä lek -

Bilmäm, âşıqlık nâdir,

Bilmäm, nâdir asrârı ısq. (İzhârı Işq, 141)

Xaridârmân degân dâmâ- dâm

Keläberdi âtä qâşigä.

Keläberdi,

Ketäberdi hām

Täle quşı qonmây başigä. (Äylär Ötib..., 158/4)

Men hām endi qalāmimni şe'rlär uçun çarxläyin,

Bù sehrli tärânäni ğazällärdä şährhläyin.

(Özbekistân Bağlärigä Qaytib Keldi Bülbullär, 375)

*Cănâb Prişibeyev, mārhamât bizgä,
Qardingizgä yetib äsräb **süyäylik**.
Pâyândâzlär tòşäb âyâğingizgä,
Yüksäk märtäbälär berib **qoyäylik**. (Ünter Prişibeyev, 303)*

*-Uxlä, cänim erkäm,
Uxlä, kòzim nùri.
Qoziçâğım, kòzläringni yùm.
(Şarq Ertägi, 414)*

4.2.3.2.5. Zamir Tekrarları: Erkin Vâhidov'un, insan ve cemiyetle meşgul olduğunu göstermesi bakımından zamirleri fazlaca tekrar ettiği görülmektedir. Şair, özellikle şahıs zamirlerinden "ben" ve "sen" zamirlerini oldukça sık kullanmaktadır. Bu şahıs zamirleri hitap edenle hitap edileni ifade etmesi sebebiyle şairin hitaba fazla yer verdiğine delâlet etmektedir. Bu zamirlerin kullanılmış olması, şairin fikirlerinin muhatabı üzerinde tesirli olması arzusunu da göstermektedir. Vâhidov, "ben" ve "sen" şahıs zamirlerinin yanı sıra belirsizlik zamirlerini de oldukça fazla kullanmıştır:

***Sen** yaxşısän,
Men yâmândirmän,
Sen bârsänki, **men** âmândirmän.
Meni qattâl yärätgän häyât,
Seni qılgän âciz, benâcât.
Sen – nihâlsän, zävâling **özim**,
Sen – tiriklik, **men** esä – **òlim**.
Kündüz bòlsäng, **men** tùn bòlämän,
Sen bâr bòlsäng, bütùn bòlämän.
Beâmânmän, lekin âmânmän,
Çünki sendek **men** hām insânmän. (Yâmânning Sòzi, 341)*

Bù dārgāhdā heç tinmäs ğulù,
 Bù dārgāhdā heç sònmäs çirâq.
Bündä yāndâş şādlik vā qayġu,
Bündä yāndâş visâl vā firaq. (Vakzaldä, 73)

Ävvälâ şù-
Bizlär kòpmiz,
Bizlär yüz ming nāfārçä.
 Şähär içrâ qurib bering
Bizlär ùçùn şähärçä.
 (Şähär İcrâkoming Râisigä Âşıklârdän Ärizä, 159/6)

Heç kim seni şe'r demäs endi,
Heç kim demäs qoşıq yâ ğazâl.
 Sen kùy, ilhâm, şävq emäs endi,
 Bündä sening nâming «material». (Şe'r Haqıdä Şe'r, 29)

Qaydä pārvāz etmäyin òzim,
 Yâdi bilân bølürmân xurrām.
Öşä mening tåle yùldüzim,
Öşä mening muqaddäs kùrrām... (Mening Yùldüzim, 55)

Der: âdät şündäy,
 Sirä ğam çekmä.
Men sengä tegmäy,
Sen mengä tegmä...
Bù qandäy âdät,

Bù qandây sävdâ!

Bù axır, âfât.

Bù axır, bälâ! (Sen Mengä Tegmä, 339)

Biri sòyläydi tarıxdän,

Biri sirli sāmälärdän,

Birisi ısq sävdâsi,

Biri şähnâmä cängidän. (Xazinä, 118)

Dütârim târı ikkidür:

Biri quvnâq, **biri** mähzùn

Ki, bāytim sättri ikkidür:

Biri dilxuş, **biri** dilxun.

Nigârım çâşmi ikkidür:

Biri yağmâ, **biri** cādù,

Bù cādùdän ikki kòzim

Biri Sāyhùn, **biri** Cāyhùn. (*Dütârim Târi İkkidür...*, 122)

Mehmân òzi kimdir? - Abay, *Cambùldir!*

Mezbân òzi kimdir? - Cùmanbùlbùldir!

Fazâgir Bāyqonğır mehmândir bükùn,

Âlim Çirçiq esâ mezbândir bükùn. (Qâzâq Aqınlârigä, 168)

4.2.3.2.6. Edat Tekrarları: Erkin Vâhidov'un şiirlerinde "hâlbükî, gòyâki, nâhât , xâh, gâh ... gâh, yâ... yâ, gâhi, yâ, yâinki, yâki, vâyâ, mâyli, âh, ey" edatlarını sıkça tekrar ettiği görülür. Son çekim edatları ile bağlama edatları, gramatikal görevlerinin yanı sıra, şiirde ritmi sağlamaya da hizmet ederler. Vâhidov'un hitabet tekniğinin bir gereği olarak şiirlerinde ünlem

edatlarını sıkça kullanması, duygu ve heyecan aksiyonlarını güçlendirmektedir.

Qay birini sòyläsin ânä!?
Yâ Bahrâm ertägi,
Yâinki “Çâr dârveş” –
Äzâdbaxtning qıssäsini?
Yâki Äläviddin
Vä yâ Xusräv Pärvez,
Yâ Cämilä erk säsinimi?.. (Şarq Ertägi, 414)

Mäyli, ùmrim äbädiy emäs,
Mäyli, yäşây faqat bir näfäs,
 ...
Mäyli, sòng öt çirmäşsin tangä,
Mäyli, meni quçsin älängä. (Kiçik Äy Sòzi, 7)

Qançä dävâm etdi cäng
Bilär faqat qarâ tün,
Bilär faqat tepalik.
*Ämmâ bülär lâl vä güng. (** Quzğunning Qanâtidäy..., 157/4)*

Tâ tirikdirki täbiät,
Tâ quyâş saçğäyki nür,
*Üç egiz bårdir tüşünçä, (** Tâ Tirikdirki..., 27)*

Şâirlärgä häyrân bòlmäng,
Şâir xalqı tûrfärâq.

Gâhi mağrûr, **gâhi** diltäng,
Gâh hâzin, **gâh** tûmtârâq. (Şâir, 164)

Lek âlämdä bir kòçä bâr
 Kârvânî yoq yâlgız tevâ.
Yâ ù yâqmäs, **yâ** bû yâqmäs,
Yâ şähärmäs, **yâ** qışlâqmäs. (Şähärmî Bû, Qışlâqmî Bû?.., 337)

Gâh mûhândis ùl, mûnâccim **gâh**,
Gâh òzini tâlib deb âtâr.
Gâh mûâllim, **gâh** sâhib dastgâh...
 Käsbi kòpmi ùning şû qadar? (Lirik Qahrämân, 176)

Xâh yâşärsân âlämdä bükûn,
Xâh yârätür seni täfäkkür,
 Lekin faqat bârliging ùçûn,
 Qahrämânim, sengä täşäkkür. (Lirik Qahrämân, 176)

Bir daqıqâ tâş häykälgä äyländi muxlis,
Nâhâtki, şûl mûsıqaning piri särväri.
Nâhât, ùngä cåndän ârtıq, ùmridän äziz
 Tärânälär şûl yüräkning bòlsä sāmäri.

Nâhât, ùlär tângâtärning meväsî emäs,
Nâhât, bedâr emäs sùbhi sâbâh bâstākâr.
 Ùngä bùyûk ârzû edi, ùmrlik häväs,
 Qoşıq bòlib kirmâq ùstâz qâşigä nâhâr.

Sòylä, **negä** bündäy qılding, şäfqatsiz fäläk,
Negä qılding òşäl müdhiş hălätñi päydä?
Negä yerdä uçräşdilär bñ ikki mäläk,
Negä sùhbät qurmädilär fazälär ärä? (İxläs, 201)

Hämmäyâq âsùda, âsùda,
 Kòçädä kòrinmäs bir cânzât.
Gòyâki âdämlär ùyqudä,
Gòyâki bärlikdä yoq häyât.

Hâlbùki, kòçälär çärâğân.
Hâlbùki, därçälär sâçär nùr.
 Ùyğâqdir hâr dil, hâr xânädân,
 Bedârdır xayâlù täsävvür. (Zängäri Şù'lälär, 188)

Hâlbùki, qırğın cäng dävâm etmâqdä,
Hâlbùki, qurbânlär rùhi ùyğâqdir.
Hämân yâv qorğâni ğarbiy qırğâqdä,
Hämân bizning mäskän şarqıy qırğâqdir. (Şarqıy Qırğâq, 220)

Âh, Ârzù qız,
Âh, gòzäl sänäm.
Âh, tağlärning erkä âhùsi. (Âh, Ârzù..., 158/18)

Ey, häyât deyilgän mò'ciziy qudrät,
 Tiriklik ätälgän bùyùk ibtidä!
Ey, meni âlämgä keltirgän qısmät,
 Cänlär vâlidäsi- **ey**, âliy mämâ! (İlticâ, 181/1)

Ùyğândi- yù, qozğaldi färyâd,
 Bärçä çâpdî
 Dengizgä tāmân.
 Âtä qılâr **dâd** ùstigä **dâd**,
 Telbälärdek yùgùrâr çòpân. (Kòtärildi Dengizdän, 158/16)

Dâd, ming **dâd**,
 Men yoqâtdim äziz kişimni!
 Òlmây òlgùr,
 Bitirmäsdän ketdi işimni! (Ämâldârning Òlimigä, 301)

Vây âyâğım, belginâm **vây**,
 Deydi xassä tûtgân bâbây,
 Vergül ù bâbâydan kelgân. (Vergül Haqıdä, 421)

4.2.4. İkilemeler

Birçok şair gibi Erkin Vâhidov da şiirlerinde âhenk sağlamak, anlamı pekiştirmek ve şiirinde yer alan kavramları zenginleştirmek amacıyla ikilemelerden yararlanmıştır. İkilemeleri oluştururken fiil, sıfat, ad ve zarf gibi çeşitli kelime türlerinden yararlanan Erkin Vâhidov'un şiirlerinde geçen ikileme örneklerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

Bù qırqmälär bizgä ätäb

*Şärbät tëlä **limmä- lim** -*

Muqaddäs yer tütgän ältin -

Piyälägä oxşäydi. (Xâräzm Qävuni, 64)

***Cimir-cimir** nuqrälär taqıb, (Yöllär, 19)*

***Etäk- etäk** älib kâinät (Ölkä, 22)*

***Qaytä- qaytä** ğıcimläb täşläb,*

***Täkrâr- täkrâr** köçirmäğım bâr. (Şe'r Haqıdä Şe'r, 29)*

*Bù kùn **lim- lim** tëlmiş lälägün*

Işq mäyigä kòngil piyäläm. – (***)Äy Fânüsın, 36)

Üygä qaçıb berkingänlärni

*«**Çıq- çıq**» deyä tärtdi bäridän.*

Bâşın yâpib bürkängänlärni

Yülib äldi tëşäk bağridän. (İnsân vâ Fûrsat, 68)

Vâh âcâbkim, zûlfinggä dil
Qayta- qayta bòldi bänd.
 Neçä- neçä bänd bôlişdän
 Ûl yemâbdır zärrä pänd. (Bändi Zûlf, 97)

Tâcû taxt tâşbehidän sen
 Kòhnä deb kûlsäng netäy,
 Sen axır şâhi cähânim,
 Men qulingmân, ne ilâc? (Sengä Baxtdän Taxt Tilärmän, 99)

Âräzin täsvir etärdä
 Bârgi gûl **çâk- çâk** òlib,
 Qâşı ta'rifini äyläb
 Yıǵläsin şäydä qalâm. (Yenä Qalâmgä, 114)

Tâlâ- tâlâ saçlâringdän
 Dil yoqâtmiş tinçını,
 Yâ bû tâläng dil quşigä
 Qıl tüzâq mânândimû? (Tâlâ Sâç, 136)

«**Ûrûş-ûrûş**» òyin bòlsä bäs,
 Titrätämiz kòkû zäminni. (***) Xayâlning Tùmänli, 157/2)

Färzändlâri häcridä
 Zärdâb yûtib ânälär
 İntizâr keçälärdä
Yıǵläy- yıǵläy kòr bôlgän...» (Gözäl Edi, 158/3)

*Deymān: Bùlùtlārgä çùlğangān āppāq
Tùmānli bāşinggä quyāş tøkār nür.
Kimsānki, qarşimdä yùksälib mağrür,
Ûzāq-üzāqlārgä bāqasān, òrtāq? (Tāğ Bilān Sùhbāt, 6)*

Üzâq-yaqın qarindâş
Ätrâfida bòlib cäm
Vidâ äytär edilär
Qadlär egik, kòzlär näm. (Cùmadän Qâlgän Âdäm, 295)

Kùysâ bündâq xanù mânimiz,
Çil- çil bòlsâ qutluğ câmimiz
Bù qunâhning sòràğı bârmi? (Dengiz Täslâb Ketgân Kemâlär, 330)

4.2.5. Kelime Grubu Tekrarları

Erkin Vâhidov'un şiirlerindeki ses, âhenk ve armoni unsurlarından biri de kelime grubu tekrarlarıdır. Bu münasebetle Vâhidov şiirlerinde sıfat tamlamaları, zarf fiil grupları ve isim tamlamalarından yararlanmıştı. Onun şiirlerinde en fazla tekrar edilen kelime grubu sıfat tamlamalarıdır. Grup tekrarlarına örnekler aşağıdaki gibidir:

***Bù şe'rne** izläymän aqlimni tanib,
 Bù şe'rne kùyläymän âtäşdä yänib.
 Bù şe'r işqı bilän yâşäymän mùdâm,
 Bù şe'r işqı bilän kònglimdä ilhâm.
 Bù şe'rgä bänd bütün ezgü hislärim...
 Meni ma'zür tütüing bû gäl, döstlärim,
 Quvnâq dâvrängizdä oqıb bergäli
 Eng yaxşı şe'rimni yâzmäbmän hâli. (Şe'r Keçasi, 25)*

***Bir şähr** nâmi İbtidâ,
 Bir şähr İntihâ,
 Cânimdä ikki şähr ärä
 Yöl iztirâbidir. (Bâğışlâv, 1)*

***İkki qâşing** òsmä birlän
 Bòldi cùft nârgisli bārg,
 İkki bārging qâşidä men
 Titrägäymän misli bārg.*

*Bārg dedim, ämmâ bilâlmām,
 Qay biri xuşbòy ekän,
 İkki mùşkin sùnbùling yâ
 İkki räyhân isli bārg.*

İkki bārg ta'rifin Erkin
 Şe'rgä sâlsä tâng emäs,
Ûl biri täşbehli bārgù
Ûl biri täcnisli bārg. (Bārg, 95)

Lâlägùn äyläb yänä
 Mağribù mäşrıq ùfqını,
Bir ğazāl vâsligä baxş et,
Bir ğazāl hicrângä yâz. (Dâstângä Yâz, 100)

İkki yâr vâslini istâb
İkki ışq sòzin eşitsäm,
İkki kòzim kòrù, ikki
 Qulâğım, mäyli, kâr bòlğay. (Sämär Bòlğay, 103)

İkki yândän oq yâğar,
 Âlâv yâğar beşâfqat,
Bir tāmāndä tahlıkä,
Bir tāmāndä cäsârät.
Òrtadä tekis kenglik,
Òrtadä quyuq zùlmät.
Bir tāmāndä yâvûzlik,
Bir tāmāndä âdâläť. (***) Quzğunning qanâtidäy..., 157/4)

Şünçä ùzaq bòlding, bäs, endi yetär,
Bir lâhzä mendän âl tãnhâlik yùkin.
Bir lâhzä, şâirim, bâşingni kôtär,
 Seni qutläğäni kelgänmãn bûgùn. (Väfâ, 182/1)

*Bâşi üzrâ yûldûzli âsmân,
Òygä çòmgän kimyâgär Çirçıq.
Òygä çòmgän, kòzi âldidä
 Cänläntirär kùni keçäsin.
Òygä çòmgän, ù xayâlidä
 İstıqbâlning tüzär recäsin. (Çirçıq, 57)*

*Sen mengä tegmä...
Bù qandäy âdät,
Bù qandäy sävdâ!
Bù axır, âfät.
Bù axır,bälâ! (Sen Mengä Tegmä, 339)*

*Biz **ming yıl** ùmr kòrib,
Ming yıl şe'r bitsäk,
Min yıl bâyân etsäk yüräk ärzimiz,
 Dehqân mehnätini şäräfläb ötsäk. (Qonğırâtdä Äytilgän Älyâr, 169)*

***Kùylärimning eng sâzı qanı?!**
Kònglimning eng dilbär âvâzi qanı?!*

...

*Ämmâ bir gûl **mening yürägimdädir**,
 Bir şe'r yâzmâq **mening tilägimdädir**. (Şe'r Keçası, 25)*

***Teränlikning tä'rifigä** sòz bärmikän?..
 Mäş'üm yillär dilgä sâlgän âzâridän,
Änälärning häsrätidän, âh- zâridän*

*Adamlärning yürägidä ümmâni bâr,
Ümmânlärning sâkinligi, tòfâni bâr.
Ü yillärning zilziläsi kökräklärdä,
Mäş'üm üriş dâğı häli yüräklärdä. (Teränlik, 32)*

4.2.6. Cümle Tekrarları

Erkin Vâhidov bazı şiirlerinde birbiri ardınca, bazı şiirlerinde ise birbirinden ayrı yerlerde mısraları, tam ve yarım cümleleri veya cümle unsurlarını tekrarlar. Söz konusu mısra tekrarlarının nakarattan farkı, şiirin herhangi bir yerinde düzensiz olarak yapılabilmesidir. Bu tekrarlar Erkin Vâhidov'un şiirlerinde hangi duygu, heyecan veya fikirlerin hakim olduğunu gösteren unsurlar olarak değerlendirilebilir. Bu tekrarlar aynı zamanda Vâhidov'un şiirlerindeki müzikal dokuyu sağlayan önemli unsurlardandır. Ek ve kelime tekrarlarıyla sağlanan "mânâ-ses" ilişkisi, "cümle-mısra" tekrarı vasıtasıyla da sağlanmaktadır. Erkin Vâhidov'un şiirlerinde bu mahiyette görülen tekrarlar aşağıdaki gibidir:

*Täningdä kämtärin a'zâ
Bù qollärdir, bù qollärdir,
Müdâm mehnät uçùn päydâ
Bù qollärdir, bù qollärdir, (Qollär, 257)*

*Öyläymän, âçilsä här yil nävbähâr
Mâviy kengliklärdä älvân lâlälär,
(...)*

*Öyläymän, âftâb üyğänib sähâr,
Künçiqar üfqığä tikkändä yalâv,
(...)*

*Öyläymän, här keç şäms yetsä zävâlgä,
Bârlıqning tügämäs mâtämi râstdir. (Bâqıy Xâtirä, 394)*

Bittä yığın— Kâtibiyät,
Bittä yığın— Râyâsät.
Yâlgân endi дәvlät işi,
Yâlgân endi Siyâsät. (Şùm Bälä, 312)

Öntä qoygä ärziydi,
 Yäraqläşi bir cähân.
Bir qaräsäng- sùvsärdek,
Bir qaräsäng- âlmaxân.

Qalpâq emäs- ertäk ù,
Qalpâq emäs- tillä tâc!
 Qoying-çi, restòrandä (Matmùsännig Qalpâğı, 351)

Qayerdämiz - bilâlmäsdän
 Hâr âğızgä bâqar bòldik.
Birâv äytär- qışlâqdämiz,
Birâv äytär- şähâr bòldik.
 Yänä birâv bû gâp xatâ,
 Haqıqatdâ bündâq deydi: (Şähärmî Bû, Qışlâqmî Bû?... , 337)

Dünyädä bâr ekân nâhaqlık, zùlm,
Dünyädä bâr ekân asârat, cäfâ,
 Cängdämiz, bir bâşdâ bâr bittä òlim,
 Şarqıy sâhillärdä cänimiz fidâ. (Şarqıy Qırğâq, 220)

Ätläntiräy âlis säfärgä.
 Älisdägi âydin şähärgä.
Yetär endi tärällä etmâq,

Yetär endi kòçä çängitmâq.
Bòlsin demäm tònli, yektäkli,
Bòlsin demäm, döppl, telpäklî,
 Bù kùn òzgä vaqt, òzgä âdät,
 Zâmânâviy kiydiring, faqat –
 Faqat bòlsin òzbek yüräklî. (Kùzätîş, 210)

Erkin bòlsin häyât vä mehnät,
Erkin bòlsin mùhabbät, icâd.
 Yäyräb òssin färzändim,
 Faqat –
 El ğamidän bòlmäsin âzâd. (Âtdâşlärimgä, 204)

Qâr yâğar- âsmândä âqquşlär uçâr,
Qâr yâğar- âsmândän âq ùkpär tüşär.
Qar yâğar yerù fäläkni tòldirib,
 Bizlär ersäk ıssıq ùydä òltirib,
 Tärk etälmäy xalqımızning âdätin
 Yâzämiz döstlärğä döstlik qârıatın. (Qârıat, 177)

Bündä bär qançä irq vä qançä millät-
Bündä bär yänmä-yân nâdânlik, dähâ.
Bündä bär vähşiylik vä mädäniyät,
 Oq-yâydän sāmâviy kemäğäçä tâ. (Bündä Bär 181/6)

Mehmân òzi kimdir? - Abay, Cambùldir!
Mezbân òzi kimdir? - Cùmanbùlbùldir!
 Fazâgir Bâyıqonğır **mehmândir** bükùn,
 Âlim Çırçıq esä **mezbândir** bükùn. (Qâzâq Aqınlärigä, 168)

Xayâl...

Sâyri ûning gâh yer, gâh fâlâk.

Kòzgùning beârâm şù'lâsi misâl.

Ûngä bir nâfâsdir ôtmiş, kelâcâk.

Ûngä bir qadamdir cânüb vâ şimâl. (*Xayâl, 160/2*)

Sen uxlä, yâğızim.

Sen uxlä, qozım,

Bir nâfäs ârâm âl,

*Kòzläringni yùm. (** Xayâlning Tùmänli 157/2)*

Ävcdä edi òyin vâ xandä,

Ävcdä edi tänbür, çirmändä.

Yâşligini eslärdi çällär

Qız, yigitlär läpär äytgändä. (Äslidä- Çi..., 158/5)

Kelä berdi sevgi tøyügä.

Kelä berdi mäşşâq, hâfizlär

Yöldä sâzläb tänbür, sâzini.

Kelä berdi raqqâsä qızlär

Kòrsätmâqqa işvâ - nâzini. (Qışlâq Bòyläb..., 158/13)

Bir tãmânım ù tùmändür,

Bir tãmânım bù tùmän,

Bâşlığım kòp, kòp arâsat -

İçrä qâlgân kòçämen.

*İkki başlıqdın men endi
 Kimgä färyäd äyläyin?
 Yâ ù tāmân kòçgùm endi,
 Yâ bû tāmân kòçämen. (Kòçämen, 148)*

*Qaşingizgä yänä keldim,
 Qulâq sâling, Bâý âtä,
 Sıdğı dildän xızmat qılây,
 İşgä âling, Bâý âtä. (Şüm Bälä, 312)*

*Qalb şundäy ümmânki, üning bağridä
 Dähşätli dâlğalär silsiläsi bâr.
 Qalb şundäy zäminki, âtäş qa'ridä
 Vülqânlär âtgüvçi zilziläsi bâr.*

*Ü bir säyyârädür, Yerdek şäfaqqùn,
 Ü bir âlämdirki, bilmäs nihâyä.
 Üni mehväridän çıqarmâq uçùn
 Atôm cängi emäs, bir söz kifâyä. (Qalb Şundäy Ümmânki..., 230)*

*Özni tāmçi-tāmçi, zärrä vâ zärrä
 Elgä qurbân qilib, eng sònggi kärrä
 Armân bilän demäk: “Ey ânä yürtim,
 Keçir, xızmätingni qılalmäy ötdim.”
 Şundâq yâşâr äsli sâhibi icâd,
 Şundâq yâşâb ötdi Mirtemir üstâd. (Şâirlik, 223)*

Döstim,
Xâtirängdän qılmä şikâyet,
Yâddän çıqarmâq hăm yaxşı âdâtdir.
Yâddän çıqarmâq hăm bir säâdâtdir,
Ünütmeşlik dârdi âğır nihâyât. (Xâtirä, 59)

Seni cânım dedim yâlgız,
Seni qalbım dedim tәнhâ,
Çimirding qâş, püşäymänmän
Qopâl äytgän sözimdän hăm. (Räşkim, 113)

Sevgi zävqı bir tāmânù
Bâdä kâyfi bir tāmân,
Qay biri ârtıq şirindir,
Qay birisi kām şirin. (Şirin, 115)

Däryâlär,
 vâdiylär,
 dengizù
 tâğlär...
Täbiät kòrkining hämmäsidän bâr.
Bündä şe'r bòlib açılär lâlâ,
Bündä ertäk bòlib yetilär ânâr. () Byorns Şe'rläridä..., 160/10)***

Mehmân özi kimdir? - Abay, Cambùldir!
Mezbân özi kimdir? - Cùmanbùlbùldir!
Fazâgir Bâyqonğır mehmândir bükün,
Âlim Çirçiq esä mezbândir bükün. (Qâzâq Aqınlärigä, 168)

Kündüz seni quyâş yândirib,
 Tünlär yâniq şe'rgä âşnäsän.
Bù mäkândä toqlik vâ rivâc,
Bù mäkândä yoqdir ehtiyâc.
 Ammâ âçdir gòzällikkä el,
 Tòydirgäni sirä yoq ilâc. (Âqşâm, 173)

Âsmân òpär Tiyâşânniing qârisän,
 Kòhnä Cäyhùn yòldâşisän, yârisän,
 Ânâ vâdiy häyâtsän, bârisän,
 Quvânçisän, älämisän, zârisän,
Âqib tûrgin, qurib qâlmä, ânâcân.
 (...)

Sen bizlârgä axır mângü keräksän,
Âqib tûrgin, qurib qâlmä, ânâcân.

...

Sâbit bôlgin, Ânâ sâydän nâcât bâr,
Âqib tûrgin, qurib qâlmä, ânâcân. (Sırdäryâ Òläni, 222)

Sâhibi sâltânät, sâhibi qalâm,
 Kònglidä şùkrânä vâ bitmäs äläm.
Şùkrkim, kùymädi fârzänd dâğıdä,
Älämkim, òlmädi yùrt tûprâğıdä,
Şùkrkim, bâytlärdä nâmi qâlâcäk,
Älämkim, zâbıt der ùni kelâcäk.
Şùkrkim, bû yùrtıni qılâldi âbâd,
Älämkim, mùhtâclik bôlmädi bârbâd.
 Gädâlär yùrtidir bû gâvhâr tûprâq,
 Şù bâis şùkrıdän älämi kòprâq. (Kelâcäkkä Mäktüb, 233)

III. BÖLÜM

ŞİİRLERİN ÖZBEK TÜRKÇESİNE AİT METİNLERİ

BAĞIŞLAV (1)

- 1 Ey sen, lätif döst, bñ sengä
 2 Ümrim kitâbidir,
 3 Ümrim kitâbi ne, âlis
 4 Yöl sârhisâbidir.
- 5 Bñ yöl rävn emäs, ùning
 6 Pästü bäländi kòp,
 7 Cãn rıstâsidek misrälär
 8 Yölning tãnâbidir.
- 9 Bir şähr nâmi İbtidâ,
 10 Bir şähr İntihâ,
 11 Cãnımdä ikki şähr ärä
 12 Yöl ıztırâbidir.
- 13 Sen kim eding, kim bòlding, ey,
 14 Dil, deb sòräydi dil,
 15 Şe'r äsli dil sävâligä
 16 Dilning cävâbidir.
- 17 Ümrim ägär bağ bòlsä, siz
 18 Bağbânisiz, elim,
 19 Tùtdim, âling, - òz bağingiz
 20 Şärbät, gùlâbidir.
- 21 Yâşing neçä deb sòrmängiz,
 22 Yârânù ähli dil,
 23 Erkin Vätän yâşı mening
 24 Yâşım hisâbidir.

1999

MÄNZÄRÄ (2)

- 1 Qärä quşlär qonärlär
 2 Mäcnüntälning şâxigä
 3 Başın sùvgä egärlär
 4 Bağmây sirä âhigä
- 5 Rähmi kelib bülütning,
 6 Yıglâb tøkär yâşını.
 7 Quşlär qaçär, mäcnüntäl
 8 Kötärädi başını.

- 9 Bùlùtning âräsidadän
 10 Quyâş kùlib qarâydi.
 11 Mäcnüntälning yùvilgän
 12 Sâçlärini tärâydi.

1952

***** [MEN CILĖAMÄN...] (3)**

- 1 Men cilĖamän,
 2 Däryâ bôlib tölĖim kelädi.
 3 Änä yùrtim,
 4 Sengä oĖlän bôlĖim kelädi.
 5 BùĖün sengä
 6 FaqatĖine şe'r baĖıslädim.
 7 Keräk bôlsä,
 8 Cänni fidä qılĖim kelädi.

1953

TÄNG LÄVHÄSİ (4)

- 1 Ûfqlärgä qoyib Ėöldastä,
 2 TäĖ ärtidän kôtärdi-dä baş,
 3 PästĖä bâqdi çoqqıdän ästä
 4 Ältin qaläm tütĖän bir naqqâş.
 5 Här noqtäĖä säyqal berib ù,
 6 Vâdiy ùzrâ çizdi zär lävhä.
 7 Sòng quyâş deb imzâ çekdi-yù,
 8 Tängätär deb qoydi särlävhä.

1956

KÄMTÄRLİK HAQIDÄ (5)

- 1 Gärçi şünçä mağrür tûrsä häm,
 2 PiyäläĖä egilär çaynäk.
 3 Şündäy ekän, mänmänlik neçün,
 4 Kibrù hävâ nimäĖä keräk?
 5 Kämtärin bôl, hättä bir qadäm
 6 Ötmä Ėurür ästänäsidadän.
 7 Piyäläni insän şuning-çün
 8 Öpär dâim peşänäsidadän.

1956

TÄĖ BİLÄN SÜHBÄT (6)

- 1 Deymän: Bùlùtlärgä çùlĖangän äppâq
 2 Tùmänli bâşingĖä quyâş tøkär nür.
 3 Kimsänki, qarşimdä yùksälib mağrür,
 4 Ûzâq-ùzâqlärgä bâqasän, òrtâq?
 5 Äks-sädä der: - TäĖ!...

6 Deymān: Ğārlāringge qoygānmān qadam,
 7 Ûlkān qāyālāring quçib òtgānmān.
 8 Ûstingdān neçā bār uçib òtgānmān.
 9 Kimmānki, şunçālār yuksāk irādām?
 10 Āks-sādā: - Ādām!...

11 Deymān: Quvānçinggā tār kālūr cāhān,
 12 Tāngdān başlānārkān bağringdā gūrūng.
 13 Nimādir şunçālār faxring, ğurūring,
 14 Āyt, nelār qilibdi qoyningdā mākān?
 15 Āks-sādā der: - Kān...

16 Deymān: Fānlār sārī şaxdam yøl āldim,
 17 Pārlāq istıqbālim kōz tūtār mengā.
 18 İşān, bir kùn yānā kelāmān sengā.
 19 Āmmā kim bōlib - şū fikrū xayālim
 20 Āks-sādā: - Ālim...

21 Tilāgim şū, òrtāq, haqlisān bütkül,
 22 İlmār tāğı bār qarşimdā hāli,
 23 Cāvāhirlār tōlā bağring āçğāli
 24 Quçağinggā yānā kelāmān, kùtgil!
 25 Āks-sādā der: - Kel!...

1956

KIÇIK AY SÖZİ (7)

*Birinçi sùn'iy Yer yöldāşi atmosferning
 quyûk qatlāmlāridā yānib ketdi...*

1 Māyli, ùmrim ābādiy emās,
 2 Māyli, yāşāy faqat bir nāfās,
 3 Lekin meni āygā qilib teng,
 4 Şū'lālārdān yāsāb kāşānā,
 5 Quyāş sārī ùzatgan xalqning
 6 Bāşi ùzrā bōlāy pārvānā.

7 Māyli, sōng òt çirmāşsin tangā,
 8 Māyli, meni quçsin ālāngā.
 9 Faqat bōlib Dankōnning qalbi,
 10 Fazālārdān nūr sâçāy fāngā.
 11 Ānā-Vātan! Bir oğling kābi
 12 Fidā etāy cānini sāngā!

1957

*** [DÒSTLÄRİMNI HAYRÂN...] (8)

1 Dòstlärimni hayrân qâldirâr
2 Bâ'zân ısqıy şe'rlâr yâzgânim.
3 Hâzilkâşlâr qoymâsdân sòrâr:
4 -Küylägâning qaysi nâzânin?

5 Yoq dey desâm kùlgi bòlâmân,
6 Äldämâqni heç kòrmäymân ep.
7 Ne hâm derdim, hâzil qılâmân,
8 Şâir hâli izlânişdâ, deb...

1957

*** [TINGLÄYMÄN...] (9)

1 Tingläymân kòp òzbek sòzlârin
2 Xârâzmçâ tälâffüzini.
3 Xuş kòrämân ù yer qızlârin
4 «Qoysängiz-a» degân sòzini.

5 Ûlâr bûni äytsâ mülâyim,
6 Tilläridân äsâl tòkilâr...
7 Xârâzmlik qızlârni dâim
8 «Qoysängiz-a» degizgim kelâr.

1957

*** [QARÂ QÂŞING...] 10

1 Qarâ qâşing,
2 qalâm qâşing,
3 Qıyıq qayrilmâ qâşing, qız.
4 Qılûr qatlimgâ qasd qayrâb -
5 Qılıç qâtil qarâşing, qız.

6 Qafâsdâ qalb quşin qıynâb,
7 Qanât qâqmâqqa qoymâysân.
8 Qarâb qoygil qıyâ,
9 Qalbimni qızdirsın quyâşing, qız.

1957

EKSKAVATOR (11)

1 Dâşt qoynigâ kirdi-yù
2 İlk bârâ nâ'râ sâldi.
3 Tâşnâ yer bağridân ù
4 Sıqımlâb tûprâq âldi.

5 Bâşi ùzrâ kòtârdi
6 Tùtib pòlât kâftidâ...
7 Tùprâq nâcât kùtârdi
8 Yârib quyâş tâftidâ...

- 9 Həyəcənı ərtdi-yü
 10 Titrəb ketdi qolləri.
 11 Səng bir nə'rə tərtdi- yü
 12 Yürüb ketdi ilgəri...

1958

***** [GƏHİ POYEZD...] (12)**

- 1 Gəhi poyezd, gəh ət bilən,
 2 Gəhi kezdım piyadə.
 3 Mən ötgən yöl meridian -
 4 Çızığıdın ziyadə.
- 5 Kəp mənşillər kəzləgənmən,
 6 Kəp dəvənlər əşgənmən.
 7 Kimlənidir izləgənmən,
 8 Qaylārgədir şəşgənmən.
- 9 Soqməqlərdə tıprəq keçdim,
 10 Bəşdim təğlər təşini...
 11 Qançə- qançə yöllər kezdım -
 12 Təpgünimçə tə seni.

1958

MƏCNÜNTƏL (13)

- 1 -Kübbən səhilidə qəməting bükib,
 2 Əltin bəğləringni kəl üzrə təkib,
 3 Nimalər haqıdā sürəsən xəyāl,
 4 Söylə, məcnüntəl?
- 5 Yə təngdə bir gəzəl çıqdimi sùvga,
 6 Nigəhing tüşdimi kəzi əhəgə?
 7 Seni bənd etdimi ləbidəgi xəl,
 8 Söylə, məcnüntəl?
- 9 Kəl üzrə əqquşlər pərvəz etdimi
 10 Və yə öyləringni əlib ketdimi
 11 Səçləringni siləb ötgəndə şəmāl,
 12 Söylə, məcnüntəl?
- 13 Tündə əy əksini kərdingmi sùvdə,
 14 Bəlki kətməqdəsən uni bəhəddə,
 15 Yoqsə nəgə mə'yus kəringding, nə həl,
 16 Söylə, məcnüntəl?
- 17 -Yoq, fikrim bənd etgən əqquşlər eməs,
 18 Səbə yə pərivəş bəqışlər eməs.
 19 Nə sùv kəzgüsində kəringən hilāl,
 20 Nə cəxrəsi əl!

- 21 Xayâlim bâisi başqadir bütün,
 22 Ötmişning bû ğamli qıssası üzün.
 23 Sòradıng, sòyläyin, mäyli, qulâq sâl,
 24 Qalbgä tügib âl!
- 25 «Cândän sevär edi bir-birin ùlär,
 26 Qalbdä tölîq» edi şirin ârzülär.
 27 Yigit òktäm edi, qız - sâhibcämâl,
 28 Xulqdä bärkämâl.
- 29 Ùlär şù bağlärä òynäb- külärädi,
 30 Äġuşım ùlärġä mäskän bölärädi,
 31 Bündä òtkäzärädi äşıqlär visâl-
 32 Dämlärin xuşhâl.
- 33 Änäv çämänlärädi ġül terärdilär,
 34 Änäv taş üstidä öltirärdilär.
 35 İkki qalb ġöyâ quş kábütär misâl,
 36 Tilläridä bâl...
- 37 Ämmâ üşälmädi şirin ârzülär...
 38 Bir keçä sònggi bär uçraşdı ùlär.
 39 Äh, sevgi ġülşäni etildi paymâl,
 40 Sòzlämäq mähâl...
- 41 Hämân yadımdadır ù ğamli kòzlär,
 42 Şù äqşâm äytilġän älämli sòzlär:
 43 «Ätä.», «bâylik.», «täkdir.», «nikâh.», «qarı çâl.»
 44 Vâ «Xayr, xuş qâl!..»
- 45 Ùzâq ötirdilär şù tün ikki yâr,
 46 Ayrılıq şâmidä vâfâli nigâr
 47 Yigitġä qâldirdi işqıdän timsâl-
 48 Şâhi дәströmâl...
- 49 Şù böldi- ùlärni täpmädım zinhâr,
 50 Sòrädim, izlädim - kòrmädım bir bär.
 51 Qaydädir sevgänlär, ne keçdi ähvâl -
 52 Bilmäymän älhâl».
- 53 Ġär sòrsäm cävâbsiz çayqalür bû kòl,
 54 Däräġin keltirmäs yellär häm bütkül.
 55 Bağdä ġül baş çâyqar, men bergän sävâl
 56 Qarşısıdä lâl...

57 Sòradim, dāf'atān cim qāldi bağlār,
 58 Sòradim, çökkändäy tūyūldi tağlār.
 59 Sòradim, çār ätrāf mǎ'yūs, bemäcāl -
 60 Kòrindi behāl....

61 Cāndān sevār edi bir-birin ùlār,
 62 Qalbdā tōlīg edi şirin ārzūlār.
 63 Bū bir sevgi edi, ùluğ bārkāmāl,
 64 Åh, ketdi ùvāl...

65 Sen bükün sáhildā kezib yūrgändä,
 66 Dildāring yāningdā xandā ùrgändä,
 67 Şù keçmiş hislāri dil mülkin dārhal
 68 Qıldilār işgāl.

69 Fikrimni bānd etgān ısq qıssası bñ,
 70 Vā ısq qıssasining alqıssāsi bñ -
 71 Şù sevgi haqqı hām sendāgi ıqbāl
 72 Tāpmāsin zāvāl!

1958

QUBBĀN KÒLİGĀ (14)

1 Sādā deydi: Sāçlārin yāyib,
 2 Neçün quyāş kezār pārişān?
 3 Tāng ııqar-ù keç bōlār ğāyib.
 4 Ne izlāb ù kezadi cahān?

5 Åks- sādā der: Bñndā bir zamān
 6 Yuqātmiş ù āyināsini...
 6 Bexabārsān, ey kōli Qubbān,
 7 Quyāş hamān izlāydi seni.

1958

BÙLĀQ (15)

1 Bùlāq ānā- Yer siynāsīdān
 2 Şe'r singāri qaynāb āqadi.
 3 Sùvning kùmūş āyinasīdān
 4 Mehrim bōlib quyāş bāqadi.

5 Tōyib içdim, sùv bilān gōyā
 6 Dildā singdi yùrt mūhābbātı.
 7 Tāşnāligimi qāndi-yù, āmmā
 8 Yānā ārti qalb xarārāti.

1958

*** [ÛÇRÄŞÛVGÄ...] (16)

- 1 Ûçräşûvgä âşiqadi dügânäng
- 2 Kòzlär visâl ârzûsıdä çaraqläb...
- 3 -Bäläm, çäying sävib qâldi, -der ânäng,
- 4 Òltiräsän üydä kitâb vâraqläb.
- 5 Hâli sevgi deb ätälgän bästākār
- 6 Yürägingdä târlär çertib òtmägän,
- 7 Hâli heç kim gùllär tütib navbahār
- 8 Seni visâl bağlärıdä kùtmägän.
- 9 Keçäläring âsûdadir, bir âdām -
- 10 Yâdi bilän bänd bòlmägan òyläring...
- 11 «Yâş Verter»ni oqıb bir kùn meni hām-
- 12 Sevärmikin kimdir deyä òylading.
- 13 Ğâyıbânä yòlläringgä intizār,
- 14 Älläkimning kùtişini bilmäysän.
- 15 Deräzängni çertib sengä ilk bahār,
- 16 Bir dasta gùl tütüşını bilmäysän.
- 17 Sen hām ùni, ù hām seni kòrmägän,
- 18 Qayerdädir yaşar lekin dūnyādä.
- 19 Bağlär kezib heç gùlgä yüz bürmägän,
- 20 Û sen uçùn hār kimdän hām ziyâdä...
- 21 Ûçräşûvgä âşiqadi dügânäng,
- 22 Qalb ârzıqıb, yâr âldigä çâpâdi...
- 23 Qayerdädir seni izlär pârvânäng,
- 24 Û âlbättä seni izläb tâpâdi.

1959

SEVGİ (17)

- 1 Òn säkkizgä kirmägän kim bār,
- 2 Bağıngdän gùl termägän kim bār.
- 3 Sen haqıngdä yâzib tòrt satır,
- 4 Sirdâşıgä ästâ kòrsätib,
- 5 Qoşnı qızgä bermägän kim bār.
- 6 Dästläb hār kim qalām âlgän ân
- 7 Yânib seni kùylär begùmân.
- 8 Mäskän qurib hār bir kòngildän,
- 9 Âşıqlärni qâldirib tildän,
- 10 Şäirlärni qılürsän biyrân.
- 11 Tùşdim çağı men hām dâminggä,
- 12 Ezgù hislär baxş etding mengä,
- 13 Hâyâtımgä zâr lävhä bòding,
- 14 İlk şe'rimgä sârlävhä bòding,
- 15 Xayâllärim ùfâtıdır sengä.

16 Yürəgimdə his etdim qanət,
 17 Tılsım kəbi açılur həyət,
 18 Visəldəgi dəmlərim şirin,
 19 Hicrəndəgi ǵamlərim şirin,
 20 Kùlib bəqar mengə kəinət...

21 Ön səkkizgə kirməgən kim bər,
 22 Bağındən gùl terməgən kim bər...

1959

PÒLƏT (18)

1 Ù dəstəvvəl əybəltə bəldi,
 2 Səng zəmbərək bəlib quyildi.
 3 Qılıç həm ù,
 4 miltıq
 5 və nəgən,
 6 Ù bəmbə həm bəlib pərtləgən.
 7 Ləkin əlgən cəhənni faqat
 8 Pəra bəlib qoyilgəç pòlət.

1959

YÒLLƏR (19)

1 Yillər əşə bir yəş əsərmən,
 2 Yòllər əşə bir bəş əsərmən.
 3 Mən səyr etgən gùl vadiylərdə
 4 Çeçəklərgə yəndəş əsərmən.
 5 Bəğlər ətəgən, qır əşgən yòllər,
 6 Ùqlərgə tətəşgən yòllər,
 7 Cimir-cimir nuqrələr taqıb,
 8 Nür emibsiz quyəşdən, yòllər.

9 Səyr ədətim qoyərmidim mən,
 10 Òlkəm kezib tøyərmidim mən,
 11 Kezməy tərüb, səyr etməy tərüb
 12 Ùni şünçə sùyərmidim mən!

1959

XAYRLİ KEÇ (20)

1 Tilək qadrin bilər ədəmlər,
 2 Yaxşı niyət qılar ədəmlər,
 3 Dəstəgə tungi əram əldidən
 4 Xayrli keç tilər ədəmlər.

5 Xayrli keç - hikmətli istək,
 6 Bə istəkni bəyürmiş yürək.
 7 Xayrli keç - fərahli tünəng
 8 Əsəyiştə, tinç bəlsin, demək...

- 9 Yer yùzidä yäşägän insân
 10 Mäyliğä, ù qayerlik bòlsin,
 11 Tinç mehnätdä kùnläri şádân,
 12 Keçäläri xayrlı bòlsin.

1959

ÂNÄ TÛPRÄQ (21)

- 1 Negä insân yerni qutluğ der,
 2 Tùprâqni hâ m sänär muqaddäs?
 3 Yoq, mò'tabar emäs äsli yer,
 4 Tùprâq òzi täbärrük emäs.

- 5 Dästläb òşä yer ùzrä ädäm
 6 Tòkkänidä hăläl mängläy ter,
 7 Gävhär ùndi ânä tùprâqdän,
 8 Qutluğ bòldi mùäzzäm bû yer.

- 9 Öz mùbârak tùprâğın insân
 10 Yât nâzärdän äsrâb hâr nâfäs,
 11 Ûni quçib fidâ etdi cân,
 12 Qânı bilän qıldı muqaddäs.

- 13 Yoq, mò'tabär emäs äsli yer,
 14 Qutluğ emäs tùprâq heç qaçân.
 15 Mùbârakdır insân tòkkân ter,
 16 Mò'tabärdir qutluğ tâzä qân.

1959

ÒLKÄ (22)

- 1 Bağläringni säyr etgänimdä
 2 Sen bâr eding qalbdä, Vätänim.
 3 Bağ hüsniğä şe'r bitgänimdä
 4 Ûni dästläb sengä ätädim.

- 5 Mingläb tildä mädhingni sözlär
 6 Bùndä òsgän hâr bittä dâraxt.
 7 Nür emädi millionläb kòzlär
 8 Kòkdän sening hüsninggä qaräb.

- 9 Cilmäyädi òzidä yoq şäd
 10 Yängi ây hâ m ketmäy qâşingdän.
 11 Etäk- etäk âlib kâinât
 12 Yùldùzlärin saçar başingdän...

1960

*****[KÙN TĀĞ...] (23)**

1 Kùn tǎğ ùrkāçigǎ tirmāşār āstā,
2 Novvot qāyālārdā yāltirāydi qār.
3 Yūksāk çoqqılārdān başlāngān bāhār
4 Şālālālār bilān intilār pāstgā.

5 Tòşāb sáhillārgā cilvākār gilām
6 Dāryā bōlib āqar Amù, Sırığā.
7 Bāhār òlkāsining qān tāmırığā
8 Şārqrāb kirādi fūsùnkār kòklām.

1959

YOQ, HĀLĀVĀT İSTĀMĀYMĀN (24)

1 Yoq, hālāvāt istāmāymān,
2 Ārām bilmās yāş cānim.
3 Tòlqın ùrgān ùmmānça bār
4 Yürākdāgi tuğyānim.

5 Bòrānlārgā, dāvùllārgā
6 Peşvāz yùrgim kelādi.
7 Dāryālārnıng girdābigā
8 Kòkrāk ùrgim kelādi.

9 Tinçlik bilmās ādātimdān
10 Āzār çeksām māyliğā.
11 Ālāv bōlib bir dām yānsām,
12 Sòng òçsām hām māyliğā...

13 Hār mūşkülğā bārdāş berār,
14 Çidār mening tāş başım.
15 Āmmā sākın, tinç yāşāşgā
16 Sirā yoqdir bārdāşım.

1960

ŞE'R KEÇASI (25)

1 Nāvbāt'im kelmāqdā,
2 Sòzlāymān men hām,
3 Eng yaxşı şe'rimni izlāymān men hām.
4 Qanı,
5 Kùylārimning eng sızı qanı?!
6 Kònglimning eng dilbār āvāzi qanı?!
7 Bir- bir vāraqlāymān yādim dāftārin,
8 Meni ma'zùr tūting, āziz dōstlārim!
9 Quvnāq dāvranğızdā oqıb bergāli
10 Eng yaxşı şe'rimni yāzmābmān hāli.

11 Şe'rlär çämäni keng,
 12 Ümrim hăm üzäq,
 13 Güllär teräcäkmän quçâq və quçâq.
 14 Ämmâ bir gül mening yürägimdädir,
 15 Bir şe'r yâzmâq mening tilägimdädir.
 16 Bù şe'rni izläymän aqlimni tanib,
 17 Bù şe'rni küyläymän ätäşdä yänib.
 18 Bù şe'r işqı bilän yâşâyman mūdâm,
 19 Bù şe'r işqı bilän kònglimdä ilhâm.
 20 Bù şe'rgä bänd bütün ezgü hislärim...
 21 Meni mæ'zür tütüing bû gäl, döstlärim,
 22 Quvnâq dävranğızdä oqıb bergäli
 23 Eng yaxşı şe'rimni yâzmäbmän häli.

24 Vă lekin men üni bitmägünimçä,
 25 Bitib sizgä taqdim etmägünimçä -
 26 Bir năfäs hălâvât bilmäsmän äslâ,
 27 Tinmäsmän,
 28 tinmäsmän,
 29 tinmäsmän, äslâ!
 1960

*** [ÄYTİB BÖLDİM...] (26)

1 Äytib böldim sònggi qoşıqni,
 2 Cönâb ketdi quyâş hăm ästâ.
 3 Älvân kòyläk kiygân üfqning
 4 Etägidä qâldi güldästä.

5 Quçâq açâr färähli bir tün,
 6 Kòz âldimdä yänä bir çämän -
 7 Häyrli keç -
 8 Täng bilän, döstim,
 9 Yänä bir şe'r oqıb berämän.
 1960

*** [TÂ TİRİKDİRKi...] (27)

1 Tâ tirikdirki täbiät,
 2 Tâ quyâş saçgäyki nür,
 3 Üç egiz bârdır tüşünçä,
 4 Ü bû söz yândâş bølür:
 5 Mâhirü mehrü mähârät,
 6 Âlimü ilmü ämäl,
 7 Âşıqu işqu mâşaaqqat,
 8 Şâirü şe'rü şüür.

1961

ƏLİMLƏR VƏ ŞAİRLƏR (28)

- 1 Qançə ilhâm keräk işq, ârzü- tiläk
- 2 İnsâni fâzâgä uçırmâq uçün.
- 3 Qançə bilim keräk, táfäkkür keräk
- 4 Buni şe'r, dâstângä kòçırmâq uçün.
- 5 Âlimni bänd etär yùldüzli âsmân,
- 6 Çeksiz fâzâ ilmi şâir xayâlin.
- 7 Hâ, bû şündäy zâmân, âcâyib zâmân,
- 8 Âlimlər- şâirü
- 9 Şâirlər- âlim.

1961

ŞE'R HAQIDƏ ŞE'R (29)*(Həzil)*

- 1 Şe'rim, mənə, bitding nihâyät,
- 2 Tünim uyğâq ötdi qâşingdä.
- 3 Bitding dedim, sevinmä faqat,
- 4 Qançə iş bär hâli başingdä.
- 5 Hâli seni yònib, täräşläb
- 6 Yüz märtäläb öçirmâğım bär.
- 7 Qaytâ- qaytâ ğıcimläb tәşläb,
- 8 Təkrâr- təkrâr kòçırmâğım bär.
- 9 Axır bir kùn mävsüming yetib,
- 10 Kirgänidä ğozä şânägä,
- 11 Ästä sening kòlingdän tütib
- 12 Yetäkläymän gazethânägä.
- 13 İlham dilgä bağlägän qanât,
- 14 Şaxdäm- şaxdäm tәşläymiz âdim,
- 15 Bizgä äyläb «şirin» iltifât,
- 16 Qarşı âlər ädäbiy xâdim.
- 17 Seni ästä yânimdän âlib,
- 18 Hâyäcân-lä tütämän üngä.
- 19 Şe'rmi- - deyä ü qāvâq sâlib
- 20 Kòzâynägin qoyâr bürüngä.
- 21 Oqıb çıxar, tärtmägä tәşlär,
- 22 Öz işini ettirär dävâm.
- 23 Endi, şe'rim, şü kündän başläb,
- 24 Sen meniki emässän tāmâm.

- 25 Heç kim seni şe'r demäs endi,
 26 Heç kim demäs qoşıq yâ ğazäl.
 27 Sen kùý, ilhâm, şävq emäs endi,
 28 Bùndä sening nâming «material».
- 29 Ûrinmägin endi behùdä,
 30 Ûçmaq uçùn bağlâmä qanât.
 31 Ârâm âlib şirin ùyqudä
 32 Mùharrirning târtmäsidä yât.
- 33 Yâz haqıdä bitilgân bòlsäng,
 34 Şaşmä, häli qış kelgünçä tûr.
 35 Baxting kùlib, yıl ötğäç, äräng
 36 Yärming çıqsä, şunga häm şükûr.
- 37 Häli seni, şe'rim, neçä bär
 38 Ğurbätlärgä yetäklär taqdir.
 39 Bùndä qançä... muxlisläring bär,
 40 Häli seni qılûrlär tährir.
- 41 Özgärädi qançä kälâming,
 42 Özgärädi qançälär lävhäng.
 43 Yâzilgändä «Täng» bòlsä nâming,
 44 «Âqşâm» bòlär bälki särlävhäng.
- 45 Sòng âlämgä yäygäli qanât,
 46 Elni özgä qılğäli «şäydä»
 47 Quyâş yängliğ bir kûni - häyhât!-
 48 Gazetadä bølürsän päydä.
- 49 Öz nâmimdän taniymän äräng,
 50 Lâl tûrämän sening qâşingdä.
 51 Nävbät bilän tänqıdçi äkäng
 52 Yängğaq çäkär endi başingdä.
- 53 Tähliil äyläb tersù öngingdän,
 54 İkkimizni qılädi behâl.
 55 Xop dèppäsläb, tänqıd sòngidä
 56 İcâdimgä tiläydi kämâl.

1961

YAŞLIK (30)

- 1 Yaşlik! Seni kùylämägän kim,
 2 Ertäkläring sòylämägän kim,
 3 Qarigändä öylämägän kim,
 4 Öyläb yänä kùylämägän kim?
 5 Bitmaq bòldim men häm sengä bäyt,
 6 Yâş yüräkning haqqı bärmi, äyt?

7 Yâşlik, âsli mening òzimsän,
 8 Keng âlämgä bâqqan kòzimsän,
 9 Yâzgän şe'rim, äytgän sòzimsän,
 10 Keçäm, ertäm, üşbü ròzimsän.
 11 Bitmäq bòldim sen uçùn aş'âr,
 12 Ämmâ òzni kùylämâq dùşvâr.

13 Yâşlik- gùlù gùlgunça ekän,
 14 Bù gùl âläm turgunça ekän,
 15 Yâşlik - behäd tüşünça ekän,
 16 Pâyâni yoq gärdünça ekän.
 17 Bitmäq bòldim men üngä dâstân,
 18 Òylärimgä tâpmädim pâyân.

19 Yâşlik, dildän şävq ketgäni yoq,
 20 Yüräk seni tärk etgäni yoq,
 21 Yüräk seni tärk etgäni yoq,
 22 Demäk, qadringgä yetgäni yoq,
 23 Yâşlik, seni kùyläb bilürmän,
 24 Ämmâ bughun yâşlik qilürmän.

25 Yâşlik- ışıqu aşlıqlık mäyli,
 26 Òzi Mäcnùn, häm òzi Lâyli,
 27 Sùbhi âläm üning tufäyli.
 28 Mäyli, üngä bitmäsäm mäyli,
 29 Nâ bir ğazâl, nâ bir müsäddäs,
 30 Üning òzi şe'rdän muqaddäs.

1961

ŞAIR ÒMRİ (31)

(Parodiya)

«Mänä, men Lermontöv yâşigä yetdim,
 Bir şair òmrini yâşädim çindän.
 Şe'riyät kòkidä tik përvâz etdim,
 Përvâzim bäländdir uçqur lâçindän.»

SÄYYÄR

1 «Mänä, men Lermontöv yâşigä yetdim,
 2 Bir şair òmrini yâşädim çindän.»
 3 Qançä qâğâzlärning başigä yetdim
 4 Vâ lekin Lermontöv çıqmädi mendän.

5 Dòstlärim, artıqça kämtärlik negä,
 6 Keläcäk ön yılını kòrdim äldindän.
 7 Vaqt kelär, yetärmän Pùşkin yâşigä,
 8 Òşändä... Pùşkin häm çıqmäydi mendän.

1961

- 14 Û kùnlärni tiklär xayâlim,
 15 Yâdgä kelär bärçä, bärçäsi....
 16 Âdämlär,
 17 Siz mening häyâtım,
 18 Hăr biringiz ùmrim parçäsi.

1961

SÄMÄRQAND KEÇÄSİ (34)

- 1 Mùnäccim täsbehidän tòkilgän dänälärdek
 2 Âsmân ùzrâ sâçilib yârqrâydi yùldùzlär.
 3 Ây şâm'ù tegräsida uçgän pàrvânälärdek
 4 Tâ sähär cävlân ùrib pàrpirâydi yùldùzlär.
- 5 Qaddini kāmān etib, yùzdä tábässüm izi,
 6 Keçä sùkùnätigä qulâq tûtär yāngi āy.
 7 Nāgāhān eşitilsä çaqalâqning yığısı,
 8 Yānā bir Ûluğbek deb òylāb qāldi, hāynāhāy.
- 9 Sāmārqand yùldùzlāri lā'limikān,
 10 dūrdānā,
 11 Naqş ālmālār singāri terib ālgim kelādi.
 12 Hăr biri sòylār ekān qadimdān bir āfsānā,
 13 Sāhārgāçā kòz yùmmāy qulâq sālğim kelādi.
- 14 Ānā hùlkār - yetti qız imlār meni
 15 yırāqdān,
 16 Āydin kòçālār bòylāb şù'lālārdā āqurmān.
 17 Ûluğbek qadām qoygān bû muqaddās
 18 tùprāqdān,
- 19 Ûluğbek nigāh tikkān yùldùzlārgā bāqurmān.
 20 Bû keçā kòk ùmmāni mās'āllārgā tòluğdūr,
 21 Hilālgā qongān yùldüz sùzār gòyā yelkāndā.
 22 Qadimiy şāhrim ùzrā kezāmān, dildā ğurūr,
 23 Yùldüz tòlā āsmānni kòtārgānçā yelkāmdā.

1961

QIZALÂQ (35)*Singlim FERÛZÂ'gä*

- 1 Qoğırçaqdän bir züm näri ketmäsdän
- 2 Erkälär, bağrigä bäsär qızalâq
- 3 Hâyât nimä - häli idrâk etmäsdän,
- 4 Gødäkligigä häm aqli yetmäsdän,
- 5 Änä bølämän deb òsär qızalâq.
- 6 Tääccüb, kim sâlmış ùning kòngligä,
- 7 Kirmâq qaydä häli hâyât yòligä,
- 8 Änä älläsigä qânmäsdän häli,
- 9 Ertägä şù ùygä bekä bòlgäli
- 10 Sùpürgi tütädi cäcci qoligä.

- 11 Hälitdän änälik mehr- şäfqatin
- 12 Dilinggä sâldingmi, erkä qızalâq?
- 13 Tätib kòrmây häli hâyât zähmätin,
- 14 Mùşfiq änälikning bär mashaqqatin
- 15 Bòyninggä âldingmi, erkä qızalâq?

- 16 Gùlzâr yäşägändek ğunça qatidä,
- 17 Tämçidä quyâşning cämâlin kòrdim.
- 18 Òyläsäm, òy bitmäs hâyât haqidä,
- 19 Şù cäcci qızalâq täbiätidä
- 20 Täbiätning bùyük kāmâlin kòrdim.

1961

***** [ÄY FÂNÛSİN...] (36)**

- 1 Äy fânûsin kòtärdi äsmân,
- 2 Yùldüzçälär bòldi pàrvânä.
- 3 Säyr etäylik, kel, birgä cānân,
- 4 Kònglim seni istär yägānā.

- 5 Qollärimdän tüt òzing, dilbär,
- 6 Äydin yòlgä yetäklä meni.
- 7 Äşiq bòlib, işān, şunçälär
- 8 Sevmägāndim heç qaçān seni.

- 9 Äcāb, artıq sarmāstmān bükün,
- 10 Kòkrägimgä sıqqudāy ālām.
- 11 Bù kùn lim- lim tòlmiş lālāgùn
- 12 Işq māyigä kòngil piyālām.

- 13 Kel, yùldüzlär tòşālgān yòldān
- 14 Yetäkläsin bizni mùhabbat.
- 15 Ğamläringni çiqar kòngildän,
- 16 Şād kùnlärni esläylik faqat.

17 Säyr etäylik, kel birgä, erkäm,
 18 Râzi ketsin bizdän ùmrâd -
 19 Şâdlik uçùn yärälgän âläm,
 20 Sevmâq uçùn berilgän häyât.
 1961

FİRÂQ HAQIDÄ (37)

1 Sen yiraqdä,
 2 Yâring yirâqdä,
 3 Örtänädi câning firâqdä.
 4 Tügäb bârâr bârdâş - sâbâting,
 5 Uçây desäng yoqdir qanâting.
 6 Sevâr yâring väsligä müştâq
 7 Keçäläring ötädi üygâq...
 8 Ämmâ ğamdän başingni bükmä,
 9 Şählâ kòzdän yâşingni tòkmä.
 10 Dilbâr, buni firâq demä heç,
 11 Yârim mendän yirâq demä heç.
 12 Çünki ârâ kirib câninggä,
 13 Baĝring bir kùn kelâr yâninggä.

14 Seni nâhaq
 15 Râncitdi yâring,
 16 Yâ òzgädän râşk etdi yâring.
 17 Nâlişinggä qulâq sâlmädi,
 18 İzhâringdän kòngli qânmädi.
 19 Ketdi, bâqmây hättâ qayrilib...
 20 Sen buni hâm demä ayrılıq.
 21 Dil örtämä, yıĝlâmä äslâ.
 22 Sen bû hicrân zûlmäti ârâ
 23 Pâk sevgingni äylägin çirâq, -
 24 Visâl bilân älmâşûr firâq.

25 Sen seväsän,
 26 Sevmâydi yâring,
 27 Yâr kòngligä yetmâydi zâring.
 28 Sevgäningni yâki bilmâydi
 29 Yâ bilsä hâm kòzgä ilmäydi.
 30 Äyriliqdä yânäsän birâq -
 31 Sen buni hâm âtämä firâq.
 32 Çünki sevging bòlsä äĝâr çin
 33 Hicrânlârni qılâr çilpârçin.
 34 İşân faqat, heç tâlmây işân,
 35 İşânç bòlsä çekinâr hicrân...

36 Yáring bòlsä
 37 Yáningdä dâim,
 38 Yáring bòlsä- kòrkäm, mùlâyim,
 39 Hâr âningni keçirsäng birgä,
 40 Birgä bòlsäng bütün ùmrgä,
 41 Hâyât qurib, ùläb cängä cän,
 42 Yâşäsäng- ù yillär yänmä- yän-
 43 Ämmä bòlsä kòngillär yirâq,
 44 Dûnyädä yoq bündän zòr firâq,
 45 Bù firâqqa sirä yoq dävâ,
 46 Bù firâqqa yòliqmä äslâ!

1961

*** [ÄYDİN KEÇÄ...] (38)

1 Äydin keçä,
 2 Yâğar kòkdän zâr,
 3 Öygä çòmib deding gùl yüzim:
 4 «Äsmân tòlä sânsiz yùldùzlär,
 5 Qaysi ekân mening yùldüzim?

 6 Ù bir kiçik zärrädir, xâlâs,
 7 Yirâqdädir, ilinmäs kòzgä...»
 8 Äcâb deymän,
 9 Kim etmiş qıyâs
 10 Ädämzâdni sònük yùldüzgä?!

 11 Qalb kòksimdä yänib òrgängän,
 12 E'tıqâdim şù erür äzâl:
 13 Ming yıl xırâ yùldüz bòlgändän,
 14 Bir däm yâniq şâm bòlgän äfzâl.

 15 Äsriy hâyât keräkmäs mengä,
 16 Işq zävqigä qänib yâşäsäm,
 17 Pärvânäning ùmri bäs mengä-
 18 Faqat yänib,
 19 Yänib yâşäsäm.

 20 Şù öy meni bänd etär kòpdän,
 21 Şù sâbâbli deymän: gùl yüzim,
 22 Yùldüz izläb netäsän kòkdän,
 23 Özingsän- kù mening yùldüzim.

 24 Özingsän- kù mening yùldüzim,
 25 Sùräyyädän, Zùhrädän artıq.
 26 Kòk tâqıdän âlmâdek üzib,
 27 Birin sengä qılâymi târtıq?

28 Kel, istäsäng äy hălqasini
 29 Qulâğinggä taqay, dilbärim.
 30 Xuşnûd etsä yûldûzlär seni,
 31 Etäginggä tøkäyin bärin.

32 Faqat, cänim, özingni zinhâr
 33 Yûldûzlärgä etmägil qıyâs.
 34 Yänib yäşä tâ tändä cän bär,
 35 Quyâş bòlgın, äzizim, quyâş!

1961

KİMNİ ETMÄS BÜ KÖNGİL ŞÄYDÄ (39)

1 Dûnyâ ekän...
 2 Işq degän sävdâ
 3 Bärmi faqat mening başımdä?!
 4 Kimni etmäş bü köngil şäydä,
 5 Kim şe'r yäzmäs mening yäşımdä?!

6 Sevgi ilk bär tüşdi-yû qalbgä
 7 Hâyâtimning böldi mazmûni.
 8 Û qolimgä tütqazib qalâm,
 9 Kòzlärimdän âldi üyquni.

10 Âldi bütün fikrû xayâlim,
 11 Ketdi dildän ârâm, hălâvât.
 12 Sevgi bütün bärımnı âlib,
 13 Şe'r zävqını qâldirdi faqat.

14 Bärliq âläm kòzimgä ming- ming
 15 Gözällikkä tòlib kòrindi.
 16 Gùllär mengä âşıq bûlbûlning
 17 Şe'r däftäri bòlib kòrindi...

18 Äyb etmängiz,
 19 Dòstlär, bü sävdâ
 20 Bärmi faqat mening başımdä?
 21 Kimni etmäş bü köngil şäydä,
 22 Kim şe'r yäzmäs mening yäşımdä?!

1961

KOSMONAVT VÄ ŞAIR (40)

- 1 - Äyt-çi, şair, uçar bòlsäng
 2 fäzälärgä,
 3 Kòçär bòlsäng Äy, Hùlkärü Zùhrälärgä,
 4 Yòlgä Yerdän nimälärni âlär eding,
 5 Sen kemänggä nimälärni sâlär eding?
- 6 -Uçär bòlsäm ägär çeksiz fäzälärgä,
 7 Kòçär bòlsäm Äy, Hùlkärü
 8 Zùhrälärgä,
 9 Änä- Yerdän bir käft tùprâq âlär edim..
 10 Âlär edim lâlä, nârgiz, sùnbùllärdän,
 11 Qarqunâqlär, sä'vâlärdän,
 12 bül'bùllärdän,
 13 Ärçälärning yapraqıdän âlär edim,
 14 Mäcnùntâllär bütâğıdän âlär edim.
 15 Tiyanşanning qârâ kòzli âhùläri,
 16 Çämänlärdä bâl izlägän äsäläri,
 17 Bâşim üzrâ pârâvâz etgän qarçığayim,
 18 *Bâğ kòçädän* minib òtgän qârâ tâyim
 19 Yerdä qâlsä, uçmâqqa heç râzimäsmän,
 20 Fäzälärgä kòçmâqqa heç râzimäsmän.
- 21 -Sòylä, şair, sira çek yoq
 22 tiläginggä,
 23 Uçär bòlsäng, hâmrâh etib yüräginggä
 24 Änä- Yerdän nimälärni âlär eding?..
 25 - Äytä bersäm, sirä çek yoq tilägimgä,
 26 Uçär bòlsäm, hâmrâh etib yürägimgä
 27 Änä- Yerning mûhâbbätin âlär edim,
 28 Gòzäl òlkäm tâbiätin âlär edim
 29 Âlär edim bâhârü qış, kùz, yâzini,
 30 Âlär edim irmâqlärning âvâzini,
 31 Sùhbatlärning gùlûsini âlär edim,
 32 Şox qızlärning kùlgùsini âlär edim.
 33 Kùylärning hâm eng dilbâri, eng sâzini,
 34 Nâvâsini, gùlyârini, şâhnâzini,
 35 Âlär edim çäpândâzin hâm bâyâtin,
 36 Hâfizlärning tângdä äytgän
 37 mûnâcâtin,
 38 Nâvâiyning, Füzûliyning şe'rlärini
 39 Âlär edim, âlär edim men bärini.
 40 Bülärsiz men uçmâqqa heç râzimäsmän,
 41 Fäzälärgä kòçmâqqa heç râzimäsmän.

1962

YÜRÄK və AQL (41)

- 1 İkki kùç bâr -
- 2 Yüräk və aql
- 3 İkki yângä tårtuvçı meni,
- 4 Ûlär bündäq bòlsä nâähil,
- 5 Qaybirining tûtäy izmini?

- 6 Meni bir yân başlăsä aqlim,
- 7 Başqa yângä yetäklär yüräk.
- 8 Bilälmäymän, qaybiri haqli,
- 9 Qaybirigä işänmäq keräk?

- 10 Aql mening här qadämimni
- 11 Sâlmâq bòlär tärâzù tâşgä,
- 12 Hâr daqıqâ tergäydi meni,
- 13 Oxşâmä deb kòçä bebâşgä.

- 14 Yüräk esä ùngä sòz bermäs,
- 15 Bù dñnyädä faqat òynä der.
- 16 Bilmäs,
- 17 Sirä bilgisi kelmäs
- 18 Qânùn nädır, qâidä nädır.

- 19 Yâr kòyigä çarlăsä biri,
- 20 Yür deb här keç äyläsä xıtâb,
- 21 Biri üygä yetäkläb kirib,
- 22 Qolläringä tütqızär kitâb.

- 23 Aql äytär:
- 24 Sevdıng, òşä qız,
- 25 Äyt-çi, sengä qılürmi vâfâ?
- 26 Yüräk faqât sev der, sevgisiz -
- 27 Yâşâmâqdän bârmi heç mǎ'nâ?!

- 28 Aql mengä qılär nasihät:
- 29 «Yâş cǎningni örtämä bekâr».
- 30 Yüräk bòlsä yân deydi faqat,
- 31 Hâyât bizgä berilär bir bâr.

- 32 Aql deydi:
- 33 Şe'ringdän ne nâf,
- 34 Mâşqläringdän lâzzât âlär kim?
- 35 Yoq, der mengä, öltirma öyläb,
- 36 Şe'r yâz deydi nâdân yürägim...

- 37 Aql çeksiz fâzâgâ hâkim,
 38 Aql hâkim âlâm yûzigâ.
 39 Bârlıq ûngâ bòysûnâr,
 40 Lekin
 41 Yûrâk kirmäs ûning sòzigâ.

 42 Şûndân bir yân bâşlâsâ aqlım,
 43 Başqa yângâ yetâklâr yûrâk.
 44 Bilâlmäymân, qaybiri haqli,
 45 Qaybirigâ işânmaq kerâk.

 46 Äybli emäs bündä irädäm,
 47 Mä'zûr tûting, döstlâr, siz meni.
 48 Aql qançâ haqli bòlsâ hâmbâ,
 49 Tûtâr bòldim yûrâk izmini.

 50 Û baxş etgân âtäşdâ yândim,
 51 Özi bòldi mengâ rahnämâ.
 52 Ûngâ,
 53 Faqat ûngâ işândim,
 54 Yûrâk meni aldamäs äslâ!

1962

MAY ŞE'Rİ (42)

- 1 May - bähâr
 2 qızining
 3 Ön säkkiz yâşi,
 4 Ûning äcib nâzû
 5 Ädâleri bâr.
 6 Başidâ gülçämbâr
 7 Pârlâq quyâşi,
 8 Çämändä bûlbûli
 9 Şäydâleri bâr.
 10 Baxmal kòylägidä
 11 Gûldân tûgmälâr,
 12 Şälälälâr äytgân
 13 Nâvâleri bâr.
 14 Zûlfi sûnbûlini
 15 Yûvgân çâşmalâr,
 16 Öpib tärâqlägân
 17 Sâbâleri bâr.
 18 Qıyâs tâpâlmäymân
 19 Bähâr hûsnigâ,
 20 Yâşil libâsidâ
 21 Nâ sâz bû cähân!
 22 Çeksiz vâdiylärning
 23 Zûmrâd tûsigâ
 24 Râşkû häväs bilân

- 25 Bâqadi âsmân.
- 26 Men hăm bağlâr arâ
 27 Sâyr etib bû dâm,
 28 Lâlâlâr bâzmigâ
 29 Qoşilgim kelûr,
 30 May - bahâr xaqidâ
 31 Şe'r âytib men hăm,
 32 Xuşxân bûlbûllârgâ
 33 Còr bôlgim kelûr:
 34 Bâhâr kelâr
 35 qaytâ- qaytâ,
 36 May qaytâ- qaytâ,
 37 Şâirlâr hăm çârçämäydi
 38 Mâdh âyta- âyta.
 39 Şe'rlâr kôpdîr,
 40 Şe'rlârdân hăm
 41 «Bâhâr»ù «yâz»,
 42 «may»,
 43 Men endi yâzmây.
- 44 Qaydâ deysiz!
 45 Gûl bağlârgâ
 46 yetâklâb bâhâr,
 47 Lâlâ terib bersâ mengâ
 48 Etâklâb bâhâr,
 49 Qançâ yâzsäng âz, deb tûrsâ,
 50 Yâz deb tûrsâ May,
 51 Bòlûrmi yâzmây?!
- 52 Gârçi bâhâr qaytâ kelûr,
 53 May qaytâ kelûr.
 54 Yângi qoşîq âlib, yângi -
 55 Kûy âytâ kelûr,
 56 Qançâ bâhâr kòrgân bòlsâm
 57 Men şû yâşgâçâ,
 58 Hâr yıl bâhâr başqaçâdir,
 59 Biz hăm başqaçâ!
- 60 May - bâhâr qızıngîng
 61 Òn sâkkiz yâşi,
 62 Ûning âcib nâzû
 63 Âdâları bâr.
 64 Başidâ gûlçâmbâr
 65 Pârlâq quyâşi,
 66 Çämândâ bûlbûli
 67 Şâydaıları bâr.

GÖZÄLLİK (43)

1 Mülki bərlıq içrə bir mähäl
 2 Kòrksızgına əlām yärəlgän.
 3 Berməq uçùn dünyığa säyqal
 4 Əlām ärä ädäm yärəlgän.

5 Şündän beri insân tinmäyin
 6 Şu yer üzrə ter tøkär hāmān.
 7 Yerni gözäl qılğani säyin
 8 Gözäl bəllär özi hām insân.

1962

ƏSÄBLÄR (44)

1 Əsəblär,
 2 Əsəblär,
 3 Əsəblär,
 4 Səbəbsiz saçılğän ğazablär,
 5 Günühsiz çekilğän əzəblär.
 6 Kòz yaşlär...
 7 Bərigə səbəblär
 8 Əsəblär, əsəblär, əsəblär,

9 Əsəblär, kimləni qulətməs,
 10 Əsəblär, uyquni yulətməs,
 11 Qalbni heç şadlıkkə tölətməs,
 12 Ədəmzād temirməs, pölətməs!
 13 Əsəblär, kimləni qulatmäs!...

14 Əsəbgə söz berməng, ədəmlär,
 15 Ğazəbgə yöl berməng, ədəmlär,
 16 Ümr-kü şünçälär qısqadır,
 17 Şüni hām qılmäymiz biz qadr.
 18 Əsəbgə söz berməng, ədəmlär,
 19 Əzəbgə yöl berməng, ədəmlär!

1962

ÇÜMƏLİ (45)

1 Ğayrät kəməriini beligə bağləb,
 2 Özidän kəttərəq çöpni artmāğləb,
 3 Mənzilgə tez yetməq yəlgız xayəli -
 4 Soqməq yöldən bərər
 5 Çüməli.

6 Ətrəfigə bəqməs, işlär üzün kün,
 7 Kòpning xırmənigə qoşmāq uçùn
 8 dən...

9 Yoq,
 10 Ədəm əcdədi bəlməğän məymün,
 11 Çüməlidən tərqalgän insân.

1962

*** [ŞE'R BİTDİ...] (46)

1 Şe'r bitdi, kòçirdim âqqa,
 2 Bir bår qaytâ oqıb çıqdim hãm.
 3 Endi birâr sirdâş òrtâqqa
 4 Sirä bòlmäs oqıb bermäsäm.

5 Men şe'rimni mùhabbât sirin
 6 Saqlägändäy âşıqlâr pinhân -
 7 Tûtâlmäymän dildä yäşirin,
 8 Netäy kòngil kòtärsä tuğyân.

9 Şùning ùçùn pişib yetmäyâq
 10 İlhamimning ilk meväsini -
 11 Sengä tütüdim, äyb etmä, òrtâq,
 12 Yaqın âldim kòngilgä seni.

1962

ÇÄŞMÄ QÄŞİDÄ (47)

Xayräddin SÄLÄH'gä

1 Qaytär edim tâğ säyridän,
 2 Kòp edim täşnä.
 3 Hârğın edim,
 4 yòldä birdän
 5 Ûçrädi çäşmä.

6 Cilvälänib âqar edi
 7 Mùzdek zilâl sùv.
 8 Sùv läbidän bâqar edi
 9 Şählä kòz sùlùv.

10 Yetib bårdim,
 11 kùyläb berdi
 12 Û şox, xuş âvâz.
 13 Qız râzini sòyläb berdi
 14 Qolidägi sâz.

15 Û kùylädi, men tinglädim,
 16 Men kùylädim- ù.
 17 Seni mângù saqlâr yâdim,
 18 Kòzläri âhù!

19 Qalbdä hãmân òşä yâzù
 20 Òşä kòk çäşmä.
 21 Òşä sâzù òşä nâzù
 22 Òşä kâräşmä.

1962

*** [FÛRSAT – ÂLTİN...] (48)

- 1 Fûrsat - âltin,
- 2 Sen kòkräk kerib
- 3 Âltiningni sâçib bâräsän.
- 4 Fûrsat quvâr,
- 5 Ûngä çäp berib,
- 6 Sòrâğıdän qäçib bâräsän.

- 7 Û yetâlmäs,
- 8 Yâşsän - äbcirsän,
- 9 Qâlmây kelär lekin ârqangdän.
- 10 Qäçmä yigit,
- 11 Vaqt kelär, birdän -
- 12 Fûrsat mähkäm tütär yâqangdän.

- 13 Fâydä bermäs
- 14 Ming tâvbäng ù kùn
- 15 Sòrär ekän fûrsat sârhisâb.
- 16 Benâf ötgän
- 17 Hâyâting ùçün
- 18 Vaqt âldidä berürsän cävâb.

1962

YELKÄN (49)

(Mänzärä)

- 1 Uxlär ekän dengiz yâpib tùmän kòrpäsin,
- 2 Nâzik kemä târk äylädi Bâkù
- 3 kòrfäzin.
- 4 Mävclär ùzrâ qalqıb bârär zängâr
- 5 hävâdä,
- 6 Âq yelkänni tebrätädi tânggi şäbbädä.
- 7 Çâyqalädi, intilädi ùfqlär tāmān,
- 8 Ûfqlärdä dengiz bilän tütäşär âsmān...
- 9 Tùmän ästä kòtârilär, sùv beti qırmız,
- 10 Yelkän sùzär, yelkän sùzär qâldirib âq iz.

- 11 Çäğäläylär tegräsidadä qılädi pârvâz,
- 12 Kâkil yâzib quyâş ùngä çıqadi peşvâz.

(Tarihsiz)

ARARAT ÇOQQISİĞÄ (50)

- 1 Âppâq tùmänlârgä çulğanib yâtär
- 2 Mâviy sāmälârgä tutaşgän başing.
- 3 Bù yürtdä eng ävväl sendä tâng âtär,
- 4 Eng keyin târk etär seni quyâşing.

5 Kùndüz bülütlär-lä sùhbat quräsän,
 6 Tùndä mängläyinggä qonädi hilâl.
 7 Gâh âğır sùkùtdä öylär sùräsän,
 8 Ûzâq ötmişgämi eltädi xayâl?

9 Qoy, âğır öylärni tärk et, Ararat,
 10 Mäşriqqa kòz taşlä bû nuqrä sähär.
 11 Kòngilgä täskin ber, qalbgä härärät,
 12 Diyârù yârimdän keltirgin xabär.

13 Qarägin, bir yùrt bâr dengizdän näri,
 14 Quyâş âşiq bòlib kòz tikkän diyâr.
 15 Härir kòyläk kiygän âq däläläri,
 16 Amù, Sir ätälgän däryäläri bâr.

17 Òşä gòzäl yùrtdä mening gùlbâğım,
 18 Òşä gùlbâğ arâ sevgänim rä'nâ.
 19 Yirâq- yirâqlärgä qarägän çağing
 20 Kòzing tüşmädimi yärgä mabâdâ?

21 Bâq, bälki kòräsän äyni sähär päyt,
 22 Û häm kòz tikkändir bälki sen tāmân.
 23 Yäring seni cùda sağındi deb äyt,
 24 Xabär ber, tez kùndä qaytùr deb âmân.

(Tarihsiz)

ÄZGÄNÜŞ (51)

Ärmän qızığä

1 Kòrdimù lâl bòldi aqlim, òngmidi bû yâki
 2 tüş,
 3 Bòlsä häm òng, yâ seni kòrgaç, başımdän
 4 uçdi hüş.
 5 Sen bäländ tâğ üzrâ erding misli âhù yâki
 6 quş,
 7 Yâlvârib men pästdä derdim: bir näfäs
 8 yänimgä tüş.
 9 Äzgänüş, hây, äzgänüşim,
 10 Äzgänüşcân, Äzgänüş.

11 Sen xayâlning bir dämilik cilväsimù
 12 çınmiding,
 13 Yâ gâzällärdä bitilgän
 14 «ül pärivâş» senmiding.
 15 Ärazi gùl, saçı sùnbùl, bir täni
 16 siyminmiding,
 17 Bälki Şirin Şirin ermäs, sen özing
 18 Şirinmiding?

- 19 Äzgänüşim,
 20 Äzgänüşcân, Äzgänüş, hây,
 21 Äzgänüş.
- 22 Ösmä qoydingmü qâşinggä, bünçälär tim
 23 qârädir,
 24 Bilmädim, bû qâşläringdän qançä dillär
 25 pârädir,
 26 Rähm qılğıl, bittä özbek şunçälär
 27 yâlvârädir,
 28 Tüş özing, yâ äyt, yâninggä qaysi yöldän
 29 bârädir?
 30 Äzgänüşcân,
 31 Äzgänüş, hây, Äzgänüşim,
 32 Äzgänüş.
- 33 Bâq, bû tağlär ârtidä bir ölkä bârdir kòp
 34 yirâq.
 35 Men qanâtli yölçigä bû bir näfäslik yöl
 36 birâq,
 37 Yür, päriväş, men bilän yür, bârmi sendä
 38 iştiyâq?
 39 Göl tütarmän sengä sòlmäs ül çämändän bir quçâq.
 40 Äzgänüşim, Äzgänüşcân,
 41 Äzgänüş, hây, Äzgänüş.
 (Tarihsiz)

AYRILIŞ (52)

- 1 Bir lâhzädek ötdi-yü ketdi
 2 Nâgähâniy bû qısqa visâl.
 3 Kemälärdek uçrâşgân edik,
 4 Äyirilürmiz kemälär misâl.
- 5 Nâ men sengä işq izhâr etdim,
 6 Nâ sen mengä mäyl etding âşkâr.
 7 Seni bir züm tütmaqqa endi
 8 Nâ haqqım bâr, nâ huquqım bâr.
- 9 Sâhillärdä säyr äylägän ân
 10 Sòz açmaqqa cür'ât qilmädim.
 11 Bû quvânçlär sòngidä hicrân
 12 Bârligini, netây, bilmädim.
- 13 Endi näf yoq, vaqt ötdi, ketdi,
 14 Tämâm bòldi bû qısqa visâl.
 15 Kemälärdek uçrâşgân edik,
 16 Äyirilürmiz kemälär misâl.

17 Sùzärkänsän mänzilgä tāmān,
 18 Äq yöl tiläb qālgüm, dilrābā.
 19 Yetkāzing deb sāhilgä āmān
 20 Şāmāllärgä qılgüm ilticā.
 (Tarihsiz)

FÜZÜLİY HÄYKÄLİ QÄŞİDÄ (53)

1 Yellär, bir daqıqqa toxtäng esişdän,
 2 Sernāvā bülbullär, säyrāmäng bir āz.
 3 Kārbälā dāştidä yäyāv kezişdän
 4 Çärçäb tin ālmāqdä Füzüli y üstāz.
 5 Dengiz, tölqınläring ürma
 6 qırğāqqa,
 7 Şair öylärigä bermägil xaläl.
 8 Üstāz yürägidä şe'r tuğılmāqdä,
 9 Dün yāgä kelmāqdä bir münis ğazäl:
 10 «Sābā, aġyārdän pinhān ğamim
 11 dildārā izhār et,
 12 Xabärsiz yārimi hāli xarābimdän
 13 xabärdār et,
 14 Kōngil, ğam ğünläring tñnhā
 15 keçürma, istā bir hämdäm,
 16 Äcāl xābindin afgānlär çekib
 17 Mācnünni bedār et».
 18 Yäprāqlär tebrānär şe'r maqāmigä,
 19 Çeçäklär cimginä egib türār baş.
 20 Mārmār sār hāvüzning kümüş cāmigä
 21 Şair közläridän āqıb tüşär yāş.
 22 Bākū bağlārigä çokmāqdä āqşām,
 23 Dengiz mävc ürädi tävlänib zār hāl.
 24 Şair yürägidän täşgändä ilhām,
 25 Yāş bilän quyūlib kelädi ğazäl:
 26 «Pārişān hāling öldim, sörmäding
 27 hāli pārişānim.
 28 Ğamingdän dārdä tüştim,
 29 Qılmäding tädbiri dārmānim,
 30 Nā dersän, rōzigārim böylāmi keçsün,
 31 gōzāl cānim.
 32 Gōzim, cānim, āfāndim, sevdigim,
 33 dāvlätli sūltānim».
 34 Aşıqlär uxlāydi sāhārgä tāmān
 35 Füzüli y devānin başigä qoyib.
 36 Mācnün sevgisidän oqılsā dāstān,
 37 Bülbullär tingläydi bütāqqa kōnib.
 38 Xalqım cāndin sevār dilbār küylärni,
 39 Xalqım şe'riyātğä şäydādir āzāl.
 40 Neçün bānd etmāsin fikrū öylärni,
 41 Neçün mähv etmāsin qalblärni ğazäl?!-

- 42 «Muqavväs qâşlăringkim, òsmă
 43 birlă rāng tûtmişlăr,
 44 Qılıçlardirki qānlăr tōkmāk ilă
 45 zāng tûtmişlăr.
 46 Sāhăr bûlbûllăr āfgāni dāgil
 47 behûdă gûlşāndă,
 48 Fûzûliy nălăi dilsòzină āhāng
 49 tûtmişlăr».
 50 Ğazāl hām bōlûrmi mûnçă dilrăbă,
 51 Bûnçălăr serişvă, bûnçălăr sernâz.
 52 Mening şâirligim yălgāndir
 53 ämmă
 54 Fûzûliy şe'rigă aşıqligim rāst.
 55 Măcnûndek beârām bōlib qālgānim
 56 Sârsâri yûgûrgān tōlqınlăr äytsin,
 57 Keçălăr ûyqusiz şe'r yād ālgānim
 58 Tānggi ûfqdăgi yālqınlăr äytsin.
 59 «Şifâi vâsl qadrin hâcr ilă bemâr
 60 òlândän sôr,
 61 Zûlâli şävq-zävqın tâşnâi diydâr
 62 òlândän sôr.
 63 Kòzi yâşlûlăring hâlin nă bilsûn
 64 mărdûmi ğâfil,
 65 Kāvâkib sâyrini şâb tâ sâhăr bedâr
 66 òlândän sôr».
- 67 Yellăr, bir daqıqa toxtāng esişdän,
 68 Sernāvă bûlbûllăr, sâyramāng bir âz.
 69 Kărbălă daştidă yâyāv kezişdän
 70 Çărçăb tin âlmâqdă Fûzûliy
 71 ûstâz.
- 72 Dengiz, tōlqınlăring ûrmă qırġâqqa,
 73 Şâir öylărigă bermăgil xalâl.
 74 Ustâz yûrăgidă şe'r tuġılmâqdă,
 75 Dûnyăgă kelmâqdă bir mûnis ğazâl.
 (Tarihsiz)

XAYRLĂŞÛV (54)

- 1 Xayr sizgă, mâviy Kavkaz tâġlări,
 2 Xayr sizgă, tâşqın Kûră vâ Zangû.
 3 Xayr sizgă, Ârtâşătning bâġlări,
 4 Yûrăgimdän uçmăġäysiz siz mângû.
- 5 Xayr, Sevăn, zāngări kòl, yaxşı qâl,
 6 İzlărim bâr qırġâqdăgi qâyāngdă.
 7 Xayr sengă, qadrdānim măcnûntâl,
 8 Öylăr sûrib òltirgānmān sâyāngdă.

- 9 Xayr deymän, koldä hămän közlärim,
 10 Kümüş qanât çağaläylär, xuş qäling.
 11 Ey, siz mening yerevänlik döstlärim,
 12 Qarä közli bäläkäylär, xuş qäling.
- 13 Keçäginä kelgän edim, güyä tüş,
 14 Bir näfäsdä ötib ketdi häftä hăm.
 15 Xayr sengä, xumâr gözli Azgänüş,
 16 Xayr endi, kərişgünçä, cänginäm.
- 17 Qandäy baxtki, seni tãpdim, dilrabä,
 18 Gözäl nãming tãglär qadär kõtãrdim...
 19 Ärmän yũrtin kørãlmäsäm mãbãdã,
 20 Bũ dũnyãdãn ärmãn bilãn ötãrdim.
- 1962, Bãkũ, Yerevãn

MENİNG YÜLDÜZİM (55)

- 1 Yãş kònglimdä ärzülärim møl,
 2 Quyãş erir yũrãk tãftimgä
 3 Men äsmãngä üzãtgãndä qol,
 4 Säyyãrãlär qonar kãftimgä.
- 5 Tãfãkkũrning pølät quşidä
 6 Kòz- kòz etib bũ yãşlik kòrkin,
 7 Çeksiz fãzã - nũr ağışidä
 8 Yirãqlãrgä uçãmãn bir kũn.
- 9 Pãrvãnãdek òynab, pãrpirãb,
 10 Ätrãfimni òrar yũldüzlär.
 11 Häyrät içrã yãnib, yãrqırãb
 12 Ästã mendãn sòrar yũldüzlär:
- 13 «Qandäy yãruğ yũldüzsãn, äcãb,
 14 Qandäy pãrlãq säyyãrãdìrsãn?
 15 Yãki birãr tũrkũmdãn äcrãb
 16 Biz yãqlãrdä ävãrãdìrsãn?
- 17 Neçũn kirding şox dãvrãmizgä
 18 Ötdek yãnib hättã kũndüzlär?..»
 19 Şũndä deymãn:
 20 Kimligim sizgä
 21 Bãyãn etãy, tinglãng, yũldüzlär.
- 22 Tãfãkkũrim - sınımäs qanãtim,
 23 E'tıqãdim - nũr vã äftãb.
 24 Men insãnmãn, mening häyãtim
 25 Tãrıxlãrdä bũyũk bir kitãb.

26 Men insānmān, qalbimdā ātāş,
 27 Quyāşdān tāt, āydān taxt qurdim.
 28 Men insānmān, kōhnā, cāfākāş,
 29 Tūprāğımdā māngū baxt qurdim.

30 Yirāqlārdā, māviy ūfqdā,
 31 Bārıgımni bānd etib mānim,
 32 Pārlob tūrār dilbār bir nuqtā,
 33 Ōşā yūldūz - mening Vātānim.

34 Qaydā pārvāz etmāyin ōzim,
 35 Yādi bilān bōlūrmān xurrām.
 36 Ōşā mening tāle yūldūzim,
 37 Ōşā mening muqaddās kurrām...

1963

KŪTIŞ SĀĀTLĀRİ (56)

1 Nisbāt qānūnining
 2 Bārdır haqıqatı.
 3 Lāhzāning mā'nāsi
 4 Dūnyā qadār keng.
 5 Kūtiş sāātlārin
 6 Bir daqıqasi
 7 Visāl ānlārinining
 8 Bir yiligā teng.

9 Kūtiş sāātlāri
 10 Qılūr bağrimni xun,
 11 Betāqat kūtğāndā
 12 Gāhi ertāni,
 13 Deymān,
 14 Vaqt tānābin bursām,
 15 Ūzūn kūn -
 16 Bir lāhzādek ōtsāydi, qani!
 17 Naqadār mūşkūldır
 18 İntizārlik dārdi.
 19 İnsāngā bōysūnmās fūrsat yaxşiyām, -
 20 Ūrim bir neçā bār qısqa bōlārdi
 21 Kūtiş sāātlārin ālib tāşlāsām.
 22 Yoq,
 23 Bū mūmkin emās!
 24 Yāşāmāq tātı,
 25 Lāzzāti mō'tābār bizgā hār sāāt.
 26 Axır, ādāmzādning
 27 Būtūn hāyātı
 28 Kūtiş ānlāridān ibārāt.
 29 Qol işgā,

30 Baş öygä,
 31 Ârzügä bänd dil,
 32 İstıqbâl yòligä kòzni tùtgänmiz.
 33 Biz axır million yıl,
 34 Bälki milliard yıl
 35 Baxtli şù kùnlärni kùtgänmiz.
 36 Hâyât bâqıy ekân,
 37 Kùtiş hām bâqıy,
 38 Mehnät,
 39 İcâd bilân òtgän dām hālâl.
 40 Qançälär zòr bòlsä vâsl iştiyâqı,
 41 Şünçälär lâzzätli bòlgusi visâl.

1963

ÇİRÇIQ (57)

1 Âlimânâ saçlär pərişân,
 2 Tinmây çekär,
 3 Bälki vaqti zıq.
 4 Başı üzrâ yùldüzli âsmân,
 5 Öygä çòmgän kimyâgär Çirçiq.
 6 Öygä çòmgän, kòzi âldidä
 7 Cânläntirär kùni keçäsin.
 8 Öygä çòmgän, ù xayâlidä
 9 İstıqbâlning tüzär recäsin.
 10 Âlim Çirçiq òylär tùn bòi,
 11 Tinmây çekär,
 12 Vaqti cüdä zıq.
 13 Ertä tângdän kârcâmä kiyib,
 14 İşgä tüşär mehnätkäş Çirçiq.

1963

ÂLİMLÄRNING RÂFİQALÄRİGÄ (58)

1 Siz mâhi tâbânsiz, mäläksiz, pəri,
 2 Eng ùlkân dähriylär tâpingän sänäm.
 3 Siz bùyük dävrimning fidâiyläri,
 4 Âhli dânişlârgä eng münis hämdäm.

 5 Âlimning üyini çärâğän etgän
 6 Mehrù şäfqatingiz, yüräk täftingiz.
 7 Ù âlâm kitâbin bitgän çağıdä,
 8 Yelkäsidad bòlgän ilıq käftingiz.

 9 Sevgän yâringizgä cân fidâ äyläb
 10 Pârvâna bølürsiz keçâyù kùndüz.
 11 Sizning nâmingizni âlsä ne äcâb
 12 Âsmân cädvälidä bir tälây yùldüz.

13 Kimyâgâr yângi bir zârrâ kâşf etsä,
 14 Bù icâd bâisi bôlgân, hâynâhây -
 15 Stolning çetigä siz qoyib ketgân
 16 Bir çaqmâq qand bilân bir piyalâ çây.

17 Yüldüzlär qoynigä sâmvâiy yöldän
 18 Pârvâz qılâr ekân büyük tâfâkkür,
 19 Âlimlär zehnining çârâğı bôlgân
 20 Mûnis âyâcânlar,
 21 Sizgä tâşâkkür.

1963

XÂTİRÄ (59)

1 Dòstim,
 2 Xâtirängdän qılmä şikâyet,
 3 Yâddän çıqarmâq hâmi yaxşı âdâtdir.
 4 Yâddän çıqarmâq hâmi bir sââdâtdir,
 5 Ünütmâslik dârdi âğır nihâyât.

6 Vaqtidä ünütsäng,
 7 Ârâm tâpâr cân,
 8 Qalb kôtârib yûrmäs ârtıq cäfâni.
 9 Mânâ men,
 10 Yıllârki, bir bevâfâni
 11 Estdän çıqarâlmây kuyâmân hâmân.

1963

TÖRTLİK (60)

Tâlib YÖLDÄŞ'gä

1 Şe'rning sâzi - tørt sâtr,
 2 Tört âcâyib - zör sâtr.
 3 Şâir âdâm özini
 4 Tört sâtrdä kôrsâtür.

1963

ÒÇİRGİÇ (61)

1 Şe'riyatning timsâli - qalâm,
 2 Û haqdä- kù, şe'rlär behisâb.
 3 Ey şâirlär, bitgândä kitâb,
 4 Eslâb qoying òçirğıçni hâmi.
 5 Ûsiz bôlmäs şe'ringiz râvân,
 6 Ûsiz qılmäs sâtrlär xandä.
 7 Siz qalâmgä şe'r âtägândä,
 8 Òçirğıçgä bağışlang dâstân.

1963

KİPRİKLÄRİM (62)

- 1 Kipriklärim ikki säf bòlib,
 - 2 Bir- biridän yaşäydi yirâq.
 - 3 Bedârligim tösib väsl yòlin,
 - 4 Kipriklärim çekädi firâq.
-
- 5 Men tün bòyi taşdän gùl òyib,
 - 6 Kòzim yùmsäm tângdä bemäcâl,
 - 7 Meni ästâ uxlatib qoyib,
 - 8 Kipriklärim äylärmış visâl.

1964

DÄRYÄ ÄQŞAMI (63)

- 1 Bùlùtlärning etägidä zâr,
 - 2 Amù üzrâ tór taşlâr quyâş.
 - 3 Däryâ sâkin,
 - 4 Uxlâr tölqınlâr,
 - 5 Uxlâr, qoyib qırğâqlärgä bâş.
-
- 6 Tâvlänädi ùfq ätläsdä,
 - 7 Bâlıqçılâr âvdän qaytädi.
 - 8 Yelkänläрни tebrätib ästâ
 - 9 Änä däryâ
 - 10 Ällä äytädi.

1964

XÄRÄZM QÄVÜNİ (64)

- 1 Dästürxändä Xäräzmning
 - 2 Qırqmäsüdän bir tilim,
 - 3 Yüldüzli kòk sähnidägi
 - 4 Hilälägä oxşäydi.
 - 5 Bù qırqmälâr bizgä ätâb
 - 6 Şärbät tölä limmâ- lim -
 - 7 Muqaddäs yer tütgän âltin -
 - 8 Piyälägä oxşäydi.
-
- 9 Ne piyälä, şù zäminim
 - 10 Qalbi deymän här birin,
 - 11 Änä- Yerning tāmīrigä
 - 12 Bändi päyvänd etilgän.
 - 13 Saxävätli Amùdäryâ
 - 14 Sùvläridän simirib,
 - 15 Bâbâdehqân qolläridä
 - 16 Ärâ tâpgän, yetilgän.

17 Tà'riflāmāy mǎzāsini, -
 18 Tātib kòring siz bir bār,
 19 Hǎzārǎspning bǎli kǎbi
 20 Lǎbingizdǎ erigāy.
 21 Qırqma āgār bòlsǎ ārzir
 22 Tǎleidān minnǎtdār,
 23 Ûngǎ Vǎtan nāsib bòlmiş
 24 Amùdāryǎ yeridāy.

25 Òzbek eli fǎrzāndimān,
 26 Faxrlǎnsām ārziydi
 27 Qırqmāsīgā bǎl tāmizgān
 28 Dehqān bilān bārābār...

29 Bù še'r āsli qǎvùn sòygān
 30 Bāgbān ātām qarziydi,
 31 «Ma'qul» desǎ, bāşim bòlur
 32 Āsmān bilān bārābār.

1964

BİR TAMÇI YAŞ (65)

1 Çoqqıdān bir kiçik tǎş yùmǎlāsǎ,
 2 Tǎğni qulǎtgùdek sùrān qılǎdi.
 3 Kòzingdān bir tāmçi yǎş yùmǎlāsǎ,
 4 Tǎğdāy yùrāgimni vǎyrān qılǎdi.

5 Āgār kòksim ùzrǎ qulāsǎ birdān,
 6 Tùtmāqqǎ qǎdirmān tǎğlār tǎşini.
 7 Hǎyhāt, kòtārǎlmām kipriklāringdān
 8 Ûzilgān bir qatrǎ qayğū yǎşini...

1964

AYGÄ (66)

1 -Āsmān qızı - sùlùv āydirmān,
 2 Kòk sǎhnidǎ āltin yāydirmān.
 3 Tùnlār Fānūs tütib qolimgā
 4 Termùlāmān sening yòlinggā,
 5 Mengā kelib yetārmisān deb,
 6 Yergā ālib ketārmisān deb.
 7 -Tùn qoynidǎ pǎrlāgān āysān,
 8 Meni imlāb çarlāgān āysān.
 9 Sengā bārib yetgānim bòlsin,
 10 Yergā ālib ketgānim bòlsin.
 11 Lekin bündā bār bir pārivāş,
 12 Qarāşidān dillārdǎ ātāş.

- 13 Yüzi üning mâhi tâbândir,
 14 Kòzi üning âfâti cândir.
 15 Û qarşingdâ kòrsätsä çirây,
 16 Kòkkâ qaytib ketmäysänmi, ây?
 1964

BÂŞ TEBRÄTÄR SÄÄT KÄFGİRİ... (67)

- 1 Bâş tebrätär säät käfgiri,
 2 Der: qadrimni bilmäs âdâmlär.
 3 Sekündlärim gâvhâr hâr biri,
 4 Negä pârvâ qılmäs âdâmlär?!
 5 Bâş tebrätär säät käfgiri,
 6 Şâşıl, âdâm, ötmâqdädir ân.
 7 Hâr närsäning bølär âxırı,
 8 Bâş tebratib qälma sòng, insân!
 1964

İNSÂN vâ FÛRSAT (68)

- 1 Sâät qilib,
 2 Zâncir ötkäzib,
 3 Bağlâb âldik fûrsatnı qolgä.
 4 Ämmâ fûrsat bòysünmädi heç,
 5 Yürmädi biz istägân yòlgä.
 6 Bizlär ùni qozğalmäs qilib
 7 Mıxlâb qoydik devârlärgä hêm.
 8 Ämmâ fûrsat bizdän yûlqınıb
 9 Çâpâ berdi âldingä ildâm.
- 10 Toxtätmäqqa ùrındik qançä,
 11 Tâşlâr âsdik, ämmâ bòlmädi.
 12 Sähâr pâyti çirillägändä
 13 Yâstıq bâsdik, ämmâ bòlmädi.
 14 Mähkäm qilib âltin zâncirin,
 15 Qısib âldi bilägimizdän.
 16 Qulâqlârni berkitdik, lekin
 17 Sädâ berdi yürägimizdän.
 18 Ûygä qaçib berkingänlârni
 19 «Çıq- çıq» deyä târtıdı bärیدän.
 20 Bâşin yâpib bürkängänlârni
 21 Yülib âldi tòşâk bağrıdän.

22 Vaqtni qıldik mäydäläb sâät,
 23 Pärçälädik sekündlär qadär.
 24 Çâpâ berdi vâ lekin fûrsat,
 25 Qâlâ berdik dâd deb ârquadâ
 26 Nihâyât, biz fûrsätni quvib,
 27 Qamçı sâldik ğayrät âtigä.
 28 Û hâr qançâ yelib, yûgûrib
 29 Yetâlmädi insân zâtigä.

30 Bizdän ârtedä sùrgälmäsin deb,
 31 Bizlär bilän çıqsın deb yòlgä,
 32 Sâät qilib,
 33 Zäncir ötkäzib
 34 Bağläb âldik fûrsatni qolgä.

1964

***** [KÒÇÄ ÒRTÄSİDÄ ...] (69)**

1 Kòçä òrtäsidä bir sinıq şışä
 2 Òtgän- ketgänlärgä sâlär özini.
 3 Kòçä òrtäsidä bir sinıq şışä
 4 Qarägän âdämning âlär kòzini.

5 Şofyorlär tüşirär qârä âynäsin,
 6 Yòlavçılär çetgä bûrar yûzini.
 7 Kòçä òrtäsidä bir sinıq şışä -
 8 Tengsiz mò'cizä deb öylär özini. 1964

KÙN ÒTGÄNDÄ (70)

1 Fûrsat degän sekündlär
 2 Qanâtidä uçädır.
 3 Keçä «bùgùn» bòlgän kùn
 4 Bùgùn mänä «keçä»dir.

5 Òn ikki şâxli dâraxt
 6 Tòkdi bittä yäprâğın.
 7 Şâmâl üçirib ketdi
 8 Kälendärning vârağın.

9 Qaytmäs bòlib òtdi kùn,
 10 Yetâlmäydi yûgûrgän.
 11 «Keçä»dän öz haqqını
 12 Âlib qâldi ùlgûrgän.

13 Òtgän kùndän şe'r qâldi,
 14 Kòk bòyi xırmân qâldi.
 15 Birâvgä âlâm quvânç,
 16 Birâvgä ârmân qâldi.

1964

*** [BÂLÂLÂRNI...] (71)

1 Bâlâlârni şäytânlârdân qorqitmängiz,
2 Bâbâv keldi, deb kòrpägä berkitmängiz,
3 Tâ ùlgayib, dùç kelgändä «bâbâv»lärgä,
4 Oxşâmâsin itdân qorqqan sâqâvlärgä.

5 Bâlâlârni şäddâdlikkâ òrgätmängiz,
6 Rähmsizlik, bedâdlikkâ òrgätmängiz.
7 Tâ ùlgayib, dùç kelgändä insânlärgä,
8 Oxşâmâsin ändişäsiz şäytânlärgä.

1964

CAN ŞİRİNMI, QAND ŞİRİN (72)

1 Äytiş qıyın, döstim, dâf'ätân,
2 Şirinlikdä nimä ziyädä.
3 Gødäk uçûn ânâ kòksidân
4 Şirin nârsä yoqdir dünüädä.

5 Yillär òtib, yâşigä mânänd
6 Özgärädi hâr bittä insân.
7 Bâlâlikdä şirin bòlsä qand,
8 Qarigändä şirin bòlâr cân...

1964

VAKZALDÄ (73)

1 Sükünätdän sıqılsä bâ'zân
2 Hälâvâtgä òrgänmägân cân,
3 İzlâb tâşqın hislärgä mäskân,
4 Yòl âlämän
5 Vakzalgä tãmân...

6 Bù dârgâhdä heç tinmäs ğulù,
7 Bù dârgâhdä heç sònmas çirâq.
8 Bùndä yândaş şâdlik vâ qayġu,
9 Bùndä yândaş visâl vâ firaq.

10 Bùndä sòzlâr insân nigâhi,
11 Qalb ùrişin eşitâr âdâm.
12 Gâh şâdlikdân qıçqırıp, gâhi
13 Ûf tærtädi
14 Paravozlâr hâm...
15 Neçâġlik bây tûyġugâ insân!
16 Vakzal şâhid bâri, bârigâ.
17 Şùnçâ şâdlik, şùnçâ hâyâcân,
18 Şùnçâ kòz yâş vâ şùnçâ tuġyân,
19 Şùnçâ ùmid vâ şùnçâ ârmân
20 Qandây sıġar ùning bâġrigâ?!

1964

SÄDÄQAT (74)

- 1 Keksä qayrağâçning
- 2 İldizin açib,
- 3 Târttilär qoş ärqân sâlib belidän.
- 4 Lekin ù tüprâqqa pâncâsin sänçib,
- 5 Sirä qozğalmâsdi
- 6 Ûngän yeridän...
- 7 Nihâyât gürs etib yergä quladi,
- 8 Bütäb, sòng kôtärib ketdilär, birâq -
- 9 Û öz pâncâsidä âlib cönädi
- 10 Yäşägän yeridän
- 11 Bir sıqım tüprâq.

1964

İNSÂNİYÄT TARIXI (75)*(Şarq âfsânâsı)*

- 1 Sâylär kelür kümüş tağlardan,
- 2 Gül böyläri - çämän bağlardan
- 3 Yer köksidän âqar bülâqlär.
- 4 El naqlidän çıxar sâbâqlär.
- 5 Şe'r quyilib yüräkdän kelür,
- 6 Ertäk ezgü tiläkdän kelür...

***** [CÜDA QADİM] (75/1)**

- 1 Cüda qadim zämändä,
- 2 Qâbilistân tāmändä
- 3 Bir pādşâ ötgän ekän
- 4 Dävrân sürüb cähändä.
- 5 Bütün ümrin keçirib
- 6 Käyf bilän, säfâ bilän,
- 7 İşi bölmägän ekän
- 8 Ötkinçi dünyâ bilän.
- 9 Yillär ötib, nihâyât,
- 10 Yâşi yetgâç bir câygä,
- 11 Bärçä ülämä ählin
- 12 Çaırıbdı sârâygä.
- 13 Debdi: «Älämgä kelib
- 14 Äläm nedir bilmädim,
- 15 Ädäm bölib yäşädim,
- 16 Ädäm nedir bilmädim.
- 17 Qırq yıl pādşâlik qilib
- 18 Ümrin ötdi ğaflätdä.
- 19 Qâlgänini ilmgä
- 20 Sârf qılürmän älbättä.

21 Şùning ùçùn färmânim:
 22 Bärçä bilimni tòpläb,
 23 Âdâm ähli yärätgän !!!
 24 Bärçä ilmni tòpläb,
 25 İnsâniyät tärîxîn
 26 Cäm qilib kitâb yâzing.
 27 Yâzgändä hâmbätäfsil
 28 Vâ lekin şitâb yâzing»

*** [ÂLÄMPÄNÄH...] (75/2)

1 Âlämpänâh pâdşâning
 2 Färmânin bâcâ etib,
 3 Qırq fâsldä qırk âlim
 4 Qırq tûyâ kitâb bitib,
 5 Kârvân bilân pâdşâning
 6 Sârâyigä eltmişlär.
 7 Tâ'zim bilân keltirib
 8 Şâhgä taqdim etmişlär.
 9 Demişlär qullâringiz
 10 Yüräginin qâni bû,
 11 İnsâniyät tärîxî
 12 Eng qısqa bâyânî bû.
 13 Hâyât içrâ debdi şâh:
 14 Kòp yâzibsiz bünçälär.
 15 İnsâniyät tärîxî
 16 Ûzunmidi şünçälär?
 17 Kingä dârkâr şünçâ gâp,
 18 Sâncâb qiling, ùlämä,
 19 Kòpi bilân bir tûyâ
 20 Kitâb qiling, ùlämä.

*** [YÄNÄ ÛLUĞ...] (75/3)

1 Yänâ ùluğ pâdşâning
 2 Färmânin bâcâ etib,
 3 İnsâniyät tärîxîn
 4 Qırq bâr muxtäsâr bitib,
 5 Qırq dânişmänd säf çekib
 6 Sârây tâmân yürmişlär.
 7 Pâdşâning qarşisidä
 8 Tâ'zim qilib tûrmışlär.
 9 Âlimlärgä debdi şâh:
 10 Râhmât sizgä, ùlämä,
 11 Bülärni hâmbätäfsil
 12 Ûmrim yetmäydi ämmâ.
 13 Şùning ùçùn, äzizlär,
 14 Tâfsilâtnı kâmbätäfsil,
 15 Bâr ilmni yığing-ù
 16 Bir kitâbgä cäm qiling.

*** [QAYTIB YÄNÄ ...] (75/4)

- 1 Qaytib yänä qırq âlim
- 2 Qırk ây tün-kün òltirmış.
- 3 Qırq tûyâlik kitâbni
- 4 Bir kitâbgä keltirmış.
- 5 Ûlär yänä säf çekib
- 6 Yöl âlgändä şâh tāmān,
- 7 Şâh òlim tòşâgidä
- 8 Yâtär ekän bû zamān.
- 9 Kitâbni kòrib debdi:
- 10 Rāhmāt sizgä, ùlāmā.
- 11 Bir kitâbni oqış hām
- 12 Endi mengä mùāmmā.
- 13 Âlimlärgä bāqıbdı
- 14 Pādşā mä'yûs kòz bilän:
- 15 «Māzmûnin äytib bering
- 16 İkki āğız sòz bilän.
- 17 Eşitib òlär bòlsām
- 18 Qālmās edi armānım»
- 19 Âlimlär dānişmāndı
- 20 Şùndä debdi: xāqānim,
- 21 Âdāmlär tuğılādi,
- 22 Ğam çekādi, òlādi.
- 23 İnsāniyāt tārıxın
- 24 Māzmûni şù bòlādi...

1964

YENGİ YIL GÜLDASTASI (76)

(Oqıtuvçılārimgä)

- 1 Bû kùn men çāmānlārdān
- 2 Bālāligimni eslāb,
- 3 Sāhārlāb şùdring keçib,
- 4 Quvlāşib òtgim kelür.
- 5 Yigirmä yetti bāhār
- 6 Çeçāklārin sārālāb,
- 7 Aziz ùstāzlārimgä
- 8 Dāstā gül tūtğim kelür.
- 9 Nāvbāhār quyaşidān
- 10 Nūr emgān nihāl kābi
- 11 Sizning şùùringizdān
- 12 Men hām bāhrāmānd bòldim.
- 13 Dòstlārim Mūrād, Òtkir,
- 14 Tāl'āt, Mircāmāl kābi
- 15 Kāttākān āilādä
- 16 Men hām bir fārzānd bòldim.

17 Òstâzlârim, men sizning
 18 Bir pârçâ yûrâgingiz,
 19 Äziz bâşingizdâgi
 20 Bir tâlä âq mendândir.
 21 Äzginâ âqlây âlsâm
 22 Òmidù tilâgingiz,
 23 Qarşingizdâ bâş egib
 24 Tâ'zim qılmâq mendândir.
 25 Siz mùşfiq ânâ bòlib,
 26 Bòlib mehribân pädâr,
 27 Gòdâk bâşimni silâb,
 28 Ertämni òylâdingiz.
 29 Òttiz ikki hârfdân
 30 Äsmân ilmigâ qadâr
 31 Mürğak ângimgâ quyib,
 32 Hâyâtgâ yòllâdingiz.

33 Yângi yıl kelâr ekân
 34 Dil ùyin qilib âbâd.
 35 Òylâyman, tâşqın sùvdek
 36 Òn yıl âqıb òtibdi.
 37 Siz meni kûzâtgân yıl
 38 Mäktâbgâ kelgân ävlâd
 39 Bùgùn üçirmâ bòlib
 40 Qanât qâqıb tûribdi.

41 Qaydâ bòlmây, ne qılmây,
 42 Mùdâm sezib tûrämân,
 43 Ğâyibâna siz meni
 44 Qılmâqdäsiz imtihân.
 45 Qalâm âlsâm qolimgâ,
 46 Dästlâb sizni kòrämân.
 47 Òrinämân, şe'rlârim
 48 Bòlmâsin deb pârışân...

49 Şe'r yâzdim yângi yılning
 50 Mùbârâk äyyâmidâ,
 51 Hâr bittâ misrâsigâ
 52 Mehrim päyvâstâ bòlsin.
 53 Bù şe'rim qahrâtânning
 54 Äyâzli âqşâmidâ
 55 Ätäşqalb şâgirdlârdân
 56 Sizgâ gùldasta bòlsin.

KÜY ÄVCİDÄ ÜZİLMÄSİN TÂR (77)

1 Kù y ävcidä üzilmäsin târ,
 2 Şe'r yärmidä sınımäsin qalâm.
 3 Yäşäb bòlmäy ùmrini zinhâr
 4 Bù dünüädän ketmäsin âdâm.

5 Qoldän tüşib sınımäsin qadäh,
 6 Lâb tekkändä tøkilmäsin mäy.
 7 Toxtämäsin ùrib turgân qalb,
 8 Başläb qoygân qoşığı bitmäy.
 1964

YÜLDÜZ (78)

1 Sarlävhäsin tâpmäy gâhidä
 2 Şe'rim üzrâ qoyâmân yüldüz.
 3 Pâsbân bòlsin şe'rim başıdä
 4 Ôşâ yüldüz
 5 keçâyü kündüz.

6 Zùhrâ käbi yäraqläb tûrsin
 7 Tünlär özim
 8 yümgändä kòzim.
 9 Heç sònmäsin, çäraqläb tûrsin,
 10 Sòngändä hâ m mening yüldüzim.
 1964

ŞE'R VÄ ŞAXMAT (79)

1 Kätäk qâğâzdägi tørt yöl şe'r käbi
 2 Şaxmät dänäläri säf çekkân qatâr.
 3 Näyzädâr filiyü şahsùvâr äspi,
 4 Tuğbärdâr färzini hücümgä täyyâr.

5 Şaxmätni şe'r bilän qıyâs äylädim,
 6 Bilimdân oquvçim, qılmä e'tirâz.
 7 Şe'r axır emäsmi şaxmätdek qadim,
 8 Şaxmätä yoqmi yâ şe'riy ehtirâs.

9 Gözällik,
 10 nâfäsät,
 11 kùrâş vâ sän'at
 12 Şe'r ilä şaxmätgä äzäli y üdüm.
 13 Ming yillik ümridä ùlär beşäfqat
 14 Dâimâ şâhlärgä başlägân hücüm.

15 Şaxmät kòp òynälgân, şe'r kòp yâzilgân,
 16 Ädät y ürişlär hâmmämizgä yâd.
 17 Bâbälär òynägân üsüllär bilän
 18 Ülär nâbiräsin qilib bòlmäs mât.

19 Öyin ermäk emäs şe'r hām, şaxmāt hām -
 20 Aqlār kūrāşi, tūyğulār cāngi.
 21 Bū cāngdā qoyılğan hār bittā qadām
 22 Ādilū haq bōlsin,
 23 Gōzāl vā yāngi.

24 Men ārzū qılāmān,
 25 Tōrt yōl şe'r bitib,
 26 Elgā mānzūr qılsām aqalli bir bār,
 27 Şaxmātni ilk bārā ıxtirā etib
 28 Quvāngān hindidek edim baxtiyār.

29 Şaxmāt ābādiydir,
 30 Şe'r ābādiy.
 31 Yūriş tūgāmās-ū sōz bōlmās tāmām.
 32 Şaxmāt taxtāsidadā,
 33 Şe'r māydānidā
 34 Ğayālār kūrāşi etādi dāvām.

1964

SÒNGĀN YÜLDÜZLĀR (80)

1 Kāināt qa'ridān
 2 Million yıl yūrib,
 3 Būkūn derāzāmgā
 4 Qongān yūldūzlār!
 5 Ming yillār ilgāri
 6 Tārātğān nūrin,
 7 Ming yillār ilgāri
 8 Sòngān yūldūzlār!

9 Kim āytār sizlārni
 10 Ûmri bitğān deb,
 11 Hāmān kōk sāhnidā
 12 Pārlāb tūribsiz.
 13 Cāzibālār bilān
 14 Kōzlārni tårtib,
 15 İmlāb, özingizgā
 16 Çārlāb tūribsiz.
 17 Sizgā termilūrmān
 18 Keçālār bedār,
 19 Ācib qısmātingiz
 20 Òylāb qālūrmān.
 21 Neçā āsrlārgā
 22 Ûmri pāyidār
 23 Būyūk ūstāzlārim
 24 Yādgā ālūrmān.
 25 Ûlār hām siz kābi
 26 Yāngān bir zāmān.

- 27 Yānib ādā bōlgān
 28 Sizlārdek, āmmā
 29 Āvlādlār yōlini
 30 Yāritār hāmān
 31 Ûlār qaçānlārdir
 32 Tārātīgān ziyā.

1964

KEÇÄ VÄ KÜNDÜZ (81)

- 1 Yāruğ dūnyā bār ziyāsin teng
 2 Taqsim etgān keçä, kündüzgä.
 3 Nūr qadrigä yetmāy tūn, ùni -
 4 Sâçdı āygä, minglāb yūldüzgä.
 5 Şündän āyning yūzi dāğ ekān...
 6 Yūldüzlār hām xuddi mūnçaq yāş...
 7 Kündüz esä bārçä nūridān
 8 Yārātibdi birginä quyāş.

1965

ÛÇİ TÛGÛK DÄSTRÖMÄL (82)

- 1 Qoşnim işgä ketâyâtir sähärlāb,
 2 Bir qolidä ùçi tūgük dāströmāl.
 3 Yā rektorgä āytmaqçidir mūhim gāp,
 4 Keçqurūngä gōşt keräkdir ehtimāl.
 5 Kim bilādi, bālki zārūr kiritmaq,
 6 İlmiy kengāş qarārigä yāngi bānd,
 7 Yā dōstigä qılmakçidir qonğırāq,
 8 Ālmaqçidir bālälārgä xorāzqand.
 9 Bālki... yānā bāşqa ming bir xıl sēbāb,
 10 Ûnūtmāsin deb pārişān bñ xayāl,
 11 Qoşnim işgä ketâyâtir sähärlāb,
 12 Bir qolidä ùçi tūgük dāströmāl.
 13 Şāşmä, dōstim, bārçä işing bitādi,
 14 Bitmās iş yoq, āşıqmāsin yūrāging.
 15 İnsān ùmri axır yeldek òtādi,
 16 Bāş kōtārib ātrāfingä qarāgin.
 17 Qarā, bāhār sep yāzibdi ālāmgā,
 18 Qarā, ğunça gūl şāxını egibdi.
 19 Yāsānişni ùnūtmāy deb bāyrāmgä,
 20 Bālki ù hām rōmālçāsin tūgibdi.
 21 Bñ dūnyādā kim betāşviş, kim beğam,
 22 Hār insānning bir bāşidā ming xayāl.
 23 Őylāb kōrsām, miyamizning òzi hām

- 24 Òn tòrt milliard ùçi tùgùk dāstròmāl
- 25 Ādām yāşār zāmān yùkin ārqaľb,
26 Serğalvārāq keçāsıdān bğùni.
27 Ārām bermās kòkrāgidā betinç qalb
28 Bāmisāli dāstròmālning tùgùni.
- 29 Şaşmā, dōstim, bārçā işing bitādi,
30 Mùhim gāp hām, qonğırāq hām, xorāzqand.
31 Āmmā seni ertengi kùn kùtādi,
32 Ertā yānā dāstròmālning ùçi bānd.
- 33 Bğùngidek yānā sāhār tūrāsān,
34 Ācrātāsān kerāklārning kerāgin...
35 Sāçlāringdā bir tālā āq kòrāsān
36 Birinçi bār sānçgānidā yūrāging.
- 37 Taqdir deylār, bilmām nādir taqdiring,
38 Bālki āltmış, bālki yūzgā kirgān çāl...
39 Bāşing ùzrā ùnsiz yığlār kāmpiring,
40 Bir qolidā ùçi tùgùk dastròmāl.
- 41 Hāyāt āstā sōnār ekān kòzingdā,
42 Yūrāk sendān hisāb sōrar òşā kùn.
43 Bòlgānmi heç ixtiyāring òzingdā,
44 Birār sāt yāşādingmi betùgùn?
- 45 Òyla, dōstim, kelmāy tūrīb òşā dām,
46 İsrāf qılmā yāş yūrākning kùçini.
47 Mānā bğ gāp heç çıqmāsın yādingdān,
48 Tùgib qoygin dastròmālning ùçini.

1966

DEBĀÇĀ (83)

- 1 İstādim sāyr āylāmāqni
2 Men ģazāl bōstānidā.
3 Kùlmāniz, ne bār sengā deb
4 Mir Ālişer yānidā.
- 5 Şe'riyāt dūnyāsi keng,
6 Gùlzāri kòp, bōstāni kòp,
7 Hār kòngil ārzini āytùr
8 Neki bār imkānidā.
- 9 Ey mūnaqqıd, sen ģazālñi
10 Kòhnā deb kāmıtmāgil,
11 Sevgi hām Ādām ātādin
12 Qālgān insān qānidā.

13 Tâşgä häm şirin ğazäl
14 Baxş äylägän âtäş vä cân,
15 Şävq öti yänsä äğär
16 Şâir- ğazälxân qanıdä.

17 Râst, ğazäl ävcidä bärçä
18 Äy ilä Zührâ emäs,
19 Kòp erür sâmançilär häm
20 Şe'riyät âsmânidä...

21 Dòstlärim, şâir demäng,
22 Erkin ğazäl şäydâsidür,
23 Yâş deng-ù mä'zür tütüing
24 Sâhv òlsä gâr devânidä.

1967

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

TÜN BİLÄN YIĞLÄBDİ BÜLBÜL... (84)

1 Tün bilän yıġläbdi bülbul
2 Ğunça häcri dâġıdä.
3 Kòz yâşi şäbnäm bòlib
4 Qälmiş ùning yäpräġidä.

5 Kòz yümär bòlsäm, kòzim -
6 Äldidä päydä ġül yüzim,
7 Ğunça kòz açmâġı bär
8 Bülbul kòzin yümmâġıdä.

9 Ästä bärġ âstidä tingläb
10 Yâtġän ermiş şox säbâ,
11 Ğunça bülbuldän mühâbbät
12 Därsin âlgän çâġıdä.

13 Sevgi sährâsidä qälmiş
14 Neça Mäcnündän ġubâr,
15 Neça Fârhâd ġârdi yâtġây
16 Bistünning tâġıdä.

17 Ğunçâdek çehränggä Erkin
18 Cân fidâ etġây, sänäm.
19 Qaträ qanıdän ġül ùnsin
20 Tâ mühâbbät bâġıdä.

1967

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

BÄRÇÄ ŞÄDLİK SENGÄ BÖLSİN (85)

- 1 Bärçä şädlik sengä bösün,
 2 Bär sitäm, zärlik mengä.
 3 Bärçä dildärlik sengä- yù,
 4 Bärçä xuştärlik mengä.
- 5 Sen mening cänimni älgün,
 6 Men sening därding äläy,
 7 Bärçä sağlık sengä bösün,
 8 Bärçä bemärlik mengä.
- 9 Sengä bösün bärçä hüsün
 10 Mengä bösün bärçä işq,
 11 Kärü xunxärlik sengä- yù,
 12 Mehri päydärlik mengä.
- 13 Bù cähänning rähätin äl,
 14 Bär äzäbin mengä ber,
 15 Sengä bösün bärçä äräm,
 16 Bärçä bedärlik mengä.
- 17 Äl özing käşänälärni,
 18 Mengä qoy mäyxänäni,
 19 Bärçä hüşyärlik sengä- yù,
 20 Bärçä xummärlik mengä.
- 21 Sengä bösün nürli kündüz,
 22 Mengä qälsin qärä tün,
 23 Bärçä gülşän sengä bösün,
 24 Bär tikänzärlik mengä.
- 25 Sen şähänşählikni älgün,
 26 Mengä qullik bösä bäs,
 27 Bär cäfäkärlik sengä- yù,
 28 Bär väfädärlik mengä.
- 29 Mäyli, ästänängdä yätsäm,
 30 Mäyli, quvsäng täş ätib,
 31 Bär diläzärlik sengä- yù,
 32 Bär diläfgärlik mengä.
- 33 Sengä şe'ni bitsin Erkin,
 34 Yirtib ätmäq öz işing,
 35 Käsbi inkärlik sengä- yù,
 36 Äybgä ıqrärlik mengä.

1967

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

ĞUNÇÄ (86)

- 1 Bârg âstidân mûlâyim
 2 Bâqqan ibâli ğunçä,
 3 Ne sirni sâqlägäysän,
 4 Bağring neçün tûğunçä?
- 5 Pinhân siring bâyân et,
 6 Kòksingni qılmä kòp qân,
 7 Bù yâki ısq âtâlgân
 8 Bizgä äyân tûşunça?
- 9 Sevmâq üyât emâsdir,
 10 Hâr kimdâ bâr bù sävdâ,
 11 Qoy, kòp qızärmä, ğunçä,
 12 Bâşingni egmä bünçä.
- 13 Bòdingmi men käbi yâ
 14 Bir bevâfâgä âşıq,
 15 Äyt, sevgäningni sengä
 16 Pârvâsi yoqmi ünçä?
- 17 Gùlgùn yânâğing üzrâ
 18 Bir tāmçı yâş kòrärmân,
 19 Kel, birgä dârdläşâylik,
 20 Üy- üydä yığläğunçä.
- 21 Men hām axır seningdek
 22 İzhâri ısq etâlmây
 23 Kòksimdâ dūdı âhim
 24 Dâştlâr ârâ quyunça.
- 25 Ey ğunçä, säbr äylâb
 26 Ümmidi vâsl qılğıl,
 27 Hicrânū yâr cäfâsi
 28 Bizgä faqat bûğunçä.

1962-1967

Mef'ûlü/Fâ'ilâtün/Mef'ûlü/Fâ'ilâtün

SÛRMÄ (87)

- 1 Äslidä kim qarärdi
 2 Yätgändä xâr sùrmä.
 3 Bòldi äziz, kòzigä
 4 Sùrtgändä yâr sùrmä.
- 5 Kòzdä qarâ nä iz bül,
 6 Tùn dâğidän äsärmü,
 7 Mäyxanä kezdimü yâ
 8 Mästânävâr sùrmä.
- 9 Yâr kòzigä yetişmäk
 10 Sävdä ekän-kü düşvâr,
 11 Yânib kòmir bòlibdi
 12 Beçâra zâr, sùrmä.
- 13 Òrtanmä, kùymä ârtıq
 14 Cismim qarâ ekän deb,
 15 Işq yòlidä qarâlik
 16 Taqdirdä bâr, sùrmä.
- 17 Ming yıl yâtib seningdek
 18 Ğam tağining tägidä,
 19 Sòng mäyli bòlsäm âxır
 20 Tâlegä yâr, sùrmä.
- 21 Yâr ketdi-yü, qâlibdir
 22 Yöl òrtasidä Erkin,
 23 Kònglidä sùrmäsâ kòz,
 24 Kòzdä ğubâr sùrmä.

1967

Mef'ûlü/Fâ'ilâtün/Mef'ûlü/Fâ'ilâtün

DİLDÂRGÄ NÂMA YÂZDİM (88)

- 1 Gûl bôylärini bağdän
 2 Keltirgän ey, şäbbädä,
 3 Dildârgä nâma yazdim,
 4 Yetkür üni hävädä.
- 5 Yetkür üni vä lekin
 6 Kòngligä qayğu sâlmä,
 7 Şârhi dilim etärdä
 8 Bòlsin tiling *nävädä*.
- 9 Hasrät tölä sòzingdän
 10 Âzâr tâpär nigârim,
 11 Rämzi işârä birlän
 12 Qılgin üni ifädä.
- 13 Gûlbargi läläni elt,
 14 Qoygin qadäh yänigä,
 15 Yüz häcridä yüräk qân
 16 Misli qadähdä bädä.
- 17 Bârgi xazânni âlib
 18 Yänigä qoygin-ù äyt:
 19 Bù âşığing yüzi deb
 20 Hicrân degän balädä.
- 21 Gûl şâxıdän tikän üz,
 22 Gûlbârgi lälägä sänç,
 23 Kòksimgä tıǵ üräymi,
 24 Heç qâlmädi irädä.
- 25 Sährâ ğubâridän elt,
 26 Hâzirliğimni bilsin
 27 Men dâşti Kârbälâni
 28 Kezmâqqa hâm piyädä.
- 29 Bir tâlä kiprigimni
 30 Eltib âyâğığä qoy,
 31 Bedâr kòzim yòlidä
 32 Hâr şâm ilä sabädä.
- 33 Dildârgä nâmä yazdim,
 34 Yetkür òzing, men âciz,
 35 Gûl bôylärini bağdän
 36 Keltirgän ey, şäbbädä.

1967

Mef 'ûlü /Fâ'ilâtün /Mef'ûlü/Fâ'ilâtün

SAMARQAND (89)

- 1 Âtäşin bärq yândi gùlräng
 2 Çärxning mehrâbidä,
 3 Çärx ùrär kònglim xayâlning
 4 Âtäşin girdâbidä.
- 5 Sùbhidäm âftâbı kòkning
 6 Gùmbâzidä yândi, yâ
 7 Yândi bù firüzä gùmbâz
 8 Sùbhidäm âftâbidä.
- 9 Tâng emäs bù, tângdä bòlsäm
 10 Men xayâl âbidä ğarq,
 11 Tâng qilibdir çunki kònglim
 12 Bù xayâldek âbidä.
- 13 Kòhnä şährım, tarıxıngni
 14 Kòz yùmib qılsäm xayâl,
 15 Ğarq kòrindi mæzlùm elning
 16 Kòz yâşı selâbidä.
- 17 Bù sârâylär ğıştı elning
 18 Âşki birlän xâkidän,
 19 Rängü bøyâğı qârlımış
 20 Qayğuning zârdâbidä.
- 21 Çùlğanib sâkin xayâlgä
 22 Cim yâtär sâğânälär.
 23 Ne kòrär Mırzâ Ûluğbek
 24 Beş asrlık xâbidä?
- 25 Keng fäläkni quçdi insân,
 26 Lek ming yıl òtsä häm
 27 İlk mùâllimdir Samarqand
 28 İlmi âflâk bâbidä.
- 29 Baş egib ùstâz Ûluğbek
 30 Qâşidä tûrdim bù tâng,
 31 Çärx ùrib kònglim xayâlning
 32 Âtäşin girdâbidä.

1967

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

ÇAŞMÄ (90)

- 1 Öltirär saçın täräb yâr
 2 Çäşmäning òtrüsikä.
 3 Çäşmä öz äksin kòrär
 4 Yâr çehräsi kòzgüsikä.
- 5 Dildän äqqan mehrdek
 6 Yâr kòksidän qaynáb âqur,
 7 Çünki kòz açmış sänämning
 8 Kòzläri arzüsikä.
- 9 İkki ırmâq kòz yâşikä
 10 Hâcr dârdidür äyân,
 11 Vâsl şävqı zâhir òlgây
 12 Raqsikä, kùlgüsikä.
- 13 Gâhi ùrgây òzni hâr yân,
 14 Bilmäm, ùl devânamù,
 15 Yâ xayâlı birlä mendek
 16 Tòlğanür üyqusikä?
- 17 Sâçläring birlä yüzingni
 18 Tòsmä, qoy, xurşid cämâl,
 19 Cilvâ qılsin, yäyräsin
 20 Bir däm yüzing yağdüsikä.
- 21 Dilbarım, Erkin dilın sen
 22 Bir tınıq sârçäşmä bil,
 23 Äks etär ıışq âftâbı
 24 Qalbıning kòzgüsikä.

1967

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün**LÄLÄ SÄYLİ (91)***(Bädihä)*

- 1 Tâklif etdim tâng bilän
 2 Dildârını lälä säyliğä.
 3 Bâşım âsmânlärgä yetdi
 4 Yâr degändä «mäyliğä»
- 5 Keng cähân bòldi münävvär
 6 Lûtfidan, evâh, qanı,
 7 Sıdqı dildän yürsä dilbar
 8 Dâim âşıq mäyliğä.
 9 Öylädim şù tâng, neçä yıl
 10 Daştù sährälär kezib,
 11 Tâklifi säyl äylämäbdir

- 12 Ne üçün Qays Lâyligä!
- 13 Bù xayâlim yârgä äytsäm,
 14 Kùldi-yù, berdi cävâb:
 15 Ähli ıřq hăm bâqqay älbät
 16 Öz zämânın zäyligä.
- 17 Lälä terdik dasta- dasta,
 18 Keç bilän qaytdik şähär,
 19 Yöldä bir- bir tärqatib
 20 Erkin mühabbät xayligä.
 1967

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

YOQ EMİŞ ÂRZÜDÄ ÄYB (92)

- 1 Säydi ışq bôlgän kôngilgä
 2 Qoymängiz behüdä äyb.
 3 Bôlsä bändi dâmi säyyâd,
 4 Yoq erür âhüdä äyb.
- 5 Bândgä tüşgän bû kôngüldür,
 6 Mendä, äyting, ne gûnâh,
 7 Dil quşıgä dâm qoygän
 8 Üi ikki câdüdä äyb.
- 9 Câdû kôzlär bändi yâlgız -
 10 Sen emäs, tûtqun yüräk,
 11 Ävväl âxır kôhnä meräs
 12 ışq degän tûygudä äyb.
- 13 Ey kôngil, öz mäyling ilä
 14 Bölding ışq dâmigä band.
 15 İzlämä endi bähânä,
 16 Demâgin ü-büdä äyb.
- 17 Sevgi dârdidän mening hăm
 18 Böldi rängim kâhräbâ,
 19 Yoq ilâc, ne näf ôkinmäk
 20 Bôlmäsä kôzgüdä äyb?
- 21 Sen- kû Zühräsän fäläkdä,
 22 İntizâringmân faqat,
 23 Ne acab, tâlpinsä kônglim,
 24 Yoq emiş ârzüdä äyb.

1967

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

SÄRV (93)

- 1 Keçä äydin, mävcli dengiz,
 2 Kùy toqır bedâr särv,
 3 Äy kelib särv üzrâ qondi,
 4 Böldi äyruxsâr särv.
- 5 İkki särvning örtäsidä
 6 Men tûribmân lâlû gûng,
 7 Bir tāmân särv qadli dildâr,
 8 Bir tāmân dildâr särv.
- 9 Lâlû gûngmân, bâisi särv,
 10 Û seni kôrgân keçä
 11 Yergä kirmäbdir, tääccûb,
 12 Bû qadar beâr särv.
- 13 Bir bâqışdä âşîq ölmäk
 14 Bûl äcäblik demägil,
 15 Bir kôrib qaddingä mângû
 16 Böldi- kû xuştâr särv.
- 17 Bøy çözib hâr yân qaräydür,
 18 Bûndämân deb äyt, sänäm,
 19 Qamätingni bir kôrârgä
 20 Keçädin xummâr särv.
- 21 Men- kû yâr väsligä keldim
 22 Särv tägin xılvät bilib,
 23 Ertä tâng âlämgä sôyläb
 24 Qılmägin âşkâr, särv.
- 25 Läbläridän bôsâ izläb
 26 Cân sùvin tâpdim bû keç.
 27 Särv tägidä baxtli böldim,
 28 Häm bû baxtgä yâr särv.
- 29 Sâçû qadding yâdin Erkin
 30 Gär ûnûtsä bir nâfäs,
 31 Ûngä sûnbûl sirtmâğ ôlsin,
 32 Mâyli, bôlsin dâr särv.

1967

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

KİPRİĞİNGDÄN OQ ÛZİB (94)

- 1 Kiprigingdän oq ùzib
 2 Kòksim arâ zâhm äyläding,
 3 Dilni zäbt etmâqqa bälki
 4 Çâh òyib lähm äyläding.
- 5 Täşnä kònglim içmäsin deb
 6 Kòz yâşimdän qatrâ hâmb,
 7 Äşq sâyining yòligä
 8 Kiprigim dâhm äyläding.
- 9 Sen òzing kirding kòngilgä
 10 Ğam sipâhin başidä,
 11 Ğaflät ùyqusidä erdim,
 12 Äyt, neçük fâhm äyläding?
- 13 Sen kòngil mülkini târâc,
 14 Qalb ùyin väyrân etib,
 15 Pârâ qıldingmü tänimni,
 16 Cânıma râhm äyläding.
- 17 Äşiq òlding, ey kòngil,
 18 Ğam lâşkâridän qorqmâgil,
 19 Barı çâpqu âlddä, Erkin,
 20 Ne ùçùn vâhm äyläding?

1967

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün**BÄRG (95)**

- 1 İkki qâşing òsmä birlän
 2 Bòldi cùft nârgisli bârg,
 3 İkki bârging qâşidä men
 4 Titrägäymän misli bârg.
- 5 Titrämâğım bâisi ùl
 6 Bârgni tebränmâğıdır,
 7 Yâki âhimdänmü titrär
 8 Bòylä nâzik hisli bârg.
- 9 Bârg dedim, ämmâ bilâlmäm,
 10 Qay biri xuşbòy ekän,
 11 İkki mûşkin sùnbùling yâ
 12 İkki râyhân isli bârg.

- 13 Òsmäli qâş demä, zùmräd -
 14 Naqş etilgän säcdägäh,
 15 Käm bükün mehrâbgä ıxlâs,
 16 Lek bû kôp muxlisli bârg.
- 17 Òt yùzingning şù'lâsidân
 18 Bû qârâygän qâşmi yâ
 19 Sùbhi bâyızâdek gùl üzrâ
 20 Şâmi sävdâ tûsli bârg.
- 21 Vâh âcâb, ôz nârgisigä
 22 Banda bôlmiş, ne ilâc,
 23 İndämây kiprik - tikân
 24 Zâhmin çekâr nâmûsli bârg.
- 25 İkki bârg ta'rifin Erkin
 26 Şe'rgä sâlsä tâng emäs,
 27 Ûl biri tâşbehli bârgù
 28 Ûl biri täcnisli bârg.

1967

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün**KÖZİNG (96)**

- 1 Häcrdân târ bû kôngilgä
 2 Şù'lââfşandır kòzing,
 3 Yâ mägâr kônglim yoqâlgân
 4 Târ şâbistandır kòzing.
- 5 Hâm qârânğu keçâdir ùl,
 6 Hâm yâruğ kùndüz mengä,
 7 Kòzlârimdä keçä-kùndüz
 8 Çùn nâmâyândir kòzing.
- 9 Hûsn âhli içrâ tengsiz
 10 Sen- kù xâqânsân òzing,
 11 Sehr mülki içrâ tânha
 12 Şâhû sùltândir kòzing.
- 13 Tûrfä bû cädülâringgä
 14 Termùlib lâlmen bükün,
 15 Kòzlârim häyrânlıgıgä
 16 Negä häyrândir kòzing?
- 17 Hislârimning yelkânidä
 18 Bir âdâşgän yòlçımân,
 19 Sevgi bôrânın yûbârgân
 20 Çeksiz ümmândir kòzing.

- 21 Kòzläring yùldüzmi, yoq,
 22 Yùldüz erür här üçquni,
 23 Qârâçığ kùygän quyâşù
 24 Mâviy âsmândir kòzing.
- 25 Yâr kòzing ùmmân deb äytding,
 26 Ûngä sùv tòkmâq neçùn? -
 27 Bäs, anı kòrgändä, Erkin,
 28 Negä giryândir kòzing?

1967

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün**BÄNDİ ZÜLF (97)**

- 1 Vâh äcäbkim, zùlfinggä dil
 2 Qayta- qayta bòldi bänd.
 3 Neçä- neçä bänd bòlişdän
 4 Ûl yemäbdir zärrä pänd.
- 5 Işq sòzin täkrâr etibdir
 6 Tòtîdek här dâm tilim,
 7 Çünki bù til läbläringdän
 8 Tòtî yängliğ sòrdi qand.
 9 Şäfqat istärmän dilingdän,
 10 Gùl yùzingdän bir vısâl,
 11 Kòzläringdän mäy sòrärmän,
 12 Läbläringdän nòşxand.
- 13 Sùnbùling gâr dâm erürsä,
 14 Dâimâ men band bòlay,
 15 Därd esä işqing, bòlay men
 16 Bir ùmrgä därdmänd.
- 17 Häcr kùydirgây emişdir,
 18 Vâsl òldirgây emiş,
 19 Kel, meni kùydirmä, òldir,
 20 Mengä òlmâq ne pisänd?
- 21 Òt yâqıb ketding yüräkkä,
 22 Men tiyärmän kòz yâşim,
 23 Çünki istärmän, bù gùlxan
 24 Dâim òlsin sârbäländ.
- 25 Täşläding band äyläb ävväl
 26 Ne üçün Erkin dilin,
 27 Yòldä qâlmış âhù yängliğ,
 28 Bòynıdä târi kämänd.

1967

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

KIMDÄ IQTIDÄR YOQDİR.... (98)

1 Kimdä iqtidâr yoqdir....
 2 İlm ilä hünär zâye,
 3 İqtidâr berûrmân deb
 4 Çekmä ränc, ketâr zâye.

5 Kimdä äsli tâle yoq,
 6 Naqdi hâim ketâr qoldân,
 7 Bergäning bilân bôlmäs
 8 Ältinü gühâr, zâye.

9 Kimki behämiyâtdir,
 10 Çetdâdir nâzârdân hâim,
 11 Çünki behämiyâtgä
 12 Sâlgäning nâzâr zâye.

13 Kimki müz yüräk bôlsä
 14 Öylämä eritmäkni,
 15 Ming quyâş yâqıb qoysäng
 16 Qılmägây äsâr, zâye.

17 Gâr quyân yüräkli er
 18 Cäzm etâr bâhâdirlik,
 19 Üngä argumâq esiz,
 20 Tillä naqş kâmâr zâye.

21 Bû «näsihât»ni Erkin
 22 Yâzdi bir sâbâb birlân,
 23 Kònglidä sezâr ämmâ,
 24 Şe'ri besämâr, zâye. 1967

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

SENGÄ BAXTDÄN TAXT TİLÄRMÄN (99)

Sen ğanisän, mendä bisyâr ehtiyâc.

NÂDIRABEGİM

1 Sengä baxtdän taxt tilärmän,
 2 Tâledän bâşinggä tâc,
 3 Mülki hüsninggä âmânlik,
 4 Tâcû taxtinggä rivâc.

5 Tâcû taxt tâşbehidän sen
 6 Köhnä deb külsäng netây,
 7 Sen axır şâhi cähânim,
 8 Men qulingmân, ne ilâc?

9 Ne ilâckim, dâvlâtım yoq,
 10 Gânci mehrimdän bôlâk,

11 Bül eväzdän köz töläydür
12 Qatra- qatra dūr hirâc.

13 Közlärim äylär hämişä
14 Arzı mühtâclik sengä,
15 Äyt-çi, cânım, bärmi sendä
16 Köz yaşimgä ehtiyâc?

17 Kōp nāsihät tingläb Erkin
18 Qılmädi heç tärki işq.
19 Bär masalkim, iş yürışmäs
20 Sâhibi gâr bōlsä kâc.
1967

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

DÂSTÂNGÄ YÂZ (100)

1 Kel, mühabbät läzzätin
2 Ta'rif etib dâstângä yâz,
3 Tüfä güllärdän tikib,
4 Hâr bāytini bōstângä yâz.

5 Sevgi nāzmigä cāhānning
6 Gūlistāni yetmāgāy.
7 Nūr qalām birlän mühabbät
8 Şārhini āsmāngä yâz.

9 Lālāgūn äyläb yänä
10 Mağribū mäsriq üfqını,
11 Bir ğazāl vāsligä baxş et,
12 Bir ğazāl hicrāngä yâz.

13 Ta'rifi işq dārdigä
14 Etgin yüräk qānın siyāh,
15 Dilgä yâz dilbar sōzin,
16 Cānān sōzini cāngä yâz.

17 Dārdni sen hâr kimgä äytib
18 Ähü färyād etmä kōp,
19 Kūysä cāning, cānācāning,
20 Şāvqı cān cānāngä yâz.

21 Bāhräsiz āldidä, Erkin,
22 Açmä kōngil daftarın,
23 Neki yāzsāng, dil sōzini
24 Änglägän insāngä yâz.

1967

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

DÄVRÂN YÜKİ (101)

- 1 Äylänür insân başıdän
 2 Ming asr âsmân yüki,
 3 Dâna buğdây üzrâ gòyâ
 4 Sängi tegirmân yüki.
- 5 Dâna buğdây demä, bù baş
 6 Neçä ming âlämçä bâr,
 7 Bâr ûning här nuqtäsidadä
 8 Neçä ming dävran yüki.
- 9 Häzrâti İnsân qâşidä
 10 Säcdägä baş egdi çärx,
 11 Çünki insân qalbıdä ısq,
 12 Başıdä ûrfân yüki.
- 13 Nür qadam birlän yelär
 14 Çeksiz fazâ bòyläb zämin,
 15 Yelkäsidadä beştä qıt'a,
 16 Tört büyük ümmân yüki.
- 17 Kòk tarâzù pälläsıdür,
 18 Bù zämin bir tâş ängä,
 19 Çärx päsängısidadä
 20 Yüz ming tùmân insân yüki.
- 21 Şünçä yük mùşkül emäs,
 22 Lekin ezär Yer siynasın
 23 Begünâh kòksigä tâmgân
 24 Qatra- qatra qân yüki.
- 25 Yer üzä yüksälmiş İnsân
 26 Bir qolıdä nür - çärâğ,
 27 Bir qolıdä bâr ûning
 28 Mähşär bilä tòfân yüki.
- 29 Ey täbiät, ânä- Yer,
 30 Sen ber mädäd, târk etmäsin
 31 Heç qaçân Âdâm dilin
 32 Vicdan yüki, imân yüki.
- 33 Bas, xayâlgä çòkmä, Erkin,
 34 Bitmägây âläm öyü,
 35 Keng cähân sıggân kòzingni
 36 Bâsdi tâng mùcgân yüki.

1967

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

DÒSTLÄRİMGÄ (102)*Nasibä vä Änvär uçun*

- 1 Kòngil, aç döstläringning
 2 Väsfigä sen nāzm dāftärni,
 3 Qalām gùl şaxıdān, kòngil,
 4 Siyāh qıl mûşk ānbärni.
- 5 Quy, ey sâqıy, qadähni,
 6 Bù keçä hättäki āsmān hām
 7 Lābā- lāb kāsādä māydek
 8 Kòtārdi māhi ānvärni.
- 9 Fālāk yùldùzdān òt yāqmiş
 10 Bùkùn tòynıng qāzānigä,
 11 Sāmān yòlın şākār āylāb,
 12 Çòmiçdek tütüdi Hùlkärni.
- 13 Bù āqşām ne uçun raqs
 14 Etmäsin säyyāralār xandān,
 15 Mùzayyān bir üzukkä
 16 Qondirib pākizä gāvহারni.
- 17 Bù āsmān neçä ming yıl
 18 Çärx ürib kòrmābdi bir bārä
 19 Bāhār gùlzāridä òsgān
 20 Bù yānglıġ tāzä gùllärni.
- 21 Cāhān gùlzārlärin kezding,
 22 Bùkùn baxtdān quvān, döstim,
 23 Nāsib etmiş sengä, Änvär,
 24 Bāhār gùl yüzli dilbärni.
- 25 Hāyāt cāmın kòtār, döstim,
 26 Tilāk qıl, sevgi bār bòlsin,
 27 Sırā tärk etmäsin bù baxt
 28 Nāsibä birlä Änvärni.

1967

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün**SÄMÄR BÖLGAY (103)**

- 1 Seningsiz mengä kām yoqdir,
 2 Äsäl içsām zāhār bōlgay.
 3 Sening birlān şirin sòzim,
 4 Zāhār yùtsām şākār bōlgay.
- 5 Yüzinggä bir ùmr bāqsām
 6 Tòyürmi kòz, qānürmi dil,

7 Nă ûndân belgi päydâ- yû,
8 Nă bûndân bir âsâr bôlgay.

9 İkki yâr vâslini istâb
10 İkki işq sòzin eşitsâm,
11 İkki kòzim kòrû, ikki
12 Qulâğım, mâyli, kâr bôlgay.

13 Kòzing ûçgândä kònglimni
14 Âlib kiprikläringgä qoy,
15 Qâşû mûcgânläring kònglim
16 Quşigä bâlû pâr bôlgay.

17 Tirilsä nâgâhân Farhâd,
18 Yûzingni kòrsä kòzgûdä,
19 Keçib Şirinidân yûz yıl
20 Kòyingdä dârbädâr bôlgay.

21 Hâbibim band etâr kònglim,
22 Tâbibim pând etâr dâim,
23 Bilâlmâsmân, bû sävdâdä
24 Nă sùdû nă zârâr bôlgay.

25 Mûhabbât nâgâhân dildä
26 Yâzib kùrtäk, âçibdir gûl,
27 Ûmidvâr Erkinig, cânâ,
28 Bû gûldân bir sâmar bôlgay.

1967

Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün

HİCRÂN YÜKİ (104)

*Âylägin cåndın cûdâ
Etgûnçä cânândın cûdâ.*

Âlişer NÄVÄ'İY

1 Râzımân tûşgûnçä dilgä
2 Nâgâhân hicrân yûki,
3 Nâgâhân, mâyli, tanıdân
4 Ayrû bôlsin cân yûki.

5 Men bôläy cåndın cûdâ
6 Bôlgûnçä cânândın cûdâ,
7 Ne keräk cân, ezsä cânım
8 Bir ùmr armân yûki.

9 Lâhzâi hicrân yûkigä
10 Bistûn ûkpârçädür,
11 Bir qadâqlık tâşçä kelmäs
12 Yer bilân âsmân yûki.

13 Aftâb hicrânıdâ tâng
 14 Sabzalärgä qondi näm,
 15 Öylakim, kirpiklärimni
 16 Egdi tâng giryân yûki.

17 Häcrdä ötgän näfäsni
 18 Yil bilän ölçär kòngil,
 19 Ayrılıqdä şe'r bitibmän,
 20 Ündä bir devân yûki...

1967

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

PÄRİŞÂNLIK (105)

1 Dâimâ dedim, bòlmä
 2 Aşınâ, pärişânlık,
 3 Bòldi aşınâ dilgä
 4 Dâimâ pärişânlık.

5 Dilrabâ xayâlidä,
 6 Ne äcâb, pärişânmen,
 7 Aşıkâr etâr dâim
 8 Dilrabâ pärişânlık.

9 Men özimçä dilbarning
 10 Yâdi birlä mağrürmen,
 11 Deydilär, qılür päydä
 12 Kibr- hävâ pärişânlık.

13 Külsä el pärişânlık
 14 Ädätimgä, tâng yoqdir,
 15 Ähli dilgä älbättä
 16 Nâravâ pärişânlık.

17 Bevâfâ nigâr yâdın
 18 Tez ünütmâq istärmen,
 19 Lek mendä yoq bû xıl
 20 Bebähâ pärişânlık.

21 Häcr dârdigä qılmäs
 22 Vâslidän şifâ, endi
 23 Bir dävâ xayâli-yû,
 24 Bir dävâ pärişânlık.

25 Yâdi birlä xud bòlsäm,
 26 Cäbri birlä bexudmen,
 27 Qıldı sernävâ yâdi,
 28 Benävâ - pärişânlık.

29 Zülfimù pərişânlık
 30 Âdät etdi, yâ kônglim
 31 Äylädi pərişânhâl
 32 Bù qarâ pərişânlık.

33 Keldi qay kùni bù dârd,
 34 Xâtirimgä keltirmäm,
 35 Band etibdi Erkinni
 36 Mùtlaqâ pərişânlık.

1967

Mef'ûlü/Mefâ'ilün/Mef'ûlü/Mefâ'ilün

YAŞLIGİM (106)

1 Yaşligim, kel, küygä tölğän
 2 Qalbım âltin sâzi bøl,
 3 Men qoşıq äytäy tölüb,
 4 Bir lâhzä cör âvâzı bøl.

5 Dilgä âqsın baxtli ùmrım
 6 Küy bölüb, âhäng bölüb,
 7 Sen ùning «Ârâmicân»ı,
 8 «Gülyâr»ù «Şâhnâzi» bøl.

9 Ârzù- istâkdın- kù şâdân
 10 Dilgä bağläbsän qanât,
 11 Bù tiläk âsmânining
 12 Dâim bäländ pârvâzi bøl.

13 Ketmägin äslâ, häyâtım
 14 Güleşänin tärk etmägil,
 15 Bir ùmr men birlä qâlgın,
 16 Bù kôngil hämrâzi bøl.

17 Yaşligim dâstânigä men
 18 Şù'lâdin yòndim qalâm,
 19 Ey sâhâr ùfqı, ùning sen
 20 Zârvâraq qâğâzı bøl.

21 Yaşligim sen mengä bergän
 22 Kùç, şùùring, ğayrätıng
 23 Xalqu yùrtgä baxş etälsäm,
 24 Şündä mendän râzı bøl.

1959-1967

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

XAYÂL (107)

1 Keçälär kipriklärimdä
 2 Tärki xâb äylär xayâl,

- 3 Òz həyâtimdən özimgä
4 Särhisâb äylär xayâl.
- 5 Qıssa äytür mâzidin gâh,
6 Ertädän äfsânä gâh,
7 Gâh sävâl äylär kôngilgä,
8 Gâh cävâb äylär xayâl.
- 9 Kòkdä sùzgän âynı kòzgä
10 Bir kiçik fânüs etib,
11 Pirpiräb yângüvçi şâmni
12 Mâhi tâb äylär xayâl.
- 13 Mây tölä câm içrâ tòfân
14 Mâvcini pâyda qılür,
15 Tâng şäfaq alvânini
16 Gùlgùn şärâb äylär xayâl.
- 17 Ming asrlär kâri hâlin
18 Qılğây ù bir sâniyâ,
19 Lähzäning mâzmünini
20 Ming bir kitâb äylär xayâl.
- 21 Neki zabt etmiş şüür,
22 Bâis xayâl òlsä, ne tâng,
23 Dilgä pârvâz äylä deb
24 Mängü xıtâb äylär xayâl.
- 25 Bù şitâb asrim xayâlgä
26 Etdimü tezlikni baxş,
27 Bilmädim, asrimni âlğa
28 Yâ şitâb äylär xayâl.
- 29 Bâr ekän insân qolidä
30 Ârzü yâqqan çarâq,
31 Bù çarâqni, öylä, bir kùn
32 Âftâb äylär xayâl.
- 33 Men xayâlnı şe'rgä sâldim,
34 Öyparast bòlmä vä lek,
35 Besämär bòlsä seni
36 Bir kùn xarâb äylär xayâl.
- 37 Bòlgin, Erkin, hâr nâfäs
38 Ezgü xayâlgä âşınâ,
39 Pâk esä niyät, seni
40 Âlicânâb äylär xayâl.

1967

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/Fâ'ilün**ŞAHİGÜL (108)**

1 Âtäşin gül üzdim, âl, bû-
 2 Şâhigüllär şâhi gül.
 3 Gül şaçıq yollärdä bòlsin
 4 Gül yüzim hämrâhi gül.

5 Şâhigül ermäs bû, ötluğ-
 6 Yüzläring hicrânidä,
 7 İntizâr bağ kòksidän
 8 Çıqqan fığânû âhi gül.
 9 İşq elining qatra- qatra
 10 Qânidän üngän çeçäk,
 11 Sevgining âşiq kòngillärgä
 12 Âlavli çâhi gül.

13 Bilgäli kònglingni, kirsäm
 14 Bağing içrä här zämân,
 15 Şâhigülgä yâlvârurmân,
 16 Sırläring âgâhi gül.

17 Bû cähân gülzâridä
 18 Här bir çeçäkning òrni bär,
 19 Xâh tikändir, xâh peçäkdir,
 20 Xâhi yäprâq, xâhi gül.

21 Gül emäs, Erkin qolinggä
 22 Tütüdi ötdek qalbını,
 23 Âtäşidän qorqmä, âl,
 24 Âl, kùymägäysän, Mâhigül.

1967

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün**ÜYĞÄTMÄGİL... (109)**

1 Tüşdä kòrdim dilbärimni,
 2 Ey säbâ, üyğätmägil,
 3 Âlmä bir däm väsl şävqın,
 4 Qoy, meni qozğatmägil.

5 Neçä künlär axtärurmân,
 6 Kòzlärimdä üyqu yoq,
 7 Üyqudä tãpdim nihâyät,
 8 Endi sen äcrätmägil.

9 Sâçlärin bòynımgä bağlâb
 10 Şâd erürmân bû keçä,

- 11 Qoy, çämänlärdän, sabâ,
12 Gül atrını tarqatmägil.
- 13 Sevgänim, xurşid cämälüm
14 Väsıdän xuşnüd kòngil,
15 Sen quyâşnı kòzlärimgä
16 Bir näfäs kòrsätmägil.
- 17 Läblärimdä külgü, gòyâ
18 Tüşdä qand kòrgän gòdäk,
19 Qoy, şäkär läbdin äyürmä,
20 Sen meni yığlätmägil.
- 21 Gär yoqâtsäm bû keçä men
22 Qaygä bərgüm axtärib,
23 Tüşdä kòrdim dilbarımını,
24 Ey sabâ,.
1967

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

QALÄM (110)

- 1 Ülfätimdir şäm yānglıg
2 Keçälär tənha qalām,
3 Men-kü şe'r Macnünidirmän,
4 Sərvqad Ləylä qalām.
- 5 Ähli şe'rgä tå qiyāmat
6 Ülfät ölmäkdir äzāb,
7 Ne ilāc etsin, başıdā
8 Bār ekān sävdā qalām.
- 9 Rāst, qalām timsāli şe'r,
10 Timsāli tıg, timsāli haq,
11 Başını ming kesdilär,
12 Baş egmädi äslā qalām.
- 13 Yār, diyār mehrini küyläb
14 Ümrimiz bəlgäy adā.
15 Men nä istisnā erürmān,
16 Sen nä müstāsna, qalām.
- 17 Yāngräsin Erkin sòzing,
18 Äslā tiling lāl ölmäsin.
19 Dast kòtār dāvran yükini,
20 Etmä qadding yā, qalām.

1967

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

ÙZÙM (111)

- 1 Termùlär şäbnämli yäprâq-
 2 Âstidän pinhân ùzùm,
 3 Läbläringgä yetmâq istâb
 4 Tâng sähâr giryân ùzùm.
- 5 Âftâb mäşşätäsi
 6 Tâk sâçini nùrdân tärâb
 7 Zängining böynigä âsmiş
 8 Şâdai märcân ùzùm.
- 9 Tâqı işkâm misli âsmân,
 10 Hâr târäf yùldüz sâçûr.
 11 Vâh âcâb, bû ne sinâât,
 12 Yer ùzùm, âsmân ùzùm.
- 13 Târk etib kòşkin, sävâtgä
 14 Qoydı baş, izläb seni
 15 Çârx ùrib bâzâr içidä
 16 Böldi särgärdân ùzùm.
- 17 Kimki âşıqlıkni da'vâ
 18 Âyläsä şùldir cäzâ,
 19 Âqıbat xum içrä böldi
 20 Mähkûmi zindân ùzùm.
- 21 Xum içidä neçä yıl
 22 Xun bôlmâq erkân qısmâti,
 23 Läbläringgä yetdi âxır
 24 Bir piyâlâ qân ùzùm.
- 25 Bir qadâh gùlgùn şärâb
 26 Tùtdim sengä, bir hòpläding,
 27 Tâleimdän vâlädürmân,
 28 Baxtidän häyrân ùzùm.
- 29 Ey dilârâm, sengä Erkin
 30 Tùtdi mäydek şe'rini,
 31 Dil xumidä neçä yıl
 32 Qân böldi bû devân - ùzùm.

1967

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün**DÒST BİLÂN ÂBÂD ÛYİNG (112)**

- 1 Dòst bilân âbâd ùying,
 2 Gâr bôlsä ù vâyrânä hâm,
 3 Dòst qadam qoymäs esä,

4 Vəyrənədir kəşənə həm.

5 İntizər hər üy diləvər
6 Dilküşələr bəzmigə,
7 Gər ayəq qoysə qabəhət
8 Yıqləgəy əstənə həm.

9 Yaxşı döstlər dəvrəsində
10 Açılırsən hər zəmə, n,
11 Kərkni şada içrə təpgəy
12 Mərvərid dördənə həm.

13 Sərmə menden, kim dilərə,
14 Dəstmi yə cənənə deb,
15 Dəst mening kənglimdədir,
16 Cənimdədir cənənə həm.

17 Qəcmə rəstgəy döstlərin
18 Kəhişə azərdən,
19 Qaddi rəst şəminin tilidən
20 Örtənür pərvənə həm.

21 Dəst qıdır, dəst tək cəhəndə,
22 Dəst yüz mənig bəlsə əz,
23 Kəp erür bəsyər düşmən
24 Bəlsə ü bir dənə həm.

25 Kim sənə həmrəz eməkdir,
26 Bəğarəz deb öyləmə,
27 Gəhi düşmənlik qılurlar
28 Qol sıqıb döstənə həm.

29 Dəst sədiq yəq ekən deb
30 Örtənib kəymə və lek,
31 Məhr üyin kəng əcsəng, Erkin,
32 Dəst bələz bəgənə həm.

1967

Fə'ilätün/ Fə'ilätün/ Fə'ilätün/ Fə'ilün

RƏŞKİM (113)

1 Seni yətlər təkül həttə -
2 Qılürmən rəşk özimdən həm,
3 Uzaqrəq tərmlib qəlsəm
4 Bələz bəgənə gəş kəzimdən həm.

5 Kəzım yəngəy sənə nərgis -
6 Kəzin təkə çəmənərdə,
7 Yəşirməm, lələgə rəşkim

- 8 Äyân bôlgäy yûzimdän häm.
- 9 Degäylärki, çarâsû
10 Âl gilâs âlmiş läbingdän räng,
11 Läbing tegsâ häsâd qılğûm
12 Gilâs birlän üzûmdän häm.
- 13 Seni cänim dedim yâlgız,
14 Seni qalbım dedim tñnhâ,
15 Çimirding qâş, püşäymänmän
16 Qopâl äytgän sözimdän häm.
- 17 Visâl ânidä kòz açsâ,
18 Ne tång, tångdän kòngildä ranc,
19 Cùdâ qılğäy meni ây yûz,
20 Xumâr kòz yûldüzimdän häm.

- 21 Sengä ön tòrtä bağlândim,
22 Hânüz erkin bôlâlmäs dil,
23 Özim dâğmân, aql kirmäs,
24 Tözimsiz öttizimdän häm.
- 1967

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün

YENÄ QALÄMGÄ (114)

- 1 Bârgi gûl qâğâzim òlsin,
2 Şâhi gûl - xârâ qalâm,
3 Lâfzi bûlbûl birlä qılsin
4 Işq sòzin inşâ qalâm.
- 5 Ârazin täsvis etärdä
6 Bârgi gûl çâk- çâk òlib,
7 Qâşı ta'rifini äyläb
8 Yığläsin şäydä qalâm.
- 9 Häcr tähriridä giryân,
10 Cäbr taqriridä xun,
11 Vâsl täsviridä bòlsin
12 Bûlbûligòyâ qalâm.
- 13 Becävâb işq dârdini
14 Tûnlär bâyân etdik ikkâv,
15 Bû âzâblärni bilär
16 Yâlgız menü tñnhâ qalâm.
- 17 Şe'r ilâ şâd òlding, Erkin,
18 Qılmäding dñnyâ häväs,
19 Bâr ekän kòksingdä âtäş,

20 Sen üçün dünyâ qalâm.
1967

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

ŞİRİN (115)

- 1 Dilküşâ döst, dilrabâ yâr-
- 2 Birlä keçgän däm şirin.
- 3 Döstü yâr birlän häyâtü
- 4 Siynäi âläm şirin.

- 5 Sevgi zävqı bir tāmānū
- 6 Bādä käyfi bir tāmān,
- 7 Qay biri ârtıq şirindir,
- 8 Qay birisi kām şirin.

- 9 İkki gūlgūn çeħrā bōlsā,
- 10 Örtadä gūlgūn şārāb,
- 11 Men üçün mäydin hām ârtıq
- 12 Sūhbäti hāmdām şirin.

- 13 Bū cāhāndä, deydilär,
- 14 Hār kimdä bār bir özgä tab',
- 15 Mengä mây, bûlbûlgä tâng
- 16 Gûl bārgidä şābnām şirin.

- 17 Sevgining dārdi faqat
- 18 Beışq üçün begānādir,
- 19 Işqı yār bōlsā fırāq -
- 20 Çekkändä hättā ğam şirin.

- 21 Söylä, döst, gūlgūn şārābning
- 22 Käyfidan ârtıq nā bār?
- 23 Bōsādän läblärdä qālgān
- 24 Cān sūvidek nām şirin.

- 25 Ey gūlim, sevgim haqı,
- 26 Mäydän meni qılmā cūdā,
- 27 Menmi, ül ârtıq demä,
- 28 Sen hām şirin, ül hām şirin.

1967

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

ÜÇ BÄLÄDÄN SAQLÄSİN (116)

- 1 Üç bälädän saqläsın,
- 2 Çärxı bälākäş bōlmäsin,
- 3 Döst meħrsiz, dārdsiz ülfät,
- 4 Yār cāfākäş bōlmäsin.

- 5 Dil ägär päyvänd erürsä
 6 Ne cäfä çekmək fıraq,
 7 Heç kòngil sevgän kòngil -
 8 Yänidä yäkkäş bòlmäsin.
- 9 Sevgi barqu âtäşidä
 10 Örtanişni ğam demäm,
 11 Âşığanä bû dilim
 12 Bebarqu âtäş bòlmäsin.
- 13 Yüztä cänim bòlsä här bir
 14 Käkilingga bir pilik,
 15 Täläsiga özgälärning
 16 Kòngli çirmäş bòlmäsin.
- 17 Neki därd bär, neki külfät
 18 Bû cähänning kuncidä,
 19 Men böläy yüz ming giriftär,
 20 Lek mähväs bòlmäsän.
- 21 Men yäniq qalbımnı tütüm
 22 Sengä käft üzrə qoyib,
 23 Âl üni, öynäb vä lekin
 24 Ötgä täşläş bòlmäsin.
- 25 Yärni âftab deding, Erkin,
 26 Kümägin hicrânidä,
 27 Âftab ğah berkinür,
 28 Bündän diling ğaş bòlmäsin.

1967

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün**ZÄMİN VÄ FAZÂGİR (117)***Zämin:*

- 1 Sengä taxtiravän, kâşânädürmän,
 2 Sengä mängü vätanmän - xânädürmän.
 3 Tääccüb qilmägin bağrimğä târtsäm,
 4 Bälämsän, här nä qılsä ânädürmän.

Fazâgir:

- 5 Kökingdä çaqnäğän dürdânädürmän,
 6 Sähär Zührası yängliğ yânädürmän,
 7 Quyâş ätrâfida pârvanäsän, Yer,
 8 Sening tegrängdä men pârvanädürmän.

Zämin:

- 9 Sämâvât üzrə qalb mănand erürmän,
 10 Sening mehrü öyinggä band erürmän.

- 11 Fazâdâ üç bäländrâq, lâçınım, üç,
12 Bâqıb pârvinggä xursänd erürmân.

Fazâgir:

- 13 Zäminim, men sengä färzänd erürmân,
14 Ânämsän, tâabad dilband erürmân,
15 Aql birlän yengib târtış küçingni,
16 Kõngil birlän sengä päyvänd erürmân.
1961-1967

XAZİNÄ (118)

Şarq qolyâzmäläri maxxänidä

- 1 Vëraqläрни açürmân
2 Tâzalâb yıllärni çängidän,
3 Bù dâniş maxxäni sözlär
4 Mengä äfsänä yängidän.
- 5 Biri söyläydi tarıxdän,
6 Biri sirli sāmälärdän,
7 Birisi ısq sävdâsi,
8 Biri şahnâmä cängidän.
- 9 Qulâq tût, sâhfälärdän
10 Nälâyü ötlığ fığân birlän
11 Sädâ kelgây İraqı
12 Şâmü, Hindü, Rüm, Färängidän.
- 13 Oqıb «Devânı Bâbür»,
14 Häm vëraqläb «Nâmâi Bâbür»,
15 Eşit bülbul nāvâsiyü,
16 Qılıçlärning cärängidän.
- 17 Nāvâiy şâm käbi yänib,
18 Xazândeک sârğayib sölmiş,
19 Vëraqlär hām âlibdür
20 Sâhibi devâni rängidän.
- 21 Füzüliy Kârbälâ dâştin
22 Quyündek kezdi Qays birlän,
23 Dili heç tâpmâdi tâskin
24 Dävring bâdâ, bängidän.
- 25 Oqıb tarıxni, Erkin,
26 Sâhfälärgä bâqmägin häyrân.
27 Erür âq дәvr çängidän,
28 Sârığdir cävr zängidän.

1967

Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün

HÂFİZGÄ (119)

- 1 Ming Samarqand, ming Bùhârâ
 2 Hâdyâ etgüm xâl uçùn,
 3 Lek nigârımdâ hâväs yoq
 4 Mùlkù dâvlât, mâl uçùn.
- 5 Sengä yùldüzli sāmânı
 6 Sāvğa äylärmän desäm,
 7 Nâzlänib, öldimmi, deydi,
 8 Bù çötir rômâl uçùn.
- 9 Gär hilâldän sırğa taqmâq
 10 İstäsäm, äytür sänäm:
 11 Zârmidim cezdän yäsälgän
 12 Hiyläi a'mâl uçùn.
- 13 Ûl pärivâş çehräsini
 14 Äygä etgändim qıyâs,
 15 Bir ùmr ùzr äytadürmän
 16 Bù xatâ timsâl uçùn.
- 17 Häcrdâ qaddimni dâl
 18 Etding, desäm, bergäy cävâb:
 19 Kim qoyıbdür sevgini
 20 Qaddı bükilgän çâl uçùn.
- 21 Yâr istıǵnâsidän
 22 Ölmäsmän-ù, kùydim vâ lek-
 23 Lâbarım âldidâ nâzmim
 24 Bù qadar behâl uçùn.

1967

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün**NÄ QILSİN (120)**

- 1 Işq ählidir pärişân,
 2 Özgä binâ nâ qılsin.
 3 Şe'r ählidir devâna,
 4 Kibrù hävâ nâ qılsin.
- 5 Hùsn äsli bevâfâ- kù,
 6 Gär ùngä bòlsä mağrùr,
 7 Hùsn ählining özidâ
 8 Sidqu vâfâ nâ qılsin.
- 9 Işq âfätigä âşıq
 10 Dil amrı birlä kirgäy,
 11 Dârd ilä şâd ekän ùl,

- 12 Mälhäm, dävâ nâ qılsin.
 13 Kòrsät özingni - şù bäs,
 14 Kònglimdä başqa öy yoq.
 15 Ayb etmägil tikilsäm,
 16 Kòzdä bälâ nâ qılsin.
 17 Yâr vâslıdän tãpâlmäs
 18 Erkin diligä täskin,
 19 Äfsûs demäkdin özgä
 20 Û mübtälâ nâ qılsin...

1968

Mef'ûlü/Fâ'ilâtün/Mef'ûlü/Fâ'ilâtün**ZÄMÂN (121)**

- 1 Äylänür çärxı fäläkning
 2 Dävridek mängü zämân,
 3 Gâhi «kâcräftâr»ù gâhi
 4 «Zâlm»ù «badxu» zämân.
 5 Ne uçûn âhli zämân der
 6 Öz zämânin bevâfâ,
 7 Tûtmäsä Xayyâmgä may deb
 8 Käsädä âğu zämân.
 9 Ûrdi-yû Mirzâ Ûluğbekkä
 10 Padarkûş xancärin,
 11 Qabrı üzrâ hâmi özi
 12 Ming yıl çekâr qayğu zämân.
 13 Kim degäy qattâl ûni,
 14 Bâbütni ù qân yığlatib
 15 Qılmäsä Mâşrâbnî zâlm-
 16 Âldıdâ külgü zämân.
 17 Kòp cäfâlâr kòrdi âlâm,
 18 Kòz yümib qılsäm xayâl,
 19 Mıslı säyyâd tıgı mäcrüh –
 20 Äylägän âhü zämân.
 21 Yoq, nâ dârû mäkrü fitnä,
 22 Na qılıç, nâ tıg bākâr.
 23 Şe'r qâlür, şâir qâlür,
 24 Gärçand keçür vaqtü zämân.
 25 Vaqt, zämân âliy hâkâm,
 26 Bül kün fânâ tãpgäy ğazâl,
 27 Gär ğazâl üzrâ quyâşdek

- 28 Sâçmäsä yâğdù zämân.
 29 Xandä ùr, còş ùr, yüräk,
 30 Âzâd zämindür bù zämin,
 31 Nazm tüz, Erkin, axır,
 32 Erkin zämândür bù zämân.
 1968

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

DÛTÂRİM TÂRİ İKKİDÛR... (122)

- 1 Dûtârim târı ikkidür:
 2 Biri quvnâq, biri mähzùn
 3 Ki, bāyım sâtri ikkidür:
 4 Biri dilxuş, biri dilxun.
 5 Nigârım çâşmi ikkidür:
 6 Biri yağmâ, biri cādù,
 7 Bù cādùdân ikki kòzim
 8 Biri Sāyhùn, biri Cāyhùn.
 9 Cāhândä ikki dilbarning
 10 Biri sensän, biri läylâ,
 11 Cāhândä ikki âşiqning
 12 Biri menmân, biri Macnùn.
 13 Cāhândä ikki yùldüz bār:
 14 Biri sensän, biri Zührâ,
 15 Misâlı ikki nuqtamning
 16 Biri âstın, biri ùstùn.
 17 Cāhānning mehri ikkidür:
 18 Biri sensän, biri âftâb,
 19 Tarâzù pälläsi ikki:
 20 Biri yerdür, biri gârdùn.
 21 Mākânı ikki lâçınning -
 22 Biri y qāya, biri āsmân,
 23 Qanâtı ikki şâirning -
 24 Biri òlkä, biri açùn.
 25 Ğazāl bitmäkdä sāçrâbdür
 26 Kòzimdän yâş, dilımdän òt.
 27 Şù bâis ikki sâtrimning
 28 Biri qatra, biri uçqun.
 29 Kelib bağ sāyridän Erkin
 30 Ğazälgä tölqın izlärdim,
 31 Kirib keldi ikki döstım:

32 Biri Säyyâr, biri Tòlqın.

1968

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün

SEVGİNİ TARTİB BÖLÜRMÜ... (123)

- 1 Sevgini tartib bölürmü...
- 2 Tâşû tarâzû bilân,
- 3 Mehrni ölçäb bölürmü
- 4 Zâr bilân, incû bilân?

- 5 Äyt, qaçân kònglimgä sâlding
- 6 Işq ötın, ey sâhirä,
- 7 Dil özi bağlandimû, yâ
- 8 Bağläding câdû bilân?

- 9 Men sengä kònglimni açdim,
- 10 Hä deb äyt, yâ yoq deb äyt,
- 11 Bünçä qıynäysän dilimni,
- 12 Örtama külgü bilân.

- 13 Negä sengä tik qarâlmäm,
- 14 Kòzläring âftâbmi, yâ
- 15 Äftâb äksin kòzgä sâlding
- 16 Öynaşib kòzgü bilân.

- 17 Vâsl ümidin târk etâlmây
- 18 İntilär kònglim sengä,
- 19 Ümrini âşiq hämişä
- 20 Ötküzür ârzû bilân.

1968

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

AYNING ÒN BEŞİ QARANGU (124)

- 1 «Ümrini âşiq hämişä
- 2 Ötküzür ârzû bilân».
- 3 Aynıng òn beşi qarangu,
- 4 Òn beşi yağdû bilân.

- 5 Sevgidä kòksinggä tâmgän
- 6 Kòz yaşingdän fâydä yoq,
- 7 Işq axır şundäy âlâvki,
- 8 Öçmägäy ü sùv bilân.

- 9 Zâhmätı ıışq dârd erürsä,
- 10 Zâhmätı şe'rdür dâvâ,
- 11 Çunki, âğuning şıfâsı,
- 12 Deydilär, âğu bilân.

13 Bärçä zähmät mengä bòlsin,
 14 Mäyli, dâim men yäşäy
 15 Bù acıb tâtli äzâbù
 16 Bù şirin qâyğu bilän.

17 Yâşligim - ùmrim nâhâri,
 18 Işqu şe'siz ne häyât?
 19 Tängni yâlgız ğaflât ähli
 20 Ötküzür üyqu bilän.

21 Yârni men cânım deb äytsäm,
 22 İltifât deb öylämä,
 23 Û yäşär mensiz vâ lekin
 24 Men tirikmân ù bilän.

1968

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

GÜLNÂRINI ÒP... (125)

1 Ûyqudâ tâpsäng nigâring,
 2 Ästâ gûlnârını òp.
 3 Açmäsä çâşmin, yûmuq ùl
 4 Çâşmi xummârını òp.

5 Sen- kù üyğâğıdâ vâsıl
 6 Bòlmägäysän lâ'ligä,
 7 Ûygânib aççıq sòz äytmây,
 8 Lâ'li şähdbârını òp.

9 Ròzgâring qârâ qılmây
 10 Zûlfini kòksinggä bâs,
 11 Kòksinggä bätmäsdän ävväl
 12 Kiprigi xârını òp.

13 Vâsl üyi mângù emäsdır,
 14 Işq dâmi bâqıy emäs,
 15 Qâmätıng yâ bòlmäsidän
 16 Qâşı zängbârını òp.

17 Taqdir ùmringning xatigä
 18 Nuqta qoymäsdän bürün
 19 Xatti birlän läbgä pâsbân
 20 Xâli rähdârını òp.

21 Yârning üyqusı ğanimät,
 22 Sen bû tün bedâr bøl,
 23 Bir- bir äytmäymän, dilinggä -
 24 Xuş nâdir, bârını òp.

- 25 Üyğanib sòng, mäyli, Erkin,
 26 Därgä ässin yâr seni,
 27 Kòzgä sùrt sırtmâğınıyù,
 28 Tiz çòkib dârini òp.

1968

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

ŞE'R ÄZİZ ALÄM ÄRÄ (126)

- 1 Şe'r äziz âläm ärä
 2 Mengä tiriklik, cân qadar,
 3 Cân nedir âşiq uçùn,
 4 Cändin äziz cânân qadar.
- 5 Şe'rdän ayrù tänglärim
 6 Yäldä tünidäy zim- ziyâ,
 7 Şe'r bilän tünlär çarâğân
 8 Xurşidi tábân qadar.
- 9 Şe'r özi cânân emäsmù,
 10 Yándirär hicrânıdä,
 11 Gâhi bâqsä bir qıyâ,
 12 Bâşım bølür âsmân qadar.
- 13 Kimki âşıqdür cähândä
 14 Şe'rgä bòlgäy mübtälä,
 15 İşq uçùn tengdür gädädän
 16 Tâ büyük sultân qadar.
- 17 Şâh Bâbür Hindù sârı
 18 Yürdi-yù, şâir vâ lek
 19 Yığlâdi Farğânadin tâ -
 20 Mülki Hindistân qadar.
- 21 Şe'r zülâlidän simirdim
 22 Bir piyalä töldirib,
 23 Vâh, kòrindi mengä hâr bir
 24 Qaträsi ümmân qadar.
- 25 Nuqta qoy nâzminggä, Erkin,
 26 Muxtasarlik sözgä zeb,
 27 Yoqsä, tâng âtgünçä şe'ring
 28 Bòlgusı dâstân qadar.

1968

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

SÄYR (127)*Rähmätüllâgä*

- 1 Qılmädim bir bâr òşäl

- 2 Gül yüzli zebâ birlä säyr,
3 Qanmägäy dil, äyläsäm
4 Ming bittä Lâylä birlä säyr.
- 5 Ne bølür bir lähzä kezsäm
6 Hüsn şahi birlä men,
7 Etmägänmü säyd çağı
8 Qul şähänşäh birlä säyr.
- 9 Badniyätlär dävrasidä
10 Şädü xandân ül nigâr,
11 Gâh qılür Yetti qarâqçı
12 Şöh Süräyyâ birlä säyr.
- 13 Yâr bilän säyr etmägimgä
14 Heç ümidim qalmädi,
15 Men özim Macnün käbi
16 Äyläymi sährâ birlä säyr.
- 17 Säyr etärmän köçä- köydä
18 Yâr xayâli birlä şäd,
19 Qılmägäy heç kim yânıdä
20 Şünçä tillâ birlä säyr.
- 21 Men- kü yâr ısqığä ğarqmen,
22 Säyr istärmän yänä,
23 Tâş hăm ârzülär ekân
24 Qılmâqnı däryâ birlä säyr.
- 25 Bü zämân kônglingdä, Erkin,
26 Qalmägäy zärrä ğubâr,
27 Äyläsäng bir bâr dösting
28 Rähmätüllâ birlä säyr.

1968

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün**SEVGİ (128)**

- 1 Sevgi şündäy nävbähârki,
2 Ü tikändin gül qılür,
3 Tâşğä cânü til bağışlâb,
4 Zâğnı hăm bülbul qılür.
- 5 Sevgi şündäy dârd erürki,
6 Bârçä bølğay mübtälâ,
7 Mübtälâni neki qılsä
8 Telbâ bü kôngül qılür.
- 9 Sevgi şündäy tängridirki,

10 Ûngä tengdùr şâh, gädä,
11 Qulnı ayläb şâhù sùltân,
12 Şâhnı bòlsä qul qılùr.

13 Sevgi şundäy bir âlâvki,
14 Cängä undän yoq âmân,
15 Gùlxanidä örtäb- örtäb,
16 Bir kùn âxır kùl qılùr.

17 Sevginingdùr hùkmi mùtlaq,
18 İstäsä şäydälärın
19 Çäşmi giryânıdän ümmân,
20 Âhıdän dâvùl qılùr.

21 Sevgigä şe'r bitding, Erkin,
22 Besäbäb ermäski, ısq -
23 Äylägäç kòngùlnı işğâl,
24 Şe'r ilä maşğul qılùr.

1968

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

GÜLLÄR BÄZMİ (129)

1 Gùl fäsli sänäm
2 Säyr ilä gùlşändä bòlibdùr,
3 Ğunça kòz açib,
4 Gùl yùzidä xandä bòlibdùr.

5 Gùllär içidä
6 Şâhi òzim, der edi lâlâ,
7 Mağrùrligidän
8 Ûl òzi şärmändä bòlibdir.

9 Kärnäy gùlining
10 Ağzı açıq, vâlâyù häyrân,
11 Nârgisning, äcäb,
12 İkki kòzi sandä bòlibdùr.

13 Säf- säf tizilib
14 Säfsär âyâğinggä qoyib sâr,
15 Bänd- bänd üzilib,
16 Cânı bilän bändä bòlibdùr.

17 Qırq başlärimiz,
18 Qırq deyä qırq ağa-ini gùl,
19 Tığinggä ùlär
20 Bari säräfkändä bòlibdùr.

21 Yüz cılvä bilän

- 22 Nâzli xırâm etsä peçäkgül,
 23 Şâhigül äning
 24 Raqsigä xânändä bòlibdùr.
- 25 Qalqıb kelädir
 26 Sùvdä nilùfar sengä peşvâz,
 27 Âq şâhidä hür
 28 Sâyır ilä yelkändä bòlibdùr.
- 29 Gùlşändä kezib
 30 Hòp sârä gùldasta tüzibsän,
 31 Erkinning esä
 32 Şe'ri parâkändä bòlibdùr.

1968

Mef'ûlü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ûlün**GÜLÇEHRÄLÄR (130)***Gùlçehrä şâirälärgä*

- 1 Gùl bòlib, gùl-gùl yänib,
 2 Gùlşän ärä Gùlçehrälär,
 3 Gùl üzib òynär, qoyib
 4 Gùlgä binä Gùlçehrälär.
- 5 Qây birisi qay birigä
 6 Âşıq erkän, bilmädim,
 7 Gùlmi yä Gùlçehrälärgä,
 8 Gùlgä yä Gùlçehrälär.
- 9 Äytingiz, kim gùl demäs
 10 Kirsä xırâmân bağ ärä
 11 Lâbgä âl sùrtib, qoyib
 12 Qolgä xınä Gùlçehrälär.
- 13 Kùygä lâb âçsä ùlär
 14 Gùlşändä bùlbùl säyrämäs,
 15 Baş egib tinglär çämän
 16 Tùzsä nāvâ Gùlçehrälär.
- 17 Bùnça hām âqıl ekänlär,
 18 Âldilär aqlù hùşim,
 19 Bùnça hām dilgä yaqın
 20 Bù dilrabâ Gùlçehrälär.
- 21 Qay birin ârtıq qoyây,
 22 Yoq, teng ekän şe'r bâbidä
 23 Nâdirä, Mähzùnâyü
 24 Zebünisâ, Gùlçehrälär.

- 25 Bù çämän güllärgä kándir,
 26 Açılıb yaşnäng mūdām,
 27 Gùl bòlib, gùl- gùl yánib
 28 Gùlşän ärä Gùlçeñrälär.

1968

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

İŞQ İSTİLASI (131)

- 1 Kòngül mülkini tārāc -
 2 Äyläñ ışq istilasidir.
 3 Nä bòlgäy āxırı, bñ
 4 İstilāning ibtidāsıdır.
- 5 Degäylär, döstlikdän -
 6 Başlanür ışq, äksi ermäsmi,
 7 Biz endi döst, dedi yār,
 8 Äh, bñ sevgi intihāsıdır.
- 9 Bäländ pārvāz etār yār -
 10 Dil quşı, kòzlärni dām äyläb,
 11 Üni säyd äylāmāq yā
 12 Hār kòngilning muddāāsıdır.
- 13 Neçün hüsñü sādāqatnı
 14 Egiz tuğmābdi bñ ālām
 15 Täbiāt qasdidir yāki
 16 Bñ hām bittā xatāsıdır.
- 17 Kòngil dārdını äytib
 18 Yığlamāsmän kòçäyü kòydä,
 19 Òzi kònglimgä dārd sālğān,
 20 Òzi bñ dārd dāvāsıdır.
- 21 Tāpındim yār - sänāmgä men
 22 Mùhabbāt säcdägāhidä,
 23 Biling, dinsizlär āsiymäs,
 24 Mùhabbātsizlär āsiydir.
- 25 Cāfā qıl, mäyli, dilbar,
 26 Vāsl ümidin qoymāgäy Erkin,
 27 Yātār yòlingdä kònglim -
 28 Bir şirin sòzning gädāsıdır.

1968

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün

TANG ĞAZÄLİ (132)

- 1 Qonib gùl ùzrä bñlbñl
 2 İşq kitabını vāraqläbdür,

- 3 Yùmuq tâng kòzlâri
4 Òtlıq nâvâsidân çâraqlâbdür.
- 5 Pâridek nâzû istiğnâ etib,
6 Tâng lâlâ ruxsârın
7 Yùvib şâbnâm bilân
8 Bir tāmçı şâbnâmdek yâraqlâbdür.
- 9 Şâfaq kòzgùsidâ
10 Òz hùsnigâ âşiq bòlib bâqmiş
11 Vâ tâğlârni tarâq âylâb,
12 Quyâş saçın tarâqlâbdür.
- 13 Pârivâş yùzi câbridân
14 Kòzim arz âylâsâ tânggâ,
15 Û hâmb kòzim qarâlâb,
16 Ûl pâri yùzini âqlâbdür.
- 17 Firâğidâ kùyib derman:
18 Û qaysi sirli qudrâtkim,
19 Menı ùngâ yaqın âylâb,
20 Ûni mendân yırâqlâbdür.
- 21 Äcâb, tâng xâbıdâ Erkin
22 Kòribdür yârini, evâh,
23 Kòz âçsâ - yârı yoq,
24 İkki qolı yâstıq quçâqlâbdür.

1968

Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün**DİLDÄ İŞQ DÄRYAÇÄDİR... (133)**

- 1 Ähli şe'r bälki kitâbım
2 Nâzmi işq deb âçâdir,
3 Yoq, kitâbım sevgining
4 Devânıgâ debâçâdir.
- 5 Kòzlâring ârzùsidâ
6 Tùzdim nâvâ, zebâ sänâm,
7 Nâstârin kòz âçib âytsin,
8 Şe'ri hâmb zebâçâdir.
- 9 Bälki ù zebâçâ ermäs,
10 Bälki ù bir ğunçâdir,
11 Hùsning âftâbıdâ ämmâ
12 Kùn säyin zeb âçâdir.
- 13 Vâh, äcâb, nâmingni âytsäm
14 Lâl bølür til hâmb kòngil,

15 Şe'r ipi nâgâh qalâmning
16 İgnäsîdân qâçâdir.

17 Erkinning devânîdân heç
18 Tòlmäsä kòngling, ne tâng,
19 Tildä şe'r bir qatra bòlsä,
20 Dildä ısq dâryâçâdir.

1968

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

BÄHÂNÄ QILMÄS (134)

1 Çin ma'suq ùlki, âşıq
2 Äşkin ravâna qılmäs.
3 Çin âşıq ùlki, ısqın
4 Elgä fäsânä qılmäs.

5 Çin dilbar ùlki, dâim
6 Sòzidä ùstivârdır,
7 Äyläb vısâlgä vä'da,
8 Sòng yüz bähânä qılmäs.

9 Çin şâir ùlki, òsgän
10 Bağını vâsf qılğäy,
11 Naqşın qafäs içidä
12 Bùlbùl tärânä qılmäs.

13 Kòzimni tiyrä dep yâr,
14 Etmäs yüzigä kòzgù,
15 Kipriklärimni tıg deb
16 Sâçigä şâna qılmäs.

17 Kùrtäk yâzib kòngùldä
18 Gùl açdı ğunçä ısqım,
19 Ümid kòzim òşändä,
20 Tåkäy nişânä qılmäs.

21 Qânım şärâbın içsäng,
22 Tâtsäng cigär kâbâbım,
23 Zâbh etmäy òznı Erkin
24 Bâzmi şâhâna qılmäs.

1968

Mef'ûlû/Fâ'ilâtün/Mef'ûlû/Fâ'ilâtün

EY KÄBÛTAR (135)

1 Ey kâbütar, şe'rim âlib
2 Yârı dilxâhimgä yet,
3 Yâr mening âhimgä yetmäs,
4 Endi sen âhimgä yet.

5 Aşiq əhli içrə tengsiz
6 Bir gädädänmän deb äyt,
7 Hüsni mülki içrə heç bir
8 Tengi yoq şahimgä yet.

9 Gâhi hüdman, gâhi behüd,
10 Şavqu dârdım şârh qıl,
11 Gâhi âhimdän xabärsiz,
12 Gâhi âgâhimgä yet.

13 Kõrmäsäm bir däm cämâlin
14 Mâhi yoq tündür ù kün,
15 Baxtım âsmânıdâ kün- tün
16 Xurşidû mâhimgä yet.

17 Ey kâbütar, dõstlârimnı
18 Sağınib qâldım bükün,
19 Sen bû sağınç şe'rim âlib
20 Dõstım İbrâhimgä yet.

1968

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

TALÄ SÂÇ (136)

*Ül pârî ävlâdîdänmü,
Yâ bâşâr fârzândimü?
HÂBİBİY*

1 Äyt, bû sâçing tälâsimü,
2 Cân ipin bir bandımü,
3 Yâki sâçing tälâsigä
4 Cân ipim bağlândimü?

5 Tälâ- tälâ sâçlâringdän
6 Dil yoqâtmiş tinçını,
7 Yâ bû täläng dil quşigä
8 Qıl tüzâq mânândimü?

9 Keçä çıqding sâç uçigä
10 Paxtadän bağlâb pilik,
11 Heç qaçân e'zâzli paxtam
12 Şünçä ârdâqlândimü?

13 Sâçlâring ısqı, bilâlmäm,
14 Mengä râhat, yâ âzâb,
15 Bû ilânning cângä sâlgân
16 Zâhrimü yâ qandimü?

17 Sâç meni devânâ etgây,

18 Yâ mägär şair qılür,
 19 «Ül pəri ävlâdidänmü,
 20 Yâ başär färzändimü?»
 1968

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

LÄLÄ (137)

1 Deymân: sähär şäfaqdän
 2 Üçqunmi, läläsänmü,
 3 Şâdlik mäyigä tölgän
 4 Gülgün piyäläsänmü?

 5 Deydi: qızıq sävâling,
 6 Qaydä, äcäb, xayâling,
 7 Yellär kòrib bù hâling
 8 Külmâqdä, bäläsänmü?

 9 - Sòzimni qattıq âlmä,
 10 Başingni quyı sâlmä,
 11 Bünçä qızärmä, lälä,
 12 Mendän üyäläsänmü?

 13 - Sen, äyt-çi, qaysi yâğdän,
 14 Qaysi çämân vâ bağdän?
 15 Külsäng dedim, şü tâğdän
 16 Tüşgän şäläläsänmü?

 17 - Bilsäng, üyim şähärdä,
 18 Keldim sengä sähärdä,
 19 Yür, xop desäng äğärdä,
 20 Yâ şündä qäläsänmü?

 21 - Köksingdä, mäyli, insân,
 22 Sengä fidâ qılây cân.
 23 Bärgimni şe'r yâzilgän
 24 Daftargä säläsänmü?

 25 - Demä faqat vëraqdän,
 26 Cây âlgüsen yüräkdän,
 27 Üçqunmisän şäfaqdän
 28 Yâinki läläsänmü,
 29 Yâqut piyäläsänmü?

1959-1968

Mef'ûlü/Fâ'ilâtün/Mef'ûlü/Fâ'ilâtün

KÖZGÜ (138)

1 Yârmi kòzgügä bâqqan
 2 Yârgä yâ bâqar kòzgü,

- 3 Yâr yûzini kòrgändä
4 Sùv bòlib âqar kòzgù.
- 5 Ây cämâlning âksi
6 Kòzgù bağrigä tüşdi,
7 Râşk òtidä bağrimni
8 Òrtär-ù yâqar kòzgù.
- 9 Tâ tirik ekän cānim,
10 Kòzgùdek dōst izlārmān,
11 Âqkōngilligi birlān
12 Kōnglimä yâqar kòzgù.
- 13 Qançä âsma kòzgùni,
14 Qançä qâqma mîx birlān,
15 Haq yûzing etib âşkâr,
16 Mîx qilib qâqar kòzgù.
- 17 Kòzgùdek tınıq şe'r yâz,
18 Kòzgùdek çin äyt, Erkin,
19 Şündä nāzm mārçāning
20 Dûr qilib tâqar kòzgù.

1968

BİR GÖZÄLKİM (139)

- 1 Bir gōzälkim, hūsnidān el
2 Lâl emiş, hâyran emiş,
3 Işqı birlān dillār âbād,
4 Xānūmān vāyrān emiş.
- 5 Nuqtadek bir xālı bârmış
6 Ğunçä läbning üstidä,
7 Ûl biri âşkâr emişdir,
8 Ûl biri pinhān emiş.
- 9 Sāngi dilning hasrätidä
10 Qançä dillār dârd çekib,
11 Kōzlärining ğurbatidä
12 Qançä kōz giryān emiş.
- 13 Bärçä şäydälärning âhı
14 Cām esä mähşār bòlib,
15 Xunı dil kōz yāşlāridān
16 Bir büyük tōfān emiş.
- 17 Qılgāy ermiş müttribi işq
18 Öz maqāmını irâq
19 Şül sâbâb âhāngi üşşâq,

- 20 Giryäi afgân emiş.
- 21 Kòyidä yâtmiş kòngillär
 22 Misli singän kòzgùdek,
 23 Vâhki, hâr bir pârçäsidadä
 24 Ûl rûhı tâbân emiş.
- 25 Ûl gòzäl âlmâslik ermiş,
 26 Kim pârilär zâtıdân,
 27 Ğâyibânâ âşiq Erkin
 28 Tâlibi dâvrân emiş.

1968

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

QUYAŞ (140)

- 1 Dilbarım hûsnigä kòkdä
 2 Mähliyâ bòlsin quyaş,
 3 Mähliyâ ermäs, kòyidä
 4 Bir gädä bòlsin quyaş.
- 5 Kòrmäsä bir dâm cämâlin
 6 Men kâbı zâr yıġläsin,
 7 Abr içigä berkinib
 8 Mâtämsarâ bòlsin quyaş.
- 9 Gär häväs qılsä nigârım -
 10 Hûsnigä, barq ûrsin ùl,
 11 Râşki kelsä kùysin- ù
 12 Yânsin, adâ bòlsin quyaş.
- 13 Ûl keçä yâr vâsligä
 14 Yetdim degändä âtdi tâng,
 15 Qıldı dildârdân cüdä,
 16 Yûzi qarâ bòlsin quyaş.
- 17 Deydilär, ısq âtäşidân
 18 Âftâb hâmbâ tâft âlûr;
 19 Gär isinmâq istäsä
 20 Qalbımgä câ bòlsin quyaş.
- 21 Bâr işânçım, bir kùnı
 22 Yângäy quyaş qutb ùzrâ hâmbâ,
 23 Mûz yûräklärgä vâ lekin
 24 Nâravâ bòlsin quyaş.
- 25 Sònmäsin âlämbâr çârâġı,
 26 Tınmäsın nûr çâşması,
 27 Tâ mûhabbât ümrıdek

28 Ûmri baqâ bôlsin quyâş.
1968

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

İZHÂRİ İŞQ (141)

- 1 Dilgâ ilk bâr tûşdi nâgâh
- 2 Dârd atâlgân kârı işq,
- 3 Dârd debân kim âytmiş âni,
- 4 Dârdlârimgâ dârı işq.

- 5 Âşîq òlmäkmü âzâb, yâ
- 6 İşqsiz òlmäk iztirâb,
- 7 Zârı işq bôlgây kôngil,
- 8 Gârçänd çekâr âzârı işq.

- 9 İşq òtı tûşgân kôngilgâ
- 10 Özgâ dârd begânadir,
- 11 Men bôlibmân, vâh âcâb,
- 12 Dârdmândı şe'r, bemârı işq.

- 13 İşq sòzin şe'rimgâ sâldim,
- 14 İşq bilân yândim vâ lek -
- 15 Bilmäm, âşîqlik nâdir,
- 16 Bilmäm, nâdir asrârı işq.

- 17 Şe'r yâzılğan sâhfälärgâ
- 18 Gûl òrâb keldim bükün,
- 19 Pâyt kûtib nâçâr tûrârmân
- 20 Qılğâli izhârı işq.

1968

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

ÖRTADÄ BEGÂNA YOQ (142)

- 1 Kòyidä men tâş başımın
- 2 Ûrmâgân âstâna yoq.
- 3 Eldä bâr şündây mäsâl:
- 4 Cân çekmäsäng cânâna yoq.

- 5 Sevgi vâdisidä mengä
- 6 Teng bôlâlgây qaysi Qays?!
- 7 Kònglim âçsäm, ikki dünüâ
- 8 Bù kâbi âfsânâ yoq.

- 9 Şâhr içidä hâlâtimdän
- 10 Kùlmâgân bir âqılù
- 11 Xılvât içrä mengä ùlfât -
- 12 Bòlmâgân devâna yoq.

13 Ne äcäbkim, mäst bòlibmän
 14 Kòzläringgä termilib,
 15 Yetti ıqlimdä bû yānglıǵ
 16 Mäy yoǵu mäyxânä yoq.

17 İşq ğamın äytsäm qalāmgä
 18 İç etin kùydirdi ùl,
 19 Sevgidek öt yoq cāhāndä,
 20 Men kâbi sòzânä yoq.

21 Äq qāǵāzım, sengä Erkin
 22 Açdı pinhân ısqını,
 23 Sen bârü men bâr, qalām bâr,
 24 Örtadä begāna yoq.
 1968.

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

TARÂQ (143)

1 Sâçläring yadıdä tünlär
 2 Kòksini dāǵlär tarâq,
 3 Keçä yıǵlâb, tângdä bir bâr
 4 Kònglini çağlär tarâq.

5 Zülfinggä yetdi-yù tângdä,
 6 Bòldi çehräng aşığı,
 7 Hasrätin kòzgùgä äytib
 8 Özni qıynâǵlär tarâq.
 9 Ùl tarâq ermäs sâçingdä,
 10 Bâlkı yâşlı kiprigim,
 11 Yoqsä, ne bâiski, zülfing
 12 Şünçä ardâqlär tarâq.

13 Râşk etib bädkâr tarâqqa
 14 Gâhi kònglim ğaş bølür,
 15 Cāngä pâyvānd sâçläringni
 16 Negä tırnâǵlär tarâq?

17 Kâşki bòlsäydim tarâǵıng,
 18 Tâǵ bølür erdi kòngil,
 19 Çünki âftâb sâçlärigä,
 20 Ne äcâb, tâǵlär tarâq.

1968

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

VİSÂL SÂĞINÇI (144)

1 Yâr vâslını sâğınsäm
 2 Sâyır etäymü bağ-râǵ,
 3 Bağ-râǵ sâyır etgänimdän

- 4 Kònglim òlmäs çağrâğ.
- 5 Xuşlâmäs hicrândä kònglim
6 Lâlâzâr säyrini hăm,
7 Çunki bağrim lâlälärning
8 Bağridän hăm dâğrâğ.
- 9 Gär sağınçım şärhin äytsäm
10 Yândirär Farhåd òzın,
11 Yâ açây Macnùngä dârdim,
12 Ûl-kù mendän sağrâğ.
- 13 Dârdlaşùvgä döst qanı-yù,
14 Dillaşùrgä yâr qanı,
15 Tâpgänim ùl âşnâraqdir,
16 Bùl esä òrtâğrâğ.
- 17 İntizârlık dârdin, Erkin,
18 Hâddi yoq, pâyânı yoq.
19 Yâr âzâr tâpmäsin deb
20 Men qoşarmän «râğ-râğ»
1968

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

MASAL BÂRKİM... (145)

- 1 Äcâb, vâslingä men endi
2 Yetişgändä kòrindi mäh,
3 Masal bârkim, âğız âşgä,
4 Bùrùn tâşgä tegibdir, vâh!
- 5 Kùlib yürgäy edim bir vaqt
6 Oqıb Macnùn cùnünidän,
7 Degäylär, òzgädin kùlmä
8 Özingdän bòlmäyin âğâh.
- 9 Seving, deb şe'r bitib ävväl,
10 Özim bòldim äsiri ısq,
11 Òzi tüşgäy emiş âxır
12 Birâvgä kimki qazgäy çâh.
- 13 Pärivâş zùlmıdän bòldi
14 Kòngil mülki pərişanhâl.
15 Demişlär mülk väyrândir
16 Äğär zâlımlık etsä şâh.
- 17 Bòlibsän âşıq, Erkin,
18 Ûz ümid cândın, òkinç qılmäy,
19 Özinggä, deydlär, düşmän

20 Keyin çekkan püşäymän, âh.
1968

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün

NÄSİHÄT (146)

(Kùlgù mùşâiräläri'dän)⁴⁹⁴

- 1 Qolnı işgä mâhır etmä,
- 2 Tilnı gäpgä ùsta qıl,
- 3 İşni bir qılğan cayingdä
- 4 Gäpni älbät yùztä qıl.

- 5 Başlığing äldidä tåpmâq
- 6 İstäsäng sen e'tıbâr,
- 7 Qamätıng yùz turlı bükkin,
- 8 Sòznı hām ming tùsdä qıl.

- 9 Cilmäyib tūr yānidä, heç
- 10 Açmä tanqıdgä ağız,
- 11 Tåklifing bòlsä özigä
- 12 Ästâyü ähistä qıl.
- 13 Tūr desä tūr, yāt desä yāt,
- 14 Çıqmä zinhār izmidän.
- 15 Heç fikr qılmä özingçä,
- 16 Qılmä bir iş mùstaqıl.

- 17 Başlığing kōnglını bil sen,
- 18 Ketmä pincidän nāri,
- 19 Pāytini tāpsäng mabādä,
- 20 Birgä yùztä- yùztä qıl.

- 21 Bil, sengä bñ beş nāsıhät,
- 22 Eng äsāsiy qāidä:
- 23 Qolnı işgä mâhır etmä,
- 24 Tilnı gäpgä ùsta qıl.

1968

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

SAÇ MÄDHİ (147)

(Kùlgù mùşâiräläri'dän)

- 1 Bir zāmānlār faxr etārding
- 2 Qāp- qārä sāçing bilän,
- 3 Sen bükün qāşımdādürsän

⁴⁹⁴ Şairler müsabası, atışma. Müşairede şairlerin hazırcevaplık mahareti açık bir şekilde görülür. Mesela Fırdevsi'nin şairler meclisinde, hazırcevaplığı göstermek hususunda hikāye ve rivayetler mevcuttur. Özbek edebiyatında Mahzune ile Fazliy'in, Müzeyyenan ile Münirhan Munizade'nin müşaireleri oldukça ilginçtir. Bk.: H. Hamidiy, Ş. Abdullayeva, S. İbrahimova, *Adabiyatşunaslik Terminleri Luğati*, Okıtuvçı Neşriyatı, Taşkent, 1967, s. 126- 127.

- 4 Tüfä qırmâçing bilän.
 5 Üçrämäs bündâq ğarâyib
 6 Pärtäv äfşân baş sirä,
 7 Kez İraq birlän Äcämni,
 8 Rümni Çinmâcin bilän.
 9 Mäslähät, sengä bükündän
 10 Bir asâ darkâr ekän,
 11 Külsä yâşlär tòplanib,
 12 Quvgäysän ağâçing bilän.
 13 Yoqsä, òtgändä yäläng baş
 14 Kòçâyü bâzârdän,
 15 Hämmani bezâr qılursän
 16 «Pòşt»ü «qâç- qâç»ing bilän...
 17 Dòstginäm, başingni tik tüt,
 18 Ärzigäy faxr äyläsäng,
 19 Bù käbi äppaq açılğan
 20 Gülü qıyğâçing bilän

1968

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün**KÒÇÄMEN (148)***(Kùlgü mùşâirälâri'dän)*

- 1 Hâr kòçä âbâd, hāmān men
 2 Tüfä väyrân kòçämen.
 3 Yâzdä çängistânü qışdä
 4 Bälçığıstân kòçämen.
 5 Kòçämen der bòlsäm, evâh,
 6 Kòplär äylär iştibâh,
 7 Bilmädim, râst kòçädürmen,
 8 Yâki yâlgân kòçämen.
 9 Qançälärning kòzlârigä
 10 Çäng- ğubârim tòldirib,
 11 Qançälärning etigini
 12 Târtib âlgân kòçämen.
 13 Bir tāmānım ù tùmändür,
 14 Bir tāmānım bû tùmän,
 15 Başlığım kòp, kòp arâsat -
 16 İçrâ qâlgân kòçämen.
 17 Äylädi cärrâhı gârgâz,
 18 Vâhki, kòksim çâk- çâk,

19 Kim qaçân tikkây bû zâhmim,
20 Mängü häyrân kòçämen.

21 İkki başlıqdın men endi
22 Kimgä färyâd äyläyin?
23 Yâ ù tāmân kòçgüm endi,
24 Yâ bû tāmân kòçämen.

1968

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

BÂŞINDÄDİR (149)

(Kùlgù mùşâirälâri'dân)

1 Ön säkkiz ming âläm âşûbı
2 Padar başındadır,
3 Ne äcâb, çûn oğlı âning
4 Ön säkkiz yâşındadır.

5 Nây misâl şim kiygân ùl
6 Sândıqdäyin tûfli bilân,
7 Hürpäyib turgân sävâtdek
8 Sâç äning başındadır.

9 Ûl padar âh ùrmäsin -
10 Neçûn yâqâsın çâk etib,
11 Neki bäd fe'l bòlsä, bäre
12 Ûşbû bebâşındadır.

13 Özgälärdän kùlgây erdi
14 Kòçä- kòydä bir zāmân,
15 Aqlğa yüz häyrät, emdi -
16 Bül ùning qâşındadır.

17 Oğlıdän äylärdi ùmid
18 Keltirär rähmät debân,
19 Bärçä «rähmät» elning âtgân
20 Ta'näi tâşındadır.

21 Yoq äcâb, yâşlıkdä oğlın
22 Ätä ärdâqläb, sùyib,
23 Erkäläb başığa qoydi,
24 Ûl hāmân başındadır.

1968

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

ÖZBEGİM (150)

(Qasidä)

1 Tarıxıngdır ming asrlär
2 İçrä pinhân, özbegim,

- 3 Sengä tengdâş Pâmirù
4 Âqsâç Tiyanşân, òzbekim.
- 5 Sòyläsin Äfrâsiyâbù
6 Sòyläsin Örxun xatı,
7 Köhnä tarıx şâdasidä
8 Bittä märcân, òzbekim.
- 9 Äl Berüniy, Äl Xâräzmiy,
10 Äl Fârâb ävlâdından,
11 Äsli nâsli bälki Özluq,
12 Bälki Tärxân, òzbekim.
- 13 Ötdilär şorlik başingdän
14 Öynatib şamşirlärin
15 Neçä qâân, neçä sultân,
16 Neçä ming xân, òzbekim.
- 17 Tağläring tegrängdä gòyâ
18 Boğmä âcdär böldi-yù,
19 İkki dâryâ - ikki çâşming,
20 Çâşmi giryân, òzbekim.
- 21 Qaysäri Rùm näyzäsidän
22 Bağridä dağ üzrâ dağ,
23 Çingizü Bätü tığığä
24 Köksi qalqân, òzbekim.
- 25 Yağdi tòrt yândın asrlär
26 Başinggä tiyri kāmân,
27 Ümri qurbân, mülki târâc,
28 Yürti väyrân, òzbekim.
- 29 Dävr zülmigä vä lekin
30 Bir ümr baş egmäding,
31 Sen - Muqannä, sârbädâr - sen,
32 Erksevâr qân, òzbekim.
- 33 Sen na zärdüş, sen nä bûddiy,
34 Sengä nä âtäş, sänäm,
35 Ädämiylik dini birlä
36 Tâzä imân, òzbekim.
- 37 Ma'rifätning şü'läsigä
38 Tälpinib zülmât ärä,
39 Közläringdän âqdi tünlär
40 Kävkäbistân, òzbekim.

- 41 Tùzdi-yù Mırzâ Ûluġbek
 42 Kòragâniy cädvälin,
 43 Sirli äsmân tâqıgâ ilk -
 44 Qoydi nârvân özbegim.
- 45 Mir Älişer nâ'räsığä
 46 Äks- sädä berdi cähân,
 47 Şe'riyät mülkidä böldi
 48 Şâhû sultân özbegim.
- 49 İlmü şe'rdä şâhû sultân,
 50 Lek taqdirigâ qul,
 51 Öz elidä çekdi ğurbät,
 52 Zârû nâlân özbegim.
- 53 Mırzä Bâbûr - sen, fıġâning
 54 Sâldi âläm üzrâ ôt,
 55 Şâh Mâşrâb qâni sendä
 56 Ürdi tuġyân, özbegim.
- 57 Şe'riyätning gülşänidä
 58 Söldi mähzûn Nâdirä,
 59 Siym tänni yüvdi kòz yâş,
 60 Kòmdi armân, özbegim.
- 61 Yıġlädi fûrقاتdä Fûrقات
 62 Hâm muqımlıkdä Muqıym,
 63 Nâlişingdân Hindû Äfgân
 64 Qıldı äfgân, özbegim.
- 65 Târıxıng bitmäkkä, xalqım,
 66 Mingtä Firdavsiy keräk,
 67 Çünki bir bâr çekkân âhing
 68 Mingtä dâstân, özbegim.
- 69 Ârtä qâldi köhnä tarıx,
 70 Ârtä qâldi dârd, sitäm,
 71 Ketdi vâhming, bitdi zâhming,
 72 Tâpdi dârmân, özbegim.
- 73 Böldi äsmâning çärâġân
 74 Tâle xurşidi bilân,
 75 Böldi asriy tiyrä şâming
 76 Şû'lääfşân, özbegim.
- 77 Men Vâtanni bâġ deb äytsäm,
 78 Sensân ündä bittä gül.
 79 Men Vâtanni kòz deb äytsäm,
 80 Bittä mûcgân özbegim.

81 Faxr etärmän, ânä xalqım,
 82 Kòkrägimni tağ qilib,
 83 Kòkrägidä tağ kòtargän
 84 Tänti dehqän, òzbekim.

85 Òzbekim deb keng cähängä
 86 Ne uçùn mädh etmäyin!
 87 Òzligim bilmâqqa dâvrım
 88 Berdi imkân, òzbekim.

89 Men bùyük yûrt oğlidürmän,
 90 Men başär färzändimän,
 91 Lekin ävväl sengä bòlsäm
 92 Sâdıq oğlân, òzbekim.

93 Mengä Pùşkin bir cähânù
 94 Mengä Bayròn bir cähân,
 95 Lek Navâiydek bâbâm bâr,
 96 Kòksim âsmân, òzbekim.

97 Qaygä bârmây, başdä dòppım,
 98 Ğâz yürärmän gerdäyib,
 99 Âläm üzrâ nâmı ketgän
 100 Òzbekistân, òzbekim.

101 Bù qasidäm sengä, xalqım,
 102 Âq sûtù tüz hürmäti,
 103 Erkin oğlingmän, qabùl et,
 104 Òzbekim, cân òzbekim.

1968

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

FÙZÜLİY ĞAZÄLİĞÄ MUXAMMÄS (151)

1 Òlmäsäm zâr ängä, târki âhù zâr etmäsmidim,
 2 Işq kâridän keçib bir òzgä kâr etmäsmidim,
 3 Ğär cùnùn yâr òlmäsä hâlimdän âr etmäsmidim,
 4 Aql yâr òlsäydi târki ışqı yâr etmäsmidim,
 5 İxtiyâr òlsäydi râhât ıxtiyâr etmäsmidim.

6 Cävr âyinini bir däm kòrmâqqa òlsäydi säbr,
 7 Ğayrini şâd, döstni pürğam kòrmâqqa òlsäydi säbr,
 8 Çâşmi dildä bir dâme nâm kòrmâqqa òlsäydi säbr,
 9 Yâr ilä ağyârni hâmdäm kòrmâqqa òlsäydi säbr,
 10 Târki ğurbât äylâyüb äzmi diyâr etmäsmidim.

11 Ûl rûhi bâyızâligin sävdâligimdän qıl qıyâs,
 12 Ûl dilı xârâligin şâyâligimdän qıl qıyâs,
 13 Zühed eli taqvin muğa âşnâligimdän qıl qıyâs,

14 Vâizin kùfrin bānim rāsvāligimdān qıl qıyās
15 Ändä sıdq òlsäydi bān taqvā şîâr etmāsmidim.

16 Yoq äcābkim, dārdlārdin özgä dārdim bārdür,
17 Bir dāvāsi òlmāq āning, bir dāvāsi yārdür,
18 Demä cārrāh nāştāri bû, yār ûrgān xārdür,
19 Dārdimi ālāmdä pinhān tûtıdığım nāçārdır,
20 Oğrāsāydim bir tābibä āşkār etmāsmidim.

21 Ezdi hicrānū mālāmāt, cāvru kāhiş kōnglimi,
22 Ävlāmās dūnyā işigä zārrä xāhiş kōnglimi,
23 Ne qılāy, Erkin, ikki òt içrā qālmiş kōnglimi,
24 Ey Füzūliy, dağı hicrān ilā yānmiş kōnglimi-
25 Lālālār āçsāydi sāyri lālāzār etmāsmidim.

1968

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

NÄVÂİY ĞAZÄLİĞÄ MUXAMMÄS (152)

1 Kòz āçār gūlşāndä ğunça, bûlbûl āfgān āylāgāç,
2 Negä āfgān āylāy, ûl gûl yûzni tābān āylāgāç,
3 Misli āykim, kòrk āçür sāyri şābistān āylāgāç,
4 Hûsni ārtār yûzıdä zûlfin ānbār āfşān āylāgāç,
5 Şām rāvşānrāq bølür tārın pārişān āylāgāç.

6 Negä ûl kûn sâçlāringni ānbār āfşān āylāding?
7 Ròzigārmı tiyrä, kòzim kāvkebistān āylāding?
8 Qolgä qoygāçmû xınālār yā dilim qān āylāding,
9 Yûzni gûllārdin bezābmû bizni qurbān āylāding,
10 Yā yûzinggä tegdi qānlār bizni qurbān āylāgāç.

11 Mehr sòndirgāç dilıdä, cānnı sòzān āylādi,
12 Hûsnini ābād etib, kōnglimni vāyrān āylādi,
13 Sehr āylāb āşikārā, bāndi pinhān āylādi,
14 Åşikār āylāb yûzin, kòzimni hāyrān āylādi,
15 Yāşürün āldi kōngil, òzimni hāyrān āylāgāç.

16 Men-kû sādıq mährām erdim āğzı mähkām, kōngli pāk,
17 Işq sırın etmāsdim āşkār bōlgūnimça tākı xāk,
18 Şāfqat istāb nāla qıldim, ānt içib yāqamni çāk,
19 Cāndä qoygāç nākdi işqın qıldı kōnglimni hālāk,
20 Öldürür mährāmni sultān gānc pinhān āylāgāç.

21 Nālāyû āfgāning, Erkin, dilbarınggä yetmādi,
22 Yetsä hām yā bemehr yār zārrä pārvā etmādi,
23 Bitdi kòp zāhming vā lekin işq zāhmi bitmādi,
24 Ey Nāvāiy, işq āğār kōnglingni macrûh etmādi,
25 Bās, nedinkim qān kelür āğzingdān, āfgān āylāgāç.

1968

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

BÂBÜR ĞAZÄLİĞÄ MUXAMMÄS (153)

- 1 Yetâlmäy qâmatim yâdûr neçä âyki, hilâlinggä,
 2 Qarâ kôz mârduimi yığlâb tikilmâq birlä hâlinggä,
 3 Qaçân ûl tâtli kûn kelgây, yetârmân lâhzä bâlinggä,
 4 Qaçân bôlgây, mûşârrâf bôlgâmen, cânâ, cämâlinggä,
 5 Qutûlgâymen firâqıngdân, yetişgâymen vısalınggä?
- 6 Qarâ bôlmiş, ne tângkim, rözıgârım qârâ ûl kôzdin,
 7 Qarâ oq âtdi kipriklâr, kôngildä yâra ûl kôzdin,
 8 Özim sâbitmân ısqdä, kôz yâşım säyyârâ ûl kôzdin,
 9 Kôz açqıl bâqqanikim, bôlmişâm beçârâ ûl kôzdin,
 10 Lâb açqıl sôrğalikim, tâşnâ bôlmişmân zilâlinggä.
- 11 Sälâmim yetkûr, ey xurşid, nigârım kôyidân ôtsäng,
 12 Ğubârın kôzgä sûr âstânâsigä bâş ûrib yetsäng,
 13 Bôl âğâhkım, yûzin kôrgäç âcâb yoqdir kûyib ketsäng,
 14 Ûl âyning yûzi birlân tôs ûrib da'vâyı hûsn etsäng,
 15 Yaqın bôldi bükûnkım, ey quyâş yetting zävâlinggä.
- 16 Netâr mendân bârib, bûlbûl, ângä şârhi kôngil etsäng,
 17 Özing kônglim bôlib bârsäng, âning kônglini gûl etsäng,
 18 Kerâkmäs, ğamlârim sôylâb âğâr kônglin mälûl etsäng,
 19 Kâbütar, eltâsân xatım, ne bôlgây gâr qabûl etsäng,
 20 Kôngûlni bağlâsâm ûl nâmâ yânglıĝ pârrû bâlinggä.
- 21 Äsiri bândi zûlfingmân, demâm Erkinni âzâd et,
 22 Kûyibmân dâğı câbringdân, demâsmân târki bedâd et,
 23 Meni bând et, mengä câbr et, hâyâtım mäyli bârbâd et,
 24 Belingdin kim xayâlidûr, yıraqdûrmân, meni yâd et,
 25 Ûmidim bârki Bâbûrdın, yetişgâymen xayâlinggä.

1968

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün

VÄTANDIN YAXŞI YÂR BÖLMÄS (154)

(Qâzâq şâiri Cûmakent Nâcmiddinöv
 ğazâligä mûhammäs)

- 1 Cähândä men tuĝılĝân
 2 Ölkâdek heç bir diyâr bôlmäs,
 3 Bû yânglıĝ bağu gûlşân
 4 Hâm bû yânglıĝ gûlzâr bôlmäs,
 5 Vâtan sevmâkdin ârtıq
 6 Mengä âlämdä şîâr bôlmäs.
 7 Vâtan ısqıdä yângân qalb,
 8 Bilingki, âsti xâr bôlmäs,
 9 Vâtan sevgân mûrâdigä
 10 Yetûr, heç dildä zâr bôlmäs.

11 Säädätgä mäkândir
 12 Qay çämängä sen qadam qoysäng,
 13 Özingni baxtli bil yürtdä
 14 Yäşäşning zävqını tûysäng,
 15 Çın ädämsän, çın oğlânsän
 16 Yüräkdän elni çın sùysäng,
 17 Vätan sevmâq säädätidir,
 18 Ägär nâslinggä sen kùysäng,
 19 Vätanni sevmägän insân
 20 Cähândä baxtiyâr bôlmäs.

21 Tòyib bāqgil bû yûrt hûsnigākım,
 22 Kònglingni çağ etgin,
 23 Bû elning oğlımān, deb
 24 Qıl ğurûr, kòksingni tağ etgin.
 25 Vätan hâr zärrä tûprâğın
 26 Kòzinggä sen qarâğ etgin,
 27 Bâbâlär mäskän etgän
 28 Bû äziz tûprâqını bağ etgin,
 29 Yäräşgäy iftixâr etsängki,
 30 Artıq iftixâr bôlmäs.

31 Zülâli tä'mini tâpmäm
 32 Sirä bâlû şäkârlärdä.
 33 Vätan yadı erür qalbımdä
 34 Bòlsām men säfârlärdä,
 35 Cämâligä tøyâlmäsmän
 36 Kezib qışlâq, şähârlärdä,
 37 Qızıl gül bārgidä bûlbûl
 38 Kābi säyrāb sähârlärdä,
 39 Yänä şāir qılür tākrrâr,
 40 Vätandin yaxşı yâr bôlmäs.

1968

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün

YÜLDÜZLÄR ZİYASI (155)

1 Äy örtänär, kòzläridä yâş,
 2 Kòksi dāğu yürägi qıymä.
 3 Der: "Ey fäläk, men edim quyâş,
 4 Negä meni qılding târcimä?

QUYAŞ MÄSKÄNİ (156)

1 Nâ baxt,
 2 Quyâşistân ma'rifli diyâr
 3 Nûrli pāşānāmgä bôlibdi nāsib...

NİDÂ (157)

BÂĞIŞLAV (157/1)

1 Hâyqırämän,
 2 Tağlar bağridän

3 Gumburlāgān sādā kelādi,
 4 Ānā- Yerning ātāş qa'ridān
 5 «Oğlim!» degān nidā kelādi.
 6 «Oğlim!»
 7 Vucūdimni çulğar ālāngā,
 8 Boğzimgā tıqlār hāyācān.
 9 -Mānā men, oğlingiz,
 10 Dārdli ālāmgā
 11 Sizdān tānhā yādgār,
 12 Sōylāng, ātācān!
 13 Sōylāng, bir daqıqa qulāq sālāyin,
 14 Āvāzingiz tinglāb tōyālmāgānmān.
 15 Bir mārta yoqātib tāpālmāgānmān,
 16 Xayālimdā tiklāb ālāyin.
 17 Ātācān!
 18 Men axır qutluğ bñ sōzni
 19 Yigirmā yıl ālmādim tilgā
 20 Yigirmā yıl saqlādim dildā.
 21 Armānli oğlingiz tinglāydi sizni,
 22 Sōylāng, eşitāmān.
 23 Vucūdim tilkā,
 24 Yūrāgimni yāqar òtli iztirāb
 25 Āmmā kōzlārimdā bir tāmçi yāş yoq,
 26 Bağrim òyib,
 27 Bñ kùn mengā bermāqdā āzāb
 28 Sizning kōksingizni teşgān qārā oq.
 29 Silqıb āqayātir
 30 Kōkrāgimdān qān.
 31 Qalbim òrtāmāqdā sōngsiz armānim...
 32 Yūrāk qānim bilān bitgān dāstānim
 33 Sizgā bağışlādim,
 34 Ātācān!

***** [XAYĀLNİNG...] (157/2)**

1 Xayālning tūmānli pārdāsi ārā
 2 Yıllār kōz āldimdā çārx ùrāyātir.
 3 Qışlāq kōçāsıdān zāncıdāy qarā
 4 Ālāv bālāligim yùğùrāyātir.
 5 Dūnyā qayğusigā bōlmāgān āşnā,
 6 Qah- qah ùrāyātir,
 7 Bārç ùrāyātir.
 8 Bilmās, bāşi ùzrā bñlütli sāmā
 9 Çaqmāq çaqayātir,
 10 Gùldùrāyātir.
 11 Bilmās, yārālāngān bñ mācrùh dūnyā
 12 Qasās sōrāyātir,
 13 Bāng ùrāyātir...

14 Qadamlär,
 15 Qadamlär,
 16 Ağır qadamlär...
 17 Etiklär zärbidän titräydi tûprâq.
 18 Qayergä ketmaqdä şunça ädämlär?
 19 Nähätki, yölläri şunçalär yırâq!
 20 -Änä, köryäpsänmi?
 21 Mening dädämlär!
 22 Dädä!!!
 23 Ävâzim heç çıqmâydi birâq.
 24 Yügürämän - ärtgä ketär qadamlär,
 25 Yıǵläymän-közimgä kelmâydi nämlär,
 26 Mürğak vucûdimdä faqat zör titrâq!
 27 Boğzimdä älämlär,
 28 Aççıq älämlär,
 29 Yölning örtäsidä tûribmän.
 30 Şü çâq -,
 31 Pöyezd qıçqırâdi,
 32 Tòhtäng, ädämlär!
 33 Qaygä ketmâqdäsiz?
 34 Qani dädämlär?!
 35 Tepämdä yänädi zängäri çirâq...

36 Çöçib uyǵänämän,
 37 Änäm qaşimdä
 38 Mehribân qolläri
 39 Ätäş başimdä:
 40 -Negä yıǵläyäpsän,
 41 Yälğızim, qozim?
 42 Tün üzâq, uxlây qâl,
 43 Közläringni yüm.
 44 Äräm âl, men sengä
 45 Ällälär äytäy.
 46 Tängdä peşänängdän
 47 Öpib uyǵätäy.
 48 Änä, deräzänggä
 49 Qonibdi hilâl.
 50 Başinggä egilib
 51 Sòrmâqçı sävâl.
 52 Sening kipriginggä
 53 Sâçmâq bòlib zâr,
 54 Hilâl tegräsidä
 55 Öynär yüldüzlär.
 56 Men sening baxtingmän
 57 Degändäy gòyâ
 58 İmläb çärlämâqdä
 59 Yâqut Süräyyâ.

- 60 Senikidir bülär,
 61 Seniki bäri.
 62 Seniki äsmänning
 63 Zär qandilläri.
 64 Sâmançining yòli -
 65 Sening yòlläring,
 66 Ûzätsäng Zührägä,
 67 Yetär qolläring
 68 Ûlgay, bäläcänim,
 69 Ûlgaygin tezraq.
 70 Sening yòlläringgä
 71 Yüldüzlär müştäq.
 72 Hâzirçä ârâm âl,
 73 Yâlğızim, qozım.
 74 Tün ùzâq, uxlâyqâl,
 75 Kòzläringni yüm.
- 76 Älis sâhillärdä,
 77 Ûfqdän näri
 78 Òlim saçmaqdadir
 79 Yäv quzğunläri.
 80 Òlim saçmaqdadir
 81 Elgä beâyäv.
 82 Şähär, qışlaqlärni
 83 Yütmaqda âlâv.
 84 Òşä älis yùrtdä
 85 Qân keçib hâzir
 86 Ätäng häyât uçùn
 87 Cäng qılâyâtir.
 88 Elläring erk degän
 89 Sâf tilägi deb,
 90 Cähänning nüräfsân
 91 Keläcägi deb,
 92 Äfät sâlmäsin deb
 93 Älämgä qâtil,
 94 Ätäng ùzâq yùrtdä
 95 Cäng qılâyâtir.
 96 Sen uçùn, men uçùn,
 97 Òz uçùn emäs,
 98 Faqat özbek vä yâ
 99 Rüs uçùn emäs,
 100 Bütün Yer - ündägi
 101 Bâr ävlâd uçùn,
 103 Dünyâda eng qutluğ
 103 E'tiqâd uçùn
 104 Ûzâq òlkälärdä
 105 Qân keçib hâzir

- 106 Âtäng häyât uçùn
 107 Cäng qılâyâtir.
 108 Sen uxlâ, yâlgızim.
 109 Sen uxlâ, qozım,
 110 Bir nâfäs ârâm âl,
 111 Kòzlâringni yùm.
- 112 Bù kùnlâr âlbättâ
 113 Ôtib ketâdi.
 114 Başâr cârâhâti
 115 Bitib ketâdi.
 116 Ânâ-Yer qaytädân
 117 Yâşârâr bir kùn.
 118 Âlâm nûr qoynidâ
 119 Yâşnâr lâlägùn.
 120 Cängü cädällärgä
 121 Kelûr intihâ,
 122 Bizning dũnyâ bølûr
 123 Ûrûşsiz dũnyâ.
 124 Bù kùnlârdân qâlûr
 125 Faqat xâtirâ.
 126 Ämmâ xalq cäfâni
 127 Ûnûtmâs sirâ.
 128 Bù kùnlâr ketâr-û,
 129 Ğam, dağı qâlûr.
 130 Yürâklärgä sâlgân
 131 Fırâğı qâlûr.
 132 Ävlâd- ävlâdlärgä
 133 Zâmân- zâmângä
 134 Äbâdiy, äbâdiy
 135 Sâbâğı qâlûr.
 136 Sen hâmb ùnûtmässân,
 137 Yürâgim, qozım.
 138 Hâzirçâ tinç uxlâ,
 139 Kòzlâringni yùm.
- 140 Vaqt kelâr, ùlgayib,
 141 Âdâm bølârsân.
 142 İlm âlib sâhibi
 143 Âlâm bølârsân.
 144 Sen bizlâr körgänni
 145 Kòrmägäysân heç,
 146 Ğurbât yölläridân
 147 Yürmägäysân heç.
 148 Âlâm tölâ quyâş,
 149 Qalbing tölâ nûr,
 150 Âydın bir zâmândâ

- 151 Yäşäysän mäsrür.
 152 Bizlär häm ötämiz
 153 Vaqt kelib bir kün.
 154 Sizlärgä qälädi
 155 Muqaddäs zämin.
 156 Siz üni äväyläb
 157 Käftä tütäsiz,
 158 Şäräf yölläridän
 159 Alib ötäsiz.
 160 Ätäş älängägä
 161 Tütmäysiz üni,
 162 Dähşät ümmänigä
 163 Ätmäysiz üni.
 164 Zämin tegräsigä
 165 Ältin kämäläk
 166 Öräydi yetti xıl
 167 Nürdän çämbäräk.
 168 Siz üning bağrini
 169 Pärä qılmäysiz,
 170 Ätälär xäkini
 171 Saqläb mübäräk.
 172 Sen şündäy dävrändä
 173 Yäşäysän, qozım.
 174 Házirçä arâm al,
 175 Közläringni yüm...
 176 Başımızdä ätäşin fäläk,
 177 Pâyimizdä ätäşin tüprâq,
 178 Qolimizdä yağaç kämäläk,
 179 Ästimizdä yağaç ärgümâq,
 180 Äppâq çängdir egnü başımız,
 181 Äppâq çängdir közü qaşımız.
 182 Körü kärmiz,
 183 Beşdän ältigä
 184 Endiginä ötgän yaşımız,
 185 Köçä- köydä kôtärib sùrân
 186 Yügürämiz sähärädän tã keç,
 187 Äläm üzrä kezär zör bôrân,
 188 Biz bû haqdä öylämäymiz heç.
 189 «Ürüş-ürüş» öyin bôlsä bäs,
 190 Titrätämiz kökü zäminni.
 191 Kim öyläbdi deysiz ü näfäs
 192 Bû ürüşning rastäkämini.
 193 Bûrçäklärdän bir-birimizni
 194 Yağaç miltıq bilän ätämiz,

195 Biz bilmäymiz:
 196 Qay birimizning
 197 Oqqa uçdi bù vaqt âtamiz.
 198 Kòksimizni ùşlägänçä cim
 199 Yıqılämiz,
 200 Òlgän bòlämiz,
 201 Biz dñnyâdä râstākām òlim
 202 Bârligini qaydän bilämiz?!
 203 Dähşät sâlib kezärkän ù dām
 204 Ûzâqlärdä cäng guldürâsi,
 205 Bizning qışlâq kòçäsidadä hām
 206 Yängrädi edi
 207 Äksi sedâsi.

*** [QUYÂŞ BÂTÄR...] (157/3)

1 Quyâş bätär,
 2 Äqşâm çökär kòçä-kòygä,
 3 Tärqälämiz ùy- ùygâyù tepä tòygä,
 4 Tùn başlänär,
 5 Mengä çärçäq bilinmäydi,
 6 Kiprigimgä ùyqu sirä ilinmäydi.
 7 Mürğak fikrim yetäkläydi xayâllärgä,
 8 Ânām qoynın töldirämän sāvâllärgä.
 9 «Äyting, äyä, mening dädäm qahrämânmi?
 10 Tağlärni hām qulätùvçi pählävânmi?
 11 Tòppânçäsi bârmi ùning çontägidä?
 12 Ordenläri cüda kòpmi kòkrägidä?
 13 Mening dädäm samolyotdä uçädimi?
 14 Äsmänlärdän paraşyutdä tüşädimi?
 15 Ötkir pölät qılıçini qolgä âlib,
 16 Düşmänlärning yürägigä qorquv sâlib,
 17 Kättä cänggä kirädimi yâlgız òzi?
 18 Yelkäsidadä yânädimi beş yuldüzi?
 19 Äyting, dädäm meni yaxşı kòrädimi?
 20 Kelgänidä tâyçä âlib berädimi?
 21 Kòçälärdä tâyçäğimni yetäklätib,
 22 Qollärimdän ùşläb âlib yürädimi?
 23 Òşä künlär tezrâqqınä bòlä qâlsin,
 24 Äyting, dädäm häyällämäy kelä qâlsin».

1 44- yıl
 2 Sentyabr tângi âtdi.
 3 Meni çeksiz quvânç bilän baxt ùygâtdi.
 4 Kòk cildimdä âlifbe vâ bir bürdä nân,
 5 Birinçi bâr qadam qoydim måktâb tāmân.
 6 Òyinlârdän ânçä ertä tòygän edim,
 7 Kitâblärgä bârvaqt häväs qoygän edim.
 8 Yâd bilärdim âlifbening härflärini,

9 Oqır edim informbyuro xabärini.
 10 Cümän «poçta» dädämdän xat keltirgän kün
 11 Kättä bəyräm bəläär edi mening uçun.
 12 Oqır edim yüz hiccäläb, yüz tütilib.
 13 Täkrärlärdim yırtılğınça xat titilib.
 14 Yäyrär edim ma'näsini uqarkänmän,
 15 Dädäm xatin oqıb säväd çıqargänmän.

16 Bù kün yänä xat älgänmiz,
 17 Acâyib xat,
 18 Gospitaldän çıqqan emiş sağ- sälâmät,
 19 Başidägi cärähäti bitgän emiş,
 20 Hättä örne bilinmäsdän ketgän emiş
 21 Berlin tāmān tüşär endi, yòlim debdi.
 22 Hat sòngidä yaxşı oqı, oğlim, debdi.
 23 Şù kün tündä uç çizikli daftarimgä,
 24 Ärä berib kättä - kättä härflärimgä,
 25 Xırä çiräq yaruğidä kòz ışıqaläb -
 26 Dädämgä xat yazmaq uçun sùrdim qalām:

27 «Dädäcän!»
 28 Men sizni cùda sağındim.
 29 Sağındim ikkälä kòzim bilän teng.
 30 Kelib qälärmışsiz ertämi-indin,
 31 Äyäm şündäy dedi,
 32 Rästmi şù, äyting?!
 33 Dädä,
 34 Ù kün sizni tüşimdä kòrdim.
 35 Äq ätdä keldingiz,
 36 Sòrädingiz sùv.
 37 Men buni äyämğä gäpirib berdim.
 38 Dädäng kelädi, deb äytidi,
 39 Rästmi şù?..

40 Rüstämning äkəsi urüşdän qaytdi,
 41 Qoltıqtäyâğı bär,
 42 Bir äyâğı yoq,
 43 Rüstäm äytib berdi:
 44 Ataka päyti
 45 Tizzäsidadän älib ketgän emiş oq...
 46 Xäl äkä qaytgändi uygä tösätdän,
 47 Oğli, dädäcän, deb çäpib kelibdi.
 48 Ätä quçây desä qolı yoq ekän,
 49 Tik turgän cäyidä yığläyveribdi.
 50 Därsğä kelmäy qaldı
 51 Tünäv kün Täl'at,
 52 Mùällib ürişsä türäverdi cim.

53 Dädäsidän kelgän ekän qärä xat.
 54 Hämämiz yığlädik,
 55 Hättä müällibim...
 56 Dädäcän!
 57 Sizgä oq tegmäsin heçäm,
 58 Men uçun häm tezraq qayting salamat,
 59 Buvim äytgän,
 60 Ägär men tiläk qılsäm,
 61 Tiläгим bölärmiş daim icabat.
 62 Rast äytämän,
 63 Sizni cüda sağındim,
 64 Sağındim ikkälä közim bilän teng,
 65 Kelib qäläsizmi, ertämi- indin?
 66 Kütämän,
 67 Dädäcän,
 68 älbättä keling».

69 Hicrân keçäläri gäyätä üzün,
 70 Äyriliq yolläri älis nihâyät.
 71 Köçägä çıqamän yüz bärä här kün,
 72 Közlärim nigârân,
 73 Kelärmikän xat?
 74 Tängdä turgändä häm,
 75 Kün batgändä häm,
 76 Hättä keçäläri qılalmäy taqat,
 77 Eşikkä qaräymän,
 78 Çekämän älä.
 79 İntizâr bölämän,
 80 Kelärmikän xat?
 81 Men qaydän bilibmän,
 82 Yöl bäsär ekän
 83 Mening murgäq xatim bekätmä- bekät.

84 Ü yäqdän,
 85 Xuddı ü barär mänzildän
 86 Yölgä çıqqan edi mäş'üm qärä xat.

87 Qaş, közläring ätänggä oxşär.
 88 Deyişädi bilgänlär daim.
 89 Söng xorsinib qoşib qoyışär:
 90 Oxşämäsini ümring, ilâyim.
 91 Ätäm tütgän mäş'älni üşläb,
 92 Öşä yöldän bärämän men häm.
 93 Mäyli edi
 94 Ätämdek yaşäb,
 95 Tä sönggi däm
 96 Üngä oxşäsäm.

97 Bâbâların hikmâti
 98 Hâyâtgâ yâruğ yòldir.
 99 Âtâng bâläsi bôlmä,
 100 Âdâm bâläsi bôl, der.
 101 Bù sòzni ilk bâr mengä
 102 Òrgätgän âtäm edi.
 103 Men âtäm färzändimän,
 104 Û esä âdäm edi.
 105 Qırq birinçi yıllarning
 106 Dähşäti kòz âldimdä,
 107 Gødäk edim, âtämni
 108 Küzätgänim yâdimdä.
 109 Û kòplär baxti ùçün
 110 Kirär ekän zòr cänggä.
 111 Ânäm başımni siläb,
 112 Oxşä, degän âtänggä.
 113 Mening mærdlik mäktäbim
 114 Cänfidä âtäm edi.
 115 Men âtäm färzändimän,
 116 Û esä âdäm edi.
 117 Men âtäm bâsib òtgän
 118 Qanlı yòlni òtmäsmän.

119 Ämmä şanlı hâyâtın
 120 Bir ümr üñütmäsmän.
 121 Ânä- Vätan kòksigä
 122 Qalqân bòlgän âtämning,
 123 Kòplär baxti yòlidä
 124 Qurbân bòlgän âtämning -
 125 Äziz nâmin qalbimdä
 126 Vicdânimdek saqlädim.

127 Ûning òlmäs rühini
 128 Şäd etmâqdir maqsädim.
 129 Ümrini fidä etäy
 130 Û cän bergän Vätangä.
 131 El mendän râzi bòlsin
 132 Oxşäbsän, deb âtänggä.

*** [QUZĞUNNING...] (157/4)

1 Quzğunning qanâtidäy
 2 Qarä edi òşä tün.
 3 Nâ milt etgän yüldüz bâr
 4 Nâ yilt etgän bir ùçqun.
 5 Keç küz edi,
 6 Tünd keçä,
 7 Yer-kòk müngli, bârlıq ğaş,

- 8 Qâr ezğılâb yâğardi
 9 Yâmğır bilân ârâlâş.
 10 Sûkûnât.
 11 Cäng tın âlâr,
 12 Faqat gâhi gâhidä
 13 Mûşäk uçib sönädi
 14 Düşmân qarârgâhidä.
 15 Yärim tûn zûlmätidä
 16 Tepälikni qârälâb
 17 Tört sâyä emäklärdi
 18 Çäkäläkzâr ârälâb.
 19 Hâr zämân toxtab-toxtab
 20 Hârdıq âlişär edi,
 21 Cim qâlib sûkûnätgä
 22 Qulâq sâlişär edi.
 23 Mänä, ûlâr òrmânning
 24 Çekkäsidadän òtdilär
 25 Vâ nihâyät däryâning
 26 Sâhiligä yetdilär.
 27 Toxtadilär, bir näfäs
 28 Kòz tikdilär yırâqqa.
 29 Ätrâf cim,
 30 Faqat däryâ
 31 Ûrilärdi qırğâqqa.
 32 Sirli tûn, bütûn bârlıq
 33 Sehlängän singäri.
 34 Şündäy keçä tørtâvlân
 35 Yòl âlmişlär qay säri?
- 36 Qay mänzilgä şaşışär
 37 Şû sâvuqdä, şû nämädä?
 38 Gòyâ qâr bâr,
 39 Yâmğır bâr,
 40 Tûn bâr faqat âlämdä...
 41 Avtomatlär bâş ûzrâ
 42 Kòtarildi tuğsimân.
 43 Birin- ketin däryâdän
 44 Sûzib ketdi tørtâvlân.
 45 Cim, şärpäsiz sùzişär,
 46 Yaqın qâldi qırğâqqa,
 47 Yât, nâtäniş tâvûşlär
 48 Eşitilär qulaqqa.
 49 Mänä sâhil- tik qırğâq,
 50 Ätrâf yäläng,
 51 Nâridä
 52 İkki düşmân saqçisi
 53 Kòrinär tûn bağridä.

54 Bir- biråvgä tikildi
 55 Bir sòz demäy tòrt cùft kòz.
 56 Şù qaräşning òzidä
 57 Äytilgändi bärçä sòz.
 58 Tek qatdilär.
 59 Komandir
 60 İmâ qıldı nihâyät,
 61 Tùn bağrigä emäkläb
 62 Kirib ketdi tòrt säyä.

63 Nâgähân oq atildi,
 64 Òt çaqnädi ketmä- ket.
 65 Düşmân sezdi,
 66 Razvedka
 67 Cänggä kirdi betmä- bet.
 68 Granata pãrtlädi,
 69 Tilgä kirdi avtomat.
 70 Bir yändä bütün bir polk,
 71 Bir yändä tòrttä soldat.
 72 İkki yändän oq yağar,
 73 Äläv yağar beşäfqat,
 74 Bir tãmändä tählikä,
 75 Bir tãmändä cäsârät.
 76 Òrtadä tekis kenglik,
 77 Òrtadä quyuq zùlmät.
 78 Bir tãmändä yävüzlik,
 79 Bir tãmändä ädälät.
 80 Qançä dävâm etdi cäng
 81 Bilär faqat qarâ tùn,
 82 Bilär faqat tepalik.
 83 Ämmâ bülär läl vâ güng.

84 Tânggä yaqın qâr tindi,
 85 Ästä yârışdi äsmân.
 86 Tepälikkä ilk nûrin
 87 Sâçdi xurşidi cähân.
 88 Bùndä yerni quçgänçä
 89 Tâşlârgä qoyib başın,
 90 Tòrt oğlân tinç uxlârdi
 91 Kòkrägidä qorğâşın.
 92 Tüngi ağır cängdän sòng
 93 Gòyâ tin älär bari.
 94 Änä bağridä yâtgän
 95 Ma'sùm gòdäk singäri.
 96 Şù tâng sabâ yığlädi
 97 Başın ùrib qırğâqqa.
 98 Äq, māmıq bülütlärning

99 Bağri çäk- çäk sòkildi.
 100 Şù tâng áftáb nùrläri
 101 Kòz yâş bòlib tòkildi.
 102 Òrmânlär şávillägän
 103 Älis yùrtgdä häli häm
 104 Nâmsiz tepälik ùzrä
 105 Uxläb yâtibdi átäm.

*** [TENGDÂŞİM...] (157/5)

1 Tengdâşim,
 2 Asrdâş birädär!
 3 Kel, bir ân cim òygä çòmäylik.
 4 Bù yerdä
 5 yâtibdi
 6 fidälär.
 7 Kel, ùni
 8 güllärgä
 9 kòmäylik.
 10 Bù yerdä
 11 baxt bòlsin,
 12 nùr bòlsin,
 13 Bòlmäsin,
 14 qärä tün
 15 zùlmäti.
 16 Bù yerdä
 17 yùräklär
 18 hür bòlsin.
 19 Qaytmäsin,
 20 ù kùnlär
 21 dähşäti.
 22
 23 Tengdâşim,
 24 asrdâş birädär!
 25 Ùygâq bøl,
 26 hüşyâr bâq
 27 älämgä.
 28 Bù yerni
 29 quçmäsin
 30 älängä,
 31 Qabridä
 32 tinç yâtsin fidälär.
 33 Eşit,
 34 ingräyäpti
 35 Änä- Yer
 36 Qoltıqtäyâqlärning
 37 zähmidän,
 38 Bù tùprâq
 39 yùrägi

- 40 pârâdir
 41 Ätòm zontlärining
 42 vähmidän.
- 43 Eşit,
 44 çärläyâpti
 45 Änä- Yer
 46 Kòksidä
 47 âlavli
 48 âh-färyâd.
 49 Asrdâş birädär,
 50 qolnı ber,
 51 Kel, Yergä
 52 qıläylik
 53 qasämyâd:
 54 Bòlürmiz
 55 gäl kelsä
 56 här birimizgä
 57 Tinçlik cänggâhining
 58 fidâsi.
 59 Bù sengä,
 60 bù mengä,
 61 bù bizgä
 62 Yigirmänçi asr nidâsi.
- 63 Yırâqlärdä qâldi
 64 Uqubätli yıllär,
 65 Yer âstidä yâtär tâpgänlär zävâl.
 66 Qâlgänlär ùmrning
 67 Särhisâbin qılär,
 68 Sâç âqıgä bâqıb sùrärlär xayâl.
 69 Yıllär òtdi- ketdi
 70 Dâvùlini qaqlıb.
 71 Tùprâqqa berildi ne- ne âziz cân.
 72 Bizlär xayâllärning
 73 Tòlqınidä âqlıb,
 74 Ù künlär haqıdä toqıymiz dâstân.
 75 Ämmâ òlgänlärğä
 76 Şe'r, dâstândän ne näf,
 77 Ne fâydä yığläşdän qalb dârdin äytib.
 78 Ming yıl äytsäk şäräf,
 79 Ketgänlär dünüğä kelmäydi qaytib.
- 80 Negä egilmäsin
 81 Âdäm ketsä âdäm,
 82 Ùstüngä zòr kelär quläsä ùstün.
 83 Bù täşvişli dünüğä,

84 Sermäşaqat âlâm
 85 Bizning yelkämizdä qâldi- kù, döstim!
 86 Òni bôrânlârdân,
 87 Quyâşli yollârdân,
 88 Nûrli istıqbâlgâ âlib ôtämiz.
 89 Biz òni âlgänmiz
 90 Tâbârrûk qollârdân
 91 Tâbârrûk qollârgâ eltib tûtämiz.
 92 Ävlâdlâr uçùn hâm
 93 Qutluğ bôlâr âlbât
 94 Yer üzrâ tøkilgân kòz yâş, qân vâ ter.
 95 Bepâyân kenglikdä
 96 Çâr x urâdi âbâd
 97 Ûlkân yüräk şâklidägi Yer.
 1964

ARZÜ ÇÄŞMÄSİ (158)

(Qârâ Dengiz Ertägi)

*Keçä âydin, bâhâr äyyâmi,
 Qatrâ- qatrâ yâş tøkâr bülâq.*

MİRTEMİR

DEBÂÇÄ (158/1)

1 Mâviy dengiz sâhillâri,
 2 Lâcûvârd âsmân,
 3 Cänbaxş hävâ, bepâyân sùv,
 4 Sòlım tâbiât.
 5 Yer yüzidä cännât bôlib
 6 Yârâlgân mākân
 7 Bùgùn mengä ârâm bermäs,
 8 Bermäs hâlâvât.
 9 Çâğalâydek çâr x urâdi
 10 Betinç öylârim,
 11 Tuğyân içrâ cim kezämân
 12 Dengiz bôylârin.

 13 Bù dūnyâning tâşvişlârin
 14 Ûnütib tāmâm,
 15 Bärçâ bündä âsâyiştä
 16 Âlmâqdä ârâm.
 17 Bùngâ mening yoqmi haqqım,
 18 Yoqmi huquqım?
 19 Baxtsizligim bûmi benim,
 20 Sââdâtimmi?
 21 Bâşqalârgâ ârâm bergän
 22 Bù gòzâl Qrim
 23 Âlib qoydi tinçligimni,
 24 Hâlâvâtimni.

25 Men-kù búngä qâğâzlârdân
 26 Qâçib kelgândim,
 27 Tâbiâtğä quçâğımni
 28 Açib kelgândim,
 29 Daftarlârim qaylârgâdir
 30 Sâçib kelgândim...
 31 Yănä özing kerâk bôding,
 32 Kel, ey qalâmim.
 33 Sensiz mengä yaşâmâqning
 34 Özi yât ekân,
 35 Kel, ey üzâq keçälârdä
 36 Yâlgız hämdämim.

*** [QARÄ DENGİZ...] (158/2)

1 «Qarä dengiz,
 2 Tòlqınli dengiz,
 3 Etaginggä tütâşgân âsmân.
 4 Çòkib yâtâr âstingdä çeksiz
 5 Âfsânâyù ertäk vâ dâstân.
 6 Ne âşıqlâr sevgisi bilân
 7 Yüräğini kòmgänlâr sengä.
 8 Dengiz,
 9 Köhnä rivâyâtlârdân
 10 Bittäsini sòylâb ber mengä».
 11 Tebränâdi
 12 Âhistä tòlqın,
 13 Mâviy dengiz tilgä kirâdi.
 14 Sòylâb ğamli òtmiş ertäğın,
 15 Qâyälârgä başın ùrâdi.

*** [GÒZÄL EDİ...] (158/3)

1 Gòzäl edi,
 2 Yâş edi Ârzù,
 3 Sevgi ùçùn yârâlgân sänäm.
 4 Erkin edi gòyâki âhù,
 5 Tınıq edi ârzülâri hâim.
 6 Lâblâridä dâimâ xandâ,
 7 Kòzlâridä işvâ- nâz edi.
 8 Bağlâr ârâ xırâm etgândä
 9 Gùllâr ùngä pâyândâz edi.
 10 Ğunçâ tâtmây
 11 Quyâş bösâsin,
 12 Ûfq yâpmây yüzigä âlvân,
 13 Yelkâsigä qoyib kòzâsin
 14 Yòl âlârdi
 15 Kòk çâşmä tāmân.
 16 Hilpirârdi yel bilân oynâb
 17 Âppâq şâhi ròrmâl başidâ.

- 18 Şirin- şirin öylərin öyləb
 19 Öltirərdi
 20 Çəşmə qəşidə.
 21 Öltirərdi saçın tərəqləb,
 22 Əks etərdi kəzgüdə cəməl.
 23 Keləcəgin,
 24 Baxtin sərəqləb
 25 Gəh çəşməyə berədi səvəl.
- 26 Qəmətining bəndəsi sərvlər
 27 Bəşi üzrə təşlərdi sayə,
 28 Məyininə şildirəb sùvlər
 29 Söylər edi
 30 Qızgə hikəyə:
 31 «Üfqlərgə tütəşgən
 32 Kək dengizning ərtdə
 33 Bir ölkə bər.
 34 Ündə el
 35 Siynəsi çək, bəgri qən.
 36 Qarə tən saçın yəygən
 37 Bə istibdād yūrtidə
 38 Sultən nəmli bir zəlim
 39 Xəlqı ezər beəmə.
 40 Tütqun qızlərgə tölə
 41 Ündə hərəmxənlər,
 42 Dengiz əkə baxtsizlər
 43 Kək yəşidən şər bəlgən.
 44 Fərzəndləri həcrdə
 45 Zərdəb yutib ənlər
 46 İntizər keçələrdə
 47 Yıqlay- yıqlay kək bəlgən...»
 48 Hikəyəgə qulək səlib qız
 49 Uzak- uzak
 50 Öygə tələrdi.
 51 Təlgın ürgən pəyəsiz dengiz
 52 Yürəgigə gəlür sələrdi.
 53 Kərinərdi
 54 Bəri kəkigə
 55 Gəy təngi vəhiməli tüş,
 56 Yelkəsində sùv tölə kəkə,
 57 Qaytər edi
 58 Uyigə xəməş.

*** [AYLƏR ÖTİB...] (158/4)

- 1 Aylər ötib,
 2 Fəslər ötib,
 3 Yəş qoşildi qızning yəşigə.
 4 Xaridərlər əstəna opib

5 Keläberdi
 6 Ätä qâşigä.
 7 Ûzâq- yaqın âvüllärdänü
 8 Älis- yâvuq elätlärdän hăm
 9 Keläberdi.
 10 Bärinä ârzü-
 11 Ärzü deyä ätälgän sänäm.

 12 Birisining qolidä dñnyâ,
 13 Birisidä yâşlık vâ qudrät,
 14 Biri eldä tengi yoq dñnâ,
 15 Biri esä
 16 Tñnhâ xuşsürät.
 17 Yänä biri sâhibkâr bağbân,
 18 Tâş üstidä ündirgüvçi gül.
 19 Biri naqqâş,
 20 Biri sühândân,
 21 Biri esä qoşıqçı- bñlbñl...
 22 Xaridârmân degän dāmâ- dām
 23 Keläberdi ätä qâşigä.
 24 Keläberdi,
 25 Ketäberdi hăm
 26 Täle quşı qonmây başigä.

*** [ÄSLİDÄ- Çİ...] (158/5)

1 Äslidä- çİ,
 2 Gözäl Ärzüning
 3 Özgä yârdä edi tilägi.
 4 Tâzä güldäy qalbidä üning
 5 Bârg yâzgândi
 6 Sevgi kùrtägi.
 7 Äyni bâhâr kùlgän çağ edi,
 8 Sâyil cäyi sòlim bağ edi.
 9 El yığılğan nâvröz bâzmigä,
 10 Bärçä xuşnùd,
 11 Dillâr çağ edi.
 12 Ävcdä edi òyin vâ xandä,
 13 Ävcdä edi tñnbür, çirmändä.
 14 Yâşligini eslârdi çällâr
 15 Qız, yigitlâr läpâr äytgändä.
 16 Lekin
 17 Çòmğän käbi qayğugä,
 18 Bir çekkadä òltirib hāmân
 19 Qoşilmäsdi
 20 Öyin- kùlgigä
 21 Sâddä yigit-
 22 Kâmsuxan çòpân.
 23 Eng sòngidä dâvrägä tüşib

24 Ästâ qolgä âldi sâzini.
 25 Mâyin, dilbâr âhängä qoşib
 26 Sòylâb ketdi
 27 Kòngil râzini...

 28 Kùy çâşmäday sâkin âqardi,
 29 Cim qâlgândi bârçâ hängü mâng.
 30 Bù qoşıqdâ âşıqning dârdi
 31 El dârdigä edi hâmahâng.
 32 Ârzû hâmbâr edi säyildä,
 33 Qoşıqqa band edi xayâli.
 34 Şû yigitgä
 35 Mähliyâ bòlib
 36 Başdân tüşdi şâhi rômâli...

*** [ŞÛ KEÇ ÛYGÄ...] (158/6)

1 Şû keç ùygä qaytdi-yû Ârzû,
 2 Âlâlmâdi tûn bòi ârâm.
 3 Xayâl quşı kòkkâ uçdi- yû,
 4 Tinçligini yoqâtdi tāmâm.
 5 Mağrûr qızning şûmidi xâli,
 6 Nâhât, yigit dûnyâdâ tânhâ?
 7 Qızgâ ûning şirin xayâli
 8 Keçâlâri bòldi âşnâ.
 9 Qani ûning
 10 Dildâş çağlâri,
 11 Âhû kâbi erkâ yûrişlâr?
 Qânı endi
 12 Yûksâk tâğlârni
 13 Cârânglâtib xandâ ûrişlâr?
 14 Işq sävdâsi ù kûtmây hâli
 15 Âtaş sâldi şirin cânigä.
 16 Dilin açib
 17 Nâcât sòrgâli
 18 Keldi Ârzû çâşmä yânigä.
 19 «Kòrgil, çâşmâm,
 20 Pârişân hâlim,
 21 Bir yigitning bòldim şâyâsi.
 22 Sòylâ, çâşmâm,
 23 Sòylâ, zilâlim,
 24 Işq dârdining bârmi dâvâsi?
 25 Erkâk bòlsâm,
 26 Sevib qâlsâm yâr,
 27 Yûrâgimni qılârdim bâyân.
 28 Äyt,
 29 Bòläymi sevgimgä ıqrâr,
 30 Yâ ısqimni tütäymi pinhân?»

31 Şùndä çäşmä
 32 Tilgä kirdiyù
 33 Sòyläy ketdi çùldiräb biyrân:
 34 «İşq dârd emäs,
 35 İşq säâdät-kù,
 36 Tùtmä äslâ sevgingni pinhân!
 37 Baxtiyârsân,
 38 Yıǵlämä, â, qız!
 39 Qalbingni yâz sevgi xatigä.
 40 Mäktübingni men bilân âqız,
 41 Âqız, cäyläb gûlbärg qatigä.
 42 Tâǵ- tâşläрни âräläb yùrib,
 43 Sevgäningni tâpämân älbät,
 44 Dälädämi,
 45 Qırdämi kòrib,
 46 Qollärigä tûtqazämân xat.
 47 Mùhabbäti bòlsä üning häm,
 48 Macnùn käbi yelib qälädi.
 49 Seni izläb,
 50 İşângil, erkäm,
 51 Bir kùn özi kelib qälädi.»

*** [QARÂ TUNDÄ...] (158/7)

1 Qarâ tündä
 2 Âq qâǵâz üzrâ
 3 Kòz yâşini yùldüzdäy tókib,
 4 Qalbidägi eng hässâs sòz-lä
 5 Ârzù yâzdi
 6 Yigitgä mäktüb:
 7 «Nämingni häm bilmäymân, yigit,
 8 Mäktüb yâzdim vä lekin sengä.
 9 Säyilgâhdä ù kùn kòrdimù
 10 Yürägimdä yândi älängä.
 11 Sengä mäktüb yâzmäs edim häm,
 12 Qızgä işqdän sòz açmâq ârdir.
 13 Lekin netäy örtänib sevsäm,
 14 Äytmäsgä ne ilâcim bârdır?
 15 Öşä kùni yâñib kùyläding,
 16 Yândi şùndä mening häm qâlbim.
 17 Äyt-çi, yigit,
 18 Kimni öyläding,
 19 Kùylägäning kim edi?
 20 Äyt, kim?
 21 Kim örtädi häcridä seni,
 22 Kimgä ârzùng bòlmâq mùyässär?
 23 Quvânârdim,
 24 Ey tâǵ lâçini,
 25 Tâpgân bòlsäng baxtingni ägär.

26 Men esäm- çi,
 27 Şäydäying bòlib,
 28 Yáding bilän yäşäymän mùdâm.
 29 Xatim älsäng,
 30 Yetkâzsin gùlim
 31 Seni sevgän
 32 Ârzüdän sâlâm».

*** [SÄYİLGÂHDÄ...] (158/8)

1 Säyilgâhdä
 2 Û kùn çindän hăm
 3 Xâmûş edi Âğadòst çòpân.
 4 Bärçä xurräm,
 5 Faqat ùndä ğam,
 6 Qalbi edi dârd bilän sòzân.
 7 Çòpân bir kùn
 8 Çäşmä qâşidä
 9 Öltirârdi näy çälib yâlgız.
 10 Şùndä,
 11 Âppâq ròmâl başidä
 12 Sùvgä çıqdi bir dilrâbâ qız.
 13 Qarâdi-yù
 14 Lâl qâldi çòpân,
 15 Tâş ârtigä âldi özini.
 16 Ûzâq- ùzâq termildi pinhân,
 17 Pärivâşdän ùzmây kòzini.
 18 Bùndäy qaddù
 19 Bùndäy cämâlni
 20 Kòrmägândi
 21 Âğadòst äslâ.
 22 Òşä kùndän
 23 Ûning xayâli
 24 Band äylâdi şù âftâb siymâ.
 25 Şù bòldiyù
 26 Âğadòst hâr kùn
 27 Kelâr bòldi bülâq başigä,
 28 Tâş ârtigä berkinib sekin
 29 Bâqar bòldi sâhibi hùsn-
 30 Gòzâl qızning kòzù qâşigä.

*** [BÂLÄLİKDÄN ...] (158/9)

1 Bâlâlikdän
 2 Âtä- ânäsiz
 3 Yetim òsgän edi
 4 Âğadòst.
 5 Yetim edi,
 6 Emâsdi yâlgız,
 7 Û bärçägä edi âğa, dòst,

8 Qışlağıdā xāh keksā, xāh yāş,
 9 Bārçā dārdkāş ùngā yār edi.
 10 Ämmā ùning qalbigā sirdāş
 11 Bittāginā dōsti bār edi.
 12 Şù dōstigā
 13 Pāyt tāpib bir kùn
 14 Äytdi başdān òtgānin bütùn.
 15 Dōstı dedi:
 16 «Sen sevgān dilbār
 17 Ärzü deyā ātālgān sùlùv,
 18 Ù ne òktām, bātir yigitlār
 19 Yürāgigā sālmāgān ğulùv.
 20 Kòplār ùngā intilgān,
 21 Ämmā-
 22 Qızning sevgān yāri bār emiş.
 23 Bāqmās emiş
 24 Òzgāgā āslā,
 25 Sevgānigā vāfādār emiş».

*** [SÙV BÒYİDÄ...] (158/10)

1 Sùv bòyidā òltirgānçā ù
 2 Ùzaq qāldi başdān ùçib hùş.
 3 Yığlāy- yığlāy uxlāb qāldi- yù,
 4 Kòrdi şù kùn
 5 Äcāyib bir tüş.
 6 Kimdir ùni
 7 Ùyġātār emiş,
 8 Dermiş:
 9 «Kùtib ālgin vaqtidā.
 10 Yar yāninggā kelmāqdā, dermiş,
 11 Xuşbòy atirġùlning qatidā».
 12 Ùyġāndiyù
 13 Termildi hār yān.
 14 Heç kimsā yoq.
 15 Òrtāndi kòngil.
 16 Şù pāyt birdān
 17 Äġadōst çòpān
 18 Sùv betidā kòrib qāldi ğùl.
 19 Baqdi. Äcāb-
 20 Òzi qızil ğùl,
 21 Bir ğùlbārg negā āq ekān?
 22 Ästā tütib
 23 Qolgā āldi ùl,
 24 Qatidāgi bir vāraq ekān.
 25 Äq qāġāzni āvāylāb āçib,
 26 Qız xatını oqıdı çòpān.
 27 Oqıdı-yù,
 28 Tinçin yoqātib,

29 Macnùn kâbi yùgùrdi hâr yân.

*** [TÂNG ÂTÂRDÄ...] (158/11)

1 Tâng âtârdä
 2 Qolıdä kòzä
 3 Sùv bòyigä ästâ çòkib tiz,
 4 Kòngli kâbi tınıq firüzä
 5 Çäşmä bilän
 6 Sòyläşädi qız:
 7 «Zilâl çäşmä, m,
 8 Öynaqı çäşmä, m,
 9 Äyt, ne bòldi men yâzgân maktùb?
 10 Yüräklärim qân bòldi kùtib.
 11 Qaylârdädir
 12 Men kùtgân âdäm?
 13 Sevgi xatim ùngä yetdimi?
 14 Oqıdimi,
 15 Sòylägin, qâni?
 16 Yâki yırtib taşlâb ketdimi,
 17 Bâr ekânmi özgä sevgâni?»
 18 «Gözâl Ârzùm,
 19 Päriròy Ârzùm,
 20 Keçä âldi maktùbingni yâr
 21 İzläb seni
 22 Tin âlmây bir zùm,
 23 Kelâyâtir, visâlingä zâr
 24 Kelâyâtir,
 25 Kòzlâridä òt,
 26 Qaydä deyä gòzâl sârvınâz.
 27 Sevgâningni kùt,
 28 Çıqâ qâlgın yòligä peşvâz.»

*** [QÂRÄ SÂÇİN...] (158/12)

1 Qârä sâçin
 2 Yâygändä âqşâm,
 3 Dengiz yûzi bòlgändä qırmiz,
 4 Sùv bòyidä
 5 Âlârdi ârâm
 6 Sevgâningning âğuşidä qız.
 7 Kùylâr edi yigit ısqıdân,
 8 Yengrâr edi qollâridä târ
 9 Vâ dilrâbâ, şòh qoşıq bilän
 10 Còr bòlârdi
 11 Ùngä sùlùv yâr.
 12 «Bâhâr çağı tağlârdän
 13 Şarqırâb sây kelâdi.
 14 Meni yoqlâb bağlârdän
 15 Yüzlâri ây kelâdi.

16 Yüzləri ây kelgändä
 17 Qolgä âläy sâzimni,
 18 Âqşâm päyti bôlgändä
 19 Âytäy yüräk râzimni,
 20 Quçäy sârvinäzimni».
 21 «Mening kônglimni âlgän
 22 Bârnâ yigit qaydädir,
 23 Yürägimgä ôt sâlgän
 24 Tânhâ yigit qaydädir.
 25 Ôşâ bârnâ yigitgä
 26 Şâhi rômâl tikkänmän,
 27 Ôşâ tânhâ yigitgä
 28 Cänni nisâr etgänmän...»
 29 Qârâ saçın
 30 Yâygändä âqşâm,
 31 Dengiz yûzi bôlgändä qırmız,
 32 Sûv bôyidä
 33 Âlârdi ârâm
 34 Sevgänining âğuşidä qız.

***** [QIŞLAQ BÖYLÄB...] (158/13)**

1 Qışlâq bôylâb
 2 Târqaldi xabâr,
 3 Böldi elning tilidä dâstân.
 4 Bù âqşâm tøy,
 5 Bù kün qoşılâr-
 6 Ârzû bilän,
 7 Âğadöst çöpân.
 8 Qançälärning kòzidä şâdlık,
 9 Qançälärning dilidä ârmân.
 10 Yâr bôlädi bù kün ümrlik
 11 Ârzû bilän
 12 Âğadöst çöpân.
 13 Sâhârdänâq
 14 Eşitgän bârki,
 15 Âqa berdi qızning üyigä.
 16 Kim dügânâ,
 17 Kim döstü yârki,
 18 Kelä berdi sevgi tøyügä.
 19 Kelä berdi mâşşâq, hâfizlâr
 20 Yöldä sâzlâb tânbür, sâzini.
 21 Kelä berdi raqqâsâ qızlâr
 22 Kòrsätmäqqa işvâ - nâzini.
 23 Bütün qışlâq
 24 Bùgùn hùrräm, şâd,
 25 Bütün qışlâq säyilgâh bùgùn.
 26 Yaxşılärning dilläri âbâd,
 27 Yâmânlärning kòksigä tügùn.

*** [ÄRZÜ QIZNING...] (158/14)

1 Ärzü qızning
 2 Heç ärmâni yoq,
 3 Ärzüsigä yetdi nihâyât.
 4 Sevinçining çek, pââyâni yoq,
 5 Kùlib bâqdi ùngä säädât.
 6 Lekin bir dârd çulğar òyini.
 7 Qız târk etâr
 8 Ätä üyini.
 9 Yürägidä çeksiz ğalâyân.
 10 Û dâl etib şâmşâd bøyini
 11 - Xayr, - dedi, -
 12 Mûnis âtäcân.
 13 Mehribânim, xayr, yâgânâm,
 14 Ûnûtmâsmân seni heç qaçân
 15 Râzi bôlgin qızıngdân sen hâm.

*** [ÄRZÜ BÜ...] (158/15)

1 Ärzü bü kûn
 2 Qız dughânälär-
 3 Bärçasigä äytdi älvidâ.
 4 Vidâlâşdı kelin tâ sâhâr
 5 Taqdirini bilgândây gòyâ.
 6 Ertâ yänâ
 7 Üygânib nâhâr,
 8 Qâlmâsin deb kônglimdä ärmân,
 9 Xayrlâşmaq uçûn sònggi bâr
 10 Yòl âldi qız
 11 Kòk çâşmä tâmân.
 12 Gòzâl Ärzü,
 13 Ä, sùlûv pâri,
 14 Negä kelding çâşmä yânigâ!
 15 Bilmâsmiding,
 16 Mäkkâr kòzlarning
 17 Qasd qılğânin şirin câninggâ!?
 18 Äh, çâşmägä äytmäsäng vidâ
 19 Qâlârmidi mângù armâning.
 20 Bilmâsmiding,
 21 Çâşmä qâşidâ
 22 Türgänini yâvûz bälâning!
 23 Qız oğrısı Äli qolidâ
 24 Açilmâyin sòlâr iqbâling.
 25 Ûzâq yûrtdâ
 26 Zûlmât elidâ
 27 Hârâmlârdâ ne keçâr hâling?!

*** [KÒTÄRİLDİ...] (158/16)

1 Kòtärildi dengizdân quyâş

2 Sùvni bøyäb qıp-qızıl qängä.
 3 Quyâş bilän el kôtärdi baş,
 4 Töyxänä häm
 5 Uyğändi tängdä.
 6 Uyğändi- yù, qozğaldi färyäd,
 7 Bärçä çäpdi
 8 Dengizgä tāmān.
 9 Ätā qılār dād üstigä dād,
 10 Telbälärdek yügürär çöpän.
 11 Yıgılgändä bärçä qırğâqqa,
 12 Üzâqlärdän keldi qız säsi.
 13 Ketär edi
 14 Qalqıb yıraqqa
 15 Qarâqçining mäş'üm kemäsi.
 16 Tik qâyägä keldiyü çöpän,
 17 Äq yelkändän üzmäy kòzini
 18 Färyäd deyä sònggi bär giryän
 19 Qâyälärgä ätdi òzini.
 20 Bärçä qıldı quyi egib baş,
 21 Bütün bärliq
 22 Egdi başini.
 23 Dengiz üzrā yüksälgän quyâş
 24 Sùvgä tòkdi qanlı yâşini.

***** [BÄZM QIZĞIN...] (158/17)**

1 Bāzm qızğın xān sārāyidā,
 2 Ārkāni taxt xānning pāyidā.
 3 Muğanniylār kùy qılār āğāz,
 4 Raqqāsālār raqs etār sernāz.
 5 Cāngdān ġālib qaytgān hān uçūn,
 6 Ōlcā ālib qaytgān xān uçūn
 7 Mādh oqışār sòzgā mähirlār,
 8 Şe'r äytişār zùkkā şāirlār.
 9 Nāzū ne'māt tölā dastūrxān,
 10 Eng bālānddā òltirādi xān.
 11 Gūlāb deyā qılādi xıtāb,
 12 Sāqıy ūngā tūtār māyi nāb.
 13 Bārmāq bilän qılsā işārā,
 14 Kòzlāri òt, òzi qāp- qārā
 15 Zānci kelār,
 16 Xān āmrin kùtib
 17 Hālqa taqqan qulāğın tùtib,
 18 Tiz çòkkānça òltirādi cim.
 19 Xān der ūngā:
 20 -Sòylā, ey qulim,
 21 Negā hāmān Āli āğā yoq?
 22 - Qayğurmā, xān
 23 Kòngling bòlsin toq.

24 Sengä sâdıq qul Âli ağâ
 25 Färmâningni etmâqdâ ädâ.
 26 -Üngä yetkâz,
 27 Şâdiyânâmgä
 28 Tühfä äyläb härämxânâmgä
 29 Kiritmäsä bir hür, pärivâş,
 30 Bù keç mening kònglim bølür ğâş.
 31 Bâşi ketär Âli ağâning,
 32 Qurbân bølär sening häm câning.

*** [ÂH, ÂRZÜ...] (158/18)

1 Âh, Ârzü qız,
 2 Âh, gòzâl sänâm.
 3 Âh, tâġlärning erkä âhûsi.
 4 Bändi bòlding
 5 Yârgä yetgän däm,
 6 Xazân bòldi qalbing ârzûsi.
 7 Berähmlär sâldilär kişän
 8 Nâzikkinä âq biläginggä.
 9 Ğam sâyâsi tûşdi ısq bilän
 10 Lim- lim tölä pâk yüräginggä.
 11 Tâleinggä quzġun çäng sâldi,
 12 Qaygä yetär endi âh- zâring,
 13 Ânä eling üzâqdâ qâldi,
 14 Üzâqlärdä qâldi diyâring.
 15 Âh, dilrâbâ,
 16 Yoqâtib seni,
 17 Zòr tâġlärning qaddi bòldi yâ.
 18 Pärçälädi yâring kòksini,
 19 Âtäng bòldi häcringdâ ädâ.
 20 Tâġ bâġrigä
 21 Fäyz edi sening
 22 Şox qoşıġing, dilbär kârâşmäng.
 23 Sen ketdingù sòldi çämâning,
 24 Qurib bitdi beġubâr çâşmäng.
 25 Sen ketdingù
 26 Çòkdi endi ğam.
 27 Kündän- küngä ârti qayġusi...
 28 Âh, Ârzü qız,
 29 Âh gòzâl sänâm,
 30 Âh, tâġlärning erkä âhûsi.

*** [ÒTÄVERDİ KÜNLÄR...] (158/19)

1 Òtäverdi künlär vâ âylär,
 2 Âqaverdi diydälärdän qân.
 3 Baxtsiz kündä,
 4 Tütqundä giryân
 5 Ânä bòldi Ârzü mùştipär.

6 Ğam, hicrândän yürägi pârä.
 7 Diyâridän yırâq- yırâqdä,
 8 Özgä yûrttä,
 9 Özgä qırğâqdä
 10 Änä böldi Ärzü beçârä.
 11 Sòngsiz ğazäb kòksidä ätäş,
 12 Ayrılıqning älämi içrä,
 13 Zâlim xâanning härämi içrä
 14 Änä böldi
 15 Ärzü cäfâkäş.

*** [ÄQŞÂM...] (158/20)

1 Äqşâm.
 2 Çòkdi dengizgä quyâş.
 3 Tikilgänçä kûnbâtär yâqqa,
 4 Qoldä gòdäk,
 5 Kòzdä qânli yâş,
 6 Ärzü çıqdi bäländ qırğâqqa.
 7 Därdin sòyläb yıǵlädi tñnhä.
 8 Änä yûrtgä,
 9 Sevgän yârigä,
 10 Pädärigä - ğamgüzârigä
 11 Eng sònggi bâr
 12 Äytdi älvıdä.
 13 Baxtsiz tänni quçgänçä tûrib,
 14 Kòz yâşı- lä yûvdi yûzini.
 15 Sòngrä birdän
 16 Û qah-qah ùrib,
 17 Tòlqınlärgä ätdi òzini...

*** [HİCRÂN...] (158/21)

1 Hicrân därdin yengär ekän vaqt,
 2 Û här qançä bòlmäsin ağır.
 3 Yıǵläb- yıǵläb
 4 Ärzü ğamin häm
 5 Ünütdilär qışlâqdä âxır.
 6 Bärçä bänddir òz därdi bilän,
 7 Òz täşvişi bilän âvârä.
 8 Yıǵınlärdä esläşär bā'zän
 9 Ne böldi deb
 10 Ärzü beçârä.
 11 Äylär òtdi
 12 Çâpgän âhûdek,
 13 Bähâr keldi qışning izidän.
 14 Bir kûn tündä
 15 Qolıdä gòdäk
 16 Sùv pärisi çıqdi dengizdän.
 17 Ästä qoydi gòdäkni

- 18 Çöpân-
 19 Kòksin ùrgän qırğaq taşigä.
 20 Sùkùt saqläb òltirdi bir ân,
 21 Sòng yòl âldi
 22 Çäşmä qâşigä.
- 23 Û keldi-yù,
 24 Qurigän çäşmä-
 25 Kòzläridän âqıb ketdi yâş.
 26 Gòdäk ùni simirdi täşnä
 27 Vă qumlärgä qoyib yâtdi baş.
 28 Kòkdä sònggi
 29 Säyyârä qâlib,
 30 Yârişgändä âhistä âsmân,
 31 Sùv pârısı gòdäkni âlib,
 32 Yürüb ketdi
 33 Dengizgä tāmân.
 34 Çäşmä xuddi
 35 Änä âhùdek
 36 Kòzdä yâşi tırqırâb qâldi.
 37 Sùv pârısı
 38 Qolıdä gòdäk
 39 Tòlqınlärgä kirib yoqâldi.

XATİMÄ (158/22)

- 1 Qulâq sâlib òltirämân cim
 2 Qârä dengiz hikâyâsigä.
 3 Dârdgä tölä sevgi dâstânim,
 4 Mänä, yetdi nihâyâsigä
 5 Qârä dengiz,
 6 Tòlqınli dengiz,
 7 Etäginggä tütäşgän âsmân,
 8 Çekib yâtär âstingdä çeksiz
 9 Äfsânâyù ertäk vâ dâstân.
 10 Nâ âşıqlär sevgisi bilän
 11 Yüräğini kòmgänlär sengä.
 12 Dengiz,
 13 Sânsiz ertäkläringdän
 14 Bittäsini sòyläding mengä.

1964 yıl, Yalta

PALATKADÄ YÄZILGÄN DÄSTÂN (159)

26 Aprel

“Tâşkent” seysmik stantsiyasi xabâr berädi: “Bùğün 26 aprel ertäläb 5 dän 23 minut òtgändä Tâşkent şähridä kùçli yer qımirläş bòldi... Zilzilä epitsentri şähär âstidä... Zilziläning kùçi märkäzdä 7,5-8 ballgä yetdi. Dästläbki ma'lumâtlärgä qarägändä...”

1 Yoq, bù dâstân emäs,
 2 Bülär bärçäsi-
 3 Zilzilädä kòçgân
 4 Şe'rlär pärçäsi.
 5 26 aprel
 6 Täng sähär
 7 Qattıq silkinişdən
 8 Uyğandı şähär.
 9 Kvartallär gòyâ
 10 Kättä eşelon-
 11 Siltänib qozğaldi,
 12 Yürä başladi,
 13 Älläneçük bòlib
 14 Yârişdi âsmân,
 15 Qaydadir gumburlab
 16 Devâr taşladi.
 17 Bälä qıçqırığı,
 18 Äyälning dâdi,
 19 İtlär vavilläşi
 20 Qoşildi bir ân.
 21 Birdän kòtarilib
 22 Mùallaq qâldi
 23 Qaşqar mähälläning
 24 Üstidä tözân.
 25 Bir züm ötmäy, bärçä
 26 Tävüşni basib,
 27 Sirena âvâzi
 28 Tärälib ketdi.
 29 Pròjektör käbi
 30 Şähärni kesib,
 31 «Tez yârdäm» här yângä
 32 Tärqalib ketdi.

...Bir äyäl çaqalâk bäläsini beşigi bilän kòtarib özini eşikkä âtdi.
 Qorkuv, sârâsimädä taşâynägä ürilib behüş yıqıldı...

...stüdent bälä ikkinçi qavätdägi yâtâqxânâ deräzäsindən özini pästgä taşladi. Yâtâqxânâ hävlisigä maşlâb qoyılğan mäträslär üstigä tüşib âmân qâldi. Çäp kürägi çıqıb, tirsägi bir âz lät yedi.

33 Sòngrä cimlik çòkdi,
 34 Täng âtdi ästâ.
 35 Quyâş yüpätgändäy
 36 Qarâdi pästgä.
 37 Ädämlär egnidän
 38 Çängläрни qâqıb,
 39 İşgä şaşiladi
 40 Säätgä baqıb.
 41 Yänä dävâm etär

- 42 Ādātiy hāyāt.
 43 Ādāmlār,
 44 Ādāmlār-
 45 Mùcāssām sābāt!

...Şù kùn tångdā kòçägä çıqqanlār bir ācib hādīsāning gùvāhi bòldilār.
 Şāhārning hāmmā sāātlāri xuddi zilzilā yüz bergān daqıqani qayd etgāndek,
 5 ù 23 minùtdā toxtāb qālgān edi.

- 47 Yoq, bù dāstān emās.
 48 Bùlār bārçāsi-
 49 Zilzilādā kòçgān
 50 Şe'rlār pārçāsi.
 51 Bù nā çaqırıǵu,
 52 Nā tāşvıq, şıār,
 53 Plakat nā darkār?
 54 Nùtqlār nā darkār?
 55 Şùndāy pāyt betārǵıb,
 56 Besòz, beālvān,
 57 Fālākāt nimādir-
 58 Hāmmāgā āyān,
 59 Devārdān ùzilib
 60 Tùşsā plakat,
 61 Axır bittā başgā
 62 Bù hām «pālākāt»...

...Bù bòlgān vāqeā. Kāttā idārāning tepāsıgā zilzilā mùnāsābāti bilān
 āsilgān plakat ù kùngi qattıq bòrāndā ùzilib tüşib, bir pensionerning çākkāsini
 yārdi.

- 63 Bù işlār òtmişgā
 64 Berildi bùkùn,
 65 Devārlār dārz ketdi,
 66 Yürāklār bütün.
 67 Binālār yıqıldı,
 68 Ādāmlār yāşār.
 69 Dòstlārni çaqırār
 70 Hāşārgā şāhār.
 71 Recādān başlānār.
 72 Tāng gorsovetdā.
 73 Şāhār yāşāmāqdā,
 74 Vāhmāsi çetdā.
 75 Bù xabār Qarşıgā
 76 Ùçdı kabeldān:
 77 «Yer yārilib ketdi,
 78 Sùv hāzir beldān.
 79 Òrtāq, Tāşkent tāmām».

- 80 Bù gäpni òrtâq
 81 Termizgä tärqatdi
 82 Säl börttiribrâq.
- 83 Vähimälär òtdi,
 84 Bärçäsi ärtä.
 85 Nimälär bòlmäydi,
 86 Axır, häyâtdä.
 87 Gäp üy-câyda emäs,
 88 Cän bòlsin âmân.
 89 Lekin şundäy päytdä
 90 Bilinär insân.
 91 Bilinär kim tänti,
 92 Kim behämiyät.
 93 Bündäy päyt üzr, söz
 94 Beähämiyät.
 95 Bù äyân- här närsä
 96 Silkingän päytdä
 97 Yirigi yüzägä
 98 Çıqar älbätdä.
 99 Yer qalqdi - yer bilän
 100 Yüräklär qalqdi.
 101 Yüzägä tuyğulär,
 102 Tiläklär qalqdi.
- 103 Ädämlär äcräldi
 104 Ünü kepäkkä -
 105 Säräk- säräkkâyü
 106 Püçäk - püçäkkä.
 107 Bir döstim sözlärdi
 108 Minbärdän türib,
 109 Bürç, vicdân haqıdä
 110 Kòksigä ürib,
 111 Derdi: fidä bòlsin
 112 Cänim xalqımgä...
 113 Bù kün kelib qaldı
 114 Cäni xalqumgä.
 115 Qalbim päyvänd derdi
 116 Ösgän yerimgä.
 117 Tänggi reys bilän
 118 Uçdı Qrimgä...

Raysovetgä yâzilgän arizadän:

“...Keça mening üyimgä kelib zilzilä âqıbatimni tekşirgän kòmissiyalär:

“Üyi yaşaş üçün yarâqli, zilzilädän zârär kòrmägän”, deb yâzib ketibdi.

Hâlbùki, mehmânxânäning ikki câyidä gänç kòçgän. Bù zârärning haqını kim töläydi?..”

- 120 Bütün xalq qozğaldi,
 121 Häm bürç, həm həşər.
 122 Qışdā palatkadā
 123 Qālmās xamşähär.
 124 Deydilär, külfätdä-
 125 Yüräk bòlsä keng -
 126 Tär üy həm döst uçùn
 127 Keng älämgä teng.
 128 Bizlär beş cân edik,
 129 Ön bir cân bòldik.
 130 Bir kùndä tənışib,
 131 Cänäcän bòldik.
 132 El başigä nığäh
 133 Kelgän bñ külfät
 134 Bir- birigä qıldı
 135 Hämmani ülfät.
 136 Yázuv:
 137 «Üy ämānat.
 138 Ehtiyät zärür».
 139 Bündäy päytlärdä
 140 E'tıqād zärür.
 142 Üy ämānät bòlsä,
 143 Öy bòlsin bütün.
 144 Sabät - ğışt, gänç kabi
 145 Zärürdir bñ kùn.

 146 Güzär.
 147 Üzünqulâq
 148 Ädäm tùmānät.
 149 Ehtiyät!
 150 Bñ yerdä işänç ämānät.
 151 Bir müllä yütinib
 152 Sòzläydi yüvvâş:
 153 «Äyb özimizdä
 154 Ädämlär bevâş.
 155 İmānni bilmäydi
 156 Nä keksä, nə yâş.
 157 Xâtinlär benıqâb,
 158 Qızlär yäläng baş.
 159 «Gär ğazäb äyläsä
 160 Xalıqı qudrät...
 161 ...Şündäy bāyt äytibdür
 162 Hùvāydā hāzrāt...»
 163 Beciz äytilmāgän,
 164 Bñ haq begümān:
 165 Fäciä vā külgü
 166 Dāim yānmä- yān.

TRAMVAYDÄGI

20 Bäsäy dedim çäng.
 21 Äslini älgändä,
 22 Bù yer hăm front,
 23 Bù yerdä hăm axır
 24 Bârmâqdä zôr cäng.
 25 Yânbâşimgä òtib
 26 Bir qara, yigit,
 27 Zirhimdä oqlärning
 28 İzi bâr hămân.
 29 Zâncir ğildiräğim
 30 Ästigä bâqqın,
 31 Bùndä òçmäs bòlib
 32 Qâtib qâlgân qân.
 33 Qançä yòllâr bâsdim,
 34 Qançä mänzillär,
 35 Ärtimdä qâldi ming,
 36 Million çaqırım,
 37 Rus' vâ Ukraina,
 38 Pol'sa tûprâğı,
 39 Bù yândä beğubâr
 40 Kavkaz vâ Qrim.
 41 Kòp cängläрни kòrdim,
 42 Kòp qânlâr tòkdim.
 43 Ezilib ketädi
 44 Temir yüräğim.
 45 Yoq, bû keräk edi,
 46 Men mäcbûr edim,
 47 Yûrtgä qalqân bòlgân
 48 Pòlât kòkräğim.
 49 Beşäfqat bòlmäsäm
 50 Òşändä äğär,
 51 Yâv qaysi bâzârdä
 52 Sâtärdi seni...
 53 Yoq, bû keräk edi,
 54 Men mäcbûr edim.
 55 Tarıx heç gùnâhkâr
 56 Qılmägây meni.
 57 Ämmâ tinçlik bermäs
 58 Mengä xâtiräm.
 59 Keçälär tüşimgä
 60 Kirâr dâim qân.
 61 Meni òrâb âlâr
 62 Qorqınç şärpälär,
 63 Òliklâr qurşâydi
 64 Bòlib âlâmân.
 65 Mengä kòrinädi
 66 Yänä qaytädän

67 Dòzax âlâvidä
 68 Yângùvçi dùnyâ.
 69 Roparamgä kelib
 70 Dähşät içidä,
 71 Âdâmlär qıçqırär
 72 Beùn, besädâ.
 73 Şündä titrâb ketär
 74 Bütün vucûdim,
 75 «Yoq!» deb qıçqırärdi
 76 İçki bir âvâz.
 77 Yoq, sirä qaytmäydi
 78 Qânli fâciä,
 79 Qaytmäydi,
 80 Qaytmäydi,
 81 Qaytmäydi ù bâz.
 82 Ôşâ qıçqırıqdän
 83 Hüşimgä kelib,
 84 Âtrâfgä qaräymän,
 85 Hâr yân sùkùnät.
 86 Xayriyät deymän-ù
 87 Vâ lekin yänä
 88 Tùn kelgäç, qaytädän
 89 Başlânär dähşät...
 90 Âdâmpzâd- baxtiyâr,
 91 Âdâm ùnütär,
 92 Âmmâ temirlärdä
 93 Mängü xatirä.
 94 İnsân özi bilän
 95 Kòmâr yâdini,
 96 Temir ùnütâlmäs,
 97 Ùnütmäş sirä...
 98 Mänä, fâciäm şù -
 99 Fâciäm - yâdim,
 100 Mähküm etilgänmän
 101 Şüngä ùmrâd.
 102 Bù tengsiz dähşätdän
 103 Qutqarib ägär
 104 Meni eritsälär,
 105 Bòlär edim şâd.
 106 Men ôşâ «Ferdinand»,
 107 «Tigr»lär bilän
 108 Yüzmä- yüz âlişgän
 109 «Tank- 34»män.
 110 Sengä dârdim äytib,
 111 Yâş yüräginggä
 112 Ağır öylär sâldim,
 113 Keçir, ma'zürmän.

BÂLÂLÂRNI CÔNÂTİŞ (159/3)

*Keçä bir grüppä Tâşkentlik bâlâlär
Podmoskov'egä cönätildi. Ûlär ù yerdä
ùç äy däm âlädilär...*

- 1 Bùndän räsä çäräk asr ilgäri,
- 2 Xuddi şù kùngidäy ıssıq sārātān
- 3 Moskva yòlidän kār vân singäri
- 4 Eşelon kelärdi Tâşkentgä tāmān.
- 5 Bùğùn,
- 6 Räsä çäräk asrdän keyin
- 7 Xuddi 0şändäyin ıssıq sārātān
- 8 Poyezd vokzaldän qozğaldi māyin.
- 9 Bù sâfär
- 10 Tâşkentdän Moskvä tāmān.
- 11 Bâlâlär ketmâqdä sâkin, beâzâr,
- 12 Dòmbâq qolläridä güllär, lâlâlär.
- 13 Kùzätgän âtälär içrä bälki bâr
- 14 Birinçi poyezddä kelgän bâlâlär.
- 15 Änä bağrı kâbi keng âçıq bùğùn
- 16 Moskva, Kiyevning âltin qâpqasi.
- 17 Poyezd uçâr.
- 18 Uçâr izidän uçqun,
- 19 Bù kùn ğarbgä kòçdi «front ârqasi».
- 20 Yänä pârtläşlärù
- 21 Yänä çäng- tòzân
- 22 Gòdâklärni ârtgä kòçirmâqdä bâz.
- 23 Ämmâ bù gäl cönâr bâlâlär şâdân,
- 24 Negäki, «ayrılıq» - faqat uç äy yâz.
- 25 Ûlär qaytgùniçä çänglär bâsilib,
- 26 Yängi kvartallär kòtärädi qad.
- 27 Bâlâlär qaytışâr,
- 28 Yäyräb, yâzilib,
- 29 Bù kùn cönäşmâqdä
- 30 Uç äygä faqat.
- 31 Ey, siz,
- 32 Cäcci, dòmbâq ùkâcânlärim.
- 33 İstiqbâli yârqın,
- 34 Baxti bärqarâr!
- 35 Uzáq yòl âldidän, cänâcânlärim,
- 36 Sizgä ikki âğız äytâr sòzim bâr.
- 37 Sâlıqın Podmoskov'ge òrmânläridä
- 38 Qarağaylär ärä,
- 39 Qayınlär ärä,
- 40 Äcâyib bağlärù böstânläridä
- 41 Sizlär yäyräb- yäyräb âlgändä ârām-
- 42 Bilib kòying,
- 43 Bùndän çäräk asr ävväl

44 İzğırın tünlärä,
 45 Aççıq qahrätân-
 46 Ädämlär bñ yerdä yäläng tōşlärin
 47 Faşist tanklärigä qılğānlär qalqān.
 48 Häyrān bōlmäng yänä
 49 Tūprāq içidän
 50 Zāng bāsgān dūbūlgā tāpib ālsāngiz,
 51 Gūmbūrlāgān sādā kelib tūrādi
 52 Yerning yūrāgigä qulāq sālsāngiz.
 53 Mābādā kōrsāngiz tānhā qabrı
 54 Māyli, kim bōlmāsin,
 55 Gūllār tergān dām,
 56 Ûkālār, men ùçùn bir çeçäk qoying,
 57 Òşā yerdä qālgān mening hām ākām.
 58 Bir dām sūkūt saqlang
 59 Qabr ùstidä.
 60 Äyting,
 61 Tinç uxlāsin ù āziz insān.
 62 Sen kōrgān ù kūnlār qaytmās deng sirä,
 63 Tiriklār yōl qoymās bñgä heç qaçān.

KELİNÇÄK (159/4)

“Tāşkent” seysmik stantsiyasining ma’lūm qılışıçā, keçā kūndūz
 Tāşkentdä yer qımirlāmāgān...

1 Bñ dāhşāt fāciä yüz berdi keçā.
 2 Sākin çāşgāh pāyti,
 3 Kūppā- kūndūzi.
 4 Hāmmā yāq āsūda,
 5 Tinç edi yer hām.
 6 Sōndi bñ çāşgāhdä bir qalb yūldūzi...
 7 Dastūrxāndā qāldi yārim kāsā āş,
 8 Qāldi silkingānçā quruq belānçāk.
 9 Gōdāgini quçib,
 10 Dād sālīb nāgāh
 11 Kōçāgā yūgūrib çıqdi kelinçāk.
 12 Ālāzārāk bāqdi ātrāfgā.
 13 Cimcit...
 14 Cimcit ātāş sāçār iyūn quyāşi.
 15 Sāçini silādi,
 16 Sōzsiz yīglādi.
 17 Dūvillāb tōkildi kōzidän yāşi.
 18 Ālūçā şāxıdā titrār bir yāprāq,
 19 Ārıqçā cildirāb āqar erinçāk.
 20 Siynāsin ğicimlāb,
 21 Ûzāq yīglādi,
 22 Sōngrā... birdän qah- qah ùrdi kelinçāk.
 23 Bñ dāhşāt fāciä yüz berdi keçā,
 24 Sākin çāşgāh pāyti.

25 Kùppä- kùndùzi:
 26 Hämme yâq âsûda,
 27 Tinç edi yer hêm,
 28 Sòndi bù çaşgâhdä bir qalb yùldùzi.
 29 Hâli pârâz etmäy sındı bir qanât,
 30 Bevaqt açılmäsdän sòldı bir çeçäk.
 31 Qurbân bôlgänlärning sâniğä kirmäs
 32 Yüräkdän ayrılğan
 33 Bittä kelinçäk.
 34 Yâri, sevâr yâri
 35 Rängidä qân yoq,
 36 Ûnsiz yıǵlâmâqdä, berâlmäy bârdâş.
 37 Âh, naqâdâr âğır,
 38 Naqadar âğır
 39 Kòrmâq yigit kişi kòzlâridä yâş...
 40 Zòrga ayirdilâr bâlâdän ùni,
 41 Ânägä intilâr,
 42 Gâh qâçâr gòdäk.
 43 Hälâk bôlgäningdä edi nâgâhân,
 44 Bünçälâr yıǵlâmäs edim,
 45 Kelinçäk.
 46 Pâk qadaming tekkân kòçä çângi hêm
 47 Xayrlaşâr çağı yerdän qozǵaldi.
 48 Seni âlib ketgân âqış maşına
 49 Ârtidän ergäşib,
 50 Bùrâlib qâldi.
 51 Sen ketding,
 52 Dillârni örtâb, yândirib,
 53 Yüräklärdä qâldi âläm-tùgùnçäk.
 54 Hâyâtıni sevârding,
 55 Qandâq sevârding,
 56 Kòçämizning kòrki eding,
 57 Kelinçäk.
 58 Yoq, heç işânmäymän,
 59 İşângim kelmäs,
 60 Hâli bâr kòksimdä ùmid ùçquni,
 61 Dòktòr,
 62 Mänä mening yürägim, âling
 63 Vâ lekin hâyâtgä qaytâring ùni.
 64 Ûsiz yâruğ duniyâ hùvillâb qâlâr,
 65 Ûsiz açilmâydi bâǵlârdä çeçäk.
 66 Yetim bôlib qâlâr òksik şähärim
 67 Hâyâtgä qaytmäsä
 68 Òşä kelinçäk.

ÒZBEK QIZI LYUBOV' TİMÇENKO (159/5)

...Keçä Tâşkentliklâr Xarkov vâ Luganskdän kelgân qurùvçilârni qarşilâb âldilâr.

1 Becâ kòz taşlāmā mengä,
 2 Hây yigit,
 3 Yaxşimäs,
 4 Bekârgä xafä qılāmān.
 5 Til bilmäydi deyä öylāmā meni,
 6 Özbekçäni sendän yaxşı bilāmān.
 7 Sening şähäringgä
 8 Ûzâq Xarkovdän
 9 Mùhabbät qıdırib kelgän emäsmän.
 10 Men Özbek qızimän
 11 Men şû yerlikmän,
 12 «Cânân» demä meni, cânân emäsmän.
 13 Äsli mening ismim Bährixân edi,
 14 Abdürazzâq qızı edim äslidä.
 15 Öynäb yürgändirmän,
 16 Kim bilsin, bälki,
 17 Bizlär büzâyâtgän mänâv yäslidä...
 18 Mening qıssäm ùzâq,
 19 Sòzläyin ägär
 20 Tinglāmâqçı bòlsäng qanâät ilä.
 21 Yâş bòlsäm hām mening
 22 Bütün häyâtım-
 23 Çäräk asr dävâm etgän zilzilä.
 24 Men esimni tänib
 25 Şû yerdä òsdim.
 26 Hâr qariç tûprâğı mengä aşınâ:
 27 Abdürazzaq âtä- dädäm edi-yü
 28 Änäginäm edi- Şärifänisâ.
 29 Dädäm òlib ketdi,
 30 Yâlgız qız qâldım,
 31 Meni işänmäsdı heç qaygä ânäm.
 32 Keçäläri ıssıq bağrıgä bäsib,
 33 Òpib erkälärdi,
 34 Derdi yägänäm.
 35 Özbek qızı edim,
 36 Yoq edi şùbhäm,
 37 Bähâr gülläridän başımdä gùltâc.
 38 Cämäläk saçımni siläb qoşnilär,
 39 Sùyib ätärdilär meni «Ältin saç».
 40 İkkinçi sinfgä endi kòçgändim,
 41 Ärzülärim käbi keng edi äläm.
 42 Bir kün
 43 Üyimizni sòrâqläb keldi
 44 Soldat kiyimidä
 45 Natäniş ädäm.
 46 Eşikdän kirdiyü
 47 Qulâçın açib,

48 «Lyuba, Lyubam» deyä mengä täşländi.
 49 Yıǵlāmāsdi sirä erkäk kişilär,
 50 Û soldatning kòzi birdän yâşländi.
 51 «Äkäginäng qani,
 52 Änäng qani», deb,
 53 Färyäd qilib meni tüttdi savâlgä.
 54 Yänä qandäy änäm,
 55 Qandäy äkäm, deb
 56 Häyrân bølär edim bù äcib hâlgä.
 57 Sòng...
 58 Sòng cönäb ketdim ù ädäm bilän,
 59 Xuddi keçägidek yâdimdä bəri:
 60 Kòz âldimdän sirä ketmäydi ù kùn
 61 Änäming cävdiräb bâqqan kòzläri.
 62 Bâr, qızım, derdi ù,
 63 Bâr, dombâqqınäm,
 64 Kùzdä bârib òzim âlib kelämän.
 65 Derdi: - Bù òz dädäng.
 66 Men esä gärang,
 67 Dädäm başqaligin qaydän bilämän.
 68 Yöl bòyi ù mengä qıldı hikâyä:
 69 (Sòzlärdi ù ädäm ğâyät tä'sirli.)
 70 Ûrüş başlänişi,
 71 Dähşätli cänglär,
 72 Sòng düşmän qolidä tørt yıl äsirlik.
 73 Ğaläbä...
 74 Äzâdlik,
 75 Yürtgä qaytgäni,
 76 Meni izlägäni, kezib mämläkät.
 77 Hikâyä sòngidä, mänä sen deyä
 78 Çöntägidän âlib kòrsättdi sùrät.
 79 Sùrätän bâqardi yärim yâşär qız,
 80 Men käbi sâriq sâç,
 81 Yüzi dümälâq.
 82 Men şündä işändigim,
 83 Û - âtäm edi,
 84 Dädä, degim keldi,
 85 Äytmäydim birâq.
 86 Biz Xarkovgä keldik,
 87 Yâz bòyi türdik-
 88 Tört xänälik üydä faqat ikkâvlân.
 89 Mehrim ârtär edi kùndän-kùn üngä,
 90 Dädä demäs edim
 91 Vâ lekin hāmān.
 92 Änämnı, Tâşkentni sâğınär edim,
 93 Lekin bilintirmäs edim älämim.
 94 Bù ädäm keçirgän kùnlär âldidä
 95 Nimä bòpti mening
 96 Kiçkinä ğamim...

97 Yängidän birinçi sinfgä bårdim,
 98 Sentyabr tängidä açilib xuşhâl.
 99 Özim hām täaccüb qılârdim-
 100 Tilim
 101 Ûkrâin sòzigä qâvûşdi dârhâl.
 102 Ämmâ
 103 Yâş başimgä tûşdi fâlâkât,
 104 Ğam bûlûti bâsdi baxt âsmânimni.
 105 Yârim keçä edi,
 106 Bir kişi kelib
 107 Âlib ketdi yâlgız mehribânimni.
 108 Ôşâ keç kûz pâyti,
 109 Yâmğırli keçä
 110 Kòz âldimdän nâri ketmäydi hāmân:
 111 Xayrlâşâr ekân,
 112 Birinçi märtä
 113 Û âdâmnı quçıb
 114 Dedim:
 115 «Dâdâcân!»
 116 Dâdâm qaytgâni yoq,
 117 Ûni eslâsâm
 118 Ânâr dânäsidek ezilâr yüräk.
 119 Sağındim,
 120 Kòp kùtdim,
 121 Zâr bòldim, ämmâ
 122 Ôzbek ânâmdän hām tâpmâdim dârak...
 123 Û kûni
 124 Moskvâ qılğändä xabâr
 125 Fâlâkât tûşgânin Tâşkent başigä,
 126 Dârhâl uçib keldim,
 127 Qızı kelgânde
 128 Ağır kùndä qâlgân ânâ qâşigä.
 129 Baxtli edim,
 130 Kiçik mehnâtim bilân
 131 Şâhrim yârâsigä mâlham bòlâlsâm,
 132 Qurılâcâk Tâşkent pâydevârigä
 133 Yürâgim mehrini pâyvând qılâlsâm.
 134 Mânâ, sâhâr tûrib,
 135 Kùn bòyi işlâb,
 136 Keçqurûn şâhârni kezâmân tânha.
 137 Nâgâhân uçrâsâ âq sâçli âyâl.
 138 Sòräymân:
 139 Sizmäsmi Şârifânisâ?
 140 Yoq deb baş çâyqaşâr,
 141 Zilzilâgä yòyib-
 142 Şòrlik qız deyişâr,
 143 Bâqışâr häyrân.
 144 Men-çi, yigirmä yil òtgân bòlsâ hām
 145 Ânâmdän ümidvâr,

146 İzläymän hāmān.
 147 Ägär häyât bōlsä,
 148 Üni tãpāmān,
 149 Quvānçgä tōldirib mūnis qalbini,
 150 Ägär ötgän bōlsä,
 151 Keçirim sōrāb,
 152 Quçaqlāb yıǵläymän tãpib qabrini...
 153 Mänä mening qıssām,
 154 Eşitding, yigit.
 155 Endi xalāl bermä savāllār ilä,
 156 Yāş bōlsām hām mening
 157 Bütün häyätim-
 158 Çäräk asr dāvām etgän zilzilä.

ŞÄHÄR İCRÄKÖMİNİNG RÄİSİGÄ AŞIKLÄRDÄN ÄRİZÄ (159/6)

“... 26 apreldä Tāşkent “Baxt üyi”dä 25 tä nikāh qayd etilgän...”

1 Örtäq räis,
 2 İşingiz kōp
 3 Vaqtingiz kām, bilämiz.
 4 Ämmä, üzr, uç- tōrt minut
 5 Fursätingiz ālāmiz.
 6 Qoying bir dām qağāzlärni,
 7 Dūnyā işi bitgänmäs.
 8 Kōzāynäkni ālib qoyib,
 9 Qulāq bering bir näfäs.
 10 Biz aşıqlār, yä'ni biz hām
 11 Şù şähärgä grajdän.
 12 Arizagä haqqımız bār
 13 El qatāri şù väcdän.
 14 Qandäy bōlsä yāngi şähär-
 15 Bizgä emäs bāribir.
 16 Aşıq xalqı tärqāq xalq-ù,
 17 Lekin gäpi, dārdi bir.
 18 Örtäq räis, ısq āhlini
 19 Qoşsängiz gār qatārgä,
 20 Tāklimiz eşitingù
 21 Tirkāb qoying qarārgä.
 22 Ävvälä şù-
 23 Bizlär kōpmiz,
 24 Bizlär yüz ming näfärçä.
 25 Şähär içrä qurib bering
 26 Bizlär uçun şähärçä.
 27 Bù şähärgä nām qoyilsä-
 28 «Sevgi şähri» ätälsin.
 29 Därvāzası tepäsigä
 30 Kättä şıār qadälsin.
 31 Bù şıārgä kättä qilib,
 32 Hämä uçun kōrsätib,

33 Zòr şairgä bùyürtirib
 34 Şe'r yâzilsin tòrt sâtr.
 35 Mâzmûni şù:
 36 Bù şähärçä
 37 Bärçä üçün keng âçıq,
 38 Kim bòlmäsin yürägidän
 39 Faqat bòlsin çin âşıq.
 40 Ämmâ zinhâr bù şähärgä
 41 Kiritilmäs bedärdlär.
 42 Sevgi yùkin kòtärälmäy
 43 Bir bär qâçgän nâmärdlär.
 44 Çin mùhabbät, çin dârd bòlsin
 45 Bù şähärçä ahlidä.
 46 Şähärçäning äylänäsi
 47 Bòlsin yüräk şäklidä.
 48 Sädâqatgä mäkân bòlsin,
 49 Timsâl bòlsin ümräd.
 50 Eng märkäziy kòçäsigä
 51 «Väfâ» deyä qoying ât.
 52 Bittä kòçä «Òpiç» bòlsin,
 53 Bittä mäydän
 54 «Ähd- päymân».
 55 Bù kòçägä kirmäganlär
 56 Mängü qılsin püşäymân.
 57 Bir xıyâbân «Visâl» bòlsin,
 58 Heç bòlmäsin firâğı.
 59 Xırä bòlsin, kòkiş bòlsin
 60 Bù xıyâbân çirâğı.
 61 Bittä kòçä bù şähärdä
 62 «İzhâri ısq» ätälsin.
 63 Tâcribäsiz yâş âşıqlär
 64 Därdin bündä äytälsin.
 65 «Sevämân» deb yâzib qoying
 66 Bù kòçäning başıgä.
 67 Äytälmägan toxtäb tûrsin
 68 Şù yâzûvning qâşidä.
 69 Kättä rävan şähräh nâmin
 70 «Pakizälik» deb qoying.
 71 Äq märmärdän lävhä qoyib,
 72 Nävâiydän bäyt öying.
 73 Bù şähärgä mängü qilib,
 74 Öçmäs qilib zärhäli
 75 Örnätilsin Farhâdlärning,
 76 Macnûnlärning häykäli.
 77 «Väfâ» nâmlı kòçä üzrä
 78 Tûrsin ähli çin väfâ,
 79 Romeo vä Tâhir bòlsin,

80 Dcul'etta və Zührâ.
 81 «Mây və mähbûb» kòçäsining
 82 Kiräveriş yòlidä
 83 Tùrsin şâir Ûmâr Xayyâm,
 84 Mây kâsâsi qolidä.
 85 «Särgäştälik» kòçäsining
 86 «Räşk» tûpigi ùstidä
 87 Otelloning şäkli tùrsin
 88 Qârä kiyyib ùstigä.
 89 Bù kòçäning âxırıda
 90 Bòlsin «Mäkr» mäydâni.
 91 Täsvir eting bündä ğälib
 92 Yasuman və Yagoni.
 93 «Gûmân» və «Ğaş» kòçäsigä
 94 Belgi qoying kättäkân.
 95 Bù kòçägä kirişmäsin
 96 Yâş âşıqlâr heç qaçân.
 97 Qârâvüllâr qoying, häydäng,
 98 İntilsä deng «näri bâr!»
 99 Äyting, kòçä âxırıda
 100 «Ayrılıq»ning cäri bâr.
 101 Şähärçädä òssin faqat
 102 Sârvù gùlù sùnbùllâr.
 103 Gùl şâxıdä ertâyù keç
 104 Sâyraë tùrsin bùlbùllâr.
 105 Tâvùslâr tinç xırâm etsin
 106 Berib òzgä ârâlâr...
 107 Bù şähärgä kòçirilsin
 108 Bärçä ZAGS byurolâr.
 109 Ûylängänlâr bù şähärgä
 110 Kelib tùrsin ğahidä.
 111 Ârâm âlıb òtırışsın
 112 Bir däm «Yäräş» bağıda.
 113 Mâyli, qısqa qılâimiz.
 114 Biz sizdän ùy sòramäymiz,
 115 Bizlâr şündäy, tûrfämiz,
 116 Başpänämiz mâviy âsmân,
 117 Yùldùzlârdir kòrpämiz.
 118 Başpänämäs, bizgä faqat
 119 Pänä keräk tüzùkrâq.
 120 Şähär yâruğ keçä- kùndüz,
 121 Dälä esä kòp yırâq.
 122 Yoq, häzılgä yòymäng buni,
 123 Gäplärimiz bări çin.
 124 Biz bilmäsäk, kim bilädi
 125 Şähärning här qariçin.
 126 Hä deng, yâ yoq, ketmäs bündä

- 127 «Ämmâ», «yâxud», «mägär»i,
 128 Bizgä qâlsä bütün Tâşkent
 129 Bòlsin «Sevgi şähäri».
 130 Xulâsä şù - iltimâsni
 131 Bâcärsängiz xopù xop,
 132 Yoq desängiz, yuqârigä
 133 Yâzacâkmiz bizlär kòp.
 134 Häyrân bòlmäng, ùstingizdän
 135 Arz qılùvçi câyimiz-
 136 Nâ Sovmin, nâ Äliy Sovet,
 137 Bälki kelin âyimiz.
 138 Axır siz häm sevişgänsiz...
 139 Xop desängiz äcäbmäs,
 140 Kelin âyim ikki âğız
 141 «Qurib bering» desä bäs.
 142 Xayr endi, qarâr kùtib
 143 Yürägimiz âşıqar.
 144 Sälâm bilän şähiringizdä
 145 Yäşägùvçi âşıqlär.

ŞÄHRİ DİLÂRÂM (159/7)

Tâşkent,
 Özbekistân räysigä tegsin.

Men bû yıl tørtinçi sinfnı bitirdim. Yâşım ön birdä. Yer qımirläş qanaqa bòlišini bilmäymän. Bizning mähällädä keçä Tâşkentgä yârdäm deb pül yığışdı. Men ätläs köyläkkä yığıb yürgän beş sòm pülimni yubârâyäpmän. Bälälär bağçäsi qurışingizni söräymän.

Dilâram. Ôş şähridän

- 1 Dilâram,
 2 Dilâram,
 3 Cäcci singilçäm,
 4 Dömbâq yüzläringni qıldim täsävvür.
 5 Mûnisäm,
 6 Kättäkân mädäding uçun
 7 Baş egib äytämän sengä täşäkkür.
 8 Cähân pädşäläri xazinäsindən
 9 Ältin yubârgändä hämki beädäd,
 10 Dilâram,
 11 Dilâram,
 12 Cäcci singilçäm,
 13 Sening yârdämingçä bòlmäsdi mädäd.
 14 Biz büngä bir emäs, yüzläb vä mingläb
 15 Bağçälär qurämiz,
 16 Qorqmä, yetädi.
 17 Sendek mehribâni bär ekän, demäk,
 18 Tâşkent cärähäti bitib ketädi.
 19 Faqat sen âmân bøl, yäyrägin külib
 20 Qârä qâşläringgä qonmäsın ğubâr.

“Tashkent seysmik stantsiyasi xabar beradi: 26 apreldan buyan otgan ikki ay ichida Tashkentda 500 martta yer qimirladi. Zilzilaning kuçi sonib barmagda”.

- 1 Bùlär dâstân emäs,
2 Bùlär bärçäsi-
3 Zilzilädä köçgän
4 Şe'rîlär pärçäsi.
5 Cärängli qâfiyâ,
6 Çirâyli nisbât,
7 Yängi täşbehlärgä
8 Yoq edi fûrsät.
9 Zûdlik keräk edi,
10 Kûtärdi zämân,
11 Palatka içidä
12 Tuğıldı dâstân.
13 Fikrlär beniqâb,
14 Yäläng tûyğulär.
15 Çäng başgän дәftärgä
16 Yâzıldı bülär.
17 Bù - şairlik emäs,
18 İnsânlik färzim,
19 Bòynimdä qâlâdi
20 Hâli kòp qarzim.
21 Şairlär yâzacak
22 Hâli kòp dâstân.

23 Bir az fursät ötsin,
 24 Bäsilsin tözân.
 25 Başdän uçgân hüşlär
 26 Cäyigä qonsin,
 27 Çäyqalış toxtäsin,
 28 Fikrlär tinsin.
 29 Kòngilgä şe'r sığmäs
 30 Yüräklär tändä-
 31 Simáb qaträsidadä
 32 Qalqıb turgändä.
 33 Bəri ötib ketär,
 34 Vähimä- artdä.
 35 Nimälär bòlmäydi,
 36 Axır, häyâtdä.
 37 Həli işimiz kòp,
 38 Həli kòp həşär.
 39 Qurmăğımız keräk
 40 Yängidän şähär.
 41 Haqıqıy Tâşkəntni
 42 Tikləymiz həli.
 43 Sòng kelär haqıqıy
 44 Şe'rlärning gəli.
 45 Bùlbùllär säyrägän
 46 Bağü gülşändä
 47 Şe'rxânlik qılămiz
 48 Tòyib օşändä.
 49 Quvnâq gürüngimiz
 50 Etädi dävâm,
 51 Biz bilän bølädi
 52 Cäcci Dilârâm.
 53 Şärifänisâni
 54 Tâpgän Lyubaxân
 55 Ûyidä bølämiz
 56 Bir keçä mehmân.
 57 Bizdän nimä ketdi-
 58 Yölmä- yöl bir däm
 59 Baş suqıb ötämiz
 60 İcrâkomgä hăm.
 61 Bizni qarşı âlär
 62 Dilkâş, quvnâq mer,
 63 Târtmäsidän âlib
 64 Oqıb berär şe'r.
 65 «Bü xatni yâzişgän
 66 Âşıqlär mengä...»
 67 Bizlär bilmägändäy:
 68 «Hä, şündäy deng-ä...»
 69 Râis bizni başlär

70 Kòçälär säri.
 71 «Mänä, döstlär, sizgä
 72 «Sevgi şähäri».
 73 Aşıqlär näkəzin
 74 Qılaldik ädä.
 75 Bù şähärgä kelsin
 76 Kim bəlsä şäydä».
 77 Kòçälär çetidä
 78 Älmäyü giläs,
 79 Änârlär qızärib
 80 Gülläydi qıyğäs.
 81 Neçä yillär aşä
 82 Öçmäy zärhäli
 83 Türedi Farhädü
 84 Macnün häykäli...
 85 Hä, şährim tillärdä
 86 Dästän bələdi.
 87 Qrimgä qäçgänlär
 88 Qaytib kelädi.
 89 Yänä mäclislärdä
 90 Minbärdän türib,
 91 «Cänim xalqımgä» der
 92 Köksigä ürib.
 93 Biz esä mäclisdän
 94 Qaçib öşändä
 95 Şe'rxanlıq qılämiz
 96 Bağü gülşändä.
 97 «Gazäl» xıyabânin
 98 Etämiz säyr.
 99 Oquvçim,
 100 Şü yerdä
 101 Hâzirçä xayr.
 1966 yil 28 may – 10 iyun', Tâşkent

QUYAŞ MÄSKÄNİ (160)

(Däständän Bâblär)

*** [MEN BİR...] (160/1)

1 Men bir özbek oğlu,
 2 Kelib dâf'atän
 3 Qadimiy Säyhünning kânârasidän
 4 Bükün Moskvägä qaräb türibmän
 5 Yüxsäk Ostankino minârasidän.
 6 Qolimdä bir qadäh tim qârä qahvâ,
 7 Yelkämdä müazzam gumbäzi dävvr.
 8 Qarşimdä pâyânsiz bû äcib mä'vâ
 9 Kökiş tûmän içrâ yâtär üluğvâr.
 10 Bülütlär tegrämdä süzib yüripti,

- 11 Şünçälär yaqıñki, yetgüdäy qolım.
- 12 Nigâhim häyrätdän yoqâtıb qonım
- 13 Mâviy çeksizlikdä kezib yùripti.
- 14 Quyâş ğarb ùfqıgä lâvilläb bätär,
- 15 MGU qubbäsidä bir hävüç zäri.
- 16 Älis- älislärdä tävlänib yätär
- 17 Granit qırğâqli däryä kämäri.
- 18 Mänä,
- 19 Şarq ùfqıdän yüksälib ästä
- 20 Yâñinämğä kelib toxtädi hilâl.
- 21 Sâhir qanâtigä çirmäb ârasta
- 22 Meni âlib uçär
- 23 Äydin bir xayâl...

***** [XAYÂL...] (160/2)**

- 1 Xayâl...
- 2 Säyri ùning ğâh yer, ğâh fäläk.
- 3 Kòzgùning beârâm şù'läsi misâl.
- 4 Ùngä bir näfäsdir ötmiş, keläcäk.
- 5 Ùngä bir qadamdir cänüb vä şimâl.
- 6 Men bû yüksäklikdä xayâl bilän mäst,
- 7 Xayâlning kiftidä tùribmän özim.
- 8 Faqat nigâh yetğän ùqlär emäs,
- 9 Bütün kâinätñi kòrmâqdä kòzim.
- 10 Hâv änä,
- 11 Ù yerdä tügäydi örmän,
- 12 Dävâmi tütäşdir pâyânsiz çòlgä.
- 13 Çòl ârti men uçùn eng äziz mäkân
- 14 Özbekistân deyä ätälğän òlkä.
- 15 Ne äcäb,
- 16 Ù tāmān bāqdim dāf'atān,
- 17 Vücüdīmni tārtdi bir āhānrābā.
- 18 Äy hām kòtärilär òşā tārāfdän,
- 19 Òşā yùrt üstidä pārlāydi Zùhrā.
- 20 Ùndä men ilk märtä älämni kòrib,
- 21 İlk bār «Älifbā»dän älgänmān tā'lim.
- 22 Äläm märküzining kiftigä tùrib,
- 23 Änä yùrtim,
- 24 Sengä qılāmān tā'zim.

***** [SÒLIM FARGĀNÄNING...] (160/3)**

- 1 Sòlim Fargānāning mūnis bağridä
- 2 Bār älti äriqdän sùv içğän qışlāq.
- 3 Ùndä
- 4 Çäräk asr mendän nāridä
- 5 Bālāligim çapār tòzgıtib tùprāq.
- 6 Ù yırāqlāb bārär,
- 7 Men ârtidän cim

8 Xayâl dürbinidä qarab qälämän.
 9 Äh, bälilik, deymän,
 10 Ämmâ özim kim?
 11 Ätämning yaşigä yetgän bälämän.
 12 Û mening yaşimdä ùmrini yaşab,
 13 Şäräf kitâbigä bitib nâmini,
 14 Özi şundâq sevgän häyâtni taşläb...
 15 Yoq, ù bâqıy qıldı häyât şânini.
 16 Men qısqa keçmişim sârhısâb etsäm
 17 Bir savâl fikrimdä hämişä yânıq:
 18 Ädäm bôlâldimmi dünüädä men häm
 19 Ätämning oğlimän demâqqa lâyıq?
 20 Men şundäy yaşaşni qılâdim ârzu,
 21 Häm şundäy bôlmâqni el uçun fida.
 22 Qân bôlib qalbimgä singgän bû tûyğu,
 23 Mening mäslâgim şû
 24 Äzâl ibtidâ...

***** [ÖTGÄN KÜNLÄRİMNI...] (160/4)**

1 Ötgän künlärimni
 2 Qılsäm xayâlât,
 3 Ûrim kitabini vâraqlâb kôrsäm,
 4 Bärçä şâdliklärin beribdi häyât,
 5 Äyämâbdi ämmâ âzârini häm.
 6 Hâli yetti yaşgä tôlib- tôlemsän,
 7 Änâmdän häm qânib eşitmäy ertäk,
 8 Ätämning mehriğä tøyib- töymäsdän
 9 Qoşâ cüdâlikni kôribdi yüräk...
 10 Lekin taqdirimdän nârizâ bôlsäm,
 11 Yâlgız ôsdim desäm yoq zârrâ haqqım.
 12 Änä bôlib meni quçdiyû ôlkäm,
 13 Ätä bôlib başım silâdi xalqım.
 14 Cigâr bôlib bâqdi neçä müşfiq kôz,
 15 Neçä döst- yâr tâpdim, neçä birâdâr,
 16 Esim tärib, mengä
 17 «Tâğa» degän söz
 18 «Ätä» degän sözgä bôldi bärâbâr.
 19 Ûning mehri ilä
 20 Ûmr irmâğım
 21 Qoyildi kättäkân häyât nâhriğä.
 22 Qâldi Ältıarıq
 23 Ätä qışlağım,
 24 Änä şâhrim Tâşkent âldi bağriğä.

***** [SÂĞINÇ...] (160/5)**

1 Sâğınç bilmäsäydi
 2 Bälilik äğâr,
 3 Öyçän qılmäsäydi pinhânâ dârdim,

4 Bälki, kòp qatâri men hăm bir hünär,
 5 Bir fâydâli kâsbning izmin tûtârdim.
 6 Men yûksäk bilârdim âlim xızmatın,
 7 Mühândis bôlmâqni qılârdim tiläk.
 8 Ämmâ xayâl berdi mengä qısmätim,
 9 Taqdir mengä berdi beârâm yüräk.
 10 Mùnâccim bôlmâqni qılârdim ârzü,
 11 Gâhi kòk säyridä tânglär âtârdi.
 12 Ämmâ yürägimdä özgä bir ğulû,
 13 Özgä bir ğalâyân çòkib yâtârdi.
 14 Bùlâq yer âstidä kezib kòp zâmân,
 15 Silqıb zâmin ùzrâ çıqqandây bir kùn,
 16 Kòksimni tòldirib yâtğan dârd, tuġyân
 17 Äq qâġâz yüzigä tókildi bütün.
 18 Şùndä ùnût bòldi bärçä iztirâb,
 19 Yänä nurgä tòlib kòrindi âlâm.
 20 Mä'yûs yürägimni âvùtdi kitâb,
 21 Kemtik häyâtimni tòldirdi qalâm.

*** [QALÄM...] (160/6)

1 Qalâm!
 2 Ehtirâmim, âlqışim sengä,
 3 Tânhâ keçälârdä ey tânhâ ùlfât.
 4 Älâm yûkin ârtidim nâzik belinggä,
 5 Yòlmiz âlisdür,
 6 Tâlıqmâ faqat.
 7 Heç kimgä açmâğan kònglimni tânhâ
 8 Sengä açğan edim, sirdaş, qâdrdân.
 9 Yâdingdâmi,
 10 Bir qız etgändä şâyda
 11 Yâzgândik ısq xatin birgä ikkâvlân.
 12 Qalbım sòzlârigä cim qulâq sâlib
 13 Sen tûnlâr qâşimdä şâm bòlib yâding.
 14 Men-kù sengä äytdim,
 15 Sen içgä sâlib
 16 Kùyib kòmir bòlmiş riştâi câning.
 17 Hâmân sirdâşimsân,
 18 Ne kelsä dilgä,
 19 Sengä äytmaq uçùn qolgä âlürmân.
 20 İşânçım bâr,
 21 Hättâ sònggi mänzilgä
 22 Seni äsâ qilib yetib bârürmân.
 23 Râst qadding qaddimni qılğûsi räsâ,
 24 Çünki toġriliging - kùçing, qalâmim.
 25 Ädil yòlgä başlä meni dâimâ,
 26 Ötkir bòlsin mùdâm uçing, qalâmim.

*** [ŞE'RİYÄT...] (160/7)

- 27 Şe'riyät- bû äsli cünün kāmāli,
 28 Mäyliğä, kim üni nimä demäsin.
 29 Häyät ümmānidä yāzmiş şāmāli
 30 Bōrānlārgä bürdi ümrīm kemäsin.
 31 Maqsād sāhiligä intildim betin,
 32 İntilmāq yār bōldi gōdāk yāşimdän.
 33 Gāhi yelkāsīgä kōtārdi tōlqin,
 34 Gāh esā mūzdek sūv quydi bāşimdän.
 35 İzlāniş yōlīning sābāqlāri mōl,
 36 Kim qıdirmäs ekān,
 37 Bōlmäs xatāsī.
 38 Yānglişsām kōrsättdi mengä toğri yōl
 39 Qutluğ e'tıqādim qıblānāmāsī.
 40 Yōlning āzābidän egilsä qaddim,
 41 Betin zāhmātlārdän tālıqsā yūrāk,
 42 Nāvāiy rūhidän mādād sōrādim,
 43 Üsmāndek Pūşkindän ötindim kōmāk.
 44 Yōlīmni yāritdi
 45 Şū ikki mayāq,
 46 Dilimni hāmişä tōldirdi nūrgä.
 47 Qalb!
 48 Sengä işāndim yōl bāşidāyāq,
 49 Özing rāhnāmā bōl bütün ümrgä.

*** [MENİ ŞE'R...] (160/8)

- 1 Meni şe'r bağığä yetäklägän kim?
 2 Bū çämān āsrārīn kim etdi āyān?
 3 Ālāmdän men faqat şādlik izlādim,
 4 Mengä üstāz bōldi Hāmid Ālimcān.
 5 Yūrāgimgä yānā bir hāmdām tapdim
 6 Yesenin şe'rigä bōlgāç āşinā,
 7 Gyota āçdi mengä sırlār kitabın-
 8 Faüst bilān birgä sāyr etdim dūnyā.
 9 Füzūliy devānīn qolimgä āldim,
 10 Ū sālđi kōnglimgä ğazāl mehrini...
 11 Kōp zāhmāt sōngidä
 12 Änglāb yetāldim
 13 Üstāz Alişerning bùyük sehrini.
 14 Ūni tānidimū elimni bildim,
 15 Māhkāmraq tūrgāndāy bōldim zāmīndä.
 16 Diyārim,
 17 Sen bilān iftixār qıldim,
 18 Bārçā şāvqu ataş şū bāis mendä.
 19 Şūning-çün sōrsālār:
 20 -İlk üstāzing kim?
 21 Sengä şe'r āsrārīn kim etdi āşkār?

22 Deymān:
 23 - Qalām berdi muqaddās yūrtim,
 24 Vātan mehri etdi meni še'rgā yār.

*** [ĀLĀM KENG...] (160/9)

1 Ālām keng,
 2 Ellār kōp,
 3 Yūrtlār beşümār.
 4 Hār yūrt öz āhligā gōzāl vā ācib.
 5 Ne baxt,
 6 Quyāşistān ta'rifli diyār
 7 Nūrlī peşānāmgā bōlibdi nāsib.
 8 Men ilk bār dūnyāning xaritāsida
 9 Āltin ūzūk yāngliġ òlkāmni kōrdim.
 10 Zāminning dōppıdek bir pällāsida
 11 Hilāliy nūsxa gūl-
 12 Bū mening yūrtim!
 13 Diyārim timsāli keksā Tiyanşān,
 14 Çözib ikki dāryā- ikki qolini,
 15 Ūzātib tūripti Şarqu Ğarb tāmān
 16 Dōstlik kāsāsini - Āral kōlini.
 17 Òlkāmning tāsvisi oxşaydi kōzgā,
 18 Ne tång, keng ālāmgā bāqqan kōzim ūl.
 19 Yānā yūrtim ūçun ne deymān özgā,
 20 Mening hāyātım ūl, rizqu rōzim ūl.
 21 Axır ānāgā hām sıdq āylāb bācā
 22 Ūni atamāslār āy yāki quyāş.
 23 Qāşida tiz çokib,
 24 Ānā, deb tānhā,
 25 İndāmāy qoyūrlār siynāsiga baş.

*** [BYORNS...] (160/10)

1 Byorns şe'rlāridā tirildi tāġlār,
 2 Cāmbūl òlānlār tūtdi sāhrāni.
 3 Hār şāir öz elin nāzmgā bağlāb,
 4 Yūrtiga qarātdi bütun dūnyāni.
 5 Çingiz Olatovgā baxş etdi yūrāk,
 6 Mırzā ġazālidā kūldi Bādaxşān...
 7 Men yūrtimni yāzsām bōlmāġı kerāk
 8 Āsmān āq qāġāzū
 9 Dengiz siyāhdān.
 10 Ū quyāşdāy mūnis, hāyātbaxş siynā,
 11 Zāminū zāmīri tūġānmās kāndir.
 12 Yerning nāsyā emās, bālki naqdinā
 13 Cānnāti ātālgān Òzbekistāndir.
 14 Bū yerdā bitmāgān ne'māt yoq āslā,
 15 Cānfizā kōksida ġurkirāb yātār
 16 Eng ūzāq şimālning ārçāsīdān tā

17 Eng âlis cänübning limùsi qadar.
 18 Däryälär,
 19 vâdiylär,
 20 dengizù
 21 tãġlär...
 22 Täbiät kòrkining hãmmäsidadän bår.
 23 Bùndä şe'r bòlib açılär lâlâ,
 24 Bùndä ertäk bòlib yetilär ânâr.

*** [QANÇÄ ÄZİZ...] (160/11)

1 Qançä äziz bòlsä,
 2 Qançä mùkàrräm
 3 Ryazan' sâhirigä cãvdär başâġı,
 4 Şùnçälär muqaddäs bòldi mengä hãm
 5 Tùpraġımdä òsgän paxta çänäġı.
 6 Paxta...
 7 Ù sevgidek mävzùdir òlmäs,
 8 Ù ilhãm çäşmäsi- mængù bülâqdir.
 9 Ämmâ ù çämänning kòksidä gùlmäs,
 10 Yer kãftidägi âq pòrsildâqdir.
 11 Ù cãn riştäsidadän yärälgän sãmär,
 12 Çänäqqa cã bòlgän hãvùç tòlä nùr.
 13 Ù mængläy teridän yetilgän gãvhär
 14 Ù nùri diydadän binâ bòlgändür
 15 Şù dür bilän tòldi
 16 Òlkämning qoyni,
 17 Cãvâhir kânigä äyländi bù kùn.
 18 Änä xalqım!
 19 Tarıx yelkãnggä qoydi
 20 Milliòn tònñälärning zãmindäy yùkin.
 21 Ùluġläymän
 22 Tãki tãndä cãnım bår
 23 Mængläyidän âftâb òpgän òlkäni.
 24 Seni ùluġläymän,
 25 Äzämät diyâr!
 26 Saxâvât maxzäni,
 27 Quyâş mäskäni.

*** [MÙHABBÄT QOYÄLGÄY...] (160/12)

1 Mùhabbät qoyälgäy qaysi mä'vãġä
 2 Òz yùrti qadrini bilmägän âdãm.
 3 Şùnçä bòlärmidi mehrim dũnyãġä,
 4 Òzbäkistân, seni şùnçä sevmäsäm?
 5 Qalbim sening uçùn còş ùrmägändä
 6 Nùrli kòringäymi edi bù cãhân?
 7 Änä mùhabbätin bilmägän bändä
 8 Sâdıq bòlälgäymi dòstgä heç qaçân?
 9 Bayron- òz yùrtining sùyùk oġlâni,

10 Òz eli mehri- lä tüzdiyù nāvā,
 11 Yùnān tūprāğıdā üzildi cāni,
 12 Bir xalq erki uçùn cān qıldı fidā.
 13 Yeniseydā òsgān sibirlik yigit-
 14 Ùngā hām òz yùrti edi keng cāhān,
 15 Vaqt kelib òlimgā tùrdi betmā-bet,
 16 Yevropagā qıldı kòksini qalqān.
 17 Yānıq şair yürāk Sùltān Coraning
 18 Belorus yeridā qālgān qabri bār...
 19 Kindik qāning tekkān yermi Vātaning,
 20 Yā qalb qānı tāmğān zāminmi diyār?

***** [QARDĀŞ DÒSTIM...] (160/13)**

1 Qardāş dòstım!
 2 Sen hām oqırsān şe'rim,
 3 Tilinggā tārjimā bòlsā mabādā.
 4 Hāzirçā til tıpib ālāmiz, şerik,
 5 Biz uçùn bñ artıq emās mùammā.
 6 Tāsādıf uçrāşib qāldik biz bğùn
 7 Yùksāk Ostankino minārāsıdā.
 8 Kel cındāy içäylik,
 9 Ciddiylik neçùn
 10 Òtirgāndāy mestkom idārāsıdā.
 11 Bilmāymān, nāming kim,
 12 Millāting nādir.
 13 Hāzir bñning nimā zārürāti bār?
 14 Sen bārsān, men bārmān.
 15 Bār māy vā sùrùr.
 16 Şùnçā yùksäkdāmiz,
 17 Özgā ne darkār-
 18 Yāşlārning tili bir derlār hāmişā,
 19 Äynıqsā sáfärdā...
 20 Bñ gāp-kù äyān.
 21 Ägār bilsāng, dòstım, mānā bñ şişā
 22 Ālāmdā tengi yoq bñrrā tārjimān.
 23 Kel, qardāşım,
 24 İkkāv bōlib hāmñäfās,
 25 Mānā şù qadāhni içäylik bñ kùn.
 26 Nātıqlār sòylāgān «hāmdòstlik» emās,
 27 Bizning şù devānā āşñālik uçùn.

***** [BĀLKİ POLKDĀŞ...] (160/14)**

1 Bālki polkdāş bōlgān ātālārimiz,
 2 Bālki bir okopdā birgā yātişgān.
 3 Billür qadāhlārdā şārāb içsäk biz,
 4 Ùlār flyagadān spirt ātişgān.
 5 Tilāklār äytgāndā, bālki bir nāfās
 6 Bizning bñ ānlārni qılışgān xayāl.

7 Bù yerdä òltirgän, òylä, biz emäs,
 8 Òşä bir vaqt polkdâş bòlgän ikki çäl.
 9 Bù ùlärning kòzi,
 10 Ùlär qılğan his,
 11 Bù ùlär kòksidä yângän ehtiräs.
 12 Biz faqat ùlärning tirik rùhimiz
 13 Biz ùlär ùmrining dävâmi, xâlâs....

***** [YÜLDÜZLÄR DÄRYÄSİ...] (160/15)**

1 Yüldüzlär deryâsi-
 2 Çäyqalär sāmâ.
 3 Yärim ây tikkädä balqıb tûribdi.
 4 Ù çeksiz fäläkdä müâllaq, tñnhâ,
 5 Âläm yürägidek qalqıb tûribdi.
 6 Ming yillär ävväl hām şundäy edi ây,
 7 Şundäy şarqdän çıqıb
 8 Ğarbgä bātardı.
 9 Sa'diyni lâl etgän edi bû çırây,
 10 İskändär hām bälki ùngä bāqardı.
 11 Bù kùn hām ù òşä,
 12 Faqat bû zāmân
 13 Fäzâ kemäläri qatnāb tûribdi.
 14 Lekin şü çāq Yerdä
 15 Bir gürüh insān
 16 Qamış kiyib, oq- yāy āsib yûribdi.
 17 Biz esāk gāh qoyib āläm işlärin
 18 Fazādän tirik cān izläymiz, ācāb.
 19 Yer ùzrā zāmānning tebrānişlāri
 20 Çeksizlik āldidä nimä degän gāp?
 21 Qoy bû xayāllārni!
 22 Kel, mäydän aldik.
 23 Bälki tāmçisidä ùning ming dūnyā.
 24 Biz ikki zārrāmiz-
 25 Ùçrāşib qāldik
 26 Bùyük vā Besārhād Mängülik ārā.

***** [NÜR QOYNIDÄ...] (160/16)**

1 Nür qoynidä yānär fäläk hām, yer hām,
 2 Hilāl kökdän pāstgä āhistä sūzār.
 3 Òylāymān,
 4 Hāzir men dārçāni āçsām
 5 Kāpālākdäy uçib kirār yüldüzlär.
 6 Hāmān bilālmāymān
 7 Òngmi bû rōyā?
 8 Pārvāz etmāqdāmān gōyā fazādä.
 9 Dōstim, qolingni ber,
 10 Özingmisān; yā-
 11 Kōrgānim mālākmī ārşi a'lādä.

- 12 Yüldüzlär bəzmigə təpəlməy qıyās
13 Türibmən bə nurlar kəşənəsində.
14 Bə yerdən saməvāt bir qadam, xələs.
15 Məskənim fəlakəning əstənəsində.
16 Yür, döstim,
17 Birgə səyr etəylik, օşə-
18 Səmən yüldüzləri bəlsin pəyəndəz.
19 Bizni yüksəklərgə yəlləgən gəşə
20 Yıraqlardan bəqsın xuşnəd sərfəraz.
21 Üfq məngləyigə dürdəy qadəlgən
22 օşə yüldüzimiz yəqrıraq bəlsin.
23 Üning
24 Cəhəniy Erk
25 deyə atalgən
26 Nurlı kələcəgi yəqınraq bəlsin.
- 1970

*** [BİZGÄ ÄLTİN...] (161)

- 1 Bizgä ältin ne keräk,
2 Ältin mühäbbät birlämiz.
3 Päkizä ıışq deb ätälğan
4 Kättä дәvlät birlämiz.

- 1 Ey, men bilgän,
2 Bilmägän dünüä!
3 Zärrädän tå Kainåt qadar,
4 Häm äyän, häm tilsimât qadar
5 Fikrät bāvār qılmägän dünüä

İLTİCÂ (162)

- 1 Vaqt kelär, dũnyådä ğalıb haqıqat
2 Bir ölkä yarätgäy baxtiyär, tãnhã...

*** [BÄHÄR...] (163)

- 1 Bähâr.
2 Bârqut kiyib bezândi bağlâr
3 Sâhrâlâr kòksigâ taqdi qızğaldâq
4 Quyaş etägigâ âq bülût bağlâb,
5 Örik şâxlâridâ qâvûrdi bâdrâq.
- 7 Yellâr âlib qâçdi qışning xâbini,
8 Bârglâr çâpâk çâlib uyğandi şâdân.
9 Bûtâqlârgâ qonib, gûl kitâbini
10 Vâraqlaşgâ tûşdi bûlbûl - ğazâlخان...
- 11 Bûğûn kâinâtdâ ezgû bir tâşviş,
12 Gûnça gûl bôlây deb kòzin açâdi.
13 Mûsiçâ âldidân bir dânä çöpni

- 14 Çumçuq uyäsigä älib qaçadı.
 15 Häydälgän dälädän bir xas ärtmäqläb-
 16 Çümäli yügürär - ü häm tirik cân.
 17 Şaşilib çäpädi täbib irmäqlär
 18 Yerning tämirigä kùymaq uçùn qân...
 19 Änä tûprâq esä kùz täşvişidä,
 20 Yüxsäk xırmânlärgä siynäsi yüklik.
 21 Üning säkinginä tin alışidä
 22 Bârdır änälgä xäs bir bùyüklik.

1968

ŞAIR (164)*Hüsniiddin Şäripöv'gä*

- 1 Şäirlärgä häyrân bôlmäng,
 2 Şäir xalqı tûrfärâq.
 3 Gâhi mağrûr, gâhi diltäng,
 4 Gâh hâzin, gâh tûmtärâq.
 5 Üngä bir pûl mänsäbi häm,
 6 Ündä mänsäb bôlmäydi.
 7 Sevgisi häm, ğazabi häm
 8 Çegäräni bilmäydi.
 9 Äqıl âdâm ğam, äzâbdän
 10 Yänib fığân bôlädi.
 11 Şäir esä iztirâbdän
 12 Zävq qılädi, kûlädi.
 13 Başqalärgä däm alış kûn,
 14 Tâ'til âyi berilär.
 15 Şäir yängi täşbeh uçùn,
 16 Ölgän bôlsä, tirilär.
 17 Başqalär öz dil dârdini
 18 Başqalärgä tøkädi.
 19 Şäir dârdi yüräğining
 20 Tüblärigä çökädi.
 21 Şäirlärgä häyrân bôlmäng,
 22 Şäir xalqı tûrfädir.
 23 Şe'r âlämi bû âlämning
 24 Eväzigä tühfädir.
 25 Ärâm bilmäs şäir qalbi,
 26 Çünki ärâm zävq emäs.
 27 Mänä, şiftgä qaräb qıldı,

28 Xaläl bermäng bir nâfäs.

29 Xayâligä bänd ù hâzir,
30 İkki dũnyâ begânâ.
31 Bir âz gødäk, bir âz ... şâir,
32 Bir âzginâ devânâ.

1968

ŞÂİR QALBİ (165)

1 Şâir qalbi gøyâ ânâr,
2 Şe'ri ùning şärbäti.
3 Bòlmäs ekân şe'r ählining
4 Öz qalbigä şäfqati.
5 Tinmäy ezär, ezär ùni
6 Ammâ şâir bilädi-
7 Piyäläsi tölğan kùn
8 Pâymanäsi tölädi.

1968

TÄSÄVVÜR (166)

1 Bälälik ekân-dä,
2 Mùâllimimdän
3 Sòräbmän bir kùni:
4 -Äyting-çi, ägär-
5 Yer şundäy tezlikdä äylänsä çindän,
6 Ne uçùn tøkilib ketmäs ädämlär?

7 Yâdimdän çıqmäydi bir çeläk sùvni
8 Mùâllim baş üzrâ äyläntirgäni.
9 Qaträ tøkmyä yergä qoyärkän ùni,
10 Tüşündingmi, deyä mendän sòrgäni.

11 Yıllär ötib ketdi vä lekin hämân
12 Öşä ilk täsävvür yäşäydi mendä.
13 Bir çeläk sùv käbi äylänär cähân,
14 Men-çi, bir tāmçimän öşä tölqındä.
15 Uçqur zāmân bilän qalqıb, çäyqalib,
16 Çärx ürib bärämän girdäblär ärä.
17 Beşäfqat tezlikdän äsābim tālib,
18 Bir nāfās tin ālsām deymän-ù, ämmâ -

19 Mendämi ıxtiyâr?
20 Yügürär zāmân,
21 Şiddäti ötädi här bir tälämdän.
22 Toxtäsäm, tøkilgüm bir tāmçisimän,
23 Tāmçidek yoq bōlib ketgüm ālāmdän.

1969

ÛSTÂZ HÂBİBİYĠGÄ (167)

- 1 Mübârâk, dâmlâ, sâksân yâş, ùmrgâ bittâ bâb òlsin,
 2 Kòpâysin bâblârù sâksântâ bâblik bir kitâb òlsin.
- 3 Yänâ sâksânù sâksân yıl òtib qâmât bükündây tik,
 4 Yüzù kòngil bù kündây mâhitâbù âftâb òlsin.
- 5 Qolingizdân yänâ sâksânù sâksân tüşmäsin xâmâ,
 6 Yetâlmây ilkingizgâ hässâ sâksân yıl xunâb òlsin.
- 7 Ûmr hâm keksâlikdân, xastâlikdân bòlsinù xâli,
 8 Yüzù sâksândâ şâir ön sâkkiz yâşdek şâbâb òlsin.
- 9 Bitib sânsiz ğazâl dil mülkini zâbt äylängiz hâr dâm,
 10 Muxammäs hâm sänâqsiz, qit'ayù fârd behisâb òlsin.
- 11 Arûziy vâzni nâmârĝub degân bâ'zi mûnaqqıdlâr
 12 Sòzi şûdgârgâ âqsın, qışgâ qâlsın-ù yaxâb òlsin.
- 13 Dâmüllâ yüzgâ yetgâç, òttiz ikki yângi tiş çıqsâ,
 14 Û dâm içĝanı yüz-yüz, yegâni kavkaz kâbâb òlsin.
- 15 Hâbibiy yâşi sâksân bòldi deb äytgân xatâ qılĝây,
 16 İki ön bir, iki ön tørt, iki ön beş hisâb òlsin.

1970

Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün**QÂZÂQ AQINLÄRİGÄ 168**

- 1 Òlkämning cämâli òzgäçä bükün,
 2 Şâhrâh kòçälâr hâm yäsängân gûlgün.
 3 Bükün şe'r vâ òlân qılmâqdâ pârvâz,
 4 Dömbirâ ävcidâ, çirmändâ hâm sâz.
 5 Yüxsâk peştâqlârdâ hilpirâr alvân,
 6 Serfäyz şiypânlârdâ yâzıq dastûrxân.
 7 Yölkälâr sùprilgân, âçiq dârvâza,
 8 Hâr xânâdân içrâ bir şox âvâzâ:
 9 Özbekning üyidâ bükün qadrdân
 10 Egizäk âĝasi bòlmâqdâ mehmân.
- 11 Mehmân òzi kimdir? - Abay, Cambùldir!
 12 Mezbân òzi kimdir? - Cùmanbùlbùldir!
 13 Fazâgir Bâyqonĝır mehmândir bükün,
 14 Âlim Çirçiq esâ mezbândir bükün.
 15 Âhängâr, Bekâbâd qıldı-yù tâklif,
 16 Mâ'dânçi Cezqazĝân buyûrdi tâşrif.
 17 Qoşıqning üyigâ cirlâr kelibdi,
 18 Paxtäzârgâ mâviy qırlâr kelibdi.

- 19 Òzbekning ùyidä bükün cânäcân
20 Egizäk ağasi bõlmâqdä mehmân.
- 21 Bükün mehmân bõlib çong sän'ät keldi,
22 Tom- tom kitâb keldi, şe'riyät keldi.
23 Bükün fävvâradä bõldi zör bâzâr,
24 Qâzâq dehqân bõldi, òzbek xâridâr.
25 Âksâqlänib yürib Âbdillâ ağay
26 Qâldi kitâbidän òzi âlâlmây.
27 Qâzâqning ârdâqli oğli- Òlcâsi
28 Òzbek şe'rhânining bõldi òlcâsi.
29 Òzbekning ùyidä bükün mehrîbân
30 Egizäk ağasi bõlmâqdä mehmân.
- 31 Dòstlâr, xuş kelibsiz, kòksimizdä qol,
32 Âq âltin nùridän yâzdik sizgä yòl ,
33 Yâşil vâdiy bõldi sizgä dâstûrxân,
34 Cindek qımız qoydik, qoşmâdik ayrân.
35 Tâki nâsrû nâzm xarâb bõlmâsin,
36 Şe'rlâr serâb bõlsin, ser âb bõlmâsin.
37 Niyâtdä hâmişâ bùyûklik bõlsin.
38 Òlân hâm, şe'r hâm sùyuqlık bõlsin
39 Bâr bõl, egiz ağam, bâr bõl, tûvûsqân,
40 Òzbekning ùyidä e'zâzli mehmân.

1971

QONGIRÂTDÄ ÄYTILGÂN ÄLYÂR (169)

- 1 Şâir!
2 Sen bû ne'mâtlârning yâqut kòrkigä
3 Bâqdingmi, ùlârgä lâbing tegdimi?
4 Demäk, sen qarzdârsân.
5 Âdâmlâr kòngilgä
6 Sen hâm bittâ nihâl ekdingmi?
- 7 Bâhrä âlâldimi bir zât yürägi?
8 Birâr qalb ğubârin yûva âldingmi?
9 Sen hâm òz şe'rlâring zâmiridägi
10 Şòr sùvlârni quva âldingmi?
- 11 Bû tûprâqqa qarä.
12 Sevib şe'ringni
13 İşlâv berâldingmi sen hâm şû qadar?
14 Sùv ùrgâni yoqmi nâgâh yeringni,
15 Bâsib ketmâdimi begânä òtlâr?
- 16 Biz ming yıl ùmr kòrib,
17 Ming yıl şe'r bitsäk,
18 Min yıl bâyân etsäk yüräk ârzimiz,

- 19 Dehqân mehnätini şäräfläb ötsäk,
 20 Här tûp gozäsini bir dâstân etsäk,
 21 Şundä häm biz ägär âlämdän ketsäk -
 22 Bòynimizdä ketär qarzimiz.

1971

TÄBRİK (170)*Taşkentlik paxtakârlägä*

- 1 Bükün dälälärdän çanâqläb dehqân
 2 Terib âlär ekân rızqu rözini,
 3 Tağdäy yelkäsidän teng yärim cähân
 4 Üning paxtäsigä tikmiş kòzini...
- 5 El bârki, üfqning här tòrt yağıda
 6 Egni bütün bòldi şù millionlärdän.
 7 Äq yäktäk mätâsin kòrgän çağıda
 8 Ğarb häm keçib qoydi äq neylonlärdän.
- 9 Hâsilimiz bòldi âltin väznidä,
 10 Bòldi här misqâli gävhär bilän teng.
 11 Şù bâis paxtäzâr mening nâzdimdä
 12 Muruntovgä oxşâr, pâyânsiz vä keng.
- 13 Bù qut özi kelmäs, qalb öti keräk
 14 Quyâşni zämingä etgüvçi pâyvând.
 15 Hä, şù bäräkädä sening häm yüksäk
 16 Xırmânläring bårdür, mûzäffâr Taşkent.
- 17 Quçağing kòp yürtü dävlatlärdän keng,
 18 Men uçun sen özing bittä cähânsän.
 19 Ğazälim beşigi sülûv Ğazälkent,
 20 Bâytlärim saçilgän Bâytıqorğânsän.
- 21 Ne qılsä, sen axır, ânä şähär-dä,
 22 Ğaläbängdän dildä âläm iftixâr.
 23 Bùngä bâis yänä, şù xırmânlärdä
 24 Mening häm bir etäk tökkän paxtam bär.
- 25 Sağ bøl, ânä xalqım, ey tålmäs biläk,
 26 Dâim bäländ bòlsin tabärrük başing.
 27 Xırmâning qaddingdäy bòlsinü bäländ,
 28 Baxtingdäy hämişä külsin quyâşing.

1971

KARDİÖGRAMMA (171)

- 1 Kardiògramma
 2 Nimädir bû xat?
 3 Nimälär demâqdä yürägim zârbi?

4 Neçùn ù kòksimdä ùrinär faqat
 5 Pärvâzgä tälpingän tütqun quş käbi?
 6 Neçùn tuğyân qılär,
 7 Ne istär kòngil,
 8 Ne der bù sāmändär- öt aşinâsi?
 9 Äyting, şifâkârim,
 10 Siz kòz tikkän bül
 11 Tûrfä çizıqlärning nedir ma'nâsi?
 12 Bälki cân rıştâsi degäni şûdir,
 13 Dävâmi ùmrinıng sòngigä tûtâş?
 14 Bälki häyât yòlım...
 15 Bù yòl hām axır
 16 Òşâ çizıqlärgä cûda hām oxşâş.
 17 Ùning hām pâst- bäländ, örü qırı bâr,
 18 Ùni hām qarşılär gâh tikän, gâh gûl.
 19 Yâşlık rävân yòlni tänlämäs zinhâr,
 20 Ùning soqmâqläri hâmişâ mùşkûl.
 21 Çünki yüräk özi tûrmäs lâhzâ cim,
 22 Çünki mâşaqqatdän ârâm tâpär cân.
 23 Lekin hâmişâlik râhnâmâ qalbim
 24 Ne uçùn dâf'atän kòtârdi isyân?
 25 Ùni rāncitdimmi?
 26 Ù nârâzimi?
 27 Bälki bilâlmâdim ne ùngä mätlûb?
 28 Dòktòr!
 29 Yüräk mendän pinhân râzini
 30 Sizgä âşkâr etib yâzdimi maktûb?
 31 Äytsin,
 32 Nimä gùnâh qıldim yüräkkä?
 33 Ù başlägän yòldän sirâ qaytdimmi?
 34 Âdâmlär âldidä
 35 Yâ òzim yäkkä-
 36 Yürägimgä qarşı bir sòz äytdimmi?
 37 Yâki kimlärgädir tävâze etib
 38 Âqnı qârâ dedim - imân bexabâr?
 39 Yâki nâhaqlıknı kòrib, eşitib,
 40 Kòzimni kòr qıldim, qulâğımni kâr?
 41 Ùngä cäbr etgûlik nimä aybim bâr?
 42 Axd qilib axdimdä tûrmâdimmi yâ?
 43 Dòstlikkâ xıyânât qıldimmi bir bâr
 44 Vâ yâ ısq yòlidä bòldim bevâfâ?
 45 Men ùning izmidän çıqmâdim-kù heç,
 46 Pâyımâl etmâdim- kù ùni heç qaçân.
 47 Dâim sâdıq bòlgän yüräğim bù keç
 48 Ne uçùn dâf'atän kòtârdi isyân?
 49 Bilämän,
 50 Mehnâti ùning mùşkûlât,

51 Āsān tūtib bōlmās āslā yūrākkā.
 52 Yerū āsmān tinçir,
 53 Tinçir kâinât,
 54 Lekin ârām bilmās qalb ôzi yākkā.
 55 Bilämān,
 56 Ğâyât tez âsrim şiddâti,
 57 Yelkälärgä ârtgān ühdäsi bùyük.
 58 Fazādä çärx ürgān Yerning sūr'âtin
 59 Yüräklärgä bergān äslidä şü yük.
 60 Şü yük bâsār üning naq örtäsidän,
 61 Bütün vüçüdimdä şü yük zälväri.
 62 Ācāb emäs, yüräk aortasidän
 63 Ötib ketgān bōlsä âlām mehväri.
 64 Ādām tuğulmās-kü dāvrini säyläb,
 65 Zāmān tänlämäsdim vä lekin özgä.
 66 Qalb meni keçirsın, üni ävāyläb-
 67 Ālib bârālmäsäm toqsāngä, yüzgä.
 68 Ammā ümidim bâr,
 69 Ävlādlār bir kün
 70 Bizning yüräklärgä qılürlār häväs!
 71 Sen esä, ey qalbim, şü ümid üçün
 72 Eng sōnggi yālıqning berä âlsāng bäs.

1971

SÄKKİZİNÇİ MART (172)

1 Bükün özgäçädir cılväi âlām,
 2 Bükün özgäçädir bârlıqdä xandä.
 3 Bükün közlärimgä gōyā quyāş hām
 4 Şäfaq gūlxanidä tärāng çirmändä.

 5 Bükün täng egnidä atlısdän köyläk,
 6 Şäfaqqa örälgān qızlardäy gūlgün.
 7 İlk bârā közäçib çıqqan bāyçeçäk
 8 Sänämlār qoligä intizār bükün.

 9 Bükün gözällikning kütluğ äyyāmi,
 10 Qızlārning köklāmgä māsliğidir bükün.
 11 Yüräklār limmā-lim mühabbät câmi,
 12 Bähār kelgānining rāstliğidir bükün.

 13 Hā, bükün eldä hām, dildä hām bähār,
 14 Şādlik xandäläri fäläkkä tütäş.
 15 Bükün ertäläbdän yigitlār qatâr,
 16 Ättār dökānidä atrlār täläş.

 17 Ātaxān çallār hām tävāze bilān
 18 Yetmiş yillik yārin sizläb tūribdi.
 19 Bükün şäirlār hām öz bisätidän

- 20 Eng yaxşı báytlárnı izláb túbıbdı
- 21 Ávárä bòlmäng, ey, hässäs şáirlär,
22 Áyál täsıvirigä ácız erür şe'r
23 Çünki yâr zülfining bir täläsigä
24 Täşbih tápä álmäy ötgän Älişer.
- 25 Sevgi äsrärini izlämäy qoying,
26 Tápilmäs närsäni qıdırmâq neçün?
27 Mùhabbät sirini bilälmäy ötgän
28 Kərbälä daştidä ávárä Macnùn.
- 29 Ming yılça muqaddäm Háfizi Şerâz
30 Bir gözäl xáligä bòlgändi bändä.
31 Täsävvür qılalmâm, ne der edi ù
32 Bükün äncùmandä özi bòlgändä.
- 33 Bálki äytär edi ù bir lâyıq söz,
34 Bálki täşbehläri bòlär edi fâş.
35 Çünki, kòzingizgä teng qaysı yüldüz,
36 Yüzingiz áldidä nimädir quyâş.
- 37 Siz, axır, siynäsi sāmāni quçgān,
38 Sizning izmingizdä zāminū zāmān.
39 Siz āy kemäsiddä āy bòlib ùçgān,
40 Yāruğ çehrāngizdān ālām çārāgān.
- 41 Bükün özgäçädir cılvāi ālām,
42 Bükün özgäçädir bārlıqdä xandä.
43 Bükün kòzlārimgä hättä quyâş hām
44 Şāfaq gūlxaniddä tārāng çirmändä.
- 45 Bükün äyyāmingiz mùbārāk qılıb,
46 Zümürred sepini yāyibdi bāhār.
47 Bāhāriy qızlāriining hūsnidäy tōlib
48 Ālām gōzāllıgı bōlsin bārqarār.

1971

AQŞAM (173)

- 1 Aqşām,
2 Bábür tilägān fārāh,
3 Bādä kâyfi, dōstlär sūhbāti.
4 Qollārimdä limmā-lim qadāh,
5 Mengä keldi ālyār nāvbatı.
- 6 Sōz tápālmäy māngläyimdä ter,
7 Şairlārdān dāimā tälāb:
8 Oqımağı kerāk yāngi şe'r

- 9 Və äytmağı keräk yāngi gäp.
- 10 Qahrämānim,
 11 Öltiribsän sen
 12 Röpärämdä kämtärin, dānā.
 13 Öz işingni dōndiribsän sen,
 14 Dōppını dāl qōndiribsän sen,
 15 Tùprāqdā zār ùndiribsän sen,
 16 Zärgä elni tòldiribsän sen,
 17 Tòyib, yùrtni tòydiribsän sen,
 18 Hər nārsāng büt, kāmīng yoq āslā,
 19 Faqat sengä şe'r keräk a'lā.
- 20 Sen çöllärni sùvgä qāndirib,
 21 Özing bündä mǎngù tǎšnāsān.
 22 Kùndüz seni quyāş yāndirib,
 23 Tünlär yānıq şe'rgä āšnāsān.
 24 Bù mākāndä toqlık vā rivāc,
 25 Bù mākāndä yoqdir ehtiyāc.
 26 Ammā açdır gòzällikkä el,
 27 Tòydirgäni sirä yoq ilāc.
- 28 Men- çı, qoyib «şe'riyātğä tǎc»
 29 Òsādi deb ālmā, nāk bağdā,
 30 Yātādi deb āppāq qār tǎğdā,
 31 Sen eǵnimni büt qılğān çağdā
 32 Şe'r berāymı sengä yālāngāç?!
- 33 Xayǎllāring terān vā uçqur.
 34 Seni bükün qılmāq uçùn bānd
 35 Şāir keräk Bedildāy çuqur,
 36 Nāvāiydāy dānā, sərbäländ.
- 37 Hāmdù sǎnā sengä ne darkār,
 38 Özing ālim ādābiyātğä.
 39 Şe'ning şundā sengä daxli bār,
 40 Daxli bōlsā ābādiyātğä.
- 41 Aqşām.
 42 Bùlbùl kùylāydi çāh- çāh.
 43 Tōkin yùrtđā içilār qadāh
 44 Öşāl ezgù tǎşnālik uçùn,
 45 Sōngrā sağlıq, āşnālik uçùn.
- 1972

ABAY (174)

- 1 Çāşğāh quyāşidā yānūr ùfqlār,
 2 Bārlıq òt içidā lāvùllār gòyā.

- 3 Sirdäryä läbidän Yayıqqa qadar
 4 Yästänib yätädir pâyânsiz sährä.
 5 Samüm yäläb ötär yäläng tòşini,
 6 Bündä yälğiz giyäh- şöräyü yäntäq.
 7 Beväfä däryälär tärk etib üni
 8 Şimäl ümmänigä açmışlär quçaq.
 9 Bù yürtni bülbulü gülzâr ünütgän,
 10 Şämäl bû ölkäning tänhä egäsi.
 11 Ü ming yıl ğam yükin ärqaläb ötgän
 12 Sargäştä zäminning yağır yelkäsi.
 13 Bähri mühit ärä särsân kemädäy
 14 Mänzilsiz, qonimsiz besärü sāmân-
 15 Bù sährä qoynidä lähzä tin bilmäy
 16 Bir öläñ kezmaqdä zârü särgärdän.
- 17 «Qalin elim, qazâğım, şorlik yürtim...
 18 Birävlär pöstin kiyär, möynäsi möl,
 19 Birävlär çöldür çapân, kezädi çöl.
 20 Şörung qursin, qazâğım, şörung qursin,
 21 Mäl mölü aç kezäsän yäylavlärdä...»
 22 Näläsi bölgändäy här därdli dilning,
 23 Çöllärdä bağır qân lälä üngändäy,
 24 Taqdir sähräsida ävärä elning
 25 Ğamü ändühidän tuğıldı Abay.
 26 Äniy güldiräkdän üygänür fäläk,
 27 Lähzälik çaqmâqdän yarişür sähra.
 28 Nəcät ertäsidadän keltirib däräk,
 29 Bir öläñ täräldi ötävlär ärä.
- 30 Äqin közi bāqdi Edildän näri,
 31 Qobiz küylärigä ümid böldi cā.
 32 Sevgidä örtängän Tat'yana zāri
 33 Sährāyi tilidä böldi ilticā.
 34 Ğunça açilmāğın intizār kütib
 35 Sährādä kōz yūmgän nālān bülbuldāy,
 36 Bahtli tāng yōligā şāydā kōz tūtib
 37 Ümrin qoşıqlārgā qāldirdi Abay.
- 38 Poyezd uçmâqdädir Älmäätä säri,
 39 Ärtidä tālening kār vânı bilän.
 40 Üfqlär yätädir üfqdän näri,
 41 Öläñning ketidän tärälür öläñ.
 42 Tinglä, ey kâināt, erk ävâzini,
 43 Äqin ümidläri bōlmâqdä zāhir.
 44 Yüldüzlārgä eltär Abay sazini
 45 Bükün Bāyqonğırdän üçgän fazāgir.
 46 Dengizlārdän aşā qıt'alār bōylāb

- 47 Həssəs aqın kuyi yəzməqdə qanət.
 48 Ənə yürt mehrini kuylägän öläñ
 49 Əbədiy həyätidir, əbədiy həyät.

1972

YOQÂLGÂN ŞE'R (175)

- 1 Bir şe'r fikri yarq etdi nəgäh,
 2 Vücüdimdä gälâyân tuydim.
 3 Yarq etdi-yü, men bəlmäy ağäh
 4 Bir ləhzä yoqâtdim- qoydim.
- 5 Neki bəlsä mengä eng əziz,
 6 Eng mö'təbär bəlsä dünyädä,
 7 Bərligimni bənd etsä ne his-
 8 Bəri endi ündä ifädä.
- 9 Vəzmin endi öz asrigä xäs,
 10 Yüxsäk edi bəmisli xayâl.
 11 Ü yürəkning özidek həssäs,
 12 Təbiätdek edi bərkämäl.
- 13 Şe'r dərdidä ötgän neçä ming
 14 Əcdədlärim rühigä qasäm:
 15 Öşä şe'rdä bütün äləmning
 16 Şävqu dərdi edi mücəssäm.
- 17 Bir xuş äyyäm, bəxtli təsədif
 18 Töldirdi-yü zär ilä qoynim,
 19 Men gümrah-çı, bəlmäyin vâqıf
 20 Bir ləhzädä yoqâtdim- qoydim.
- 21 Şündän bùyân izləymän üni,
 22 Quyün kəbi kezärmän cähân.
 23 Qani, üning birär sätirini
 24 Təpib əlsäm edim nəgähân.
- 25 Ü şe'r tāmām bənd etdi meni,
 26 Əsir bəldim üngä ümrəbdä.
 27 Bəmisäli yār təsvirini
 28 Äyinädä kərgəndek Farhäd.
- 29 Məkân tutsäm endi qayerdä,
 30 Qayân başlär esä iqbälim,
 31 Fikrü zikrim öşä şe'rdä,
 32 Öşä şe'rdä bütün xayälim.
- 33 Vədiylärni säyr äylägän çağ,
 34 Əsir etsä ölkäm cämäli,

- 35 Kòz áldimdä tiklänür nâgâh,
 36 Òşâ şe'ning yetük kāmāli.
 37 Qalbi tâzâ yüräk- bağri keng
 38 Ädämlärgä hämsühbät bòlsām,
 39 Yâdgä tüşär òşâ şe'ning
 40 Vâzminligi hässâsligi hām.
- 41 Gâhi yüksäk xırmānlär benim
 42 Xayâlimni etgānidä bānd,
 43 Òylāymānki, yoqâtgān şe'rim
 44 Mānâ şundāy edi sārēālānd.
- 45 Men ù şe'ni izlāy ùmrēād,
 46 Tāğ- tâşlärni kezāy piyādā.
 47 Tāpib ālsām, mendāy baxtli zāt
 48 Bòlmās edi yāruğ dūnyādā.
- 49 Men tāpmāsām, māyli, tāpsā kim,
 50 Ù ğazāl, xāh qasidā bòlsin, -
 51 Māyli, mening bār- yoq yāzgānim
 52 Òşâ şe'rgä baxşidā bòlsin.
- 53 Māyli edi, bir bārā kòrsām,
 54 Bir bār kòrib fidā qılsām cân.
 55 Bù dūnyādān şundā Erkin hām
 56 Òtär edi zārrā bearmān.

1972

LİRİK QAHRĀMĀN (176)

- 1 “Şe'ni sevib oqıymān, ammA
 2 Häyrān qılār bir hālāt meni.
 3 «Men» deb yāzār şāir dāimā,
 4 Kimdir òşâ şairning «men»i?
- 5 Gāh mūhāndis ùl, mūnāccim gāh,
 6 Gāh òzini tālib deb ātār.
 7 Gāh mūāllim, gāh sāhib dastgāh...
 8 Kāsbi kòpmi ùning şù qadar?
- 9 Ù hām yerdä, hām fālākdādir,
 10 Bā'zān mālāk, bā'zidā insān.
 11 Òtmişdä hām kelācākdādir,
 12 Bārmi ùngä zāmān vā mākān?
- 13 Men häyrānmān, vāfāgä dāir
 14 Şairlärning şe'ri- kù bisyār.
 15 Bir kitābning òzidä şāir
 16 Òn bir qızgä ısq etār izhār.

- 17 Äzär qızmi, hindmi, tătărmi,
 18 Raqqāsāmi, gūlçimi, ättār...
 19 Şâirlärning xâtini bārmi?
 20 Yâ bārçägä birdek väfädār?»
- 21 Şe'rxân, meni tütüding savâlgä,
 22 Tüşünämän, oquvçim, seni.
 23 Heç tääccüb qılmä bû hâlgä,
 24 Sen özingsän şairning «men»i.
- 25 Mùällibim hām, münäccim hām sen,
 26 Macnùn sensän, Lâylâ hām özing.
 27 Şâir şe'ri- bû sening sözing,
 28 Sen minglärsän, «men» içrâ cämsen.
- 29 Öltirärdim xatgä termülib,
 30 Bòläy derdim tarıxdän âgâh.
 31 Sen Äbdüllâ Nabiyev bòlib
 32 Sâhifädän qaräding nâgâh.
- 33 Qaräding-ü şe'r fikri şü ân
 34 Çaqmaq kâbi üridi mengä.
 35 Köksing üzrâ qâtib qalgân qân
 36 Lâlâ bòlib kòrindi mengä.
- 37 Etmâq bòldim şundä ifädä
 38 Sening dârding, sening sözingni.
 39 Öşä şe'rni oqıgân çağdä
 40 Tânidimgi, döstim, özingni?
- 41 Tâşkent bòylâb kezib yürärdim,
 42 Etär edi zilzilâ dävâm.
 43 Hâr nârsädä bir şe'r kòrârdim,
 44 Hâr bir közdän izlärdim ilhâm.
 45 Hâmmâyâqdä qaynâr edi iş,
 46 Fikrim edi ifädäsidä.
 47 Sen kòrinding, qollaringdä ğışt,
 48 Ükrain qız qıyâfäsidä.
- 49 Xuşqad eding, naqadâr gòzâl,
 50 Ünütmäymän âydin yüzingni.
 51 Mäbâdâ şe'r oqıgân mähâl
 52 Tânidimgi, dilbâr, özingni?
- 53 Farğânädä seni uçrâtdim,
 54 Tiklâr eding tağ böyi xırmân.

- 55 Seni ùzâq Sibirdân tâpdim,
56 Qahrâtândä kesärding òrmân.
- 57 Sen bâ'zidä ùygâq òyimgä
58 Kirib kelding bämisâli tûş.
59 Tâklif etdim seni ùyimgä,
60 Xayâl päydä qılğan Azgânûş.
- 61 Tâgdân tûş deb sengä yâlvârdim,
62 Sevib çizdim qâşı kòzingni.
63 Ey, men tãnhâ sevgûçi yârim,
64 Tãnidingmi endi òzingni?
- 65 Şe'rhân meni tûtting savâlgä,
66 Tûşünämân, oquvçim, seni.
67 Heç täâccüb qılmä bû hâlgä,
68 Sen òzingsän şâirning «men»i.
- 69 Seni sezdim dâim òzimdä,
70 Mendä fikring, òying, tiläging.
71 Hâr nâfäsdä yâniq kòksimdä
72 Ùrib tûrâr sening yûräging.
- 73 Yetâr, neçün ta'rifû tävsif,
74 Biz ikkimiz äsli bittä cãn.
75 Faqat âlim meni mùâllif,
76 Seni âtâr lirik qahrämân.
- 77 Xâh yâşärsän âlämdä bükün,
78 Xâh yârätür seni täfäkkür,
79 Lekin faqat bârliging ùçün,
80 Qahrämânim, sengä täşäkkür.

1973

QÄRXAT (177)*Şäirä qızlärgä*

- 1 Qâr yağar- äsmândä äqquşlâr ùçâr,
2 Qâr yağar- äsmândän äq ùkpär tûşâr.
3 Qar yağar yerù fäläkni töldirib,
4 Bizlâr ersäk issiq ùydä òltirib,
5 Tärk etälmäy xalqımızning ädätin
6 Yâzämiz döstlärgä döstlik qärxatın.
7 Qärxat äsli qardây äppâq dil xati,
8 Äq kôngilning mehri, täfti, hürmäti.
9 Äşinâlik, çin vâfâ izhari ùl,
10 Gâhi pinhân sevgining ıqrârı ùl.
- 11 Qâr yağar, qärxat ilä, xulläs kälâm,

- 12 Şairä qızlärğä yölläymiz sälâm.
 13 Sizgä, ey Gölçehrä qızlär, E'tibâr,
 14 Äytämiz kòngildä ârzü neki bâr.
 15 Äy Hälimä hêm Mälikä, Türsünây,
 16 Ey çirâyü fäyzgä bâyü şe'ri sây,
 17 Sizgä dildän eng sämimiy ehtirâm,
 18 Yängi yılning täbrigi hêm ässälâm!
- 19 Endi kelsäk sòzning indällâsigä,
 20 Yä'ni qârxatning äsl ma'nâsigä:
 21 Yängi yıldä dâvrä tüzmaq färz bølür,
 22 Kim yütilsä, bir ziyâfât qarz bølür.
 23 Qârxat eltgän elçimizni tutsängiz,
 24 Tân berürmiz, qarz bølürmiz, yütsängiz.
- 25 Yoqsä özni kättä işgä çağlängiz,
 26 Şü bûgündän peş etäkni bağlängiz.
 27 Bermängiz Gölçehrälärğä zärrä däm.
 28 Biryölä yüvgäy mükâfâtlärni hêm.
 29 Yeng şimärsin Mò'tabâr, Äydin bükün,
 30 Qarz ölär bültürgi dâstânlär uçün.
 31 Tütüdi bir qoldä gazet, bir qoldä târ,
 32 «Lirika»ni yüvmädi lek E'tibâr.
 33 Bibisärä hêm Sänâbâr qaydädir,
 34 Bittä şe'ri bir ziyâfâtğä tâtir.
- 35 Xulläs endi bärçängiz hämdäm bòling,
 36 Xuddi «Qızlär dâvräsi»dek cäm bòling.
 37 Şe'r yâzâr çağıdägidek yâningiz,
 38 Bündä dastûrxâningiz - dâstâningiz.
 39 Özingiz äyläng tāvüs yänglğ xırâm,
 40 Şe'riyâtdäy tâtli bòlsin hâr tââm,
 41 Äl yänäğingiz käbi älmä, ânâr,
 42 Közläringizdek çâräs bâqsın xumâr.
 43 Eslätib hêm pistälär xandâningiz,
 44 Yüzingizdek külsä şirmây nâningiz.
 45 Bòlsä bādâmlär qabâğingiz käbi,
 46 Hâm müräbbälär dūdâğingiz käbi.
 47 Lağmân eşib tälä- tälä **sâçingiz**,
 48 Misli yâyib taşlâğandäy **sâçingiz**.
 49 Sâçdägi bärğäkdäyin kök bādiring,
 50 Hâm xınâ yänglğ pätincân âldiring.
 51 Tarvüzü qāvünni hêm serâb qiling,
 52 Xuddi âşıqlärni tilgändäy tiling.
 53 Hâr üzüm bòlsin dūrü mārçân käbi,
 54 Yâ mükärräm şe'r oqıb turgân läbi.
 55 Şäbnämikim äy Nilüfâr xâlidäy,

56 Tã'mi Âydin şe'rlärining bâlidäy.
 57 Tûrsä sâz sizning ğazâl yânglıĝ şarâb,
 58 Kirsä bâz bizning yûrâk yânglıĝ kâbâb.
 59 Âl ânârni dilni ezgândäy ezing,
 60 Şärbätini mäyni sùzgândäy sùzing,
 61 Bärçä ne'mât bir tãmânü şe'r sâz,
 62 Şe'r birlän bizni äyläng särfärâz.
 63 Öltirib äppâq sähärdän tâki şâm
 64 Bòlmäsin heç bâhsù şe'rxânlik tãmâm.
 65 Bù kâbi sùhbätgä çin döstlär ärä
 66 «Qılsä ärzir yüz Säidä cân fidâ».

67 Men bølây bir neçä hämrâhim bilän.
 68 Ölmäsü Âbdüllä, İbrâhim bilän.
 69 Bârgümüz yûtsäk äĝär âlbättä biz,
 70 Yoqsä siz izzätdäyü xızmätdä biz.
 71 Şâyüsüf âbkâşdä tângdän sùv täşir,
 72 Häm Bärât oqlâĝ tûtib yâygäy xamır.
 73 Çuçvârä tûkkäy Mühämmäd çökkäläb,
 74 Öt püdär Hüsnniddin özdän öpkäläb.
 75 Ne äcâb, küysä pätir, yânsä qâzân,
 76 Tändir âldidä Raûf, âşpâz - Âmân.
 77 «Hây» deb üf târtib Câmâl yelpir kâbâb,
 78 Tâpmäyin çavlini Âxuncân xunâb.
 79 Şù mähäldä bir lâtifä, şubhäsiz,
 80 Tòlqınü Änvärgä sòyläydür Äziz.
 81 Âqıbât mehmânxânä qâq yer bølür.
 82 Kättä dastûrxândä yâlgız şe'r bølür.
 83 Bir tãmândä siz päri ruxsârälär,
 84 Bir tãmândä biz ğarib beçârälär.
 85 Kim qâşin küydirĝänü döpünü kim,
 86 Bâş egärmiz yâlvârärmiz sizgä cim...

87 Xat yâzildi, endi biz âmäd täläb,
 88 Elçinin çaqqânligidä hämmä ğäp.
 89 Yölläsäk Ma'rûf Cälilni- äñçä bòş,
 90 Yâki Säyyârmi? Ù bòlmäs, laqqa ğòşt...
 91 Xoş, kim elçi? Hä, bilib işning kòzin,
 92 Elçi qıldik müllä «Müşüm»ning özin.
 93 Ùşläb âlmâqning sirä imkânı yoq,
 94 Çünki ù ketĝüvçi yer pâyâni yoq...
 95 Qâr yağar- âsmândä âqquşlär uçâr,
 96 Qâr yağar- âsmândän âq ùkpär tüşâr.
 97 Qâr yağar, qâr xat ilä xulläs kälâm,
 98 Bärçä ây qızlärĝä yölläymiz sâlâm.

HÄZİRGİ YAŞLAR (178)

- 1 Qari tãlgã sùyãb
- 2 İrgay äsãni,
- 3 Äqsãqãl sòrigã ästã yãnbãşlãr.
- 4 Xayãldãn òtkãzãr kãri dũnyãni:
- 5 «Eh, hãzırgi yãşlãr,
- 6 Hazırgi yãşlãr!»

- 7 Ù asr tengdãşı.
- 8 Bütün ùmr endi
- 9 Keçã kòrgãn tüşdãy kòzi áldidã,
- 10 Yigirmã yãşidã ämirni yengdi,
- 11 Vãdiygã sùv açdı òttiz áltidã.

- 12 Yãşligini eslãr,
- 13 Ùf tãrtãr sekin.
- 14 Sãlginã çimrilãr áq tüşgãn qãşlãr.
- 15 «Biz hãm yãş bòlgãnmiz bir mähãl,
- 16 Lekin
- 17 Bãşqaçãrãq çıqdı hãzırgi yãşlãr».

- 18 Ù kòlxoz tiklãdi,
- 19 Yãngi yùrt qurdi.
- 20 Basmãçigã qarşı át sùrdi òktãm.
- 21 Cãngù cãdãllãrning bãrini kòrdi.
- 22 Kòrdi açlıkni hãm,
- 23 Yùpùnlikni hãm.

- 24 «Bizgã xayãl edi,
- 25 Tüş edi faqat
- 26 Tòkin dastùrxãnù læzzãtli áşlãr.
- 27 Baxti bãyqıy bòlsin,
- 28 Ammã bũ cãnnãt
- 29 Qãdrin bilãrmikin hãzırgi yãşlãr!»

- 30 Kòz áldidãn òtãr qırq birinçi yıl,
- 31 Maskov bòsağasi,
- 32 Äççiq qahrãtãn.
- 33 Äğãr qulãtmãsã dãydi oq sãbil,
- 34 Berlindãn qaytãrdi bòlib qahrãmãn.

- 35 Eslãr, hãr yãn álãv,
- 36 Òt içrã dũnyã.
- 37 Mãcrùh gãvdãlãrù ùzilgãn bãşlãr...
- 38 «Yùrt tinç bòlsin,
- 39 Bir gãp bòlsã mãbãdã,
- 40 Bãrdãş berãrmikin

- 41 Hâzırgi yaşlär!»
- 42 Ûy-cây qilib berdi mänä, Tùrgüngä,
43 Tùrmüşgä çıqardi Nâziräsini.
44 Bùkùn esä òylär dârılfunüngä
45 Kirâlmäsdän qalgän nâbiräsini.
- 46 Dâmläsigä òzi bârsinmi sekin
47 Ordenläрни taqıb,
48 Âqılını başlâb...
49 «Kim bilädi deysiz, bôştâbrâqmikin,
50 Erkâtâyraqmikin hâzırgi yaşlär...»
- 51 Yänä der:
52 «Bôş qâlsäk tûnlär bôlib cäm
53 «Çârdârveş» oqırdik qurşâb tânçäni.
54 Bülär tänimäydi Hùvâydanı hăm,
55 Ertayû keç òylär kino, tantsanı.
56 Aqlı kirärmikin bülärning bir kùn,
57 Kim bilädi, qaçân quyulâ başlär!
58 Âğır kùn kôrmädi.
59 Bälki şuning- çün
60 Yengilraq ôsdimi hâzırgi yaşlär!»
- 61 Tâhirni hälitdän tinç qoymäs qızlär,
62 Yärim tündä qaytär ùygä hämişä,
63 «Ûnçä bôlmäsäk hăm ilmdä bizlär,
64 Ammâ küçli edi âdâb, ândişä.
65 Birävning qızıgä sâl qarâb qoysäk,
66 Bizlär âtälärdik şohù babâşlär
67 Bâ'zi kinolärmı bûzmâqdä andak,
68 Kâpäläk micâzraq hâzırgi yaşlär...»
69 Tòngıç oğlı ù kùn kızälâq kòrgän,
70 Nâmini Şarlôtta qoyıbdı, âcâb.
- 71 Òrtänçäsi tâğdä yürgäni yürgän,
72 Bâ'zân uç âydä bir kelmäydi yoqlâb.
73 Nâhât âtäsidän bôlsä âzizraq
74 Qaysidir tâğdägi qandäydir tâşlär...
75 «Bizning bârdi- keldi âdâtdän yırâq,
76 Bemehrraq ôsdi hâzırgi yaşlär...»
- 77 «Kiyimlär-çi...
78 Qızıq bülärning didi.
79 Âlä- çipâr kòyläk...
80 Nimäsi kòrkäm?
81 Râst äytsäm ùnçälik yâqmägän edi

- 82 Ätälärgä bizning çärm kämzül häm.
- 83 Bäynälminäl äytib, bäyrâq kôtärib
84 Kòçägä çıqqandä òktäm säfdâşlär,
84 Keksälär degändi yòldän qaytärib:
85 Negä şümlik qılär hâzirgi yaşlär?
- 86 Endi bülärgä häm här qalây ağır,
87 Zämân şitâbi tez, pärvâzi tikkä.
88 Keçä tili çıqqan Nârgizä oqır
89 Birinçi sinfdä matematika.
- 90 Bizlär häftiyäkdän başlägän edik,
91 Bülär iks bilän igrikdän başlär.
92 Dürüst, zehni òtkir, qadami tetik,
93 Özimizgä târtıdı hâzirgi yaşlär.
- 94 Ginäsi nâörin,
96 Qarilik qursin.
97 Bekâr yurmägändir tâğlärdä Òktäm,
98 Mänä keräk bòlsä Rüstämni kòrsin,
99 Bäläsıdän ä'lâ ciyän bòlsä häm.
- 101 Òzi qâtmäginä, nihâldäy hıpçä
102 Näri bårsä òttiz, òttiz bir yaşlär...
103 Fän dòktòri bòldi Maskovdä keçä...
104 Bälä çıqıb qâldi hâzirgi yaşlär.
- 105 Baxti bütün bòlsin,
106 Tâlei bekäm.
107 Şülärning bärliğı mening ıqbâlim».
108 Çâl kòz yaşın ärtär,
109 Şù pâyıt mening häm
110 Keläcäk yıllärgä uçdı xayâlim.
- 111 Zämânlär kelädir
112 Yänä äcâyib.
113 Bälki päydä bòlär sùn'iy quyâşlär.
114 Ù päytlär, kim bilsin,
115 Qarib- qartäyib,
116 Münkilläb qâlärmiz hâzirgi yaşlär.
- 117 Şündä keläcäkning bağlări ärä
118 Biz, yä'ni keksälär sùhbät qurgän çağ
119 Sòzlärmiz:
120 «Qarşı deb ätälgän sährä
121 Bizning qolimizdä bòlgän edi bağ.

122 Esingdämi Güzli,
 123 Zilzilälär-çi?
 124 Qaytä şähär qurgän qardâş- qurdâşlär...
 125 Biz yängi eradän bölgändik cärçi,
 126 Nimä häm köribdi hâzırgı yâşlär!

127 Qarä,
 128 Äq köyläkkä galstuk taqıb,
 129 Agregat yänidä tûrişär bülär.
 130 Biz işlädik qolni mäylärgä tıqıb,
 131 Endi rähätini körişär bülär.

132 Fändä inqılâbni biz qıldik ilk bär,
 133 İlk bär pârvâz qılğan bizning yöldâşlär.
 134 Kökni âbâd qıldik,
 135 Yerni häm gülzâr.
 136 Eh, hâzırgı yâşlär, hâzırgı yâşlär!»

1973

ÒZBEKİSTÂN (179)

Faxriyâ

1 Yûrtim,
 2 Seni yänä âldim qalâmgä
 3 Tòying, şâdiyânäng bähânä bòlib,
 4 Yänä kelib qonding tânggi misrâmgä
 5 Fälâk nisâr etgän dürdânä bòlib.
 6 Iqbâl peşânâmgä bitgän âşyânim-
 7 Òzbekistânim.

8 Tâleim bär ekän,
 9 Sengä hämnâfäs,
 10 Âtäşin quyâşing bilän yoğrildim.
 11 Yüz yıl ävväl emäs, yüz yıl sòng emäs,
 12 Tuğyânli asrdä sendä tuğıldim.
 13 Güllär sâçding men ilk başgän qadamgä
 14 Bağring mengä nûrli kâşânä bòlib.
 15 Cähân içrä mening tengsiz cähânim-
 16 Òzbekistânim.

17 Maqsäd mänzilidä dâvân âşgän dâm
 18 Yölçi häm bir toxtâb âlgândeک nâfäs,
 19 Mârzägäçä yetib bârgän dehqân häm
 20 Ârtgä bâqıb bir zûm qılğândeک häväs,
 21 Ellik bähâr körib häyât bağıdä
 22 Ûmr kâmâligä qol çòzib insân,
 23 Âltin dârvânâni çertgän çağıdä
 24 Särhisâb qılâdi ùmrin begûmân.

- 25 Bäsib ötgan yoli şundä ädämgä
 26 Tüyülädi ming bir pāğānā bōlib.
 27 Ming bir dāvān āşgān ālp pählāvānim-
 28 Özbekistānim.
- 29 Äsli ellik emäs, ellik ming yaşing,
 Keçmişing tarıxlār näriyāğidä.
 30 Tōmarisdek ānā Kayxısrav başın
 31 Qān tōlā sānāçgā sālgān çağidä,
 32 Spitomen kāmān tütib dastidä
 33 Mārāqandni saqlāb turgändä üzāq,
 34 Yāvni ädāştirib òlim daştidä
 35 Kōkrāk açib qah-qah ürgändä Şirāq,
 36 Hāli özbek emäs, lekin ālāmgä
 37 Māşhūr eding sāqu suğd ānā bōlib.
 38 İskändärni mäcrüh etgān kāmānim-
 39 Özbekistānim.
 40 Vāhşāt vādisidä keçdi asrlār
 41 Älcäbr üstādin tuqqunça yering.
 42 İlming yüksälgünçä Berūniy qadar,
 43 Tā Alişer qadar yetgünçä şe'ring,
 44 Häyrätgä sālgünçä fān ālāmini
 45 Farğāniy çıqargān anıq hisāblār...
 46 Tebrānsā ne äcāb Tāşkent zāmini,
 47 Bū yergä kōmilgān milliard kitāblār.
 48 Fārāngū hindū çin, irāq, äcāmgä
 49 Tārālding Älqānūn, Sāydānā bōlib.
 50 Būyüklār tān bergān būyüq dāstānim-
 51 Özbekistānim.
- 52 Ming bārā tiklāding, ming bār qulāding,
 53 Yāvlār qamçisidān çekkändä āzār-
 54 Älpāmiş sinrägi oğlān tilāding,
 55 Tilāding Göroğlı singāri sārdār.
 56 Sen hām gūllār terib ümid bağidān
 57 Tāle ārzūsidä tūzding ālyārlār.
 58 Ammā bōtālāring qonğırāğidān
 59 Çöllärdä tōkilib qāldi āh-zārlār.
 60 Ümring egiz bōldi āndūh ālāmgä
 61 Ärzülāring bāri āfsānā bōlib.
 62 Bārçinning köksidä qālgān armānim-
 63 Özbekistānim.
- 64 Zāmin dārdiçā bār bir āyāl dārdi,
 65 Äyning dāğı bālki ùning dāğidān.
 66 Fāryād ālāv bōlsā ālām yānārdi
 67 Şarqlık cūvānlāring çekkān āhidān.

- 68 Zebūnisā òtdi tǎnhā vā mǎhzūn
 69 Bāşidā òt bōlib malikā tāci.
 70 Tūn bōlib yāyilār Qoqāndā hār kūn
 71 Nādirābegimning qırqılğan sâçı.
 72 Äyâl!
 73 Tòrt devārdā kòmilding ğamgä,
 74 Ğazāllārdā faqat cānānā bōlib.
 75 Barnādek, Änbārdek dili sòzānim-
 76 Özbekistānim.
- 77 Häli sâkin tūmān çulğab bağrini
 78 Ğaflāt uyqusidā yātārdi ālām,
 79 Ümid qalāmidā «Quyâş şāhri»ni
 80 Häli yāzmāğāndi Kampanella hām.
 81 Nācāt kōzi bilān mağribgä bāqıb,
 82 Kōhnā Xārāzmdān yōl ālgān kār vân
 85 Yāvmūt sāhrāsida āylār ūlāqıb
 86 Maskov tūprāğigä yetgāndā āmān,
 87 Özbeklār toqıgān şāhi, gilāmğä
 88 Bāqqandā zāriflār häyrānā bōlib,
 89 Dōstlik ipāk yōli āçgān kār vānim-
 90 Özbekistānim.
- 91 Dārvāzāngni āçding ma’rifāt, fāngä,
 92 Sengä āşnā bōldi Pūşkin kābi zāt.
 93 Lekin baxtū iqbal kùlmādi sengä,
 94 Häli ālis edi sen kùtgān nācāt.
 95 Erk deyä ātālgān tābārrūk şāmğä
 96 İntilding bir ūmr pārvānā bōlib.
 97 Pārvānādek kuyib òrtāngān cānim-
 98 Özbekistānim.
- 99 Dārdingni kùylādi ānhārlāringdā
 100 Ğicirlāb āylāngān kōhnā çārxpālāk,
 101 Sān’ating mūnaqqaş devārlāringdā,
 102 Lekin ābādliging bōldi Hāpālāk.
 103 Pārilāring tūtqun bōlib hārāmğä,
 104 Ūluğ şairlāring devāna bōlib,
 105 Taqdir sāhrāsida zārū sār sānim-
 106 Özbekistānim.
- 107 Kōp ellārni kezdim, kōp yūrtlār kōrdim,
 108 Bir-biridān gōzāl, bir-biridān sāz.
 109 Lekin Şarqdā māş’āl çārāğān yūrtim
 110 Ālāmdā tengi yoq, òlkādūr mūmtāz.
 111 Būndā dōstlik kuyin āytūr hār çeçāk,
 112 Būndā baxtni qılūr hār bұлbul nāvā.

113 Dillärdägi äzäl başariy tiläk-
 114 Bùyük birädärlük gülşäni ärä
 115 Äsiyâxân değan sülûv sänämgä
 116 Ältin sepü atlas sözänä bölüb
 117 Kùlib turgän, yaruğ, münis mäkänim-
 118 Özbekistänim.

119 Yırâqdän eşitib surnäy âvâzin
 120 Kòçägä yugurgän bälä singäri,
 121 Men häm qolgä älib sibizğa sâzim
 122 Tòyinggä şaşärmän eldän ilgäri.
 123 Tiläk şü- qoşığım kättä bāyrāmgä
 124 Yetib bārsä kiçik tōyānā bölüb.
 125 Mening häm qālmāsdi dildä armānim,
 126 Ölkām, ānācānim, yūrāgim, cānim.-
 127 Özbekistänim.

DÒSTLÄRGÄ MÄKTÜB (180)

1 Bükün deräzämni açdimù sähär
 2 Yüzimgä ürüldi sālqın şābbādä.
 3 Xayālçān şivirlāb qızğımtir bārglār
 4 Küzäk hikāyasın sōylārdi bāğdä.

5 Äcāb, bir keçädä özgärmiş ālām,
 6 Bir keçädä bārlıq ālmış özgä tūs.
 7 İnsān ūmri kābi tezdır fāsl häm,
 8 Keçä yāz edi-kù, bükün, qarāng, kùz.

9 Men häm keçäginä òspirin edim,
 10 Ğurūrli tālābä edim, qaddı tik.
 11 Bizni häm çārlārdi küzäkdä terim,
 12 Ğurpāklāşib yūrib pahta terārdik.

13 Äq āydin dālālār, şıypān, ārāmgāh...
 14 Kòz āldimdän òtār hämmä, hämmäsi.
 15 Û dāmlār şükühin eslätđi nāgāh
 16 Deräzāmdän kirgän kùzning nāfāsi.

17 Qaydäsiz, qaydäsiz, mening dōstlārim,
 18 Sizni cān-cānimdän sāğındim bükün.
 19 Qaydäsiz, Änbārä, Şākirù Kārim,
 20 Qāydä tōrt dūgānā- yūzlāri gūlgūn?

21 Keçä emāsmidi ùl zāvqli küzäk,
 22 Qarāng-ä, şūnçä vāqt òtib ketibđi.
 23 Biz xayrlāşğān yıl tuğılgān gōdāk
 24 Būğün rāsä òn beş yāşğä yetibđi.

- 25 Bizlär dârilfünün âşyânidän
 26 Ûçirmä quşlärdek uçdik här tāmān.
 27 Här kim mākān tûtđi öz böstānidän,
 28 Bùgùn dāvrä özgä, özgädir dāvrān.
- 29 Här kim öz baxti, öz dârdi bilän bānd.
 30 Tûrmuş qāzānidä qaynāb yātāmiz.
 31 Kûni keça edik özimiz fârzänd,
 32 Bùgùn fârzändlārgä ānä, ātāmiz.
- 33 Mānä kûzāk keldi, yelläri sârin,
 34 Yāşlikdägi kâbi tinıq, beğubâr.
 35 Qaydä bōlsāngiz, ey qadrdānlārim,
 36 Tālābālik dāvrin eslāngiz bir bâr.
- 37 Yāngi dōstlär bilän dālāgä bārib,
 38 Hārdıq kûnlāridä pahta tergān ān
 39 Eslāb qoying āqşām çāng bōlib, hārib,
 40 Qoşıq äytib qaytgān çağımız xandān.
- 41 Äppāq dālālārgä zāvq bilän qarāng
 42 Şārifā termilib qarāgān kâbi.
 43 Bù çānāq- intilā-intilā ārāng
 44 Şāir bōlgān bittä dōstingiz qalbi.
- 45 Hānüz tälābāmiz, hānüz yāşmiz, bās,
 46 Şāvqu xayālātning bāndālārimiz.
 47 Dālāgä sâçilgān paxtalār emās,
 48 Bizning yāşlikdägi xandālārimiz.
- 49 Ey, mening dōstlārim, kirāmù mātłub,
 50 Yāşlikning òzidäy āziz, yāgānä.
 51 Sizni yādgä ālib yōllādim māktüb
 52 Kûzāk şābbādäsi bōldi bāhānä.
- 53 Tilāgim, bizlārgä baxtdek yōlıqqan
 54 İlk tūyğu, sevinçlär daim yār bōlsin.
 55 Ûmringiz biz ilk bār paxtagä çıqqan
 56 Òşā pāk fâsldek beğubâr bōlsin.

1974

İLTİCÂ (181)**[EY, HÄYÂT...] (181/1)**

- 1 Ey, häyât deyilgān mò'ciziy qudrät,
 2 Tiriklik ātālgān bùyük ibtidā!
 3 Ey, meni ālāmgä keltirgān qısmāt,
 4 Cānlār vālidäsi- ey, āliy māmā!

- 5 Çärxmisän- fäläkmi yâki tâbiät,
6 Şùkrânä äytürmän sengä ävvälâ!

[İNSÂN CİSMİN...] (181/2)

- 1 İnsân cismîn berib mengä bül sifät,
2 Keng âlämnî qılding kökrägingä câ.
3 Dilimgä his berding, başimgä fikrät,
4 Qulâğimgä âhäng, kòzingä ziyâ.
5 Sâlding qalbgä cânû cängä mühabbät,
6 Qolimgä sâz tütting, tilimgä nävâ.

[MENGÄ NÄSİB...] (181/3)

- 1 Mengä näsib etding şündäy mämläkät,
2 Mämläkätki âläm mülkidä tñnhâ.
3 Yäşämäqqa berding sâzginä mühlät,
4 Tarıx tirsägidän ümr etding atâ.
5 Şùkrânä äytäyin, bergil icâzät,
6 Zämânü mäkâning uçun bebähâ.

[MEN DÜNYÄGÄ...] (181/4)

- 1 Men dünyägä keldim- tääccüb hâlät-
2 Ôşâl İkki Büyüç Çeksizlik ärâ.
3 Bälki täsâdif bû, bälki zârürät,
4 Mengä näsib böldi bû dävürü ma'vâ.
5 Tegrämdä fazâviy çeksiz sükünät,
6 Ârtimdä mängülik, âldimdä baqâ.

[MEN YÄRÄLGÄN...] (181/5)

- 1 Men yärälgän mäkân emäsdür cännät,
2 Men tuğılgän zämân emäs pürsäfâ,
3 Bündä bârdır faqat küräş vâ mehnät,
4 Mäsläklär cängi bâr, bâr hirsû zākâ.
5 Nürü adälät bâr, zûlm vâ zûlmät,
6 Cäfâyü zähmät bâr, färâğat, säfâ...

[BÜNDÄ BÂR...] (181/6)

- 1 Bündä bâr qançâ irq vâ qançâ millät-
2 Bündä bâr yānmâ-yān nâdānlık, dāhâ.
3 Bündä bâr vāhşiylik vâ mādāniyät,
4 Oq-yâydän sāmāviy kemäğäçâ tâ.
5 Bû- yigirmänçi asr atälgän fursät,
6 Bû- kurrâi âläm deyilgän binâ.

[NE DÄVRÄNLÄR...] (181/7)

- 1 Ne dävranlär keçmiş qâldirib şührät,
2 Bärçäsigä şâhid bû qari dünyâ.
3 Üngä begânâdir tääccüb, häyrät,
4 Bû âcib zämândän vâlâdir ammâ,
5 Tarıx kòrgän emäs bû yānglığ sūr'at,

6 Bünçälär pərvāzni bilmāgān āslā.

[VAQT KELÄR...] (181/8)

1 Vaqt kelär, âlämdä ğālib haqıqat
2 Bir ölkä yārätgäy baxtiyār, yāktā.
3 Qandäy nām âlmäsin öşä cämiyät,
4 Ävlädlär oqırlär bizgä täsännā.
5 Çünki ùmrimizgä eş bōlib şiddät,
6 İnqılāb dāvrigä bōldik āşınā.

[EY, HÄYÄT...] (181/9)

1 Ey, häyät deyilgān mò'ciziy qudrät
2 Tiriklik atālgān bùyük ibtidā!
3 Ey, meni âlämgä keltirgān qısmät,
4 Cānlär vālidäsi- ey, āliy māmā!!
5 Qāşingdä tiz çökäy, bergil icāzat,
6 Şùkrānāmni äytib qılāy ilticā.

[TÄ BÜ DÄM...] (181/10)

1 Tā bü dām nimäki qılıbmān niyät,
2 Kōnglimdä tuġılmiş neki muddāā,
3 Qandäyki söräbmān sendān sādāt,
4 Bārçasini bekām qılding mūhāyyā.
5 Qāşingdä tiz çökäy, bergil icāzat,
6 Yālvārib qılāyin sengä ilticā.

[MENGÄ DİYÄR...] (181/11)

1 Mengä diyār berding, kōrkū lātāfāt,
2 Hüsñü mālāhātdä tengi yoq ā'lā,
3 Änä ölkām mening rāmzi sādāqat,
4 Dūrlär şādasidä dūrdānā gōyā.
5 Men ùni sevgānmān, cānim āl, faqat
6 Diyārim mehdän qılmāgin cūdā.

[MENGÄ MÄSLÄK...] (181/12)

1 Mengä mäsläk berding, hūr insāniyät
2 Äydin istıqbāli ùmrimgä ma'nā.
3 Bār ekān kōzdä nūr, tānimdä quvvät,
4 Öşäl e'tıqādim mengä rāhnāmā.
5 Rāzimān, mäyliğä, bārim āl, faqat
6 Yāruġ işānçimdän qılmāgin cūdā.

[MENGÄ SEVGİ...] (181/13)

1 Mengä sevgi berding, ùl āftāb täl'at
2 Dilimgä dārd sālđi hām bōldi şıfā,
3 Ù bāis mendä bār quvançı vā hasrät,
4 Ù bāis kōrārmān vāfā hām cāfā.
5 Māyli, öşä ötdä yānāyin, faqat
6 Meni mūhabbātdän qılmāgin cūdā

[MENGÄ DÖSTLÄR...] (181/14)

- 1 Mengä döstlär berding, döstlik-kù hikmät,
- 2 Tānhâlik dârdigä ù tānhâ dāvâ.
- 3 Âlämdä bâr bôlsä neki färâğat,
- 4 Ävvälâ döstimgä kôrûrmän rävâ.
- 5 Yürägimni âlgın, râzimän, faqat
- 6 Meni döstlärimdän qılmägin cüdâ

[MENGÄ QALÄM...] (181/15)

- 1 Mengä qaläm berding, mûnis şe'riyät
- 2 Hâyâtimni qıldı tölüg vä räsâ.
- 3 Kôzdän üyqu ketdi, tândin hâlâvât,
- 4 Lek câmi câm bôldi kônglimdä päydâ.
- 5 Cânü cähânimni âl, mäyli, faqat
- 6 Meni şe'r mehridän qılmägin cüdâ.

[ZÄMÂN KELÄR...] (181/16)

- 1 Zämân kelär bir kùn, ellär hâmcihât
- 2 Sâädät qasrini qılûrlär binâ.
- 3 Men hâm ôşâ kûngä bârûrmän âlbât
- 4 Qalämimni qilib qolimdä âsâ.
- 5 Îlticâ qılûrmän sengä, tâbiât,
- 6 Meni pâk niyâtdän âyirmä âslâ.

1974

VÄFÂ (182)**[GÄRÇİ YILLÄR...] (182/1)**

*Sâğingändä izläb bir nişân
Qabring tāmân men âlämän yöl.
Keltirärding mengä bir zämân,
Endi här çâğ men eltämân gül.*

Zûlfiya

- 1 - Gärçi yıllär çängi här negä qâdir,
- 2 Meni qılâlmâdi yâdingdän nâri.
- 3 Yänâ hüzûringdä tûribmân, şâir,
- 4 Qolimdä bir quçâq bâhâr gülläri.
- 5 Äcâb, qatrâ yâş yoq bû kùn kôzimdä,
- 6 Kôksimdä yoq zärrä âlämdän tûgûn.
- 7 Ğam emäs, şâdlik bâr qârâ kôzimdä,
- 8 Seni qutläğäni kelgänmân bûgûn.
- 9 Tâle kûlgändä hâm hicrân- bälâdä
- 10 Bâhâm kôrib sevinç, dârd- hasrâtimiz-
- 11 Qırq yıl ûmr kôrdik birgä dûnyâdä,
- 12 Bû kùn qırqqa töldi mûhabbâtimiz.
- 13 Biz qırq yıl yânmâ-yân, ârzûgä bändä,

- 14 Faqat säädätñi tarannüm etdik.
 15 Väfä deb ätälğan tüzä güşändä
 16 Özing ärzü qılğan künlärgä yetdik.
- 17 Mänä, sen cäningdän sevgän Vätänning,
 18 Täleing timsäli, älämdä mümtäz.
 19 Sämäviy kemälär, äzüing sening
 20 Lävüvärd kenglikkä qıldılär pärvüz.
- 21 Sen baxtlär vädiysi atäğan diyär,
 22 İkki deryä yüvgän ikki kâkilin-
 23 Bù küñ yetti iqlim maxxäniçä bär,
 24 Bù küñ ön beş küñlik äy kâbi tölün.
- 25 Hülkäring ilmdä dävänlär aşib,
 26 Bù küñ tählil qılär sening daftaring,
 27 Yigirmä birinçi asrgä şaşib,
 28 Betinim yügürär näbiräläring.
- 29 Qulâğımgä kelär köçä-köylärdän
 30 Qıyqırıp öynäğan bälälär säsi.
 31 Bülär- sen işängän vä sen küyläğan,
 32 Lek sen yetälmäğan zäfär meväsü.
- 33 Ğaläbäni qandäy ärzü qılärding!
 34 Ärzüläring edi dilinggä qanät.
 35 Sen qandäy quvânib täşğan bölärding-
 36 Yenggänin körsäyding ölimni häyät!
- 37 Şe'r bölüp tölärdi qalbinggä sening
 38 Mäydänlärdän äqqan müzäffär tuğlär...
 39 Häli sävimäğan qabringgä sening
 40 Zäfär salyütidän tøkildi çoğlär.
- 41 Tábärä ketmäqdä yâşlık yıraqlâb,
 42 Lähzä äram bilmäs hänüz dil sensiz.
 43 Här bähär kelgändä seni söräqlâb,
 44 Älämdä yäşäbmän öttiz yıl sensiz.
- 45 Ümrim bir ân sendän ayrü bölmädi,
 46 Säçlärimgä qondi tälä- tälä äq.
 47 Yıllär seni mendän yıraq qılmädi,
 48 Yıllär ikkimizni etdi yaqınraq.
- 49 Men seni heç qaçän yoqätgänim yoq,
 50 Däimä yänimdä näfäs äläsän.
 51 Açıq daftaringni qozğätgänim yoq,

- 52 Òyläymän, keçqurùn kelib qäläsän.
- 53 Täng seni üygätmäy men işgä bārib,
54 Keç bağdā sen uçùn üzāmān gilās.
55 Hār kùn üyimdāsān, lek işdān hārib
56 Nārigi xānādā yātibsān, xālās...
- 57 Ävāl sen oqıysān yāngi şe'r yāzsām,
58 Sengä äytdim sevinç ğamù ändühim.
59 Men özim qay mähāl qaydā bōlsā hām
60 Sen bilān bağlārdā sözlāşār rühim.
- 61 Visālgä aylāndi men uçùn hicrān,
62 Yādinggä şunçālār örgānib qāldim, -
63 Äziz cāning bilān tütäşdiyù cān,
64 Bālki men özim hām sen bōlib āldim.
- 65 Hāssās qalāmingni tüttdim qolimgä,
66 Sen bōlib kùylādim men cānù dildān.
67 Seni tirik dedim qızim, oğlimgä,
68 Yoqligingni dāim yāşirdim eldān.
- 69 Yüldüzlār çıqqandā hār keç fālākkā
70 Sening közlāring, deb kökkā qarāymän.
71 Kitābing vāraqlāb tānggāçā yākkā
72 Sātrlāring bilān özni òräymän.
- 73 Sen hānüz tūribsān òttiz beş yāşdā,
74 Òşāndāy ğayrätli, òşāndāy òktām.
75 Negä endi sendān bōlāyin başqa?
76 Öttizgä yetmāğān yāşdāmān men hām.
- 77 Şunçā üzaq bōlding, bās, endi yetār,
78 Bir lāhzā mendān āl tānhālik yūkin.
79 Bir lāhzā, şāirim, başingni kōtār,
80 Seni qutlāğāni kelgānmän büğün.
- 81 Änä, kōtārildi üfqdān quyāş,
82 Bù sensān, şù'lālār- zārrin qanāting.
83 Mengä qutluğ bōlsin vāfā vā bardāş,
84 Qutluğ bōlsin sengä yāngi hāyāting.

[MENİ, BÄRHÄYÄTSÄN...] (182/2)

Xalqqa äyting:

Men äslā òlgānim yoq!

Hämüd ÄLİMCÄN

- 1 - Meni, bārhäyātsān,
2 Deding, şāirām,

- 3 Yâruğ dūnyâdâgi
 4 Hâyâtîm òzing.
 5 Men ùni nâgâhân
 6 Târk aylâgân dâm
 7 Qâldirgân baytimù
 8 Bâyetim òzing.
 9 Äyrlîq qîsmâtdä
 10 Bâr ekân, netây,
 11 Lekin sen birlâmen,
 12 Meni yâr desâng.
 13 Ne uçùn âlämdân
 14 Yoq bôlib ketây,
 15 Meni òz yâningdä
 16 Dâim bâr desâng.
 17 Hâyâtdâmân,
 18 Faqat
 19 Cismdân xâli,
 20 Dūnyâni kòksimdä
 21 Sezib tûribmân.
 22 Fazâdä säyr etgân
 23 Kemâ misâli
 24 Bârlîq tegrâsidä
 25 Kezib yûribmân.
 26 Hâyâtîmni etmiş
 27 Mângù çârâğân
 28 Sening qalbingdâgi
 29 Äydn xayâllâr.
 30 Bevâfâ dūnyâdä
 31 Yâşâydi insân
 32 Bârlîgi tûfâyli
 33 Sendek âyâllâr.

 34 Keçdi tirik ùmrîm
 35 Şe'r bilân pâyvând.

 36 Hâyret kòzi bilân
 37 Atrafgâ baqdim.
 38 Gâhi pâstgâ tûşdim,
 39 Gâh çıqdim bäländ,
 40 Zârâfşan sùvidek
 41 Hâyqirib âqdim.
 42 Ammâ hâyâtîmning
 43 Pâk dûrdânâsi,
 44 Men tâpgân eng â'lâ
 45 Şe'rim,
 46 Gazâlim,
 47 Qalbîmning eng yûksäk

- 48 Şadiyânâsi
 49 Sen bôlding,
 50 Fâriştâm,
 51 Dâna gôzâlim!
 52 Yâdingdâmi, bizlâr
 53 İlk kôrişgân çağ?
 54 Bârlıq kônglimizdây
 55 Mûnâvvâr edi.
 56 Û âlâm,
 57 Û âsmân,
 58 Û yâşnâgân bağ
 59 Gôyâ baxtimgâ teng
 60 Mûyâssâr edi.
 61 Kûn- kûn emâs edi,
 62 Şe'r bâhsi ârâ
 63 Qoşâlâq şâm kâbi
 64 Yânmasâk âgâr
 65 Kôzlâringdây qârâ
 66 Keçâlârdân tâ
 67 Yûzlâringdây yâruğ
 68 Sûbhidâm qadar.
 69 Sòng...
 70 Bir kûn yâninggâ
 71 Şâşib kelârdim,
 72 Fûrsât toxtab qâldi
 73 Yöldâ nâgâhân.
 74 İntilib,
 75 İntilib
 76 Yetâlmây
 77 Dârdim-
 78 Dilgâ âqdi, gôyâ
 79 Bir piyâlâ qân.

 80 Sòng...
 81 Sen nâlâ qılding
 82 Sâçingni yâyib,
 83 Firûzâ tâmçilâr
 84 Âqdi yûzimgâ.
 85 Keyin...
 86 Hâmmâ nârsâ
 87 Bôldiyû ğâyib,
 88 Singib qâldi faqat
 89 Çehrâng kôzimgâ.
 89 Şâirâm!
 90 Sen bâis
 91 Hâyâtdâ qâldim!
 92 Cânim kiprigingdâ

- 93 Tùtdiyù mākān,
 94 Kòzingdā kòzlārim,
 95 Qalbingdā qalbim,
 96 Vùcùdingdā òzim
 97 Bòldim nāmâyān.
 98 Mening hām sāzimdir
 99 Qolingdāki sāz
 100 Mening hām izim bār
 101 Òtgān yòlingdā.
 102 Qoşıqlārim qıldı
 103 Ālāmgā pārvāz,
 104 Dastāvvāl cārānglāb
 105 Sening tilingdā.
 106 Şündān ikki ilhām
 107 Yār bòldi sengā,
 108 Qalbingdā sòylādi
 109 Hāmāhāng dillār.
 110 Şù bāis
 111 Dilrābā
 112 Nāzik şe'ringgā
 113 Quyildi
 114 Cāngāvār,
 115 Yāniq sātrlār.
 116 Hāssās şe'r tārāldi
 117 Kāināt bòylāb.
 118 Òndā nālāyù bāng,
 119 Erk āhāngi cām.
 120 Òtli qalbdān çıqqan
 121 Qoşıǵıng tinglāb,
 122 Òzbek āvāzini
 123 Tānidi ālām.
 124 Şāirām!
 125 Māş'aling
 126 Kòtārgin bālānd,
 127 Minglāb ānālārning
 128 Yürāgi sendā.
 129 Bir ùmr yārining
 130 Yādigā pāyvānd
 131 Mùnīs kelinçāklār
 132 Tilāgi sendā.
 133 Sen òtgān yòllārdā
 134 Çeçāklār qālsin,
 135 Sen kirgān xānālār bòlsin çārāǵān.
 136 Kòzlāringdān quyāş
 137 Şù'lālār ālsin,
 138 Yùldùzlārin sāçsin
 139 Başingdān āsmān

- 140 Tāring ming bùlbùldāy
 141 Tāşib säyräsin,
 142 Ğamù hasrätläрни
 143 Äylägin bärbäd.
 144 Sen şundäy yäyräki,
 145 Äläm yäyräsin,
 146 Äğär mening rühim
 147 Bòlsin desäng şäd.
 148 Bäländ uç,
 149 Älis uç
 150 Şe'riy sāmädä,
 151 Men uçun häm yäşä,
 152 Kùylä, şairäm!
 153 Özing äytgäningdek,
 154 Yârūğ dūnyädä
 155 Sen häyät ekänsän-
 156 Häyätmän men häm!

1975

ÛSTĀZ ĞAYRĀTIYGĀ (183)

- 1 Ne baxtkim, bizni ùstāz
 2 Bir zāmān aş'ārgä òrgätmiş,
 3 Nāfāsāt deb atālgān
 4 Ûl ācib āsrārgä òrgätmiş.
- 5 Qalām tūtğāndin ilk bār
 6 Bizni òrgätmiş sādāqatgä,
 7 Nāvāiy birlä Pūşkin,
 8 Sa'diyù Attārgä òrgätmiş.
- 9 Qadi yā bir hilāl gōyā
 10 Yıgıb ātrāfgä yùldùzlār
 11 Cilāyù nùr dārsin
 12 Ğumbāzi dāvvargä òrgätmiş.
- 13 Ne häyrät, häyrätāmüz-
 14 Quş bōlib uçsāk, bizim ùstāz
 15 «Lisānùt täyr» birlä
 16 «Häyrätül ābrārgä» ògrätmiş.
- 17 Kim òrgätmiş demāngkim,
 18 Ğayrātiy ùl; Xayriddin, Änvār,
 19 Tāmillä, Mätlübä, men,
 20 Tòlqinù Säyyārgä òrgätmiş.

1972-1975

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün***** [EY, MEN BİLGÄN...] (184)**

- 1 Ey, men bilgän,

2 Bilmägän dünyâ!
 3 Zärrädän tã Kâinât qadar,
 4 Häm ayân, häm tılsımât qadar
 5 Fikrât bâvâr qılmägän dünyâ!
 6 Men häm sendän
 7 Bir qısm bòlib,
 8 His, idrâk, cân ve cism bòlib
 9 Yärälibmän, yäşämäqdämän,
 10 Äqar ekän tiriklik- däryâ
 11 Hâyât bilän gâh tölqin ärä,
 12 Xayâl bilän gâh qırğâqdämän.
 13 Kùylämäqning şavqı häm-yäşäş,
 14 Öylämäqning zävqı häm-yäşäş,
 15 Qay biri çin hâyât- bilmäsmän,
 16 Elgä açdim quçaqlärimni,
 17 Yelgä saçdim xuş çaqlärimni,
 18 Lekin tungi qıynâqlärimni
 19 Heç kimsägä hädyä qılmäsmän.

1976

TİRİK SÄYYARÄLÄR (185)

1 Deräzämdän tüşgän tälä nür
 2 Sãmân yòli käbi tävlänür.

 3 Häyrätki, şù tälä nür ärä
 4 Ming-ming zärrä kezär âvârä
 5 Hâr bir zärrä bälki bir dünyâ,
 6 Ehtimâl, bir özgä säyyarä...

 7 Kòrib ne bâr öz taqdiridä,
 8 Bälki yäşär ming-ming kâinât.
 9 Heç äcäbmäs şulär biridä
 10 Mävcüd bòlsä täräqqiy, hâyât.

 11 İnsân-çi, döst tãpmâqni öyläb
 12 Tãnhâlikdän bû tãr dünyädä,
 13 Yüldüzlärgä kemälär yolläb,
 14 Cãnzât izlär çeksiz fäzädä.

 15 Bârdek yırâq tûrkümlär ärä
 16 Özi käbi âqıl bir hilqat,
 17 İnsân kòkkä bâqar dâimä,
 18 Tintüv qılär äsmänni faqat.

 19 Ammâ bilmäs, qılmäs täsävvür,
 20 Xayâligä keltirmäs başär,
 21 Özgä cãnzât bälki bòlib nür,
 22 Ähäng bòlib ù bilän yäşär.

23 Òzgä häyât bälki sâkin tûn
 24 Qamişlärning şavillâşidir.
 25 Tângâtärdä bälki lälägün
 26 Şäfaqlärning lâvillâşidir.

27 Hâcät emäs kökdän izlâmâq,
 28 Kemälärin qılmâq âvârä.
 29 Âdämzâding öz qalbıdâyâq
 30 Yâşâyâtir özgä säyyârä.

31 Fazâläarning qay bürçägigä
 32 Fikri bilän yetädir insân,
 33 Ammâ ne bâr öz yürägidä-
 34 Bilmäy ötib ketädir insân.

35 Û yâşâydi tılsımlär ärä,
 36 Hâr käşfiyât yängi märrädir.
 37 Ûning özi sirli bir dñnyâ,
 38 Dñnyâ esä faqat zärrädir.

39 Deräzämdän tüşgän tälä nür
 40 Sâmân yölü käbi tävlänür.

1976

BİZLÄR İŞLÄYÄPMİZ (186)

1 -Gäping bñlsä,
 2 Mendän toğriçä sörä,
 3 Mikrofòningni qoy, muxbir ùkacân!
 4 Men ùçùn temirgä sözläşdän körä,
 5 Ertädän keçgäçä yer çäpgän âsân.
 6 Bizning işimizni «sahâvât» deding,
 7 «Dälä pälvânläri» atading bizni.
 8 Bñnçä bäländpärvâz sözlämäs edin,
 9 Bilsäyding kònglimiz, âdätimizni.
 10 Bizgä toğri kelmäs «çävändâz» sözi,
 11 «Cânbaşlär» degäning erişrâq bir âz.
 12 «Zäfär märräsini quçmâq» ne, özi?
 13 Bizlär işläyâpmiz,
 14 Bñ - mehnät, xâlâs.

15 Toğri,
 16 Biz kòplärdän ertä türämiz,
 17 Başqalärdän körä yätämiz keçrâq.
 18 Yâzù qış dälädä « cävân ùrämiz»-
 19 Sening sòzing bilän äytgändä-
 20 Birâq,

- 21 Paxtakâr kâsbining şâh-bûtâğı yoq,
 22 Faqat mehnâtimiz sâl ôzigâ xâs.
 23 Qol qadâğı bâr-ù, iş âdâğı yoq.
 24 Bizlâr işlâyâpmiz,
 25 Bù- mehnât, xâlâs.
- 26 Kâsbning ònğayi yoq,
 27 İşning âsânı,
 28 Bâyt bâr:
 29 Mâşaqqatsiz bôlmâydi hûnâr.
 30 Kimning şirin bôlsâ âgârdâ cânı,
 31 Hâr bir kâsb kòzigâ mùşkûl kòrinâr.
 32 Tiriklik degânning ôzi bôlmâydi,
 33 Rızq âsmândân tûşmâs çekib yâtsâng nâs.
- 34 Âzrâq cân kâyitsâ, âdâm òlmâydi,
 35 Bizlâr işlâyâpmiz,
 36 Bù - mehnât, xâlâs.
 37
- 38 «Bâbâdehqân» emâs,
 39 biz âddiy dehqân,
 40 Şûning ûçûn gâpning toğrisi ma'qul.
 41 "Paxta ışıqı" deding
 42 Bù işqmâs işân,
 43 «Paxta cânânâmâs, gûl hâm emâs ûl.
 44 Û peşânâ teri,
 45 mâşaqqat,
 46 âzâr,
 47 Yelkâdâgi yûk ù - bizlârgâ merâs.
 48 Âsâlâri ûçûn «bâlli» nâ darkâr?-
 49 Bizlâr işlâyâpmiz,
 50 Bù -mehnât, xâlâs.
- 51 Dälâ xayâlingdâ bâlki sâf hâvâ,
 52 Faqat tınıq sùvdir,
 53 Kòm-kòk mäysâ òt.
 54 Yoq,
 55 bündä
 56 texnika, ilm bâr,
 57 kimyâ,
 58 Paxtazâr hâm bûgûn kâttâkân zavod.
 59 Biz hâm,
 60 òylâb kòrsâ,
 61 raboçiy âdâm,
 62 Engil mây,
 63 kòngildâ môtôrgâ ıxlâs,
 64 Lekin biz xursândmiz şûnisigâ hâm,

- 65 Bizlär işläyâpmiz,
66 Bù - mehnät, xâlâs.
- 67 Fân-kù, öz yòligä,
68 Paxtagä tùyğu,
69 İlmi ğayb degändek,
70 Sezgi hām kerāk.
71 Bir kùn ertä eksäng,
72 ertä bølär-ù,
73 Bir kùn keç qadäsäng,
74 keç qâlding, demäk.
75 Temirçidän emäs, dehqândän çıqqan
76 bû maqâl:
77 temirni qızığıdä bäs.
78 Kòzimiz örgängän,
79 Yüräk çınıqqan,
80 Bizlär işläyâpmiz,
81 Bù - mehnät, xâlâs.
- 82 «Çâpıq ğâştı» deding,
83 eh, bû ne rāhāt,
84 Bilmaq bòlsäng, sezmāq bòlsäng, ne hüzür,
85 Kùn bòi demāymän,
86 bir-ikki sâät
87 Lâlaqızğaldâqning âftâbidä tûr.
88 Bù iş
89 «pòlät âtni mağrûr sùriş»mäs,
90 Râst ğäpni äytäver,
91 Üyältirmäs râst.
92 Dälädä çäng yùtiş «câvlân ùriş»mäs,
93 Bizlär işläyâpmiz,
94 Bù - mehnät, xâlâs.
- 95 Gazetdä şe'ringni oqıdim ù kùn,
96 Sùvçi toğrisidä bitibsän «âş'âr».
97 Täsirläbsän:
98 sùvçi âppâq- âydin tûn
99 Sùv bòi yârin
100 Kùtâr intizâr.
101 Bir keçä kòrsäyding sùvçi zähmätin,
102 Aynı händäläkkä qılmäding qıyäs.
103 Tärk etib sähärgi uyqu läzzätin,
104 Bizlär işläyâpmiz,
105 Bù - mehnät, xâlâs.
- 106 «Ülkän mäcbûriyät»,
107 «ähdü päymänlär»-

- 108 Dehqân sòzimäs,-
 109 biz kòkräk kermäymiz,
 110 Hisâb-kitâblidir bizning planlär,
 111 Kòzimiz yetmäsä, va'dä bermäymiz.
- 112 Här bir recämizdä
 113 Täcribä,
 114 häyât,
 115 Här sòzimizdä bär bir ilmiy äsäs.
 116 Qılmâqdä emäsmiz
 117 «äfsânä bünyard»,
 118 Bizlär işläyâpmiz,
 119 Bù - mehnät, xâlâs.
- 120 Çigitning näviyü
 121 Tùprâq kùçidän
 122 Täğning qârigäçä hisâbdä,
 123 birâq
 124 Täbiätdä iş kòp bizlär kùtmägän,
 125 Paxtaning dòstidän dùşmâni kòprâq.
 126 Qurt tüşsä,
 127 qol bilän terämiz bä'zän,
 128 Qaytädän ekämiz
 129 döl ürsä paqqâs.
 130 Täläşib, kelişib
 131 täbiät bilän,
 132 Bizlär işläyâpmiz,
 133 Bù - mehnät, xâlâs.
- 134 Bä'zän yänqlişämiz,
 135 biz hām insānmiz,
 136 Xatâ - tōnnalārni nābūd etādi.
 137 Mäclisdägi gäplär, misāli bigiz,
 138 Sùyäk- sùyäklärdän òtib ketādi.
 139 Çidäymiz.
 140 Ätädän qālgān māl emäs,
 141 Òz mülkimiz uçun
 142 bärçä ehtirās.
- 143 Gāp bār:
 144 āt tepkisin āt kòtārār, bās,
 145 Bizlär işläyâpmiz,
 146 Bù - mehnät, xâlâs.
- 147 Terimni äytmäymän,
 148 ärtiqçādir gāp,
 149 Kùzdä kelsāng, òzing kòrāsān, ùkām.
 150 Rāislär üyigä bārmās häftäläb,

- 151 Yigirmä tòrt sâät
 152 sekretargä kâm.
 153 Terim hãm mãşaqqat,
 154 hãm quvânç,
 155 tâşviş,
 156 Paxta dâim birdek
 157 açilmäs qıyğâs.
 158 Bâri bir,
 159 terim hãm òzimizning iş,
 160 Bizlär işläyâpmiz,
 161 Bù - mehnät, xâlâs.
- 161 Hâr bir mãşaqqatning
 162 râhâti hãm bâr,
 163 Hâr kòşış bir quvânç
 164 hâdyä etädi.
- 165 Kòpkäridä âtni qamçilâb bir bâr
 166 «Häyt» desäng, ğubâring çıqıb ketädi.
 167 Tùrmüşimiz kòrib tùribsän, mänä,
 168 Ketmäs dâvlätimiz- fe'limizgä mäs.
 169 Bùngä bâis,
 170 tâkrâr äytämän yänä:
 171 Bizlär işläyâpmiz,
 172 Bù - mehnät, xâlâs.
- 173 Hä, biz işläyâpmiz,
 174 çünki bù mehnät
 175 Òzbek şùhrätigä şùhrät qoşadi.
 176 Yùrtning ğaznäsigä
 177 bizning bäräkät
 178 Carağ-carağ altın bòlib tüşädi.
 179 Älämdä bârmi heç
 180 bûnaqa färah!
 181 Lekin yaşâyâpmiz beäyyühännâs.
 182 Häyât- cännät emäs,
 183 iş- emäs dòzax,
 184 Bizlär işläyâpmiz,
 185 Bù - mehnät, xâlâs.
- 186 Kämimiz yoq,
 187 ùygä kelgändä mehmân,
 188 Bittä qoy sòyişgä yetär qurbimiz.
 189 Faqat tilägimiz- el bòlsin âmân,
 190 Ämân bòlsin dâim
 191 âtä yùrtimiz.

192 Sengä äytädigän gäpim şù,
 193 ükäm:
 194 Cımcımä gäpni qoy,
 195 toğrisini yâz.
 196 Tâki kòrsin,
 197 bilsin,
 198 ängläsin âläm,
 199 Bizlär işläyäpmiz,
 200 Bù - mehnät, xâlâs.

1975-1976

ATÄ TİLÄGİ (187)

1 Tääccüb, deymän-ù yâqa tütämän,
 2 Mürğak bälä edim keçä-kù òzim.
 3 Bùgùn qaräbsizki, men häm âtämän,
 4 Mening häm oğlim bâr,- ümid yùldüzim.

5 Qalbim ùrmäkdä şù müştdek yüräkdä,
 6 Yängidän òsmäkdä kiçkinä cismim.
 7 Demäkki, häyâtım dävâm etmäkdä,
 8 Demäkki, âlämdä qalmäkdä ismim.

9 Nimä bâr men uçùn üningdek äziz? -
 10 Arzir bir sòzigä cân fidâ etsäm.
 11 Cähângä nimäki bòlsä eng läziz,
 12 Faqat üning uçùn mùhäyyâ etsäm.

13 Kiprigigä zärrä qonmäsä qayğù,
 14 Baxti kâmil bòlsä, tâlei bekäm.
 15 Kòrsä men kòrmägän şädlikläрни ù,
 16 Yetsä men yetmägän niyätlärgä häm.
 17 Ammâ ù bir ùmr bòlmây âşınâ
 18 Tiriklik degänning zähmät, dârdigä,
 19 Bilä âlärmikin nâdir bù dünyâ,
 20 Yetä âlärmikin häyât qadrigä?!

21 Oğlim, ey, ümidim bağıdâ nihâl,
 22 Yâruğ peşânängni òpib siläymän.
 23 Şù äziz başınggä eng nùrli xayâl,
 24 Qalbinggä en tâza hislär tiläymän.

25 Ùlgayärsän, yigit bòlärsän bir kùn,
 26 Ârtä qâlär yâşlık, òyin, ermäklär.
 27 Âlämni yelkädä kòtärmâq uçùn
 28 Dünüğä kelädi, bilsäng, erkäklär.

29 Ertängi kùningni òyläb şù päytdän
 30 Bârlıqni quvânçım bilän òräymän.

- 31 Seni mengä bergän bñ täbiätdän
 32 Sening yüräginggä äläv söräymän.
- 33 Mäyli, müşköl bölsin sen tänlägän yöl,
 34 Täle häm, mäyigä, kelmäsin äsän.
 35 Faqat ädäm qadri bilär ädäm böl,
 36 Böl insän dardini bilgüvçi insän!...

1976

ZÄNGÄRİ ŞÜ'LÄLÄR (188)

- 1 Sâkin kûz âyläri şähärdä
 2 Naqadar sölîmdir keçälär.
 3 Qandäydir sehr bär qamärdä,
 4 Kòk bilän sözläşär kòçälär.
- 5 Men öşä sehrni his etib,
 6 Sükünät bağridä kezämän.
 7 Yüldüzlär ertägin eşitib,
 8 Özimni kòklärdä sezämän.
- 9 Häm mäyâq âsüda, âsüda,
 10 Kòçädä kòrinmäs bir cânzât.
 11 Gøyâki ädämlär üyqudä,
 12 Gøyâki bärlikdä yoq häyât.
- 13 Hâlbüki, kòçälär çärâğân.
 14 Hâlbüki, dərçälär saçär nür.
 15 Üygäqdir hər dil, hər xânädân,
 16 Bedärdir xayâlü täsävvür.
- 17 Äqadir ädämlär kòzigä
 18 «Zängäri ekran»ning şü'läsi.
 19 Bärçäni bänd etmiş özigä
 20 Bòrining quyânni quvläşi.
- 21 Kòçädä sükünät, sükünät,
 22 Üylärdä häyâcân, häyâcân.
 23 Ön älti qısmli uqubät
 24 Asäbni ärrälär beâmân.
- 25 Tügämäs kättälär bərdäşi,
 26 Gødäklär qarämäs ävqatgä.
 27 Oq tegib yıqılär qorbäşi,
 28 Ştirlits çäp berär äfätgä.
- 29 Bir yigit özgäning bağridän
 30 Qaytgän yâr läbini sörädi.
 31 Ötişib qoğırçâq baxridän,

- 32 Bù hâlni qızçâlär kòrädi.
 33 Hâr kùn şù,
 34 Biz âqşâm çòkkändän
 35 Bù cādù qâşigä çökämiz,
 36 Tüyğulär âqadi ekrandän,
 37 Kùlämiz, kòzyaşlär tøkämiz.
- 38 Men bûgùn dùyñaning yüzigä
 39 Bir qarab qoymaqni istädim.
 40 Arıqlär, güllärning özigä
 41 Termùlib tòymaqni istädim.
- 42 Yelkämgä yùldùzlär yâğadir.
 43 Bârlıkdä bir äcib tarâvat.
 44 Fäläkdän kòksimgä âqadir
 45 Bir sâlıqn, bir tâtli hâlâvât.
- 46 Men tãnhâ kezämän kòçädä,
 47 Sùkùnät özigä çârläydi.
 48 Bârlıq cim,
 49 Hâr bittä dârçädä
 50 Zängâri şù'lälär pârläydi.

1976

İSTÄK (189)

- 1 İsmi ne ùl quşnikim,
 2 nâ cismi bâr, nâ cânı bâr,
 3 İzlä, tâp, ne bağkim ùl,
 4 nâ hâddi, nâ pâyâni bâr.
- 5 Sây nekim ùl, bølğay ùndä
 6 nâ qarârù, nâ kânâr,
 7 Sùv ne ùl, qânmaqning ùngä
 8 nâ ilâc, imkânı bâr.
- 9 Tâğ nâdirkim, çoqqısını
 10 heç kişi zäbt etmägän,
 11 Tirmäşib yâtquvçi elning
 12 nâ sãnâq, nâ sâni bâr.
- 13 Arğumâq nekim, ùning bâr
 14 nâ cilâv, nâ cäbduğı,
 15 Ändälib nekim, ùning
 16 hâr dildä bir âşyâni bâr.
- 17 Kâmrânlik ùngä yetmäk,
 18 yetmägän armân bilân

19 Kim, mùvəşşax bitdi Erkin,
 20 Kònglidä armâni bâr.
 1976

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

ÂNÄ TİLİM ÒLMÄYDİ (190)

1 Nâtiq dedi:
 2 «Taqrir şul,
 3 Bù cāhāniy irādä.
 4 Tillār yoqālūr bütkül,
 5 Bir til qālūr dūnyādä».

6 «Ey vāiz, pāstgä tūşgin,
 7 Bù gāp çıqdi qayerdān!»
 8 Nāvāiy bilān Pūşkin
 9 Tūrib keldi qabrdān.

10 Kim darğazāb,
 11 Kim hāyrān,
 12 Çıqıb keldilār qatār;
 13 Dante,
 14 Şiller
 15 və Bayron,
 16 Firdavsiy,
 17 Bal'zak,
 18 Tagor.
 19 «Vä'zingni qoy, birādār,
 20 Sen äytgānning bōlmäydi».
 21 Bārça dedi bārābār:
 22 «Ānä tilim òlmäydi».

23 -Hey, bù qandāy aqıdä!-
 24 Qolidä tēbārrük cām,
 25 Gōzāl fārsiy haqıdä
 26 Rübāiy äytdi Xayyām.

27 Ehtirāsli, âtäşdil
 28 Berānje sòrdi nālān:
 29 -Nāhātki, fārāngi til
 30 Yoqālgūsi bir zāmān!

31 Neruda, Lorka tūrdi
 32 Servantesning yānigä:
 33 -Kim qasd etib tıǵ ūrdi
 34 Ānä tilim cānigä!

35 Füzūliy yāndi:
 36 -Āzar

- 37 Tili gùldek sòlmäydi.
 38 Bärçä dedi bäräbär:
 39 «Änä tilim òlmäydi».
- 40 Kämäläkke rängä-räng
 41 Bòlsin deb sän'ät, tillär,
 42 Asrlärçä qıldik cäng,
 43 Armân qıldik ming yıllär.
- 44 Beqadr bòlsä, nähät,
 45 Tillärdägi tärävät!
 46 Yoqaldi bû kùn, häyhät,
 47 Qabrlärdä hälävät!
- 48 «Faust» yändi gürilläb,
 49 «Hamsa» òtgä tütäşdi.
 50 Bir sädä cähân böyläb
 51 Täräldi, tağlär aşdı.
- 52 Bû sädä yängärär hämân,
 53 Sirä adä bòlmäydi.
 54 Äläm äytär:
 55 Heç qaçân
 56 Änä tilim òlmäydi!

1976

TİLÄK (191)

- 1 Sahiylikni ädät qılgän bòlsä kim,
 2 Elgä sağgän bòlsä bärini daim,
 3 Himmäti bär bələ tūrib, ilāhim,
 4 Qolidän dāvlāti ketmäsin ūning.
- 5 Kim ūmridä sirä bilmägän tinim,
 6 Mehnätsiz bir lāhzä tūrālmägän cim,
 7 Ğayrāti bär bələ tūrib, ilāhim,
 8 Belidän kùvvāti ketmäsin ūning.
- 9 Bir işgä qasd qilib şair yā ālim,
 10 Xayāl sūrib - keyin ne bōlūr hālim-
 11 Qudrāti bär bələ tūrib, ilāhim,
 12 Dilidän cūr'āti ketmäsin ūning.

1976

TÄNGRİ VÄ YÄMAQÇI (192)

- 1 Yämaqçı tängriğä derkän tinmäyin:
 2 - Ey hüdā!
 3 Mengä häm bir qayrilib bāq!
 4 Çarığing sòkilsä, tikib beräyin,

5 Kävüşing teşilsä,
6 Säläyin yämäq.

7 Tängri debdi bir kùn:
8 - Äl bāqıy ùmr,
9 Färiştä bølürsän!
10 - Ey, qoy, keräkmäs!
11 Ùmr bermä mengä, ber äzrâq kòmir,
12 Ùstigä bir çetän
13 Yäntâq bòlsä, bäs.

14 Tängri debdi:
15 -Tùn-kùn säcdälär qılıb
16 Şüngämidi çekkän nälâyü âhing?
17 Nimä qılär eding mengä sığınıb,
18 Äsli
19 Ärävākâş ekän
20 İlâhing.

1976

YAŞ ŞAİRLÄRGÄ (193)

"Äh, sening yaşlıging mendä bòlsäydi..."

Hämid Ğulâm

1 Kättä şaïrlärgä qılmängiz häväs,
2 Sizgä häväs qılsın kättä şaïrlär.
3 Çünki şe'r baxtigä ùstâzlär emäs,
4 Mùyässär bølädi kòprâq şägirdlär.

5 Häli yâşsız,
6 Häli şe'ringiz ğora,
7 Elning nâzäridän häli yıraqsız,
8 Lekin
9 yùrtgä mäşhür şaïrdän kòrä,
10 Bilingki, yüz çändän siz şaïrrâqsız.

11 Şe'r sizgä häväsdir,
12 Häli emäs iş.
13 Siz, şe'rgä sidqıdil kòngil bergänlär.
14 Äv çağı özini qılmäy nāmâyış,
15 Pänädä bølädi dâim mergänlär.

16 Tānhâlik- şaïrgä dil ehtiyâci,
17 Xayâlgä âşnâlik- bùyük baxtingiz.
18 Qongäç başingizgä şùhrät gùltâci,
19 Tâşbeh izlämäqqa qâlmäs vaqtingiz.

20 Ù päyt kòp bølädi hämdämü còrä,
21 Äbrü, märtäbädä yüksäk bøläsiz.

- 22 Siz ùndä dăftărù qalämdän kòrä,
23 Mäclislärgä kòprâq keräk bøläsiz.
- 24 Qayergä bärmängiz, änä şair, deb
25 El kùzätär hăr bir qadamingizni,
26 Siz insân qalbini òrgänmäq qalıb,
27 Òrgänä başlâydi ädämlär sizni.
- 28 Bir kùn ämädingiz kelsä ne äcäb,
29 (Ämäd degäni hăm bär-kù dünyädä)
30 Dänişmänd ädämlär äytär:
31 Bù ne gäp,
32 Nähât, şündäy ädäm yürsä piyädä!
- 33 Ämäldâr bøläsiz,
34 Kùrsingiz bäländ,
35 Xızmätingiz qılär maşına hăr kùn.
36 Tängdä älib ketib mağzingiz bilän,
37 Pòçăgingiz täşläb ketär keçqurùn.
- 38 Bir märtä tüşgänsiz elning kòzigä,
39 Endi kòzdän nări ketmäysiz bir däm.
40 Faxriy a'zâ qılär sizni òzigä
41 Kälämüştütärlär cämmiyäti hăm.
- 42 Beârâm quşlärdek siz ücib- qonib,
43 Hây'atdän hây'atgä pərvāz etäsiz.
44 Tünlär şe'r qalämin ähistä yònib,
45 Ertängi mäclisgä ddklad bitäsiz.
- 46 Sizdä hăr närsä bär,
47 Yoq sizdä yoğı,
48 Yetgänsiz, hăr qaläy, tilägingizgä.
49 Lekin yāzilmāgān şe'rlärning çoğı
50 Kùl bòlib tòkilär yürägingizgä.
- 51 Bir kùn tängdä
52 Äppâq sâçingiz täräb,
53 Dilingiz şägirdlik vaqtin qomsäydi.
54 Äytäsiz häväskâr òsmirgä qaräb:
55 «Äh, sening yāşlıging mendä bòlsäydi.»
- 56 Kättä şairlärgä siz qilmäng häväs,
57 Sizgä häväs qılsin kättä şairlär.
59 Çünki şe'r baxtigä üstāzlär emäs,
60 Mùyässär bølädi kòprâq şägirdlär.

BÂNG ÛRÎNG (194)

- 1 Bâng ùring
 2 hămmâni
 3 ùyğâting,
 4 Bâng ùring,
 5 şâhârù
 6 qışlâqdâ.
- 7 Hâyâcân
 8 kôtâring
 9 tòp âting,
- 10 Òt ketdi,
 11 hămmâyâq
 12 yânmâqdâ,
 13 Âvâzlâr bâriçâ
 14 baqıring,
- 15 Âdâmlâr!
 16 Yâ hâyât,
 17 yâ mămât!
 18 Sim qaqing!
 19 Nol' birnı çaqıring:
 20 Yâğın, deng,
 21 keräk, deng,
 22 tez nâcât!
- 23 Dâd sâling,
 24 ne keçâr hâlimiz,
 25 Âlämdân
 26 cânımız
 27 qıynâqdâ.
- 28 Âlämdä
 29 tâpilmäs
 30 mâlimiz-
 31 Vaqtimiz
 32 yânmâqdâ,
 33 yânmâqdâ.
- 34 Òrmânlâr
 35 yânsä-kù,
 36 çâpâmiz,
 37 Tinmäymiz,
 38 örtänsä
 39 hirmânlâr.

- 40 Çârâni
 41 qayerdân
 42 tâpâmiz

 43 Ûmrgä
 44 öt ketsä,
 45 insânlär!

 46 Û yânär,
 47 biz mäclis
 48 qılämiz,
 49 Tämäki tütüni
 50 dimâqdä.
 51 Şû tütün
 52 içidä,
 53 bilämiz,

 54 Baxtimiz
 55 yânmaqdä
 56 yânmaqdä.

 57 Bir yändä
 58 biz tâpib
 59 ùlgürmäy
 60 Ming- mingläb
 61 sävâlgä
 62 cävâblär.

 63 Hättä biz
 64 vărâqläb häm kòrmäy,
 65 Cävändä
 66 yânmaqdä
 67 kitâblär.

 68 Keçägi
 69 äyşdän baş
 70 zirilläb,

 71 Òrindä
 72 yâtibmiz,
 73 bir yâqdä.

 74 Stolning
 75 üstidä,
 76 gürilläb,
 77 İcädü
 78 kâşfiyât

79 yānmāqdā.

80 Raygazdā

81 eṣikkā

82 bitilgān:

83 «Bir uçqun-

84 dāhṣātning

85 sābābı!»

86 Şù yerdā

87 pārtlāṣgā

88 yetilgān,

89 Yānmāqdā

90 insānning

91 āsābi.

92 Keçälär,

93 kòçälär

94 çärāğān,

95 Yāzùvlär

96 elektron

97 çirāqdā.

98 Òt bilān

99 òynāṣmāng,

100 òt yāmān,

101

102 Äslidā

103 bù dūnyā

104 yānmāqdā.

105 Biz esā

106 qılùrmiz

107 tāmāṣā,

108 Ğāv qoymāy

109 yāğınning

110 yòligā.

111 Kim berib

112 qoyibdi

113 bepārvā

114 Gùgùrtni

115 bālälär

116 qoligā.

117 Bång ùring,
 118 hãmmäni
 119 çaqiring,
 120 Bång ùring,
 121 şähärü
 122 qışlâqdä.

123 Ävâzlär
 124 bâriçä
 125 baqiring,
 126
 127 Òt ketdi,
 128 hãmmâyâq yânmâqdä.
 129 Ädämlär,
 130 ùyqudän
 131 ùygâning,
 132 Şaşiling,
 133 qıdiring
 134 tez necât.

135 Cãn kùysin,
 136 qalb yânsin,
 137 siz yâning,
 138
 139 Tâ yârib
 141 ketmäsin
 142 bû häyât.

1977

YALĞIZLIK İSTÄĞİ (195)

1 «Meni yâlgız qoying, döstlärim,
 2 Çärçägänmän,
 3 ârâm âläyin.
 4 Bùgùn mengä keräkmäs heç kim,
 5 Özim bilän yâlgız qäläyin.

6 İstämäymän,
 7 bezâvta qılmäng,
 8 Mensiz òtsin bughünçä gürüng.
 9 Bir kùnginä qâşimgä kelmäng,
 10 Bir kùnginä çaqırmây turing.

11 Tâlıqqanmän tekkündek cângä
 12 Ûlfät, tøyü tâmâşälärdän.
 13 Çärçägänmän, meni mehmângä
 14 Çaırguvçı âşinälärdän.

- 15 Keräk emäs mengä bû färäh,
 16 Bû kûn mengä keräkmäs şarâb.
 17 Döstlär ärâ kôtärib qadäh,
 18 Şe'r oqış hām men uçûn äzâb.
- 19 Qoying,
 20 bûgûn qälây gäştäkdän,
 21 Bòlâlmäsmän siz bilän birgä.
 22 Bäri bir men yäyräb yüräkdän,
 23 Kùlâlmäsmän siz bilän birgä.
- 24 Bûgûn mengä sùkùnät keräk,
 25 Sùkùnätki, yoqlık qadar tınç.
 26 Faqat cimlik tiläydi yüräk,
 27 Sizdän bûgûn birginä ötinç:
- 28 Yâlgız qoying meni, döstlärim,
 29 Çärçägänmän,
 30 ârām äläyin.
 31 Bûgûn mengä keräkmäs heç kim,
 32 Özim bilän yâlgız qäläyin».
- 33 Ey döstlärim,
 34 bir zämân kelib,
 35 Şündäy sözlär uçsä läbimdän,
 36 Siz işänmäng säddälik qilib,
 37 Çıqqan bòlmäs bû söz qalbimdän.
- 38 Yür, deng, meni öşändäy dämdä,
 39 Qulâq sâlmäng, sözlärim yâlgân.
 40 Yâlvärsäm-dä,
 41 färyäd qılsäm-dä,
 42 Yâlgız qoymäng meni heç qaçân.
- 43 Tâki heç vaqt eşikkä tñnhâ
 44 Termùlmäsin mä'yüs kòzlärim.
 45 Mâyli,
 46 Meni öldiring,
 47 ammâ
 48 Yâlgız qoymäng sirä,
 49 döstlärim.

1977

TAĞ LAÇINI (196)

- 1 Tağ lăçini kòkdä tñnhâ
 2 Pärvâz etärdi,
 3 Qanâtläri âğuşidä
 4 Beğubâr âsmân.

- 5 Yálğızlıkdä kùnlär bir xıl
 6 Sâkin ötärdi,
 7 Tâng yùldùzin kòrib qâldi
 8 Bir kùn nâgâhân.
- 9 Zùhrâ pàrläb tùrär edi
 10 Şùndâq yânidä,
 11 Sâr lâçinning òzi kâbi
 12 Òyçân vâ yâkkä.
 13 Kòrdi-yù bir sirli âtäş
 14 Çaqnâb qânidä
 15 Yetämân deb uçib ketdi
 16 Tikläb fäläkkä.
- 17 Uçib ketdi, pâstdä qâldi
 18 Òrmânlär, tağlär,
 19 Yòlgä yâygân paxtalärdek
 20 Bùlùtlär qâldi,
 21 Uçäberdi sâät säyin
 22 Yerdän yirâğläb,
 23 Mâviylikkä çòmib âlâm
 24 Kòzdän yoqâldi.
- 25 Ù bilmäsdi, pâyâni yoq
 26 Bù tûbsiz âsmân,
 27 Yùldùzlärgä yetmâq uçùn
 28 Ùmri yetmägäy.
 29 Änä lâçin äytgân edi
 30 Ùngä bir zämân:
 31 İntil faqat, intiliş heç
 32 Zâye ketmägäy.
- 34 Ù quvânär: häyâtimgä
 35 Yâr bòldi ma'nâ,
 36 Qanâtimgä qudrät kirdi,
 37 Nùrländi kòzim.
 38 Qaydä eding meni qoyib
 39 Fäläkdä tànhâ,
 40 Qaydä eding şù pâytgäçä,
 41 Mening yùldüzim.
- 42 Uçäberdi, uçäberdi,
 43 Tâldi qanâti,
 44 Zùhrâ hāmân qarşisidä
 45 Tùrärdi pàrläb.
 46 Kùçi bitdi, tāmām bòldi
 47 Äxır sabâti,

48 Qurqurägän âvâz bilän
49 Yıǵlädi zârlâb.

50 Kòkni tütib färyâd çıqdi
51 Âşıq yüräkdän,
52 Sämälärdä sòng bâr yâyib
53 Ûlkän qulâçin,
54 Âh dedi-yù, qulâb tüşdi
55 Tâqı fäläkdän,
56 Pärçäländi tik çoqqıgä
57 Ûrilib lâçin.

59 Şündän bùyân tâng yüldüzi
60 Ğamgin vä yâlgız,
61 Şündän bùyân tağ ârtidän
62 Kòtârgändä baş,
63 Çoqqı ùzrâ tòhtämäqni
64 Târk etmäs härgiz,
65 Kòzläridä qalqıb tûrâr
66 Dâim tāmçi yâş.

1977

TEMİR TÂN DÄHÄLÄR (197)

Akademik Vâsil Qâbûlòvgä

1 Bù-
2 kibernetika institüti,
3 Sehrü mò'cizälär mämläkätidir.
4 Mùzäffär,
5 bärkämâl
6 Täfäkkür yûrti,
7 Temirtän dähälär sâltänätidir.

8 Bù yerdä fikrläş tezlighi nürdäy,
9 Mänä bû -
10 Kòrmisiz pòlât cämädân -
11 Biz birni ikkigä qoşib ùlgürmäy,
12 Milliardni milliardgä
13 zârb qılur âsân.

14 Fikrät qutisidä
15 kâinât siri,
16 Bùrclär nùrlänädi temir dähädän.
17 Yer qa'rigä şù'lâ yübârsä biri,
18 Tòlqınlär tütädi biri fazädän.

19 Mänä bû cämbaräk
20 "Kaissa-9"
21 "ÇS-7" bilän şaxmat sùrädi.

22 Mänâv sândıq esä
 23 uç kùndän bùyân
 24 Bòläcäk şähärgä recä qurädi.

 25 Bù - rassâm,
 26 òynätib neylân kòzlärni,
 27 Sürätlär çizädi,
 28 rängin, cimcimä.
 29 Bù gölä - tärcimân,
 30 çulçut sòzlärin
 31 Qaytä çulçutçägä qılär tärcimä.
 32 Temirtän dähälär işlär şù yòsin,
 33 Şävqın yoq,
 34 cäncäl yoq -
 35 tòlqın - işärä.
 36 Ûlkän temir taxa -
 37 Şift bòi üstün
 38 Ûlär mehnätini qılär idärä.
 39 Bù yùrttä recä bär,
 40 iş bär,
 41 ğayrät bär,
 42 Temirlär hârdıq kùn qılmäslär täläb.
 43 Düşänbä başläri äğrimäs nähâr,
 44 Keçikib kelmäslär işgä ertäläb.
 45 Bùndä tämä qılmäs
 46 heç kim döstidän,
 47 Bù yùrtä bòlmäydi fitnä,
 48 ğıybätlär.
 49 Heç qaçân "K-14" "D-5" üstidän
 50 "B-3"ğä yâzmäydi yümälâq xatlär.
 51
 52 Temirlär yùrtidä mäclisbâzlık yoq,
 53 Säätläb ma'rüzä äytmäydi heç kim.
 54 Äsäbläb tärini üzmäs tähqır - oq,
 55 Heç kimsä yıqılmäs köksin üşläb cim.
 56
 57 Här kim öz qudrätin ädil bähälär,
 58 Käsbdâşi yòligä qoymäydi tüzâq.
 59 Çünki ùlär faqat -
 60 temir dähälär,
 61 İnsäniy dähädän häli kòp üzâq.
 62
 63 Ne äcäb, ùlär häm òrgänsä bir kùn,
 64 Kim bilsin,
 65 älimlär bälki tüymişlär.
 66 Ädämzäd näfäsi tegmäsin uçùn
 67 Ûläрни şişägä sâlib qoymışlär.

68 Temirlärgä yâtdir òkinç vâ kòz yâş,
 69 Dûnyâ mâcârâsi
 70 ùlärgä äbäs.
 71 Bizning nizâlârgä bermäslär bârdâş,
 72 Çünki ùlär- temir,
 73 âdämlär emäs.

1977

ZÄMİN SÄYYÄRÄSİ (198)

1 - Ey zämin!
 2 Bitmäyin ne işing qâlgân?
 3 Betinim äylänib câning hâlaqdir.
 4 -Sörmä,
 5 Men şörlükni şû kûygä sâlgân -
 6 Tiriklik işidir,
 7 Çärxı fälâkdir.
 8 Men nä quyâşdirmän,
 9 Nä âltin qâzıq,
 10 Öltirsäm fälâkning kâşânäsidadä.
 11 Peşânâmgä äzäl şû ekân yâzıq,
 12 Dastyärmän sâmävât kârxânäsidadä.
 13 Başlığım âftâbdir,
 14 Pârvânâ bôlib
 15 Yıl bôyi äylänmäq, tûrmüşim erür.
 16 Bû hâm yetmägändäy,
 17 Kündä ògrilib
 18 Bârimni kôrsätib tûrmâğım zârür.
 19 Kòk tölä säyyârä,
 20 Bû pâst, ù bäländ,
 21 Ûzâq-yâqın yüldüz ündän hâm bisyâr.
 22 Mürâsâ qılâmân hâr biri bilân,
 23 Bârining kônglini tâpmâğım düşvâr.
 24 Mänä, misâl - Bährâm,
 25 Ya'ni, qattâl Mars,
 26 Kòzlâridä yânär cängäri çaqın.
 27 Bilämän,
 28 Ündän heç yaxşilik çıqmäs,
 29 Ammâ qorqqanimdän yürämän yaqın.
 30 Ticârät eligä-
 31 Atorid pâsbân,
 32 Xabârdâr bôlürmân ündän hâm sergäk.
 33 Yaşirib ne qıldım,
 34 Özinggä äyân,
 35 Sâvdâ âhlidän hâm âşnälär keräk.

36 Zühâlni ziyârät qılürmân hâr kùn, -
 37 Hâsil säyyâräsi - döst bôlmây negä?
 38 Û mengä keräkdir

39 Tiriklik üçün,
 40 Tört milliard bäläm bär,
 41 Asânmas mengä.

 42 Çaqmaq qılıçını daim oqtalıb,
 43 Guldırab tursä häm
 44 Müştäriy bädkär,
 45 Bähärdä faydäsi tegib qälär deb,
 46 Kuzdä säläm berib qoyämän bir bär.
 47 Yüräk öynäğidän
 48 Xastämän, döstim,
 49 Köksimü yelkämge qoygänmän müzlär.
 50 Yana men şorlikkä oqtälär müştin
 51 Uzaq-yaqındägi dümlük yüldüzlär.
 52 Häyätim şü -
 53 Çapmaq
 54 Tınmay bir näfäs,
 55 Hälqa içidägi älmäxän misäl.
 56 Yıl emäs,
 57 Asrmäs,
 58 Ming yıl häm emäs,
 59 Mängülik nimädir -
 60 qılmäysän xayäl!
 61 Sen esäng beş künlik
 62 Qısqa ümringdä
 63 Çekkän zähmätinggä qıläsän fığan.
 64 Mening türmüşimni öyläb körgin-dä,
 65 Şükür qıl,
 66 Bâqıymäs ümring, ey insân.
 1977

“AQSÂQÂL” (199)

1 Üni hämmä birdek
 2 Derdi “âqsâqâl”,
 3 Gärçi saç-sâqâli âq emäs edi,
 4 İlmü dânişdä häm tâq emäs edi,
 5 Birâq hämmä birdek
 6 derdi “âqsâqâl”.
 7 Çağraq bøyli edi
 8 “Âqsâqâl” özi,
 9 Qaddidä säläbät bär edi lekin.
 10 Yänib tûrär edi kökimtir közi,
 11 Sâkin gäpirärdi,
 12 Yürärdi sekin.

 13 Üni hürmät qılär edi âdämlär,
 14 (Ägär hürmät bölsä qorquvning âti),
 15 Ündän näcät tilär edi âdämlär,

- 16 Elgä keräk edi ùning “näcâti”.
- 15 Çünki “âqsâqâl”dä nâyâb fâzilât –
 16 Qahr,
 17 Beşâfquatlik,
 18 zuğum bâr edi.
 19 Û päyt zârûr edi
 20 bälki bû xıslât,
 21 El qattıqqolikkä bälki zâr edi.
 22 Ûrûşning âxırgı yilin esläymän,
 23 Biz sähârdän nängä nävbât âlârdik.
 24 Bâlâ edik,
 25 Ûyqu elitib bâ'zân,
 26 Devârgä sùyânib uxlâb qâlârdik.
- 27 Døkân açılğändä
 28 Cân kirib bizgä,
 29 Yelkâlârdän âşib intilâr edik.
 30 Nävbât üzün edi,
 31 Bøyimiz qısqa,
 32 Nân kâm,
 33 Xalâyıq kòp,
 34 Ne qılâr edik?
 35 Şündä yetib kelâr edi “âqsâqâl”
 36 Qolidä oynätib tâl hıvıçını.
 37 Tartıbgä kelârdi âdâmlâr dârhâl,
 38 Òşändä bilgänmän
 39 Qorquv kùçını.
- 40 Bâlâlâr,
 41 Kättälâr cim, itâatkâr,
 42 Bir säfgä tizilib tûrâr edi tek.
 43 “Âqsâqâl”
 44 Tärtibni kòrârdi bir bâr,
 45 Äylänârdi parad qabûl qılğändek.
- 46 Sòngrä,
 47 Qollârini tıqıb kämärgä,
 48 Qârâ âlâmandân qılğändek hâzâr,
 49 Tepälikdä tûrib
 50 Pâstdägilärgä
 51 Ğazâb, näfrät bilân
 Tâşlârdi nâzâr.
- 52 Û xıpçını bilân
 53 Qılsä işârä,
 54 Nävbât bilân hâr kim âlâdi haqın.

- 55 Sāfdān çıqsā bārmī birār beçārā,
 56 Beizin dōkāngā kelsāmi yaqın,
 57 Aç qālīši tāyin edi օşā kùn,
 58 “Āqsāqāl” āyāvsiz edi şù qadar.
 59 Men hāyrān bōlārdim,
 60 Ācāb, ne ùçùn
 61 Şù mùşùk kōzlikkā tābe ādāmlār?
 62 Axır ùlārniki
 63 Dōkāndāgi nān,
 64 Tārtib bilān bārib ālsālār netār?

 65 “Āqsāqāl”gā emās,
 66 Bāsābrù imān
 67 Qalblārigā qulāq sālsālār netār?
 68 Ù zāmān āçligù mùhtāçlik dārdi
 69 Qilib qoygān edi qāmātlārni dāl.
 70 Bālki şùning ùçùn
 71 Ùlār çidārdi,
 72 Bālki zārùr edi ù pāyt “āqsāqāl”.

 73 Mānā yıllār òtdi,
 74 “Āqsāqāl” bğùn
 75 Āvvālgi izzātù māvqedā emās.
 76 Qarib sâç-sāqālī āqargān bğùn,
 77 Lekin bğùn heç kim “āqsāqāl” demās.

 78 Ù bā'zān keçqurùn,
 79 Bā'zān ertālāb
 80 Nān dōkān yānidā òltirār ùzāq.
 81 Òtgān-ketgānlārning ārtidān qarāb,
 82 Kōkimtir kōzlāri mōltirār ùzāq.
 83 Bù nigāh ma'nāsi
 84 Elgā nāayān,
 85 Bālki şùkrānādir,
 86 Pākdir tilāgi.
 87 Bālki
 88 Xātirigā kelār ù zāmān,
 89 Òşā tāl xiviçni qomsār yürāgi.

 91 Kōzigā kōrinār
 92 Bālki şù tābdā
 93 Nāvbāt kùtib turgān āciz bāndālār.
 94
 95 Ù mùdrāb òltirār,
 95 Yangrār ātrāfdā
 97 Şādān qoşıqlārù
 98 Quvnāq xandālār.

ARMÂN (200)

- 1 Keça keräk bòding,
- 2 Bálalik çağım!
- 3 Sengä qol üzätdim,
- 4 Yoq,
- 5 Yetälmädim.
- 6 Aşkara ğırramlık qıldı
- 7 Örtäğim, -
- 8 Men: bär, òynämäymän,
- 9 Deb ketälmädim...

1977

İXLÂS (201)

- 1 Nə märtäbä, nə báyılgı bär edi ùning,
- 2 Yırâq edi mäişätü äyâl dünyâsi.
- 3 Kòçasigä kirmägändi òyin-kùlgùning,
- 4 Cindek cäni edi-yù, kättä ıxlâsi.

- 5 İxlâs edi ùngä âläm, ùngä säädät,
- 6 Ğaznälärgä berib bòlmäs mülki bebähâ.
- 7 Ûl yigitni taqdir azal, qâdir tâbiät
- 8 Âhânglärning dünyâsigä qılğändi âşnâ.

- 9 Sähär çağı şäbnämlärdän tinglär edi küy,
- 10 Şäfaqlärdän yürägigä âqardi qoşıq.
- 11 Vücüdida tùmän çalğu qılär edi tòi,
- 12 Million-million tärânägä bärliğı tölq.

- 13 Cùnùn tölä kòzläridä yänärdi här vaqt
- 14 Bizgä –âddiy bändälärgä nââyân şùr..
- 15 Bù âlämning eväzigä qâdir tâbiät
- 16 Bergän edi yürägigä âlämçä sùrür.

- 17 Û bästäkâr emäs, faqat ıxlâsmänd edi,
- 18 Bir âhânglär piri edi yigitgä hăm pir.
- 19 İxlâs bilän kòksi dâim sərbäländ edi,
- 20 Ğâyibânä mehri ùngä eng a'lâ taqdir.

- 21 Òşäl üstâz fikri bilän nâfäs âlardi,
- 22 Òşäl pirgä baxş etgändi tāmāmān òzin.
- 23 Qoşıqlärin tingläb tündä uxläb qälardi,
- 24 Qoşıqlärin tingläb tängdä açardi kòzin.

- 25 Kùnlär òtib, yigitçägä tär keldi qışlâq,
- 26 Yelkäsigä tònni taşlâb çıqdi säfärgä.
- 27 Qanât bòldi pāk niyätü ezgü iştiyâq
- 28 Ma'sumlikning färiştäsi uçdi şähärgä.

- 29 Şähär üni güllär tütib qabül qılmädi,
 30 Hättä kütib älmädi eng üluğ bäsäkâr.
 31 Ammâ yigit kämtâr edi, xafâ bôlmädi,
 32 Özi üluğ pir âldidä yöl âldi nâhâr.
- 33 Ammâ sâkin uxlâr edi bû mähâl üstâz,
 34 Kûni bilân mäclislärdä tøkilgân cismi.
 35 Muxlisigä quçâq açib çıqmâydi peşvâz,
 36 Sörämädi, qayerdân û, kim û, ne ismi.
- 37 Keçrâq keling, dedi faqat, yâpdi eşikni,
 38 Sòng ne dedi – bôlmây qâldi yigitçâ âgâh.
 39 Û kormâqçi bôlgân edi tirik Qoşiqni...
 40 Bùyük tängri qulâb tüşdi ârşidân nâgâh.
- 41 Bir daqıqa tâş häykälgä äyländi muxlis,
 42 Nâhâtki, şul müsıqaning piri sârvâri.
 43 Nâhât, üngä cändân ârtıq, ümridân âziz
 44 Tärânälär şul yüräkning bôlsâ sâmäri.
- 45 Nâhât, ülâr tângätärning mevâsi emäs,
 46 Nâhât, bedâr emäs sübhi sâbâh bäsäkâr.
 47 Üngä bùyük ârzü edi, ümrlik häväs,
 48 Qoşiq bôlib kirmâq üstâz qâşigä nâhâr.
- 49 Yigit qaytdi ârzülâri yâşdek tøkilib,
 50 Bârbâd bôldi qalbidägi bùyük ehtirâs.
 51 Täsâdifiy bir hâlâtning qurbâni bôlib
 52 Söndi û kün pâk yüräkdä bùyük bir ıxlâs.
- 53 Söylä, negä bündäy qılding, şäfqatsiz fäläk,
 54 Negä qılding öşäl müdhiş hâlâtıni päydâ?
 55 Negä yerdä uçrâşdilâr bû ikki mäläk,
 56 Negä sühbât qurmädilâr fazâlâr ârâ?
- 57 Yâruğ yüldüz kökkä çıqmây yoqâldi beiz,
 58 Ûlkân dâhâ zâvâl tâpdi bôlmây nâmâyân,
 59 Bir qatillik sâdir bôldi tânggä mislsiz,
 60 Tânhâ bùyük bäsäkârdân âyrildi câhân.
- 61 Nâ märtäbä, nâ bâyligi bâr edi üning...

1977

MAQBÄRÄDÄGİ YAZÜVLÄR (202)

[Ü, DÜNYÄGÄ...] (202/1)

- 1 Ü, dünyâgä kelib, täşvişning
 2 Ârqasidân yelib –yügürdi.

3 Nā sòngigä yetäldi işning,
4 Nā dūnyāni ängläb ülgürdi.

5 Äxır bir kün,
6 Aqlı tölğäç, ü
7 Öz cänining qadrigä yetdi.
8 Bär-ey, deya qol siltädiyü
9 Bū dūnyāni täşlädi-ketdi.

[Ü, ARÄMNI...] 202/2

1 Ü, arämni süyämän, derdi,
2 Tinçim büzgän –düşmän, derdi ü.
3 Önggä bāqıb: tūyämän, derdi,
4 Çäpgä bāqıb: quşmän, derdi ü.

5 Ü älämdän ötmädi yäşäb,
6 Aşäb ötdi faqat aşını.
7 Ü ölmädi,
8 Qavmigä oxşäb
9 Qumgä tıqıb yätär başını.

1977

TÄÄCCÜB (203)

1 Bälälär änäsining
2 uxlätişidän çöçib,
3 Keçqurün üygä kelmäy
4 qāçib yürgäni käbi,
5 Ertäläb tūrālmäsdän
6 şirin üyqudän keçib,
7 Kōrpäsini başigä
8 tärtib tūrgäni käbi,
9 Yāzning ıssıq künidä
10 änhâr bōyidä tūrib,
11 Tūşālmägän käbi biz
12 mūzdek sūvgä dāfātän,
13 Sōng esä arāmicān
14 sūvning rāhätin kōrib,
15 Qaytib çıqışni sirä
16 istämägāndek bādän,
17 Ädämzād hām yoqlıkdän
18 bārlıqqa keliş çağı
19 Çinqırıp bū dūnyāni
20 kōtärädi başigä.
21 Lekin dāhşät tūyülär
22 öz äsligä qaytmāğı,
23 Färyād çekär älämni
24 kōmgūdek kōz yāşigä.

1977

ÂTDÂŞLÄRİMGÄ (204)

- 1 İsmiärläning tarıxı üzâq,
- 2 İsmiärlärdä asrlik qısmät.
- 3 Ülärlä bärä ärzüdek pärilâq,
- 4 Päkizädir bämislä niyät.

- 5 Färzänd äslä ümr däwâmi,
- 6 Tiriklikkä egizäk armân.
- 7 Armân bilän bälälär nâmi
- 8 Nûrxân böldi, böldi Şâdmân.

- 9 Oğlân kòrib qıldilär tiläk,
- 10 Âmân bòlsin âfâtdän bû baş,
- 11 Bälälärläni yâğdirlä fäläk,
- 12 İsmi käbi bòlsin Temir, Tâş.

- 13 Çaqalâqni yörgäkkä tûgib,
- 14 “Yänä hâlvä”, degändä dâya,
- 15 Âtä, endi oğıl keräk, deb
- 16 Qızığä nâm qoydi: Kifâyä.

- 17 Oğıl bòlsä –yürt kòksi bäländ,
- 18 Oğıl tûtär ketmânü oq-yây...
- 19 Oğıl bälä ärzüsi bilän
- 20 Qızılär nâmi böldi Oğılây.

- 21 Änä färzänd kòrib tørtâvlân,
- 22 Qarâ yergä bersä tørttäsin,
- 23 Tuğılgändä beşiçi oğlân
- 24 Ümid bilän degen “Toxtäsin”.

- 25 Bòlib taqdir qahridän mälül,
- 26 Çekib fäläk cäbridän äzâr,
- 27 Färzändlärägä nâm qoydilär, qul –
- 28 Äbduqahhâr vä Äbdücäbbâr.

- 29 Zâra tâle belgisi bòlsä,
- 30 Zâra bòlsä âmäd rivâci,
- 31 Bälä qızıl dâğlik tuğılsä,
- 32 Âtädilär baxt uçün Tâci.

- 33 Neçä yüz ming ävläddän qalgän
- 34 Armânli bû dünüädä yâşâr –
- 35 Färzändlärägä haq Tiläb algän
- 36 Ümrbaqıy, Ümrüzâq başâr.

- 37 Bû kün yängi âläm bäräbär

38 Namlärdä häm yängiçä ma'nâ.
 39 Tört yigitning birisi Änvär,
 40 Beştä qızning birisi Râ'nâ.

41 Bâqıb Erkin nâmlı oğlângä
 42 Kòkkä yetär sevinçdän bâşım.
 43 Qadam qoysäm qay xânädângä
 44 Röpärämdän çıqar âtdâşım.

45 Âtdâşlärım,
 46 Tâleimizgä
 47 Şündäy ism baxtù kòrkimiz,
 48 Egiz bòldi, eş bòldi bizgä,
 49 Häm e'tıqâd bòldi erkimiz.

50 Nâm qoydilär bizgä âtälär
 51 Erkin kòrmâq bòlib dñnyâni.
 52 Mängü Erkin bòlsin dedilär
 53 Färzändlärning yürägi, cãni.

54 Erkin bòlsin häyât vä mehnät,
 55 Erkin bòlsin mùhabbät, icâd.
 56 Yäyräb òssin färzändim,
 57 Faqat –
 58 El ğamidän bòlmäsin âzâd.

60 Qalbi kùrâş şävqıgä tòlsin,
 61 Âşnâ bòlsin ùngä tuğyânlär.
 62 Erk yòlidä fidâyi bòlsin
 63 Erkin nâmin âlgän oğlânlär.

1977

QALÄMHAQI VÄ ÄYLİK (205)

1 - Şâir, negä kònmäsdän
 2 Şe'rdän kelgän báylikkä,
 3 Ertäyü keç tinmäsdän
 4 İşläypsän äylikkä?

5 - Çünki äylik hämxânä
 6 Yârdek sâdıq âşnâdir.
 7 Qalämhaqı –cânânä
 8 Qızlärdek bevâfâdir.

1977

ÛÇ BÄYT (206)

*** [ÄĞÄR DÒSTING...] 206/1

1 Äğär dòsting bilän
 2 teng kòrsäng bähäm,

3 Şādlik teng kòpâyär,
4 teng bòlinär ğam.

*** [SÒZLÄGÄNDÄ ÄQIL...] 206/2

1 Sòzlägändä äqıl
2 dilinggä cä qıl,
3 Ammâ öz därdinggä
4 özing dävä qıl.

*** [QORQUVNING KÖZİ...] 206/3

1 Qorquvning kòzi kättä
2 Yürägi kiçik bølür,
3 Qorquv zòr kelgän yürtdä
4 Arslânlär küçük bølür.

1977

BÄLÄLÄR (207)

1 Sizlär –ätä,
2 Biz –bälä bülün,
3 Bizdän –sälâm, sizlärdän –älik.
4 Ammâ eriş tüyülär neçün
5 Endi sizgä bizning bälälik!
6 Siz häm, axır, bälä bөлğänsiz,
7 Kòzingizdä pàrlägän häyrät.
8 Öynägänsiz, şoxlik qılğänsiz,
9 Qalbingizni qıynägän ğayrät.
10 Äyting,
11 Yä siz ğähi-ğähidä
12 Qäidäni büzümägänmisiz?
13 Tirmäşib yä òrik şaxıgä,
14 Kòk ğorälär üzümägänmisiz?
15 Özbäşimçä nâmini älib,
16 Çòmilmägänmisiz änhärdä?
17 Yalängâyâq, doğri yöl qalıb,
18 Yürümägänmisiz heç devärdä?
19 Sizlär –ätä,
20 Biz –bälä bülün,
21 Sizdän häy-häy, bizdän –tòpälän.
22 Negä sizgä här nârsä mümkin,
23 Negä bizgä här iş qatağän?
24 Çıqırläydi devärdä säät,
25 Sekundläрни qılädi hisâb.
26 Sizgä üning bärliġi –rähät,
27 Bizgä üning sirliġi –äzâb.
28 Magnitofon sizlärgä –keräk,
29 Qondirmâqı istämäysiz ğärd.
30 Bizlär üni açib kòrmäsäk,
31 Dilimizdän tärqamäydi därd.
32 Tâşâyñägä kâptâkni ürsä,
33 Sinärmä yä sinmäsmä –qızıq.

34 Åşpiçâqni tûprâqqa suqsâ,
 35 Ûnârmi yâ ùnmâsmi –qızıq.
 36 Bizlâr bû kùn kâni xatâning,
 37 Ne iş qılsâk, bâri ziyândir.
 38 Xatâlârsiz lekin dûnyâning
 39 Bûtûnligi ôzi gûmândir.
 40 Sizlâr –âtâ,
 41 Biz –bâlâ bû kùn,
 42 Bizdân –sâlâm, sizlârdân –âlik,
 43 Bizni hädeb tergâysiz neçûn,
 44 Ôzingizdâ yoqmi bâlâlik?
 45 İşânâsiz gâhi ertâkkâ:
 46 Bir märtâ tân berib qoyinglâr, -
 47 Oxşâb ketâr bizning ermâkkâ
 48 Siz oynâgân bâ'zi oynılâr...
 49 Biz gâhidâ şokolad uçûn
 50 Yaşirmâymiz, bôlâemiz äyyâr.
 51 Axır, siz hâm şân-şûhrât uçûn
 52 Nimälârgâ bôlmâysiz täyyâr?
 53 Bizlâr dânak tälâşsâk bağdâ
 54 Xıpçin âlib quvâsiz bizni.
 55 Sizlâr âmâl tälâşgân çağdâ
 56 Kim tûrgızâr bûrçâkkâ sizni?
 57 Sizlâr –âtâ,
 58 Bizlâr –bâlâemiz,
 59 Ôzgârişdâ deydilâr âlâm.
 60 Bir kùn sizgâ yetib âlâemiz,
 61 Bâlâlikkâ qaytâsiz siz hâm.
 62 Âşnâ bôlâr sizgâ xayâlât,
 63 Bizgâ esâ...
 64 Biz –âilâlik...
 65 Bâlâlik –bû âsli kâmâlât,
 66 Kâmâli ùmr esâ –bâlâlik...

1977

ARÛZ VÄ BÄRMÂQ (208)

1 İkki şe'r
 2 Daftarning ikki betidâ,
 3 Bir yândâ –arûziy,
 4 Bir yândâ –bärmâq.
 5 Dastxat bir,
 6 İmzâ bir şe'rlâr ketidâ,
 7 Lek, äcâb,
 8 Hâmişâ qılûrlâr nifâq.
 9 Arûziy bärmâqni
 10 Tòpâri, deydi,
 11 Sen pâstsân, men sendân –
 12 Yuqâri deydi.

- 13 Bärmâq ùni kòhnä –
 14 Xarâbäsän, der,
 15 Pârvâzlär asridä
 16 Arâbäsän der.
 17 Men esäm
 18 Òtmişù keläcäk ärä
 19 Òrtä yöldä qâlgän beçâradirmän.
 20 Ûlär yürägimdä
 21 Qılsä mâcärä,
 22 Keliştirmâq bilän âvâradirmän.

1977

TÄNDİR HAQIDÄ ERTÄK (209)

- 1 Mò'câz hâvli,
 2 Pästginä devâl,
 3 Pästäkinä tändiri bilän:
 4 Yaşâr edi kiçkinä bir çâl
 5 Kiçkinä bir kâmpiri bilän.
- 6 Yaşârdilär kâmtâr vâ hâlâl,
 7 Äsâyıştä taqdiri bilän.
 8 Piçâq çärlär ermäk uçùn çâl,
 9 Kâmpiri bänd xamiri bilän.
- 10 Nâfaqa bâr,
 11 Çâl-kâmpir mâmnùn,
 12 Däraxt hâm bâr –bir tûp âlûçä.
 Lekin şù târ hâvlidän bir kùn
 13 Òtâr bòldi kättäkân kòçä.
 14 Ûlär bû gâp târqagän kündän
 15 Mûnğayışıb sòlib qâldilär.
 16 Bâmisâli ini bûzilgän
 17 Mûşiçädek bòlib qâldilär.
- 18 Òz başidän keçirgän bilär,
 19 Òylâb kòring, âsânmäs, axır,
 20 Şù hâvlidä tûrgän edilär
 21 Naq âtmiş yil çâl bilän kâmpir.
 22 Ûlär bündä kòrdi gòşängä,
 23 İkki oğıl bâqdilär òktäm.
 24 Kùzättilär ikkâvin cänggä,
 25 Qaytgäni yoq, ammâ biri hâm.
- 26 Mänä,
 27 Ûy hâm bûzilär endi,
 28 Tân berdilär yänä taqdirgä.
 29 Faqat ùlär òrgängän edi
 30 Pärçä yergä, pästäk tändirgä.

- 31 Başqarmägä qatnämädi çäl,
 32 Raysovetgä yürmädi kəmpir.
 33 Peşânädä bärini älhâl
 34 Yürt qatâri kôrärmiz, axır.
 35 Ne qılârdik,
 36 Kòpgä kelgän tøy,
 37 Nâliş bizgä yarâşiq işmäs,
 38 Tegär axır bizgä hăm bir ùy,
 39 Kòçä-kòygä häydäb qoyişmäs.
 41 Şündäy bòldi,
 42 Berdilär ùy hăm,
 43 Kòçirdilär kòrsätib hürmät.
 44 Biräm yâruğ,
 45 Äzâda, şinäm,
 46 Həmmädän hăm... birinçi qavät!
- 47 Kəmpir çälni çimçiläb kùlsä,
 48 Xuş kelädi çälgä qılığı.
 49 Bir cümräkdän sâvuq sùv kelsä,
 50 Bir còmräkdän kelär ilığı.
- 51 Äppâq vanna,
 52 Gazxânä... rähät,
 53 Hättâ pòçâq taşläşgä paqır...
 54 Həmmä nərsä cāyidä,
 55 Faqat...
 56 Faqat bündä yoq ekän tändir.
- 57 Bùsiz ùlär bir kùn tūrālmäs,
 58 Tätimäydi bersä cāhānni,
 59 Çäl qurmāğur ağzigä ālmäs
 60 Gāz òçāqdä pişirgän nānni.
- 61 Başqarmägä ärzgä bārdi çäl,
 62 Raysovetgä qatnādi kəmpir.
 63 “Qaydän keçär tändirsiz āhvāl,
 64 Ùy kerākmäs bizgä betändir”.
- 65 Başqarmädä yelkä qısdilär,
 66 Raysovetdä bòldilär häyrân.
 67 Cilkontordä şarttä kesdilär:
 68 “Yoq, bòlmäydi tändirgä imkân”.
- 69 “Heç bir yergä qondirib bòlmäs
 70 Gāp şù, -dedi CEKning rāhbāri, -
 71 Həmmä ruxsät bersä hăm, kònmäs
 72 Òt òçiriş təşkilātləri.

73 Başdä heç kim qılmägän xayâl,
 74 Proyektgä qoşmägän, axır...”
 5 Săbäblärni tüşünmädi çäl,
 76 Dälillärgä kònmädi kămpir.
 77 İkkâvin hăm tegdi tişigä
 78 “Ammâ”, “Lekin”, “Hä”, “Älbättä”lär.
 79 Xulläs kälâm, tändir işigä
 80 Äräläşdi âxır kättälär.

81 Başqarmädä dedilär mùmkin,
 82 CEKdägilär tăpdilär tădbir.
 83 Băländ üyning yânidä bir kùn
 84 Çäl-kămpirgä qurdilär tändir.
 85 Qoşnilär hăm qaräb türmädi,
 86 Kim ğışt tergän,
 87 Kimdir qărgän lây..
 88 Tüşmädi hăm CEKning hürmäti,
 89 Tăpildi hăm tändirgä mäs cây.
 90 Tändir bitdi
 91 Vă ôşă-ôşă
 92 Tăng yărişär çağıdä hăr kùn
 93 Äsmän bôyi tamlărdän âşă
 94 Kòkkä òrlär ingiçkă tûtùn.

95 Ôşă-ôşă, bizgä beşikdän
 96 Tăniş xuş bôy tărälär hăr yân.
 97 Tăngdä hăr bir âçıq eşikdän
 98 Rızqdek kirăr bir cùft issiq nân.
 99 Şündäy yaşăr –
 100 Săkin, bezăvâl
 101 Păstăkkinä tändiri bilän
 102 Kättä üydä kiçkinä bir çäl
 103 Kiçkinä bir kămpiri bilän.

1997

KÛZÄTİŞ (210)

1 Şe'rlärim, bälăcânlärim,
 2 Qărä-qura pälăpânlärim,
 3 Că qılâyın sizni cănimgä,
 4 Çuğurlăşib keling yănimgä.
 5 Egningizgä qarâyın bû kùn,
 6 Sizni yùvib-tăräyin bû kùn.
 7 Ätlăntirây âlis săfärgä.
 8 Älisdägi âydin şähärgä.
 9 Yetăr endi tărällä etmâq,
 10 Yetăr endi kòçă çăngitmâq.
 11 Qiling endi fikringizni cäm,
 12 Fûrsät yetdi quyûlmâqqa hăm.

- 13 Ertängizni òyläyin endi,
 14 Tähsil üçün yölläyin endi.
 15 Sizgä berib tärbiyä, tä'lim,
 16 Til òrgätsin dänä müallim.
- 17 Şe'rlärim, päläpänlärim,
 18 Çağır-çuğur qaqaçânlärim,
 19 Üst-başingiz tüzätärkänmän,
 20 Älis yürtgä küzätärkänmän,
 21 Sizgä bəqqan yaşli kəzim bär,
 22 Yöl äldidän äytär sözim bär:
 23 Sizgä berdim ümrimni bərçä,
 24 Hər biringiz dilimdän pərçä.
 25 Ärdäqlädim hər biringzini
 26 Mehrim berib östirdim sizni.
 27 Gäh erkäläb, gäh qıynäb, lekin
 28 Türgızäldim äyäqqa sekin.
- 29 Säl töpäri bir äz bebäşraq,
 30 Lek ösdingiz yälğändän yırarq.
 31 Kömgänim yoq sizni ziynätgä,
 32 Äşnä qıldim sāmimiyätgä.
 33 Yäqavayrân, betäräş, paxmaq,
 34 Lekin böldi yürägingiz äq.
 35 Örgätäldim äzraq ilmgä,
 36 Til örgätädim –änä tilimgä.
- 37 Sizgä xalqım ürfü ädätin
 38 Təniştirdim, singdirdim kām-kām –
 39 Tāki qiling elning xızmatin
 40 Töylärdä hām, tä'ziyädä hām.
 41 Açiq köngil və dilbär böling,
 42 Şäh, gädägä bäräbär böling,
 43 Başingizgä kelsä hām qılıç,
 44 Qaytmäng, dedim, haqıqatdän heç.
- 45 Şe'rlärim, bäläcänlärim,
 46 Sercäncäl, sertöpälänlärim,
 47 Sizni yölläb həyät yöligä,
 48 Qardâşımning beräy qoligä.
 49 Ül qardâşning ismi tärcimân.
 50 Üngä äyän aşkârü nihân.
 51 Fikri epçil, çaqqân qolläri,
 52 Sizni başläb kengliklär säri
 53 Öz tilidä sözlätür biyrân.
 54 Bügün sizgä yenä bir qaräb,
 55 Ösiq paxmaq saçingiz täräb,
 56 Yüräk tölä həyəcänlärim.
 57 Xayr deymän, cāna cānlärim

- 45 Âmân bārib, qayting sālāmāt,
 46 Lekin dōstim āldidā faqat
 47 Üyältirmäng, bālācānlārim!
- 58 Tiyräk bōling, āzāda bōling,
 59 Kāmtār bōling və sāddā bōling.
 60 Bōlsāngiz hām ātāş və ālāv,
 61 Bōlmäng ārtıq sārķāş və āsāv.
 62 Qıynāmāngiz ùni mendāyin,
 63 Qaçıb yurmäng tütqıç bermāyin.
 64 Siz dōstimgä qulāq sālingiz.
 65 Til òrgānib, tā'lim ālingiz.
 66 Ne istāsā yoq demäng āslā,
 67 Faqat òzni ùnùtmäng ammā,
 68 Mening şe'rim bōlib qālingiz.
- 69 Òzgä rùhgä berilib ketmäng,
 70 Maskov bārib kerilib ketmäng.
 71 Yādingizdā bōlsin bұл zāmin,
 72 Kezib òzgä sòzlār ālāmin,
 73 Çıqıb òtkir, dānā qalāmdān,
 74 Qarāmāngiz yergä bālānddān.
- 75 Siz, tārcimān,
 76 Ey mұhtārām zāt!
 77 Şe'rlārimgä bergùvçı qanāt!
 78 Bir-bir yōnib tārāşlāgùvçı,
 79 Ālām sārī yōl bāşlāgùvçı,
 80 Baxş etgùvçı yengi bir hāyāt!
 81 Mānā sizgä, pālāpānlārim,
 82 Hār biri naq bir cāhānlārim,
 83 Tānlāb āling –kerāgi sizgä,
 84 Qay birini çertib ālsāngiz, -
 85 Eti sizgä, sùyāgi bizgä.
- 86 İltimāsim, ùlārgä faqat
 87 Bōlmāgāysiz ārtıq beşāfqat.
 88 Sāddāligin āyb etib kùlmäng,
 89 Kòp içidā xıcālāt qılmäng.
 90 Toğrilāngù yuriş-turişin,
 91 Òzgärtirmäng turiş-turmùşin.
 92 Òz fe'ligä xāsligi qālsin,
 93 Òz eligä māsliги qālsin.
 94 Toğrı sòzlik dārsin òtgān dām
 95 Ùnùtmāsin qāçirimni hām.
 96 Mağrūr qılğān çağıdā xıtāb,
 97 Yoqālmāsin şarqānā ādāb.

98 Bòlsin demäm tònli, yektäkli,
 99 Bòlsin demäm, dòppi, telpäkli,
 100 Bù kùn òzgä vaqt, òzgä ädät,
 101 Zämânäviy kiydiring, faqat –
 102 Faqat bòlsin òzbek yüräkli.

103 Şe'rlärim, bälacânlarım,
 104 Qârä-qura päläpânlär
 105 Yölläringiz bòlsin çäragân,
 106 Xayr endi, sağ bòling, âmân!

1977

“SÄDÄQAT” (211)

1 Xâtın der: Qorqamân, bir zämân erim
 2 Degân: -Egri yürsäng cäning âlämän.
 3 Öttiz yil yaşädik òşändän beri,
 4 Hâr kùn bir òlimdän âmân qälämân.

1977

SÄDDÄLİK (212)

1 Yigit äytär: Cânân, sevär yârim bøl,
 2 Ärdäqläb başımdä âlib yürämân.
 3 Cânân äytär, dūrüst, gäpingiz ma'qul,
 4 Erimdän mäslähät söräb kòramân.

ŞARQİY QIRĞAQ

1 Şâir! Ey tinçimäs, âlävli yüräk!
 2 Ädälät yüldüzi sengä mäyâqdir.
 3 Haq yöldä fidâyı äskärsän,
 4 demäk,
 5 Sening qarârgâhing
 6 Şärqiy qırğâqdir...

KALGARİDÄ SÄÄT ÒN İKKİ (213)

1 - Kalgari – kovboylär vätäni,
 2 Kovboy –çöpân,
 3 Mening âtim Jan,
 4 Avtobusgä mârhamät, qanı,
 5 Qâlgân gäpni
 6 yöldä äytämân. –
 7 Yel nâm äcriq hidin üfürär,
 8 Qamâştirär kòzni äppâq taş.
 9 Mâviy kòkdä
 10 Çäraqläb türär
 11 Biz bir häftä sağıngân quyâş.
 12 Betòn yöldän uçâmiz yeldek,
 13 Tingläb cäzning şox-şäddäd kùyin.
 14 -Mänä, döstlär,

- 15 Şähärgä keldik,
 16 Säätlärni toğriläb qoying,
 17 Kalgaridä hâzir ön ikki.

 18 Hämme sâat milin sùrâdi.
 19 Özgärmäsdän
 20 Faqat meniki,
 21 Tâşkent vaqti bilän yürâdi.
 22 Tağ âşgändä,
 23 Ümmän âşgändä
 24 Gâh sâätgä qarâb qoyämän,
 25 Tângâtär pâyit bôlsä Tâşkentdä,
 26 Dildä sähâr zävqın tûyämän.

 27 Kalgaridä
 28 Ön ikki hâzir,
 29 Sädâqatli
 30 sâätim mening –
 31 Mintaqalär âşäräk âxır,
 32 Tâşkent, yetdi vaqtinggä sening.

 33 Änä şährim –
 34 Sendä yârim tün.
 35 Farq bû yûrtđän ön ikki sâät.
 36 El üyqudä,
 37 Şe'r âhli uçun
 38 Äyni mehnät
 39 Başlängän fûrsät.
 40 Kalgaridä esä
 41 tûş pâyti,
 42 Çäraqlâydi tikkädä âftâb.
 43 “Bâzûrgâniy” qoşıgın äytib
 44 Keng dälädän bârämiz şitâb.

 45 Äcâb,
 46 Kòvbòylär mäkânidä
 47 Kòvbòylärdek qadam tâşlâyman.
 48 Yer şarining ters tãmânidä
 49 Tâşkent vaqti bilän yâşâyman.

1977

AUKTSION (214)

- 1 -Kep qâling, yûtädi iş bilgän! –
 2 Bircadä qaynâydi ehtirâs.
 3 Ülgürçi
 4 sävdâgä
 5 qoyilgän
 6 İkkitä ğunäcin, bir nâvvâs

7 Çärx ürib äylänär
 8 Mäydändä,
 9 Şäraqlär kövböyning qamçisi,
 10 -Kep qāling! Ālmāgān armāndā, -
 11 Çaqrār
 12 bāzārning
 13 cārçisi.
 14 Biznesmen läbidä sigara
 15 Qolidä
 16 titräydi
 17 çek qāğāz.
 18 -Kep qāling, āpqāling,
 19 māl sārä! –
 20 Bircadä
 21 qaynäydi ehtirās!
 22 Yänädi xaridār
 23 közläri,
 24 Ğanimät
 25 hār lähzä,
 26 hār bir ān.
 27 Qulâqdä cārçining
 28 sözläri,
 29 Yüräkdä
 30 häyəcân,
 31 häyəcân!
 32 Lāvüllär
 33 elektron
 34 çirâqlär.
 35 Auktsion
 36 tūrfä bir cāhāndir.
 37 Sāvdiğä qoyılğan büzâqlär
 38 Bù cāhân
 39 işigä
 40 häyrāndir.

1977

ÄRSLÂN ÒRGÄTÜVÇİ (215)

Vankuver tāmāşägāhidä

1 Pāncärädä
 2 Ālāv hālqa yānär çärsillāb,
 3 Ärslân üzrā –
 4 Ûzùn qamçı òynär qarsillāb.
 5 Yāldār yirtqıç
 6 Egäsigä sāvıuq tikilär,
 7 Nā'räsیدän
 8 Tāmāşägāh lärzägä kelär:
 9 - Āciz ādām!!
 10 Bäs, başımdä qamçı òynatma!

11 Kòksimdägi
 12 Uxläb yätgän hisni qozğatmä!
 13 Häddän aşmä!
 14 Öz başınggä özing yetarsän,
 15 Etläringni
 16 Nimtä-nimtä qılsäm, netärsän!
 17 Kòrib qoy,
 18 Bù pāncälärni siynānggä salsäm,
 19 Şühratpäräst yùragingni
 20 Suğurib alsäm,
 21 Yiltirägän bädäningdän
 22 Tırqırätsäm qan,
 23 Nəcät bermäs –
 24 Sengä qarsäk çalgän âlâmân.
 25 Bâr!
 26 Âlâvdän säkrämäsmän!
 27 Bòlmä âvârä!
 28 Biläsänmi –
 29 Men kimmänü sen kim, beçärä!

30 Men – toqaylär şâhi,
 31 Tütqun bòlsäm-dä ägär,
 32 Sen-çi, -nònâq mäsxaräbâz,
 33 Pästkäş bāzingär!
 34 Şührätgä mäst,
 35 Öz hâlini bilmägän bäsir!
 36 Nāmārd taqdir
 37 Meni qıldı qolinggä äsir!
 38 Hälâl küçgä zävâl bergän,
 39 Hiylägä qudrät, -
 40 Meni bändi qafäs etgän
 41 Dünÿägä la'nät!
 42 Ey, ivişiq kòkräğini
 43 Zävq bilän kerib,
 44 Şer zâtini mäsxaräbâz
 45 Qoligä berib,
 46 Märd hâlidän
 47 Râhät âlib qılgän xandälär,
 48 La'nät sizgä,
 49 Tāmāşäbin, gümrah bändälär!

50 Pāncärädä
 51 Âlâv hâlqa yânär çärsilläb.
 52 Ärslân üzrâ
 53 Ûzùn qamçı oynär qarsilläb.
 54 Yâldâr yirtqıç
 55 Egäsigä sâvuq tikilär –

- 56 Òrgätüvçi
 57 Ästä üning yänigä kelär.
 58 Qulâğıgä bir sòz äytär
 59 Egib qâmätin:
 60 -Nâdân demä,
 61 Men bilämän ärslân qudrätin.
 62 Sen toqaylär pâdşâsisän,
 63 Men – beçârämän,
 64 Hämlä qılsäng,
 65 Bir lâhzädä tilkä-pâramän.
 66 Fâläk işi –
 67 Bizning bündäy tûrfä şeriklik,
 68 Mengä qamçı,
 69 Sengä qafäs berdi tiriklik.

 70 Sen täntisän,
 71 Nâzdingdä men quv, dâğulimän.
 72 Äsli òşä tiriklikning
 73 Sendek qulimän.
 74 Mengä nedir âlâmânning
 75 Âlqış, qarsägi,
 76 Sening här bir ötli nâ'räng –
 77 Mengä tärsäki.
 78 Netây, men häm egälik qul,
 79 Başdä xocäm bär,
 80 Ğazäb qılsä,
 81 Kòzlärimgä dünüyâ bòlär tär.
 82 Mendä-kü dârd, iste'dâd bär,
 83 Bär ändäk sehr,
 84 Heç bòlmäsä, häyvânâtgä
 85 Şäfqatü mehr.
 86 Tâmaşägäh egäsi kim
 87 Mening qâşimdä!
 88 Ammâ qamçı oynätär ü
 89 Dâim başimdä.
 90 Hâlätimni tüşün,
 91 İsyân qılmä, birädär,
 92 Çärx âldidä ikkimiz häm
 93 Äsli bärâbär.
 94 Gärçi ärslân oynätämän,
 95 Gärçi men – Ädäm,
 96 Äy sòngdä qand kütämän
 97 Xocämdän men häm.
 98 Gäh cänimdän ötsä zülm,
 99 Nâ'rä tærtämän,
 100 Lekin bündän
 101 Faqat başgä bälä ärtämän.

- 102 Bù sòzlärgä çidälmädi,
 103 Tòlgāndi ārsłān:
 104 -Bòldi, bās qıl!
 105 Yürāgimni qān qılmā, insān!
 106 Òt ālsin bñ çārxı fālāk
 107 Rizqu ròzini!...
 108 Ārsłān ālāv çāmbārākkā
 109 Ātdi òzini.

1977

ĀLİŞER NĀVĀİY KEMĀSİ (216)

- 1 Āzāliy dāvradā çārx ùrādi yer,
 2 Mùştāriy āzāldēk çāqnāb tūripti...
 3 Beş asr sōngidā bùyūk Ālişer
 4 Bāhri mūhit ārā kezib yūripti.
- 5 Tiriklikdā çārxdān tāpmāgān āmān,
 6 Bāşigā ğam gārdin yāğdirgān fālāk –
 7 Dāhr ārā tanhāyū zārū sārgārdān
 8 Qalqıb bārmāqdādūr beārām yūrāk.
- 9 Āççıq tōlqınlārgā kōkrāk ùrādir
 10 Ûmridā hālāvāt tāpālmāgān cān,
 11 Cāhān ùmmānidā kezib yūrādir
 12 Dālgāli hām sākin cāhāniy ùmmān.
- 13 Ûluğvār bāstidā òyçān bir şükūh,
 14 Kilkidān tōkilgān ğazāldēk bāqıy,
 15 Beş asr sōngidā kemā bōlgān ruh,
 16 Beş qıt'a ārālāb kezār Nāvāiy...
- 17 Hāyācān kōnglimdā, hāyrāt aqlimdā,
 18 Ālis qırğāqdamān – bñ neçūk timsāl!!
 19 Yārim ming yıl āşā òzgā ıqlimdā
 20 Būndāq uçrāşūvni kim etmiş xayāl.
- 21 Āzāliy dāvridā çārx ùrādi Yer,
 22 Mùştāriy āzāldān çāqnāb tūripti.
 23 Maxşārgāçā uyğāq bùyūk Ālişer
 24 Cāhān ùmmānidā kezib yūripti.

1977

ÛNÛTİŞ QOŞIĞI (217)

- 1 Yōl çetidā behāl yātibmān,
 2 Ne bōldi, deb sōrār kişi yoq,
 3 İşim yoqdir bñ ālām bilān,
 4 Bñ ālāmning mendā işi yoq.

- 5 Dûnyâ ûçûn faqat pûl bòlsin,
 6 Âdlû insâf, diyânât esä...
 7 Mengä desä, bârlıq kûl bòlsin,
 8 Men yoq bôläy dûnyâgä desä.
- 9 Cănim bâr-û, yûrăgim ôlgăn,
 10 Açıq tûrib kôrmăydi kôzim.
 11 Qarindâşlăr mendä qutûlgăn,
 12 Qutûlgănmăn döstlărdän ôzim.
- 13 Tòydim bârlıq, yoqlıkni kôrib,
 14 Tiriklik hăr kôygä başlădi.
 15 Âxır mening sùvimni sôrib,
 16 Dănăgimni tûflăb tâşlădi.
- 17 Ne năf ôkinç,
 18 Ne fâydä âläm,
 19 Dărdlărimni cim yûtmâqçimăn.
 20 Dûnyâ meni ûnûtdi, men hăm
 21 Endi ûni ûnûtmâqçimăn.
- 22 Bilăgimdä ignălăr izi,
 23 Dări meni elitgăn, măstmăn.
 24 Nedir zămân, mākân sezgisi,
 25 Bû yermi yâ kôkmi, bilmăsmăn.
 26
 27 Qaçân, qaydä kimdän tuğıldim,
 28 Men kim, nedir vătănimgä nâm,
 29 Bäs, bilmăsmăn,
 30 Bilib ne qıldim,
 31 Keçgăn bôlsăm băridän tāmām.
- 32 Kôtărămăn bälândgä hâlsiz
 33 İlmä-teşik bôlgăn bilăgim.
 34 Ünûtişni kûylăymăn yălgız,
 35 Yălgız şûdir mening mäslăgim.
- 36 Yôl çetidä behâl yâtibmăn,
 37 Ne bôldi, deb sôrăr âdām yoq.
 38 Âläm ûçûn yoqmăn tāmāmăn,
 39 Bûndäy âläm men ûçûn hăm yoq.

1977

KOÇÄ ÇETİDÄĞİ ÄYÄL (218)

- 1 Bû dûnyädä hămmä nărsä
 2 sâtilădi,
 3 Mărtăbä hăm, iste'dâd hăm,
 4 e'tıqâd hăm.

5 Həyat özi hər bir mülkni
 6 nər x qıladi,
 7 Mening mülkim – qızıl yüzim,
 8 əppəq tənəm,
 9 Həsnim bərki, ələmdə men
 10 bəlməsmən xər,
 11 Men eməsmən şorlik, baxtsiz,
 12 yə devəna.
 13 Özgələrnin hənəridek
 14 hənərim bər,
 15 Məhnətim – əyş,
 16 xızmət cəyim –
 17 işrəthənə.
 18 Öyləb kərsə, əzgülik ne,
 19 axlāq nedir?
 20 Toğrilik ne, pəklik nədir
 21 bə cəhəndə?
 22 Ülər bəri əslə nisbiy
 23 tüşünçədir.
 24 Özgəçədir hər insəndə,
 25 hər zəməndə.
 26 Əcdədlərin kərməgən bə
 27 təməşələr,
 28 Bə kitəblər, bə sən'ət,
 29 bə dəvrə dəvrən...
 30 Sən ötmişnin kəzi bilən
 31 bəqsəng əgər,
 32 Məhkəmədir bəgün hər bir
 33 qızə cəvən.
 34 Şəfqət bilən bəqmə,
 35 şəfqət tələməsmən,
 36 Qismətimdən yoqdır əslə
 37 şikəyətim,
 38 Pəling bəlsə kel,
 39 yoq bəlsə – imləməsmən,
 40 Naqd dollargə sətiledi
 41 inəyətim.
 42 Qənuniydir, kəsbinning yoq
 43 uyat, əri,
 44 Əzəd yurtdə meni tə'qib
 45 qılələ kim?
 46 Əslin əlsəng, bə ölkədə eng yuqəri
 47 Kərsilərdə öltiribdi
 48 həmkəsblərim.
 49 Bəyvəççələr ulərgə pəl
 50 sərf qıladi.
 51 Ü cənəblər əldidə men

- 24 Tòpgä nişân bòldi, tekis və yäydâq.
 25 Biz bòlsäk – fidâyi câni säbillär
 26 Tikkä bäräverdik, tänimiz bəyrâq.
 27
 28 Däryâ bəlib âqdi däryädä xunlär,
 29 Dòzax âlävidä bəmisli dūnyâ.
 30 Minglärđän yüz qâldik, yüzlärđän ònlär,
 31 Qırildik, ârqagä qaytmädik ammâ.
- 32 Bizgä dūşmân edi hiylä və hädik,
 33 Yoq edi mărđlikđän òzgä himâyât.
 34 Yâv oqı tūgädi, biz tūgämädik,
 35 Ğarbiy sâhillärni âldik nihâyât”.
- 36 Sädâsi zâminù kòkni titrätib
 37 Poezd Budapeştgä tezläb bärärdi.
 38 Belorus hämrâhim,
 39 Cängçi və ädib
 40 Mengä xâtirälär sòzläb bärärdi.
- 41 Sâriq sâçlärigä âq âräläğän,
 42 Mâviy kòzläridä tûbsiz bir xayâl.
 43 Tirik yûrsä edi Yesenin äğär,
 44 Bùğun bəlär edi bälki şundâq çâl.
- 45 Ù sòzlär,
 46 Tirilib kelärlär gòyâ
 47 Birgä qânli cänggä kirgän òrtâqlär.
 48 Ù sòzlär,
 49 Qalbimdä berädi sädâ
 50 Färyäd çekib yâtğän şarqıy qırğâqlär.
- 51 Mänä, men yûksälib
 52 Gelert tığığä,
 53 Fidälär qabrigä egärkänmân baş,
 54 Qaräymän Dünäyning ù qırğâğıga.
- 55 Nâğâh kòz pardasın qâpläb kelär yâş
 56 Şarqıy sâhil yâtär tinç və beâzâr,
 57 Heç qaçân heç nârsä kòrmäğän gòyâ,
 58 Gòyâki bəlmäğän ù qânli bähâr,
 59 Âhistä çäyqalib âqadi däryâ.
- 60 Hâlbùki, qırğın cäng dävâm etmâqdä,
 61 Hâlbùki, qurbânlär rùhi ùyğâqdir.
 62 Hämân yâv qorğâni ğarbiy qırğâqdä,
 63 Hämân bizning mäskän şarqıy qırğâqdir.

- 64 Därdlär girdâbidä çärx ùrär zämin,
 65 Macrùh siynäsidadn sılqıb âqar qân.
 66 Û hâr kùn, hâr lâhzâ mingläb âdâmin
 67 Şarqıy qırğâqlärdä bermâqdä qurbân.
 68
 69 Bombay, Madorasdä âdâm tùmânât,
 70 Yârâtgân bändäsi misli tûprâqdir.
 71 Açlık hâr sâniyâ ming cângä âfât,
 72 Cizğanäk kòçälär – şarqıy qırğâqdir.
- 72 Nâgâh gùmbùrläydi Xayfân âsmâni,
 73 Yürägin çängälläb qâlär bir âyâl.
 74 Û şarqıy sâhilning bittä qurbânı,
 75 Tirikläyin tâpgân yâş câni zävâl.
- 76 Hämân qıt'alärdä yoqdir sùkùnât,
 77 Hämân cäbhälärdä uyğâqdir ğanim.
 78 Cäfâkâş dñnyâdä, äzâliy qısmât,
 79 Şarqıy qırğâqdädir mening vâtänim.
- 80 Dñnyâdä bâr ekân nâhaqlık, zùlm,
 81 Dñnyâdä bâr ekân asârat, cäfâ,
 82 Cängdämiz, bir bâşdä bâr bittä òlim,
 83 Şarqıy sâhillärdä cänimiz fidâ.
- 84 Şâir! Ey, tinçimäs âlâvli yüräk!
 85 Âdâlât yùldùzi sengä mäyâqdir.
 86 Haq yòldä fidâyi âskärsän, demäk,
 87 Sening qarârgâhing – şarqıy qırğâqdir.
- 88 Zùlm qorğânigä qılâ ber hücùm,
 89 Bilki, biznikidir, nihâyät, zäfär.
 90 Dñnyâdä bâr ekân eng sònggi mæzlùm,
 91 Şarqıy sâhillärdä òçmäs mæş'allär.

1979

AFĜÂN ŞAİRLÄRİGÄ (221)

- 1 Bäs, târki qafäs et, âmri bükünning,
 2 Hävâlän, kòklärni kùçgil, yüräğim.
 3 Tòlqınläri âşâ kòhnä Cäyhünning
 4 Afĝân diyârigä uçgil, yüräğim.
- 5 Kandähâr yòlläri,
 6 Mâzâri şârif,
 7 Bâbälär qadami tekkân muqaddäs –
 8 Qadim Hirât ârâ tænhâ bir ğarib
 9 Maqbärä qâşidä tiz çòk bir nâfäs.

- 10 Ässälâm äytginù bir quçâq gül tût,
 11 Bùyùk şäirini sevgùçi cåndân –
 12 Sevgisi behùdùd faxri behùdùd,
 13 Tilägi behùdùd Özbekiståndân.
- 14 Sòng şäir döstlärim yänigä bârgin,
 15 Û yùrttä bâr mening dildâş döstlärim.
 16 Yürägim, sen özni ânârdek yârgin,
 17 Dâna-dâna saçib täşlä sözlärim.
- 18 Äyt ùlärgä mening hämnäfasligim,
 19 Dildägi beriyâ mühabbätim äyt.
 20 Äytgin xıyânätgä qol bermäsligim,
 21 Qândâşlik hissiggä sädâqatim äyt...
- 22 Äzâdlik yölläri bòlmägäy rävan,
 23 Täyyâr dastùrlär yoq säädät ùçùn.
 24 Bù yöldä kùrâş bâr, zäfar vä armân,
 25 İşânç bâr, şùbhä bâr, yängliş vä tügùn.
- 26 Äläm üzrâ esgân tâng näfäsining
 27 Quşlär hălâvâtin bûzgäni käbi
 28 Ne äcâb inqılâb zilziläsining
 29 Märkäzidä bòlsä şäirlär qalbı.
- 30 Äsânmas, äsânmas şäir yüräkkä,
 31 Ûndä tûmânlärning dârdi, âhi bâr,
 32 Ûngä bû dûnyädä yâşâş müräkkäb,
 33 Çünki şäir qalbning iştibâhi bâr.
- 34 Ey, siz, mening äfgân şäir döstlärim,
 35 Qalbimni qalbingiz bilân ùläymän.
 36 Sizgä hürriyätning müşkül yòlidä
 37 Bârdämlik tiläymän, qudrät tiläymän.
- 38 Dûnyädä bâr bòlsin adâlat vä şe'r,
 39 Erkù birädärlük dâim bâr bòlsin.
 40 Ròzi mähşärgäçä üygâq Älişer
 41 Rùhi sizgä bükùn mädädkâr bòlsin.

1979

SIRDÄRYÄ ÒLÄNİ (222)

- 1 Äsmân òpär Tiyâşânning qârisân,
 2 Kòhnä Cäyhùn yöldâşisân, yârisân,
 3 Änä vâdiy häyâtsân, bârisân,
 4 Quvânçisân, älämisân, zârisân,
 5 Äqıb tûrgin, qurib qâlmä, ânâcân.

6 Tùmän asr keçmişidän dārāksän,
 7 Yürtim üçün hām tāmīr, hām yūrāksän,
 8 Negä bükün bemädārsän, hālāksän?
 9 Sen bizlārgä axır mängü kerāksän,
 10 Aqıb tūrgin, qurib qālmä, ānācān.

11 Sen bārsänki, keng vāhädä hāyāt bār,
 12 Demäk, yūrtning läbidä bāl, nābāt bār,
 13 Sendä elim sabātidek sabāt bār,
 14 Sābit bōlgin, Ānä sāydän nācāt bār,
 15 Aqıb tūrgin, qurib qālmä, ānācān.

16 Sen paxtasän, ālmä, ānār vā nūrsän,
 17 Ōzbek üçün sūrursän hām ğurursän.
 18 Ōzni yergä tāmçi-tāmçi berursän,
 19 Dāryā emäs, xalq timsāli erursän
 20 Aqıb tūrgin, qurib qālmä, ānācān.

21 Men bālāngmān, nidā bōlāy sen üçün,
 22 Bir cālğadek dāvā bōlāy sen üçün,
 23 Keräk bōlsä, fidā bōlāy sen üçün,
 24 Māyliğä, men ādā bōlāy sen üçün,
 25 Aqıb tūrgin, qurib qālmä, ānācān.

1979

ŞAİRLİK (223)

Ūstāz Mirtemirni izlāb

1 Şāirlik – bñ şirin cāndān keçmäkdir,
 2 Limmā-lim fidālik māyin içmäkdir.
 3 Şāirlik – cigārni ming pārä etmāk,
 4 Bāğır qāni bilān sātrlār bitmāk.
 5 Ōzni tāmçi-tāmçi, zārrā vā zārrā
 6 Elgä qurbān qilib, eng sōnggi kārā
 7 Armān bilān demäk: “Ey ānä yürtim,
 8 Keçir, xızmātingni qılālmāy ötdim.”
 9 Şündāq yāşār āsli sāhibi icād,
 10 Şündāq yāşāb ötdi Mirtemir ūstād.

1980

MÜHÄRRİR (224)

1 Negä hādeb mengä tñnbeh berāsän,
 2 Negä öz hālimgä qoymāysän, axır!
 3 Negä hār sōzimdän āyb qıdırāsän,
 4 Beāmān, nāinsāf, qattāl mūhārrir.

5 Hār sōzim ma’nāsın qırq xıldā çaqıb,
 6 Gāh nālāli deysän, gāhi tūmtārāq.

- 7 Äytingin, ey, kättäkän kòzâynäk taqıb,
 8 Nimälär izläysän şe'rimdän, òrtâq!
- 9 “Xâlis” xızmätingni, birâdär, qoygin,
 10 İltimâs, keräkmäs mengä yârdäming.
 11 Ming xıl täftişlärdän, râst äytsäm, tòydim,
 12 Cângä tegib bòldi qızıl qaläming.
- 13 Qaçân bù zùlmdän bølürmän âzâd,
 14 Qaçân tûgâr ekân bedâdlik, axır!
 15 Âfsûski, heç kimgä deyâlmäymän dâd,
 16 Çünki, men òzimmän òşâ mûhârrir...
 1980

KEÇİKİŞ (225)

- 1 Nâ tòiù nâ âzâ,
 2 nâ iş, nâ bâyrâm,
 3 heç qaygâ,
 4 heç qaçân,
 5 heç bir hâlâtdä –
 6 vaqtidä kelmägân
 7 bù şòrlik âdâm,
 8 Bir sâât keçikâr
 9 kâmi, âlbättä.
 10 Ûndä sirä âyb yoq,
 11 yùgùrik dâvr
 12 Mâs kelmädi ùning
 13 sùstkâş cânigä.
 14 Taqdir keçiktirdi,
 15 bir sâât nâdir,
 16 Kâmidä bir asr
 17 òz zâmânigä.
 1980

TÒY AQQÂMİDÄ (226)

- 1 İkki âşıq oxşâr yùldùzlâr ârâ
 2 Ûçib yùrgân yândâş säyyârlärgä.
 3 Sevgi fazâsidä ùlâr bâr tãnhâ,
 4 Ne pãrvâ yerdägi âvârlärgä.
- 5 Ûlâr bizdän âlis qılmâqdä pãrvâz,
 6 Sãmân yùldùzlâri kùmùş pâyândâz...
 7 Siz, tãvãnxânädä, yãngälâr, cãnbâz
 8 Çuçvârä üyäsiz tãğârlärgä.
- 9 Ûlârning qalbidä ilâhiy tuiygu,
 10 Qudrätı âliyğä tûrâr ròbarò,
 11 Siz esä, nãtıqlâr, qandâq cãzâ bù,

- 12 Hädeb pänd oqıysız beçârlärgä.
 13 Sevgi – yapraqqlärning şitirläşidir,
 14 Sevgi – yüldüzlärning şivirläşidir.
 15 Sevgidä sämâviy sükût yaxşıdır,
 16 Siz karnäy qoşäsiz näğârlärgä.
 17 İntizâr cänlärğä bering äl-ämân,
 18 Mùhabbät arşidä ùrsinlär cävlân.
 19 Ey, sen, gözäl singlim, âşıq ùkâcân,
 20 Äq yöl, säädätli sitârlärgä!

1980

ĞAFLÄT (227)

- 1 Täbiätgä deylik täşäkkür,
 2 Baş egäylik ùngä, älbättä,
 3 Nâqıslığı ùçün täfäkkür,
 4 Bòlgänimiz ùçün ğaflätdä.
 5 Sevinämiz bärliğimizdän,
 6 Dòstlär bilän qılämiz hüzür,
 7 Ùlär òyi nihândır bizdän,
 8 Biz bilmäymiz... Şüngä häm şükür.
 9 Muqaddäsdır biz ùçün vâfâ,
 10 Tâberrükdir ma'sûm ähdimiz,
 11 Ne ekânin äldämçi dñnyâ
 12 Änglämäymiz – bñ häm baxtimiz..
 13 Bñ dñnyâdän ketärmiz bir kùn,
 14 Bizgä äyân, ammâ qay sâät?
 15 Bexabärmiz...
 16 Ädämzâd ùçün
 17 Ğaflät òzi bùyük säädät.

1980

***** [SÄVUQ ÇÂRDÄQLÄRDÄ...] (228)**

- 1 Sâvuq çârdâqlärdä quvgındı, şümşük,
 2 Aç òlim vâhmidä yâşâb hâr nâfäs,
 3 Taqdirdän nâliydi egäsiz mûşük,
 4 Xânäki qavmigä qılâdi hâväs.
 5 Bñ esâ uxlârkân tinç vâ bepârvâ,
 6 Baş qoyib bekäning ıssıq tòşigä,
 7 Xayâlidä kezâr boğâtlâr ärä,
 8 Yâvvâyı äzâdlik kirâr tüşigä.

1980

KÒHİNÜR (229)

- 1 Qay mäkändä, qay zämändä
- 2 Binä bòding, Kòhinür?
- 3 Qay baxtsiz kùn Hindiständä
- 4 Pâyda bòding, Kòhinür?

- 5 Qadimlikdä kim muqaddäm,
- 6 Älämmi yä senmiding?
- 7 Äzimlikdä kim mùazzam,
- 8 Ädämmi yä senmiding?

- 9 Qay kùn sengä tengsiz cilä
- 10 Sehrin berdi täbiät?
- 11 Ädämzädgä mälù dünyä
- 12 Mehrin berdi täbiät?

- 13 Bağländilär tã insãnlär
- 14 Cävähirgä cãn bilän –
- 15 Xazinälär vä imãnlär
- 16 Älud bòldi qãn bilän.

- 17 Bünçä cãzib, bünçä sãhir,
- 18 Yãktã bòding, Kòhinür?
- 19 Sãhibinggä ävväl-ãxır
- 20 Bälä bòding, Kòhinür.
- 21 Sening uçùn cãnggä kirdi
- 22 Fuqarälär, hãcälär.
- 23 Bir-birigä qılıç ùrdi
- 24 Mähâräcù rãcälär.

- 25 Cigär cigär kòzın öydi.
- 26 Dòst qast dòstı cãnigä.
- 27 Fãrzänd qolin bøyäb qoydi
- 28 Öz pädäri qãnigä.

- 29 Qay bir mülkkä äşnã bòding,
- 30 Ğarät bòding, Kòhinür.
- 31 Qay bir yùrtdä pâyda bòding,
- 32 Äfät bòding, Kòhinür.

- 33 Ädäm nãslı cãndän keçib
- 34 Negä bòldi sengä rãm?
- 35 Òlär çağı seni içib
- 36 Nãcät tãqmäs täšnäkãm.

- 37 Heç kim seni tişgä bäsib
- 38 Dävã tãpmäs açlıkkä.

- 39 Ùmri bitgän seni äsib
 40 Qaytä älmäs yaşlikkä.
- 41 Seni äsräb kòkräklärdä,
 42 Zär tâclärgä taqdilär.
 43 Ğaznälärdä, çontäklärdä
 44 Seni pùlgä çäkdilär.
- 45 Äsli seni qılsä hädyä
 46 Bir aç hindi gädägä,
 47 Mengä tâşmäs, nân ber deyä,
 48 Nälä qılär xudägä.
- 49 Qıyâsi yoq bû cähândä
 50 Älmäsmiding, Köhinür?
 51 Bir tâş esäng, Hindistândä
 52 Qälmäsmiding, Köhinür?
- 53 Qoşın târtib Hindistângä,
 54 Ğälib ketdi Nâdirşâh,
 55 Seni "haqqı äl-âman"gä
 56 Älib ketdi Nâdirşâh.
- 57 Mülki hindgä qaytä kelding,
 58 Qaytä ketding Äcämgä.
 59 Äşnä etib här gäl elning
 60 Qismätini älämgä.
- 61 Äxır seni äldi Şimâl
 62 Mağlûb hindning bâcidä.
 63 Älävländing xâtin-qırâl
 64 Viktoriya tâcidä.
- 65 Ù hăm seni târâşlätđi,
 66 Öz didigä qıldı mäs.
 67 Misli ğarbgä quyâş bätđi,
 68 Pärvin qâldi közdä yâş...
- 69 Sùn'iy qudrät in'âm qılğän
 70 Beniyâzsän, Köhinür,
 71 Hättä yärim hüsning bilän
 72 Beqıyâssän, Köhinür.
- 73 Fir'avnlär, şähänşâhlär
 74 Ketdilär hăm yoq bòlib,
 75 Nigâhlärni tâ bû çağlär
 76 Yândiräsän çoğ bòlib.

- 77 Çäng böldilär kòk bärâbâr
 78 Çäng kòtârgân lâşkârlâr.
 79 Käyxısrâvlâr vâ Dârâlâr,
 80 İskândârdek sârvârlâr.
- 81 Sen deb tùmân cânni tikkân
 82 Qattâl sâhibqırânlâr,
 83 Sen deb âtä qânin tòkkân
 84 Ûl vâliâhd oğlânlar –
- 85 Âdâm sâri ketdi bâri,
 86 Sen âmânsân, Kòhinûr.
 87 Men degângâ vaqt singâri
 88 Beâmânsân, Kòhinûr.
- 89 Bünçâ zòr deb ısqı zârning
 90 Bâiki häyrân bôlârsân,
 91 Sengâ mehr qoygânlârning
 92 Âhvâlidân kûlârsân.
- 93 Sen kûlârsân, â, yânâ kim
 94 Bôlûr mengâ egâ, deb.
 95 Âdâmzâdgâ qânli yòlim
 96 Sabâq bôlmâs negâ, deb.
- 97 Sen kûlârsân, kûlgûlikdir
 98 Sengâ bizning tilâklâr.
 99 Çindân häyrân bôlgûlikdir
 100 Biz işângân ertâklâr.
- 101 Âsli bû çârx gâh òng qâlib,
 102 Ters âylânâr gârdûndir.
 103 Kimlâr esâ bûgûn ğâlib,
 104 Ertâ bir kûn zâbûndir.
- 105 Sen zâbûnlâr sânağını
 106 Òylârmisân, Kòhinûr?
 107 Ming yıllârning sâbâğını
 108 Sòylârmisân, Kòhinûr?

1980

QALB ŞÜNDÄY ÜMMÂNKİ... (230)

- 1 Qalb şündây ümmânkî, ûning bağridâ
 2 Dâhşâtli dâlgâlâr silsilâsi bâr.
 3 Qalb şündây zâminki, âtäş qa'ridâ
 4 Vûlqânlâr âtgûvçi zilzilâsi bâr.

- 5 Û bir säyyârâdir, Yerdek şäfaqqùn,
 6 Û bir âlämdirki, bilmäs nihâyä.
 7 Ûni mehvâridän çıqarmâq uçùn
 8 Atòm cängi emäs, bir söz kifâyä.

1981

TÄBİÄT VÄ QIZÄLAQ (231)

- 1 Biyrân qızçäm yâmğır yâqqan kùn
 2 Yâlvârâdi xorsinib âğır:
 3 “Endi birpäs öynäb keläyin,
 4 Äyting, dädä, yâğmäsin yâmğır!

- 5 Kùtib qâldi yâşıl kâptâkçäm,
 6 Hây-hây nimçäm zerikdi yâmân.
 7 Yığläyapti qoğırçağım hăm,
 8 Yâmğır tinsin, äytin, dädäcân!

- 9 Bùvim derlär dùâ qilib: “Tin!”
 10 Dehqânlärgä qıyin bølärmiş,
 11 Yâmğır tinsä – plan tölärmiş,
 12 Äyting, dädä, yâmğır yâğmäsin!”

- 13 Şiririm, haq sözläring bəri,
 14 El zâri bâr bûving zâridä.
 15 Sen öyläysän, fäläk işlari
 16 Dädäcâning ixtiyâridä.

- 17 Şündäy bòlsä, men òzim bilib
 18 Bùlüt kòzin òymäsmi edim.
 19 Yürt başığä heç öçmäs qilib
 20 Quyâş yâqıb qoymäsmi edim?!

- 21 Qızälâğım, bilmäysän hâli,
 22 Mùammâsi âlämning – âläm.
 23 Äciz çärxgä tòzim bergäli
 24 Dädäng nädir, insâniyät hăm.

- 25 İzmimizdä emäs bû dünüâ,
 26 Sämâvâtgä ötmäs sözimiz.
 27 Bilki, undän nâcât yoq äslä,
 28 Bizgä nâcât... faqat òzimiz.

- 29 Şünçä qayğu sendä hăm, qızım,
 30 Xafä bòlmä, bäländ kòtär baş.
 31 Özbek degän xalq bâr, yùldüzim,
 32 Qalbi ùning millionläb quyâş.

- 33 Ûni tarıx qılğän imtihân,

- 34 Tābiātning sināvi nādir.
 35 Ûngä faqat sen bōlgin āmān,
 36 Cānū qalbin sen qılgin qadr.
- 37 Û bùyūk xalq. Yūki hām bùyūk,
 38 Qanāāti bilmās nihāya.
 39 İşān, qızim, heç qandāy bülūt
 40 Xalq başigä sālālmās sāya.

1982

MAKSİM GOR'KIY BİLÄN SÜHBÄT (232)

- 1 Vāfā qıldı āndūh ālämi kimgä?
 2 Kimgä baxş etdi ù ùmrlik sāfā?
 3 Ey, zāhmāt sāhibi, bālāligimgä –
 4 Gōdāk ālämlāring bōldi āşnā.
- 5 Betinç yürāgimgä dārīlfünündä
 6 “Dārīlfününlāring” sālgändä ğulū,
 7 Men hām öz diyārim vādiylāringdä
 8 Piyādä kezmāqni qılğanmān ārzū.
- 9 Ûstāz, sen bir insān ùmri muqaddām
 10 Xatā qılğan eding, izlāb xudāvānd.
 11 Ne tāng, dāhālāring xatālāri hām
 12 Māydä rāst yōllārdān yūz kārrā bālānd.
- 13 İşāndim, dūnyāgä kelgān künidān
 14 Bāşār izlāmābdi besābāb ilāh.
 15 Men bğğn qorqmāsmān din āf'yūnidān,
 16 Xudāsi yoqlārdān qorqamān birāq.
- 17 Mānā, ù qarşimdä òltirār hāzir,
 18 Qalbidä his, kōzdä ma'nāsi yoqdir.
 19 Bersāng, bğ dūnyāni yūtmāqqa qādir,
 20 Çūnki yürāgidä xudāsi yoqdir.
- 21 Şāhmi ù, gādāmi, kùlālmi, zārgār,
 22 Yōlgā sālgān çağı şāytān nidāsi,
 23 Û qaysi tāftişdān qorqadir, āgār –
 24 Qorqmāqqa bōlmāsä dildä xudāsi?
- 25 Dōzax òtlāring ming bittä şāklin –
 26 Kōrsātib ming bir xıl yānişi bilān,
 27 Lāl qılmāq bōlgān kim ādāmzād aqlin,
 28 Bōylā nāmubārāk dānişi bilān?
- 29 Kim ù zār qasdidä, dūnyā qasdidä
 30 Vāhşāt xancāri qayrāgān cāllād?

- 31 Muqaddäs tuiğusi yoqlar dastidä
 32 Cansäräk ahüdek bölmış adämzäd.
- 33 Üstaz, sen bir insân ümri muqaddäm
 34 Xata qılğan eding izläb xudävänd.
 35 Ne tang, dähälärning xatälari häm
 36 Mäydä rast yöllärdän yüz kärrä bäländ.
- 37 Men haq bildim qalbim e'tiqadini,
 38 Älämgä ezgülik ziyäsi tölsin.
 39 İmân deng, vicdân deng, mäyli, âtini, -
 40 Lekin adämzädning xudâsi bölsin.

1982

KELÄCÄKKÄ MÄKTÜB (233)

- 1 İvan Vasil'eviç – dähşätli pädşäh
 2 Ğazäbi cünbüşgä kelgändä nâgäh,
 3 Temir asâ bilân ürib oğlini,
 4 Färzänd qâni bilân bøyäb qolini,
 5 Özi dähşät içrâ lâl qâtdi bir däm...
 6 Räsä yarim asr
 7 Şundän muqaddäm
 8 Özgä mämläkätdä özgä bir tâcdâr –
 9 Ül häm behüş yâtgän oğli üzrâ zâr
 10 Kökkä qol çözgänçä çekärdi fığân:
 11 “Mening cänimni âl, ey, pärvârdigâr,
 12 Ammâ färzändimni qâldirgin âmân!”
- 13 Mırzâ Bâbür âhi fäläkkä yetti,
 14 Hümâyün köz açdı.
 15 Sâät-basâät –
 16 Häyâtgä qaytdiyû oğlân salâmat,
 17 Âtâni xastâlik tüşäkkä eltdi.
- 18 Sâkin şiftgä bâqıb yâtâr Bâbürşäh,
 19 Ümri bitgänidän yürägi âgäh.
 20 Sâhibi sâltânät, sâhibi qalâm,
 21 Kõnglidä şükranä vä bitmäs äläm.
 22 Şükrkim, kûymädi färzänd dağidä,
 23 Älämkim, ölmädi yürt tüprâğidä,
 24 Şükrkim, bâytlärdä nâmi qälâcäk,
 25 Älämkim, zâbit der üni kelâcäk.
 26 Şükrkim, bû yürtni qılâldi âbâd,
 27 Älämkim, mühtâclik bölmädi bärbâd.
 28 Gädälär yürtidir bû gävhâr tüprâq,
 29 Şu bâis şükridän älämi koprâq.
- 30 Başidä väliaxd öltirär yalgız,

31 Yâş kelmäs közläri möltirär âciz.
 32 Rängpär çehrasında üning şah Bâbûr
 33 Benâcât sâltânât râmzin kôrâdi.
 34 Mänä,
 35 Töpläb sònggi sâbâtni şair,
 36 Ästâ qol üzätädi,
 37 Qalâm sörädi.
 38 Şair: "Qalâm", dedi.
 39 Yängi bir ğazâl,
 40 Yängi rübâyimi kelär dünyâgä?
 41 Yoq,
 42 Xat yâzâr böldi şah Bâbûr bû gäl,
 43 Mäktüb bitär böldi Oris pādşāgä:
 44 "Fâniy bû dünyâdâ xâlıqı qudrät
 45 Pādşālär âmrini qılmişdir vâcib,
 46 Sizgä Rus tâcini kiydirgän qısmät
 47 Bizgä Hind taxtini kormiş münâsib.
 48 Baxtmi bû, baxtsizlik – Âllâhgä âyân,
 49 Ne bôlsäk, haq âmri ifâdesidir.
 50 Vâ lek ellär ârâ cängü âl-âman
 51 Endi biz pādşālär irâdesidir.
 52 Bû ğamlik, bevâfâ fâniy âlâmni
 53 Târk etmäq mûhaqqaq şahû gädâgä.
 54 Faqat ezgü işlär nâsli âdâmni
 55 Mârgub etgüvsidir ikki dünyâgä.
 56 Kòp kòrdi bû zâmin âfât vâ qırân,
 57 Tinglämäq çağıdır adâlât sâsin.
 58 Ey, xalqı beşûmâr, yûrti bepâyân –
 59 Büyûk şah, bağlâylik döstlik riştâsin.
 60 Men – sâltânât şahı, yoq, sârgâştâ cân
 61 Haqıqat izlägän dünyâdâ yâkkâ.
 62 Mâşrıq siynâsidän silqıb yâtâr qân,
 63 Şair qalbi âciz mälhäm bôlmäkkâ.

64 Ümrim pâyânidâ men kòrgän nâcât
 65 Qısmät sâhrâsidâ bälki sârâbdır.
 66 Ammâ niyât qıldim oqıb sâlâvât,
 67 Pâk niyât ôzi hâmi âliy sâvâbdır.
 68 Emdi bû câhângä bir qudrät keräk,
 69 Câhâniy zûlmâtıni yengmäqqa qâdir.
 70 Sizgä tilägüvçi tängridän kômäk:
 71 İmzâ – Zâhiriddin Mühâmmâd Bâbûr"

72 Âlis Rossiyağa yetib keldi xat,
 73 Neçâ tâğlär âşib, dengizlär âşib,
 74 "Sizgä rus tâcini kiydirgän qısmät
 75 Bizgä Hind taxtini kormiş münâsib..."

- 76 Qaysi Hind?
 77 Qaysi taxt?
 78 Bù qandäy diyâr?
 79 Neçük imperiya? Xıtâymi, moğul?
 80 Mòskva knyaz – mağrur hùkmdâr
 81 Bir daqıqâ bòldi xayâlgâ mäsğul.
 82 Sòng tässälli tãpdı:
 83 “Bâr bòlsä bårdır,
 84 Dün्या keng, ellär kòp, bilmâq düşvârdır...”
 85 Knyaz' ğâfil esä mä'zür –
 86 Bù mäktüb
 87 Ûngä tegib qâldi täsâdif faqat.
 88 Ûngä tegib qâldi xatâlik òtib
 89 Âlis keläcäkkä cönâtilgän xat.

1982

TÜŞLİK TÄNÄFFÜS (234)

- 1 Sâkinginä yaşar edi ù,
 2 Nâ şâdlıgı âyân, nâ dârdı.
 3 Tângdâ toğri işgâ bârârù
 4 Âqşâm toğri ùygâ qaytârdı.
- 5 Ûlfâti yoq, kòçâ kezmäğän,
 6 Mäişät ne – bilmäğän âdâm.
 7 Birâv sezib, birâv sezmäğän
 8 Bârligiyù yoqligini hâm.
- 9 Bir mòmingä dâim bir qâtil
 10 Eş bòlgändäy yâruğ dün'yädä,
 11 Mängläyigä bitgändi xâtin,
 12 Âzrâildän ön bâr ziyädä.
- 13 Çontägigä erning tór xaltä,
 14 Qulâğığä sâlib âlâm gâp,
 15 Ròyxat qâğâz bilän, âlbättä,
 16 Küzätârdi hâr kùn ertäläb...
- 17 Sâddä, nâşüd, ârıq, kiçkinä...
 18 Hâr kùn üydä òltirib âqşâm,
 19 Gazetdän kòz âlmây tinçginä
 20 Eşitârdi xâtindän dâşnâm.
- 21 Tiriklikning täşvişù ğami
 22 Hämmani hâm qılğändek ädä,
 23 Sòndi bir kùn ùmrning şâmi,
 24 Bù âlämdän ketdi benävâ.
- 25 Xâtin kòzni açib ğaflâtdän,

- 26 Bildi – sùyanç tãğı yoqãldi.
 27 Şäddäd xâtın şundä dâfatân
 28 Mùştipärgä äyländi qãldi.
- 29 Şùdir äsli häyât qânûni,
 30 Ne yoqãlsä – äziz, mùkäräm.
 31 Şäm kôtärib,
 32 Äräfä kûni
 33 Qabristångä yøl åldi ù hãm.
- 34 Qudrät tiläng endi säbrigä,
 35 Ûni kûtär bündä türfä hâl,
 36 Qâtib qãldi!
 37 Eri qabrigä...
 38 Şäm yâqardi özgä bir äyâl.
- 39 Lâl qãtdi ù.
 40 Tòpläb nihâyet
 41 Bâr mäkriyù irädäsini,
 42 Yäşirãldi közdägi häyrät
 43 Vã häyâcân ifädäsini.
- 44 Äyâl säri yürdi bepärvã,
 45 Sälâm berdi.
 46 Sòräb keçirim,
 47 Dedi kòngil ålgändäy gòyã:
 48 -Kim bølädi bù ådãm?
 49 -Erim.
- 50 “Erim”. Bù sòz xâtın kòksigä
 51 Älävli oq bòlib sãnçildi.
 52 Endi bildi,
 53 Ûni er negä –
 54 Xuş kòrmäsdi,
 55 Hã, endi bildi.
- 56 Nähât, şundäy beázâr ådãm...
 57 Nähât, bòlgän başqa xâtini...
 58 Mänä, endi şundän keyin hãm
 59 Äqläb kòring erkäk zâtini.
- 60 Qanı, şù pãyt gòrni açsâyù
 61 Beväfâni tùtsä sòràqqa.
 62 Sòng erigä qoşib mänä bù –
 63 Megäcinni kòmsä tùprãqqa.
- 64 E vãh, äyâl ğazäbidän hãm,

- 65 Mäkridän häm äsrä, xudâyim!
 66 Yândirsä-dä içini äläm,
 67 Sävâl sörär yänä mülâyim:

 68 -Bälälär-çi?
 69 -Qâlmädi yâdgâr,
 70 Mengä üning yâdi kifâyä.
 71 Ğayri âdät bû ısq – betäkrâr,
 72 Eşitsängiz, qılây hikâyä:

 73 Men ü bilän tüşlik çağıdä
 74 Âşxânädä dastläb kòrişdim.
 75 Ü stolning näriyâğıdä,
 76 Men bû yâqdä òtirgânça cim –
 77 Ävqatländik.
 78 Ertäsigä häm,
 79 İndingä häm şü böldi täkrâr.
 80 Yettinçi kùn degändä ilk bâr
 81 “Yaxşimisiz” dedi bû âdäm.

 82 Tânişüv kùn böldi ü bizgä,
 83 Sälâmläşib yürdik neçä kùn...
 84 Keçiräsiz, ne böldi sizgä?
 85 Titrâyäpsiz, singilcân, neçün?
 86 -Heçqısı yoq, sâvqâtdim bir âz.
 87 Dävâm eting.
 88 -Xulläsi kälâm,
 89 Bir-birâvgä òrgändik âz-âz,
 90 Bir-birâvgä bağlândik tāmām:
 91 Şündäy ekân qısmät xâhişi,
 92 Men häm edim kimsäsiz, tähnâ.
 93 Ü kâminä beâzâr kişi
 94 Yürägingä böldi âşınâ.

 95 Men-kü yâlgız edim,
 96 Nâ âtäm,
 97 Nâ ânäm bâr, nâ âiläm bâr.
 98 Yâlgız ekân dūnyädä ü häm,
 99 Färzändlär ğor, xâtin – dilâzâr
 100 Sâddä, nâçâr, kòrimisiz, ammâ –
 101 Qalbi üning bir äläm edi.
 102 Terän fikrät, hislär müsäffâ,
 103 Fidâyilik cämülcäm edi.

 104 E vâh, qadring bilmädi dūnyâ,
 105 Tùprâqdägi dūr edi bû zât.
 106 Mening zülmät häyâtım ärä

- 107 Yarq etgän bir nür edi bû zât.
- 108 Därdläşärdik beçärä bilän,
 109 İkkimizdä nädâmät, äfsüs,
 110 Ğam-ändühlär izhâri bilän
 111 Òtär edi tüşlik tănäffüs.
- 112 Û sözlärdi, men tinglär edim,
 113 Men yığlärdim, küyärdi ù hăm,
 114 Ğâhi ùzâq òltirärdik cim,
 115 Kòzimizgä çòkib tùbsiz ğam.
- 116 Mening kòzim derdi:
 117 “Ey äziz
 118 Qaydä eding òttiz yıl ävväl?”
 119 Ûning kòzi derdi:
 120 “Fâydasız...
 121 Bû âlämdä baxt yoq mùkämmäl”.
- 122 Mening kòzim derdi:
 123 “Men mùhtâc
 124 Qıdırgändim seni bir ùmr”.
 125 Ûning kòzi derdi:
 126 “Ne ilâc,
 127 Keç bòlsä hăm kòrişdik, şùkr”.
- 128 Sòrsälärki, qay vaqt säädät
 129 Bòlgän sening ùmringgä âşnâ?
 130 Derdim: Beş yıl –
 131 Hâr kùn bir säät,
 132 Faqat tüşlik tănäffüs ärä.
- 133 Òzgä mäkân, òzgä zämândä
 134 Mävcüd bòlgän âlis yùldüzlär
 135 El kòzidän pinhân âsmândä
 136 Kòrişgändek faqat kùndüzlär –
 137 Biz hăm şùndäy yäşädik beş yıl.
 138 Bû hăm tùrmuş...
 139 Mänä, nihâyät,
 140 Cùdâ bòldik...
 141 Bâr gäp şù, singil,
 142 Tämâm bòldi därdli hikâyät.
- 143 Äqşâm çökär,
 144 Tüşär qârânġu,
 145 Xazânlärni sùpürär şamâl.
 146 Yarimtä ây, sùrgänçä xayâl

- 147 Sâkinginâ tärätär yâğdû.
 148 Qabristândä qâlmägän âdâm,
 149 Hùvillägän sùkùnât ärä –
 150 Bir qabr ùzrä yânär ikki şâm,
 151 İkki äyâl yığlär besädä.

1982

ĞAZÄLNİ SEVGÄN QIZ (235)

- 1 Sen kùlib tùribsän,
 2 Hâr qandây şâir
 3 Kòzläring òtidä erib ketädi.
 4 Hâfizi Şerâziy tirilib hâzir,
 5 Xâlinggä dùyânî berib ketädi.
 6 Nâtòkis âlämning tòkis vä tügäl
 7 İcâdi senmisän, mò'ciziy täl'ât?
 8 Seni päydä etib bünçä mükämmäl,
 9 Häyrät qılmäsmikin òzi tâbiät,
 10 Òlmäs şâirlärning òlmäs qalämi
 11 Òlmäs báytlär bitsä sen uçùn, cäiz.
 12 Ammâ şe'riyätning täşbeh âlämi
 13 Kämâling âldidä naqadar âciz.
 14 Ğazälni sevibsän.
 15 Sengä münäsib
 16 Ğazäl bär ekänmi yâruğ dùyâdä?
 17 Şâir baxtli edi bir täşbeh tâpib,
 18 Şù kùlib turgäning qılsä ifädä.
 19 Ming yıl bälki seni qıldilär ta'rif,
 20 Gâhi ây dädilär, gâhidä quyaş,
 21 Âläm kitâbini kòrdim axtärib,
 22 Heç şâir qalbinggä tâpmäbdi qıyâs.
 23 Qâşinggä yây nisbät, sâçinggä zâncir,
 24 Pärilärgä nisbät cädü vä sehring.
 25 Bâyt yoqdir âlämdä qılğuvçi täsvir
 26 Âddiyginä mehring, fidâyî mehring.
 27 Ğazälni xuşläbsän,
 28 Singlim, täşäkkür,
 29 Hâr kòngil seningdek işqıbâz bòlsin.
 30 Sengä birär sätrim bòlâlsä mänzür,
 31 Äyâğing âstigä pâyändâz bòlsin.

1982

SÄLBİY HÄYACÂN (236)

- 1 Bünçä hâm yäräşiq âq xalätینگiz,
 2 Äpäcân deyinmi yâki äyacân.
 3 Bül äcâb til bilän şirin äytدینگiz:
 4 -Sizgä mùmkin emäs sälbîy häyâcân.

- 5 Äcäbä, qıdirsä bütün dünýäni,
 6 Tăpilăr ekänmi şundäy bir ädäm –
 7 Yărăşsă yüzigä ğazäb tuġyāni,
 8 Yāqsä yüräigä ändüh bilän ğam.
- 9 Ne ilăc, bizdämäs ixtiyăr birăq,
 10 Nür va säyälärdän bähş qılmâq äbäs.
 11 Qoşib bir käft häsäd vä bir käft nifâq,
 12 Ädämzäd lâyni qargän biz emäs.
- 13 Biz emäs, bû dünýä yarälgän vaqtdä
 14 Ğışt qoygän väfäsiz, bemehr, yalġän.
 15 Xıyânät zârbi ü – bizning luġatdä,
 16 Sizning tildä esä – sâlbiy häyăcân.
- 17 Ğıybätidir, bôhtândir, şubhädir, kindir,
 18 Bălâkim, qol siltäb ketmâq mûammâ.
 19 İnfarktdän yügürüb qaçmâq mûmkindir,
 20 Özimizdän qaygä qaçûrmiz ammâ?
- 21 Häyât üstâzidän yâlbârib sôrâb,
 22 Asrlăr örgändik dünýä hikmätin:
 23 Örgändik ändişä pöstigä örâb
 24 Älämni äġudek yütmâq sän'ätin.
- 25 Gâh xayâl qılămân, täskin bâr dildä,
 26 Püşkin bû dünýädän ketdi bearmân.
 27 Äġăr ölmäğändä şâir düeldä,
 28 Üni öldirärdi sâlbiy häyăcân.
- 29 Öyläymän gâhidä, ôşäl mäş'üm kün
 30 Mähmüdning dâridä sönmäsä câni,
 31 Sâlbiy häyăcândän bârlıqqa bütün
 32 Tırqırâb ketärdi Mäşrâbning qanı.
- 33 Hăr insân zâtidä özgä bir mätläb,
 34 Hăr insân zâtidä özgäçä qısmät.
 35 Mendän hăr nârsäni qilingü tälâb,
 36 Kòrù kâr bôlmâqni sôrämäng faqat.
- 37 Axır, bizgä äzäl ârzü – yaratmâk
 38 Özgä bir cähânü, özgä bir insân.
 39 Häyăcân çekärmiz, tâki kelăcäk –
 40 Bilmäsin, nimädir sâlbiy häyăcân.

1982

*** [QULLUQ QIL...] (237)

- 1 Qulluq qıl demäsmän.

2 Yürt tûpräğin òp,
 3 Ûngä qullär emäs, fidälär keräk.
 4 Ûning senù mendek şâirläri kòp,
 5 Bùyük elgä endi dähälär keräk.

6 Qaddingni bäländ tût,
 7 Bòlmä sertä'zim,
 8 Çoqqı bòlâlmäsäng, mähkäm qâya bøl,
 9 Pilläpâyä bòldim sengä, äzizim,
 10 Sen hām gäl kelgändä pilläpâyä bøl.

VİRÜSLÄR (238)

Professòr Şäbät XOCÄYEVgä

1 Dòktòr xânäsidä hämmä närsä âq,
 2 Täng nür täläşädi âq tûslär bilän.
 3 Âq xalätdek sâç hām âqarmış bündâq
 4 Âlişä-âlişä virüslär bilän.

5 Sizgä häväs qıldım, dòktòr, mengä hām
 6 Mò'ciziy bû hikmät berilsä edi.
 7 Siz dârù sürgändek, men qalâm sürsäm,
 8 Eng mùdhiş virüslär qırılsä edi.

9 Kòlmäklär quridi, toqaylär yândi,
 10 Tarıx arxividä bezgäklär bükün.
 11 Lekin qānimizgä kirgān – sâxtälik
 12 Ä'zâi tānimiz qaqsātār bütün.

13 Säfsätä qasrigä me'mâr ùstādlär
 14 Māhi Xāssādägi tāvüslär misāl,
 15 Nāpāk sarmāyādān sāmīrgān zātlär
 16 Bağāyat ürçidi virüslär misāl.

17 Mānsāb sāvđāsi hām klassik virüs,
 18 Kiritsä ärziydi tibbiy dārslikkā.
 19 Şärsimān virüsni mûmkin òldiriş,
 20 Çārä yoq yümälâq xudpärästlikkā...

21 İnsāf, diyānätñi, ârù nāmûsñi
 22 Sāriq çaqagä hām âlmāsä insān,
 23 Âltin dārdi kâbi sārıq virüsñi
 24 Yoqātmaq mùşkûldir – gepatit āsān...

25 Yötälsiz heç yerdä işing bitmäsä,
 26 Kòk kâğāz tûtmäsäng – kòrâlmäsäng kùn,
 27 Bündâq kòkyötälgä çārä etmäsä,
 28 Kòkärīb, òpkālär qurışı mûmkin.

29 Yùlğıçlık hâr lâhzâ lâl qılâr bizni,
 30 Gripdek ûndâ hâmi ming bir xıl tûs bâr.
 31 Dòktòr, âçib kòring daftaringizni,
 32 Bùndâq câni qattıq qandây virûs bâr?

33 Bù ne dârd – minbârgâ çıqqan beibâ
 34 Çirâylik yâlgângâ qarsâk ûrişlâr.
 35 Sâxtâlikning ilıq mùhiti ârâ
 36 Yayrâb kòpâyâdi manfûr virûslâr.

37 Dòktòr, qulâq tûting! Mâmâgûldirâk!
 38 Hâvâ tâzârmâqdâ – virûsgâ qırân.
 39 Sâlâm sengâ, âppâq, tınıq kelâcâk,
 40 Âlqış bòlsing sengâ, ûygângân bòrân.

1984

DEHLİ AEROPORTIDÄ BÒLGÄN VÂQEA (239)

1 Tâşqari qırq sâkkiz dârâcâ...
 2 “Boing”
 3 Bombay pârvâzigâ tûrâr edi taxt.
 4 -Cânâb, yûkingizni bù yâqqa qoying,
 5 Özingiz bù yerdân òting, mârhamât.

6 Ûzûn miltıq âsgân sâqçılâr âgâh,
 7 Bâmisli lokator kòz, qulâqlâri.
 8 Bezâvtâ çirillâb qâldi-kû nâgâh
 9 Elektron nâzârât qonğıraqqlâri.

10 Hâmrâhim xıçâlât.
 11 Bâşin tebrâtib
 12 Çâlâ inglizçâ ûzr âytâ-âytâ,
 13 Sònggi çaqağâçâ çòntâk bòşâtib,
 14 Magnit qâpqaşigâ yòl âlâr qaytâ.

15 Lekin qonğıraqqlâr tinçisâ qani,
 16 Tâhlikâlik yânâr qızıl çirâqlâr.
 17 -Nimâ yaşırgânsiz, şâir âğayni?
 18 Hâzil qılışâdi hâmkâsb òrtâqlâr.

19 Pòlismengâ esâ kûlgi begânâ,
 20 Pâypâslâb tintûvgâ bâşlâr bâdgùmân.
 21 Heç nârsâ tâpâlmâs vâ lekin yânâ
 22 Qonğıraq çirillâr. Nâzirlâr häyrân.

23 Şûndâ târcimângâ der keksâ şâir:
 24 “Tûşuntir, heç nârsâ yaşırgânim yoq,
 25 Sergâk apparatı ilğagân temir –
 26 Kòkrâgim âstidâ qâlib ketgân oq.

27 Qırq yıl yaşayäpmän öşä oq bilän,
 28 Bârligin bildirär bähâr çağlâri...
 29 Qaysi yûrtgä qadam qoymäy, dâf'atän
 30 Bång ürär nâzârät qonğıraqılâri

31 Û mengä Smolyensk cängidän yâdgâr,
 32 Ûrüş öçmäs qilib qâldirgän dastxat.
 33 Äyt, üzr nä darkâr,
 34 Äfsûs nä darkâr,
 35 Mengä açınmäsin –
 36 İşânsin faqat”.

37 Biz ketdik.
 38 Öçmäsdän qızıl çirâqlâr
 39 “Hüşyâr!” yâzûvidä pirillâb qâldi.
 40 Nâzârätgâh içrâ bâr qonğıraqılâr
 41 Xuddi câni bârdek çirillâb qâldi.

1985

YÛRTİM BÂLÄSİ (240)

Özbekistân xalqı òn säkkiz milliongä yetgändä

1 Òn säkkiz ming äläm sevinç, näläsi,
 2 Häyräti, ümidi, älämi bilän
 3 Sen dünüygä kelding, yûrtim bäläsi,
 4 Òn säkkizinçi million raqamı bilän.

5 Änäng Özbekistân seni örädi
 6 Yanvar' däläsining âq yörgägigä.
 7 Sengä ällä äytđi keksä sāmāvāt
 8 Egilib zäminning belänçägigä.

9 Hâzir kimdir sengä tikmâqdä libâs,
 10 Kim sen yaşâr üygä ilk ğışt qoymâqdä.
 11 Kiçkinä câninggä lekin qay ğanim
 12 Yüz ming megatönlik bõmba quymâqdä.

13 Sertäşviş asrdä dünüygä kelding,
 14 Änä yûrtınggä heç bõlmägän âsân.
 15 Bükün hām bir qoldä seni ärdâqlâb,
 16 Bir qolı başıngdä üşlägän qalqân.

17 Maqsad mänziligä yöl mûşkûl, âlis,
 18 Cännät bõlgänçä yoq bû äziz tûprâq.
 19 Fäläk tâqıdägi yûldüzlâr qançä,
 20 Kòksimizdä ümid yüz kârrä kòprâq.

21 Men hām ümid bilän tângdä şe'r bitdim,

22 Sen – yāngi mehmānning bāhānāsida,
 23 Ön beş yāşgā kirib oqırsān şāyād
 24 İkki minginçi yıl āstānāsida.

25 Hāzir esā yıǵlä, qıçqır, āvāzing
 26 Tārālsin dūnyāning hār tōrt yāǵıgā.
 27 Mūrǵak vūcūd bilān bāng ūr til bōlib
 28 Bāqıy āmānlikning qonǵırāǵıgā .

1985

VÄTÄN SÄĞİNÇİ (241)

*Çet ellärdä xızmat qılâyâtgän
 Özbek birâdärlärimgä*

1 Qay āliy mākāngā sāfār qılmāyin
 2 Qay yırāq sāhilgā eltmāsin qısmāt,
 3 “Ässālām āläyküm!” deye cilmāyib
 4 Bir özbek qāndāşım qarşılār ālbāt.

5 Bizlār Kolombogā qongāndā sāhār,
 6 İlk bār ū qarşılāb pārvānā bōldi.
 7 Şūndā rūtübätli, bādbōy bū şāhār
 8 Kōzimgā çāraqlāb Fārǵānā bōldi.

9 Madorasdā tilmāç ūl özbekzādā
 10 Bārābār sözlārdi säkkiz tildä hām.
 11 Ū āq xalāt kiyib dārūşşifādā,
 12 Afǵān bālāsıgā qoyardi mālham.

13 Nūr qasrini tiklāb Fūrāt ūzrā ū
 14 Ärāb xānāsıgā yāqardi quyāş.
 15 Paxta òstirārdi Nildān ālib sūv,
 16 Qalbidä Äfrıqā filiçā bārdāş.

17 Misrdä Yūsüfdek bōlib kōrindi,
 18 Yemāndā ū mengä tūyūldi Hātām.
 19 Bū āyān tūyǵudir – nā qılsā endi
 20 Ālāvdek tāşlānār kōzgā öz ādām.

21 Bükün ālis yōldān qaytgānim çağdā
 22 İlk sātrimdā sizni qıldim mūkārrār –
 23 Ey, siz cāndāşlārim, yūrtdān yırāqdā
 24 Yūrtning xızmatıgā bāǵlāngān kāmār!

25 Bilāmān, ne āzāb yūki hicrānning,
 26 Ne dārddūr āy-yıllār bōlmāq intizār.
 27 Bilāmān, sāǵınçı Özbekistānning
 28 Kōzingiz tūbidä hāmişā bedār.

29 Û cāhān içidā bittā cāhāndir,
 30 Bir kòrgān ùmrēād qılğùsi hāvās.
 31 Yerning tārтіş kùçin yengmāq āsāndir,
 32 Ānā-Yer mehrīdān ùzilib bōlmās.

33 Dòstlārim, hār qaydā bōling salāmat,
 34 Āmān qayting ùygā ālis mākāndān.
 35 Tilāgim, heç qaçān, heç qaçān qısmāt
 36 Bizni āyirmāsın Ōzbekistāndān.

1986

YĀNGİ YIL ŞE'Rİ (242)

1 İnsān fe'li ācābdān ācāb,
 2 Yoqdir ùngā mezānsiz ālām.
 3 Yùdùzlārnı òlçār bātmānlāb,
 4 Qariçlāydi çeksizlikni hām.

5 Ōzi egā, òzi qul māngù
 6 Ōzi tāpgān aqıdālārgā,
 7 Ne dey, hāttā māngùlikni ù
 8 Bōlib çıqqan daqıqalārgā.

9 Daqıqadān sāātlār yığıb,
 10 Kùnlār tüzib āy cām qılādi.
 11 Yığlāmāydi ùmr òtdi deb,
 12 Yıl òtdi deb bāyrām qılādi.

13 Kòpāysā-dā, ācinlār hārçānd,
 14 Āqarsā-dā, yıllārdān bāşı,
 15 Quvānādi – kòpāydi fārzānd,
 16 Sevinādi – ùlgaydi yāşı.

17 Bù tūgānmās ārzù hāvāsdā
 18 Bār ùmidbaxş imāngā āsās:
 19 İnsān òlmās
 20 Āstā vā āstā
 21 Bāqıylıkkā òtādi, xālās.

1987

GEORGIY A'ZAMOV XĀTİRĀSİGĀ (243)

1 Tùndek qarā etib yùrāgimni hām
 2 Xabār yetib keldi keçāsi.
 3 Mening Jora ismlik ùkām,
 4 Tācıxān ākāning kencāsi...

5 Qadam qoygān eding şaxmat şāhining
 6 Qarārgāhi āstānāsīgā.
 7 Ātāng mānglāyīgā sıgmāding,

- 8 Sıǵmāding òzbekning peşānāsīgā.
 9 Qaytā tuǵılārmı oǵlān seningdek,
 10 Qançā yūksāk edi tilāging.
 11 Yūrāgi yārilib ketgān lāçindek
 12 Bālāndlikdān nāgāh qulāding.
 13 Muxlis edim, hār bir ğalābāng
 14 Mengā edi misāli tōydek.
 15 Sen mūzāffār ketding, biz esā, āttāng,
 16 Bizlār seni bāy berib qoydik...

1987

DEVĀNĀ HAQĞÒY (244)

- 1 Yānā sening tōning yelkāngdā,
 2 Sıǵmāy qālding bñ dargāhgā hām.
 3 Lābdā āççıq qımtılğān hāndā,
 4 Tāşqarigā qoyāsān qadam.
 5 Tuqqaninggā yāqmās toǵri ğap,
 6 Şūni ānglāb yetmāgān bōlsāng,
 7 Bñ dūnyādā şūnçā yıl yāşāb
 8 Diplomatlík ātālgān ādāb
 9 Kōçāsıdān òtmāgān bōlsāng, -
 10 Kōngildāgi ğāpingni qaçān
 11 Kingā qandāy sōzlāmāq kerāk,
 12 Òzinggā ne fāydā, ne ziyān.
 13 Ānglāmāgān bōlsāng ğār, demāk –
 14 Āyb òzingdā,
 15 Tāki bñ dūnyā
 16 Tılı bñrrālārgā yār ekān,
 17 Mānmānlıkdek tūzālmās sāvdā
 18 Ādāmzād bāşıdā bār ekān,
 19 Tāki bāşlıq zāti ekān haq,
 20 Ğāpi ğāpñ sōzi sōz ekān,
 21 Tōrdāgilār hākimi mūtlaq,
 22 Pāstdāgilār yūmuq kōz ekān, –
 23 Peşānānggā bitilğān āttāng,
 24 Yengilmāq bār dāimā cāngdā.
 25 Mūdām sening qolingdā pāttāng,
 26 Mūdām sening tōning yelkāngdā.

1987

***** [ĀRĀL ÒLĀYĀTİR...] (245)**

- 1 -Ārāl òlāyātir,
 2 Sir òlāyātir,

3 Òlâyâtir zähärdän tüprâq.
 4 Şâir bûngä qarşı ne qılâyâtir?
 5 -Şâir daftaridä kättäkân sòrrâq.

6 Û faqat qıçqırâr:
 7 Bûndâq bôlmâydi.
 8 Äläm bilän yâş tøkâr, birâq
 9 Ûning kòzyâşidän Ärâl tòlmâydi,
 10 Faqatginä yer bôlâr şòrrâq...
 1987

DÂRİLFÜNÜNGÄ (246)

1 Yänä yigirmägä – yigit yâşimgä
 2 Ûzâq yillâr òtib qaytgân bû kùnım,
 3 Ta'zım qılıb keldim sening qâşinggä
 4 Äzizim, mûnisim, dârilfününım.

5 Nedirsän? Älisgä ûndägän sädâ,
 6 Yâ âlis yillärdän çärlägän ùnim.
 7 Seni sâğınämän vä tirikmân tâ
 8 Sengä intilämän, dârilfününım.

9 Bälängmän, bâr häli özinggä hämdäm
 10 Şoxlik, erkälägim, ändek cùnünım.
 11 Kim bòlsäm, ne bòlsäm vä qaydä bòlsäm,
 12 Sen meni tergäb tür, dârilfününım.

13 Häyât beşäfqatdır, yäşäş müräkkäb,
 14 Yâzâlmây gâh dilgä çòkkân tûgünım,
 15 İlticâ qılärmän, bedâr yüräkkä
 16 Qudrät ber, yâşligim – dârilfününım.

17 Häli bû älämgä sävâlim kòpdir,
 18 Xayâlim quşidä yoq lähzä qonım.
 19 Yänä şâmçirâğing keräk bòlibdir,
 20 Yòlimni yâritgin, dârilfününım.

21 Şe'ru işq, baxt, quvânç –dünâyâ biri käm,
 22 Faqat e'tiqâdim – tәнһä bütünım.
 23 Qalbim tûbidägi eng yârıŕ nuqtam –
 24 Sengä tälpinämän, dârilfününım.

25 Ezgùlik sâğınçı òrtäb kònglimni
 26 Baş ùrib qâşinggä kelgân bû kùnım –
 27 Sidqımni qabùl et, tärk etmä meni,
 28 Äzizim, mûnisim, dârilfününım.

1987

QURÂLSİZLÄNİŞ (247)

- 1 Bir òrmândä yäşär edi ikki qabilä,
 2 Dinozavr, mamont ävläb birlikdä âmân.
 3 Ne bòldiyù bir äv lâşi tälâşi ilä
 4 İkki tāmān cānggä kirdä qattāl, beāmān.
- 5 Til zābānsiz vāhşiy tōda, yāvvyāi acdād
 6 Qān isidān mäst – bir-birin qırīb tāşlādi.
 7 Bù qırğındä âmān qālgān ikki ādāmzād
 8 Bir-birigä qarāb ästā yūrā bāşlādi.
- 9 Änä, ùlār bir-birini òldirār hāzir,
 10 Yer yūzidä insān nāsli tūgāydi bütkül.
 11 Şù pāyt nāgāh biri toxtāb qāldi-yù, āğır–
 12 Çoqmārini sekinginā yergä qoydi ùl.
- 13 Raqıbi-çi? Ù hām sezdi bù ne işārä,
 14 Qolidägi qırrä tāşni nārigä ātdi.
 15 İkkāv qolnı qolgä berdi, şundān ilk bārä
 16 Hāyvānlikdān āzād bōldi insānning zāti.
- 17 Million yıllār òtdi, ādām nāsliğä, ācib,
 18 Tarıx bōldi insānlikdān ārtgä tislāniş.
 19 Xaltāsıgä tāş yıgdiyù bōlmādi nāsib
 20 İnsānlikkā qaytib yānā qurālsızlāniş.
- 21 Taqdir hūkmi ilä yānā keldi rōbarù
 22 Òşā vāhşāt òrmānidä timsāl ikki cān.
 23 Būkūn bir bār ğālib keldi insāniy tūyğu
 24 Tāşni yergä ātmāq bōldi ikkālā tāmān.
- 25 Bù yāngi tarıx bōlgäy! Qani, biryölä
 26 Ûşālsä ming yıllık ārzù, tüzālsä yāngliş.
 27 Nāsib bōlsä şūbhā tōlā, dūşmānlik tōlā
 28 Yūrāklārgä yāvūzlikdān qurālsızlāniş.
- 29 Mūzlār erir, insān nāsli bōlmāgäy hārif,
 30 Mehrù insāf ùst bōlgäyü kinlār āst bōlgäy.
 31 Ālqış sengä ādāmzād, ey zāti şārif,
 32 İnsālikkā qaytgān kūning, şāyad, rāst bōlgäy.

1988

***** [KÄCFE'L, KÄCRÄFTÄRLÄR...] 248**

- 1 Käcfel, käcräftärlär tärbiyäsıgä
 2 Käcdümlär qısmātı ibrätür äyān.
 3 Cāhālāt ävcidä öz miyäsıgä
 4 Niş ürib qoyädi bā'zidä çāyān.

1988

QARSÄK HAQIDÄGI ŞE'RGÄ CÄVÄB (249)

- 1 Men şe'r yâzsäm,
- 2 Oqısäm ùni,
- 3 Tinglägänlär qarsäk çälmäsä.
- 4 Birâr kimsä birâr sòzini
- 5 Yâdidä häm saqläb qälmäsä.
- 6
- 7 Faqat bittäginä böz oğlân
- 8 Ùygä qaytgäç, yığlăsä tòlib.
- 9 Yığläb-yığläb tâng bözärgän ân
- 10 Ùygänsä ù Älpâmiş bòlib.

1988

QALIN PÜLİ (250)

- 1 Qalın püli – ùç ming. Ming –qızı ùçùn,
- 2 Yänä ming – sandığı, kiygizi ùçùn.
- 3 Xoş, yänä ming negä? Här lähzä sengä
- 4 Sänçib tûradigän bigizi ùçùn.

1988

RÜHLÄR İSYANI

- 1 Şâir bòlsäng,
- 2 Bòlsin qalbing
- 3 Elgä qurbân bòlgùlik.
- 4 Şâir bòlsäng,
- 5 Bòlsin xalqıng
- 6 Sengä qalqân bòlgùdek.

RÜHLÄR İSYANI (251)**Dâstân (251/1)*****Muqaddimä****Tuğılğänsän âzâd, mùdâm**Âzâd bòlib qâl!**Näzrül İslâm*

- 1 Bù dùnyâning
- 2 Quvânçı kâm,
- 3 Dârdù ğamı –
- 4 ziyâdä,
- 5 Ammâ
- 6 ğamdän qâçmâqning häm
- 7 Tâdbiri kòp dùnyâdä.
- 8 Kimning dildâş
- 9 Bâr ùlfâti,
- 10 Dârdin
- 11 ùngä tòkâdi.
- 12 Yâlgızlärning bâr kùlfâti

- 13 Dil túbigä
 14 çökädi.
 15 Kim nâcâtni
 16 sâkin tûnning
 17 Ûyqusidân söräydi.
 18 Kim ğamini
 19 Nikotinning –
 20 Tûtûnigä öräydi.
 21 Dil zâhmigä mälhäm tâpär
 22 Kim häbib,
 23 Kim täbibdän.
 24 Kim qâçmâqqa
 25 äylär säfär
 26 Ğam ätälgän
 27 raqıbdän.
 28 Gär bülärning
 29 Yoq imkâni,
 30 Sönggi çärä etmâq bär.
 31 Kûlfät tölä
 32 bù dûnyâni
 33 Şärttä täşläb ketmâq bär.
 34 Lek âlämdä
 35 bir dârd bârki,
 36 Ûngä sirä nâcât yoq.
 37 Bù äzâbgä
 kim dùçârki,
 38 Ûngä kûn yoq,
 39 Häyât yoq.
 40 Bù mäşâqqat
 41 İçgân bilän
 42 Dil túbigä
 43 çökmäydi.
 44 Ûni heç kim
 45 yürägidän
 46 Heç kimsägä
 47 Tòkmäydi.
 48 Xalâs etmäs
 49 Bittä ärqân,
 50 Nuqtä qoymäs
 51 Bittä oq.
 52 Çidämâqqa
 53 yoqdir imkân,
 54 Qâçmâqqa häm
 55 Çärä yoq.
 56 Û cân bilän
 57 ketsä dildän,
 58 Sùkùt qâlsä

59 yùräkdä,
 60 Ädämzâdning
 61 Rûhi bilän
 62 Yäşâyberär fäläkdä.
 63 Bù –
 64 şairning dilin ezgän
 65 İstibdâdning dârdidir.
 66 Yüräktan qân bôlib sizgän
 67 İste'dâdnin dârdidir.
 68 Tölğâğidä bû älämning
 69 Tânhâ ingraq –
 70 xâniş bâr.
 71 Äbâdiyât
 72 Cähännämning
 73 Ätäşidä yâniş bâr.

ÄBÄDİYÄT HAQIDÄ RİVÂYÄT (251/2)

1 Râviy äytär:
 2 Ällâzämân –
 3 Ällaqaysi ma'vâdä
 4 Fälâkâtgä uçrâb kârvân
 5 Pâyâni yoq sährädä,
 6 Bù nâgâhân
 7 Täsâdifdän
 8 Bärçä ötib dünüädän,
 9 Şù täsâdif ämri
 10 bilän
 11 Ämân qâldi
 12 Bir âdâm.
 13 Belbâğığä âsgäniçä
 14 Quruq kòzä –
 15 sùvdânni,
 16 Kezdi neçä
 17 Kündüz, keçä
 18 Bù dâşti bepâyânni.
 19 Kezä- kezä
 20 âxır tâldi,
 21 Ümid üzdi cänidän.
 22 Bir päyt
 23 nâgâh
 24 çıqıb qâldi
 25 Bir çäşmäning yânidän.
 26 Yıqılğânçä sùvgä
 27 behâl
 28 Lâb çòzgändä täşnä tân,
 29 Tòlqınländi
 30 birdän zilâl,
 31 Sädä çıqdi çäşmädän:

32 “Şaşmā, yölçi,
 33 İçürsän, bäs,
 34 Mùzdek,
 35 tınıq,
 36 tölämän.
 37 Ammā bilki,
 38 Äddiy sùvmäs,
 39 Äbihäyât bølämän.
 40 Äzâb çekding kòp
 41 sährädä,
 42 Mäyli,
 43 Tòyib içib âl.
 44 Meni içgän bù dünyädä
 45 Mängü yäşär
 46 bezävâl.
 47 Âl, iç,
 48 Yäşä dävran sùrib
 49 Äbädiy bù dähr ärä,
 50 Ammā
 51 Meni içmäy tùrib
 52 Fikr qılgin ävvälä.
 53 Häyâtgä-kù,
 54 tòymäs kòzing,
 55 Yaşäysänmi ùmräd?
 56 Mängü häyât uçùn özing
 57 Yaräysänmi,
 58 Ädämzäd?
 59 Mängülik der
 60 ädäm näsli
 61 Lek
 62 insäniy täfäkkür –
 63 Äbädiyät nädür äsli,
 64 Qılä älmäs täsävvür”.
 65 Yölçi häyrän,
 66 Yölçi sergäk,
 67 Bù qandäyin çäşmädir?
 68 İçäy desä – çöçir yüräk
 69 İçmäy desä – täşnädür.
 70 Uzaq- uzaq
 71 Öygä taldi,
 72 Suv läbidä öltirib.
 73 Axır
 74 Äbihäyât aldı
 75 Kòzäsığä töldirib,
 76 Öyläy- öyläy
 77 nări ketdi –
 78 Ül sehrli büläqdän.

79 Nâgâh
 80 Xazin säs eşitdi –
 81 Sädâ keldi yırâqdân.
 82 Bârdi,
 83 E, vâh,
 84 yâtâr bir baş
 85 Qum üstidâ benâcât.
 86 Nâlâ çekâr,
 87 Tòkâr kòzyâş,
 88 “La’nât, deydi, - ey, hâyât!
 89 Ôşâ sùvdân içdim negâ
 90 Äfsüs!”
 91 derû
 92 ökinâr.
 93 Yòlçigâ ù:
 94 -Râhm et mengâ,
 95 Òldir, -
 96 deyâ òtinâr.
 97 Ming yil ävvâl
 98 Şù bûlâqdân
 99 Sùv içgân mân,
 100 çòmgân mân.
 101 Yäşâyverib,
 102 Bû qıynâqdân
 103 Özni qumgâ
 104 kòmgân mân.
 105 Ûmr kòrdim häddân bisyâr,
 106 Heç tâqatim qâlmâdi.
 107 Yer yüzidâ
 108 Mening birâr –
 109 Hâmsûhbâtim
 110 qâlmâdi.
 111 Äzâb bârmi
 112 Bûndân ùluğ,
 113 Dâhşât bârmi
 114 ziyâdâ?
 115 Mengâ yerdâ
 116 tiriklik yoq,
 117 Òlim hâmi yoq dûnyâdâ.
 118 Yòlçı bâqdi
 119 Hâyâtdâ lâl
 120 Tirik insân qabrigâ,
 121 Sòngrâ
 122 qumgâ çòkdi behâl,
 123 Râhmât äytdi säbrigâ.
 124 Öz hâligâ
 125 ming şùkr etdi,

126 Yığib sònggi säbâtı –
 127 Qum üstigä
 128 Tökib ketdi
 129 Yölçi äbihâyâtı.
 130 Yölçi ketdi
 131 Bölüb hâli
 132 Mängülikning ğamidän.
 133 Tâtib qâldi
 134 Çöl nihâli
 135 Äbihâyât nämädän.
 136 İldizigä üning âlhâl
 137 Tämçi yetdi,
 138 Şü faqat,
 139 Yıllâr ötüb,
 140 öşä nihâl
 141 Çınâr bölü äqıbât.
 142 Şündän çınâr
 143 Üzâq yâşâr,
 144 Şündän çâyir tänlâri.
 145 Mängülikdän keçib başâr
 146 Fâniy ümr tänlâdi.

147 Kel, ey kônglim,
 148 Bizning hâyât
 149 Emäs ekân
 150 câvidân,
 151 Bù dünüyâdâ
 152 izlâ nâşât,
 153 Yâşâ faqat
 154 şâdümân.
 155 Bù hâyâtning
 156 yârmi râhât,
 157 Yârmi ğamdir,
 158 şükr qıl.
 159 Ümring üzün bôlsâ –
 160 râhmât,
 161 Äĝâr kâmdir,
 162 Şükr qıl.
 163 Şü âftâbù
 164 Ming bir âhäng,
 165 Ming bir rängli bù dünüyâ
 166 Senikidir,
 167 Hâyât esäng,
 168 Hâyât esäng ävvälâ.
 169 Hâm şâvq bilân,
 170 Hâm dârd bilân
 171 Ötâr ekân bù dâmlâr.

- 172 Âmân bôlsin
 173 Sen änglägän,
 174 Seni ängläär
 175 Ädämlär.

BİRİNÇİ FÄSL (251/3)

ŞAİR QALBİ (251/3-a)

- 1 Tùn bilän kùn,
 2 Òt bilän sùv
 3 Bir-birigä zâlimdir.
 4 Kâinâtdä
 5 Äzäl,
 6 Mängü
 7 İsyân rûhi hâkimdir.
 8 Zâmin üzrâ
 9 qâr quyûnin
 10 Yâğdirgändä
 11 çärx- fäläk,
 12 Qış qahrigä
 13 egmäy bøyin,
 14 İsyân qılär
 15 Bâýçeçäk.
 16 Qârâ bülüt
 17 zûlümâtgä
 18 Çûlgagändä sâmanı,
 19 Çaqmaq – nûrsiz bû hayâtgä
 20 Yâruğlikning isyâni.
 21 Tuğılärkän dâd der gödäk,
 22 Kòksi tòlä fığandır.
 23 Cäcci müştî
 24 Naq ğunçädek,
 25 Bû – òlimgä isyândir.
 26 Qarâ qılğan
 27 Kòk daftarin
 28 Qârângulik qasdigä
 29 Tâng yığadi
 30 nûr lâşkärin
 31 Şäfaq tuğı âstigä.
 32 Yerü ümmân,
 33 Bûrçlär ärä
 34 Gâhi âşkâr, gâh pinhân,
 35 İbtidâdân
 36 tâ intihâ
 37 Hûkm sùrär ğalâyân.
 38 Sâbir insân yürägidä
 39 Qanâätki barqarâr,
 40 Käsä yanglığ

41 Säbr tägidä
 42 Âtäş yanglıĝ İsyân bär.
 43 Kùý,
 44 ğazäli
 45 âdämzâdning
 46 Dârddir,
 47 ezgù armândir.
 48 Yärälişdän,
 49 İste'dâdning –
 50 Täbiâti –
 51 isyândir.
 52 Şâir yüräk –
 53 Pâk tilägi,
 54 İmânidir başârning.
 55 Armân tölä
 56 yüräkdägi
 57 İsyânidir başârning.

*** [NÄZRÛL İSLÂM...]251/3-b

1 Nâzrûl İslâm
 2 Bù dünyâgä
 3 Şâir bòlib tuĝıldı.
 4 İlham âtli
 5 Pâk ziyâgä
 6 Gòdâk qalbi
 7 Yoĝrildi.
 8 Nigâhidän
 9 Sehrli nùr
 10 Bârlıqqa nùr tärädi.
 11 Kâinâtgä
 12 ù tähäyyùr
 13 Kòzi bilän qarädi.
 14 Tùnlâr ùngä berdi xayâl,
 15 Şavq âtädi
 16 kùndùzlär.
 17 Gùllär
 18 ğazâl äytdi xuşhâl
 19 Ertäk äytdi
 20 Yùldùzlär.
 21 Ùĝaydi ù,
 22 Òsmir bòldi,
 23 Yetdi yigit yâşigä.
 24 Işq âtli quş
 25 kelib qondi
 26 Yâş şâirning başigä.
 27 Ù hâm yândi baĝri kâbâb,
 28 Hâm açıldı
 29 çùn bähâr.

30 Hicrân berdi
 31 tâtli äzâb,
 32 Visâl etdi
 33 baxtiyâr.
 34 Gâh şâdlik,
 35 Gâh âlämidân
 36 Dil çaşması açıldı.
 37 Üning hässâs qalâmidân
 38 Işqıy bâytlâr saçıldı.
 39 Bû dünyâgâ
 40 Nâzrûl İslâm
 41 Şâir bôlib tuğıldı.
 42 İbtidâdân
 43 yânıq ilhâm
 44 Şû'lâsigâ yoğrıldı.
 45 Yetti asr ävvâlgidek
 46 Bôlsâ edi zâmânlâr,
 47 Bâlki
 48 Xusrâv Dehlâviydek
 49 Bitâr edi dâstânlâr.
 50 Tuğılsâydi
 51 Şâir ägâr
 52 Yârim ming yil ilgâri,
 53 Bitâr edi
 54 rûbâiylâr
 55 Mırzâ Bâbûr singâri.
 56 Ägâr
 57 Neçâ zâmân òtib
 58 Kelmäsâ bû dâvrânlâr,
 59 Bedilânâ ğazâl bitib
 60 Tûzâr edi
 61 devânlâr.
 62 Özgâ edi
 63 ammâ fûrsât,
 64 Özgâ edi el dârdi.
 65 Zâmân
 66 üning
 67 Yânib tûrgân
 68 Yürâgini sôrârdi.

*** [ŞÂIRNİ...] (251/3-c)

1 Şâirni
 2 ù tuğılmâsdân
 3 Gädâ qılğan edilâr.
 4 Öz yûrtidâ
 5 Öz yûrtidân
 6 Cûdâ qılğan edilâr.
 7 Öräb üning

8 naq yùräkdek
 9 Änä Hindistânini
 10 Zâbitlär âq òrgimçäkdek
 11 Sòrärdilär qânini.
 12 Bir tãmändä,
 13 Yâvni emäs,
 14 Bir-birini beâmân –
 15 Sòyär edi
 16 taqvädän mäst
 17 Hindù bilän mùsùlmân.
 18 Bir tãmändä
 19 Nä ùy kòrib,
 20 Nä bir tòşäk,
 21 âç
 22 xarâb,
 23 Kòçälärdä häyât qurib,
 24 Òlim tâpgän behisâb.
 25 Ganga âqar
 26 kòzyâş bòlib,
 27 Camûna lim
 28 Bòlib qân.
 29 Bâri bütün bärdaş bòlib
 30 Nâcât kûtär
 31 Hindistân.

***** [HÄR NEÇÄKİM...] (251/3-ç)**

1 Hâr neçäkîm zòr iste'dâd,
 2 Tâşqın ilhâm,
 3 Ù negä,
 4 Xalqıng yâtsä
 5 çekib färyâd,
 6 Yärämäsäng kùnigä.
 7 Şâir esäng,
 8 Şâir bòlib
 9 Negä kelding häyâtgä,
 10 Eling yâtsä
 11 dârdgä tòlib,
 12 Kelâlmäsäng nâcâtgä?!
 13 Ne şâirsän,
 14 Tâşbihlärning
 15 Bârmî äsli kerägi,
 16 Bòlmäsä el ğami –
 17 dârding,
 18 Yüräging –
 19 el yürägi?!
 20 Näzrül İslâm
 21 Hind xalqıning
 22 Zärdâbini yütärdi.

23 Nəzrül İslâm
 24 Öz qalbini
 25 Bəyrâq qilib kòtardı.
 26 Yürägidä tã sònggi däm
 27 İsyân òti sònmedi.
 28 Haqsizlikkâ kòndi âlâm,
 29 Ammâ
 30 şair
 31 kònmedi
 32 Kòrgilik bû,
 33 dedi hindû,
 34 Taqdir,
 35 dedi müsùlmân.
 36 Lakin
 37 Zòrlâr zùlmigä ù
 38 Tãn bermädi heç qaçân.
 39 Özni òtgä âtdi anıq,
 40 Cânı bârki,
 41 kùrâşdi.
 42 Ûmri ùning
 43 Mängü yânıq
 44 Qoşıqlärgä tütäşdi.

İSYÂN QOŞIĞI (251/3-d)

1 “Söylä, insân,
 2 Söylä, qadding
 3 Kötärib bäländ.
 4 Yüxsäklïkdä sening qadring
 5 Himälây mănänd.
 6 Söylä,
 7 Sening pâyıngdädir
 8 Bû ùluğ zùmin.
 9 Söylä, âtib zâlim asr
 10 Därdü älämin.
 11 Sen òtmişni sùpürgüvçi
 12 Kùçli bòransän,
 13 Åsmânlärgä ât sùrgüvçi
 14 Sâhibqırânsän.
 15 Sen çaqmâqsän,
 16 Qarâ zùlmât
 17 Bağrini yâqqan.
 18 Sen İndrasän,
 19 Kòkdä ismât
 20 Çirâğın yâqqan.
 21 Sev Şivasän, kâinâtı
 22 Bärbâd qılgüvçi.
 23 Sen Gangasän, bû häyâtı
 24 Âbâd qılgüvçi.

25 Sen – Durganing taş yurägi,
 26 Şäfqat bilmäysän.
 27 Sen – Krişna qolidägi
 28 Kùylägän näysän.
 29 İzmingdädir çeksiz fazâ,
 30 Zäminü zämân,
 31 Bù âlämgä egä tñhâ
 32 Özingsän, insân!
 33 Tängrilärni tã äsmân
 34 Kötärgän häm sen,
 35 Säcdä qılğan,
 36 Yänä isyân
 37 Kötärgän häm sen.
 38 Häm şäfqatü
 39 Beâzârlık
 40 Yäşär qāningdä.
 41 Häm fidāiy isyānkârlık
 42 Yānär cāningdä.
 43 Söylä, insân,
 44 Söylä, qadding kōtärib bäländ.
 45 Yüksäklıkdä sening qadring
 46 Himälây mñänd.
 47 Qullık sengä kōp mälâldir,
 48 Ammâ ne uçûn
 49 Bāşing egik,
 50 Tiling lâldir,
 51 Qāmāting zābûn?
 52 Tängrilärgä bōysûnmägän,
 53 Bermägän bārdāş,
 54 Bändäsigä bûgûn negä
 55 Egādırsän bāş?
 56 Sābābkārmı yālğız taqdir
 57 Hālinggä sāning?
 58 Bilāsānmi, dōstning kimdir,
 59 Kimdir dūşmānning?
 60 Asriy ğaflāt yetär endi,
 61 Ey, māzlûm insân!
 62 Uyğānmāqning vaqti keldi,
 63 Bāş kōtär, uyğān!
 64 Bāş kōtārgil,
 65 Ming yil tōkkān
 66 Kōz dūring haqqı.
 67 Qozğal,
 68 Asriy qullık bükkān
 69 Ğurūring haqqı.
 70 Qozğal,
 71 Bùyük Tācmāhālning

72 Şükûhi uçûn.
 73 Qozğal,
 74 Ûluğ bâbâläarning
 75 Pâk rûhi uçûn.
 76 Erk bângin ùr,
 77 Sen intıqâm –
 78 Täblin bâländ çâl.
 79 Tuğılgänsän âzâd,
 80 Mùdâm
 81 Âzâd bòlib qâl”.

*** İSYÂN ŞE'Rİ (251/3-e)

1 Mùşâirä –
 2 Minbäridän yängrädi.
 3 Kim dedi:
 4 Bù şe'rmäs sirä,
 5 Kim
 6 Dilidän änglädi.
 7 Yürt äğzidä bù şe'r bähsi,
 8 El tilidä bähâsi,
 9 “Qani şe'rdä güllär raqsi?
 10 Qani bülbul nävâsi?”
 11 “Bù şe'r
 12 Şarqqa xâsdir, nâhât?
 13 Nâ işqıy,
 14 nâ rindânâ...
 15 Bündäy aş'âr Sa'diygä yât,
 16 Hâfiz uçûn begânâ”.
 17 “Ûl kün Bùddä:
 18 Märd gâr sen
 19 Därdni içgä yût, degän.
 20 Ûl yüzinggä ürsälär sen,
 21 Bül yüzingni tût, degän”.
 22 “Û dünüädä baxting tä'min
 23 Bù dünüädä çeksäng ğam”.
 24 Şündäy deyä bergän tä'lim
 25 Ûl...
 26 Ûstâdi mùkârräm.
 27 Mälâmätgä qâldi endi
 28 Şâir bitib haq dâstân.
 29 Hindû ùni
 30 “câbân” dedi,
 31 “Kâfir” dedi mùsûlmân.
 32 “Bù isyânıni,
 33 bû nifâqni
 34 Çıqarmâq ne zâhirgä.
 35 Siyâsät-lä oynâşmâqni
 36 Kim qoyibdi şâirgä”.

37 “Û hâli yâş,
 38 Hâli gòdâk,
 39 Zârrâ pârvâ etmäydi.
 40 Es-hûşi yoq häyıqqudâk!!
 41 Cân qadrigä yetmäydi”.
 42 “Hä, zûlm bâr,
 43 Haqsizlik bâr,
 44 Bârçägä bû äyândir.
 45 Ammâ bûni zinhâr-zinhâr
 46 Äytib bôlmäs zâmândir”.
 47 “Hämmâ bilär,
 48 İnsân erkin –
 49 Yâşâşi şart pâyidâr!!
 50 Biz hâmi äytsäk bôlär,
 51 Lekin
 52 Ûydä bâlä-çaqa bâr...”

FİDÂYİLİK TOĞRISIDÄ RİVAYÄT (251/3-f)

1 Qadim zâmân,
 2 Äyâl dini
 3 Fidâyilik,
 4 degänlär.
 5 Eri ôlsä,
 6 xâtinini
 7 Qoşib kômâr ekänlär.
 8 Ôtib
 9 neçä ävlâd ümri,
 10 Ôtib
 11 çeksiz kòp zâmân,
 12 Heç bir dâvr
 13 Bû üdûmni
 14 Qılâlmâdi qatağân.
 15 Dâhşât edi bû çinäkâm,
 16 Bilär edi
 17 âdämlär.
 18 Lek
 19 âdätgä qarşı
 20 ne hâmi
 21 Qılär edi âdämlär?
 22 Hâm âtä,
 23 Hâm ânäizâr
 24 Gòrgä kirib bärâbâr,
 25 Qâlâ berdi
 26 çirqırâb zâr
 27 Bâlä-çaqa
 28 Därbädär.
 29 Äsli
 30 ôşâ zâmândä hâmi

31 Dānişmāndlār bār edi.
 32 Ləkin
 33 ülār içrā
 34 mārd kām,
 35 Kòp –
 36 ehtiyātkār edi.
 37 Baş kòtārmās erlār,
 38 İsyān –
 39 Äyāllār hām qılmāsdı.
 40 (Çünki ülər eri qaçān
 41 Ölişini bilmāsdı.)
 42 Ötib ketdi
 43 Ming yıl fursāt,
 44 Qarşı qudrāt yoq edi.
 45 Kimdā şāfqat,
 46 Kimdā himmāt,
 47 Kimdā cür'āt
 48 yoq edi.
 49 Bir kùn
 50 Cānggā ketā tūrib
 51 Baş kòtārdı
 52 Bir oğlān.
 53 At başını şarttā būrib,
 54 Yeldi tikkā
 55 Şāh tāmān.
 56 Dedi:
 57 “Ey, şāh!
 58 Aldimdā bār
 59 Yā həyātū, yā òlim.
 60 Qālāyātir rāfıqam zār,
 61 Qızālāğım vā oğlim.
 62 Äğār men bñ cāngdā òlsām,
 63 Sādıq qālib ùdūmgā,
 64 Fārzāndlārim ānāsın hām
 65 Hūkm etārsān òlimgā.
 66 Men-kū,
 67 Ülər erki deyā
 68 Cānggā ketāyātirmān.
 69 Fārzāndlārim mehri deyā
 70 Fidāyimān,
 71 Bātirmān.
 72 Òlsām,
 73 Ülər ānādān hām
 74 Yetim qālsā bānāğāh,
 75 Vāyrān bōlsın çārxı ālām!
 76 Bñ ne vāhşāt!
 77 Eşit, şāh!

78 Bâqıysi yoq
 79 heç âdämning,
 80 Biz ketärmiz tāmāmiy.
 81 Ammâ âyâl –
 82 Bù âlämning
 83 Keläcägi,
 84 Dävâmi.
 85 Şù-çün,
 86 Ölsäm, kùnim bitib,
 87 Väsiyätim şù bòlsin:
 88 Yârim emäs,
 89 Hämrah etib
 90 Cäng qurâlim kòmilsin”.
 91 Bù söz
 92 Misli âçıq kündä
 93 Böldi māmâgùldiräk.
 94 Keltirdilär
 95 Bältä...
 96 Kündä...
 97 Bäs,
 98 Täfsilât ne keräk...
 99 Beçârâning âçıq qalgän
 100 Közlärini yùmdilär.
 101 Mâzârigä
 102 Özi bilän
 103 Qılınçını kòmdilär.
 104 Bòlsin deyâ tävqı la’nät,
 105 Ävlâdlärgä tä’limât,
 106 Qabri üzrâ
 107 Yâzdilär xat:
 108 “Bündä yâtär
 109 mänfûr zât!
 110 Kòring
 111 bû käs hâlätini,
 112 Yâtär
 113 misli xârû xas,
 114 Bâbâläarning âdätini
 115 Û bilmädi muqaddäs.
 116 His qılmädi
 117 Û yüräkdän –
 118 Äyâl uçün dünyädä
 119 Eri bilän kòmilmäkdän
 120 Sâädät yoq ziyädä!”
 121 Qurbân böldi
 122 Bir märe yigit,
 123 Qâldi tävqı la’nätgä.
 124 Lekin ilk bär hùkm oqıldı

- 125 Ùl kùn mäs'ùm ädätgä.
 126
 127 Kel, ey kònglim,
 128 İnsân äslä
 129 Yärälmägän säbrgä.
 130 Sıgıñäylik
 131 Òşä tñnhä
 132 Tähqırlängän qabrgä.
 133 Haq uçùn
 134 Baş tütgän tikkä
 135 Märdlär rühi
 136 yâr bòlsin.
 137 Bù dñnyädä
 138 nâhaqlikkä
 139 Kònmägänlär bâr bòlsin.
 140 Zòrlık kòrsäng,
 141 Qılmä tâqat,
 142 Hâr bâşdä bir òlim bâr.
 143 Fidâyilär ùmri faqat
 144 Bù dñnyädä
 145 pâyidâr!

İKİNCİ FÄSL (251/4)

ĞALÄYÂN (251/4-a)

Käl'küttä, 1926 yil

- 1 Käl'küttäni
 2 Quçdi ğulù,
 3 Baş kòtärdi
 4 âlämân.
 5 Qutluğ cäng,
 6 deb tñrdi hindù,
 7 Ğazât,
 8 dedi
 9 mùsùlmân.
 10 Bärähmānlär
 11 dāvùl qâqdi,
 12 Fätvâ berdi
 13 İmāmlär.
 14 Kòçä tòlib
 15 qānlär âqdi
 16 Toqnäşgändä imānlär.
 17 Färzānidān ānä ayrù,
 18 Ātäsidān –
 19 qız, oĝlān,
 20 Bùdda haqqı,
 21 Bās,
 22 der hindù,

23 Älqasâs, der
 24 mûsûlmân.
 25 Hindû işi tâhqır bôldi,
 26 Mûslim işi –
 27 tâhdidlâr.
 28 Bûtânâlar vâyrân bôldi,
 29 Yâksân bôldi
 30 Mâscidlâr.
 31 Rikşami bû,
 32 sâhibmi bû,
 33 Gädâmi yâ zâdâgân –
 34 Farqsiz,
 35 Faqat –
 36 Bir yân hindû,
 37 Bir yân esâ –
 38 mûsûlmân.
 39 Sırtgâ çıqdi
 40 Asrlik kin
 41 Vâ ming yillik
 42 kûdûrat.
 43 İkki cåndâş el ârâ din
 44 Yânâ sâldi
 45 âdâvât.
 46 Äslidâ-kû
 47 Hâyât âğu,
 48 Tûrmûş ôzi –
 49 zimistân.
 50 Äybdâr emäs
 51 bûngâ hindû,
 52 Gûnâhkârmäs mûsûlmân.
 53 Äslidâ-kû...
 54 Beiztirâb
 55 Hòplâb qârâ qahvâni,
 56 Derazâdân
 57 âq tân cãnâb
 58 Kûzâtâr mâcârâni.
 59 Û kòp xursând,
 60 Lâbdâ kûlgû,
 61 Kòzi çaqnâr
 62 kâmirân.
 63 Mûsûlmânni yençar hindû,
 64 Hindni esâ
 65 mûsûlmân.
 66 Cãnâb şâdân,
 67 Ûşâlmâqdâ
 68 Niyâtning eng ùluğı.
 69 Hâsil berdi şû tûprâqdâ

70 Ekkän nifâq ùruğı.
 71 Bòlmäsin, deb
 72 qılâr ârzù,
 73 Bù nizâgä heç pâyân.
 74 Mäyli,
 75 Kòprâq òlsin hindù,
 76 Kòp qırilsin
 77 mùsùlmân.
 78 Nâzrùl İslâm
 79 Âlâmângä
 80 Qarâdi-yù
 81 âh çekib –
 82 Òzni âtdi tik
 83 mäydângä
 84 Yâqâsini çâk etib.
 85 Färyâd qıldı:
 86 “Ne vâhşât bù,
 87 Bäs, hălâyıq!
 88 Âl-âmân!
 89 Qâtillikni toxtät,
 90 hindù,
 91 Ğazâtni qoy,
 92 mùsùlmân –
 93 Bizlâr axır
 94 Birâdärmiz,
 95 Färzänd Âdäm Atâgä!
 96 Haq âldidä
 97 bärâbärmiz,
 98 Äyting,
 99 Ne bâr nizâgä!
 100 Xunrezlik qıl demâgân-kù
 101 Axır Vedä
 102 Vâ Qur’ân!
 103 Tığ ùrâdi
 104 negä hindù,
 105 Baş kesädi
 106 mùsùlmân?
 107 Farq –
 108 kim mehrâb,
 109 kimsä bûtgä
 110 Sıgınıb baş qoyadır.
 111 Şù farq òtgä
 112 El bir-birin sòyâdir.
 113 Bäs, âdâvât!
 114 Bäs, endi kin,
 115 Cängni qoying,
 116 âdämlâr!

117 Sizning asli yavingiz kim –
 118 Bilib qoying,
 119 Adamlar!
 120 Ular
 121 Uzaq yurtdan kelib,
 122 Yerga bukib shanimiz,
 123 Bizni bizga
 124 Dushman qilib,
 125 Sormaqdalar
 126 qanimiz.
 127 Basqinçining
 128 Qadimdanaq –
 129 Falsafasi ayandir.
 130 El ichida
 131 bolsa nifaq,
 132 Demak,
 133 zalim amandir.
 134 Ular
 135 Mazlum vatanimda
 136 Bolmasin der
 137 sabitlar.
 138 Cahlalatning gulxanida
 139 Isinadi
 140 zabitlar.
 141 Eldan amad ketsa,
 142 dastlab
 143 Hamcihatlik yoqalgay.
 144 Bunday elni,
 145 Sirtmaq tashlab,
 146 Har basqinchi yiqalgay.
 147 Bu adavat
 148 Nahat, mangù?
 149 Nahat, bitmas
 150 bu qiran?
 151 Dost bolalmas
 152 Nahat,
 153 hindu –
 154 Cigariga
 155 musulman?
 156 Sen hindmisän,
 157 Muslimmi ya,
 158 Birlik çagi
 159 bu çaqdir.
 160 Basqinçini
 161 eng ävvälä
 162 Hind bahrigä uläqtir.
 163 Song usalgay

164 Bärçä ârzù,
 165 Yäşär âzâd,
 166 tinç,
 167 âmân
 168 Vätänidä egä hindù,
 169 Yùrtidä bek –
 170 mùsùlmân”.

*** [ŞÂİR ÄYTGÄN...] (251/4-b)

1 Şâir äytgän sözlärin men
 2 Undâq bâyân qılmâdim.
 3 Ôşâl yânıq
 4 nâfäsğä teng
 5 Sözlär tãpâ bilmâdim.
 6 Târcimâ ne?
 7 Asl şe'ring
 8 Ma'nâsiyù
 9 ğâyâsi.
 10 Ammâ ùl ôt,
 11 Ùl sehrning
 12 Faqatginâ sâyâsi.
 13 Nâzrùl İslâm
 14 Bangolagâ
 15 Mâşhûr bòldi nâğâhân.
 16 Älängâli
 17 bù nâlâgâ
 18 Qulâq tûttdi
 19 Hindistân.
 20 Keksâ Tâkùr
 21 şùkr äyttdi şâd,
 22 Äq sâqâlin silâdi.
 23 Yâş şâirgâ
 24 Nûrli icâd,
 25 Bezâvâllik tilâdi.
 26 Bù dũnyâgâ
 27 Şâir ammâ
 28 Älâv bòlib kelgândi.
 29 Öz òtidâ yânib
 30 âdâ –
 31 Bòlişini bilgândi.
 32 Asrâldi
 33 nâ xalq,
 34 nâ Tâkùr,
 35 Ù sığmâdi zâmângâ.
 36 İsyânkârlık
 37 Ùni âxır
 38 Älib keldi
 39 zindângâ.

*** [ŞÂİR BÒLSÄNG...] (251/4-c)

- 1 Şâir bòlsäng,
- 2 Bòlsin qalbing
- 3 Elgä qurbân bòlgùdek.
- 4 Şâir bòlsäng,
- 5 Bòlsin xalqıng
- 6 Sengä qalqân bòlgùdek.
- 7 Şâir bòlsäng,
- 8 Seni eling
- 9 Qalbi bilän tingläsä.
- 10 Yâd âlmäsä hämki şe'ring,
- 11 Fidâligin
- 12 ängläsä.
- 13 Şâir bòlsäng,
- 14 Yürtdä yäşä,
- 15 Meniki deb äytgùlik.
- 16 Cännät yürtdän keçib òşä
- 17 Xarâbagä qaytgùlik.
- 18 Şâir bòlsäng,
- 19 Qalâmingni
- 20 Nâyza qilib tûtâlsäng.
- 21 Yüräkdägi âlämingni
- 22 Âq qâğâzgä
- 23 tøkâlsäng.
- 24 Şâir bòlsäng,
- 25 Qalb çirâğing
- 26 Yânib tûrsä tâ abad.
- 27 Bù dünüädän
- 28 Ketär çâğing
- 29 Yığlâb qâlsä şe'riyât.
- 30 Öz bağrigä âlsä quçib
- 31 Seni ânâ mäkâning...
- 32 Gär şû baxtlâr bòlsä nâsib
- 33 Yoq dünüädä armâning.

*** [NÄZRÛL İSLÂM...] (251/4-ç)

- 1 Nâzrûl İslâm bòldi mähbûs,
- 2 Tündä üydän âldilâr.
- 3 El kòzidän üzâq, maxsûs
- 4 Bir xânägä sâldilâr.
- 5 İşi qızıq bû câhânning,
- 6 Hâkâmlâr hûkm etdilâr:
- 7 Şâirni ûl ğalâyânning,
- 8 Sâbâbkârî; dedilâr.
- 9 Äybnâmâni tinläng, hättâ –
- 10 Färyâd qılâr taşlâr häm,
- 11 “Hindû bilän

12 mùslim ärä
 13 Qutqu sâlgän – şul âdâm!”
 14 Âlis yùrtđän kelgän birâv
 15 Âyb qoydi beändişä!
 16 “Näzrül İslâm –
 17 Xalqığä yâv,
 18 Nifâq istâr hämişä”.
 19 Bù dùyâdä
 20 bâr qabâhät
 21 Bù dùyâdä
 22 bâr yâlgân.
 23 Ammâ bündäy
 24 Yâvüz tühmät
 25 Bòlmägändi heç qaçân.
 26 Näzrül İslâm
 27 nâmi âxır
 28 Ming bälâgä taqaldı.
 29 El uçun
 30 Cân tikkän şair
 31 El düşmäni
 32 ätäldi.
 33 Hùkm oqıldı.
 34 Baş egib ù
 35 Ästâ bârâr hibs tāmân.
 36 Äcâb!
 37 Sâqçi –
 38 bir yân hindù,
 39 Bir yân esä mùsùlmân.
 40 Ùni turtâr
 41 mùsùlmân hām,
 42 Siltälär hind hävâldâr.
 43 - Qırpiçâqdä
 44 öldi äkäm,
 45 Sendä ekän äyb,
 46 mùrdâr!
 47 -Kòp äzâblär çekdi hindù,
 48 Kòp qân tòkdi
 49 mùsùlmân.
 50 Sen kâbilär yoqâlsä-kù,
 51 Yäşär edik
 52 Tinç, âmân...
 53 Ästâ
 54 qadam tâşlär
 55 mâhbùs
 56 Òyläridän âğâh yoq.
 57 Sâqçilär
 58 ne bilär,

59 Äfsüs,
60 Cähälätdä gùnâh yoq.

CÄHALÄT TOĞRİSİDÄ RİVAYÄT (251/4-d)

1 Älqıssäkim,
2 Cûda qadim
3 Cähälätlik zämândä
4 Bir dânişmând
5 ùluğ häkim
6 Ötgän ekän cähândä.
7 Û kùn bøyı
8 Giyâh terib
9 Kezib Tâğu biyâbân,
10 Ädämlärgä şifâ berib
11 Yäşär ekän
12 Şädümân.
13 Ungä
14 ming bir mùşkûl dârding
15 Äyân bòlib dävâsi,
16 Bârâ-bârâ
17 Ädämlärning
18 Ärtäverdi ıxlâsi.
19 Tâbâbätgä
20 Qalbân,
21 rùhân
22 Fidâ qilib òzini,
23 Hättâ bir kùn
24 Nâştâr bilân
25 Açmış
26 kòrning kòzini.
27 Rivâc tâpmiş
28 Sâhib hikmât,
29 Dâniş,
30 Mehnât mädädkâr.
31 Ammâ
32 Qaydâ bòlsä şùhrät,
33 Yânbâşidä
34 Häsäd bâr.
35 Dûâxânlär,
36 pârıxânlär,
37 Oquvçılär çilyâsin...
38 Xulläs,
39 Yürtdä bâr nâdânlär
40 Başlädilär iğvâsin.
41 Tinmäy
42 Keçâyù kùndùzi
43 Tâpib kitâb sòzidân,
44 Dedilär:

45 “Därd bergän –
 46 Òzi!
 47 Dävâsi hăm
 48 Òzidân!
 49 Bändäsigä bermäk dârû
 50 Yärätgängä isyândir.
 51 Demäk,
 52 Hâkim işi mäkrû
 53 Ûning òzi
 54 Şäytândir”.
 55 Bù sòzlärni
 56 çin, deb bildi
 57 Nâdân,
 58 câhil âlâmân.
 59 Dânişmândni sâzâ qıldı,
 60 Kältäklädi
 61 Beâmân.
 62 Çoğ temirdä
 63 Kòksin dağläb,
 64 Dârgä âsmâq bòdilär.
 65 Sòng bòynigä xarsäng bağläb
 66 Sùvgä bâsmâq bòdilär.
 67 Keyin
 68 Sùvni,
 69 ärqânni hăm
 70 Häyf bildilär
 71 “şäytân” gä,
 72 “Yâqıng, - dedi
 73 Eng baş hâkâm, -
 74 Âlib çıqıb mäydângä!”
 75 Keng mäydângä
 76 Kòmib ùstün,
 77 Bağlädilär hâkimni.
 78 Sòng temirni òtgä qoyıb,
 79 Dâğlädilär hâkimni.
 80 Bùyürdilär:
 81 “Yâqıng şitâb,
 82 Äzâzilning âşnâsin.
 83 Keräk bòlsä
 84 Kingä sävâb,
 85 Çöp keltirib tâşläsin”.
 86 Sävâb uçùn
 87 Birâv òtin,
 88 Birâv tâşlär dânä xas.
 89 Hâkim başın bäländ tütib
 90 Câhil elgä qarämäs.
 91 Bir päyt

- 92 Gùlxan sàri bir çâl
 93 Ästâ kelâ başlâdi.
 94 Quçâğıdâ
 95 Bir bağ paxâl,
 96 Ğarâm üzrâ taşlâdi.
 97 Dedi:
 98 “Äsli tuğılgândân
 99 Bäsir edim men özim.
 100 Sen
 101 cādüning tıǵı bilân
 102 Açib qoyding
 103 kòr kòzim.
 104 Tängri bilib
 105 Yârâtgân kòr,
 106 Dävâ qılding ne uçùn?
 107 Äxirât men –
 108 mängläyi şòr –
 109 Nimä deymän
 110 Sòraq kùn?
 111 Haq yòlidân äzgân âdâm,
 112 Kòzim açib,
 113 ne berding?
 114 Meni bir yòl
 115 Ù dünyâ
 116 hăm –
 117 Bù dünyâdân äyirding.
 118 Kòrligimdâ
 119 Bù âlämni
 120 Täsävvürdâ kòrârdim.
 121 Dünyardägi bâr âdâmni
 122 Mùşfiq bilib yürârdim.
 123 Şäfqat ilâ
 124 Kim nânù
 125 kim
 126 Çaqâ taşlâb ketârdi.
 127 Men hăm
 128 şüngâ kòngân edim
 129 Mengâ şù hăm yetârdi.
 130 Qârnim tòysä –
 131 Sâädätim,
 132 Yoq tùmân xıl tilâklâr.
 133 Hâmsùhbätim,
 134 Hâm ùlfätim
 135 Cäcci şirin gòdâklâr...
 136 Öylâr edim dünyâdâ bâr
 137 Mùsaffâlik,
 138 Sâddâlik.

139 Kòzim açib
 140 Kòrdim ilk bår
 141 Berähmlük,
 142 Sâxtälik.
 143 Oğriligù fähşni kòrib
 144 Cim yùrärkän ädämlär.
 145 Öz döstigä
 146 Kùlib tùrib,
 147 Tıg ùrärkän ädämlär.
 148 Bir yändä äyş
 149 Kòkkä çirmäş.
 150 Bir yändä,
 151 bāq,
 152 ähù vāh...
 153 Bùkùn mening
 154 kònglimdä ğaş,
 155 İmānimdä –
 156 iştibāh.
 157 Derdim:
 158 Yùrtni bir bår kòrsām.
 159 Kòrdim.
 160 Ārzüm toq endi.
 161 Yöldä yātgān
 162 xasçālik hām
 163 E'tibārim yoq endi.
 164 Bù dūnyādān
 165 tòydim āxır
 166 Ādā bōlsām māyliğä.
 167 Yā qaytādān,
 168 Ōşā bāsır,
 169 Gādā bōlsām māyliğä!”
 170 Bù sòzlārni
 171 Eşitdi- yù
 172 Färyād qıldı dānişmānd.
 173 “Yāqıng, -
 174 deyā sòrädi ù, -
 175 Ālāv bōlsin sārbaländ.
 176 Tezrāq ketāy
 177 Bù dūnyādān,
 178 Heç tāqatim qālmādi.
 179 Mendān
 180 şifā āldi.
 181 ādām,
 182 Ālām –
 183 şifā ālmādi.
 184 Xurāfātning zāhri tekkän
 185 Nādān,

186 cāhil,
 187 gùmrāhlār –
 188 Dāvāsīgā āciz ekān
 189 Men kāşf etgān giyāhlār.
 190 Kòr kòzlārgā
 191 Mehrgiyādek
 192 Nùr baxş etdi
 193 nāştārim.
 194 Qalblār kòzin
 195 açmāqqa
 196 lek
 197 Kāmlīk qıldı
 198 Hùnārim.
 199 Ādāmlārgā
 200 men yaxşilik –
 201 Qılmāq bòldim,
 202 Netāyin,
 203 Mānglāydā
 204 şù ekān
 205 bitik,
 206 Yāqıng,
 207 Kùyib ketāyin!”
 208 Òt qoydilār.
 209 Yāndi gùlxan.
 210 Qarā bòldi
 211 sāmāvāt.
 212 Cāhālātning
 213 hùkmi bilān
 214 Qurbān bòldi
 215 Bùyùk zāt.
 216 Gùlxan yāndi
 217 Kòkkā òrlāb.
 218 Çoğı hār yān
 219 sâçildi.
 210 Şù ālāvdān
 221 Elning,
 222 ācāb,
 223 Aql kòzi
 224 açildi.
 225 Òkindilār,
 226 Āzā tütib
 227 Yıǵlādilār,
 228 kùydilār.
 229 Dānişmāndgā
 230 Yıllār òtib
 231 Āltin hāykāl
 232 qoydilār.

- 233 E, vâh,
 234 Âlim kòzi bilân
 235 Kòrsâydi bù
 236 hürmätni...
 237 Ammâ
 238 Hâkim òzi bilân
 239 Âlib ketdi
 240 hikmätni...
 241 Qoy, ey kònglim,
 242 Sen ùl zâmân
 243 Dâhşätni
 244 kâm òylägin.
 245 Sengä näsib bôlgân dâvrân
 246 Sâzin âlib
 247 Kùylägin.
 248 Şûkrânâlik
 249 mäyin içib
 250 Yayrâb qâlgın
 251 bir nâfäs.
 252 Bù âlämdän
 253 Bir kùn keçib
 254 Ketüvçi bir
 255 biz emäs.
 256 Kel, ey kònglim,
 257 Kel, mùhabbât,
 258 Şe'r zavqığä
 259 qânâylik.
 260 Ôtdä yâniş bôlsä,
 261 faqat –
 262 Işq òtidä
 263 Yânâylik.
 264 Faqat
 265 Bizgä ğamù kädär,
 266 Qayğu- hasrât
 267 yât bôlsin.
 268 Tâ
 269 biz uçùn
 270 cân bergänlär –
 271 Rùhi mângù
 272 şâd bôlsin.

ÛÇINÇI FÄSL (251/5)

TÛTQUNLİKDÄ (251/5-a)

- 1 “Ânâcânım,
 2 Mengä bù kùn
 3 Sendän òzgä dilxâh yoq.
 4 Zindândämân,

5 Bilmäm, neçün,
 6 Mendä zärrä gùnâh yoq.
 7 Gùnâhkârmän
 8 Nâ âllâhim,
 9 Nâ vicdânim âldidä.
 10 Faqatginä....
 11 Bir gùnâhim
 12 Ânâcânim âlidä.
 13 Keçir, ânäm!
 14 Kòzingdä ğam,
 15 Âzâb bòldim câningdä.
 16 Bùkùn bâyräm,
 17 Men bùkùn hăm
 18 Bòlâlmädim yâningdä.
 19 Âdâmlärdek
 20 Beâzâr, tek
 21 Yâşâb yûrsâm netârdi.
 22 Mengä tâle,
 23 Sengä tinçlik
 24 Bâiki nâsib etârdi.
 25 Bùlbùllärgä,
 26 Gùllärgä mäst
 27 Yâzsâm faqat ğazällär,
 28 Bâiki meni
 29 Mirşäblärmäs,
 30 İzlârdi yâş gòzällär,
 31 Mengä hăm yâr sâkinligù
 32 Sening hăm yoq bù dârding;
 33 Men – üylik,
 34 Sen – kelinligù
 35 Nâbirâlik bôlârding.
 36 Âh, ù yòl berk,
 37 Mendä yoq erk,
 38 Tirik ümrîm – aftâdä.
 39 Ne qılâyki,
 40 Âdâmlärdek
 41 Yâşâlmäydim dùyâdä.
 42 Lek kònglimdä nâliş emäs,
 43 Âllâneçük dilşâdlik.
 44 Gârçi cismim
 45 Bândi qafäs,
 46 Rùhimdä bâr âzâdlik.
 47 Tuĝılışdân qul emäsmän,
 48 Qullik yât bù cânimgä.
 49 Erk istägi
 50 Sùting bilän
 51 Kirmiş mening qânimgä.

52 Meni âtäş,
 53 girdâblärgä
 54 Âtgän öşäl istäгим.
 55 Änäcänim,
 56 Äzâblärgä
 57 Qoydi seni yüräгим.
 58 Meni keçir,
 59 Faqat sendän
 60 Bükün üzr söräymän.
 61 Üzr söräb, ümid bilän
 62 Xayâlimni öräymän.
 63 Râzi bôlgin,
 64 Gär oğläning
 65 Yüräk qorin asrâldä.
 66 Bir kün
 67 änä Hindistänning
 68 Xızmatigä yärälsä".

***** [VAQT KÄM BÖLSÄ...] (251/5-b)**

1 Vaqt käm bôlsä,
 2 Ündän âdäm
 3 Ûlgürgänçä âlädi.
 4 Kôp bôlsä, ne qılârin hăm
 5 Bilâlmäsdän qâlâdi.
 6 Şâir qaynâq iş qoynidä
 7 Kün ötgänin bilmäsdä.
 8 Naq bir âläm yük böynidä,
 9 Keçä kündüz tinmäsdä.
 10 Bôş vaqt bermäs cäridä hăm
 11 Nâşirlikning işi kôp.
 12 Üydä,
 13 Eldän näridä hăm
 14 Tinç yoq,
 15 Yoqlär kişi kôp.
 16 Bir tāmāndä bitilmägän
 17 Dâstānlärni behisâb.
 18 Bir yân
 19 Kôrib yetâlmägän
 20 Yâtär ming-ming cild kitâb...
 21 Şe'r üstidä òltirmâqqa
 22 Tānhâ bedâr keçä bâr.
 23 Û xudâdän
 24 Òy sùrmâqqa
 25 Vaqt sôrârdi neçä bâr.
 26 Mänä fûrsät,
 27 Xayâl uçùn.
 28 Òy sùr, kôkkä hävâlän.
 29 Keräk bôlsä, ùmring bûtùn

30 Qaytā yāşā xayālān.
 31 Ammā
 32 Xayāl, òydān ne nāf,
 33 Qoldā qalām bòlmäsä,
 34 Yüräk açmāq uçùn sòylāb,
 35 Dildāş ādām bòlmäsä.
 36 Qalām nādir,
 37 Bòlsä äyān
 38 Ketmāsligi bekārgä,
 39 Bārmāğıdān çıkarib qān,
 40 Yāzār edi devārgä.
 41 Ümid bòlsä
 42 Bir kimsäning
 43 Kelişidān sādāgä,
 44 Dildāş nādir,
 45 Û dil säsin
 46 Yetkāzārdi sāmāgä.
 47 Ammā benāf.
 48 Kòz āldidä
 49 Faqatginä tāş devār.
 50 Xayāl esä...
 51 xayālidä
 52 Pâyānsiz bir bòşlıq bār.

*** [NÄZRÜL İSLÂM...] (251/5-c)

1 Nāzrül İslām
 2 tār zindānnig
 3 Tüynüğidān qarāydi.
 4 Kòrib zāngār
 5 sāf āsmānning –
 6 Bir pärçäsin,
 7 Yayrāydi.
 8 Ündä
 9 Erkin qanāt qāqıb
 10 Quşlār uçıb yùribdi.
 11 Bùndä
 12 Şâir kòkkä bāqıb
 13 Hāväs qilib tùribdi.
 14 Quşlār bilān uçāy desä,
 15 Qanı ùning
 16 qanātı?
 17 Bir ālāmdir
 18 Ārzü esä...
 19 Yetārmikān hāyāti?
 20 Nāzrül İslām
 21 tār zindānning
 22 Tüynüğidān qarāydi.
 23 Û fālākdān

24 Hindistânning
 25 Tâleini sòräydi.
 26 “Mäyliğä,
 27 Men tütqun bòlsäm,
 28 Sen äzâd bøl,
 29 Änäcân!
 30 Ming qıynâqdä
 31 Mäyli, òlsäm,
 32 Yùrtim,
 33 bär bøl,
 34 Bøl ämân.
 35 Ûmrim yetsä,
 36 Mehring täyänç,
 37 Seni yayrâb kùylärmän,
 38 Bù kùn esä,
 39 Mùşkùl,
 40 äyänç
 41 Qısmätingni òylärmän.
 42 Neçä ming yıl
 43 Mängläy tering
 44 Tòkib yergä,
 45 qâlding aç.
 46 Sen âlämgä
 47 İpâk berib
 48 Özing òtding
 49 yalänğâç.
 50 Bebähâ –
 51 fil sùyäklärning,
 52 Bähring ärä –
 53 tölä dūr.
 54 Ğavvâs qilib gòdäkläring,
 55 Kelgindilär
 56 âlädūr.
 57 Yùrtim,
 58 Bitmäs mätânäting,
 59 Sen –
 60 mùcässäm bärdâşşän.
 61 Fil singäri
 62 Zòr qudräting,
 63 Fil singäri
 64 Yùvâşşän.
 65 Änä òlkäm,
 66 Bir kùn seni
 67 Äzâd kòrgim kelädi.
 68 İstibdâding zäncirini
 69 Bärbâd kòrgim kelädi.
 70 Kòtäräsän

71 Sen h m qadding,
 72 Y l ölürsün
 73  rk s ri.
 74 Him l yning  rtid gi
 75  z d v t n sing ri".
 76 N zr l  sl m
 77 Zind nd  b nd,
 78   zax yerni qu  rdi.
 79   ri es  qu  l r bil n
 80  sm nl rd     rdi.
 81 Kenglikl rd n    r edi
 82 Qalb   k hi   irning,
 83 El dilid 
 84 Y   r edi
 85  sy n r hi   irning.
 86  z  mrini q lg ndi  
 87   ri bil n c vid n.
 88 Oq r edi
 89  ni hind ,
 90 Y dl r edi
 91 M s lm n.
 92   ir b ndi,
 93   ri bir q
 94    r edi bet s q,
 95 Him l yd n   ib
 96  z q –
 97 Ketg n edi b  qo  q.
 98 D ny  b yl b
 99 D vruq s ldi
 100 N zr l  sl m erk s si...
 101 Hindist nd  esib q ldi
 102  z dlikning n f si.

*** [QIYNAD L R   N  ...] (251/5- )

1 Q ynadil r   ni
 2  z q –
 3 Y rtd n kelg n c n bl r.
 4 S ndirm di amma q yn q,
 5 B k lm di  z bl r.
 6  mid  ng  sab t berdi,
 7      berdi
 8 M t n t.
 9 Y r gig  qan t berdi
 10  n  y rtg 
 11 M habb t.
 12 B  k nl r h m  tib ket r,
 13 H y t  ldid ...
 14 H li y  ...

15 Bă'zân...
 16 Xayâl sùrib ketär
 17 Tâş devârgä qoyib bâş.
 18 Yâş kòngligä qılär ta'sir
 19 Fäläkning kâc xısläti.
 20 Kòz âldidän òtär bir-bir
 21 Şâirlärning qısmäti.
 22 Bâbâkälân Rûdakiy der:
 23 "Qulâq sâlgın sòzingä.
 24 Ädâlät deb bitdimù şe'r,
 25 Nil târtılär
 26 Kòzingä".
 27 Nāvâyî der:
 28 "Zûlmät ärä
 29 Kòp izlädim yòlimni.
 30 Men òzimni qıldim, ädä,
 31 Yengälmädim zûlmni".
 32 Nâzrûl İslâm färyädigä
 33 Oxşär bärin nidâsi.
 34 Äxır
 35 Şâir kòz âldigä
 36 Kelär Bâbûr siymâsi.
 37 Deydi:
 38 - Tinglä âgâh bòlib,
 39 Gär sen bòlsäng tütqundä,
 40 Men bir yùrtgä pādşâh bòlib,
 41 Ûmrim òtdi quvğındä.
 42 Ön ikkimdä
 43 Taxtgä mindim,
 44 Yâş açıldı kòzlärim.
 45 Qândâşlârgä yâv kòrindim,
 46 Meni sâtdi döstlärim.
 47 Nâcât istäb
 48 Men hâr nâfäs
 49 Quyùn kâbi yelgänmän.
 50 Yürtinggä men
 51 Şâh bòlibmäs,
 52 Pânâh izläb kelgänmän.
 53 "Tâle yoqı cänimä bälâlığ bòldi,
 54 Ne işniki äylädim, xatâlığ bòldi.
 55 Öz yùrtni qoyib, Hind sâri yùzländim,
 56 Yâ râb, netäyin, ne yüz qarâlığ bòldi".
 57 Şâir bòlib,
 58 El içidä
 59 Rûhim òsti şânimdän.
 60 Şâh bòlib,
 61 Yâv qılıçidä

62 Dâğlâr qâldi qânimdân.
 63 Men şâh bôlib,
 64 Âlâm bilân
 65 Kôrdim cängü
 66 Sûrânî.
 67 Şâir bôlib
 68 Qalâm bilân
 69 Âldim yârim câhânî.
 70 Keltirdi kôp bälâ, sitâm
 71 Tiriklikdâ taxtû tâc.
 72 Yârim ming yıl sôngidâ hâm
 73 Yâğar mengä
 74 Ta'nâ tâş.

75 Gûssa içrâ
 76 Öylâr şâir
 77 Fâläkning kâc xıslâtin.
 78 Bünçä ağır
 79 Etding, taqdir,
 80 Şe'r âhlîning qısmâtin?
 81 Pûşkin şe'ri
 82 Qıldı färyâd,
 83 Oqqa tûtıdı
 84 öt qalbni.
 85 Lermontovni âtgân cällâd
 86 Dârgä âsdi
 87 Mâşrâbni.
 88 Şâirlârning –
 89 Erkdir dini,
 90 Erkkä
 91 säcdä qıldilâr.
 92 Erk küyçisi
 93 Näsîmiyni
 94 Tâvânîdân şıldilâr...
 95 Nâzrûl İslâm
 96 Sûrâr xayâl,
 97 Öyi âdâ bôlmâydi.
 98 Der:
 99 Şâirdä
 100 Bâr bir ıqbâl,
 101 Ya'ni,
 102 Şâir ôlmâydi.

ŞAHİ CÄHÂN VÄ AVRÄNGZEB HAQIDÄ RİVÂYÄT (251/5-d)

1 Pâdşâ âdil bôlmäs, degän
 2 Aqıdâ bâr –
 3 Öylâylik.
 4 Keling,

5 şahlär zâlim ekân,
 6 Bizlär âdil bôlâylik.
 7 Tâcdârlârdân bezdi dûnyâ,
 8 Kôrâverib zâlimlär.
 9 Şahlär ârâ
 10 Bôlgân ammâ
 11 Şâirlârû âlimlär.
 12 Tarîx kôp yıl tâhqır bitâr
 13 Çingiz kâbi câbirgâ.
 14 Ammâ mângû tâzim etâr
 15 Ûluğbekkâ,
 16 Bâbürgâ.

17 Xullâs...
 18 Taxmin, Mîrzâ Bedil
 19 Tirikligi vaqtidâ
 20 Şâhi Câhân ôttiz bir yıl
 21 Ôltirdi Hind taxtidâ.
 22 Neki qıldı –
 23 Haq deb bildi,
 24 Bildi şûni âdâlât.

26 Kimlârgâdir zûlm qıldı,
 27 Kimlârgâdir –
 28 saxâvât.
 29 Ôz dâvridâ
 30 dâvrân sûrdi,
 31 Yâdlâsin deb asrlâr –
 32 Neçâ- neçâ şâhâr qurdi,
 33 Şâhâr içrâ –
 34 Qasrlâr...
 35 Mây hâmi içdi,
 36 Âyş hâmi qıldı,
 37 Ğussâsini öldirdi.
 38 Xazinâni zârû
 39 dilni
 40 Şâdlik bilân töldirdi.
 41 Şâhi Câhân
 42 casûr,
 43 dânâ,
 44 Kôp hikmâtgâ yâr edi.
 45 Şâhning ammâ
 46 Bir bedâvâ
 47 Âğır dârdi bâr edi.
 48 Hâr kâmirân âdâmning hâmi
 49 Bôlgânidek bir kâmi,
 50 Şâh kôngligâ

51 Gäh çòkib ğam,
 52 Qarâ edi âlämi.
 53 Bù ğam – nâ mülk,
 54 nâ dârdi şân
 55 Nâ fârzând,
 56 Nâ ısq dâğı.
 57 Nâmsiz ğamki,
 58 Kelâr âsân,
 59 Qıyın edi ketmâğı.
 60 Bûndây çağlâr ârâm berûr
 61 Na säyrû na säyâhât.
 62 Kòzlâridân qaçârdi nûr,
 63 Yûrägidân hâlâvât.
 64 Zârdâb yûtib ğussâsidân,
 65 Nâ sùhbât,
 66 Nâ mây tâlâb –
 67 Ûluğ pâdşâ gòşâsidân
 68 Çıqmâs edi hâftâlâb.
 69 Kòzyaş yûvâr yûzlârini,
 70 Kòngli tölâ tâhlikâ...
 71 Şûndâ
 72 ùning sòzlârini
 73 Tinglâr edi
 74 mâlikâ.
 75 Äytâr edi şâh òz dârdin
 76 Mûmtâz Mâhâl xânimgâ:
 77 “Tòydim tâc –taxt,
 78 Mülk – bâridân,
 79 Bâri tegdi câningâ.
 80 Bù dâvlât,
 81 Bù şânû şâvkât
 82 Âmânâtgâ oxşâydi.
 83 Vâzirlârning fikri faqat
 84 Xıyânâtgâ oxşâydi.
 85 Bârçâsining çöntägidä
 86 Şâh qasdigâ pinhân oq.
 87 Fârzândlârim yûrägidä
 88 Mengâ zârrâ mehr yoq.
 89 Hâr bir şârpä
 90 Mengâ qorqınç –
 91 Hâlât bòlib kòrinâr.
 92 Ûmrim sòngi –
 93 tölâ òkinç,
 94 Dâhşât bòlib kòrinâr.
 95 Bòlmây tûrib
 96 Bir fâlâkât,
 97 Yâ bir fitnâ qurbâni,

- 98 Tärk etsäydim
 99 Bexâsiyät,
 100 Bevâfâ bû dûnyâni".
 101 Şûndâ gôzâl Mûmtâz Mähâl
 102 Tinglâb şâhning zârini,
 103 Oqıb här gäl
 104 Bittä ğazâl,
 105 Âvûtardi yârini.
 106 Bedârlikdâ tûnlâr bilân
 107 Ûlânârdi kûnlâri
 108 Ming bir keçâ
 109 Ertäk äytgân
 110 Şâhrizâdâ singâri.
 111 Zûlmû fitnâ,
 112 âdâvâtning
 113 Gûnâhligin oqırdı.
 114 Mängûlikkâ âdâlâtning
 115 Hämrahligin oqırdı.
 116 Oqır edi âdâmki bâr
 117 Ôtmâğı bâr cähândân.
 118 Faqat ezgû işlâr yâdgâr
 119 Qâlğusidir insândân.
 120 Yürägigâ şâhning qanât –
 121 Berâr edi ğazâllâr.
 122 Qanât nâdir –
 123 Qaytâ häyât
 124 Berâr edi ğazâllâr.
 125 Lekin şâhning
 126 Qay gûnâhi,
 127 Qay zûlmigâ intıqâm –
 128 Bir tâng
 129 kòkkâ çıqdı âhi,
 130 Qoldân tûşib sindi câm.
 131 Vâh,
 132 heç kimgâ
 133 yoqdir âmân,
 134 Yoqdir âmân
 135 âcâldân.
 136 Cûdâ bôldi Şâhi Cähân –
 137 Qalbı Mûmtâz Mähâldân.
 138 Devânägâ äylândi şâh,
 139 Dârdin elgâ sôzlâdi.
 140 Mâcrûh şerdek
 141 Tòlgandi ğâh,
 142 Ğâh bôtadek
 143 bôzlâdi...

*** [KÜNLÄR ÒTİB ...] (251/5-e)

- 1 Kùnlär òtib
- 2 Şâhi Cähân,
- 3 Tengsiz häcr äzâbidä
- 4 Qurmâq uçûn berdi färmân
- 5 Mälikägä âbidä.
- 6 Dedi:
- 7 “Tikläng, şundäy sârây,
- 8 Zârni qılmäng heç hisâb.
- 9 Häväs qılsin keçälär ây,
- 10 Kùndùzläri – âftâb.
- 11 Yer yüzidä üning äslä
- 12 Bärâbäri bòlmäsin,
- 13 Mùmtâz Mähäl nâmi dùyâ
- 14 Türgüniçä òlmäsin”.
- 15 İşgä tüşdi
- 16 Sânsiz äsir,
- 17 Me’mâr,
- 18 naqqâş,
- 19 sängtarâş.
- 20 Zânci qullär ağaç tәşir,
- 21 Fillär tәşir xarsängtäş.
- 22 Yigirmä yıl
- 23 Yigirmä ming
- 24 Cân cäbridän bir ämäl –
- 25 Mò’cizäsi bû âlâmning
- 26 Binâ bòldi
- 27 Tâcmähäl.

*** [YİĞİRMÄ YIL...] (251/5-f)

- 1 Yigirmä yıl...
- 2 Vaqt – beşâfqat.
- 3 Kòpni kòrib dùyâdä,
- 4 Şâh qarıdı,
- 5 Lek alpqâmat
- 6 Yigit bòldi şähzâdä.
- 7 Tiläk qıldı
- 8 Şâhi Cähân:
- 9 “Oğlim faqat şâd bòlsin.
- 10 Mendägi bül dârdi hicrân,
- 11 Hasrâtlärgä yât bòlsin”.
- 12 Âşnâ qıldı
- 13 òyin, kùlgù,
- 14 Âvgä, çâlğu,
- 15 sân’atgä.
- 16 Xayâlatni qıldı mamnù’
- 17 Òrgätdi şavq,

18 ğayrätgä.
 19 Yâvqur,
 20 casûr,
 21 här bir işgä
 22 Qâdir qilib òstirdi.
 23 Tığ ùrişgä,
 24 oq âtişgä
 25 Mâhir qilib òstirdi...
 26 Fân bâbidä imlâ ilä
 27 Şäriätdän berdi dârs.
 28 Nûtq sän'âti
 29 härbiy hiylä,
 30 Siyäsätdän berdi dârs.
 31 Lek, rähmät, deb
 32 Därslär uçûn,
 33 Mänä härbiy näyräng, deb,
 34 Âtäsigä qarşı bir kün
 35 İsyân qıldı Avrängzeb.
 36 Şâh qolıdä qılıç sindi,
 37 Nihâyä yoq armängä.
 38 Âtäoğıl taxtgä mindi,
 39 Âtä tüşdi zindängä.
 40 Demäng,
 41 Bülär rivâyätdir –
 42 Xayâlätdä yetilgän.
 43 Bü şäfqatsız haqiqatdir,
 44 Tarıxlärdä bitilgän...
 45 Vaqt yetib
 46 Ming âltmış toqqız
 47 Yilning şä'bân âyigä,
 48 Çöktirdilär âtäni tız
 49 Öz färzändi pâyigä.

Avrängzeb

50 Taqdir ekän,
 51 Ne dey özgä,
 52 Fäläk hùkmi – ädälät.

Şâhi Cähân

53 Bäs,
 55 Hâcät yoq ârtıq sòzgä,
 56 Sâdir bòldi xıyânät.
 57 Ters äyländi gärdùni dùn,
 58 Sòzlä,
 59 nedir mürâding?
 60 Hùkm – sening hùkming bù kùn,
 61 Vâcib – sening irädäng.

Avrängzeb

62 Äläminggä nihâyä yoq,
 63 Ne taxtapäräst ädämsän.
 64 Bùgùn
 65 Sengä himâyä yoq,
 66 Ammâ netây,
 67 âtämsän.
 68 Òylä òzing,
 69 Gùnâh kimdä?
 70 Kimdän âldim târbiyât?
 71 Sen üygâtding yürägimdä
 72 Tâcû taxtgä mühabbât.
 73 Bù tûyğuni berib,
 74 negä
 75 Qarâ qılding baxtingni?
 76 Sòng, qarip hăm
 77 Neçùn mengä
 78 Bòşatmäding taxtingni?
 79 Hă, hă!
 80 İnsân şâhmi, gädâ
 81 Âdâm sütün içgändir.
 82 Tiriklikdä qaysi pâdşâ
 83 Tâcû taxtdän keçgändir.

Şâhi Căhân

84 Kelâr bir kùn sengä hăm gäl,
 85 Yâşsan,
 86 vaqt bâr sinâvgä.
 87 Òzinggä ùr tıgñi ävâl,
 88 Âğrimäsä –
 89 birâvgä.
 90 Şùhrât mäyi ğâyât şirin,
 91 SârXuş qılâr âdâmni.
 92 Sen bù taxtgä yetding, lekin
 93 Zâbùn qilib âtängni.
 94 Ûnûtmäki,
 95 Dâxıl bòding
 96 Tâcdârlıkning şânigä,
 97 E, vâh,
 98 bøyâb ikki qoling
 99 İkki âğang qânigä.
 100 Bâbûr nâsli
 101 tarıxıdâ
 102 Bù eng qarâ bir vâraq.
 103 Bilki, insân taqdiridâ
 104 “Âlqasâsûl minâlhaq!”

Avrängzeb

- 105 “Haqdän qasâs!”
 106 Äyâ, Xurrâm!
 107 Sen hăm mendek bôlgänsän.
 108 Öz âtänggä qarşı sen hăm
 109 Bir vaqt isyân qılğänsän.
 110 Yürışmädi
 111 Lek âmäding,
 112 Kelâlmây taxt yänigä
 113 Qolläringni bøyâlmäding
 114 Büzrükvâring qänigä.

Şâhi Cähân

- 115 Kötärgänmän isyân râstdän,
 116 Mäkr emäsdi ù birâq.
 117 Sältänätini inqırâzdän
 118 Lâzim edi qutqarmâq.
 119 Äyân etdi vaqt –
 120 kim haqli,
 121 Kòrdi, bildi cähân hăm.
 122 İnsân bilän insân farqli
 123 İsyân bilän isyân hăm.

Avrängzeb

- 124 Öz qılmişin
 125 Hăr bir tâcdâr
 126 Âdälät deb äytädir.
 127 Bilür yâlgız pârverdīgâr –
 128 Çin haqıqat qaydädir.
 129 Men – Âllâhmäs,
 130 Ne biläyin,
 131 Lek qılıçım kesgän päyt,
 132 Endi seni ne qıläyin,
 133 Pädärimsäni,
 134 Özing äyt.

Şâhi Cähân

- 135 Äcäb,
 136 meni pädär deysän,
 137 Lek mehr yoq közingdä.
 138 Ne qılây, deb sòrmä mendän,
 139 İxtiyâring özingdä,
 140 Lâzim kòrsäng qay äcälni
 141 Bùyür –
 142 Xâh kes,
 143 xâhi âs.

144 İltimâsim –
 145 Tâcmâhâlni
 146 Vâyran qılmä,
 147 şû xâlâs.
 148 Ôşâ mendân yâdgâr tânhâ.
 149 Ûygâq rûhim,
 150 Yürâgim.
 151 Cânimni âl,
 152 rûhim amma
 153 Xarâb qılmä.
 154 Sôrâgûm...

Avrängzeb

155 Vâhşiylikkä bârmäs qolım,
 156 Tâcmâhâlni bûzmäsmän.
 157 Sôrämâgil mendân òlim,
 158 Âtä bâşin ûzmäsmän.
 159 Pädârkûşlik şâning âslâ
 160 Rävâ kòrmäm òzimgä
 161 Sen yâşârsän
 162 Mendân rızâ,
 163 Rızâ bòlsäng sòzimgä.
 164 Ertâ meni pâdşâ qilib
 165 Kòtarûrlär,
 166 kelärsän,
 167 Xalq âldidä,
 168 Rızâmän deb
 169 Meni dùa qılârsän.
 170 Qarib qâlding,
 171 Taxt ğamın qoy,
 172 Âram ğaştin sùrib yât.
 173 Hüzûrimdä mäslähätgòy
 174 Bòlib qâlgın ùmr bâd.

Şâhi Cähân

175 “Mäslähätgòy bòlib qâlgın
 176 Hüzûrimdä ùmr bâd...”
 177 Sen dünüğä kelgän ùl kùn
 178 Men naqadar edim şâd.
 179 Yürgäningdä ätäk-çeçäk,
 180 Mingäningdä ilk bâr ât,
 181 Kelin kòrib,
 182 Sòngrä gòdäk...
 183 Men naqadar edim şâd.
 184 Ôşâ şâdân dämlär neçùn
 185 Men dünüädän òtmädim
 186 Yâ bâlanggä tòy qılğân kùn

- 187 Sengä äzä tütümädim.
 188 Közlärimgä bütün dünýä
 189 Heç äqarmäs tün bütün.
 190 Sülälängdän,
 191 Bábür mirzä,
 192 Ämäd ketgän kün bütün,
 193 E, vâh,
 194 Ätä- färzänd ärä
 195 Kötäridi äqibät.
 196 Büt – intihâ!
 197 Çin intihâ –
 198 Yetib keldi äqibät!

*** [TARİX...] (251/5-g)

- 1 Tarix –
 2 bir ming ältmiş toqqız
 3 Yilning şä'bân âyidä
 4 Tâc sâhibin
 5 Qıldilär hibs
 6 Özi süygän câyidä.
 7 Yä'ni ärkli sârâyidä –
 8 Şarqdä şundäy qâidä –
 9 İzzät-ikrâm öz câyidä,
 10 Qoş gilämlär pâyidä.
 11 Faqatginä taxtû tâc yoq,
 12 Mäşvârät yoq,
 13 Devân yoq.
 14 Xazinägä ehtiyâc yoq,
 15 Çünki qoldä fârmân yoq.
 16 Keçä Äcäm, Rûm, Xıtägä
 17 Mäşhûr bôlgän bûyûk şâh,
 18 Qarâb yâtär keng dünýägä
 19 Târ dârçädän...
 20 Kökdä mäh
 21 Ästä kezär,
 22 Sâçär xâmûş
 23 Bârlıq üzrâ siymin hâl.
 24 Misli xayâl,
 25 Sehri tûş,
 26 Mağrûr tûrär Tâcmähäl...

*** [EY DİL ...] (251/5-ğ)

- 1 Ey dil,
 2 Qulâq ber nidâgä,
 3 Tâki yerdä insân bär,
 4 Nâ pâdşâgä,
 5 Nâ gädâgä
 6 Älqasâsdän âmân bär.

7 “Cäfâ ûçûn,
 8 Väfâ ûçûn
 9 Haqqın âldi Şâh Cähân.
 10 Biri ûni qıldı zabûn,
 11 Biri esâ – cavidân.
 12 Ğamli tarıx ibrât bòlsin,
 13 Bòlsin sengä nāmùnâ...”
 14 Deyä, ästâ,
 15 ma'yûs,
 16 sâkin
 17 Âqıb yâtâr Cämùnâ.

TÖRTİNÇİ FÄSL (251/6)

ŞÄRPÄLÄR (251/6-a)

1 İnsâniyât
 2 Mingläb qıynâq –
 3 Öyläb tâpgân
 4 dñnyädä.
 5 Bù qıynâqlâr içrâ birâq
 6 Birisi
 7 eng ziyädä.
 8 Ûngä tâqat yoq
 9 insândä,
 10 Yoq ûndân zôr
 11 dil dâğı.
 12 Bù iztirâb –
 13 Târ zindândä
 14 Tânhâlikning qıynâğı.
 15 Şâir qalbning
 16 Dildâşı yoq,
 17 Qıynälâdi
 18 yaş câni,
 19 Qutûlmâqning
 20 ilâci yoq,
 21 Yoq òlmâqning
 22 imkânı.
 23 Nâzrûl İslâm
 24 Öyläb yâtâr
 25 Şiftgä bâqıb
 26 Ûzûn kûn.
 27 Neçä-neçä tânglâr âtâr,
 28 Neçä-neçä çòkâr tûn.
 29 Ğâh
 30 Äcib bir hâlât bòlâr.
 31 Häyrân bòlâr
 32 òzigä,
 33 Älläneçük

34 Âq şärpälär
 35 Kòrinädi
 36 kòzigä.
 37 Ûlär kelib
 38 Här zämändä:
 39 “Yetär!”
 40 Şâir!
 41 Tür! – deydi. –
 42 Òltirmä bù
 43 zax zindändä,
 44 Bizlär bilän yür”, deydi,
 45 “Yoq, yoq”, - deyä
 46 Tùtqun şâir, -
 47 Şärpälärni quvadi.
 48 Kòzdän âqqan
 49 Äççiq yaşı
 50 Yüzlärini yuvadi.
 51 Şe’r öyläydi
 52 Näzrül İslâm,
 53 İzläb cängä hălâvât.
 54 Öydä şe’r yoq,
 55 Dildä ilhâm,
 56 Rùhdä şävqı sinâât.
 57 Nähât,
 58 Tämâm bòldi şâir?
 59 Nähât, bitdi sabâti?
 60 Nähât,
 61 Qalbdä tügädi şe’r,
 62 Tügämäsdän häyâti?
 63 Axır, ùndä
 64 Qançä ârzù,
 65 İşq bär edi,
 66 mùddaâ!
 67 Nähât tämâm
 68 Bärçäsi...
 69 Û qıldı kòkkä
 70 İlticâ:
 71 “Ey, xalıqı âlâm,
 72 Tilägimni qandır,
 73 Ûmrimgä ber bärhäm,
 74 Vücüdümni yandır.
 75 Hâlim bir sengä hăm
 76 Bir mengä äyândir,
 77 Yärätibsân âdâm,
 78 Âdamlıqça qâldir.
 79 Tügädi irädä,
 80 Yoq òzgä dil râzim,

- 81 Yetgänim ma'vâdä
 82 Bòlinsin âvâzim.
 83 Kim, ävci nâvâdä
 84 Sindirgil bù sâzim,
 85 Eng âliy fazâdä
 86 Tügâsin pârvâzim.
 87 Şâirgä dÛnyâdä
 88 Âslidä şÛ lâzim.
 89 Ey, xâlıqı âläm,
 90 Tilâgimni qândir,
 91 Ûmrimgä ber bârhäm,
 92 Vücûdimni yândir.

 93 Nâ cåndä ğayrätim,
 94 Nâ kòzdä häyrätim,
 95 Nâ dildä âläm bâr,
 96 Nâ qoldä qalâm bâr.
 97 Nâ bâşdä fikrätim.
 98 Nâ keräk
 99 Siyrätim.
 100 El ûçÛn âdâmân,
 101 Tügâdim tāmāmân.
 102 Sıĝmây keng cāhāngä,
 103 Sıĝdim târ zindāngä.
 104 Ey, hâlıqı âläm,
 105 Tilâgimni qândir,
 106 Ûmrimgä ber bârhäm,
 107 Vücûdimni yândir!"
 108 Nâzrûl İslâm
 109 Qılgân nidâ
 110 Yetdi
 111 yÛksäk âsmāngä.
 112 Âliy rÛhlâr
 113 Ûni râvâ
 114 Kòrmâdilâr
 115 Zindāngä.
 116 Şâir rÛhin
 117 Âlib mângÛ
 118 Kòkkä
 119 pârvâz etdilâr.
 120 Târ zindāngä
 121 Faqat cânÛ
 122 Cismin tâşlâb ketdilâr.
 123 Nâzrûl İslâm
 124 Târ kâtakdä
 125 Devânâvâr tûribdi.
 126 RÛhi ùning

127 keng fäläkdä
128 Qanât yâzib yûribdi.

ÂLIY RÛHLÄR TOĞRISIDÄ NAQL (251/6-b)

1 Bäläläkdä eşitgänim
2 Tälây-tälây ertäkdän –
3 Xayâlimdä biri mänim,
4 Sırâ çıqmäs yüräkdän.
5 Märhümlärning rûhi kòkdä
6 Dâim üçib yürärmış.
7 Biz ùlärni kòrmäsäk-dä,
8 Ùlär bizni kòrärmiş,
9 Biz xayrli işlär qılsäk,
10 Şâdân bòlär emişlär.
11 Mäbâdâ,
12 Biz yâmân bòlsäk,
13 Nâlân bòlär emişlär.
14 Dòst, qarindâş –
15 ùruğlärning
16 Rûhi – âddiy rûh emiş.
17 Lek dähälär,
18 Ùluğlärning
19 Rûhi – âliy rûh emiş.
20 Öz ârşidân
21 Ùlär bizgä
22 Bòlärmişlär rahnämâ.
23 Kòp işlärni dilimizgä
24 Sälärmişlär dâimâ.
25 Yırâqdä
26 Därd içrâ qâlib
27 Dòstimiz zâr bòlsä gâr,
28 Dilimizgä ğaşlık sâlib,
29 Qılärmişlär bâxabär.
30 Bizni kündüz
31 Bänd etsä iş,
32 Xâli tâpib üyquni,
33 Ùlär bizgä eslätärmiş
34 Ketgänlärning rûhini.
35 Şuning-çün häm
36 Dilimizni –
37 Kòmärmişlär yağdugä.
38 Qılärmişlär âşnâ bizni
39 Mehr degän tûygugä.
40 Âfât kelsä
41 Bizgä nâğâh,
42 Bilgüvçi häm ùlärmiş.
43 Fälâkâtdän bizni âğâh
44 Qılğuvçi häm ùlärmiş.

45 Ammâ
 46 Âliy rùhlâr faqat –
 47 Pâk dillârgâ yâr emiş.
 48 Qaydâ bôlsâ sâimiyât –
 49 Ôşâ yerdâ bâr emiş.
 50 Ûlâr yâşâr
 51 Bizdân özgâ,
 52 Benâmâyân vâ besâs.
 53 Şârpâlâri heç bir kòzgâ,
 54 Heç qulâqqa sezilmâs.
 55 Ûlâr bizni
 56 Kòrib tûrâr,
 57 Bûni sezmâs nâdânlâr.
 58 Ûlâr bilân sùhbât qurâr
 59 Faqat
 60 Bùyûk insânlâr.
 61 Ûlâr bârki – bizlâr âdâm,
 62 Haqıqat bâr beâmân.
 63 Yaxşilik hâmb, yâmânlik hâmb
 64 Qaytâr bir kûn, begûmân.
 65 Biz mâbâdâ,
 66 qılsâk gûnâh,
 67 Hâr qançâki xılvâtdâ,
 68 Âliy rùhlâr
 69 Bòlûr âgâh,
 70 Câzâ berâr âlbâttâ.
 71 Lâzzât şirin,
 72 Dâvlât şirin,
 73 Heç tòymâslâr âdâmlâr.
 74 Rùhlâr bârki,
 75 bir-birlârin
 76 Yeb qoymâslâr âdâmlâr.
 77
 78 Kel, ey kònglim,
 79 Rùhlârni sen,
 80 Tâ bârsânki, qılğın yâd.
 81 Kimlâr ûni vicdân desin,
 82 Kimlâr desin
 83 E'tıqâd.
 84 Ammâ ùlâr
 85 Dûnyâdâ bâr!
 86 Şâk keltirâ kòrmâgin.
 87 Meni nâpâk yòldân
 88 Zinhâr,
 89 Zinhâr âlib yûrmâgin.
 90 Hâttâ òzing qâlsâng yâlgız,
 91 Demâ,

92 Mendän ağah yoq,
 93 Yäşämäqdän e'tıqadsız,
 94 Artıq yerdä günah yoq.

BEŞİNÇİ FÄSL (251/7)

ÄZÄDLİK (251/7-a)

1 Bährâq qilib,
 2 El qozğaldi –
 3 Näzrül İslâm ismini.
 4 Târ zindândan ùni âldi,
 5 Ammâ faqat
 6 Cismini.
 7 Näzrül İslâm
 8 Äzâd,
 9 Ammâ
 10 El qanâti qayrildi,
 11 Yâş,
 12 nâvqırân,
 13 Tirik siymâ –
 14 Şâirindän âyrildi.
 15 Näzrül İslâm
 16 Şe'ri bûtùn
 17 Hindistândä yängrärdi.
 18 Ammâ şâir
 19 ùni bügün
 20 Nä tinglär,
 21 Nä änglärdi.
 22 Şâirini qoymäy –
 23 Qoldä –
 24 El kôtärib eltärdi.
 25 Nä quvânär
 26 Şâir bündän
 27 Vâ nä pärvâ etärdi.
 28 Bir yânidän quçar hindü
 29 Bir yânidän müsülmân.
 30 Ammâ
 31 Hüşdän âyrilgân ù,
 32 Üngä yâtdir bû cähân.
 33 Tâbrikläydi
 34 Üni Tâkür,
 35 “Äzâdliging mubâräk!”
 36 Rôznâmälär qutlâv yâzür.
 37 Bülär üngä ne keräk?
 38 Ù nä üygâq
 39 Vâ nä uxlär,
 40 Hissiz bâqıb tûrârdi.
 41 Rûhi üning

42 Âliy rùhlär
 43 Dargâhidä yürärdi.
 44 Şâir tãpdı
 45 Erk çinäkäm,
 46 Âzâd bòldi tãmâmän.
 47 Bir yòl ùngä dârdi âlâm
 48 Barbâd bòldi tãmâmän.
 49 Û bir yölä
 50 Şòrişlârdän,
 51 Sâvdâlârdän qutùldi.
 52 Cäbrü cäfâ kòrişlârdän,
 53 Nizâlârdän qutùldi.
 54 Qutùldi
 55 ù sıǵâlmâgän,
 56 Sıǵdirmâgän cähândän,
 57 Xâlis bòldi
 58 Häm zindândän,
 59 Häm zindândeک zâmândän.
 60 Häm târk etdi
 61 Bir yòl ùni
 62 El dârdideк âǵır yùk.
 63 Bù dũnyâdä
 64 qâldi tâni,
 65 Behùş, berùh,
 66 vâ bùyùk.

*** [QIRQ YIL...] (251/7-b)

1 Qırq yıl òtdi,
 2 Ûzâq qırq yıl.
 3 Bù dũnyâdän begânä –
 4 Nâzrùl İslâm
 5 Yâşâr bedil,
 6 Yâşâr dârvış,
 7 Devânä.
 8 Qırq yıl içrâ
 9 Nelâr kòrib,
 10 Nelâr çekdi
 11 Hindistân.
 12 Ammâ
 13 kòzi
 14 Açıq tûrib,
 15 Ğâfil òtdi
 16 yâniq cân.
 17 Bâsqınçılâr
 18 Yûrtđän ketdi –
 19 El ğazâbi
 20 Quvâldi.
 21 Şâir

22 Bùni
 23 Nă his etdi,
 24 Nă kòrdi,
 25 Nă quvândi.
 26 Năzrùl İslâm
 27 Bù dùyâdâ
 28 Yetmiş beş yıl
 29 Yâşâdi.
 30 Ammâ
 31 Öttiz ikki yâşdâ
 32 Bù dùyânî
 33 Tâşlâdi.
 34 Şâir ùmri
 35 Qâldi şe'rdâ,
 36 Qâldi
 37 Yâniq dâstândâ.
 38 Bitgânlâri
 39 ûning –
 40 yerdâ,
 41 Rùhi esâ –
 42 âsmândâ.

ZÂHİDLÂR VÂ ÂRİFLÂR HAQIDÂ HİKÂYÂT (251/7-c)

1 Bù ming yillik hikâyâtdir,
 2 Bâyân etgân qâsidlâr.
 3 Târki dùyâ
 4 Sââdâtdir,
 5 Deb âytdilâr zâhidlâr.
 6 Tiriklikdâ
 7 Ûlâr òlim
 8 Şârâbini tâtdilâr.
 9 Bù âlämdân âyrù bòlib,
 10 Ğârgâ kirib yâtdilâr.
 11 Âhli zùhûd bândälârnî,
 12 Dârveşlikka çârlâdi
 13 Lek kiymâdi cändälârnî
 14 Ârif insân
 15 Bârmâdi.
 16 Zâhid sòzi:
 17 Keç câhândin,
 18 Tinglägil şâyx maqâlin.
 19 Ârif sòzi:
 20 Âllâh zâmin
 21 Ûzrâ sâçgân cämâlin.
 22 Zâhid âytdi:
 23 Şârâb hâram,
 24 Âsiy erür mâypärâst.
 25 Lekin şâir Ûmâr Xayyâm

- 26 Işq mäyigä böldi mäst.
 27 Zâhid dedi,
 28 Hürü ğılmân,
 29 Ârif dedi, cânânâ.
 30 Qays Lâylining ısqı bilân
 31 Macnûn böldi devânâ.
 32 Tûn bârki,
 33 Tâng bâr ûngä zid,
 34 Sûv bârdirki – älängä.
 35 Tuğılgändä
 36 Yerdä zâhid,
 37 Ârif keldi âlämgä.
 38 Vaxdät mäyin
 39 Töla içib,
 40 Şävqqa töldi şâirlär.
 41 Zâhidlärgä qarşı çıqıb,
 42 Ârif böldi şâirlär.
 43 Tâ dünyâgä kelmiş başär,
 44 Bir cäbhädä kelib düç,
 45 Birgä yaşär,
 46 Häm küräşär
 47 İnsân arâ ikki kûç.
 48 Başlär başqa-başqa yöldän
 49 Başqa-başqa tilägi –
 50 Zâhid yanglığ aqli bilân,
 51 Ârif yanglığ yürägi.
 52 Biri tütib
 53 Âyş yölün berk,
 54 Tiylmäqqa ündäydi.
 55 Biri esä şälälädek
 56 Quyilmäqqa ündäydi.
 57 Men häm bittä särgäştä cân,
 58 Örtä yöldä türürmän.
 59 Ülär arâ ikki câhân
 60 Âvâräsi erürmän.
 61 Şe'r, ısq fäslin
 62 İlk ânidän
 63 Rahnämâdir qalb mengä.
 64 Bälki şe'ning âsmânidän
 65 Tüşmäq çağı zämingä...
- 66 Ey kôngil, bøl sâdıq häbib,
 67 Meni zinhâr taşlämä.
 68 Häbibim bøl, ammâ hädeb
 69 Öz kòyinggä başlämä.
 70 Yâlgız mänim desä fikrät,
 71 Yoq, mänim, deb da'vâ qıl.

72 Lekin gâhi,
 73 Yetdi fûrsät,
 74 Fikrätgä häm âşnâ qıl.
 75 Tùtmä mengä ısq yòlin berk,
 76 Mäyli, tâşgin, quyilgin.
 77 Ammâ özgä bermä kòp erk
 78 Qırqnı kòrding, quyilgin.
 79 Bäs, òy sùrmä, sengä dùyñâ –
 80 Asrâridän ne ğam bâr?
 81 Bù dùyñädä
 82 Âdil tãnhâ
 83 Vaqt ätãlgän häkäm bâr!

NIHAYÄT (251/8-a)

Delhi 20 märt, 1979 yil

1 Òt bälâsi,
 2 Sùv bälâsi,
 3 Ârtıq yerdä bälâ yoq.
 4 Lek âfâtning yoq dävâsi –
 5 Baş kòtärsä
 6 Xalâyıq.
 7 Òtù sùvgä tädbir bãrdır,
 8 El ğazäbi – beãmân.
 9 Òt nãçãrdır,
 10 Sùv nãçãrdır
 11 Qozğalsä aç âlãmân.
 12 Şundäy deymân
 13 Toxtäb qãlgän
 14 Avtobusdä òltirib.
 15 Nãmâyışgä el qozğalgän,
 16 Kòçälärni tòldirib
 17 Âqıb kelär yalängâyâq –
 18 Dehqân, kâsib, kârändä.
 19 İkki yüz ming
 20 Qoli qadâq,
 21 İkki yüz ming
 22 Aç bändä.
 23 “Bering bizgä yer bilän sùv,
 24 Mehnät bering,
 25 Bering nân”.
 26 Baş kòtärgän
 27 Tãmilnädù,
 28 Baş kòtärgän Rãcãstân.
 29 “Bù tùprâqdä,
 30 Äyting, insân –
 31 Negä bünçä beqadr?
 32 Bizdä häm bâr ârzù,
 33 armân,

34 Gùnâhimiz nimâdir?
 35 Yâ âybimiz –
 36 Bizning mäskän –
 37 Şù cäfâkâş vätändä?
 38 Qarâlik yâ öt tütäşgän
 39 Qarâ kòzdä,
 40 Bädändä?
 41 Birâvlärdä här närsä bâr,
 42 Bizdä esä...
 43 Negä biz –
 44 Faqat çâyir,
 45 amma naçar
 46 Qolgäginä egämiz?
 47 Yärälişdä
 48 Häm mähşärdä
 49 Tengmiz,
 50 İnsân bölämiz.
 51 Ne üçün biz kòçälärdä
 52 Tuğlāmiz,
 53 Òlāmiz?
 54 Äsli qısmät
 55 yâ äsirlik,
 56 İztirâb, kòz yaşmıdı?
 57 Şarq çindän hām ming asrlık
 58 Qâtib qalgän taşmıdı?
 59 El âqımı qatâr-qatâr,
 60 Yoq,
 61 Şäşqatâr –
 62 kòzdän dūr.
 63 Äqıb kelâr
 64 Pāncāb,
 65 Bihār,
 66 Maysur,
 67 Assām,
 68 Manipur...
 69 Äqıb kelâr üfq tägidän
 70 Söngsiz qārä âlāmân.
 71 Bū –
 72 Hindistân yürägidän
 73 Silqıb äqqan
 74 Qārä qân.
 75 Men bû fursät
 76 İştirâksiz
 77 Derâzädän qaräymän,
 78 Ne qılâyki,
 79 Bündä yâlgız
 80 Tāmâşägä yäräymän.

81 Negäki,
 82 Men özgä eldän,
 83 Bälki özgä zämändän,
 84 Bälki bündä uçib kelgän
 85 Yırâq yüldüz tāmāndän –
 86 Bir mehmānmän.
 87 Häyrät közin
 88 Mäş’äl qilib bāqamän.
 89 Xayālän
 90 Şül māvclī tölqın
 91 Quçağıdā āqamän.
 92 Cismän çetdä,
 93 Ammā rühän
 94 Ğälâyändä men hām bār.
 95 Nāzrül İslām
 96 Rūhi bilän
 97 Bārmāqdāmän bir qatār.
 98 Men hām älvän
 99 Tıǵ kòtārdim.
 100 Şù el dāǵı dāǵımdır.
 101 Dārdi üning –
 102 Mening dārdim,
 103 Åhi – mening āhimdir.

*** [KÒTÄRÄLMÄY...] (251/8-b)

1 Kòtärälmäy
 2 Dārdlär yükin,
 3 Zāmin qalqıb tūribdi.
 4 Nāzrül İslām
 5 Rūhi bükün
 6 Ālām kezib yūribdi.
 7 İlham çağı
 8 Dil zāmındän
 9 Kòk tǵıǵā òrlāydi.
 10 Nāzrül İslām
 11 Rūhi mendän
 12 Şündä hisāb sòräydi.
 13 Şâir bòlib
 14 Elgä bükün
 15 Darkārmisän,
 16 der mengä.
 17 Fidālikkä xalqıng uçùn
 18 Tayyārmisän,
 19 der mengä
 20 Der:
 21 “Şâirlik – yüräkdä qān –
 22 Sılqıb tūrgän cārāhāt.
 23 Tilāmāsmän sengä, oǵlän.

24 Âsûda baxt,
 25 Färâğat.
 26 Tilämäsmän bir züm ârâm,
 27 Tâ tiriksän,
 28 Bedâr bøl.
 29 Äzâb bersin sengä ilhâm,
 30 Şe'r dârdidä bemâr bøl.
 31 Taqdiringdän sengä dũnyâ
 32 Râhâtlärin sòrmäsmän.
 33 Öz qısmätim
 34 sengä ammâ
 35 Sirä rävä kòrmäsmän.
 36 “Saqlä, -
 37 deydi, -
 38 yüräk qoring.
 39 Dil âtäşing sònmäsin.
 40 Ûmring ädä bòlmây tûrib
 41 Çoğing ädä bòlmäsin”.
 1978-1979

*** [BÄ'ZÂN KÖZGÜ...] (252)

1 Bä'zân közgü uyqu kelmägän çağlär
 2 Kökkä termilämän, qılämän häväs.
 3 Yoq, o âsmân tolä yulduzlär emäs,
 4 İnsân aqlındägi yânıq çırâqlär.

ŞÄVQU ARMÂNÎM ĞAZÄL

İNSÂN (253)

(Qasidä)

- 1 Sâbitü säyyârädä
- 2 İnsân özing, insân özing.
- 3 Mülki âläm içrä bir
- 4 Hâqân özing, sultân özing.

- 5 Sâbit öz mä'vâsidä,
- 6 Säyyâr fâzâ dünüâsidä,
- 7 Kâinât sährâsidä
- 8 Kârvân özing, sârbân özing.

- 9 Şäms- dil täftingdädür,
- 10 Säyyârlär käftingdädür,
- 11 Keng cähân zäbtingdädür,
- 12 Bağbân özing, pâsbân özing.

- 13 Bù yârüĝ dünüâ nädür?
- 14 Kâşânädür, väyrânädür,
- 15 Sengä mehmân xânädür,
- 16 Mehmân özing, mezbân özing.

- 17 Bündä âq birlä qarâ,
- 18 Zülmät, ziyâ, şâhû gädä,
- 19 Cäng qılûrlär dâimâ,
- 20 Ül yân özging, bül yân özing.

- 21 Sen bälâ, hâmb mübtälâ,
- 22 Xayr ilâ kin, râstü riyâ,
- 23 Fitnâgâr âläm ârâ
- 24 Fättân özing, qurbân özing.

- 25 Gâh âdâlât bağıdä,
- 26 Piri âdâvât gâhidä,
- 27 Öz diling dârgâhidä
- 28 Şäytân özing, ğılmân özing.

- 29 Xârmisân yâ ğülmisân,
- 30 Tâcdârmisân yâ qulmisân,
- 31 Çuĝzmisân, bûlbûlmisân,
- 32 Nâdân özing, xuşxân özing.

- 33 Bù häyât örmân ekân,
- 34 Cân bârki, qasdi cân ekân,

- 35 Bùndä qatl âsân ekân,
36 Sirtlân òzing, cäyrân òzing.
- 37 Bù häyât ùmmân ekân,
38 Ùmmân äbäd gärdân ekân,
39 Qaträdek särsân ekân,
40 Särsân òzing, gärdân òzing.
- 41 Mäş'âli fikrät - sening,
42 Häm çängäli vähşät sening,
43 Ğayrätü ğaflät sening,
44 Cävlân òzing, ùryân òzing.
- 45 Qıldingü âydä xırâm,
46 Häm yerdä qân tøkding härâm,
47 Ûşbù hâlındân mûdâm
48 Xandân òzing, giryân òzing.
- 49 Minding ilm nârvânigä,
50 Çıqding fûnûn âsmânigä,
51 Bù cähân âyvânigä
52 Ârkân òzing, vâyrân òzing.
- 53 Zârrâni icâd etib,
54 Dâhşät bälâ bûnyâd etib,
55 Âqıbatni yâd etib
56 Häyrân òzing, häyrân òzing.
- 57 Bağı ârz âbâd erûr
58 Sendin âğâr imdâd erûr,
59 Yoqsâ û bârbâd erûr,
60 Tòfân òzing, toğân òzing.
- 61 Sen hilâl, yùldüz, sâlib,
62 Tâvrât, Zâbürdin yùksâlib,
63 Bâymisân yâki ğarib,
64 Kâmrân òzing, yâksân òzing.
- 65 Kim fârângi, kim häbâş,
66 İrq, qân tâlâş, imân tâlâş,
67 Şûlmi insândeک yâşâş,
68 Ârmân òzing, âfgân òzing.
- 69 Mâmläkâtgä mâmläkât,
70 Millätgä millät bôlsâ qasd,
71 Qılğuvçı sòng âqıbat
72 Ârmân òzing, âfgân òzing.

- 73 Ânäizâring- zâmin,
 74 Tânhâ yoğu bâring - zâmin,
 75 Xastâ bemâring- zâmin,
 76 Oğlân òzing, dârmân òzing,
- 77 Bâğridâ yâtquçi - sen,
 78 Ne'mâtlârin tâtquçi sen,
 79 Tığ bôlib bâtquçi - sen,
 80 Pâykân òzing, qalqân òzing.
- 81 Marsgâ tòp âtquvçi - sen,
 82 Zùhrâni ûyğâtquçi - sen,
 83 Ûyqudâ qâtquçi - sen,
 84 Ûyğân òzing, ûyğân òzing.
- 85 Kelding âlâmgâ, demäk,
 86 Yetmäs ûni sòrmäk, yemäk,
 87 Yerni etmâğing keräk
 88 Bòstân òzing, rizvân òzing.
- 89 Sòzgâ hâmbâyân bôlür,
 90 Yâzsâm yânâ devân bôlür.
 91 Rüstâmi dâstân bôlür,
 92 Dâstân òzing, devân òzing.
- 93 Bòlmâsin sùbhing qarâ,
 94 Bâr bôl mûdâm bârlıq ârâ,
 95 Òzni etgil dâimâ,
 96 İnsân òzing, insân òzing.
- 97 Ey, sen Erkin, sen bükün
 98 Yâzdıng dilingdân bir tûğün,
 99 Sen kimû ne dâhri dün,
 100 Biyrân òzing, nâdân òzing.

1973

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

MÙHABBÄT BİRLÄ (254)

- 1 Mùhabbât birlä çekkân-
 2 Ğurbâting râhât bilân tengdür.
 3 Mùhabbâtsiz vâ lekin
 4 İşrâting kulfât bilân tengdür.
- 5 Ûngâ cânû câhânim
 6 Bây berib âlâmdâ bâydürmân,
 7 Sening, ey bemùhabbât,
 8 Nùsrâting hâsrât bilân tengdür.

- 9 Riyâ ählining äldâq-
 10 Hürmätigä näfrätim bårdür,
 11 Sening, ey döst, mengä
 12 Näfrätig şäfqat bilän tengdür.
- 13 Mùhabbät âtäşini
 14 Heç qaçân dözaxgä teng qılmâm,
 15 Neçünkim, mengä nürli-
 16 Tâ'lätig cännät bilän tengdür.
- 17 Keçib qoy, aşıq òlgäç,
 18 İkki âlâm mülkidän, Erkin,
 19 Mùhabbät içrä bärçä-
 20 Zähmätig дәvlät bilän tengdür.

1973

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün

SEVGİ ÂTÄŞİ (255)

- 1 Qân emäsdür cism ârä ü!,
 2 Şü'läsidür ıışq ötın,
 3 Mòy emäsdür tän üzä bül,
 4 Soxtä cänimdän tütün.
- 5 Bilmädim, ü! âtäş içrä
 6 Örtänib bölgüm ädä
 7 Yâ sāmändärdek çıqarmän
 8 Öt ârâsidän bütün.
- 9 Mümkin ermäs xas içidä
 10 Çoğni pinhân äylämäk,
 11 Işq sâlib cismimgä yāğın,
 12 Âşikâr òldi bükün.
- 13 Işqu häcr âlämgä meräs,
 14 Bòylä meräsdür äzäl
 15 Bizgä Färhâddän fidâlik,
 16 Bizgä Mäcnündän cünün.
- 17 Işq bir âftâbdür münävvär,
 18 Zärrädän Zührâ qadär-
 19 Ü! quyâşning tegräsidä
 20 Äylänürlär besükün.
- 21 Yâr sevib, âlding sen, Erkin,
 22 Bù cähândin kòp säbâq,
 23 Bündän ârtıq qaydä mäktäb,
 24 Qaydädir dârilfünün?

1973

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

CÂN TÄLÄŞ (256)

- 1 Cãn bilãn dil örtäsidä
 2 Böldi ùl cãnân täläş,
 3 Ne äcäb, özbek ùyidä
 4 Däimä mehmân täläş.
- 5 Mülki dil cãn xayli birlän
 6 Yâr täläşini qılur,
 7 Qay zämân bølmiş ikki el-
 8 Örtäsidä xân täläş?
- 9 Cãnù dil xunrezlik äyläb
 10 Böldi äxır tilkä cãn,
 11 Dil esä mäcrüh, änärning
 12 Dänäsidek qântäläş.
- 13 Cãnù dil qıldı täläşù
 14 Bündä keldi ming bälä,
 15 Örtädä men mübtälâyù
 16 Zârù särgärdän täläş.
- 17 Bù täläş väsfini bitsäm
 18 Läläzâr bòlgäy zämin,
 19 Sòzlärim äncümü siğmäy
 20 Lävhai äsmân täläş.
- 21 Bilmäm, ùl äy cãnù kòngil-
 22 Birlä qälgäy, yä ketür,
 23 Vähki, qälmäq birlä ketmäq
 24 Örtäsidä cãn täläş.
- 25 Cãn-kù, bir pärvânädür,
 26 Erkin, ùni heç öylämä,
 27 Işq bázâridä bòlsin
 28 Sen bitär devân täläş.

1973

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

QOLLÄR (257)

(Qasidä)

- 1 Täningdä kämtärin a'zä
 2 Bù qollärdir, bù qollärdir,
 3 Mùdäm mehnät ùçùn päydä
 4 Bù qollärdir, bù qollärdir,

- 5 Cähändä tåki bûnyâdsen
 6 Ki, nâmi âdämizâdsen,
 7 Yüräkdek tinmägän äslâ
 8 Bû qollârdır, bû qollârdır,
- 9 Häyât deb yerdän ûzsäng hăm,
 10 Nâcât deb kôkkâ çòzsäng hăm,
 11 Tiriksän tâ sengä âşnâ
 12 Bû qollârdır, bû qollârdır,
- 13 Zâmin bûnyâdi bû qollâr,
 14 Ûning bərbâdi bû qollâr.
 15 Sââdât hăm bûyûk sâvdâ
 16 Bû qollârdır, bû qollârdır,
- 17 Ğazâl baxş etgän âlämgä,
 18 Äcâl keltirgän âdämğä
 19 Bû tıǵdır, bû gûli rä'nâ,
 20 Bû qollârdır, bû qollârdır,
- 21 Sevâr yârgä gûl ûzgän hăm,
 22 Açıq kâftini çòzgän hăm
 23 Tilâb xayrû zâkât tânhâ,
 24 Bû qollârdır, bû qollârdır,
- 25 Cähân da'vâsini etgän,
 26 Cähândin lek âçıq ketgän
 27 Skândâr ilki beda'vâ
 28 Bû qollârdır, bû qollârdır,
- 29 Kûlâl äylântirâr çârxın,
 30 Qarâ lây sän'ât òlgây çin,
 31 Bûcûr, lek sän'âti zebâ
 32 Bû qollârdır, bû qollârdır,
- 33 Tûtibdûr ignâ cânânâ,
 34 Bòlibdûr şe'r sòzânâ,
 35 Òzi âltin, işi tillâ
 36 Bû qollârdır, bû qollârdır,
- 37 Äcâb, nâzik bû bärmâqlâr
 38 Terib misqâl qılûr tâǵlâr,
 39 Cähändä eng bûyûk kimyâ
 40 Bû qollârdır, bû qollârdır,
- 41 Diyârim bir saxıy sâqıy,
 42 Ârâl ûngä mäyi bâqıy,

- 43 Sırù mävclî Amüdüryâ
 44 Bù qollârdîr, bû qollârdîr,
- 45 Qoyib nuqtâ qasidämğä,
 46 Bâqarmân tânggi âlämgä,
 47 Quyâşdân şù'lälârmù yâ
 48 Bù qollârdîr, bû qollârdîr,
- 49 Sälâm, âftâb, sälâm, dünüyâ,
 50 Sälâm, şe'rim, seni tânhâ
 51 Yüräkmäs äylägân inşâ,
 52 Bù qollârdîr, bû qollârdîr,

1975

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün**BİR QADAM (258)**

- 1 İkkimizning örtämizdä
 2 Yöl, dilârâ, bir qadam.
 3 Şünçälär müşkûlmi qoymâq
 4 Sengä, zebâ, bir qadam.
- 5 Kòzlârimning nûri bòldi.
 6 Yölgä pâyändâz, kel,
 7 Sen qasâm içdingmi yâ, deb-
 8 Qoymâm äslâ bir qadam.
- 9 Men seni Zührâyü Äy deb
 10 İlticâ qıldim vâ lek
 11 Sen yırâqsân, gârçi mengä
 12 Äyü Zührâ bir qadam.
- 13 Pârdä içrä âftâbim,
 14 Yânidä men nûrgä zâr,
 15 Täşnämân, qırğâqdädürmân-
 16 Bündä dâryâ bir qadam.
- 17 Ne ilâckim, sevgi räsmi
 18 Şül ekân taqdir äzâl,
 19 Heç pisänd ermäs mäsâfä,
 20 Müşkûl ämmâ bir qadam.
- 21 İntizârlık telbâ qıldı,
 22 Telbâlikkä yoq ilâc,
 23 Cânidân keçgân kişigä
 24 İkki dünüyâ bir qadam.
- 25 Bäs, şikâyât qılmä, Erkin,
 26 Cür'ât äyläb yölgä çıq,

27 Sengä bir ädim Samarqand.
 28 Söng Buhârâ bir qadam.
 1976

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

***** [ÄCÄB, YAŞLIKNI...] (259)**

1 Äcäb, yaşlikni ne qıldim-
 2 Faqat ârzüdä ötkärdim.
 3 Häyât âldindä deb bildim.
 4 Şu pāk tūyğudä ötkärdim.

 5 Hämişä nenidür kùtdim,
 6 Hämişä yolgä kòz tùtdim,
 7 Ùmrning yärmini òtdim,
 8 Şirin ùyqudä ötkärdim.

 9 Qonib çäkkämgä âq tälä,
 10 Bòlibmän qırq yaşär bälä,
 11 Ki, yaşlik ketdi, men vâlä,
 12 Nähât, behüdä ötkärdim?

 13 Sâvir bir kùn yüräk qânim,
 14 Kelär âsùdalik ânim,
 15 Äcäb tuğyânli dâvrânim
 16 Neçùn âsùda ötkärdim?

 17 Sevib, bilmäy seviş räsmin,
 18 Tiläb xıcrândä yâr vâslin,
 19 Mùhabbâting şirin fâslin,
 20 Kòring, qayğudä ötkärdim.

 21 Qâlib bârlıq òzi birlän,
 22 Bâqıb häyrät kòzi birlän,
 23 Kùnım şe'r dilsòzi birlän
 24 Yâniq cādudä ötkärdim.

 25 Bäs ey, bäs, çekmä äfsùs, dil,
 26 Hämân ârzù qıl, ârzù qıl,
 27 Ùmid- nùr, qırqını men qâyil,
 28 Faqat yâğdudä ötkärdim.

1976

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün

ŞAİRÄ SÄİDÄ ZÜNNÜNÖVÄGÄ (260)

1 Heç âtaş dil bül yâniq
 2 Dilçä bølürmi, häy- häy,
 3 Heç biyrân til bû cânsöz
 4 Tilçä bølürmi, häy- häy.

5 Bù yüräkning tuğyâni
6 Vülqânçâ böldi, qaydân?
7 Qoşıqları deryâi
8 Nilçâ bølürmi, häy- häy.

9 Näsrä bünçâ şiddät,
10 Nâzmdä bünçâ sän'ät
11 Şe'r bündäq qırq yârlgân
12 Qılçâ bølürmi, häy- häy

13 İkki ön yetti yâşu
14 Bir ön âlti kòribsiz,
15 Mâzmündä lek här kùn
16 Yılçâ bølürmi, häy- häy.

17 Säidä sözi bârlıq
18 Âlämni örtägändä
19 Qanâätdä Säid Ähmäd
20 Filçâ bølürmi, häy- häy.
1976

FÛRSÄTING (261)

1 Fûrsäting yetmäydi dâim,
2 Heç qaçân yetgân emäs.
3 Mehnäting bitmäydi dâim,
4 Heç qaçân bitgân emäs.

5 Çün zämândek bepâyandır
6 Köksing içrâ ârzü,
7 Fûrsätü ârzünü quvlâb
8 Heç kişi yetgân emäs.

9 İntilâr bârlıqni insân
10 Bârkämâl etmâq uçün,
11 Ne äcâb, insânni bârlıq
12 Bârkämâl etgân emäs.

13 Mendä nä bârlıq xayâli,
14 Mendä nä yoqlıqqa ğam,
15 Mängläyimgä çünki şe'rdân
16 Özgä zâr bitgân emäs.

17 Vaqt kelâr, mehnät bitâr,
18 Bølğusi vaqt hâmbemälâl,
19 Çünki ü dünyâgâ heç kim
20 İş âlib ketgân emäs.

1976

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün**ŞÄHR ÄRÄ... (262)**

- 1 Şähr ärä kòzlärdän özgä
 2 Dilküşä mäskän tãpãy,
 3 Ündä özni sen bilän
 4 Bir cân kòräy, bir tãn tãpãy.
- 5 Neçä kùndirkim, yoqâlmış
 6 Dildä ârâmim, ùni-
 7 Bù keçä izläb sening
 8 Cädü qarâğingdän tãpãy.
- 9 Tùn qârânğusidä men
 10 Sâçing şäbistânin kòräy,
 11 Tângâtärdä yüzläringni
 12 Tâng käbi rävsän tãpãy.
- 13 Men kòngil kòyigä kirsäm,
 14 Bilmäyin bâssäm tikän,
 15 Tüş bilib, ta'bir etingkim,
 16 Öngdä bir gùlşän tãpãy.
- 17 Äyri til birlän riyâ
 18 Bersä mengä yüz yaxşı döst,
 19 Döst keräkmäs, toğri sòzläb
 20 Bir hăläl düşmân tãpãy.
- 21 Neki maqsùd bår kòngildä,
 22 Pâk kòngil birlän yetib,
 23 Neki baxt tãpsäm cähândä,
 24 Bir özing birlän tãpãy:
- 25 Bir ùmr Erkin mùhabbät
 26 Ätäşidä yânmäsäm,
 27 Ötgä çùlgansin vùcùdim,
 28 Qatlimä gùlxan tãpãy.

1977

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün**YAŞLIGİMDÄ (263)**

- 1 Yaşligimdä kelgän âmäd
 2 Men uçùn âmäd emäs,
 3 Yaşlik ändäq baxt erürkim,
 4 Özgä baxt hácät emäs.
- 5 Neki tâle bòlsä, kòrsäm
 6 Deymân ùlgaygäç yâşim,

- 7 Yâşligimgä çunki baxtnı
8 Qadr etiş âdät emäs.
- 9 Tâng quvânçı birlä yäyräb
10 Nûrgä çulğangän çağım
11 Men uçun şâmi ğaribân
12 Vaqt emäs, sâät emäs.
- 13 Yâşligimdä, ne tääccüb,
14 Bilmäsäm döst qadrini,
15 Çunki yâlgızlık, ğariblik
16 Men uçun hâlät emäs.
- 17 Tût qadäh, döstim, tilärmän
18 Sönggi qaträ läzzätin,
19 Kim, bû läzzätsiz häyât hăm,
20 Bädä hăm rähät emäs.

1977

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün**NÄVÄİY ĞAZÄLİĞÄ MUXAMMÄS (264)**

- 1 Äyriliq âni yaqındur, kemä yöl bängin çälür,
2 Väh, meni taşläb firâqqä, yâr yırâqqa yöl âlür,
3 Cân bârib cânâ bilän, sâhildä bir cismim qälür,
4 Hâr qaçânkim kemägä ül ây sâfâr rähtin sâlür,
5 Mävclig dâryâ kâbi âşuftä kônglim qozğälür.
- 6 Men neçä äytdim, kôngil, cändin keçib yâr sevmä deb,
7 Söng yırâqqa ketsä taşläb, ürmä âh, dâd demä deb,
8 Ketdi yâr, bäs endi, kim äytdi yâşingni tiymä deb,
9 Yığlämä, ey kòz, nedin sâhilgä çıqmäs kemä deb,
10 Kim yâşing dâryâsidür hâr sârikim el kòz sâlür.
- 11 Yel türär, yığläfäläk, bû güldüräk hăm bärq demä,
12 Därdi hicrânimni ökräb sözlär âsmân hâr kimä,
13 Cism ärä cändek âmânät çäyqalib bärğäy kemä,
14 Titräbân siymâbdek kônglim, yetär cân äğzimä,
15 Tünd yel tährikidin hâr dämki dâryâ çäyqälür.
- 16 Ey fäläk, bäs, yığlämä, yoq fâydä, ül ây kemädä,
17 Örtädä dâryâyü men bû cäydä, ül ây kemädä,
18 Kelmäs endi, äydä ne, ming äydä, ül ây kemädä,
19 Säbr kôngüldä, kôngil ül äydä, ül ây kemädä,
20 Vähki, bârib, termülib kòz, münğräyib, cänim qälür.
- 21 Täskinim şülkim, kemä kòzdän yoqâlmäbdür häli,
22 Bir nâfäs bâr fursätim yâr yöligä termülgäli,
23 Äh, demäy, saqläb nâfäs, qozğälmäyin türdim, vâle,

- 24 Dām tütülgändin òlär eldek yetibmân òlgäli,
 25 Sürmäsin deb kemäsin, bäsķim, năfäslär asrâlür.
- 26 Ey şāmâl, cim tûr, sāmâ cim, mävçüdât, bir lâhzâ cim,
 27 Tinglä, âlâm, tinglä, âdâm, sen ägär bôlsäng-dâ kim,
 28 Bûldür ûstâz pândi: siymin tândin òzgâ sürmä siym,
 29 Kirmâ sävdâ bährigâ âlâmdân istâb sudķim.,
 30 Siym naqdi tûşsâ, leķin ùmr naqdi siyğâlür.
- 31 Sùn qadâh, bergil mengâ cānim haqın, ey piri dăyr,
 32 Kim qadâhlär zărbidân çıqşın çaqın, ey piri dăyr,
 33 Bărmi Erķingâ ùl ûstâzdin yaqın, ey piri dăyr,
 34 Ğarq etăr bāhri fânâ ğam zāvraqın, ey piri dăyr
 35 İlgiğâ çûnķim Năvâiy bādâ kiştisin âlür.

1977

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün**BĀHĀR MÛSTĀZĀDI (265)**

- 1 Gûl fâslidâ sâz âldi yănâ
 2 ähli năvâlär,
 3 kûy bāşlădi yănâ.
 4 Ne tângķi, gôzâl bôldi cāhân,
 5 yerû sāmâlär,
 6 hăr tildâ tărânâ.
- 7 Kôķ birlâ zâmin bir-birigâ
 8 âşıqu mă'şuq,
 9 bir-birgâ tûtâşgân,
 10 Sâçmâqdâ ù bārân ilâ
 11 cānbaxş ziyâlär,
 12 içmâqdâ bû qânâ.
- 13 Zûmrâd dälâlär bağrigâ
 14 ôt qoydi şăfaqqûn
 15 raqs etgûvçi lâlä,
 16 Yândirgânideķ bizni pări
 17 mâhi lıqâlär,
 18 ôt năsli- cānânâ.
- 19 Gûl bāşın egib cilmâyâdir,
 20 baxtli kelinçāk,
 21 măşşâtâsi- âftâb,
 22 Bûlbûl tilidâ nâlâ nâdir,
 23 Zavqli sādâlär,
 24 bû- sāvti zāmânâ.
- 25 Men hām qalāmim qolğâ âlib
 26 ôy sürâdirmân,

- 27 təşbih qıdırurmən,
 28 Yürt şa'nigə yəzməq tiləgim
 29 həmdü sənälär
 30 Şäyxu Ğafüränä.
- 31 Ey sen, Vätänim, mengä özing
 32 bittä cähänsän,
 33 bir oğling erurmən,
 34 Cän bəriçä kònglimdä sengä
 35 sıdqu väfälär, -
 36 sen mengä yägänä.
- 37 Men neki yəzär bəlsäm, özing
 38 bəisi nəzmim,
 39 mädhim sengä daim,
 40 Bitdim yänä, cänim, yürəgim,
 41 sengä nəvälär,
 42 gül fəsli bähänä.

1980

Mef'ülü/ Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ülün
Mef'ülü/Fe'ülün

PİYALÄ (266)

Çinni zavodı qızlärigä

- 1 Tüprəq özi ne əslən,
 2 Ündən güvələ bölgäy,
 3 Cänən qolidä tüprəq
 4 Cänən piyalä bölgäy.
 5 Bir kəsä içrə lım-lım
 6 Tillä süvidür aftar,
 7 Tekkəç piyalägä nür-
 8 Zərnəqş tälä bölgäy.
 9 Təng üngä bergäy əqlik,
 10 Səlgäy bəhər güllär,
 11 Mäy nüş etib şəfaqqün
 12 Beçərə lälä bölgäy.
 13 Yoq, ül piyalä ermäs,
 14 Sən'ät ekən mükəmmäl,
 15 Körgändä yetti iqlim
 16 Häyrənü vələ bölgäy.
 17 Cänən piyalä qılğan
 18 Cänən qolidən Erkin
 19 Mäy içməsä dilidä-
 20 Ögünçä nälä bölgäy.

1982

ÖZİMGÄ SƏVAL (267)

(Müstəzād)

- 1 Ùmring òtädir, sen nä xayällär sùrädirsän,
 2 Beğam yùrädirsän?
 3 Maqsäd ne, färâğat kòyigä yòl bürädirsän,
 4 Kingä còrädirsän?
- 5 Açilgäli kòz şartmi ekän tâşgä baş ùrmäk,
 6 Sòng kòzni yâşùrmäk,
 7 Ne òy bilä nâdân tâşigä baş ùrädirsän,
 8 Ne näf kòrädirsän?
- 9 Yillär kòpi ketdi, âzi qâldi, ne qılâlding,
 10 Kim bòlä âlding?
 11 Qum ùstigä sen bòylä imârät qurädirsän,
 12 Hâm äyş sùrädirsän.
- 13 Häddingni bilib çek qoy òyin, bâzm òtirişgä,
 14 Kòz aç, òtir işgä.
 15 Kòrsätmägäy ùl kùnniki, sen âh ùrädirsän,
 16 Häyrân tùrädirsän.
- 17 Yığlâb kelädir ùşbù cähângä âziz insân,
 18 Kùlgäy ù ketâr ân.
 19 Şâyädki, häyât qarzin ùzib ùlgùrädirsän
 20 Qah-qah ùrädirsän.

1983

Mef'ûlü/ Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ûlün
Mef'ûlü/Fe'ûlün

DÒSTGÄ BİZ SAĞAR ÛZÄTDİK... (268)

- 1 Mehnätü zähmätä keçdi
 2 Sùbh birlä şâmimiz,
 3 Sıdqdın çıqdi yâmângä
 4 Aqıbatdä nâmimiz.
- 5 Dòstgä biz sağar ùzätdik,
 6 Âl, dedik, döstlik uçùn,
 7 Zähr ilä töldirdi ùl döst,
 8 Väh, kòtärgän cämimiz.
- 9 Biz yùräkdä mehrü şäfqat
 10 Gòşäsin tikläb edik,
 11 Qaysi ùygä sayä sâldi
 12 Bù kòtärgän tāmimiz?
- 13 Qaysi döstning ärpäsin biz
 14 Xâm òrib qoygän edik,
 15 Başimizgä ùrdi-kù, âh!
 16 Pişmägän bù xāmimiz!

17 Ālām āhli içrā biz hām
 18 Bāş tūtib yürsāk edik,
 19 Nâûmid şäytân, demişlär,
 20 Kelgäy ùl äyāmimiz.

21 Ey, ālis ävlād, bilürsän
 22 Biz kimù **armân** nedir,
 23 Bir zāmân yetsä qolinggä
 24 Därdli bù päyğāmimiz.

1988

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

YAXŞIDIR ÄÇÇIQ HAQIQAT (269)

1 Yaxşidir äççiq haqıqat
 2 Lek şirin yalgân yâmân,
 3 Ûl şirin yalgângä mendek
 4 Äldänib qalgân yâmân.
 5 Ûmrimiz äldäq cähändä
 6 Äldänib ötgäy, vā lek
 7 Sönggi qıynälğân yâmân,
 8 Sönggi qıynälğân yâmân.
 9 Äytgäli äççiq äzābing
 10 Bölsä dildāş yaxşidir,
 11 Söz demäy ötlü ālāmni
 12 Cāninggä sālğân yâmân.
 13 Cāngä sālğân hām nā sāzdir,
 14 Elgä sōylāb men kabi
 15 Şāiri devānāi ısq
 16 Nāmini ālgân yâmân.
 17 Gār qılıç kelsä başinggä,
 18 Qorqmā, Erkin, rāstni äyt,
 19 Yaxşidir äççiq haqıqat
 20 Lek şirin yalgân yâmân.

1988

TÜRKİSTAN BAZARI (270)*Bir dōkân qurmāq kerekkim**Maqsādi sātmaq emäs,**İkki āydä bāy bōlāy deb**Elni äldātmāq emäs.**Ergāş ÛÇQUN,**Amerikalik özbek şāiri.*

1 Bir bāzār ārzù qılurmiz,
 2 Nāmi «Türkistān» bōlür,
 3 Māşrıqu Mağrib elidä
 4 Şührāti dāstān bōlür,
 5 Ûl bāzār içrā bāri

6 Ähli cähân mehmân bølür,
7 Özbekü türkmân, tacik,
8 Qırğız, qazâq mezbân bølür,
9 Bir tāmâşâ qılğan âdām
10 Lâl bølür, häyrân bølür.

11 Ül Brødvey kòçäsida,
12 Ya Brüklen yânida,
13 Şü'bäsi Løndòn, Pärícning
14 Märkäziy mäydânida,
15 Gär näsib etsä kezärmiz
16 Dehli «Türkistan»ida,
17 Tâl tägi çayxânâ- yû,
18 Çayxânâ dastürhânida
19 Bábür ârzü äyläğan
20 Qavùn vä şirmây nân bølür.

21 Ne bølür peştaxtälärdä?
22 Şahi atläs, beqasäm.
23 Çüst piçâq bergäy, Buxârâ-
24 Atläsü, türkmân- giläm,
25 Âq mämîq qırğızçâ qalpâq,
26 Tacikiy zâr döppei häm,
27 Cün çâpân âqmülläçä,
28 Cân rähäti, sılıq, şinäm,
29 Bärçä tillärdä Nāvâiy
30 Şe'ridän devân bølür.

31 Kelsä kim hinddir, xıtaydir
32 Yaxşı niyâtlär bilän,
33 Bir piyälä çay tütärmiz
34 Xuş nüzâkâtlär bilän,
35 Bir- birävgä bāqmäs ellär
36 Kin, ädävâtlär bilän,
37 Bâr mäsälkim, häm ziyârät,
38 Häm ticârâtlär bilän
39 İnşââllâh, barmâğu
40 Kelmâq yänä âsân bølür.

41 Ne äcäb, biz başlāsäk,
42 Ülgaysä kündän kün bāzâr,
43 Yānimizgä «Kavkaz»ü
44 «Bältiq» kelib tursä qatâr,
45 Âqsä Xadsân yânida
46 Tāşqın Dünây häm māvckâr,
47 Bü cāhāndä baxtiyâr kim?
48 Bağri kengläb baxtiyâr,

- 49 Əsli bəzərməs mürəd,
50 Didər uçun imkən bəlur.
- 51 Bü niyət çindir,
52 Demənglər, şairənə bir xayal.
53 İkki ülkan yurt uçun
54 Bündəq bəzərdən ne məlal?
55 Mənfəət əvvəldə dostlik,
56 Səngərə səvdədir həlal,
57 Şe'rü sən'ət əhliyə yox
58 Küy, qoşıqdən özgə məl,
59 Bizgə həm ul gəşadə
60 Çərpəyayü əyvən bəlur.
- 61 Bir muxamməs bitdi Erkin
62 Şair Uçqungə cavab,
63 Biz niyət qıldık, bü niyət
64 Ezgüdür, əlicənab,
65 Hər zəməni şair nidası
66 Ələm əhliyə xıtab,
67 Bü cəhən bəzəridə
68 Elü elətlər behisab,
69 Türfə güllərdən ü şayad
70 Bir bütun bəstən bəlur.

1989

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün**ƏCƏB ERMƏS (271)**

(Zəvqıyənə)

- 1 Bü künlər kəttə yöldə
2 Bir dəvən bəlsə əcəb erməs,
3 Muqarrər artidə yöl
4 Keng, rəvən bəlsə əcəb erməs,
5 Vətəngə sıdqu imən,
6 İmtihən bəlsə əcəb erməs,
7 Fəravən yurtu ələm,
8 Tinq cəhən bəlsə əcəb erməs,
9 Biz etgən bərçə arzülər
10 Əyən bəlsə əcəb erməs.
- 11 Ne işlər keçdi bəşlərdin,
12 Ü künlər qaytməgəy zinhər,
13 Uluğvər tənəgə endi
14 Nəmənasib tən biçilməs tər,
15 Unut bəlgəy çəkilgən dərd,
16 Cərahət, külfətu əzər,
17 Kəngildə qəlməgəy heç dəğ,
18 Gubərdən təzə bəlməq bər,

- 19 Bülüt dāvrân şāmālidä
20 Nihân bōlsä äcäb ermäs.
- 21 Sen ey, sen ânä yûrtim,
22 Köhnäyü yâş Özbekistānim,
23 Hämişä sen özingsän
24 Bâisi aş'ârü dāstānim,
25 Ğurûrim, nāmûsim, şādlik, ğamim,
26 Âbâdû päyhānim,
27 Kötär başingni mağrûr,
28 Haqlisän, şävkätli dehqanim,
29 Başingdä şişä yānglıĝ
30 Âsmân bōlsä äcäb ermäs,
- 31 Qadım türkiy maqāl bār:
32 Bel qālär, betkây ketär, derlär,
33 Ümidli bû cāhāndä
34 El qālär, beklär ketär, derlär,
35 Qālär dōstlik, sādāqāt,
36 Ta'näyü keklär ketär, derlär,
37 Âqar âqquvçi dāryâ,
38 Xas-çöpü çirklär ketär, derlär,
39 Bû kûnlär e'tiqādgä
40 İmtihân bōlsä äcäb ermäs.
- 41 Yaqın ikki minginçi yil,
42 Yaruĝ yüz birlä kirgäymiz,
43 Sāhāvāt tölä dastûrxān,
44 Nānû tüz birlä kirgäymiz,
45 Sālim imān ätālgān
46 Yölçi yûldüz birlä kirgäymiz,
47 Haqiqatgä, ädālätgä
48 Açıq kōz birlä kirgäymiz,
49 (Ki zāvqıy ârzü etgān
50 Zāmān bōlsä äcäb ermäs),
51 Yetib yetmişgä Erkin
52 Nāvqırān bōlsä äcäb ermäs.

1989

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün**VÄTÂN İSTÄĞİ (272)**

- 1 Bû vātāndä bir Vātān
2 Qurmāqni istäydir kōngil
3 Özni āzād quş kābi
4 Kōrmāqni istäydir kōngil
- 5 Bû Vātān timsāli bōlsä
6 Tāng quyāşi şû'lāvār

- 7 Şù'lälär qoynidä çärx -
8 Ürmäqni istäydir kòngil
- 9 Ûl Vätängä bäyräq-insâf,
10 Tuğı sähräd muxri-mehr,
11 Sähräd üzrâ saqçidek
12 Türmäqni istäydir kòngil
- 13 Kim bû tûprâq qadrin istär
14 Äylämâq tûprâqqa teng
15 Kòzigä tûprâq bilän
16 Ürmäqni istäydir kòngil
- 17 Ûl Vätän yelkänläri
18 Ma'rifät ümmânidä
19 Qıbläi imân säri
20 Bürmâqni istäydir kòngil
- 21 Bäs, yetär yalgân säädät
22 Yalgân erk, yalgân vätän,
23 Hürriyät zavqını çin
24 Sürmâqni istäydir kòngil.
- 25 Qutlùg istiqlâl künidä
26 Ey Vätän, bagringdä şad
27 Erkin oğlâning bòlib
28 Yürmâqni istäydir kòngil

1990

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

HİCRÂN QUŞLÄRİ (273)

- 1 Tärki yürt etgän xazân
2 Fäslidägi quşlärmikin?
3 Yâ qırâv tüşgän başım,
4 Täşläb uçär hüşlärmikin?
- 5 Quş kâbi pârvâz tilär kònglim,
6 Ki ändä bir ümid
7 Yâr säyyâdim saçını
8 Dâm etib üşlärmikin?
- 9 Mülki hind âğuşidir
10 Quşlär xayâlidä bû dâm
11 Yâ xayâlimdä qarâ kòz
12 Açgân âğuşlärmikin?
- 13 Töldirib âsmânni hicrân
14 Quşläri uçmâqdälär.

15 Vâh, ùlär quşlârmikin,
16 Yâ men kôrär tûşlârmikin?

17 Bâş âlib mûlki fânâdin
18 Ketgûçi cânlarımı yâ
19 Târki yûrt etgân xazân
20 Fâslidâgi quşlârmikin?

1990

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

QILÛRMÂN TÄVBÄLÄR (274)

1 Qılûrmân tävbälär, gârçi
2 Tâzârrûlik gûnâhim yoq.
3 Gûnâhim yoqligigä lek
4 Netäy, isbât, gûvâhim yoq.

5 Eşitmäs el fığânimni,
6 Kelär âlmâqqa cânimni,
7 Âlûrgä lek yânimni
8 Mening bir xayrıxâhim yoq,

9 Nâ sòz dermân açib âğız,
10 Zâbânsız, kimsâsız, yâlgız-
11 Kelib çòkdim qâşingdä tiz
12 Bòläk sendin pânâhim yoq.

13 İşânçing- mengä rizqu ròz
14 Zâbûn hâlimgä sâlgın kòz,
15 Tòkârgä yâş, deyârgä sòz
16 Hâm âh târtârgä âhim yoq.

17 Bù bândängdä xatâlik bâr,
18 Xatâlik- cânfidâlik bâr,
19 Şû bâis kòp cûdâlik bâr,
20 Gädâlik bârù câhim yoq.

21 Qarâ qâşinggä bòlmäy zâr,
22 Qârâygûvçi ne şâmim bâr?
23 Yûzing yâd etmäyin zinhâr
24 Âqargûvçi sâbâhim yoq.

25 Bù sârsân yòldä behâmrâh,
26 Tâpâlmâm mânzili dilxâh,
27 Mùhabbâtdän bòläk, billâh,
28 İlâhim, sâcdâgâhim yoq.

29 Bù âlämdän üzib kòngil,
30 Yânib ketsâm, vùcûdim kùl,

31 Ünär ışq bağıda bir gül
 32 Bù küldän, ıŝtibâhim yoq.
 1991

Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün

BÂBİL MİNÂRÄSİ (275)

1 Tüşdi Äzâzil izmigä
 2 Cänlär idâräsi,
 3 Böldi xayâldä qurgänim
 4 Bâbil minâräsi.

 5 Mehr-âqıbât yoq, el ârâ,
 6 Yândi nifâq öti,
 7 Bù öt emäsmù, yâ qayyùm,
 8 Dòzax şärâräsi?

 9 Kòzimgä çökkän dârd- äläm
 10 Bir kùn ädâ bølür,
 11 Ketsäm yùmùb kòz, ùmr axır
 12 Qâşù kòz ârâsi...

 13 Kùnlär ötär, kelär dedim
 14 Bir yaxşı kùn, vâ lek
 15 Haq böldi, kùn kùndin bättär-
 16 Elning ibâräsi.

 17 Bilmäm, qarâlik başımä
 18 Qaydın, sâbâb nâdir,
 19 Kòz qarâsimù yâ mägär
 20 Mängläyning qâräsi.

 21 Erkin, ne bòlsäng bøl, faqat
 22 Ezgù niyâtdä bøl,
 23 Kòringäy ùmring ùfqıdä
 24 Ümid sitâräsi.

1991

DÒSTGÄ DEGÄNİM (276)

1 İnsân tilini
 2 Til bilär insân tüşünibdir.
 3 Dil dilni vâ lek,
 4 Öylämä, âsân tüşünibdir.

 5 Râst sòzni dedim:
 6 Cänni qoyib örtägä, ämmä
 7 Cän döst degänim
 8 Vâh, ùni yâlgân tüşünibdir.

- 9 Äççiq esä hãm
 10 Çinni demäk şarti sädâqat,
 11 Dòst änglämäsä,
 12 Yât buni qay ân tüşünibdir.
- 13 Märd märdni tänir,
 14 Därdni bilär köksidä därd bär,
 15 Cân sädqasini
 16 Canı fidâ cân tüşünibdir.
- 17 İsyânli dilim
 18 Änglämägäy gâfil âdämlär,
 19 Konglimni faqat
 20 Sâhibi isyân tüşünibdir.
- 21 Erkin, gäzäling
 22 Äqılü nâdân uqıb âldi,
 23 Äqıl öziçä,
 24 Özgäçä nâdân tüşünibdir.

1991

Mef'ûlü/ Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ûlün

KÜRÄŞ ÂİNİ (277)

- 1 Gâh yengädi,
 2 Gâh yengilädi ùlki, küräşgäy,
 3 Här kimgä küräş
 4 Âini ma'qulki, küräşgäy.
- 5 Kuç şarti bilän
 6 Şer ilä şer cäng qılär, ämmâ
 7 Hiylä yölidä
 8 Tülki bilän tülki küräşgäy
- 9 Gâh örtärü gâh
 10 Ğarq etädir sùv bilä ötdek,
 11 Cânım täläşib,
 12 Äqlü kôngil mülki küräşgäy.
- 13 Öz hâlim uçùn
 14 Bir külämän, bir tøkämän yaş,
 15 Şâir dilidä
 16 Nälä bilä külki küräşgäy.
- 17 Bäs, Erkin, xayâl,
 18 Qulni xayâl öldirär ermiş,
 19 Ölmäslik uçùn
 20 Öy bilä bär qulki küräşgäy.

1991

Mef'ûlü/ Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ûlün**KEÇİR, YA RÄB! (278)**

- 1 Mengä tâş âtdi bir câhil,
 2 Keçir, yâ räb, keçirdim men,
 3 Û quldir, bändäi ğâfil,
 4 Keçir, yâ räb, keçirdim men.
- 5 Cähändä fitnälär bårdir,
 6 Ädälät ğâhi nâçârdir,
 7 Ädälät qıl, özing âdil,
 8 Keçir, yâ räb, keçirdim men.
- 9 Yâmân böldim, yâmân böldim,
 10 Xatâ oqqa nişân böldim,
 11 Xatâ qılğan emäs qâtil,
 12 Keçir, yâ räb, keçirdim men.
- 13 Gùnâhidân öt ül cänniing,
 14 Sözigä kirdi şäytânning,
 15 Kòngil äldänmäğa mâyl,
 16 Keçir, yâ räb, keçirdim men.
- 17 Tütärmän ül sınıq âdâm
 18 Sınıq imânigä mâtâm,
 19 Diligä e'tiqâd câ qıl,
 20 Keçir, yâ räb, keçirdim men.
- 21 Û hām, men hām qıyāmâtdä
 22 Türärmiz lâl xıçâlâtdä,
 23 Bòlib dargâhinggä dâxıl,
 24 Keçir, yâ räb, keçirdim men.
- 25 Keçir, yānglišmāgān kim bār,
 26 Mening hām kòp gùnâhim bār,
 27 Âdāmzād âsli nâkâmil,
 28 Keçir, yâ räb, Keçir, yâ räb.

1991

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün**KERÄK BÒLSÄ (279)**

- 1 Men bār, sengä bir haqqòy-
 2 Devânä keräk bòlsä,
 3 Yoqmān, tili qand nâdòst
 4 Pârvânä keräk bòlsä.
- 5 İstârmi sâfâ kòngling,
 6 Bār ûndä sârâylärgä,

- 7 Kel bündä, esäng dârdlik,
8 Ğamhânä keräk bòlsä.
- 9 Häm dä m özim, ey âşnâ,
10 Mälhäm sòzim, ey âşnâ
11 İkki kòzim, ey âşnâ,
12 Häyrânä keräk bòlsä.
- 13 Bergüm nä keräk sengä,
14 Cân sengä, yüräk sengä,
15 Zärdâbgä tòlib ketgän
16 Pây mânä keräk bòlsä.
- 17 Bağımni mäkân etgän
18 Ey siz gälä bâyquşlâr,
19 Kòksimgä qoning, Sizgä
20 Vây rânä keräk bòlsä.
- 21 Vây rân çämänim vâdiy,
22 Kòksimdä ùning dâdi,
23 Färyâdgä qulâğing aç,
24 Färgânä keräk bòlsä.
- 25 Näyläy, bû âğır sòzlâr,
26 Quvmäng meni, ey döstlâr,
27 Âqıllâr ärä bittä
28 Devânä keräk bòlsä.

1991

Mef'ûlü/ Mefâ'ilün/ Mef'ûlü/Mefâ'ilün**YOQNI QANDÂQ BÂR ETÄY? (280)**

- 1 Benäçât kònglimni qandâq
2 Sòz bilän izhâr etäy?
3 Qay ilâc birlän ilâcsiz
4 Hâlätim âşkâr etäy?
- 5 Neçä zâhmâtlâr çekib hăm
6 Tâpmägäç aqlù hüşim,
7 Qılmängiz endi nâsihât,
8 Yoqni qandâq bâr etäy?
- 9 Âşınâlâr qaçdi mendän,
10 Yüz ògirdi ğâfil el,
11 Ne edi, äyting, gùnâhim,
12 Men ùni tâkrâr etäy?
- 13 Toğri sòz tuqqangä yâqmäs,
14 Haq ekän, e vâh, netäy,

15 Dòstni dùşmân qıldım, endi,
16 Dùşmânimni yâr etây.

17 Bùl uqubât mäskänidän
18 Baş âlib ketmâq keräk,
19 Özni dâlli, başpänämni
20 Gumbâzi dâvvâr etây.

1991

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

DÜR BÖLİB TÂMGÄYMI SÒZ... (281)

1 Dür bôlib tâmgäymi sòz
2 Kiprikkâ yâş inmây tûrib,
3 Märvärid bermäs sädäf,
4 Sinmây tûrib, sinmây tûrib?!

5 El ârâ tâpgäymi qadrin
6 Sòz kôngil ümmânidä
7 Märvärid tûtgan sädäfdek
8 Âncâ berkinmây tûrib?!

9 Bù zämân deryâsi tezdır,
10 Ähli şe'r istâr zûlâl,
11 Sòz netib rûhbaxş bôlür,
12 Dilkäsädä tinmây tûrib.

13 Qalb bù âhängâr oçağı,
14 Ündä sòz sòzânâdir,
15 Qaydâ keskir bôldi şâmşır,
16 Ötgä sâlingmây tûrib.

17 Ähli sòz, ğaflât elin siz
18 Üygâting bângsòz ilä,
19 Kemängizgä sònggi yòlning
20 Bångi çâlinmây tûrib.

1991

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

ŞE'RİYÄT (282)

1 Sen ey ümrim nâhâridän
2 Äzizü âşinâ mengä,
3 Sähâr çòlpânidek câzib
4 Saçibdirsân ziyâ mengä.

5 Hâyât içrâ hâyât bôlding,
6 Qanât bôlding, nâcât bôlding,
7 Ketürding hâmb sâfâ mengä,
8 Yetürding hâmb cäfâ mengä.

9 Sehrli mǎy üzǎding sen,
 10 Dilim tinçin yoqǎtding sen,
 11 Meni òtlǎrgǎ ǎtding sen,
 12 Bù ne ğaybdin cǎzǎ mengǎ.

13 Yǎnıq cǎnim ǎrǎ cǎnlǎr
 14 Qılür fǎryǎdù ǎğǎnlǎr,
 15 Mùdǎm kòksimdǎ isyǎnlǎr
 16 Bòlibdir yüz bǎlǎ mengǎ.

17 Dilim çǎrçǎb xatǎlǎrdǎn,
 18 El içrǎ mǎcǎrǎlǎrdǎn,
 19 Qǎçǎr bòlsǎm, nizǎlǎrdǎn
 20 Yǎnǎ sen ǎşınǎ mengǎ.

21 Himǎyǎtsiz zǎmǎn içrǎ
 22 Xalǎskǎr bøl b̀ cǎn içrǎ,
 23 Vǎfǎ qılmǎs cǎhǎn içrǎ
 24 Òzing qılğıl vǎfǎ mengǎ.

25 Òtǎr ğavğǎli b̀ ǎnlǎr,
 26 Kelǎr ǎsùda dǎvrǎnlǎr,
 27 Zǎkiy erkin ğazǎlxǎnlǎr
 28 Berǎr bir kùn bǎhǎ mengǎ.

1991

Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün

GÜLMİDİ, RĀYHĀNMİDİ, CĀMBÛL (283)

1 Gùlzǎr içidǎ gùlmidi, rǎyhǎnmidi, cǎmbùl,
 2 Yǎ cǎmbùlù rǎyhǎnù gùl üzgùvçi sǎnǎm b̀l.
 3 Vǎllǎh, b̀ sǎnǎm, ǎdǎm emǎs, neçǎ sòz ǎytsǎm,
 4 ǎdǎm deyǎ bir bǎqmǎdi, e vǎh, ne ǎdǎm b̀l?
 5 Çaqmǎq kǎbi bir lǎhzǎ nǎsib etdi visǎli,
 6 Endi mengǎ yǎr t̀rk gòzǎli hǎcridǎ ğam b̀l.
 7 İzlǎb neçǎ kùn şǎhridǎ ǎvǎrǎ b̀libmǎn,
 8 İstǎnb̀l emǎs, ǎşıq uçùn cǎngǎ sitǎm b̀l.
 9 Şùl yǎşdǎ yanib sevgini nǎzm etsǎ ne ǎybkim,
 10 Erkin ỳrǎgi ışq òtidǎ kùygùçi şǎm b̀l.

1992

Mef'ûlũ/ Mefâ'îlũ/Mefâ'îlũ/Fe'ûlũn

SEVGİ KELSÄ (284)

1 Sevgi kelsǎ qaddi yǎ hǎm yǎş b̀lür,

- 2 Sevgisiz cânandä häykältâş bølür.
- 3 Mehri yoq dildârni quçmä, tâşni quç,
4 Tâş sengä mälhäm bølür, sirdâş bølür.
- 5 Sevgi fäslidä tikändän gül ünär,
6 Sevgi köyidä şâmâl färrâş bølür.
- 7 Kòngil yâtlâr bázmi cämşidi- äzâb,
8 Yâr bilân bøl, qum yesäng hăm âş bølür.
- 9 Çin mûhabbät ming cäfâgä dâş berär,
10 Lek xıyânätgä ù bebärdâş bølür.
- 11 Bevâfâlikni yâşirsäng, yer kòmâr,
12 Lekin âsmânlärdä bir kùn faş bølür.
- 13 Ğurbät içrä bâtdi mağribgä quyâş,
14 Ûfq emäs gùlräng, bù qânli yâş bølür.
- 15 Işq yòlin firdävs yòli deb änglägil,
16 Pâk diling, Erkin, bù yòldä baş bølür.

1992

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün**CÂN TUGÄMÄYDİR (285)**

- 1 Âlämdä äyâl mädhigä dâstân tûgämäydir,
2 Çùn işq tûgämäs, işqdägi armân tûgämäydir.
- 3 Nâzm etdi tûgäl Hâfizû Sa'diyû Nāvâiy,
4 Ne qâldi, demäng, şâiri dävran tûgämäydir.
- 5 Gär ârsâi âş'âr esä işq bâhsigä mäydân,
6 Mäydândä çävändâz kòpû, mäydân tûgämäydir.
- 7 Xusn âhli uçùn bòlmäs ädâ nâzû ädâlär,
8 İşq âhli uçùn nälâyû âfgân tûgämäydür.
- 9 Hâr neki yânär, yoq bølädür, lekin äcäbkim,
10 Mängû yânäräk işq òtidä, cân tûgämäydir.

1993

Mef'ûlü/ Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ûlün**SIR ÄYTÄR ĞUNÇÄGÄ ĞUNÇÄ... (286)**

- 1 Sır äytär ğunçägä ğunçä,
2 Kòngil kòngilni ängläydir.
- 3 Kâbütarñi kâbütar òpgâyû
4 Gùl gùlñi tänläydir.

- 5 Misâli ikki yùldùzni
 6 Qoşar taqdir yigit, qızını,
 7 Äğâr yâr änglämäş bizni,
 8 İlâc ne, şôr bù mängläydir.
- 9 Çämänlär içrä räng tänläb,
 10 Päriväşlär bøyäydir läb,
 11 Mening yârim läbin, yâ râb,
 12 Yüräk qânimgä rängläydir.
- 13 Qâşi häm òsmädän zängâr,
 14 Demä zängâr, erür zängbâr,
 15 Neçûkkim qân tókib xunxâr
 16 Qılıçlâr bøyälä zängläydir.
- 17 Ğamù häcrù cäfâlärdä
 18 Yânâr bülbul nâvâlärdä.
 19 Û bülbûlmäs, sâmalıärdä
 20 Mening dâdim cärängläydir.

1993

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün**BEVÄFÂ DÖSTLÄRGÄ (287)**

- 1 Kâşki, bòlsäydim vâfâsiz
 2 Âşinâlärdän bòläk,
 3 Âşinâlar yoq, netây, bù
 4 Bevâfâlärdän bòläk.
- 5 Bitmädi peşanämizgä
 6 Dòsti sâdıqkim, bù xıl
 7 Bizgä bepârvâ, òzigä
 8 Mähliyâlärdän bòläk.
- 9 İzlädim, här neçä, lekin,
 10 Tâpmädim bir yângi döst,
 11 Eski ùl insâfsiz, ämmâ,
 12 Beriyâlärdän bòläk.
- 13 Döst xatâ qılsın,
 14 Qatâridän xatâ, lek, qılmäsin,
 15 Qılmädim bir iş äğârçı,
 16 Men xatâlärdän bòläk.
- 17 Sùhbâtâralâr, nâvâlar
 18 Qaydâ sùhbâtlâr ärä,
 19 Gâplâr içrä endi gâp yoq
 20 Nârx- nâvâlärdän bòläk.

- 21 Tã bù dãm devãnä kònglùm
 22 Ùl vâfâsizlärni der,
 23 Ne qıläyki, âşnâ yoq
 24 Bevefâlârdân bòläk.

1994

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

BİZ ÄNGLÄMÄGÄN CÄHÂN EKÂN İŞQ (288)

- 1 Âşıqlık işi yãmân ekân-kù,
 2 Âşıqqâ bälâyı cân ekân-kù.
- 3 İşq xandä bòlib kòngilgä kirgäç
 4 Kòngildä tölä fıǵân ekân-kù.
- 5 Väsliđä quvânçi âşikârâ,
 6 Hicrândä ğamı nihân ekân-kù.
- 7 İşq dârdü âzâbi, häcri bir yân,
 8 Râşk âtäşi bir tãmân ekân-kù.
- 9 Ävväldä cähân kòzinggä gùlşân,
 10 Äxirdä vâ lek xazân ekân-kù.
- 11 İşq âlämi òzgä âläm erkân,
 12 Biz änglämägân cähân ekân-kù.
- 13 Kòngilni berib qoyibmiz âsân,
 14 Yâr sevmägäning âsân ekân-kù.
- 15 Här neki yânär, zãmânki sòngäy,
 16 İşq âtäşi bezãmân ekân-kù.
- 17 Bâr bòlsin âmân ù beãmânım,
 18 Dârdi bilä cân âmân ekân-kù.
- 19 Bağlândim òz ıxtiyârim ilä,
 20 Erkin bòlişim gümân ekân-kù.

1994

Mef'ûlü/ Mefâ'ilü/Fe'ûlün

EL NETİB TÂPGAY MENİ... (289)

(Nävâiy ğazâligä muxammäs)

- 1 Kònglim äytür, sevgi dâmigä äsir täyyârämân,
 2 Der kòzim, hicrân tûni zâr yıǵlämâqdin qârämân
 3 Cân degäy, òt ârämân, tãn äytädir, ming pârämân,
 4 Tã mühabbât dâşti bepâyânidä âvârämân,
 5 Här bälîyet kelsä işq âşûbidin beçârämân.

6 Ûl xazân fâslidägi särgäştä bir yäprâq mänäm,
 7 Äyribdûrmân çämändän, mäskänim dâşti ädäm,
 8 İzlämäng härgiz nişânim, tâpmägäysiz zärrä häm,
 9 El netib tâpğay menikim, men özimni tâpmänäm,
 10 Bòyläkim işqu cùnùn sährâsidä âvârämän.

11 Kərbälâ daştidä kòrgän âhülär birlän mäni,
 12 Änglädi Macnùn bilän bir cân mäni, bir tăn mäni.
 13 Yândi cân, bir läyliväşning dârdi kùydırgän mäni,
 14 Âh dudi içrâ bir uçqun kâbi kòrgän mäni
 15 Bildikim, hicrân tûnigä kâvkâbi säyyârämän.

16 Qâşlâring hicrânidä yâydek egilsäm ne äcâb,
 17 Ğunça lâ'ling işqıdä bağrimni tilsäm ne äcâb,
 18 Şâm'î hûsning şävqıdä òtgä yâqılsäm ne äcâb,
 19 Keçä örtänsäm, sâhâr färyâd qılsäm ne äcâb.
 20 İşq ârâ pâr vânâyû bûlbûlgä men hämkârämän.

21 Xoblär vâsli ğanimät, xızmatini äylä xob,
 22 Nûri diydäng şâm' etib tût, qâmâtingni äylä çòb,
 23 Bâridä qadrigä yet, ketgändä tûprağını òp,
 24 Ey Nâvâiy, bârdi deb ähbâb tâzir etmä kòp,
 25 İt kâbi men ergäşib ùl kârivângä bârämän.

1995

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

MENDÄ BÂR İŞQ İÇRÂ ĞAM... (290)

1 Mendä bâr işq içrâ häm,
 2 Hâcr içrâ dârd ùl âydä yoq,
 3 Dârdni dârd bilmäs kişigä
 4 Sòzlâmâqdän fâydä yoq.

5 Kòz yâşım kòrgändä sây häm,
 6 Şarqırâb kùlsä ne tâng,
 7 Bâr mening kòksim ârâ
 8 Tâşqinki, heç bir sâydä yoq.

9 Dârd bilän qârmiş ilâhim
 10 Lâyimiz taqdir äzâl,
 11 Òzgä dârdin änglämâq lek
 12 Biz qârilgän lâydä yoq.

13 Âlâm âhli içrâ dildâş
 14 İzlämä, kezmä câhân,
 15 Zârgä zâr yerdä bârdır,
 16 Zârgä zâr heç câydä yoq.

- 17 Mäyli, zâr sizlârgä bôlsin,
 18 Mengä zâr ısq içrä bäs,
 19 Bù xazinäm ähli dūnyâ
 20 İçrä heç bir bâyda yoq.
 1995

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

ÜÇ SÖZDÄ BİR MA'NA (291)

- 1 Sengä Âllâh, Yâr, Tängrim
 2 Çirây, Kòrkù Cämâl bôlmiş,
 3 Çirây, Kòrkù Cämâling
 4 Mengä Ârzù, Òy, Xayâl bermiş.

 5 Cäfâ birlä vâfâ içrä
 6 Cähânù Açinù Âläm
 7 Senù mengä Yetüklik
 8 Sârbäländiyù Kämâl bermiş.

 9 Seni kòrmışdi Äynù Çâşmù Kòz
 10 Tüş, Xâb, Mânâmindä
 11 Lâbing, Lâ'ling, Dûdâğing
 12 Bù nâ dâryâ deb sävâl bermiş.

 13 Qoling, Dasting, Yädingdä
 14 Mây, Şârâb, Sâğar tütib mäsrür
 15 Lisâning, Til, Zâbâningkim,
 16 Âsâl, Şâhd ilâ Bâl bermiş.

 17 Özinggä, Väslù Diydâringgä yetmâq
 18 Gâr nâsib ermäs,
 19 Mengä Taqdir, mengä Yâzmiş,
 20 Mengä Ròzi zävâl bermiş.

 21 Sengä Erkin ğazâl bitmişki,
 22 Şärt üç sözdä bir ma'nâ,
 23 Däriy, tûrkiy, ârâbiydä
 24 Suxan, Sòzù Maqâl bermiş.

1995

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün

RAQQÂSÄ (292)

- 1 Bâzm ârâ nâz birlä cânân oynäsä,
 2 Ne âcâb, cismim ârâ cân oynäsä.

 3 Silkinib güllâr çämändä uyğânür,
 4 Qarsi barmâq birlä xandân oynäsä.

 5 Âq nilüfâr sùvdä âqqandek erür,

- 6 Aq kiyib sâkin xırâmân òynäsä.
 7 Nâgihân kônglimdä yângây ming çırâq,
 8 Nûr sâçib xurşidi tâbân òynäsä.
 9 Dävrädä òynär pări, ândâq bølür,
 10 Ây tölüb yüldüzli âsmân òynäsä.
 11 Köldä âqquş raqsı bündâq bôlmägây,
 12 Bünçä bôlmäs tâğdä cäyrân òynäsä.
 13 Ânçä müşkârâ emäs gûlşân ârâ
 14 Yel tûrib cämbülû räyhân òynäsä.
 15 Köz süzib kôzimni xayrätgä sâlür,
 16 Mäst qılür başimni mästân òynäsä.
 17 Raqsını sağındi cân, âh kelsä-yü
 18 Dil üyidä bôlsä mehmân, òynäsä.
 19 Zärrä armân qâlmägây kônglimdä, yâr-
 20 Qâlmäyin kônglidä armân òynäsä.

1995

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün**YÂD ETİNG (293)**

(Qurbân bølğan âskâr nidâsi)

- 1 Men qarâ tûprâqdä yâtğan oğlingizmân, yâd eting,
 2 İntizâr rûhim tilâvât birlä yoqlâb şâd eting.
 3 Qâlmışâm âlisdä beqabrû kâfân, benâm- nişân,
 4 Xâtiringä kônglingizdä bir mäkân bûnyâd eding.
 5 Hâr bâhâr kûtluğ zâfâr äyyâmidä säyr etsängiz,
 6 Lâlälärgä termûling, pâkizä qânim yâd eding.
 7 Men häyâtdä bir färax kôrmây häyâtdän âcrädim,
 8 Baxtingiz qadrin biling, ândühingiz bärbâd eting.
 9 Cänggä kirdim, cân fidâ etdim vâtân tûprâğı deb,
 10 Mehri cânimdä tirikdûr, siz ûni âbâd eting.
 11 Men âlis ellärdä qâlgân oğlingizmân, yâd eting,
 12 İntizâr rûhim tilâvât birlä yoqlâb şâd eting.

1995

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

BEDÄRLİK (294)

Sengä ming tâşakkûr,
 Ğaflät täzâdi,
 Şirin tühfäng – äççiq
 Äzâblär uçûn
 Sendän râzidirmän ikki dünüädä,
 Sen bâis çûn ikki ùmrîm ziyädä.
 Şävqu dârding bilän bâr bøl,
 Uyğâq tün....

CÜMADÄN QÂLGÄN ÄDÄM (295)

(Bid'ät tarixidän bir lävhä)

- 1 Bù sizgä bir hikâyä:
- 2 Çäräk asr muqâddäm
- 3 Ösäl yâtär edi çâl,
- 4 Sönär edi misli şäm.
- 5 Ûzaq-yaqın qarındâş
- 6 Ätrâfida bòlib cäm
- 7 Vidâ äytär edilär
- 8 Qadlär egik, kòzlär näm.

- 9 Keçä sâppä -sâğ edi,
- 10 Ey, vâh, qısmät ekän-dä,
- 11 Äcäl boğıb tûribdi
- 12 Äğiz âşgä yetgändä.
- 13 Fäläk irädäsi şû,
- 14 Ne qılsın şòrlık bändä,
- 15 Äzäl taqdîr bùyruğı
- 16 Bärâbär hämmägä häm.

- 17 Hä, òlmâq bâr mùhaqqaq
- 18 Hâr kimsäning başidä,
- 19 Lekin òlmâq sävâb-kù,
- 20 Pâyğambärning yaşidä.
- 21 Yänä ertä cüma kùn
- 22 Türgäy mehrâb qâşidä,
- 23 Yaxşı kùndän bùyürdi,
- 24 Mùmin edi vâ hâtäm.

- 25 Kämpir taxmänni açdı,
- 26 Käfänlikni âldilär.
- 27 Erklärgä tòn, belbâğ
- 28 Axtärişib qâldilär.
- 29 Kättä üy örtäsigä
- 30 Ölikkä cây sâldilär.
- 31 Hâvliyü eşik âldi
- 32 Sùpürildi zäp şinäm.

- 33 Qari pəççə keldilər
 34 Dərbəzədən yətəlib.
 35 Yuvğuçı hazır bəldi
 36 Bəyrəsini kətərib.
 37 Əmmə səməvər qoydi
 38 Tərəşəni tətətib.
 39 Təngdən tumanət kelsə
 40 Şəşib qəlməslik- şü şam.
- 41 Qaznəqdən çıxarildi
 42 Mə'rəkəning üni həm,
 43 Tugib qoyildi təyyər
 44 Dəmləning tugu ni həm.
 45 Belgiləndi həttəki
 46 Yigirməning kuni həm,
 47 Həmmə nərsə bədestir,
 48 Faqat bittə ölik kəm.
- 49 «Puxovoy» rəmāl bilən
 50 Xələ bəğlədi belin,
 51 Xəbərləşgə bəşlədi
 52 Hər kim öz uruğ- elin.
 53 Cəncəlləşib həm əldi
 54 Örtədə ikki kəlin,
 55 Ələm otgən hıqılləb
 56 Yıqlar edi: «Vay, dədəm!»
- 57 Heç kimsəning işi yox
 58 Dərdgə mübtələ bilən.
 59 Qızlar sənədiq bilən bənd,
 60 Kəmpirlər duə bilən.
 61 Bir vaxt tünni uyğatib
 62 Çinqırıq sədə bilən
 63 Çirəqləri pırpıreb
 64 Kelib qaldı «Tez yardım».
- 65 Həmmə süyünib ketdi,
 66 Deb öylərsiz, bər bəling!
 67 Yən qoşni Cənnət bibi
 68 Dəktörning tösdi yəlin,
 69 Təngiç qız dənə bəlib,
 70 Tətdi həməşirə qolin:
 71 «İgnə sənçib qıynəməng,
 72 Təyyər yətibdi atəm.
- 73 Ü dəim əz ağrıgu

- 74 Âsân òlim tilärdi.
 75 Bâbâmdək âltmış üçdä
 76 Òlişini bilärdi.
 77 Âynıqsä cüma künni
 78 Köp ilticâ qılärdi,
 79 Mürâdi hâsil böldi,
 80 Âyâq çòzsin xâtircäm».
- 81 Dòktör qulâq sâlmädi,
 82 Bòş kelmädi hâmsirä,
 83 Bòş kelmädi, nöl' üçgä
 84 Xabär qılğan năbirä.
 85 Lipilläb turgän ü şäm
 86 Şü tün bôlmädi tiyrä,
 87 Ôsäl kòzini açdı,
 88 Cümadän qâldi mâtäm.
- 89 Ertäläb ikki oğıl
 90 İşgä ketdi sòppäyib,
 91 Devâr tägidä tábüt
 92 Qaläberdi dèppäyib,
 93 Yürgänçä yüräberdi
 94 İkki kelin xurpäyib.
 95 Cäncälning bâisini
 96 İkkäv hăm äytmas, däm-däm.
- 97 Yänä köp cüma ötđi,
 98 Ây-yillär ötđi qatâr,
 99 Säksân säkkizgä bârdi
 100 Öldigä çıqqan bemâr.
 101 Här yaşigä bir tănâb
 102 Bâğ òstirdi mevâzâr.
 103 Yüzni mòlcälläb tûrâr
 104 Cümadän qâlgän âdäm.
- 105 Năbirälär sâni hăm
 106 Yüzgä bârdi, çämäsi,
 107 Här cüma çâl üyidä
 108 Yıgılädi hămmäsi.
 109 Kelär dòktòrni quvgän
 110 Xânädânning ämmäsi,
 111 Kùlib-kùlib esläşär,
 112 Här cüma bôlär bâyram.
- 113 Mänä, yaşäb yùripti,
 114 Ümri ekän ziyädä.
 115 Üni òldi degänlär

116 Kòpläri yoq dùnyâdä.
 117 Cännät bibi cännätgä
 118 Ketdi bultür cävzâdä,
 119 Qârını ön yil bürün
 120 Âlib ketgän zâtilcäm.

120 Baqar yılı tûprâqqa
 121 Qoygän gòrkäv döstini,
 122 Çâl ôzi toğrâb bergän
 123 Yil âşining gòştini.
 124 Qardândän yâdgâr deb
 125 Öz qabrining üstini
 126 Gûl qilib, tiklâb qoygän
 120 Kiçkinä sağanä häm.

121 Çâl äytär, âltmiş uç ne,
 122 Sâksân sâkkiz nimädir,
 123 Ûmr gòyâ dâryâdän
 124 Sûzib ötgän kemädir.
 125 Û sâhilgä yetmâq bâr
 126 Pâyşânbädir, cümädir,
 127 Lekin cädälläştiriş
 128 Bündä ne keräk, bötäm?

129 Şaşmänglär, ù dùnyâni
 130 Kòrdim, ùnçä yâqmädi,
 131 Rävzâi Firdâvs içrâ
 132 Âbi kävsâr aqmädi.
 133 Kämpirim dürüst ekän,
 134 Hûrlär mengä bâqmädi.
 135 Äräzlâdim, qaytvârdim
 136 Toğri kelmädi Eräm.

137 Bälälärim, sònggi gâp:
 138 «Yâtib qâlsäng, yât kùymäs,
 139 Bir- birâvni äväyläng,
 140 Ölgän bilän yer tòymäs.
 141 Endi siz öltiringlär,
 142 Men hävâdä bir näfäs...»
 143 Derù örnidän tûrib
 144 Bağ sâri qoyâr qadam.

1987

BİZDÄN KEYİN HEÇ BİR ÄVLÂD QAYTÄ QURMÄSİN (296)

1 Âlgır uçùn qaytä quriş-
 2 Bir qâzân şòrvä,
 3 Eldän bürün kâsä âlib
 4 Çâpmâq bølâdi.

- 5 Xudbin ùçùn qaytä quriş-
 6 Kättäkân kòrpä,
 7 Bir ämälläb öz ùstini
 8 Yâpmâq bølädi.
- 9 Cähil ùçùn qaytä quriş-
 10 Näyzä ùrmâqdir,
 11 Eng qâbil, eng pâk yüräkni
 12 Nişângä âlib.
 13 Bizning dâvrân keldi deyä
 14 Dimâğı çağdır,
 15 Bilädiki, tâş billùrdän
 16 Hämishä ğâlib.
- 17 Qaytä quriş-
 18 Säfsätäbâz ùçùn bir çâlğu,
 19 Ùngä eski âhângläрни
 20 Tez câ qılädi.
 21 Bir xıl tinğır-tinğırini
 22 Çäläberib ù,
 23 Eng täbärrük qoşıqni hām
 24 Räsivä qılädi.
- 25 Byürökratgä qaytä quriş-
 26 Därbâzlik demäk,
 27 Mùvâzänät längär çòpin
 28 Qayerdän tûtsin?
 29 Bùğün âmân, ertä tāmām,
 30 Şirin cân hălāk,
 31 Tarıx ârtgä qaytmäs,
 32 Şörlik nimäni kûtsin?
- 33 Qaytä quriş-
 34 Âmädi yoq şâirgä- quduq,
 35 İskändärning şâxı bâr deb
 36 Sekin äytädi.
 37 Bù quduqdä qamış ùnmäs,
 38 Gâpdän fâydä yoq,
 39 Faqat qârın şişgänini
 40 Yâzib qaytädi.
- 41 Bù başlıqqa qaytä quriş-
 42 Şaxmat öyini,
 43 Hâr kùn şaxmat dānälärin
 44 Qaytä terär ù.
 45 Kòllegiya eslätädi
 46 Devlär tøyini,

- 47 Neçtä cänni yänçgänidän
 48 Rapòrt berär ù.
- 49 Kòr tütgänin qoymäs ekän,
 50 Eşitgänin kär,
 51 Bù âdämning miyäsida
 52 Beş- öntä şıâr.
 53 Kòmmuna deb âtâr bòlsä
 54 Açlıkni âgär,
 55 Printsipgä sâdıq-
 56 Açdän òlär baxtiyâr.
- 57 Bù âlimni-
 58 Zâmbârâkkä oxşâtiş mùmkin.
 59 Ârqa bilän cânggä kirär-
 60 Sâbâbi âyân.
 61 Ù ârqagä qarâb tûrib
 62 Ôtmişning mülkin
 63 Tòpgä tûtsä
 64 Qâlär tarıx òrnida tòzân.
- 65 Derlär: ùrsäng eti qâtâr,
 66 Gär sòksäng- beti,
 67 Âdânzâd hâmb âylânär yer
 68 Kùrräsi bilän.
 69 Bù kâs ävväl òrden bilän
 70 Maqtânär edi,
 71 Bùgùn esä maqtânädi
 72 Ğurräsi bilän.
- 73 Hâr âğızgä bir-bir quydik
 74 Biz aççıq dâri,
 75 Özimiz-çi
 76 Ne qaytä quriş?
 77 Biz uçùn ù âmbir!
 78 Âğrıq tişlär qatâri
 79 Miyämizdä zângläb qâlgân
 80 Mıxni suğuriş.
- 81 Qaytä quriş- ketmân,
 82 Bir vaqt pâstdän yuqârı
 83 Qazilgân ù ters arıqni
 84 Ôrnigä buriş.
 85 Ù- bül'dòzer-
 86 Mânmanlıkdän tâpilgâng bâri
 87 İllâtlârni keçägi kùn
 88 Cärigä sùriş.

- 89 Xocäkòrsin qabristàni,
 90 Yàlgân mǎzâri,
 91 Egäsizlik gòrin yäsäş-
 92 Bù qaytä quriş.
 93 Ālām ārā uç mingingçi
 94 Yıllār sǎrdâri
 95 Vätängä mās òrin yäsäş-
 96 Bù qaytä quriş.

 97 Men uçùn ù derāzādān
 98 Kirgān şāmāldir,
 99 Bù şāmāldān qāğāzlārim
 100 Āftādahāldir.
 101 Ûlār uçār, men ārtidān
 102 Qarāb tūrāmān,
 103 Şe’rim, endi men hām seni
 104 Qaytä qurāmān.

 105 Kūnlār kòrdik,
 106 Āstanādā turgān iste’dād
 107 Bizning kòrgān ù kūnlārni
 108 Qaytä kòrmāsin.
 109 Şündāy qaytä qurāylikki,
 110 Endi ùmrabād
 111 Bizdān keyin heç bir āvlād
 112 Qaytä qurmāsin.

1988

ESKİ HÄMMÂM, ESKİ TÂS (297)

- 1 Qaytä quriş xusùsidā
 2 Ālām ùzrā cārāngās,
 3 Dāvrlārdā bāhslār qızğın,
 4 Bāhslārdā zòr ehtirās.
 5 Kòp ārzulār tǎpdi hāyāt
 6 Kòzgùsidā in’ikās,
 7 Āmmā bizning tāmānlārdā
 8 Hāli faqat gāp, xālās,
 9 Hāyāt esā òşā-òşā:
 10 Eski hāmmām, eski tās.

 11 Āvvālgidek yil bāşidā
 12 Yil recāsın biçāmiz,
 13 “Bācārāmiz” qasāmını
 14 Yaxnā çāydek içāmiz.
 15 Sòng òn bir āy sùstkāş ùmr
 16 Dāryāsıdā keçāmiz,
 17 Yil sòngidā: “hāydā- hāydā”,

- 18 Ây sòngidä: “bäs-hä, bäs!”
 19 Qaidämiz öşä- öşä:
 20 Eski hämmâm, eski täs.
- 21 Biz mäclissiz yaşalmäymiz,
 22 Mäclisgä häm plan bär,
 23 Mäclis demä- cänggäh! Seni
 24 Piypäläşgä giläm bär,
 25 Säddä bòlmä, ù gilämğä
 26 Täyyärgärlik bilän bär,
 27 Çäp berişni, çalışni bil,
 28 Cävâb zärbîn òrgän xäs.
 29 İşni bòlsä... iş ma'lùm gäp:
 30 Eski hämmâm, eski täs.
- 31 Kimgä keräk täşäbbùskâr,
 32 Bilgüvçi yòl- yòriqnî?!
 33 Täşäbbùskâr işni büzär
 34 Kùtmäy yùksäk bùyruqnî.
 35 Bizlär esäk - kämtär âdâm,
 36 Qävùşùtirib qulluqnî,
 37 Cim tûrämiz, bilämiz-dä,
 38 Cim tûrişgä bär äsäs.
 39 Bizgä äslî cüda maqbûl
 40 Eski hämmâm, eski täs.
- 41 Qandäy äsäs, dersiz. Rähbär
 42 Sòzi dâim sòz bòlgän,
 43 Üngä “qarşı”, “betärä” yoq,
 44 Âvâz dâim yüz bòlgän,
 45 Ù istäsä ikki beş qırq,
 46 İkki òn toqqız bòlgän,
 47 Tarıxgä bəq, rəhbəringni
 48 Şähänşähgä qıl qıyäs,
 49 A'yānlārù gümäştälär...
 50 Eski hämmâm, eski täs.
- 51 Kimki bäländ uçmâq bòlsä,
 52 Bòlsä häm ù âtämiz,
 53 Äslä pərvāz qıldirmäymiz,
 54 Âyâğıdān tärtämiz,
 55 Ämälläymiz, bòynigä bir
 56 Mälâmätni ârtämiz.
 57 Deymiz, seni biz ehtiyât
 58 Qılmâqdämiz, Mirğıyäs,
 59 Bäländ uçmä! Tinç sengä şul
 60 Eski hämmâm, eski täs.

- 61 Bâzârimiz օşâ bâzâr,
 62 Âlây, Eski Cövämiz,
 63 Maqâl օşâ, pûl bòlsâ gâr
 64 Çängäldädir şòrvämiz.
 65 Bir tòrvä pûl bilân tüşsäk,
 66 Tòlib çıqmäs tòrvämiz.
 67 Bäräkällä, epçil yigit,
 68 Qandingni ùr, Mirvaqqäs,
 69 Käsbing օşâ, nâfsing օşâ:
 70 Eski hämmâm, eski tâs.
- 71 Dòkânimiz օşâ dòkân,
 72 Ûngä hâmb heç rivâc yoq,
 73 Pûl çängälläb, kòngildägi
 74 Mâl tâpişgä ilâc yoq,
 75 Tûrmüş derlär, bälä- çaqa,
 76 Kimdä hâmb ehtiyâç yoq,
 77 Hâr yûlğıçgä quyuq sâlâm,
 78 Hâr oğridân iltimâs.
 79 Hälâtimiz օşâ- օşâ:
 80 Eski hämmâm, eski tâs.
- 81 Sâddä, mòmin âdämlärmiz,
 82 Kòngildä yoq kirmiz,
 83 Âlâm häyrân, änglâlmäs ne
 84 Bù yüvvâşlik sirimiz.
 85 Biz cim tûrdik, òldi Ârâl,
 86 Bitdi Amù, Sirimiz,
 87 Ävlâdlärgä qâlär bòldi
 88 Zähärlängän yer merâs,
 89 Dâd färyâddän ne nâf, ämâl-
 90 Eski hämmâm, eski tâs.
- 91 Färzändlärni biz ne ùçùn
 92 Keltirämiz dùnyâgä
 93 Aqlù qalbin, ùmrù baxtın
 94 Tòldirmäsäk ziyâgä?
 95 Tuğdirmâğu tuğmâq bizdän,
 96 Qâlgän ùmri xudâgä.
 97 Yänä baxtli bälâlikdân
 98 Sâlûrmiz ayyühännâs.
 99 Nâhât, bòlgây ertämiz hâmb
 100 Eski hämmâm, eski tâs.
- 101 Xop iş bòldi, օzbekmäs deb
 102 Äytdik İbn Sinâni.

103 Gär mò'cizä tiriltirsä
 104 Ûl täbärrük siymâni,
 105 Bälälärning òlimidän
 106 Qırq gâz säkräb imâni,
 107 Derdi, nâslim, bilmädim yâ,
 108 Papûasmi, eskimôs.
 109 Gâplär âşkâr, işlär esä
 110 Eski hämmâm, eski tâs.

111 Bizgä işdän heç gâpirmäng,
 112 Gâp sâtişgä ùstämiz,
 113 Yûk târtışmäs, birâvlärgä
 114 Yûk ârtiştä ùstämiz.
 115 Òlgänlärning ârqasidän
 116 Tâş âtiştä ùstämiz,
 117 Tirigidä deymiz faqat
 118 Pâyğambärlik sizgä xâs.
 119 Yaltâqlıq òşä- òşä:
 120 Eski hämmâm, eski tâs.

121 Dilimizdä gâpimiz kòp,
 122 Äytgän bilän bitmäydi,
 123 Lekin dârdlär çârâsigä
 124 Gâpning òzi yetmäydi.
 125 Bùndän bùyân ârävädä
 126 Cim òtiriş ketmäydi,
 127 Yoqsä, tarıx bir kùn bizdän
 128 Äläcäkdir âlqasâs,
 129 Näsibämiz bòlgây mùdâm:
 130 Eski hämmâm, eski tâs.

1988

DİAGNOZ (298)

Qışlâq dòktòrining äytgänläri

1 Hämmä bilär:
 2 Tibbiy ilmdä
 3 Ävrüpädän änçä yıraqmiz.
 4 Hämmä bälä, mening nâzdimdä,
 5 Diagnòz qoyışgä nònâqmiz.

6 Deylik,
 7 Bemâr başidä ağrıq,
 8 Bù - çärçâqdän.
 9 Kim der: dâm âlgin?
 10 Yübârämiz, tekşirmây artıq,
 11 Dumbäsidadän törttä anal'gin.
 12 Käsäl kòrib,
 13 Äytämiz - bùyräk!

- 14 Naq Luqmanning òzi singäri.
 15 Òligini sòng yârib kòrsäk,
 16 İlmä -teşik çıxar cigäri.
 17 E, cigärning işi kòp nâzik,
 18 Qışlâqdä yoq, äsli, sağ âdäm.
 19 Deylik,
 20 Toğri diagnòz qoydik,
 21 Tepki yeymiz raykòm tâğadän.
- 22 «Siyâsiy âng qanı, - deydi ù,
 23 Dehqân - sağlâm
 24 Dehqân - çävândâz!
 25 Dälädä yoq zâhârlık dârù,
 26 Diagnòzi şâmälläş deb yâz!
 27 Sâriq kâsäl kòpmi-? Kämâytır,
 28 Çârâni men äytmây òzing tâp.
 29 Men emäs, sen dòktòrsân, axır,
 30 Oqış keräk gazet vâ kitâb».
 31 Ne yazılğân ânâv şıârdä?
 32 «Paxtazâr- bù cânggâh», bòlsin
 33 yâd!
 34 Cânggâh bòlgâç, qurbân hâmbâr-dä
 35 Bâr zâtil cäm, zâhârlâniş, bâd...
 36 Şûndaq.
 37 Bizlär tıbbiy ilmdä,
 38 Âvrûpâdân ânçâ yıraqmız.
 39 Hâmmâ bälâ, mening nâzdimdä,
 40 Diagnòz qoyışğâ nònâqmız.
- 41 Hâlimiz şù,
 42 Ne üzrimiz bâr?
 43 Bizning xatâ zävâl degân sòz.
 44 Äslidä-kù cämiyât bemâr,
 45 Kimlär qoyâr ùngâ diagnòz?
 46
 47 Ùni dävâ qılgùvçi kimlär?
 48 Ne sävdâlär bârdir başidä-
 49 Biz singäri nâşûd hâkimlär,
 50 Zòr tağâlär tûrsä qâşidä.
- 51 Keläcäning cärrâhi bir kùn
 52 Äytmäsin- dä, òtib zämânlär:
 53 -Bù yùrt dârdi başqa edi-kù,
 54 Häyf sizlârgä, câhil luqmânlär!

1988

ÙYATÇÄNLİK (299)

- 1 Bù qaltis dârd,

- 2 Ziyräk bòling,
 3 Belgiläri äyândir:
 4 Baş sâl egik, qol kòkräkdä,
 5 Til çuçük, yüz älvândir.
- 6 Ûlärgä kòp dùç kelgänmän,
 7 Kònglim dârhâl sezädi.
 8 Ûyatçänlär âdâb bilän
 9 Yürägimni ezädi.
- 10 Mänä, ùngä qarang!
 11 Xuşròy,
 12 Mòminginä bälädir.
 13 Pâraxormäs, qolingizni
 14 Qaytarâlmây âlädir.
 15
 16 Døkândâr hâm kòp ùyatçän,
 17 Qızıl qâğâz qasdidä
 18 Baş kòtärmäs.
 19 İkki kòzi
 20 Peştäxtäning âstidä.
- 21 Bù- âtädir,
 22 Äslidä ù
 23 Ätälikkä yârâlmäs.
 24 Dädä, deyä çapib kelgän
 25 Bäläsigä qarâlmäs.
- 26 Hämkäsbim bâr-
 27 Sahib ziyâ,
 28 El dârdini tûyâlgän.
 29 Lekin haq sòz äytmaqqa ù
 30 Kättälärdän ùyâlgän.
- 31 Bù ämäldâr kòtarilgän
 32 Kimlärgädir sùyalib.
 33 Tramvaydä yürmäydi heç
 34 Xalâyıqdän ùyalib.
- 35 Ûngä sirä iş tüşmäsin,
 36 Bağring qângä böyalär.
 37 «Xop» degäni târtinädi,
 38 «Yoq» degäni ùyälär.
- 39 Mülâyim zât sehgärdir,
 40 Naqd qurbâni bøläsiz.
 41 Kùlib tûrib piçaq ùrsä,

42 Rāhmāt äytib òläsiz.

43 Ùyatçänlik egä şundâq
44 Kişi bilmäs quvvätgä.
45 Bir ùyatçän bütün elni
46 Qoyaälär ùyatgä.

47 Biz ùlärdän külsäk, içdä
48 Ùlär bizdän külädi.
49 Bù käsälni yoq qılmäsäk
50 Cüda ùyat bөлädi.

1988

*** [ÄMÄLDÄRLÄR...] (300)

1 Ämäldärlär täläşib òrin,
2 Bir- birining quritär şòrin.

3 Tentäk bermäy tentäkkä tòrin,
4 Quritädi tentäkning şòrin.

5 Şaxmatçilär izläşib zòrin,
6 Bir- birining quritär şòrin.

7 Älim tåpib äliming ğorin,
8 Käsbdäşining quritär şòrin.

9 Qassåblär- kù hämmädän bürün
10 Tänişining quritär şòrin...

11 Şåirlär-çi? Berib qalb qorin,
12 Şe'r yāzmāqning òrnigä, kòring-

13 Òlmäy tūrib täläşib ğorin,
14 Bir- birining quritär şòrin.

1988

ÄMÄLDÄRNİNG ÒLİMİGÄ (301)

1 Dåd, ming dåd,
2 Men yoqatdim äziz kişimni!
3 Òlmäy òlgūr,
4 Bitirmäsdeş ketdi işimni!

1988

TÖRÄ YİĞİT (302)

1 Törä yigit, äcäb räftāring bөлäk,
2 Sūvrāting bөлäkdir, āsrāring bөлäk.

3 Mening āşnālārim devānālārdän,

- 4 Pärvânälär sendä, döst- yâring bôläk.
- 5 Lûtfing bôläkçädir, xulqıng bôläkçä,
6 Beldän pästing bôläk, yuqâring bôläk.
- 7 Bizning ehtiyâcgä nä pärvâying bâr?
8 Dökâning bôläkdir, bâzâring bôläk.
- 9 Hâr kâs âxırâtgä xâki tûrâbdûr,
10 Ôşândä hâm sening mâzâring bôläk.
- 11 «Elgä dastyâr»liging ôzi lâtifä,
12 Xızmätingdä yûztä dastyâring bôläk.
- 13 Nä işçi, nä dehqân, nä ziyâlisân,
14 Mûstaqıl sinfsân, qatâring bôläk.
- 15 El başıgä yâqqan qâr sengä yâğmäs,
16 Üying bôläk, tâming, devâring bôläk.
- 17 Tildägi tiläging âşkârâlikdir,
18 Bâtindä, âyânki, şîâring bôläk.
- 19 Xalq öz sârdârlârin säylâr, lek sening
20 Ârzû qılğân qattâl sârdâring bôläk.
- 1 Erk yûrti bôlgây yûrt, ämmâ sen istâr
2 Tikân sim örâlgân diyâring bôläk.

1988

ÛNTER PRİŞİBEYEV (303)

- 1 Cänâb Prişibeyev, sòz yänä sizgä!
2 Yänä kôçâlârdä qor tókib yûring.
3 Xudâ quvvât bersin tâmâğingizgä,
4 «Târqal, ey xalâyıq!» deyä bùyûring!”
- 5 Qarâng, vâ äcâbâ, bû bemäzä xalq
6 Yänä erkinlikni istâb qâlibdi.
7 Cânigä tekkânmiş hâkimi mûtlaq,
8 Bûndâq xâm xayâlni qaydân âlibdi?
- 9 Kelib nuqtä qoying bû ârzûlärgä,
10 Xalâyıq zâtini mäydândân quving,
11 Haqıqat qayerdä- äyting ûlärgä,
12 Âdâlât nimädir, kôrsätib qoying.
- 13 Gârçi Rôssiyadân çıqqansız, cänâb,
14 Ündä sizgä cay yoq, ù yer yâmâmdir.

- 15 Xalqı betävaze, şakkâk, beâdâb,
16 Sizgä münâsib cây bizning mäkândir.
- 17 Ûnterlär cânigä ârâ bù ma'vâ,
18 Xalqı mùsiçâdek yùvvâş vâ ùvâl.
19 Ming bâr cäm bøl desâ cäm bølmäs, ämmâ
20 Bir bâr, cim bøl, desâ cim bølär dârhâl.
- 21 Cänâb Prişibeyev, mârhamât bizgä,
22 Qardingizgä yetib âsrâb sùyâylik.
23 Pâyândâzlär tøşâb âyâğingizgä,
24 Yüksäk märtäbälär berib qoyâylik.
- 25 Tâki qaytâ çòksin ùzâq sùkùnât,
26 Tâki el boğzidân çıqmâsin nâfäs.
27 Sâkin kòçälärdä siz gâhi faqat
28 «Târqâl, ey xalâyıq!» deb tûrsängiz bäs.

1989

KÖRSÄTKİÇ BÄRMÂQ (304)

- 1 Ûmring tâhlikädä, qorkıp yâşâding,
2 Yânmâding, tûtündek bürqsib yâşâding.
- 3 Bärmâqläring içrâ bäridân kòprâq
4 Sengä xızmat qıldı kòrsätkiç bärmâq.
- 5 Lâbgä bâsding, şiftgä işârâ qılding,
6 Kòpni tilsiz qılding, beçârâ qılding.
- 7 Bir zâmân kòrsätkiç bärmâqni qollâb
8 Âmân qâlding, dârgä döstingni yöllâb.
- 9 Endi âşkârlıkdân kuyib tûribsân,
10 Bärmâqni çäkkänggä qoyib tûribsân.
- 11 Sirsiz häyât sengä bağâyât mùşkûl,
12 Yürägingdä yâşâr itâätli qul.
- 13 Tiläysân, Beriyâ tirilib kelsä,
14 Nârâsmiy gürühlär qırilib ketsä.
- 15 Bù kùnlär tillärgä bòlsä-yù qarmâq,
16 Yänä kùçgä kòrsätkiç bärmâq.

1989

QISMÄT (305)

- 1 Şirin bòlsäng, yälâb âdâ qılùrlär,
2 Äççiq bòlsäng tälâb âdâ qılùrlär.

3 Yürəgingdə atəş bəlsə, beəmə
 4 Öz ötinggə qaləb ədə qılurlər.
 1989

***** [İNSÂN FE'Lİ...] (306)**

1 İnsân fe'li əcəbdən əcəb,
 2 Yoqdir üngə mezənsiz ələm.
 3 Yüldüzlərnə ölçər bətmənləb,
 4 Qariqləydi çeksizlikni həm.

5 Özi egə, özi qul məngü
 6 Özi təpgən aqıdələrgə,
 7 Ne dey, həttə məngülikni ü
 8 Bəlib çıqqan daqıqalərgə.

9 Daqıqadən səətlər yıgıb,
 10 Künlär tüzib əy cəm qılədi.
 11 Yıqləməydi ümr ötdi deb,
 12 Yil özdi deb bəyrəm qılədi.

13 Kəpəysə-də əcinlər hərçənd,
 14 Əqarsə-də yillərdən bəşi,
 15 Quvənədi — kəpəydi fərzənd,
 16 Sevinədi — ülgəydi yəşi.

17 Bə tüğəməs ərzü- həvəsə
 18 Bər ümidbəxş iməngə əsəs.
 19 İnsən ölməs.
 20 Əstə və əstə
 21 Fərzəndlərgə ötədi, xələs.
 1989

ÇİSTÂN (307)

1 Üi ədib kimdirki, daim
 2 Kəttə pincidə yürər,
 3 Mənsəbü ünvan, mükəfət,
 4 Mülk ilincidə yürər.
 5 Tüşsə həm atdən və lek
 6 Hərgiz egərdən tüşməgəy,
 7 Gər tramvay minsə həm
 8 Nəmer birinçidə yürər.

1989

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

BİZNESMEN SÖZİ (308)

1 Sizlər quruqlikdə turgən adəmlər,
 2 Biz dengizdə süzib yurgən adəmlər.
 3 Xətircəmsiz, sizgə həvəs etəmiş,

4 Biz bir lāhzä tinsäk çökib ketämiz.

1989

BÖRİ ÇAQIRGÄN MÄCLİS VÄ BEADÄB ÄT HAQIDÄ LÄTİFÄ (309)

1 Bòrining qarni tòydi,
2 Gòşt hām tegdi cânigä.
3 Eçki, quyân, ât, qoyni
4 Çaqırdı ù yānigä.

5 Dedi: hāzir toq pāytim,
6 Fāydālānib qālinglār.
7 Mengä dāşnāmlār äytib,
8 Tānqıd qilib ālinglār.

9 Qanı, başlä, quyānbāy,
10 Bir eşitāy sòzingni.
11 Bātirsān-kù, biyrānbāy,
12 Kòrsātib qoy òzingni.

13 Òrtägä çıqdi quyān,
14 Äväylāb òz cānini.
15 Òltirār bòri pālvān
16 Qaşlägānça qārnini.

17 Quyān dedi: «Ming rāhmāt,
18 Mendä heç şikāyāt yoq.
19 Sizdek āliy mārhamāt
20 Sāhibi ināyāt yoq.

21 Men qulingiz nā derdim,
22 Sizgä fidādir cānim...»
23 Bòri xursānd hāyqırdı:
24 - Bārākällä, Quyānim.

25 Bùnça şirinsān, âqıl,
26 Çidāş qıyın, ne deymān.
27 Hāzir toqmān, tāngdä kel,
28 Nāhārgä seni yeymān.

29 Quyān ketdi baş egib,
30 Mùğaygānça dilxastä.
31 Sòng qoygä nāvbāt tegib
32 Minbārgä çıqdi ästä.

33 Dedi: Heç vaqt heç bòri
34 Bizdān hāl sòrgān emäs.
35 Minbār berib, cāy tòrin
36 Mùnāsib kòrgān emäs.

- 37 Bù âbrò, bù hùrmätdän
 38 Men terimgä sıgmädim.
 39 Bùndäy zòr mähämätdän
 40 Tă'sirlänib yıǵlädim.
- 41 Bizlär mòmin, ma'qul el,
 42 Rähm et, òzgä ne deymän.
 43 Bòri dedi: indin kel,
 44 Seni tüşlikkä yeymän.
- 45 Qoy kòz yaş tòkdi bə'räb,
 46 İsyân qılmädi lekin.
 47 Ketärkän mä'yüs qaräb,
 48 «Rähmät» deb qoydi sekin.
- 49 Û ketgäç keldi nävbät
 50 Ûzünsäqäl eçkigä.
 51 Ûngä tegdi täklif xat
 52 Păyşänbä kùn keçkigä.
- 53 Nihâyät âxırgı gäp
 54 Nävbäti ätgä yetdi,
 55 Û bòrini mòlcälläb
 56 Caǵıgä çünän tepdi.
- 57 Âlâv säçrâb kòzidin
 58 Bòridä cân qālmädi.
 59 Ketgäniçä òzidän
 60 Qaytib tûrāālmädi.
- 61 Hämân ùnùtmäs ätning
 62 Bù işin vä der här vaqt:
 63 —Mendek demòkratning
 64 Pädärigä ming la'nät!
- 65 Bemä'ni mäclisä men
 66 İkki dūnyâ qaytmäymän.
 67 Ât — beädâb, ât òlsin,
 68 Ziyâfätgä äytmäymän.
- 69 Lekin ùngä tän berib,
 70 İçidä «qâyil» dedi.
 71 Quyân, eçki vä qoyni
 72 Äytgän vaqtidä yedi.

ÛÇKEKEN BÂZÂRIDÄ (310)

- 1 Bir kùni qış çilläsida,
 2 Qahrâtânning qâridä
 3 Säyr etib yùrdik ùçavlân
 4 Ûçkeken bâzâridä.
- 5 Ûçkekenni biz kòribmiz,
 6 Siz ù yân qoymäng qadam
 7 Äsilib òlmäy desängiz
 8 Nârx-nävâning dâridä.
- 9 Bittä kòyläk bittä ming sòm,
 10 Pâçä pòstin òntä ming,
 11 Ûçkekendä yârin eltsin
 12 Qasdi bârlär yâridä.
- 13 Ûçkekendä bâr xaridâr
 14 Benäcât, häyrânù lâl,
 15 Zòr tåkâbbûr ähli çâyqâv
 16 Fe'lidä, ätvâridä.
- 17 Gâr bâzâr şù bòlsä bâzâr —
 18 El ùçùn âzâr ekân.
 19 Ûçkekendän qaçdik ùççâv
 20 Aqlù xuşning bâridä.

1990

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün**ŞAHLÄR ÂRZÛSİ (311)**

- 1 Ämäl tegmäğänlär içidän bòzläb,
 2 Märtäbä zävqini tâtsäm, der ekân.
 3 Ämälğä mingänlär yùksäkni kòzläb,
 4 Qadamni kättärâq âtsäm, der ekân.
- 5 Sârdâr vâzirlikni här kùn tüş kòrib,
 6 Vâzir ilâc tâpsä şähni òldirib,
 7 Yârim kùn bòlsä häm taxtgä òltirib
 8 Şân-şâvkât gâncigä bâtsäm, der ekân.
- 9 Şäh nimä istäydi, ùngä nimä kâm?
 10 Ûlûs ğavğâsidän başi tölä ğam,
 11 Tinç kùlbä bòlsâyù yâvğân içsäm häm
 12 Birâr dâm xâtircäm yâtsäm, der ekân.

1990

ŞÛM BALÄ (312)

- 1 Şùndâq dedi, qulluq qilib,
 2 Ğâpnı qoyib câyigä

- 3 Yāngi zāmān Şùm bālāsi
 4 Yāngi zāmān Bāyigā:
- 5 «Qāşingizgā yānā keldim,
 6 Qulāq sālīng, Bāy ātā,
 7 Sıdqi dildān xızmat qılāy,
 8 İşgā āling, Bāy ātā.
- 9 Fāzilātim kòpdir, yānā
 10 Āybimni hām āytgānmān.
 11 Lekin endi yāngi zāmān,
 12 Men yālgāndān qaytgānmān.
- 13 Çunki endi yālgānni heç
 14 Āybginā deb bōlmāydi.
 15 Āldāgānni bālā ùrmās,
 16 Āldāngān hām òlmāydi.
- 17 Şārt emās Şùm bālā bōliş,
 18 Yālgān bükün āsāndir.
 19 Gazet tōlā, kitāb tōlā,
 20 Māclis tōlā yālgāndir.
- 21 Bittā yığın— Kātibiyāt,
 22 Bittā yığın— Rāyāsāt.
 23 Yālgān endi dāvlāt işi,
 24 Yālgān endi Siyāsāt.
- 25 İnnāykeyin demāy tūring,
 26 Qulāq sālīng, Bāy ātā.
 27 Sıdqi dildān xızmat etāy,
 28 İşgā āling, Bāy ātā.
- 29 Òn kişilik mehnāt qilib,
 30 Pārçā nāngā tōyāmān,
 31 Bir āybim bār, faqat ba'zān...
 32 Rāst gāpirib qoyāmān».
- 33 Bāy ātāning cāhli çıqdi,
 34 Dedi, kōnglim zārmidi?
 35 Yālgāninggā çidāb edim,
 36 Rāst gāping hām bārmidi?
- 37 Yoqāl, seni işgā ālsām
 38 Xānāvāyrān bōlāmān.
 39 Yālgāningdān āmān qāldim,
 40 Rāst gāpingdān òlāmān!

- 41 Ğazäb bilän hässäsini
 42 Qolgä äldi Bâÿ âtä.
 43 Yängi zämân Şüm Bäläsin
 44 Quvib sâldi Bâÿ âtä.

1991

BİZLÄR ÄRRÄ TÄRTMÄQDÄMİZ (313)

- 1 Bizlär ärrä tärtmäqdämiz,
 2 Ärrämizning tişi yoq.
 3 Negä ärräng tişi yoq, deb
 4 Söräydidgän kişi yoq.

- 5 Çünki bizlär anâyimäs,
 6 Pişib ketgän közimiz.
 7 Ärrä tüşgän öşä şaxdä
 8 Öltiribmiz özimiz.

ÄĞRIQLİ SÄVÄLLÄR (314)

- 1 Çâyxânädä äşxorlikni baxt deb bilgän
 2 ağayni,
 3 Şu bir künlik xalâvätüni näkd deb bilgän
 4 ağayni,
 5 Qumürsqadek tiriklikdän özgä ğami
 6 bölmägän,
 7 Dil âlämi, ısq âlämi, rüh âlämi
 8 bölmägän,
 9 İmänni häm, vicdänni häm qurbân qılğän
 10 hălqum deb,
 11 Seni xayâl qıldimmi men küygänimdä
 12 xalqım deb?
 13 El mülkini bir çekkädä tinç kemirib
 14 yâtğän zât,
 15 Beş tiyingä qadrini häm, xalqını häm
 16 sâtğän zât,
 17 Kökrägidä nä himmätü nä ğayrätdän äsär
 18 bär,
 19 Yürägidä nä âriyät, nä şavq bär, nä kädär
 20 bär,
 21 Ümridä heç qılğän emäs mülkdän özgä bir
 22 niyät,
 23 Seni deyä tilädimmi yüräklärgä hürriyät?
 24
 25 Ey, kôngildä məcärälär ârzü qilib yâtğän
 26 cän,
 27 Tängring — ämäl, märtäbädir,
 28 päyğambäring— şührät, şân.
 29 Bù dävlatğä öt qoyäsän, yoqâtäsän

30 xılqatdän,
 31 Gär hâkimlik tegär bôlsä sengä yängi
 32 dâvlâtdän.
 33 Quruq gâpdır sengä Vâtân, xalqu âzâd
 34 istıqbâl,
 35 Sening uçûn istâdimmi yûrtimgä men
 36 istıqlâl?
 37 Mûdâm kûrâş âzâbini fidâyılär
 38 kòrgänlär,
 39 İnqılâblär hâsilini mûttâhâmlär
 40 òrgänlär.
 41 Siz hâmbùğûn pânädäsiz, cänggä bizni
 42 qayräysiz,
 43 Biz bû cängdä şâhid bôlsäk, ävvälâ siz
 44 yäyräysiz.
 45 Ğâfil xalqım! Tinglärmänmi sening
 46 na'ra— üningni,
 47 Kòrärmänmi zülûklärdän âzâd bôlgän
 48 kùningni?

1991

BÜ ZÂMÂN ĞAZÄLİ (315)

1 Tilläşibdir bôri birlä tâzilär,
 2 Birläşibdir oğri birlä qâzilär.
 3 Ne deb äytär ül baâbrò äncûman?
 4 Qol kòtärsin üşbù hâlgä râzilär.
 5 Zòr bâhâdirmiz, cäsârät bizdädir,
 6 Pâşşâ qânın tòkkän ey mârd ğâzilär.
 7 Biz çûnân xızmatgä belni bağlädik,
 8 Bârmı himmät òlçağıç târâzilär?
 9 Bizgä nelär der xalâyıq bû zâmân?
 10 Nelär äytär kelgûsi hâmbù mâzilär?
 11 Men ğazâl yâzmâqçı erdim, ne qılây?
 12 Bû zâmân tarıxgä şûndâq yâzilär.

1991

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

TÜŞ (316)

1 Bir ây bôldi,
 2 Tâkrâr-tâkrâr
 3 Men bir xıl tûş kòrämän,
 4 Tûşlärimdä mûdrâb yürgän
 5 El içidä yürämän.

6 Ûlär bilän
 7 Men hăm mùdräb
 8 Ästä qadam sùdräymän.
 9 Bù— tüş, deymän,
 10 Ûygän, deymän,
 11 Ûygänälmäy mùdräymän.

12 Här tün şù hâl,
 13 Fäläk bergän
 14 Bù ne bälä qıynâqdir!
 15 Ey xudâyim,
 16 Ey xudâyim,
 17 Keçäng bünçä ùzâqdir?!

1991

SENİNG ŞÄ'NİNG (317)

1 Yâzib òrgänmägänmän
 2 Bâyrämğä qasidälär,
 3 Bäländpârvâz xıtâblär
 4 Tilimgä kelaqâlmäs.
 5 Yüräkni qıynäb turgän
 6 Sòzi bòlmäsä ägär
 7 Şâirni ùndäş bekâr,
 8 Qoligä qaläm âlmäs.

9 Lekin bükün kònglimdä
 10 Äytädigän gäpim bär,
 11 Zäfarù şâdiyânä
 12 Faqatginä bähânä.
 13 Mänä, sen ròparämdä,
 14 Cigärbändim— paxtakâr,
 15 Kòkräk kerib tùribsän
 16 Hälâl, tänti, mærdänä.

17 Xırmäning paxta bilän,
 18 Qalbing iftixâr bilän,
 19 Kòzläring baxtiyârlık
 20 Nuri bilän tòlibdùr.
 21 Bùni mærdlik deydilär
 22 Öz sòzdä qarâr bilän,
 23 «Özbek işi» degäni
 24 Mänä bündâq bòlibdùr.

25 Keksälärning sòzi bär,
 26 Qolni açib dùâgä,
 27 Yergä qarätmä, — derlär, —
 28 İkki dùyâ kòzimni.

- 29 İmānimdān āyirmā,
 30 Yetkāzgin mūddāāgā,
 31 Dòstù dūşmān āldidā
 32 Yāruğ qılgin yūzimni.
- 33 Yūzning yāruğ bōlgāni
 34 Āsli şūdir birādār,
 35 Ğarāzgòy içi kùyib,
 36 Dòstlār yāyrāb kùlibdūr.
 37 Òzbekning kimligini
 38 Bilib qoyisin bā'zilār,
 39 «Òzbek işi» degāni
 40 Mānā bündāq bōlibdir.
- 41 Ey, sen, farq etmāgùvçi
 42 Zārpeçākdān çāmānni,
 43 Kāsbdāşim, berilmāgin
 44 Tūrfā qızıq gāplārgā.
 45 Heş qilib kòrsātmāgin
 46 Fārhadgā Yāsùmānni,
 47 Nāğārā çālābermā
 48 Tāmāşātālāblārgā.
- 49 Sen òzbek mehnātin yāz,
 50 Bū zāminggā dehqānning
 51 Ùmidù armānlāri,
 52 Dārdlāri tòkilibdir.
 53 Bündā hār bittā çānāq
 54 Qançā āzābı cānning,
 55 «Òzbek işi» degāni
 56 Mānā bündāq bōlibdir.
- 57 Ùndā bürçning fārzi bār,
 58 Heç kimsādān qarzi yoq,
 59 Yeri kābi bir ùmr
 60 Saxāvātgā yārālgān,
 61 Dòstlikkā māngù sādıq,
 62 İmānining dārzi yoq,
 63 Mātānātgā tuğılğān,
 64 Cāsārātgā yārālgān.
- 65 Men yùrāk sòzin āytdim
 66 Zāfār tòyi bāhānā,
 67 Āmān bōl, ānā yùrtim,
 68 Ğurūrim, şārāf-şānim.
 69 Dāvānlārdān òtäber
 70 Ādil, şāhdām, mārđānā,

71 Äq bòlsin, äyding bòlsin
 72 Yòling, ùlkän kàrvänim.
 1988

SÄVAĞIÇ (318)

1 Sävağıç paxtagä
 2 Deydi:
 3 — Qaläysän?
 4 Qolimgä tüşding-kù,
 5 Şaşmây tür, seni...
 6 Sävağıç!
 7 Paxtani negä säväysän?
 8 Paxtadä ne gùnâh?
 9 Sävälä meni!

10 Paxtaning täni äq,
 11 Yümşâq bädäni.
 12 Nâzik- nihâl ekin,
 13 Şäfqating qanı?
 14 Axır mening yûrtim
 15 Paxta vätäni,
 16 Paxtadä ne gùnâh?
 17 Sävälä meni!

18 Keçä behi eding,
 19 Quriding, sòlding,
 20 Qırqılding, yònilding,
 21 Sävağıç bòlding.
 22 Sen búngä paxtâni
 23 Äybdâr deb bilding,
 24 Paxtadä ne gùnâh?
 25 Sävälä meni!

26 Bağ- râğlär kesilsä,
 27 Paxtadämi äyb?
 28 Yäylävlär büzilsä,
 29 Paxtadämi äyb?
 30 Gòäklär ezilsä,
 31 Paxtadämi äyb?
 32 Paxtadä ne gùnâh?
 33 Sävälä meni!

34 Kùni keçä edi...
 35 Sùlùv kelinçäk
 36 Sâyengdä qurgänçä
 37 Rängin belänçäk
 38 Bälä ällälärdi...
 39 Sòldi ù çeçäk...

40 Paxtadä ne gùnâh?
41 Sävälä meni!

42 Qoş xiviç, çiyilläb
43 Ğazäbkâr, xunxâr,
44 Beçârä paxtagä
45 Yetkürmä âzâr.
46 Sùving içgän bòlsä
47 Û sendän nâçâr,
48 Paxtadä ne gùnâh?
49 Sävälä meni!

50 Gärçi şe'rdä nâmi
51 Âltinü märcân,
52 Tùrùpdän beqadr,
53 Şâlgâmdän ârzân.
54 Dehqân şù ârzângä
55 Yıl bòyi särsân,
56 Paxtadä ne gùnâh?
57 Sävälä meni!

58 Meni ùr, paxtani
59 Kùylägän menmân.
60 Ertäyü keç üni
61 Öylägän menmân,
62 Âlämgä maqtänib
63 Söylägän menmân,
64 Paxtadä ne gùnâh?
65 Sävälä meni!

66 Ûni mädh etmäqning
67 Mâhiri òzim,
68 Mädhimgä işândim
69 Âxiri òzim,
70 Tùrğunlik dävri
71 Şâiri òzim,
72 Paxtadä ne gùnâh?
73 Sävälä meni!

73 Elim bürç degändä
74 Paxtani bilgän,
75 Zârür bòlgänidä
76 Kòrpädän şilgän,
77 Bittä çânâq uçùn
78 Âdâm âtilgän,
79 Paxtadä ne gùnâh?
80 Sävälä meni!

81 Căni sâbil bôlgân
 82 Însânlâr ûçûn,
 83 Yetimlâr kòksidâ
 84 Fığânlâr ûçûn,
 85 Äfsûs, nädâmâtlâr,
 86 Armânlâr ûçûn
 87 Paxtadâ ne gûnâh?
 88 Sävälâ meni!

89 Kòrâkdek âğizni
 90 Yùmärmiz hâr dâm,
 91 Açmäsâm çânâqdek
 92 Dilni endi hâm
 93 Men neçûk şâirmân,
 94 Men neçûk âdâm?
 95 Paxtadâ ne gûnâh?
 96 Sävälâ meni!

1988

XALQ NAİBLÄRİGÄ (319)

1 Sizni xalq tãnlâdi,
 2 Qılmâdi sùyûk,
 3 Bâlki yelkângizgâ yûk ârtidi bùyûk.
 4 Sâylâb âldi mârdlâr içrâ mârđini,
 5 Ädâ qılâsizmi mârđlik şartini?
 6 Ertägâ çıqqan çağ bälând minbârgâ,
 7 Äytâ âlâsizmi yûrtning dârdini?
 8 Äzâliy âdâtni qılâsizmi yâ,
 9 Yâlpî qol kôtârib kelâsizmi yâ?
 10 Nâiblik nişânin taqqaç kòkrâkkâ,
 11 Qulâq sâlib kòring bir bâr yûrâkkâ.
 12 Ûl yûrâk tûbidâ el ğamidin ğam,
 13 Dâğidin kòngildâ dâğingiz bârmi?
 14 Äğâr kerâk bòlsâ Prezidentgâ hâm,
 15 E'tirâz qılmâqqa çağingiz bârmi?
 16 Änin cäsârâtni kûtâr mûhaqqaq
 17 Sizgâ ümid bilân âvâz bergân xalq.
 18 Xop deb qaytâ bermäng, negâ, deb äyting,
 19 Biz hâm izzât nâfsgâ egâ deb äyting.
 20 Himmât bilân tûring, bâr deng ârzimiz,
 21 Tòlâb qoyâylik deng bòlsâ qarzimiz.
 22 Dòstlikning şartigâ riâyâ bòlsin,
 23 Heç ğubâr tûşmâsin dil kòzgûsigâ.
 24 Kämtâr ùlûşimiz, äyting, qoyilsin
 25 Câhân bâzârining tärâzûsigâ.
 26 Ne bû câhân ùzrâ sâlmâk kòpkâri
 27 Şârt esâ ketmâslik qâzıqdân nâri.

28 Äsli inqilâbdän ne edi maqsäd?
 29 Yoqsillikmi äbäd, xârlukmi äbäd?
 30 «Yoqsillär, birläşing» deb häyqirgän ân,
 31 Nähât, yoqsil bòlsin dedik bû cähân?
 32 Fe'limiz şunçälär târmi deb sòräng,
 33 Bû mülkning egäsi bârmi deb sòräng!
 34 Siz yâlgız özbekning dârdin äytmängiz,
 35 Äzägä bârgändek yığlâb qaytmängiz.
 36 Axır Estdndä häm òşâ âğrıqdir,
 37 Rûs qışlâğı dârdi bizdän ârtıqdir.

38 Yerdä qılâdigän işimiz kòp, deng,
 39 Hädeb âtäbermäng äsmängä tòp, deng.
 40 Tâbäkây fälâkkä sârâylär qurib,
 41 Sâma pâygäsida ât sùracâkmiz.
 42 Qultùm tâzâ sùvgâ zâr bòlä tûrib
 43 Zârimizni kòkkâ sâvüracâkmiz?
 44 Tâbäkây milliardlär eldän beizn
 45 Härbning arıǵığâ âqışı keräk?
 46 Bizni bâsib âlmäs kapitalizm,
 47 Bâsib âlsâ, axır, bâqışı keräk!
 48 Sizgâ gâp òrgâtmäk şâir işimäs,
 49 Här biringiz Ärbâb, här biringiz Şaxs!
 50 Dârdni äytgän bilän dil bòlmäs xaläs,
 51 Gâpni kòp gâpirdik, iş qâldi, xâlâs,
 52 Qarârlârdän bòldik, ilâclär keräk,
 53 Hasrâtlârdän tòydik, rivâclär keräk.
 54 Sizni el tânlädi,
 55 Qılmädi sùyûk,
 56 Bâlki yelkängizgâ yûk ârtidi bùyûk.
 57 Siz elning egilgän qaddin kòtäring,
 58 Nâib degän nâmning qadrin kòtäring.

1989

İL'ZA XÂNİM (320)

İ. L. Sirtautasga

1 Änä tilim!
 2 Mehring bû qadar
 3 Òrtägüvçi ekän cänimgä.
 4 Äsir bòlib lâlû müsaxxar
 5 Termülämän İl'za xänimgä.
 6 Termülämän İl'za xänimgä,
 7 Kòzlärimgä işânmây häyrân.
 8 Amrıqâlik xuşròy âlimä
 9 Sòzlär edi özbekçä rävân.
 10 «Siattlgâ xuş kelibsizlär,
 11 Älis yûrtdän yòl bâsib yırâq.
 12 Tânişinglär, bû yigit, qızlär

13 Òzbekçädän âlmâqda säbâq...»

14 Dastûrxândä pärvârdä, päşmäk,
 15 Xandân pistä, qıp-qızıl şirmây.
 16 Ätläs kiygän sülûv kelinçäk
 17 Âdâb bilân ûzâtâr kök çây.
 18 Men es-hûşim yığmäsdän häli
 19 Qulâğimgä dilbâr kûy yetdi.
 20 Nakamûri — yapòn gòzäli
 21 «Tânâvâr»gä çärx ürib ketdi.
 22 Änä yûrtim!
 23 Mehring bû qadar
 24 Äziz ekân dilû cänimgä.
 25 Termûlgänçä lâlû mûsaxxar,
 26 Sòz äytämän il'zä xänimgä:
 27 —Ming taşakkûr òzbek elidän,
 28 Yäşäng, dünyâ turgunçä turing.
 29 İltimâsim, şagirdlär bilân
 30 Diyârimgä täşrif bùyûring.
 31 Keling, sizni Änä yûrt uçûn
 32 Fidälär bir tingläb quvânsin.
 33 Bû quvânçdän lekin bir ümr
 34 Cüdälär hâmläsin, yânsin.
 35 Öz eläti mehidän dilin
 36 Yât tûtgänlär sizni eşitsin.
 37 Öz yûrtidä Öz änä tilin
 38 Ünütgänlär sizni eşitsin.
 39 Sizni körsin cähälät, ğaflät
 40 Uyqusidä yâtgän bändälär.
 41 Öz qadrin ünvân, mänfäät
 42 Bâzâridä sätgän bändälär.
 43 Ämâldâr zât hâmqışlâqlärgä
 44 Täşlägändek bäländdän nâzâr,
 45 Çıqqan çağı bäländ minbärgä
 46 Öz tilidän qılğänlär hâzâr,
 47 Ümri ötib Òzbekistândä
 48 Ässälâmni bilmägänlär hâmlä,
 49 İkki äğiz bizning zäbândä
 50 Ärzü inşâ qılmägänlär hâmlä,
 51 İlmäyü mähkämälärdä
 52 Lâyıq üngä cây bermäy hâlâl,
 53 Òzbek tilin eski şähärdä
 54 Bâzâr tili qılğänlär xayâl—
 55 İl'zä xänim,
 56 Sizni eşitib,
 57 Xatälärin bilsälär edi.
 58 Ändäk tilning qadrigä yetib,

- 59 Säl insâfgä kelsälär edi.
 60 Ey siz, dâna ùstâz âlimâm—
 61 Âlis yûrtdä mûnis yöldâşim,
 62 Sizgä egäy padşâlnıng häm
 63 Hüzüridä egmägän başım.

1989

İZTİRÂB (321)

- 1 Betâvfiq rähbärni sòkkänim uçùn
 2 Uç yil yâtär bòlsäm yâtgänim bòlsin,
 3 Üning yoq abrosin tòkkänim uçùn
 4 Tòlâv bersäm bârim sâtgänim bòlsin.
- 5 Xalqımgä qadringni bil desäm ägär,
 6 Kùrâş, xaqnı âşkâr qıl desäm ägär,
 7 Bù qutqu âtälsä dâvlâtgä zârär
 8 Qançä äzâb bòlsä târtgänim bòlsin.
- 9 Âmäldâr der esä, tüzüm — men òzim,
 10 Färmân färmännimdir, sòz mening sòzim,
 11 Men bündäy tüzümdän ògirib yüzim
 12 Tämâm cinâyâtgä bâtgänim bòlsin.
- 13 Tiflisdä xalq ùzrâ tank yübârgän zât
 14 Şâ'nin qılär bòlsä qânùn ehtiyât,
 15 Ôşâ zât kommunist bòlsä, men, häyhât,
 16 Fırqa dâftärrimni âtgänim bòlsin...

1989

KERÂK (322)

- 1 Bizning şifâkârlär insândägi ùl
 2 Rùhiy âlâm bilän bòlgünçä mäsşul,
 3 Öttiz yil bâr ekän, hâzirçä ma'qul—
 4 Käsälxânälärgä yetti qâpdän kùl,
 5 Öntädän kinnäçi xälä keräkdir.
 6 Âşxânälärdä tâ yeb bòlgünçä âş,
 7 Vaqtiñçä belgiläb çöntäk pùl — määş,
 8 Terib bermâq uçùn sümäläkkä tâş,
 9 Bähâr mävsümidä elliktädän yâş,
 10 Äyâq- qolı çaqqân bälä keräkdir.
 11 Gosplangä esä bâzâr ähvâlin
 12 Äytib tûrmâq uçùn tørt- beş yil âldin—
 13 Recä qılmäsin tâ ötgän asr mâlin—
 14 Âliy mäläkâli yetmişä falbin,
 15 Keläcäkni äytib tûrûvçi keräk.
 16 Şähâr transpörtigä vâ häyrätâmüz,
 17 Yâz âyläri tändir, qış âyläri mùz
 18 Kvartiralärgä tegmäsin deb kòz,

- 19 Şähär Sòvetigä bir ming yetti yüz
20 İsirıq tütätib tûrûvçı keräk.

1989

TRAMVÄYDÄ (323)

- 1 Tündä tramväydä sârxuş ospirin
2 Tinmäy häydâvçıgä yâlvârär edi.
3 Änä ù kòçägä yüz qadam kiring,
4 Üyim òşä yerdä, cân äkä, derdi.
- 5 Bù — tramvây, derdi häydâvçı xunâb,
6 Temir iz bâr, çetgä qandâq bürämân?
7 Yigit qulâğıgä kirmäsdi cävâb,
8 —Beş sòm âling, mäyli, òn sòm berämân...
- 9 Û sârxuş yigitgä oxşâydi kòngil,
10 Ärzüläri pârvâz etâr qaydädir.
11 Tâlpinmä, ey kòngil,
12 Sen gâpgä kòngil!
13 Axır mäkânimiz tramväydädir.

1989

DÄRDDÄŞLİK (324)

İvan Draçgä

- 1 Özgä til, özgä ùrf, özgä än'änä,
2 Özgä täbiätli xalqlär oğlimiz.
3 Yägânä qısmätning hùkmi-lä yänä
4 Neçänçi bâr yândâş tüşdi yòlimiz.
- 5 Älis Skop'yening tâş kòçäläri,
6 Şährâh Xreşçatik, Çarsù, Registân,
7 Tyùmenning, Nevaning âq keçäläri,
8 Tângâtär sùhbätlär... eslä, qadrdân.
- 9 Bir- birâvgä açdik dil sirimizni,
10 Bähslärgä heç zämân nuqtä qoymädik.
11 Yırâqdä sağındik bir- birimizni,
12 Diydâr kòrişgändä sirä tòymädik.
- 13 Bizni âşnâ etgän qalbdır şe'rpäräst,
14 Ellikdä kòngildän ketmägän yaşlık.
15 Älvângä yâzilgän şiârlär emäs,
16 Yüräkkä bitilgän büyük dârdäşlik.
- 17 Yetti yâşdä edik qırk üçünçi yil,
18 Birinçi sinfgä qoygândik qadam.
19 Änä diyâringni mähv etgän qâtil
20 Oqıdân Kiyevdä yıqıldı âtâm.

21 Ò päyt biz aç, yüpün, kòzimiz därdlik,
 22 Gòdäk armânimiz òyimiz bilân
 23 Bâşâq terib, paxta çâpıq qılârdik
 24 Ketmângä yetmâgân bòyimiz bilân.

25 Òşâ pâk bâlâlik ketdi qaylârgä?..
 26 Ey, sen, bitilmâgân òlmäs dâstânim—
 27 Mälläsâç, mâviy kòz bâlâkâylârgä
 28 Ânâ bòlgân mening Òzbekistânim.

29 Yillär òtdi, bizlär ùlgaygân kâbi
 30 ùlgaydi yânmâ-yân bizning qardâşlik.
 31 Tâşkent fâlâkâti, Çernobil' ğami
 32 Kònglimizgä sâldi yânâ dârddâşlik.

33 Âlämdä ne qudrât bârdır, âslidä
 34 Ellär birlikgidân kòrä kùçlirâq?!
 35 Ùngä bitsäm deymân ùluğ qasidä
 36 Bäländpârvâz gâpdän qorqamân birâq.

37 Qorqamân, âtâlär yâdi bâr qutluğ,
 38 Men ne tâbârrûk sòz qılârdim târtıq
 39 Millionlär qalbigä mûhrlângân rûh,
 40 Qân bilân bitilgân mehrdän ârtıq!

41 Âzizim, şâirsân, bûlär bârçâsi
 42 Mendân kòrä kòprâq òzinggä âyân.
 43 Şâir— òz xalqıning yûrâk pârçâsi,
 44 Yoq, ù yûrâk bòlib tuğılğân isyân.

45 Cân rıştâmiz zâmin tûbidä bâğlıq,
 46 Mâviy kòzlâringdä âşkârâ kòrdim:
 47 Òzbekistân— sening kòksingdä âğrıq,
 48 Ùkraina— mening cäfâkâş yûrtim.

49 Qançâ ârdâqläsâm òrmânlâringni
 50 Gûlşân bâğlârimni şûndây sùyersân.
 51 Ângläymân dildägi armânlâringni,
 52 Tûprâğım dârdigä sen hâm kùyersân.

53 Ânâ tiling ùçûn ğam çekib dildä
 54 Nâlâ qılsâng, kòkkâ ùçâr färyâdim.
 55 Yetmiş yetti pûştım sòzlâgân tildä
 56 Sòzlârmikin yânâ yetti ävlâdim?

57 Men Kiyevgä ùçsâm yòlimdä besäs

- 58 Ârâl kòzgùsidä cimirlär quyâş.
 59 Û Sevçenko kòrgän mävclî dengizimäs,
 60 Û zâr qobûzçining kòzidägi yâş.
- 61 Hâyât beşäfqatdir, vaqt, esä qattâl,
 62 Täbiätgä òtmäs zùlmù da'vâlär.
 63 Bizdän meräs qâlär nâhâtki behâl
 64 Nâşävänd dälälär, sùvsiz däryâlär?!
- 65 Yoq! Heç işânmaymân! İmân bâr! Halq bâr
 66 Metin iradälik vä âltin başlık.
 67 Qardâşlık sidqı bâr mângü ùstıvâr,
 68 Bâr äzälü âbäd bizning dârddâşlık.
- 69 Rûsmiz, mòldävänmiz— zämin bittädir,
 70 Hindûmiz, ispanmiz— bittädir hâyât.
 71 Kiprikdä tâmçidek qalqıb turgän yer
 72 Bükün senü mendän kùtmâqdä nâcât.
- 73 Näsibämiz şûdir, qısmât yoq bòläk,
 74 Çigäl, tâhlikâlik zämânämizdä—
 75 Bü dârdli, dünüñning kùyçisi bòlmäk
 76 Bâr ekän äzizim, peşânämizdä.
- 77 Kùyimizni kùyläb, sâzimiz çälib
 78 Ötärmiz, qalâcäk kùrräi äzim.
 79 Biz bir tûp kâştânü mäcnüntâl bòlib
 80 Bâqıy dârddâşlıkkä qılârmiz tä'zim.

1989

SÜLTÂN MÜRÂD (325)

Sültân mürâd dâvlâtmänd âdâm edi. Saxıy, ma'rifätli bây edi. Sovet hâkimiyätî üning mâl-mülkini müsâdärä, òzini eldän bädärğa qıldı. Bâr-yoğıdän, vätänidän mâsivâ bòlib üzâq ellärgä cönâb ketâr ekän, Sültân mürâd âläm içidä şündäy sözlärni äytdi.

- 1 Şäfqat etmäy baxtim qarâ qılğänlär
 2 Şäfqatgä zâr, baxti qarâlär bòlgäy.
 3 Meni vätänimdän cüdâ qılğänlär
 4 Vätändä vätändän cüdälär bòlgäy.
 5 Heç qaçân, heç yerdä heç kimsägä, bäs,
 6 Tälâb âlgän mâli bùyurgän emäs,
 7 Yer-süvimni âlgän nâbäkâr ül käs
 8 Yer üstidä yergä gädälär bòlgäy.
 9 Sâhiblik mülk - âbäd, sâhibsiz - väyrân.
 10 Egäsiz biyädän sâğılär äyrân.
 11 Yüz yıl «Xocäsizlik qaydän?» deb häyrân
 12 Xalâyıq tûtğäni yaqâlär bòlgäy.
 13 Bündä gäplär kòpü işlär bòlgäy âz,

14 El ma'rüzä yegäy vä kiygäy qäğäz,
 15 Yürtning egäläri müdâm vä'dabâz,
 16 İşläridä yüz ming xatâlär bôlgäy.
 17 Yeridä zähr ünär bôlgäy bû òlkä,
 18 Cäfälgä kônär bôlgäy bû òlkä,
 19 Kämâli behünär bôlgäy bû òlkä,
 20 Dökânidä ötmäs mätälär bôlgäy.
 21 Benämâz, bexudâ, bedin bändälär
 22 Üstidän şäytânlär qılğäy xandälär,
 23 İmân, e'tiqâdi pârâkândälär
 24 Başidä kiçkinä xudälär bôlgäy.
 25 Hükümât! Qätiling özingdän çıqar,
 26 Ädil çınârläring qopârär, yıqar,
 27 Läk-läk sürgün qılär, zindängä tıqar,
 28 Başingdä tügänmäs cäzälär bôlgäy.
 29 Yürtbaşılär âqıl esä, häynähây
 30 El hâli bünçälär bôlmäs edi vây,
 31 İnsân bây bôlmäsä xalq bôlärmî bây?
 32 Sävâlim ävlâdgä nidälär bôlgäy.
 Sultânмурâd şû sözlärni äytib, âtgä qamçı bâsib, Älätägdän âşib
 Qaşqargä rävanâ bôldi...

1989

RÄİS VÄ ŞAİR (326)

1 Pilläkâr räisning da'vati ilä
 2 ŞaİR mehmân bôlgäç qışlaqqa kelib
 3 Mâdh yâzdi yüksäk şe'r sän'âti ilä
 4 Pilläni tillägä qâfiyâ qilib.

 5 Yııl hâm ötgäni yoq, mehmândöst räis
 6 Çârvâdâr kôlxozgä ötgänin bilib
 7 Ü qasidä yâzdi qalbi tölä his
 8 Tüyäni biyägä qâfiyâ qilib.

 9 Räis işdän ketdi, ü endi sâbıq,
 10 ŞaİR xabär âlmäs nâzärgä ilib.
 11 Endi ü şe'r yâzär üslûbgä sâdıq
 12 Räisni dâyûsgä qâfiyâ qilib.

1989

ÛZÄQQA BÄRMÄDİK ÄNDİŞÄ BİLÄN... (327)

1 Ûzâqqa bärmädik ändişä bilän,
 2 Til tâpäälmädik hämişä bilän.

 3 Ädämzâdgä döst hâm yâv bôlärkän til,
 4 Kôprik bôlärkän hâm ğâv bôlärkän til.

 5 Älisgä yetmäsdän öçdi ünimiz,

- 6 Çünki begânägä qâldi kùnimiz.
 7 Gùl bøl, tikänäk bøl - çämäningdä bøl,
 8 Bùlbùl bøl, qarğa bøl, vätäningdä bøl.
 1989

QOĞIRÇAQLÄR (328)

- 1 Qoğırçaq emäsmiz, derdilär ävväl,
 2 Åşkärälik dävri bølüb tåbåra-
 3 Endi ùlär öyin kòrsätgän mähäl
 4 İpläri kòrinib tūrär åşkärä.
 1989

DÄVLÄT İŞİ (329)

«Mämläkätimizdä nikâhgä äsäsän
 inqılâbdän keyinginä dävläät işi deb qarâldi».
Nikâh vâ âilä” kitâbidän

- 1 İkki cân qavùşsä yùldùzlär ågâh.
 2 Bù qısmät ämrider, çarx gärdişidir.
 3 Yergä tüşgän çağı äsmäniy nikâh
 4 Çäkänä iş emäs, dävläät işidir.
- 5 Mänä, baxt quşini başgä qoydirib,
 6 Yigit sāmälärdä qılmâqdä pārvāz.
 7 Quvān, sevgāningni ZAGSgä kōndirib,
 8 Sen dävläät işini bācārding, şāvāvāz!
- 9 Çāl-kāmpir yetmiş yil tātib yānmā-yān
 10 Tūrmüş lāzzātiyū ğam-tāşvişini,
 11 Qarang, bilmābdilär ilk qāvùşgän ān
 12 Ädā etgānlärin dävläät işini.
- 13 Dävläät işi qandāq ùluğ, mùkārām,
 14 Ävām fārāsāti yetgän emāsdır.
 15 Mirzā Ùluğbekni tuqqan ānā hām
 16 Dävläät işin ädā etgän emāsdır.
- 17 Yerdä insān nāslin qılğändä pāydā,
 18 Māngūlik bādārğa bølüb cānnātdän,
 19 Äcāb, Ädām Ätā vâ Māmā Hāvā
 20 Huccāt ālmābdilär heç bir dävlätdän.
- 21 Naqadar ğor ekān sādā vâ qālāq
 22 Faqat insāf, imān yōlin tūtgānlär,
 23 Bizning ma’rifātdän bølmişlär yırāq
 24 Qoydi-çıqdi nimā bilmāy ötgānlär.
- 25 Sāvād yoqligidän tüşünmāy, e vāh,

- 26 Nābirālār kòrgān mānglāyi qārā
 27 Tūrmüş- taqdir işi, tåbārrük nikāh
 28 Kòngil işi, deyā bildi beçārā.
- 29 Mānā, işq kòkidā qılğān pārvāzing
 30 Mùhrlik qāğāzdā endi mústahkām.
 31 Āgār bòlmāsā şù pārchā qāğāzing
 32 Seniki emāsdır öz fārzānding hām.
- 33 Gār òşā qāğāzdā bittā hārf xatā-
 34 Oğıl merāsxormās ātā- ānāgā.
 35 Qırq yıl birgā turgān er-xātin hāttā
 36 Òşāmiz kirāālmās mehmānxānāgā.
- 37 Nikāh dāvlāt işi, bahtlār yārqırāq,
 38 Maqtānib ālāmgā dāstān etgānmiz.
 39 Tirik yetimlāning sānidā birāq
 40 Amerikadān kòp òtib ketgānmiz.
- 41 Nāhāt buni etgān inqilāb icād!
 42 Mānā bñ gòdākning çıqmāsdān tişi
 43 Mūnisā ānāning mehridān āzād,
 44 Ûning tārbiyāsi- dāvlātning işi.
- 45 Nā işçidā dastgāh, nā dehqāndā yer,
 46 Nā ālimdā bārdır ilm tāşvişi.
 47 Ekmāqdir, òrmāqdir, sātmaq, ālmāqdir-
 48 Dāvlātning işidir, dāvlātning işi.
- 49 Biz ālāmgā hāyrān, bizgā-çi ālām,
 50 Bir ācib tūrfā ùy tiklābmiz bükün.
 51 Bñ ùydā hāmmāmiz kiçkinā ādām,
 52 Dāvlāt cāvābgārdır hāmmāmiz ùçün.
- 53 Sen bāyib qālmāssān tòkkān bilān ter,
 54 Òlmāssān yāstānib yātsāng mābādā.
 55 Dāvlāt bāmisāli ùlkān Gùlliver
 56 Mitti lilliputlār vātāni ārā.
- 57 Mittilārgā xāsdır vıqār vā sāvlat,
 58 Xayāldā Yer yūzi xocālārimiz.
 59 Ātāmiz- Dāvlātdır, Ānāmiz- Dāvlāt,
 60 Bizlār inkubator còcālārimiz.
- 61 Lekin kim qayğurār açmizmi yā toq?
 62 Āzizim, befāydā da'vādān keçgil,
 63 Dāvlāt degān sòzning bāş-āyāğı yoq,

64 Dävlät- bû hämmämiz, dävlät- bû heç kim.

65 Kònglim ârzù qılâr tãnhâ âsâyiş,
 66 Mening häm birginä xâhişim bòlsin.
 67 Aqalli yârimni bağrimgä bâsiş
 68 Dävlät işi emäs, òz işim bòlsin.

1989

DENGİZ TÄŞLÄB KETGÄN KEMÄLÄR (330)

1 Kùni keçä edi,
 2 Tòlqınlârin
 3 Qırğâqqa ùrib,
 4 Mäst tûyâdek xayqırib,
 5 Kûyiklâr sâçib
 6 Kòkkä sâpçir edi
 7 Bû yerdä Ârâl.
 8 Òzim kòrgän edim,
 9 Kezib yürgän edim,
 10 Âsâv bû qudrâtdän
 11 Häyrân turgän edim.
 12 Mänä endi
 13 Qudrät òrnidä
 14 Xâkim sùkùnâtgä,
 15 Âq qum bòlib kòringän
 16 Âppâq uqubâtgä
 17 Termùlâmân lâl.
 18 Nimä qilib qoydik,
 19 Seni, ânä dengiz,
 20 Nimälâr bòlmâqdä, òzi,
 21 Nimälâr?
 22 Sevgi täşläb ketgän yüräkdek,
 23 Bâlâlikdä bizlâr işängän,
 24 Keyin yâlgân çıqqan ertäkdek
 25 Ânä kâftidän âyrù,
 26 Bâlâ täftidän âyrù
 27 Òksik vâ ğarib belänçäkdek
 28 Qum üstidä yânbâşlâb yâtâr
 29 Dengiz täşläb ketgän kemälâr.
 30 Bir ùygä òt ketsä
 31 Äybdâr izlänâr,
 32 Bir kòzgù dârz ketsä
 33 Äybdâr izlänâr.
 34 Bir cângä zârb yetsä
 35 Äybdâr izlänâr.
 36 Kûysä bündâq xânù mânimiz,
 37 Çil- çil bòlsä qutluğ câmimiz
 38 Bû gûnâhning sòrâğı bârmi?
 39 Bârmi câllâd hùkmigä qânùn?

40 Sòrib bòlsäk däryälär qânin,
 41 Säbil etsäk zäminning cânin,
 42 Äq bälâning äqqâq bôrâni
 43 Qarâ qılsä yûrtning âsmânin,
 44 Kûlfâtlärning ädâğı bârmi?
 45 Gûnâhimiz sôrâğı bârmi?
 46 Biz âlmäsäk tâbiät yânin,
 47 Bizdä mûndâq bôlmäsä qânûn,
 48 Û yârâtğân beşâfqat qânûn
 49 Mâhkûm qılğay bizni âqıbât.
 50 Äsrämäsäk Ârâlning cânin,
 51 Çil- çil qılsäk hävâ qalqânin,
 52 Äq qum emäs, qârlär bôrânin
 53 Xadyä etsä bizning âdâlât-
 54 Sir-kû yänä tòlib âqadir,
 55 Ämû- Ämû bòlib âqadir
 56 Ârâl yänä dâvûl qâqadir,
 57 Ämmâ insân! Ne qılär insân?
 58 Paxta ûnmäs bû tûprâqdä tek,
 59 Öz-òzigä saqlâb òkinç, kek,
 60 Dengiz tâşlâb ketğân kemâdek
 61 Cim-cit çöldä qâlâdir häyrân.

1989

YÜRÄĞİNGDÄ MÄKÂN TÛTGÂN QUL (331)

1 Bilmäm, qandâq, ne sâbâb, qaçân
 2 Hâyâttingä âşnâ bôlgân ùl-
 3 Bâşi egik, besöz, beisyân
 4 Yürägingdä mäkân tûtğân qul.

 5 Kingä da'vâ qılûrsân, bilmäm,
 6 Qaysi mäsläk, qay tûzûm mäs'ûl?
 7 Ketmäs bòlib cây âlmiş mähkâm
 8 Yürägingdä mäkân tûtğân qul?

 9 İskâncädân yetim zûrriyâd,
 10 Qatağândân bevâ qâlgân tûl,
 11 Kòhnä zâmin qa'ridân färyâd
 12 Yürägingdä mäkân tûtğân qul.

 13 Bûrgût eding, pârvâzi bäländ,
 14 Sengä hâm yâr zûlfiqâr, düldül.
 15 Neçûk ùvâl mûsiçâ mânänd
 16 Yürägingdä mäkân tûtğân qul.

 17 Ûmr qâşû kiprik ârâsi,
 18 Gädâlikdân âdâlik ma'qul.
 19 Qullär içrä eng beçârâsi

20 Yürägingdä mäkân tütgän qul.

21 Kel, uyqulik kòzingni aç sen,
22 Öz halingdän qah-qah ùrib kùl.
23 Şundäy kùlki, içingdän qaçsin
24 Yürägingdä mäkân tütgän qul.

1991

TUŞÜNGÄN ÂDÂM (332)

1 Kimgä hasrät qılsam bağrimni òyib,
2 Kimdän yürägingä tiläsäm mälhäm,
3 Âhistä yelkämğä qolini qoyib,
4 Yüpätär: sen özing tüşüngän âdäm.

5 Gâhidä âlämim sıgmäy kònglimğä,
6 Şe'r bòlib tòkilär və lekin ey vâh,
7 Qaygä bârsäm şe'rim qaytär qolimgä,
8 Tüşüngän âdämsän, dünyädän âğâh...

9 Häyhât, deymän, ädling şumi, ey xudâ,
10 Şundâq çizilgänmi tärxingdä âläm?
11 Nâğâh fäläkdän hăm qaytär âks sädâ,
12 Axır sen tüşüngän âdämsän, bäläm.

1991

QIT'A (333)

1 İstäsäng tüzä kòngilgä qonmäsin zärrä ğubar,
2 Pâk sòzù pâk iş və pâk dil,
3 pâk häyâl bòlmâq keräk.

4 Cismù cänimgä desäng, begänä bòlsin xastälik,
5 İşq zävqu dârdi birlän xastähâl bòlmâq keräk.

6 Qalbgä istärsän şifâ gâr, bøl yâmân sòzdän yırâq,
7 Karvalol içmâq keräkmäs, kâr və lâl bòlmâq keräk.

1991

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

BİZGÄ SÒZ TEGDİ KEÇÄ (334)

Väle bärçä râst hăm degùlik emäs.

Âlişer Nāvāiy

1 Kättälärdän ârti minbär,
2 Bizgä sòz tegdi keçä,
3 Sòz tegib şâd bòldik, ämmâ
4 Sòzgä kòz tegdi keçä.

5 Râst bilib nâbâp sòz äytdik,
6 Tâ'nâ, dâşmânlar yağıb,

- 7 Bizgä kältäkdän ibârät
8 Rizqu röz tegdi keçä.
- 9 Mäclis ähli özgälärgä
10 Yâpdi maqtâv baxmälin,
11 Bizgä sârpâyi sâzâ-
12 Qarğışlı böz tegdi keçä.
- 13 Yaxşidir hâr kimsä gâr
14 Hâr yerdä qılsä öz işin,
15 Misli devârzân işigä
16 Kävşdöz tegdi keçä.
- 17 Tâvbä qıldik, mäclisingiz
18 Bizziz ötsin endi, bäs,
19 Yänglişib bârdik-dä, yängliş
20 Bizgä söz tegdi keçä.

1991

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün**TACİK BİRÄDÄRİMĞÄ (335)**

- 1 Biz ikki yândaş elgä,
2 Qarindâş, qândâş elgä,
3 Cändâş, imândâş elgä
4 Fârzänd bölämiz, döstim.
- 5 Şacărădä tāmirmiz,
6 Tiyânşānmiz, Pāmirmiz.
7 Neçün özdän tñnürmiz.
8 Bäländ bölämiz, döstim.
- 9 Berūniy, İbn Sināgä,
10 Cāmiydek pāk siymāgä,
11 Nāvāiydek dāhāgä
12 Dilbānd bölāmiz, döstim.
- 13 Şirū şākār āzāldān
14 Tātli bizgä āsāldān,
15 Bir bāyt kābi ġazāldān
16 Pāyvānd bölāmiz, döstim.
- 17 Qānlār ālūd yerimiz,
18 Yāv kōksidä tiyrimiz.
19 Birimiz oq, birimiz-
20 Kāmānd bölāmiz, döstim.
- 21 Örtāmizgä kōp nifāq
22 Sālmāq bōldilār, birāq

23 Äsli biz et vā tirnāq-
24 Mānānd bōlāmiz, dōstim.

25 Bir zāmindā dān ekib,
26 Bir vātāndā cān çekib,
27 Dōst ġamigā qad egib
28 Dārdmānd bōlāmiz, dōstim.

29 Biz xuş niyāt me'mārlār,
30 Qulāb eski devārlār
31 Yāyrāsā dōstū yārlār
32 Xursānd bōlāmiz, dōstim.

1977-1991

***** [QIZIM, BAXTLI KUNDÄ...] (336)**

1 Qızim, baxtli kùndä dūnyāğā kelib,
2 Ûrım āsmānini bezāğān māhim.
3 Quvānçım, ertā-keç niyātlār qilib,
4 Dedim, tōylāringni kōrāy ilāhim.

5 Tetāpāya yūrgān çağlāringdā hām
6 Mehr tōlā kōzim tikib bōyinggā,
7 Dedim, yūragımdā qālmās edi ġam
8 Qızālāğım, yetsām baxtli tōyinggā.

9 Şūkrım, niyātim bōldiyū yōldāş,
10 Iqbāl şūndāq kūnni nāsibim etdi.
11 Tōyinggā yetdimū, vāh, şāşqatār yāş
12 Kōzimdān dūvillāb tōkilib ketdi.

13 Qız òstirgān ātā tālei şūdir,
14 Mehri riştāsini bağlāb cāninggā-
15 Ārdaqlāb, erkālāb ùlğaytgāç āxır
16 Mehmān bōlib qālār xānādāninggā.

17 Kōnārmān, ne ilāc, ùmringgā āq yōl,
18 Kōzlārim sevinçning yāşigā tōlsin.
19 Dūāğā qol āçdim, erkām, baxtli bōl,
20 Yāngi xānādāning mubārāk bōlsin.

1990

HÄCV DÄFTÄRİ

*Äyā dōstlār, ādāşgān
Bir mōmindān külmāylik.
Mātmūsādek özimiz
Tāndir kilgān bōlmāylik...*

ŞÄHÄRMİ BÜ, QIŞLAQMI BÜ?.. (337)

(Vāqeyi şe'r)

- 1 Kòp äcibdür dùnyâ işi,
 2 Nâ sòngi bâr, nâ başi bâr.
 3 Òn säkkiz ming âläm bòlsä,
 4 Bärining öz quyâşı bâr.
 5 Hâr bir färzänd - bir âtädn,
 6 Bir dâraxtdän - hâr bir mevâ.
 7 Lek âlämdä bir kòçä bâr
 8 Kârvâni yoq yâlgız tevâ.
 9 Yâ ù yâqmäs, yâ bù yâqmäs,
 10 Yâ şähärmäs, yâ qışlâqmäs.
- 11 Yânbâşidä dârilfùnün.
 12 Mùz mäydâni - ùlkân sârây.
 13 Şährimizning naq òzidä
 14 Bir ârâl bâr- egäsiz cây.
 15 Şähärdä hâmb, qışlâqdä hâmb
 16 Heç bir sânu sänâqdä yoq.
 17 Huccätlärni titkiläymiz,
 18 Häyrân bòlmäng, heç yâqdä yoq.
 19 Äcâb mäkân, heç kim bâqmäs,
 20 Yâ şähärmäs, yâ qışlâqmäs.
- 21 Qayerdämiz - bilâlmäsdän
 22 Hâr äğizgä bâqar bòldik.
 23 Birâv äytär- qışlâqdämiz,
 24 Birâv äytär- şähär bòldik.
 25 Yänä birâv bù gâp xatâ,
 26 Haqiqatdä bündâq deydi:
 27 Cûft sân üylär şähär bòlür,
 28 Tâq sân üylär qışlâq deydi.
 29 Men cûftmidim yâ tâqmidim,
 30 Şähärmidim, qışlâqmidim.
- 31 Änâv qoşnim şähärlikdir,
 32 Ropärämdä tûrädi ù.
 33 Mengä bä'zân häzil qilib
 34 «Qışlâqı» deb yürädi ù.
 35 Nâ ù yâqdä, nâ bù yâqdä,
 36 Heç kim bizgä pârva qılmäs.
 37 Şähär bizdän yüz ògirgân,
 38 Kolxoz esä ä'zâ qılmäs.
 39 Mağızmidik, pòstlâqmidik,
 40 Şähärmidik, qışlâqmidik!
- 41 Kòçä çeti kättä mäydân,
 42 Neçä yilki, qol ùrilmäs.
 43 Qışlâq bòlib, ekilmäs dân,

- 44 Şähär bòlib, ùy qurilmäs.
 45 Häm mä başlıq yelkä qısär,
 46 Negä demäng, negäsi yoq.
 47 Keng âlämning egäsi bär,
 48 Bù mäydänning egäsi yoq.
 49 Şähärmü bür, qışlâqmü bür,
 50 Yâ daxlsiz qırğâqmü bür!
- 51 Bù ätrâfdä bağça bärmi?
 52 Bağça qanı- Hirâtdädir!
 53 Şähär bilän qışlâq ärä
 54 Bù iş da'vâ, isbâtdädir.
 55 Sendä pül kòp desä şähär,
 56 Qışlâq äytär, sendä kùç kòp.
 57 Òrtä yöldä bälâ-çaqa,
 58 Ertäyü keç xaylälâ-xop.
 59 Yermi bälçiq, yermi tûprâq,
 60 Yermi şähär, yermi qışlâq.
- 62 Bilmädik, bür işkäl işni
 63 Qaçân qılğân qaysi xocâ:
 64 Bir general nâmi bilän
 65 Bârdür bündä ikki kòçâ.
 66 Òn beş hävli birinçi ùy,
 67 Òn säkkiztä üçinçi sän.
 68 Mänzilini tãpâlmäsdän
 69 Şähär böyläb xatlär särsän.
 70 Äsli şündäy çätâqmü bür,
 71 Şähärmü bür, qışlâqmü bür?
- 72 Poçtamiz bär, qoşni, lekin
 73 Qışlâqsän deb qarämäydi.
 74 Qışlâq äytär, ùzâq yòlgä
 75 Velosiped yäramäydi.
 76 Gazet kelmäs biz tãmängä,
 77 Kimsäsi yoq äräldämiz.
 78 Dâdimizni tinglär äsmân,
 79 Robinzondek ähvâldämiz.
 80 Eldän şünçä yırâqmü biz?
 81 Şähärmü biz, qışlâqmü biz?
- 82 Ûraldän häm òtib ketdi
 83 Buxârâdän çıqqan âlâv.
 84 Çâr ätrâfdän bøy tärätär
 85 Zängâr òtdä pişgän pälâv.
 86 Òn qadamdän òtgän quvür
 87 Bizning ùygä kelâlmäydi.
 88 Çünkim bür cây qışlâq emäs,

89 Lekin şähär bølälmäydi.
 90 Yâ asfâl'tmäs, yâ taşlâqmäs,
 91 Yâ şähärmäs, yâ qışlâqmäs.

92 Qışlâq desä, nä bağ-râğu
 93 Ekin-tikin mäl-häli bär.
 94 Xalqıning nä pädä bāqıb,
 95 Yer çāpgü dek ähvāli bär.
 96 Mänāv qoşnim-fän dōktōri,
 97 Çārvādārgä öşşämäydi.
 98 Bū qoşnimning vaqtı bōlmäs,
 99 Rāhbärlikdän bōşämäydi.
 100 Şähärmi bñ, qışlâqmi bñ
 101 Ārāsāt bir tūprākmi bñ?..

102 Bilälmäymiz, qay mämäläkāt,
 103 Qay ölkäning mülkidürmiz.
 104 Qışlâq bārsäk- mäsxarämiz,
 105 Şähär kelsäk- külkidirmiz.
 106 Dōstlär, bizgä kōmäk bering,
 107 Bizning kōçä qay yändädır!
 108 Yâki fäläk äzmi bilän
 109 Mänzilimiz āsmāndädır!
 110 Biz sūtmidik, pişlâqmidik,
 111 Şähärmidik, qışlâqmidik!

1976

NÄYNING QISMÄTİ (338)

1 Nây dastävval nävā bōlib
 2 Kirdi dilü öylärgä.
 3 Hämme üngä şäydä bōlib,
 4 Ālib ketdi tōylärgä.

5 Tōylärdä ü qıldı nälä,
 6 El ündän zävq simirdi.
 7 Vaqt ötib nây-
 8 Kämtär bälä
 9 Özni qoydi, semirdi.

10 Bärä-bärä ävvälgidek
 11 Yānişlari qālmādi.
 12 Muxislärning här gälgidek
 13 Ālqışlari qālmādi.

14 Lekin taqdir üni āşnā –
 15 Qılğan edi kùylärgä.
 16 Sür nây nāmin āldi,
 17 Āmma

- 18 Bäräberdi tölärgä.
 19 Tuğılsä qay üydä gòdäk,
 20 Xabär tåpib beşikdän,
 21 Äytmäsä häm äytilgändäk,
 22 Keläverdi eşikdän.
 23 Xätin-xaläc çüvväs qilib,
 24 Bälälär şad zerikmäy,
 25 Gäh ğıyqıllab,
 26 Gäh boğılib,
 27 Kùyläyberdi sábiq näy.
 28 Äxırı ù qarib qáldı,
 29 Boğıldiyù támarağı,
 30 Häm áváz,
 31 Häm kòzdän qáldı,
 32 Bitdi tāmām qulāğı.
 33 Lek, bāribir,
 34 Yāşlıkdāgi
 35 İste'dādi uçùn häm,
 36 Häläl xızmat,
 37 Pāk yürägi,
 38 Pāk icādi uçùn häm-
 39 Saqlār ùni el nāzārdä
 40 Hürmät qilib qoyadi,
 41 Kār näy kättä säylärdä
 42 Ğat-ğat qilib qoyādi.

1977

SEN MENGÄ TEGMÄ (339)

- 1 Bir tüş kòribmān,
 2 Kòp tääccüb tüş.
 3 Ta'biri, bilmām,
 4 Xuş yāki nāxuş.
 5 Tòs-tòpālān, dāşt,
 6 Çār ätrāf açıq.
 7 Bārlıq äräläş,
 8 Ālām qārişiq.
 9 Bebāş, beegä
 10 Tùrfä xocālik.
 11 Hār kim òzigä
 12 İzlār òlcālik.
 13 Gäh kelār kùlgi,
 14 Gäh kòngil zādä,
 15 Kòngli çağ tülki
 16 Tāvuqxānädä.

17 Mùşùklär bündä
 18 Uxläb semirär.
 19 Siçqânlär tündä
 20 Buğdây kemirär.
 21 Qoy sòyib, yâzib
 22 Tòkin dastûrxân,
 23 Qaşqırni tâzi
 24 Qılmâqdä mehmân.
 25 Qıçqırämân: häy,
 26 Bârmisân, çòpân!
 27 Û çıqar şaşmây,
 28 Yâpinib çâpân...
 29 Der: âdât şündäy,
 30 Sirä ğam çekmä.
 31 Men sengä tegmây,
 32 Sen mengä tegmä...
 33 Bù qandây âdât,
 34 Bù qandây sävdâ!
 35 Bù axır, âfât.
 36 Bù axır, bälâ!
 37 Û sòz demây, cim
 38 Qol çòzdi: Qarâ!
 39 Häyhât, qarâdim,
 40 Bù ne mânzärâ!
 41 Devpeçäk uçûn
 42 Bäländ sòrilär,
 43 Äsâl qutidä
 44 Qâvâq ârilär...
 45 Kiyinib ûkpär,
 46 Çöp ûşlâb qolgä,
 47 Qoşıq örgätär
 48 Qarğa bûlbûlgä.
 49 Men qıçqırämân:
 50 Bârmisân, bağbân!
 51 Bù qandây çämân,
 52 Bù qandây böstân?
 53 Û der(kämândäy
 54 Qâmâti egmä):
 55 Men sengä tegmây,
 56 Sen mengä tegmä...

 57 Bağbân şündäy der,
 58 Cònar qâşimdän.
 59 Mùzdek qârâ ter
 60 Quyâr başimdän.
 62 Şù pâyıt qaydâdir
 63 Yangrär qonğıraq.

64 Dilim äytädir:
 65 Ûygâqsân, ùygâq.
 66 Baş kôtärdim, vâh,
 67 Xayriyät, tüşim.
 68 Qol- âyâğım sağ,
 69 Câyidä hüşim.
 70 Lekin bû yâqdä
 71 Çirilläb hämân,
 72 Änä tâvuqdäy
 73 Qaqşär telefon.
 74 Bilämân, bûgün
 75 Keçqurùn mäclis.
 76 Meni şû ùçün
 77 Çaqırär räis.
 78 Bârsäm, gäpirsäm,
 79 Sözlärim nârdân.
 80 Men haqdä ù häm
 81 Gäp äytär yâmân.
 82 Bâr mendä äyblär,
 83 Bilämân òzim.
 84 Eng sâzi- men kâr,
 85 Kòrmäydi kòzim.
 86 Dedim: här qaläy
 87 Ters tònni kiymä.
 88 “Men sengä tegmäy,
 89 Sen mengä tegmä.”

90 Netäy, òzimgä
 91 Bälâni ârtib?-
 92 Yâtdim, ùstimgä
 93 Kòrpäni târtib.
 94 Lek tinç yoqâldi,
 95 Çaqdi tòşäğim.
 96 İçim öt âldi,
 97 Yândi yüräğim.
 98 Yigit ğurürim
 99 Qolimdän târtib,
 100 Örnimdän türdim,
 101 Kòrpäni âtib.
 102 Äsâb pârtlâdi,
 103 Böldi säbr âdâ.
 104 Meni çârlâdi
 105 İçki bir sädâ:
 106 “Ägär hâlâlsân,
 107 Tilingni tiymä!
 108 Bitsin, yoqâlsin-
 109 “Sen mengä tegmä.”

1977

QUMÛRSQALÄR CÄNGİ (340)

- 1 Bir tûp âlmä ûzrä keçä
- 2 Cûda kättä cäng böldi,
- 3 Başlär ketdi neçä-näçä,
- 4 Neçä âyâq läng böldi.

- 5 Häşärâtlär ûrûşgäni
- 6 Dähşät ekän,
- 7 Qarädim.
- 8 Äxır bittä qumûrsqani
- 9 Ûşlâb âlib sörädim:

- 10 -Söylä,
- 11 Neçün bù mâcärâ?
- 12 Nimädändir bù nifâq?
- 13 Qumûrsqalär ähli ärä
- 14 Zör edi-kù ittifâq?

- 15 Qumûrsqavây dûşmänidän
- 16 Ûzib âlgän âyâqni –
- 17 Tûflâb,
- 18 Ädäm tili bilän
- 19 Tûşüntirdi nifâqni.

- 20 “Äsli bizlär
- 21 Bir tän, bir cân,
- 22 Bir üyädän çıqqanmiz.
- 23 Bir çöp tâpsäk,
- 24 Kòrsäk bir dân,
- 25 Bir käväkkä yıqqanmiz.

- 26 Şù päytgäçä bir säf bòlib,
- 27 Ne iş qılsäk teng qıldik.
- 28 Bùgün bir iş säbâb bòlib,
- 29 Ûç gürühgä âyrildik.
- 30 Keçä bir gâp tâpdı bizning
- 31 Tûngi sâqçı – tingçimiz.
- 32 Eşitdigù hämmämizning
- 33 Bârbâd böldi tinçimiz.

- 34 Û tûn bòi bedâr bòlib
- 35 Kòkkä qarâb yûribdi.
- 36 Ûndä sânsız dân sâçilib
- 37 Yâtgänini kòribdi.
- 38
- 39 Qumûrsqalär bûgün tângdä

- 40 Eşitib bû xabärni,
 41 Yölgä çıqdık öşä ändä
 42 Keçiktirmäy säfärni.
- 43 Ähd qılğängä yâr deyä baxt,
 44 Tùprâq aşdik,
 45 Qum aşdik,
 46 Nihâyät, şù kättä dâraxt
 47 Tänäsigä tirmäşdik.
- 48 Maqsädimiz şù närvândän
 49 Yetmäq edi äsmängä...
 50 Ämmä bir yöl
 51 Nâgihândän
 52 Bòlindi uç tāmängä.
- 53 Bir säf yölni ònggä bürdi,
 54 Başqa yölgä baqmädi.
 55 Bir säf esä çäpgä yürdi,
 56 Òng ülärgä yâqmädi.
- 57 Men tänlädim örtä şâxni,
 58 Eng toğri yöl mengä şül.
 59 Ergäştirib ming hämrähni,
 60 Tik äsmängä sâldim yöl.
- 61 Älhâl qanât qâqdi dârğa,
 62 Ğazâb bilân bäng ürdi.
 63 Òngü sòldän ketgänlärgä,
 64 Qayting, deyä bùyürdi.
- 65 Sòng dedi:
 66 Biz qumürsqalär
 67 Toğri yöldän yürämiz.
 68 Kim şù yöldän yürmäsä gâr,
 69 Bittä qoymäy qırämiz.
- 70 Bùrğu çäldi bizning pādşâh,
 71 Cänggä kirdik bärâbär.
 72 Şündän dâraxt bòldi cänggâh,
 73 Mâzâr bòldi sârâsar”.
- 74 Dıqqatimni tårtdi şù pâyıt
 75 Qanâtli şâh qumürsqa.
 76 Üçib-qonib, ü pâydar-pây
 77 Çarlär edi ürüşgä.

78 Qarab tûrdim bir nâfäs tek,
 79 Sòzi qızıq kòrindi,
 80 Yaqın bårsäm,
 81 Temüçindek
 82 Kòzi qısıq kòrindi.

83 Ûzâq-yaqın tarıxlärgä
 84 Meni xayâl uçirdi.
 85 Kòp dähşätmi mitti därgä
 86 Xâtirämgi tüşirdi.

87 Çidälmädim.
 88 Çertki sâlib
 89 Yoqâtdim bû bädboxtni.
 90 Sòng
 91 Sùpürgi, âhäk âlib
 92 Äqläb qoydim dâraxtni.

1977

YAMANNING SÖZİ (341)

1 Sen yaxşısän,
 2 Men yâmândirmän,
 3 Sen bårsänki, men âmândirmän.
 4 Meni qattâl yârätgän häyât,
 5 Seni qılgän âciz, benäcât.
 6 Sen – nihâlsän, zävâling özim,
 7 Sen – tiriklik, men esä – ölim.
 8 Kündüz bòlsäng, men tün bòlämän,
 9 Sen bâr bòlsäng, bütün bòlämän.
 10 Beâmânmän, lekin âmânmän,
 11 Çünki sendek men häm insânmän.

12 Bû âlämning dargâhi kengdür,
 13 Yaxşisiyü yâmâni tengdür.
 14 Quyâş kezib kòkdä sârâsar,
 15 Nür sâçâdi bizgä bärâbär.
 16 Faqat menin qoynimdä tâş bâr,
 17 Bùndän sening kòzingdä yâş bâr.
 18 Sen tûtgänsän qolinggä çirâq,
 19 Men qoygänmän yòlinggä tüzâq.

20 Men yâmânmän,
 21 Cûda yâmânmän,
 22 Ävvâligä âciz ilânmän,
 23 Âmân bòlsä bû başım mening,
 24 Bâis rähming – qoldâşım mening,
 25 Bir kùn bòlib ùlkân äcdähä
 26 Bòläcäkmän qarşingdä päydä.

27 Şündä ötkir tişlärim sänçär
 28 Sening yümşaq köksinggä xancär.
 29 Men yaşaymān, gārçi yāmānmān.
 30 Çünki men hām bir tirik cānmān.
 31 Sālālmāysān başimgä sayä,
 32 Mendān hücüm, sendān himāyā.
 33 Dūnyā işi şü äsli, aşnām,
 34 Yāmāndān dāf, yaxşidān çidām.
 35 Sen yaxşisān,
 36 Men yāmāndirmān,
 37 Sen bārsānki, men āmāndirmān.
 38 Tilāgim, sen dāim bār bōlgin,
 39 Ämmā mendān minnātdār bōlgin.
 40 Men bōlmāsām, ey yaxşı ādām,
 41 Dād deb qāçār eding dūnyādān.

1978

YÜBİLEY (342)

1 Rāis sōz berādi,
 2 Pārvāyi pālāk.
 3 Minbārgā bārāmān,
 4 Gūrsillāb yūrāk.
 5 Sizning şā'ningizgā
 6 Sōz āytmaq kerāk.
 7 Tōrdā òltiribsiz
 8 Siz kerib kōkrāk
 9 Ümringiz ùluğlik –
 10 Yāyigā yetib.

 11 Òlmāgān qul bārki,
 12 Yāş tōyi qılār,
 13 Kimligin bilmāgān
 14 Òşāndā bilār.
 15 Yāyrāydi xusūsān
 16 Sizning kābilār.
 17 Men endi ne deyin,
 18 Òrtāq yūbilyār?
 19 Tūribmān hāy'ātning
 20 Qāşigā yetib.

 21 Hāmişā yār bōldi
 22 Sizgā fārāğat,
 23 Òzni òylādingiz
 24 Dūnyādā faqat,
 25 Heç kimgā yetmādi
 26 Sizdān mānfāāt,
 27 Bir şāgird òstirmāy,
 28 Eşitmāy rāhmāt

- 29 Keldingiz yübiley
 30 Aşigä yetib.
- 31 Märtäbä, şân şührät,
 32 Mâl дәvlät uçun
 33 Cän fidä etmäqni
 34 Bidingiz qânun.
 35 Hırs ilä näfs böldi
 36 Sizgä rähnämün,
 37 Mübäräk bñ yäşgä
 38 Yetdingiz bükün
 39 Qançä päk insānlär
 40 Başigä yetib
- 41 Xali kòp yübiley,
 42 Kòrärsiz, dūrüst.
 43 Yüzingizdän ketmäs
 44 Xali qızıl tūs.
 45 Sizdän kòp “kärämät”
 46 Kòrädi ùlūs,
 47 Lekin “Yaxşı edi”,
 48 Deydi el, äfsūs,
 49 Bārsāngiz qabrning
 50 Tāşigä yetib.
- 51 Bilmäy tävfiq nedir,
 52 Nedir kāmālāt,
 53 Ûmr kāmāligä
 54 Yetdi bir häyāt.
 55 Sizdek yāşāmāsin
 56 Ālāmdā heç zāt,
 57 Mendek nütq äytmāsin
 58 Heç kimsä, häyhāt,
 59 Kāsbdāşi yübiley-
 60 Yāşigä yetib

1979

TÜŞ (343)*(Häzil)*

- 1 Keçä kòrdim dāhşätli bir tüş,
 2 Kelālmäymän òzimgä hāmān.
 3 Bir yāzuvçı rōman yāzārmiş,
 4 Men emişmān ùngä qahrāmān.
- 5 Yāzār emiş meni xayālān
 6 Yoq xıslātlār qoşib bārimgä.
 7 Hisāblāşmās heç māntıq bilān,
 8 Sirä bāqmās ıxtiyārimgä.

- 9 Ò ne desä, tòtiqush mănänd
 10 Men hăm tilgä câ qılărmişmăn.
 11 Cärliklărdän säkrăb bepisänd,
 12 Tekis yöldä qâqılărmişmăn.

 13 Näsib bôlmăy mähbûb visâli,
 14 Çekmâq keräk çağı nălâlăr
 15 Nûtq sôzlăymăn yărgä, misâli,
 16 Gazetdăgi bâş maqâlâlăr.

 17 Òzim hăyrân öz qılmişimgä,
 18 Òzim bilmăm, nedir mätläbim.
 19 Hâzir qilib turgăn işimgä
 20 Toğri kelmäs hâzirgi gâpim.

 21 La'nätlăymăn qarâ ıqbâlim,
 22 Çidâlmăymăn yüräk dâğıgä,
 23 Bărä- bărä äylänib qâldim
 24 Bâzingărning qoğırçağıgä.

 25 Bù künimdän òlgănim âfzâl,
 26 Deyä qolgä âldimû piçâq...
 27 Xudâ ôzi âsrâdi bù gâl,
 28 Bir seskänib uyğândim şû çâq.

 29 Bâqdim, şükûr, qol-âyâğım sâğ,
 30 Şükûr, tirik âdămmăn ôzim.
 31 Bir rômanni oqıb bânâgâh
 32 İlinibdi sâlginä kôzim.

1980

SÂF HÂVÂNING FÂYDÂSİ (344)

- 1 Qırq yıl hâyât qurdik
 2 Xâtincân bilân.
 3 Qırq yıl bir-birâvgä
 4 Yândâş, mehrیبân.
 5 Òni "cânim" desäm
 6 Hâyâcân bilân.
 7 Ò meni âtäydi
 8 Hânûz "âkâcân".
 9 Âltmiş beş yâşimdä
 10 "Âkâcân" desä-
 11 Ne âcâb, men hămân
 12 Yâşlikkâ âşnâ.
 13 Yâşlikning bir siri
 14 Âhillik esä,
 15 İkkinçisi -sâyır,

16 Mùsäffâ hävâ.
 17 Faqat òzimizgä
 18 Äyân sırımiz,
 19 Kelişib âlgänmiz
 20 Gòşängädäyâq-
 21 Cähldän cùnbùşgä
 22 Kelsäk birimiz,
 23 Hävâgä çıqamiz
 24 Başqamiz şù çâq.
 25 Tängä dävâ ekân
 26 Sâf hävâ, bilsäm,
 27 Neçä qâr, yâmğirdä
 28 İvidim, qâtdim.
 29 Xâtin bilän qırq yıl
 30 Yâşägän bòlsäm,
 31 Qırq yıl sâf hävâdä
 32 Keçdi häyâtım.
 33 Şùndâq ùmr kòrdik
 34 Xâtincân bilän,
 35 Ù meni äsrädi
 36 Sağlâm, nāvqırân.
 37 Ùni “cânim” desäm
 38 Hâyacân bilän,
 39 Ù meni ätäydi
 40 Hânüz “äkâcân”.

1981

YELİM ÄYTÄR... (345)

1 Yelim äytär qari dâraxtgä:
 2 -Tònkä bòlgür, nâdân, ilmsiz,
 3 Men yetkâzdim seni dâvlätgä,
 4 Ne keçärdi hâling yelimsiz?!
 5 Sen-kù, òtin bòlärsän bir kùn,
 6 Meni kütär yârqın keläcäk.
 7 Çünki hâr bir ämäldâr ùcùn,
 8 Mùhr keräk, demäk, men keräk.
 9 Mengä tòşâb baxmällär hâli,
 10 Neçä pòlât sândıqlâr zârdır.
 11 Ù yùksäkkä yetib bârgäni
 12 Faqat yelim bòlmâk dârkârdır.
 13 Hâr nârsädän äziz, bâabro
 14 Pärçä qâğâz bòlgän dùyâdä-
 15 İşânç qadri bir pùl bòlâr-ù,
 16 Mùhr qadri bòlâr ziyâdä.
 17 Men zârb ùrsäm, âlimdir nâdân,
 18 Zârb ùrmäsäm, insânmas insân.
 19 Yâşây âlâr cùftlâr mehrsiz,
 20 Qävùşâlmäs ämmâ mùhrsiz.

- 21 Zör dânişlär kirär sòzimgä.
 22 Märd qalblärgä titrâq sâlämän...
 23 Ôşändä kel, seni özimgä –
 24 Dastä qilib işgä âlämän.

1981

BÜ KÖHNÄ HÄSRÄT (346)

- 1 “Yäräb, qandâq kûngä qâldik, bû neçük sävdâ?
 2 Âdâmlärdä nä şäfqat bär, nä mehrü väfâ.
 3 Yığıtlärdä âdâb yoqdir, qızlär häyâsiz,
 4 Xâtin zâti kûn ötkäzmäs bir mâcârâsiz.
 5 Qoyib bersä el bir-birin öyär kòzini,
 6 Âvbâşılär esä faqat öylär özini...
 7 Dûnyâ âxır, birâdärlär, yoq endi häyât.
 8 Kûni keçä tāmām böldi âxırgi mamont...”
 9 Qadim âcdâd ökinç bilän çökib sayägä,
 10 Bû sözlärni çökiç bilän yâzdi qâyägä.

1981

MÄCLİS QİLİNG (347)

- 1 Vaqtingiz bõş bõlsä hām,
 2 Bõş bõlmäsä, mäclis qiling,
 3 Kõnglingiz xuş bõlsä hām,
 4 Xuş bõlmäsä, mäclis qiling,
 5 Âvçılär, siz âtgäni
 6 Quş bõlmäsä, mäclis qiling,
 7 Ähli bazar, satgäni
 8 Gõşt bõlmäsä, mäclis qiling,
 9 Heç hisâbmäs, här kûni
 10 Qoş bõlmäsä- mäclis qiling.
- 11 Siz birär mäclissiz ötgan
 12 Kûnni kûn deb äytmängiz,
 13 Tärtingü hāmüzä,
 14 Ma'rüzä üzün deb äytmängiz,
 15 Häm mä tåkrâr etsä bir gäpni,
 16 Neçün, deb äytmängiz,
 17 Kõkkä vāväylä qilib,
 18 Gärdüni dün deb äytmängiz,
 19 Dâd demäkkä sizdä
 20 Tävüş bõlmäsä, mäclis qiling.
- 21 Siz hām, ey täftişçilär,
 22 Mäclis sänâğın tekşiring,
 23 Häm qarâr, kûn tärribü
 24 Hücçät vārâğın tekşiring.
 25 Nâtiq âğzin tekşiring,
 26 Sâme qulâğın tekşiring,

27 Kùrsi teşgân nâzik ùl
 28 Cãyda qadağın tekşiring,
 29 Gär cārâhât ùndä
 30 Qoş-qoş bòlmäsä, mäclis qiling.

31 Kòrmäsin dehqân dälä,
 32 Sâzändä sâz, şair qalâm,
 33 İşçi hăm dastgâh yânigä
 34 Qoymäsin äslä qadam,
 35 Açmäsın âlim kitâbù
 36 Qılmäsin täcribä hăm,
 37 Kimki gäp bilmäs, bilär iş,
 38 Qılsın òlgùnçä äläm,
 39 İş bilärni ùrgäni
 40 Mùşt bòlmäsä, mäclis qiling.

41 Gär mabâdä mäclisingiz
 42 Ertärâq bòlsä tāmām,
 43 Sizgä lâzimdir yığinni
 44 Ùydä ettirmâq dävâm,
 45 Xânägä minbär yasângù
 46 Yüksäling âliymaqâm,
 47 Mäsälä qoymâqqa ùydä
 48 Bir sâbâb bòlgây mùdâm,
 49 Gaz qâzân yâ vanna, yâ-
 50 Dùş bòlmäsä, mäclis qiling.

51 Belni bağläng, bù cähânni
 52 Tòldiring qâğâz bilän,
 53 Özni äldäng, bòlmägänni
 54 Bòldiring qâğâz bilän.
 55 İş bilän şad etmängiz heç,
 56 Kùldiring qâğâz bilän.
 57 Kim qâğâzbâzlikni sùymäs,
 58 Öldirin qâğâz bilän.
 59 Òlmäsä ù yâki
 60 Behùş bòlmäsä, mäclis, qiling.

61 Siz ägär tãpqır esängiz,
 62 Nâ faqat sâhib suxan-
 63 Demängiz mäclisni mäclis,
 64 Ât qoying tũrli- tũmân.
 65 Gâhi sùhbât, gâhi hây'ât,
 66 Dävra deng, yâ äncùman,
 67 Lâhzälik deng, häftälik deng,
 68 Ne däsängiz cânù tãn,
 69 Nâmi ming bòlgäç,

- 70 Färamüş bəlməsə, məclis qiling.
- 71 Vaqt ətər, saat ətər
 72 Kün ay bəlür, ay yil bəlür.
 73 Kim ü ətəgən ümrigə
 74 Qarsək çəlür, qayıll bəlür?!
 75 Fursət eng əliy həkəmdür,
 76 Daimə ədil bəlür,
 77 Bərçə bir kün ul həkəmining
 78 Hükimigə daxil bəlür,
 79 Töpləngiz es-hüşni,
 80 Es-hüş bəlməsə, məclis qiling.

1982

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

BİR TÄVÄKKÄLÇİ DEYDİKİ... (348)

- 1 Mengə nə sūdū səvdə,
 2 Bər, nimə bəlsə bəlsin,
 3 Mendən qəlūvçi dūnyā,
 4 Bər, nimə bəlsə bəlsin.
 5 Ğam qılmıq ədətim yoq,
 6 Öyləşgə təqatim yoq,
 7 Mendən sörəng tərallə,
 8 Bər, nimə bəlsə bəlsin.
 9 Mendən ketərmi ketsə,
 10 Mengə kelərmi kelsə,
 11 Kuydirmə cənni əslə,
 12 Bər, nimə bəlsə bəlsin.
 13 Kənglim saxəgə məylil,
 14 Hətəmligimə qayıll,
 15 Çekdim təvəkkəl imzə,
 16 Bər, nimə bəlsə bəlsin.
 17 Sərməst erür xəyalim,
 18 Həm fəyləsüfmən, əlim,
 19 Bir ғayə mende tənha:
 20 "Bər, nimə bəlsə bəlsin."

1982

(Müstef'ilün/Fe'ülün/Müstef'ilün/Fe'ülün

SİYASİY SƏBƏQ (349)

- 1 Başqarməgə qonğıraq
 2 Bəldi qarajdan:
 3 Būgün –siyasiy səbəq.
 4 Mənə şü vəcdən-
 5 Şofyerlər bənd. Keçqurun
 6 Maşına bəlməs...
 7 Məyli, ay, yildə bir kün,
 8 Əsmən üzilməs.

9 Gärçi başlıq aşyâni
 10 Äzginä yòlmäs.
 11 Cindäk qıynälsä câni,
 12 Hâynehây, òlmäs.
 13 Bil'äks, açıq hävädä
 14 Mirıqar âdäm.
 15 Xocäyin kâmtär, sâddä,
 16 Xocäyin –hâtäm.
 17 Bòlmädi heç nârizä,
 18 Qırmädi tãmâq.
 19 Öşqırmädi mütlaqâ:
 20 "Qanaqa säbâq?"
 21 Çünki mäsälä nâzik,
 22 Şofer – işçi xalq,
 23 Säbâq esä- siyâsiy!
 24 Demäk, garaj haq.
 25 Şündäq äcib işlär häm
 26 Bòlär dñnyädä.
 27 Mänä, Bek Bekòv äkäm
 28 Bârär piyädä.
 29 Yâyäv yürmäq neçâğlik
 30 Nâyâb ne'mätdir.
 31 Vaqt âltin, ämmâ sağlıq
 32 Ûndän qımmätdir.
 33 Der özigä, heç mehnät
 34 Bitmäs dñnyädä,
 35 Qani endi, bòlsä vâqt,
 36 Yürsäng piyädä.
 37 Yürsäng, kòrib zävq bilän
 38 Ätrâfni, elni.
 39 Häm bädän, häm kòngildän
 40 Yâzsäng çigilni.
 41 Bù ne häyât? Hämışä-
 42 Gòyâ käsälmänd,
 43 Ûydä, yòldä, häm işdä
 44 Örındıqqa bänd...
 45 Şündäy xayâl bilän ù
 45 Bârär lârsilläb.
 46 Ämmâ bir âz yürdi-yù,
 47 Qâldi härsilläb.
 48 Toxtäb piçä âldi däm,
 49 Bekätgä keldi.
 50 Avtobusdä ketsä häm
 51 Bòlädi endi.
 52 Çärçägändä başqa öy.
 53 Kelärmı başgä?
 54 Avtobus keldi,

55 Vây- bøy,
 56 Kontingent başqa.
 57 Tòlib tũrfä el kelär,
 58 Tisländi...
 59 Lekin
 60 Sıqıb kelgän yelkälär
 61 Kötärib sekin,
 62 Mindirdi beıxtiyâr.
 63 Şündä tıqındä
 64 Xalq qudrätin ù ilk bär
 65 Sezdi bıqındä.
 66 Bù hăm qısmät işi-dä,
 67 Bòläri bòldi.
 68 Zör tirsäklär içidän
 69 Zörgä qutùldi.
 70 Kòyläk dâğ- duğ, şim- lättä.
 71 Qâşù kiprik- çäng.
 72 Duç kelgän bir bekätdä
 73 Tüşdiyù äräng-
 74 Yâmân uyat söz keldi
 75 Birdän äğzigä,
 76 Lekin sòkmädi, dedi:
 77 "Bezobraziye!"
 78 Tùrär yöldä ù yäkkä,
 79 Älddä äncä yöl.
 80 Ötgän här ğıldiräkkä
 81 Kötärädi qöl.
 82 Egär mağrür başini:
 83 "Älib ket mäni!"
 84 Ammâ birär maşına
 85 Toxtäsä qanı.
 86 Heç kişidä bòlmäsin
 87 Bùndäq kòrgùlik.
 88 Heç başlıqni qılmäsin
 89 Yayâv yürgùlik.
 90 Yelkäsidadän çıqar dùd,
 91 Rāncir dāmādām-
 92 Şöfyerlärning bemävrüd
 93 Säbâğıdän hăm.
 94 Fursät ötđi, nâ qılsä
 95 Fâydsiz endi.
 96 "Decurka"ni çaqırsä
 97 Ölärmı edi.
 98 Yâ uyigä qongırâq
 99 Qılsä-kù täyyâr-
 100 Yölägidä yāngi âq
 101 "Ciguli" hăm bär.

- 102 Ağrisä-dä âyâğı,
 103 Yürib bārādi.
 104 Baş äylänib, tāmâğı-
 105 Qurib bārādi.
 106 Ûrā-ürä “xām källä”
 107 Peşânäsigä,
 108 Yetib keldi mähällä
 109 Çâyxânäsigä,
 110 Uyigäçä qırq qadam,
 111 Änä, ù hävli.
 112 Lekin tört qadamgä hām
 113 Qālmāgān hālī.
 114 Ûmridä heç çâyxānä
 115 Kōrmāgān bû zāt
 116 Şû särgüzäşt bähänä
 117 Nâilâc, häyhât,-
 118 La’nât oqıb şorigä,
 119 İçkâri yürdi.
 120 Gûrs çökdi-yû sorigä,
 121 Kōk çây bûyürdi.
 122 Yānbāşlādi ming yillik
 123 Çâyxordāy xuddi.
 124 Bir âz ârām âlgāndek
 125 Böldi vucûdi.
 126 Çānqāğın bāsdı âbdân,
 127 Rāstlādi nāfās.
 128 Hā, dūnyā bir āzābdān
 129 İbārāt etmās.
- 130 Û hāzir cānnāt ārā
 131 Sezār özini.
 132 Sezmās ātrāfning ämmā
 133 Häyrān kōzini.
 134 Ätrāfdä här xıl gūmān,
 135 E vāh äcābā-
 136 Çâyxānädä –kättākān,
 137 Būdä ne ma’nā?
 138 Kimdir dedi ming taxmin,
 139 Fārāzdān keyin:
 140 “İşdān ketgān ù, täyin,
 142 Tāmām xocāyin”.
 143 “Çaquv bōlgān yā başqa-
 144 Birār kōrgūlik.
 145 Hā, iş tüşgān şor başgä,
 146 Ähvāl sōrgūlik”.
 147 Likōbçädä mâyiz, qand
 148 Ālib Şākırvāy,

149 “Yāngi dōst”ni qılār bānd,
 150 Ûzātār kòk çây:
 151 -Āmāl òzi bevāfâ,
 152 Qayğurmāng, ùkâ.
 153 Gâhi âlçi bû dūnyâ,
 154 Gâhidâ pùkkâ;
 155 Men hām qırq yil dāvlātğâ
 156 İşlāğān bōlsām,
 157 Faqat “zāv” bōldim kättâ,
 158 Eng kāmīdâ –“zām”.
 159 Neçâ pōlāt sândıqlār
 160 Qolimdâ bōldi.
 161 Neçâ gōzâl dōndıqlār
 162 Qoynimdâ bōldi.
 163 Kelgān çağdâ âmādim
 164 Bōlmādim sergāk.
 165 Birâr nārsâ âlmādim
 166 “Hâyfsān”dān bōlāk.
 167 Şû-dâ çārxı dūn işi,
 168 Cān etsāng nisār,
 169 Āqıbātdâ heç kişi
 170 Bōlmās minnātdâr.
 171 Lekin ter tōkkāç âdām
 172 Ma'lûm yāşgāçâ,
 173 Çâyxānāning gāştı hām
 174 Cûda başqaçâ...
 175 Bārgān sâri âçilib
 176 Sāyrār Şâkirvây
 177 Tekin qulâq tâpilib,
 178 Yayrār Şâkirvây:
 179 -Siz hām endi biz qatâr,
 180 Qoşiling dārrāv.
 181 Begim kûni şōrvâ bār,
 182 Yākşānbâ –pālāv.
 183 Xuş kōrsāngiz şaxmatni,
 184 Û hām bār, inim.
 185 Lekin òşâ ğurbātni
 186 Sûymāydi cinim.
 187 Sââtlāb mûk tûşişğâ
 188 Sābr yoq sirâ.
 189 Ğubāringni tōkişğâ
 190 Eng zōri- “pirrâ”.
 191 Lekin ânāv sōridān
 192 Bōling nārīrâq.
 193 Tûşmās gilām tōridān
 194 Sâli baqırâq.
 195 Qâqıb qulāğingizni

- 196 Qolgä berädi.
 197 Ûşlâb âlsä bäs sizni,
 198 Sözlâyverädi.
 199 Zöri ämmâ ùlfätning
 200 Bizläarning ùlfät,
 201 Gâp bâr âxır: sùhbätning
 202 Yaxşisi- ğıybät...
 203 Bek Beköv xuddi qulâq
 204 Sâlgändä sòzgä,
 205 “Hä, hä”, deydi-yù, birâq
 206 Xayâli òzgä.
 207 Änglär, ähli çayxânä
 208 Bir şù zât emäs.
 209 Yürägidä- nürâniy
 210 Çâllärgä häväs.
 211 Kòzlärdägi xâtircäm
 212 Sâkin hâlâvât
 213 Baxş etädi ùngä häm
 214 Âsùda hikmät.
 215 Yırâqlärgä eltädi
 216 Fikrätning âti.
 217 Kòz âldidän òtädi
 218 Bütün häyâtı.
 219 Òylâb kòrsä, es hùşın
 210 Tänigän kùndän,
 221 Bildi faqat yùrt işin,
 222 Zävq tâpdi şùndän.
 223 İşlädi, iş deb yândi,
 224 Hâr ân bağlıq bel.
 225 Faqat elgä işândi,
 226 Ùngä esä- el.
 227 Hâlâl bòldi vâ âdil,
 228 Haq- dòsti, yâri.
 229 Kòtarildi yildän-yil
 230 Pâstdän yuqâri.
 231 Bùgùn sâlkäm ministr...
 232 Vâ lekin, häyhât,
 233 Yeldek òtib ketibdir
 234 “Yelvizäk” häyât.
 235 Ùf tærtädi bemäcâl,
 236 Kòngli bòlär ğaş.
 237 Kùnlär quymä ğışt misâl
 238 Bir- birgä oxşâş.
 239 Hâr kùn birâr tâpşırıq,
 240 Hâr kùn fùrsät zıq.
 241 Ùmri ekän, vâh qızıq,
 242 Çizilgän çızıq.

- 243 Mäclis, säyläv, nütq, yäkün...
 244 Ertädän tã keç.
 245 Òzi uçùn birâr kùn
 246 Yaşamäbdi heç.
 247 Yâşlänädi kòzläri,
 248 Ûmr ötibdi.
 249 Yâşlikdägi döstläri
 250 Tärqab ketibdi...
 251 Ûngä yâtdir naqadär
 252 Ähli çâyxânä.
 253 Òzi tengi keksälär
 254 Bùtkül begânä.
 255 Mängläyigä qol tirär,
 256 "Pişmägän källä!-
 257 Tábùtingni kòtärär,
 258 Axır, mähällä!
 259 Tòy qılsä kim, sòräğläb-
 260 Kirgäning bärmi?
 261 Äzäsida bel bağläb
 262 Türgänin bärmi?
 263 Yä külbäng başqa läydän
 264 Sâlingänmidi?
 265 Tùpräğing başqa cäydän
 266 Älingänmidi?
 267 Cän tikib xalq yòligä
 268 Tinmäding, birâq-
 269 Bir ädämning kòngligä
 270 Yâqdingmi çirâq?
 271 Dünâyä kòrgän, fikri keng,
 272 Ûluğvâr, hâtäm-
 273 Şüni öylämäbdi, deng,
 274 Ministr ädäm.
 275 Çetdän bāqıb tənqidän
 276 Öz öbrazigä,
 277 Xafä bòldi aqlidän:"
 278 "Bezòbraziye!"
 279 "Bezòbraziye!" – dedi...
 280 Şâkirvây bû ân
 281 Näsihät qılär edi
 282 Kùydirgänçä cän,
 283 Òrgätärdi: här beş kùn
 284 Hämâmmdä näf bär.
 285 Fâyda qaysi üzv uçùn,
 286 Qaysi dârivâr.
 287 Bek Bekòvning sòzigä
 288 Qâtıdi-yù qâldi.
 289 Äldi ùni özigä,

- 290 Dārhaal yoqaldi...
- 291 Mänä, Bek Beköv uygä
 292 Qaytib bärädi.
 293 Çomgäniçä cim öygä
 294 Äytib bärädi:
 295 “Dünyädä eng äliy fän
 296 Və eng müşköl fän-
 297 Mühimni nāmühimdän
 298 Äcrätmaq ekän.
 299 Həyät ekän zör dəryä.
 300 Äsänginä iş-
 301 Öşä kättä süv ärä
 302 Äqızäq bölüş.
 303 Ävväl seni həlimdek-
 304 Qilib təşläydir”.
 305 Söng mäydäläb ming böläk
 306 Bölüb təşläydir” .
 307 Şünçä yəşäb, nihäyät,
 308 Təpdi bir hikmət:
 309 Tirik cängä äqibät
 310 Bəqıydir faqat:
 311 Xalq degäni göskömstat
 312 Raqami emäs.
 313 Üü – qoşni,
 314 Xeş,
 315 Döst,
 316 Ülfät,
 317 Tirik həmnäfäs...
 318 Uygä kirdi. Xätin läl.
 319 Cävdirär közi.
 320 Nämä böldi? Bū ne hāl?
 321 Tinçlikmi özi?
 322 Bek Beköv der xätircäm:
 323 -Hä, endi, şündäq...
 324 Säbäq böldi, cänginäm,
 325 Siyäsıy säbäq.

1982

DANIŞQIŞLAQ LÄTİFÄLÄRİ

MATMÜSÄNİNG QIŞLAĞI (350)

- 1 Dānışqışlāq degän cāy
 2 Bārdır bizning tāmāndä.
 3 Öşä qışlāq ählidek
 4 Dānā xalq yoq cāhāndä.
- 5 Cöyek tärtib tāmigä

- 6 Mäkkä ekkän òşälär.
 7 Kälışini perròngä
 8 Yeçib ketgän òşälär.
- 9 Yüz qâp gänçni bir yölä
 10 Sùvgä qârgän ù yerlik.
 11 Eçkini särtärâşgä
 12 Âlib bârgän ù yerlik.
- 13 Kòrib minâralärni
 14 Òşä yerlik ùluğlär
 15 Degän: “Bùlär teskâri
 16 Tùrib qâlgän quduqlär”.
- 17 Tâmdän bâşlâb ùy qurmâq
 18 Bòlib tikkän hävâzä,
 19 Devâri yoq hävligä
 20 Òrnâtgän häm dârvâzä;
- 21 Âygä çıqmâq yòli bâr,
 22 Cùdâ âsân degän häm,
 23 Temir yòlni kòtärsä,
 24 Täyyâr nârvân degän häm;
- 25 Maşınasi bâr tùrib
 26 Minib yùrgän xaçirgä,
 27 Xızmat qılgän “Vòlga”si
 28 Eşäkkä yem täşirgä;
- 29 Pâşşägä sâpqân âtgän,
 30 Qâpqân qoygän çivingä,
 31 Âlmâştirgän särrâfdän
 32 Òtgän kùnni indingä;
- 33 Ây nùrigä xum tütib,
 34 Ùmid qılgän pişlâqdän;
 35 Sâhibxayâl fâriştä
 36 Òşä Dânişqışlâqdän.
- 37 Dânişqışlâq qayerdä?
 38 Òzimizning tàmândä.
 39 Òşä qışlâq xalqıdek
 40 Dânä xalq yoq cähândä.
- 41 Aql kòplik qılsä, bâş
 42 Yârilädi deb hălâk-
 43 Bâşlârigä dânalär

44 Kiyib yürär çämbäräk.

45 Sâddä demäng ùläрни,
46 Ùläр sâddä bôlmäydi.
47 Kùldirsä häм sizläрни,
48 Òzläри heç kùlmäydi.

49 Ù mäşhür Aldarkôsä,
50 Kälkôsäning qışlâğı.
51 Òzimizning qahrämân
52 Matmüsäning qışlâğı.

53 Kitâb bôläр ta'rifi,
54 Yâzsä ming bir sähifä.
55 Dânişqışlâq ählidän
56 Tingläng üç-tört lätifä...

MATMÜSÄNNİĞ QALPÄĞİ (351)

1 Qalpâq âldi Matmüsä,
2 Qalpâq desä- qalpâqdäy.
3 Ùni kiyib Matmüsä,
4 Yigit bôldi çaqmâqdäy.

5 Òntä qoygä ärziydi,
6 Yäraqläşi bir cähân.
7 Bir qaräsäng- sùvsärdek,
8 Bir qaräsäng- âlmaxân.

9 Qalpâq emäs- ertäk ù,
10 Qalpâq emäs- tillä tâc!
11 Qoying-çi, restörändä
12 Yüvmäsä heç yoq ilâc.

13 Kirdilär, öltirdilär,
14 Bùyürdilär äraqnı.
15 Dânä Matmüsä üçün
16 İçdilär baş qadähni.

17 Qalpâqqa teri bergän
18 Sùvsär üçün içdilär.
19 Şündäy qalpâqni sâtgän
20 Ävsär üçün içdilär.

21 Eslänmägän qışlâqning
22 İtigäçä qâlmädi.
23 Maqtälmägän qalpâqning
24 İpigäçä qâlmädi.

- 25 Xop içdilär öylämäy
 26 Hisäb- kitâb qılmâqni.
 27 Âxıridä pül yetmäy,
 28 Tâpşirdilär qalpâqni.

MATMÛSÄNING LÄGÄNİ (352)

- 1 Matmûsävây şähärdän
 2 Lägän âlib qaytârdi.
 3 Yöl-yöläkây öy sùrib,
 4 Öz-özigä äytârdi:

- 5 Bù lägänni kòtarib
 6 Âlib bârsäm qışlâqqa,
 7 Xâtin ùni âlbättä
 8 İdiş qılär pişlâqqa.

- 9 Tiyib bòlmäs heç qaçân
 10 Bâlâ-çaqa degänni.
 11 Ûlär pişlâq tälâşib
 12 Sindirişär lägänni.

- 13 Şündä izläb çegäçi
 14 Men nâtävân beçârä,
 15 Qaytä kelib şähärgä
 16 Bòlädirmän âvârä.

- 17 Mäşâyıxlär gäpi bâr
 18 İş kòzini bil, degän.
 19 Hâr yùmüşdä ertäning
 20 Hisâbini qıl, degän.

- 21 Nimä qılsäm ekän deb,
 22 Bir däm öygä tâldi ù.
 23 Sòng lägänni sindirib,
 24 Çegälätib âldi ù.

- 25 Şündäy qilib, ùyigä
 26 Qaytdi âğzi qulâqdä.
 27 Häm mäsâ üning aqligä
 28 Qâyil qâldi qışlâqdä.

MATMÛSÄNING ÇÄRXPÄLÄGİ (353)

- 1 Pâlvân edi Matmûsä,
 2 Tòrt fil kùçi cäm edi.
 3 Qışlâqdä eng zòr, ämmä
 4 Aqlı bir âz käm edi.

- 5 Matmûsäni şündän heç

6 Kòzgä ilmäs edilär.
 7 Qorqsälär häm ùndän, heç-
 8 Hürmät qılmäs edilär.

9 Bir kùn dedi Matmüsä,
 10 Şündäy kùçgä egämen.
 11 Şùhrätim yoq el ärä,
 12 Beäbrömän negä men?

13 Ät kòtärdim tiş bilän,
 14 Kùldi faqat ädämlär.
 15 Ärzimägän iş bilän
 16 Tâpdi hürmät ädämlär.

17 Men häm aqlım kòrsätib
 18 Häyrän qılây hämmäni.
 19 Dänä bölüb bir özim,
 20 Nädän qılây hämmäni.

21 Böz äriqdä kòp zämän
 22 Bär eski bir çärxpäläk.
 23 Kòribdiki, bir tāmān
 24 Äylänär ù ğildiräk.

25 Bälki ming yil näridä
 26 Äylängändir şù yòsın.
 27 Matmüsäning dävridä
 28 Yengilik bir iş bòlsın.

29 Tùrdi bir äz òy sùrib,
 30 Yùrdi şähdäm ilgäri.
 31 Çärxpäläkni suğurib
 32 Şärttä qoydi teskäri.

33 Bù icäddän el däräk
 34 Tâpdi sähär pällädä.
 35 Cädäl çäpär çärxpäläk,
 36 Lekin sùv yoq dälädä.

37 Òylär ähli ùlämä
 38 Tüzätmäqning yòlini.
 39 Mağrùr tùrär Matmüsä
 40 Belgä qoyib qolini.

41 Kim çärxpäläk kāsäsin
 42 Yalpâq qılış keräk, der,
 43 Kim kāsägä äsmä sim

44 Qəpqəq qılış kerək, der.

45 Der idraki eng yüksək

46 Qaşib tərrib kəlləni:

47 -Dəryanı səl kətərsək.

48 Səl tüşirsək dələni...

49 -Yoq, iş bitməs "səl" bilən!

50 Qışlağımız erləri

51 Çərxpələkni gəl bilən

52 Ayləntirsin təskəri.

53 -Yoq, küğimiz acizrəq,

54 Qıynəlməsin el cəni.

55 Təskərigə aqızmaq

56 Toğri bələr dəryanı.

57 Emiş, həmə qılər bəhs

58 Oşa qışlaq erləri.

59 Çərxpələk-çi, sùv berməs,

60 Aylənərmiş təskəri.

MATMÜSƏNİNG TƏNDİRİ (354)

1 Matmüsəgə bir kùni

2 Xətini: Həy, er, -dedi.

3 Həmmədə bər, mənə həm

4 Təndir qurib bər", dedi.

5 Pişiq edi Matmüsə,

6 Başgə qoyib qolini,

7 Öyləb təpdi eng ərzən

8 Təndir qurməq yòlini.

9 Dehqənçilik –səmən, cùn,

10 Ləy qərişni bilədi.

11 Özi təyyər qəlip-kù,

12 Nəgə pùl səfr qilədi?

13 Ləyni qərdi, işlətib –

14 Zəng ketməni paqırni.

15 Səng aftarbəgə cök tüşib,

16 Bələləni çağırđi.

17 Qıyqırışib bələlər

18 Atrəfida çəpdilər.

19 Qərni bəyni ərələş

20 Ləşşüvəqni yəpdilər.

21 Bùndâq tândir bôlmâgân,
 22 Yoqdir heç bir kitâbdâ.
 23 Tândirini Matmûsâ
 24 Quritâdi âftâbdâ.

25 Qâtgân sâri tândâ lây,
 26 Hâr bir møyi cimirlâr.
 27 Çığanâq qurt singâri
 28 Faqat bâşi qımirlâr.

29 Kòp qıynâldi Matmûsâ,
 30 Mârd emâsmi – çidâdi.
 31 Tândir täyyâr, endi mârd
 32 Ûndân qandâq çıqadi?

33 Pillâ yârâr kâpâlâk,
 34 Qıl suğrilâr xamirdân.
 35 Lek Matmûsâ çıqâlmâs
 36 Òzi qurgân tândirdân.

37 Yetâr yetti qoşnigâ
 38 Ûning nâlâ-xânişi.
 39 Mâslâhâtgâ yığılâr
 40 Qışlâq âhli dânişi.

41 Kim der: E vâh, beçârâ,
 42 Kim der: Kòring taqdirni.
 43 Bâhs bâşlândi- mäsälâ:
 44 Bütün âlmâq tândirni.

45 Âxır dedi bâş hâkâm,
 46 Çimirgânçâ qâşini:
 47 -Bir çârâ bâr: ârräläng
 48 Matmûsâning bâşini.

49 Mâyli, dedi Matmûsâ,
 50 Râzi bôlmây netäyin,
 51 Bilmädinglâr qadrimni,
 52 Hâmmäng cinni, betäyin.

53 Kessängizlâr bâşimni,
 54 Men niyetgâ yetärmân.
 55 Bâşim âlib bû yerdân
 56 Birâr yâqqa ketärmân.

MATMÛSÄNING ÛYLÄNİŞİ (355)

1 Sâfâr qıldı Matmûsâ
 2 Âlisdâgi şâhârgâ.

3 Òl şähärdä yòlıqdi
4 Bir hür päri- päykärgä.

5 Bòydâq edi Matmùsä,
6 Òzâq tûrmäy òylänib,
7 Qışlâğıgä qaytdi ò
8 Òl sänämgä òylänib.

9 Heç gäp emäs baxt kelsä,
10 Äytär ämäd deb buni:
11 Òç äy òtmäy cânânning
12 Yaqınlâşdı äy-kùni.

13 Häm mä häyrân, häm mä lâl:
14 “Biz bir yılçä kütärdik,
15 Matmùsäning xâtini
16 Çıqıb qâldi üdärnik”.

17 Ne ekän deb, şaşilib
18 Zärbdârlıknıng bû sıri,
19 Çâpib keldi sùhbätgä
20 Dânişgäzet muxbiri.

21 “Biz häm çetdä emäsmiz,
22 Biz häm şerik mehnätgä”,
23 Deb Matmùsä tircäyib,
24 Qoşilädi sùrätgä.

25 Ertäsigä bû xabär
26 Tärqab ketdi här yâqqa.
27 Sârlävhä häm çirâylik:
28 “İlgâr örnäk- qışlâqqa”.

29 Xat yâğılär erlârdän:
30 Tâşäbbùsni qolläymiz!
31 Xâtinläрни täcribä
32 Älmäşişgä yölläymiz!

33 Älvân- älvân şiarlär
34 Päydä bôlär här cäydä:
35 “Yängilikkä- kättä yòl!”
36 “Toqqız äyni –üç äydä!”

37 Häy’ätlärdä kekkäyib
38 Yäyräb yürär Matmùsä.
39 Biz ündâq, biz bündâq deb
40 Säyräb yürär Matmùsä.

- 41 Älqıssä şù –bä'zidä
 42 Şündäy bòlib qâladi –
 43 Birâv qilib mehnätni,
 44 Birâv âbrò âladi.

QIZIQUVÇÄN MATMÛSÄ (356)

- 1 Äppâq kòyläk, yängi şim
 2 Kiyib âlib bāyrām kùn,
 3 Ûygä qaytār Matmûsâ
 4 Şirin bòlib keçqurùn.
- 5 Qaytār zāvqkä qoşib zāvq,
 6 Hām kùç qoşib kùçigä.
 7 Bir päyt kòrsä, älläkim
 8 Simyâğaçning uçigä-
- 9 Qâğâz âsib qoyibdi,
 10 İkki qatâr yâzib xat.
 11 Oqımâqqa Matmûsâ
 12 Hârçänd qılâr hâräkät-
- 13 Û tāmândän qarâydi
 14 Qarâydi bû tāmândän.
 15 Bilmäy ketsä ne xat bû,
 16 Çıqa âlmäs armândän.
- 17 Qızıquvçän iştiyâq
 18 Ûngä tinçlik bermäsdi.
 19 Kòyläkni hām âyämây
 20 Simyâğaçgä tärmâşdi.
- 21 Çıqdi, kòrdi, oqıdı,
 22 Kim aqlđän âzibdi?
 23 “Ehtiyât bòl, simyâğaç-
 24 Bòyâlgän” deb yâzibdi.
- 25 Oqıdiyù tାନidän
 26 Çıqıb ketdi mùzdek ter,
 27 Ûygä kelib dâftârgä
 28 Yâzib qoydi tòrt yòl şer:
- 29 “Ey, âdâmlâr, bilişdän
 30 Òzingizni tiymânglâr.
 31 Qızıquvçän bòlsängiz,
 32 Yängi kòyläk kiymânglâr!”

MATMÛSÄ- RÄSSÂM (357)

- 1 Kòçmä mùzey kelibdi
- 2 Bizning Dânişqışlâqqa.
- 3 Eşitdi-yù Matmûsä,
- 4 Şâşib qâldi ù yâqqa.

- 5 Kòrdi bârib mòylâvdâr
- 6 Qılıç taqqan zâtlârni.
- 7 Ù zâtlârning âstidâ
- 8 Gicinglâgân âtlârni.

- 9 Äyniqsä, deng, äyâllâr,
- 10 Qarâb- qarâb âldi ù.
- 11 Bâqıb bâ'zi sùrâtgâ,
- 12 Sùrât bòlib qâldi ù.

- 13 Biri biridân qızıq,
- 14 Bir- biridân zòr, ämmâ
- 15 Abstrakt sän'âtgâ
- 16 Tùşünmädi mùtlaqâ.

- 17 Dedi: şù sùrâtgâ hâm
- 18 Pùl tòläşâr, hâynehây.
- 19 Demäk, rässâm işi zòr,
- 20 Demäk, rässâm cùda bây.

- 21 Dedi: sän'ât kim ùçùn?
- 22 Sän'ât hämmâ ùçùnmi?
- 23 Men hâm endi bû işdâ
- 24 Sinäb kòräy kùçimni.

- 25 Qat'iyätli – Matmûsä,
- 26 Ù äğzigâ söz âldi.
- 27 Ùygâ kelib sändiqdân
- 28 Pâytävâlik böz âldi.

- 29 Tağârägâ räng qârdi,
- 30 Bòlsin ùçùn sâzginâ,
- 31 Qoşdi tärnâv sùvidân,
- 32 Qoy qıyidân âzginâ.

- 33 Qolçòpni siz sòrämäng,
- 34 Tâpqırlikdân kâmâli-
- 35 Gùldek mòyqalâm bòldi
- 36 Eçkisining sâqalı.

- 37 Tâldân yâğâç kesdi-yù

38 Çarçòpni hām bāplādi.
 39 Sòng ù tūrfā mātāgā
 40 Tūrfā rāngni çāplādi.

41 Qarābsizki, rāsm taxt,
 42 Şārttā qoyib imzāni,
 43 Ālib keldi mūzeygā,
 44 Lāl qılğāni dūnyāni.

45 Kòrinārli cāy tāpib,
 46 Āsdi ùni devārgā,
 47 Āllaqandāy “izm” deb
 48 Yāzib qoygān qatārgā.

49 Ertāsīgā keldilār
 50 Mùtaxassis xādimplār.
 51 Yā’ni, òşā “izm”ning
 52 Piri bòlgān ālimlār.

53 Qarādilār, kòrdilār.
 54 Heç tiş òtmās ānglārgā.
 55 Kim der: Kòring ùslūbni.
 56 Kim der: Qarang rānglārgā.

57 Bù Ğarbdāgi zòr ùsùl
 58 Antirāsm, der birāv.
 59 Primitivizmdā
 60 Yengi āqım, der birāv.

61 Xullās, kòçmä mūzeydān
 62 Bù sùrāt hām cāy āldi.
 63 Matmūsāgā pùl çıqıb,
 64 Bittā sāmān tāy āldi.

65 Ey, yārānlār, bārsāngiz
 66 London, Parij, Rumogā,
 67 Mūzeylārdā bir qarang
 68 Òşā tāniş imzāgā.

69 Cilvā qilib òzgāçā,
 70 Bòy tārātib tūribdi.
 71 Matmūsā çizgān sùrāt
 72 Dūnyā kezib yūribdi.

MATMÛSÄNING DÛTÄRİ (358)

1 Matmūsā qoy sātğāni
 2 Şāhārgā kelib qāldi.
 3 Qaytişdā bittā qoyning

- 4 Pùligä dûtâr âldi.
- 5 Ûygä kelgäç, yöläkkä
6 Bağlädi-yù âtini,
7 Zävqı sıǵmäy yüräkkä,
8 Çaqırdı ù xâtinni.
- 9 Mänä, xâtin, kòrib qoy,
10 Mänâviy dûtâr deydi.
11 Mänâv bağıçni pãrdä,
12 Mänâv ipni târ deydi.
- 13 Mänâv qulâq, bù xarräk,
14 Yä'ni, eşäk bälädir.
15 Şähärlük üni bündäy-
16 Bündäy qilib çälädir.
- 17 “Münâcât” deb âtini,
18 Matmüsä kùy çälibdi.
19 Qulâq sâlib xâtini,
20 Räsä qâyil qälibdi.
- 21 Depti:
22 Rähmät, şähärlük-
23 Yaxşı çälǵu beribdi.
24 Faqat bittä närsägä
25 Aqlim yetmäy tûribdi.
- 26 Bir mähäl bábâmdä hăm
27 Şündäy çälǵu bär edi.
28 Esimdän ädäşmäsäm,
29 Òşä hăm dûtâr edi.
- 30 Lekin ù çälmäy tûrib,
31 Qulâǵını bürärdi.
32 Bärmâǵı hăm mänâv ip
33 Üstidä yügürärdi.
- 34 Sen bòlsäng bittä yerni
35 Tùtgänçä qäläverding.
36 Bir xıl tıǵır-tıǵırni
37 Qoymäsdän çäläverding.
- 38 Cähli çıqıb Matmüsä,
39 Xâtinini sòkibdi.
40 Ketgän qoyı ùçùn hăm
41 Älämini tòkibdi:
- 42 “Ey, xâtin, sen eringgä

43 Nâdân gâpni deb qoyding.
 44 Nimä bôldi?
 45 Yâ qarib
 46 Es-xuşingni yeb qoyding?

47 Bâbâng qoli dûtârdä
 48 Yûgûrsä, yûgûrgändir.
 49 Şôrlik keräk pârdäni
 50 Tâpâlmây qıdırgändir.

51 Endi men çalgänimdä
 52 Âgzingni yûm, cim, depti,
 53 Bâbâng pârdä qıdırgän,
 54 Men ûni tâpdim” depti.

55 Matmûsâ şündäy qilib,
 56 Kökräğini keribdi.
 57 Erini dâna bilib
 58 Xâtin hâm tân beribdi.

59 Âlqıssâ şû:
 60 Mäşşâqlâr-
 61 Qıdırışni täşläsin.
 62 Keräk pârdäni tâpgän
 63 Matmûsälâr yâşâsin!

TÄNDİR KIYGÄN MATMÛSÄ (359)

1 Ôzi tändir qurâlmây,
 2 Kônib âxır taqdirgä,
 3 Şähâr tāmân yöl âldi
 4 Matmûsävây tändirgä.

5 Tändir bâzâr qızıgän,
 6 Û tüşgäçä äyländi
 7 Vâ nihâyät bâzârning
 8 Zôr tändiri säyländi.

9 Çertsä, uç kûn cäränglâr,
 10 Bir ûmrgä yetädi.
 11 Lekin ûni qışlâqqa
 12 Qaydän âlib ketädi?

13 Òylâb kòrsä, eşäkkä
 14 Ârtmâqning yoq, çâräsi.
 15 Ârtgändä hâm, ârqânlâb
 16 Târtmâqning yoq çâräsi.

17 Ähli bâzâr yığıldı,

- 18 Qızib ketdi məsləhət.
 19 Bərçədə bir şü təşviş,
 20 Həmmədə şü öy faqat.
- 21 Kengəşildi, öyləndi,
 22 Mindirildi axırı
 23 Eşəgigə- Matmüsə,
 24 Matmüsəgə –təndiri.
- 25 Ü şad, bündəq tədbirni
 26 Təpməs, eng zər təpqır həm.
 27 Özi yayav qalmadı,
 28 Zəp örnəşdi təndir həm.
- 29 “Həyyə- həyt” deb yöl aldı
 30 Dənışqışlaq tāmangə.
 31 Mənə, təndir içidən
 32 Qarəb bərər əsmangə.
- 33 Hər qançəki intilər
 34 Matmüsə yöl kərəlməs.
 35 Mening uyim qaydə?- deb
 36 Adəmlərdən sərəlməs.
- 37 Ketib bərər təvəkkəl,
 38 Kəkkə qarəb “Təngirim!” –der,-
 39 Meni qılmə şərməndə,
 40 Eşəgimgə aql ber”.
- 41 Bedəpəyə kərgəndə
 42 Eşək şorlik netədi?
 43 Qışlaq qəlib məğribdə,
 44 Məşriq tāmən ketədi.
- 45 Kün bətarə şəm tüşər,
 46 Yüldüz çıxar əsmangə,
 47 Həmə bərər Matmüsə,
 48 Yetməs mənzil-məkəngə.
- 49 Deydilərki, tə bə dəm
 50 Yöldə emiş Matmüsə.
 51 Bəşi həm yoq, çeki yoq
 52 Çöldə emiş Matmüsə.
- 53 Əyə döstlər, ədəşgən
 54 Bir mòmindən külməylik.
 55 Matmüsədek özimiz

56 Tändir kiygän bòlmäylik!

MATMÛSÄNİNG MEHMÂNDÖSTLİĞİ (360)

1 Mehmân cûda äzizdir
2 Dânişqışlâq tãmândä.
3 Derlär, mäyli biz òlsäk,
4 Mehmân bòlsin ämândä.

5 Mänä, şähärlük mehmân
6 Qışlâq kezib yùribdi.
7 Ûngä gòzäl tâbiät
8 Ma'qul bòlib tùribdi.

9 Äyniqsä tòpâlân sây
10 Mehmângä yâqıb ketdi,
11 Äh-äh deb sùvgä tüşdi,
12 Tüşdi-yù, âqıb ketdi.

13 Gäh çökär, gäh kòrinär,
14 Dâd sâlär: "Qutqaringiz",
15 "Spasite", "dast bideh",
16 "Ä mäy frend, xelp mi, pliz"

17 İspança, portugalça,
18 Lâtinça qıçqırädi.
19 Belni ùşlâb Matmüsä
20 Häyrân bòlib tùrädi.

21 "Şùnça tilni òrgänib
22 Bâyväçça bòlärmiding?
23 Ûndan kòrä sùzişni
24 Örgänsäng òlärmiding".

25 Ävâzı òçgänidä
26 Sùv kirib tãmâğıdän,
27 Mehmânni âlib çıqdi
28 Ûşlâb bòyin bağdän.

29 "Şähärlük şähärlük-dä"
30 Der Matmüsä kònglidä,
31 "Keräkli ärqânini
32 Älib yürär bòynidä".

33 Qırğâqqa çıqdi şaşmây,
34 Sòng aqlini yùritib,
35 Ärqânidän dâraxtgä
36 Äsib qoydi quritib.

MATMÛSÄNING QOŞIĞI (361)

- 1 Beiş qaldı Matmûsä,
- 2 Endi ne qıluv keräk?
- 3 Bir tãvuqqa älbättä
- 4 Häm dãnü häm sùv keräk.

- 5 Bekâr qälsäng yästiq häm
- 6 Yãnbãşinggä bätädi.
- 7 Televizörgä tåkäy
- 8 Termilgãnçä yätädi?

- 9 Äinäi cähândä
- 10 Kùylämägän äğiz yoq.
- 11 Òyläb kòrsä òzidän
- 12 Òtädigän hãfiz yoq.

- 13 Òylädi, ävväl bãşni,
- 14 Sòng yãnbãşni qaşlädi.
- 15 Tòrttä ädäm yığılsä
- 16 Qoşıq äytäbãşlädi.

- 17 Eşitärmı ädämlär,
- 18 Eşitmäsmı, işi yoq?!
- 19 “Bäğ ärä”ni kòtärär,
- 20 Bäs, deydigän kişi yoq.

- 21 Òzi bølär mähliyä
- 22 Òzi äytgän kùylärgä.
- 23 Tãklif bòlsä, bòlmäsä
- 24 Bäräverär tòylärgä.

- 25 Matmûsä kelgän yerdän
- 26 Qaçär bòldı ädämlär,
- 27 Tùnlär qulãqqa yästiq
- 28 Bäsär bòldı ädämlär.

- 29 Äqsãqallär dedilär:
- 30 Bir iläcni òyläylik.
- 31 Matmûsäni qışlãqqa
- 32 Tòrä qilib qoyäylik.

- 33 Bòlsä kättä ämäldär,
- 34 Kùrsisi bäländ bòlsä,
- 35 Mäclis, qabùl, nùtq, säfär...
- 36 Xulläs, dãm bänd bòlsä,

- 37 Bãlki qoşıq äytişgä

- 38 Vaqtı qālmās, ùlgùrmās.
 39 Āmālidān ùyālib
 40 Hāfizlikni ep kòrmās...
- 41 Kelişdilār, Matmùsā –
 42 Endi qışlāq tòrāsī.
 43 Kòpāyib qāldi, kòring,
 44 Qadrdāni, còrāsī.
- 45 Ù kùrsidā òltirār,
 46 Qolni qoyib beligā.
 47 Yānā hām qıyın bòldi
 48 Dānışqışlāq eligā.
- 49 Kimki birār iş bilān
 50 Hùzùrigā kirādi-
 51 Matmùsā ārz eşitmās,
 52 Qoşıq äytib berādi.
- 53 Çidāb sùkùt saqlāgān
 54 Mārhamātgā eş bòlur.
 55 Qoşıgını maqtāgān
 56 Ālbāt işi beş bòlur.
- 57 Āqıbāt Matmùsāning
 58 Kāsāli bāttār bòldi.
 59 Sāhār başlāb āşulā
 60 Keçgāçā äytār bòldi.
- 61 Āqşāmlāri gùzārdā
 62 Āvcni ālib tūrādi.
 63 Eşitsāng-kù xobù xob,
 64 Eşitmāsāng –ürādi.
- 65 Tòrā bòlgāç, başqa xıl
 66 Āvāzlārni yoqātdi.
 67 Meni māzax qıldı, deb
 68 Xorāzlārni yoqātdi.
- 69 Dānışqışlāqqa endi
 70 Başqa birār qoşıq yoq.
 71 Birginā Matmùsāning
 72 Qoşıgıgā tòsiq yoq.
- 73 Ādāmlār icirğanib,
 74 Qarğab, qulāq sāldilār.
 75 İlāc qançā, āxırı

76 Òrgänib häm qâldilär.
 77 Hättâ qomsäb, nâyâb deb,
 78 Sòylär bòldi xalâyıq.
 79 Matmüsägä oxşätib
 80 Kùylär bòldi xalâyıq.

81 Qarsäk, âlqış, mädxıyâ
 82 Ävcgä çıqıb bäsma-bäs,
 83 Xalq dedi: bizgä endi
 84 Başqa qoşıq keräkmäs.

85 Hämmämiz bû qoşıqning
 86 Fidâyisi bôlârmiz.
 87 Ûni äytib yâşädik,
 88 Ûni äytib ôlârmiz.

89 Älqıssâ, bûlbûli yoq,
 90 Xorâzi yoq ùl ma'vâ-
 91 Dânişqıslâqqa hämân
 92 Yengrâr yâlgız bir nâvâ.

MATMÛSÄ VÄ OĞRILÄR (362)

1 Sävdâ qilib Matmüsä
 2 Qaytâr ekân yòligä
 3 Tüşib qâldi şâhârlık
 4 Oğrilärning qoligä.

5 Yeçintirdilär ävväl,
 6 Sòng döppâslâb ùrdilär.
 7 Öçsin deyâ âvâzi
 8 Kärnäy çälib türdilär.

9 Şù-şù, kòp yil Matmüsä
 10 Bû şâhârgä qaytmädi.
 11 İçgä yùtdi älämin,
 12 Heç kimsägä äytmädi.

13 Äytsä nimä, el faqat
 14 Kùlgi qılâr ermäklâb...
 15 Qarigändä nihâyät
 16 Nâbiräsin yetäklâb-

17 Matmüsä yänä òşâ
 18 Şâhâr säri yòl âldi.
 19 Bû säfâr kättâ tòyning
 20 Ûstidân çıqıb qâldi.

21 Ğat-ğat kárnây, nâğârâ
 22 Tâkâtûmni ùrârdi.
 23 Matmûsâdân nâbârâ
 24 Bû nimä, deb sôrârdi.

25 Bâbâ äytâr: bû işni
 26 Mendân sormä, bâläcân,
 27 Bir şorlikni, hâynähây,
 28 Qılmâqdälär çälâcân...

29 Dòstlär kûlmäng bû hikmât
 30 Matmûsâdân qarirâq,
 31 Nâğârâyû kárnâydan
 32 Yûring dâim nârirâq.

MATMÛSÄNING AMERİKA AÇİŞİ (363)

1 Gazeta oqıb yâtib
 2 Matmûsâ öy öylâdi.
 3 Elni yıgıb ertälâb
 4 Şündây bir nûtq sòylâdi.

5 Dânalâr! Sizgä äytây
 6 Öylâgân bir xayâlim.
 7 Ùni äytişdân ävvâl
 8 Bârdır bittä sävâlim.

9 Äyting, Amerikagä
 10 Kim dastläb qoygân qadam?
 11 Kòlumbmi? Yoq!Xıtâylâr-
 12 Beş ming yılçâ muqaddâm.

13 Ùlâr bârgân kùnçıqar,
 14 Yâ'ni bizning tâmândân.
 15 Sòng bû qıt'ani açgân
 16 Kòlumb nârigi yândân.

17 Endi men sizgä äytsäm
 18 Maqsädù mùddaâni:
 19 Bizning zâmân nâm çıqar
 20 İş qılmâqning zâmâni.

21 Kirâyı dâng tärâtsäk
 22 Dûnyâgä tärätâylik.
 23 Amerika açmâqqa
 24 Yângi yòl yärätâylik.

25 Kirişsäk Xıtâyni hârn
 26 Kòlumbni hârn yıqamiz.

- 27 Şù cãydan yer kãvlãsäk
28 N'yù-Yòrkdan çıqamiz.
- 29 Lekin bizlär qaziymiz
30 Qışlâqning etegidän.
31 Şündä teşib çıqamiz
32 Naq Âq üyning tägidän.
- 33 Cähänni lâl qãldirib
34 Şührät âlib qaytãmiz.
35 Prezidentni şarttä
36 Qãpgä sãlib qaytãmiz.
- 37 Cähânşümül inqılâb
38 Bündän âsân hãl bõlmäs.
39 Yer yüzidä şündän sòng
40 Bãyü kãmbağal bõlmäs.
- 41 Matmüsägä qarsãklär
42 Âstidä tòn yãpildi.
43 Âmmâ- lekin bã'zi bir
44 "Mücmäl"lär hãm tãpildi.
- 45 Kimdir dedi: -Bù iş zòr,
46 Mendä faqat bir xayâl:
47 Yer dãrz ketsä, ikkigä
48 Bõlinişi ehtimâl.
- 49 Birãv dedi: - Biz ägär
50 Yer şärin teşib qoysäk,
51 Ğorilãb şãmâl yürsä
52 Bõlmäsmikin yelvizäk?
- 53 Vã lekin Matmüsäni
54 Yãqlãb ketdi kòpçilik.
55 Vãhimä qılğãnlãrni
56 Bãplãb ketdi kòpçilik.
- 57 Dãnışqıslâq şù kündän
58 Bãşqa işni tãşlãdi.
59 Matmüsä äytgän cãydan
60 Xandaq kãvlãy bãşlãdi.
- 61 Rãsä tergä tüşdilär,
62 Kùn tãbidä, yer zãrãng.
63 İş bitäy degän çağdä
64 Sùv çıqıb qãldi, qarãng.

65 İşgä tüşdi paqırlär,
 66 Bir züm ârâm bòlmädi.
 67 Keçgäçä sùv tãrtılär,
 68 Ù heç tãmâm bòlmädi.

69 Tirişdilär kùn bòi,
 70 Ertäläb tirişdilär.
 71 Bòlmägäç, başqa yerni
 72 Kävläşgä kirişdilär.

73 Dãniş ähli çäyir xalq,
 74 Dãniş ähli kòp şãvvãz.
 75 Yer qazib, sùv çıqarib
 76 Ötdi kòp qış vã kòp yãz.

77 Bù mehnãtdän kòmildi
 78 Yarim qışlãq tũprãqqa.
 79 Qãlgän yarmi äyländi
 80 Qurbaqazãr bãtqãqqa.

81 Kòp vaqtı, Dãnişqışlãq
 82 Mingquduq deb ätãlär.
 83 El içidã Matmüsã
 84 Mirquruq deb ätãlär.

85 Lekin ù yòldän qaytmãs,
 86 Der, bù yòl haq yòlidir.
 87 Xalq ùni tãnlãgän, bãs,
 88 Demãk, ù xalq yòlidir.

89 Simirãmiz sùv kelsã,
 90 Tãş kelsã kemirãmiz,
 91 Açãmiz Amerika,
 92 Sòng ùni yemirãmiz.

93 Yaqındã ù qışlãqdùn
 94 Keldi yaxşı bir xabãr.
 95 Pudratgã òtgänmişlär
 96 Ù yerdã hãm ädãmlär.

97 Bãrib kòrdim, şiddät zòr,
 98 Ùmid kãttã, iş kãttã.
 99 Ğayrät qılğän bir cãydän
 100 Teşib çıqar älbãttã.

MATMÜSÄNİNG HÄYKÄLİ (364)

1 Matmüsã – bùyuk ädãm!

- 2 Matmüsä zòr sàrkâdir!
 3 Ûngä, tirik bòlsä hãm
 4 Häykäl qurmâq darkâdir!
- 5 Kelişdilär dãnâlär,
 6 Tâşabbùskâr kòp edi.
 7 Matmüsä-çi?
 8 Û-kämtär,
 9 Yoq demädi, xop dedi.
- 10 Cùda kättä şähärdän
 11 Çaırdilär ùstani.
 12 İş başlandı sähärdän,
 13 Hã, yaşävâr!
 14 Bäs, qanı!
- 15 Dãnâlärdä zòr ğayrät,
 16 Dãnâlärdä kùç kättä.
 17 Lekin ùluğ häräkät
 18 Âsân bòlmäs älbättä.
- 19 Kimnidir xarsäng bâsdi
 20 Kävlägändä tägidän.
 21 Kimdir ärrädä kesdi
 22 Yâğaç deb bilägidän
- 23 Qârışmädə bir dãnâ
 24 Tizzädän bätib qâldi.
 25 Bâtsä mäyli-ye ämmâ
 26 Sementdä qätib qâldi.
- 27 Bäribir deng ming âlqış,
 28 Zäfâr qaydä çekmäy cân?
 29 Särätân başlangân iş
 30 Xulläs bitdi qahrätân.
- 31 Qıyqırq, häy-häy bilän
 32 Mäydangä el sâçildi.
 33 Ğatä-ğut kárnäy bilän
 34 Kòring, häykäl açıldı.
- 35 Siz bündâq äcib täsvir
 36 Kòrmägänsiz cähândä.
 37 Matmüsä tûrâr mağrûr
 38 Yaxtâk, üzün iştândä.
- 39 Xalâyıqqa kòrsätib

- 40 Baxt- säädät yòlini,
 41 Pâlvân tûrâr ûzâtib
 42 Mâşrıqqa òng qolini.
- 43 Çap qolidä ûşlägän
 44 Taqyasini ğicimlâb.
 45 Yânidä çäynâb yügän
 46 Eşäk tûrâr gicinglâb.
- 47 Belbâğidä âsıǵııq
 48 Nâsqâvâǵı yarâşgän.
 49 Hâmmädän hâm pâpûklik
 50 İştânbaǵı yarâşgän.
- 51 Ta'rifi ädâ bôlmäs,
 52 Hâmmâ lâlû häyrättä.
 53 Lekin bexatâ bôlmäs
 54 Zôr âsâr hâm âlbättä.
- 55 Qoldä taqya- kòp ùluǵ,
 56 Üstâ ùni dòndirgän.
 57 Lek qoldägi esdä yoq,
 58 Başıǵä hâm qondirgän.
- 59 Pâyäbzäl cûda yaxşı,
 60 Faqat âzginä yanglış-
 61 Bir âyâǵıdä –mähsi,
 62 Bir âyâǵıdä – kâliş.
- 63 Eşäk hâm òzigä xâs,
 64 Bârdır ändäk çätâǵı:
 65 Qulâǵı bittä, xâlâs,
 66 Lekin beştä âyâǵı.
- 67 Bülärgä ähli dâniş
 68 Qılgâni yoq e'tibâr.
 69 Çûnki âsâsiy yanglış-
 70 Başqa, ùlâr kòp hûşyâr.
- 71 Hâmmägä hâm cân şirin,
 72 Axır şäfqat keräk-dä.
 73 Hâvâ sâvuq, izǵırin,
 74 Negä häykäl yaxtäkdä?
- 75 Şû hâlâtdä misli şâm
 76 Sâvuqdä tûrsä uç kûn,
 77 Matmûsâ hâm, eşäk hâm

- 78 Hərâm ölişi mümkün.
 79 Mühakämə vaqtidə
 80 Matmüsə həm bər edi.
 81 Ü işənçü əhdidə
 82 Məhkəm, üstivər edi.
- 83 Dedi qat'iy və keskin:
 84 Qaytədən qurməq kerək!
 85 Həykəl üstigə pöstin,
 86 Başigə qalpəq kerək.
- 87 Eslədi ü cün pəypəq,
 88 Paxtalik şimini həm.
 89 Dedi qiling qalingrəq
 90 Eşək toqimini həm.
- 91 El – bətir, elgə bəlli,
 92 El həcüməgə təşləndi.
 93 Matmüsəgə həykəlni
 94 Qaytə quriş bəşləndi.
- 95 İş bəlmədi əzmünçə,
 96 Köplər bəldi qahrəmə.
 97 Yengi həykəl bitgünçə
 98 Yəz həm keldi- sərətən.
- 99 Mənə, quyəş öt pürkər,
 100 Şiddət bilən bir yəqdə.
 101 Bir yəqdə həykəl tərər
 102 Pəçə-pöstin, qalpəqdə.
- 103 Xəq külər bə əlfəzdən,
 104 Qah-qah, məzax bitməydi.
 105 Bərçə der bir əvəzdən:
 106 Bənaqası ketməydi.
- 107 Əvvəlgisi əslə gər,
 108 Xatəsi bir qəp edi.
 109 Əmmə ərəşə edi zər,
 110 Əşə bizgə bəp edi,
- 111 Ma'qulginə Matmüsə
 112 Aqlı- şəyintərəzi.
 113 Der: "Kəpçilik nə desə
 114 Biz eməsmiz nəərəzi".

115 Yenä mehnät. Yüz künça
 116 Ter tòkdilär bearmân.
 117 Yazgi häykäl bitgünça
 118 Qış keldi-kù qahrätân...

119 Kim bilsin bù çarxpäläk
 120 Äylänärdi neçä yil –
 121 Qışdä- yâzlik böz yaxtäk,
 122 Yâzdä- qışlik şâmâyil.

123 Lekin Matmüsä bir kùn
 124 İşni şarttâ qıldı hâl.
 125 Dedi: tòrt fâsl uçùn
 126 Quringlär törttä häykäl!

127 Xalq üngä äytdi âlqış
 128 Törttä häykäl qurämiz!
 129 Bähârü yâz, kùzù qış
 130 Älmäştirib tûrämiz!

131 Bù vâqea yüz bergän
 132 Cûda âlis zämändä.
 133 Endi el aqli terän
 134 Dânişqışlâq tāmändä.

135 Sûriştirsä ägärdä
 136 Xalq yüz fâiz sävâdlik.
 137 Âlimläri şähärdä
 138 Qılâyâtir üstâdlik.

139 Bârib kòrdim yaqındä
 140 Matmüsä sağ yùripti.
 141 Endi yâzù qış ündä
 142 Bittä häykäl tûripti.

143 Esläb òtgän ù işni
 144 Hängâmälär qılışär.
 145 Häykäl –tâş,
 146 Yâzù qışni
 147 Farq qılmäydi, bilişär.

148 Lek ehtiyât hâr hâldä
 149 Zârär qılmäs heç qaçân.
 150 Qış kelgändä häykälgä
 151 Yâpib qoyişär çâpân.

MATMÜSÄNİNG EŞÄK SÂTGÄNİ (365)

1 Matmüsäning eşägi

- 2 Äynib qāldi dāf'atān.
 3 Yaqınlāşib bōlmāydi
 4 Nā ālddān, nā ārqadān.
- 5 Qoşqavāt ārqānni hām
 6 Ûzār bōldi hārāmi.
 7 Hāngrägāndā ālāmni
 8 Būzār bōldi hārāmi.
- 9 Minib bōlmās ùstigā,
 10 Kāptāk qilib ātādi.
 11 Bōldi endi. Matmūsā
 12 Eşāgini sātādi.
- 13 Lekin qadimdān qālgān
 14 Bāzārdāgi qāidā:
 15 Nimā sātgāng, āybini
 16 Äytiş kerāk cāyidā.
- 17 Heç kimsā Matmūsādek
 18 Qıyın hālgā qālmāydi.
 19 Bāççağarning āybini
 20 Äytsāng, birāv ālmāydi.
- 21 Äytmäsāng- yenā gūnāh!
 22 Matmūsā kōp òylādi.
 23 Òylāb- òylāb bāzārdā
 24 Şūndāy deyā sōylādi:
- 25 "Eşāgim- ārzān eşāk,
 26 Kelābersin xaridār.
 27 Òzi eşāk bōlsā hām
 28 Òntā ātning kùçi bār.
- 29 Eşāgim pālvān eşāk,
 30 Kōp xuşnāfās eşāgim.
 31 Äybi bōlsā, birginā,
 32 Ādām emās eşāgim".
- 33 Bāzār āhli kùlādi:
 34 Şūnaqa hām bōlārmi?
 35 Eşāk axır eşāk-dā,
 36 Eşāk ādām bōlārmi?
- 37 Başqa āyib bōlmāsā,
 38 Būndān ùlāv qaydā bār?
 39 Eşākni ālib ketdi

40 Ärzängä bir xaridâr.

41 Qutùldim deb äzâbdän
42 Şükür äytdi Matmüsä,
43 Pùlni hämyängä sâlib,
44 Ûygä qaytdi Matmüsä.

45 Qaytdi-yù qâtdi häyrân
46 Hâlât –xuddi keçägi.
47 Ağıldä bağlıq tûrâr
48 Pışqırğança eşägi.

49 Äftädähâl xaridâr
50 Yığlâb tûrâr qâşidä,
51 Qoli, âyâğı mäyib,
52 Tòrttä ğurrâ başidä.

53 Matmüsägä der: “İnsân!
54 İmâningdän qaytdingmi?
55 Eşäk sâtding, tepädi,
56 Tişläydi, deb äytdingmi?

57 Eşäk emäs, tönğiz –kù,
58 Bù maxluqıng meni yer.
59 Sendä başqa ğapim yoq,
60 Eşäkni âl, pùlni ber”.

61 Matmüsä cävâb äytâr:
62 -Sengä eşäk sâtgänmän.
63 Hüşyâr bôl, deb täyinläb
64 Ädämmäs, deb äytgänmän.

65 Endi qâlmä yòlingdän,
66 Men bilän ğap täläşmä,
67 Ärzân deb bir ädäşding,
68 Başqa sirä ädäşmä.

69 Dòstlâr!
70 Siz häm Matmüsä
71 Hikmätin ùnùtmänglâr.
72 Eşäklärdän heç qaçân
73 Ädämiylik kùtmänglâr.

MATMÜSÄNİNG BAĞI (366)

1 Dâna bôlib Matmüsä
2 El kònglini çağ qıldı.
3 Dânişqışlâq çetidän
4 Qorıq açib bağ qıldı.

- 5 Bağ mevägä kirgändä
 6 Yıgın bòldi kättäkân.
 7 Matmüsägä oqıldı
 8 Ming âlqışù şäräf-şân.
- 9 Qışlâq uçùn bağning hăm
 10 Darkârligi bilindi.
 11 Matmüsägä şù kùndän
 12 Määş täyin qilindi.
- 13 Bağ bâr, bağbân bâr, endi
 14 Bir rähbär hăm keräkdir.
 15 İş körgän bir ùluğ zât
 16 Täyinkländi direktör.
- 17 Bağ bâr, bağbân bâr, mänä
 18 Rärbärlik bâr, iş kättä.
 19 Sekretarsiz, şöfyärsiz
 20 Başlıq bòlmäs älbättä.
- 21 Başlıq bòlmäs älbättä
 22 Bir cùft òrinbäsärsiz.
 23 Törttä zävgä säkkiztä
 24 Yärdämçi hăm zärärsiz.
- 25 Çöt qâqışgä òn kişi,
 26 Pül sänäşgä qırq âdäm.
 27 Yerim qışlâq –zampòmpòm,
 28 Yerim qışlâq –pòmzamzam.
- 29 Bir yil òtgäç dänälär
 30 Bağni täftiş qıldilər.
 31 Örgändilər, hämmä iş
 32 Çâyidä deb bildilər.
- 33 Faqat ştat qısqartış
 34 Zärürätgä oxşadi.
 35 Bùyruq bòldi, Matmüsä
 36 Bağbân işdän bòşadi.
- 37 Ey siz, döstlär, bäsängiz
 38 Bizning Dänışqışlâqqa –
 39 Qonib òting ğarâyib,
 40 Bağbani yoq ù bâqqa.
- 41 Özingiz bir xısabläng

42 Xâdim kòpmi, qumùrsqa...
 43 Kirib âling siz hăm bir
 44 Telefònlik yùmùşgä.

1976 –1991

SÛBHİ SÂDIQ 367

1 *Bù yengi tarıxdır, bù yengi zāmân,*
 2 *Zûlm sâltânâti endi sâbıqdir.*
 3 *Şû'lâlär täräldi, yârışti âsmân*
 4 *Bù sùbhi sâdıqdir, sùbhi sâdıqdir.*

***** 368**

1 Ğunçä âçilişin zâr kùtib, sähär –
 2 Bùlbùl kòzlärini ùyqu âlärkän.
 3 Âşıq yâr vâsligä intilib yillär,
 4 Yetgändä tili lâl bòlib qâlärkän.

5 Dä'atän çıqqandä tiyrä gòşädän,
 6 Nùrgä âciz ekän âdämzâd kòzi.
 7 Ôşä bùlbùl –menmân, âşıq –òşämän,
 8 Men kòzi qamäşgän insânning òzi.

1991

ŞÛKÛRKİM, KELDİ İSTİQLÂL (369)

1 Äğärçi ismim Erkin.
 2 Erki yoq, bändi kişän bòldim,
 3 Kòzim bağlıq, dilim dağlıq,
 4 Tilim yoq, besuxan bòldim.

5 Kòrib häyrätgä tüşdi
 6 Bù cähân hâli pärişânim,
 7 Bâmisli ânkäbüt sörgän –
 8 Çibin, päcmürdä tən bòldim.

9 Mùäzzäm Säyhùnù, Cäyhùn –
 10 Lâbidä täşnä lâb qâldim,
 11 Kiyintirdim cähânni,
 12 Cismi ùryân, bekäfän bòldim.

13 Çekibdùr Bâbùrù Fùrquat
 14 Vätän häcridä äfgänlär,
 15 Men ersâm, vâh, ne ğurbätkim,
 16 Vätändä bevätän bòldim.
 17 Âlisdä, âh, diyârim, deb
 18 Sâğingän, ey vätändâşim,
 19 Demä sen òzni bebaxt,
 20 Baxti yoq âslidä mæn bòldim.

21 Şükürkim, keldi istıqlâl,
 22 Ümidim râst qıl, Âllâhım,

- 23 Ki, şâyad beqafâs bûlbûl
 24 Kâbi sâhib çämân bôldim.
- 25 İşânçim bâr, Vâtân, bir kûn
 26 Kelâr çin nûrli dâvrâning,
 27 Degâyman şundâ çin Erkin,
 28 Çin insân qaytâdân bôldim.

1991

Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün

YENGİ YIL MÜNÂCATI (370)

- 1 Vaqtning çâpqırligigâ häyrâtim tûgâmâsdir,
 2 Yilning ôtişi gôyâ çaqnâgân çaqmâq misâl.
 3 Yil nâdir, ûmr ôzi âslidâ bir nâfâsdir,
 4 Eşikdân kirib şû ân dârçâdân çıqmâq misâl.
- 5 Beş yûz yil yaşâr emiş, tâğ âhli bir qabilâ,
 6 Sâbrni mâslâk bilip, qanââtni tâât deb.
 7 Üy tiklâmâs emişlâr birginâ sâbâb ilâ,
 8 Şû âzginâ ûmrgâ rânc çekmâq nâ hâcât deb.
- 9 Bû-kû bir âfsânâdir, âslidâ âhli âlâm
 10 Âdâmdek yaşâş istâr şû beş kûnlik dûnyâdâ.
 11 Câhândân ûmid ûzmâs ûmri ôtibi bârsâ hâm,
 12 Yâşi ûlgaygân sâri ârzûlâri ziyâdâ.
- 13 Bâlâm deb nihâl ekâr, nâbirâm deb ûy sâlâr,
 14 Mendân hâm birâr yâdgâr âvlâdimgâ qâlsin, der.
 15 Dil tûbidâ ûmrbâd yaşâr âydin xayâllâr,
 16 Vâtânim kâmâl tâpsin, millâtim yûksâlsin der.
- 17 İnsândek yaşâmâqning âsli şûdir ma'nâsi,
 18 Yûrt sevgisi bizlârgâ yûräkdâgi qândândir
 19 Bû muqaddâs tûygudâ âcdâdlârlâning nidâsi
 20 Hâdis sôzi –Vâtângâ mûhabbât imândândir.
- 21 İmânimni bûtûn qıl, yûrtimni nûräfşân qıl,
 22 Pâk, hâlâl yöllâringgâ bizni yöllâ, ilâhim.
 23 Vâtânim kemâsini dâlğalârdin âmân qıl,
 24 Bû pâyânsiz ûmmândâ ôzing qollâ, ilâhim.
- 25 Yûräklârgâ mehr sâl, âdâvâtdân qıl yırâq,
 26 Bûkûngi zâhmâtlârlâning âqıbâti qut bôlsin.
 27 Erkkâ tâşnâ elimning baxti bôlsin yarqırâq,
 28 Âsmâni yâruğ bôlsin, nâsibâsi bût bôlsin.

1992

NÄVRÒZ NÄŞİDÄSİ (371)

- 1 Yùrtim!
 2 İlhamimgä särçäşmä özing,
 3 Birdek äziz mengä yâzing hăm kùzing.
 4 Bükün bäharinggä şe'r äytmaqçimän,
 5 Vätänim, mubâräk bòlsin nävròzing.
- 6 Yanä âläm bòldi yaşil, serfùsùn,
 7 Yanä qızğaldâqlär açıldı gülgün.
 8 Bù yilgi kökläming özgäçä bütün,
 9 Vätänim, mubâräk bòlsin nävròzing.
- 10 Qattıq qışdän çıqding zax tårtib, xarıb,
 11 Yerdän çıqqan käbi báyçeçäk yarıb.
 12 Bağringdän mùz ketdi xamälgä bاریb,
 13 Vätänim, mubâräk bòlsin nävròzing.
- 14 Qır yaşıl, bağ yaşıl, bostandır yaşıl,
 15 Bähariy libäsdä cähandır yaşıl,
 16 Erk yaşıl, istıqlâl, imandır yaşıl,
 17 Vätänim, mubâräk bòlsin nävròzing.
- 18 Başingdä hürriyet quyaşing bardir,
 19 Öz Tuğra, Bəyrəging, Yurtbaşing bardir.
 20 Maqsăding, ğayrăting, bardăşing bardir,
 21 Vätänim, mubâräk bòlsin nävròzing.
- 22 Yaş çinârsän, òzni tütib âlärsän,
 23 "İlik üzildi"dän ötib âlärsän.
 24 Yüzləb bəhərlərnı kütib âlärsän,
 25 Vätänim, mubâräk bòlsin nävròzing.
- 26 Bùgün dälälərgä qadälgän uruğ
 27 İnşâallâh, rizqu bərakāt tölüğ,
 28 Ey, ümid ölkəsi, ertəsi üluğ –
 29 Vätänim, mubâräk bòlsin nävròzing.

1992

TÜRKİSTAN BİR, VÄTÂN BİR (372)

- 1 Qadim ânä bû tûprâq
 2 Tùrkistân bir, vätân bir.
 3 Bizgä cåndän äzizrâq
 4 Tùrkistân bir, vätân bir.
- 5 Äl-Berûniy yâdi bâr,
 6 Yassäviy färyâdi bâr,
 7 Qaşğariy icâdi bâr,

8 Tùrkistân bir, vâtân bir.

9 Tängritâğ –şâmâili,
10 Cäyhùn, Täläs vä İli –
11 Bâbâlarim mänzili –
12 Tùrkistân bir, vâtân bir.

13 Fârâbiy çalğusidä,
14 Nāvâiy ârzûsidä,
15 Şâh Bâbûr qayğusidä
16 Tùrkistân bir, vâtân bir.

17 Temûr bâbâm tuğidä,
18 Şermühämmäd rûhidä,
19 İstıqlâl şükûhidä
20 Tùrkistân bir, vâtân bir.

21 Tâcık –yüksäk Pâmirim,
22 Tùrkmän –tütäş tâmirim,
23 Qırğız, qazâq –bâvûrim –
24 Tùrkistân bir, vâtân bir.

25 Mùstâfâ Çoqay câni,
26 Çölpânning şâhid qâni,
27 Qadiriyniing armâni –
28 Tùrkistân bir, vâtân bir.

29 Yâvlâr pârâ qılğân tân,
30 Xâmtäläş bôlgân vâtân.
31 Âh, bôlûrmi qaytädân
32 Tùrkistân bir, vâtân bir.

33 Ânä yergä qulâq tût,
34 Nidâlâr bôlmäs ünüt.
35 Rûhlâr äytâr: ânâ yûrt
36 Tùrkistân bir, vâtân bir.

1992

ÖLKÄMDÄ BÄHÂR (373)

1 Dädälâr üyğândi, bâyçecäk ûndi,
2 Zâmindân qâr ketdi, kôngildân ğubâr.
3 Yaruq etgân tâledäy quyaş kòrindi,
4 Ölkämdä bâhârdir, òlkämdä bâhâr.

5 Qış üzâq çòzildi, şükûr, òtdi –ya,
6 Bâqıydek tûyûlgân mûzlâr ketdi –ya,
7 İvişiq kûnlârning kûni bitdi –ya,
8 Ölkämdä bâhârdir, òlkämdä bâhâr.

9 Bähârdä yâşlikning tâtli bôyi bâr,
 10 Bähâr erk singâri yâruğ vâ zângâr.
 11 Yâş yûrtim bähârdek bôlsin beğubâr,
 12 Òlkämdä bähârdir, òlkämdä bähâr.

13 Bähârning bähârdek fe'lläri bârdir,
 14 Mâmâqaldirâğı, selläri bârdir.
 15 Gâh sârin, gâh açiq yelläri bârdir,
 16 Çünki ù bähârdir, òlkämdä bähâr.

17 Mâyli-dä, xuş keldi, bût keldi kòkläm,
 18 Tòkinlik, bäräkâ kût, keldi kòkläm,
 19 İnşââllâh, deylük –qut keldi kòkläm,
 20 Òlkämdä bähârdir, òlkämdä bähâr.

1992

VÄTÂN QADRİ (374)

1 Çäşmä qâşidä tinıq sùv
 2 Qadrini bilmäs kişi,
 3 Sâyir etib gùlşändä gùlni
 4 Kòzigä ilmäs kişi.
 5 Vâh, bû ne ğaflätki insân –
 6 Kòksidä tûtmiş vätân,
 7 Kim vätân içrâ vätânning
 8 Şûkrini qılmäs kişi.
 9 Yûrt nedir, yûrt dâğı nedir,
 10 Yûrtdän ayrılğan bilâr,
 11 Ängläğüvçi yûrt firâqın
 12 Yûrtdä tâpilmäs kişi.
 13 Ey, vätändâşim, eşit.
 14 Bâbürrü Fûrqaat nâlâsin,
 15 Besâbâb ândüh tiğidä
 16 Bağrini tilmäs kişi,
 17 Bilmä, fârzândim, vätân häcrini,
 18 Lek qadrini bil –
 19 Kim vätân qadrini bilmäs
 20 Änglä, kâilmäs kişi.

1992

ÖZBEKİSTÂN BAĞLÄRİGÄ QAYTİB KELDİ BÜLBÜLLÄR (375)

1 Bùğün sähâr bûlbüllärning çäh-çähidän üyğândim,
 2 Şâhimärdân tağläridä bir yayrädim, quvândim.

3 Bir-birigä nävbät bermäy qoşiq äytidi bûlbüllär,
 4 Şûkr bôlsin, bağlärimgä yanä qaytdi bûlbüllär.

5 Neçä zämân nâyâb edi òlkämdä bû tärânä,
 6 Neçä zämân bûlbüllärni sağingändi Färgânä.

- 7 Tāmīgäçä paxta ekkän eldä netär bülbullär,
8 Äsmänidän zähär yâqqan yürtdän ketär bülbullär!
- 9 Çämänzârlär şudgâr bõlsä bülbul qandâq yayrâsin,
10 Erk quşçâsi erk yoq câyda qandâq qilib säyrâsin?
- 11 Mänä, bükün bağlârimgä qaytib keldi bülbullär,
12 Hür Vätängä hür qoşıqlar äytib keldi bülbullär.
- 13 Men häm endi qalämimni şe'rlär uçün çarxlâyın,
14 Bù sehrli tärânäni ğazällärdä şärlâyın.
- 15 Bùgün sähär bülbullärning çäh-çähidän uyğândim,
16 Şähimärdän tağlaridä bir yayradim, quvândim,
- 17 Çämänlärdä şox säyrâsin, zävqqa tòlsin bülbullär,
18 Qaytmäs bõlib vätänimgä kelgän bõlsin bülbullär.
- 1992

***** [VÄTÄN, TÄ TÄNDÄ...] (376)**

- 1 Vätän, tä tändä cänim bär,
2 Seningdirmän, seningdirmän,
3 Tänim häk òlsä häm sen yâr,
4 Seningdirmän, seningdirmän,
- 5 Cähân kengdir, fäläk kengdir,
6 Yüräk kengdir, çu sen bårsän,
7 Seningsiz ikki duniya târ,
8 Seningdirmän, seningdirmän,
- 9 Mengä begänä ellärdä näsib gâr
10 Òlsä yüz rähät
11 Çekây bağringdä ming âzâr,
12 Seningdirmän, seningdirmän,
- 13 Äğär şädlikläring âzdir,
14 Meningdirsän, meningdirsän,
15 Mägärkim ğamlärim bisyâr,
16 Seningdirmän, seningdirmän,
- 17 Bùgün bär, ertä yoq cismim,
18 Väleک rühim uçün mängü
19 Sening mängüliging darkâr,
20 Seningdirmän, seningdirmän,
- 21 Sening işqing bilän yândim,
22 Ketär cänimdä bü âtäş,

23 Seningdirmän, yänä täkrâr,
 24 Seningdirmän, seningdirmän,
 1992

Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün

***** [QADAMING MUBÂRÄK BÖLSİN...] (377)**

1 Qadaming mubâräk bõlsin, yengi yil,
 2 Ûmrim dâftärining şerâz yili bõl.
 3 Ûmid Mänzilini bizgä yaqın qıl,
 4 Yüksäliş yõlining äğâz yili bõl.

5 Bähâr yâmğır bõlib bäräkängni sâç,
 6 Yâzdä âftâb bõlib tâle yûzin aç,
 7 Kûzing tõkin kelsin, baxting bärivâc,
 8 Äzâd Vätänimgä pârvâz yili bõl.

1993

KEL, EY BÂBÛR, VÄTÄNGÄ... (378)

1 Kel, ey Bâbûr, vätängä,
 2 Eldä yâding, qadrû şâning bâr,
 3 Tâbârrûk bûl zâminingdä
 4 Hâyâti câvidâning bâr.

5 Sâğınçing, ârzüying,
 6 Kõzyâşning, armânlâring bündä,
 7 Cähângä sıgmâgân
 8 Şâir xayâling, bir cähâning bâr.

9 Bû yûrtning lâläzârigä
 10 Sâçilgändir yûrâk qâning,
 11 Şâfaqlärdä fälâkni
 12 Örtâgân ötli fiğâning bâr.

13 Zâmânekim, nizâlârdän
 14 Tõyib târki vätân qılding,
 15 Mûrâding endi hâsildir,
 16 Zâmâni âl'ämâning bâr.

17 Eling, âlhâmdülillâhkim,
 18 Äsârâtdän xalâs bõlgân,
 19 Gõzâl yûrt Ändicâning,
 20 Ändä rûhing, ändä câning bâr.

21 Kel, ey Bâbûr, ğazâl yâz,
 22 Ät minib kez şâh Bâbûrdek,
 23 Neçä Bâbûr kâbi nâsling
 24 Bähâdir, pâhlävâning bâr.

1993

Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün**HÂCI ÂTÂ MARGİLÂNİY SÒZİ (379)**

- 1 Yetmiş yillik ùmrim òtdi xâricdâ
- 2 Yùzdân âşgân Hâcî âtang bølämân.
- 3 Òlâlmâdim İstanbùldâ, Pârijdâ,
- 4 Ânâ yùrtdân âyrù qandâq òlâmân?
- 5 Qandâq ketây vâtânimni kòrmây hùr,
- 6 İlhaqlıkdân zòr dùnyâdâ heç dârd yoq.
- 7 Mânâ, yetdim mùrâdingâ, ming şùkùr,
- 8 Endi, bâlâm, òlâdigân nâmârd yoq.

1993

YÂŞ ŞÂİRGÄ (380)

- 1 Tilây ğayrât sengä, yâş şâir ùkâm,
- 2 Fâzlù hikmât sengä, yâş şâir ùkâm.
- 3 Biz hâmi kùylâb òtdik imkânlar qadar,
- 4 Endi nâvbât sengä, yâş şâir ùkâm.
- 5 Mùstaqlıl hùr mâ'vâ seningdir, sening,
- 6 Âzâd, emin sâdâ seningdir, sening.
- 7 Biz şivirlâb äydgân tûyguni endi
- 8 Kùylâş âşkârâ seningdir, sening.

- 9 Nâfâsât yùrtigâ pâsbân bøl, oğlân,
- 10 Tili şâmşir, kòksi qalqân bøl, oğlân.
- 11 Ävvälâ şâir bøl, ùndân hâmi ävvâl
- 12 Şù yùrtgâ oğlân bøl, oğlân bøl, oğlân.

1993

İKKİ CÂHÂNNİ SÂDQA QIL (381)

- 1 Yaxşilik qılmâ birâvgâ kòz ùçùn,
- 2 Yaxşilik âsli birâvmâs, òz ùçùn.
- 3 Rizqı röz berdim demâ, âdâm axır
- 4 Kelmâgân dùnyâyâ rizqı röz ùçùn.
- 5 Ne âlib ketgây bû âlämdân kişi,
- 6 Bâri sâvdâ ikki gâzlik böz ùçùn.
- 7 Gâr câhânning şâhidûrsân, zârsân,
- 8 Mehr âtâlgân mâlhamû dilsöz ùçùn.
- 9 Cân nâdir, ikki câhânni sâdqa qıl
- 10 Dòst sengä äydgân bir âğız söz ùçùn.

1994

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

TILSIM (382)

- 1 Äyâl xatâsidän kùlgän xatâdir,
- 2 Târtışgän ündän hâmb ülkän xatâdir,
- 3 Äyâl heç bir bâhsdâ yengilmäs tılsım,
- 4 Üni faqat sevib qılûrlâr tâslım.

1994

MEHMÂN VÂ MEZBÂN (383)*(Özbekçilik lûtfläridän)*

- 1 -Meni mehmângä äytsängiz,
- 2 Türtmäsängiz bâräy,
- 3 Yümşâq örnimdän bòyrägä
- 4 Sürmäsängiz bâräy.
- 5 Qávâğınğız âsib, lâbni
- 6 Bürmäsängiz bâräy.
- 7 Tâmağımğâ xancâr tiräb
- 8 Türtmäsängiz bâräy.
- 9 Mening uçûn temir qafäs
- 10 Qurmäsängiz bâräy.
- 11 Òlâr hâlgä yetgùnımçä
- 12 Ürmäsängiz bâräy.
- 13 -Siz men uçûn äziz mehmân,
- 14 Türtärkänmân negä?
- 15 Qávâğımni âsib, lâbim
- 16 Bürärkänmân negä?
- 17 Yümşâq cäydän qâq bòyrägä
- 18 Sürärkänmân negä?
- 19 Sizning uçûn temir qafäs
- 20 Qurärkänmân negä?
- 21 Kim òz mehmânin üripti?
- 22 Ürärkänmân negä?
- 23 -Bärsäm, yuqârı çıqıng, deb,
- 24 Meni türtäsisiz-kù,
- 25 Xâhlägän cäyimni bermäy
- 26 Tòrgä süräsiz-kù.
- 27 Paqqäs âşingiz yemäsäm
- 28 Lâbin büräsiz-kù,
- 29 Mây içmäsäm xancâr tiräb
- 30 Zòrläb türäsiz-kù,
- 31 Ketäy desäm qoymäy temir
- 32 Qafäs quräsiz-kù,
- 33 Nâdângä hämsùhbät qilib
- 34 Meni üräsiz-kù.

1994

“TÄRBİYE” (384)

- 1 Ciyan tâğasigä “cinnisän” desä,
 - 2 Âtä tänbeh berdi oğligä sekin:
 - 3 Tâğang kättä âdäm, kättäni esä
 - 4 Sizläş keräk, oğlim, “cinnisiz” degin.
- 1994

DÒSTİ NÂDÂNDÂN KÒRÄ (385)

- 1 Bòlmäsä hüşyâr yârù
- 2 Âqılù sâdıq còrä,
- 3 Yaxşidir idrâkli düşmân
- 4 Dòsti nâdândân kòrä.

- 5 Dòsti nâdân döstligidân
- 6 Kòp cäfâ çekding, kòngil,
- 7 Yâlbârib döstingdân endi
- 8 Bittä düşmânlik sòrä.

- 9 Dòst tâpişgä xâm etibdir
- 10 Bizni taqdiri äzäl,
- 11 Ğor bòlib dünüygä keldik,
- 12 Gòrgä kirgäymiz ğorä.

- 13 Äsli òzdin òzgä yoqdir,
- 14 Dòsti nâdân, òzgä biz
- 15 Til bilän qoydik tüzâğ,
- 16 Qazdik qalâm birlän òrä.

- 17 Gär meni döst ängläsäng,
- 18 Äççiq tilimdân râncimä,
- 19 Mengä düşmân öz tilim,
- 20 Lekin sengä döstür còrä.

- 21 Qıl òzinggä döstlik, Erkin,
- 22 Rühinggä istä nâcât,
- 23 Tâzä kòngilni mùhabbät
- 24 Şù'lâsi birlän òrä.

1994

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün**MÄSKÄNİM FÄRGÂNÄDİR (386)**

- 1 Bù vâtändä bir mäkân bâr, men uçùn bir dânadir.
- 2 Kòhnä Tùrkistân sâdâf bòlsä, ù yer dùrdânadir.
- 3 Kim pârıxânä deb äytär, kim uçùn Pärkânadir,
- 4 Şe'riyet ta'rifida uyqudägi cânânadir,
- 5 Ü mening uyğâq diyârim òktâmù mârđânadir,
- 6 Mäskänim Färgânadir, Färgânadir, Färgânadir.

- 7 Çin pãrilär mäskäni, Zührâyù Tâhirlär yeri,
 8 Âlimù şâir, hünärmänd, fâzli nâdirlär yeri,
 9 Kòp äcib mò'cizä bünýädigä qâdirlär yeri,
 10 Kiftä tòn, beldä qıyıq, mærdù bähâdirlär yeri,
 11 Maqtänib yürdim cähândä, mengä bû yûrt ânâdir,
 12 Mäskänim Färgänâdir, Färgänâdir, Färgänâdir.
- 13 Keçmişing xábimgä kirsä, seskänib uyğânämän,
 14 Sâçi qırqılğan māmām färyâdidän tölğânämän,
 15 Şâiring yâzmiş: "Şul äybim – mærdümi
 16 Färgänämän".
 17 Şùkrlärim, bû äläm ändühigä begänämän,
 18 El ärä färgänälikmän, deb ğururim qânâdir,
 19 Mäskänim Färgänâdir, Färgänâdir, Färgänâdir.
- 20 Mäskänim Färgänâyù köhnä Sämärqand hām mānim,
 21 Xârâzm- faxrim, Nāmängän mehrimù
 22 cānim- tānim,
 23 Yāşligim ärdäqläğän Tāşkent kōngüldän sevgānim,
 24 Ändicān, Sûrxān, Buxārā, öz çòlim, öz gûşānim,
 25 Lek, desām Färgänä, dildä özgä ätāş yānâdir,
 26 Mäskänim Färgänâdir, Färgänâdir, Färgänâdir.
- 27 Mùstaql tinçù āmān yûrtim sâādät ölkäsi,
 28 Kelmäsin başigä heç rāncù bālālär kölkäsi,
 29 Rizqı büt bōlsin üning, yer kōrmäsin heç yelkäsı,
 30 Yāngräsin ālämdä men hürmān degān āzād säsı,
 31 Bû zāmin ābi-hāyāt birlä tōluğ päymānâdir,
 32 Mäskänim Färgänâdir, Färgänâdir, Färgänâdir.

1995

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

FÄRGÄNÄNING YÖLLÄRİDÄ (387)

- 1 Deydilärki, er kişining
 2 Üyälğäni- ölgäni.
 3 Färgänäning yölläridä
 4 Quvib ötdik "Völgä"ni.
- 5 Dāvān āşib, şāmāl bōlib,
 6 Uçār bizning "Jigüli",
 7 "Jigüli"mas, naqd "Bâyçıbār",
 8 "Hävâpäymâ" degüli.
- 9 "Jigüli"dä biz- tōrt ülfät,
 10 Dünýâ ilān işi yoq.
 11 Özimizdän cûda mağrūr,
 12 Bizgä yetār kişi yoq.

- 13 Keçqurungni bāzmi cāmşid –
 14 Tòygä şaşib bārāmiz.
 15 Kòringän här ğildiräkni
 16 Quvib aşib bārāmiz.
- 17 Bir päyt bizning cäyrân tāyni
 18 Bilālmädik ne sābāb,
 19 Paçâqqınā “Zapòròjets”
 20 Quvib qāldi, vāścāb.
- 21 Òzmāq bòlib yòlni gāh sòl,
 22 Gāhi ònggä sālādi.
 23 Tùmāv bòlgän xorāz kābi
 24 Bibildāğın çālādi.
- 25 Bizlār esā bòş kelmāymiz,
 26 Minggä qoyib bāsāmiz.
 27 Qıy-qıylāşib, til kòrsätib,
 28 Mäsxarälāb qāçāmiz.
- 29 “Zapòròjets” nimä bòpti,
 30 Quvib òtdik “Vòlga”ni.
 31 Bās, der Pärpi, er kişining
 32 Üyālgāni – òlgāni.
- 33 Rıxsitillò qıçqırādi:
 34 “Tāğārängni nāri āl”.
 35 EgāMBERdi qahqah ùrār:
 36 “Eski qumğān, yaxşı qāl!” .
- 37 “Zapòròjets” çidāmādi,
 38 Tòrt ùlfātni gāngitib,
 39 Şārttä yòlni qırgä sālđi,
 40 Hāmmāyāqni çāngitib.
- 41 Tārillādi, vārillādi,
 42 Quvib òtdi, vāh, qarāng!
 43 Quvib òtib maşinani
 44 Yòlgä qoydi kòndālāng.
- 45 Biz toxtādik. Yòl berkilgän.
 46 Òtişgä heç imkân yoq.
 47 Tòrtāv häyrân òltiribmiz,
 48 Tizzālārdä dārmān yoq.
- 49 “Zapòròj”dän çıqıb keldi
 50 Fārgānālik bārzāngi.

- 51 Bärzängining hər yelkəsi
52 Naqd Çatqalning xarsängi.
- 53 Belbâğıgä âsib âlgän
54 Piçâğı hăm bir qulâç.
55 Qaltiräymiz, âldgä yöl yoq,
56 Qaytişgä hăm yoq ilâc.
- 57 Maşinani täşläb qaçsäk
58 Qayergä hăm ketärmiz?!
59 Bittä- bittä üşläb âlib
60 Çävaqläsä netärmiz?!
- 61 Änä, qaddin râtlädi ù,
62 Sòng ätrâfgä älängläb –
63 Bizgä qaräb ästä yürdi
64 King-Kòng misâl läpängläb.
- 65 Şù päyt ilâc bòlsä edi
66 Biz tòrt äkäng qarağay,
67 Tâşkentgäçä qâçar edik
68 Ârqamizgä qarämäy.
- 69 Yaqın keldi, sâlâm berdi,
70 Ertäklärdä deydiär:
71 Devlär ävväl sâlâm berib,
72 Keyin tütib yeydiär.
- 73 Deräzädän qolni tıqdi.
74 Ûlkän, cündâr, dâhşät qol.
75 “Sòräşäylik” demägändä
76 Dâdlär edik, engil xol.
- 77 Gùldirägän âvâz bilän
78 Gâp başlädi: “Ming üzr.
79 Yòlingizni tòsib sizni
80 Qılğan bòlsäm behüzür.
- 81 Maşinangiz ğuldirägi
82 Bòşâyâtir, äkälär.
83 Mòtòrdän hăm mâý ketgängä
84 Oxşâyâtir, äkälär.
- 85 Şùni äytiş üçün quvib,
86 Yòlni tòsdim, keçiring!
87 Endi òzim kòrib beräy,
88 Mòtòr òtin òçiring.”

- 89 Şündaý deýä kirib ketdi
 90 Maşınaning tägigä.
 91 Sòngrä ııqıı nasos ùrdi
 92 Ärqa ğıldiräğigä
- 93 Sehlängän ädämlärdek
 94 Tùrär edik biz häyrân.
 95 Qaräşäylik desäk qoymäs:
 96 “Farġânägä siz mehmân”.
- 97 İş äräsi lâtifälär
 98 Äytib yana küldirdi.
 99 Xulläs, şù kùn dehqân yigit
 100 Bizni tirik öldirdi.
- 101 İşni säzläb, äriqçädä
 102 Yüvăr ekän qolini,
 103 Sòrüb bärär mänzilimiz,
 104 Äytdi yaqın yòlini.
- 105 Sòng bär qaräb maşınagä,
 106 Yân kòzgùni tüzättdi.
 107 “Äq yòl”, dedi, òzi ketmäy
 108 Ävväl bizni küzättdi.
- 109 “Xayr, qamçı bäsing, endi
 110 Tâýçäğingiz heç tålmäs.
 111 Bizning eski qumġân tügùl
 112 Samòlyât häm yetålmäs”.
- 113 Yòlgä çıqdık izzä bòlib
 114 Qıp-qızärib, şärmändä.
 115 Eng yâmâni keyin bòldi –
 116 Tòyxânägä bärğändä.
- 117 Ästânädä òşä yigit
 118 Bizni kùtib tùrärdi.
 119 Qoldä qumġân, yelkäsidä
 120 Sâçıq tùtib tùrärdi.
- 121 Kòzi külib bāqar edi,
 122 Sir bermäsdi ù birāq.
 123 Bùndän kòrä bizni tùtib
 124 Ùrsä edi yaxşırāq.
- 125 Òzimizgä äyân şù kùn

- 126 Bòlärimiz bòlgäni.
 127 Deydilärki, er kişining
 128 Üyälgäni –òlgäni.

1996

DEMÄNG, ŞAIR TINIB KETDİ (388)

- 1 Demäng, şair tinib ketdi,
 2 Siyäsätgä inib ketdi.
 3 Vă yâ äytmängki, mòrt täldek,
 4 Şamällärdä sinib ketdi.
 5 Siz, ey lütf bähridä ğavväs,
 6 Ū sizni sağınib ketdi.
 7 Demäng, şair cimib ketdi,
 8 Ğazäl yāzmāy tinib ketdi.
 9 Tinib ketsä bilingizki,
 10 Yāğāç ātgā minib ketdi.

1996

Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün

MÜBÂRÄKBÂD (389)

- 1 İkki yānbağırdān tüşgān qoş irmāq
 2 Birikib sây bōlib āqqani kâbi,
 3 Qamār kōzgisiyū quyāş şū'lâsi
 4 Üçrāşib āy bōlib bāqqani kâbi,
 5 Qarçığay kiftidä tütäş qoşälâq
 6 Qanâtin fälâkdä qāqqani kâbi,
 7 Zämindä üçrāşib āftāb bilān sūv
 8 Zämin kōksigā gūl taqqani kâbi.
 9 Ğiccāk târläridä üçrāşgān simlār
 10 Kūy bōlib dillärdä āqqani kâbi
 11 Şe'r ūzrā tütäşgān qalām vā qāğāz
 12 Yüräklärgä ālāv yāqqani kâbi.
 13 Bū kün ikki yüräk –ikki kâbütār
 14 Bir sevg nāvâsin çālmāqdä xassās.
 15 İkki çämānzārning ikki çeçägi
 16 Bir yengi gūlşāngä sālmaqdä āsās.
 17 Bū gūlşān ūyingiz mubārāk bōlsin,
 18 Mùhabbāt tōyingiz mubārāk bōlsin.

1996

KEKSÄLİK GÄŞTİ (390)

1 Qarilik gäştini maqtâşdän kòrä,
 2 Muxbir bäläm, ùni bizlârdän sòrä.
 3 Mänä, biz bù gäştin sùräyâtirmiz,
 4 Ertäläb inqilläb tùräyâtirmiz,
 5 Äğrıqdän qaqqägän belimiz siläb,
 6 Kävüşimiz sùdräb, çünân imilläb,
 7 Belimiz çängälläb yùräyâtirmiz,
 8 Qarilik gäştini sùräyâtirmiz.

9 Biläkdän küç ketgän, kòzdän esä nür,
 10 Pâşşämizni zòrgä qoräyâtirmiz.
 11 Bir mähäl äq ùrib qılârdik xuzür,
 12 Endi valokardin ùräyâtirmiz.
 13 Kelär içimizdän xorsiniq çuqur.
 14 Äsqar tığ edik-kù, nùräyâtirmiz.
 15 Kònämiz, ne ilâc, şungä hăm şükür,
 16 Härqaläy kòz tirik, kòräyâtirmiz.
 17 Qarilik gäştini sùräyâtirmiz.

18 Qarilikni häväs qılmägin, bäläm,
 19 Yâmân kòrinädi kòzinggä äläm.
 20 Qarigändä açib qälârkän ädäm,
 21 Bâ'zân bâbâv bòlib hùräyâtirmiz.
 22 Qarilik gäştini sùräyâtirmiz.

23 Qarilik gäşt emäs, yùlğunli dâşt ùl,
 24 Qarilik tikändir, yaşlik esä gùl,
 25 Yâşlikkä ne yetsin, ù òzi ma'qul,
 26 Yâşlik xazinädir, qarilik –bir pùl,
 27 Yigitlärgä äytär näsihätmi şul:
 28 Yâş yâşlikdä yâşlik gäştini sùrsin,
 29 Keksälik hăm kelär, ùni hăm kòrsin,
 30 Hâzirçä qarişgä şaşmäsdän tùrsin –
 31 Belängisi qursin, yòtâli qursin.
 32 Äğär ma'qul bòlsä faxriy degän nâm
 33 Bärçä nişânimiz älib, bir äqşâm
 34 Yâşligini bizgä qarz berib tùrsin.
 35 Qarilik gäştini maqtâşdän kòrä,
 36 Muxbir bäläm, ùni bizlârdän sòrä.

1996

ŞAXMAT ÜSTİDÄ ÄYTLGÄN ŞE'R (391)

1 Men erkäk òrnidä tùrişim keräk,
 2 Yâ xâtin izmigä yùrişim keräk.
 3 Xâtinning, tòy, lâzim âmädäsi kòp,

- 4 Hä, desä läbbäy, deb tûrişim keräk.
 5 Hä, desä läbbäy, deb tûrişim uçûn,
 6 Üyimdä pûl zavod qurışim keräk.
 7 Üyimdä pûl zavod qurââlmäsäm,
 8 Eng kättä bankani ürişim keräk.
 9 Eng kättä banka hām qoldān kelmäsä,
 10 Hä, desä şälvirāb tûrişim keräk.
 11 Şälvirāb tûrûvçi erkāk bōlgāndān
 12 Yoq bōlib dūnyādān, qurışim keräk.
 13 Dūnyādān yoq bōlib ketmäslik uçûn
 14 Men erkāk òrindä tûrişim keräk.
 15 Ya'ni erkäklärning işini qilib,
 16 Mäzzä qilib şaxmat sùrişim keräk.
 1996

KÜZÄTİŞ (392)

- 1 Ma'sûm kòzläringdä sevinç bir âlām,
 2 Mûrğak kòngling içrä dūnyā häyācân.
 3 Bûgûn qoymâqdāsān mäktabgä qadam,
 4 Mûstaqıl yûrtimgä tengdâş bälācân.
 5 Âtāng ğurûrlānār, ānāng bilmäs tin,
 6 Bûving bōyläringdān yûz bār äylāndi.
 7 Yengi häyât sengä mûbārāk bōlsin,
 8 Âzād vātānimning âzād fārzāndi.
 9 Birinçi sentyabr', birinçi nāhār,
 10 Birinçi qongırāq, birinçi tã'lim.
 11 Âsmāning beġubār, diling beġubār,
 12 Baxtli kûn dūnyāgä kelgān äsālim.
 13 Seni kûzätärkān, âyicān emäs,
 14 Fāriştālār sâçing tārāb tûribdi.
 15 Xayālimdä şû bir xānādān emäs,
 16 Âlām yōlläringgä qarāb tûribdi.
 17 Âydin istiqbāling, ıqbāling bilān
 18 Kōnglimning eng şirin xayālidirsān.
 19 Nixālsān, ertāngi kāmāling bilān
 20 Ümidlār yûrtining timsālidirsān.
 21 Kōnglim tōlā sengä häväs vā ziyā,

- 22 Òzing òz, sòzing sòz, mùtelik äbäs.
 23 Òzgä til, begänä mäslägü mä'vâ
 24 Endi sengä äziz, mùkärräm emäs.
- 25 Hür mämläkät sening hür yüräk sening,
 26 Bùyük tarix sening, sening zämânäng.
 27 İnqılâb züryâdi emäs vätänning,
 28 Qulluqdän başlänmäs milliy tärânäng.
- 29 Şükür, şundâq kungä yetkâzdi taqdir,
 30 Yâruğ peşânängdän, kel, bittä öpây.
 31 Yüksäklärni közlä, qarçığay axır
 32 Pâlapân bõlsä hām zâti qarçığay.

1998

TÄŞKENT DÄRBÄZÄSİ (393)

- 1 Mening yûrtim bûgün endi
 2 Cähân birlän tütäşgändir,
 3 Tütäş taqdir, tütäş rûhdır,
 4 Tütäş cändir, tütäş qändir.
 5 Nedir xat pârlägüvçi
 6 Pâyitâxt dârbâzäsi üzrâ,
 7 Bû yûrtgä xuş kelibsiz,
 8 Mârhäbâ, "Welcome to Tashkap" dir.

1997

BÄQIY XÄTİRÄ (394)

- 1 Öyläymän, açilsä här yil nävbähâr
 2 Mâviy kengliklärdä älvân lâlälä, r,
 3 Bülär lâlä emäs, yât ellärdä zâr
 4 Lälägä äylängän äskär bälälär.
- 5 Öyläymän, âftâb üygânib sähâr,
 6 Künçıqar üfqığä tikkändä yalâv,
 7 Bû gûlgün şafaqmäs, âsmängä qadar
 8 Bevälär âhidän tütäşgän âlâv.
- 9 Öyläymän, här keç şäms yetsä zävâlgä,
 10 Bârlıqning tügämäs mâtämi râstdır.
 11 Tün emäs, ânälär egnidä qâlgän
 12 Tâ mâşşâr yeçilmäs qârâ libâsdir.
- 13 Yür, bäläm, Mäydängä bâräylik bûgün,
 14 Qolingdä dänä gûl yanâğingdek âl.
 15 Bû gûl sening baxting, şâd kûlging üçün
 16 Fidâ bõlgän bâbâng qalbigä timsâl.
- 17 Yoq, sen òzing gûlsän, vätäning –çämän,

- 18 Ûlğay, äsl zâting ùnùtmä sirä.
 19 Bilki, qadr bilmäk äslidä –vätän,
 20 Vätänning ma'nâsi bâqıy xâtirä.

1998

***** [SİZ MENİNG ÂSMÂNİM...] (395)**

- 1 Siz mening âsmânim, mâhitâbimsiz,
 2 Mâhitâbim emäs, âftâbimsiz,
 3 İşânçım ,quvânçım, yûpânçım, yanä
 4 Sağınçım, ökinçim, iztirâbimsiz.
- 5 Siz mening qalbimsiz, qalbindägi şe'r,
 6 Bitmâq ârzû qılğan baş kitâbimsiz.
 7 Sevgim, ùmrim, yanä ùmrim dâvâmi,
 8 Baxtim, râhâtimsiz vä äzâbimsiz.
- 9 Sizdän şädlik kòrib kòzlärimdä nür,
 10 Äläm çeksäm mäyli, şüngä häm şükür,
 11 Bù dârdli dùyâdä yaxşıki bârsiz,
 12 Bârligingiz uçun sizgä täşâkkür.

1998

MENİNG YÂRİM (396)

(ÄYTIŞÜV)

- 1 Mening yârim kiçginä, yoqdekkinä,
 2 Tòppânçädän ätilgän oqdekkinä.
 3 Tâtli sòzin eşitib ertäläbdän
 4 Keçgä qadar yürämiz toqdekkinä.
- 5 Mening yârim qâräçä, xâldekkinä,
 6 Ärining dùmüdugi bâldekkinä.
 7 Bizning ähvâl –quymiçgä äri bâsib
 8 Belängi dâvâlägän çâldekkinä.
- 9 Mening yârim ingiçkä, mòrdäkinä,
 10 Mòrdäkinä bòlsä häm zòrdäkinä.
 11 Tùnâv kùn bir kòtârib yergä ùrdi,
 12 Ğazginä edim, bòldim òrdäkinä.
- 13 Mening yârim säyrâqı quşdekkinä,
 14 Säyrâğı qulâğimgä xuşdekkinä.
 15 Ğäplärini tingläymän säkräb, säkräb,
 16 Hämâmädän keyin sävuq düşdekkinä.
- 17 Mening yârim kâmpirù – qızdekkinä,
 18 Sizdek edik, siz bòling bizdekkinä.
 19 Mùzxânädä här nârsä ùzâq tûrär,
 20 Ûzâq yaşâb yùribmiz mùzdekkinä.

1998

TÄYYÄRÄDÄ (397)

- 1 Pärvâz çağı täyyäräning dilbär kelini
- 2 Kòk tãqini bizgä taxti Sùläymân qıldı.
- 3 Lekin e'lân oqıgandä òzbek tilini
- 4 Dävlät tili bòlgänigä pùşäymân qıldı.

1998

16 FEVRAL' 1999 YIL (398)

- 1 Bù dùnyädä yaxşı, yãmân kùnlar kòrdim,
- 2 Òkinçim yoq, mäyli, yillar qaddim egsin.
- 3 Men hämân bir äskäringmân, ânä yùrtim,
- 4 Sen tamängä ätilgän oq mengä tegsin.

- 5 Häli kâmil ätâlmäsmân mäkânimni,
- 6 Bekâm ädil sänâlmäsmân zämânimni.
- 7 Lek kiprikdä saqläymân bù dävranimni,
- 8 Bù dävragä ätilgän oq mengä tegsin.

- 9 Yùrtim, âlis yòlgä çıqqan kârvâning bär,
- 10 Kârvâninggä pâsbân uyğaq sârbâning bär,
- 11 El dârdidä xalâvâtsiz oğlâning bär,
- 12 Şù insängä ätilgän oq, mengä tegsin.

- 13 Tâng nûrisân, vätân, qalbim äsmâdidä,
- 14 Erking äzâl äcdâdlärning armânidä,
- 15 Mehring äbäd ävlâdlärning imânidä,
- 16 Şù imängä ätilgän oq mengä tegsin.

1999

ÒZBEK NÄVÂIYNI OQIMÄY QOYSÄ... (399)

- 1 Òzbek Nävâiyni oqimäy qoysä,
- 2 Ältin başning källä bòlgäni şùdir.
- 3 Bedil qâlib Dem'yan Bedniyni sùysä,
- 4 Qârä saçning mällä bòlgän şùdir.

- 5 Òzbek Nävâiyni oqimäy qoysä,
- 6 Dâd demâqqa pällä bòlgäni şùdir.
- 7 Ma'rifâtdän ayrù òynäsä, kùlsä,
- 8 Äzä çağı yallä bòlgäni şùdir.

- 9 Òzbek Nävâiyni oqimäy qoysä,
- 10 Äldängäni, ällä bòlgäni şùdir.
- 11 Yùlğıç äziz bòlib, bilgiç xâr bòlsä,
- 12 Pâytaväning sällä bòlgäni şùdir.

- 13 El kâmil bòlmäsä yùrt emäs ùluğ,

14 Beqadr mähällä bòlgäni şùdir.
 15 Qalb tòlä nùr xalqining rizqı hām tòluğ,
 16 Āmbār tòlä ğallä bòlgäni şùdir.

17 Òzbek òzligini ānglāsä bekām,
 18 Ûning “Bäräkällä” bòlgäni şùdir.
 19 Ālämgä Nāvāiy nāslimān degān
 20 Āvāzi bārällä bòlgān şùdir.

1971 –2000

ÛÇRÄŞÛV (400)

1 Ālmān vātūnimni zābt etālmāgān,
 2 Ācib işlār qılār bül çārı gārdūn.
 3 Miltıq emäs, qalām tūtğān Yògann
 4 Mening kùlbām ārā mehmāndir büğūn.

5 Qolidä Sa’diyning “Gùlistāni” bār,
 6 “Şarq-ğarb devāni”din oqır mengä şe’r.
 7 Bündä nāğāh ikki sāhibi āş’ār
 8 Dārdläşib qāldilār –Gyote, Ālišer.

9 Dāhālārgä yoqdir zāmān vā mākān,
 10 Ûlār mālāk yanglığ ālām bālāsı.
 11 Āşıq yüräklārni titrātār hāmān
 12 Mācnūn färyādi-yū, Verter nālāsı.

13 Gārçi òtib ketmiş asrlār qatār,
 14 Gārçi bükūn òzgä kùrrāi ālām.
 15 Āmmā hānūz yerdä yāsūmānlār bār,
 16 Hānūz òlgäni yoq Mefistofel' hām.

17 Lāylā, Margarita sāf dil tòlqını
 18 Gāhi xarsānglārdä bōlādi çil-çil.
 19 İkki ālām ārā insān rühini
 20 Hānūz tälāşādi Haq vā Āzāzil.

21 Lekin Farhādgäyū, Faustgä armān
 22 Mehnāt, icād yūrti bū mening òlkām.
 23 Ûstāzlārim ũni kòrsin deb bir ān
 24 Toxtä, ey sāniyā, deyūrmān bū dām.

1999

KÄ’BÄTÛLLĀH (401)

1 İmānū nāmāzū rözäyū zākāt –
 2 Fārzin ādā etmāy, el kòzi ùçūn –
 3 Xāci degān nāmni ālmāq bòlgān zāt –
 4 Qulāğıgä gāpim, bir òzi ùçūn:

- 5 Nāfi yoq zār sāçib gùnāh yùvişning,
 6 Rāhmān hām cābbār hām yālgız Āllāhdir.
 7 Bir dārdmānd qarindāş, bir mühtāc qoşning
 8 Āzürdā yürägi Kā'bātullāhdir.

1999

GRİPP BÖLGÄN AŞNÄMGÄ (402)

- 1 Sağlām bōlsäng işläb hārmä, āğayni,
 2 Gripp bōlsäng işgä bārmä, āğayni.
 3 Fidāyimān deb hāmmägä uqtirmä,
 4 Bū hām bir dārd, ùni elgä yuqtirmä.

1999

ŞE'R YÄZGÄNDÄ (403)

(Āzād Şäräfidinòvgä)

- 1 Şe'r yāzgāndā yüräk sòzidān
 2 Bāşqa sòzni uqqan emāsmān.
 3 Nāzirlärning qattāl kòzidān,
 4 Ğazabidān qorqqan emāsmān.

- 5 Faqat şe'rim rāstmānā tinib
 6 Yetilmäsä, xām çıqsä behās,
 7 Üstāz Āzād Şäräfidinòv
 8 Qāvāğidān kòrqqanmān, xālās.

2000

YÄLGÄN HAQIDÄ (404)

- 1 Gär häkim òsälgä täsällä bergäy,
 2 Sòzi yālgān bōlsä, Āllāh keçirgäy.
 3 Āyrligān dōstlärni qāvùştirgān zāt
 4 Āldäsä, tädbiri gùnāhdān āzād.
 5 Xunük xätininggä äyt, yùzing –āftāb,
 6 Bū äsli yālgānmäs, gùnāhmäs, sävāb.
 7 Rāstù yālgānlärning hisābi bārdir.
 8 Ù dūnyā, bñ dūnyā cāvābi bārdir.
 9 Yālgānçi ālāmdā gùnāhimiz kòp,
 10 Keçirùvçi tñnhā pārvārdigārdir.
 11 Cāhāndā yālgān bār lekin eng yāmān –
 12 Elni cāhālätgä bāşlägān yālgān.
 13 Ù xalq yürägigä ātilgān oqdir,
 14 Ùngä ikki ālām mağfirāt yoqtir.

2000

KIÇKİNÄ KÄTTÄLÄR (405)

- 1 Märtābā bergāndā fe'l hām bersä keng,
 2 Ādlù mürüvvätdān qılmäsä cüdā.
 3 Dargāhi kättälär bār bōlsin, lekin
 4 Kiçik kättälärdān āsrāsin xudā.

- 5 Sen birâr eşikkä baş ùrib bårsäng,
 6 Yüz bår haq bòlsäng-dä bitmäsä işing,
 7 Bilki, kòksi içrä qalb emäs, xarsäng,
 8 Kiçkinä kättädir uçrăgän kişing.
- 9 Sen âlim bòlsängü ixtirâ bilân
 10 Lâl qılğudek bòlsäng ägär dūnyâni,
 11 Sengä yòl açğunça bir imzâ bilân
 12 Kiçkinä kättäning ùzilär cāni.
- 13 Tâdbirkâr bòlsängü el nâfi uçun
 14 Bir tâdbir òyläsäng, izlăsäng çarâ,
 15 Ûlâr tâpâr âlbât yeçilmäs tûgün,
 16 Sûyăging qâlgunça qılâr âvârâ.
- 17 Äskâr qasâm bølmaqqa fidâ,
 18 Tâbib qasâm baxş etmaqqa cān.
 19 Kiçkinä kättälâr ânt içâr ämmâ
 20 “Fälân bølây, seni qılmäsâm särsân”.
- 21 Çinâr bòlsäng, ùlâr kemirgûvçi qurt,
 22 Pòlât bòlsäng ùlâr yemirgûvçi zäng.
 23 Ey tängrim, el ùnmäs, qad kòtärmäs yurt
 24 Kiçik kättälärgä insâf bermäsäng.
- 25 Heç kimsä bòlmăgän dūnyăgä ùstün,
 26 Uqbăgä zâr âlib ketmăgän âdām.
 27 Kättâyù kiçikning başidâ bår kùn
 28 Kelâr, axır kiçik kättälärgä hām.
- 29 Men şe’r äytdim, xâlâs, ne hām qılây măn,
 30 Ne ilâc, iztirâb cāngä òt qalâr.
 31 Faqat kònglinggizgä imân tilâyman,
 32 Diyânât tilâyman, kiçik kättälâr.

2000

BİR NİHÂL (406)

- 1 Yürtdâşim, bağinggä bir nihâl qadâ,
 2 Bù nihâl nâmini Yaxşilik âtä.
- 3 Nihâling yânigä bir gûl ekib qoy,
 4 Û gûlning ismini Gòzâllik deb qoy.
- 5 Gûlù nihâlinggä baxş etib häyât,
 6 Sûv ber vâ bù sùvgä Mehr deb qoy ât.
- 7 Sendân fârzândingä bağ qâlsin, ey döst,
 8 Bağing Vâtân degän nâm âlsin, ey döst.

2000

TÄBRİK (407)

("Xalk sòzi" gäzetäsigä)

1 Därbâzâm çertüvçi ertä täng bilän,
 2 Elni üygätüvçi här sùbh bäng bilän,
 3 Ròznâmâm, òn yâşing mùbârâk bòlsin,
 4 Yengi asr, yengi şùür, âng bilän.

5 Yâdimdä toqsân bir, tuğılgân yiling,
 6 İstıqlâl deb dastlâb çıqqandi tiling.
 7 Mùstaql mämlikät tengdâşi bòlib
 8 Vâtân xızmetigä bağlandı beling.

9 Mùdâm âzâd elning âzâd sòzi bøl,
 10 Keng âlämgä sergâk bâqqân kòzi bøl.
 11 Xaqıqat yòlini yâritgân çärâğ,
 12 Ädl kârvânigä qutb yüldüzi bøl.

13 Bù yân Amerika, bù yân Çinmâçin,
 14 Özbek âläm üzrâ yâzdi qulâçin.
 15 Qulâç yâzgân elning sâdâsi bòlib
 16 Yüksäl, temir qanât, mürğak lâçin!

2001

BÄLÄLİGİM –BÄZÄRİM (408)

1 Qançä intilgänmân
 2 Kùrsi qoymâsdân
 3 Dädâm cävânidân
 4 Älgünçä kitâb.
 5 Qançä izlägänmân
 6 Mùreäk fikrning
 7 Minglâb sâvâligä
 8 Tâpgünçä cävâb.

ÜKÄMNİNG "CÄNGİ" (409)

1 Ükäm minib "sämân ât"ini,
 2 "Qılıç" üşlâb çıqıpti cänggä,
 3 Beştä düşmân samòlyòtni
 4 Yıqıtdim, deb maqtândi mengä.

5 Ävvâligä kùldim râsâ hâm,
 6 Hâzildir deb ükäm sözlâri.
 7 Sòng hâvligä çıqıb qaräsâm,
 8 Yâtâr edi beş ölik âri.

1952

ÄLMÄ (410)

1 Mevâ berdi yetilib bù yil

2 Men bağımğa ötqazğan nihâl.
 3 Mevälärki, çoğdäy qıp-qızıl,
 4 Hüsni yâqut, şirinlikdä bâl.

 5 Läbläridän tāmizib şärbät,
 6 Âl, ye, deydi, armândä qâlmâ!
 7 Lekin şüngä häyränmân faqat,
 8 Negä ùni deydilär “âlmâ”!

 9 Âlmâ eksä bağığä här kim,
 10 Mehmânigä, âl, ye demäsmi?
 11 “Âlmâ” mening mehmândòst
 12 xalqım –
 Âdätigä yât sòz emäsmi?
 13
 14 Mevâ berdi yetilib bù yil
 15 Men ärdäqläb òstirgän nihâl.
 16 Âlmälärki, şäfaqdäy qızıl,
 Lekin nâmi âlmâ emäs, âl!

1952

KEÇÄGINÄ (411)

1 Keçäginä edi...
 2 Xayrläşib
 3 Bäländ tağlar,
 4 Gùlbâğlar bilän,
 5 Däryälärdek taşib,
 6 Qırlärdän aşib
 7 Òrtâqlar bilän
 8 Qaytgän edik
 9 Öynäb, külib
 10 Mäktäb qoynigä.

 11 Kòz âldimdä...
 12 Änhâr bòi,
 13 Kòm-kòk çimdä
 14 Tòyib-tòyib
 15 qozilärdek
 16 Çòzilärdik.
 17 Gâr bilän
 18 âqşâm yänä
 19 säf-säf bòlib
 20 tizilärdik.

 21 Lager' bizni
 22 yenä mäktäb,
 23 Fân qoynigä
 24 üzätti.

- 25 Kòksimizgä
 26 çeçäk taqıb,
 27 gùlxan yâqıb
 28 kùzätädi.
- 29 Keçäginä edi,
 30 xuddi keçä...
 31 Bùkùn yenä
 32 lager' bizni
 33 quçâq açıb
 34 kütädi.
- 35 Keng dälälär,
 36 gòzäl bağlär
 37 bizlärgä kòz
 38 tütädi.
- 39 Qarang vaqtıni,
 40 hädegünçä
 41 yil hăm òtib
 42 ketädi.
- 43 Bir yil...
 44 Xuddi bir häftädäy,
 45 Ämmâ òzi
 46 sermäzmùn.
- 47 Bir yil...
 48 Bizgä oqıtuvçı
 49 Qançä säbâq
 50 bermäsmi?
 51 Yil hăm âlğa
 52 yùgürädi
 53 Hâyât âlğa
 54 yùrgändek.
- 55 Şù bir yildä
 56 biz mäktäbdän
 57 täläy närsä
 58 òrgändik.
- 59 Kitâb böldi
 60 häm dämimiz,
 61 Bilim böldi
 62 nür –çirâq.
 63 Şù nür bilän
 64 fän qânigä
 65 Kirdik yenä çuqurrâq.
 66 Yillär òtär...
 67 Kòz âldimdä

68 çirây açâr
69 kelâcäk.

70 Mäktäb, lager',
71 Änhâr, bağlär
72 Xâtirimdä qälâcäk.
73 Vâ eslärmän
74 şù kùnlärni –
75 Keçäginä edi...
76 Xuddi keçä...

1953

NÛTQ HAQIDÄ (412)

1 Hâr sòzidä “bù”, “änù” ,
2 “Häligi”, “sòng”, “änaqa”,
3 “Bù-bù” deydi –nimä bù,
4 “Ünaqa”si –qanaqa?

5 Tiligä kelib qâlgän
6 Sòzdän qaytä âlmäsä,
7 “Bù” qoşmäsdän sävâlgä
8 Cävâb äytä âlmäsä.

9 Gâhi qävüşmäy sòzi,
10 Gäpidän toxtäb qâlsä.
11 Yaxşı bilsä hâm ôzi,
12 Zörgaginä “3” ôlsä.

13 Òzingiz òyläb kòring,
14 Nimä, bù, qanaqası?
15 Qaçân qâlär Òtkirning
16 “Nimä”, “bù”, “änaqası”?

17 Âdätlängänmän, deding,
18 Toğri, hämmä gâp şündä.
19 Lekin axır, ôz tiling
20 Òzinggä bòysünsin-dä.

21 Toğri, äniq gâp tüzib,
22 Cävâb bergin sòraqqa.
23 Xızmat qılsin hâr sòzing
24 Fikringni tölätmäqqa.

25 Mäzmùn nâmlı môleälgä
26 Sòz –âtilgän oq bòlsin.
27 Nişângä tegmäy qâlgän
28 Bittä oq hâm yoq bòlsin.

29 Dòstim Òtkircân, bûni
 30 Yâdingdâ tût hâr dâim,
 31 Âtäşin nâtıǵını
 32 Minbârlâr kûtâr dâim.
 1954

ÇEVÄR QIZ (413)

1 Cäcci Lälâ paxta terdi,
 2 Endi demäng ù gòdäk.
 3 Bir hâvüçmäs, bir dõppimäs,
 4 Terdi râsä bir etäk.

5 Târâzibân âmakisi
 6 Âlâr ekân paxtani,
 7 Çevâr qız deb, şirin qız deb,
 8 Âsâl qız, deb maqtâdi.

9 Cäcci Lälâ ùygâ qaytâr,
 10 Yengil uçâr qadamlâr.
 11 Negâ, qançâ terding, qız, deb
 12 Sòramâydi âdâmlâr?

13 Kòzlârigâ qarâb bârâr
 14 Ötgân-ketgân hämmäning.
 15 Heç kim sòrmäs, nimâ dedi
 16 Târâzibân âmäking?

17 Äriqçädân yûzin yûvdi,
 18 Sâçlâri tärâdi.
 19 Sõngrâ "hürmât taxtäsi" gâ
 20 Sekin bârib qarâdi.

21 Nâmlâri bâr Gûlsûm âpâ,
 22 Nûri, Xayri xälâning
 23 Hämmâ bârû, nimägâdir,
 24 İsmi yoqdir Lälâning.

25 Ävvâl bir âz òksidi ù,
 26 Keyin esâ öylâdi:
 27 Mâyli, bir kûn ùning nâmi
 28 Şû qatârdâ bõlâdi.

29 Xâzir "hürmât taxtäsi" dâ,
 30 Mâyli, nâmin kòrmâsin.
 31 Bùgùn qançâ terdin, qız, deb,
 32 Mâyli, heç kim sòrmâsin.

33 Bâribir, ù paxta terâr,

34 Çunki bilär, bù keräk.
 35 Terär här kùn bir dòppımäs,
 36 Bir quçâqmäs, òn etäk.

37 Lålxânı gazetägä
 38 Yåzmäsä häm bølädi.
 39 Û çevär qız, ù şirin qız,
 40 Bùni hämmä bilädi.

1955

ŞARQ ERTÄĞİ (414)

1 Tùn
 2 Ğarib kùlbädä
 3 Ğamgin tebränär şäm,
 4 Kòzlärini yümmäydi gòdäk.
 5 -Nimä deysän, qozim,
 6 Nimä deysän, erkäm?
 7 -Änä, mengä sòyläb ber ertäk.

8 Ertäk, dâstânlärgä
 9 Qançä bây bù åläm.
 10 Qançälär kòp Şarqdä äfsänä!
 11 Äytgän bilän bitmäs –
 12 Ming bir keçälär käm,
 13 Qay birini sòyläsin änä!?
 14 Yâ Bahrâm ertägi,
 15 Yâinki “Çâr dârveş” –
 16 Äzâdbaxtnıng qıssäsini?
 17 Yâki Äläviddin
 18 Vâ yâ Xusräv Pärvez,
 19 Yâ Cämilä erk säsinimi?..

20 -Uxlä, cänim erkäm,
 21 Uxlä, kòzim nùri.
 22 Qoziçâğım, kòzläringni yüm.
 23 Men ertäk sòyläyin,
 24 Şirin tüşlär kòrib,
 25 Sen, dilbändim, ârâm ål bir züm.

26 Ûzâq-üzâqlärdä
 27 Kòk dengizlär ùzrä
 28 Tâmqılärdän oq qılär bülüt.
 29 Dähşät bilän kelib
 30 Tâğ üstigä, sòngrä
 31 Qâyalärgä doq qılär bülüt.

32 Äq saç çoqqılärning
 33 Yâqasidän tütib,

- 34 Çaqmaq bilən ürib ötədi
 35 Tağlar baş egmägäç,
 36 Ğazab bilən bülüt
 37 Qayalärni oqqa tütädi.
- 38 Täslim bəl, der –
 39 Qolgä qılıç alıb,
 40 Täslim bəl, der kòtarib sùrân.
 41 Bülütning ketidän
 42 Artıq dähşät sâlib,
 43 Hüştäk çälib kelädi bòrân.
- 44 Deydi: “Men bärliqni
 45 Tilkä-tilkä qılây,
 46 Qarä kòlkä sâlây cähängä”...
 47 Ämmä çoqqılär tik,
 48 Bâqar işânç bilän
 49 Keläcäkkä,
 50 Quyâşgä,
 51 Tângä...
- 52 Bir näfäs cim qâldi
 53 Änä nedir öyläb.
 54 -Sòng ne böldi, sòylä, ânäcân?
 55 Şarq ertägin sòyläb,
 56 Änä kòz âldidä
 57 Ertängi Şarq böldi nämâyân.
- 58 “Mänä, quyâş çıqdi,
 59 Äläm nurgä tölüb
 60 Bülüt üzäqlärgä yoqâldi.
 61 Etäkläri üning
 62 Pärä-pärä bölüb
 63 Qayalärdä çüvâlib qâldi”...
- 64 Uxlä, cänim erkäm,
 65 Uxlä, kòzim nuri,
 66 Qoziçâğım, kòzläringni yüm,
 67 Bärliq cimcit. Gødäk –
 68 Şirin tüşlär kòrib
 69 Uyqusidä qılär tabässüm.

1956

KÜNLÄR SEKİN ÖTÄDİ (415)

- 1 Söräydi mendän ükäm:
 2 Äkä, kitâb alıb ber.
 3 Sözin qaytärmäy men häm,
 4 Alıb berdim älifbe...

5 Bükün täyyärlik kòrär
 6 Ûkäm kättä bāyrāmgä,
 7 Gäh mäkätāb vaqtin sòrär,
 8 Gäh täyinlär äyāmgä:

9 -Òşä kùn uxlāb qālib
 10 Mäkätābdän keç qālmāy-ä,
 11 Ertālāb tūrā sālīb,
 12 Meni üygāting, äya.

13 Sevinç sıgmäs içigä,
 14 Oquvçi bōlär ùkām.
 15 Ûning bñ sevinçigä
 16 Şerik bōlāmān men hām.

17 Xıtāyi qāğāz òrär
 18 Ûkām kitāb, dāftārgä.
 19 Gòyā hāzirlik kòrär
 20 Cùdā ùzāq sāfārgä.

21 Û mäkätāb ārzùsidä
 22 Òtkāzādi, tūnlārni.
 23 Hättāki, üyqusidä
 24 Sānāb çıqar kūnlārni.
 25 Zòr quvānç bilān ùkām
 26 Sentyabrni kütādi.
 27 Kùtgān sārī kūnlār hām,
 28 Qarang, sekin òtādi.

1956

ÇĀNĀQLĀRGĀ QONGĀN YÜLDÜZLĀR (416)

1 Tāng yellāri bilān òynāşib,
 2 Kòk şāmlāri sònib qāldilār.
 3 Yoq, paxtazār vādiygä tüşib
 4 Çānāqlārgä qonib āldilār.

5 Tòlib āltin çānāqlārigä
 6 Māyin cilvā qilib kùldilār.
 7 Terimçi qız quçāqlārigä
 8 Āppāq paxta bōlib tōldilār.

9 Yanā qançā çevār qollārdän
 10 Pārdāz ālib bōldilār kòrkām.
 11 Mehnāt teri bilān yoğrilgān
 12 Yüldüzlārgä kiyindi òlkām...

13 Haqli, āgār òz kāsbi bilān

- 14 Ğurur qılsä paxtazâr ähli.
 15 Äq âltin häm şunça sevinçdän
 16 Çanâğıgä sıgmäsä xaqli.

1956

BÄLÄLİK (417)

- 1 Tùprâq kòçälärdän çâpgän bälälik
 2 Yillär çangi içrä ästâ yoqâldi.
 3 Bälälik ketdi-yù, şox sùhbätlärdä
 4 Òni külä-külä eslâmâq qâldi.
- 5 Cilğalär âşıqar dâryâ bòlgäni,
 6 Giyâhlär bøy çözär dâim quyâşgä.
 7 Ertäning ısqıdâ yillär âşdimù
 8 Ärzù qanâtidä yetdim bù yâşgä.
- 9 Qançä intilgänmän, kürsi qoymäsdän
 10 Dädäm cävânidän âlgünçä kitâb.
 11 Qançä izlängänmän, mùrğaq fikrning
 12 Mingläb sävâligä tâpgünçä cävâb.
- 13 Bälälik!
 14 Men seni bir ùmr qalbdä
 15 Änä sùti käbi saqlây muqaddäs
 16 Vâ lekin ertängi kùnimdän keçib,
 17 Sengä qaytmâqni heç qılmäymän
 18 Häväs!

1957

ÄYGÄ ÜÇSÄK... (418)

- 1 -Äygä üçsäk, Xâlcânni häm
 2 Älämizmi?
 3 -Hämmä üçsä, axır âşnäm,
 4 Qälämizmi?
- 5 -Ärgimçâqdän qorqding, Xâlcân.
 6 Kòrmäysänmi!
 7 Üçär bòlsäk Marsgä tāmān,
 8 Qorqmäysänmi?
- 9 Dòstlär, sizni heç üyetgä
 10 Qoyarmidim?
 11 Änvär özi qorqıtmäsä,
 12 Qorqarmidim?!

1960

DÄRAXTLÄR SÙHBÄTİ QARAĞAY (419)**QARAĞAY (419-a)**

- 1 Bòyin çòzib
- 2 Qarağay
- 3 Yân-ätrâfgä
- 4 Qarağay.
- 5 Der ù:
- 6 Bärçä dëraxtdän
- 7 Bäländ äkäng –
- 8 Qarağay.

TERÄK (419-b)

- 1 Men teräkmän,
- 2 Teräkmän.
- 3 Men hämmägä keräkmän.
- 4 Äsmän mening
- 5 Yelkämdä.
- 6 Men älämgä
- 7 Tirgäkmän.

MÄCNÜNTÄL (419-c)

- 1 Başım egik
- 2 Mäcnühäl,
- 3 Mäcnüntälmän,
- 4 Mäcnüntäl.
- 5 Däm älsängiz
- 6 Sâyamdä,
- 7 Men sizlärđän
- 8 Mämnün täl.

ÄRÇÄ (419-ç)

- 1 Men ärçämän,
- 2 Ärçämän.
- 3 Men xursändmän
- 4 Bärçädän.
- 5 Ätrâfimä
- 6 Äylänib
- 7 Heç çärçämäng,
- 8 Çärçämäng!

ÄLMÄ (419-d)

- 1 Men sizlärning
- 2 Älmängiz,
- 3 Xâmligimä
- 4 Älmängiz,
- 5 Nartâcigä
- 6 Oxşab sòng
- 7 Vây qârnim, deb qâlmängiz!

ÒRİK (419-e)

- 1 Qantäk òrik
- 2 Âtim bâr,
- 3 Xop mǎzǎli
- 4 Tâtim bâr.
- 5 Mağızimgä berkitgän
- 6 Qantim bâr,
- 7 Nâvvâtim bâr.

ŞÄFTÄLİ (419-f)

- 1 Sâriq, âq şäftâlimän,
- 2 Zärğaldâq
- 3 Şäftâlimän,
- 4 Maqtänib òltirmäymän,
- 5 Mänändâq
- 6 Şäftâlimän.

YÄŖÄQ (419-g)

- 1 Miya käbi
- 2 Şäklim bâr,
- 3 Bâşim tölä
- 4 Aqlım bâr.
- 5 Meni yegän
- 6 Dânişmänd
- 7 Bòlür degän
- 8 Naqlım bâr.

NÄŞVÄTİ (419-ğ)

- 1 Meni derlär
- 2 Näşvâti,
- 3 Şärbätlärning
- 4 Şärbäti,
- 5 Mǎzälärning
- 6 Mǎzäsi,
- 7 Lǎzzätlärning
- 8 Lǎzzäti.

GİLÄS (419-h)

- 1 Men gilâsmän,
- 2 Qulâq sâl,
- 3 Rängim âlû
- 4 Tâtim bâl,
- 5 Tâpsäng qoşälâğımni
- 6 Qulâğınggä
- 7 Taqıb âl.

1962

PUŞKİN (420)

- 1 Men ilk bâr mäktäbgä qoygändä qadam,

2 İlk bår älifbådän ålgändä tä'lim,
 3 Mengä åläm ärå yüz açgän åläm –
 4 Puşkin dähåsigä qılurmän tä'zim,
 5 Häli men änglämäy Älişerni häm,
 6 Gyote rühi häli bõlmäsdän hâkim,
 7 Xayâlim beşigin tebrätgän ânäm –
 8 Pùşkin dähåsigä qılurmän tä'zim.
 9 Ûğaydim, kengäydi ùfqı häyâtning,
 10 Dûnyâ kòrkin açdı ùluğvâr, âzim.
 11 Kòzlârimgä qılğän keng ålämni keng –
 12 Puşkin dähåsigä qılurmän tä'zim.
 13 Mùrgaq dilgä tüşib şe'ning häväsi
 14 Bâyan etgänimdä ilk kòngil ârzim –
 15 Mengä mädäd bõlgän âtäş nâfâsi –
 16 Puşkin dähåsigä qılurmän tä'zim.
 17 Häli yòlim âlis, häyât häli bår,
 18 Häli bû dûnyâdän kòp mening qarzim.
 19 Tâ tirik ekänmän tâkrâr vâ tâkrâr
 20 Pùşkin dähåsigä qılurmän tä'zim.
 21 Şâir bõlsäm bir kùn elgä münâsib,
 22 Meni şâirim deb âtäşä xalqım,
 23 Nâvâiy devânin kòksimgä bâsib,
 24 Pùşkin dähåsigä qılurmän tä'zim.

1974

VERGÛL HAQIDÄ (421)

1 Vergül òzi qaydän kelgän?
 2 Qıngır-qıysıq câydan kelgän.
 3 Yengi çıqqan âydän kelgän,
 4 Şâvva bõlgän säydän kelgän.

 5 Mergän târtgän yâygä qaräng,
 6 Vergül òşä yâydän kelgän.
 7 Yâki bükür tâygä qaräng,
 8 Yerşòv yâzgän tâydän kelgän.

 9 Sizgä âyandır hâynâhây
 10 Hâv kâmälâk tuğılğän cây.
 11 Vergül òşä câydan kelgän.

 12 Vây âyâğım, belginäm vây,
 13 Deydi xassä tûtğän bâbây,
 14 Vergül ù bâbâydan kelgän.

 15 Vergül âyni pillä qurti,
 16 Äyting, qaydä pillä yùrti?
 17 Vergül ùzâq Xitâydän kelgän.

- 18 Yoq, bir zāmān āfāndining
 19 Bir pāy kāvişi yoqālgān.
 20 Vergūl òşā bir pāydānkelgān

1991

BİR YALĖANDĖN QIRQ YALĖĖN (422)

- 1 Kāmināi kāmtārin –
 2 Fālānçiyev Fālānçi.
 3 Men bir òzim rāstgòymān,
 4 Qālgān hāmmā –yālgānçi.
- 5 Yāşimni sòrāsāngiz,
 6 Yūz āylik çaqalāqmān.
 7 Qātmādān kelgān dārāz,
 8 Pākānā baqalāqmān.
- 9 Xuş kòrgānim mùzqaymāq,
 10 Hāmmāmgā tūşib yeymān,
 11 Ūstigā mùrç sepib,
 12 Şòr bādring qoşib yeymān.
- 13 Dimlāb yesāng –sāz ùzùm,
 14 Xām yemākkā şālgāmdir.
 15 Teskārisin āytsālār,
 16 İşānmānglār, yālgāndir.
 17 Yenā bir sūygānim –āv,
 18 Āmākim bilān birgā
 19 Hār yekşānbā çıqamiz
 20 Bālıq āvigā qırgā.
- 21 Qoştığli miltıq bilān
 22 Sāzānlārni ātāmiz.
 23 Tūnāb qālsāk, lāylākning
 24 Ūyesidā yātāmiz.
- 25 Derlār: OĖlān yāşidān,
 26 Mengā haqıqat dāya.
 27 Ūmrinmi bir bāşidān
 28 Qılāy sizgā hikāyā.
- 29 Kelişim bòlgāndā şārt
 30 Men kāminā ālāmgā
 31 Ānāmning vaqti bòlmāy
 32 Yalinibdi xālāmgā.
- 33 Xālām b÷vimgā āytib,
 34 B÷vim yengāmgā āytib,
 35 Yengām āmmāmgā āytib,

- 36 Ämmäm hämmägä äytib,
 38 Hämmäning vaqti bòlmäy,
 39 Òrtädä çıqıb cāncāl,
 40 Ämädim kelmäsä sāl –
 41 Qālär edim tuğılmäy.
- 42 Ätäm şòrlık äyrilib
 43 Çòntäkdägi bāridän,
 44 Meni sātib ālibdi
 45 Çārşānbä bāzāridän.
- 46 Xälä, hālingiz qaläy?
 47 Äläm qılsin, ämmävây!
 48 Tuğmäsāngiz, tuğılmäy
 49 Qälärmidi Cùmavây?
- 50 Bilib qoysin elù-yùrt,
 51 Men dùnyāgä kelgän kùn
 52 Òttiz birinçi fevral',
 53 Sāāt ikki keçqurùn.
- 54 Beşikdä yātgānimdä
 55 Bir vāqea yüz bergän.
 56 Äytib beräy,
 57 Cùmavây
 58 Rāst äytişgä sòz bergän.
- 59 Sòrgıçım sòrib yātsām,
 60 Eşikni açib toğri
 61 Men yātgän üygä kirdi
 62 Qārä bārzāngi oğri.
 63 Taxlāngän kòrpälärni
 64 Bir-bir ālib taşlādi.
 65 Bisāt sāndıqni açib,
 66 Şaşmāy titä bālşādi.
- 67 Şòrlıkning xabäri yoq
 68 Qarāb turgän kişidän.
 69 Men kùzātib tùribmān
 70 Gāvrapēş tırqışidän.
- 71 Qulāy fùrsāt kelişin
 72 Mòlcāllāymān üzāqdän.
 73 Ästā-sekin qolimni
 74 Bòşātāmān qolbāğdän.

- 75 Səndıqni titib bəlib
 76 Kelgəç beşik qəşigə.
 77 Sümək bilən tüşirdim
 78 Oğrining qəq başigə.

 79 Bərzəngi gürs yıqıldı,
 80 Səng tərrib qəçib qəldi.
 81 Şəşgənidən eşik həm,
 82 Səndıq həm açıq qəldi.

 83 -Ey, nəmərd, - deb
 84 qıçqırdım, -
 85 Qəçsəng ərrib şətələq,
 86 Eşikni yəpib ket-də,
 87 Şəməlləydi çaqaləq...

 88 Bə birinçi hikəyam,
 89 Qurbəningiz bələyin.
 90 Sizni bir bər əldəsəm,
 91 Til tərtdəsən ələyin.

 92 Səzgə bering e'tibər,
 93 "Bir bər" dedim, " mığ
 94 bər"məş.
 95 Meni əqli bütənlər
 96 Yəlgənçigə çıxarməs.

 97 İçim tölə hikəya,
 98 Qırqtəsini əytəmən.
 99 Dəm əlinglər, hazırçə
 100 Səzimni toxtətəmən.

IV. BÖLÜM

ŞİİRLERİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARMASI

İTHAF (1)

Ey lâtif dost! Bu sana ömrümün kitabıdır.

Ömrümün kitabı ne demek? O, uzak yolun baş hesabıdır.

Bu yol düz değil. Onun inişi çıkışı çok.

Yüreğimin ipliği gibi mısralar bu yolun kılavuzudur.

Bir şehir var namı İbtidâ, bir şehir var namı İntihâ.

Canımda bu iki şehir arasındaki yolun ızdırabıdır.

Ey gönül, sen ne idin, ne oldun?" diye sorar gönül.

Şiir aslında, gönül sualine gönlün cevabıdır.

Eğer ömrüm bağ ise, siz onun bahçevanısınız halkım.
Buyurun alın. Bu kendi bağınızın kendi şerbeti, şarabıdır.

Dostlar ve gönül ehilleri! Yaşın kaç diye sormayın!

Erkin vatanın yaşı, benim yaşıma hesabıdır.
1999

MANZARA (2)

Kara kuşlar salkım söğüdün dalına konarlar.
Onun âh ü zârına hiç aldirmeden başlarını
suya eğler.

Bulut merhamete gelip gözyaşını döker.
Bunun üzerine kuşlar kaçır, salkım söğüt ise
başını kaldırır.

Bulutun arasından güneş gülerek bakar,
salkım söğüdün yıkanan saçlarını tarar.
1952

***** (3)**

Ben bir küçük dereyim.
Nehir olup taşasım gelir.
Ana yurdum!
Sana evlât olasım gelir.
Bugün sana sadece şiir bağışladım.
Gerek olsa canımı feda edesim gelir.
1953

TAN GÖRÜNTÜSÜ (4)

Güneş ufuklara güldestesini koyup
dağ ardından yüzünü gösterdi.
Altın kalem tutan bir nakkaş gibi
yukarıdan aşağıya yavaşça baktı.

O her noktayı süsleyip vadi üzerine altın bir levha çizdi.
Sonra “Güneş” diye imza attı ve adını da
“Tan Atışı” diye koydu.

1956

MÜTEVAZILIK HAKKINDA (5)

Ne kadar gururlu dursa da çaydanlık
fincana doğru eğilir.
Öyleyse bencillik niçin, kibir ve heves neye gerek?

Alçak gönüllü ol, hatta gururun eşiğinden
bir adım bile atma.
İnsan bunun için fincanı daima alnından öper.

1956

DAĞ İLE SOHBET (6)

Dedim ki bulutlara bürünen bembeyaz dumanlı
başına güneş nur döker.
Hey arkadaş! Sen kimsin ki karşımda mağrurca
yüksele uzağa bakıyorsın?
Yankı cevap verir: Dağ!...

Dedim ki mağaralarına ayak bastım.
Yüce kayalarını kucaklayıp geçtim.
Üstünden kaç defa uçup geçtim.
Ben kimim ki böyle iradem yüksek?
Yankı dedi ki insan.

Tan vaktinden, bağrında bir kurultay başlarken,
sevincine cihan dar gelir, dedim.
Bu kadar övüncün, gururun nedendir?
“Koynunda yurt neler yapmış?” söyle.
Yankı dedi: Maden.

İlme doğru emin olarak yol aldım, dedim.
Parlak istikbâlim bana ümit verir.
İnan! Bir gün yine sana geleceğim ama
fikir ve hayalim ne olan birisi olarak gelirim.
Yankı: Âlim...

Arkadaş, dileğim şu: Tamamen haklısın.
Henüz karşımda ilimler dağı var.
Cevherler dolu bağrını açmak için
kucağına yine geleceğim, bekle!
Yankı dedi: Gel.

1956

UYDU SÖZÜ (7)

*Birinci yapay uydu atmosferin derin
katmanlarında yanıp gitti.*

Tamam, ömrüm ebedî değil,
Olsun, sadece yaşayayım bir nefes.
Lâkin, ışıklardan bir köşk yapıp beni aya denk kılarak
güneşe doğru gönderen halkın başı üzerine pervane olayım.

Tamam, sonra ateş vücudu sıkıca sarsın.
Evet, alev kucaklasın beni.
Sadece *Dankon*'un kalbi olup fezalardan ilim
dünyasına nur saçayım.

Ana vatan! Bir oğlun gibi sana canımı feda edeyim.

1957

*** (8)

Bazen, aşk şiir yazmam hayran dostlarımı bırakır.
Muhipler durmadan sorar:
-Terennüm ettiğin hangi nazenin?

“Yok” diye söylesem yalancı çıkacağım.
Çünkü aldatmayı hiç kendime yakıştıramam.
Ne de “Şair daha arayışta deyip,
şaka yapıyorum.” derim.

1957

*** (9)

Özbek sözlerinin Harezmiye telâffuzunu
çok duyuyorum.
O yerin kızlarının “Qoysängiz-a!”⁴⁹⁵
sözünü hoş görüyorum.

Onlar bunu munisçe söylediklerinde
dillerinden bal akar.
Harezmi kızlara daima “Qoysängiz-a!”
dedirtirim gelir.

1957

***** (10)**

Kara kaşın, kalem kaşın!
 Çekik yay kaşın, kız.
 Kaşlarındaki keskin, kılıç bakışın
 beni öldürmeye kasteder, kız!!

Kafesteki kalp kuşuna eza edip
 uçmaya bırakmıyorsun.
 Göz ucuyla bakıver. Güneşin bari
 kalbimi ısıtsın, kız.

1957

EKSKAVATÖR (11)

Çölün koynuna girdi ve ilk defa nara attı.

Susamış yerin bağrından o bir tutam toprak aldı.

Çelik pençesiyle tutup başının üzerine kaldırdı.

Toprak güneşin sıcaklığında yanıp kurtuluş beklerdi.

Heyecanı arttı ve elleri titredi.

Sonra bir nara attı ve yürüyüp gitti ileri.

1958

***** (12)**

Bazen trenle, bazen atla, bazen de yayan gezdim.

Benim gezdiğim yol, meridyen çizgisinden daha çok.

Çok menziller gözledim.
 Çok geçitler aştım.
 Kimleri aradım?
 Nereler için acele ettim?

Patikalardaki topraklardan geçtim,
 Dağların taşlarına ayak bastım.
 Seni buluncaya kadar nice nice yollarda gezdim.

1958

SALKIM SÖĞÜT (13)

Kubban sahilinde boynunu eğip, altın yapraklarını
göl üzerine dökerek neler hakkında hayal
kuruyorsun, söyle, salkım söğüt?

Tan vaktinde suya bir güzel indi mi?
Salkım söğüt “Gözü ahuya nigâhın düştü mü?
Dudağındaki ben seni bend etti mi?” söyle?

Salkım söğüt, saçlarını rüzgâr okşayıp geçtiğinde
göl üzerinde akkuşlar uçtu mu veya düşüncelerini
alıp gitti mi, söyle!

Gece ayın aksini suda gördün mü?
Belki onu beyhude beklemektesin.
Yoksa niçin me'yus göründün salkımsöğüt;
söyle bu ne hâl!?

Hayır, zihnimi meşgul eden akkuşlar değil.
Saba rüzgârı veya peri gibi bakışlar da değil.
Ne suyun aynasında görünen hilâl,
ne de al çehreli olan biri.

Hayalimin sebebi tamamen başkadır.
Geçmişin bu gamlı kıssası uzun.
Sordun, söyleyeyim tamam, kulak ver,
kalbinde hisset.

“Onlar birbirini candan severlerdi. Kalplerinde
şirin arzular doluydu.
Yiğit tığ gibiydi, kız güzeldi. Yaratılıştan mükemmeldiler.

Onlar şu bahçelerde oynayıp gülerdi.
Kucağım onlara mesken olurdu.
Âşıklar visal demlerinin hoş hâlini burada geçirirdi.

İşte şu gülistanda gül toplar, işte şu taş üstünde oturlardı.
İki kalp sanki güvercin gibiydi, dillerinden bal akardı.

Ama şirin arzular gerçekleşmedi.
Onlar, bir gece son defa buluştular.
Ne yazık ki sevgi gülşeni çiğnendi.
Söylemek boşuna...

O gamlı gözler, o akşam söylenen elemli
sözler hâlâ hatırımdadır:
“Baba”, “zenginlik”, “kader”, “nikâh”, “ihtiyar”
ve “Allahâısmarladık, hoşça kal!”

İki sevgili bu gece uzun uzadıya oturdular.
Ayrılık akşamında vefalı kız delikanlıya aşkının
simgesi olarak ipek mendil bıraktı.

Gidiş o gidiş, onları bir daha hiç bulamadım.
Sordum, aradım, bir defa bile göremedim.
Sevenler nerededir, ahvâl nasıl geçti?
Bilmiyorum elân.

Eğer sorarsam bu göl cevap vermeden titrer.
Yeller de hiç haberini getirmez.
Benim sorduğum soru karşısında bağda
gül başını eğer lâl kalır.

Sorup soruşturdum tekrar tekrar bağlar sustu.
Sordum, dağlar çökmüş gibi ses geldi.
Sordum, dört taraf meysus, bî-mecâl, hâlsiz göründü.
Onlar birbirini candan severdi.
Şirin arzular kalpte doluydu.
Bu yüce, olgun, mükemmel bir sevgiydi.
Ah! Yazık, kaybolup gitti.

Sen bugün sahilde sevgilinle gezip dolaşırken
o gülümsediği zaman geçmişin bu hisleri gönül
mülkünü derhâl işgal etti.

Zihnimi meşgul eden aşk kıssası da ve
onun hülâsası da budur.
Şu sevginin yüzü suyu hürmetine
sendeki ikbâl yok olmasın.

1958

KUBBAN GÖLÜNE (14)

Seda der: Güneş niçin saçlarını dağıtıp
perişan gezer?

Tan vakti çıkar ve akşam kaybolur?
O, bu dünyada neyi arayıp geziyor?

Sesin yankısı der: O, bir zamanlar aynasını kaybetmiş.
Ey Kubban gölü, sen bî-habersin ama
güneş daima seni izliyor.

1958

BULAK (15)

Bulak ana, yerin sinesinde şiiir gibi kaynayıp çıkar.
Güneş, suyun gümüş aynasından sevgim olup bakar.

Suyunu kana kana içtim, su ile güya gönüle sindi yurt sevgisi.
Susuzluğum gitti ama kalp harareti daha da arttı.

1958

***** (16)**

Gözleri buluşma arzusuyla parladığında,
sevgilin buluşmaya çok arzuluydu...

Annen “Yavrum, çayın soğudu.” der.
Sen evde kitap karıştırıp duruyorsun.
Sevgi adlı bestekâr henüz yüreğinde sazlar çalmamış.
İlkbaharın güllendiği zamanlarda henüz hiç kimse
seni visal bağlarında beklememiş.

Gecelerin âsûdedir; düşüncelerin birisinin
hatırasıyla meşgul değil...
“Genç Werter”i okuyup “Beni de birisi sever mi acaba?”
diye düşündün.
Hayal yollarında intizarla meçhul birisinin
beklediğini bilmiyorsun.
İlk baharın pencereni vurup bir deste
gül tuttuğunu bilmiyorsun.
Hem sen onu görmemişsin, hem de o seni görmemiş.
Yaşar, lâkin dünyada nerededir?
Bağları gezip hiçbir çiçeğe yüzünü çevirmemiş.
O senin için herkesten de kıymetli...
Sevgilin buluşmaya hevesliydi.
Kalp arzulayıp yar yanına koşar...
Seni arayan pervanen nerededir?
O elbette seni arayıp bulur.

1959

SEVGİ (17)

On sekize girmemiş kim var?
Bağından gül dermeyen kim var?
Senin hakkında dört satır yazdıktan sonra
sırdaşına gizlice gösterip, komşu kızına vermeyen kim var?

Kuşkusuz, her kim olsa kalemi eline aldığı an
ilk önce seni yana yana terennüm eder.
Her bir gönülde mesken tuttuktan sonra âşıkclarını
lâl edip, şairleri söz ustası edersin.

Galiba ben de tuzağına düştüm.
 Bana güzel hisler bahşettin.
 Hayatımda altın bir sayfa oldun.
 İlk şiirime başlık oldun.
 Hayallerim sana dosttur.
 Yüreğimde bir kanat hissettim.
 Hayat tılsım gibi açılıyor.
 Visalde geçen anların hoş,
 hicrandaki gamlarım da tatlı.

Kainat bana gülerek bakıyor.

On sekize girmemiş kim var?
 Bağından gül dermeyen kim var?
 1959

ÇELİK (18)

O evvelâ aybalta oldu.
 Sonra ondan top yapıldı.
 Kılıç, tüfek ve tabanca da o oldu.
 O bomba da olup patlamış.
 Lâkin çelik sadece divit ucu olunca
 cihanı almış.
 1959

YOLLAR (19)

Yıllar geçtiğinde bir yaş büyürüm.
 Yollar aştığımda akıllanırım.
 Beni gezdiğim gül vadilerinde çiçeklerle
 yanyana büyürüm.

Bağlardan geçen, kırları aşan yollar.
 Ufuklara kavuşan yollar.
 Yollar, dalga dalga gümüşler takıp güneşten
 nur emersiniz.

Ben gezme âdetimi bırakır mıydım!
 Ülkemi gezip doyar mıydım ben!
 Ben, gezmeden, dolaşmadan onu bu kadar
 sever miydım!
 1959

HAYIRLI AKŞAMLAR (20)

Muradın kıymetini bilir insanlar.
İyi niyetlidir adamlar.
İnsanlar, dostlarına geceden önce
“Hayırlı akşamlar!” diler.

“Hayırlı akşamlar!” hikmetli bir istektir.
Yürek bu isteği buyurmuş.
“Hayırlı akşamlar!”, “Mutlu gecen âsûde geçsin,
rahat olsun.” demektir...

Yeryüzünde yaşayan insan!
Evet o her nereli olursa olsun, huzurlu iş
ortamında günleri şen, geceleri hayırlı olsun.
1959

ANA TOPRAK (21)

İnsan niçin yeryüzüne mübarek der,
toprağı da mukaddes sayar?

Hayır, yeryüzü aslında muteber değil.
Toprağın kendisi mübarek değil.

İlk önce şu yer üzerinde insan temiz alın teri
döktüğünde ana topraktan gevher bitti.

Bu yer muazzam, kutlu oldu.

İnsan, kendi mübarek toprağını her zaman
yabancı nazarlardan koruyup onu kucaklayıp
can feda etti.

Kanı ile mukaddes kıldı.

Hayır, aslında toprak muteber değil.
Toprak hiçbir zaman kutlu değil!
İnsanın döktüğü ter mübarektir,
Kutlu, temiz kan muteberdir.

1959

ÜLKE (22)

Vatanım, bahçelerini gezerken gönlümde
sen vardın.

Bahçenin güzelliğine şiir yazdığımda onu
ilk önce sana bağışladım.

Burada büyüyen her bir ağaç binlerce dilde
medhini söyler.

Milyonlarca göz gökten senin güzelliğine
bakıp nur emiyor.

Gülümsüyor, kendinden başka mutlu yok.
Kaşından yeni ay da gitmez.
Kainat, yıldızlarını etek etek alıp başından saçar.
1960

***** (23)**

Güneş dağın hörgücüne yavaşça tırmanır.
Novvot kayalarda kar parlıyor.
Yüksek doruklardan başlayan bahar, şelâleler
hâlinde aşağıya hevesle iner.

Sahillere süslü kilim döşeyip Amu ve Sır'a
nehir olup akar.

Bahar ülkesinin kan damarına büyümlü bahar
çağlayarak giriyor.

1959

HAYIR, HUZUR İSTEMİYORUM (24)

Hayır, huzur istemiyorum.
Genç bedenim rahat nedir bilmez.
Yürekteki isyanım dalga dalga coşan
umman kadar var.

Boranlara, tayfunlara karşı çıkasım geliyor.

Deryaların girdabına göğsümü geresim geliyor.
Huzur bilmez yaratılışımdan işkence çeksem razıyım.
Ateş olup bir an yansam, sonra sönsem de razıyım.

Benim taş başım her müşküle, her derde sabreder,
dayanır; ama sakın, huzurlu yaşamaya asla sabrım yoktur.

1960

ŞİİR GECESİ (25)

Sıram gelmekte.
Ben de söylüyorum.
Ben de en güzel şiirimi arıyorum.
Nerede şarkılarımın en müzikal olanı, hani?

Gönlümün en güzel sesi hani?
Hatıra defterimin sayfalarını bir bir açıyorum.
Beni mazur görün, aziz dostlarım!
Neşeli toplantınızda okumak için en güzel şiirimi
henüz yazmadım.

Şiirler gülşeni geniş, ömrüm de uzun; kucak kucak güller
toplayacağım.

Ama bir gül benim yüreğimdedir, bir şiir yazmak
benim dileğimdedir.

Kendimi tanıyalı bu şiiri arıyorum.
Ateşte yanıp bu şiiri söylüyorum.
Daima bu şiirin aşkı ile yaşıyorum.
İlham bu şiir aşkı ile gönlümdedir.
Bütün samimî hislerim bu şiire köle....
Bu defa beni mazur görün, dostlarım!
Neşeli toplantınızda okumak için en güzel şiirimi
henüz yazmadım.

Velâkin ben onu yazmadığım sürece, yazıp size
takdim etmedikçe asla bir nefes rahatlık bulamam.

Huzur bulamam, huzur bulamam, huzur bulamam asla!
1960

***** (26)**

En son koşuğu söyleyip bitirdim.
Güneş de yavaşça yola çıktı.
Güldeste, kırmızı gömlek giyen ufkun eteğinde kaldı.

Sevinçli bir gece kucak açar.
Gözümün önünde yine bir gülistan...
Hayırlı akşamlar.
Dostum! Tan vaktinde yine bir şiir okuyuvareceğim.
1960

*** (27)

Güneş ışık saçtıkça tabiat da canlı olacaktır.

Birbirinden ayrılmayan üç düşünce vardır.

O, bu sözle yan yanadır:

Mahir, vefa ve maharet; âlim, ilim ve emel; âşık,
aşk ve meşakkat, şair, şiir ve şuur.

1961

ÂLİMLER VE ŞAİRLER (28)

İnsanı fezaya uçurmak için ne kadar aşk, arzu,
heves ve ilham gerekir?

Bunu şiire, destana geçirmek için ne kadar bilim,
tefekür gerek?

Uçsuz bucaksız feza ilmi şairin hayalini,
yıldızlı asuman âlimi meşgul eder.

Evet, bu böyle tuhaf bir zaman...

Âlimler şair ve şairler âlimdir.

1961

ŞİİR HAKKINDA ŞİİR (29)

(Parodi)

Şiirim, işte nihayet bittin.

Senin huzurunda gecem uyanık geçti.

"Bittin!" dedim, ama sevinme, daha başında
ne kadar iş var.

Daha seni yontup, traşlayıp yüzlerce defa düzeltmem lâzım!

Defalarca buruşturup atıp tekrar tekrar düzeltmem gerek.

Nihayet bir gün mevsimin gelip başladığında,
pamuk tomurcuk verdiğinde, senin kolundan
tutup yavaşça gazetehaneye sürüklerim.

İlham gönlü kanatlandırınca emin emin adımlarla ilerleriz.

Bize güzel iltifat ederek bizi edebî danışman karşılar.

Seni cebimden yavaşça çıkarıp heyecanla ona uzatırım.

"Şiir mi?" diye o kaşını çatıp gözlüğünü takar.

Okuyup bitirir, çekmeceye atar.
Kendi işini devam ettirir.
Şimdi, şiirim bu günden itibaren sen benim değilsin, artık.

Hiç kimse şimdi sana şiir demez, hiç kimse koşuk
ya da gazel demez.

Sen ezgi, ilham, şevk değilsin şimdi.
Burada senin namın “materyal”dir.

Uçmak için kanat bağlama, şimdi çırpınman beyhudedir.

Tatlı uykuda huzur bularak muharririn çekmecesinde yat.

Yaz hakkında yazılmış olsan da acele etme,
kış gelinceye kadar dur.

Bahtın gülüp, yıl geçince, zar zor yarımın çıksa
buna da şükür.

Şiirim, kader seni daha nice elemlere gönderir.

Burada daha ne kadar hayranların var, onlar seni
yeniden düzenlerler.

Nice kelamın değişir.
Başlığın birkaç defa değişir.
Yazıldığında namın “Tan” olsa da daha sonra
belki başlığın “Akşam” olur.

Sonra âleme kanat açmak ve halkı kendine
şeyda kılmak için güneş gibi bir günde -heyhat-
gazetede peydâ olursun.

Kendi ismimden güçlkle tanır, senin huzurunda
lâl kalırım.

Şimdi tenkitçi ağabeylerin sırayla aşağılarlar.

Tersinden düzünden tahlil edip ikimizi mecalsiz bırakır.

“İyi” diyerek tenkit ettikten sonra sanatıma olgunluk diliyor.

GENÇLİK (30)

Gençlik! Seni terennüm etmeyen kim?
 Masallarını anlatmayan kim?
 İhtiyarlayınca düşünmeyen kim?
 Düşünüp yine terennüm etmeyen kim?
 Ben de sana şiir yazmak istedim.
 Genç yüreğin hakkı var mı, söyle?

Gençlik, aslında benim özüksün.
 Bu dünyaya bakan gözüksün.
 Yazdığım şiir, söylediğim sözüksün,
 Dünüm yarımım, işte bu günüksün.
 Senin için şiirler yazmak istedim,
 Ama kendini anlatmak zor.

Gençlik, çiçek ve gonca imiş.
 Bu çiçek âlem durdukça varmış.
 Gençlik sınırsız düşünce imiş.
 Sonu olmayan gökyüzü gibi imiş.
 Ben ona destan yazmak istedim.
 Düşüncelerime sınır koymadım.

Gençlik, gönülden şevk daha gitmedi.
 Yürek, seni henüz terk etmedi.
 Yürek, onun seni henüz terk edeceği yok.
 Yani, kıymetini bilen yok
 Gençlik seni medhedebilirim.
 Ama bugün tecrübesizlik ediyorum.

Gençlik aşk ve âşıklık hevesidir; Mecnûn da
 Leylâ da kendisidir, âlemin sabahı onun yüzündendir.

Tamam, ona ne bir gazel, ne bir müseddes yazmasam da olur.

Onun kendisi şiirden mukaddestir.

1961

ŞAİRİN ÖMRÜ (31)*(Parodi)*

*"İşte ben Lermantov'un yaşına geldim.
Bir şair ömrünü yaşadım gerçekten.
Şiiriyet göğünde yükseldim.
Uçuşum hızlı uçan şahinden yüksek. "*

Seyyar

İşte ben Lermantov'un yaşına geldim
Gerçekten bir şair ömrünü yaşadım.
Nice kâğıdın başına vardım ancak benden
bir Lermantov çıkmadı.

Dostlarım, fazla mütevazılık niye, gelecek
on yılı gördüm öncesinden.

Vakit gelir, ulaşırım Puşkin'in yaşına
O zaman.... Puşkin de çıkmaz benden.

1961

DERİNLİK (32)*Şaire Zülfiye'ye*

Derinliği ummanlarda aramadım insanlarda
buldum onu, insanlarda.

Derinlik nur yağın yüzlerdedir.
Derinlik düşünceli bakan gözlerdedir.
Derinlik söylenmeyen sözlerdedir.
Hafifçe çatılmış kaşlardaki, gümüş gümüş
kırığı konan saçlardaki, boranlarda eğilmeyen
başlardaki derinliğin tarifine söz var mı acaba?

İnsanların yüreğinde, meş'um yılların gönle saldığı
azabından, anaların hasretinden, âh ü zârından
bir umman var, ummanların sakinliği, tufanı var.

O yılların zelzelesi göğüslerde, meş'um savaşın
yarası hâlâ yüreklerdedir.

İntikamcı kalpten akan en pak dileklerde, ümitlerde
hayat kadar, gönüldeki sebat kadar derinlik var.

Derinliği ummanlardan aramadım; insanlarda
buldum onu, insanlarda.

1961

RESİM (33)

Onu bir yerlerde görmüş ve bir dakika onunla
arkadaşlık etmişim; ama hangi gün, hangi dakika,
hangi zaman, hangi durum hatırlayamıyorum.

Gözlerinde tuhaf muamma ile dilsiz resim bana sessiz bakar.

Hah, işte o!

Ömrümün unutulmuş bir parçası aklıma geldi güya.

Gözümün önünden geçiyor bir bir.

Bazı sisli, donuk, kaybolmak isteyen hatıralar
hayalimin hangi burcundadır?

Hayalim o günleri canlandırır.

Akla gelir hemen hepsi...

İnsanlar, siz benim hayatımsınız, her biriniz
ömrümün parçasısınız.

1961

SEMERKANT GECESİ (34)

Müneccimin tesbihinden saçılan taneler gibi
gökyüzüne serpilmiş olan yıldızlar parlar.

Ayın mumu etrafında uçan pervaneler gibi ta
sabaha kadar kendini gösterip pır pır eder yıldızlar.

Yeni ay boyunu yay edip, yüzünde tebessümle
gecenin sükûnetine kulak tutar.

Ansızın bir bebeğin ağlaması işitilecek olursa,
yine bir Uluğbek diye düşünüp kalır.

Semerkant yıldızları lâl mi dürdane mi acaba?
*Naqş almalar*⁴⁹⁶ gibi toplayıp alasım geldi.

Her biri eskiye ait bir efsane söylemiş.
Seher vaktine kadar göz yummadan kulak veresim gelir.

İşte Ülker, yedi kız uzaktan beni işaret eder.

Aydınlık sokaklar boyunca şulelerde akarım.
 Uluğbek'in ayak bastığı bu mukaddes topraktan
 Uluğbek'in baktığı yıldızlara bakarım.

Bu gece gök ummanı meşalelerle doludur.
 Sanki hilâle konan yıldız yelkende yüzer.
 Yıldız dolu asumanı omzumda kaldırır gibi
 gönlüde gururla tarihî şehrimde geziyorum.

1961

KÜÇÜK KIZ (35)

Kızkardeşim Feruzeye

Küçük kız, oyuncağı bir an bile elinden bırakmadan
 onu sever, bağrına basar.

Hayatın ne olduğunu henüz idrak etmeden,
 bebekliğine de akli ermeden küçük kız "Anne olacağım."
 diyerek büyür.

Hayret, kim onun gönlüne salmış?
 Hayat yoluna henüz girmek nerde?
 Daha anne ninnisine kanmadan yarın şu evin
 hanımı olmak için minik eliyle *süpürge tutuyor*.

Tatlı küçük kız, şimdiden anne olmanın
 sevgi ve şefkâti gönlünde yer etti mi?

Hayatın zahmetini henüz tatmadan müşfik
 analığın olanca meşakkatini üzerine aldın mı,
 nazlı küçük kız?

Gülzarın goncanın katında yaşadığı gibi damlada
 güneşin cemalini gördüm.

Düşünsem, hayat hakkında fikir bitmez.
 Şu küçücük kızın yaratılışında tabiatın büyük
 kemâlini gördüm.

1961

***** (36)**

Gökyüzü ayın fanusunu kaldırdı, küçük yıldızlar
ona pervane oldu.

Cânân, gel birlikte seyredelim.
Gönlüm sadece seni ister.

Dilber, ellerimden kendin tut.
Beni, aydın yola sürükle.
İnan, âşık olup seni hiçbir zaman bu kadar
sevmemiştim.

Tuhaf, bugün fazla sermestim, âlem göğsüme
sığacak gibi.

Bugün gönül kadehim lâle renkli aşk şarabıyla
ağzına kadar dolmuş.

Gel, yıldızların döşendiği yoldan muhabbet bizi sürüklesin.

Gönlünden gamlarını çıkar.
Sadece mutlu günleri hatırlayalım.

Nazlım! Gel birlikte dolaşalım.
Mutluluk için yaratılmış âlem, sevmek için verilen
hayat sonsuza kadar bizden razı olsun.

1961

AYRILIK HAKKINDA (37)

Sen uzakta, yârin uzakta.

Canın firakta ıztırap çekiyor.
Sabrın sebatın gittikçe bitmektedir.
Uçayım desen, kanadın yoktur.
Gecelerin, sevdiğin yârine kavuşmak
arzusuyla uyanık geçiyor.

Ama gamdan boynunu bükme.
Şehlâ gözden yaşını dökme.
Dilber, hiç buna ayrılık deme.
“Yârim benden uzak!” deme hiç.
Çünkü canının içine girip sevgilin bir gün
yanına gelir.

Yârin seni ya boşuna incitti yahut başkasından
kışkandı.

İniltine kulak vermedi.
 Açığa vurmandan memnun olmadı.
 Hatta dönüp bakmadan gitti...
 Sen buna da ayrılık deme.
 Canını sıkma, asla ağlama!
 Sen bu hicran zulmeti içinde pak sevgini ışık yap,
 çünkü ayrılık, kavuşmayla yer değiştirir.

Sen seviyorsun, sevmiyor yârin.

İnleyişin yârin gönlüne ulaşmıyor.
 Sevdiğini bilmiyor yahut bilse de umursamıyor.

Ayrılıkta yanıyorsun ama sen bunu da hicran
 diye adlandırma.

Çünkü sevgin eğer gerçek olursa hicranları
 paramparça eder.

İnan sadece, hiç yorulmadan inan, inanç olursa
 hicran çekinir.

Yârin her zaman yanında olsa; yârin güzel ve
 mülâyim olsa, her anını beraber geçersen.

Hayat kurup, cana can ekleyip bütün ömrünce
 birlikte olsan.

Yan yana yıllarca yaşasan ama gönüller
 uzak olursa dünyada bundan zor ayrılık yok.

Bu ayrılığa asla çare yoktur.
 Asla bu ayrılığa maruz kalma.

*** (38)

Aydınlık gecede gökten altın yağar.

Gül yüzlüm düşünceye dalıp dedin:
“Gökyüzü sayısız yıldızlarla dolu.
Hangisiymiş benim yıldızım?”

O küçük bir zerredir sadece, uzaktadır,
görünmez göze.

İlginç diyorum.
İnsanoğlunu sönmüş yıldıza kim kıyas etmiş?

Kalp, göğsümde yanıp öğrendiğim
ezelî itikadım şudur:

Bin yıl parlamayan yıldızdan bir an yanan mum
daha makbuldür.

Bana asırlık hayat gerekmez; aşk zevkine kanıp
yaşasam, pervanenin ömrü yeter bana.

Sadece yanıp yanıp yaşasam.

Bu düşünce beni çoktandır meşgul ediyor.
Bu sebepten diyorum: Gül yüzüm!
Gökten yıldız arayıp ne yapacaksın?
Sensin ya benim yıldızım!

Süreyya’dan, Zühre’den çok sensin ya benim yıldızım!

Gök kubbesinden elma gibi koparıp birini sana
hediye edeyim mi?

Dilberim! Gel, istersen ay halkasını kulağına takayım.

Seni hoşnut edecekse yıldızların tamamını eteğine dökeyim.

Canım, ancak kendini asla yıldızlara kıyaslama.

Bedende can var oldukça yanarak yaşa.
Güneş ol, azizim, güneş!

KİMİ ETMEZ BU GÖNÜL ŞEYDA (39)

Zenginlik imiş...

Aşk denilen sevda sadece benim başımda mı var?!

Bu gönül kimi şeyda etmez?

Benim yaşımda kim şiir yazmaz?!

Sevgi ilk defa kalbe düştü ve ondan sonra
hayatımın mazmunu oldu.

O, elime kalem tutuşturup gözlerimden uykuyu aldı.

Bütün fikir ve hayalimi aldı.

Gönülden huzur ve rahatlık gitti.

Sevgi bütün varımı alıp sadece şiir zevkini bıraktı.

Varlık âlemi gözüme binlerce güzelliğe bürünüp göründü

Güller, bana âşık bülbülün şiir defteri olup göründü.

Dostlar, kınamayın! Bu sevda sadece
benim başımda mı var?

Bu gönül kimi etmez şeyda?

Benim yaşımda kim şiir yazmaz?!

1961

KOZMONOT VE ŞAİR (40)

Söyle bakalım şair! Fezalara uçacak olsan,
Ay, Ülker veya Zührelere göçecek olsan yanına
yer küreden neleri alırdın?

Sen gemine neleri koyardın?

Uçacak olsam eğer sonsuz göklere,
Ay, Ülker ve Zührelere göçecek olsam dünyadan
bir avuç toprak alırdım.

Lâle, nergis, sümbüllerden alırdım.
Örümcek kuşlarından, *savalardan*, bülbüllerden;
çamların yaprağından alırdım.

Salkım söğütlerin dalından alırdım.

Tanrı Dağının kara gözlü ahuları, bahçelerde bal arayan arıları,
başımın üzerinde uçan şahinim, bağ köçeden binip geçtiğim
kara tayım dünyada kalırsa uçmaya hiç razı değilim; fezalara
göçmeye hiç razı değilim.

Söyle şair! Dileğine hiç sınır yok.

Uçacak olsan, dünyadan neleri yüreğine yoldaş edinip alırdın?

Söyleyivereyim; asla sınır olmayan dileğime kavuşacak olsam,
vatan sevgisini yüreğime yoldaş edinirdim.

Güzel ülkemin tabiatını alırdım.
Bahar ve kışını, güz ve yazını alırdım.
Irmakların sesini alırdım.
Sohbetlerin uğultusunu alırdım.
Şuh kızların gülüşünü alırdım.
Türkülerin de en gönül açıcısını, en güzelini, nevasını, *gülyarını*,
şāhnâzını, *çāpāndâzı* da *beyatı*yi de alırdım. Gazelhanların
seherde söylediği münacatını; Nevaî'nin, Fuzulî'nin şiirlerini
alırdım; alırdım ben hepsini.

Bunlarsız ben uçmaya hiç razı değilim.
Göklere göçmeye hiç razı değilim.

1962

YÜREK VE AKIL (41)

Beni iki yana çeken iki güç var: yürek ve akıl.

Onlar böyle na-ehil olsa hangisinin tarafını tutayım?

Aklım beni bir tarafa yönlendirse, yürek başka yana çeker.

Hangisi haklı bilemiyorum, hangisine inanmak gerek?

Akıl benim her adımımı ölçüp biçer.

Sokak(taki) akılsıza benzeme deyip her dakika beni sorgular.

Yürek ise ona söz vermez, "Bu dünyada sadece oyna." der.

Bilmez, "Kanun nedir, kaide nedir?" asla bilmek istemez.

Biri yâr yoluna yönlendirse "Yürü!" diye her akşam seslense,
diğeri eve sürükleyerek götürüp elime kitap tutuşturur.

Akıl söyler:

Sevdiğin, söyle bakayım, o kız sana sadık kalır mı?

Yürek "Sadece sev." der. Sevgisiz yaşamakta hiç mana var mı?

Akıl bana nasihat eder:
 “Genç başını boşuna yakma.”
 Yürek ise “Yan!” der sadece, hayat bize bir defa verilir.

Akıl der:
 “Şiirinin ne faydası var?
 Yaptıklarından kim lezzet alır?”
 Nâdan yüreğim bana “Hayır düşünüp oturma, şiir yaz.” der.

Akıl sınırsız fezaya hâkim.
 Akıl bütün âleme hâkim.
 Varlık ona boyun eğer, lâkin yürek onun sözüne girmez.

Aklım şöyle bir tarafa yönelse, yürek beni başka yana çeker.

Hangisi haklı bilemiyorum, hangisine inanmak gerek.

İradem bunda suçlu değil.
 Dostlar! Siz beni mazur görün.
 Akıl ne kadar haklı olsa da yürek tarafını tutacak oldum.

Bana kendisi rehber oldu, onun sunduğu ateşte yandım.

Ona, sadece ona inandım.

Yürek beni asla aldatmaz.
 1962

MAYIS ŞİİRİ (42)

Bahar kızının on sekiz yaşı mayıstır.

Onun acayip naz ve edaları var.

Başında tacı, parlak güneşi, gül bahçesinde şeyda bülbülleri var.

Kadife gömleğinde gülden düğmeler, şelâlerin söylediği ezgileri var.

Sümbül saçını yıkayan çeşmeler, öpüp tarayan rüzgârları var.

Baharın güzelliğine emsal bulamam.

Yeşil elbisesinde bu cihan ne güzel!

Gökyüzü sınırsız vadilerin zümrüt rengine kıskançlık ve
 hevesle bakıyor.

Ben de bağlar arasında seyredip şimdi lâlelerin eğlencesine
 katılmak isterim.

Mayıs, yani bahar hakkında şiir söyleyip ben de güzel sesli
bülbüllere katılmak isterim.

Bahar tekrar tekrar gelir, mayıs tekrar tekrar.

Şairler de medh ede ede yorulmaz.

 iirler çoktur.
Şiirlerden de bahar ve yaz, mayıs...

Ben  imdi yazmayayım

Ne dersiniz!
Bahar beni g l ba larına götürüp bana etekler dolusu
l le toplayıp verse.

“Ne kadar yazsan, az.” diyorsa da mayıs, “Yaz! derse,
yazmamak olur mu?!”

Gerçi bahar yeniden gelir, mayıs tekrar gelir.

Yeni koşuk alıp, yeni  arkı söyleyerek gelir.

Ben  u yaşa kadar ka  bahar g rm  sem her yılki bahar farklıdır,
biz de ba kayız.

Bahar kızının on sekiz ya ı mayıstır. Onun acayip naz ve edaları var.

Başında tacı, parlak güneşi, g l bahçesinde  eyda bülbülleri var.

1962

GÜZELLİK (43)

Bir zamanlar varlık m lk  içinde sıradan olmayan  lem yaratılmış.

Dünyaya güzellik vermek için  lem içinde insan yaratılmış.

Ondan beri insan  u yer üzerinde durup dinlenmeden h l  ter döker .

Yeri günden güne g zelle tirince insanın kendisi de güzel olur.

1962

SİNİRLER (44)

Sinirler!

Sinirler!

Sinirler!

Sebepsiz saçılan gazaplar, günahsız çekilen azaplar.

Göz yaşları...

Hepsine sebepler

Sinirler, sinirler, sinirler

Sinirler, kimleri devirmez.

Sinirler uykuyu yaklaştırmaz.

Kalbi hiç mutlulukla doldurmaz

İnsanoğlu demir değil, çelik değil!

Sinirler, kimleri devirmez!...

İnsanlar, sinire imkân vermeyin!

Gazaba yol vermeyin, insanlar!

Ömür ki böyle kısadır, onun da kıymetini biz bilmiyoruz.

Sinire fırsat vermeyin insanlar,

Azaba yol vermeyin, insanlar.

1962

KARINCA (45)

Gayret kemerini beline bağlayarak kendinden

daha büyük çöpü sırtlayıp menzile tez varmak tek hayalidir.

Karınca, patikadan gider.

Etrafına bakmaz, çAli Şir bütün gün.

Çoğunun harmanına koşmak için azık...

Hayır,

İnsan ecdadı maymun olmamıştır.

İnsan karıncadan çoğalmıştır.

1962

***** (46)**

Şiir bitti, geçirdim temize

Bir defa tekrar okuyup gözden geçirdim bile.

Şimdi herhangi bir sırdaş dosta okuyup vermezsem asla olmaz.

Ben şiirimi âşıklar gizli muhabbet sırrını sakladığı gibi
gönülde gizli tutamam.

Ne yapayım gönül isyan çıkarırsa.

Bunun için tam olgunlaşmadan ilhamımın ilk meyvesini
sana sundum, ayıplama arkadaş.

Seni gönüle yakın hissettim.

1962

ÇEŞME YANINDA (47)

Hayrettin Salaha

Dağ gezmesinden dönüyordum.

Çok susamıştım.

Çok yorgundum.

Yolda karşıma birden çeşme çıktı.

Buz gibi berrak su şakır şakır akar idi.

Şehlâ gözlü güzel, su kenarından bakıyordu.

Hemen vardım.

O şuh, hoş ses şarkı söyleyiverdi.

Kızın arzusunu elindeki saz söyleyiverdi.

O söyledi ben dinledim, ben söyledim o dinledi.

Gözleri ahu! Seni hatıram ebedî saklar.

Gönülde hâlâ o yaz ve o gökçeşme.

O saz, o naz ve o bakış.

*** (48)

Zaman altın!

Sen göğsünü kalkan edip altınını saçıp gidiyorsun.

Zaman takip eder.

Onu savuşturup sorusundan kaçıp gidiyorsun.

O yetişemez.

Gençsin, ataksın, ama arkandan geri kalmadan gelir.

Kaçma yiğit!

Vakit gelir, birden zaman yakandan sıkıca tutar.

O gün binlerce tövben fayda vermez, zaman hepsinin
hesabını sorarmış.

Faydasız geçen hayatın için vakit önünde cevap verirsin.

1962

KAFKAS ŞİİRLERİ

YELKEN (49)

(Manzara)

Deniz dumandan yorganını örtünüp uyurmuş.
Baku körfezini güzel gemi terk eder.

Mavi gemi dalgalar üzerinden kalkıp havada gidiyor.

Ak yelkeni sabahki rüzgâr titretir.
Çalkalanır, ufuklara doğru ulaşmaya gayret eder
Ufuklarda deniz ile asuman birbirine kavuşur.
Duman yavaşça yükselir, suyun yüzü kırmızıdır.
Ak iz bırakarak yelken yüzer, yelken yüzer.

Martılar etrafında uçar.
Güneş kâkülünü yayarak onu karşılar.

(Tarihsiz)

AĞRI TEPESİNDE (50)

Mavi semalara kavuşan başın bembeyaz dumanlara
sarılıp yatar.

Bu yurttan en evvel sende tan ağarır, güneşin en son seni terk eder.
Gündüz bulutlarla sohbet edersin,
Hilâl geceleyin alnına konar.
Bazen derin sesizlikte düşünür durursun, hayal seni çok
eskilere mi götürür?

Bırak, ağır düşünceleri terk et, Ağrı; bu gümüş
sabahta doğuya bak.

Gönlünü avut, kalbe hararet ver; yurdundan ve yârimden
haber getir.
Bak, denizin ötesinde bir yurt var; güneşin âşık olup göz
diktiği diyar.

İpek gömlek giymiş ak tarlaları, Amu, Sır denen deryaları var.

O güzel yurttan benim gülzârım, o gülzâr içinde sevdiğim ranâ.
Acaba çok çok uzaklara bakarken gözün yâre ilişmedi mi?

Bak, belki aynı sabah vaktinde görürsün.
Belki o da senden tarafa göz dikmiştir.
“Yârin seni çok özledi.” deyip söyle, “Esenlikle,
tez günde dönecek”, diye haber ver.

(Tarihsiz)

AYGANUŞ (51)*Ermeni kızına*

Gördüm ve aklım şaştı, gerçek miydi yoksa düş müydü?

Gerçekte de olsa, seni görünce aklım başından gitti.

Sen ahu veya kuş gibi yüksek dağ üzerindeydin.

Ben aşağıdan yalvarıp “Bir an yanıma gel”, diyordum.

Ayganuş! Hey! Ayganuşum! Ayganuşcan! Ayganuş!

Sen hayalin bir anlık cilvesi mi yoksa gerçek miydin?

Yahut gazellerde yazılan “o periveş” sen miydin?
Çehresi gül, saçı sümbül, teni gümüş müydün; belki
Şirin Şirin değil yoksa sen kendin Şirin miydin?

Ayganuşum! Ayganuşcan! Ayganuş! Hey! Ayganuş!

Sürme mi çektin kaşına ki bu kadar karadır.

Bilmiyorum, bu kaşların yüzünden ne kadar gönül
paramparçadır.

Merhamet et! Bir Özbek böyle yalvarır!

Ya sen kendin gel veya söyle yanına hangi yoldan varılır?

Ayganuşcan! Ayganuş! Hey! Ayganuşum! Ayganuş!

Bak, bu dağlar ardında çok uzak bir ülke vardır.

Fakat ben kanatlı yolcu için bu sadece bir nefeslik yoldur.

Yürü, güzel yüzlü! Benimle gel, sende istek var mı?

O solmayan bahçeden sana bir kucak gül sunarım.

Ayganuş! Ayganuşcan! Ayganuşum! Hey! Ayganuş!

(Tarihsiz)

AYRILIŞ (52)

Bu beklenmedik kısacık kavuşma bir lâhza gibi geçip gitti.

Gemiler gibi buluşmuştuk, gemiler gibi ayrılacağız.

Ne ben sana aşk izhar ettim ne de sen bana açıkça meylettin.

Seni bir an tutmaya şimdi ne hakkım ne de hukukum var.

Sahillerde gezdiğin zaman söz açmaya cüret edemedim.

Bu sevinçlerin sonunda, hicranın bulunduğunu, ne yapayım, bilemedim.

Şimdi faydası yok, vakit geçti, gitti.

Bu kısa visal sona erdi.

Gemiler gibi karşılaşmıştık, gemiler misali ayrılırız.

Menzile doğru yüzerken sana iyi yolculuklar dileyip kalırım, dilrübâ.

Sahile emniyetle ulaştırın diye rüzgârlara yalvarırım.

(Tarihsiz)

FUZULÎ HEYKELİ KARŞISINDA (53)

Yeller, bir dakika vazgeçin esmekten,

Güzel sesli bülbüller, şakımayın biraz.

Kerbela çölünde yaya gezmekten yorulmuş Üstad Fuzulî dinlenmekte.

Deniz dalgalarını sahile vurma.

Şairin düşüncelerine hâlel verme.

Çünkü üstadın yüreğinde şiir doğuyor, dünyaya gelmekte munis bir gazel:

“Sabâ ağıyardan gizli gamımı sevgiliye açık et.

Habersiz yârimi harap hâlimden haberdar et.

Gönül, gam günlerini yalnız geçirme, bir dost iste!

Figânlar ederek Mecnûn’u ecel uykusundan uyandır.”

Yapraklar şiir makamında titreşir,

Çiçekler sakince baş eğip durur.

Mermerden büyük havuzun gümüş kadehine şairin gözlerinden yaşlar süzülür.

Baku bağlarına çökmekte akşam.
Deniz, altın rengine bürünerek dalgalanır.
Şair yüreğinden ilham taşıdığında gazel gözyaşı ile dökülüp gelir:

*“Perişan hâlin oldum, sormadın perişan hâlim.
Gamından derde düştüm, vermedin dermanım.
Ne dersin? Ömrüm böyle mi geçsin, güzel canım!?
Gözüm, canım, efendim, sevdiğim, devletli sultanım.”*

Âşıklar Fuzulî divanını başının altına koyarak sabaha karşı uykuya dalar.

Mecnûn’un sevgisine dair destan okunsa, bülbüller dallara konup dinler.

Halkım candan sever güzel şarkılarını.
Halkım şiiriyete ezelden şeydâdır.
Niçin fikir ve düşünceleri bent etmesin, gazel kalpleri niçin mahvetmesin?

*“Hilâl kaşların ki, sürme ile renk tutmuşlar;
Kılıçlardır ki, kanlar dökmek ile pas tutmuşlar.
Seherde bülbüllerin gülşende feryadı beyhude değil.
Fuzulî’nin kalpleri sızlatan feryadına âhenk tutmuşlar.”*

Gazel de bu kadar dilrübâ bu kadar cilveli, bu kadar nazlı olur mu?

Benim şairliğin yalandır ama Fuzulî’nin şiirine olan âşıklığım doğrudur.

Mecnûn gibi huzursuz olduğumu çılgınca koşuşan dalgalar söylesin.

Geceler boyu uykusuz kalarak şiir ezberlediğimi tan vakti ufuktaki alevler söylesin.

“Kavuşma şifasının kadrini ayrılık ile hasta olandan sor.

Arzu şerbetinin tadını sevgilinin yüzüne teşne olandan sor.

Gafil insan gözü yaşlıların hâlini ne bilsin,

Yıldız seyrini akşamdan ta sabaha kadar uyumayandan sor.”

Yeller, bir dakika esmeyi bırakın.
Güzel sesli bülbüller, susun biraz.

Kerbelâ çölünde yayan gezmekten yorulmuş olan Üstad Fuzulî dinlenmekte.

Deniz dalgalarını sahile vurma; şairin düşüncelerine halel verme.

Çünkü üstadın yüreğinde şiir doğuyor, dünyaya munis bir gazel geliyor.

(Tarihsiz)

VEDALAŞMA (54)

Mavi Kafkas dağları elveda size,
Elveda size coşkun Kura ve Zengü.
Artaşt'ın bağları, size elveda,
Yüreğimden ebedîyyen silinmeyeceksiniz.

Elveda Sevan, yeşil göl, hoşçakal,
Sahilindeki kayanda izlerim var.
Elveda sana, kıymet bilen salkım şöğüdü,
Düşüncelere dalıp gölgede oturmuşum.

Elveda diyorum, gölde henüz gözlerim,
Gümüş kanatlı martılar hoşçakalın!
Hey! Benim Erivanlı dostlarım!
Kara gözlü çocuklar, hoşçakalın.

Daha dün gelmişim, sanki düş,
Hafta da bir nefeste geçip gitti.
Elveda sana mahmur gözlü Ayganuş,
Elveda şimdi, görüşmek üzere, sevdiğim.

Bu nasıl bahttır ki, seni buldum dilrübâ,
Güzel ismini dağlar kadar yücelttim...
Şayet Ermeni yurdunu göremezsem bu dünyadan
ukdeyle giderim.

1962, Baku, Erivan

BENİM YILDIZIM (55)

Genç gönlümde arzularım bol, yüreğimin ateşinde güneş erir.

Ben gökyüzüne el uzattığımda yıldızlar avucuma konar.

Bu gençlik güzelliğini tefekkürün çelik kuşunda göz göz edip
nur kucağında bir gün sınırsız fezada uzaklara uçacağım.

Yıldızlar pervane gibi oynayıp, titreyerek etrafımı sarar.

Hayret içinde yanıp parlayan yıldızlar bana yavaşça sorar:

Ne kadar parlak yıldızsın, hayret, ne kadar parlak gezegensin?

Yoksa bir gruptan ayrılıp mı bizim taraflarda dolaşıyorsun?

Hatta gündüzleri ateş gibi yanarak mutlu grubumuza niçin girdin?

İşte o zaman diyorum:

Yıldızlar! Kim olduğumu size beyan edeyim, dinleyin.

Tefekkürüm, kırılmaz kanadım; itikadım, nur ve güneştir.

Ben insanım, benim hayatım tarihlerde büyük bir kitaptır.

Ben insanım, kalbimde ateş; güneşten tac yaptım, aydan taht kurdum.

Ben insanım; eski, çilekeş toprağımda ebedî baht kurdum.

Uzaklarda, mavi ufukta varlığımı bend eden benim.

Güzel bir nokta parlayıp durur; benim vatanım işte o yıldızdır.

Kendim nerede uçsam hatırası ile şad olurum.

O benim baht yıldızım, o benim mukaddes diyarım...

1963

BEKLEYİŞ SAATLERİ (56)

Nispet kanununun hakikati vardır.

Lâhzanın manası dünya kadar geniştir.

Bekleyiş saatlerinin bir dakikası visal anlarının bir yılına denktir.

Bekleyiş saatleri bağrımı kan eder.

Bazen yarını mecalsiz beklediğimde derim:

Vakit ibresini geri çevirsem, uzun gün bir lahza gibi geçseydi hani!

Beklemek derdi ne kadar müşküldür.

Çok şükür ki zaman insana boyun eğmez.

Ömrüm biraz kısa olurdu.

Bekleyiş saatlerini söküp atsam!

Hayır, bu mümkün değil.

Bizim için yaşamanın tadı, lezzeti her saat değerlidir.

Hâlbuki, insanoğlunun bütün hayatı bekleme anlarından ibarettir.

El işe, baş düşünceye, gönül arzuya bağlı, istikbâl yoluna ümitle bakmışız.

Biz halbuki milyonlarca yıl, belki milyarlarca yıl bu mutlu günleri beklemişiz.

Hayat bâki imiş.

Beklemek de bâki...

Çaba ve yaratış ile geçen zaman helâldir.

Kavuşma iştiyakı ne kadar zor olsa da visal o kadar lezzetli olacak.

1963

ÇİRÇİK (57)

Âlimane saçlar perişandır; durmadan sigara içer,
belki vakti yok.

Başı üzerinde yıldızlı gökyüzü olan kimyager Çirçik
düşünceye dalmış.

Düşünceye dalmış, gözünün önünde gününü gecesini
canlandırır.

Düşünceye dalmış, o hayalinde istikbâlin plânını yapar.

Âlim Çirçik gece boyunca düşünür; durmadan sigara içer,
vakti pek az.

Emektâr Çirçik sabah erkenden iş elbisesini giyip işe başlar.

1963

ÂLİMLERİN HANIMLARINA (58)

En büyük putperestlerin taptığı sanem, siz mah-ı tâbânsınız,
meleksiniz, perisiniz.

Siz büyük devrimin fedaileri, ilim ehillerine en munis dostsunuz.

Âlimin evini aydınlatan muhabbetiniz, şefkatiniz ve yürek ateşinizdir.

Âlem kitabını yazdığı sırada sizin sıcak eliniz onun omzundadır.

Sevdiğiniz yârinize can feda ederek gece ve gündüz ona pervane olursunuz.

Gökyüzündeki birçok yıldız sizin adınız verilse ne güzel.

Kimyager yeni bir zerre keşfetse, bu icadın sebebi belki masanın üzerine sizin bırakıp gittiğiniz bir parça şeker ile bir fincan çaydır.

Büyük tefekkür, yıldızların huzurunda semavî yoldan
göğe yükselirken, âlimler zihninin aydınlığı olan can anneler;
sizlere teşekkür.

1963

HAFIZA (59)

Dostum, hafızandan şikâyet etme; unutmak da iyi
bir âdettir.

Unutmak da bir saadettir; unutmazlık derdi sonuçta
oldukça ağırdır.

Kalp bu cefayı artık taşıyamaz; vaktinde unutsan,
can huzur bulur.

İşte ben!

Yıllardır bir vefasız, unutamadan yanarım hâlâ.

1963

DÖRTLÜK (60)

Talip YOLDAŞ'a

Şiirin iyisi dört mısra; dört harikulâde, güzel mısra.

Şair olan insan kendini dört mısra da gösterir.

1963

SİLGİ (61)

Şiiriyetin timsali kalemdir; ona dair yazılan şiirler çoktur.

Ey şairler, kitap yazarken silgiyi de hatırlayınız.

Onsuz, şiiriniz akıcı olmaz, mısralarınız onsuz gülmez.

Siz kaleme şiir yazdığınızda, silgiye destan bağışlayın.

1963

KİRPİKLERİM (62)

Kirpiklerim iki saf hâlinde birbirinden uzak yaşar.

Uykusuzluğum vuslat yolunu kapatınca kirpiklerim ayrılık çekiyor.
Ben gece boyunca taştan gül oyup şafakta, mecalsiz gözümü
yumduğum zaman kirpiklerim beni yavaş yavaş uyutup vuslata
erermiş.

1964

DERYA AKŞAMI (63)

Güneş bulutların eteğinde altın, Amu üzerinde
tül yayar.

Derya sakın, dalgalar uyur; onlar sahillere başını
koyup uyur.

Ufuk atlasta rengarek oluyor.
Balıkçılar yelkenlerini yavaş yavaş sallayarak
avdan döner; derya ana ninni söyler.

1964

HAREZM KAVUNU (64)

Sofradaki Harezmi'nin kırkmasından⁴⁹⁷ bir dilim, yıldızlı
gökyüzündeki hilâle benziyor.

Ağına kadar şerbet dolu, mukaddes yerin bize sunduğu
altın piyaleye benziyor bu kırkmalar.

Ne piyalesi, her birine ana vatanın damarına bağlanmış
şu vatanımın kalbi diyorum.

Cömert Amuderya sularından emip çiftçi babanın
ellerinde huzur bulmuş, olgunlaşmış.

Siz bir defa tadıp görün, tadını tarif etmeyeyim.

Hezaresp'in balı gibi dudağınızda eriyecek.

Eğer önemliyse, kırkma, talihinden memnundur.

Çünkü ona Amuderya toprağı gibi bir vatan nasip olmuştur.

Özbek halkının evlâdım; kırkmasına bal damlayan
çiftçi ile beraber iftihar etsem, lâıktır.

Bu şiir aslında kavun kesen bahçevan adama babamın
borcuydu.

Tamam dese, başım olur göğşe erer.

1964

BİR DAMLA YAŞ (65)

Zirveden küçük bir taş yuvarlansa, dağı yıkacak
kadar güçlü bir ses çıkarır.

Gözünden bir damla yaş aksa, bu dağ gibi yüreğimi
mahveder.

Eğer göğsümün üzerine aniden düşse, dağların taşını
tutmaya gücüm yeter.

Heyhat, kirpiklerinden süzülen bir damla keder yaşını
kaldıramam.

1964

AYA (66)

-Asumanın kızı- güzel ayım ben.
Gökyüzündeki altın yayım ben.
“Bana gelip ulaşabilir misin, yere alıp gider misin?!” diye
geceleleri elime lâmbayı alıp senin yoluna merakla bakarım.

- Gecenin koynunda parlayan aysın.
Beni işaret edip çağıran aysın.
Sana varıp ulaşmış olayım.
Yere indirmiş olayım.
Ancak burada bakışından gönüllere ateş salan melek gibi
bir kız var.

Onun yüzü mah-ı tâbândır.
Onun gözü âfet-i candır.
O, karşında güzelliğini gösterse göğe geri dönmez misin ay?

1964

BAŞ SALLAR SAAT YELKOVANI... (67)

Saatın sarkacı başını sallar ve der: İnsanlar kıymetimi bilmez.

Saniyelerimin her biri cevherdir.
Niye aldırış etmez insanlar?!
Saatın sarkacı başını sallar.
İnsan, acele et, zaman geçmektedir.
Her şeyin sonu vardır.
Ey insan! Sonra başını sallayıp kalma.

1964

İNSAN VE ZAMAN (68)

Saat yapıp, zincire bağlayıp zamanı ele bağlayıp aldık

Ama zaman hiç baş eğmedi.
Bizim istediğimiz yola yürümedi.
Biz onu kıpırdayamaz hâle getirip, duvarlara da mıhladık.

Fakat zaman bizden kurtulup çabucak ileri koşuverdi.

Kaç kez durdurmaya çalıştık, taşlar astık ama olmadı.

Seher vakti cır cır öttüğünde yastık kapattık ama olmadı.

Altın zincirini sağlamlaştırıp bileğimizden çekip aldı.

Kulaklarımızı kapattık ancak yüreğimizden ses verdi.

Kaçıp eve gizlenenlerin hepsini “Çık! Çık!” diye çağırdı.

Başını eğip örtünenleri döşeğin bağrından çekip aldı.

Zamanı saatlere böldük, saniyeler kadar parçaladık.

Ancak zaman ileriye doğru devam ediyor.
Merhamet deyip arkada kalıverdik.
Nihayet biz zamanı takip edip gayret atını kamçıladık.

O her ne kadar koşup uça da insan zatına ulaşamadı.

Bizden arkada kalmasın, bizlerle yola çıksın diye
saat yapıp, zincir dizip zamanı kolumuza bağladık.

1964

*** (69)

Sokak ortasında bir kırık şişe kendini geçip gidenlere
gösterir.

Sokak ortasında bir kırık şişe kendine bakan insanın
gözünü alır.

Şoförler siyah camını indirir.
Yolcular başka tarafa çevirir yüzünü
Sokak ortasındaki bir kırık şişe, eşsiz bir mucizeyim diye düşünür.

1964

GÜN GEÇTİĞİNDE (70)

Fırsat denilen şey saniyelerin kanadında uçar.

Dün “bugün” olan gün, bugün işte “dün”dür.

On iki dallı ağaç bir yaprağını döktü.

Takvimin yaprağını rüzgâr uçurup gitti.

Geri dönmez gün geçti, koşan ulaşamaz.

Dünden kendi hakkını yetişen aldı.

Geçen günden şiir kaldı, gök boyunca harman kaldı.

Birisine âlem mutluluk, birisine ukde kaldı.

1964

***** (71)**

Balaları şeytanlardan korkutmayınız.

“Köpek geldi” diye yorganı üzerine örtmeyiniz.

Ta ki büyüüp de köpeklerle karşılaştığı zaman
benzemesin itten korkan dilsizlere.

Çocukları zalimliğe alıştırmayınız.

Merhametsizliği, adaletsizliği öğretmeyiniz.

Büyüdüğü zaman insanlarla karşılaştığında, düşüncesiz
şeytanlara benzemesin.

1964

CAN MI TATLI, ŞEKER Mİ (72)

Tatlılıkta neyin daha üstün olduğunu birden söylemek zor,
dostum.

Bebek için dünyada ana göğsünden tatlı bir şey yoktur.

Her insan yıllar geçtikçe yaşına uygun olarak değişiyor.

Çocuklukta şeker tatlı olsa da yaşlanınca can tatlı olur.

1964

GARDA (73)

Rahatlığa alışmayan canım bazen sessizlikten sıkıldığında,
coşkun hislerime mesken arayıp gardan tarafa yol alırım.

Bu dergâhta sesler hiç durmaz.

Bu dergâhta ışık hiç sönmez.

Burada mutluluk ve hüzün birdir.
Burada birdir kavuşma ve ayrılık.

Burada insan bakışı konuşur, kalp atışını
işitir insan.

Bazen mutluluktan bağırır, bazen of
çeker lokomotifler de...

İnsan ne kadar zengin duyguya sahiptir.
Her birine gar şahit.
Şu kadar mutluluk, heyecan, gözyaşı,
şu kadar isyan, ümit ve pişmanlık
onun bağrına nasıl sığar?

1964

SADAKAT (74)

Yaşlı karaağacın kökünü açıp
belinden urgan bağlayıp çektiler.

Fakat o toprağa pençesini batırıp
asla kıpırdamadı büyüdüğü yerinden...

Nihayet, gürp edip yere devrildi.
Budayıp sonra kaldırıp götürdüler ama
O kendi büyüdüğü yerden bir tutam
toprağı eline alıp gitti.

1964

İNSANLIK TARİHİ (75)

(Şark efsanesi)

Gümüş dağlardan çaylar, çiçek
bahçelerinden gül kokuları gelir.

Yerin göğsünden bulaklar akar.
Halk hikâyesinden dersler çıkar.
Şiir yürekten akıp gelir.
Masal iyi niyetten gelir...

75/1

Çok eski zamanda Kabilistan
tarafında cihanda devran süren bir
padişah yaşarmış.

Eğlence ile, sefa ile bütün
ömrünü geçirmiş, fani dünya ile
hiç işi olmamış.

Yıllar geçip nihayet yaşı bir yere
ulaşınca bütün ulema ehlini saraya çağırılmış.

Demiş: "Dünyaya gelip dünya nedir bilmedim.

İnsan olarak yaşadım, insan nedir anlamadım.

Kırk yıl padişahlık edip ömrüm gaflette geçti.

Elbette kalanını ilme sarf edeceğim.

Bunun için fermanım şudur:
İnsanoğlunun yarattığı bütün
bilimleri toplayıp bir araya
getirip insanlık tarihini anlatan
kitap yazın.

Yazarken hem ayrıntılı ancak
hem de çabuk yazın."

75/2

Padişahlar padişahının fermanını
yerine getirip kırk bölümde kırk
âlim kırk deve yükü kitap yazıp
kervan ile padişahın sarayına
göndermişler.

Saygıyla getirip şaha takdim etmişler.

"Bu, kullarınızın yüreğinin kanı,
insanlık tarihinin en kısa beyanı!" demişler.

Padişah hayret içinde şöyle demiş:
"Bu kadarı çok, fazla yazmışsınız."

İnsanlık tarihi bu kadar uzun muydu?

Bu kadar lâf kime gerekir.
Ulema, bunu kısaltın.
Hepsi birden bir deve yükü kitap yapın, ulema.

75/3

Yine büyük padişahın fermanını yerine
getirip insanlık tarihini kırk kez kısaltan
kırk bilge, birlikte saray tarafına yürümüşler.

Padişahın karşısında saygıyla durmuşlar.

Şah âlimlere şöyle demiş: “Teşekkürler size, ulema. Bunları da okumaya ömrüm yetmez ama siz değerliler, bunun için ayrıntıları azaltın. Bütün ilimleri biriktirin ve bir kitaba toplayın.

75/4

Yine kırk âlim dönüp kırk ay gece gündüz uyumamış. Kırk develik kitabı bir kitaba indirmiş.

Onlar yine toplanıp şah tarafına yol aldıklarında bu defa şah ölüm döşeğinde yatıyormuş.

Kitabı görüp demiş:
“Teşekkürler size, ulema! Bana şimdi bir kitabı okumak da muamma.

Padişah meys gözlerle âlimlere bakmış:

“İki çift söz ile sırrını söyleyin.

Bunu işitip ölürsem içimde ukdem kalmaz.

Âlimlerin en bilge olanı şöyle demiş:
“Hakanım! İnsanlar doğar, gam çeker ve ölür. İnsanlık tarihinin sırrı da budur.

1964

YENİ YIL GÜLDESTESİ (76)

(Öğretmenlerime)

Ben bugün çocukluğumu hatırlayıp sabahleyin bahçelerden çiğ damlalarının çiğneyerek geçesim gelir.

Yirmi yedi yaşımın bahar çiçeklerini seçip aziz üstadlarıma bir deste gül vermek isterim.

İlkbahar güneşinden nur emen fidan gibi ben de sizin şuurunuzdan nasiplendim.

Ben de dostlarım Murat, Ötkür, Talat, Mircemal gibi bu büyük ailede bir evlât oldum.

Üstatlarım ben sizin yüreğinizin bir parçasıyım. Aziz başınızdaki bir tel beyazlık bendendir.

Ümit ve dileğinizi birazcık yerine getirebilsem;
karşınızda baş eğip saygı göstermek bendendir.

Siz müşfik ana olup, mihriban baba olup
çocuk başımı okşayarak yarınımı düşündünüz.

Otuz iki harften gökyüzü ilmine kadar
küçücük aklıma öğretip hayata yolladınız

Gönül evini âbâd edip yeni yıl gelirmiş.

Düşünüyorum, on yıl sel gibi akıp gitmiş.

Siz beni uğurladığınız yıl mektebe gelen
çocuk bugün uçmaya başlayıp kanat çırpmakta.

Her nerede olsam, her ne yapsam
daima hissetmekteyim ki, siz beni
görünmeden imtihan etmektesiniz.

Elime kalem alacak olsam, ilk önce
sizi görürüm.

Şiirlerim perişan olmasın diye gayret
gösteririm.

Yeni yılın mübarek gününde şiir yazdım.

Her bir mısrasına sevgim sinmiş olsun.

Zemherinin dondurucu akşamında bu şiirim
ateş kalpli öğrencilerinizden size bir güldeste olsun.

1964

ŞARKININ EN GÜZEL YERİNDE SUSMASIN TAR (77)

Şarkının en güzel yerinde susmasın tar.
Şiirin yarısında kırılmasın kalem.
İnsan, ömrünü yaşayıp bitirmeden bu dünyadan asla gitmesin.

Dudak değdiği an şarap dökülmesin,
kadeh elden düşüp kırılmasın.

Vurup duran kalp başlayıverdiği şarkısı
bitmeden durmasın.

1964

YILDIZ (78)

Başlığını bulamayınca bazen şiirim üzerine yıldız koyarım.

İşte o yıldız, şiirimin başında gece ve gündüz muhafız olsun.

Geceleri ben gözümü yumduğum zaman zühre gibi
parlayıp dursun.

Benim yıldızım söndüğü anda da hiç sönmesin,
yanıp dursun.

1964

ŞİİR ve SATRANÇ (79)

Kareli kâğıttaki dört mısra şiir gibi satranç taşları dizilmiş.

Mızrakçı fili ve şehsüvar atı ile tuğu taşıyan
vezir hücumu hazır

Satrancı şiir ile kıyasladım.
Bilgili okuyucum itiraz etme.
Nihayet şiir satranç gibi eski değil mi?
Şiirî zevk satrançta yok mu?

Güzellik, letafet, mücadele ve sanat, şiir ile
satrançtaki eski âdettir.

Onlar, bin yıllık ömrü boyunca daima şahlara karşı
hiç şefkat göstermeksizin hücum hâlinedir.

Satranç çok oynanmış, şiir çok yazılmış; geleneksel
yürümler hepimize âşinâ.

Ataların oynadıkları usullerle onların torunları
mat edilemez.

Şiir de satranç da oyun, eğlence değil; akılların güreşi,
duyguların cengidir.

Bu cenkte atılan her bir adım âdil ve doğru,
güzel ve yeni olsun.

Hiç olmazsa bir kez dört mısra şiir yazıp halka
takdim etmeyi arzuluyorum.

İşte o zaman kabaran bir hindi gibi satrancı
ilk defa keşfedip mutlu oluyorum.

Satranç da ebedîdir şiir de.

Hamle bitmez ve söz tamamlanmaz.
Satranç tahtasında ve şiir meydanında gayeler
savaşı devam eder.

1964

SÖNEN YILDIZLAR (80)

Kainat derinliğinde milyonlarca yıl yaşayıp bugün
pencereme konan yıldızlar!

Binlerce yıl önce ışığını saçmış, binlerce yıl önce
sönmüş yıldızlar!

Sizin için kim ömrü bitmiş diyebilir ki, hâlâ gökyüzünde
parlayıp duruyorsunuz.

Cazibelerle gözlerinizi süzüp, göz edip, kendinize çağırıp
duruyorsunuz.

Uykusuz gecelerimde size bakarım.

Şaşırtıcı kaderinizi düşünüp dururum.

Ömrü, nice asırlara uzanan büyük üstatlarımı hatırlarım.

Bir zamanlar onlar da sizin gibi yanmış.

Onlar da sizin gibi yanıp yok olmuş ama onların
ne zamandan beri saçtığı ışık hâlâ evlâtlarının yolunu aydınlatır.

1964

GECE ve GÜNDÜZ (81)

Nurlu dünya bütün ışığını gece ve gündüze eşit taksim etmiş.

Işığın kıymetini bilmeyen gece, onu binlerce yıldıza, aya dağıttı.

Ay, bundan dolayı üzgünmüş.

Yıldızlar da tıpkı gözyaşlarından oluşan kolyesi...

Gündüz ise bütün ışığından biricik güneşi yaratmış.

1965

UCU DÜĞÜMLÜ MENDİL (82)

Komşum, bir elinde ucu düğümlü mendil ile seher vakti işe gider.

Ya rektöre önemli bir söz söyleyecek ya da muhtemelen akşama et lâzım.

Kim bilir, belki ilmî konsey kararına yeni bir bent ilâve etmek zaruret hâlini almıştır; ya dostlara telefon edilecek ya da balalara horoz şekeri alınacak.

Belki... daha başka bin bir türlü sebebi bu perişan zihin unutmasın diye bir elinde ucu düğümlü mendil ile komşum seher vakti işe gitmekte.

Acele etme dostum, yüreğin endişelenmesin, bitmeyen iş yok.

İnsan ömrü, işte rüzgâr gibi geçer, başını kaldırıp etrafına bir bak.

Bak, ilkbahar âleme çehiz sermiş, bak, gonca gül dalını eğmiş.

Bayrama, güzel giyinmeyi unutmayayım deyip belki o da mendilini bağlamıştır.

Bu dünyada kim gamsız, kim kedersiz, her insanın bir başında binlerce fikir var.

Beynimizin kendisinin de ucu düğümlü on dört milyar mendil olduğunu anladım.

Kendi devrinin yükünü taşıyan insanın bugünü dününden daha maceralıdır.

Sinede sükûnetini kaybetmiş olan kalp insana nasıl rahat vermezse, ucu düğümlü mendil de öyledir.

Acele etme dostum, bütün işin biter; önemli söz de, telefon da, horoz şekeri de.

Yarın yine mendilinin ucu bağlı, ama seni yarınki gün bekliyor.

Bugünkü gibi yine erken kalkarsın.

Lüzumluların en lüzumlusunu belirlersin...

Yüreğin ilk defa ağrıdığında saçlarında bir tel beyaz görürsün.

Kader derler, bilmem nedir kaderin; belki altmış, belki yüze giren
ihtiyar...

Başucunda sessizce ağlar kadının; bir elinde ucu düğümlü mendil

Hayat yavaşça sönermiş gözünde, yürek senden işte o gün hesap
sorar.

İsteğin hiç kendinden gerçekleşti mi, bir saat yaşadın mı özgür?

Dostum, o gün gelmeden önce düşün.

Genç yüreğinin gücünü israf etme.

İşte bu söz aklından hiç çıkmasın; mendilin ucunu bağla, öylece
kalsın.

1966

DİBACE (83)

Ben gazel bostanında gezmeyi istedim.

Mir Alişîr yanında senin işin ne deyip gülmeyiniz.

Şiiriyet dünyası geniştir, onun çiçek bahçesi de
bostanı da çoktur.

Her gönül şikâyetini imkânı ölçüsünde aktarır.

Ey münekkîd, sen gazeli eski deyip aşâğılama.

Sevgi de insan kanında Âdem babadan kalmış.

Eğer gazelhanın kanında şevk ateşi yanacak olsa
o güzel gazel, taş da his ve can vermiştir.

Şiir dünyasında yıldız çok ama her biri Ay ile Zühre olamaz.

Dostlarım! Erkin gazel âşığıdır, ona şair demeyin.

Eğer divanında hata olursa, gençliğine verin ve mazur görün.

1967

GECE BOYUNCA AĞLAMIŞ BÜLBÜL... (84)

Goncadan ayrılmanın acısı yüzünden bülbül gece boyunca ağlamış.

Gözyaşı şebnem olup onun yaprağında kalmış.

Gözümü yumacak olsam, gül yüzlüm gözümün önünde peyda olur.

Bülbül gözünü yumacak olsa, goncanın açma meyli var.

Gonca, bülbülden muhabbet dersini aldığı vakitlerde, neşeli sabah yaprağın altında sessizce dinleyip yatarmış.

Sevgi sahrasında nice Mecnûn'dan iz kalmış.

Bîsütun dağında nice Ferhat'ın zerresi yatacak..

Sanem! Erkin, gonca gibi yüzüne can feda edecek.

Ta muhabbet bağında bir damla kanından gül açsın.
1967

BÜTÜN MUTLULUK SENİN OLSUN (85)

Bütün mutluluk senin olsun; sitemlerin hepsi bana, ağlamak benim olsun.

Bütün gönül okşama işi senin ve âşıklığın tamamı benim olsun.

Sen benim canımı al, ben senin derdini alayım; sağlık senin, hastalıklar benim olsun.

Bütün güzellikler senin her şeyiyle aşkın benim olsun; zalimlik senin, hesapsız sevmek benim olsun.

Bu cihanın rahatını al, çilesinin tamamını bana ver; bütün rahat sana huzursuzluk bana kalsın.

Sarayları kendin al, meyhaneyi bana bırak; bütün anlayış senin olsun ve arzuların tamamını bana bırak.

Aydınlık gündüz senin olsun, karanlık gece bana kalsın; bütün gülşen senin olsun, dikenliklerin tamamı bana kalsın.

Şahinşahlığı sen al, kulluk olsa bana yeter; cefakârlığın
hepsi senin, vefakârlığın tamamı benim olsun.

Kapında yatsam, sen de beni taş atıp kovsan, olsun; tamam,
kabulümdür.

Bütün merhametsizlik senin ve bütün incitilmişlik benim olsun.

Erkin sana şiirini yazsın; onu yırtıp atmak senin asıl işin,
inkâr etme hüneri sana ait ve ayıbı kabul etmek de bana...

1967

GONCA (86)

Yaprak altından mülayim bir şekilde bakan utangaç gonca!

Hangi sırrı saklıyorsun, bağrın niçin kat kat?

Gizli sırrını açıkla, göğsünü çok kan etme; yoksa bu bizce
de malum olan aşk denilen düşünce midir?

Sevmek ayıp değildir, bu sevda herkeste var.

Bırak, çok kızarma, başını böyle eğme, gonca!

Yoksa benim gibi, bir vefasıza âşık mı oldun?

Söylesene, sevdiğin sana hiç itibar etmiyor mu?

Kırmızı yanağının üzerinde bir damla yaş görüyorum.

Orada burada ağlayacağına gel birlikte dertleşelim

Ben de senin gibi aşkımı açıklayamam, göğsümde ahımın
dumanı çöllerdeki fırtınalar gibidir.

Ey gonca, sabredip vuslatı ümit et; çünkü bize ayrılığın ve
yârin cefası sadece bugüne kadardır.

1962-1967

SÜRME (87)

Aslında, değersiz sürme bir kenarda durduğunda ona kim bakardı.

Yâr, gözüne sürdüğünde o, aziz oldu.

Gözdeki bu kara iz ne, gece karanlığından eser mi?

Meyhane gezdi mi ki güzel sürme?

Yar gözüne ulaşmak sevdası da zor imiş.

Çaresizce ağlayıp inleyen sürme yanıp kömür olmuş.

Görünüşüm karaymış deyip yanma, geçme artık.

Aşk yolunda karalık kaderde var, devam ettirme.

Gam dağının dibinde senin gibi bin yıl yatıp nihayet tamam olsam, talihe yâr etme.

Ah! Yâr gitti ve Erkin yolun ortasında kaldı.

Gönlünde aşkın ateşi yanmaya devam etmezse elemle bakmaya devam etme.

1967

SEVGİLİYE MEKTUP YAZDIM (88)

Ey, gül kokularını bağdan getiren esinti!

Sevgiliye mektup yazdım.
Onu havadan ulaştır.

Bunu ulaştır ancak gönlüne gam salma.

Gönlümü şerh ederken dilin üzgün olsun.

Nigârım, hasret dolu sözünden azap çeker.

Onu, imâ ve işaret ile ifade et.

Lâlenin yaprağını götür, kadehin yanına bırak.

Onu görmeyince yürek aynı kadehteki şarap gibi kandır.

Hazan yaprağını alıp yanına bırak ve söyle:

Hicran denilen belâya duçar olan âşığın yüzü budur.

Gül dalından diken kopar lâlenin yaprağına sapla.

İradem hiç kalmadı, göğsüme hançer vurayım mı?

Benim Kerbelâ çölünü yayan gezmeye hazır olduğumu
çölün tozuyla ona bildir.

Bir tel kirpiğimi götürüp onun ayağına bırak.

Akşam sabah uykusuz gözlerim onun yolunu bekler.

Ey gül kokularını bağdan getiren rüzgâr! Ben acizâne
mektup yazdım, sevgiliye onu sen kendin ulaştır.
1967

SEMERKAND (89)

Gül rengindeki feleğin mihrabında kızıl şimşek parladı.

Gönlüm hayalin coşkulu girdabında dolaşır.

Sabah güneşi göğün kümbetinde parladı yahut
bu firûze kümbet sabah güneşiyle yandı.

Tan vakti değil bu, seherde ben hayal suyunda gark olsam.

Çünkü gönlüm bu hayal gibi suda sabahlamış.

Kadim şehrim, gözümü kapatıp tarihini düşünsem.

Mazlum halkın gözyaşı selinde gark olmak göründü.

Bu sarayların kerpici, halkın gözyaşı ile toprağındandır.

Renk ve boyası çilenin suyunda karılmış.
Mezarlar sakince hayale bürünüp kıpırdamadan sessizce
yatar.

Mirza Uluğbek beş asırlık uykusunda ne görür?

İnsan sonsuz feleği kucakladı; lâkin bin yıl geçse de
Semerkant ilm-i eflâk bâbında ilk muallimdir

Gönlüm hayalin coşkulu girdabında dolaştıktan sonra
Üstat Uluğbek önünde bu sabah baş eğip durdum.
1967

ÇEŞME (90)

Yâr, çeşmenin ortasında saçını tarayıp oturur.

Çeşme yâr çehresi aynasında kendi aksini görür
Gönülden akan şefkat gibi yâr göğsünden kaynayıp akar.

Çünkü sanemin gözlerinin arzusunda göz açmış

İki ırmak hâlinde akan gözyaşında görünen ayrılık derdidir.

Kavuşma şevki raksında, eğlencesinde görülecek.

Bazen kendini her yana vuracak.
O divane mi yahut yârin hayali ile uykusunda benim gibi
ıztırap çeker mi, bilmiyorum?
Güneş yüzlü güzel saçlarınla yüzünü kapatma, bırak!

Yüzünün aydınlığında bir an cilve yapsın, eğlensin.

Dilberim, Erkin'in gönlünü sen berrak bir menba bil.
Kalbinin aynasında aşk güneşi akseder.

1967

LÂLE GEZİSİ (91)

*Bâdiḥâ*⁴⁹⁸

Güzeli sabahleyin lâle gezisine davet ettim.

Yâr “Tamam.” dediği zaman başım göğe ulaştı.
Geniş cihan lüffundan oldu münevver.
Eyvah, hani!?

Dilber kendi arzusuyla yürüse âşık daima oluruna bırakır.

Bu seher vaktinde, Kays çölü ve sahrayı gezip dolaştığı
hâlde neden onun Leylâ'ya beraber dolaşmayı teklif etmediğini
düşündüm.

Bu düşüncemi yâre söyleyince “Hah!” diye gülerek cevap verdi:

Elbette aşk ehli de kendi zamanının şartlarına bakacak.

Deste deste lâle topladık.
Erkin muhabbet hürmetine bunları yolda bir bir dağıtıp şehre geç
vakitte döndük.

1967

⁴⁹⁸ Bir olay münasebeti ile söylenen şiir ya da müzik eseri

ARZUDA AYIP YOKMUŞ (92)

Aşkın tuzağına düşen gönlü beyhude ayıplamayınız.

Avcının tuzağına yakalanmış olsa bile ahuda hata yoktur.

Tuzağa düşen bu gönüldür.

Benim günahım nedir, söyleyin.

Ayip, gönül kuşuna tuzak kuran o iki cadudadır.

Cadu gözlere tutulan yalnız sen değilsin; ayıp, çok
önceden miras kalmış olan aşk denilen duygudadır.

Ey gönül! Kendi isteğin ile aşk tuzağına yakalandın.

Şimdi bahane arama; ayıp ondadır, bundadır deme.

Aşk derdinden benim de rengim sarardı.

Aynada kusur yoksa, dövünmenin manası var mı?

Sen ki felekte Zühresin, ben sadece intizarınım.

Ne garip, gönlüm arzularsa arzuda ayıp yokmuş.

1967

SERVİ (93)

Gece aydın, deniz dalgalı.

Uykusuz servi ağacı şarkı besteler.

Ay gelip üzerine kondu.

Servi, ay yüzlü oldu.

Ben iki servinin ortasında hayran ve habersiz durmuşum.

Bir yanda servi boylu güzel, diğer yanda güzel servi.

Lâl ve şaşkınlığımın sebebi servidir; hayret, seni gördüğün
gece yere girmemiş, bu kadar arsız servi.

Bir bakışta âşık olmaya "Bu şaşılacak şey!" deme.

Servi, boyuna bir bakıp sonsuza kadar âşık oldu ya!

Uzanıp her tarafa bakıyor.

Sanem "Buradayım!" diye seslen.

Servi, boyunu bir görmeye geceden arzuludur.

Ben servinin altını تنها bilip yâr vaslına geldim ya! Servi,
yarın sabah âleme söyleyip de aşikâr etme.

Leblerinden buse arayıp can suyunu bu gece buldum.

Hem servinin altında mutlu oldum, hem de bu bahta servi
yâr oldu.

Eğer Erkin saçının ve boyunun hatırasını bir nefes
unutursa ona sümbül boyunduruk olsun, tamam,
darağacı da servi olsun.

1967

KİRPİĞİNDEN OK ATIP (94)

Kirpiğinden ok atıp göğsümün arasına sapladın.

Gönlü zabt etmek için belki çukur kazıp ceset eyledin.

Susuz gönlüm gözyaşından bir damla dahi içmesin diye
aşk ırmağının yoluna kirpiğimi engel eyledin.

Gam askerinin başında gönüle sen kendin girdin.

Gaflet uykusunda idim.
Söyle, nasıl anladın?

Sen gönül mülkünü talan edip kalp evini viran ederek
tenimi pare pare ettin mi?

Canıma merhamet eyledin.

Ey gönül, âşık oldun!
Gam ordusundan korkma
Erkin, bütün kılıçlar önünde.
Ne için korktun?

1967

YAPRAK (95)⁴⁹⁹

İki kaşın sürme ile çift nergisli gül yaprağı oldu.

İki yaprağın huzurunda ben tıpkı gül yaprağı gibi titreyeyim.

Titrememin sebebi o yaprağın bir o tarafa bir bu tarafa
sallanmasıdır.

Yoksa böyle nazik, hassas gül yaprağı ahımdan mı titrer?

⁴⁹⁹ Gül, gülün kendi yaprağı

Gül dedim ama emsalsiz kokulu sümbülün ya da reyhan kokulu gülün hangisi hoş kokulu imiş bilemiyorum.

Ona sürmeli kaş deme, zümrüt nakışlı secdegâhtır; bugün mihraba ihlâs az ama bu muhlisi çok olan bir güldür.

Bu, alev yüzünün şulesinden kararan kaş mıdır, yoksa ışıklı sabah renkli gül üzerine, akşam karanlığı çökmüş yaprak mıdır?

Yazık, kendi nergisine kul olmuş, ne çare!

Diken gibi kirpik ses çıkarmaz, ızdırabını mahcup gül çeker.

İki gül tarifini Erkin şiirde söylese tuhaf değil.

Onlardan biri teşbihli gül ve diğeri tecnisli güldür.

1967

GÖZÜN (96)

Gözün, ayrılıktan dolayı sıkıntıda olan bu gönlü aydınlatandır, yahut gönlümün kayb olduğu karanlıklar ülkesidir.

O bana hem karanlık gecedir, hem de aydınlık gündüzdür.

Çünkü gözün gözlerime gece gündüz nümayandır.

Güzeller içinde eşsizsin, hatta sen kendin onların hakanısın.

Gözün sihir mülkü içinde tek şah ve sultandır.

Bu emsalsiz gözlerine bugün hayretle bakıp suskunum; gözün, gözlerimin hayranlığına niçin hayrandır?

Hislerimin yelkeninde kaybolmuş bir yolcuym.

Gözün, sevgi boranını gönderen uçsuz bucaksız ummandır.

Gözlerin yıldız mı, hayır; her kıvılcımı yıldızdır.

Göz bebeğin yanan güneş ve gözün mavi gökyüzüdür.

Yâr gözünü umman deyip söyledin.

Ona su dökmek niçin?

Yeter! Erkin, onu gördüğünde gözün niçin giryandır?

1967

ZÜLFÜN KÖLESİ (97)

Vah! Tuhaf ki gönül, zülfüne tekrar tekrar bend oldu.

Nice nice bağlanmaktan o zerre ders almamıştır.

Dilim her zaman tuti gibi Aşk sözünü tekrarlamış.

Çünkü bu dil dudaklarından tuti gibi şeker emdi.

Gül yüzünden bir visal, gönlünden şefkat isterim.

Tatlı gülüşlü, gözlerinden ve dudaklarından şarap içerim.

Sünbülün eğer tuzaksa ben daima av olayım.

Aşkın dert ise ben bir ömür dertment olayım.

Ayrılık yakarmış, vuslat öldürürmüş.

Gel beni yakma, öldür.
Bana ölmek ne kolay?

Yüreğe ateş yakıp gittin.
Ben gözyaşımı dindiririm.
Çünkü bu alev daima çok yüksek olsun isterim.

Erkin gönlünü önce bend eyleyip yolda kalmış ahu
gibi boynunda dar-ı kemendle neden bıraktın?

1967

KİMDE İKTİDAR YOKTUR (98)

Kimde kudret yoktur...
İlm ile hüner boşuna
Güç veririm diye üzülme, çekme, boşuna.

Aslında talih kimde yok?
Varını da feda et.
Verdiğin ile altın ve gevher olmaz, ziyandır.

Kim ki hamiyetsizdir, o, nazardan da uzaktadır

Çünkü hamiyetsize verdiğin kıymet boşunadır.

Kim ki taş kalpli olsa (onu) eritmeyi düşünme.

Binlerce güneş yaksan tesir etmez, boşuna.

Eğer tavşan yürekli er bahadırılık ederse kesinlikle
ona savaş aygırları yakışmaz, altın işlemeli kemer
boşunadır.

Erkin bu nasihati bir sebepten dolayı yazdı.

Ama (gönlünde) seziyor ki şiiri faydasızdır, boşunadır.

1967

SANA BAHTTAN TAHT DİLERİM (99)

Sen zenginsin, bende bitmez ihtiyaç
NADİREBEGİM

Sana bahttan taht dilerim.
Talihten başına tac diliyorum.
Güzellik mülküne esenlik
Tac ve tahtına yücelik diliyorum.

Sen tac ve taht teşbihine eski diyip gülersen ne yapayım!

Sen benim için cihanın padişahısın, ben kulunum, ne çare?

Ne çare ki sevgi hazinemde başka bir zenginliğim yok.

Bu sebepten göz doludur.
Damla damla inciye haraç gibi verir.

Gözlerim muhtaçlığını sana her zaman arzeder.

Söylesene canım, gözyaşıma senin ihtiyacın var mı?

Erkin çok nasihat dinleyip aşkını asla terk etmedi.

Nitekim söz var eğer sahibi şaşı olursa iş yürümez
1967

DESTANA YAZ (100)

Gel, muhabbet lezzetini tarif edip destana yaz.

Türlü türlü güllerden dikip her beyitini bostana saç.

Sevgi (hakkındaki) şiire cihanın gülistanı yetmeyecek.

Nurdan bir kalem ile sevginin şerhini gökyüzüne yaz

Doğu ve batının ufkunu lâle rengine boyayıp vuslata
bir gazel hediye et, hicrana bir gazel yaz.

Aşkın tarifi amacıyla yürek kanını mürekkep ettin

Dilber sözünü gönüle yaz.
Cânân sözünü canına yaz.

Sen her önüne gelene derdi söyleyip çok ah ü feryat etme.

Canın yansa, cancağızın can şevkini cânâna yaz

Erkin, kıymet bilmeyenin önünde gönül defterini açma.

Ne yazacaksan, gönül sözünü anlayan insana yaz
1967

DEVİRAN YÜKÜ (101)

Asuman yükü bin asırdır insan başında döner.

Tane buğday üzerinde sanki değirmen taşı yüküdür.

Buğday tanesi deme, bu baş binlerce âlem kadar var

Onun her noktasında binlerce devran yükü var.

Hazreti insan önünde felek baş eğip secde etti; çünkü
insanın kalbinde aşk, başında alnında yazısı var.

Nurdan adımı ile Sonsuz feza boyunca uzayıp giden
Dünya omzunda beş tane kıta Dört büyük umman
yüküyle döner.

Gök terazi kefesidir. Bu dünya bir tarafındaki ağırlık
olan taştır ona. Felek diğer tarafında yüzbin binlerce insan
yüküdür.

Bu kadar yük ağır değil; lâkin günahsız göğsüne damla damla
damlayan kanın yükü yerin sinesini ezer.

İnsan bir elinde nur lâmbası, bir elinde mahşer ve tufan yüküyle
yer üzerine yükselmiş.

Ey tabiat, toprak ana!
Sen yardım et, hiçbir zaman insanın gönlünü vicdan yükü,
iman yükü terk etmesin.

Erkin, yeter! Hayale dalma, bu dünyanın düşüncesi bitmeyecek;
uçsuz bucaksız cihanın sığıldığı gözüne tan vakti müjgan
yükü bastı.

1967

DOSTLARIMA (102)*Nesibe ve Enver için*

Gönül, sen nazım defterini dostlarının vasfı için aç;
gül dalından kaleme müşk-i anberini mürekkep yap.

Doldur, ey saki kadehi
Öyleki bu gece asuman bile ağzına kadar dolu kâsedeki
mey gibi mah-ı enveri kaldırdı.

Bugün felek düğünün kazanına yıldızdan ateş yakmış;
saman yolu şeker yapıp Ülkerini kepçe gibi tuttu.

Bu akşam yıldızlar müzeyyen bir yüzüğe pakize gevheri
takıp ne için raks etmesin, gülmesin?

Nice bin yıl dönen bu gökyüzü bahar gülzarında büyüyen
böyle taze gülleri bir defa olsun görmemiş.

Cihan gülzarlarını gezdin; bugün bahtından hoşnuş ol, dostum.

Enver, bahar sana gül yüzlü dilberi nasip etmiş

Hayat kadehini kaldır dostum!
Dilek tut; sevgi var olsun, bu baht Nesibe ile Enver'i asla
terk etmesin.

1968

SEMER OLACAK (103)

Sensiz bana huzur yoktur; bal içsem zehir olacak.

Şirin sözlüm, senin ile zehir yutsam şeker olacak.

HİCRAN YÜKÜ (104)

*Candan ayır
Cânândan ayırınca
Ali Şîr NEVAÎ*

Hicran yükü ansızın gönüle düşünce, bedenimden can yükü birden
bire ayrılınsın; tamam, razıyım.

Ben cânândan ayrı olunca candan da ayrı olayım; bir ömür ukdenin
yükü canımı ezse, cana ne gerek var.

Hicran vaktinin yüküne Bisütun iki tüy gibidir, yer ile göğün yükü. bir
kiloluk taş kadar olmaz.

Tan vakti güneşin hicranında sebzelere nem düştü.

Düşün ki, tan vakti kirpiklerimi gıryan yükü eğdi.

Gönül, hicranda geçen bir nefesi yıl ile ölçer; ayrılıkta şiir yazmışım
(bu) onda bir divan yükü...

1967

PERİŞANLIK (105)

Her zaman dedim, aşına olma, perişanlık; daima gönüle aşına oldu
perişanlık.

Ne tuhaf, güzelin hayaliyle perişanım; daima güzel perişanlık ortaya
çıkırır.

Ben kendimce dilberin hatırası ile mağrurum.

Kibr ü heva perişanlık peyda eder, dediler.

Halk perişanlık âdetime gülse şaşılmaz; elbette gönül ehline perişanlık
münasip değil.

Vefasız nigâr hatıranı tez unutmak isterim lâkin bende bu tür paha
biçilmeyen perişanlık yoktur.

Ayrılık derdine vaslından şifa vermez; şimdi bir deva hayalidir ya da bir
deva perişanlıktır.

Hatırası ile iyi olsam cefası ile kötüyüm.

Yâdı şakrak etti, perişanlık sessiz.

Zülfüm ve perişanlık âdet etti, yahut bu kara perişanlık gönlümü
perişanhâl eyledi.

Bu dert hangi gün geldi hatırlamam.

Perişanlık mutlaka Erkin'i bend etmiş.

1967

GENÇLİĞİM (106)

Gençliğim, gel, şarkıya dolan kalbimin altın sazı ol.

Ben koşuk yüksek sesle şarkı söyleyeyim bir lahza ona uygun ahenk
ol.

Bahtlı ömrüm *küy* olup, (şarkının ritmi) ahenk olup gönle aksın.

Sen onun "Ârâmican"ı, "Gülyar"ı, "Şâhnâz"ı ol.

Arzu istekden şadan olup gönle kanat bağlamışsın ya bu dilek göğünün daima yüksek uçanı ol.

Gitme asla, hayatımın gülşenini terk etme; bir ömür benimle kal, bu gönlün sırdaşı ol.

Gençliğimin destanına ben şuleden kalem açtım.

Ey seher ufku, sen onun altından kâğıdı ol.

Gençliğim, senin bana verdiğin gücü, şuuru, gayreti halka ve yurda verebilirsem o zaman benden razı ol.

1959-1967

HAYAL (107)

Hayal, geceleri kirpiklerimde uykuyu terk eder; kendi hayatımın kendime muhasebesini yapar.

Bazen maziden kıssa söyler, bazen gelecekte efsane anlatır; zaman zaman gönle soru sorar, kimi zaman düşünce cevap verir

Gökte yüzen ayı göze küçük bir fanus yapıp pırpır ederek yanan mumu mah-ı tab eder hayal.

Hayal, şarap dolu kadehte tufanın dalgasını peyda eder; seher vaktindeki şafağın kırmızılığını gül renkli şarap eder.

Binlerce asırlık ihtiyarlık hâlini o bir saniye yapacak; hayal, lahzanın mazmununu bin bir kitaba dönüştürür.

Şuur nasıl zabt etmiş; konu hayal olsa, ne tuhaf, hayal gönle “Pervaz et.” diye her zaman konuşur.

Bu hızlı asrım, hayale çabukluğu bahşetti mi anlamadım; yahut düşünce, yüzyılımı geleceğe acele ettirir.

İnsan elinde arzunun yaktığı چراغ varmış

Düşün, hayal bu lambayı bir gün güneş yapar.

Ben hayali şiire kattım, düşünceli olma velâkin neticesiz olursa seni hayal bir gün harap eder.

Erkin, her nefes güzel hayale ortak ol; (eğer) niyet güzel ise hayal seni alicenap yapar.

1967

EN GÜZEL GÜL (108)

Kıpkırmızı gül kopardım, al, bu, Şahigüllerin şahı güldür.

Gül saçılmış yollarda gül yüzlümün yoldaşı gül olsun.

Şahigül değildir bu, yüzlerin hicranındaki ateş, intizar bağının göğsünden çıkan gülün figanı ve ahıdır.

Aşk diyarının katre katre kanından büyüyen çiçek; sevginin âşık gönüllere alevli kucağı güldür.

Anlamak için gönlünü, bağının içine her zaman girsem. Şahigüle yalvarırım, (çünkü) sırların haberdarı güldür.

İster diken ister ayırık otu, ister yaprak ister gül olsun bu cihan gülzarında her bir çiçeğin yeri vardır.

Gül değil, Erkin ateş gibi kalbini eline aldı. Ateşinden korkma al, al Mahigül yanmayacaksın.

1967

UYANDIRMA (109)

Ey saba rüzgârı, düşümde dilberimi gördüm, uyandırma; bir an vuslat şevkini alma, bırak beni kıpırdatma.

Günlerdir arıyorum gözlerimde uyku yok; nihayet uykuda buldum şimdi de sen ayırma.

Saçlarını boynuma bağlayıp bu gece mutluyum; saba rüzgârı bırak, bahçelerden gül kokusunu dağıtma.

Sevdiğim, güneş yüzlüm! Gönül vuslatından hoşnut, sen bir an bile güneşi gözlerime gösterme.

Dudaklarımda tebessüm var, güya düşünde şeker gören bebeğim; bırak, şeker dudaktan ayırma, sen beni ağlatma.

Eğer kaybedersem, bu gece ben nerede arayacağım; ey saba rüzgârı dilberimi düşümde gördüm, beni uyandırma.

1967

KALEM (110)

Geceleri mum gibi, yalnız kalem dostumdur; ben şiir Mecnûn'uyum kalem de servi boylu Leylâ'dır.

Şiir ehline azap kıyamete kadar dost olmaktır. Başında sevda varken kalem ne yapsın.

Doğru, kalemin timsali şiidir, silâhtır, hakikattir. Başını
binlerce defa kestiler, ama kalem asla baş eğmedi.

Yâr sevgisini, vatan sevgisini söyleyerek ömrümüz geçecek.

Ne ben ne istisnayım ne de sen müstesnasın kalem.

Erkin sözün coşsun, dilin asla lâl olmasın.

Devran yükünü sırtlan, ama eğilme kalem.

1967

ÜZÜM (111)

Şebnemli yaprak altından üzüm gizlenerek bakar;
dudaklarına ulaşmak isteyip gün doğar doğmaz
giryandır üzüm.

Güneş(in) elleri asmanın saçını ışıklarıyla tarayıp
zencinin boynuna mercan gibi üzümün kolyesini asmış.

Üzümün asması asuman misalidir, her taraf yıldız saçar.

Hayret, bu ne harikulade durumdur, yer üzüm, gök üzüm.

Köşkünü terk edip sepete baş koydu.
Seni arayıp seni pazarın içinde dönüp dolaşıp şaşkın
oldu üzüm.

Kim ki âşıklığı dava etse cezası şudur:

Nihayetinde üzüm hum içine zindan mahkumu oldu.

Kısmeti nice yıl hum içinde kırmızılaşmakmış

Bir kadeh kırmızı üzüm sonunda dudaklarına ulaştı.

Sana bir kadeh gül renkli şarap sundum, bir yudumladın.

Ben talihimden razıyım, üzüm bahtınaa şaşkındır.

Ey dilaram, Erkin sana mey gibi şiirini ikram etti.

Gönül humunda bu üzüm divan nice yıl yillandı.

DOST İLE ABAD EVİN (112)

Evin dost ile virane olsa da abaddır, şayet dost adım atmazsa o, köşk de olsa viranedir.

Her ev dilgüşalar meclisine dilâver bekler, eğer kabahat adım atsa eşik de ağlayacak.

Her zaman iyi dostların sohbetinde açılırsın; boncuk dürdane, güzelliği gerdanlığın içinde bulacak.

Dilara kim, dost mu ya da cânân mı diye benden sorma.

Dost benim gönlümdedir, canımdadır cânâne de.

Kaçma gerçek dostların tenbih ve ezasından kaçma; kameti düzgün mumun dilinden pervane de yanar.

Dost ara, dost bul cihanda.
Dost yüz bin olsa da azdır.
Düşman, bir tane de olsa, o, oldukça çoktur.

Biri sana dost değilse, kötü niyetli diye düşünme.

Dostane bir şekilde el sıkıp bazen düşmanlık da ederler.

Lâkin sadık dost yok imiş diye yanıp tutuşma, çünkü sevgi evini geniş açarsan Erkin yabancı da dost olur.

1967

KISKANCIM (113)

Seni sadece yabancılardan değil kendimden de kıskanırım.

Çok uzaktan bakakalsam gözümde de şüphelenirim.

Çemenlerde nergis sana gözünü dikse gözüm yanacak.

Gizlemem, yüzümden kıskançlığım da lâleye ayan olacak.

Diyecekler ki, kara üzüm ve kırmızı kiraz dudağından rengini almış;

Kiraz ile üzüme de dudağın değse hased edeceğim.

Yalnız, sana canım dedim.
Sana kalbim dedim sadece.
Kaşlarının çattın kaş; pişmanım kabaca söylediğim sözümde.

Ne tuhaf, visal anında gözünü açsa, gönülde seher vaktinden beri üzüntü var.

Ayırarak beni ay yüzlü, humar gözlü yıldızımdan.

Henüz erkin olmadan gönül, sana on dörtte bağlanmışım.

Kendim mustaribim, akıllanmam, güçsüz otuzumda da.
1967

YİNE KALEME (114)

Gül yaprağı kâğıdım olsun, gül dalının diken kalem.

Bülbül lafzı ile aşk sözünü inşa etsin kalem.

Şeyda kalem kaşını tarif edip yüzünü tasvir ettiğinde gül yaprağı çak çak ağlasın.

Kalem, ayrılığı yazması sırasında giryan, cebr suskunluğunda kan, vuslat tasvirinde şakrak bülbül olsun.

Karşılıksız aşk derdini geceleri ikimiz beyan ettik.

Bu azapları sadece ben ve kalem biliriz.

Erkin! Şiir ile şad oldun, dünyaya heves etmedin

Göğsünde ateş varken, senin için dünya kalemdir.
1967

TATLI (115)

Dilgüşa dost, dilrüba yar ile geçen zaman güzeldir.

Dost ve yarla birlikte hayat ve dünya şirindir.

Sevgi zevki bir tarafa ve bade keyfi bir tarafa; hangisi daha güzel, hangisi az tatlıdır.

İki gülgün çehre, ortada kıpkırmızı şarap olsa benim için meyden de fazla dostun sohbeti tatlıdır.

Bu cihanda her birinde var bir başka alışkanlık diyorlar; bana mey, bülbüle seher, gül yaprağına şebnem güzeldir.

Sevginin derdi ancak aşksız için boştur

Hatta yârin aşkı ayrılık olsa, gam çekmesi de şirindir.

Söyle, dost! Gülgün şarabın keyfinden daha güzel ne var?

Buseden dudaklarda kalan can suyu gibi nem tatlıdır.

Ey gülüm, sevgimin hakkı, beni meyden ayırma!

Ben mi o mu fazla deme, çünkü sen de tatlısın, o da tatlı.
1967

ÜÇ BELADAN SAKLASIN (116)

Üç beladan saklasın, bela çeken gök olmasın.

Dost sevgisiz, ahbaplık dertsiz, yar cefakeş olmasın.

Gönül eğer bağlanırsa, ne cefa çekmek, ne ayrılık olsun.

Hiçbir gönül, sevdiği gönül huzurunda tek başına olmasın.

Sevgi şimşek ve ateşinde yanmaya gam demem, âşıkâne
bu gönlüm yıldırım ve ateş olmasın.

Yüz tane canım olsa her bir kâkülüne bir belik
olsun; teline başkalarının gönlü sıkıca sarılmış olmasın.

Bu cihanın köşesinde bucağında ne dert, ne külfet var.
Binlerce defa ben giriftar olayım, lâkin mehveş (giriftar) olmasın.

Ben yanık kalbimi avucuma koyup sana sundum.

Al onu, ancak oynayıp ateşe atmayasın.

Erkin, yâre güneş dedin hicranında yanma.

Güneş bazen gizlenir.
Bunun için gönlün endişelenmesin.
1967

ZEMİN VE KOZMONOT (117)

Zemin

Sana tahtirevanım, köşküm; sana ebedî vatanım, evim.

Bağrıma bassam, şaşırma; çünkü her ne yapsa anayım,
balamsın.

Kozmonot:

Göğünde parlayan dürdaneyim.
Seher zühresi gibi parlıyorum.

Güneşin çevresinde pervanesin Dünya, senin etrafında
pervane benim.

Zemin:

Semavat üzerine kalp bağıyla bağlıyım, senin sevgine ve
düşüncene köleyim.

Uç şahinim, fezadan üç kat yüksek uçuşuna bakıp mutlu olurum.

Kozmonot:

Ey zeminim, ben sana evlâdım.

Anamsın, sonsuza kadar evlâdınım.

Mücadele gücünü akıl ile kazanıp gönül ile sana bağlıyım.

1961-1967

HAZİNE (118)

Şark el yazmaları mahzeninde

Yılları tozundan temizleyip sayfaları açıyorum.

Bu bilgi mahzeni bana yeniden efsane söyler.

Biri tarihten, biri sırlı semalardan, birisi aşk sevdasından,
bir başkası şehname savaşından anlatıyor.

Kulak ver, sayfalardan feryat ve ateşli figan ile Irak, Şam,
Hind, Rum ve Frenk'ten seda geliyor.

Divan-ı Babür'ü okuyup, name-i Babürün de sayfaları
çevirip bülbül nevasından yahut kılıçların şakırtısından işit.

Nevaî mum gibi yanıp, hazan gibi sararıp solmuş;
sayfalar da divan sahibinin renginden almış rengini.

Fuzulî, Kays ile Kerbelâ çölünü burgaç gibi gezdi.

Devrin bade ve benginden gönlü hiç teskin olmadı

Okuyup tarihi, Erkin Sayfalara bakma şaşkın.

Bolşevik döneminin pençesinden, karanlığın cevrenden sarıdır.

1967

HAFİZ'A (119)

Beni için bin Semerkant, bin Buhara hediye edeceğim; ancak nigârımda devlet, mal ve mülk için heves yok.

Sana yıldızlı gökyüzünü hediye ederim, desem nazlanıp

Bu delik deşik örtü için nazlanıp, ne yapayım diyor.

Eğer hilâlden küpe takmak istesem söyler senem:

Cezden yapılan hileli şeyler için muhtaç mıydım.

O periye benzeyen yüzünü aya kıyas etmişim.

Bu hatalı timsal için bir ömür özür dilerim.

Ayrılığa belimi бүктүн desem, cevap verecek:

Beli бүкүлөн dedeye sevgiyi kim yakıştırmıştır?

Yârin nazından ölmem ya, ancak dilberimin önünde
şiiirim bu kadar zayıf olduğu için yandım.

1967

NE YAPSIN (120)

Aşk ehlidir perişan, başkası ne yapsın.

Divane olan şiir ehlidir ya; kibir ve gurur ne yapsın.

Güzellik aslında vefasızdır, şayet ona mağrur olsa da
güzelin kendindeki sadakat ve vefa ne yapsın.

Aşk afetine âşık gönül emri ile girmiştir.

Derd ile mutluymuş o merhem deva ne yapsın.

Göster kendini, artık yeter.

Gönlümde başka düşünce yok.

Dikkatlice baksam ayıplama, gözde bela ne yapsın.

Erkin'in gönlüne yâr vaslından başka teskin bulunmaz;
o mübtelâ "Yazık!" demekten başka ne yapsın.

1968

ZAMAN (121)

Çerh-i feleğin dönüşü gibi zaman ebedî döner.

O, bazen sahtekâr, bazen zalim bazen de nankördür.

Zaman Hayyam'a şarap diye kâsede ağı sunmasa,
zamanın ehli ne için "Kendi zamanım vefasız." der.

Mirza Uluğbey'e baba katilini hançerini vurdu ya!

Kabri üzerinde zamanın kendisi de bin ızdırıp çeker.

Gülen zaman, Babür'ü kan ağlatıp, o, huzurunda
Meşreb'i zalim etmese ona kim katil diyecek?

Çok cefalar gördü âlem; Göz yumup etsem hayal kanlı
avcı kılıcı gibi ah ü zaman eylemiş.

Hayır, ne darağacı, hile, fitne ne kılıç, ne tığ yalnız başınadır.

Gerçi vakt geçer ama şiir kalır, şair kalır.

Vakit âli hakemdir; eğer gazel üzerine güneş gibi ışığını
saçmazsa zaman gazel bugün kaybolup gidecek.

Yürek, tebessüm et, coş; hür zemindir bu dünya.

Nazım diz, Erkin! İşte Erkin zamandır bu zaman.

1968

DUTARIMIN TELİ İKİDİR (122)

Dutarımın teli ikidir; biri sevinçli, biri üzgün ki beyitimin
satırı da ikidir; biri handan, biri giryan.

Sevgilimin gözü ikidir; biri yağmalayıcı, biri meftun edici.

Bu meftun eden iki gözümde biri Seyhun, bir Ceyhun'dur.

Cihandaki iki dilberin biri sensin, biri Leylâ; cihandaki iki
âşığın biri benim, biri Mecnûn.

Cihanda iki yıldız var: Biri sensin, biri Zühre.

Güya iki noktamın biri altın, biri üstün.

Cihanın sevgisi ikidir; biri sensin, biri güneş.

Terazinin gözü ikidir: Biri yerdir, biri semanın kubbesi.

Şahinin mekânı ikidir; biri kaya, biri gökyüzü.

Şairin kanadı ikidir; biri ülke, biri dünya.

Gazel yazdığımda gözümde yaş, gönlümden ateş
sıçramıştır.

Bundan dolayı iki mısramın biri damla, biri kıvılcımdır.

Erkin, bağ gezisinden dönüp gazele ilham bekliyordun;
çıkıp geldi iki dostun: Biri Seyyar, biri Tolkun.

1968

SEVGİYİ TARTSA OLUR MU... (123)

Taş ve terazi ile sevgiyi tartsa olur mu...

Sevgiyi altınla ya da inciyle ölçmek olur mu...

Söyle, ey sahire! Aşk ateşini ne zaman gönlüme saldın?

Gönül kendi mi bağlandı, yahut sihirle mi bağladın?

Ben sana gönlümü açtım; ya evet diye cevap ver,
yahut hayır diye.

Bu kadar eziyet ediyorsun gönlüme, yakma tebessüm ile.

Niçin sana dikkatlice bakamam?
Gözlerin güneş mi yahut güneşin aksini ayna ile oynayıp
gözüne mi yansıttın?

Vuslat ümidini kaybetmeden gönlüm sana kavuşmayı arzular.

Âşık, ömrünü daima arzu ile geçirir.

AYIN ON BEŞİ KARANLIK (124)

"Ömrünü âşık her zaman arzu ile geçirir."

Ayin on beşini karanlıkta, on beşini aydınlıkta geçirir.

Sevgide göğsüne damlayan gözyaşından fayda yok.

Aşk nihayetinde öyle bir ateş ki sönmeyecek o su ile.

Aşkın zahmeti dert ise, şiir zahmeti devadır;
çünkü derler ki ağunun şifası yine ağudur.

Bütün cefa bana olsun tamam, daima bu güzel
tatlı azabı, bu şirin dert ile ben yaşayayım.

Ömrümün sabahı gençliğim, aşksız ve şiirsiz hayat nedir?

Seheri, sadece gaflet ehli uyku ile geçirir.

Yâre ben canım diyip söylesem iltifat diye düşünme.

O bensiz yaşar; ancak ben onunla diriyim.

1968

GÜLNARINI ÖP (125)

Uykuda bulsan nigârını yavaşça yüzünü öp.

Açmazsa gözünü, o yumuk humar gözünü öp.

Sen uyanırken dudağına vasıl olmayacaksın ya
uyanıp acı söz söylemeden bal dudağını öp.

Evini dağıtmadan zülfünü bağrına bas.

Göğsüne batmadan evvel dikenden kirpiği öp.

Kavuşma evi ebedî değildir, aşk vakti de bakî değildir.

Belin bükülmeden sürmeli kaşlını öp.

Kader, ömrünün mektubuna nokta koymadan önce
mektubu ile dudağa koruyucu olan benini (hâl-i rehdâr) öp.

Yârin uykusu fırsat, sen bu gece uykusuz kal.

Bir bir söylemiyorum, gönlüne hoş ne ise hepsini öp.

Tamam Erkin, sonra uyanıp yâr seni dara assın.

İpini gözüne sür, diz çöküp darağacını öp.

1968

ŞİİR AZİZ ÂLEM İÇİNDE (126)

Şiir âlem içinde bana hayat kadar, can kadar azizdir.

Âşık için can nedir; cânân kadar candan azizdir.

Şiirden ayrı seherlerim yolculuk gecesi gibi kapkaranlık,
şiir ile geceler parlak güneş kadar aydınlık .

Şiirin kendisi cânân değil mi, hicranında yakar; olur da
inanmayan gözlerle bir bakarsa başım göğe erer.

Kim ki âşıktır cihanda, şiire olacaktır mübtelâ; aşk için
gedadan ta büyük sultana kadar denktir.

Şah Babür Hindistana doğru yürüdü ya; ancak şair
Fergana'dan ta Hindistan'a kadar ağladı.

Şiir zülâlinden bir piyale doldurup içtim.

Vah, bana her bir damlası umman kadar göründü.

Nokta koy nazmına, Erkin! Bu kısacık söze bu süs yeter;
yoksa tan atınca şiirin destan kadar olacak.

1968

GEZİ (127)

Rahmetullah'a

Bir defa olsun o gül yüzlü güzel ile gezmedim.

Gönül kanmayacak, bin defa Leylâ ile dolaşsam.

Ne olur bir lahza gezsem güzellik şahı ile ben.

Kul, şahenşah ile av zamanı birlikte dolaşmamış mı?

Kötü niyetliler arasında o nigâr şad ve handan.

Bazen yedi eşkıya ile birlikte dolaşır çekici Süreyya.

Yâr ile gezmeme hiç ümidim kalmadı; ben kendim
Mecnûn gibi çöl ile birlikte gezeyim mi?

Caddelerde sokaklarda yâr hayaliyle mutlu gezerim.

Hiç kimse yanında şöyle altın ile gezmeyecek.

Ben ki yâr aşkına batmışım, yine de gezmek isterim.

Taş da arzularmış derya ile gezmeyi.

Erkin, dostun Rahmetulla ile bir defa gezsen o zaman
gönlünde zerre endişe kalmayacak.

1968

SEVGİ (128)

Sevgi öyle bir ilkbahardır ki o, dikenden gül yapar;
taş a can ve dil bağışlayıp kargayı da bülbül yapar.

Sevgi öyle bir derttir ki herkes mübtelâ olmalı.

Müptelâyâ ne yapsa bu deli gönül yapar.

Sevgi öyle bir tanrıdır ki onun için şah ve geda denktir;
şah veya sultanı kul yapıp, kulu da şah yapar.

Sevgi öyle bir alevdir ki cana ondan kurtuluş yok;
külhanında yakıp yakıp nihayet bir gün kül eder.

Sevginindir tek hüküm; istese şeydalarının gözyaşından
umman, ahından boran yapar.

Sevgiye şiir yazdın Erkin, sebepsiz değil ki. Aşk gönlü
işgal edince şiir ile meşgul eder.

1968

ÇİÇEKLER BAYRAMI (129)

Gül mevsiminde, sanem gezerek gülşende olmuştur.

Gonca gözünü açıp gül yüzünde hande olmuştur.

Lâle "Güller içindeki padişah benim." derdi.

Mağrurluğundan onun kendisi rezil olmuştur.

Karnay gülünün ağzı açık, şaşkın ve hayrandır.

Tuhaf, nergisin iki gözü sende olmuştur.

Sıra sıra dizilip safsar gülü ayağına baş koyup,
bent bent toplanıp can ile bende olmuştur.

Kırkbaş güllerimiz, büyük küçük kırk gül "Kes" diye,
kılıcına onların hepsi seferber olmuştur.

Peçekgül, yüz cilveyle nazla yürüse, şahigül onun
raksına hanende olmuştur.

Suda nilüfer seni bekleyerek dalgalanıp duruyor.
Ak dalında huri yelkende dolaşmıştır.

Gülşende gezip çok güzel gül demeti yapmışsın.

Erkin'in ise şiiri paramparça olmuştur.

1968

GÜL YÜZLÜLER (130)

Gül yüzlü şairelere

Gülçehreler, gülşen içinde gül olup, gül gibi kızarıp,
güle ümit vererek onları koparıp oynarlar.

Hangisi, hangisine âşık anlamadım; gül mü
Gülçehrelere yahut Gülçehreler mi güle?

Dudağını boyayıp, eline kına yakarak naz ve eda ile
yürüyen Gülçehre bağın içine girse ona kim gül demez,
söyleyin.

Onlar şarkıya başlasa gül bahçesinde bülbüller ötmez.

Gülçehreler şarkı söylese bahçe başını eğip dinler.

Ne kadar da akıllılanmış, aklımı fikrimi başımdan aldılar.

Ne kadar da gönle yakın bu dilrüba Gülçehreler.

Hangi birini fazla seveyim!

Hayır, şiir konusunda Nadire, Mahzunay, Zebunisa ve
Gülçehre hanım denkmiş.

Bu bahçe güllere mekândır.

Gülşen içinde gül olup, gül gibi kızarıp açılarak güzelleşin
daima Gülçehreler.

1968

AŞK İSTİLÂSİ (131)

Gönül mülkünü yerle bir eden aşk istilâsıdır.

(Başı böyle olursa,) sonu ne olacak, bu istilânın en eskisidir.

Aşk dostlukta başlar derler, tersi değil mi?

Biz şimdi dostuz, dedi yâr.
Ah, bu sevginin sonudur.

Gönül kuşu, yâr yükseklerde uçtuğu için giryandır.

Onu avlamak var ya, bu her gönlün arzusudur.

Bu âlem niçin güzellik ve sadakati ikiz doğurmamıştır?

Bu, ya tabiat kararıdır yahut onun bu da onun bir hatasıdır.

Gönül derdini söyleyip kıyıda köşede ağlamam.

Bu derdin devası gönlüme dert salanın yine kendisidir.

Ben muhabbet secdegahında o saneme tapındım.

Bilin, dinsizler asi değil, sevgisizler asidir

Tamam, dilber, cefa et.
Kavuşma ümidini terk etme Erkin.
Bir şirin sözlünün kulu olan gönlüm onun yolunda yatar.
1968

SEHER GAZELİ (132)

Konup gül üzerine bülbül aşk kitabının sayfalarını çevirmiştir.

Yumuk ateş gözleri ateşli nevasından parlamıştır.

Peri gibi naz ve ilgisizlik edip, sabah lâle yüzünü
şebnem ile yıkayıp bir damla şebnem gibi parlamıştır.

Şafak aynasında kendi güzelliğine âşık oluvermiş ve
dağları tarak yapıp güneş saçının taramıştır.

Gözüm peri yüzlüyü cevrenden sabaha şikâyet etse
o da gözümü karartıp o peri yüzünü aklamıştır.

Aşkından yanıp konuşurum:

O hangi efsunkâr kudret ki beni ona yaklaştırdı onu benden uzaklaştırmıştır.

Tuhaf, sabah uykusunda Erkin yârini görmüştür.

Eyvah gözünü açsa ki yâri yok, iki kolu yastığı kucaklamıştır.
1968

GÖNÜLDE AŞK DERYA GİBİDİR... (133)

Şiir ehli belki kitabımı aşk nazmı diyip açıyor.

Hayır, kitabım sevginin divanına dibacedir.

Gözlerinin arzusuyla şarkı söyledim güzel sanem.

Nesterin gözünü açıp söylesin, şiiri de çok güzeldir.

Belki o çok güzel değildir, belki o bir goncadır.

Güzelliğin güneşinde gün geçtikçe ne kadar da güzel açıyor.

Yazık, tuhaf! Adını söyleyen dil de gönül de lal olur, şiirin ipi kalemin iğnesinden ansızın kaçır.

Gönlün, Erkin'in divanından hiç kanmasa ne garip!

Dilde şiir bir damla olsa, gönülde aşk derya gibidir.
1968

BAHANE BULMAZ (134)

Gerçek maşuk odur ki, âşığın gözyaşını akıtmaz.

Gerçek âşık odur ki, aşkını millete ayan etmez.

Gerçek dilber odur ki, daima sözünde durur.

Visale vaat edip sonra yüz türlü bahane bulmaz.

Gerçek şair odur ki, açan bağını tasvir eder. Nakışlı kafes içinde bülbül şarkı söylemez.

Yâr, gözümü kara diye yüzüne ayna yapmaz.

Kirpiklerimi ok diyip saçına tarak yapmaz.

Gonca aşkım gönülde tomurcuk verip gül açtı.

İşte o zaman ümit gözüm, bunu ne zamana kadar belli etmez.

Kanımı şarap gibi içsen, tatsan ciğer kebabımı.

Kendini kurban etmeden Erkin sultan meclisi yapmaz.

1968

EY GÜVERCİN (135)

Ey güvercin şiirimi alıp gönlümün istediği yâre ulaştır.

Yâr benim ahıma yetişemez, şimdi sen ahıma yetiş.

Âşık ehli içinde eşsiz bir gedadan geliyorum diye söyle,
güzellik ülkesi içinde hiçbir benzeri olmayan şahıma ulaştır.

Bazen kendimdeyim, bazen değilim.

Mutluluğumu ve derdimi açıkla.

Kimi zaman ahımdan habersiz ol, kimi zaman halimi anla.

Bir an yüzünü görmesem, aysız gecedir o gün.

Bahtımın gökyüzünde gece gündüz ayıma güneşime ulaş.

Ey güvercin, dostlarımı özleyip durdum bugün.

Sen bu özlem şiirimi alıp dostum İbrahim'e ulaştır.

1968

BİR TEL SAÇ (136)

O peri evlâdından mıdır

Ya da insan oğlu mudur?

Habibî

Söyle, bu saçının teli mi can ipinin kölesi mi yahut
saçının teline can ipim mi bağlandı?

Tel tel saçlarından gönül huzurunu kaybetmiş veya
bu saç telin gönül kuşuna kurulan bir tuzağın benzeri mi?
Pamuktan bir belik bağlayıp dün çıktın saçın ucuna.

Hiçbir zaman kıymetli pamuğum bu kadar itibar gördü mü?
Saçların aşkı, bana huzur ya da azap mı verir, bilemem;
bu yılanın cana saldığı zehir midir ya da şeker midir?

Saç beni divane edecek belki de şair yapacak.

O peri evlâdından mıdır, yahud insanoğlu mudur?

1968

LÂLE (137)

Diyorum ki seher şafağından kıvılcım mısın lâle misin
yoksa mutluluk şarabı doldurulun gülgün piyale misin?

Diyor: İlginç sorun, nerede, tuhaf, hayalin, veba olup bu hâlin
gülmekte, çocuk musun?

Sözümü ciddiye alma, başının önüne eğme.

Böyle kızarma, benden utanıyor musun lâle?

Söyle hele! Sen hangi taraftan, hangi bağ yahut bahçedensin?

Gülse dedim; şu dağdan dökülen şelâle misin?

Bilirsen evim şehirdedir.
Sana seher vakti geldim.
Yürü, mademki razısın desen burada kalır mısın?

Tamam, göğsünde insan sana canını feda edecek.

Yaprağı mı şiir yazılan deftere koyacak mısın?

Sadece sayfada değil, yürekte de yer alacaksın.

Şafaktan kıvılcım mısın yahut lâle misin,
yakut piyale misin?

AYNA (138)

Yâr mi aynaya bakmış yahut ayna mı yâre bakar.

Yârin yüzünü gördüğünde ayna su olup akar.

Ay yüzünün aksi aynanın bağına düştü.

Kıskançlık ateşinde bağırmı ayna yakar kavurur.

Ta yaşadığım zamandan beri ayna gibi dost ararım.
Temiz kalpliliği ile gönlüme rehber olur.

Kaç tane duvar aynası çivi ile senin gerçek yüzünü
mih yapıp çakar ayna.

Ayna gibi şeffaf şiir yaz, onun gibi gerçeği söyle Erkin.

O zaman mercan gibi şiirini inci yapıp takar ayna.

BİR GÜZEL Kİ (139)

Bir güzel ki, güzelliğinden halk lâl imiş, şaşkın imiş.

Aşk ile gönüller abad, evler ocaklar viran imiş.

Gonca dudağının üstünde nokta gibi bir beni varmış.

O, birisi ne aşikâr, diğerine pinhan imiş.

Taş kalplinin hasretinde ne kadar gönül dert çekip,
gözlerinin eleminde ne kadar göz yaşlıymış.

Bütün şeydaların ahı mahşer olup toplanmışsa yaralı gönül
gözyaşlarından bir büyük tufan imiş.

Efganının gözyaşı uşak şarkısı olduğu için aşk mutribi kendi
makamını ırak makamı yapacakmış.

Tıpkı kırılan bir ayna gibi semtinde yatmış gönüller.

Yazık ki o, her bir parçasında aydınlık yüzü varmış.

O güzel perilerden bir elmasmış.

Bir hayal olan Erkin zamanın talibi imiş.
1968

GÜNEŞ (140)

Dilberimin güzelliğine gökte güneş pervane olsun.

Pervane değil, semtinde bir geda olsun güneş.

Görmese bir an yüzünü benim gibi zar zar ağlasın;
bulut içine saklanıp matem tutmuş gibi güneş.

Eğer nigârımın güzelliğine heves ederse gürlesin,
kıskanırsa yansın o, yansın, sönsün güneş.

O gece yâre vasıl oldum dediğimde tan attı,
gönülleri ayırdı. Utansın güneş.

Aşk ateşinden güneş de yanar derler; eğer ısınmak
isterse kalbime yuva yapsın güneş.

İnancım var ki bir gün güneş kutup üzerine de doğacak;
fakat taş kalplilere nasip olmasın güneş.

Sönmesin âlemin ışığı, kurumasın nur çeşmesi.

Muhabbetin ömrü gibi ölümsüz olsun güneş.

1968

AŞK BEYANI (141)

Gönüle ilk defa ansızın düştü dert denilen maşukluk.

Onu dert diye kim adlandırmış, dertlerimin devasıdır aşk.

Âşık olmak mı azaptır yahut aşksız olmak mı ızdıraptır;
aşkın inleyeni olmak isteyen gönül gerçekten
aşk elemi çeker.

Aşk ateşi düşen gönüle bir başka dert yabancıdır.
Ne gariptir ki ben şiir kaygısında, aşk hastası olmuşum.

Aşk sözünü şiirime koydum, aşk ile yandım; ancak
bilmem âşıklık nedir, nedir aşkın esrarı.

Bugün, şiir yazılmış sayfalara çiçekler saçıp geldim.

Aşkımı izhar edeli fırsat kollayıp naçar beklerim.

1968

ORTADA YABANCI YOK (142)

Semtinde ben taş başımı benim vurmadığım eşik yok.

Halk içinde bir söz vardır: Can çekmezsen canan yok.

Sevgi vadisinde bana hangi Kays denk olabilir?!

Gönlümü bir açsam, iki dünyada bunun gibi efsane yok.

Şehir içinde halime gülmeyen bir akıllı ve yalnızlık
içinde bana dost olmayan bir divane yok.

Ne garip ki, mest olmuşum gözlerine bakıp, yedi
iklimde bunun gibi mey ve meyhane yok.

Aşk derdini kaleme anlattım o yüreğini yaktı.

Sevgi gibi ateş yok cihanda, benim gibi yanan da.

Beyaz kâğıdım Erkin sana gizli aşkını açtı; sen varsın,
ben varım, kalem var, ortada yabancı yok.

1968

TARAK (143)

Saçlarının hatırasında geceleri göğsünü dağlar tarak.

Gece ağlayıp, tan vaktinde gönlünü bir defa olsun mutlu eder tarak.

Zülfüne kavuştu ya seherde, yüzünün âşığı oldu.

Hasretini aynaya söyleyip kendini zorlar, kendine işkence eder tarak.

O saçındaki tarak değil, belki ıslak kirpiğimdir;
yoksa niçin zülfünü böyle sakınır tarak.

Vefasız tarağı kıskanıp bazen gönlüm ona düşman olur;
cana bağlanmış saçlarını niçin tırnaklar tarak?

Keşke tarağın olsaydım, bahtiyar olurdu gönül; çünkü
ne gariptir ki güneş saçlarına tarak dağlardır.

1968

VİSAL ÖZLEMİ (144)

Yârle kavuşmayı özlersem, güzel bahçelerimi
gezeyim; oraları gezdiğimde de gönlüm teskin olmaz.

Hicrandaki gönlüm lâleazar seyrinden de hoşlanmaz;
çünkü bağrım lâlelerin bağrından da yaralıdır.

Eğer özlemimin dile getirsem, Ferhat kendini yakar.
Yahut Mecnûn'a derdimi açayım desem o bile benden
daha sağlamdır.

Dertleşmeye dost hani, muhabbet etmeye yâr nerede;
o bulduğum can dostudur, bu ise candan arkadaş.

Hasretlik derdinin başı yok, sonu yok Erkin. Yâr azap
çekmesin diye ben koşarım çabuk çabuk/oraya buraya.

1968

MESEL VARDIR Kİ (145)

Tuhaftır, ben şimdi vuslata kavuştuğumda ay göründü.

Söz vardır ki ağız aşı, burun taşına değmiş, yazık.

Mecnûn'un ayrılığından okuyup güler gezerdim
bir zamanlar.

Derler ki, kendinden haberdar olmadan başkasına gülme.

Önceleri "Seviniz!" diye şiir yazardım, kendim oldum aşkın esiri.

Kim ki birine mezar kazsa sonunda kendi düşermiş.

O peri zulmünden gönül mülkü perişan bir hale düştü.

Demişler ki eğer zalim şahlık ederse, ülke virandır.

Olmuşsun âşık, Erkin; candan ümidini kes, hayıflanma.

Diyorlar ki kendine düşman olan, sonra ah çeker,
olur pişman.

1968

NASİHAT (146)

Şiir Atışmalarından

Elini işe mahir etme, dilini söze usta kıl.

İşi bir yapacak yerinde, sözü elbette yüzlerce söyle.

İdarecinin önünde itibar kazanmak istersen yüz türlü eğil,
sözü de bin türlü söyle.

Tebessüm et, yanında asla tenkide ağız açma.

Teklifin olsa, başkasına yavaş yavaş yap.

Dur derse dur, yat dese yat, çıkma zinhar emrinden.

Asla, kendince fikir yürütme, kendi başına iş yapma.

İdarecinin gönlünü kazan, gitme yakınından uzağa.

Eğer fırsatını bulursan, birlikte masa arkadaşlığı yap.

Bil ki sana bu beş nasihat en asli kurallardır:

Elini işe mahir etme, dilini söze mahir kıl.

1968

SAÇ MEDHİ (147)*Şiir atışmalarından*

Bir zamanlar övünürdün kapkara saçların ile,
sen bugün acayip *kırmaçın* ile karşımdaşımsın.

Rum ile Çin'i, Irak ile Acem'i gezsen böyle harikulâde
ışık saçan baş asla bulunmaz.

Tavsiyem, sana bugünden bir asa gerekiyor; gençler
toplanıp gülerse bastonunla kovacaksın.

Yoksa, sokak ve pazardan kel başınla geçtiğinde hepsini
"Git", "Kaç uzaklaş"ınla bıktırırsın.

Dostum, başını dik tut, böyle bembeyaz açılan yaban
gülünle ne kadar övünsen yeridir.

1968

CADDEYİM (148)*Şiir atışmalarından*

Her cadde abad, hala ben garip, viran caddeyim.

Yazın tozistan kışın balçığıstan caddeyim.

Caddeyim dersem, eyvah çoğu şüphe eder.

Anlamadım, gerçekten mi yoksa yalandan mı caddeyim?

Kaç tanesinin gözüne tozumu toprağıımı doldurup,
ne kadarının çizmesine çekip almış caddeyim.

Bir yanımda o köydür, bir yanımda bu köy.

Başkan çok, çok ortada kalan caddeyim.

Yazık ki gaz idaresinin cerrahları göğsümü delik deşik etti.

Kim ne zaman dikecek bu yarımı, daima şaşkın caddeyim.

İki başkandan ben şimdi kime feryat edeyim?

Şimdi ya o tarafa göçeceğim, ya bu tarafın caddesiyim.

1968

BAŞINDADIR (149)*Şiir atışmalarından*

On sekiz bin âlemin en yukarısındaki babamdır;
ne tuhaf çünkü onun oğlu on sekiz yaşındadır.

Sandık gibi ayakkabı ile ney misali pantolon giyen
odur. Düzensiz sepet gibi sağa sola dağılan saç
onun başındadır.

O baba yakasını yırtıp ah çekmesin; ne kötülük olsa
hepsi işte bu akılsızındandır.

Bir zamanlar caddede sokakta başkalarıyla alay ederdi;
bak şu işe ki şimdi bu onun başındadır.

Rahmet okutur diye oğlundan ümit ederdi.

Halkın bütün rahmeti attığı lânet taşındadır.

Tuhaflik yok, baba, gençlikte oğlunu koruyup okşayarak
şımartıp tepesine çıkardı, o hâlâ onun tepesindedir.
1968

ÖZBEĞİM (150)*(Kaside)*

Binlerce asır içinde gizli olan tarihindir, Özbeğim.

Sana yaşıt, Pamir ve ak saçlı Tanrıdağı'dır Özbeğim.

Söylesin Efrasiyap ve Orhun yazısı. Kadim tarihin
tesbihinde biricik mercandır Özbeğim.

El Farabi evlâdından aslı nesli, belki Özlük, belki de
Tarhan'dır özbeğim.

Özbeğim! Nice kağan, nice sultan, kaç bin han kılıçlarını
oynatarak geçti talihsiz başından.

Etrafında dağların sanki çöreklenmiş bir ejderha oldu ya,
iki derya iki gözün, gözü yaşlı Özbeğim.

Cengiz ve Batu'nun kılıcına göğsü kalkan olan Özbeğim,
bağrından Roma Kayserinin okundan yara üzerine yara var.

Yağdı dört taraftan asırlarca başına oklar; ömrü kurban, mülkü
yağmalanmış, yurdu viran olan Özbeğim.

Ancak, zamanın zulmüne bir ömür baş eğmedin;
sen Mukanna'sın, sen Serbedarsın, özgürlüğe
mübtelâ kan Özbeğim.

Sen ne Zerdüş'tsün, ne Budist; senin ne ateşin ne de putun var.

İnsanlık dini ile iman tazeleyen Özbeğim.

Karanlıklar içinden marifetin şulesine yöneldiğinde gözlerinden
aktı geceler boyu yıldızlar, Özbeğim.

Hazırladı koregani cetvelini Mirza Uluğbek ve esrarlı gök
kubbeye ilk kez merdiven dayadı Özbeğim.

Mir Aişir narasına cihan ses verdi; şiiriyet ülkesine şah ve sultan
oldu Özbeğim.

İlim ve şiirde şah ve sultan lâkin kaderine kul olan Özbeğim kendi
vatanında ağlaya inleye gurbet çekti.

Sensin Mirza Babür, figanın dünyayı ateşe verdi. Şah Meşreb'in
kanı sende coştı Özbeğim.

Şiiriyetin gülşeninde mahzun Nadire soldu.

Gümüş teni yıkadı gözyaşı, ukde gömdü, Özbeğim.

Ayrılıktan Furkat, mukimlikten de Mukim ağladı.

Hind ve Afgan inleyişinden figanlar etti, Özbeğim.

Halkım! Tarihini yazmaya binlerce Firdevsi gerek; çünkü bir kere
çektiğin ahın bile binlerce destandır Özbeğim.

Geride kaldı kadim tarih, arkada kaldı dert ve zulümler. Gitti korkun,
bitti acıların.

Derman buldu, Özbeğim.

Talih güneşiyle asumanın pırıl pırıl oldu.

Asırlık karanlık akşamın aydınlandı Özbeğim.

Ben vatani bir bağ diye söylesem, ondaki biricik gül sensin.

Ben Vatanı göz diye anlatsam, ondaki biricik kirpik sensin Özbeğim.

Ey halkım! Göğsünü dağ gibi kabartarak övünürüm.

Göğsünde dağlar taşıyan cömert çiftçidir, Özbeğim.

Özbeğim diyip bu koca cihana seni niçin medhetmemeyim?!

Zamanım, Kendimi bilmeye/tanımaya imkân verdi, Özbeğim.

Ben büyük yurdun oğluyum, ben bütün insanlığın evlâdım; ancak evvelce sana lâıyk bir evlât olabilsem Özbeğim.

Puşkin bir cihandır bana ve Byron bir başka âlemdir; lâkin Nevaî gibi dedem var, göğsüm asuman gibidir, Özbeğim.

Başımda doppımla, gerilerek dik yürüyüp nereye gitmeyeyim; dünyaya nam salmış Özbekistan, Özbeğim.

Ey halkım! Ben oğlun Erkin'im! Bu kasidem sana ak süt ve tuz hakkı olsun, kabul et, Özbeğim.... Can Özbeğim.....

1968

FUZULÎ'NİN GAZELİNE MUHAMMES (151)

Ona muhtaç olmasaydım, ah ü zarı terk etmez miydim?

Aşk yolundan dönüp bir başka yol seçmez miydim?

Eğer delilik dost olmasaydı halimden ar etmez miydim?

Akıl yâr olsaydı yârin aşkından vazgeçmez miydim?

Seçme hakkım olsaydı rahatı seçmez miydim?

Zulüm merasimini bir an görmeye, düşmanı neşeli, dostu dertli görmeye sabrım olsaydı; kalp gözünde bir damla yaş görmeye dayanabilseydim, yâr ile ağyarı kol kola görmeye metanetim olsaydı gurbeti terk ederek memleketime dönmez miydim?

O tertemiz ruhu benim karalığımla kıyasla.

Benim deliliğimle onun taş kalpliliğini mukayese et.

Zahidin boynundaki halkayı benim meyhane müdavimliğimle kıyasla.

Vaizin küfrünü benim rezilliğimle kıyasla.

Onda ihlas olsaydı, ben takvayı şiar etmez miydim?

Zannetmeyin ki dertlerden başka derdim vardır.

Bir devası ölmektir onun, bir çaresi yâdir.

Sanma ki cerrah neşteri, yârin batırdığı dikendir.

Derdimi âlemde gizli tuttuğum çaresizliktendir.

Uğrasaydım bir tabibe açıklamaz mıydım?

Ezdi hicran ve kınama, zulüm ve küçümseme gönlümü yaraladı.

Dünya işine gönül zerre kadar heves etmez.
 Ne yapayım, Erkin, iki ateş içinde kalmış kalbimi?
 Ey Fuzulî, lâleler açsaydı hicran ateşi ile yanmış gönlümü
 lâlezar seyrine çıkarmaz mıydım?

1968

NEVAİ GAZELİNE TAHMİS (152)

Bülbül feryat etmeye başlayınca gonca gülşende gözünü açar.
 O gül yüzünü gösterince niçin feryat edeyim.
 Geceleri dolaşınca tıpkı ay gibi güzelleşiyor.
 Güzelliği artar yüzünde zülfüne anber kokuları saçtırdıkça.
 Tarını perişan ettiğinde mum daha parlak olur.

Niçin o gün saçlarını dağıttın, günümü kara, gözümü
 yıldız yıldız ettin?

Ellerine kına yakarken mi gönlümü kan eyledin, yüzünü
 güllerle bezeyip mi bizi kurban eyledin, yahut yüzüne bizi
 kurban eylerken mi kanlar bulaştı.

Gönlünde aşkı söndürerek bizim canımızı yaktı.
 Güzelliğini abad edip, gönlümü viran etti.
 Aşikâre sihir yapıp, gizli bir bağ yaptı.
 Yüzünü aşikâr edip, gözümü hayran eyledi, özümü hayran
 bırakarak gizlice kalbimi çaldı.

Ben ki ağzı sıkı, gönlü temiz, sadık bir dost idim.
 Ölüp de toprağa girinceye kadar aşk sırrını aşikâr etmezdim.
 Şefkat dileyerek inledim, yemin edip yakamı yırttım.
 Canda aşk hazinesini saklar saklamaz gönlümün helâk etti,
 hazineyi saklar saklamaz sultan mahremini (sırdaşını) öldürür.

Ağlamaların ve feryatların dilberine ulaşmadı mı Erkin yoksa
 ulaştı da merhametsiz yârin zerre olsun umursamadı mı?

Çok derdin bitti ancak aşk derdin bitmedi.
 Ey Nevaî, mademki aşk gönlünü yaralamadı, öyleyse feryat ettikçe
 neden ağzından kan geliyor ki?

1968

BABÜR GAZELİNE TAHMİS (153)

Nice aydır hilâl kaşına ulaşmamaktan kametim yaya döndü.
Göz bebeğim benine bakıp ağlaya ağlaya karardı.
O güzel an ne zaman gelecek, dudağına ulaşacağım.
Ne zaman gerçekleşecek ey sevgili, yüzünle müşerref olacağım?
Ne zaman firakından kurtulacağım, vuslata ulaşacağım?

Günüm o kara gözden kararmış, ne var bunda!
Kara ok attı kirpikler, gönülde yara o gözden.
Kendim aşkta sabitkademim, ama gözyaşım o göz yüzünden durmaz.
Gözünü aç, bir bak ki o olmuşum bir biçare o göz yüzünden.
Ağzını aç da bir sor, zülâline susamışım.

Ey güneş, nigârımın semtinden geçersen selâmımı ulaştır.
Eğer eşiğine varırsan ayağının tozunu gözüne sür.
Haberin olsun ki, yüzünü görüp geçince yanırırsen şaşırma.
O ay yüzlüyle güzellik davasına girersen eğer ey güneş, bugünden
belli oldu ki susadın eceline.

Ne olur bülbül, benim için gidip ona içini döksen; kendin gönlüm
olup varsan, onun gönlünü gül etsen ne olur!

Eğer dertlerimi söyleyip onu inciteceksen, gerek yok.
Güvercin, götürürsen mektubumu; eğer kabul edersen, ne olur
gönlümü de o mektup gibi ayaklarına kanatlarına bağlasam.

Zülûf bağının esiriyim, Erkinî azat et demem.
Zulmünün ateşinden yanmışım, zulümden vazgeç demem.
Beni bağla, bana zulüm et, tamam hayatımı berbat et.
Bir hayal olan belinden uzağım, beni yâd et.
Ümidim var ki Babürden, yetişeceğim hayaline.

1968

VATANDAN GÜZEL YAR OLMAZ (154)

(Kazak şairi Cumakent Necmeddinov gazeline muhammes)

Cihanda benim doğduğum ülke gibi hiçbir diyar olmaz; bunun gibi
bağ ve gülşen bunun gibi gülzar da olmaz.

Bana âlemde vatan sevmekten büyük şiar olmaz.

Bilin ki vatan aşkında yanmış kalp asla zelil olmaz; vatan seven
muradına ulaşır, gönlünde hiç figan olmaz.

Sen hangi gülşene adım atsan orası saadete mekândır; yurтта
yaşamanın zevkini hissetmişsen kendini bahtlı bil.

Halkını gerçekten yürekten seviyorsan, gerçek insansın, hakikî evlâtsın.

Eğer neslin için yanıyorsan, vatani sevmek saadettir; vatani sevmeyen insan cihanda bahtiyar olmaz.

Bu yurdun güzelliğine doyup bak ki gönlünü bahtiyar edesin; bu halkın oğluyum diyip gururlan, göğsünü kabart.

Vatanın her zerre toprağını sen gözünün nuru et; ecdadının mesken kıldığı bu aziz toprağı bağ et, sonra ihtihar etsen değer ki bundan büyük iftihar da olmaz.

Bal ve şekerlerde asla bulamam pınarların tadını.

Ben gezilerde olsam da vatan düşüncesi vardır kalbimde.

Köyleri şehirleri gezip doyamam güzelliğine.

Şair, kızıl gül yaprağındaki bülbül gibi şehirlerde ötüp yine tekrar eder; vatandan güzel yâr olmaz.

1968

YILDIZLAR ZİYASI (155)

Ay ıztırap çeker. Gözlerinde yaş vardır, göğsü yara ve kalbi kırıktır.

“Ey felek! Bendim güneş.
Niye beni tercüme ettin?” der.

GÜNEŞ MESKENİ (156)

Ne talih!

*Kuyaşistan*⁵⁰⁰ denilen ülke nurlu alnıma nasip olmuş.

NİDA (157)

İTHAF (157/1)

Haykırıyorum.

Dağların bağrından gümbürdeyen ses gelir.

Toprak ananın ateşli bağrından “Oğlum!” nidası geliyor.

“Oğlum!”

Vücudumu alev kaplar.

Boğazıma heyecan tıkanır.

- İşte ben, oğlunuz!

Sıkıntılı dünyaya sizden tek yadigâr.

Söyleyin, babacığım!
 Söyleyin, bir dakika kulak vereyim.
 Sesinizi dinleyip doyamamışım.
 Bir kez kaybedip bulamamışım.
 Hayalimde canlandırabileyim.
 Babacığım!
 Ben bu kutlu sözü yirmi yıl dilime almadım,
 yirmi yıl gönülde sakladım.

Hasret çeken oğlunuz sizi dinliyor.
 Söyleyin, işitiyorum.
 Vücudum param parçadır, yüreğimi ateşli ızdırıp yakar ama
 gözlerimde bir damla yaş yok.

Sizin göğsünüzü deşen kara ok bu gün bağrımı oyup
 bana azap vermekte.

Göğsümden kan süzülüp akıyor.

Sonsuz hasret, kalbimi yakmakta.
 Yüreğimin kanıyla yazılmış destanımı size bağışladım,
 babacığım!

*** (157/2)

Yıllar, hayalin dumanlı perdesinin arasında gözümün
 önünden geçiyor.

Köy sokağından zenci gibi kara, alev çocukluğum koşuyor.

Dünya kaygısına âşına olmadan kahkaha atıyor;
 şimşek çakıyor.

Bilmez ki başının üstündeki bulutlu sema şimşek çakıyor,
 gürüldüyor.

Bilmez ki yaralanan bu mecruh dünya intikam istiyor,
 bang vuruyor.

Adımlar...
 Adımlar....
 Ağır adımlar...
 Çizmelerin darbesinden toprak titriyor.
 Bu kadar insan nereye gitmekte?
 Ne çare ki, yolları bu kadar uzak!
 - İşte, görüyor musun?
 Benim babam!

Baba!!!
 Fakat hiç sesim çıkmıyor.
 Koşuyorum, adımlar geriye gidiyor.
 Ağlıyorum, yaş gözüme gelmiyor.
 Gençecik vücudumda sadece güçlü titreme!!
 Boğazımda elemeler, acı elemelerle yolun ortasında durmuşum.

O an tren düdüğünü çalar.

Durun, insanlar!
 Nereye gitmektesiniz?
 Hani babam?!
 Yeşil lâmba tepemde yanıyor.

Korkuyla uyanıyorum.
 Annem yanımda; mihriban elleri ateşli başımda:

- Niçin ağlıyorsun, bir tanem, kuzum?

Gece uzun, uyu, gözlerini yum.

Rahatla, ben sana ninniler söyleyeyim.

Sabah alnından öpüp uyandırayım.

İşte! Hilâl, pencerene konmuş.

Başına eğilip soru soracak.

Senin kirpiğine altın serpmek için yıldızlar hilâlin
 etrafında oynar.

Güya Yâkut Süreyya ben senin bahtınım, der gibi
 işaret edip çağırıyor.

Bunlar senindir, hepsi seninkidir.

Senindir göğün altın kandilleri.

Senin yolların samanyoludur; uzatsan ellerin Zühre'ye ulaşır.

Büyü, balacanım; çabucak büyü.

Senin yollarına yıldızlar müştaktır.

Bir tanem! Şimdilik dinlen, kuzum.

Gece uzun, uyuyuver, gözlerini yum.

Uzak sahillerde,
Ufuktan uzaklarda düşman kuzgunları ölüm saçmaktadır.

Halka merhametsizce ölüm saçmaktadır.

Şehri, köyleri alev yutuyor.

Şimdi o uzak vatanda kurbanlar verip baban hayat için savaşıyor.

Baban uzak yurttaki halkların özgürlük deneni saf dileği uğruna,
cihanın aydınlık geleceği için; katil, âleme âfet salmasın
diyerek cenk ediyor.

Baban şimdi senin için, benim için, kendisi için değil; sadece
Özbek veya Rus için de değil; dünyanın tamamı, ondaki bütün
evlâtlar için; dünyada en kutlu itikat için, hayat için uzak ülkelerde
kurbanlar verip savaşıyor.

Sen uyu, biriciğim.
Sen uyu, kuzum.
Bir nefes rahatla.
Gözlerini yum.

Bu günler elbette geçip gider.

İnsanın yarası iyi olur.

Bir gün bütün dünya yeniden düzelir.

Âlemin nur koynunda lâle açar.

Savaş ve mücadeleler son bulur. Bizim dünyamız kavgasız
dünya olur.

Bu günlerden sadece hatıra kalır.

Ama halk cefayı asla unutmaz.

Bu günler geçer ve gamı, yarası kalır.

Yüreklerle saldığı firakı kalır.

Nesilden nesile, zamandan zamana, sonsuza kadar ibreti kalır.

Yüreğim, kuzum! Sen de unutmazsın.

Şimdilik rahat uyu, gözlerini yum.

Vakit gelir, büyüüp adam olursun.

İlim alıp âlemin sahibi olursun.

Sen bizlerin gördüğünü asla görmeyeceksin.

Gurbet yollarından hiç yürümeyeceksin.

Âlemin güneşle, kalbinin nurla dolu olduğu aydınlık bir zamanda mesrur yaşayacaksın.

Vakit gelip bir gün bizler de gideceğiz.

Mukaddes zemin sizlere kalacak.

Siz onu koruyup elinizde tutarsınız.

Şeref yollarından alıp geçersiniz.

Onu aleve ateşe sokmazsınız.

Dehşet ummanına atmazsınız onu.

Dünyanın etrafını yedi renkli nurdan çember olan altın gökkuşağı kaplıyor.

Siz, atalarımızın mübarek toprağı diye koruyup onun bağrını parelemezsiz.

Sen böyle bir devranda yaşayacaksın kuzum.

Şimdilik dinlen, gözlerini yum.

Başımızda âteşin felek, ayağımızın altında âteşin toprak, elimizde ağaçtan yay, altımızda tahtadan at var; üstümüz başımız, gözümüz ve kaşımız toz topraktır.

Kör ve sağırız.

Beşten altıya henüz girdi yaşıımız.

Sokaklarda sabahtan akşama kadar sürükleyerek koşuyoruz.

Âlem üzerinde büyük tufan gezer.

Biz bu konuda hiç düşünmüyoruz.

“Savaş savaş” oyun olsa tamam, yeri göğü titretiriz.

O zaman kim düşünmüş dersiniz bu savaşın gerçekliğini?

Köşelerden birbirimizi tahta tüfek ile vuruyoruz.

Biz bilmiyoruz şu anda hangi birimizin babası vuruldu.

Göğsümüzü tutarak sessizce yıkılırız.

Ölmüş oluruz.

Bu dünyada ölümün hakikî varlığını nereden bilelim.

Savaş gümbürtüsü o vakit uzaklarda dehşet saçarken
bizim köyün sokağında da aski sedası işitilir idi.

*** (157/3)

Güneş batar.

Sokağa caddeye akşam çöker.

Dağlırız, evli evine, köylü köyüne.

Gece başlar.

Ben yorgunluk bilmiyordum, kirpiklerim asla kapanmıyordu.

Küçücük fikrim hayallere sürüklüyordu.

Anamın koynunu sorularla dolduruyorum.

“Söyleyin! Anne! Benim babam kahraman mı?

Dağları da deviren pehlivan mı?

Onun cebinde tabancası var mı?

Göğsündeki nişanları çok fazla mı?

Benim babam uçakta uçuyor mu?

Semalardan paraşütle iniyor mu?

Keskin çelik kılıcını eline alıp düşmanların yüreğine korku
salarak büyük savaşa giriyor mu tek başına?

Beş yıldızı omzunda parlıyor mu?

Söyleyin, babam beni seviyor mu?

Geldiğinde tay alıverir mi?

Sokaklarda tayımı gezdirip ellerimden tutuverip dolaşacak mı?

O günler çarçabucak gelsin!

Söyleyin, babam gecikmeden gelsin!”

44. yıl

Eylül sabahı oldu,

Beni gök gibi sınırsız bir mutlulukla baht uyandırdı.

Mavi çantamda alfabe ve bir parça ekmek ile ilk defa okuldan
tarafa adım attım.

Oyunlardan ne zamandır bıkmıştım.
 Kitaplara erkenden heves etmiştim.
 Alfabenin harflerini ezbere bilirdim.
 Haber bürosunun bültenini okurdum.
 “Posta”cı Cuman babamdan mektup getirdiği gün büyük bayram
 olurdu benim için.

Yüzlerce kere heceleyip, yüzlerce kez duraklayarak okurdum.
 Mektup yırtılınca kadar didikleyerek tekrarlardım.
 Anladığımda mutlu olurdum.
 Babamın mektubunu okuyarak okuma yazma öğrenmişim.

Bu gün yine mektup almışız, acayip mektup

Asker hastahanesinden sağ salim çıkmışmış
 Başındaki yara iyileşmiş; hatta izi bile kaybolmuş.

“Bundan sonra yolum Berlin tarafına doğru.” demiş
 Mektubun sonunda, “İyi oku oğlum!” demiş.
 Şu gün gecede üç çizgili defterimi büyük büyük harflerimle süsleyip
 azıcık ışık altında gözümü oğuşturarak babama mektup yazmak için
 kalem oynattım:

“Babacığım!”
 Ben sizi çok özledim.
 İki gözüm ile aynı özledim.
 Yarın öbür gün gelecekmişsiniz.
 Annem böyle dedi.
 Bu doğru mu, söyleyin?!

Baba, o gün sizi düşümde gördüm.

Beyaz attı geldiniz.
 Su istediniz.
 Ben bunu anneme söyleyiverdim.
 Baban gelecek, diye söyledi; doğru mu bu?

Rüstem’in ağabeyi savaştan döndü.
 Koltuk değneği var.
 Bir bacağı yok.
 Rüstem söyleyiverdi.
 Hücum zamanı mermi dizinden geçip gitmiş.

Hal ağabey, eve aniden dönmüş.
 Oğlu, babacığım, deyip koşup gelmiş.
 Baba kucaklayayım dese, kolu yokmuş.
 Dik durduğu yerinde ağlayıvermiş.

Geçen gün Talat derse gelemedi, öğretmen sorsa da o sessizce durdu.

Babasının ölüm haberi gelmişmiş.
 Hepimiz ağladık.
 Hatta öğretmen de...
 Babacığım!
 Size hiçbir zaman kurşun değmesin.
 Benim için de çabucak sağ salim dönün.
 Anneannem söylemişti.
 Eğer ben dua edersem, o daima kabul olurmuş.

Doğru söylüyorum, sizi çok özledim.

İki gözümle aynı özledim.
 Yarın öbür gün gelecek misiniz?
 Bekliyorum; babacığım, muhakkak gelin!”

Hicran geceleri gayet uzun, ayrılık yolları son derecede uzak.

Her gün yüz defa sokağa çıkıyorum, gözlerim muntazır.

Acaba mektup gelir mi?
 Sabah kalktığımda da, gün battığında da; hatta geceleri dayanamayıp kapıya bakıyorum, ızdırıp çekiyorum.

Müntazır oluyorum.
 Gelir mi acaba mektup?
 Ben nereden bilmişim ki benim küçük mektubum duraktan durağa yol kat edermiş.

O taraftan tıpkı onun gittiği menzilden uğunsuz kara haber yola çıkmıştı.

Tanıyanlar her zaman “Kaşın, gözlerin babana benziyor.” diyor.

Sonra iç çekerek ilâve ederler; “Benzemesin ömrün, inşallah!”

Babamın tuttuğu meşaleyi tutup ben de o yoldan gideceğim.

Babam gibi yaşayıp sonunda ona benzesem de olsun.

Babaların hikmeti hayata aydınlık yoldur.

Atanın balası değil, adamın balası ol, derler.

Bu sözü ilk defa bana öğreten babamdı.

Ben babamın evlâdıyım, o ise adam idi.

Kırk birinci yılların dehşeti gözümün önündedir.

Küçüktüm, babamı uğurlayışım hatırımdadır.

O toplumun mutluluğu için büyük savaşa girermiş.

Annem başımı okşayıp “Babana benze!” demiş.

Benim mertlik mektebim, fedakâr babam idi.

Ben babamın evlâdıyım, o ise adam idi.

Ben babamın geçtiği kanlı yoldan geçmem.

Ama şerefli hayatını bir ömür unutmam.

Ana vatanın göğsüne kalkan olan babamın, toplumun mutluluğu yolunda kurban olan babamın aziz namını kalbimde vicdanım gibi sakladım.

Maksadım onun ölmez ruhunu şad etmektir.

Onun can verdiği vatana ömrümü feda edeyim.

Halk “Babana benzemişsin!” deyip benden razı olsun.

*** (157/4)

O gece kuzgunun kanadı gibi kapkara idi.

Ne parlayan yıldız ne parlayan bir kıvılcım var.

Sonbahar idi.

Dumanlı bir gece.

Yer gök hüznü, varlık kaygılı...

Yağmur ile karışık lapa lapa kar yağıyordu.

Sessizlik.

Savaşa ara verilmişti.

Düşman karargâhında sadece kimi zaman işaret fişeği yanıp sönüyordu.

Gece yarısı karanlığında çalıları aralayıp tepeyi gözleyip dört gölge sürünüyordu.

Her zaman durup durup dinleniyorlardı.

Sessiz kalıp sükûnete kulak tutarlardı.

İşte onlar ormanın kenarından geçtiler ve nihayet nehrin sahiline yettiler.

Durdular kısa bir süre uzağa baktılar.

Etraf sessiz, sadece nehir sahile vururdu.

Esrarlı gecede, bütün varlık büyülenmiş gibi.

Böyle bir gecede dört arkadaş nereye doğru yol almışlardı?

Şu soğukta, yağmurda hangi menzile aceleyle giderler?

Güya kar var, yağmur var, sadece âlemde gece var...

Silâhlar tuğ gibi baş üzerine kaldırıldı.

Dört arkadaş nehirden birbiri ardı sıra yüzüp gittiler.

Sessiz sedasız yüzerler.

Sahile yaklaştılar.

Yabancı, tanınmayan sesler kulaklarına geldi.

İşte sahil, dik sahil.

Etraf bomboş.

Ötede, gecenin bağrında iki düşman nöbetçisi görünür.

Dört çift göz bir söz demeden birbirine baktı.

Şu bakışmanın özünde bütün sözler söylenmişti.

Yerlerinde kıpırdamadan durdular.

Sonunda askerî kısmı işaret etti.

Dört gölge gecenin bağrına sürünüp girdi.

Ansızın kurşun atıldı, art arda ateş açıldı.

Düşman anladı; öncü savaşa göğüs göğüse girdi.

El bombası patladı, silâh dile geldi.

Bir tarafta bir tümenin tamamı diğer yanda dört tane asker...

İki taraftan mermi yağar.
Acımasızca alev yağar.
Bir tarafta tehlike, bir tarafta cesaret.

Ortada geniş meydan, ortada koyu bir karanlık.

Bir yanda kötülük, bir yanda adalet...

Ne kadar devam etti savaş?
Sadece kara gece ve yalnızca tepe bilir.

Ama bunlar da lâl ve sessizdir.

Sabaha karşı kar dindi.
Gökyüzü yavaşça aydınlandı.
Güneş tepeye ilk ışığını saçtı.

Burada toprağı kucaklarcasına başını taşlara koyup,
göğsünde kurşunla dört arkadaş sakince uyuyordu.

Geceki zor cenkten sonra güya hepsi ana bağrında yatan
masum yavru gibi dinleniyor.

Bu sabah rüzgâr başını sahile vurup ağladı.

Ak, yumuşak bulutların bağı parça parça söküldü.

Bu sabah güneşin nurları gözyaşı olup döküldü.

Babam, ormanların uğuldadığı uzak vatanda hâlâ namsız
tepenin üzerinde uyuyormuş.

*** (157/5)

Akranım, asırdaş birader!

Gel, bir an sessizce düşünceye dalalım.
Fedakârlar bu yerde uyuyormuş.

Gel, onu çiçeklere boğalım.

Burada mutluluk olsun, nur olsun; kara gecenin
zulmeti olmasın.

Burada yürekler hür olsun.

O günlerin dehşeti dönmesin.

Yaşıtı, asırdaş birader!

Uyuma, âleme dikkatlice bak.

Burayı alev kaplamasın, feda olanlar kabrinde
huzur içinde yatsın.

Duy, toprak ana koltuk değneklerinin yarısından
inliyor; bu toprağın yüreği atom bombalarının infilakından
paramparçadır.

Dinle, göğsündeki alevli âh ü feryat ile Ana yer çağırıyor.

Asırdaş birader, elini ver.

Gel, dünyaya yemin edelim:

Hangimize sıra gelirse barış mücadelesinin fedaisi oluruz

Bu sana, bana; bu bize yirminci asrın seslenişidir.

Çileli yıllar uzaklarda kaldı.

Zeval bulanlar yerin altında yatar.
Kalanlar ömrünün muhasebesini yapar, saçının akına
bakıp hayal kurarlar.

Yıllar yapacağını yaparak geçip gitti.

Toprağa verildi nice aziz can.
Bizler hayallerin dalgalarından geçip o günler
hakkında destan yazıyoruz.

Fakat ölenlere şiiirden, destandan ne fayda, ağlayıp
gönül derdini dökmekten ne fayda?

Bin yıl iftihar etsek gidenler dünyaya geri gelmiyor.

İnsan gitse niye insan saygı duymasın?
Üstünün can vermesi üstüne zor gelir.

Bu huzursuz dünya, tamamıyla sıkıntılı âlem bizim
omzumuzda kaldı ya dostum!

Onu boranlardan, güneşli yollardan nurlu istikbale
alıp gideceğiz.

Biz onu mübarek ellerden almışız, mübarek ellere ulaştıracağız.

Nesiller için de yer üzerine dökülen gözyaşı, kan ve ter elbette kutlu olur.

Büyük bir yürek şeklindeki Dünya sonsuz genişlikte ebediyen dolaşır.

1964

ARZU ÇEŞMESİ (158)

(Karadeniz Masalı)

*Gece aydın, bahar eyyamı
Damla damla yaş döker bulak
Mirtemir*

DİBACE (158/1)

Mavi deniz sahilleri, lâcivert gökyüzü canbahşeden hava, uçsuz bucaksız su güzel tabiat.

Yeryüzünde cennet olarak yaratılan mekân bugün beni dinlendirmez, bana huzur vermez.

Sakin olmayan düşüncelerim martı gibi dolaşır, deniz sahillerini galeyan içinde sessiz gezerim.

Herkes bu dünyanın sıkıntılarını tamamen unutup burada asayişte, dinleniyor.

Buna benim hakkım, hukukum yok mu?

Benim bahtsızlığım, saadetim bu mu?

Başkalarına huzur veren bu güzel Kırım, sakinliğimi, rahatımı alıverdi.

Ben ki buraya kâğıtlardan kaçıp gelmişim.

Tabiata kucağımı açıp gelmişim.

Defterlerimi nerelere saçıp gelmişim...

Yine sen lâzım oldun; gel, ey kalemim.

Bana sensiz yaşamak uzak imiş; gel, ey uzun gecelerde biricik dostum.

158/2

“Kara deniz,
Eteğine âsuman tutunmuş dalgalı deniz.

Sonsuz efsane, masal ve destan altında çöküp yatar.

Nice âşık, sevgisi ile yüreğini sana gömmüş.

Deniz, eski rivayetlerden bir tanesini bana söyleyiver.”

Dalga yavaş sarsılır, mavi deniz dile gelir.

Gamlı geçmişin masalını söyleyip kayalara başını vuruyor.

158/3

Güzel idi, sevgi için yaratılmış sanem, Arzu, genç idi.

Özgür idi güya ahuydu, arzuları da tertemizdi.

Dudaklarında daima tebessüm, gözlerinde işve naz var idi

Bağlar arasında salındığı zaman güller onun ayağının
altında halı idi.

Gonca güneşin busesini tatmadan, ufuk yüzünü elvan
yapmadan omzuna testisini koyup gök çeşme tarafına
yol alırdı.

Başındaki bembeyaz ipek örtüsü yel ile oynayıp dalgalanırdı.

Güzel güzel düşüncelere dalıp çeşmenin başında otururdu.

Saçını tarayıp otururdu, güzellik aynada aks ederdi.

Geleceğin, bahtını sorup soruşturup bazen çeşmeye
soru sorar.

Boyunun bendesi serviler başının üzerine gölge ederlerdi;
sular tatlı tatlı şırıldayıp kıza hikâye söylerdi.

“Ufuklara kavuşan mavi denizin ardında bir ülke var.

Orada halkın sinesi paramparça, bağı kan.

Kara gecenin saçını yaydığı bu istibdad yurdunda
‘Sultan’ namı bir zalim, merhametsizce halkı ezer.

Orada haremleler esir kızlarla dolu.

Deniz o bahtsızların gözyaşından tuzludur.

Evlâtları gurbette ızdırıp çekip analar hasret gecelerinde ağlaya ağlaya kör olmuş.”

Kız, hikâyeye kulak verip uzun uzun düşünceye daldı.

Dalga vuran uçsuz bucaksız deniz yüreğine korku salardı.

Güya geceki korkulu düşün tamamı gözüne görünürdü.

Omzunda su dolu testiyle evine mahzun dönerdi.

158/4

Aylar geçip, mevsimler bitip kızın yaşına yaş eklendi.

Âşıklar babasının huzuruna geliverdi.

Uzak yakın köylerden, uzak yakın kabilelerden geliverdiler.

Hepsinin gönlündeki arzu, Arzu adlı sanemdi.

Birisinin elinde dünya, birisinde gençlik ve kudret, biri yurttan dengi olmayan dâna biri ise emsalsiz güzel yüz.

Yine biri taş üstünde gül yetiştirici, işinin ehli bağban, biri nakkaş, biri sühendan, biri ise bülbül şarkıcı.

Babasının huzuruna sık sık talibim diyen geliverdi.

Talih kuşu konmadan başına geliverdi gidiverdi de.

158/5

Güzel Arzu'nun dileği aslında başka yârde idi.

Sevgi tomurcuğu yeni açan gül gibi onun kalbinde yapraklarını sermişti

Sanki baharın güldüğü zamandı.

Gezi yeri uçsuz bucaksız bağdı.

Halkın toplandığı nevrüz bayramında herkes hoşnuttu, gönüller şaddı.

Keyifliydi oyun ve gülüş.
En güzel nağmesindeydi tanbur ve def.
Kızlar, yiğitler karşılıklı mani söylediklerinde ihtiyarlar gençliğini
hatırlardı.

Lâkin mütevazı yiğit, az konuşan çoban kaygı çökmüş gibi
her zaman bir köşede oturmuş, gülüp oynamaya katılmazdı.

En sonunda ortaya çıkıp sazını yavaşça eline aldı.

Güzel bir âhenkle gönül sırrını söylemeye başladı...

Şarkı çeşme gibi sakın akardı, herşey susmuştu.

Bu koşukta âşığın derdi, halkın derdiyle aynıydı.

Mesirede Arzu da vardı, hayali şarkıya bağlanmıştı.

Bu yiğide hayran olup başından ipek örtüsü düştü...

158/6

Arzu o akşam eve döndü ve gece boyunca huzursuz oldu.

Hayal kuşu göğşe uçtu ve sükûnetini kaybetti tamamen.

Mağrur kızın bu muydu hâli, dünyada sadece o
yiğit mi vardı?

Kıza onun şirin hayali geceleri dost oldu.

Nerde onun gönlü şad zamanları, ahu gibi başına buyruk
yürümeleri?

Nerede şimdi yüce dağları inleyen gülüşleri?

Beklemediği sırada aşk sevdası onun tatlı
canına ateş saldı.

İçini döküp kurtuluş sormak için Arzu çeşmenin
başına geldi.

“Gör, perişan hâlimi çeşmem. Bir yiğidin oldum
şeydası.

Söyle çeşmem, söyle zülâlim, aşk derdinin var mı
devası?

Erkek olup sevseydim, kalbimi açardım.

Söyle, sevgimi ikrar mı edeyim, yoksa aşkı
gizli mi tutayım?"

O zaman çeşme dile geldi ve şırıldayarak acı acı
söylemeye başladı:

"Aşk dert değildir, saadettir. Sevgini asla gizli tutma!

Bahtiyarsın, ağlama a kız!

Kalbini yaz sevgi mektubuna, mektubunu benimle
gönder, yerleştirip gül yaprağına gönder.

Dağları taşları dolaşıp sevdiğini bulurum elbet;
tarlada yahut kırdan görüp ellerine mektubu ulaştırırım.

Muhabbeti varsa onun da Mecnûn gibi uçup gelir.

Seni arayıp inan ki, birgün kendisi çıkıp gelir.

158/7

Kara gecede ak kâğıt üzerine gözyaşını yıldız gibi
döküp kalbindeki en nadide sözlerle Arzu yiğide mektup
yazdı:

"Adını bile bilmiyorum, yiğit; velâkin sana mektup
yazdım.

Seni mesire yerinde o gün gördüm ve yüreğime ateş
düştü.

Sana mektup yazmaz idim çünkü kıza aşktan söz açmak
ardır.

Lâkin ne yapayım; ah çekip seviyorsam söylememeye
çarem var mı?

O gün yanıp söyledin, o zaman benim de kalbim
yandı.

Söylesene yiğit, kimi düşündün, terennüm ettiğin
kimdi?

Söyle, kim?

Kim yaktı hicranıyla seni, kime müyesser olmaktadır
arzun?

Ey dağ laçini! Eğer bahtını bulmuş olsan bahtiyar olurdum.

Eğer bensem, şeydan olup her zaman hatıran ile yaşarım.

Mektubumu alırsan, seni seven Arzu'dan sana selâm ulaştırırsın gülüm."

158/8

Mesire yerinde o gün Çoban Ağadost gerçekten de mahzundu.

Herkes mutluydu, sadece onda gam vardı; kalbi dertle yanmıştı.

Çoban bir gün çeşmenin yanında ney çalıp yalnız oturuyordu.

Osırada bembeyaz örtü başında bir dilrübâ çeşmeye geldi.

Gördü ve dili tutuldu çobanın; taşın ardına kendini gizledi.

Uzun uzun baktı gizlice, peri gibi güzelden ayırmadan gözünü.

Böyle bir endamı, böyle bir yüz güzelliğini hiç görmemişti Ağadost.

Bu güneş sima, o günden sonra bend etti onun hayalini.

Böylece Ağadost hergün pınarın başına gelir oldu; taşın arkasına gizlenip sessizce sâhib-i hüsn olan kızın gözüne, kaşına bakar oldu.

158/9

Balalıktan anasız babasız, yetim büyümüştü Ağadost.

Yetim idi, ama yalnız değildi.

O herkese ağabeydi, dosttu; genç yaşlı, köyündeki bütün dertliler ona yâr idi.

Ama onun kalbine sırdaş, biricik dostu vardı.

Birgün fırsatını bulup bu dostuna başından geçenlerin hepsini anlattı.

Dostu dedi:

“Senin sevdiğin dilber Arzu adlı güzeldir; o, nice delikanlının, kahraman yiğidin yüreğine ateş salmıştır.

Çoğu ona tutkun, fakat kızın sevdiği yâri varmış.

Başkasına asla bakmazmış, sevdiğine vefakâr imiş.”

158/10

Su kenarına oturduğunda o, akli başından uçup dalıp gitti.

Ağlaya ağlaya uyuyup kaldı, o gün tuhaf bir rüya gördü.

Birisi onu uyandırıp dermiş:

Vaktini bekle, yâr yanına geliyor dermiş; hoş kokulu gül yaprağının arasında”.

Uyandı ve bakındı her tarafa.

Hiç kimse yok.

Acıyla kıvrandı gönül.

O anda birden çoban Ağadost fark etti, su üzerindeki gülü görüp kaldı.

Baktı. Tuhaf, kendisi kızıl bir gül ama bir yaprağı niye ak imiş?

Yavaşça tutup eline aldı, arasındaki bir sayfaymış.

Ak kâğıdı ihtiyatla açıp kızın mektubunu okudu çoban.

Okudu ve sükûnetini kaybedip bir o tarafa bir bu tarafa Mecnûn gibi koştu.

158/11

Seherde elinde testiyle su kenarına yavaşça diz çöküp gönlü gibi berrak firuze çeşmeyle dertleşiyordu kız:

"Zülâl çeşmem! Cilveli çeşmem!

Söyle, ne oldu benim yazdığım mektup? Beklemekten yüreğime kan oturdu.

Nerelerdedir benim beklediğim adam?

Sevgi mektubum ona ulaştı mı?
Okudu mu söyle, yoksa yırtıp attı mı?

Var mıymış mı başka sevdiği?"
"Güzel Arzum!
Peri yüzlü Arzum!
Yârin dün aldı mektubunu; bir an durup dinlenmeden seni
arayıp geliyor, geliyor visaline muhtaç.

Gözlerinde heyecanla, "Güzel servinaz nerede?" diye geliyor.

Sevdiğini bekle; yoluna çıkıver, onu karşıla."

158/12

Akşam kara saçını yayıp denizin yüzünü kızıla boyadığında
kız su kenarında sevdiğinin ağuşunda bahtiyardı.

Yiğit aşkından şarkı söylüyor, tar ellerinde coşuyordu ve dilruba,
o güzel yâr, hareketli bir koşuk ile ona eşlik ediyordu.

*"Baharda dağlardan
Çağlayıp dere geliyor.
Beni dolaştığım bağlardan
Ay yüzlü geliyor.
Ay yüzlüm geldiğinde
Ele alayım sazımı
Akşam vakti olduğunda
Söyleyeyim yürek arzumu
Kucaklayım servinazımı."
Benim gönlümü çalan
Berna yiğit nerededir,
Yüreğime ateş salan
Yalnız yiğit nerededir.
İşte o yakışıklı yiğide
Mendil işlemişim,
İşte o biricik yiğide
Canı kurban etmişim..."*
Yaydığında akşam kara saçını

Denizin yüzü kızıla boyandığında
Su kenarında
Bahtiyardır kız
Sevdiğinin ağuşunda.

158/13

Köyün içine yayıldı haber.

Halkın dilinde destan oldu.

Bu akşam düğün var, Arzu ile Çoban Ağadost bugün kavuşuyor.

Kimilerinin gözünde mutluluk, kimilerinin gönlünde ukde.

Bu gün ömürlük yâr oluyor Arzu ile Çoban Ağadost.

Duyanların hepsi seher vakti akıverdi kızın evine.

Kimisi kız arkadaşları, kimisi dost ve akrabaları ki hepsi geliverdi sevgi düğününe.

Müzisyenler tanburunu, sazını yolda çalarak; hanendeler şarkı söyleyerek geliverdi.

Göstermeye geliverdi rakkase kızlar işve ve nazını.

Bugün bütün köy neşeli, mutlu...

Bütün köy mesire yeri bugün...

İyilerin gönülleri âbad; kötülerin kalbinde haset var.

158/14

Arzu kızın hiç kaygısı yok; çünkü arzusuna nihayet ulaştı.

Sevincinin ucu bucağı yok; çünkü saadet ona gülerek baktı.

Lâkin bir dert kaplıyordu düşüncesini.

Kız terk ediyordu baba evini.

Yüreğinde emsalsiz bir endişe vardı.

O, boynu bükük bir şekilde "Hoşça kal munis babacığım!" dedi.

Mihribanım, hoşça kal, biriciğim!

Unutmam seni hiçbir zaman; sen de razı ol kızından.

158/15

Arzu bu gün kız arkadaşlarının hepsine elveda dedi.

Gelin sanki kaderini anlamış gibi ta sehere kadar vedalaştı.

Ertesi sabah yine uyandığında gönlünde kaygı kalmasın diye vedalaşmak için son defa gökbulağa doğru yola çıktı kız.

Güzel Arzu!
Ey, güzel peri!
Niye geldin bulağın yanına!
Bilmiyor muyudun hilekâr gözlerin tatlı canına kastettiğini!?

Ah! Bulağa veda etmeseydin pişmanlığın ebedî mi kalırdı?

Bulağın önünde meşum belânın beklediğini bilmiyor muydun?

Kız hırsız Ali'nin elinde açılmadan solar ikbalin.

Uzak memlekette, zulmet diyarında haremelerde ne olur hâlin?!

158/16

Güneş denizi kıpkızıl kana bulayarak yükseldi.

Güneş ile halk da başını kaldırdı, düğün evi de sabahleyin uyandı.

Uyandılar ve feryat koptu.
Hepsi denize doğru koştu.

Baba feryat üstüne feryat eder, çoban deliler gibi koşar.

Herkes sahile toplandığında uzaklardan geldi kızın feryadı.

Haraminin meşum gemisi uzaklara doğru gidiyordu.

Çoban yalçın kayaya geldi ve ak yelkenden ayırmadan gözünü var gücüyle "Yardım edin!" diye son defa ağlayıp sızlayarak kendini kayalara attı.

Hepsi başını yere eğip kaldı; bütün varlık eğdi başını.

Denizin üzerinde yükselen güneş suya döktü kanlı yaşını.

158/17

Han sarayında eğlence coşmuştu, taht erkânı hanın huzurundaydı.

Sazendeler şarkılarını icra ederken, rakkaseler nazlı nazlı raks ediyorlardı.

Savaştan galip dönen han için, ganimet alıp dönen han için söz ustaları medhiye diziyorlar, zeki şairler şiir okuyorlardı.

Hiçbir şeyin eksik olmadığı sofranın en yukarısında han oturuyor, "Şarap!" diye seslenince saki ona içki ikram ediyordu.

Parmağıyla işaret ettiğinde gözleri ateş kendisi kapkara bir zenci geliyor, halka taktığı kulağını tutup diz çökerek hanın emrini bekliyordu.

Han ona der:

- Söyle ey kulum, niçin Ali Ağa hâlâ yok?

- Kaygılanma hanım, gönlün rahat olsun.

Senin sadık kulun Ali Ağa, fermanını eda etmekte.

- Ona ulaş.

Bu gece, eğlence meclisime bir huri, periyüzlü getirip hediye etmezse benim gönlüm kırılır.

Ali Ağanın başı gider, senin de canın kurban olur.

158/18

Ah, Arzu kız!

Vah güzel sanem!

Ah, dağların şımarık ahusu!

Yâre ulaşacakken köle oldun.

Kalbinin arzusu hazana döndü; merhametsizler nazik beyaz bileğine zincir vurdular.

Gam gölgesi aşk ile dolu temiz yüreğine düştü.

Talihine kuzgun saldırdı.

Nereye ulaşır şimdi âh ü zarın?

Ana yurdun uzakta kaldı, uzaklarda kaldı diyarın.

Ah, dilrûba seni kaybedip güçlü dağların beli büküldü.

Yârin göğsünü parçaladı, baban özleminle gitti...

Dağ bağrına senin hareketli koşuğun, dilber bakışın feyz idi.

Sen gittin ve soldu bahçen, kuruyup kaldı gökbulağın.

Sen gittin ya şimdi gam çöktü. Günden güne arttı kaygısı.

Ah, Arzu kız!

Vah güzel sanem!

Ah, dağların şımarık âhusu!

158/19

Geçiverdi günler ve aylar.

Akıverdi gözlerden kan.

Talihsiz bir günde, esarete giryan biçare Arzu anne oldu.

Gamdan, hicrandan yüreği pare pare, memleketinden çok uzakta, başka yurta, başka sahilde biçare Arzu anne oldu.

Sonsuz gazap göğsünde ateşti, ayrılığın elemi içinde, zalim hanın haremi içinde anne oldu cefakeş Arzu.

158/20

Akşam.

Çöktü denize güneş.

Kolunda yavrusu, gözünde kanlı yaşlarla güneşin battığı tarafa bakıp sahilden yükseğe çıktı Arzu.

Yalnız bir hâlde derdini söyleyip ağladı.

Ana yurduna, sevdiği yârine, dert ortağı babasına son defa "Elveda!" dedi.

Bahtsız vücudu kucakladığında bekleyip gözyaşıyla yıkadı yüzünü.

Sonra birden kahkaha atıp dalgalara attı kendini.

158/21

O, her ne kadar ağır olsa da hicran derdini zaman yenermiş.

Ağlaya ağlaya Arzu'nun gamını da köyde unuttular sonunda.

Herkes kendi derdiyle meşguldür, herkes kendi endişesi ile avaredir.

Toplandıklarında bazen "biçare Arzu ne oldu?" diye düşünürler.

Aylar koşan bir ceylân gibi geçti, bahar geldi kışın ardından.

Bir gece kolunda yavru ile su perisi çıktı denizden.

Yavaşça bıraktı bebeği Çoban'ın göğsünü vurduğu sahilin kayalarına.

Bir süre sessizce oturdu, sonra bulağın önüne doğru yöneldi.

O geldi ve kuruyan bulağın gözlerinden yaşlar boşandı.

Susamış yavru onu emdi ve kumlara başını koyup yattı.

Gökte kalan son yıldız yavaş yavaş asumanı aydınlatığında
su perisi yavruyu alarak denize doğru yürüyüp gitti.

Tıpkı ana ceylân gibi bulağan gözünden yaşlar süzülüyordu.

Su perisi kolunda yavruyla dalgalara girip kayboldu.

HATİME (158/22)

Kulak verip otururum sessizce Karadenizin hikâyesine.

İşte, dert dolu sevgi destanım nihayetine ulaştı.

Kara deniz!

Eteğine gökyüzü yapışan dalgalı deniz!

Altında sayısız efsane, masal ve destan uzanıp yatar.

Nice âşıklar sevgisi ile yüreğini sana gömmüşler.

Deniz!

Sayısız masallarından bir tanesini söyledin bana.

1964, Yatla

ÇADIRDA YAZILAN DESTAN (159)

26 Nisan

Taşkent sismik ölçüm istasyon haber veriyor: “Bugün, 26 Nisan sabahı
5’i 23 geçte Taşkent şehrinde büyük bir deprem oldu. Zelzelenin
merkezi şehrin altında. Zelzelenin gücü merkezde 7,5-8 şiddetinde.
Alınan ilk haberlere göre ...”

Yok bu destan değil; bunların hepsi zelzelede yıkılan
şiiirlerin parçası.

26 Nisanda sabahleyin büyük bir sarsılmayla uyandı şehir.

Sokaklar sanki büyük bir tren gibi sallanarak hareket etti ve
yürümeye başladı.

Nasıl olup da aydınlandı asuman?

Gümbürtüyle bir yerlerde yıkıldı duvar.

Bala hıçkırığı, kadının feryadı, itlerin havlaması
birbirine karıştı bir an.

Birden kalkan toz Kaşkar mahallesinin üzerini
kapladı.

Bir an geçmeden hepsinin feryadı kaplayıp, siren sesi yayılıp gitti.

Projektör gibi şehri tarayıp her yana ambulanslar dağılıp gitti.

Bir kadın küçük yavrusunu beşiği ile alıp kendini kapıya attı. Korku, panikle aynaya çarpıp kendinden geçti. Öğrenci olan çocuk ikinci kattaki yurdun penceresinden kendini aşağı attı. Yurdun avlusuna dizilen yatakların üstüne düşüp kurtuldu. Sol küreği çıkıp, dirseği biraz yüzüldü. Sonra sessizlik çöktü, yavaş yavaş sabah oldu.

Güneş avutur gibi aşağı bakıyor.

İnsanlar üstünden tozları temizleyerek saate bakıp işine acele eder.

Yine devam eder her zamanki hayat.

İnsanlar; sebatın tecessüm etmiş şekli insanlar.

Bu gün sabahleyin sokağa çıkanlar bir garip hadisenin şahidi oldular. Şehrin tüm saatleri tıpkı zelzelenin olduğu dakikayı kaydetmiş gibi, 5'i 23 geçe durmuştu.

Hayır, bu destan değil.
Bunların hepsi zelzelede yıkılan şiirlerin parçasıdır.

Bunun için çağırmaya, teşvike, işarete, afişe ne gerek var?

Nutuklara ne gerek?
Bu zamanda propagandasız, sessiz sedasız...

Felâketin ne olduğu herkese ayandır; duvardan kopup tabela düşse, sonra bu da bir başka küçük felâkettir...

... Bu olmuş vakıa. Büyük kurumun tepesine zelzele münasebeti ile asılan tabela, o günkü büyük fırtınada kopup düşerek bir emeklinin şakağını yardı.

Bu işler geçmişte kaldı bugün.

Duvarlar yarıldı; ama yürekler bütün .

Binalar yıkıldı; ama insanlar yaşıyor.

Şehir yardım için dostlarını çağırıyor.

Plândan başlanır.
Sabah encümende.
Şehir yaşıyor, panik dışarıda.

Bu haber Karşı'ya hattan uçtu.

"Yer yarılıverdi, su, bel seviyesinden yüksek. Yoldaş,
Taşkent yerle bir."

Bu haberi yoldaş Tirmiz'e biraz abartarak bildirdi.

Korkular geçti, hepsi geride kaldı.

Neticede, hayatta neler olmuyor ki!

Lâf orda burda olmasın, can sağ olsun.

Lâkin böyle zamanlarda tanınır insan; kim mert, kim
hamiyetsiz böyle zamanlarda anlaşılır.

Bunun gibi zamanlarda bahane, lâf önemsizdir.

Bu bellidir ki her şeyin yıkıldığı zamanda büyük olan
ortaya çıkar elbette.

Yer oynadı, yer ile yürekler de oynadı.

Ortaya çıktı duygular, dilekler.

İnsanlar un ve kepek gibi ayrıldı; iyiler iyilerin, yaramazlar
yaramazların yanına ayrıldı.

Bir dostum kürsüde durup sorumluluk ve vicdan hakkında
göğsüne vurarak konuşurdu.

Şöyle derdi: Canım halkıma feda olsun...
İşte o gün geliverdi halkımın canı boğazına.
Büyüdüğüm yere kalbim bağlı, derdi.

Sabahki sefer ile uçtu Kırım'a.

Encümene yazılan dilekçeden:

“...Gece benim evime gelip, zelzele sonrasındaki durumumu inceleyen ekipler "Ev yaşamak için uygun, zelzeleden zarar görmemiş." diye yazıvermiş. Hâlbuki misafirhanenin iki yerinin alçısı düşmüş. Bu zararı kim karşılayacak?”

Bütün halk harekete geçti; hem sorumluluktan dolayı, hem de yardımlaşma amacıyla.

Hemşehri kışın çadırda kalmaz.

"Acıda yürek geniş olursa, dar ev de dost için geniş âleme denktir." dediler.

Biz beş can idik on bir can olduk.

Bir günde tanışıp cana can olduk.

Halkın başına aniden gelen bu felâket herkesi birbirine dost yaptı.

Afiş:

“Ev yıkılabilir. Tedbirli olun.”

Böyle zamanlarda itikat lâzım.

Ev zar zor ayakta dursa da düşünce bütün olsun.

Bu gün tuğla, çimento gibi sebat gereklidir.

Çarşı.

Her şeyi duyan insan binlerce.

Tedbir!

Bu yerde inanç zar zor duruyor.

Bir hoca yutkunup yavaşça söylüyor:

“Suç kendimizde, insanlar söz dinlemiyor.

Ne yaşlı ne genç; imanı bilmiyor.

Hatunlar peçesiz, kızların başı açık.

“Eğer gazap eylerse hâlık-ı kudret...

...Huveydâ hazretleri şöyle şiir söylemiş...”

Boşuna söylenmemiş, bu gerçektir kuşkusuz:

Facia ve eğlence daima yanyanadır.

TRAMVAYDAKİ SOHBET (159/1)

Dün futbol çok iyi oldu ha!

Oyunun ortasında iki kez yer çalkalandı. Stadyum tıpkı bir kâse su gibi sallandı.

Söylesene, futbolcular aylık alıyor mu?

Çok para almaları gerek. Krasnitskiy tramvay almışmış. Dün kendi gözüm ile okudum.

Tramvay değil. Travma almış, aptal.

Korkunç gün, kara sayfa geçti.

Bugün öğrenciler fıkra uydurur.

Espri malzemesi, en yeni mevzu, yine çayhanede, yeşil çay ve gülme...

Yine dünkü gibi, sabah uyanıp beşik toyuna ekmek yapar kocakarılar...

Gündelik hayat yine devam eder.

İnsanlar; sebatın tecessüm etmiş şekli insanlar.

“T-34” (159/2)

...Taşkentlilere yardım etmek için ordu birlikleri sevk edildi.

Ben işte o "Ferdinand", "Tigr"ler⁵⁰¹ ile göğüs göğüse savaşan "Tank-34"üm.

Emekliye ayrılıp Taşkent'e geldim.

Âdette ihtiyarlar baş köşede yer alır.

Topumu aldılar, zırh kubbem kaldı; meydan temizlemek için gönderdiler.

Görüyorsun ki ev yıkıyorum, bugün çapa hizmetini yapıyorum.

Lâkin utanmıyorum, hizmetim hizmet.

Pas tutmaktansa, toza bulanayım dedim.

Aslına bakılırsa burası da savaş meydanı; nihayetinde burada da büyük mücadele devam ediyor.

Yanıbaşıma geçip bir bak, yiğit.

⁵⁰¹ Tigr: Alman tankı

Zırhımda hâlâ kurşunların izi var.

Paletimin altına bak.

Kuruyup kalan kan buradan silinmez.

Nice yollar aştım, nice menzillere ulaştım; binlerce, milyon metre arkamda kaldı.

Rus, Ukrayna ve Polonya toprağı; bu tarafta temiz Kafkas ve Kırım.

Çok savaşlar gördüm, çok kanlar döktüm.

Demirden yüreğim ezilip gidiyor.

Hayır, bu gerekliydi, ben mecburdum; yurda kalkan olan çelik göğsüm!

Eğer o zaman şefkatsiz olmasaydım, düşman hangi pazarda satardı seni...

Hayır, bu gerekliydi; ben mecburdum.

Tarih asla günahkâr saymayacak beni.

Ama hatıram bana huzur vermez.

Geceleri rüyama girer her zaman kan.

Bana korkunç hafakanlar basar; ölümler bir araya gelip etrafımı kuşatırlar.

Yeniden bana, yine cehennem ateşinde yanan dünya görünüyor.

Önüme gelip dehşet içinde bağırır sessiz sedasız insanlar.

O zaman bütün vücudum titreyiverir.

İçimden bir ses "Hayır!" diye bağırır.

Hayır, kanlı facia asla dönmüyor; dönmeyecek; dönmez.

Dönmüyor o yeniden.

O bağırmaıyla kendime gelip etrafa bakıyorum; her taraf sessiz.

Şükür, derim ya ancak yine gece başladığı zaman dehşet tekrar başlıyor.

İnsanoğlu bahtiyardır, çünkü insan unuttur; ama demirlerde hatıra ebedîdir.

İnsan kendisi ile gömer hatırasını; demir unutamaz, unutmaz asla.

İşte, faciam bu; faciam yani hatıram. Buna ömür boyu mahkum edilmişim.

Eğer bu eşi görülmemiş dehşetten beni kurtarıp eritseler mutlu olurdum.

Ben işte o "Ferdinand", "Tigr"ler ile göğüs göğüse savaşan "Tank-34"üm.

Sana derdimi anlatıp, genç yüreğine sıkıntılı düşünceler saldım; affet, hatalıyım.

BALALARI GÖNDERİŞ (159/3)

Gece bir grup Taşkentli genç Podmoskov'a gönderildi. Onlar orada üç ay dinlenecekler.

Bundan tam çeyrek asır önce tıpkı bugünkü gibi dayanılmaz sıcakta Moskova yolundan tren gelirdi Taşkent tarafına.

Bugün tam çeyrek asır sonra tıpkı öyle dayanılmaz sıcakta tren istasyondan yavaş yavaş yürümeye başladı.

Bu defa Taşkent'ten Moskova tarafına...

Tombul ellerinde güllerle, lâlelerle, sakın ve masum bir şekilde balalar gidiyor.

Uğurlayan babaların içinde belki birinci trende gelen balalar var.

Ana bağı gibi geniş açık bugün Moskova'nın, Kiyev'in altın kapısı.

Tren uçar.

Uçar arkasından kıvılcımlar.

Bugün batıya göçtü "cephe gerisi".

Yine patlamalar ve yine toz toprak yavruları geriye gönderiyor yeniden.

Ama bu sefer balalar mutlu gidiyor; çünkü ayrılık sadece üç aylığına.

Onlar dönünceye kadar tozlar dinip yeni apartmanlar inşa edilecek.

Bugün sadece üç aylığına giden çocuklar gülüp, eğlenip dönecek.

Ey siz!
Sevimli, tombul kardeşlerim!
İstikbali aydın, bahttan ümitli!

Uzun yol öncesinde size iki çift sözüm var, cancağızlarım!

Bilin ki serin Podmoskov ormanlarındaki çamların, kayınların arasında, güzel bağlar ve bostanlarda sizler gülüp eğlenerek dinlenirken bundan çeyrek asır önce insanlar burada, dondurucu gecelerde, zemheri günlerinde çıplak göğüslerini Faşist tanklarına kalkan etmişlerdi.

Toprakta paslanmış bir miğfer bulursanız şaşırmanın, yine yerin yüreğine kulak verirsiniz gümbürdeyen bir seda duyuyorsunuz.

Eğer tek bir kabir görürseniz; tamam kim olursa olsun kardeşlerim, çiçekler topladığınız zaman benim için de bir çiçek bırakın.

İşte orada benim de ağabeyim kalmıştı.
Kabrin yanında bir an susun.

Söyleyin, o aziz insan rahat uysun.
Senin gördüğün o günler asla dönmez deyin; yaşayanlar müsaade etmez buna hiçbir zaman.

GELİN (159/4)

Taşkent sismik istasyonunun açıklamasına göre, gece ve gündüz Taşkent'te deprem olmamış.

Bu korkunç facia dün, kuşluk vakti, güpegündüz ortaya çıktı.

Her yer âsûde, her yer sakindi.

Söndü bu kuşluk vakti bir kalp yıldızı...
Sofrada kaldı yarım kâse aş, sallanır hâlde kaldı boş beşik.

Yavrusunu bağrına basıp feryat ederek sokağa fırladı gelincik.

Şaşkın şaşkın baktı etrafa.
Sessizlik...
Sessizce ateş saçar haziran güneşi.
Saçını düzeltip hiçbirşey söylemeden ağladı.

Yağmur gibi döküldü gözünden yaşı.
Alıç dalında titrer bir yaprak, dere şırıldayıp akar nazlıca.

Göğsünü döverek uzun uzun ağladı.
Sonra... birden kahkaha attı gelincik.
Bu korkunç facia dün sessiz seher vaktinde meydana geldi.

Güpe gündüz:
Her yer âsûdeydi, toprak da sessizdi.
Söndü bu seherde bir kalp yıldızı.
Henüz uçamadan kırıldı bir kanat, vakitsiz açılmadan soldu
bir çiçek.

Kurban olanların sayısına girmez yüreğinden ayrılan biricik
gelincik.

Yâri, sevdiği yârinin yüzündeki kan çekilmiş; tahammül edemeyip
sessiz sessiz ağlamakta.

Ah, ne kadar ağır, genç birinin gözlerinde yaş görmek
ne kadar ağır...
Çocuktan onu zorla ayırdılar; yavru, anasına gitmek ister,
bazen kaçır.

Eğer gelincik sen helâk olsaydın aniden bu kadar ağlamazdım.

Temiz adımının değdiği sokağın tozu da ayrılırken yerden
savruldu.

Seni alıp giden ambulansın ardından koşup, kıvrılıp kaldı.
Sen gönülleri yakıp yandırıp gittin, yüreklerde elemin
düğümü kaldı.

Hayatı severdin; nasıl da severdin!

Caddemizin güzelliği idin Gelincik.

Hayır, hiç inanmıyorum; inanasım gelmez, hâlâ var
göğsümde ümit kıvılcımı.

Doktor!
İşte benim yüreğim, alın; ancak onu hayata döndürün.

Onsuz nurlu dünya bomboş kalır, onsuz bağlarda çiçek
açılmaz.

İşte o gelincik hayata dönmezse şehrim yetim kalır.

ÖZBEK KIZI LYOBOV TİMÇENKO (159/5)

Dün Taşkentliler Harkov ve Lugansk'tan gelen inşaatçıları karşıladılar.

Hey yiğit, öyle bakma bana!

İyi değil bu; boş yere seni üzerim.

Beni dil bilmiyor diye düşünme; Özbekçeyi senden iyi bilirim.

Uzak Harkov'dan senin şehrine sevgi aramaya gelmiş değilim.

Ben Özbek kızıyım, buralıyım.

"Cânân" deme bana, "cânân" değilim.

Aslında benim ismim Bahrihan'dı, Abdürrezzak kızıydım aslında.

Kim bilir belki bizim yıktığımız bu anaokulunda oynayıp yürümüşümdür.

Benim hikâyem uzun eğer sabırla dinlemek istersen anlatayım.

Genç olsam da benim bütün hayatım çeyrek asırdır devam eden zelzele.

Ben kendimi tanıyıp şurada büyüdüm.

Her karış toprağı bana âşına:

Abdürrezzak ata babamdı ve anacığım Şerifenisa'ydı.

Babam öldü, kız başıma kaldım.

Başıma bir şey geleceğinden endişeliydi anam.
Geceleri sıcak bağrına basıp öpüp koklardı;
biriciğim derdi.

Özbek kızı idim, şüphem yoktu.

Bahar güllerinden başımda gültac vardı.
Komşular kıvırcık saçımı okşayıp severek bana
"Altın saç" derlerdi.

İkinci sınıfa yeni geçmiştim, âlem arzularım gibi sonsuzdu.

Bir gün asker elbisesiyle tanımadığım bir adam
evimizi sorarak geldi.

Kapıdan girdi ve kollarını açıp "Lyuba, Lyubam!"
diye bana atıldı.

Ağlamazdı asla erkekler; ama o askerin gözü birden yaşardı.

"Ağabeyin nerde, anan hani?" deyip feryat ederek, beni soru
yağmuruna tuttu.

Yine "Hangi annem, hangi ağabeyim?" deyip bu tuhaf hâle
şaşıırırdım.

Sonra...

Sonra o adam ile birlikte gittim.

Tıpkı dün gibi hatırımda herşey:

Gözümün önünden asla gitmiyor o gün anamın şaşkın
bakan gözleri.

"Git kızım!Git tombulum! Sonbaharda gelip kendim alır gelirim!"
dedi o.

Dedi "Bu, öz baban."

Ben şaşkıındım, babamın başkası olduğunu nereden bileyim

Yol boyunca o bana anlattı:

(O adam gayet tesirli anlatıyordu.)

Savaşın başlayışı ve korkunç savaşlar; sonra düşman elinde
dört yıl esirlik.

Zafer...

Hürriyet ve yurda dönüşü, memleketi gezerek beni arayışı.

Hikâyenin sonunda, "İşte sen!" diyerek cebinden çıkarıp resim
gösterdi.

Altı aylık bir kız resimden bakıyordu; benim gibi sarı saçlı,
yuvarlak yüzlü.

Ben o zaman inandım, o, babam idi; baba, diyesim geldi,
ancak söylemedim.

Biz Harkov'a geldik, dört odalı evde sadece ikimiz yaz
boyunca kaldık.

Ona günden güne Sevgim artıyordu; velâkin hâlâ baba demiyordum.

Annemi ve Taşkent'i özlüyordum; lâkin elemimi sezdirmiyordum.

Bu adamın geçirdiği günlerin yanında benim küçücük gamım da neymiş...

Eylül sabahında açılıp sevinçle yeniden birinci sınıfa başladım.

Dilim Ukrayna diline hemen alıştı, buna kendim de şaşırdım.

Ama başıma felâket geldi, gam bulutu asumanımı kapladı.

Gece yarısı idi; birisi gelip alıp gitti biricik mihribanımı.

İşte o sonbahar gecesi, o yağmurlu gece gözümün önünden hiç gitmiyor:

Vedalaşırken o adamı kucaklayıp ilk kez söyledim:

"Babacığım!"

Babam dönüp bakmadı bile, ne zaman onu hatırlasam nar tanesi gibi ezilir yüreğim.

Özledim, çok bekledim, ah çektim ama Özbek anamdan da haber almadım.

O gün Taşkent'in başına felâket geldiğini Moskova haber verdiğinde hemen koşup geldim; zorgün kalan annenin yanına kızı gelmiş gibi..

Küçücük emeğimle şehrimin yarasına melhem olabilirsem, yeniden inşa edilecek Taşkent'in temeline yüreğimin sevgisini koyabilirsem, bahtlı idim.

İşte, seherde kalkarak gün boyu çalışıp akşamları şehri yalnız geziyorum.

Ansızın ak saçlı bir kadınla karşılaştık "Siz misiniz Şerifenisa?" diye soruyorum.

"Hayır!" deyip başlarını sallar, "Zelzeledendir. Zavallı kız!" deyip, şaşkınca bakarlar.

Bense, yirmi yıl geçmiş olsa da anamdan ümitliyim, hâlâ arıyorum.

Eğer hayattaysa onu bulacağım; mutlulukla dolduracağım munis kalbini.

Şayet ölmüşse kabrini bulup af dileyerek kucaklayıp ağlarım...

İşte benim hikâyem, dinledin delikanlı.

Şimdi meşgul etme sorularla.

Genç olsam da çeyrek asırdır devam eden zelzeledir benim bütün hayatım.

BELEDİYE BAŞKANINA ÂŞIKLARDAN DİLEKÇE (159/6)

“...26 Nisanda Taşkent “Evlendirme Dairesi”nde 25 nikâh yapılmış...”

Yoldaş; işiniz çok, vaktiniz az, biliyoruz.

Fakat, afedersiniz, üç dört dakikanızı alacağız.

Bir an kâğıtları bırakın, dünyanın işi bitmez.

Gözlüğünüzü çıkarıp bir dakika kulak verin.

Biz âşıkların, yani bu şehrin vatandaşları olarak bizim de herkes gibi bir şey istemeye hakkımız var.

Biz yeni şehrin nasıl olacağını umursamıyor değiliz.

Âşık halkı dağınık halktır; lâkin sözü, derdi birdir.

Yoldaş! Aşk ehlini eğer dikkate alacak olursanız teklifimizi dinleyin ve karara ekleyin.

Evvelâ şu: Bizler çoğuz, yüzbinlerce nefer kadar.

Şehrin içine bizler için de yapıverin küçük bir şehir.

Bu şehre ad verilecek olursa "Sevgi Şehri" denilsin.

Şehrin giriş kapısının üstüne büyük bir kitabe konulsun.

Herkesin göreceği şekilde bu kitabeyi büyükçe yapıp buna büyük şaire yazdırılan dört satır şiir hâkkedilsin.

Konusu şu:

Bu küçük şehir herkese açık olsun; kim olursa olsun, yeter ki gerçek âşık olsun.

Ama bu şehre asla dertsizler girdirilmesin.

Bir defa kaçan namertler sevgi yükünü taşıyamaz.

Bu küçük şehrin ahalisinde gerçek sevgi, gerçek dert olsun.

Buranın çevresi yürek şeklinde olsun.

Sadakata mekân olsun, ebedî sembol olsun.

En merkezi caddesine "Vefa" adını verin.

Bir sokak "Buse" olsun, bir meydan "ahdü peyman".

Bu caddeye girmeyenler, sonsuza kadar pişman olsunlar.

Bir bulvarın adı "Visal" olsun, firakı hiç olmasın.

Bu bulvarın ışığı loş olsun, mavi olsun.

Bu şehirde bir cadde "İlân-ı Aşk" diye adlandırılınsın.

Tecrübesiz genç âşıklar derdini burada söyleyebilsin.

"Seviyorum" diye yazın bu caddenin başına.

Söyleyemeyen bu yazının önünde bekleyedursun, uzun ve büyük caddenin ismini "masumiyet" koyun.

Ak mermerden levha yapıp ona Nevaî'den beyit hâkkedin.

Bu şehirde ebedileştirilerek altın yazıları silinmeyecek şekilde Ferhatların, Mecnûnların heykelleri dikilsin.

"Vefa" adlı sokağın üzerinde gerçek vefa ehli Romeo ve Tahir, Jülyet ve Zühre olsun.

"Mey ve mahbup" caddesinin girişinde mey kasesi elinde Şair Ömer Hayyam dursun.

"Çapkınlık" caddesinin "Kıskançlık" ara sokağında karalar giyinmiş Otello'nun heykeli olsun.

Bu sokağın sonunda "Hile" meydanı olsun.

Burada galip Yasumen ve Yagoni'yi tasvir edin.

"Şüphe" ve "Endişe" sokağına büyük bir işaret koyun; genç âşıklar bu sokağa hiçbir zaman girmesinler.

Bekçiler dakin, girmek isterlerse “Öte git!” deyin.

Sokağın sonunda ayrılığın uçurumu var, deyin.

Şehirde sadece servi, gül ve sünbüller bitsin.

Gül dalında sabah akşam bülbüller şakıyıp dursun.

Tavuslar kendine süsler verip mağrurca yürüsünler...

Bütün nikâh daireleri bu şehire nakledilsin.

Evlenenler bazen bu şehri ziyaret etsinler.

Bir süre “Barış” bağında oturup dinlensinler.

Tamam, kısa kesiyoruz.

Biz sizden ev istemiyoruz, bizler böyle farklıyız; sığınacak yerimiz mavi asuman, yorganımız yıldızlardır.

Bize sadece ev değil, sığınacak doğru düzgün yer lazım.

Şehir gece güdüz ıslıl ıslıl, ıssız yerler ise çok uzak.

Hayır, bunu şakaya yormayın, sözlerimizin hepsi gerçek.

Biz bilmezsek, kim bilir şehrin her karışını.

Evet deyin, yahut hayır, bunda olmaz "ama", "yahut", "meğer"; bize kalsa bütün Taşkent sevgi şehri olsun.

Hulasa bu ricayı yaparsanız tamam, oldu.

Hayır dersiniz, bizler yukarıya yazacağız.

Şaşırmayın, sizi şikâyet edecek yerimiz ne Bakanlık ne meclis; kesinlikle yengemiz.

Kaldı ki siz de birbirinizi sevmiştiniz...

Yengem iki çift lafla "Yapıverin!" dese yeter, "Olur!" demeniz, şaşılacak şey değil.

Şimdilik hoşçakalın, kararı bekleyip heyecanlanıyoruz.

Selâm ile, şehrinizde yaşayacak âşıklar.

ŞEHR-İ DİLÂRÂM (159/7)

Taşkent

Özbekistan Cumhurbaşkanına ulaşsın

Ben bu yıl dördüncü sınıfı bitirdim. Yaşım on bir. Depremi ne olduğunu bilmiyorum. Bizim mahallede dün Taşkent'e yardım diye para toplandı. Ben atlas gömleğim için biriktirdiğim beş som paramı gönderiyorum. Çocuk yuvası kurulmasını istiyorum.

Dilârâm, Oş şehrinden

Dilârâm!

Dilârâm!

Güzel yanaklarını tasavvur ettim, küçücük bacım!

Munisem!

Büyük yardımın için eğilerek sana teşekkür ederim.

Dilârâm! Dilârâm! Küçücük bacım! Cihan padişahlarının hazinesinden sayısız altın gönderilseydi senin yardımın gibi olmazdı.

Biz bununla bir değil, yüzlerce, binlerce çocuk yuvası yaparız; korkma, yeter.

Senin gibi mihribanı var imiş yani, Taşkent'in yarası iyileşecek.

Yeter ki sen sağ ol, gülüp eğlen, kara kaşlarına hüznün inmesin.

Sen selâmette olursan, mihribanım, bu zor günlerde asla yorulmayacağız.

Güzelim! Senin için bir şehir kuracağız ki büyük insanlar gıpta edecek.

Gökyüzü gibi geniş, deniz gibi mavi olacak.

Göğsünü doldurup nefes alırsın.

O gün Özbekistan Cumhurbaşkanının bizzat kendisi seni bulvarlar içinde gezdirip aydınlık gecede veya gündüzün Taşkent'i gösterecek.

Ne kadar hoş!

Ne kadar güzel!

Buna sen sebepsin, bu senin himmetin.

Yemyeşil şehrin tam ortasına senin resmini koyarız.

Ta ki çok uzak memleketlerden dostlar gelip güzel şehrimizde kaldığı vakit soracaklar:

Bu hangi şehir?

Biz cevap veririz:

Şehr-i dilârâm.

SONUÇ (159/8)

Taşkent sismik istasyonu haber veriyor: 26 nisandan bu güne kadar geçen iki ay içinde Taşkente 500 kere yer sarsıldı. Zelzelenin gücü azalıyor.

Bunlar destan değil; bunların tamamı zelzelede yıkılan şiirlerin parçasıdır.

Velveleli kafiye, güzel nispetlere ve yeni teşbihlere fırsat yoktu.

Zaman bekliyordu, çabuk davranmak gerekliydi.

Destan, çadır içinde doğdu.

Fikirler maskesizdi, duygular açıktı.

Toza bulanmış deftere yazıldı bunlar.

Bu şairlik değil, insanlığımın gereği.

Boynumda daha çok borcum var.

Şairler daha çok destan yazacak.

Biraz zaman geçsin, dağılsın toz duman.

Akıllar başa gelsin.

Çalkantı dursun, endişeler bitsin.

Yürekler bedende civa damlası gibi oynadığında, şiir gönüle sığmaz.

Her şey geçip gider, korku arkada.

Nihayet, hayatta neler olmuyor ki...

Henüz işimiz çok, daha çok yardımlaşma...

Yeniden şehir kurmamız lâzım, daha hakikî Taşkent'i yapacağız.

Sonra gelir gerçek şiirlerin sırası.

O zaman bülbüllerin öttüğü bağ ve gülşende yiyip içip şairlik yaparız.

Hareketli sohbetimiz devam eder, küçük Dilârâm bizimle olacak.

Şerifenisa'yı bulmuş Lyubahan'ın evinde bir gece mihman oluruz.

Bizden ne gitti?
Tekrar tekrar, yeniden selâm verip sorarız belediye başkanına da.

Gönüldaş, mutlu belediye başkanı bizi karşılar; çekmecesinden şiir alıp okuyuverir.

"Bu mektubu bana âşıklar yazmışlardı..."

Bizler anlamamış gibi:
"Ya, öyle miymiş..." deriz...
Başkan bizi caddeler boyu gezdirir.

"İşte, dostlar size 'Sevgi şehri'!

Âşıklar arzusunu yerine getirebildik.

Kim şeyda olursa bu şehre gelsin."

Sokakların kenarlarında elma, kiraz ve narlar kızarıp güzelce çiçek açıyor.

Nice yıllar geçmesine rağmen yazısı solmadan Ferhat ve Mecnûn'un heykeli duruyor...

Evet, şehrim dillerde destan olacak.

Kırma kaçanlar dönüp gelecek.

Yine meclislerde kürsülerde durup göğsüne vurarak
"Canım halkım!" diyecek.

Biz ise o zaman meclisten kaçıp bağ ve gülşenlerde şairlik yaparız.

"Gazel" bulvarını gezeriz.

Okuyucum; şimdilik burada hoşça kal.
1966 yılı 28 Mayıs- 10 Haziran Taşkent.

GÜNEŞ MESKENİ (160)

(Destandan Bablar)

*** (160/1)

Ben bir Özbek oğluyum
Gelip yeniden kadimî Seyhun boylarından yüksek Ostankino
kulesinden bugün Moskova'ya bakıyorum.

Elimde bir fincan koyu kahve, omzumda muazzam
gümbed-i devvare.

Karşımda uçsuz bucaksız bu harikulâde manzara
mavi duman içinde, mağrurca uzanıyor.

Bulutlar etrafımda dolaşıp duruyor, o kadar yakınlar ki,
elim değecek gibi.

Bakışım hayretten menzilini kaybedip mavi sonsuzlukta
dolaşıp duruyor.

Güneş garp ufkunda alevlenip batar.
Moskova Devlet Üniversitesinin kubbesinden bir avuç altın
saçılmış gibi.
Çok uzaklardan parlayıp duruyor granit sahilli derya kemeri.

İşte!
Şark ufkundan yavaşça yükselip yanıbaşıma gelip durdu hilâl.

Aydınlık bir hayal Sahir kuşunun kanadına çepeçevre bağlayıp
beni alarak uçar....

*** (160/2)

Hayal...
Güzergâhı onun bazen yer, bazen felektir.
Aynanın hiç bitmeyen şulesi gibi.
Ona bir nefestir geçmiş, gelecek.
Ona bir adımdır cenup ve şimal.
Ben bu yükseklikte hayal ile mest bir şekilde kendim hayalin
omuzunda durmuşum.

Sadece bakışın ulaştığı ufukları değil, bütün kainatı görmekte
gözüm.

İşte orada, o yerde bitiyor orman; onun devamı sonsuz çöle
bağlanır.

Çölün arkası benim için en aziz mekândır; orası Özbekistan
diye adlandırılan ülkedir.

Ne tuhaf, o tarafa baktım yeniden; vücudumu bir fûsun sardı.

Ay da o taraftan yükselir; işte o yurt üstünde parlıyor Zühre.

Ben âlemi ilk kez onda görüp “Elifba”dan eğitimi ilk defa ondan almışım.

Âlemin merkezinin omuzunda durup ana vatanım senin önünde eğiliyorum.

*** (160/3)

Güzel Fergana'nın munis bağrında altı arkta su içen köy var.

Orada benden çeyrek asır geride balalığım koşar topraktan toz kaldırıp.

O uzaklaşıp gider; ben arkasından sessizce hayal dürbününden bakakalırım.

Ah, çocukluk, diyorum!

Fakat ben kimim?

Babamın yaşına erişen balayım.

O benim yaşımda ömrünü yaşayıp, şeref kitabına namını yazarak kendisi bu kadar sevdiği hayatı bırakıp...

Hayır, hayat şanını o baki kıldı.

Ben kısa geçmişimi düşünsem aklıma her zaman bir soru gelir:

Babamın oğluyum demeye lâıyk insan olabildim mi ben de dünyada?

Ben de böyle yaşamayı, halk için bu şekilde feda olmayı arzu ederdim.

Ezelden beri kan olup kalbime dolan bu duygudur, benim mesleğim budur...

*** (160/4)

Geçmiş günlerimi hayal etsem ömrümün kitabını karıştırıp görürüm ki bütün şadlıkları vermiş hayat; ama esirgememiş çilesini de.

Henüz yedi yaşına girer girmez annemden de doyasıya masal dinlemeden, babamın sevgisine doyamadan çifte ayrılığı görmüş yürek...

Lâkin kaderimden razı olmayıp tek başıma büyüdüm desem buna zerre kadar hakkım yok.

Anne olup beni kucakladı ülkem, baba olup başımı okşadı halkım.

Nice müşfik göz şefkatle baktı; nice dost ve yâr, nice kardeş buldum.

Aklım erince bana "dayı" sözüyle "baba" sözü bir oldu.

Ömür ırmağım onun sevgisiyle büyük hayat nehrine karıştı.

Baba köyüm Altıarık kaldı, ana şehrim Taşkent bağrına bastı.

*** (160/5)

Çocukluk eğer özlemi bilmeseydi, gizli derdim düşüncelere gark etmeseydi beni, belki, çoğu gibi ben de bir hünerin, faydalı bir mesleğin izinden giderdim.

Ben daha ulvî bilirdim âlim hizmetini ve mühendis olmayı dilerdim.

Ama hayal bana kismetimi verdi, kader bana huzursuz bir gönül bahşetti.

Müneccim olmayı arzu ederdim, kimi zaman göğü seyrederek sabahlar olurdu.

Ama yüreğimde başka bir ses, başka bir tuğyan yatardı.

Bulağın yer altında uzun zaman gezip birgün kaynayarak yeryüzüne çıktığı gibi gönlümü dolduran dert, galeyan da beyaz kâğıdın üzerine döküldü tamamen.

O zaman bütün ıztırap unutuldu, âlem yine nurla kaplanmış göründü.

Ümitsiz yüreğimi kitap avuttu, eksik hayatımı kalem tamamladı.

*** (160/6)

Kalem!

Ey yalnız gecelerdeki biricik dost: Hürmetim de, alkışım da sanadır.

Âlemin yükünü yükledim nazik sırtına, yolumuz uzundur; ne olursun yorulma.

Hiç kimseye açmadığım gönlümü yalnız sana açmıştım; sırdaşım, kıymet bilenim.

Hatırında mı, bir kız şeyda ettiğinde aşk mektubunu ikimiz birlikte yazmıştık.

Sen kalbimin sözlerine sessizce kulak verip geceleri önümde mum olup yandın.

Ben sana söyledim sen de içine atıp can riştesini yakıp kömür ettin.

Daima sırdaşımsın; gönüle her ne gelse sana söylemek için seni elime alırım.

İnanıyorum ki, hatta en son menzile seni baston yapıp ulaşacağım.

Gerçek, boyunu boyuma kıyas edecek çünkü doğruluğun gücündür, kalemim.

Doğru yola götür beni daima, ucun her zaman keskin olsun kalemim.

*** (160/7)

Bu şairlik aslında cinnetin son noktasıdır..
Tamam, kimse ona birşey demesin
Rüzgârı, hayat ummanında yazmış;
boranlara yönlendirdi ömrümün gemisini.

Maksat sahiline cansız kavuştum.
Küçücük yaşımdan beri kavuşma arzusu yâr oldu..
Dalga bazen omzunda kaldırdı, bazen de buz gibi su döktü başımdan.

Arayış yolunun dersleri çok, kim aramazmış, kimin hatası olmazmış?

Yanlışta düşersem bana doğru yolu kutlu itikadımın kıblesi gösterdi.

Yolun çilesinden belim büküldüğünde, bitmeyen sıkıntılardan yürek yorulduğunda Nevaî'nin ruhundan meded umdum; Osman gibi Puşkin'den yardım istedim.

Bu iki rehber yolumu aydınlattı, gönlümü her zaman nurla doldurdular.

Gönül!

Yolun en başında sana inandım, sen kendin kılavuz ol bütün ömrüme.

*** (160/8)

Beni şiir bağına götüren kim?
Bu bahçenin sırrını kim ayan etti?
Âlemden ben sadece mutluluk aradım, bana üstat oldu Hamit Âlimcan.

Yesenin şiirine âşına olunca gönlüme yine bir dost buldum.

Göte bana sırlar kitabını açtı ve dünyayı Faust ile birlikte seyrettim.

Fuzulî divanını elime aldım; o saldı gönlüme gazel sevgisini...

Birçok zahmetin sonunda üstat Alişîr'in büyük sihrini anlayabildim.

Onu tanıdım ve kendimi tanıdım; daha sağlam durur oldum yeryüzünde.

Seninle iftihar ettim vatanım.

Bundan dolayı bütün şevk ve ıztıraplar bendedir.

Bunun yüzden "İlk üstadın kim? Sana şiirin esrarını kim aşikâr etti?" diye sorsalar; "Mukaddes yurdum kalem verdi, vatan sevgisi beni şiire yâr etti." diyorum.

*** (160/9)

Âlem geniş, halklar çok, vatanlar çeşitli...

Her vatan kendi halkına güzel ve ilginç.

Ne mutlu ki, güneş yurdu denilen diyar nurlu alnıma nasip olmuş.

Ben dünya haritasında ülkemi ilk defa altın yüzük gibi gördüm.

Dünyanın doppi gibi bir kefesinde hilâlî gül gibi duran benim vatanımdır.

Ülkemin sembolü yaşlı Tanrıdağı iki kolunu iki derya hâlinde açarak dostluk kasesi olan Aral gölünü şark ve garba doğru uzatıvermiş.

Ülkemin tasviri göze benziyor, şaşılacak şeydir ki o benim geniş âleme bakan gözümdür.

Vatanım için daha başka ne diyeyim; o benim hayatımdır, rızkımdır.

Nihayet anaya da sadık olup, onu ay ya da güneş diye adlandırmazlar.

Önünde diz çöküp başka bir şey demeden sadece "Anne!", deyip sinesine baş koyarlar.

*** (160/10)

Byron'un şiirlerinde dirildi dağlar, Cambul'un şiirleri tuttu bozkırı.

Her şair kendi halkını şiire konu yapıp yurduna baktırdı bütün dünyayı.

Cengiz Aladağ'a yürek bahşetti, Bedehşan, Mirza'nın gazelinde güldü.

Ben yurdumu yazacak olsam asumanın beyaz kâğıt ve deniz mürekkep olması gerekir.

O, güneş gibi munis, hayat bahşeden sine, toprağı ve manası tükenmez zenginliktir.

Dünyanın borcuna değil, belki alacağına denktir cennet diye adlandırılan Özbekistan.

Bu yerde yetişmeyen nimet asla yoktur.

Canfeda göğsünde en uzak şimalin arçasından⁵⁰² ta en uzak cenubun limonuna kadar en âlâsı yetişir.

Nehirler, vadiler, deniz ve dağlar...

Tabiat güzelliğinin hepsinden var.

Burada şiir olup açılır lâle, burada masal olup büyür nar.

*** (160/11)

Efsunkâr Yesenin için çavdar başağı ne kadar aziz ne kadar mükerrem ise bana da o kadar mukaddes oldu toprağımda açılan pamuk kozası.

Pamuk...

O, sevgi gibi ölmez mevzudur.

O, ilham çeşmesidir, ebedî bulaktır.

Ama o bahçenin göğsündeki gül değildir, yerin avcundaki ak şişkinliktir.

O, can bağından alınan mahsüldür, kozaya döndükten sonra avuç dolusu nurdur.

O, alın terinden yetişmiş cevherdir.

O göz nurundan meydana gelmiştir.

Ülkemin koynu bu inci ile doldu, cevahir zenginliğine dönüştü bugün.

Ana halkım!

Tarih milyonlarca tonluk zemin gibi yükünü omzuna yükledi.

Canım sağ oldukça alnından güneşin öptüğü ülkeyi yüceltirim.

Seni yüceltirim azametli diyar!

Cömertlik hazinesi, güneş meskeni.

*** (160/12)

Kendi yurdunun kıymetini bilmeyen insan hangi menzile sevgi verebilir.

Özbekistan, seni bu kadar sevmeseydim dünyaya bu kadar muhabbetim olur muydu?

Kalbim senin için çarpmasaydı bu cihan nurlu görünüy müydü?

Ana sevgisini bilmeyen insan sadık mı dosta her zaman?

Byron kendi yurdunun sevgili evlâdı, o kendi halkının sevgisiyle medhiye okudu, bu yüzden Yunan toprağında verdi can; o bir halkın hürriyeti için canını feda etti.

Yeniseyde büyüyen Sibiryalı yiğide de uçsuz bucaksız cihandı kendi yurdu.

Zamanı gelince ölümle yüzyüze geldi, Avrupa'ya göğsünü kalkan yaptı.

Yanık yürekli şair Sultan Cora'nın Belorus'ta kalan kabri var...

*Göbek kanının döküldüğü yer*⁵⁰³ mi vatanın ya da muhabbet duyduğun ülke mi?

*** (160/13)

Kardeş dostum!

Şayet diline tercüme edilirse, sen de şiirimi okursun.

Yoldaş, şimdilik dil bulabiliriz, bizim için bu artık muamma değil.

Biz bugün yüksek Ostankino kulesinde tesadüfen karşılaştık.

Gel biraz içelim, encümende oturmuş gibi ciddilik niçin?

Bilmiyorum, adın ne, milletin nedir?

Şimdi bunun ne gereği var?

Sen varsın, ben varım.

Mey ve sürur var.

Bu kadar yüksekteyiz, başka şeye ne gerek!

Özellikle yolculukta gençlerin dili her zaman birdir derler.

Bu söz ki belli.

Dostum eğer biliyorsan işte bu şişe âlemde eşi benzeri olmayan tercümandır.

Gel, kardeşim ikimiz hemnefes olup bugün işte bu kadehi içelim.

Nâtıkların söylediği ahbablık için değil, şu bizim şu divane âşinalık için.

*** (160/14)

Belki aynı bölüktelerdi babalarımız, belki aynı siperde beraber yatmışlardı.

Biz billûr kadehlerde şarap içiyorsak, onlar da aynı mataradan içki içmişlerdi.

Dilekleri söylendiğinde belki bir an onlar bizim bu anlarımızı hayal etmişlerdi.

Düşün, bu yerde oturan biz değiliz aslında, işte o zamanlar aynı birlikte olan iki ihtiyardır.

Bu onların gözü, onların hissettiğidir; bu onların göğsünde yanan ihtirastır.

Biz yalnızca onların yaşayan ruhuyuz, biz sadece onların ömrünün devamıyız.

*** (160/15)

Yıldızlar nehri olan sema çalkalanır.

Yarım ay tepede parlayıp duruyor.

O sonsuz felekte asılı ve yalnız, âlemin yüreği gibi çarpıp duruyor.

Binlerce yıl önce de ay böyleydi; böyle şarktan çıkıp garpta batardı.

Sâdi'yi lâl etmişti bu güzellik, İskender de belki ona bakardı.

Bu gün de o işte, şimdi sadece feza gemileri uçup duruyor.

Lâkin şu an dünyada bir güruh insan kamis giyip, ok yay asıp yürüyor.

Biz ise bazen âlemin işlerini bırakıp fezada canlı arıyoruz; tuhaf.

Küçük olaylar zamanla unutulur, bunların sonsuzluk karşısında ne anlamı var?

Bırak bu düşünceleri!

Gel, içkiden aldık!

Belki onun bir damlasında binlerce dünya var.

Biz ise büyük ve sınırsız ebedilik arasında karşılaşıveren iki zerreyiz.

*** (160/16)

Nur kucağında yanar felek de, yer de; hilâl gökten aşağı yavaşça süzülür.

Düşünüyorum; şimdi ben pencereyi açsam, yıldızlar kelebek gibi uçup girer.

Hâlâ bilemiyorum gerçek mi bu rüya?

Sanki fezâda uçmaktayım.

Dostum, elini ver; bu sen misin yahut arş-ı âlâda gördüğüm melek mi?

Yıldızlar bezmine kıyas bulamadan bu nurlar köşkünde duruyorum.

Buradan gökler sadece bir adım

Meskenim feleğin eşiğinde.

Yürü, dostum onu birlikte seyredelim; samanyolunun yıldızları yoluna halı olsun.

Bizi yükseklere gönderen virâne uzaklardan baksın hoşnut ve mutlu bir şekilde.

Ufkun alınına inci gibi çakılan işte o yıldızımız daha parlak olsun.

Onun cihanî özgürlük diye adlandırılan nurlu geleceği daha yakın olsun.

1970

*** (161)

Bize altın ne gerekir, altın sevgi ile beraberiz.

Pakize aşk denilen büyük devletle beraberiz.

Ey benim tanıdığım, tanımadığım dünya!

Zerreden ta kâinata kadar hem açık, hem de tılsımata kadar fikrin açıklayamadığı dünya!

DUA (162)

Zamanı gelir; bu dünyada galip hakikat bahtiyar ve biricik bir ülke yaratır.

*** (163)

Bahar

Bağlar yeşillenip süslendi.

Sahralar göğsüne gelincik taktı.

Güneş, eteğine ak bulutu bağlayıp erik dallarını yeni açılan çiçeklerle doldurdu.

Rüzgârlar alıp kaçtı kışın uykusunu.

Yapraklar alkışlayıp neşeli uyandı.

Gazelhan bülbül dallara konup gül kitabının sayfaları çevirmeye başladı.

Bugün kâinatta hoş bir telâş var:

Gonca gül olayım diyerek gözünü açar.

Serçe, üveyiğin önünden bir tane çöpü alıp yuvasına götürür.

Karınca, sürülen tarladan bir kurumuş ot parçasını sırtlayıp koşar ki o da bir canlıdır.

Tabip ırmaklar yerin damarına kan koymak için telâşla koşuşturuyor.

Ana toprak ise sonbahar telâşında, yüksek harmanlara gebedir.

Onun sakince nefes alışında annelere has bir büyüklük vardır.

1968

ŞAİR (164)

Hüsniddin Şeripov'a

Şairlere şaşırmayın (çünkü) şair milleti çeşitlidir.

Bazen mağrur, bazen perişan, bazen mahzun, bazen dağınıktır.

Makam onun umurunda değildir.

Onda makam olmaz.

Sevgisi de gazabı da sınır tanımaz.

Akıllı adam gamdan, azaptan yanıp feryad eder.

Şair ise ıztıraptan zevk alır, güler.

Başkalarına dinlenme günü, tatil ayı verilir.

Şair yeni teşbih için, ölmüş olsa bile dirilir.

Diğerleri kendi gönül derdini başkalarına döker.

Şairin derdi, yüreğinin dibine çöker.

Şairlere şaşırmayın çünkü şair milleti çeşitlidir.

Şiir âlemi, bu âlemin yerine hediyedir.

Şair kalbi sükûnet bilmez; çünkü dinlenme zevk değildir.

İşte tavana bakıp kaldı; bir an olsun onu rahatsız etmeyin.

O şimdi hayaliyle meşguldür.

Ona iki dünya yabancısıdır.

Biraz çocuk, biraz.... şair, birazcık divane.

1968

ŞAİR KALBİ (165)

Şair kalbi tıpkı nar, şiir onun şerbetidir.

Şiir ehlinin kendi kalbine şefkâti olmaz imiş.

Durmadan ezer, ezer onu.

Ama şair biliyor ki piyalesi dolduğu gün peymanesi⁵⁰⁴ dolar.

1968

TASAVVUR (166)

Çocuklukmuş ya...

Bir gün öğretmenimden sormuşum:

- Söyleyin, eğer dünya gerçekten bu kadar hızlı dönüyorsa insanlar niçin dökülmezler?

Öğretmenin bir kova suyu başının üzerinden döndürüşü hatırımdan çıkmıyor.

Bir damla bile dökmeden onu yere koyarken “Anladın mı?” diye bana soruşu da aklımdan çıkmıyor.

Yıllar geçip gitti ancak hâlâ o ilk tasavvur bende yaşıyor.

Cihan bir kova su gibi döner.

Ben ise o dalgada bir damlayım.

Rüzgâr gibi akıp giden zaman ile girdaplar arasında dalgalanıp, çalkalanıp dönüp dolaşıyorum.

Şefkâtsiz çabukluktan asabım bozulup birazcık dinlensem diyorum ya; fakat güç bende mi?

Zaman akar, rüzgârı her bir telimden geçiyor.

Dursam, dökülecek bir damla gibiyim; bir damla gibi yok olup gideceğim âlemden.

1969

ÜSTAT HABİBİ'YE (167)

Mübarek hoca, seksen yaş, ömre bir tane bölüm olsun.

Çoğalsın bölümler ve seksen bölümlük bir kitap olsun.

Yine seksen ve seksen yıl geçip boy, bugün gibi dik; yüz ve gönül, bugün gibi ay ve güneş olsun.

Elinizden kalem yine seksenlerce yıl asla düşmesin.
Baston, adımınıza ulaşmadan seksen yıl takatsiz olsun.

Ömür de yaşlılıktan, hastalıktan uzak olsun.
Şairin yüzü, seksende on sekiz yaşındaymış gibi genç olsun
Sayısız gazel yazıp gönül mülkünü her dem zapt ediniz.
Muhammes de sayısız, kıta ve ferd hesapsız olsun.

“Aruz vezni güzel değil.” diyen bazı münekkitlerin sözü
ovada aksın, kışa kalsın ve donup yok olsun.

Hoca yüze yettikten sonra, otuz iki yeni dişi çıksa o vakit
içtiği kadeh kadeh, yediği Kafkas kebabı olsun.

“Habibî'nin yaşı seksen oldu.” deyip söyleyen hata eder.
İki on bir, iki on dört, iki on beş hesap edilsin.
1970

KAZAK ŞAİRLERİNE (168)

Ülkemin cemali başkadır bugün.
Ana caddeler de güllerle süslenmiş.
Bugün gökte şiir ve ölen⁵⁰⁵ uçuşuyor.
Dombira da, tef de saz da en ahenkli yerinde çalıyor.
Yüksek taç kapıların kızıl bayrak dalgalanır.
Bereketli çardaklarda kurulmuş sofralar.
Sokaklar süpürülmüş, kapılar açık
Her hanenin içinde sevinçli bir ses:
Özbeğin evinde bugün kıymetli ikiz kardeşi misafir olmakta.

Misafirin kendisi kimdir? - Abay'dır, Cambul'dur
Ev sahibinin kendisi kimdir? Cumanbülbul'dür.
Kozmonot Baykongır misafirdir bugün.
Âlim Çirçık ise bugün ev sahibidir.
Âhenger, Bekâbâd davet etti de madenci
Cezkazgan teşrif etti.

Koşuğun evine cır⁵⁰⁶lar gelmiş.
Pamuk tarlasını yeşiller süslemiş.
Özbeğin evinde bugün en sevgili ikiz kardeşi
misafir olmakta.

Bugün misafir olup büyük sanat geldi; cilt cilt kitaplar
geldi, şiir geldi.

⁵⁰⁵ Şiir

⁵⁰⁶ Kazak lehçesinde, koşuk

Bugün fıskiye de güzel şölen oldu.
Kazak çiftçi oldu, Özbek alıcı.
Abdullah Ağabey sallanarak yürüyünce kitabından
kendisi alamadan kaldı.

Kazağın saygıdeğer oğlu Olcas, Özbek şiir severinin
ganimeti oldu.

Özbeğin evinde bugün mihriban ikiz dostu misafir oluyor.

Dostlar “Hoş geldiniz! Elimiz göğsümüzde beyaz altının
nurundan yolunuza halı serdik. Yeşil vadi size sofraya oldu.
Azıcık kımız koyduk, ayran vermedik.”

Ta ki nesir ve nazım harap olmasın da şiirler çok olsun,
serap olmasın.

Niyette her zaman büyüklük olsun.
Ölen de, şiir de anlamlı olsun
Var ol, ikiz ağabeyim, var ol, kandaşım.
Özbeğin evindeki muhterem misafir.
1971

KONFERANSTA SÖYLENEN ALYAR⁵⁰⁷ (169)

Şair!
Sen bu nimetlerin yakut güzelliğine görkemine baktın mı?
Onlara dudağın değdi mi?

Yani sen borçlusun.
İnsanların gönlüne sen de bir fidan diktin mi?

Zevk alabildi mi bir kişinin yüreği?
Bir tane olsa da kalp tozunu silebildin mi?
Sen de kendi şiirlerinin manasındaki yanlışları
temizleyebildin mi?

Bu toprağa bak.
Şiirini sevip sen de süsleyebildin mi şu kadar?

Aniden yerini su basmadı mı, yabanî otlar kaplamadı mı?

Biz bin yıl ömür sürüp bin yıl şiir yazsak, yürek derdimizi
bin yıl beyan etsek; çiftçi emeğini medhedip dursak; her
bir kozasını bir destan etsek bunun sonrasında da eğer
biz âlemden gitsek borcumuz boynumuzda gider.

⁵⁰⁷ Alyar: İçki sohbetlerinde kadeh kaldırıldığında bir kişi, olay ya da durum hakkında söylenen övgü

1971

TEBRİK (170)*Taşkentli pamuk üreticilerine*

Çiftçi emek vererek tarlalardan rızkını bugün toplayıp alırken,
dağ gibi omzuna denk pamuğuna dünyanın yarısı gözünü dikmiş.

Halk var ki ufkun dört tarafındaki şu milyonlarca pamuktan
elbisesi tamam oldu.

Ak gömlek kumaşını gördüğü zamana Batı da beyaz
naylonlardan vazgeçti.

Ürünümüz altın değerinde oldu.
Her zerresi gevher ile denk oldu.
Bunun için pamuk tarlası benim nezdimde Muruntov gibi
sonsuz ve geniştir.

Bu saadetin kendisi gelmez, güneşi yere âşık edip
bağlayıcı kalp ateşi gerekir.

Evet, muzaffer Taşkent! Bu berekette senin de yüksek
harmanların vardır.

Kucağın birçok vatan ve devletten geniştir.
Benim için sen kendin bir cihansın.
Gazelimin beşiği güzel Gazelkent, beyitlerimin saçıldığı
Beytikorgan'sın.

Ne yapsa, ne etse sen yine de ana şehirsin ya!
Zaferinden dolayı bütün âlemin gönlünde iftihar.
Bunun için yine şu harmanlarda benim de döktüğüm
bir etek pamuğum var.

Sağ ol, ana halkım, ey yorulmaz bilek!
Aziz başın daima yüksek olsun.
Harmanın da boyun gibi yüksek olsun.
Bahtın gibi her zaman gülsün güneşin.

1971

KARDİOGRAMA (171)

Kardiograma

Nedir bu çizgi?

Neler anlatmakta kalbimin vuruşu?

Tıpkı uçmak isteyen mahpus kuş gibi niçin
o göğsümde çırpınır?

Ateşe aşına olan bu semender ne söyler, niçin

feryat eder, ne ister bu gönöl?

Söyleyin, doktorum!
Sizin gözünüzü diktiğiniz bu çeşitli çizgilerin
manası nedir?

Ucu ömrümün sonuna bağlı can ipi denilen
şey bu mudur?

Belki hayat yolum...
Bu yol o çizgilere ne kadar da benziyor.

Onun da hem inişi çıkışı, eğrisi doğrusu var.
Onu da bazen diken bazen gül karşılar.
Gençlik hiçbir zaman kolay yolu seçmez,
onun sokakları da her zaman müşküldür.

Çünkü kalbin kendisi bir lâhza sessiz durmaz.
Çünkü can meşakkatten huzur bulur.
Ancak her zaman rehber olan kalbim niçin
yeniden isyan eder?

Onu üzdüm mü?
O razı değil mi?
Belki ona ne gerekli bilemedim?
Doktor!
Kalp benden gizlediği sırrını size açıklayıp
mektup yazdı mı?

Ne günah işledim kalbe karşı söylesin?

Onunla başladığım yoldan hiç döndüm mü?
İnsanların önünde ya da tek başımayken kalbime
karşı bir söz söyledim mi?

Yahut birilerine dalkavukluk edip imandan habersiz
beyaza siyah mı dedim?

Yahut da haksızlığı görüp, işitip gözümü kör,
kulağımı sağır mı ettim?

Ona cebredecek ne suçum var?
Söz verip sözümde durmadım mı?
Dostluğa ihanet ettim mi bir kez veya aşk yolunda
vefasız mı oldum?

Ben onun izinden hiç çıkmadım, paymal etmedim ki

onu hiçbir zaman.

Daima sadık olan kalbim bu gece niçin birden bire isyan etti?

Biliyorum onun işi müşküldür; asla kalp için kolay olmaz.

Yer ve gök sakinleşir, sakinleşir kâinat; lâkin yalnız,
kalbin kendisi dinlenme bilmez.

Hiç durmaz asrımın şiddeti, omuzlara yüklediği
sorumluluk büyük, biliyorum.

Aslında fezada dönen dünyanın hızının kalplere
verdiği şu yükür.

Bu yük onun tam ortasından basar.
Bütün vücudumdaki ağırlık bu yükür.

Belki de, kalp aortundan geçip giden âlemin merkezidir.

İnsan devrini seçip doğmaz ki! Lâkin yine de başka zaman
seçmezdim.

Onu koruyarak doksana yüze ulaştıramazsam kalp
beni affetsin.

Ama ümidim var; evlâtlar bir gün bizim kalbimize
heves edecekler.

Sen ise, ey kalbim! Şu ümit için en son alevini
verebilirsen yeter.

1971

SEKİZ MART⁵⁰⁸(172)

Âlemin cilvesi bugün bambaşkadır.
Bugün her yerde eğlence bambaşkadır.
Bugün gözlerime sanki güneş de şafak alevinden
çalınan çirmendedir.

Bugün sabah üzerinde atlastan gömlekle şafağa
bürünmüş kızlar gibi kıpkızıldır.

İlk defa gözünü açıp çıkan kardelen sanemlerin eline
muntazır bugün.

Bugün güzelliğin kutlu günüdür.
Bu, kızların bahara yakışmasıdır.
Yürekler lebaleb aşk kadehidir.
Baharın gelişinin habercisidir bu.

Evet, halkta da gönülde de bugün bahar var.
Mutluluk kahkahaları arşa ulaşır.
Bugün sabahtan gençler gruplar hâlinde
parfümerideki kokuları talan ederler.

Aksakallılar da saygı ile yetmiş yıllık yârine siz diye hitap eder.

Bugün şairler de kendi hazinesinden en güzel beyitlerini arayıp durur.

Ey, hassas şairler! Telâşa kapılmayın!
Şiir kadın tasvirine acizdir.
Çünkü Ali Şir, yar zülfünün bir teline teşbih bulamadan gitmiş.

Sevgi sırrını aramayı bırakın.
Bulunmaz şeyi aramak niçin?
Kerbelâ çölünden avare Mecnûn aşk sırrını anlayamadan geçmiş.

Bin yıl kadar önce Hâfız-ı Şirazî bir güzelin hâline bende olmuştu.

Bugün mecliste kendisi olsaydı o ne der idi; bilemiyorum.

Belki o münasip bir söz söylerdi, belki de teşbihleri açık olurdu.

Çünkü, gözünüze denk hangi yıldızdır, yüzünüzün karşısında nedir
güneş?

Siz, ey, sinesi semayı kucaklayanlar!
Zemin ve zaman sizin emrinizdedir.
Siz ay gemisinde ay olup uçanlar!
Nurlu çehrenizden âlem aydınlanır.

Âlemin cilvesi bugün bambaşkadır.
Bugün her yerde eğlence bambaşkadır.
Hatta bugün gözlerime güneş de şafak alevinde çalınan çirmendedir.

İlk bugün bahar gününüzü tebrik edip zümrüt çeyizini yaymış.

Bahar kızlarının güzelliği gibi mükemmelleşip âlemin güzelliği ebedî
olsun.

1971

AKŞAM (173)

Akşam, Babür'ün dilediği huzur, bade keyfi ve dostlar sohbeti.

Ellerimde dop dolu kadehle, kadeh kaldırma sırası bana geldi.

Söyleyecek söz bulamayınca alnımda ter,
Şairlerden daima talep şudur:
Yeni bir şiir okuması ve yeni bir söz söylemesi lâzım.

Kahramanım sen karşımda mütevazı, dâna bir şekilde oturuyorsun.

Sen kendi işini güzelce bitirmişsin, *dopp*nı kafana kondurmuşsun.

Toprakta altın yetiştirmişsin sen.
Halkı sen altına boğmuşsun.
Doyup yurdu doyurmuşsun sen.
Her şeyin tam, asla eksiğin yok ancak sana en iyi şiir gerek.

Sen çölleri suya kandırıp kendin ebedî susuzsun.

Gündüz seni güneş kavurmakta.
Geceleri yanık şiire âşinasın.
Bu mekânda tokluk ve gelişme vardır.
Bu mekânda ihtiyaç yoktur.
Ama ahali güzelliğe açtır, onu gidermeye hiç çaresi yoktur.

Ben ise, “şiiri taçlandırıp” takıp, sen üstümü giydirdiğin zamanda
“bağda elma, armut büyüyor, bembeyaz kar dağda duruyor” diye sana
tertemiz bir şiir vereyim mi?

Hayallerin derin ve keskindir.

Seni bugün bağımlı hâle getirmek için Bîdil gibi derin, Nevaî gibi bilgiç,
çok yüce şair gerek.

Kendin edebiyatta âlimsin sana hamdû sena ne gerek?

Ebediyetle ilgisi olsa da şiirin burası seninle ilgili.

Akşam.
Şakrak bülbül öter.
Bereketli yurttan o çok güzel istek için, sonra sağlık, dostluk için içilir.
1972

ABAY (174)

Kuşluk vakti güneşinde yanar ufuklar, varlık sanki ateş içinde kavrulur.

Sırderya'nın sahilinden Yayık'a kadar sonsuz bozkır uzanıp yatar.

Sam yeli yalayıp geçer çıplak göğsünü.
Burada sadece bitki, çorak yer ve *yantak*⁵⁰⁹ var.
Vefasız nehirler onu terk edip kuzey denizine kucak açmışlar.

Bu yurdu bülbül ve gül bahçesi unutmuş.
Rüzgâr bu ülkenin tek sahibi.
O bin yıl gam yükünü sırtlayıp sürükleyen zavallı zeminin yağır omzudur.

Okyanustaki avare gemi gibi bu bozkırın koynunda hiç durmaksızın menzilsiz, yersiz, başıboş muhtaç ve inleyen bir *ölen* geziyor.

Büyük halkım, Kazağım, kara bahtlı yurdum ...
Birileri postu giyer, kürkü bol; birileri paramparça elbise giyer; çölde gezer.

Eh yazık Kazağım, yazık sana!
Malın çok ama yaylalarda aç geziyorsun.”
Her dertli gönlün feryadı olduğu gibi, çöllerde bağı kan lâle açtığı gibi, kader çölünde cefakeş halkın gam ve endişesinden Abay doğdu.

Ani gök gürültüsünden felek uyanır.
Bir anlık şimşekten sahra aydınlanır.
Kurtuluş sabahından haber getirip çadırlar arasından bir şarkı işitildi.

Halk şairinin gözleri İdil'den uzağa baktı.
Kopuz şarkılarına ümit, konu oldu.
Sevgide yanan Tatyana'nın feryadı söz çölünde dua oldu.
Goncanın açılmasını intizarla bekleyerek çölde göz yuman nâlân bülbül gibi, bahtlı sabahın yoluna şeyda, göz dikip ömrünü koşuklara bıraktı, Abay.

Ardında kaderin kervanı ile tren Almaata'ya doğru uçmaktadır.

Ufuklar uzanıyor, ufuktan uzağa.
Şarkının arkasından şarkı yayılır.
Dinle ey kâinat, özgürlük avazını; Akın'ın ümitleri gerçekleşiyor.
Bugün Abay sazını Baykonur'dan uçan kozmonot yıldızlara götürür.

Denizlerden aşarak kıtalar gezip hassas şairin şarkısı kanat açmaktadır.

Ana vatan sevgisini söyleyen şarkı ebedî hayattır, ebedî hayat.

⁵⁰⁹ Dikenli çöl bitkisi

1972

KAYBOLAN ŞİİR (175)

Bir şiir düşüncesi geldi ansızın, vücudumda galeyan hissettim.

Parladı ve ben onu farkında olmadan bir anda kaybediverdim.

Bana dünyada en aziz, en muteber ne varsa, şimdi ondaki ifade benliğimi sarsın.

Şimdi asrına yakışır şekilde vakur, tıpkı hayal gibi yüceydi.

O yüreğin kendi gibi hassas, tabiat gibi mükemmeldi.

Şiir derdiyle yanan binlerce ecdadımın ruhuna yemin:

İşte o şiirde bütün âlemin şevk ve derdi toplanmıştı.

Güzel bir gün, mutlu bir tesadüf altın ile kucağımı doldurdu ya!

Ben günahkârım ya, şaşırmayın; bir anda kaybediverdim.

O zamandan beri onu arıyorum, cihanı hortum gibi gezerim

Hani, onun bir mısrasını ansızın bulup alsaydım.

O şiir beni tamamen bend etti, ömrüm boyunca ona esir oldum.

Emsalsiz yârin tasvirini tıpkı aynada gören Ferhat gibi.

Şimdi nerede mekân tutsam, ikbâlîm nerede başlasa, fikrim ve zikrim işte o şiirdedir; o şiirdedir bütün hayalim.

Vadileri gezdiğim ülkemin güzelliği esir etse, o şiirin mükemmel hâli birden gözümün önünde canlanır.

Kalbi temiz, yüreği bağı geniş insanlara sohbet etsem, işte o şiirin vakarı, hassasiyeti aklıma gelir.

Büyük harmanlar benim zihnimi meşgul ettiğinde düşünürüm ki benim kaybettiğim şiir de böyle yüceydi.

Ben ömrüm boyunca o şiiri arayıp dağları taşları yaya geziyorum.

Bulabilsem, aydınlık dünyada benim gibi bahtlı bir zat olmazdı.

Ben bulamazsam, kim bulursa bulsun o ister gazel ister kaside olsun, benim bütün yazdıklarım o şiire armağan olsun.

Bir defa görebilsem, bir defa görüp canımı feda etsem, yeterdi.

Bu dünyadan Erkin de o zaman kalbinde zerre ukde olmadan giderdi.
1972

LİRİK KAHRAMAN (176)

Şiiri severek okurum, fakat bir durum beni şaşırtır.

Şair daima “Ben” deyip yazar, o şairin “ben” dediği kimdir?

Bazen mühendistir o, bazen müneccim; bazen kendisini talip diye adlandırır.

Bazen öğrenci olduğunu söyler; bazen muallim, bazen de sanatkar.
Çok mudur onun mesleği bu kadar?

Bazen melek, bazen de insan olarak o hem yerde hem göktedir.

Hem geçmişte hem gelecektedir.
Ona zaman ve mekân var mı?

Ben hayranım, vefaya dair şairlerin şiiri çoktur.

Bir kitabın içinde şair on bir kıza aşkını izhar eder.

Azerî kızı mı, Hint mi, Tatar mı, rakkase mi, çiçekçi mi, aktar mı...

Şairlerin hanımı var mı?
Yahut herkese aynı şekilde vefalı mı?

Şiirsever, beni soru yağmuruna tuttun; okuyucum, seni anlıyorum.

Bu hâle hiç şaşıрма çünkü şairin “ben”i, sen kendinsin.

Öğretmen de, müneccim de sensin; Mecnûn da sensin, Leylâ da sensin.

Şairin şiiri ki, bu senin sözündü; sen binlercesin, “ben” içinde toplanmışsın.

Mektuba bakıp oturur, tarihten haberdâr olayım derdim.

Sen Abdulla Nebiyev olup birden sahifeden baktın.

Baktın ve şiir fikri o anda şimşek gibi çaktı içimde.

Göğsünün üzerinde donup kalan kan bana lâle olup göründü.

Şurada senin derdini, senin sözünü ifade etmek istedim.
 Dostum! O şiiri okurken tanıdın mı kendini?
 Taşkent'in dolaşıyordum, zelzele devam ediyordu.
 Her şeyde bir şiir görüyordum, her bir gözde ilham arıyordum.
 Her yerde iş kaynıyordu, fikrim bunu ifade etmekle meşguldü.
 Ellerin kerpiçe, Ukraynalı kız kıyafetinde sen göründün.
 Alımlıydın, ne kadar güzeldin, unutmam aydın yüzünü.
 Şiir okunduğu zaman tanıdın mı dilber kendini?
 Fergana'da seninle karşılaştım, dağ gibi harman yığıyordun.
 Seni uzaktaki Sibirya'da buldum, kara kışta ağaç kesiyordun.
 Sen bazen de uyanık düşünceme tıpkı bir rüya gibi girdin.
 Hayal gözünü açan Ayganuş seni evime davet ettim.
 "Dağdan in!" deyip sana yalvardım, kaşını gözünü severek çizdim.
 Ey benim sevdiceğim yârim, tanıdın mı şimdi kendini?
 Şiirseven, beni soru yağmuruna tuttun, okuyucum seni anlıyorum.
 Hiç şaşırma bu hâle; çünkü şairin "ben"i sen kendinsin.
 Seni daima özümde hissettim; fikrin, düşüncen, dileğin bendedir.
 Her an yanık bağrımda senin yüreğin çarpar durur.
 Yeter! Tarif ve tavsif niçindir, biz ikimiz aslında bir canız.
 Sadece âlim beni müellif, seni lirik kahraman sayar.
 İşte bugün âlemde yaşıyorsun, işte tefekkür seni yaratır.
 Sadece ve sadece varlığın için kahramanım, sana teşekkürler.
 1973

KAR MEKTUBU (177)*Şaire kızlara*

Kar yağar, asumanda ak kuşlar uçar; kar yağar, asumandan ak buğu düşer.

Yeri ve göğü doldurup kar yağar.

Bizler ise sıcak evde oturup halkımızın âdetini terk edemeden dostlara dostluk kar mektubunu yazıyoruz.

Kar mektubunun aslı kar gibi tertemiz gönül mektubu, ak gönlün sevgisi, sıcaklığı, hürmetidir.

Âşinalık, gerçek vefanın izharıdır; bazen gizli sevginin ikrarıdır.

Kar yağar; hasılı kelâm kar mektubu ile şaire kızlara selâm yollarız.

Ey Gülçehre kızlar, Etibar! Gönülde ne kadar arzu varsa size söylüyoruz.

Ey Halime ve Melike, Tursunay; ey güzellik ve feyize, zenginlik ile şiir veren dere!

Yeni yılın size en samimî tebriği ihtiram ve esselâmdır.

Şimdi sadete; yani karhatın asıl mansına gelelim:

Yeni yılda sohbet ortamı oluşturmak farz olur; kim kaybederse bir ziyafet borç olur.

Kar mektubu getiren elçimizi tutabilerseniz “Aferin! der, kabul ederiz.

Yoksa kendinizi büyük işe hazırlayınız.

İşte bugünden peş eteğin peşini bağlayınız.

Gülçehrelere zerre rahat vermeyin.

Zaten mükâfatları da verecek.

Bugün Möteber ve Aydın kolunu sıvasın, onlar geçen seneki destanlar için borçludur.

Bir elinde gazete, bir elinde tar tuttu lâkin Etibar “*Lirika*”yı *ödemedi*⁵¹⁰.

Bibisara ile Sanabar neredir? Bir tanecik şiiri bir ziyafete değer.

Şimdi hepiniz hemdem olun, tıpkı “Kızlar meclisi” gibi toplanın.

⁵¹⁰ Mektubun karşılığını anlamında

Burada sofranız, destanınız şiir yazdığınız zamanınızdaki gibi çevrenizdir.

Kendiniz tavus gibi işve yapın, her yemek şiiriyet gibi tatlı olsun; elma, nar al yanağınız gibi olsun; kara üzüm gözleriniz gibi mahmur baksın.

Fıstıklar da gülüşünüzü hatırlatıp *şirmay ekmeğiniz*⁵¹¹ yüzünüz gibi gülse.

Bademler göz kapağınız gibi, reçeller de dudağınız gibi olsa.

Tel tel dağılan saçlarınız gibi tel tel açtığınız *lağmanı*⁵¹² saçınız.

Saçtaki toka gibi yeşil salatalık hem de kına gibi patlıcan aldırın.

Karpuz ve kavunu da çok getirin; onları sanki âşıkları dilmiş gibi dilin.

Her üzüm dürrü mercan gibi veya mükerrem şiir okuyup duran dudağı gibi olsun.

Ay, Nilüferdeki ben gibi şebnem mi acaba?
Tadı Aydın'ın şiirlerinin balı gibi mi acaba?
Sizin gazel gibi şarap güzel dursa bizim yürek gibi kebabı güzelce yesek.

Al narı gönlü ezer gibi ezin, şerbetini meyi süzer gibi süzün.

Bütün nimet bir tarafa, şiir ve saz bir tarafa...
Bizi şiir ve güzel sözle eğlendirin.
Aydınlık seherden akşama kadar oturulsun, şiir sohbeti hiç bitmesin.

Gerçek dostlar arasındaki böyle bir sohbeta “yüz Saide can feda etse, değer.”

Ben birkaç yol arkadaşım ile olayım.
Olmas, Abdulla ve İbrahim ile.
Eğer biz kazanırsak elbette geleceğiz; şayet siz kazanırsanız hizmette biz, izzette siz olursunuz.

Şayusuf çeşmeden sabahtan su taşıyacak hem de Berat oklava tutup hamur açacak.

Muhammet oturup *çûçvârâ*⁵¹³ dökecek.

⁵¹¹ Tandır ekmeği; iyi kalitedeki una nohut, su ve yağ eklenerek yapılan hamurdan pişirilen ekmek.

⁵¹² Erişte

Hüsniddin kendiliğinden öfkelenip ateş püskürür.
Tandır yanında Rauf, aşçı Aman varken ekmek, kazan yansa, tuhaftır.

Cemal “Hay”! diye of çekip kebabı yeller.
Sinirli bakan Ahuncan’ın süzgecini bulmayın.
Şüphesiz o zamanda Aziz, Tolkin ve Enver’e bir fıkra anlatıyordur.

Sonuçta misafirhane kuru yer olur.
Büyük sofrada yalnız şiir olur.
Bir tarafta siz peri ruhsarlar, bir tarafta biz garip biçareler duruyoruz.

Kimi kaşını çatmış ve kimi doppısını eğmiş.
Baş eğerez, size sessizce yalvarırız.

Mektup yazıldı, şimdi biz şans diliyoruz.
En önemlisi elçinin çabukluğudur.
Maruf Celil’i yollasak beceriksizdir; veya Seyyar mı? O olmaz, o sadece et.

Peki, kim elçi? Evet, işin ehli bilip Molla “Muştum”un kendisini elçi yaptık.

Tutup yakalamanın hiç imkânı yok, çünkü onun gideceği yerin sonu yok...

Kar yağar, asumanda akkuşlar uçar.
Kar yağar asumandan ak buğu düşer.
Kar yağar, kar mektubu ile sözün kisası bütün ay yüzlü kızlara yolluyoruz selâm.
1973

ŞİMDİKİ GENÇLER (178)

Aksakal, yaşlı söğüde dayayıp ağaç bastonu yavaş yavaş divana uzanıyor

İhtiyar, dünyayı düşünür.
“Eh, şimdiki gençler, şimdiki gençler!”

O asrın yaşıtıdır.
Şimdi bütün ömrü dün gördüğü rüya gibi gözünün önündedir:

Yirmi yaşında emiri yendi.
Otuz altısında vadiye su getirdi.

Gençliğini hatırlar.

Yavaşça of çeker.
Ak düşen kaşlar birazcık çatılır.
“Biz de bir zamanlar genç olduk, fakat şimdiki gençler biraz tuhaf.”

O kolhoz kurdu, yeni vatan kurdu.

Basmacı'ya karşı korkmadan at sürdü.
Savaşların hepsini gördü.
Açlığı da yokluğu da gördü.

Bize sadece hayal idi, bize düş idi; idi, mükellef sofraya ve lezzetli yemekler.

“Mutlulukları bâki olsun; ama şimdiki gençler bu cennetin kıymetini bilirler mi acaba!”

Kırk birinci yıldaki Maskov kapısı, merhametsiz kış, gözünün önünden geçer.

Eğer nereden geldiği bilinmeyen kurşun düşürmeseydi, Berlin'den kahraman olup dönerdi.

Dünyanın alevler içinde olduğunu hatırlar.

Yaralanan gövdeler ve koparılan başlar...
“Yurt barış içinde olsun; eğer bir şey olsa şimdiki gençler dayanabilirler mi acaba!”

İşte Turğun'a ev bark yapıp verdi, Nazire'sini evlendirdi.

Bugün ise darülfünuna giremeyen torununu düşünür.

Nişanlarını takıp Akıl'ı sürükleyerek hocasına sakince kendisi mi gitsin?

“ ‘Şimdiki gençler çok mu şımarık, beceriksiz mi acaba? Kim bilir?’ dersiniz”

Yine söyler:

Boş kalsak akşamları bir araya gelip sobanın etrafına toplanarak
“Çârderviş” okurduk.

Bunlar Huvayda'yı da tanımıyor; gece gündüz sinemayı ve dansı düşünür.

Bir gün bunların aklına girer mi acaba; kim bilir, akıllarını başlarına ne zaman toplarlar!

Zor gün görmediler.
Belki de bunun için rahatça büyüdü şimdiki gençler!

Tahir'i şimdiden rahat bırakmaz kızlar.
Eve her zaman gece yarısı döner.
"Bizler ilimde o kadar iyi olmasak da ahlâk ve haya güçlü idi.

Birisinin kızına biraz bakıversek bizlere utanmaz arlanmazlar derlerdi.

Bazı filmler mi böyle bozuyor?
Şimdiki gençler uçarı..."
Büyük oğlunun o gün kızı olmuş, adını Şarlotta koymuş, tuhaf.

Ortancası dağda yaşıyor; bazen üç ayda bir yoklamaya gelmez.

Dağdaki taşlar babasından daha mı azizdir?

Bizim gelip gitme âdetinden uzak, şefkatsizce büyüdü şimdiki gençler..."

"Ya elbiseler?
Bunların zevki tuhaf.
Karışık renkli gömlek...
Nesi güzel?
Doğruyu söylemek gerekirse, bizim giydiğimiz deri yelekler de babaların hoşuna gitmemişti.

Aynı saftakiler *Beynelminel*'i⁵¹⁴ söyleyip, bayrak kaldırarak sokağa çıktığı zaman yaşlılar yoldan çevirip "Zamane gençleri, niçin yaramazlık edersiniz?" demişti:

Şimdi bunlara her şey de zor; zamanın akışı hızlı, gidişi dosdoğru.

Daha dün konuşan Nargiza birinci sınıfta matematik okur.

Bizler *heftiyekten* başlamıştık, bunlar "x" ile "y" den başlar.

Doğru, zekâsı keskin, adımı güçlü olan bizlere benzedi şimdiki gençler!

Eleştirisi yersizdir.
Kahretsin ihtiyarlık.
Öktem, dağlarda boşuna yaşamıyor; ikendi çocuğundan daha makbul bir yeğen olsa da Rüstem'i görsün.

⁵¹⁴ Beynelminel marşı; Marsilya kaynaklıdır.

Kendisi oldukça narin, fidan gibi ince.
 Olsa olsa otuz, otuz bir yaşlarında...
 Daha yeni Maskov'da bilim doktoru oldu.
 Şimdiki gençler belâ olup çıktı.

Talihi yaver gitsin, bahtı yâr olsun.

Bunların varlığı benim ikbalimdir.”
 Dede gözyaşını siler.
 Şu an benim hayalim de gelecek yıllara uçtu.

Yine güzel zamanlar gelecek.

Belki sun'i güneşler peyda olur.
 Kim bilir, o zamanlar yaşlanıp kartlaşıp, eğilip kalırız; şimdiki gençler.

O zaman geleceğin bağları içinde biz, yani yaşlılar, sohbet ettiğimiz
 zaman söyleriz:

“Karşı diye adlandırılan çöl bizim elimizde bağ olmuş idi.

Peki ya zelzeleler, hatırlıyor musun Gezli?

Yeniden şehir kuran eşi dostu...
 Biz yeni çağdan haberci olmuştuk, neler de görmüş, şimdiki gençler!

Bak!
 Bunlar beyaz gömleğe kravat takıp makinelerin yanında duruyorlar.

Biz elimizi yağlara sokup çalıştık, bunlar şimdi rahatını sürüyorlar.

Bilimde inkılâbı ilk defa biz yaptık; ilk kez uçan bizim yoldaşlardır.

Göğü abat, yeri de gülzar ettik.
 Eh, şimdiki gençler, şimdiki gençler!”

1973

ÖZBEKİSTAN FAHRİYE (179)

Yurdum!

Düğününü, bayramını bahane edip yine seni kaleme aldım.

Feleğin saçtığı dürdane olup yine sabahki mısrama gelip kondun.

Kaderin alnıma yazdığı yurdum, Özbekistanım.

Talihim varmış.
 Seninle birlikte kızgın güneşinle yoğruldu.

Yüz yıl evvel değil, yüz yıl sonra değil; fırtınalı asırda sen de doğdum.

Ben ilk adım attığımda, bağrını bana nurlu kâşane yapıp çiçekler saçtın.

Cihan içinde benim eşsiz cihanım, Özbekistanım.

Bin bir geçidi aşıp menzile ulaşan yolcunun bir an durup nefes aldığı gibi; işini bitirip arkasına bakan çiftçinin de bir an durup arkasına bakarak gururlandığı gibi, hayat bağında elli bahar görüp, ömrünün kemâline el uzatan insan da altın kapıyı açtığı anda, şüphesiz ömrünün hesabını yapar.

Geçip gittiği yol o zaman adama bin bir merdiven olarak görünür.

Bin bir geçidi aşıp menzile ulaşan pehlivanımdır Özbekistanım.

Aslında yaşın elli değil, elli bindir.

Geçmişin, tarihlerin ötesindedir.

Tomaris gibi ana, Keyhüsrev'in başını kan dolu torbaya koyduğu zaman, Spitomen elinde yay tutup Marakand'ı koruyarak uzaklaştırdığını, Şirak'ın ölüm çölünde düşmanı aldatarak göğsünü açıp kahkaha attığı sırada henüz Özbek olarak değil fakat dünyayı sak ve soğd ana olarak meşhur idin.

İskender'i yaralayan yayımdır, Özbekistan'ım.

Toprağın, Elcebr üstadı doğuruncaya kadar vahşet vadisinde geçti asırlar.

İlmin, Birunî'ye kadar yükselince, şiirin ta Ali Şîr Nevaî'ye kadar ulaşınca Ferganî'nin çıkardığı açık hesaplar ilim âlemini hayrete düşürünce...

Bu toprağa gömülen milyarlarca kitaptan Taşkent'in zemini sallansa ne tuhaf.

Elkanun, Seydane olup Frenk, Hind, Çin, Irak ve Aceme yayıldın.

Büyüklerin aferin dediği büyük destanımsın, Özbekistanım.

Bin kez ayağa kalktın, bin defa yıkıldın.

Düşmanın kamçısından azap çektiğinde Alpamış gibi oğul, Köroğlu gibi serdar diledin.

Sen de güller derip ümit bağından talih arzusunda hayaller kurdun.

Ama âh ü zârların deve yavrusunun zilinden dökülüp çöllerde kaldı.

Arzularının hepsi efsane olup ömrün bu âleme eşit oldu.

Barçın'ın göğsünde kalan ukdemdir, Özbekistanım.

Zeminin derdi kadar var bir kadının derdi; ayın lekesi belki onun yarasındandır.

Feryad alev olsaydı, şarklı taze gelinlerin çektiği âhtan âlem yanardı.

Zebunisa, başında melike tacı alev olup bu dünyadan yalnız ve mahzun geçti.

Nadirebegüm'ün kesilen saçı Hokand'a gece olarak yayılır.

Kadın!
Sadece gazellerde cânâne olup dört duvar arasında gama gömüldün.

Bernâ gibi, Anber gibi dil-i suzanımdır, Özbekistanım.

Duman bağrını sessizce kapladığında âlem henüz gaflet uykusunda yatardı.

Ümit kalemiyle "Güneş şehri"ni daha yazmamıştı Kampanella da.

Kurtuluş ümidiyle mağribe bakıp köhne Harezmi'den yol alan kervan
Yavmut çölünden aylar sonra Maskov toprağına sağ salim ulaştığında
Özbekler'in dokuduğu ipek halıya, kilime baktığı zaman zerafet ehlini hayran
bırakan dostluğun ipekten yolunu açan kervanımdır, Özbekistanım.

Kapını açtın marifete, ilme; Puşkin gibi biri sana âşina oldu.

Lâkin baht ve ikbal gülmedi sana.
Henüz uzak idi senin beklediğin necat.
Bir ömür pervane olup özgürlük diye adlandırılan mukaddes ateşe
koştun.

Pervane gibi yanıp kül olan canımdır Özbekistanım.

Gıcırdayarak dönen kadim çarh-ı felek derelerinde derdini terennüm
etti.

Lâkin abatlığın sanatın nakışlı duvarlarında *Hepelek*⁵¹⁵ oldu.

⁵¹⁵ Mahmur tarafından yazılan ve Orta Asya halkının dağıtıldığını, fakirleştirildiğini anlatan şiirin adı.

Perilerin haremde esir, ulu şairlerin divane olup kader çölünde muhtaç ve derbederdir Özbekistanım.

Bir birinden güzel, bir birbirinden âlâ çok diyarları gezdim, çok ülkeler gördüm.

Lâkin doğuda meşale olan yurdum âlemde eşi olmayan, seçkin ülkedir.

Burada dostluk şarkısını söyler her çiçek, burada bahtı söyler her bülbül nevası.

Gönüllerdeki ezelf, beşerî istek olan büyük kardeşlik gülşeni içinde Asiyahan denen güzel saneme altın çeyiz ve atlas kumaş olarak gülüp duran aydınlık, munis mekânımdır Özbekistanım.

Uzaktan zurna sesini işitip sokağa koşan çocuk gibi ben de elime *sıbızğa* sazımı alıp düğününe koşarım herkesten önce.

Dilek şudur ki şarkım büyük bayrama küçük bir düğün hediyesi olup ulaşırsa, o zaman benim de içimde ukdem kalmayacak.

Ülkem, anacığım, yüreğim, canım Özbekistanım.

DOSTLARA MEKTUP (180)

Bugün seherde penceremi açtım ve seher yeli yüzüme çarptı.

Hayale dalan kırmızı yapraklar hışırdayarak güzün hikâyesini anlatırdı bağda.

Tuhaf, âlem bir gecede değişmiş.
Bir gecede varlık başka renge bürünmüş.
İnsan ömrü gibi mevsim de çabuk geçer.
Dün yazdı, fakat bakın bugün sonbahardır.

Ben de dün delikanlıydım; başı dik, gururlu talebeydim.

Hasat bizi de çağırırdı güzün; güle oynaya yürüyüp pamuk toplardık.

Bembeyaz tarlalar, kulübe ve kamp...
Gözümün önünden geçer herşey, hepsi.
Ansızın pencereden giren sonbaharın nefesi o vakitlerin havasını hatırlattı.

Nerdesiniz, benim dostlarım nerdesiniz?
Sizi derinden özledim bugün.
Nerdesiniz, Anbara, Şakir ve Kerim?
Nerde yüzleri gülgün dört arkadaş?

Dün değil miydi o zevkli sonbahar?
 Bakın hele şunca vakit geçip gitmiş!
 Bizim vedalaştığımız yıl doğan bebekler bugün tam on beş yaşına
 girmiş.

Bizler fakülte yuvasından uçan kuşlar gibi uçtuk her tarafa.

Herkes mekân tuttu kendi bostanında, bugün çevre başkadır, başkadır
 devran.

Herkes kendi bahtı, kendi derdi ile meşgul.
 Hayat kazanında kaynayıp duruyoruz.
 Daha dün kendimiz çocuktuk, bugün çocuklara ana babayız.

İşte güz geldi; rüzgârı serin, gençlikteki gibi sakın ve temiz.

Her neredesiniz kıymet bilenlerim öğrencilik dönemini hatırlayınız, bir
 kez.

Yeni dostlarla tarlaya gidip tatil günlerinde pamuk topladığınız zaman
 akşamları toza bulanıp, yorulup şarkı söyleyerek döndüğümüz o vakitleri
 hatırlayın.

Şerife'nin süzgün bir şekilde baktığı gibi bembeyaz tarlalara zevkle
 bakın.

Bu *çanak*⁵¹⁶ çabalaya çabalaya zorla şair olan biricik dostunuzun
 kalbidir.

Henüz öğrenciyiz, tamam, genciz daha; şevk ve hayallerin
 bendeleriyiz.

Tarlaya saçılan pamuklar değil, bizim gençlikteki gülüşlerimiz.

Ey benim gençliğin kendisi gibi aziz, biricik, mükerrem ve matlub
 dostlarım!

Sonbahar rüzgârı bahane oldu, sizi hatırlayıp mektup yolladım.

Dileğim, bizleri baht gibi karşılayan ilk duygu ve sevinçler daima yâr
 olsun.

Ömrünüz bizim ilk kez pamuğa çıktığımız o tertemiz mevsim gibi
 berrak olsun.

⁵¹⁶ Pamuk kozası

1974

DUA (181)

181/1

Ey hayat denilen mucizevî kudret, dirilik diye adlandırılan büyük iptida!

Ey, beni âleme getiren kismet, canlar validesi, ey yüce anne!

Çarh mısın, felek mi yoksa tabiat mı?

Evvelâ sana teşekkür ediyorum.

181/2

Bu sıfat bana insan vücudu verip bu ucsuz bucaksız âlemi göğsüme yerleştirdin.

Gönlüme his, başıma akıl, kulağıma âhenk, gözüme nur verdin.

Kalbe can verdin, cana muhabbet saldın; elime saz, dilime ezgi verdin.

181/3

Bana böyle bir memleket nasip ettin; memleket ki, âlem mülkünde tek.

Yaşamaya yeterli mühlet verdin, tarihin içinde ömür hediye ettin.

İzin ver paha biçilemeyecek zaman ve mekânın için teşekkür edeyim.

181/4

İşte o İki Büyük Sonsuzluk arasında, - şaşılacak şey- ben dünyaya geldim.

Bu belki tesadüf, belki zarurettir; bana nasip oldu bu zaman ve ülke.

Etrafımda sonsuz semavî sükûnet, ardımda ezelîlik, önümde bekâ.

181/5

Benim doğduğum yer cennet değildir, benim doğduğum zaman pürsefa da değildir.

Burada sadece mücadele ve çalışma vardır.

Meslekler kavgası, hırs ve zekâ var.

Nur ve adelet, zulüm ve zulmet var; cefa ve zahmet; feragat ve huzur var...

181/6

Burada nice ırk ve nice millet var; burada akılsızlık ve deha yanyanadır.

Burada var vahşilik ve medeniyet; ok ve yaydan uzay gemisine kadar herşey var.

Bu yirminci asır denilen zamandır; bu kürr-e âlem denilen binadır.

181/7

Şöhreti yayılıp nice devirler geçmiş; bu köhne dünya hepsine şahit.

Taaccüp, hayret ona yabancıdır.

Bu tuhaf zamandan şaşkındır ama tarih böyle bir hız görmemiş, böyle uçmayı anlamamış asla.

181/8

Vakit gelir âlemde galip olan hakikat tek ve bahtiyar bir ülke yaratır.

Nasıl bir isim almaz o cemiyet, evlâtlar bizi yüceltirler.

Çünkü ömür boyu şiddet görüp inkılâp devrine âşina olduk.

181/9

Ey hayat denilen mucizevî kudret, dirilik diye adlandırılan büyük başlangıç!

Ey, beni âleme getiren kismet, canlar validesi, ey yüce anne!

İzin ver, önünde diz çökeyim, teşekkürümü bildirip dua edeyim.

181/10

Bu zamana kadar neye niyet etmişsem, gönlümde her ne arzu doğmuşsa ne zaman senden saadet dilemişsem hepsini kusursuzca hazırlayıverdin.

Önünde diz çökeyim; izin ver yalvarıvereyim, sana dua edeyim.

181/11

Bana yurt verdin, iyilik ve letafet verdin; güzellik ve hoşlukta dengi olmayan ana vatanım sadakatin sembolüdür ve sanki dürler içinde dürdanedir.

Ben onu sevmişim, canımı al; ancak vatanımın sevgisinden beni ayırma.

181/12

Bana meslek verdin, hür insanlığın aydınlık istikbali ömrümün manasıdır.

Gözümde nur, vücudumda güç oldukça işte bu itikadım bana yol göstericidir.

Tamam razıyım, her şeyimi al, sadece aydınlık inancımdan beni ayırma.

181/13

Bana sevgi verdin; o güzellik güneşin gönlüme hem dert saldı hem de şifa oldu.

Bundan dolayı bende mutluluk ve hasret var, bu yüzden ben cefa ve vefa görürüm.

Tamam, işte bu ateşte yanayım; ancak beni muhabbetten ayırma.

181/14

Bana dostlar verdin, dostluk ki hikmettir; yalnızlık derdine sadece o şifadır,  lemde hangi rahatlık varsa ondan vazgeçip onu ilk önce dostuma reva görürüm.

Yüreğimi al, razıyım; fakat beni dostlarımdan ayırma.

181/15

Bana kalem verdin, munis şiiriyet hayatımı doldurdu ve güzelleştirdi.

Gözden uyku, tenden huzur gitti; l kin cam-ı cem gönlümde peyda oldu.

Canımı ve cihanımı al, tamam; sadece beni şiir sevgisinden ayırma.

181/16

Zaman gelir bir gün halklar hep birlikte saadet sarayını yaparlar.

Kalemi elime baston yapıp ben de o güne ulaşacağım elbette.

Yalvarırım sana tabiat, beni iyi niyette ayırma asla.

1974

VEFA (182)**182/1**

 zlediğimde bir iz arayıp kabrine doğru yönelirim.

Getirirdin bir zaman (sen) bana  i ek, şimdi her zaman ben getiririm (sana).

Zülfiye

-Gerçi yılların tozu çok şeye kadir ama beni hatırından çıkarma.

şair! Yine huzurunda bir kucak bahar g lleriyle durmuşum.

Tuhaf, bugün gözümde bir damla yaş, göğsümde elemenden zerre kadar burkuntu yok.

Gam değil, şadlık var kara gözümde; seni tebrik etmeye gelmişim bugün.

Hicranda da belâda da talih güldüğünde mutluluğumuzu, derdimizi ve hasretimizi paylaştık.

Dünyada kırk yıl ömür gördük birlikte, bugün kırka girdi sevdamız.

Biz kırk yıl yan yana arzuya bağlı olarak sadece saadeti terennüm ettik.

Vefa diye adlandırılan taze gülşende senin arzuladığın günlere ulaştık.

İşte, senin candan sevdiğin vatanın, talihin timsalidir, âlemde mümtazdır.

Semavî gemiler, senin arzuladığın gibi lacivert genişliğe kanat açtılar.

Sen, iki kâkülünü iki deryanın yıkadığı bahtlar vadisi denilen diyar.

Bu gün yedi iklimin zenginliği kadar zenginliğin var, bugün on beş günlük ay gibi dolunay.

Ülkerin ilimde zirveler aşıp bugün senin defterini tahlil eder.

Yirmi birinci asra aceleyle, durmadan koşar torunların.

Kulağıma caddelerden sokaklardan gülüşüp oynayan çocukların sesleri gelir.

Bunlar senin inandığın, şarkısını söylediğin lâkin yetişemediğin zaferin meyvesidir.

Galibiyeti nasıl arzuldun!
Gönlüne arzuların kanattı.
Sen nasıl sevinip coşardın, hayatın ölümü yendiğini görseydin.

Meydanlardan akan zafer tuğları şiir olup senin kalbine dolar.

Senin henüz soğumamış kabrine zafer topundan döküldü korlar.

Gençlik sessiz sakın uzaklaşıp gidiyor, gönül hâlâ sensiz bir an huzur nedir bilmiyor.

Her bahar geldiğinde seni arayıp âlemde yaşamışım otuz yıl sensiz.

Ömrüm bir an senden ayrı olmadı.

Saçlarıma tel tel aklar düştü.
Yıllar seni benden uzaklaştırmadı, seneler ikimizi daha da
yakınlaştırdı.

Ben seni hiçbir zaman kaybetmedim, daima yanımda nefes alırsın.

Açık defterini kapattığım yok, düşünürüm geceleyin geliverirsin.

Sabah seni uyandırmadan ben işe gidip akşam bağdan senin için kiraz
toplarım.

Her gün evimdesin, lâkin işten yorulup öteki odada yatmışsın,
vesselâm.

Yeni şiir yazsam önce sen okuyacaksın.
Sana söyledim sevinç, gam ve endişemi.
Ben kendim ne zaman nerede olursam olayım, seninle bağlarda
konuşur ruhum.

Visale döndü benim için hicran, hatırana o kadar alışverişim ki.

Aziz canın ile can bağlandı, belki ben kendim de sen oldum.

Fedakâr kalemini aldım elime, ben canu gönülden sen olup söyledim.

Seni anlattım, yaşıyor dedim kızıma, oğluma; yokluğunu daima
gizledim halktan.

Yıldızlar her akşam feleğe çıktığı zaman senin gözlerin diye göğe
bakarım.

Kitabının sayfalarını çevirip sabaha kadar bir bir mısraların ile kendini
örterim.

Sen öylesine gayretli, öylesine tesirli olarak hâlâ durursun otuz beş
yaşında.

Niye şimdi senden başka olayım?
Otuza girmemiş yaştayım ben de.

O kadar uzaklaştın ki yeter artık, bu yalnızlık yükünü bir an benden al.

Şairim, bir lahza kaldır başını; çünkü seni kutlamaya geldim bugün.

İşte, yükseldi ufuktan güneş; bu sensin, şuleler zerrin kanadındır.

Bana hayırlı olsun vefa ve tahammül sana kutlu olsun yeni hayatın.

182/2

Halka söyleyin:

Ben asla ölmedim.

Hamid Âlimcan

Bana, "Hayattasın." dedin şairem; nurlu dünyadaki hayatım sensin.

Ben onu birden terk ettiğim zaman bıraktığım şiirim şarkım sensin.

Ayrılık kaderde varmış ne yapayım; lâkin bana yâr dersin seninleyim.

Bana kendi yanında yer verirsen niçin âlemden yok olup gideyim.

Hayattayım, fakat bedensizim, dünyayı göğsümde hissedirim.

Fezada yol alan gemi gibi varlığın etrafında gezip dolaşırım.

Hayatımı ebediyyen aydınlatmış senin kalbindeki parlak hayaller.

İnsanoğlu senin gibi kadınların varlığı yüzünden yaşar vefasız dünyada.

Ömrüm şiirle meşgul olarak geçti.

Şaşkınlıkla etrafa baktım.

Bazen aşağıya indim, bazen yükseğe çıktım; zerefşan suyu gibi çağlayıp aktım.

Ama hayatımın tertemiz dürdanesi, benim yazdığım en âlâ şiirim, gazelim; kalbimin en yüce mutluluğu sen oldun meleğim, âkil güzelim!

Hatırında mı bizim ilk görüştüğümüz an?

Her yer gönlümüz gibi münevver idi.

O âlem, o gökyüzü, o yeşeren bağ sanki bahtım gibi müyesser idi.

Eğer şiir bahsinde gözlerin gibi kara gecelerden ta yüzlerin gibi aydınlık sabaha kadar bir çift mum gibi yanmasaydık gün gün olmazdı.

Sonra...

Bir gün yanına koşarak gelirdim, zaman yolda durup kaldı ansızın.

Çabalayıp çabalayıp ulaşamamamaya gönüle aktı sanki bir piyale kan gibi derdim.

Sonra...

Sen saçını dağıtıp feryad ettin, yüzüme aktı firuze damlalar.

Sonra...

Her şey kayboldu, sadece çehren gözüme sinip kaldı.

Şairem!

Senin yüzünden hayatta kaldım!

Canım kirpiğinde mekân tuttu ve gözünde gözlerim, kalbinde kalbim, vücudunda ben göründüm.

Elindeki saz, benim de sazımdır; geçtiğin yolda benim de izim var.

Koşuklarım ilk önce senin dilinde ahenk bulup âleme yayıldı.

Bu yüzden iki ilham yâr oldu sana, aynı gönüller kalbinde söyledi.

Bu yüzden güzel, nazik şiirine döküldü âhenkli, yanık mısralar.

Hassas şiir bütün kainata yayıldı.

Onda feryat ve çığlık ile özgürlüğün ahengi toplanmış.

Ateşli kalpten çıkan koşuğunu dinleyip Özbek'in sesini tanıdı âlem.

Şairem!

Meşaleni yükseğe kaldır (çünkü) binlerce ananın yüreği sende.

Bir ömür yârinin hatırasına bağlı munis gelinciklerin dileği sende.

Senin geçtiğin yollarda çiçekler kalsın; senin girdiğin evler aydınlık olsun.

Güneş gözlerinden şuleler alsın.

Gökyüzü başından yıldızlarını saçsın.

Tar'ın binlerce bülbül gibi coşup ötsün; gam ve hasretleri yok etsin.

Eğer benim ruhumun şad olmasını istiyorsan, sen öyle bir eğlen ki âlem eğlensin.

Şiirin semasında yüksekten uç, uzaklara uç.

Benim için de yaşa, şarkı terennüm et şairem!

Senin söylediğin gibi aydınlık dünyada sen yaşıyorsan, hayattayım ben de.

1975

ÜSTAD GAYRETİYE (183)

Ne mutlu ki, üstat bize bir zamanlar şiiri öğretmiş.

Nefaset diye adlandırılan o harikulâde esrarı öğretmiş

Kalem tuttuğumuz ilk andan itibaren bize sadakati öğretmiş.

Nevâî ile Puşkin'i, Sâdi ve Attar'ı öğretmiş.

Sanki boyu yay olan bir hilâl gibi yıldızları etrafına toplayıp nur ve parlaklık dersini gümbed-i devvareye öğretmiş.

Ne garip, şaşılacak bir şekilde kuş olup uçsak bizim üstat "Lisânü't-tayr" ile "Hayretü'l- Ebrâr"ı öğretmiş.

Gayretî kime öğretmiş demeyin, o, Hayrettin'e, Enver'e, Tamilla'ya, Matlube'ye, bana, Tolkun'a ve Seyyar'e öğretmiş.

1972- 1975

*** (184)

Ey benim bildiğim, bilmediğim dünya!

Zerreden ta kâinata, hem bilinene hem bilinmeyene kadar akla sığmayan dünya!

Ben de senin bir parçan olarak his, idrak, can ve beden verilerek yaratılmışım, yaşamaktayım.

Hayat ırmağı akarmış.

Bazen hayat ile bazen dalgaların içindeyim, hayal ile bazen sahildeyim.

Terennüm etmenin şevki de, düşünmenin zevki de yaşamak.

Bilmiyorum hangisi gerçek hayat?

Halka kucağımı açtım, rüzgâra saçtım hoş vakitlerimi; lâkin geceki ıztıraplarımı hiç kimseye hediye etmeyeceğim.

1976

YAŞAYAN GEZEĞENLER (185)

Penceremden inen incecik nur saman yolu gibi parıldar.

Tuhaf ki şu incecik nurun içinde binlerce zerre avare gezer.

Her bir zerre belki bir dünya, ihtimal bir başka gezegendir.

Binlerce kâinat kendi kaderinde ne olduğunu görüp belki yaşar.

Bunların birinde hayatın, terakkiyatın olması hayret edilecek bir şey değil.

İnsan ki, bu küçücük dünyada yalnızlık yüzünden dost bulmak düşüncesiyle yıldızlara gemiler yollayıp canlı arar sonsuz fezada.

Uzak gruplar içinde kendi gibi akıllı bir yaratık varmış gibi insan daima göğe bakar, sadece semayı araştırır.

Ama bilmez, tasavvur etmez, insan aklına getirmez; başka canlı belki nur olup, eş olup kendisiyle yaşar.

Başka hayat, belki sakın gecede kamışların hışırtısıdır.

Belki seherde lâle renkli şafakların alevlenişidir.

Gökte aramak, gemileri avare etmek gerekmez.

İnsanların kendi dayanıklı kalbinde yaşıyor başka gezegen.

İnsan, fezanın her köşesine fikri ile ulaşır; ama kendi yüreğinde ne olduğunu anlamadan geçip gider.

O sırlar içinde yaşar, her keşif yeni bir başlangıçtır.

Onun kendisi sırlı bir dünyadır, dünya ise sadece zerredir.

Penceremden tel tel giren nur, saman yolu gibi parıldar.
1976

BİZ ÇALIŞIYORUZ (186)

-Muhabir kardeş, sorun olursa mikrofonu bırak benden dosdoğru sor.

Benim için sabahtan akşama kadar toprağı kazmak sözden anlamayanla konuşmaktan kolaydır.

Bizim işimize “cömertlik” dedin “Tarla pehlivanları” adını verdin bize.

Gönlümüzü anlasaydın, âdetimizi bilseydin böyle yüksek payeler vermezdin.

Bize uymaz “en iyi at binicisi” sözü; “canbazlar” deyişin abartılı biraz.

“Zafer mutluluğunu kucaklama”nın mânâsı nedir?
Bizler çalışıyoruz, bu sadece bir emektir.

Doğru biz çoğundan erken kalkar başkalarına göre daha geç yatarız.

Senin sözünle ifade etmek gerekirse yaz kış tarlada “çok çAli Şırız” fakat pamuk işinin dalı budağı yok ancak bizim işimiz biraz kendine mahsustur.

Elin nasırı var, işin sonu yok.
Bizler çalışıyoruz, bu sadece bir emektir.

Mesleğin basiti, işin kolayı yok.

Beyit var: Hüner meşakkatsiz olmaz; eğer her kimin canı şirin olsa, her iş ona müşkül görünür.

Hayat mücadelesinin kendisi kolay değildir.
Nas içip yatarsan rızık gökten zembille inmez.

Birazcık yorulsa, insan ölmez; bizler çalışıyoruz, bu emektir sadece.

Çiftçinin iyisi değiliz, biz sıradan çiftçiyiz; bu yüzden sözün doğrusu makûldür.

"Pamuk aşkı" dedin, inan ki bu aşk değil, pamuk cânân değil, o, gül de değil.

O, alın teridir, meşakkattir, çiledir; omuzdaki yüküdür o, bizlere mirastır.

Bal arısı için “aferin”e ne gerek var?
Bizler çalışıyoruz, bu mihnet, sadece.

Senin hayalinde tarla belki temiz havadır, sadece berrak sudur, yemyeşil çimendir.

Hayır, burada teknik var, ilim var, kimya var; pamuk tarlası bugün kocaman bir fabrikadır.

Düşünüversek biz de işçileriz; üstte yağlı tulumla, gönülde motora sevgiyle.

Lâkin biz memnunuz bu durumdan, bizler çalışıyoruz; bu emek sadece.

Fen ki, kendi yoluna pamuğa sevgi, ilm-i gaybın dediği gibi sezgi de gerek.

Bir gün önce eksen erken olur yahut birgün geç ekersen geç kaldın demektir.

Bu ata sözü demirciden değil, çiftçiden çıkmış:

Demir tavında dövülür!
Gözümüzün gördüğüne yürek alışmış.

Bizler çalışıyoruz; bu emek sadece.

“Çapa neşesi” dedin; eh bu ne kadar kolay.

Gün boyu demiyorum, bir iki saat güneşin altında dursaydın bu nasıl bir huzurdur bilirdin, anlardın.

Bu iş "çelik atı gururla sürmek" değildir.

Gerçek utandırmaz, doğruyu söyleyiver.

Tarlada toz yutmak “bahtiyarlık” değildir, biz çalışıyoruz; bu emektir sadece.

O gün gazetede okudum şiirini, sucu hakkında "şiirler" yazmışsın.

Tasvir etmişsin:
Sucu bembeyaz, mehtaplı bir gecede su boyunda intizarla yârini bekler.

Sucunun sıkıntısını bir gece yaşasaydın ayı *hendeleke*⁵¹⁷ kıyas etmezdin.

Bizler seherdeki uykunun lezzetini terk edip çalışıyoruz, bu emek sadece.

"Büyük mecburiyet", "antlar ve yeminler" çiftçinin sözleri değildir.

Biz göğüs germeyiz; hesap kitap edilmiştir bizim plânlarımız, gözümüz kesmezse söz vermeyiz.

Her bir plânımızda tecrübe ve hayat; söylediğimiz her sözde ilmi bir esas var.

"Efsane inşa" etmiyoruz, bizler çalışıyoruz, bu emek sadece.

*Çiğiti*n türünden toprağın gücüne, dağın karına kadar her şeyi hesaplıyoruz; ancak tabiatta bizim beklemediğimiz şey çok, pamuğun düşmanı dostundan daha fazla.

⁵¹⁷ İsrail kavunu

Kurt düşse bazen elle toplarız, dolu vursa tamamını yeniden ekeriz.

Bizler tabiat ile mücadele edip, anlaşıp çalışıyoruz, sadece emek bu.

Biz de insanız bazen yanılırız; hata tonlarca mahsulu yok eder.

Meclisteki sözler, biz gibi ta kemiğimize saplanır.

Dayanırız.

Bütün ihtirasımız bizim malımız için, babadan kalan için değil.

Söz var:

"At tekmesine at dayanır.", yeter bizler çalışıyoruz, bu, emek sadece.

Toplamayı anlatmıyorum, çünkü söz boşunadır.

Sonbaharda gelersen, kendin görürsün, kardeşim!

Müdürler haftalarca evine gitmez, sekretere yirmi dört saat az gelir.

Toplamak hem meşakkatlidir, hem mutluluk ve endişedir.

Pamuk her zaman aynı şekilde açmaz.

Ne olursa olsun toplamak da kendi işimiz.

Bizler çalışıyoruz, bu, emek sadece.

Her bir meşakkatin rahatı da var.

Her mücadeleye bir mutluluk hediye eder.

Köpkeride atı kamçılıyıp bir kez "Heyt!" desen yorgunluğun gidiverir.

Hayatımızı görüyorsun işte, devletimiz huyumuza uygun gitmez.

Onun için tekrar söylüyorum:

Bizler çalışıyoruz, bu, emek sadece.

Evet, biz çalışıyoruz; çünkü bu emek Özbek'in şöhretine şöhret katıyor.

Yurdun hazinesine bizim bereketimiz çil çil altın olarak giriyor.

Âlemde var mı hiç böyle bahtiyarlık!

Fakat sessiz sedasız yaşıyoruz.

Hayat cennet değildir, çalışmak da cehennem değil.

Bizler çalışıyoruz, bu, emek sadece.

Eve misafir geldiğinde eksiğimiz yok, bir koyun kesmeye gücümüz yeter.

Tek dileğimiz halk rahat, ata yurdumuz her zaman güvende olsun.

Sana söyleyecek sözüm şudur kardeşim:

Dedikoduyu bırak, doğrusunu yaz.

Ta ki görsün, bilsin, anlasın âlem; bizler çalışıyoruz, bu emek sadece.
1975-1976

BABA DİLEĞİ (187)

Tuhaf, diyorum ve hayret ediyorum, daha dün kendim küçücük bala idim.

Bugün görüyorsunuz ki, ben de babayım, benim de ümit yıldızım oğlum var.

Kalbim şu yumruk kadar yürekte çarpmakta, küçücük bedenim yeniden büyümekte.

Yani, hayatım devam etmekte; yani, âlemde kalacak ismim.

Benim için onun kadar aziz ne var?
Bir sözüne can feda etsem, değer.
Cihanda en tatlı ne varsa sadece onun için arzulasam.

Kirpiğine zerre kaygı düşmesin, bahtı kâmil, talihi eksiksiz olsun.

O, benim görmediğim mutlulukları görse, ulaşırsa benim ulaşamadığım arzulara.

Fakat o bir ömür hayat denilen sıkıntıya, derde âşina olmadan bu dünyanın ne olduğunu anlayabilir mi acaba; acaba ulaşabilir mi hayatın kadrine!?

Oğlum! Ey ümit bağımdaki fidan!
Nurlu alnını öpüp okşuyorum.
Şu aziz başın için en parlak hayal, kalbin için en temiz duygular diliyorum.

Büyürsün, bir gün yiğit olursun.
Gençlik, oyun, meşgale geride kalır.
Bilesin ki, âlemi omzunda taşımak için dünyaya gelir erkekler.

Yarınını düşünerek şimdiden varlığı mutluluğum ile örterim.

Seni bana veren bu tabiattan senin yüreğine cesaret dilerim.

Tamam, müşkül olsun, senin seçtiğin yol.

Tamam, talih de kolay gelmesin.

Sadece insan kıymetini bilir, insan derdini anlayan insan ol!...

1976

MAVİ ŞÛLELER (188)

Şehirde, sakın güz aylarında geceler ne kadar güzeldir.

Tuhaf bir sihir var kamerde.

Gökle konuşur sokaklar.

Ben o büyüü hissederek sükûnetin bağrında gezerim.

Yıldızların masalını işitip kendimi göklerde hissedirim.

Her yer âsude, sakın; sokakta bir canlı görünmez.

Güya insanlar uykuda, sanki varlıkta hayat yok.

Hâlbuki caddeler aydınlık.

Hâlbuki pencerelerin nur saçılır.

Her gönül, her aile ayaktadır; hayal ve tasavvur uyanıktır.

İnsanların gözüne mavi ekranın şûlesi akar.

Kurdun tavşanı kovalaması herkesi kendine bend etmiş.

Sokakta sükûnet, sükûnet; evlerde heyecan, heyecan.

On altı bölümlük dizi sinirleri amansızca keser.

Büyüklerin sabrı tükenmez, küçükler yemeğe bakmaz.

Kurşun değip düşer komutan, Ştirlist afete yön verir.

Bir yiğit başkasının bağrından dönen yârin dudağını öper.

Vazgeçip oyuncak zevkinden, bu hâli kızlar gibi görür.

Biz hergün akşam çökünce aynı şekilde bu cadının huzurunda oluruz

Duygular akar ekrandan; güleriz, göz yaşları dökeriz.

Ben bugün dünyanın yüzüne bir bakıvermeyi istedim.

Derelerine, güllerine bakıp doymayı istedim.

Omzuma yıldızlar yağar.
Varlıkta fevkalade bir güzellik var.
Felekten göğsüme bir serin, bir tatlı rahatlık akar.

Ben sokakta yapayalnız gezerim.
Sükûnet beni kendisine çağırır.
Her şey susmuş, her bir pencerede mavi yeşil şûleler parlar.
1976

İSTEK (189)

İsmi ne o kuşun ki ne cismi, ne canı var.

Ara, bul, hangi bağ ki onun ne başı ne de sonu var.

Dere nedir ki onun ne boyu ne kenarı var.

Su nedir, ona kanmanın ne çaresi ne imkânı var.

Dağ nedir ki, zirvesini hiç kimse zabt etmemiş.

Tırmanıp duranların ne sayısı ne miktarı var.

Aygır nedir ki, onun ne yuları, ne eğeri var.

Bülbül nedir ki, onun her gönülde bir âşiyanı var.

Mutluluk bitmeyen ukde ile ona ulaşmaktır ki Erkin müveşşah yazdı.

Gönlünde ukdesi var.
1976

ANA DİLİM ÖLMEYECEK (190)

Hatip dedi:

“Kader böyledir, bu karşı konulamaz gerçektir.

Diller tamamen kaybolur, bir dil kalır dünyada.”

"Ey konuşmacı, aşağı in! Bu söz nereden çıktı!"

Nevâî ile Puşkin kabirlerinden kalkıp geldi.

Kimi sinirli, kimi şaşkın çıkıp geldiler sırayla:

Dante, Schiller ve Byron, Firdevsî, Balzac, Tagore.

"Konuşmayı bırak birader, senin söylediğin olmayacak."

Hepsi beraber söylediler:

"Ana dilim ölmeyecek."

Hey, bu nasıl kaide!

Elinde mübarek kadehle güzel Fars dili hakkında rübaî söyledi
Hayyam.

İhtiraslı ve ateşli gönül *Beranje* sordu inleyerek:

Fransız dili asla kaybolmayacak!

Neruda, Lorka Servantes'in yanına durdu:

-Ana dilimin canına kim kastedip bıçak vurdu!

Fuzulî heyecanla konuştu:

-Azerî dili gül gibi solmaz.

Hep birlikte söylediler:

"Ana dilim ölmeyecek."

Sanat ve diller gök kuşağı gibi rengârenk olsun diye asırlarca savaştık,
binlerce yıl zahmet çektik.

Dillerdeki güzellik hiçbir zaman güzelliğini kaybetmeyecek!

Hayhat! Kabirlerdeki sükûnet kayboldu bugün.

Faust kavrulup gürül gürül yandı, "Hamse" alev aldı.

Bir seda dağları aşarak bütün cihana yayıldı.

Bu seda hâlâ yankılanır, hiç susmaz.

Âlem söyler:

Hiçbir zaman ana dilim ölmez.

1976

DİLEK (191)

Allahım! Her kim cömertliği alışkanlık yaparsa, varını daima halka saçar saça onun himmeti ve devleti ebedî olsun.

Her kim ömründe hiç durdurak bilmezse, bir an bile çalışmadan sessiz duramazsa Allah'ım onun gayreti ve belinden kuvveti eksik olmasın.

Allahım, şair veya âlim daha sonra hâlim ne olur diye düşünmeden bir işe başlarsa onun kudreti sürsün, gönlünden cesareti gitmesin.

1976

TANRI VE TAMİRCİ (192)

Tamirci, Tanrıya durmadan yalvarırmış:

-Ey huda!

Bana da bir dönüp bak!

Çarığın sökülürse dikivereyim, ayakkabın delinirse yama yapayım.

Tanrı bir gün demiş:

-Al sana ebedî ömür, melek ol.

Eh! Bırak, gerekmez.

Ömür verme bana, birazcık kömür ver.

Yanında bir *çeten* odun olsa yeter.

Tanrı demiş:

Bunun için miydi gece gündüz secdeler edip çektiğin ah ü zarın?

İlâhın aslında bir arabacı olsaydı bana dua ederek ne yapardın?

1976

GENÇ ŞAİRLERE (193)

"Ah senin gençliğin bende olsaydı..."

Hamid Ğulam

Büyük şairlere heves etmeyin, size heves etsin büyük şairler.

Çünkü şiir bahtına üstatlar değil, daha çok talebeler müyesser olur.

Henüz gençsiniz, şiiriniz henüz ham, halkın nazarından şimdilik uzaksınız; lâkin yurttan meşhur şaire göre bilin ki siz yüz kat daha şairsiniz.

Şiir sizin için hevestir, henüz iş değil.

Siz, şiire samimiyetle gönül verdiniz.

Avcılar, av zamanı kendini belli etmeden pusuda olurlar.

Şaire gönül ihtiyacıdır yalnızlıktır; hayale âşinalık, büyük bahtınızdır.

Şöhret tacı başınıza takıldıktan sonra teşbih bulmaya kalmaz vaktiniz.

O zaman dost ve arkadaşınız çok, övgü ve mertebeniz yüksek olur.

Siz o zaman defter ve kalemden daha çok meclislere lâzım olacaksınız.

Nereye gitseniz "İşte şair!" diye takip eder halk her bir adımınızı.

Siz, insanların kalbini anlayacağınız yere, onlar sizi anlamaya başlar.

Talihiniz gülerse bunda şaşılacak ne var –talih denilen şey de var bu dünyada- âlim insanlar söyler:

Bu nasıl söz, Allahın işine bak, böyle adam yayan yürüse!

Makam sahibi olursunuz, mevkiiniz yüksektir; hizmetinize hergün bir araba tahsis edilir.

Seherde alıp götürür, çekirdeğiniz ile akşam üstü posanızı bırakıp gider.

Halkın gözüne bir kez girmişseniz, bundan sonra bir daha düşmezsiniz.

Çıkar çevreleri de fahri üye yapar sizi kendine.

Heyetten heyete huzursuz kuşlar gibi uçup konup dolaşırsınız.

Şiir kalemini geceleri yavaşça açıp yarınki toplantıya konuşma netni hazırlarsınız.

Sizde her şey var, yok yok.

Her ne olursa olsun dileğinize ulaşırsınız.

Lâkin yazılmayan şiirlerin ateşi kül olup dökülür yüreğinize.

Bir gün şafakta bembeyaz saçınızı tararken öğrencilik dönemizi gönlünüz özler.

Heveskâr delikanlıya bakıp söylersiniz:

"Ah! Senin gençliğin bende olsaydı..."

Siz büyük şairlere heves etmeyin, size heves etsin büyük şairler.

Çünkü şiirin bahtına üstatlar değil, daha çok erişir öğrenciler.

1977

SİREN ÇALIN (194)

Zil çalın; herkesi uyandırın.

Şehirde ve köyde siren çalın.

Heyecan uyandırın, top atın.

Yangın başladı, her taraf yanıyor.

Avazınız çıktığı kadar bağırın, insanlar!

Ya hayat ya memat!

Telefon edin!

Sıfır biri⁵¹⁸ arayın:

Yangın, deyin.

"Çabuk, yardım lâzım!" deyin.

"İmdad!" deyin.

Ne olur hâlimiz?

Elemden canımız azapta.

Âlemde bulunmaz servetimiz olan vaktimiz yanıyor, yanmakta.

Ormanlar yanacak olsa koşarız, harmanlar yansa durmayız.

İnsanlar! Yangın ömrümüze ulaşacak olursa çareyi nereden bulacağız?

O yanar, sigaranın dumanı dimağda biz toplantı yaparız.

Biliyoruz, bu dumanın içinde bahtımız yanmakta, yanıyor.

Bir yanda bizim cevabını bulamadığımız binlerce soruya cevaplar.

Hatta bizim henüz sayfalarını karıştırmadığımız raftaki kitaplar yanmakta.

Dünkü işret meclisinden dolayı başımız zonkladığı için bir tarafa serilmiş yatıyoruz.

İcat ve sanat masanın üstünde gürül gürül yanıyor.

Gaz müdürlüğünün kapısında yazılmış:

⁵¹⁸ Yangın ihbar hattı

"Dehşetin sebebi bir kıvılcım!"

Burada patlama noktasına gelen insanın sinirleri yanmakta.

Geceleri, sokaklar aydınlık; elektronik tabelalarda yazılar akmakta.

Ateşle oynamayın, ateş tehlikelidir.

Aslında bu dünya yanmakta.

Biz ise seyrediyoruz.

Yangının yoluna engel koymayın.

Kim düşüncesizce verivermiş kibriti çocukların eline.

Siren çalın, herkesi çağırın; şehirde ve köyde siren çalın.

Avazınız çıktığı kadar bağırın:

Yangın çıktı, her yer yanıyor.

İnsanlar, uyanın uykudan; acele edin, çabuk kurtulun.

Can yansın, kalp tutuşsun; siz yanın ta ki sadece yanıp gitmesin bu hayat.

1977

YALNIZLIK İSTEĞİ (195)

Yorgunum, beni yalnız bırakın dostlarım, dinleneyim.

Bugün hiç kimse gerekmez bana, kendimle başbaşa kalayım.

İstemiyorum, rahatsız etmeyin; bensiz geçsin bugünkü sohbet.

Bir gün olsa da yanıma gelmeyin, beni çağırmayın.

Usandım; dostluklardan, düğün ve eğlencelerden.

Yorulдум, beni misafirliğe çağıran âşinalardan.

Bu sevinç bana gerekmez, bugün bana şarap lâzım değil.

Dostlar arasında kadeh kaldırıp şiir okumak da benim için bir ıztırap.

Bırakın, bugün işten kalayım; sizinle beraber olamayacağım.

Aynı şekilde ben yürekten eğlenip sizinle beraber gülemem.

Bugün bana sükûnet gerek; sükûnet ki yokluk kadar huzur verici.

Yüreğim sadece yalnızlık diler; bugün yalnızca bir ricam var sizden:

Beni yalnız bırakın dostlarım; yorgunum, dinleneyim.

Bugün bana hiç kimse lâzım değil, kendimle başbaşa kalayım.

Ey dostlarım, bir gün olur da böyle sözler çıkarsa ağzımdan bunu hak belleyip hemen inanıvermeyin, bu söz kalbimden çıkamaz.

Bana o zaman “Haydi!” deyin, kulak asmayın, sözlerim yalandır.

Yalvarsam da, feryat etsem de yalnız bırakmayın beni hiçbir zaman.

Mey’us gözlerim hiçbir zaman kapıya yalnız bakmasın.

Evet, beni öldürün fakat asla yalnız bırakmayın dostlarım.

1977

DAĞ ŞAHİNİ (196)

Dağ şahini gökte yalnız başına, kanatları tertemiz semanın kucağında uçuyor.

Yalnızlıkta günleri aynı şekilde geçirdi.

Birgün ansızın tan yıldızını fark etti.

*Sar laçinin*⁵¹⁹ kendisi gibi düşünceli ve tek başına yanında Zühre öylece parlayıp duruyordu.

Gördü ve bir esrarengiz ateş kanında alevlendi; ulaşacağım diye dosdoğru feleğe uçuverdi.

Uçuverdi; ormanlar, dağlar; yola yayılan pamuklar gibi bulutlar aşağıda kaldı.

Uçtu saatlerce; yerden uzaklaştıkça âlem maviliğe gömülüp gözden kayboldu.

Bu sonsuz asumanın nihayetinin olmadığını da, yıldızlara ulaşmak için ömrünün yetmeyeceğini de o bilmiyordu.

Ana şahin bir vakit ona söylemişti:

⁵¹⁹ Atmacalar, şahinler grubuna mensup yırtıcı kuş

Çalış sadece, çalışmak hiç zayi olmayacak.

O sevinir: Hayatıma mânâ yâr oldu, kanadıma güç geldi, gözüm aydınlandı.

Beni felekte yalnız bırakıp, bu zamana kadar neredeydin benim yıldızım?

Uçtu, uçtu, kanatları yoruldu; zühre hâlâ karşısında parlayıp duruyordu.

Gücü tükendi, nihayet takati kalmadı; yüksek sesiyle ağlayıp sızladı.

Âşık yürekten çıkan feryadı göğü tuttu.

Büyük kanatlarını semalarda son defa açıp "Ah!" dedi ve tak-ı felekten düşüp şahin zirveye çarparak parçalandı.

Ondan beri tan yıldızı gamlı ve yalnızdır; ondan beri dağın arkasından başını kaldırdığında zirvenin üzerinde duraklamayı hiçbir zaman terk etmez; gözlerinde daima bir damla yaş vardır.

1977

DEMİR TENLİ DEHALAR (197)

Akademisyen Vasil Kabulova

Bu Sibernetik Enstitüsü sihir ve mucizelerin memleketidir.

Muzaffer mükemmel tefekkür yurdu, demir tenli dehaların saltanatıdır.

Bu yerde fikir hızı ışık gibidir.

Görmüyor musunuz işte bu çelik elbiseli biz daha biri ikiye ekleyemeden milyarları milyarlarla kolayca çarpar.

Düşünce kutusunda, kâinatın sırrı ve yıldızlar aydınlanacak.

Biri yerin derinliklerine ışık gönderecek olsa, diğeri fezadan dalgalar yakalar.

İşte bu halkada "Kaisse-9" "ÇŞ-7" ile satranç oynar.

İşte bu kutu ise kurulacak şehre üç günden beri plân yapar.

Bu ressam naylon gözlerini oynatıp renkli, minnacık resimler yapar.

Bu kütük gibi tercüman *Çulçut*⁵²⁰ sözlerini yeniden Çulçutçaya tercüme eder.

Demirtenli dehalat böylece çalışır; gürültü yok, kavga yok; dalga işarettir.

Çatıdan daha yüksek olan büyük Demir, onların çalışmasını idare eder.

Burada plân var, iş var, gayret var; demirler dinlenme günü talep etmezler.

Pazartesi başları ağrımaz, işe sabahtan gecikip gelmezler.

Burada hiç kimse dostundan menfaat beklemez, burada fitne ve gıybetler olmaz.

Hiçbir zaman "K-14" ve "D-5" üzerinden "B-3"e şikâyet mektubu yazmıyor.

Demirler yurdunda toplantı yoktur, hiç kimse saatlerce nutuk atmaz.

Hiç kimse göğsünü tutup sessizce yıkılmaz.

Herkes kendi kudretini adilâne değerlendirir, meslektaş yoluna tuzak kurmaz.

Çünkü onlar sadece henüz insanî dehadan çok uzak olan demir dehalardır.

Onlar da bir gün insanların bu özelliklerine alışacaklar diye âlimler duymuşlar.

İnsan nefesinin değmemesi için onları camekânlara koymuşlar.

Üzüntü ve gözyaşı demirlere yabancıdır, onlar için dünya macerası abestir.

Bizim kavgalara destek vermezler; çünkü demirdir onlar, insan değil.
1977

DÜNYA GEZEĞENİ (198)

- Ey dünya!

Bitmeyen hangi işin kalmış?

Durmadan dönüp dolaşmaktan canın helâk olmuştur.

⁵²⁰ Konuşmayan, dilsiz, dil bilmeyen

- Sorma, ben bîçareye bu şarkıyı söyleten hayattır, çark-ı felektir.

Feleğin sarayında otursam da ben ne güneşim, ne de kutup yıldızıyım.

Alnıma bu yazı ezelden yazılmış, semavat fabrikasında işçiyim.

Âmirim güneştir, pervane olup yıl boyu etrafında dönmek benim hayatımdır.

Bu da yetmezmiş gibi her gün dönüp her şeyimi göstermem gerekir.

Gök gezegen dolu; aşağıda yukarıda, uzakta yakındaki yıldızlar ondan da çok.

Anlaşıyorum her biriyle, hepsinin gönlünü almam gerekir.

İşte, örnek olarak Behram, yani katil Mars; gözlerinde savaşçı ateşi yanar.

Biliyorum, ondan hiç iyilik çıkmaz; ama korktuğum için onun yakınında dolaşırım.

Ticaret yurduna Utarit bekçidir, ondan sezip haberdar olurum.

Gizleyip ne yaptım, sana ayandır zaten.

Ticaret ehlinde de tanıdık lâzım.

Zühal'i hergün ziyaret ettiğim hâlde niçin dost olmaz ürün yıldızı?

Yaşamak için o bana gereklidir.

Dört milyar balam var, bana da kolay değil.

Şimşek kılıcını daima sallayıp, gürleyip dursa da kötü Müşteri, baharda faydası olur diye ona sonbaharda bir defa selâm veririm.

Kalp çarpıntısından hastayım dostum, göğsüme ve omzuma buzlar koymuşum.

Buna rağmen uzaktaki yakındaki kuyruklu yıldızlar, ben zavallıya yumruğunu gösterir.

Hayatım halka içindeki sincap gibi bir an durmadan koşturur.
Yıl değil, asır değil, bin yıl da değil.

Ebedilik nedir, anlayamazsın!

Sen ise beş günlük kısa ömründe çektiğin zahmetten dolayı şikâyet ediyorsun.

Ey insan! Benim hayatımı düşünüp de anla; şükret ki baki değil ömrün.
1977

“AKSAKAL” (199)

Ona herkes "Aksakal" derdi.

Gerçi saçı sakalı ak değildi, ilim ve irfanda da yüce değildi, ama ona herkes "Aksakal" derdi.

Aksakal'ın kendisi kısa boyluydu; lâkin duruşunda bir heybet vardı.

Alev alev yanardı mavi gözü, sakın konuşurdu, yavaş yürürdü.

Eğer korkunun adı hürmetse, ona hürmet ederdi insanlar.

Ondan yardım dilerdi, insanlar; halka onun yardımı gerekliydi.

Çünkü “aksakal”da makbul fazilet yerine sertlik, şefkâtsizlik, zulüm vardı.

O dönemde belki bu hıslet zaruriydi, halk bu baskıya belki muhtaçtı.

Savaşın son yılını hatırlıyorum; biz seher vakti ekmek sırasına girerdik.

Çocuktuk, bazen uykuya yenilip duvara yaslanarak uyuya kalırdık.

Dükkân açıldığında canlanıp omuzlar üzerinden uzanırdık.

Sıra uzundu, boyumuz kısa; ekmek azdı, insan çok; ne yapabiliydik.

O sırada “aksakal” elindeki söğüt çubuğunu sallayarak gelirdi.

İnsanlar derhâl hizaya girerdi; o zaman anlamıştım korkunun gücünü.

Çocuklar, büyükler sessiz ve itaat ederek tek sıra hâlinde dizilirdi.

"Aksakal" düzeni şöyle bir görürdü, teknil alır gibi dolaşırdı.

Sonra ellerini kemerine koyup yüksekçe bir yerde durup kalabalığa iğrenerek gazap ve nefretle bakardı.

O çubuğuyla işaret ettiğinde herkes sırayla hakkını alırdı.

Herhangi bir bîçare sıradan çıkıp dükkâna izinsiz yaklaşacak olsa ya, o gün aç kalması muhakkaktı.

"Aksakal" bu kadar merhametsizdi.

Ben hayret ederdim, "İnsanlar acaba niçin bu kedi gözlüye tabiydi?"

Dükkândaki ekmek nihayetinde onların, sırayla girip alsalar ne olurdu?

"Aksakal"a değil sabır ve imanla kalplerine kulak verselerdi, ne olurdu?

O zamanlar açlık ve muhtaçlık derdi bellerini bük müştü.

Belki bu yüzden sabrederdi, belki o zamanlarda "Aksakal" gerekliydi.

İşte seneler geçti,

"Aksakal" bugün evvelki izzet ve mevkide değil.

İhtiyarlayıp bütün saç sakalı ağarmış; lâkin bugün hiç kimse ona "Aksakal" demez.

O bazen akşamüstü, bazen sabahleyin fırının yanında oturur ilgisizce.

Gelen geçenlerin ardından masmavi gözleri acındırarak uzun uzun bakar.

Bu bakışın anlamı halka malum değildir; belki teşekkürdür, samimidir isteği.

Belki o zamanlar gelir aklına, o söğütten çubuğu arzular yüreği.

Belki bu anda gözüne görünür sıra hâlinde bekleyen bîçare insanlar.

O uyuklayıp oturur, etrafta neşe ve mutluluk kahkahaları çınlar.

1977

HAYIFLANMA (200)

Dün lâzım oldun çocukluk zamanlarım!

Sana elimi uzattım; fakat ulaşamadım.

Açıkça hile yaptı arkadaşım.

Ben; "Git, oynamıyorum." deyip gidemedim.

1977

İHLAS (201)

Ne mertebesi, ne zenginliği vardı onun; maişete ve kadın dünyasına uzaktı.

Eğlencenin sokağına girmemişti, küçücük bir canı vardı; ama ihlâsı büyüktü.

Onun için âlem ihlas ve saadetten ibaretti; emsalsiz mülkünü hazineler alamazdı.

O yiğidi ezelî kader ve kadir tabiat, âhenklerin dünyasına âşina kılmıştı.

Seher vakti şebnemlerden şarkı dinler, şafaklardan yüreğine koşuk akardı.

Vücudunda binlerce çalgı toy yapardı, milyonlarca teraneye açtı yüreği.

Cünun dolu gözlerinde her vakit, bize, yani sıradan kullara nâmalûm bir şuur vardı.

Kâdir tabiat onun yüreğine bu âlemin yerine âlem kadar sevinç vermişti.

O bestekâr değildi, sadece muhlisti.
Bir âhenkler piriydi, yiğide de pirdi.
İhlâs ile göğsü daima yüksek, gayibane sevgisi ona en yüce kader.

İşte o üstadın fikriyle nefes alırdı, işte o pire adamıştı tamamen kendini.

Koşuklarını dinleyip gece uyuyakalırdı, koşuklarını dinleyerek seherde gözünü açardı.

Günler geçti, yiğitçiğe köy dar geldi, kaftanını atıp omzuna sefere çıktı.

Samimi niyeti ve güzel arzusu ona kanat oldu, masumluk meleği uçtu şehire.

Şehir onu güller sunarak karşılamadı, hatta en büyük bestekâr onu beklemiyordu.

Ama yiğit mütevazı idi, üzülmedi; yine de sabahleyin ulu pirinin huzuruna doğru yola düştü.

Ama üstat sakince uyuyordu o sırada, çünkü sabahtan akşama kadar toplantılarda çok yorulmuştu.

Müridine kucak açıp yanına çıkmadı, onun ne ismini, ne nereli olduğunu, ne de kim olduğunu sordu.

"Daha sonra gelin." dedi sadece, kapattı kapısını.
 Sonra ne dediğini anlamadı yiğitçik.
 O, görmek istemişti yaşayan şarkıyı...
 Büyük tanrı yuvarlanıp düştü arştan aniden.

Allahın işine bak ki bu şarkının ulu piri, bir dakika taştan heykele döndü muhlisin nazarında.

Onun için canından daha kıymetli, ömründen aziz teraneler bu yüreğin kazancı olamaz.

Hayret ki onlar seher vaktinin meyvesi değil, garip ki ezan okunan vaktin bestekârı uykusuz değil.

Sabahleyin üstadın yanına şarkı olup girmek onun büyük arzusuydu, ömürlük isteği idi.

Arzuları yaş gibi dökülerek döndü yiğit, berbat oldu kalbindeki büyük ihtiras.

O gün tesadüfî bir durumun kurbanı olarak samimi bir yürekteki büyük ihlâs söndü.

Söyle, niçin böyle yaptın, merhametsiz felek, neden o müdhiş durumu peyda ettin?

Niye bu iki melek dünyada buluştu, neden sohbet etmediler göklerde?

Parlak yıldız göğe çıkmadan, iz bırakmadan kayboldu.
 Büyük deha bir daha görünmeden söndü.
 Seherde emsalsiz bir katillik sadır oldu, büyük bestekârdan ayrıldı cihan.

Ne makamı, ne de zenginliği vardı onun.
 1977

MEZAR KİTABELERİ (202)

202/1

O dünyaya gelip mücadelenin arkasından koşup durdu.

Ne işin sonuna ulaştı, ne de dünyayı anlayabildi.

Nihayet bir gün akli yetince kendi canının kıymetini anladı.

"Var, git artık!" diye elini salladı ve bu dünyayı terk edip gitti.

202/2

O "Rahatlığı seviyorum." derdi.

"Huzurumu kaçıran düşmanımdır." derdi o.

Sağa bakıp "Deveyim." derdi; sola bakıp "Kuşum." derdi o.

O âlemden yaşayıp gitmedi, sadece rızkını aldı.

O ölmedi.

Kavmine benzeyerek başını kuma sokup yatıyor.

1977

HAYRET (203)

Balaların annesinin uyutmasından korkup akşamleyin eve gelmekten kaçınması gibi,

Sabahleyin tatlı uykudan kalkamadan yorganı başına çekmesi gibi,

Yazın sıcak gününde nehir boyunda durup buz gibi suya birdenbire giremeyişimiz gibi,

Sonrada bedeni serinleten suyun rahatını görüp ondan çıkmayı asla istememesi gibi

İnsanoğlu da yokluktan varlığa geçerken bağırarak toplar başına dünyayı.

Lâkin korkunç görünür kendi aslına dönmesi, âlemi gözyaşına boğacak kadar feryad eder.

1977

ADAŞLARIMA (204)

İsimlerin tarihi eskidir, isimlerde asırlık kısmet vardır.

Onlar hepsi arzu gibi parlak, emsalsiz niyet gibi pakizedir.

Evlât aslında ömrün devamı, hayata ikiz hediye dir.

Ukde ile çocukların adı Nurhan oldu, Şâdman oldu.

Oğlan olunca afetten aman olsun, felek belâlarını yağdırırsa bu baş belâdan uzak olsun, ismi gibi Temir ve Taş olsun diye arzuladılar.

Ebe bebeği kundağa sarıp "Yine halva!" dediğinde baba "Şimdi oğul gerek!" deyip kızına isim verdi: Kifaye.

Oğul olursa yurdun göğsü yücelir, oğul ok ve yay da *ketman* da tutar⁵²¹...

Erkek evlât arzusu ile kızların ismi oldu Oğılay.

Ana, dört evlât görüp dört oğlanı da kara toprağa verse, beşinci oğlan doğduğunda ümitle denirmiş; Tohtasın.

Kaderin kahrından melûl olup feleğin cebrinden azap çekince evlâtlarına isim verdiler kul yani Abdukahhar ve Abducabbar.

Keşke talihin işareti olsa, keşke mutluluğun gelişi olsa...

Çocuk kırmızı lekeli doğarsa baht için Taci ismini verdiler.

İnsan nice yüz bin evlâttan kalan bu sıkıntılı dünyada yaşayan evlâtlara hak dileyip Umrbakıy, Umruzak isimlerini vermiş.

Bugün yeni âlemle birlikte isimlerde de yenice anlam var.

Dört erkekten birisi Enver'dir, beş kızın birisi Rana'dır.

Bakıp Erkin isimli oğlana başım sevinçten göğşe erer.

Hangi eve adım atsam karşıma adaşım çıkar.

Adaşlarım!

Böyle bir isim baht ve güzelliğimiz oldu, talihimize ve bize eş oldu; hürriyetimiz, itikadımız oldu.

Babalar dünyayı Erkin görmek için bize ad verdiler.

Evlâtların yüreği ve canı sonsuza kadar Erkin olsun.

Erkin olsun hayat ve çalışma, Erkin olsun muhabbet ve icat.

Hürce büyüsün evlâdım; fakat halk gamından âzat olmasın.

Kalbi mücadele şevkiyle dolsun, ona fırtınalar arkadaş olsun.

Hürriyet yolunda fedayi olsun, Erkin ismini alan oğlanlar.

1977

⁵²¹ Elinden iş gel-

KALEM HAKKI⁵²² VE MAAŞ (205)

-Şair, niye şiirden gelen paraya razı olmadan sabahtan akşama kadar durmadan maaş için çalışıyorsun?

-Çünkü maaş her zaman yâr gibi sadık arkadaştır.

Kalem hakkı, canâne kızlar gibi vefasızdır.

1977

ÜÇ BEYİT (206)

*** (206/1)

Eğer kendini dostun ile eşit görürsen, mutluluk eşit çoğalır, gam eşit bölünür.

*** (206/2)

Âkil söylediğinde, sözüne gönlünde yer ver; ama kendi derdine kendin deva bul.

*** (206/3)

Korkunun gözü büyük, yüreği küçük olur; korkunun büyük olduğu yurttan arslanlar *kuçuk*⁵²³ olur.

1977

BALALAR (207)

Sizler baba, bizler balayız bugün; bizden selâm, sizlerden karşılık.

Ama niçin şimdi siz bizim çocukluğumuzu yanlış anlıyorsunuz!

Nihayetinde gözünüzde parlayan şaşkınlıkla siz de çocuk olmuştunuz.

Oynamış, şımarıklık etmişsiniz; kalbiniz yerinde pır pır etmişti.

Söyleyin, siz de bazen kaideyi bozmamış mıydınız?

Erik dalına tırmanıp onların ham hâliyle koparmamış mıydınız?

Başına buyruk lâkabını alıp ırmakta yıkanmadınız mı?

Doğru yol dururken duvarda yalınayak hiç yürümediniz mi?

Sizler baba, bizler balayız bugün.

Sizden "Hey, hey!", bizden şamata.

Niçin size her şey mümkün, neden bize her iş yasak?

⁵²² Telif

⁵²³ Köpek yavrusu

Saat duvarda ses çıkartıyor, saniyeleri hesap ediyor.

Onun varlığı size rahat, onun esrarı bize azap veriyor.

Sizlere teyp gerekir, ona toz kondurmak istemezsiniz.

Bizler onu açıp görmezsek içimizdeki merak gitmez.

Acaba aynaya top çarpsa kırılır mı kırılmaz mı.

Bıçak toprağa dikilecek olsa büyür mü büyümeyiz mi acaba!

Bizler bugün hatanın kaynağıyız, her ne iş yapacak olsak, hepsi zarardır.

Lâkin hatasız dünyanın varlığı şüphelidir.

Sizler baba, bizler balayız bugün; bizden selâm sizden alması.

İkide bir bizi niçin sorguluyorsunuz, siz de yok mu çocukluk?

Bazen masala inanırsınız:

Bir kez kulak verin, göreceksiniz.

Sizin oynadığınız bazı oyunlar bizim meşguliyetimize benzer...

Biz bazen çikolata için gizlemiyoruz, kurnazlık ederiz.

Nitekim, siz de şan şöhret için nelere razı olmuyorsunuz?

Bizler bağda çekirdek yağma edecek olsak, sopa ile bizi kovalarsınız.

Sizler koltuk için dalaştığınız zaman sizi kim cezalandırır?

Sizler baba, bizler balayız; dünya değişmekte diyorlar.

Birgün size yetişiriz, buna mukabil sizler de balalığa erişirsiniz.

Hayallerle yaşarsınız, bize ise...

Biz çokluk çocuk sahibiyiz...

Balalık ki bu asli kemâlâttır; kemâl-i ömür ise balalıktır.

1977

ARUZ VE HECE (208)

Defterin iki sayfasında iki şiir; bir yanda aruz, diğer tarafta hece.

Yazı da aynı, şiirlerin altındaki imza da.

Lâkin, tuhaftır her zaman kavga ederler.

Aruz, heceye kabasın; sen basitsin, ben senden üstünüm der.

Hece ona eskisin, teknoloji asrında harabesin, arabasın der.

Bense geçmişle gelecek arasında kalmış bîçareyim.

Onlar kalbimde birbirleriyle didişseler de, onları barıştırmakla meşgulüm.

1977

TANDIR HAKKINDA MASAL (209)

Alçacık duvarı, derincecik tandırıyla ilginç bir avlu.

Ufak tefek bir ihtiyar, ufak tefek karısı ile yaşırdı.

Kaderlerine muti olarak mütevazı ve haramdan azade yaşarlardı.

İhtiyar iş olsun diye bıçak biler, karısı daima hamur ile meşgul.

Emekli maaşı da, meyve veren bir birkaç tane alıç ağacı da vardı; ihtiyar ve nine memnundu.

Lâkin günün birinde bu daracık avludan büyük bir cadde geçecek oldu.

Onlar bu sözün duyulduğu günden itibaren üzüldüler, sararıp soldular; yuvası bozulan üveyike döndüler.

Aslında kendi başından geçen bilir, hele bir düşünün, kolay değil nitekim.

Tam altmış yıl bu avluda yaşamıştı dede ile nine.

Onlar burada girdi dünya evine, iki yiğit oğul büyüttüler, ikisini de savaşa gönderdiler; fakat biri bile dönmedi.

İşte şimdi ev de yıkılıyor; yine kadere boyun eğdiler.

Fakat onlar alışmışlardı bu bir parça yere, küçücük tandıra.

Yönetime gitmedi dede, encümene de yürümedi nine.

Alna yazılmış her şeyi herkes gibi, herkesle beraber yaşarız.

Ne yapabiliriz ki!
Herkesin başına gelen bizim de başımıza gelir.
Feryat bize yakışmaz, nihayet bize de bir ev düşer, herhâlde sokağa
sürüp atmazlar.

Öyle oldu, ev de verdiler, hürmet gösterip taşıdılar.

O kadar aydınlık, temiz, iç açıcı... Hepsinden öte... birinci kat.

Nine dedeyi çimdikleyip gülse de dedeye tavrı hoş gelir.

Bir musluktan soğuk su gelirken öbüründen sıcakı akar.

Bembeyaz banyo, gazlı... Rahat, hatta çöp atmaya kutu...

Her şey yerli yerinde sadece burada tandır yok.

Dünyayı verseler tadı yoktu, onlar tandırsız bir gün yaşayamazdı.

Dede gaz ocağında pişirilen ekmeği tenezzül edip ağzına almazdı.

İhtiyar yönetime arza gitti, nine kaymakamlığa gidip geldi.

"Tandır olmadan nasıl geçer bizim hayatımız? Bize tandırsız ev
gerekmez."

Belediyede çaresizliklerini anlattılar, kaymakamlıkta şaşırdılar.

Kaymakamlıktakiler kestirip attılar:
"Hayır, tandıra imkân yok."

CEK'in⁵²⁴ müdürü son söz olarak "Hiçbir yere yapılamaz. Herkes izin
verse de itfaiye teşkilâtı kabul etmez. Başta hiç kimse düşünmemiş, projeye
konmamış." dedi.

Sebepleri anlamadı dede, nine delillerden ikna olmadı.

"Ama...", "Lâkin...", "Evet...", "Elbetteler..." ikisinin de zoruna gitti.

Uzun lafın kisası en son büyükler tandır işine el attılar.

Belediyede mümkün dediler, CEK'tekiler çare buldular.

⁵²⁴ CEK: elektrik, su ve gaz idaresi

Apartmanların yanında bir gün yaşlı karı kocaya tandır yaptılar.

Komşular seyirci kalmaldılar; kimisi çamur kardı, kimisi kerpiç taşıdı.

CEK'in hürmeti de azalmadı, tandıra uygun bir yer bulundu.

Tandır tamamlandı ve ondan sonra her gün, seher vakti incecik duman gök boyu damlardan geçerek göğe yükselir.

Ondan beri bize beşikten tanış olan hoş koku yayılır her yana.

Seherde her bir açık kapıdan rızık gibi sıcacık bir çift ekmek girer.

Apartmanda küçücük tandırları ile bir dedeyle bir nine böylece sakin ve sıkıntısız yaşarlar.

1997

UĞURLAMA (210)

Şiirlerim, balacanlarım; kara kuru balabanlarım, sizi kalbime sokayım, cıvıdayıp gelin karşıma.

Bugün boyunuzda bakayım, sizi yıkayıp tarayayım.

Uzun sefere, uzaktaki aydın şehire hazırlayayım.

Şimdi eğlenmek, serserilik yapmak yeter.

Aklınızı başınıza toplayın, artık durup düşünmenin zamanı geldi.

Şimdi yarınınızı düşüneyim, tahsil için yollayayım sizleri.

Sizi eğitip dil öğretsin dâna muallimler.

Şiirlerim, yavrularım, vıcır vıcır sevimlilerim; üstünüzü başınızı düzelterip uzak vatana yollarken size bakan yaşlı gözüm var, yola çıkmadan söyleyecek sözüm var:

Bütün ömrümü size verdim, her biriniz gönlümden parçasınız.

Her birinizi esirgedim, sevgimi verip sizi büyüttüm.

Lâkin bazen sevip bazen azarlayarak sizi ancak ayağa kaldırabildim.

Biraz kaba, biraz söz dinlemeyen ancak yalandan uzak büyüttüm.

Sizi altına, gümüşe boğmadım, samimiyete âşına kıldım.

Üst baş perişan, tıraşsız, saçlarınız dağınık lâkin yüreğiniz tertemiz.

Birazcık ilim öğretebildim, dil öğrettim, ana dilimi.

Size halkımın örf ve âdetini öğrettim, yavaş yavaş alıştırdım onlara; nihayetinde düğünlerde de taziyede de halka hizmet edin diye.

Açık gönüllü ve samimi olun, zengin ve fakirle beraber olun.

Başınıza kılıç da gelse hakikatten hiç dönmeyin dedim.

Şiirlerim, çocuklarım! Kavgacı, şamatacılarım.

Sizi hayat yoluna uğurlayıp kardeşimin eline teslim edeyim.

O kardeşin ismi tercüman; açık ve gizli her şey ona ayândır.

Kıvrak fikri, mahir elleri size enginlere doğru yol gösterip kendi dilinde güzelce konuşturur.

Yürek dolusu heyecanlarım, bugün size son bir kez bakıp uzamış dağınık saçınızı tarayarak "Güle güle!" diyorum, cancağızlarım.

Rahatça gidip, sağ salim dönün; lâkin yeter ki dostumun önünde beni mahcup etmeyin, balacanlarım!

Dosdoğru olun, azade olun; mütevazı ve samimi olun.

Alev ve ateş olsanız da artık serkeş ve asi olmayın.

Onu benim gibi üzmeyin, ele avuca sığmazlık etmeyin.

Siz dostuma kulak verin.

Dil öğrenip eğitim alın.

Ne isterse hiçbir zaman "Hayır." demeyin; ama asla kendinizi unutmayın, benim şiirlerim olarak kalın.

Başka kimliğe bürünmeyin.

Maskov'a varıp şımarmayın.

Hatırınızda olsun bu ülke, başka sözlerin âlemini gezip keskin ve dâna kaleminden çıkıp bakmayın yüksekte.

Siz tercüman, ey muhterem zat; şiirlerime kanat veren!

Onları, bir bir silip düzeltip âleme duyuran, onlara yeni bir hayat hediye eden!

Her biri mükemmel bir dünya olanlarımdan size gerekeni seçip alın; hangisini seçip alırsanız eti sizin, kemiği benim.

Ricam şudur sadece onlara fazla şefkatsiz davramayın.

Mütevazılığı kusur sayarak gülmeyin, herkesin içinde mahcup etmeyin.

Oturup kalkmayı öğretin, hayatını değiştirmeyin.

Kendi aslına uygun, kendi halkına yakışır kalsınlar.

Doğru sözlülük dersini geçtiği zaman kinayeyi de unutmasın.

Mağrurca hitap ettiği zaman şarklı âdâbı kaybolmasın.

Donlu gömlekli, *doppılı telpeklî*⁵²⁵ olsun demem; bugün zaman başka, gelenek farklı. Yalnızca bugüne uygun giydirin, sadece Özbek yürekli olsun.

Şiirlerim, balacanlarım; kara kuru balabanlarım!

Yollarınız aydınlık olsun; uğurlar olsun, sağ olun, afiyette olun.

1977

"SADAKAT" (211)

Hatun diyor: Korkuyorum, kocam bir zaman "Eğri yürürsen canını alırım." demişti.

O günden beri otuz yıl yaşadık, her gün bir ölümden kurtulup sağ kalıyorum.

1977

SAFLIK (212)

Yiğit "Cânân! Seven yârim ol, esirgeyip başımın üstünde gezdireyim seni." der.

Cânân ise "Olur, sözünüz makul. Kocama danışayım." der.

DOĞU SAHİLİ

Şair! Ey dinlenmez, alevli yürek!

Adalet yıldızı sana kılavuzdur.

Hak yolda fedai askersin, yani senin karargâhın doğu sahilidir.

CALGERİDE SAAT ON İKİ (213)

Calgeri, kovboyların vatani, kovboy yani çoban.

Benim adım Jan, otobüse buyurun haydi, kalan sözü yolda söylerim.

Rüzgâr ıslak ot kokusunu getirir, bembeyaz taş gözü kamaştırır.

Mavi gökte parlayıp durur bir haftadır özlediğimiz güneş.

Cazın coşturucu müziğini dinleyip beton yolda rüzgâr gibi uçarız.

İşte dostlar, şehre geldik, saatleri ayarlayın Calgeri'de şimdi saat on iki.

Herkes saatini ayarlar.

Sadece benimki değişmeden Taşkent vakti ile çAli Şir.

Dağı aşınca, ummanı geçince bazen saate bakıp dururum; Taşkent'te tan attığı vakit olduğu zaman seher zevkini gönülde hissedirim.

Kalgeri'de şimdi on iki, sadık saatim benim.

İklimler aşarak en sonunda Taşkent senin vaktine ulaştı.

Ana şehrim, sende gece yarısı.

Bu ülkeden fark on iki saattir.

Halk uykuda, şiir ehli için çalışmanın başladığı zaman; Calgeri'de ise öğle vakti, güneş tepede ışığını saçar.

"Bozurganiy" şarkısını söyleyip uçsuz bucaksız bozkırdan hızla geçeriz.

Tuhaf, kovboyar mekânında onlar gibi adım atarım; yer kürenin ters tarafında Taşkent vakti ile yaşarım.

1977

BORSA (214)

Buyurun, iş bilen kazanır.

Borsada kaynar ihtiras.

Toptancı alış verişe koyulmuş; iki tane inek, bir boğa dönüp dolaşır meydanda.

Kovboyun kamçısı şırak eder.

Pazarın tellalı "Buyurun, gelin! Almayan pişman!" diye bağırır.

Tüccarın dudağında sigara, elinde çek titriyor.

"Buyurun, bakın! Malımız kaliteli!"

Borsada ihtiras kaynıyor, alıcının gözleri parlıyor.

Değerlidir; her vakit, her bir an .

Kulakta tellâlin sözleri; yürekte heyecan, heyecan!

Elektronik lâmbalar yanar.

Borsa farklı bir dünyadır.

Satışa çıkarılan buzağılar bu dünyanın işine şaşkındır.
1977

ARSLAN TERBİYESİ (215)

Vankuver sirkinde

Kafeste alev halka ses çıkararak yanar, uzun kamçı arslanın üzerinde şaklar.

Yeleli yırtıcı sahibine soğuk bakar, kükremesinden sirk titrer.

- Aciz adam!!

Yeter, başımda kamçı sallama!

Göğsümdeki uyuyup duran hissi uyandırma!

Haddini aşma!

Kendi kuyunu kendin kazarsın; etlerini parça parça etsem ne yaparsın!

Bir bak, bu pençelerimi sinene saplasam, şöhret düşkününü yüreğini çıkarıp alsam, parlayan beyaz bedeninden kan akıtsam seni, alkışlayan halk kurtarmaz.

Git!

Çemberden atlamam!

Boşuna uğraşma!

Biliyor musun ben kimim; sen kimsin bîçare!

Ben esir olsam da ormanlar padişahıyım.

Ya sen? Beceriksiz soytarı, alçak hilekâr!

Şöhrete mest, kendi hâlini bilmeyen kör!

Namerd kader beni eline esir etti.

Helâl güce zeval vermiş, hileye kudret.

Beni kafese sokan dünyaya lânet!

Ey izleyiciler, şaşkınlar! Küçük göğsünü gerip arslanı palyaçonun eline vererek onun mert hâlini rahatlayıp gülenler, lânet size.

Kafeste alev halka çatırdarak yanar, arslanın üzerinde uzun kamçı şaklayarak oynar.

Yelesi yırtıcı sahibine soğuk bakar, terbiyeciyavaşça onun yanına gelir.

Eğilerek kulağına bir şey söyler:

- Akılsız deme, ben arslanın kudretini biliyorum.
Sen ormanlar padişahısın, ben bîçareyim.

Saldıracak olursan, bir anda param parçayım.

Feleğin işi! Bizim arkadaşlığımız farklıdır; hayat bana kamçı, sana kafes verdi.

Sen mertsin, senin nezdinde ben kurnaz ve hilekârım.

Aslında senin gibi bu hayatın kuluyum.

Bana insanların alkışları, tezahüratları nedir ki, senin her bir alevli bağırışın bana tokattır.

Ne yapayım, ben de sahipli köleyim, başımda sahibim var.
Sinirlenecek olsa, dünya gözlerime dar olur.

Bende de dert ve istidat var, var öyle büyü; hiç olmazsa hayvanlara şefkat ve sevgi var.

Sirkin sahibi ki benim karşımda!

Ama o her zaman başımda kamçı sallar.

İsyan etme birader, halimi anla; dünya önünde ikimiz de aslında biriz.

Gerçi insanım ben ama arslan oynatırım.

Ben de sahibimden ay sonunda şeker beklerim.
Bazen zulüm canıma yetecek olursa, nara atarım lâkin bunun için sadece başımdaki belâyı arttırırım.

Arslan bu sözlere dayanamadı, hareketlendi.
Anladım, yeter, sus!
Yüreğimi dağlama, insanoğlu!
Yansın bu rızık çemberi!...

Arslan attı kendini alev çemberine.
1977

ALİŞİR NEVAÎ GEMİSİ (216)

Ezelden beri dönüyor dünya, Müşteri önceki gibi parlayıp duruyor.

Beş asır sonunda büyük Ali Şîr gezip dolaşıyor okyanusta.

Hayatta dünyadan aman bulmayan, başına feleğin gam ve keder yağdırdığı huzursuz yürek dünyada yalnız, muhtaç ve gariban dalgalanıp gidiyor.

Ömründe sakinlik bulmayan can merhamesiz dalgalara göğüs geriyor.

Dalgalı ve sakin cihan ummanında gezip dolaşıyor.

Ulu gövdesinde düşünceli bir azamet, kamış kalemden dökülen gazel gibi baki olan Nevaî, beş asır sonunda gemi olan ruh, beş kıta arasında gezip dolaşır.

Gönlümde heyecan, aklımda şaşkınlıkla uzak sahildeyim, bu nasıl misal!!

Yarım bin yılı aşarak başka iklimde, böyle karşılaşmayı kim hayal etmiş.

Eskiden beri dönüyor dünya, Müşteri ezelden parlayıp duruyor.

Büyük Ali Şîr mahşere kadar uyanık, cihan ummanında gezip dolaşıyor.

1977

UNUTUŞ KOŞUĞU (217)

Yol kenarında bîmecal yatıyorum, "Ne oldu?" diye soran kimse yok; işim yoktur bu âlem ile, bu âlemin bende işi yok.

Dünya için sadece para olsun; adalet, insaf, vicdan ise...

Bana kalırsa varlık kül olsun, dünyaya kalırsa ben yok olayım.

Canım var; ama yüreğim ölmüş, açık olduğu hâlde görmez gözüm.

Kardeşler benden kurtulmuş, ben de kurtulmuşum dostlardan.

Yokluğu görüp varlığa doydum, hayat her yerde başladı.

En sonunda benim suyumu sorup posamı attı.

Pişmanlığın, elemin ne faydası var; dertlerimi içime atmak istiyorum.

Dünya beni unuttu, ben de şimdi onu unutacağım.

Bileğimde iğnelerin izi var, ilâç mahmurlaştırmış, sarhoşum.

"Zaman, mekân hissi nedir? Bu yer midir ya da gök müdür?" bilmem.

Ne zaman, nerede, kimden doğdum?
Ben kimim, nedir vatanımın ismi?
Yeter, bilmiyorum.
Herşeyden tamamen vazgeçmiş olduktan sonra bilsem ne olacak.

Delik deşik olmuş bileğimi yukarıya mecalsiz kaldırıyorum.

Yalnız başıma sadece unutuş şarkısını söylerim, budur benim mesleğim.

Yol kenarında hâlsiz yatmışım; "Ne oldu?" diye soran biri yok.

Âlem için tamamen yokum, bunun gibi âlem de benim için yok.
1977

SOKAK KENARINDAKİ KADIN (218)

Bu dünyada her şey satılır; mertebe de, istidat da, itikat da.

Hayatın kendisi her bir mülkün narhını belirler.

Benim servetim kızıl yüzüm, bembeyaz vücudum; güzelliğim var ki, ben âlemde muhtaç olmam.

Ben zavallı, bahtsız yahut divane değilim.

Başkalarının mesleği gibi mesleğim var; işim eğlence, hizmet yerim işrethanedir.

Düşünülüverilse hüsnüniyet nedir, ahlâk nedir?

Doğruluk nedir, saflık nedir bu cihanda?

Onların hepsi aslında göreceli düşüncedir.

Her insanda, her zamanda başkadır.

Ecdadın görmediği bu görüntüler, bu kitaplar, bu sanat, bu devrû devran...

Eğer sen geçmişin gözüyle bakacak olursan cariyedir, bu gün her bir kız ve kadın.

Şefkat ile bakma, şefkat istemiyorum; kısmetimden asla şikâyetim yoktur.

Paran varsa gel, yoksa çağırmam.

Lütfum, nakit dolara satılıyor.

Kanunîdir; mesleğimin arı, namusu yoktur.

Özgür yurttta beni kim takip edebilir?

Aslına bakarsan meslektaşlarım bu ülkede en yüksek mevkilerde oturmaktadır.

Zengin balası onlara para harcar.

O muhteremlerin önünde ben temiz sanemim...

Bu dünyada her şey satılır; benim malım kırmızı yüzüm, bembeyaz tenim.

1977

*** (219)

Dünya adlı gezegeni iki dilim yapıp kestiler.

Batı dediler bir kısmına, bir kısmına doğu.

Kader yine bin parçaya ayırdı.

Halklar ve dinler arasında dünya kesilen bir nar gibi tane tane saçılıp gitti...

1977

DOĞU SAHİLİ (220)

İvan Novikov'a

Tabiat kanunu mudur, yoksa bilimdeki ilâhî sebepler yüzünden midir bilmiyorum batı sahilleri, doğu sahillerinden daha yüksek ve dik olur.

Nice deryaları aştım, fakat hiçbir yerde istisnasını görmedim.

Garp sahillerini daha yüksek, şark sahillerini daha alçak gördüm.

Nice defa bakıp gönlüm hüznle doldu, niçin böyle yaptın yalan dünya?

Bir sahile yüksek mertebe verip, başka bir sahili yerle bir ettin?

Aslında zemin bir, sahiller denktir; haksızlık değil mi ey zalim felek!...

Nerede sahil görsem, alevli yıllara, kanlı geçmişlere uçar hayalim.

Biz her defasında ölüme meydan okuyarak her zaman güneşin çıktığı taraftan gitmişiz.

Düşman ise yüksekten, garp sahilinden katil ve şefkatsiz ecel yağdıranmış.

Biz şarktan varmışız; ova ve yayla olan şarkî sahiller topa nişan oldu.

Biz ise bedenini bayrak, canını sebil edenler dimdik varıverdik.

Kanlar derya olup deryada aktı, dünya emsalsiz bir cehennem alevinde.

Binlerden yüz, yüzlerden onlar kaldık, kırıldık, fakat geri dönmedik.

Hile ve evham bize düşman idi, mertlikten başka himaye yoktu.

Düşmanın kurşunu bitti, biz bitmedik; nihayet garp sahillerini aldık.

Sesi yeri göğü titreterek tren Budapeşte'ye çabucak vardı.

Cenkçi ve edip Beloruslu yol arkadaşım bana hatıralar anlatıyordu.

Sarı saçlarına aklar düşmüş, mavi gözlerinde derin bir hayal.

Eğer Yesenin yaşasaydı bugün belki böyle bir ihtiyar olurdu.

O konuşur; sanki dirilerek gelir savaşa beraber giren yoldaşlar.

O anlatır; feryat edip yatan şarkî sahiller kalbimde ses verir.

İşte ben tırmanarak Gelert Dağına, fedaîler kabrine baş eğerken bakarım Tuna'nın o sahiline.

Birden göz perdesini kaplayıp süzülür yaş, şark sahili sakın ve endişesiz yatar.

Nehir sanki hiçbir zaman hiçbir şey görmemiş ve sanki o kanlı bahar yaşanmamış gibi âheste dalgalanarak akar.

Hâlbuki kanlı savaş devam etmekte, hâlbuki, kurbanların ruhu uyanıktır.

Düşman siperleri hâlâ garp sahilinde, hâlâ bizim mesken şark sahilindedir.

Dünya dertler girdabında döner, yaralı sinelerinden kan sızarak akar.

O her gün, her an binlerce insanını şark sahillerinde kurban vermekte.

Bombay'da, Madras'ta binlerce insan, yaratanın kulları toprak gibidir.

Açlık her saniye binlerce cana afettir, yakıcı sokaklar şark sahilidir.

Hayfan asumanı ansızın gümbürder, yüreğini tutup kalır bir kadın.

O şark sahilinin biricik kurbanı, genç ömrü yaşayarak zeval bulmuş.

Hâlâ kıtalarda yoktur sükûnet, hâlâ cephelerde düşman tetikte.

Cefakeş dünyada, ezelî kısmet olan benim vatanım şark sahilindedir.

Dünyada haksızlık, zulüm, esaret ve cefa varmış.

Savaşta, ölüm herkesin başında, şark sahilinde canımız feda.

Şair! Ey alevi sönmeyen yürek!

Adalet yıldızı sana kılavuzdur.

Hak yolunda fedayi askersin, yani senin karargâhın şark sahilidir.

Zulüm kalesine hücum ediver; bil ki, en sonunda zafer bizim.

Dünyada son bir mazlum var oldukça şark sahillerinde sönmez meşaleler.

1977

AFGAN ŞAİRLERİNE (221)

Artık kafesini terk et, bugünün emridir; havalan, gökleri kucakla yüreğim.

Kadim Ceyhun'un dalgalarını aşarak Afgan diyarına uç yüreğim.

Kandahar yolları, Mezar-ı Şerif ve ecdadın adımının değdiği mukaddes, kadim Herat'ta yalnız bir garip kabir huzurunda bir nefes diz çok.

Büyük şairini candan seven; sevgisi, gururu ve dileği sonsuz Özbekistan adına selâm ver ve bir kucak gül at.

Sonra şair dostlarımın yanına gidin, o yurttan benim gönüldaş dostlarım var.

Yüreğim, sen kendin tıpkı bir nar gibi yarıl ve sözlerimi tane tane saçıp savur.

Onlara benim dostluğumu söyle, gönüldeki riyasız muhabbetimi anlat.

Hıyanete müsaade etmezliğimi söyleyin, kandaşlık hissine sadakatimi anlatın.

Özgürlük yolları dümdüz olmaz, saadet için hazır plânlar yoktur.

Bu yolda mücadele, savaş ve ukde var; inanç ve şüphe, hata ve sıkıntı var.

Âlem üzerinde esen seherin nefesinin kuşların huzurunu bozduğu gibi inkılâp depremine merkezinde şairlerin kalbi olursa, şaşmamak gerek.

Kolay değil; kolay değil şairin yüreğine; çünkü onda binlerin âhı var; onun için bu dünyada yaşamak ona çok zor, çünkü şair kalbinin şüphesi var.

Ey, siz benim şair Afgan şair dostlarım!
Kalbimi kalbinizle birleştiririm.
Size hürriyetin müşkül yolunda birlik dilerim, kudret dilerim.

Dünyada adalet ve şiir, özgürlük ve kardeşlik daima var olsun.

Mahşer gününe kadar uyumayan Alişer'in ruhu size bugün yardımcı olsun.

1979

SİRDERYA TÛRKÛSÛ (222)

Gökdelen Tanrıdağının karısın, kadim Ceyhun'un yoldaşısın, yârisin, *ana vadinin*⁵²⁶ hayatısın, varısın, mutluluğusun, elemisin, ağlayanısın; akıp dur, kuruma hiç anacan.

Bin asırlık geçmişten haberdarsın, yurdum için hem damar, hem yüreksin ama bugün niçin bîmecalsin, avaresin?

Sen bizlere ebediyyen lâzımsın; akıp dur, kuruma hiç anacan.

Sen varsın ki geniş vahada hayat var; yani ki yurdun lebinde bal var, şeker var.

Sende halkımın sebatı gibi sebat var; muhkem ol, Yenisey'den kurtuluş var; akıp dur, kuruma sakın anacan.

Sen pamuksun, elmasın, nar ve nursun; Özbek için hem sürûr, hem gurursun.

Kendini toprağa damla damla verirsin; derya değil, halk timsalisin; akıp dur, kuruma sakın anacan.

Ben balanım, senin için ses olayım; bir dere gibi senin için deva olayım, gerekirse senin için feda olayım.

Tamam, ben senin için kurban olayım; akıp dur, kuruma sakın anacan.
1979

ŞAIRLİK (223)

Üstad Mirtemir'i arayarak

Şairlik, bu tatlı candan geçmektir, dopdolu fedailik kadehini içmektir.

Şairlik, ciğeri bin pare etmek, yürek kanı ile mısralar yazmaktır.

Kendini damla damla, zerre zerre halka kurban edip son defa ıztırapla "Ey ana yurdum! Affet, hizmetinini göremeden yaşayıp gittim!" demektir.

Aslında sanatkâr böyle yaşar; böyle yaşayıp gitti Mirtemir üstat.
1980

MUHARRİR (224)

Niye ikide bir bana tenbih verirsin; niçin kendi hâlime bırakmazsın!

Neden her sözümde hata ararsın; merhametsiz, insafsız, katil muharrir.

Her sözümün mânâsını kırk türde değerlendirip bazen ağlamaklı diyorsun, bazen tumturaklı.

Söyle, ey yoldaş! Büyük gözlüğü takıp şiirimde neleri arıyorsun!

Bırak "Tarafsız!" hizmetini birader; rica ederim, bana yardımın gerekmez.

Doğruyu söylemek gerekirse, bin türlü teftişten usandım, bıktırdı artık kızıl kalemin.

Ne zaman bu zulümden âzat olacağım; haksızlık ne zaman bitecek!

Yazık ki hiç kimseye meded diyemem; çünkü işte o muharrir benim.
1980

GEÇİKME (225)

Ne düğüne, ne mateme, ne işe, ne bayrama; hiçbir yere hiçbir zaman hiçbir durumda vaktinde gelmeyen bu zavallı adam, elbette en az bir saat gecikir.

Onun asla suçu yok, çünkü koşuşturan hayatın akışı onun sakin canına uymadı.

Bir saat nedir ki, kader en azından onu kendi zamanına bir asır geciktirdi.

1980

DÜĞÜN AKŞAMINDA (226)

İki âşık yıldızlar arasında yan yana uçup dolaşan gezegenlere benzer.

Sevgi fezasında yalnızca onlar var, umurlarında değil yerdeki avareler.

Onlar bizden uzakta uçuyorlar, saman yolunun yıldızları *payendazdır*⁵²⁷.

Siz yengeler, mutfakta leğenlere canbazlık edip *çuçvara*⁵²⁸ hazırlarsınız.

Onların kalbinde ilahî duygu, kudret-i âliyeyle yüzyüze durur.

Siz ise nutuk atanlar bîçarelere durmadan nasihat edersiniz, bu nasıl cezadır!

Sevgi, yaprakların hışırdamasıdır; sevgi, yıldızlarının fısıldaşmasıdır.

Sevgide semavî sükût güzeldir, siz nekkârelere *karneyle* eşlik edersiniz.

Muntazır canları rahat bırakın, muhabbet arşında devran sürsünler.

Ey sen, güzel kız kardeşim! Âşık kardeşim!
Saadetli sitarelere yolunuz açık olsun.

1980

GAFLET (227)

Tabiata teşekkür edelim, elbette ona itaat edelim.

Eksikliği için, gaflette olduğumuz için tefekkür edelim.

Varlığımız için seviniriz, dostlarla huzur buluruz.

Onların düşüncesi bizden gizlidir, biz bilmiyoruz... Buna da şükür.

Vefa bizim için mukaddestir, masum ahdimiz mübarektir.

Yalancı dünyanın ne olduğunu anlamıyoruz, bu da bizim kaderimiz...

Bize ayandır, bu dünyadan gideriz bir gün; ama hangi saatte?

⁵²⁷ Halı; yola serilen halı

⁵²⁸ Hamur ve etle hazırlananan mantıdan küçük yiyecek

Bilmiyoruz...
İnsanoğlu için gafletin kendisi büyük saadettir.
1980

*** (228)

Kovulmuş kedi, her an açlık ve ölümün vehmiyle soğuk tavan arasında birşeyler aradı.

Sahipsiz kedi kaderden şikâyetçiydi, ev kedilerine heves ederdi.

O ise hanımının sıcacık göğsüne başını koyup sakın ve endişesiz uyurken, rüyasında tavan arasında gezer, rüyasına başıboş dolaşma girerdi.
1980

KÛH I NUR⁵²⁹ (229)

Hangi mekânda, hangi zamanda işlendin Kûh-ı nur?

Hangi bahtsız günde Hindistan'da peyda oldun Kûh-ı nur?

Kadimlikte kim mukaddemdi, âlem mi yahut sen mi?

Büyüklükte kim muazzam insan mı ya da sen mi?

Tabiat sana ne zaman eşsiz parlaklık sihrini verdi?

İnsanoğluna mal ve dünya sevgisini tabiat mı verdi?

İnsanlar cevahire ta candan bağlandılar; hazineler ve imanlar kana bulandı.

Nasıl bu kadar cazip, bu kadar büyüleyici, yegâne oldun, Kûh-ı nur?

Sahibine eninde sonunda belâ oldun Kûh-ı nur.

Sıradan vatandaşlar ve efendiler senin için cenge girdiler; senin için birbirine kılıç çaldı mihrace ve racalar.

Ciğer ciğer gözünü oydu.
Dost dostun canına kastetti.
Evlât elini kendi babasının kanına boyayıverdi.

Hangi mülke ortak olduysan talan edildin, Kûh-ı nur.

Hangi vatanda peyda olduysan, belâ oldun Kûh-ı nur.

⁵²⁹ Hindistan'dan İngilizler tarafından götürülen meşhur elmas.

İnsan nesli niçin candan geçip sana ram oldu?

Susamış biri ölürken seni içip necat bulmaz.

Kimse seni dişine dokundurup açlığına deva bulmaz.

Ömrü biten seni boynuna asıp gençliğine geri dönemez.

Seni koyunlarında saklayıp altın taçlara taktılar.

Hazinelerde, ceplerde seni paraya çevirdiler.

Aslında seni aç Hintli bir dilenciye hediye etse o "Bana taş değil, ekmek ver." diye Tanrı'ya yalvarır.

Bu cihanda benzeri olmayan elmas mıydın, Kûh-ı nur?

Bir taş olsaydın Hindistan'da kalmaz mıydın, Kûh-ı nur?

Hindistan'a asker yürütüp Nadirşah galip geldi.

Seni *hakkı el-aman*⁵³⁰ olarak alıp gitti Nadirşah.

Hind mülküne geri geldin, Acem'e yeniden gittin.

Her defasında halkın kaderini eleme âşına kılmışsın.

Nihayet en sonunda seni şimal mağlup Hind elinden haraç olarak aldı.

Kraliçe Viktorya'nın tacında alevlendin.

O da seni yontturdu, kendi zevkine uydurdu.

Sanki batıda güneş battı, gözde yaş pervin kaldı.

Suni kudretin hediye ettiği niyazsızsın Kûh-ı nur.

Hatta yarım güzelliğinle emsalsizsin, Kûh-ı nur.

Firavunlar, padişahlar da yok olup gittiler; sen onların bakışlarını bu çağlarda aksettiriyorsun.

Keyhüsrevler, Dârâlar ve İskenderler gibi önderler, toz kaldıran atlılar toz olup göğe karıştılar.

⁵³⁰ Fethedilen ülke ahalisinden can ve mal güvenliğini temin için alınan vergi, fetih vergisi

Senin için binlerce cana kıymış harcamış katil sahipkırıanlar; senin için babasının kanına giren o veliaht oğlanlar, hepsi ademe doğru gittiler, sen sağsın Kûh-ı nur.

"Ben" diyene vakit gibi merhametsizsin, Kûh-ı nur.

Aşkın süsü bu kadar mı güzel diyerek belki hayret edersin, sana gönül verenlerin ahvâline gülersin.

Sen "A! Yine kim bana sahip olacak? Kanlı yolum insanoğluna niçin ders olmaz?" diye gülersin.

Sen gülersin, sana bizim dileklerimiz hoş bir eğlence gibi gelir.

Gerçekten bizim inandığımız masallar hayret vericidir.

Aslında bu felek bazen sağ kalıp ters dönen gökyüzüdür.
Bugün kimler galipse yarın bir gün zebûndur.

Kûh-ı nur, sen zebûnların sayısını düşünür müsün?

Binlerce yılın dersini söyler misin, Kûh-ı nur?
1980

KALP ÖYLE BİR UMMAN Kİ... (230)

Kalp öyle bir umman ki, onun bağrında müdhiş dalgalar silsilesi var.

Kalp öyle bir zemindir ki ateşinin derinliklerinde volkanları patlatan zelzelesi var.

O bir gezegendir, dünya gibi şafak renkli; o bir âlemdir ki, nihayet nedir bilmez.

Onu ekseninden çıkarmak için atom cengi değil, bir söz yeterli.
1981

TABİAT VE KÜÇÜK KIZ (231)

Güzel konuşan kızcağızım yağmur yağdığı gün derinden iç çekip yalvarır:

"Söyle baba! Yağmur yağmasın. Şimdi biraz oynayıp geleyim.

Yeşil topum bekleyip kaldı, oyuncak yeleğim çok usandı.

Oyuncağım da ağlıyor. Yağmur dinsin, söyle babacığım!

Ninem dua edip "Din!" der. Çiftçiler için zor olurmuş.

Yağmur dinerse plân gerçekleştirilmiş. Söyle baba yağmur yağmasın!"

Şirinim, sözlerinin hepsi doğru, halkın feryadı var ninenin feryadında.

Sen feleğin işlerini babacığının elinde diye düşünürsün.

Eğer öyle olsaydı, ben bulutun gözünü oymaz mıydım?

Yurdun başına hiç sönmeyen bir güneş yakıp koymaz mıydım?
Kızcağımız, henüz bilmiyorsun âlemin muamması bir başka âlemdir.

Âciz feleğe mukavemet etmeye baban da insaniyet de nedir?

Bu dünya ihtiyarımızda değil, göklere sözümüz geçmez.

Bil ki, ondan asla kurtuluş yoktur, bize kurtuluş... sadece kendimizden.

Kızım, bu kadar kaygı sendeyken hiç üzülme, başını yukarı kaldır.

Yıldızım! Özbek denilen halk var ki, onun kalbi milyonlarca güneştir.

Onu tarih imtihan etmiş, tabiatın sınavı nedir ki!

Yeter ki sen sağ ol, canını ve kalbini sen kadir kıl.

O büyük halktır. Yükü de büyüktür, kanaatinin nihayeti yoktur.

İnan kızım, hiçbir bulut halkın başına gölge salamaz.
1982

MAKSİM GORKİ İLE SOHBET (232)

Bu gam dünyası kime vefa gösterdi?

O kime ömürlük sefa bahşetti?

Ey zahmet sahibi, çocukluğuma küçük elemelerin arkadaş oldu.

Huzursuz yüreğime darülfünunda "*Darülfünunların*"⁵³¹ korku saldığında ben de kendi vatanımın vâdilerinde yayan gezmeyi arzu etmiştim.

Üstat, sen daha önce Tanrı'yı arayarak bir ömürlük hata yapmışsın.

Gariptir ki, dehaların küçük hataları da doğru yollardan yüz kere yüksektir.

İnandım ki, insan dünyaya geldiği günden itibaren sebepsiz yere ilâh aramamış.

⁵³¹ Gorki'nin Üniversitelerim adlı eseri

Ben bugün din afyonundan korkmuyorum, ancak Allahsızlardan korkuyorum.

İşte şimdi önümde oturuyor; kalbinde his, gözünde mânâ yoktur.

Verirsen bu dünyayı yutmaya kadirdir, çünkü yüreğinde Tanrısı yoktur.

O, şah mı, geda mı; usta mı, sarraf mı, şeytanın yola saldığı nida mıdır; eğer korkacak Tanrısı yoksa, hangi teftiştan korkar?

Cehennem ateşlerinin bin şeklini bin bir türlü yanışı ile gösterip böyle uğursuz aklı ile insanoğlunun aklını kim lâl etmiş?

O altın için, dünya için vahşet hançerini bileyen cellat kim?

Mukaddes duygusu olmayanların elinde can derdine düşmüş bir ahu gibi olmuş insanoğlu.

Üstat, sen daha önce Tanrı'yı arayarak bir ömürlük hata yapmışsın.

Gariptir ki dehaların küçük hataları da doğru yollardan yüz kere yüksektir.

Ben kalbimin itikadını hak bildim, âleme iyi niyetin nurları dolsun.

Tamam, adına iman deyin, vicdan deyin; lâkin insanoğlunun Tanrısı olsun.

1982

GELECEĞE MEKTUP (233)

Korkunç padişah İvan Vasilyeviç'in öfkeden parladığı zaman, demir asa ile oğluna vurup elini evlât kanına buladığında, kendi korku içinde afalladı bir an...

Bundan tam yarım asır önce bir başka memlekette başka bir hükümdar da bayılıp yatan oğlunun üzerinde üzüntüyle göğsü el kaldırıp feryat ederdi:

"Ey herkesin rızkını veren Allah! Benim canımı al, fakat evlâdımı sağlığına kavuştur."

Mirza Babür'ün ahı arşa ulaştı; Hümayun gözünü açtı.

Saatten saate oğlu sağ selâmet hayata döndü; babayı hastalık yatağına düşürdü.

Ömrü sona ermekte olduğundan yüreği haberdâr olan Babürşah, sakince tavana bakıp yatar.

Kalem ve saltanat sahibinin, gönlünde şükran ve bitmez elem.

Şükür ki, evlât acısıyla yanmadı.

Yazık ki, vatan toprağında ölmedi.

Şükür ki, beyitlerde namı kalacak.

Yazık ki, gelecek zaman onu fatih diye tanıyacak.

Şükür ki, bu yurdu âbâd edebildi.

Yazık ki, muhtaçlık berbâd olmadı.

Bu gevher toprak gedalar yurdudur, bu yüzden eleme şüküründen daha çoktur.

Başında yalnızca veliaht oturur, yaş gelmeyen gözleri âciz bakar.

Şah Babür onun soluk çehresinde necatsız saltanatın remzini görür.

İşte şair en son gücünü toparlayıp yavaşça elini uzatır, kalem ister:

Şair "Kalem!" dedi.

Yeni bir gazel mi, yoksa yeni bir rûbai mi dünyaya geliyor?

Hayır, Babür Şah bu defa Rus padişahına mektup yazıyordu.

"Bu fani dünyada hâlık-i kudret, padişahların emrini vacib saymıştır.

Size Rus tacını giydiren kısmet, bize Hint tahtını münasip görmüş.

Bu baht mıdır, bahtsızlık mıdır Allaha ayan; ne olduysak hak emrinin ifadesidir.

Ancak milletler arasındaki savaş ve barış şimdi biz padişahların iradesidir.

Bu gamlı, vefasız, fâni âlemi şah ve gedanın terk etmesi muhakkaktır.

Yalnızca iyi işler insan oğlunu iki dünyaya aziz eder.

Bu dünya âfet ve savaşı çok gördü, adaletin sesini dinleme vaktidir.

Ey, halkı vefakâr, yurdu sonsuz büyük şah, dostluk bağını bağlayalım.

Ben saltanat şahı; hayır, dünyada sadece hakikati arayan avare can.

Doğunun sinesinden kan sızıp akıyor, şairin kalbi merhem olmaya âcizdir.

Ömrümün sonunda benim gördüğüm kurtuluş kısmet sahrasında belki seraptır.

Fakat salavat okuyup niyet ettim; pak niyetin kendi de büyük sevaptır.

Bu cihana şimdi, cihanın zulmetini yenmeye kadir bir kudret gerek.

Size Tanrı'dan yardım dileyici:
İmza: Zahirüddin Muhammed Babür"

Nice dağlar, denizler aşıp uzaktaki Rusya'ya mektup ulaştı.

"Size Rus tacını giydiren kısmet, bize Hint tahtını münasip görmüş..."

Hangi Hint?
Hangi taht?
Bu hangi diyar?
Hangi imparatorluk? Çin mi, Moğol mu?
Moskova prensi olan mağrur hükümdar bir dakika hayale daldı.

Sonra teselli buldu:
"Varsa vardır, dünya geniş, milletler çok, bilmek zor..."

Gafil prens ise mazurdur; bu mektup ona sadece tesadüfen ulaştı.

Uzak geleceğe gönderilen mektup yanlılıkla ona geliverdi.
1982

ÖĞLE TATİLİ (234)

O, sakince yaşardı; ne şadlığı, ne derdi âşikardı.

Sabahtan doğruca işe gider ve akşam doğruca eve dönerdi.

Onun dostu yoktu, sokakta gezmemiş, eğlence bilmemişti.

Varlığına ile yokluğu belli değildi.

Bu dünyada bir *mümine*⁵³² daima bir katilin eş olduğu gibi Azrail'den on kez daha Azrail bir kadın alınına yazılmıştı.

Kocasının cebine sipariş listesiyle file koyup bir çok tembihte bulunarak onu her gün sabahleyin uğurlardı.

Saf, beceriksiz, zayıf, küçücük...

⁵³² Mülayim, sakın, ağırbaşlı

Her gün akşam evde gazeteden göz ayırmadan sessizce oturup hatunundan dır dır işitirdi.

Hayatın sıkıntı ve derdinin hepsini bitirmiş gibi bir gün onun da ömrünün mumu söndü; bu dünyada gün yüzü görmeden gitti.

Hanımı gafletten gözünü açıp güvendiği dağın kaybolduğunu anladı.

Şirret kadın o zaman birden acuzeye dönüverdi.

Her ne kaybedilirse o, aziz ve mükerremdir; aslında hayatın kanunu da böyledir.

O da arefe günü mum alıp kabristana doğru yol aldı.

Şimdi onun sabrına sabır dileyin, çünkü burada onu beklemediği bir durum beklemektedir.

Donup kaldı!
Kocasının kabrine.....
Başka bir kadın mum yakıyordu.

Dili tutuldu onun.
Nihayet bütün kurnazlığını ve iradesini toplayıp gözündeki şaşkınlığı ve heyecan ifadesini gizleyebildi.

Çekinmeden kadına doğru yürüdü, selâm verdi.

Özür dileyip sanki gönül alırcasına dedi:

- Kimdir bu adam?
- Kocam.

"Kocam." Bu söz hanımın göğsüne alevli bir kurşun olup saplandı.

Şimdi anladı, kocası onu niye hoş görmezdi, evet, şimdi anladı.

Tuhaf, böyle sessiz sedasız adam...
Hayret, başka hanımı varmış...
Haydi, şimdi bundan sonra da erkek milletine iyi deyin.

Hani o anda kabri açsa ve vefasızı sorguya çekse.

Sonra kocasıyla birlikte bu haini toprağa gömse.

Eyvah, kadın gazabından da, hilesinden de esirge Allahım!

Elem içini yaksa da yine mülayimce soru sorar:

- Çocuklarınız?

Yadigârı yok, bana onun hatırası yeter.

Bu sıradan olmayan bir aşk, tekrarı da mümkün değil
Dinlerseniz, anlatayım:

Ben onunla ilk kez öğle tatilinde yemekhanede karşılaştım.

O, masanın öbür tarafında, ben bu tarafında oturup sessizce yemek yedik.

Ertesi gün de, ondan sonraki günde bu tekrar etti.

Yedinci gün olunca bu adam ilk defa "İyi misiniz?" dedi.

O gün bizim için tanışma günü oldu, birkaç gün selâmlaşp geçtik...

"Afedersiniz, ne oldu size? Hemşire, niçin titriyorsunuz?"

- Bir şey yok, biraz üşüdüm.

Devam edin.

- Hasılı kelâm, birbirimize yavaş yavaş alıştık, birbirimize tamamen bağlandık.

Kader böyleymiş, ben de kimsesiz ve yalnızdım.

O sadık mülayim adam gönlüme dost oldu.

Ben ki yalnızdım; ne babam, ne anam, ne ailem vardı.

Dünyada o da yalnızmış; evlâtları söz dinlemez, hanımı ise gevezeymiş.

İyi kalpli, çaresiz, çirkindi; fakat onun kalbi bambaşka bir dünyaydı.

Derin fikirler, tertemiz hisler, fedakârlık onda toplanmıştı.

Yazık, dünya kıymetini bilmedi; bu zat topraktaki elmastı.

Bu zat benim karanlık dünyamda parlayan bir nurdu.

Bîçareyle dertleşirdik; her ikimizin de pişmanlık ve iç geçirmesiyle, gam ve elemimizi anlatarak öğle tatili geçerdi.

O konuşurdu, ben dinlerdim; ben ağlardım, o da üzülürdü.

Bazen gözümüze derin bir hüznün çöktüğünde uzun süre sessizce otururduk.

Benim gözüm derdi:

"Ey azizim, nerdeydin otuz yıl önce?"

Onun gözü derdi:

"Boşuna..."

Bu âlemde mükemmel bir talih yok."

Benim gözü derdi:

"Ben muhtaç olarak bir ömür seni aramıştım."

Onun gözü derdi:

"Ne çare, geç de olsa görüştük şükür."

Sorsalar ki "Saadet hangi vakit senin ömrüne âşına olmuş?"

Söyledim: Beş yıl, her gün bir saat sadece öyle paydosunda.

Başka mekânda, başka zamanda var olan uzak yıldızların gökyüzünde herkesten gizli olarak sadece gündüzleri görüştükleri gibi biz de sadece böyle beş yıl gündüzleri yaşadık.

Bu da bir hayat...

İşte, sonunda ayrıldık...

Her şey bundan ibaret, hemşire; dertli hikâye bitti.

Akşam çöker, karanlık düşer, hazan yapraklarını süpürür rüzgâr.

Yarım ay hayal kurarcasına sessizce nur dağıtır.

Mezarlıkta hiç kimse kalmaz.

Uğuldayan sükûnet içerisinde bir mezar üstünde iki mum yanar, iki kadın sessizce ağlar.

1982

GAZELİ SEVEN KIZ (235)

Sen gülüp duruyorsun; fakat şairler senin gözlerinin alevinde eriyip gider.

Şirazlı Hafız dirilecek olsa, senin bu benine bütün dünyayı feda eder.

Ey mucizevî yüz, yalan dünyanın doğru ve kâmil icadı sen misin?

Tabiat seni, kendisi bu kadar mükemmel yaratıp, sonra yarattığı bu güzel karşısında hayrete hayrete düşmez mi acaba; ölmez şairlerin ölmez kalemi senin için ölmez beyitler yazacak olsa caizdir.

Fakat şiir sanatının teşbih âlemi, güzelliğin önünde ne kadar âcizdir.

Gazeli seviyorsun.

Sana münasip gazel var mıymış aydınlık dünyada?

Şair senin şu gülüşünü bir teşbih bulup ifade etseydi, bahtiyâr olurdu.

Seni belki bin yıl tarif ettiler; bazen ay dediler, bazen de güneş.

Âlem kitabını araştırıp gördüm, hiçbir şair, kalbine eş bulamamış.

Kaşına hilâl, saçına zincir; büyün ve sihrin perilere nispettir.

Âlemde şefkatini, fedakârane sevgini tasvir eden beyit yoktur.

Hemşire, gazeli seviyorsun, teşekkür ederim.

Her gönül senin gibi heveskâr olsun.

Birer mısram senin ifaden olsun ayağının payendazı olsun.

1982

AYKIRI HEYECAN (236)

Beyaz önlüğünüz ne kadar da yakışmış, "Abla" mı yoksa "Anne" mi diyeyim.

Bu harikulâde dille güzel söylediniz:

-Size yakışmıyor aykırı heyecan.

Acaba bütün dünya aransa yüzüne gazap tuğyanı yakışan, yüreğini hüznle gam yakan şunun gibi bir insan bulunur muymuş?

Bizde değil güç, ne çare; nur ve gölgelerden bahsetmek abes.

Bir avuç haset ve bir avuç nifak katarak insanoğlunun çamurunu karan biz değiliz.

Dünya yaratıldığı kerpiç koyan şefkatsiz, yalancı, vefasız biz değiliz.

Bizim lugatte o, hıyanet darbesi; sizin dilde ise aykırı heyecandır.

Gıybettir, bühtandır, şüphedir, kindir, belâdır ki el sallayıp gitmek muammadır.

Kalp krizinden kurtulmak mümkündür; ama kendimizden nereye kaçabiliriz?

Asırlarca yalvararak hayat üstadından dünya hikmetini öğrendik:

Endişe postuna sarıp sarmalayıp eleme ağı gibi yutma sanatını öğrendik

Bazen hayal kurarım, teselli var gönülde; Puşkin bu dünyadan muradına ermiş olarak gitti.

Eğer şair düelloda ölmeseydi, onu aykırı heyecan öldürürdü.

Kimi zaman düşünüyorum; o meş'um gün Mahmud'un dârağacında canı sönmeseydi Meşreb'in kanı aykırı heyecandan bütün varlığa süzülüp giderdi.

Her insanın zatında başka bir maksut, her insanın zatında başkaca bir kismet.

Benden her şeyi talep edin; ama kör ve sağır olmayı istemeyin sadece.

Nihayetinde bizdeki ezeli arzu başka bir âlem ve başka bir insan yaratmaktır.

Heyecan çekeriz, aykırı heyecan nedir gelecek zaman bilmesin.
1982

*** (237)

Kulluk et demiyorum.

Vatan toprağını öp; ona köleler değil, fedailer gerek.

Onun senin ve benim gibi şairleri çok; büyük vatana şimdi dehalar gerek.

Başını dik tut, eğik olma.

Zirve olamazsan, muhkem kaya ol; basamak oldum sana azizim, sen de zamanı geldiğinde basamak ol.

VİRÜSLER (238)

Profesör Şebat Hocayev'e

Doktorun odasında her şey beyaz, sabah ak renklerle nur paylaşır.

Saç da ak önlük gibi virüslerle savaşa savaşa böyle ağarmış.

Doktor, size heves ettim; bana da bu mucizevi hikmet verilseydi.

Sizin ilâç sürdüğünüz gibi, ben *kalem sürseydim*⁵³³; en müdhiş virüsler yok olsaydı.

Nehirler kurudu, ormanlar yandı; tarihte kaldı o eski bulaşıcı hastalıklar.

Lâkin kanımıza giren sahtekârlık bütün vücudumuzu ağrıtır tümüyle.

Safsata sarayına mimar üstatlar mah-i hassadaki tavuslar misalidir.
Haram gelirden semiren zatlar virüsler misali fazlasıyla çoğaldı.

⁵³³ Kalem oynat-, yaz-; eser ver-

Makam sevdası da klâsik virüs, tıp kitaplarında onunla ilgili bir bölüm açıksa buna değer.

Yuvarlak virüsü öldürmek mümkün; ama yuvarlak bencilliğin çaresi yok.

İnsan insafı, vicdanı, arı ve namusu bakır kuruşa bile almasa da altın derdi gibi sarı virüsü yok etmek müşküldür; hepatiti kolay...

*Öksürmeden*⁵³⁴ hiçbir yerde işin bitmez, *mavi kâğıt* uzatmazsan gün göremezsin.

Böyle rüşvetlere çare bulunmazsa mavileşip, akciğerin kuruması mümkündür.

Hortumculuk her zaman şaşırtır bizi, grip gibi onun da bin bir türü var.

Doktor, açıp bakın defterinize bu kadar dayanıklı hangi virüs var?

Bu nasıl derttir; kürsüye çıkan hayasız güzel yalana alkışlaar.

Sahtekârlığın samimi muhiti içinde eğlenip çoğalır menfur virüsler.

Doktor, kulak ver! Gök gürültüleri!

Hava temizleniyor, virüse kıran.

Selâm sana bembeyaz, yeni gelecek; alkışlar olsun sana uyanan boran.

1984

DEHLİ HAVALİMANINDAKİ VAKA (239)

Dışarı kırk sekiz derece...

"Boeing", Bombay uçuşuna hazırdı.

Beyefendi, eşyanızı bu tarafa koyun, kendiniz bu taraftan geçin, buyrun.

Uzun tüfekleri asılı korumalar her şeyden haberdar; sanki gözleri, kulakları radar.

Elektronik alarm zilleri birden çaldı ve ışıklar ona eşlik etti.

Yol arkadaşım mahcup.

Başını sallayıp bozuk bir İngilizceyle özür dileye dileye en son kuruşa kadar cebini boşaltıp manyetik alana yeniden yönelir.

Lâkin ziller dursa ya hani, kırmızı ışıklar tehlikeyi işaret eder.

⁵³⁴ Rüşvet ver-

-Şair arkadaş, ne sakladınız?
Dalga geçti meslektaş yoldaşlar.

Polis Beye ise gülmek yabancı, üzerini şüpheyile elle aramaya başlar.

Hiçbir şey bulunamaz, ama ziller yine de çalar. Arayanlar şaşkın.

Yaşlı şair o zaman tercümana der:
"Anlat, hiçbir şey gizlediğim yok, uyarı aleti göğsümün altında kalan kurşundan dolayı öter.

İşte o kurşun ile kırk yıldır yaşıyorum, baharlarda varlığını hissettirir.

Hangi yurda adım atacak olsam, birden alarm zileri ömeye başlar.

O bana Smolyensk savaşından yadigârdır; savaşın silinmez imzası.

Söyle, özre ne gerek, acımaya ne gerek var; sadece bana inansın, acımasın.

Biz geçtik.
Kırmızı ışıklar sönmeden "Dikkat" yazısı yanakaldı.

Kontrol birimindeki bütün ziller tıpkı canlıymış gibi çalıverdi.
1985

VATANIMIN ÇOCUĞU (240)

Özbekistan halkı on sekiz milyona ulaştığında

On sekiz bin âlemin sevinci, feryadı, şaşkınlığı, ümidi, elemi ile yurdumun balası sen dünyaya on sekiz milyonuncu balası olarak dünyaya geldin.

Annen Özbekistan seni beler "Ocak" tarlasının ak kundağına.

Dünyanın beşiğine eğilip sana ninni söyledi ihtiyar semavat.

Şimdi sana birisi elbise diyor, kimisi senin yaşayacağın eve kerpiç taşımakta.

Lâkin hangi düşman küçücük canına yüz bin megatonluk bomba hazırlamakta?

Ana vatanıma hiç kolay olmayan çok sıkıntılı bir asırda dünyaya geldin.

Bugün bir eliyle seni koruyup esirgemekte, bir elini de başına kalkan yapmış.

Maksat menziline yol müşküldür, uzaktır; bu aziz toprak henüz cennet olmadı.

Kalbimizdeki ümit, feleğin takındaki yıldızlardan yüz kere daha fazladır.

On beş yaşına girip iki bininci yılların eşiğinde şayet okursan diye seni yani yeni misafiri bahane ederek ben de seherde ümitle şiir yazdım.

Şimdi ise ağla, hıçkır, sesin dünyanın dört bir yanına yayılsın.

Küçük vücudun ile dil olup ebedî barışın gonguna vur.
1985

VATAN ÖZLEMİ (241)

Sınır ötesinde hizmet eden Özbek kardeşlerime

Hangi uzak mekâna yolculuk edecek olsam, kader ne zaman uzak sahile gönderse elbette bir Özbek kandaşım “Esselâmü aleyküm!” diye tebessümle karşılar.

Bizler seherde Colombo'ya indiğimizde ilk önce o karşılayıp pervane oldu.

Rutubetli, kötü kokan bu şehir o zaman parlayıp gözüme Fergana oldu.

O tercüman Özbek evlâdı Madoras'ta sekiz dilde aynı anda konuşur.

O, hastanede beyaz önlük giyip Afgan çocuğuna ilâç verirdi.
Fırat üzerine nur şehrini yapıp o Arap evine lâmba yakardı.

Nil'den su alıp kalbinde pamuk yetiştirirdi, Afrika fili gibi tahammüllü.

Mısırdı Yusuf olup göründü; o, bana Yemen'de Hâtem gibi geldi.

Ne olursa olsun kendi insanın sana daha sıcak görünür.
Ey siz candaşlarım! Yurttan uzakta, ömrünü vatan hizmetine adanmış kişiler! Bugün uzak yoldan döndüğüm vakitte ilk mısramda sizi tekrar ettim.

Biliyorum, nasıl zordur hicranın yükü; aylarca, yıllarca muntazır olmak nasıl derttir.

Biliyorum, Özbekistan'ın özlemi gözünüzün dibinde her zaman uyanıktır.

O cihan içinde biricik cihandır, bir gören ebedî heves edecektir.
Yerin çekim gücünü yenmek kolaydır; ama vatan sevgisinden kopmak olmaz.

Dostlarım, her yerde sağ ve esen olun; uzak ellerden eve salimen dönün.

Dileğim, hiçbir zaman, hiçbir zaman kader ayırmasın bizi Özbekistan'dan.

1986

YENİ YIL ŞİİRİ (242)

İnsanın fiili tuhaftan tuhaf, ona mizansız âlem yoktur.

Yıldızları batmanlayıp tartar, karışlar sonsuzluğu da.
Kendi bulduğu akidelere kendisi sahip, kendisi ebedi köle.

Ne diyeyim, hatta o, ebediliği dakikalara bölüvermiş.

Dakikadan saatler toplayarak günler oluşturup ay yapar.

Ömür geçti diye ağlamaz, yıl geçti diye bayram eder.
Gerçi yüzündeki kırışıklar çoğalsa da, yıllardan başı ağarsa da, evlât çoğalıyor diye mutlu olur, yaşı ilerlediği için sevinir.

Bu bitmeyen arzuda heveste umutlu imana esas var:

İnsan ölmez; sadece yavaş yavaş ebediliğe geçer.
1987

GEORGİY AZAMOV HATIRASINA (243)

Gece gibi yüreğimi de karartıp geceleyin haber geliverdi.

Benim Jora isimli kardeşim, Tacihan ağabeyin küçük oğlu...

Adım atmış idin satranç şahının karargâhının eşiğine.

Babanın kaderine sığmadın; sığmadın Özbeğin kaderine.

Senin gibi yiğit yine doğar mı?
Arzun ne kadar yüceydi.
Yüreği yarılıveren şahin gibi yükseklerden birden düşüverdin.

Hayranındım, her bir galibiyetin bana düğün gibiydi.

Sen muzaffer gittin, biz ise, yazık, bizler seni kaybediverdik.
1987

DOĞRU SÖZLÜ DİVANE (244)

Yine senin kaftanın omzunda, bu dergâha da sığamadın.
Dudağının ucunda acı bir tebessümle dışarıya adım atarsın.

Doğru söz anneni bile hoşuna gitmez; bunu anlayamamışsan, bu dünyada bu kadar yıl yaşayıp diplomatlık denen edep sokağından geçmemişsen, gönüldeki sözünü kime, nasıl söylemek gerekir; kendine faydası ne, zararı ne.

Anlamamışsan eğer, kusur kendinde demektir.

Bu dünya keskin dillilere yârmış; bencillik gibi bir hastalık insanoğlunun başında varmış.

Yönetici her zaman doğruymuş; onun dediği dedik çaldığı düdükmüş, baştakiler mutlak hâkim, aşağıdakiler itaatkârmış.

Savaşta her zaman kaybetmek ne yazık ki alınına yazılmış.
Her zaman senin biletin elindedir, kaftanın omzundadır
1987.

*** (245)

Aral ölüyor, Sır ölmekte; ölmekte toprak zehir yüzünden.
Şair buna karşı ne yapıyor?
Şairin defterinde kocaman bir soru işareti.

O sadece bağıırır:
Böyle olmayacak.
Elem ile yaş döker, ancak onun gözyaşından Aral dolmayacak.
Sadece toprak çoraklaşır.
1987

DARÜLFÜNUNA (246)

Yiğit başımın yine yirmiye döndüğü bu günümde, uzun senelerin geçip gittiği bugünde saygıyla eğilerek senin huzuruna geldim: azizim, munisim, darülfünunum.

Nesin? Geçmişe davet eden ses, yahut uzak yıllardan çağıran sesim.

Seni özlüyorum ve yaşadığım sürece sana yönelirim, darülfünunum.

Çocuğum, hâlâ sana arkadaşım, afacanlığım, şımarıklığım biraz deliliğim var.

Kim olursam, ne olursam ve nerede olursam sen beni sorgula, darülfünunum.

Hayat şefkatsiz, yaşamak girift; bazen içime çöken hüznüm yazılmıyor.

Yalvarırım, çaresiz yüreğe kudret ver; gençliğim olan darülfünunum.

Bu âleme henüz çoktur sorularım; hayalimin kuşunda bir anlık dinlenme yok.

Yine ışığın gerektir, yolumu aydınlat, darülfünunum.

Dünyada her zaman bir şey eksiktir; fakat sadece itikadım tamdır.

Kalbimin dibindeki en aydınlık noktam olan darülfünunum, sana yönelirim.

İyilik özlemi gönlümü yakarak başvurup huzuruna geldiğim bugünümde sadakatimi kabul et, terk etme beni; azizim, munisim, darülfünunum.

1987

SİLÂHSIZLANIŞ (247)

Bir ormanda dinazor, mamut avlayıp birlikte huzur içinde iki kabile yaşıyordu.

Bir şey oldu ve bir av leşi paylaşımı yüzünden iki taraf katilane, amansız bir savaşa girdi.

Dilsiz konuşmasız vahşi topluluk, yabanî akraba kan kokusuyla mest birbirini kırıp öldürdü.

Bu savaştan sağ kalan iki insanoğlu birbirine bakıp yavaş yavaş yürümeye başladı.

İşte, şimdi onlar birbirini öldürür, yeryüzünde insan nesli tamamen tükenecek.

O zaman biri ansızın durdu ve ağır mızrağını yavaşça yere bıraktı.

Ya rakibi? O da bunun neye işaret olduğunu anladı, elindeki sivri taşı uzağa fırlattı.

İkisi el ele verdi, böylece insanoğlu ilk defa hayvanlıktan kurtuldu.

Milyonlarca yıl geçti; tuhaf, insan nesline insanlıktan geriye gidiş tarih oldu.

Çuvalına taş doldurdu ve insanlığa dönüp yeniden silâhsızlanma nasip olmadı.

İki can, o vahşet ormanındaki gibi kaderin hükmüyle yine karşı karşıya geldi.

Bugün insanlık duygusu bir kez galip geldi, her iki taraf taşı yere attı.

Bu yeni tarih olacak! Hani bin yıllık arzu açığa çıksa, yanlış tamamen düzelse.

Şüphe dolu, düşmanlık dolu yüreklere şiddetten silâhsızlanmak nasip olsa.

Buzlar erir; insan nesli dost olmayacak; sevgi ve insaf üst, kinler ast olacak.

Alkış sana insanoğlu, ey zât-ı şerif!
İnsanlığa döneceğin gün, umulur ki gerçek olacak.
1988

*** (248)

Yanlış davranışların, aykırı yürüyüşlerin düzeltilmesine akreplerin kaderi açık ibrettir.

Kimi zaman akrep de cehalet yüzünden kendi beynine zehir verir.
1988

ALKIŞ HAKKINDAKİ ŞİİRE CEVAP (249)

Ben şiir yazsam, onu okusam; dinleyenler alkışlamasa.

Hiç kimse bir sözünü bile aklında saklamasa.

Ancak tecrübesiz bir delikanlı eve döndükten sonra durmadan ağlasa.

Ağlayıp sızlayıp tan ağardığında o, Alpamış olup uyansa.
1988

BAŞLIK PARASI (250)

Üç bindir başlık parası: Bin, kızı için; diğer bin sandığı, keçesi için.

Peki öbür bin niçin? Her an sana sokup duracağı bizi için.
1988

RUHLAR İSYANI (251)

*Şair olursan,
Olsun kalbin
Halka kurban.
Şair olursan,
Olsun halkın
Sana kalkan.*

DESTAN (251/1)

MUKADDİME

*Hür doğdun, daima
hür olarak kal.*

Nazrul İslâm

Bu dünyanın mutluluğu az, dert ve gamı ziyadedir; fakat gamdan kaçmanın da tedbiri çoktur dünyada.

Kimin gönüldaş ahababı varsa, derdini ona döker.

Yalnızların bütün külfeti içine oturur.

Kimisi kurtuluşu sakın gecenin uykusunda arar.

Kimisi gamını sigaranın dumanına sarar.

Dil yarasına kimisi yârdan, kimisi tabipten merhem arar.

Kimisi gam denilen rakipten kaçmak için yolculuğa çıkar.

Eğer bunların imkânı yoksa son olarak deva olmak var.

Külfet dolu bu dünyayı birden bırakıp gitmek var.

Lâkin âlemde bir dert var ki ondan asla kurtuluş yok.

Bu azaba kim duçar olursa sa ona gün yok, hayat yok.

Bu sıkıntı içmekle gönül dibine çöker.

Hiç kimse yüreğinden onu hiç kimseye dökmez.

Bir urgan kurtarmaz, bir kurşun da noktalamaz.

Dayanmanın imkânı, kaçmanın da yolu yoktur.

O, can ile gönülden gitse, yürekte sükût kalsa da insanoğlunun ruhu ile felekte yaşamaya devam eder.

Bu, şairin gönlünü ezen istibdadın derdidir.

Yürekten kan olup sızan istidadın derdidir.

Bu elemin sancısında sadece inilti ve feryat var.

Ebediyyen cehennemde ateşinde yanmak var.

EBEDİYET HAKKINDA RİVAYET (251/2)

Râvi anlatır:

Eski zamanda, kimbilir nerede... Bir kervan uçsuz bucaksız çölde felâkete uğramış, Bu beklenmedik tesadüf sebebiyle kervandaki herkes ölmüş, fakat sadece bir adam sağ kalmış.

Kemerine astığı boş kırbası yani su kabıyla bu sonsuz çölü nice gece nice gündüz gezmiş.

Geze geze sonunda yoruldu, canından ümit kesti.

Neden sonra bir pınara tesadüf etti.

Susuz beden suya bimecal suya devrilip dudak uzattığı zaman su birden dalgalandı.

Ses geldi pınardan:
"Acele etme, yolcu!
Tamam, içeceksin!
Buz gibi, berrak suyla doluyum.

Ama bil ki sıradan su değil, âb-ı hayatım.

Çölde çok sıkıntı çektin; peki al, kana kana iç.

Beni içen bu dünyada yok ölmeden, ebedî yaşar.

Al, iç.
Bu dünyada devran sürüp ebedî yaşa.

Ama beni içmeden düşün evvelâ.

Gözün hayata doymadan ebediyyen yaşayabilir misin?

Kendin için sonsuz hayata dayanabilir misin insanoğlu?

İnsanoğlu ebedîlik der, lâkin insanî tefekkür aslında ebediyetin ne olduğunu tasavvur edemez."

Yolcu şaşkın, yolcu akıllı...

Bu nasıl bir pınardır?
İçeyim dese, yürek çekinir; içmeyeyim dese, susuzdur.

Su kenarında oturup uzun uzun düşünceye daldı.

Sonunda âb-ı hayatı kırbasına doldurup aldı.

Düşüne düşün o sihirli pınardan uzaklaştı.

Birden hazin bir ses işitti; ses uzaktan geliyordu.

Vardı.
Eyvah!
Kumun üstünde çaresiz bir insan yatıyordu.

İnliyor, gözyaşı döküyor "Ey hayat,
lânet olsun!" diyordu.

"Yazık! O sudan niye içtim?" diyor ve
hayıflanıyordu.

O yolcuya "Acı bana, beni öldür!" diye yalvarır.

"Bin yıl evvel eğilmiş, bu
pınardan su içmişim.
Bu azabı yaşaya yaşaya
kendimi kuma gömmüştüm.
Haddinden fazla ömür yaşadım.
Hiç takatim kalmadı. Yeryüzünde
benim bir tane yârenim kalmadı.
Bundan büyük azap, dehşet,
ıztırap var mı? Bana dünyada
hayat da yok ölüm de."

Yolcu hayretten dili tutulmuş
bir hâlde yaşayan insan kabrine baktı.

Sonra kuma hâlsiz çöktü, sabrına şükretti.

Kendi hâline binlerce şükretti.

Yolcu en son gücünü toplayıp âb-ı hayatı kumun üstüne döküverdi.

Yolcu, ebedîliğin gamından kurtulup gitti.

Çöl fidanı, âb-ı hayatın neminden tadıverdi.

Sonunda onun köküne sadece bir damla ulaştı...

Yıllar geçti, o fidan sonunda çınar oldu.

Bunun için çınar uzun yaşar, gövdesi serttir.

İnsanoğlu ebedîlikten geçip fâniliği seçti.

Gel, ey gönlüm!
Bizim hayatımız sonsuz değilmiş.

Bu dünyada sevinç ara, yalnızca mutlu yaşa.

Bu hayatın yarısı huzur, yarısı gamdır; şükret.

Ömrün uzun olursa teşekkür et,
eğer kısaysa şükret.

Hayattaysan, hayattaysan evvelâ
bu güneş ve binbir ahenk, binbir
renkli bu dünya senindir.

Bu demler hem şevk ile hem dert ile geçermiş.

Sağ olsun senin anladığın
insanlar, seni anlayanlar.

BİRİNCİ KISIM (251/3)

ŞAİR KALBİ (251/3-a)

Gece ile gündüz, ateş ile su birbirine zalimdir.

Eskiden beri kâinatta ebedî isyan ruhu hâkimdir.

Çark-ı felek dünya üzerinde karını
boranını yağdırdığında kışın zulmüne
boyun eğmeden *bayçiçek* isyan eder.

Kara bulut semayı karanlığa bürüdüğünde,
şimşek bu nursuz dünyaya aydınlığın isyanıdır.

Bebek doğarken "İmdat!" der, göğsü figan doludur.

Tıpkı gonca gibi olan bu küçücük
yumruğu ölüme isyandır.

Seher, gök defterini karartan karanlığa inat,
nur ordusunu şafak tuğunun altına toplar.

Kavgalar toprak, deniz ve yıldızlar
arasında bazen aşikâr bazen gizlidir,
ibtidadan ta intihaya kadar hüküm sürer.

Sabırlı insanın yüreğinde kanaat var ki ebedî.

Kâse gibi sabrın altında ateş gibi isyan var.

İnsanoğlunun şarkısı, gazeli gamdır, hoş ukdedir.

İstidadın tabiatı yaratılıştan isyandır.

Şair kalbinin pak dileği beşerin imanıdır.

İnsanoğlunun yüreğindeki ukde dolu isyanıdır.

***** (251/3-b)**

Nezrül İslâm, bu dünyaya şair olarak geldi.

Çocuk kalbi ilham adlı, pak nurla doldu yüreği.

Bakışından varlığa sihirli nur saçtı.

Kâinata o, hayret gözü ile baktı.

Geceler ona hayal verdi, gündüzler şevk bahşetti.

Güller şad olarak şarkı söyledi, masal anlattı yıldızlar.

Büyüdü o, delikanlı oldu; yiğit yaşına değdi.

Aşk adlı kuş gelip genç şairin başına kondu.

Bağrı kebab olup o da yandı, baharda da açıldı.

Hicran verdi tatlı azap, bahtiyar kıldı visal.

Bazen mutluğundan, bazen eleminden açıldı gönül çeşmesi.

Onun hassas kaleminden aşk beyitleri saçıldı.

Bu dünyaya şair olarak geldi Nezrül İslâm.

İbtidadan yanıp duran ilham şûlesine büründü.

Zaman yedi asır evvelki gibi olsaydı, belki Hüsrev-i Dehlevî gibi destanlar yazardı.

Şair eğer beş yüz yıl önce doğsaydı, Mirza Babür gibi rübailer yazardı.

Şayet nice zamanlar geçip bu devranlar gelmeseydi Bîdilâne gazel yazıp divanlar oluşturunurdu.

Ama başkaydı zaman, farklıydı halkın derdi.

Zaman, onun yanıp duran yüreğini emerdi.

***** (251/3-c)**

Şairi, o doğmadan *geda kılmışlardı*⁵³⁵.

⁵³⁵ Miskin hâle getirmek

Kendi yurdunda, kendi vatanından ayırmıştılar.

*Zabıtlar*⁵³⁶, aynı yüreği gibi Ana Hindistan'ını beyaz örümcek gibi sınıksız sarıp kanını emerdi.

Takvadan sarhoş Hindu ile Müslüman bir tarafta düşmanı değil, amansızca birbirini keserdi.

Bir tarafta ne ev, ne bir döşek görüp sokaklarda aç açık hayat sürüp hesapsız ölüm bulmuş.

Camuna kan dolarak gözyaşı olup Ganj'a akar.

Hep birlikte sabredip necat bekler Hindistan.

*** (251/3-ç)

Her ne kadar büyük istidat, coşkun
ilham olsan da, halkın bigâneysel
neye yarar; feryat edip zamanına
yaranamazsın.

Şairsen, şair olup niye geldin hayata;
halkın bigâneysel derde düşer
varamazsın kurtuluşa.?!

Teşbihlerin aslında var mı gereği;
halkın derdi derdin, yüreği yüreğin
olmazsa sen nasıl şairsin?!

Nezrül İslâm, Hint halkının ızdırabını çekerdi.

O, kendi kalbini bayrak yapıp yükseltti.

Yüreğindeki isyan ateşi ta en
son ana kadar sönmedi.

Haksızlığa rıza gösterdi âlem,
ama şair buna razı olmadı.

Takdir budur dedi Hindu, kader dedi Müslüman.

Fakat o, zalimin zulmüne baş eğmedi hiçbir zaman.

Kendini ateşe attı hemen, yaşadıkça mücadele etti.

Onun ömrü unutulmaz yanık koşuklara oldu hemdem.

İSYAN KOŞUĞU (251/3-d)

Söyle insan, başını dik tutup söyle.

Yükseklikte senin kıymetin Himalaya'ya benzer.

Söyle, bu büyük dünya senin ayaklarının altındadır.

Zalim asrın dert ve elemi fırlatıp söyle.

Sen geçmişî süpüren boransın; asumanlara at süren sahipkıransın.

Sen zifiri karanlığın bağrını yakansın.

Sen gökte masumiyet ışığını yakansın *İndra'sın*.

Kâinatı berbat eden *Sev Şiva'sın*.

Sen bu hayatı âbât eden Ganj'sın.

Durga'nın taş yüreğisin, şefkat bilmezsin.

Sen *Krişna'nın* elindeki çalan neysin.

Emrindedir sonsuz feza, zemin ve zaman; bu âleme sahip, sadece sensin insan!

Tanrıları ta semaya yükselten de, onlara secde eden de, isyan eden de yine sensin.

Hem şefkat ve merhamet dolaşır kanında, hem fedaî isyankârlık yaşar canında.

Söyle insan, başını dik tutup söyle.

Yükseklikte senin kıymetin Himalaya'ya benzer.

Kulluk senin için çok zordur; ama niçin başın eğik, dilin suskun, boynun büküktür?

Tanrılara baş eğmeyen, sabretmeyen sen bugün niçin onun kuluna baş eğersin?

Senin bu hâline sadece kader mi sebep?

Biliyor musun dostun kimdir, kimdir düşmanın?

Ey, mazlum insan! Asırlık gaflet yeter artık.

Uyanmanın vakti geldi, kaldır başını, uyan!

Bin yıldır döktüğün göz incisinin hakkı için kaldır başını.

Kalk; asırlık kulluğun ezdiği gururun hakkı için.

Uyan, büyük Tacmahal'in azameti için.

Ayağa kalk ulu ecdadının pak ruhu için.

Erk için haykır; sen, intikam davulunu kuvvetli çal.

Hür doğmuşsun, daima hür olarak kal.

*** **İSYAN ŞİİRİ (251/3-e)**

Minberden *müşaire* yankılanır.

Biri söyledi:

Bu şiir değil asla, biri gönülden anladı.

Bu şiir bahsi yurt ağzında, kıymeti halkın dilinde; “Hani, şiirde güllerin raksı, nerede bülbülün nevası?”

“Bu şiir şarka mahsustur, değil mi? Ne aşkî, ne rindâne...”

Böyle şiirler Sâdi'ye yabancı, Hâfız için anlamsız.”

“O gün Buda eğer kahramansan derdi içine at. Bu yüzüne vururlarsa, sen öbür yüzünü çevir.” demiş.

“Öbür dünyada bahtı temin için bu dünyada gam çekersin.”

Böyle diyerek o, eğitmiş ...

Üstad-ı mükerrem.

Şair doğru destanı yazıp kötülüğe duçar oldu.

Hindu ona "caban", Müslüman ona “kâfir” dedi.

Bu isyanı, bu nifağı ortaya çıkarmak niçin?

Siyasetle iştigal etmeyi kim bırakmış şaire?

“O henüz genç, daha küçük. Zerre kadar umurunda değil. Korkacak akli yok, can kıymetini bilmez.”

"Evet zulüm var, haksızlık var; herkese bu âyandır. Ama bunu asla ve asla söylenilmeyecek olan zamandır."

"Hepsi bilir, insanın ilelebet hür yaşaması şarttır. Biz de söylesek olur, lâkin evde çoluk çocuk vardır..."

FEDAİLİK HAKKINDA RİVAYET (251/3-f)

Eski zamanda, kadının dini fedakârlık derlermiş.

Eşi ölürse hanımını birlikte gömerlermiş.

Nice kuşaklar geçmiş, nice zaman geçmiş; hiçbir dönem bu âdeti kaldıramamış.

İnsanlar bilirdi, bu gerçekten korkunçtu.

Fakat geleneğe karşı ne yapardı insanlar?

Hem baba, hem ana beraber kabre girince çoluk çocuk derbeder, ahü zârla kalıverdi.

Aslında o zamanda da âlimler vardı; lâkin onlar içinde kahraman az, ihtiyatlı davranan çoktu.

Kocalar baş kaldırmaz, kadınlar da isyan etmezdi.

(Çünkü onlar kocalarının ne zaman öleceğini bilmezdi.)

Bin yıllık zaman geçip gitti, karşı kudret de yoktu.

Kimsede şefkat, himmet, kimsede cesaret yoktu.

Bir gün bir yiğit savaşa giderken isyan etti.

Atın başını aniden çevirip dosdoğru şah tarafına sürdü.

"Ey şah! Önümde ya hayat var, yahut ölüm. Karım, kızım ve oğlum gözü yaşlı kalacak. Eğer ben bu savaşta ölürsem, örfüme sadık kalıp çocuklarımla annesini de ölüme mahkûm edersin.

Ben ki onların hürriyeti için savaşa gidiyorum. Evlâtlarımla geleceği için fedaiyim, kahramanım. Ölürsem onlar, o günahsızlar, anneden

de yetim kalırsa çark-ı âlem viran olsun. Bu nasıl vahşet! Dinle şah! Hiçbir insan ölümsüz değildir. Biz gideriz tamamen. Ama kadın, bu âlemin geleceğidir, devamıdır.

Bunun için günüm tamam olup ölürsem vasiyetim şudur: Yârim değil, yoldaşım olup benimle savaşan silâhım gömülsün." dedi.

Bu söz açık bir havada sanki gök gürültüsü oldu.

Balta, kütük getirdiler.

Yeter, tafsilata ne gerek.

Biçarenin açık kalan gözlerini kapattılar.

Mezarına kendisiyle beraber kılıcını gömdüler.

Gelecek kuşaklara ibret olsun diye kabri üzerine bir kitabe koydular:

"Burada menfur bir zat yatıyor!

Görün bu adamın akıbetini, tıpkı bir süprüntü gibi yatmaktadır.
Atalarının âdetini o, mukaddes saymadı.

Kadın için dünyada kocasıyla gömülmekten büyük saadet olmadığını
yürekten hissetmedi."

Bir mert yiğit kurban oldu, yaftaya duçar oldu.

Lâkin o gün ilk defa meşum âdet lânetlendi.

Gel, ey gönlüm!
İnsan asla sabra yaranmamış.

Sığıalım, o aşağılanmış yalnız mezara.

Adalet için başını dimdik tutan mertlerin ruhu yâr olsun.

Bu dünyada haksızlığa razı olmayanlar var olsun.

Baskı görürsen sabretme; her başta ölüm var.

Bu dünyada sadece fedayilerin ömrü payidâr olsun.

İKİNCİ FASIL (251/4)

İSYAN (251/4-a)

Kalküta, 1926

İsyan Kalküta'yı kucakladı, baş kaldırdı halk.

Hindu kutlu savaş deyiverdi, gaza dedi Müslüman.

Brahmanlar davul çaldı, fetva verdi imamlar.

Sokaklar boyunca aktı kan, imanlar savaştığı zaman.

Anne evlâdından, kız ve oğlan babasından ayrı.

"Buda hakkı, saldır!" der Hindu, Müslüman "İntikam!" der.

Hindunun işi tahkirdi, Müslümanın ki tehdit.

Puthaneler viran, mescitler yerle bir oldu.

"Rikşa mı bu, sahip mi, dilenci yahut zadeğân mı?" farkı yok, sadece bir taraf Hindu, diğer tarafsız Müslüman.

Asırlık kin ve bin yıllık kaygı ortaya saçıldı.

İki candaş halk arasına din yine düşmanlık saldı.

Aslında hayat zehir, yaşamın kendisi kapkaranlık.

Bunun için Hindu suçlu değil, Müslüman günahkâr değil.

Aslında...

Beyaz Efendi kahveyi endişesiz içerken macerayı pencereden izler.

O çok memnun, dudağında tebessüm, gözü kâmuran parlar.

Müslümanı Hindu, Hinduyu Müslüman keser.

Efendi mutlu; arzusunun en büyüğü gerçekleşmekte

Bu toprakta ektiği nifak tohumu ürün vermekte.

Bu kavganın sonu gelmesin, diye arzular.

Tamam, daha çok ölsün Hindu, daha fazla kırılsın Müslüman.

Nazrul İslâm halka baktı ve ah çekip yakasını yırtarak kendisini doğruca ortaya attı.

Feryat etti:

"Nedir bu vahşet, yeter ey halk! Yeter!

Katiliği durdur Hindu, gazayı

bırak Müslüman; bizler, nihayetinde

kardeşiz. Evlâdınız Âdem babanın!

Hakk'ın huzurunda aynıyız. Söyleyin

ne gerek var nizaya! Kan dök, dememiş ki

Ayur Veda ve Kur'an! Niçin

Hindu kılıç vurur, Müslüman baş keser?
 Farkı, kimisi mihraba, kimisi
 puta sığınıp secde eder. Bu fark için
 halk birbirini kesiyor. Yeter düşmanlık,
 yeter artık kin; savaşı bırakın insanlar!
 Aslında sizin düşmanınız kim,
 anlayıverin insanlar. Onlar,
 uzak ülkeden gelerek şanımızı
 ayak altına alıp bizi bize düşman
 edip kanımızı emiyorlar. İşgalcinin
 eskiden beri felsefesi bellidir. Halk
 içinde nifak varsa demek ki
 zalim rahattır. Onlar mazlumun
 vatanında huzur olmasın ister.
 Cehaletin ateşinde ısınıyor işgalciler.
 Halk talihini kaybederse öncelikle
 birlik kaybolacak. Böyle halkı tuzak kurup her işgalci yıkabilecek.
 Yoksa bu düşmanlık ebedî midir?
 Bu katliam bitmeyecek mi? Dost olamaz mı Hindu, Müslüman
 kardeşine? Sen Hindu da
 Müslüman da olsan, birlik zamanıdır bu zaman. İşgalciyi ilk önce
 Hind denizinden uzaklaştı.
 Sonra vatanına sahip olan
 Hindu ile yurdunun efendisi olan
 Müslüman bütün arzularına
 ulaşarak hür, huzurlu ve emniyet
 içerisinde yaşayacak."

*** (251/4-b)

Şairin söylediği sözleri ben onun gibi ifade edemedim.

O yanık nefese denk sözler bulamadım.

Tercüme nedir?
 Hakikat, şiirin manası ve gayesidir.

Ama o ateş, o sihrin sadece gölgesidir.

Nezrul İslâm birden bire Bangola'da meşhur oldu.

Bu ateşli feryada kulak verdi Hindistan.
 Yaşlı Takur ak sakalını sıvazlayıp memnun olarak şükreder.

Genç şaire nurlu bir sanat ve ebedîlik diler.

Fakat şair bu dünyaya alev olup gelmişti.
 Kendi ateşinde yanıp feda olacağını bilmişti.

Ne halk, ne de Takur koruyabildi; o zamana sığmadı.
İsyankârlık en sonunda onu zindana alıp sürükledi.

*** (251/4-c)

Şair olacaksan, kalbin millet yoluna kurban olmaya hazır olsun.

Şair olacaksan, milletin kalkan gibi olsun.

Şairsen, halkın seni kalbi ile dinlesin.

Şiirini ezberlemese de fedakârlığını anlasın.

Şairsen, benimki deye söyleyeceğin vatanda yaşa.

Cennet yurttan vazgeçip işte o harabeye dönecek.

Şair olacaksan kalemini mızrak yapabilmelisin.

Yürekteki elemi ak kâğıda dökülmelisin.

Şairsen kalp ışığın sonsuza kadar yanıp dursun.

Bu dünyadan göçme vaktinde şiiriyet arkandan ağlasın.

Seni vatanın kucaklayıp kendi bağrına bassa...
Eğer bu bahtlar nasip olursa, dünyada hiçbir ukden kalmaz.

*** (251/4-ç)

Geceleyin evden aldılar, Nezir İslâm'ı hapse attılar.

Halkın gözünden uzak, bir hücreye tıktılar.

Tuhaftır bu cihanın işi, hâkimler hükmettiler:

Şairi, o isyanın müsebbibi saydılar.

İddianameyi dinleyin, taşlar bile feryat eder.

"Hindu ile Müslüman arasına fitne sokan bu adamdır!" diye uzak memleketten gelen birisi suçladı acımadan!

Nezir İslâm halkına düşmandır, nifak ister daima."

Bu dünyada kabahat var, bu dünyada yalan var.

Fakat bunun gibi rezilâne itham olmamıştı hiçbir zaman.

Nezrül İslâm adı, sonunda binlerce belâyâ duçar oldu.

Halk için canını siper eden şair, halk düşmanı ilân edildi.

Hüküm okundu.

Başı önünde yavaşça hapishaye doğru gider.

Tuhaf!

Bir yanındaki muhafız Hindu, diğer tarafındaki Müslüman.

Hindu onu tartaklar, Müslüman ise itekler.

-Kavgada öldü ağabeyim; sendeymiş suç, pis murdar!

Çok azaplar çekti Hindu, çok kan döktü Müslüman.

Senin gibiler yok olsaydı eğer, huzurlu, rahat yaşardık .

Mahbus yavaşça adım atar, düşüncelerini anlayan yok.

Ne bilir muhafızlar, maalesef cehalette günah yok.

CEHALET HAKKINDA RİVAYET (251/4-d)

Hikâyedir ki, çok eskiden cehalet devrinde büyük bir hekim yaşamış dünyada.

O, bütün gün dağları tepeleri dolaşarak şifalı ot toplayıp, insanlara şifa dağıtıp mutlu yaşarmış.

Ona binbir müşkül derdin ayan oldu devası, gitgide arttı insanların ona olan ihlası.

Kalben, rûhen tıbbâ feda edip kendisini, hatta bir gün neşter ile açmış bir körün gözünü.

Hikmet sahibi bilge, çileli yardımcı itibar kazanmış.

Lâkin nerde şöhret varsa, hemen yanbaşında haset de vardır.

Muskacılar, cinciler, üfürükçüler...

Hasılı ülkedeki bütün nâdanlar dedikodusuna başladılar.

Gece ve gündüz durmadan kitaptan söz bulup, "Dert veren kendisi! Devası da kendinden! Kuluna ilâç vermek, yaratana isyandır. Öyleyse doktorun işi hile, onun kendisi de şeytandır," dediler.

Bu sözleri gerçek diye kabul etti; nâdanlar, cahil halk.

Bilgeyi rezil ettiler, amansızca dövdüler.

Kızgın demirle göğsünü dağlayıp dâra asmak istediler.

Sonra boynuna taş bağlayıp suya atmak istediler.

Daha sonra o şeytana suyu da urganı da israf saydılar; en büyük hâkim "Alıp çıkın meydana! Yakın!" dedi.

Geniş meydana kazık çakıp hekimi bağladılar.

Sonra demiri ateşte kızdırıp hekimi dağladılar.

Emrettiler:

"Yakın hemen Azrail'in ortağını. Kime sevap gerekiyorsa çalı çırpı getirip bıraksın."

Sevap için birisi odun, bir başkası çöp atar.

Hekim başını dik tutarak cahil halka bakmaz.

Bir ara yaşlı bir adam, ateşe doğru yavaşça yaklaşmaya başladı.

Kucağındaki bir deste otu yığının üzerine attı.

"Aslında ben kendim doğuştan görmüyordum. Sen, cadının bıçağı ile kör gözümü açıverdin. Tanrı takdir etmiş de kör yaratmıştır.

Niçin deva verdin? Ahirette ben zavallı, hesap günü ne diyeceğim?

Hak yolundan sapıtmış adam, gözümü açıp ne verdin? Bir defa beni o dünyadan da, bu dünyadan da ayırdın.

Körlüğümde bu âlemi tasavvur ederdim. Dünyadaki bütün insanları müşfik zannedip yaşırdım. Şefkat ile kimisi ekmek, kimisi para bırakıp giderdi. Buna ben de alışmıştım, bu da bana yeterdi.

Karnım doysa yeterdi, mutluydum, bin türlü dileğim yoktu. Yârenlerim de arkadaşım da küçücük, şirin çocuklar... Dünyada dürüstlük ve mütevazılık var diye düşünürdüm. Gözümü açınca ilk defa merhametsizliği ve sahtekârlığı gördüm. İnsanlar, hırsızlık ve ahlâksızlığı görüp ses çıkarmazlarmış. Kendi dostuna gülüp bıçak vururmuş insanlar.

Bir yanda eğlence arşa çıkmış; bak öbür yanda ah ü vah... Bugün benim gönlümde sıkıntı, imanımda şüphe var. Vatanı bir kez görsem derdim; gördüm...

Şimdi muradıma erdim. Yerde duran çöp kadar da itibarım yok şimdi. Bu dünyaya doydum, artık ölsem de gam değil.

Yahut yeniden o eski kör de, dilenci de olsam fark etmez." dedi.

Bu sözleri işitti ve bilge feryat etti.

"Yakın!" diye bağırdı o.

"Alev çok yüksek olsun, çabucak gideyim bu dünyadan; hiç takatim kalmadı.

Benden şifa buldu insan, âlem şifa bulmadı. Hurafenin zehirlediği nâdân, cahil, günahkârların devasına yetmezmiş benim keşfettiğim bitkiler. Neşterim, *mehrigiya* gibi kör gözlere nur bahşetti; lâkin kalplerin gözünü açmaya hünerimin gücü yetmedi.

İnsanlara ben iyilik etmek istedim; ne yapayım alnıma bu yazı yazılmış. Yakın, yanıp gideyim!"

Yaktılar.

Yandı ateş.

Gökler karardı.

Büyük zat cehaletin hükmü üzerine kurban oldu.

Ateş göğü sararak yandı.

Kıvılcımlar her tarafa saçıldı.

İlginçtir bu alevden halkın gözü açıldı.

Üzüldüler; matem tutup ağladılar, yandılar.

Yıllar sonra bilgenin altın heykelini diktiler.

Keşke âlim bu hürmeti gözü ile görseydi...

Fakat hekim hikmeti alıp kendisiyle beraber götürdü.

Bırak, ey gönlüm; sen o zamanın dehşetini az düşün.

Sana nasip olan zamanın sazını çalıp şarkı söyle.

Şükür şarabını içip neşelen, eğlen bir nefes.

Bu âlemden bir gün geçip gidecek olan sadece biz değiliz.

Gel, ey gönlüm!

Gel muhabbete, şiir zevkine doyalım.

Ateşte yanılacaksa, sadece aşk ateşinde yanalım; fakat bize gam ve keder, kaygı ve hasret uzak olsun.

Ta ki bizim için can verenlerin ruhu ebediyyen şad olsun.

ÜÇÜNCÜ FASIL (251/5)

ESARETTE (251/5-a)

"Anacığım, bana bugün senden başka gönüldaş yok.

Zindandayım, bilmem niçin; bende zerre günah yok.

Ne Allahımın, ne de vicdanımın önünde günahkârım.

Sadece...

Tek günahım, anneciğimin huzurunda.

Affet, anam!

Gözünde gam, azap oldum canında.

Bugün bayram, ben bugün de olamadım yanında.

İnsanlar gibi sıkıntısız, yalnız yaşasaydım ne olurdu.

Belki bana talih, sana huzur nasip ederdi.

Sadece bülbüllere, güllere mest gazeller yazsaydım; belki beni polisler değil, genç güzeller arardı.

Huzur bana yâr olurdu, senin de bu derdin olmazdı.

Ben evli, sen gelinli ve torunlu olurdun.

Ah, o yol kapalı, bende hürriyet yok, yaşadığıma yazık.

Ne yapayım ki, insanlar gibi yaşamadım dünyada.

Lâkin gönlümde inilti değil, sebebi meçhul bir hoşluk var.

Gerçi bedenim bend-i kafes, ruhumda âzatlık var.

Doğuştan köle değilim, kulluk yabancı bu canıma.

Hürriyet arzusu, sütün ile girmiş benim kanıma.

Beni ateşe, girdaplara atan işte bu isteğim.

Anacığım, kalbim seni çilelere gark etti.

Beni affet, bugün sadece senden özür diliyorum.

Özür dileyip, ümit ile hayalimi sarıp sarmalıyorum.

Eğer oğlun kalp ateşini koruyabilirse, razı ol.

Bir gün ana Hindistan'ın hizmetini yapabilirse."

*** (251/5-b)

Vakit az olursa insan ondan yetişebildiğince alır.

Çok olursa ne yapacağını da bilemeden kalır.

Şair yoğun işin koynunda günün geçtiğini bilmezdi.

Omuzlarında dünyanın yüküyle gece gündüz çAli Şirdi.

Gazete de boş vakit bırakmaz, yayıncılığın işi çok.

Evde, halktan uzakta da huzur yok, ziyaretçi çok.

Bir tarafta yazılmamış destanlar sayısız.

Bir tarafta okunmamış binlerce cilt kitap yatar...

Şiirin üstünde durmaya yalnız uykusuz gece var.

O, Hüda'dan düşünmek için nicedir vakit isterdi.

Düşünmek için işte fırsat.

Düşün, göğе çık.

Gerekirse, ömrün tamamını tekrar yaşa hayalen.

Fakat elde kalem olmazsa, konuşup içini dökmek için gönüldaş insan da yoksa hayalden, düşünceden ne fayda!

Ayan olursa kalem nedir; boşa gitmemesi için parmağından kan çıkarıp duvara yazardı.

Bir kimsenin gelişinden duyulan ses ümit olsa, gönül arkadaşı nedir; o gönül sesini ulaştırırdı semaya.

Lâkin boşuna.

Gözünün önünde sadece taş duvar.

Hayalinde ise...

Hayalinde sonsuz bir boşluk var.

*** (251/5-c)

Nezrül İslâm dar zindanın deliğinden bakar.

Görüp mavi, berrak gökyüzünün bir parçasını mutlu olur.

Kuşlar orada özgürce kanat açarak uçup dolaşır.

Burada şair göğe bakıp kuşların uçuşuna heves ederdi.

Kuşlar ile uçayım dese, nerde onun kanadı?

Arzu ise bir âlemdir...

Yeter mi hayatı acaba?

Nezrül İslâm, dar zindanın deliğinden bakar.

O felekten Hindistan'ın talihini sorar.

"Ben esir olsam da yeter ki sen âzat ol anacığım. Binlerce çile çekip ölsem de yeter ki yurdum sen var ol, payidâr kal.

Ömrüm yeterse, sevgin destektir, sana medhiye okurum; bugün ise müşkül, acınacak talihini düşünürüm.

Binlerce yıldır alınının terini yere döküp aç kaldın.

Sen âleme ipek verip, kendin çıplak yaşadın.

Fillerinin kemikleri paha biçilmezdir, denizin inci doludur.

Çocuklarını gavvas edip onları yabancılar alırlar.

Yurdum, metanetin bitmez; sen tahammülün timsalisin.

Fil gibi güçlü, fil gibi sakinsin.

Ana vatanım, bir gün seni hür görmek isterim.

İstibdat zincirini kırılmış görmek isterim.

Sen de belini doğrultup hürriyete doğru yol alırsın.

Himalaya'nın arkasındaki hür vatan gibi."

Nezrül İslâm, zindanda bağlı; o soğuk zemini kucaklardı.

Şiiri ise kuşlar ile gökyüzünde uçardı.

Şair kalbinin şevki enginlerden aşardı.

Şairin isyan ruhu milletin gönlünde yaşardı.

O, kendi ömrünü şiiri ile ebedîleştirmişti.

Onu Hindu okurdu, Müslüman ezberlerdi.

Şair bağlı, ancak şiiri engel tanımaksızın uçardı.

Himalaya'dan aşip uzaklara gitmişti bu koşuk.

Şöhret kazandı; bütün dünyada Nezir İslâm'ın hürriyet sesi...

Hindistan'da esiverdi âzatlığın nefesi.

*** (251/5-ç)

Uzaktaki ülkeden gelen efendiler ona işkence ettiler.

Lâkin işkenceler pes ettirmede, çileler baş eğdiremedi.

Ümit ona sebat verdi, metanet inanç.

Ana vatana sevgisi yüreğine kanat verdi.

Hayat karşısında bugünler de geçip gider...

Henüz genç...

Bazen...

Taş duvara başını dayayıp hayale dalar.

Feleğin ters işi genç gönüle tesir eder, gözünün önünden geçer bir bir şairlerin kaderi.

Atamız Rudekî;

"Kulak verin sözüme,

Adalet deyerek şiir yazdım,

Mil çektiler

Gözüme." der.

Nevâî;

"Zulmet içinde

Çok aradım yolumu.

Ben kendimi feda ettim,,

Yenemedim zulümü." der.

Nezir İslâm'ın feryadına benzer hepsinin nidası.

En sonunda şairin gözünün önüne gelir Babür'ün siması.

Söyler:

-Haberdâr olup dinle; şayet sen mahbussan, ben de bir ülkeye padişah olup ömrümü geçirdim sürgünde.

On iki yaşımda tahta çıktım, erken açıldı gözlerim.
 Kandaşlarıma düşman göründüm, beni sattı dostlarım.
 Ben necat arayıp her zaman, fırtına gibi dolaştım.
 Yurduna ben şah olarak değil, himaye görmek için gelmişim.

*“Talihin yokluğu canıma belâ oldu,
 Hangi işi yaptımsa, hata oldu.
 Kendi yurdumu bırakıp, Hint'e yöneldim,
 Ya Rab, ne yapayım, günahım ne oldu.”*
 Şair olarak, halk içinde ruhum yüceldi şanımdan.

Şah olup, düşman kılıcında lekeler kaldı kanımdan.
 Ben şah olup, elem ile gördüm savaşı ve zaferi.
 Şair olup, kalem ile fethettim cihanın yarısını.
 Tac ve taht çok belâ, sitem getirdi hayatta.
 Beşyüz yılın sonunda da yağar bana lânet taşı.
 Gam içinde düşünür şair, feleğin ters işlerini.
 Kader, niçin böyle müşkül kıldın şiir ehlinin talihini?
 Puşkin'in şiiri feryat etti, kurşuna tuttu şair kalbini.
 Lermantov'u öldüren cellât, dâra astı Meşreb'i.
 Hürriyettir şairlerin dini, hürriyete secde etti her biri.
 Hürriyeti terennüm eden Nesimi'nin derisini yüzdüler...
 Nezirül İslâm, düşünceye dalar; bitmez düşüncesi.

Şairde var bir ikbâl, yani şair ölmez der.

ŞAHCİHAN VE EVRENGZİB HAKKINDA RİVAYET (251/5-d)

Padişah âdil olmaz diye bir inanış var; düşünelim.

Şahlar zalimmiş, gelin bizler âdil olalım.

Zalimleri göre göre tac sahiplerinden bezdi dünya.

Fakat şahlardan şairler ve âlimler de çıkmıştır.

Tarih yıllarca tahkir yazar, Cengiz gibi zorbaya.

Lâkin Uluğbey'e, Babür'e her zaman tazim kılar.

Kısaca...

Muhtemelen, Mirza Bîdil'in yaşadığı dönemde Şahcihan otuz bir yıl oturdu Hint tahtında.

Ne yaptıysa doğru bildi, bunu adalet saydı.

Kimilerine zulmetti, kimilerine iyilik.

Kendi devrinde devran sürdürdü; hatırlasın diye asırlar nice nice şehirler kurdu, şehirler içinde saraylar...

Şarap da içti, eğlence de yaptı; gamını öldürdü.

Hazineyi altınla ve gönlü şadlıkla doldurdu.

Şahcihan cesur ve bilgiliydi, çok hikmete yâr idi.

Ama Şahın çaresiz, müşkül bir derdi var idi.

Her bahtiyar insanın da bir eksiği olduğu gibi bazen gam çöktüğünde dünyası kararır.

Bu gam ne mülk, ne şan derdiydi; ne evlât acısı, ne aşk yarası idi.

Adsız gamdır ki, gelmesi kolay, gitmesi zor idi.

Böyle zamanlarda ne gezme ne de dolaşma teskin ederdi.

Gözünün nuru sönerdi, gönlünden kaybolurdu huzur.

Kederinden kahrolup ne sohbet, ne de şarap isterdi; ulu padişah köşesinden haftalarca çıkmazdı, gözyaşlarıyla yüzünü yıkardı, gönlü endişeyle dopdolu

Böyle zamanlarda onun sözlerini Melike dinlerdi.

Şah kendi derdini Mümtaz Mahal Hanıma anlatırdı:

"Tac ve tahta doydum, mülkün hepsinden bıktım usandım.

Bu devlet, bu şan ve şevket emanete benziyor.

Vezirlerin fikri sadece hıyanete benziyor.

Hepsinin cebinde Şahı öldürmek için gizli bir silâh.

Evlâtlarımın yüreğinde bana zerre sevgi yok.

Her bir gölge bana korkunç bir gölge olup görünüyor.

Ömrümün sonu pişmanlıkla dolu, korkunç görünüyor.

Bir felâket ya da bir fitne kurbanı olmadan önce bu değersiz, vefasız dünyayı terk etseydim."

O zaman güzel Mümtaz Mahal şahın derdini dinleyerek her defasında bir gazel okuyup avuturdu yârini.

Binbir gece masalı anlatan Şehrazat gibi uykusuz geceler gündüzlerle birleşirdi.

Zulmün, fitneliğin ve düşmanlığın günah olduğundan bahsederdi.

Adaletin ebediliğe yoldaşlığından söz ederdi.

Okurdu; mademki insan var, bu dünyadan gidecek. dan gidecek.

İnsandan sadece güzel işler yadigâr kalacak.

Şahın yüreğine kanat verirdi gazeller.

Kanat nedir ki, yeniden hayat verirdi gazeller.

Lâkin şahın hangi günahına, hangi zulmüne intikamdı ki, bir sabah göğe çıktı ahı; elden düşüp kırıldı camı.

Yazık; hiç kimseye aman yoktur, yoktur ecelden aman.

Şahcihan kalbi Mümtaz Mahal'den ayrıldı.

Divaneye döndü şah, derdini halka söyledi.

Bazen yaralı arslan gibi kükreyip, bazen deve yavrusu gibi delice ağladı.

*** (251/5-e)

Günler geçti, Şahcihan ayrılığın emsalsiz azabı içinde melikeye bir âbide kurmak için ferman etti.

Dedi:

“Öyle bir saray yapın ki, altının hiç hesabını yapmayın. Geceleri ay, gündüzleri güneş imrensin.

Yeryüzünde onun asla benzeri olmasın; dünya durdukça Mümtaz Mahal adı ölmesin.”

Sayırsız esir, mimar, nakkaş, taş ustası işe başladı.

Zenci köleler ağaç, filler büyük taş taşır.

Yirmi yıl, yirmi bin canın gayretinden bu âlemin bir emel mucizesi olan Tacmahal yapıldı.

*** (251/5-f)

Yirmi yıl...

Zaman, şefkatsiz.

Dünyada pekçok şeyi görüp geçiren şah ihtiyarladı; lâkin alp boylu yiğit şehzade oldu.

Şahcihan diledi:

"Yeter ki oğlum şad olsun; bende ki bu hicran derdine, hasretlere yâd olsun."

Âşina kıldı; oyuna, eğlenceye, ava, müzik ve sanata.

Hayallerden men etti, şevk ve gayreti öğretti.

Korkusuz, cesur, her bir işe muktedir olarak büyüttü.

Kılıç sallamaya ve ok atmaya mahir olarak yetiştirdi...

İlim kapısında yazı ve şeriattan ders verdi.

Nutuk sanatı, harp hilesi ve siyasetten ders verdi.

Lâkin dersler için teşekkür edeceği yerde, işte harp hilesi diye bir gün babasına karşı isyan etti Evrengzib.

Şah'ın elindeki kılıç kırıldı, ukdenin sonu yok.

Babayiğit tahta çıktı, baba zindana düştü.

Bunlar hayal mahsulü olarak söylenen rivayettir diye söylemeyin; bu, tarihlerde yazılmış acı hakikattir...

Vakti gelip bin altmış dokuz yılının şaban ayında kendi evlâdının huzurunda babasına diz çöktürdüler.

Evrengzib

Kader böyleymiş, başka ne diyeyim; feleğin hükmü adalettir.

Şahcihan

Yeter, başka söze hacet yok, hıyanet ortaya çıktı.

Tersine döndü alçak dünya; söyle, nedir muradın?

Hüküm, senin hükmün bugün; yerine getirilmesi gereken senin iraden.

Evrengzib

Eleminin sonu yok, ne taht düşkünü bir adamsın.

Bugün sana himaye yok; lâkin ne yapayım babamsın.

Kendin düşün, suç kimde?

Kimden aldım terbiye?

Sen uyandırdın yüreğimde taca ve tahta muhabbet.

Bu duyguyu verip niçin kararttın bahtını?

Sonra yaşlanınca da neden benim için boşaltmadın tahtını?

Ha, ha!

Şah yahut geda da olsa insan çiğ süt emmiştir.

Hayattayken hangi padişah tac ve tahttan geçmiştir.

Şahcihan

Bir gün sana da sıra gelir; gençsin, sınava vakit var.

Kendine vur kılıcı önce, kesmezse başkasına.

Şöhret şarabı gayet tatlıdır, şarhoş eder adamı.

Sen bu tahta ulaştın, lâkin zebun ettin babanı.

Unutma ki dâhil oldun tac sahibi olmanın şanına; eyvah, iki elini bulayıp iki ağabeyinin kanına.

Babür oğullarının tarihinde bu en kara sayfadır.

Bil ki insan takdirinde "Kıyas haktır."

Evrengzib

"Haktan intikam!"

Ey Hürrem!

Sen de benim gibi yapmışsın.

Kendi babana karşı sen de bir zamanlar isyan etmişsin.

Fakat talihin gülmedi; elini babanın kanına bulamadan tahta yaklaşmadın.

Şahcihan

Gerçekten isyan etmiştim; fakat hile değildi o.

Saltanatı çökmekten kurtarmak lâzımdı.

Zaman gösterdi kimin haklı olduğunu, bütün cihan gördü anladı.

İnsan ile insan farklı, isyanla isyan da.

Evrengzib

Her tac sahibi adalet diye anlatır kendi yaptığını.

Asıl hakikatin ne olduğunu yalnız Allah bilir.

Ben, Allah değilim; ne bileyim, lâkin kılıcımın kestiği şu dönemde, seni ne yapayım?

Babamsın, kendin söyle.

Şahcihan

Tuhaf, bana baba diyorsun; lâkin merhamet yok gözünde.

Ne yapayım diye benden sorma, istediğini yapma hakkına sahipsın; hangi eceli münasip görüyorsan emret, ister kes, ister as.

Tek isteğim şudur ki, Tacmahal'i viran etme.

O, benden tek hatıra.

Yaşayan ruhum, yüreğim.

Canımı al, ama ruhumu yok etme; isteğim bundan ibaret.

Evrengzib

Vahşiliğe varmaz elim, Tacmahal'i yıkmam.

Benden ölüm isteme, baba başını koparmam.

Baba katilliliği şanını kendime asla yakıştırmam.

Sen benim sözüme razı olursan, benden razı yaşarsın.

Yarın beni padişah ilân edecekler; gelirsın, halkın huzurunda
"Razıyım," deyip bana dua edersin.

Yaşlandın, taht endişesini bırak, keyfine bak.

Yanımda danışman olarak, ömrünün sonuna kadar kal.

Şahcihan

"Danışman olarak kal

Yanımda ömür boyu..."

Senin dünyaya geldiğin o gün ben ne kadar şad idim.

Yeni yeni yürüdüğünde, ilk kez at bindiğinde, evlendiğin gün, sonra
çoluk çocuk sahibi...

Ben ne kadar bahtiyardım.

O mutlu demlerde ben niçin dünyadan göçmedim veya çocuğuna
dügün ettiğin gün senin matemini tutmadım.

Bugün benim için bütün dünya artık sabahı olmayan bir gecedir.

Babür Mirza, sülâleden talihin gittiği gün, bugündür.

Eyvah, sonunda baba oğul arasında merhamet kalktı.

Bu bir izmihlâldir, en sonunda gerçekleşti.

*** **251/5-g**

Bin altmış dokuz yılının şaban ayında tac sahibini kendi sevdiği yerde
hapsettiler.

Yani kubbeli sarayında, şarktaki geleneğe uygun olarak kendi
sarayında, izzet ikram eksik olmaksızın, çift kilimler altında...

Sadece tac ve taht yok, meşveret yok, divan yok.

Hazineye ihtiyaç yok, çünkü elde ferman yok.

Dün Acem'de, Rum'da, Çin'de meşhur olan büyük şah geniş dünyaya
dar bir pencereden bakıp yatar...

Gökte ay sessizce süzülür, varlık üzerine gümüşten bir hüznün saçar.

Tacmahal, sanki hayal gibi, sihirli bir rüya gibi mağrur durmaktadır.

*** (251/5-ğ)

Ey gönül, kulak ver feryada; insan var oldukça dünyada ne padişaha, ne fukaraya intikamdan kurtuluş var.

"Cefa için, vefa için hakkını aldı Şahcihan.

Biri onu zebun etti, biri ise cavidan...

Gamlı tarih ibret olsun, örnek olsun sana." diye yavaş, me'yus ve sakince akıp gider Camuna.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM (251/6)

Nurlu Akisler (251/6-a)

İnsanlık, dünyada düşünüp binlerce işkence icat etmiş.

Fakat, bu işkencelerden birisi diğerlerinden daha çetin.

İnsanda ona takat yok, ondan ağır gönül yarası yok.

Bu ızdırıp, dar zindanda yalnızlık acısıdır.

Şair kalbinin, gönül arkadaşı yok; ızdırıp çeker genç canı, kurtulmanın çaresi, yok olmanın da imkânı yok.

Nezrül İslâm, gün boyu tavana bakarak düşünüp yatar.

Nice nice şafaklar söker, nice nice karanlıklar çöker.

Bazen tuhaf bir şey olur.

Kendisine hayret eder; garip, nurdan ibaret akisler görünür gözüne.

Onlar sürekli gelip "Yeter! Şair kalk! Oturma bu nemli zindanda. Bize katıl!" derler.

Mahbus şair "Hayır, hayır!" diyerek nurlu akisleri kovar.

Gözünden akan acı yaş, yüzünü yıkar.

Avunmak için şiir düşünür Nezrül İslâm.

Düşüncesinde şiir, gönlünde ilham, ruhunda sanat şevki yok.

Yoksa tükendi mi şair?

Yoksa, bitti mi sebatı?

Hakikaten hayatı sona ermeden kalbinde şiiri mi bitti?

Aslında onda nice arzu vardı, aşk vardı, heves vardı!

Sonunda bitti hepsi...

O, göğsü sığına:

"Ey, halık-ı âlem!
Dileğimi kabul et,,
Ömrüme son ver,
Vücudumu yak.
Hâlim bir sana
Bir de bana ayandır.
İnsan yaratmışsın,
İnsan gibi al.
Kalmadı irade,
Yok başka dileğim,
Ulaştığım menzilde,
Duyulsun âvâzım.
Ki, nağmenin en coşkun yerinde
Kırılsın, bu sâzım,
Arş-ı â'lâda
Sona ersin pervazım..
Aslında şaire,
Dünyada da bu lâzım.
Ey, hâlık-ı âlem!
Dileğimi kabul et,
Son ver ömrüme,
Vücudumu yak.

Ne canda gayretim,
Ne gözde hayretim,
Ne gönülde elemim,
Ne de elde kalemim var.
Ne başımda fikirlerim var.
Ne gerek
Varlığım.
Halk için kurbanım,,
Tükendim tamamen.
Sığmazken geniş cihana,
Sığımdım dar zindana.
Ey, hâlık-ı âlem!
Kabul et dileğimi,
Ömrüme son ver;
Vücudumu yak!"

Nezrül İslâm'ın ettiği feryat arşa ulaştı.
Âlî ruhlar ona zindanı reva görmedi.
Şairin ruhunu alıp sonsuz göğsü doğru uçtular.

Dar zindana yalnızca canını ve bedenini bırakıp gittiler.

Nezrül İslâm, daracık kümeste divane gibi durmuş, onun ruhu payansız felekte kanat açıp dolaşmış.

ÂLİ RUHLAR HAKKINDA RİVAYET (251/6-b)

Çocukluğumda dinlediğim sayısız masallardan aklımda kalan bir tanesi gönlümden hiç çıkmaz.

Merhumların ruhu gökte daima dolaşıp dururmuş.

Biz onları görmesek de onlar bizi görürmüş.

Biz hayırlı işler yapsak, şad olurlarmış.

Şayet biz kötü olursak, nâlân olurlarmış.

Dost ve akrabaların ruhu sıradan ruh imiş.

Lâkin dehâların, uluların ruhu âli ruh imiş.

Onlar kendi arşından bize yol gösterirlermiş.

Uzakta, eğer bir dostumuz dara düşüp ağlayacak olsa; gönlümüze huzursuzluk vererek bizi ondan haberdar ederlermiş.

İş, bizi gündüz meşgul edecek olsa, uykuya fırsat bulduğumuz zamanda onlar bize gidenlerin ruhunu hatırlatırmış.

Bunun için de gönlümüzü nura boğarlarmış.

Âşina kırlarmış bizi merhamet denilen duyguya.

Bize ansızın belâ gelecek olsa, bilenler de onlarmış.

Bizi felâketten de haberdar edenler de onlarmış.

Lâkin âli ruhlara sadece pak gönüllere yâr imiş.

Samimiyet neredeyse oradalarmış.

Onlar bizden ayrı ve sessiz yaşarlarmış.

Nurlu akisleri hiçbir göz görmez, hiçbir kulak işitmezmiş.

Onlar bizi görüp durur, bunu hissetmez nâdânlar.

Yalnızca onlar büyük insanlarla sohbet eder.

Onlarla sadece büyük insanlar sohbet eder.

İyilik de, kötülük de döner bir gün şüphesiz.
Biz eğer gizli köşelerde günah işleyecek olsak, âli ruhlar bundan
elbette haberdar olur ve bizi cezalandırır.

Lezzet tatlı, dünya tatlı; hiç doymaz insanlar.

Ruhlar sayesinde birbirini yemez insanlar.

Gel ey gönlüm! Sen varoldukça ruhları yâd et.

Kimileri ona vicdan desin, kimisi itikat.

Lâkin var onlar dünyada!

Şüphe etme!

Beni haram yoldan asla, asla alıp götürme.

Hatta yalnız kendin kalsan bile artık dünyada günah yok, itikatsiz
yaşamayı benden iyi bilen yok, deme.

BEŞİNCİ BÖLÜM (251/7)

ÂZATLIK (251/7-a)

Halk NeZRül İslâm'ın ismini bayrak yaparak ayaklandı.

Daracık zindandan onu aldılar; ama sadece bedenini.

NeZRül İslâm hür, lâkin halkın kanadı kırıldı; çünkü onlar genç, güçlü,
yaşayan bir sima olan şairinden ayrıldı.

NeZRül İslâm'ın şiiri bütün Hindistan'da çınliyordu.

Fakat şair bugün onu ne dinler, ne de anlardı.

Halk, şairini omuzlarına kaldırıp götürüyordu.

Şair bundan ne kıvanç duyar, ne de endişe ederdi.

Bir tarafından Hindu, bir tarafından Müslüman kucaklar.

Ama o kendinden ayrılmıştır, ona yabancısıdır bu cihan.

Takur onu tebrik eder, gazeteler "Âzatlığın mübarek olsun." diye
tebriknameler yazar.

Bunlar ona ne gerek?
O ne uyanık, ne de uykuda; hissiz bakıp durur.

Onun ruhu yüce ruhların dergâhında dolaşır.
Şair gerçek hürriyeti buldu, âzat oldu tamamen.

Bir anda onun için dünya derdi yok oldu tamamen.

O, bir anda bîçarelerden, sıkıntılardan kurtuldu.

Cebir ve cefa görmekten, savaşlardan kurtuldu.

Kurtuldu o, sığamadığı, sığdırılmadığı cihandan; hem zindandan, hem de zindan gibi zamandan.

Bir anda onu halk derdi gibi ağır yük terketti.

Bu dünyada kaldı bedeni; akılsız, ruhsuz ve büyük.

*** (251/7-b)

Kırk yıl geçti, kırk uzun yıl.

Nezrül İslâm bu dünyaya yabancı, hissiz yaşardı.

Yaşardı derviş, divane.

Kırk yıl içinde neler görüp, neler çekti Hindistan.

Ama gözü açık olduğu hâlde gafil gitti yanık can.

İşgalciler yurttan gitti, halkın öfkesi dindi.

Şair bunu ne hissetti, ne gördü, ne de bundan mutlu oldu.

Nezrül İslâm bu dünyada yetmiş beş yıl yaşadı.

Fakat otuz iki yaşında bu dünyayı terk etti.

Şairin ömrü şiirde kaldı, yanık destanda kaldı.

Onun yazdıkları dünyada, ruhu ise asumanda.

ZÂHİDLER VE ÂRİFLER HAKKINDA HİKÂYE (251/7-c)

Bu, kasidecilerin anlattığı bin yıllık hikâyedir.

"Dünyayı terk etmek saadettir," dediler zâhitler.

Onlar hayattayken ölüm şarabını tattılar.

Bu âlemden ayrılıp mezara girip yattılar.

Ehl-i zühed bendelerini dervişliğe davet etti; lâkin ârif insan dervişlik hırkasını giymedi.

Zâhit sözü "Cihandan vazgeç, dinle şeyh nasihatini".

Ârif sözü "Allah dünya üzerine saçmış cemalini".

Zâhit "Şarap haramdır, meyperest olan asidir," dedi.

Lâkin şair Ömer Hayyam, aşk şarabından mest oldu.

Zâhid huri, gılman dedi; ârif cânâne dedi.

Kays Leylâ'nın aşkı ile divane Mecnûn oldu.

Gece var ki, onun zıddı sabah var; su var ki onun tersi ateş var.

Zâhit dünyaya geldiğinde, ârif de geldi âleme.

Vahdet şarabını dolu dolu içip şevkle doldu şairler.

Zâhidlere karşı çıkıp ârif oldu şairler.

İnsanoğlu dünyaya geldiği andan itibaren içindeki iki güç aynı cephede karşı karşıya gelir, mücadele eder, birlikte yaşar.

Farklı farklıdır dilekleri, başka başka yollardan hareket ederler; zâhit tarafı akı ile, ârif tarafı yüreği ile.

Biri eğlence yolunu sıkıca kapatıp durdurmaya gayret eder, diğeriye şelâle gibi akmaya çalışır.

Ben de bir âciz kulum orta yerde dururum.

Onlar arasında iki cihanın avaresiyim.

Gönül bana şiirin, aşk mevsiminin ilk anından beri kılavuzdur.

Belki şiirin asumanından yere inme zamanı...

Ey gönül, sadık sevgili ol, beni asla bırakma.

Sevgilim ol, ama her zaman kendi tarafına çekme.

"Yalnız benim," derse akıl, "Hayır, benim." deyip dava et.

Lâkin bazen yeri geldiğinde akla da aşına ol.
Aşk yolunu bana kapalı tutma; peki, taş, dökül.

Ama kendine çok hürriyet verme hürriyet; kırkı gördün, yeter durul.

Yeter, düşünme; dünyanın sana esrarından ne sıkıntı var?

Bu dünyada sadece âdil, zaman denilen hakem var.

SON (251/8-a)

Delhi, 20 mart, 1979 yılı

Ateş belâsı, su belâsı; artık dünyada belâ yok.

Lâkin halk isyan ederse, âfetin yok devası.

Ateş ve suya tedbir vardır, halkın gazabı amansızdır.

Aç halk ayaklanırsa, ateş de çaresiz kalır, su da.

Durup kalan otobüste oturup böyle diyorum.

Nümayiş için isyan eden halk; çiftçi, küçük zenaatkâr, maraba yalın
ayak sokakları doldurup sel gibi akar.

Eli nasırlı iki yüz bin aç köler.

"Bize toprak, su verin, iş verin, ekmek verin."

Baş kaldıran Tamilnad ve ayaklanan Racastan.

"Söyleyin bu toprakta insan niye bu kadar kıymetsizdir?

Bizde de var arzu, ukde; kusurumuz nedir?

Bizim meskenimiz olan şu cefakeş vatanda hatamız ne?

Karalık veya ateş yanan kara gözde, bedende?

Bazılarında her şey var, bizde ise...

Niçin biz güçlü fakat çaresiz ele sahibiz?

Yaratılıştan da, mahşerde de eşitiz, insanız.

Niçin biz sokaklarda doğuyor, ölüyoruz?

Aslında talih esirlik yahut ızdırap ve gözyaşı mıdır?

Şark gerçekten de donup kalan bin asırlık taş mıdır?
Halk akımı sıra sıra; hayır, gözden yaş akar durmadan.

Akıp gelir Pencap, Bihar, Meysur, Assam, Manipur...

Akıp gelir ufuk altından kalabalık halk.

Bu Hindistan'ın yüreğinden sızıp süzülen, simsiyah kandır.

Ben bu sırada pencereden bakarım, ne yapayım ki bunda yalnız izlemeye yararım.

Çünkü ben başka yurttan, belki başka zamandan, belki de uzak bir yıldızdan buraya uçup gelen bir misafirim.

Hayret gözünü meşale yapıp bakarım.

Hayalen şu kuvvetli dalganın kucağında akarım.

Bedenen köşede, fakat ruhen galeyanda ben de varım.

Nezrül İslâm'ın ruhu ile bir safta yürümekteyim.

Ben de kızıl bir kılıç kaldırdım.

Bu halkın yarası, yaramdır.
Onun derdi benim derdim; ahı, benim ahımdır.

*** (251/8-b)

Dert yükünü taşıyamadığı için dünya sallanmış.

Nezrül İslâm'ın ruhu bugün dünyayı gezip dolaşıyor.

İlham çağı gönül mekânından gök katına yükseliyor.

Nezrül İslâm'ın ruhu benden o zaman hesap soruyor.

"Şair olarak bugün halka dert arkadaşı mısın?" der bana.

"Halkın için fedakârlığa hazır mısın?" der bana.

"Şairlik yaralı gönülden sızıp duran kandır." der.

Senin için asûde baht, rahat dilemem sana evlât.

Bir anlık dinlenme dilemem, yaşadığın sürece uykusuz ol.

Azap versin sana ilham, şiir derdine tutul.

Kaderinden sana dünya rahatlağını dilemem.

Ama kendi âkıbetimi sana asla reva görmem."

"Yürek ateşini sakla." der.

"Gönül ateşin sönmesin.

Ömrün bitmeden önce korun bitmesin."

1978- 1979

*** (252)

Bazen gözüme uyku girmediği zamanlarda göğre bakarım, heves ederim.

Hayır, o semayı dolduran yıldızlar değil, insan aklındaki uçuşan kıvılcımlardır.

İNSAN (253)

(Kaside)

Dünya denen bu gezegende insan sensin, insan sensin.

Âlem mülkü içinde tek hakan kendinsin, sultan kendinsin.

Kendi sabit yurdunda olan da, seyyar feza dünyasında dönen de, kainat sahrasındaki kervan da sensin, rehber de kendinsin.

Güneş gönül ateşindendir, seyyareler avucundadır, bütün gezegenler elindedir; uçsuz bucaksız cihan hâkimiyetindedir; bağban da sensin, bekçi de sensin.

Bu nurlu dünya nedir? Kaşanedir, viranedir, sana misafirhanedir, misafir de sensin, ev sahibi de kendinsin.

Burada akla kara, aydınlıkla karanlık, şah ile geda sürekli savaşır; o taraf da sensin, bu taraf da kendinsin.

Belâ da müptelâ da, hayır ile kin de, gerçek ve riya da sensin; fitneci âlem içinde fettan da kendinsin, kurban da sensin.

Bazen adalet bağında, bazen düşmanlık başındasın; kendi gönül dergâhında şeytan da sensin, melek de kendinsin.

Diken misin yahut gül müsün, padişah mısın yahut kul musun; baykuş musun bülbül müsün, nadan da kendinsin, müdrik de sensin.

Bu hayat bir ormanmış; can var ki, kasdı can almakmış.

Burada öldürmek kolaymış; sırtlan da sensin, ceylan da kendinsin.

Bu hayat ummanmış, umman ebedî girdabmış, damla gibi avareymiş; avare de kendinsin, dönen de sensin.

Fikir meşalesi de, vahşet çengeli de senindir; gayret ve gaflet de senindir; meydan okuyan da sensin, kendini gizleyen de kendinsin.

Hem aya ayak bastın, hem de bu dünyada haram kan döktün.

İşte bu hâlimden dolayı daima gülen de kendinsin, ağlayan da sensin.

İlim merdivenine bindin, bilim semasına çıktın.

Bu dünya tahtında vezir de sensin, rüsvay da kendinsin.

Atomu keşfederek korkunç bir belâ ortaya çıkarıp akıbeti düşünerek şaşırın da kendinsin, şaşkın da sensin.

Eğer sen bakarsan dünya bahçesi abat olur, şayet bakmazsan o berbat olur; onun tufanı da sensin, tufana kalkan olan da kendinsin.

Sen hilâl, yıldız, haç, Tevrat, Zebur'la yükselmişsin.

Garip ya da zengin misin?
Zengin de kendinsin, fakir de sensin.

Biri Frenktir, biri Habeş; ırk, kan, iman mücadelesi.

Bu mudur insan gibi yaşayış; dert de sensin, feryat eden de kendinsin.

Ülkeye ülke, millete millet kast etse akıbetinde dert çekecek de kendinsin, feryad edecek de sensin.

Zavallı annen dünya, varın yoğun biricik dünya; hasta, hasta olan dünyanın evlâdı da sensin, dermanı da kendinsin.

Bağrında yatan da, nimetlerini tadan da sensin; kılıç olup batan da sensin, temren de kendinsin, kalkan da sensin.

Mars'ı top tutan da, Zühre'yi uyandıran da kendinsin; uykuda kaskatı kalan da sensin. Uyan, artık uyan.

Mademki âleme geldin, öyleyse onu sömürmek, yemek yetmez; yeri mamur kılmak gerek; bostan da sensin, o bostanın bekçisi de kendinsin.

Sözün de sonu olur, yazarsam yine bir divan olur.

Rüstem-i destan olur; destan da sensin, divan da kendinsin.

İstikbâlin kara olmasın; daima varlık içinde yaşa.

Her zaman kendin ol; insan kendinsin, sensin insan.

Hey, sen Erkin! Sen bugün gönlündeki bir ukdeyi yazdın.

Sen kimsin, alçak dünya nedir? Sühendan sensin, nadan da kendinsin.

1973

SEVGİ İLE (254)

Sevgi ile çekilen gurbetin rahat ile denktir.

Ancak sevgisiz işretin külfet ile denktir.

Varımı yoğumu ona feda edersem âlemde zenginim.

Hey sevgisiz! Senin yardımın hasret ile denktir.

Riya ehlinin sahte hürmetine nefretim vardır.

Ey dost! Senin nefretin benim için şefkat ile denktir.

Sevgi ateşini hiçbir zaman cehenneme denk tutmam; çünkü nurlu yüzün benim için cennet ile denktir.

Erkin! Âşık olduktan sonra iki âlem mülkünden vazgeç; sevgi dolu bütün zahmetin zenginlik ile denktir.

1973

SEVGİ ATEŞİ (255)

Bedenin içindeki o şey kan değil, aşk ateşinin şavkıdır.

Ten üzerindeki bu şey tüy değil, yanmış canımdan dumandır.

O ateşin içinde yanıp kül mü olurum yahut semender gibi ateşin içinden sapasağlam mı çıkarım, bilmiyorum.

Saman içinde ateşi gizli tutmak mümkün değil, aşk bedenime yangın verip bugün aşıkâr oldu.

Aşk ve hicran âleme mirastır; ezelden böyle bir mirastır bize Ferhat'tan fedakârlık, Mencûn'dan cünun.

Aşk bir aydınlık güneştir; zerreden Zühreye kadar her şey o güneşin etrafında cezbe hâlinde dolandır.

Erkin! Sen yâr sevip alarak; bu dünyadan epey ders aldın; nerde bundan daha büyük mektep, nerede darülfünun?

1973

HAYAT MÜCADELESİ (256)

Can ile gönül arasında oldu o cânânın mücadelesi.

Özbeğin evinde daima misafir telaşı olması tuhaf değildir ki.

Gönül mülkü can ile yâr mücadelesini epeydir yapar.

İki halk arasında taht kavgası ne zaman olmuş?

Can ve gönül kan dökünce sonunda can pare pare oldu.

Gönül ise yaralı, narın tanesi gibi kıpkırmızı oldu.

Can ve gönül dalaştı ve bundan binlerce belâ geldi.

Ortadaki mübtelâ, inleyen ve avare benim.

Bu dalaşmanın vasfını yazacak olsam yeryüzü lâleazar olacak; sözlerimin yıldızları gökyüzüne sığmayacak.

O ay yüzlü ,can ve gönül ile kalır yahut gider; bilmiyorum; yazık ki kalmak ile gitmek arasında can gelir gider.

Can bir pervanedir, Erkin; onu hiç düşünme; bari aşk pazarında sen alış veriş telaşını bitir.

1973

ELLER (257)

(Kaside)

Bedenindeki mütevazı aza bu ellerdir, bu ellerdir; her zaman çalışmak için yaratılmış olan bu ellerdir, bu ellerdir.

Cihanda var olduğun müddetçe yaşıyorsun demektir, ki bunun için adın insanoğludur; yürek gibi hiç durmayan bu ellerdir, bu ellerdir.

Hayat deyip elini yerden çevirsen de, meded deyip göğe açsan da yaşadığın müddetçe sana dost bu ellerdir, bu ellerdir.

Dünyanın mimarı da, berbat edeni de bu ellerdir.

Saadet de büyük dert de bu ellerdir, bu ellerdir.

Âleme gazel bahşeden de, insana ecel getiren de bu gül-i ranâdır, bu kılıçtır; bu ellerdir, bu ellerdir.

Sevdiği yâr için gül koparan da, yalnızca hayır ve sadaka için avuç uzatan da bu ellerdir, bu ellerdir.

Cihan davasını güden, lâkin dünyadan gözü açık giden İskender gibi çaresiz olan da bu ellerdir, bu ellerdir.

Kûlal⁵³⁷ döndürür çarkını, kara çamur gerçek sanat olur.

Eğri büğrü ama güzel sanatın sahibi bu ellerdir, bu ellerdir.

İğne tutup canâne, meşhur şiir olmuş; kendi altın, işi altın bu ellerdir, bu ellerdir.

Ne güzeldir bu nazik parmaklar, toplayıp sanki dağ yaparlar; cihanda en büyük eser bu ellerdir, bu ellerdir.

Vatanım bir cömert fani, Aral ona bakilik meyi.

Esrarengiz ve coşkun Amuderya bu ellerdir, bu ellerdir.

Kasideme nokta koyup bakarım seherdeki âleme;
Güneşten şuleler midir yahut bu eller midir; bu ellerdir.

Selâm güneş, selâm dünya, selâm şiirim; seni inşa eden sadece yürek değil, bu ellerdir bu ellerdir.

1975

BİR ADIM (258)

Ey gönül açıcı güzel, ikimizin arasındaki yol bir adım.

Bu kadar zor mu sana bir adım yaklaşmak, ey güzel.
Gözlerimin nuru oldu.
Yola payendaz, gel.
Yoksa sen asla bir adım atmam!" diye yemin mi içtin?

Ben sana Zühre ve Ay deyip dua ettim; velâkin sen uzaksın ama Ay ve Zühre bir adım.

Perde içre güneşim, yanında ben nura muhtacım.

Deryanın bir adımlık mesafede olduğu sahildeyim, susuzum.
Ne çare ki sevginin görünüşü, ezelden beri buymuş; hiç kolay değil mesafe, müşkül ama bir adım.

Hasret mecnûn etti, Mecnûnluğa yoktur çare; canından geçen kişiye iki dünya bir adım.

⁵³⁷ Çömlek yapmak için çarkı çevirme işini yapan

Yeter! Şikâyet etme Erkin, cüret edip yola çık; sana bir adım Semerkant, sonra Buhara da bir adım.

1976

*** (259)

Acaba gençliği ne yaptım; sadece arzuda geçirdim.

Hayat önümde diye düşündüm.

Şu masum duyguda geçirdim.

Her zaman birşeyi bekledim, daima yolu gözledim.

Ömrümün yarısını yaşadım, tatlı uykuda geçirdim.

Şakaklarıma ak düşünce kırkını yaşayan bala oldum, gençlik gitti; ben feryatlar olsun ki yoksa beyhude mi geçirdim?

Soğur bir gün yürek kanım, gelir âsûde zamanım; ne gariptir ki, coşkulu devranımı niçin sakın geçirdim?

Görün ki sevmenin usûlünü bilmeden sevip ayrılıkta yârin vuslatını dileyerek muhabbetin şirin faslını kaygıda geçirdim.

Varlığın kendisiyle başbaşa kalıp hayret gözü ile bakmış.

Günümü gönül sözü olan şiir ile ateşli büyüde geçirdim.

Tamam, yeter pişmanlık duyma, gönül daima arzu et, arzu et.

Nurdur ümit, ben kırkımı rızayla ancak beklentide geçirdim.

1976

ŞAİRE SAİDE ZÜNNUNOVA'YA (260)

Ateşin gönül hiç bu yanık gönül gibi olur mu, hay hay.

Konuşan bu sühendan dil gibi olur mu, hay hay.

Bu yüreğin coşkusu volkan gibi oldu, nereden?

Şarkıları Nil nehri gibi olur mu, hay hay.

Nesirde bu kadar şiddet, nazımda böyle sanat, şiir bunun gibi kırk yarılan kıl gibi olur mu, hay hay.

İki on yedi ve bir on altı yaş yaşamışsınız; ancak manada her gün yıl gibi olur mu, hay hay.

Saide'nin sözü varlık âlemini kapladığı zaman kanaatte Said Ahmed fil gibi olur mu, hay hay.

1976

VAKTİN (261)

Vaktin daima yetmez, hiçbir zaman da yetmeyecek.

İşin daima bitmez, hiçbir zaman da bitmeyecek.

Çünkü zaman gibi sonsuzdur, gönlündeki arzu.

Vakti ve arzuyu kovalayan hiç kimse ulaşamaz.

Varlığı mükemmel kılmak için gayret eder insan.

Ne gariptir ki, varlık insanı mükemmelleştirmiş değil.

Bende ne varlık hayali ne yokluk gamı var; çünkü alnıma şiirden başka hazine yazılmış değil.

Vakit gelir iş biter, gelecek zaman da çok değil; çünkü öbür dünyaya hiç kimse iş alıp gitmiş değil.

1976

ŞEHİR İÇİNDE (262)

Şehir içinde gözlerden uzak gönül açan bir yer bulayım; orada kendimi seninle bir can göreyim, bir beden bulayım.

Kaç gündür ki, kaybolmuş gönülden huzurum, bu gece arayıp senin efsunkar bakışında onu bulayım.

Gece karanlığında ben saçının *şebistanını*⁵³⁸ göreyim; seherde yüzünü sabah gibi aydınlık bulayım.

Ben gönül mekânına girip, bilmeden dikene bassam; düş sayıp tabir edin ki hakikatte bir gülşen bulayım.

Riya farklı dille bana yüz iyi dost verecek olsa, bana dost gerekmez; doğru söyleyen dürüst bir düşman bulayım.

Her ne maksat varsa gönülde, cihanda her ne murada erişeceksem pak gönülle, yalnız seninle kavuşayım.

Bir ömür Erkin aşk ateşinde yanmazsam eğer , alev bürüsün bedenimi, katlime külhan bulayım.

⁵³⁸ Karanlık

1977

GENÇLİĞİMDE (263)

Gençliğimde gelen mutluluk, benim için talih değil; gençlik öyle bir talihtir ki başka talih lâzım değil.

Bütün mutlulukları yaşımla ilerleyince göreyim, çünkü bahtı takdir etmek gençlikte âdet değil.

Sabah kıvancı ile coşup nura gark olan gençlik çağımla, benim için gamlı akşam zaman değil, saat değil.

Ne tuhafdır ki, gençliğimde dost kıymetini bilmemem şaşılacak şey değil; çünkü yalnızlık, gariplik benim için önemli bir durum değildir.

Kadeh kaldır dostum, sonuncu damlanın lezzetini dilerim ki bu tatsız hayat da, bade de mutluluk değildir.

1977

NEVÂÎ GAZELİNİ TAHMİS (264)

Ayrılık anı yakındır, gemi kumpanyasını çalar,
Vah, beni bırakıp ayrılığa, yâr uzağa yol alır,
Can gidip cânân ile, sahilde bir bedenim kalır,
Ne zaman ki gemiye o ay yüzlü denklelerini yükler,
Dalgalı derya gibi aşufta gönlüm çalkanır.

Ben ne kadar söyledim, gönül, candan geçip yâr sevme diye,
Sonra bırakıp uzaklara giderse, feryat edip ah çekme diye,
Gitti yâr, yeter şimdi, kim söylemiş gözyaşını silme diye,
Ağlama, ey göz, neden gemi sahile çıkmaz diye,
Ki halkın gördüğü her yer gözyaşının deryasıdır.

Yel coşar, ağlar felek, bu gök gürültüsü de şimşek deme,
Asuman hicran derdime hüngür hüngür ağlayıp anlatır her kime,
Bedendeki emanet can gibi çalkalanıp gider gemi,
Titreyen civa gibidir gönlüm, gelir can boğazıma,
Fırtınalar yüzünden her dem ki derya çalkalanır.

Ey felek, yeter, ağlama, fayda yok, o ay gemide,
Arada deniz ve ben sahilde, o, ay gemide,
Ne ayı, bin ayda bile gelmez artık, o ay gemide,
Sabır gönülde, gönül o ay yüzlüde, o da ay gemide,
Eyvah gitmekte, göz dalıp gider, gönül bunalmaktadır.

Tesellim şudur ki, gemi gözden kaybolmamış henüz
Bir nefeslik fırsatım var, yâr yoluna bakmak için,
Ah, demeden nefesimi tutup kıpırdamadan durdum ancak,
Nefesi tutulmaktan ölen halk gibi ölmek üzereyim

Zira yelken açmasın diye nefesler tutulur.

Ey rüzgâr, esme, gökyüzü sessiz, mevcudat bir an sessiz,
Dinle âlem, dinle insan, kim olursan ol dinle,
Üstadın nasihati budur: Gümüş tenden başka gümüş arama,
Âlemden bir kâr bekleyip sevda denizine girme,
Gümüşün değeri düşer, fakat ömrün değeri düşmez.
Kadeh sun, ver bana canımın hakkını ey pir-i deyr⁵³⁹
Ki kadehlerin tokuşmasından çıksın yıldırımlar, ey pir-i deyr,
Var mı Erkin'e o üstaddan yakın ey pir-i deyr,
Yutar yokluk denizi gam kayığını ey pir-i deyr,
Ne zaman ki Nevaî eline şarap kadehini alır.
1977

BAHAR MÜSTEZADI (265)

Gül mevsiminde yine sazı eline aldı nevaa ehilleri,
Musikî başladı yine.

Gül mevsiminde sazı aldı yine eline ehl-i nevalar, musikî başladı yine.

Şaşılabacak şey ki güzel oldu cihan; yer ve göklerde her dilde terane.

Gökle zemin bir birinin âşık ve maşuku, birbirine kavuşan.

Saçmakta o, yağmur ile can bahşeden ziyalar, içmekte bu maden.

Ay yüzlü perilerin, ateş soylu canânelerin bizi yaktığı gibi, raks eden
şafak renkli lâle zümrüt tarlaların bağrına ateş döktü.

Gül başını eğip gülümser, bahtlı gelincigin süsleyeni güneştir.

Bülbülün dilindeki feryad nedendir; zevkli sadalar bu haşmetli çağın
terennümüdür.

Ben de kalemimi elime alıp düşünürüm, teşbih ararım; Şeyh⁵⁴⁰ ve
Gafur⁵⁴¹ gibi, vatanın şanına yaraşır hamdû senalar yazmaktır dileğim.

Ey sen vatanım, bana kendin biricik cihansın, ben de bir evlâdınım;
canım varoldukça gönlümde sana sıdku vefalar var, sen benim için
yegânesin.

Ben ne yazacak olsam, şiirimi yazmamın sebebi sensin; sanadır
övgüm daima.

⁵³⁹ Dünya meyhanesinin sahibi

⁵⁴⁰ Maksut Şeyhzâde

⁵⁴¹ Gafur Gulam

Gül mevsimi bahane, yine senin için nevâlar yazdım; canım, yüreğim.
1980

PİYALE (266)

Porselen fabrikasının kızlarına

Toprağın kendi nedir aslında, ondan çamur olur; canân elinde toprak
canân bir piyale olur.

Güneş, bir kase içinde lebâleb altın suyudur; piyaleye nur degecek
olsa altın tezhib olur.

Seher ona beyazlık verir, bahar güllerle bezer, şafak renkli mey içip,
biçare, lâle olur.

Hayır, o piyale değil, mükemmel bir sanatmış; yedi iklim onu gördüğü
zaman hayran ve lâl olur.

Canân piyale yapan canânın elinden Erkin mey içmezse ölünceye
kadar gönlünde ukde kalır.

1982

KENDİME SUAL (267)

(Müstezad)

Ömrün geçmekte; sen ne hayallar kuruyorsun, gamsız yaşıyorsun?

Nedir maksadın, feragat köyüne yol alırsın, kime yoldaşsın?

Gözün açılması için şart mı başı taşa vurmak, sonra gözü kaçırmak;
hangi düşünceyle nadan taşına başvurursun, ne fayda görürsün?

Yılların çoğu gitti, azı kaldı; ne yapabildin, neticede ne olabildin?

Kumun üzerine sen böyle imaret yapmaktasın, üstelik eğlenmektesin.

Haddini bilip bitir oyunu, terket eğlenceyi; gözünü aç, otur işe.

Senin ah ettiğin, şaşırıp kalakaldığın o gün göstermesin.

Bu dünyaya ağlayarak gelir aziz insan, giderken güler.

Şayet hayat borcunu ödersen, kahkaha atarsın.

1983

BİZ DOSTA KADEH SUNDUK (268)

Mihnet ve zahmette geçti sabah ile akşamımız; sadıktan kötüye çıktı en sonunda nâmımız.

Biz dosta kadeh sunduk, "Dostluk için al!" dedik; yazık, o dost zehir ile doldurdu kalkan camımızı.

Biz sevgi ve şefkat sarayını gönülde kurmuştuk; hangi eve gölge saldı bu yükselen damımız?

Hangi dostun arpasını hamken yolduk da başımıza vurdu?

Olgunlaşmayan bu aklımız!

İnsanlar arasında başımızı dik tutup yürüyeceğimiz günler de gelecektir, ümitsiz olan şeytandır demişler.

Ey gelecek nesil! Bu dertli haberimiz zaman gelir de elinize ulaşırsa, biz kimiz ve murat nedir anlarsınız.

1988

GÜZELDİR ACI HAKİKAT (269)

Güzeldir acı hakikat, lâkin şirin yalan yamandır; ancak o şirin yalana benim gibi aldanıp kalmak yamandır.

Ömrümüz yalan dünyada aldanarak geçiyor; velâkin sonunda ızdırap çekmek yamandır, zorlanmak fenadır.

Gönüldaşının acı azabı söylemesi iyidir; hiçbir şey söylemeden yüreğine ateş düşürmek yamandır.

İçine atmak da doğrudur; halka söyleyip benim gibi aşkın divanesi namını almak yamandır.

Erkin, eğer kılıç başına gelse bile korkma, doğruyu söyle; güzeldir acı hakikat, ancak tatlı yalan yamandır.

1988

TÜRKİSTAN PAZARI (270)

Bir dükkân açmak gerek ki amacı satmak değil; iki ayda zengin olayım diye halkı aldatmak değil.

Ergeş UÇKUN

Amerikalı Özbek Şairi

Bir pazar arzu ederiz, adı "Türkistan" olur; mağrip ve maşrik ilinde şöhreti destan olur.

O pazar içinde ehl-i cihanın hepsi misafir olur; Özbek ve Türkmen, Tacik, Kırgız, Kazak ev sahibi olur; bir izleyen adam lâl olur, hayran olur.

O Brodvey caddesinde yahut Bruklin'in yanındadır, şubesi Londra'nın, Paris'in merkezi meydanındadır; eğer nasip olursa Dehli "Türkistan"ında gezeriz, söğüt altı çayhanede ve çayhanenin sofrasında Babür'ün arzuladığı kavun ve şirneyi ekmeği olur.

Ne bulunur vitrinlerde?

İpek ve kadife.

Çüşt bıçağı verecek, Buhara atlası, Türkmen kilimi, yumuşak beyaz Kırgız kalpağı, Tacikistan'ın altın işlemeli doppısı da, Kazağın yün kaftanı; can rahatı, düzgün, şık, bütün dillerde Nevâî şiirinden divanlar vardır.

Hindu yahut Çinli, iyi niyetle her kim gelecek olsa, hoş bir nezaketle bir fincan çay ikram ederiz; halklar kinle nefretle bakmaz birbirine.

Mesela var ki "hem ziyaret, hem ticaretle inşaallah" gitmek ve gelmek yine kolay olur.

Şaşılacak şey midir bugün biz başlayacak olursak günden güne pazar genişleyip yanımıza Kafkas ve Baltık gelip saf tutarsa, Hudson'ın⁵⁴² yanından aksa dalgalı ve coşkulu Tuna, bundan bu cihanda kim bahtiyar olur?

Gönlü geniş olanlar bahtiyardır, aslında bundan maksat pazar değildir; görüşmek için fırsat olur.

Şairane bir hayal demeyin, bu arzu samimîdir,.

İki büyük vatan için böyle pazardan kimer zarar?

Menfaat önce dostluk, sonra helâl ticarettir; şiir ve sanat ehline yoktur şiir ve terennümden başka mal; bizim için de orada çardak ve eyvan olur.

Şair Uçkun'a cevap olarak bir muhammes yazdı Erkin.

Biz niyet ettik beyefendi, bu niyet samimidir.

Her zaman şairin nidası bütün dünyaya hitaptır, bu cihan pazarında halk ve milletler bîhesaptır.

Çeşitli güllerden belki de o büyük bir bostan olur.

1989

⁵⁴² Hudson ırmağı, ABD'de

BELKİ DE (271)**(Temenni)**

Bu günler büyük yolda bir yokuş olsa garip değil, şüphesiz kalan yol uzun, dümdüz olsa tuhaf değil.

Vatana sıdk u iman imtihan olsa garip değil, yurt ve âlem mamur, cihan barış içinde olsa tuhaf değil.

Bizim bütün arzularımız gerçek olsa, hayretle karşılamamak gerekir.

Neler geçti başlardan, on günler dönmeyecek asla.

Şimdi bu iri bedene uygun olmayan, dar kaftan biçilmez.

Unutulur çekilen dertler, yaralar, külfet ve azap; gönülde kalmas hiçbir ukde; tozdan temizlenmiş olmak var.

Bulut devran rüzgârında kaybolacak olsa tuhaf değil.

Ey sen! Sen ana vatanım!

Yaşlı ve genç Özbekistanım!

Her zaman sensin destanımın ve şiirlerimin sebebi; gururum, namusum, bahtiyarlığım, gamım; abadlığım ve berbadlığım.

Kaldır gururla başını, haklısın şevketli çiftçim.

Başında cam gibi gökyüzü olsa tuhaf değil.

Eski Türkçede bir atasözü var:

Güzellik gider, güç kalır, derler;

Ümit dolu bu cihanda halk kalır, beyler gider, derler.

Dostluk ve sadakat kalır; töhmet ve kinler gider, derler.

Akar akan nehir, çözü çöpü sürükleyip götürür, derler.

Bu günler inanç imtihanı olsa tuhaf değil.

Yakındır iki bininci yıl, aydınlık yüzle gireceğiz; nimet dolu sofrada tuz ve ekmekle gireceğiz; selim iman denilen yolcu yıldız ile gireceğiz; hakikate, adalete açık gözle gireceğiz -ki samimiyetle beklenen zaman olursa garip değil- yetmişine giren Erkin delikanlı olursa şaşılacak şey değil.

1989

VATAN İSTEĞİ (272)

Bu vatanda bir Vatan kurmayı istiyor gönül; kendini Erkin kuş gibi görmeyi istiyor gönül.

Bu Vatanın timsali şuleefşan seher güneşi olsa, şulelerin koynunda dönüp dolaşmayı istiyor gönül.

O Vatana insaf bayrak, sevgi ve saygı serhat tuğu olsun; serhat boyundaki gözcü gibi durmayı istiyor gönül.

Biri bu toprağın kadrini ister; toprağa denk kılmak için gözüne toprakla gözüne vurmayı istiyor gönül.

O Vatanın yelkenlerini marifet ummanında imanın kıblesine doğru yöneltmeyi istiyor gönül.

Bitti, yeter artık yalan saadet, yalan erk, sahte vatan; hürriyet zevkini gerçekten yaşamak istiyor gönül.

Ey Vatan, mukaddes istiklâl gününde bağrında, Erkin evlâdın olup yürümeyi istiyor gönül.

1990

HİCRAN KUŞLARI (273)

Hazan mevsiminde yurdu terk eden kuşlar mıdır acaba yahut ak düşen başım idrakini bir kenara mı bırakır acaba?

Kuş gibi uçmayı diler gönlüm ki bundan bir ümid, avcı yârim saçını tuzak edip yakalar mı acaba?

Şimdi kuşların düşüncesinde Hindistan toprağı ağıştur, yahut benim düşüncemde kara gözlümün açtığı ağış mudur acaba?

Hicran kuşları asumanı doldurup uçmaktalar.

Vah, onlar acaba kuşlar mıdır yoksa benim gördüğüm, rüya mıdır?

Başını alıp fani dünyadan gidecek canlar mı ya da hazan mevsiminde yurdu terk eden kuşlar mı acaba?

1990

TÖVBELER EDERİM (274)

Tövbeler ederim, gerçi pişman olacak günahım yok.

Ancak ne yapayım, günahımın olmadığına delilim, şahidim yok.

Halk feryadımı duymaz, gelir canımı almaya; lâkinbana hami olacak bir iyilikseverim yok.

Ağzımı açıp hiçbir şey söylemem; dilsiz, kimsesiz, yalnız gelip diz çöktüm karşında; senden başka sığınacak kapım yok.

Bana inanman lütuftur, perişan halime bir bak; dökmeye gözyaşım, söylemeye sözüm, hem de ah çekmeye ahım yok.

Bu kulunda yanlılık var, yanlışına feda edecek canı var; bu yüzden çok ayrılık, gidalık var, lâkin yerim yok.

Kara kaşına muhtaç olmadan kararacak akşamım mı var?

Yüzünü hatırlamadan zaman ağaracak sabahım yok.

Bu karışık yolda rehbersiz bulamam gönül menzilini; Allahım, sevgiden başka secdegahım yok.

Bu âlemden ümit kesip yanıp gitsem, vücudum kül olsa; şüphem yok, aşkın bağrındaki bu külden çıkar bir gül.

1991

BABİL KULESİ (275)

Canların idaresi verildi Azrail emrine, hayalimde kurduğum oldu Babil minaresi.

Sevginin sonu yok, halk arasında yandı nifak ateşi; bu ateş değilse kayyum mudur cehennemın kıvılcımı mıdır?

Gözüme çöken dert, elem bir gün biter; gözümü yumup gitsem, nihayetinde de ömür kaşla göz arasında...

Günler geçer, bir güzel gün gelir dedim; lâkin halkın "Gün günden beter." sözü gerçek oldu.

Başımdaki bu sıkıntı neredendir, buna sebep nedir, bilmiyorum; göz karası mı yahut alın yazısı mı?

Ne olursan ol, sadece iyi niyetli ol Erkin; ömrün ufkuda ümit yıldızı görünecektir.

1991

DOSTA DEDİĞİM (276)

İnsanın dilini, dil bilen insan anlar; lâkin gönlün gönlü kolay anlamıştır diye düşünme.

Doğru sözü söyledim:

Canı ortaya koydum, ama yazık ki can dostu dediğim bunu yalan zannetmiş.

Acı olsa da gerçeği söylemek sadakatin şartı; lâkin bunu dost anlamazsa yabancı bunu ne zaman anlar?!

Mert merdi tanır, derdi bilenin yüreğinde dert vardır; can sadakasını, canı feda eden can anlamıştır.

İsyankâr gönlümü anlamayacak gafil insanlar; gönlümü sadece isyan sahibi anlayacaktır.

Erkin, akil ve nadan gazelini okuyuverdi; akil kendini, nadan bir başkasını düşündü.

1991

MÜCADELE ÂDETİ (277)

Bazen yener, bazen yenilir, ama güreşir; her kimle olursa mücadele adeti makuldür ki mücadele eder.

Güç amacıyla arslanla arslan savaşı; lâkin hile yolunda tilki ile tilki güreşir.

Su ile ateş gibi bazen yakar bazen gark olur; canım mücadele edip akıl ve gönül mülkü mücadele eder.

Kendi halim için bir gülerim, bir yaş dökerim; şair dilinde feryad ile gülmek mücadele eder.

Hayal yeter Erkin, kulu hayal öldürürmü; ölmek için düşünceyle herkes mücadele eder.

1991

AFFET, YA RAB! (278)

Bana taş attı bir cahil; affet ya Rab, ben affettim.

O kuldur, bende-i gafildir; affet ya Rab, ben affettim.

Cihanda fitneler vardır, adalet bazen naçardır; adalet göster, sensin adil. Affet ya Rab, ben affettim.

Kötü oldum, kötü oldum, yanlış kurşuna hedef oldum; hata eden katil değil, affettim ben, sen de affet ya Rab.

O canın günahını görme, şeytanın sözüne uydu; gönül aldanmaya mayildir, ya Rab affet, ben affettim.

O cahil adamın eksik imanına matem tutarım; kalbine hidayet nasip et, affettim ben, affet ya Rab.

O da ben de kıyamette dergâhına dâhil olup suskun bir şekilde utançla dururuz; affet ya Rab, affettim ben.

Affet, hata yapmayan kim var, benim de çok günahım var; insanoğlunun aslı kâmil değil, affet ya Rab, affet ya Rab.

1991

GEREKİRSE (279)

Doğru sözlü bir divane gerikiyorsa ben varım; tatlı dilli düşmana pervane gerikiyorsa ben yokum.

Gönlün safa mı istiyor, git bunun için saraylara; dertliysen, gamhane gerikiyorsa ge bunun için.

Ey arkadaş, dost benim.

Ey dost, melhemdir sözüm.

Ey yâren, şaşkın gerekirse, işte iki gözüm.

Dertle dolu peyman gerekiyorsa, canım sana, yüreğim sana; ne lazımsa vereyim.

Ey bağımlı mekân tutan baykuş sürüleri! Size virane lazımsa göğsüme konun.

Viran gülzarımdır vadi, yüreğimde vardır onun feryadı; Fergana gerikiyorsa, feryada kulağını aç.

Ne yapayım, ağır sözlerdir bunlar, akiller arasında bir divane gerikiyorsa, kovmayın beni dostlar.

1991

YOĞU NASIL VAR EDEYİM (280)

Ümitsiz gönlümü söz ile nasıl izhar edeyim?

Hangi yolla çaresiz halimi aşikâr edeyim?

Nice zahmetler çekip de aklımı ve fikrimi bulmadıktan sonra şimdi nasihat etmeyin, yoğun nasıl var edeyim?

Tanıdıklarım kaçtı benden, yüz çevirdi gafil halk; söyleyin neydi günahım, ben onu tekrar edeyim?

Doğru söz söylendiği zaman beğenilmez; eyvah doğruymuş.

Dostu düşman ettim, şimdi düşmanımı yâr edeyim.

Bu sıkıntı meskeninden başı alıp gitmek gerek; kendimi deli, evi barkı darmadağın edeyim.

1991

İNCİ OLUP DAMLAR MI SÖZ... (281)

İnci olup damlar mı söz kirpiğe yaş inmeden, merverid sedef vermez kırılmadan, kırılmadan?!

Söz, gönül ummanında merverid tutan sedef gibi öylece saklanmadan halk arasında bulur mu kıymetini?

Bu zaman deryası hızlıdır, şiir ehli zülâl ister; söz gerçekten gönülden çıkmadan önce nasıl bir ruh verir.

Ahenkli ocağı bu kalptir, onda söz suzanedir; nerede keskin oldu bu kılıç, ateşe sokulmadan önce.

Söz ehli, gaflet ehlini siz uyandırın gong sesi ile; geminize sonki yolun gongu çalınmadan önce.

1991

ŞİİRİYET (282)

Ey ömrümün sabahından bana aşına ve aziz olan sen, seher yıldızı gibi cazip ışık saçmışsın bana.

Hayat içinde hayat oldun, kanat oldun, necat oldun; hem sefa getirdin bana, hem cefa ulaştırdın bana.

Sen sihirli mey uzattın, gönlümün huzurunu yok ettin sen; beni ateşlere attın sen, bu hangi gaipten ceza bana.

Yanık canımın içinde canlar eder feryad ü figanlar; gönlümdeki isyanlar daima yüzlerce bela olmuştur bana.

Gönlüm hatalardan ve halk içindeki maceralardan yorulup kaçacak olsam, yine nizalardan aşinasın sen bana.

Himayesiz zamanda bu can içindeki kurtarıcı ol; vefa göstermez cihanda kendin vefa ol bana.

Geçer kavgalı bu anlar, gelir âsûde devranlar; zeki, erkin gazelhanlar verir birgün kıymet bana.

1991

GÜL MÜYDÜ, REYHAN MIYDI, CAMBUL MUYDU (283)

Gülzar içindeki gül müdür, reyhan mıdır, cambul mudur yahut cambul, reyhan ve gül deren sanem bu mudur?

Vallahi bu sanem insan değil, ne kadar söz söylesem, insan diye bir kez olsun bakmadı, yazık bu nasıl kuldur?

Yıldırım gibi bir lahza visali nasip etti, şimdi bana yâr, Türk güzelinin hicranındaki gam budur.

Nice gündür arayıp şehirde avare olmuşum, İstanbul değil âşık için cana sitem budur.

Bu yaşımda yanıp, sevgiyi nazmetsem neden ayıp olsun ki, Erkin'in yüreğinin ateşinde yanacak bu mumdur.

1992

SEVGİ GELİRSE (284)

Sevgi gelirse beli bükülmüş genç olur, sevgisiz cânân da taş heykel olur.

Sevgisi olmayan güzeli kucaklama, taşı kucakla; taş sana melhem olur, sırdaş olur.

Sevgi mevsiminde dikenden gül çıkar, sevgi köyünde rüzgâr hizmetçi olur.

Yabancı gönüllerin muhabbet meclisi azaptır, yâr ile olursan kum yesen de aş olur.

Gerçek sevgi binlerce cefaya dayanır; lâkin hıyanet ve sabırsızlığa dayanamaz.

Vefasızlığını gizlersen, yer gömer; lâkin asumanlarda bir gün faş olur.

Gurbet elde battı mağribe güneş, ufuk gül rengi değildir, bu kanlı yaştır.

Erkin, aşk yolunu firdevs yolu deyip anla, temiz gönlün bu yolda baş olur.

1992

CAN BİTMEYECEKTİR (285)

Âlemde hatun medhine destan bitmeyecektir; çünkü aşk bitmez, aşktaki ukde bitmeyecektir.

Şiir yazdı hepsi Hafız, Sadi ve Nevaî ne kaldı demeyin, devranın şairi bitmeyecektir.

Eğer şiir meydanı aşk bahsine mekân olursa meydanda süvari çok olur; ancak medyan bitmeyecektir.

Güzellik ehli için olmaz eda, naz ve işveler; aşk ehli için inilti ve efgan bitmeyecektir.

Her ne varsa yanar, yok olur; ancak tuhaftır ki aşk ateşinde ebediyyen yanarak can bitmeyecektir.

1993

GONCA SIR SÖYLER GONCAYA (286)

Gonca sır söyler goncaya, gönül gönülü anlar.

Güvercini güvercin öper ve gül gülü seçer.

Mesela iki yıldız olan yiğidi ve kızı takdir birleştirir; eğer yâr bizi anlamazsa ne çare, kara yazıdır bu.

Bahçeler içinde renk seçip peri suretli güzeller dudak boyar; ya Rab, benim yârim dudağını yüreğimin kanıyla boyayacaktır.

Kaşı da sürmeden daha yeşildir; ona yeşil deme, paslanmıştır; çünkü bunlar kan döküp nasıl da paslanmıştır.

Bülbül, nevalarında, özlem ve cefalarında yanar.

O bülbül değildir, semalarda benim ahım yankılanmıştır.

1993

VEFASIZ DOSTLARA (287)

Keşke vefasız dostlardan ayrı olsaydım, ne yapayım, bu vefasızlardan başka dostlar yok.

Yazmadı alnımıza sadık dost ki bu grup bize merhametsizdir, kendine hayranlardandır.

Aradım uzun zaman, ama o eski insafsız ve iki yüzlülerden başka yeni bir dost bulmadım.

Dost hata yapsın ama aramızdan ayrılmasın; gerçi bir iş yapmadım hatalardan başka.

Sohbet ehilleri, rerede sohbetlerdeki nevalar; sohbetlerden şimdi söz yok fiyatlardan, kıymetlerden başka.

Ta bu ana kadar divane gönlüm o vefasızları anlatır; ne yapayım, aşına yok vefasızlardan başka.

1994

BİZİM ANLAMADIĞIMIZ CİHANMIŞ AŞK (288)

Âşıklık işi kötüymüş, âşığa can belasıymış.

Aşk tebessüm olup gönüle girdikten sonra gönülü dolduran feryatmış.

Kavuşmada mutluluğu aşıkâr, ayrılıkta gizli gammış.

Aşkın derdi, azabı, ayrılığı bir başka, kıskanma ateşi bir başkaymış.

Evvelinde cihan gözünde gülşen, ancak ahirinde hazanmış.

Aşk âlemi başka bir âlem, bizim anlatamadığımız cihanmış.

Gönlü kolayca kaptırıvermişiz, yâr sevmemek kolaymış.

Her şey yanar, zaman da biter lâkin aşk ateşi zamansızmış.
Var olsun varlığım ve yokluğum; onun derdiyle can huzurluymuş.

Bağlandım kendi isteğimle; Erkin olmam, yalanmış.
1994

HALK NASIL BULACAK BENİ (289)

(Nevai'nin gazeline muhammes)

Gönlüm söyler, sevgi tuzağına esir olmaya hazırım
Gözüm der, hicran gecesi çok çok ağlamaktan karayım
Can söyler, ateş arasındayım; ten söyler bin parçayım,
Uçsuz bucaksız sevgi çölünde avareyim,
Her ne bela gelse aşkı aşıp biçareyim.

O hazan mevsiminde dolaşan bir yaprak benim,
Ayrılmışım çemenden, meskenim yokluk çölü,
Aramayın her an izimi, bulamazsınız zerre bile
Halk ne yapıp bulacak beni ki, ben kendimi bulamam.
Bu şekilde aşk ve cünun sahrasında avareyim

Kerbelâ çölünde görmüşler ahularla beni,
Anladı Mecnûn ile bir can beni, bir ten beni.
Yandı canım, bir Leylâ'nın derdi yaktı kül etti beni
Ahın dumanı içinde bir kıvılcım gibi görmüş beni
Anladı ki, hicran gecesi yıldız gezegeniyim.

Kaşların hicranında yay gibi eğilsem ne garip,
Gonca dudağın aşkında bağrımı dilsem ne garip,
Güzelliğinin akşamında ateşte yakılsam ne garip,
Gece yansam, seherde feryad etsem ne garip,
Aşk içinde pervane ve bülbülle birlikteyim

Güzeller vaslına ganimet, hizmetini eyle güzel,
 Gözünün nurunu mum edip boyunu dik tut,
 Varken kıymetini bil, gittiğinde toprağını öp
 Ey Nevaî, vardı diye ahbabı tazir etme çok,
 İt gibi ben takip edip o kervana varacağım.
 1995

BENDE VAR AŞK İÇİNDE GAM (290)

Bende aşk içinde de, ayrılık içinde de dert var, o ay yüzlü de yok; derdi dert bilmeyen kişiye konuşmanın faydası yok.

Gözyaşımı gördüğünde dere de şırıldayıp gülse ne garip; benim göğsüm içinde coşkunluk var ki, hiçbir derede yok.

Dert ile karmış çamuruzumu ilahım ezelden; ancak başkasının derdini anlamak bizim karıldığımız çamurda yok.

Dünya ehli içinde gönüldaş arama, gezme cihanı; altına muhtaç her yerde vardır, ama muhtaca muhtaç hiçbir yerde yok.

Tamam, altın sizlerin olsun, bana aşkın derdiyle meşgul olmakla yeter; bu hazinem dünya ehli içinde hiçbir zenginde yok.

1995

ÜÇ SÖZDE BİR MANA (291)

Sana Allah, Yâr, Tanrım güzellik, hüsn ve cemal olmuş; güzelliğin, hüsnün ve cemalin bana arzu, düşünce, hayal vermiş.

Cihan, Acun ve Âlem içinde cefa ile vefa, sana ve bana olgunluk, yücelik ve kemâl vermiş.

Seni görmüş ayn, çeşm ve göz düşte, rüyada, *menaminde*⁵⁴³; lebin, lalin, dudağın bu nasıl derya diye sormuş.

Elinde, destinde, yedinde mey, şarap, sagar tutup mesrur dilin, lisanın, zebanın ki bal, esel ile şehd vermiş.

Kendine, vaslına, didarına ulaşmak eğer nasip olmazsa bana yazmış, bana takdir, bana ruz-i zeval vermiş.

Erkin sana gazel yazmış ki üç sözde bir mana şarttır; Farsça, Türkçe ve Arapça'da suhan, söz ve makalmış.

1995

RAKKASE (292)

Bezmdede naz ile cânân oynasa,
Belki de bedenim içinde can oynasa.

Elleri ve kollarıyla handan oynasa, güller bahçede silkinip uyanır.

Beyaz giyip sakın, dansedip yürüse, ak nilüfer suda akıyor gibidir

Nur saçıp güneş yüzlü görünse, ansızın gönlümde binlerce ışık yanar.

Ay büyüyüp yıldızlı asuman oynasa, ortada oynar peri, onun gibi olur.

Dağda ceylan oynasa bu kadar olmaz; gölde kuğu naksı böyle olmayacak.

Rüzgâr durup cambul ve reyhan oynasa, gülşenin için o kadar hoş kokulu değildir.

Gönül alıcı güzel oynasa, başımı mest eder; göz kırıp hayrete düşürür.

Can raksını özledi, ah gelse ve gönül evinde mihman olsa, oynasa.

Gönlünde ukde kalmadan yâr oynasa, zerre ukde kalmayacak gönlümde.

1995

HATIRLAYIN (293)

(Kurban olan askerin feryadı)

Ben kara toprakta yatan oğlunuzum, hatırlayın; muntazır ruhumu dua ile yoklayıp şad edin.

Kalmışım uzakta kabirsiz, kefensiz, isimsiz ve nişansız; hatırama gönlünüzde bir mekân bina edin.

Her bahar kutlu zafer günlerinde dolaşırsanız, lâlelere bir bakın, tertemiz kanımı hatırlayın.

Ben hayatta bir gün rahat görmeden hayattan ayrıldım; bahtınızın kıymetini bilin, endişenizi terk edin.

Savaşa girdim, vatan toprağı deyip can feda ettim; onun sevgisi benim canımda yaşar, siz onu abad edin.

Ben uzak ellerde kalan oğlunuzum, hatırlayın; bekleyen ruhumu dua ile yoklayıp şad edin.

1995

UYKUSUZLUK (294)*Sana binlerce teşekkür**Gaflet tezadı**Şirin hediyen –acı**Azaplar için**Senden razıyım iki dünyada**Çünkü senin hürmetine iki ömrüm ziyade**Şevk ve derdin ile var ol.**Uyanık gece***CUMADAN KALAN ADAM (295)***(Bidat tarihinden bir bölüm)**Bu, size bir hikâye:*

Çeyrek asır önce ölüme doğru giden yaşlı yatar, tıpkı mum gibi sönerdi.

Uzak yakın akrabaları etrafında toplanıp boyunları eğik, gözleri yaşlı helalleşirlerdi.

Gece sapasağlamdı, eyvah kısmetmiş; ecel yoklayıp durmuş tam da rahatlayacakken.

Feleğin takdiri bu ne yapsın kara yazılı kul; ezeli takdirin buyruğu birdir herkes için.

Evet, ölüm herkesin başındaki hakikat; lâkin ölmek sevaptır peygamberin yaşında.

Cuma günü sabanleyin duracak mihrabın karşısında, iyi günden buyurdu müminden ve cömertti.

Nine dolabı açtı, kefeni aldılar.

Erkeklerle cübbe, belbağ tedarik etmeye çalıştılar.

Büyük evin ortasında ölüye yer hazırladılar.

Avlu ve kapının önü süpürüldü tertemiz.

Öksürerek büyük kapıdan imam hatip efendi geldiler.

Hasırı kaldırıp yıkayıcı hazırlandı.

Hala odunu tutuşturup semaver yaktı.

Kalabalık sabah gelirse bu gamlı günde zorlanmayalım.

Kilerden çıkarıldı merasimin unu da, hazırlanıp bağlandı hocanın bohçası da.

Hatta yirminci gününde yapılacaklar da belirlendi; bütün her şey hazırdır, ama bir tek ölü yok.

Yünlü başörtüsü ile tezye bağladı belini, bilgi verilmeye başladı herkes kendi halkına, yakınına.

İki gelin aralarında kavga bile ettiler, acıyı yaşayan hıçkırıp "Vay babam!" diye ağlardı.

Derde müptelâ ile hiç kimsenin işi yok.

Kızlar sandık ile meşgul, ihtiyarlar dua ile.

Birden geceyi sirenli seda ile uyandırıp lâmbası yanıp sönen "ambulans" geliverdi.

"Herkes seviniverdi." diye düşünüyorsanız var olun!

Yan komşu Cennet nine doktorun yolunu kesti.

Büyük kız bilgiç davranıp tuttu hemşirenin kolunu:

"İğne batırıp rahatsız etmeyin, hazır, babam yatıyor.

O daima az hastalık ve kolay ölüm dilerdi.

Dedem gibi altmış üçte öleceğini bilirdi.

Özellikle Cuma günü ölmek için çok dua ederdi, muradı hasıl oldu; can versin arzuladığı gibi."

Doktor dinlemedi, çekinmedi hemşire; çekinmedi sıfır üçe haber veren torun.

Titreyip duran o mum bu gece sönmedi; hasta gözünü açtı, cumadan kaldı matem.

Sabahtan iki oğlu işe gitti bimecal, duvarın aşağısında kalıverdi tabut o hâliyle, iki gelin yan bakarak yürüdükçe yürüyüverdi.

Kavganın sebebini daima ikisi de söylemez.

Yine çok Cuma geçti, aylar yıllar geçti sırayla; seksen sekiz yaşına ulaştı öldüye çıkan hasta.

Her yaşına bir tenab⁵⁴⁴ meyveli bağ yaptı.

Yüzü gözleyip durur, cumadan kalan adam.

Torunlarının sayısı da muhtemelen yüz civarında, her Cuma dedenin evinde toplanıyor hepsi.

Gelen doktoru kovan bu evin halası, gülüp gülüp hatırlar, her cuma bayram olur.

İşte yaşayıp duruyor.

Ömrü ziyadeymiş, ona öldü diyenlerin çoğu yok dünyada.

Cennet nine cennete gitti geçen senenin yazında, hafızı on yıl önce alıp gitmiş zatülcemp.

Sığır yılı toprağa koymuş, mezarını kazan dostunu, yıl yemeğinin etini ihtiyarın kendisi doğramış.

Kıymet bilenden yadigâr deyip kendi kabrinin üstüne çiçek dikmiş, mütevazı bir türbe de yaptırmış.

İhtiyar söyler: Altmış üç ne, seksen sekiz nedir? Ömür güya denizden geçip giden gemidir. Perşembe yahut Cumadır, o sahile ulaşmak var; lâkin bunun için aceleye ne gerek var kuzum?

Acele etmeyin, o dünyayı gördüm, o kadar beğenmedim, cennet bahçesinde âb-ı kevser akıyor.

Hanımım güzelmiş, huriler bana bakmadı.

Uygun gelmedi cennet bahçesi, gücendim ve geri döndüm

Evlâtlarım son söz olarak "Yatıp kalsan, yabancı yanmaz, birbirinizi koruyun; ölen ile toprak doymaz. Şimdi siz oturun, ben havada bir nefesim..." der ve ayağa kalkıp bağı doğru adım atar.

1987

⁵⁴⁴ 1/6 hektardan ½ hektara kadar olan ölçü birimi

BİZDEN SONRA HİÇBİR EVLÂD YENİDEN YAPILANMASIN (296)

Hırsız için yeniden yapılanma bir tencere çorbadır, halktan önce bir kâse alıp koşmadır.

Menfaatçi için yeniden yapılanma çok büyük bir yorgandır; bir yolunu bulup kendi üstünü örtmektir.

Cahil için yeniden yapılanma en makul, en temiz yüreği nişan alıp kurşun atmaktır.

Bizim devran geldi diye iştahı kabarıktır; biliyor ki taş billura her zaman galiptir.

Palavracı için bir çalgıdır yeniden yapılanma, ona eski ahenkleri çabucak yerleştirir.

Aynı tıngır tıngırı çalır o, en mübarek koşuğu da berbat eder.

Bürokrat için yeniden yapılanma canbazlık demektir; denge sopasının neresinden tutsun?

Bugün sağlam, yarın tamam; tatlı can helâktir, tarih geri çevrilmez, bahtsız neyi beklesin?

Talihsiz şair için yeniden yapılanma, kuyudur, İskender'in şahı var deyip yavaşça söyledi.

Bu kuyuda kâğıt büyümmez, sözün faydası yok; ancak karın şişirdiğini yazıp döner.

Bu başkana yeniden yapılanma satranç oyunudur, hergün taşları yeniden dizer o.

Yoldaş hatırlar devlerin düğününü, kaç tane can yaktığının raporunu verir o.

Kör tuttuğunu, sağır işittiğini bırakmazmış, bu adamın beyinde beş on tane slogan var.

Eğer açlığı sosyalizm diye adlandırır, prensibe sadık olan açlıktan mutlu bir şekilde ölür.

Bu âlimi topa benzetmek mümkün.

Arkasıyla savaşa girer, sebeb belli.

O arkaya bakarak geçmişin mülkünü topa tutarsa, tarihin yerinde toz toprak kalır.

Vursan derisi sertleşir, sövsün yüzsüzleşir; insanoğlu da döner yer küresi ile derler.

Bu insanoğlu eskiden nişan ile övünürdü, bu gün ise övünür gurrasıyla.

Her ağıza bir bir koyduk biz acı ilâcı; yay kendimiz için nedir yeniden yapılanma?

Bizim için o kerpetendir!
Ağrıyan dişler gibi beynimizde çürüyüp kalan çiviği çıkarmaktır.

Yeniden yapılanma, bir zamanlar aşağıdan yukarı kazılan o yanlış dereyi yerine döndürme çapasıdır.

O, bencillikten kaynaklanan bütün illetleri dünkü çukura dökcek buldozerdir.

Göstermelik kabristanı, sahte mezarı, kimsesizlik mezarının tekrar düzenlemektir bu yeniden yapılanma.

Âlem içinde üç bininci yılların serdarı vatana uygun yer yapmaktır bu yeniden yapılanma.

O, benim için pencereden giren rüzgârdır; bu rüzgârdan kâğıtlarım perişandır.

Onlar uçar ben ardından bakakalırım; şiirim, şimdi ben de seni yeniden düzenleyeceğim.

Günler gördük; kapıda duran istidad, bizim gördüğümüz günleri tekrar görmesin.

Öyle bir yeniden yapılanalım ki, bizden sonra sonsuza kadar hiçbir evlât yeniden yapılanmasın.

ESKİ HAMAM ESKİ TAS (297)

Yeniden yapılandırma hususunda âlem üzerinde gulgule var;
toplantılarda sohbetler coşkun, sohbetlerde büyük ihtiras var.

Birçok aruz hayat aynasına yansıdı; ama bizim taraflarda sadece laf o kadar.

Hayat ise eskisi gibi:
Eski hamam, eski tas.

Eskisi gibi yıl başında yılın plânını yaparız, "Yapacağız" yeminini
soğuk çay gibi içeriz.

Sonra on bir ay tembelce ömür deryasında yaşarız; yıl sonunda
"Haydi, haydi!", ay sonunda "Hızlan ha hızlan!"

Kaidemiz yine eskisi gibi:
Eski hamam eski tas.

Biz toplantısız yaşayamayız, toplantı için de plân var; toplantı deme,
savaş meydanı! Ezmen için gülzarlar var; mütevazı olma, o gülzara hazırlıklı
olarak git, savunmayı da saldırmayı da bil, cevap yumruğunu öğren
gereğince.

İşi olsa... iş malum sözdür:
Eski hamam eski tas.

Yol yordamı bilene müteşebbis ne gerekir? Beklemeden yüksek emri
müteşebbis işi değiştirir.

Mütevazı insan olan bizler ise önünde el bağlayıp sessiz dururuz;
biliriz, sessiz durmanın da bir esası var.

Bizim için aslında oldukça makbul eski hamam, eski tas.

Bu nasıl esas dersiniz. Liderin sözü, her zaman sözdür.

Ona "karşı" olmak yahut "tarafsız" olmak yoktur, ses daima yüz olmuş;
o isterse iki kere beş kırk, iki kere dokuz on dokuzdur. Tarihe bak, liderini
padişaha, makam sahiplerine ve vekillere kıyas et...

Eski hamam, eski tas...

Kimki yüksekten uçarsa -o babanız da olsa- hiçbir zaman uçarmaz
ayağından çekeriz; hallederiz, boynuna bir iftirayı yükleriz.

"Seni biz korumaktayız Mirgıyas, yüksekten uçma! Senin için huzur şu
eski hamam, eski taktır." deriz.

Pazarımız işte o pazar; Alay ve Eski Cova.

İşte ata sözü; eğer para olursa herşeye ulaşılır.

Bir çuval para ile gelsek doluvermez filemiz.

Aferin sana uyanık delikanlı, helal olsun Mirvakkas; mesleğin de odur, nefsin de odur:

Eski hamam, eski tas.

Dükkânımız o dükkândır, ona da hiç ilerleme yok; parayı verip gönüldeki zenginliği bulmaya imkân yok.

Geçim derler, çoluk, çocuk; kimsede de ihtiyaç yok.

Her rüşvetçiye derin selâm, her hırsıza iltimas.

Durumumuz eskisi gibi:

Eski hamam, eski tas.

Mütevazı insanlarız, gönlümüzde kötülük yok; âlem şaşkın, nedir bu mülayimlik sırrımız.

Biz sessiz durduk öldü Aral, kurudu Amu ve Sırderyamız; evlâtlarımıza zehirlenen toprak miras kaldı.

Bağırıp çağırmaktan ne fayda var; amelimiz, eski hamam, eski tas.

Aklını ve kalbini, ömrünü ve bahtını nurla doldurmayacak, biz çocukları niçin getiririz dünyaya?

Doğmak ve doğurmak bizden, kalan ömrü Allah'tan.

Yine bahtiyar balalıktan sesleniriz, ey insanlar.

Acaba, yarınımız da mı eski hamam, eski tas olacak?

Güzel iş oldu; Özbek değil diye anlattık İbn Sina'yı.

Olur da mucize diriltirse o beteberrük simayı, çocukların ölümünden aklı kırk kez sıçrayıp "Anlamadım soyum papuas mı, eskimo mu?" derdi.

Sözler açık, işler ise eski hamam, eski tas.

Bize işten hiç bahsetmeyin, gıybet ustayız; yardım etmeyiz ama başkalarına iş yüklemekte ustayız.

Ölenlerin arkasından taş atmaya ustayız; yaşayana da "Peygamberlik sadece size has." deriz.

Dalkavukluk hala aynı:
Eski hamam, eski tas.

Gönlümüzde sözümüz çok, söylemekle bitmez; lâkin dertlerin çaresine sözün kendisi yetmez.

Bundan sonra arabada susup oturmak yetmez; aksi takdirde birgün tarih alır bizden öcünü.

Nasibimiz daima olacak:
Eski hamam, eski tas.
1988

TEŞHİS (298)

Köy doktorunun söyledikleri
Herkes bilir:
Tıp ilminde Avrupa'dan bayağı geriyiz.

Hepsi usta, benim nezdimde teşhis koymakta mütereddiz.

Diyelim ki hastanın başı ağrıyor; yorgunluktandır bu.

Kim "Dinlen!" der?
Yeterince muayene etmeden kalçasından dört tane iğne yaparız.

Hastaya bakıp "Böbrek!..." deriz.

Tıpkı Lokman'ın kendisi gibi.
Sonra cesede otopsi yapsak, delik deşik çıkar ciğeri.

Eh, ciğerin işi oldukça hassastır, köyde koy aslında sağlam insan.

Diyelim ki doğru teşhis koyduk, kötü söz işitiriz Raykom dayıdan⁵⁴⁵.

O, "Nerede siyasî düşünce?" der; "Çiftçi sağlam, çiftçi turp gibi!
Tarlada yoktur zehirli ilâç, teşhisi 'Üşütmüş.' diye yaz!"

Sarılık hastalığı çok mu? Azalt, çareyi ben söylemeden kendin bul.

⁵⁴⁵ Sovyet sisteminde kaymakam, hasta olduğunu söyleyenleri azarlardı

Ben değilim, neticede sensin doktor, gazete ve kitap okumak gerek."

Ne söylenmiş bu sloganda?
"Pamuk tarlası, cenk meydanıdır!" ezberlensin!

Cenk meydanı olduktan sonra; kurban da var, zatülcenp de var,
zehirlenmek, romatizma...

İşte böyle.
Bizler tıp ilminde Avrupa'dan bayağı gerideyiz.

Hepsi usta benim nezdimde, teşhis koymakta beceriksiziz.

Halimiz böyle, ne eksikimiz var?

Bizim hatamız, felaket denen sözdür.
Aslında cemiyet hasta, kimler koyar ona teşhis?

Onu tedavi edecek kimlerdir?
Bizim gibi beceriksiz hekimlerin, despot yöneticilerin huzurunda
durdukça, ne dertler olacak başında.

Zaman geçince geleceğin cerrahı birgün "Bu vatanın derdi başkaydı,
yazık sizlere cahil Lokmanlar!" demesin de.
1988

UTANGAÇLIK (299)

Bu tehlikeli hastalıktır, uyanık olun; belirtileri bellidir:

Baş biraz öne eğik, el göğüste; dil kekeme, yüz elvandır.

Onlarla çok karşılaştım, gönlüm hemen sezer.

Utangaçlar edeb ile yüzeğimi ezer.

İşte, bakın ona!
Güzel yüzlü, mümin bir çocuktur.

Rüşvetçi değildir, elinizi geri döndürmez, alır.

Bakkal da çok utangaçtır; rüşvet kastıyla verilen *kızıl kâğıt*⁵⁴⁶ başını
kaldırmaz, iki gözü tezgahın altında.

Babadır bu; aslında o babalığa yakışmaz.

⁵⁴⁶ On liranın eski rengi kırmızıdır

Baba diye koşup gelen çocuğuna bakamaz.

Anlayış sahibi, halk derdini hissedenden meslektaşım var

Lâkin o, doğru sözü söylemekte büyüklerden utanırmış.

Bu işçi birisine dayanarak yükselmiş.

Ahaliden utanıp hiç tramvaya binmezmiş.

Ona asla iş düşmesin, bağrını kana boyar.

"Tamam" demeye çekinir, "Hayır" demeye utanır.

Mülayim zat büyüçüdür, kesinlikle kurbanı olacaksınız.

Gülerek bıçak vursa, teşekkür edip öleceksiniz.

Utangaç olan böyle bir kişi güç nedir bilmez.

Bir utangaç bütün halkı mahcup edebilir.

Biz onlara gülsek de, onlar içinden bize güler.

Bu hastalığı yok etmezsek, çok ayıp olur.

1988

*** (300)

İdareciler koltup için mücadele edip birbirini mahveder.

Keriz vermeden kerize yukarıyı, kerizin talihini kapatır.

Satrançlarda arayıp güçlüyü birbirinin bahtını karartır.

Alim alimin eksikliğini bulup meslektaşının istikbalini karartır.

Kasaplar da herkesten önce tanıdığının tuzunun kurutur.

Şairler mi? Kalbinin korunu verip şiir yazmak yerine bakın ki ölmeden önce mezarıyla uğraşıp birbirini mahveder.

1988

BÜROKRATIN ÖLÜMÜNE (301)

Yazık, binlerce yazık; ben kaybettim aziz insanımı!

Zamansız öldü, bitirmeden gitti işimi!

1988

EFENDİ YİĞİT (302))

Efendi yiğit, garip yürüyüşün başka, suretin başkadır, esrarın başka.

Benim tanıdıklarım divanelerdendir; pervaneler sendedir, dostun yârenin başka.

Lütfun başkacadır, yaratılışın başkaca; belden aşağın başkadır, yukarın başka.

Bizim ihtiyacımızı niçin sormuyorsun?

Dükkânın başkadır, pazarın başka.

Herkes mahşerde topraktır, o zaman da senin mezarın başkadır.

"Halka yardım etme"nin aslı latifedir, hizmetinde yüztane hizmetçin başkadır.

Ne işçisin, ne çiftçisin ne de aydınsın; müstakil sınıfsın, sınıfın başka.

Halkın başına yağan kar seninkine yağmaz; evin başkadır, çatın başka, duvarın başka.

Dilindeki arzun aşkareliktir; belli ki, içindeki sloganın başkadır.

Halk kendi liderini seçer, ancak senin arzuladığın katil liderin başka.

Bağımsız vatan olacak vatan; ama senin istediğin dikenli tellerle çevrilmiş diyarın başkadır.

1988

UNTER PRİŞİBEYEV (303)

Prişibeyev hazretleri, söz yine sizedir!

Yine asker toplayıp caddelerde yürüyün.

Allah kuvvet versin boğazınıza, "Dağıl, ey halk!" diye emredin!

Vay canına, bakın bu cahil halk yine özgürlüğü istiyormuş.

Canına yetmiş yönetim, böyle bir düşüncüyü nereden öğrenmiş?

Gelip nokta koyun bu arzulara, insanları meydandan kovun; gerçek nerede söyleyin onlara, adalet nedir gösteriverin.

Gerçi Rusya'dan çıkmışsınız, beyefendi; orada size yer yok, ora kötüdür.

Halkı kaba, şüphesi, edepsizdir; sizin için münasip yer bizim mekândır.

Burası Unterlerin arzusuna uygundur; halkı güvercin gibi sessiz ve zavallıdır.

Bin kez toplanın dense toplanmaz; ama bir kez sessiz ol dense, derhal susar.

Prişibeyev hazretleri, buyurun bize, kıymetinizi bilip esirgeyerek sevelim.

Halılar serip ayağınıza yüksek mertebeler verelim.

Ta ki tekrar çöksün büyük sessizlik, ta ki halkın boğazından çıkmasının nefes.

Siz sadece caddelerde bazen yavaşça "Dağıl, ey halk!" deseniz yeter.
1989

İŞARET PARMAĞI (304)

Ömrün tehlikede, korkarap yaşadın; yanmadın, duman gibi tütüp yaşadın.

Parmakların içinde hepsinden daha çok sana hizmet etti işaret parmağı.

Dudağa bastırdın, çatıyı işaret ettin, çoğunu dilsiz ettin, biçare kıldın.

Bir zaman işaret parmağını çalıştırıp idama yollayarak dostunu hayatta kaldın.

Şimdi aşkarelikten yanıp durursun, parmağını şakağına koyup düşünürsün.

Sırsız hayat sana oldukça zordur, yüreğinde yaşar itaatkar kul.

Dilersin, Beriya dirilip gelirse resmî olmayan⁵⁴⁷ yok olup gitse.

Bu günler dillere ders olsa ve yine güçlense işaret parmağı.
1989

KİSMET (305)

Tatlı olsan yalayıp bitirirler, acı olsan talan ederler.
Yüreğinde ateş olsa, amansızca kendi ateşinde yakıp bitirirler.
1989

⁵⁴⁷ yasaklı gruplar, bağımsızlık için çalışan anlamında

***** (306)**

İnsan huyu garipten de garip, ona denk âlem yoktur.

Yıldızları batmanlayıp ölçer, karışlar sonsuzluğu da.

Kendi bulduğu kaidelere ebediyyen kendisi sahip, kendisi kul; ne diyeyim, hatta ebediliği de o bölmüştür dakikalara.

Dakikadan saatleri oluşturup, günlerden ayı çıkarır.

Ömür geçti diye ağlamaz, yıl geçti diye bayram eder.

Çoğalsa da kırışıklara günden güne, ağarsa da yıllardan saçı; evlât çoğaldı diye övünür, yaşı büyüdü diye sevinir.

Bu bitmeyen arzu ve heveste umut veren imana esasa var.

İnsan ölmez.

Yavaş yavaş evlâtlara geçer, sadece.

1989

BİLMECE (307)

O edip biridir ki, daima büyüklerin himayesinde yürür; mansıp ve unvan, mükafat, mülk arzusuyla gezer.

Attan düşse de hiçbir zaman eğerden düşmez; eğer tramvaya binerse bir numarada gider.

1989

TÜCCAR SÖZÜ (308)

Sizler kuru yerde duran insanlarsınız, bizler denizde yüzen insanlarız.

Rahattasınız, size heves ederiz, bir lahza dursak batıp gideriz.

1989

BÖRİ ÇAĞIRAN MECLİS VE EDEPSİZ AT HAKKINDA LATİFE (309)

Börinin karnı doydu, et de bıktırdı.

Keçi, tavşan, at ve koyunu çağırdı o yanına.

Dedi, şimdi tok zamanım, faydalanınız.

Bana hatalarımı söyleyip, tenkit edin.

Haydi başla, tavşan bey, bir duyayım sözünü.

Kahramansın, sühendan bey, haydi göster kendini.

Kendi canını düşünerek ortaya çıktı.

Pehlivan böri oturur karnını kaşıyıp.

Tavşan dedi: "Binlerce teşekkür, benim hiç şikâyetim yok.

Sizin gibi büyük merhametli inayet sahibi yok.

Ben kölenizim ne diyeyim, size fedadır canım."

Böri bahtiyarlıkla bağırdı:
Sağ ol, tavşanım.

O kadar tatlısın, zekisin, dayanmak zor ne diyeyim.

Şimdi tokum, sabah gel seni kahvaltıda yiyeyim.

Tavşan, gönlü kırık bir şekilde meyuslaşarak başını önüne eğip gitti.

Sonra koyuna sıra gelince o yavaşça kürsüye çıktı.

Dedi: Hiçbir zaman böri bizden halimizi sormamıştır.

Kürsüyü vererek en yüksek yerini münasip bize görmemiştir.

Bu övgü ve hürmetten ben vücuduma sığmadım.

Bunun gibi olağanüstü merhametten etkilenip ağladım.

Bizler sakın, anlayışlı canlılarız; merhamet et, başka ne diyeyim.

Böri "Öbür gün gel, seni öğleye yiyeyim." dedi.

Koyun meleyip gözyaşını döktü; ama isyan etmedi.

Giderken meyusça bakıp, sakince "Sağol" dedi.

O gittikten sonra sıra geldi uzunsakal keçiye.

Ona ulaştı teklif mektubu Perşembe günü akşamına.

Nihayet söz sırası en son ata geldi; o, böriye nişan alıp çenesini ayağıyla tepti.

Alev saçılıp gözünden böride can kalmadı.

Kendinden geçtiği için ayağa kalkamadı.

Atın bu işini hala unutmaz ve her vakit söyler:

Benim gibi demokratın babasına binlerce lânet!

Manasız toplantıyı ben iki dünyada da yapmayacağım.

Edepsizdir at, at ölsün; ziyafete çağırmayın.

Lâkin ona hayran kalıp içinden "Aferin!" dedi.

Tavşanı, keçiyi ve koyunu söylediği vakitte yedi.

1989

ÜÇKEKEN PAZARINDA (310)

Kara kışın bir gününde, zemherinin karında üç arkadaş gezip dolaştık
Üçkeken pazarında.

Üçkeken'i biz gördük, fiyatların darında asılarak ölmeyelim diyorsanız,
siz o tarafa adım atmayın.

Bir tane gömlek sadece bin somcuk, palto on bincik; sevdiğine kasdı
olanlar, onu Üçkeken'e göndersin.

Üçkeken'de alıcı var; çaresiz, afallayan ve şaşkın; ticaret ehli,
mizacında, hal ve hareketlerinde oldukça kibirli.

Eğer pazar buysa, halk için ıztırapmış pazar.

Üçkeken'den kaçtık üçümüz, aklımız ve fikrimiz yerindeyken.

1990

PADİŞAHLARIN ARZUSU (311)

Makama ulaşmayanlar içinde ahü vah edip mertebe zevkini tatsam,
dermiş.

Makama ulaşanlar yukarıya bakıp adımımı daha büyük atsam, dermiş.

Vezir, her gün başvezirliği rüyasında görüp, imkân bulsa şahı
öldürerek yarım gün de olsa tahta çıkıp şan ve şöhretin hazinesine
kavuşsam, dermiş.

Padişah ne ister, onun için nedir eksik?

Milletin meselelerinden sıkıntıyla dolu olan gönlü, sessiz bir kulübe
olsa ve yavğan⁵⁴⁸ yesem de bir süre yatsam, dermiş.

1990

⁵⁴⁸ Etsiz, yağsız hazırlanan yemek

YARAMAZ ÇOCUK (312)

Sözü yerine getirip eğilerek yeni zamanın yaramaz çocuğu, yeni zamanın⁵⁴⁹ zenginine şöyle dedi:

"Huzurunuzda yeni geldim, dinleyin Zengin baba; gönülden hizmet edeyim, işe alın Zengin baba.

Faziletim çoktur, ama kusurumu da söylemişim.

Lâkin şimdi yeni zaman, ben yalanı terk etmişim.

Çünkü şimdi yalana asla ayıp denmez.

Aldatana bela uğramaz, aldanana da ölmez.

Yaramaz çocuk olmak şart değil, yalan bugün kolaydır.

Gazete yalanla dolu, kitap yalanla dolu, meclis yalan doludur.

Katipler bir meclistir, başkanlar bir meclis.

Yalan şimdi devlet işidir, şimdi siyaset de yalandır.

Ondan sonra demeyin, durun; dinleyin Zengin baba.

Samimiyetle hizmet edeyim, işe alın Zengin baba.

On kişilik iş yapıp bir dilim ekmekle doyarım; bir kusurum var, sadece bazen...

Gerçeği söylerim."

Zengin baba sinirlendi, söyledi: Gönüm muhtaç mıydı? Yalanına dayanmışım, doğru sözün de var mıydı?

Defol, seni şimdi işe alırsam iflas ederim.

Yalanından kurtuldum, doğru sözünden ölürüm.!

Sinirle esasını eline aldı Zengin baba.

Yeni zamanın Yaramaz Çocuğunu kovuverdi Zengin baba.

1991

⁵⁴⁹ 1990'lardan sonrası

BİZ TESTERE KULLANIYORUZ (313)

Bizler testere kullanıyoruz, testeremizin dişi yok.

Niye testerenin dişi yok, diye sorabilen bir kişi yok.

Çünkü bizler enayi değiliz, ustalaşmışız.

Testerenin kestiği o dalda oturmuşuz kendimiz.

İZTIRAP VEREN SORULAR (314)

Çayhanede pilav yemeyi mutluluk diye bilen dostum,

Şu bir günlük rahatlığı kazanç diye sayan dostum,

Karınca gibi hayat mücadelesinden başka derdi olmayan,

Gönül âlemi, aşk âlemi, ruh âlemi olmayan,

İmanı da vicdanı da nefsim deyip kurban eden,

Seni düşündüm mü halkım deyip ben yandığımda?

Halkın mülkünü bir köşede rahatça kemirip yatan zat,

Beş kuruşa gururunu da, halkını da satan zat,

Göğsünde ne himmetten ne de gayretten eser var,

Yüreğinde ne utanma, ne şevk var ne de keder var,

Ömründe mülkten başka bir kalmamış bir niyet,

Yüreklerle hürriyet diye seni mi diledim?

Ey, gönülde maceralar arzulayıp yatan can,

İştir, makamdır tanrım; şandır, şöhrettir peygamberin.

Bu devletin altını oyuyorsun; eğer sana yeni devletten hâkimlik nasip olursa yaratılmıştan yok edersin.

Kuru laftır sana Vatan, halk ve özgürlük, istikbal,

Yurduma ben istiklâli senin için mi istedim?

Mücadelenin azabını daima fedayiler görmüşler,

İnkılâp mahsulünü ikiyüzlüler biçmişler.

Siz de bugün himayedesiniz, savaşa bizi kışkırtırsınız,,

Bu savaşta biz şehit olsak, ilk önce siz hoşnut olursunuz.

Gafil halkım! Duyar mıyım senin bağırın sesini,

Görür müyüm sülûklerden kurtulduğun gününü?

1991

BU ZAMANIN GAZELİ (315)

Anlaşmışlar kurtlarla tazılar, birleşmişler hırsız ile kadılar.

Ne deyip durur o gururlu encümen?

El kaldırsın şu hale razılar.

Güçlü kahramanız, cesaret bizdedir; sinek kanını döken ey mert gaziler.

Biz böyle hizmete bel bağladık, var mı himmet ölçen teraziler?

Bize neler der halk o zaman?

Neler söyler gelecek ve maziler?

Ben gazel yazacaktın, ne yapayım?

Bu zaman tarihe böyle yazılır.

1991

RÜYA (316)

Bir ay oldu, tekrar tekrar ben aynı rüyayı görürüm; düşlerimde uyuklayarak yürüyen halkın arasında gezerim.

Ben de onlarla uyuklayarak yavaşça adım atarım.

Rüya bu, diyorum; uyan, diyorum; uyanamadan yürürüm.

Her gece bu durum, feleğin verdiği bu nasıl bir beladır!

Allahım, yarabbim, gecen bu kadar uzun mudur!?

1991

SENİN ŞANIN (317)

Bayrama kasideler yazıp öğrenmemişim, tumturaklı konuşmalar dilime gelivermez.

Eğer yüreğe eza eden sözü olmazsa şairi davet etmek nafidir, eline kalem almaz.

Lâkin bugün gönlümde söyleyecek özüm var, zafer ve bayrak sadece bir bahane.

İşte sen karşımda göğsünü gerip samimi, mağrur ve mertçe durmuşsun pamukçu kardeşim.

Harmanın pamukla, kalbin iftiharla, gözlerin bahtiyarlık nuruyla doludur.

Buna kahramanlık derler, kendi sözünde kararlı; "Özbek işi" denilmesi işte bundan dolayıdır.

Yaşlıların duaya el açıp "İki dünya gözümü yere baktırma" ettikleri dua var.

İmanımdan ayırma, ulaştır maksuduma, dostun ve düşmanın önünde yüzümü kara çıkarma.

Aslında yüzün aydın olması hasetin içinin yanıp dostların oynayıp gülmesidir, arkadaş.

Özbeğin kim olduğunu anlasın bazıları, "Özbek işi" denmesi işte böyle olmuştur.

Ey sen, dikenden gülzarı ayırt etmeyen meslektaşım, çeşitli ilginç sözlere kapılma.

Ferhad'a kötü diye gösterme Yasuman'ı; izlemek isteyenlere davul çalırma.

Sen Özbeğin gayretini yaz; bu toprağa çiftçinin ümidi ve ukdeleri, dertleri dökülmüştür.

Buradaki her bir koza, kaç canın azabıdır; Özbek işi denilmesi işte böyle olmuştur.

Onda mecburiyetin gereği var, hiç kimseye borcu yok; toprağı gibi ömrü de iyiliğe adanmış, dostluğa ebedi sadıktır; metanet için doğmuş, cesaret için yaratılmış, imanının eksikliği yok.

Zafer bayramı bahane, ben yürek sözünü söyledim; var ol ana vatanım, gururum, şerefim, şanımlı.

Zorluklardan adilane, emin adımlarla, kahramanca geçiver; yolun açık olsun, aydın olsun büyük kervanım.

1988

SAVAĞIÇ⁵⁵⁰ (318)

Savağıç pamuğa dedi:

-Nasılsın?
Elime düştün, acele etme, seni...

Savağıç!
Pamuğu niye döversin?
Pamuğun günahı ne?
Beni kamçıla!

Pamuğun teni beyaz, bedeni yumuşak.

Taze fidandır o, şefkatin nerede?

Oysa benim yurdum pamuk vatani; pamuğun günahı ne, hadi vur bana!

Dün ayvaydın; kurudun, soldun, kurudun, soldun, kesildin, yontuldun, savağıç oldun.

Sen bunda pamuğu suçlu diye bildin, pamuğun günahı ne?

Beni kamçıla!

Bağlar bahçeler kurusa, pamukta mı günah?

Yaylalar bozulsa, pamukta mı suç?

Yavrular ezilse, pamukta mı günah?

Pamuğun günahı ne?
Hadi vur bana!

Günü geceydi...
Güzel gelincik gölgede süslü salıncak kurarak çocuğa ninni söylerdi...

Soldu o çiçek...
Pamuğun günahı ne?
Beni kamçıla!

Kamçı vur; gazapkar, hunhar ses çıkarıp çaresiz pamuğa eziyet etme.

Suyunu içmiş olsa da o senden naçar; pamuğun günahı ne?

⁵⁵⁰ Pamuk ya da yünü çırpma için kullanılan ağaçtan sopa

Hadi vur bana!

Gerçi şiirde adı altın ve mercandır, turptan kıymetsiz, şalgamdan ucuzdur.

Çiftçi şu kıymetsiz için yıl boyu avaredir; pamuğun günahı ne?

Vur hadi bana!

Bana vur, pamuğu terennüm eden benim.

Sabah akşam onu düşünen benim, âleme övünerek anlatan benim; pamuğun günahı ne?

Beni kamçıla!

Onu medhetmenin mahiri benim, medhime inandım nihayetinde kendim; durgunluk devrinin şairi benim.

Pamuğun günahı ne?
Hadi vur bana!

Pamuğu tanıyan halkım, vazife dendiğinde gerekiyorsa yorganından çıkmış, bir tane koza için insan feda edilmiş; pamuğun günahı ne?

Hadi vur bana!

Canı sebil olan insanlar için, yetimlerin göğsündeki figalar için ne yazık ki nedametler, ukdeler için pamuğun günahı ne?

Hadi vur bana!

Körek⁵⁵¹ ağzı her zaman yumarız; şimdi gönül de koza gibi açmazsam ben nasıl şairim, ben nasıl insanım?

Pamukta günah ne?
Hadi vur bana!
1988

⁵⁵¹ Soğuk vurmuş pamuk tomurcuğu

MİLLETVEKİLLERİNE (319)

Sizi halk seçti, sevmedi.

Belki omzunuza mertler içinde merdini.
Seçti mertler içinde merdini, yerine getirecek misinizi mertlik şanını?

Yarın çıktığınız zaman yüce kürsüye, söyleyebilecek misiniz yurdun derdini?

Eksi âdeti mi yapacaksınız yahut hepsine el kaldırarak mısınız?

Vekillik nişanını göğsünüze taktıktan sonra kulak verin bir defa kalbinize.

O kalbinizde halkın gamından gam, gönlünüzde yarasından yaranız var mı?

Eğer gerekirse Cumhurbaşkanı'na da itiraz etmeye yüreğiniz var mı?

Kesinlikle aynı cesareti bekler, ümit ile size oy veren halk.

"Tamam" deyip dönmeyin, niçin deyip sorun.
Biz de izzet-i nefis sahibiyiz diye söyleyin.
Himmet ile durun, var deyin dileğimiz; varsa borcumuz, ödeyelim deyin.

Dostluğun şartına uyulsun, gönül aynasına hiç toz düşmesin.

Söyleyin, mütevazı payımız cihan pazarının terazisine konulsun.

Kazıktan uzağa gitmemek şartsa, bu cihan üzerinde köpkeri salmak nedir?

Aslında inkılâptan neydi maksat?
Yoksulluk mu ebedi, düşkünlük mü?
"Yoksullar birleşin!" deyip haykırıldığı an acaba "Bu cihan yoksul olsun." mu dedik?

Hareketimiz bu kadar dar mı diye sorun, bu mülkün sahibi var mı diye sorun?

Söz yalnız Özbeğin derdini söylemeyiniz, mateme gitmiş gibi ağlayıp dönmeyiniz.

Estonya da aynı sıkıntıdadır, Rus köyünün derdi bizden fazladır.

Yerde yapılacak işimiz çok, deyin; gökyüzüne devamlı top atmayın.

Ne zamana kadar feleğe saraylar kurup sema yarışında at süreceğiz.

Bir damla temiz suya muhtaçken, altınımızı göğe mi savuracağız?

Ne zamana kadar milyarlarca halktan izinsiz savaşın deresine armak gerek?

Bizi işgal edemez kapitalimiz, ele geçirse de bakması gerek!

Size söz öğretmek şairin işi değil, her biriniz Erbabsınız, her biriniz Şahıssınız.

Derdi söylemeyle gönül kurtulmaz sadece, sözü çok söyledik iş kaldı geriye; kararları bitirdik çareler lazım; yakınmaktan bıktık, yükselmek lazım.

Sizi halk seçti, sevmedi sizi; belki omzunuza ağır yük yükledi.

Siz halkın eğilen başını doğrultun, vekil denilen namın kıymetini bilin.

1989

İLZA HANIM (320)

İ. L. Sirtautas'a

Ana dilim!

Sevgin canıma bu kadar yakıcı imiş.

Esir olup suskun ve büyülenmiş bakıyorum İlza Hanıma.

İlza Hanıma bakıyorum, gözlerime inanmadan şaşkın.

Amerikalı güzel alime, konuşurdu akıcı bir Özbekçeyle.

"Uzaktan, uzak vatandan yol aşıp Sietil'a hoş gelmişsiniz. Tanışın, bu delikanlılar, kızlar Özbekçe ders alıyorlar."

Sofrada perverde⁵⁵², peşmek⁵⁵³, güzel fıstık, kıpkırmızı şirmay ekmeği.

Atlas giyen güzel gelincik edeple uzatır yeşil çay.

Ben aklımı fikrimi toplayamadan daha kulağıma gönül okşayıcı bir şarkı geldi.

⁵⁵² Un ve şerbetin karışımıyla hazırlanan bir tatlı

⁵⁵³ Kavrulmuş unla şerbetin karışımından elde edilen tatlı

Japon güzeli Nakurami "Tanavar"⁵⁵⁴ başladı.

Ana yurdum!
Sevgin bu kadar azizmiş gönlüme ve canıma.

Suskun ve büyülenmiş baktığı zaman söz söylüyorum İlza hanıma.

-Binlerce teşekkür Özbek halkından; yaşayın, dünya durdukça durun.

Ricam, öğrencilerle ülkeme teşrif buyurun.

Gelin, ana vatan için feda olanlar sizi bir defa dinleyip mutlu olsun.

Bu mutluluktan ancak bir ömür uzak olanlar da dinlesin, yansın.

Kendi halkının sevgisinden gönlünü uzak tutanlar sizi işitsin.

Kendi vatanında kendi ana dilini unutanlar sizi dinlesin.

Cehalet ve gaflet uykusunda yatan kullar sizi görsün.

Kendi varlığını unvan ve menfaat pazarında satan insanlar.

Rütbeli kişilerin köylülerini hakir görerek baktığı gibi, ulu kürsüye çıktığı zaman kendi dilinden utananlar, ömrü geçip Özbekistan'da esselâmı bilmeyenler de, bizim dilde iki çift sözü söyleyemeyenler de, ilimde ve mahkemelerde ona lâayık olduğu yeri vermeyenler, Özbek dilini eski şehirde pazar dili diye düşünenler, İlza Hanım sizi işitip hatalarını bilselerdi.

Böyle bir dilin kıymetini anlayıp biraz insafa gelselerdi.

Ey siz, bilgin üstat alimem, uzak ülkedeki munis yoldaşım,
padişahların huzurunda bile eğmediğim başımı size eğeyim.

1989

IZDIRAP (321)

İnançsız yol göstericiye sövdüğüm için üç yıl yatacak olsam,
yatacağım olsun.

Onun olmayan saygınlığını yıktığım için ödeme yapacaksam, her
şeyimi satacağım, olsun.

Şayet halkıma kıymetini bil dersem, mücadele et hakkı açığa çıkar
dersem; bu davet devlete yayılıp zarar verirse ne kadar azap olsa
çekeceğim, tamam.

⁵⁵⁴ Özbek halk danslarından birinin adı

İdareci "Ben kendim rejimim!" derse, ferman fermanımdır, söz benim sözümdür.

Ben böyle rejimden yüz çevirip cinayete kurban olacağım, olsun.

Tiflis'te halk üzerine tank yürüten zatın şerefini kanun koruyacak olursa, işte o zat komünistse; yazık, ben parti defterini atacağım.

1989

GEREK (322)

Bizim doktorların insandaki o ruhi âlem ile meşgul olmasına otuz yıl varmış, şimdilik hastanelere yedi çuval kül, on tane büyücü teyzenin (halk hekimi) gerekliliği makuldür.

Mutfaklarda pilav yeyip bitirinceye kadar vaktince belirlenip cebi parayla doldurarak ilkbaharda sümelek için gereken işi yapmak için elli yaşında genç, eli ayağı becerikli bala gerekir.

Gosplan'a⁵⁵⁵ ise pazarın ahvalini söylemek için dört beş yıl öncesinden plân yapmasın; ta geçen asrın malını en yüce yetenekli yetmiş tane falcının geleceği söyleyivermesi gerek.

Şehir arabalarına ve takdireşayan, yaz ayları tandır, kış aylarında buz, dairelere göz değmesin diye belediyeye bin yedi yüz tütsü tutacak birisi gerek.

1989

TRAMVAYDA (323)

Dün gece tramvayda sarhoş delikanlı durmadan şoföre yalvarıyordu.

İşte o sokağa yüz adım girin, evim işte orada, ağabey diyordu.

Şoför sinirlenerek "Tramvaydır bu, demir yolu var, başka yere nasıl çeviririm?" diyordu.

Delikanlının kulağına girmiyordu cevap "Beş som alın, tamam on som vereyim...." diyordu.

O sarhoş delikanlıya benziyordu gönül; arzuları nerede uçuyordu?

Çabalama ey gönül, sen de söylenene hazır ol!

Bizim mekânımız tramvaydır.

1989

⁵⁵⁵ Eskiden devlet plânlamacısı ve plânı için kullanılan kelime

DERT ARKADAŞLIĞI (324)

İvan Draç'a

Dili başka, örfü başka, ananesi başka, tabiatı başka halkların evlâdıyız.

Biricik kısmetin hükmü ile yine kaçınıcı defa bir oldu yolumuz.

Uzak Skopye'nin taş sokakları; işlek Hresçatik'in Çarsu'nun, Registan'ın, Tuymen'in, Neva'nın beyaz geceleri, seher vaktine kadar sohbetler... hatırla aziz dost.

Birbirimize açtık gönül sırrımızı, bahislere hiçbir zaman nokta koymadık.

Uzakta özledik birbirimizi, karşılaşmalar olduğu zaman asla doymadık.

Şiirsever, bizi ahabap eden kalptir, ellide gönülden gitmeyen gençliktir.

Pankarta yazılan slogan değil, yüreğe yazılan büyük dert arkadaşlığıdır.

Kırk üçüncü yılda yedi yaşındaydık, birinci sınıfa yeni başlamıştık.

Ana vatanını mahveden katilin kurşunundan Kiyev'de öldü babam.

O zaman biz aç, açık, gözümüz elemli, çocuksu ukdemiz, düşüncemiz ile başak toplayıp çapayla yapardık çapaya yetmeyen boyumuzla.

O tertemiz çocukluk nerelere gitti?..

Ey, sen yazılmayan, ölmez destanım; mavi çocuklara ana olan benim Özbekistanım.

Yıllar geçti, bizlerin büyüdüğü gibi birlikte büyüdü bizim kardeşliğimiz.

Taşkent felaketi, Çernobil gamı gönlümüze saldı yine dert arkadaşlığı.

Aslında âlemde halkların birliğinden daha güçlü hangi kudret vardır?!

Ona büyük kaside yazsam diyorum; fakat büyük konuşmaktan korkuyorum.

Korkuyorum, babaların kutlu hatırası var; ben milyonların kalbine mühürlenmiş ruhtan, kan ile yazılan sevgiden daha kıymetli hangi teberrük sözü hediye ederim!

Azizim, şairsen bunların tamamı benden daha çok sana ayan.

Kendi halkının yürek parçasıdır şair; hayır, o yürek olup doğan isyandır.

Mavi gözlerinde açık açık gördüm, can bağımız yerin dibinde bağlı:

Senin göğsündeki ağrıdır Özbekistan; benim cefakeş yurdumdur Ukrayma. Özbekistan senin göğsünde ağrı

Ne kadar övsem ormanlarını, gülşen bağlarımı öyle seversin.

Anlıyorum gönlündeki ukdelerini, toprağımın derdine sen de yanarsın.

Ana dilin için gönülde gam çekip inlesen, göğşe çıkar feryadın.

Yetmiş yedi ecdadımın konuştuğu dilde konuşur mu acaba yine yedi evlâdım?

Ben Kiev'e uçsam, yolumda sessiz Aral'ın aynasında dalgalanır güneş.

O, Sevçenko'nun gördüğü dalgalı deniz değil, o biçare kopuzcunun gözündeki yaştır.

Hayat şefkatsiz, zamansa katildir; tabiata geçmez zulüm ve davalara.

Bizden miras mı kalır acaba berbat haşhaş dolu tarlalar, susuz deryalar?!

Hayır! Hiç inanmıyorum! İman var! Metin iradeli ve keskin zekâlı halk var.

Kardeşlik samimiyeti var sonsuza kadar; ezelden ebede bizim derttaşlığımız var.

Rusuz, Moldovalıyız, dünya bir tanedir; Hinduyuz, İspanyoluz, birdir hayatımız.

Kirpikte damla gibi kalkıp duran dünya bugün senin ve benim kurtarmamızı beklemektedir.

Nasibimiz budur, yok başka kısmet; bu dertli, çetin, tehlikeli zamanımızda, dünyanın sözcüsü olmak varmış azizim alinyazımızda.

Sazımızı çalıp şarkımızı söyler gideriz, dünya kalır.

Biz bir dal karanfil ve salkımsöğüt olup ebedi dert arkadaşlığına tazim kılınız.

1989

SULTANMURAT (325)

Sultanmurat çok zengin birisiydi. Cömert ve aydın bir zengin idi. Sovyet hükûmeti onun malına mülküne el koydu, kendisini de vatanından sürgün etti. Varından yoğundan, vatanından ayrılıp uzak memleketlere giderken, Sultanmurad üzüntü içinde şu sözleri söyledi:

Merhamet göstermiyor bahtımı karartanlar; merhamete muhtaç bahtı karalar olacak.

Beni vatanımdan ayıranlar, vatanda vatandan mahrum olacaklar.

Tamam, hiçbir zaman, hiçbir yerde, hiç kimse kapıp aldığı mala hükmedemiştir; toprağımı, suyum alan zalim, o adam yeryüzünde toprağa muhtaç olacak.

Sahipli mülk abaddır, sahipsiz viran.

Sahipsiz attan sağılır ayran.

Yüzyıl "Hocasızlık nereden?" deyip şaşkınca halk tuttuğunu yakalayacak.

Burada sözler çok, işler az olacak; halk kuru laf yiyecek ve kâğıt giyecek, memleketin sahipleri daima vaad edici, onların işlerinde yüz binlerce hata olacak.

Toprağında zehir bitecek ülke, bu ülkedir; cefalara bu ülke alışacak; olgunluğu hünersizlik olacak ülke, bu ülkedir; dükkânında satılmaz mallar olacak.

Namazsız, Allahsız, dinsiz, kölelerin üzerinden şeytanlar gülecek; imanı, itikadı parçalananların başında küçücük putları olacak.

Hükûmet! Katilin kendinden çıkar; adil çınarlarını devirir, söker; patır patır sürgün eder, zindana tıkar, başında bitmeyen cezaların olacak.

Başkanlar akilse, muhtemelen milletin durumu bunun gibi kötü olmaz.

İnsan zengin olmazsa halk zengin olur mu?

Muammam, evlâdımma feryatlar olacak.

Sultanmurat bu sözleri söyleyip, ata kamçıyı vurarak Aladağ'dan aşırp Kaşkara doğru yürüdü.

1989

BAŞKAN VE ŞAİR (326)

İpek tüccarı başkanın daveti üzerine şair, mihman olacağı köye gelip yüce şiir sanatı ile ipeği altına kafiye yaparak medhiye yazdı.

Yıl da geçmeden misafirperver başkanın kolhoza besici geçtiğini öğrenip duygu dolu kalbiyle deveyi ata kafiye edip kaside yazdı.

Reis işten ayrıldı, o şimdi sabık; şair haber alınca dikkate almaz.

Şimdi o, üsluba sadık şiiryazar; reisi deyyusa kafiye yapıp.

1989

UZAĞA GİTMEDİK ENDİŞE İLE (327)

Uzağa gitmedik endişe ile, dil bulamadık her zaman ile

İnsanoğluna dost da düşman da olurmuş dil, köprü de engel de olurmuş dil ile.

Uzağa varmadan kayboldu sesimiz, çünkü yabancıya kaldı günümüz.

Bahçende ol da çiçek ol, çalı ol; bülbül ol, karga ol, vatanında ol.

1989

KUKLALAR (328)

Önceden "Kukla değiliz!" derlerdi; açıklık devri gelip geçerken oyunun oynanan mekânda şimdi onların ipleri görünüp durur açıkça.

1989

DEVLET İŞİ (329)

*Aslında memleketimizde nikâha inkılâptan
kısır bir süre sonra devlet işi diye görüldü.
Nikâh ve Aile kitabından*

İki can kavuşsa yıldızlar şahittir.

Bu kaderin emridir, alın yazısıdır.

Yere indiği vakit ilahi nikâh sıradan iş değil, devlet işidir.

İşte, baht kuşunu başına kondurup semalara uçmaktadır yiğit.

Mutlu ol, sevdiğini Zags'a razı edip sen devlet işini becerdin uyanık.

Dedeyle nine yetmiş yıl birlikte hayatın lezzetini tatmış, meşakkatini yaşamış.

Bakın, ilk kavuştukları an devletin işini eda ettiklerini anlamamışlar.

Devlet işi o kadar büyük ve mükerremdir ki avam feraseti ona ulaşamaz.

Mirza Uluğbey'i doğuran ana da devletin işini eda etmemiştir.

Cennetten ebediyyen kovulup insan nesli dünyada peyda olduğunda belki Âdem baba ve Havva ana hüccet almamışlardır hiçbir devletten.

Ne kadar acemi, basit ve geri kalmış; ama insafın, imanın yolunu tutmuşlar; bizim kültürden uzak olmuşlar, boşanmanın ne olduğunu bilmeden yaşamışlar.

Eyvah, okuryazarlığı bilmeden torunlarını gören kara yazılı biçare; takdirin işidir hayat, teberrük nikâh gönül işidir, diye bildi.

İşte aşk semasında yapılan uçuşun, şimdi mühürlü kâğıtla müstahkemleşti.

Eğer şu küçücük kâğıdın olmazsa, senin değildir kendi çocuğun da.

Eğer o kâğıtta bir tane yanlış harf olursa, ana babaya varis değildir evlât.

Kırk yıl birlikte olan karı koca da onsuz giremez misafirhaneye.

Nikâh devlet işidir, bahtlar pırıltılı, övünüp âleme destan etmişiz.

Ancak yaşayan yetimlerin sayısında Amerika'dan çok ilerdeyiz.

Bunu inkılâp icat etmiş!

İşte bu yavrunun çıkmadan dışı Munise ananın sevgisinden uzak bir şekilde onun terbiyesi devletin işidir.

Ne işçide işyeri, ne çiftçide toprak, ne de alimde vardır ilim kaygısı.

Devletin işidir ekip biçmek, devletin işidir alıp satmak.

Biz âleme şaşkınız, âlem de bize; biz tuhaf bir eve yapmışız.

Bu evde hepimiz küçücük adamlarız, devlet sorumludur hepimizden.

Sen döktüğün ter ile zengin olmazsın, şayet uzanıp yatarsan ölmezsin.

Devlet sanki küçük Lilliputların vatanındaki büyük Güliiver'dir.

Küçücüklerle hastır gurur ve iftihar, sanki yeryüzünün sahibiyiz.

Babamız devlettir, anamız devlet; bizler yapay civcivleriyiz.

Lâkin kim kaygılanır, aç mıyız ya da tok muyuz?
Azizim, faydasız davadan vazgeç; devlet denen sözün başı sonu yok,
hepimiz devletiz, devlet hiç kimsedir.

Gönlüm sadece huzur arzular, benid de bir tane isteğim olsun.

Hiç olmazsa yârimi bağrıma basmak devlet işi değil, kendi işim olsun.
1989

DENİZ AŞIP GİDEN GEMİLER (330)

Sabahı akşamdı; dalgalarını sahile vurup sarhoş deve gibi naralar
atarak göğe sıçrar idi burada Aral.

Kendim görmüştüm; gezip dolaşmış, bu asi güce şaşırmıştım.

İşte şimdi bu gücün yerine hâkim olan sükunete, beyaz kum olup
görünen bembeyaz azaba bakıyorum suskun.

Ana deniz, ne yapıverdik sana, neler oluyor; sana ne oldu?

Sevgiyi bırakıp giden yürek gibi, çocuklukta inandığımız ancak daha
sonra yalan çıkan masal gibi; anne elinden ayrı, çocuk zevkinden uzak öksüz
ve garip salıncak gibi kum üstünde yatar deniz aşıp giden gemiler.

Bir evi alev sarsa hatalı aranır, bir ayna kırılrsa kusurla aranır.

Bir cana zulmedilse suçlu aranır.

Böyle yansa varımız yoğumuz, param parça olsa kutlu kadehimiz; bu
günahın sorgusu var mıdır?

Var mı cellâdın hükmüne kanun?

Deryaların kanını emip bitirsek, sebil etsek zeminin canını, ak belanın
bembeyaz boranı karartsa yurdun asumanını (o zaman) azapların sonu var
mı?

Günahımızın sorgusu var mı?

Biz tabiatın yanında yer almazsak, kanun bizde böyle olmazsa; onun
yarattığı merhametsiz kanun sonun bizi mahmuk edecek.

Korumazsak Aral'ın canını, hava kalkanını delik deşik etsek; bizim
adaletimiz ak kum değil karlar boranını hediye etse Sır yine dolup taşacaktır;
Amu, Amu olup çağlayacaktır.

Ama insan! Ne yapar insan?

Tek bir pamuğun bile yetişmediği bu toprakta, kendi kendine hayıflanıp
kinlenerek ıpıssız çölde, denizi bırakıp giden gemi gibi şaşkın kalır.

1989

YÜREĞİNDE MEKÂN TUTAN KÖLE (331)

Bilmem nasıl, niçin, ne zaman hayatına ortak olan o başı eğik, konuşmayan, isyansız yüreğinde mekân tutan köledir.

Kime dava edeceksin; hangi meslek, hangi rejim mes'ul bilmem.
Yüreğinde mekân tutan kul gitmez olup muhkem yer almış.

İşkenceden yetim zürriyet, katağanda⁵⁵⁶ bir başına kalan dul, kadim
dünyanın dibinden gelen feryattır, yüreğinde mekân tutan kul.
Uçuşu yüksek kartaldın; sana da zülfikar ve düldül yârdı.

Zavallı üveyik ne kadar bağlıdır, yüreğinde mekân tutan kul?

Fakirlikten daha makul ömür, kaş ve kirpik arasındadır.

Kulların içinde en biçaresi, yüreğinde mekân tutan kuldur.
Gel, sen uykulu gözünü aç, kendi haline kahkaha atıp gül.
Öyle bir gül ki içinden kaçsın yüreğinde mekân tutan kul.
1991

ANLAYAN ADAM (332)

Bağrımı kan edip kime derdimi açsam, kimden yüreğime melhem
istesem elini yavaşça omzuma koyup avutur: Sen anlayışlı insansın.

Bazen de elemim gönlüme sığmaz, şiir olup dökülür; ancak yazık ki
nereye gitsem şiirim "Sen anlayan adamsın, dünyadan haberdarsın." diye
elime geri döner.

"Yazık! Adaletin bu ey Huda?! Böyle mi yazılmış tarihinde âlem?"
derim.

Birden bire felekten duyulur aks-i seda; "Sen anlayışlı adamsın,
balam."

1991

KITA (333)

Samimi gönüle zerre toz konmasın istersen; açık sözün, güzel işin,
samimi gönül ve hayalin olması gerekir.

Cism ü canıma hastalık bigane olsun dersin; aşkın zevk ve derdi ile
hastalanmamak gerekir.

Eğer kalbe deva istersen, kötü sözden uzak dur; karvalol (kalp ilâcı)
içmek gerekmez, sağır ve dilsiz olmak gerekir.

1991

⁵⁵⁶ Stalinin Türkistan'da yaptığı zulümler

BİZE SÖZ VERİLDİ GECE (334)

Ancak hepsi gerçek de söylemez.

Ali Şîr Nevaî

Büyüklerden kaldı minber, bize söz verildi gece; sıra gelince şad olduk
amma söze göz değdi gece.

Doğru bilip konusuz konuştuk; bize kınama ve azarlamadan oluşan
dayaktan ibaret rızkımız verildi gece.

Meclis ehli başkalarına biçti övgü kumaşını, bize tazirin giyimi olan
bedduanın kaputu verildi gece.

Herkesin her yerde kendi işini yapması iyidir; sanki duvar ustasının
işine keşvdaz karıştı gece.

Tövbe ettik, meclisiniz bizsiz kurulsun şimdi, yeter yanılıp gittik; bize
yanlışlıkla söz verildi gece.

1991

TACİK BİRADERİME (335)

Biz yanyana olan iki halka, karındaş kandaş halka, candaş, imandaş
olan halka evlât olacağız dostum.

Şecerede aynı soydanız, Tanrıdağıyız, Pamiriz.

Niçin kendimizi inkâr ederiz.

Yükseleceğiz, dostum.

Biruni'ye, İbni Sina'ya, Cami gibi mübarek simaya, Nevaî gibi dehaya
aziz evlât olacağız, dostum.

Ta ezelden *şîr ü şeker*⁵⁵⁷ bize baldan tatlıdır.

Gazelden bir beyit gibi bağlanacağız, dostum.

Kanlar dökülmüş toprağımız, düşmanın sinesinde okumuz.

Birimiz ok, birimiz kemend olacağız, dostum.

Aramıza çok nifak saldılar; ancakslında bize et ve tırnak gibi bağlıyız,
dostum.

Aynı yeryüzünde buğday ekip, aynı vatanda yaşayarak dostun gamına
boyun eğip dert sahibi olacağız, dostum.

Biz iyi niyetli mimarlar, yıksak eski duvarları, dost ve ahabplar sevinse,
mutlu olacağız dostum.

1977-1991

⁵⁵⁷ Belli bir ölçü ile iki dilde yazılan şiir

*** (336)

Kızım! Bahtlı günde dünyaya gelip ömrümün asumanını süsleyen mahım.

Mutluluğum, gece gündüz dualar edip "Allahım, düğününü göreyim." dedim.

Yeni yeni yürüdüğün çağlarında şefkat dolu gözle boyuna bakıp "Yüreğimde gam kalmazdı yavrucuğum, ulaşısam bahtlı düğününe." derdim.

Şükür ki arzum gerçekleşti yoldaş, kader böyle bir günü bana nasip etti.

Düğününe ulaştım, yazık, damla damla yaş gözümünden dökülüp gitti.

Kız büyüten babanın mutluluğu budur; canına şefkat bağının bağlayıp, koruyup, sevip büyüttükten sonra evinde misafir olur.

Ali Şirim, ne çare, talihin açık olsun, gözlerim sevincin yaşıyla dolsun.

Duaya el açtım, güzelim bahtlı ol; yeni evin mübarek olsun.

1990

HİCİV DEFTERİ

Ey dostlar, yolunu kaybeden bir mümin üzerinden gülmeyelim.

Matmuse gibi kendimiz tandır yapan olmayalım...

ŞEHİR Mİ BU KÖY MÜ?.. (337)

(Şiirin ortaya çıkışı)

Çok gariptir dünyanın işi; ne sonu var ne başı.

On sekiz bin âlem olsada, vardır hepsinin kendi güneşi.

Bir babanın her bir evlâdı, bir meyvedir ağaçtan.

Lâkin âlemdeki bir cadde vardır ki o, kervanı olmayan yalnız deve gibidir.

O taraf değil, bu taraf değil; şehir değil, köy değil.

Yanıbaşında üniversite.

Yüce saraydır buz meydanı.

Şehrimizin tam kendisinde sahipsiz bir yer, bir ada var.

Şehirde de köyde de hiçbir emsali yok.

Örneklerini araştırıyoruz; şaşırmayın, hiçbir yerde yok.

Tuhaf bir yer, hiç kimse bakmaz; şehir değil, köy değil.
 Neredeyiz, anlayamadan her ağıza bakar olduk.
 Birisi söyler köydeyiz, birisi der şehir olduk.
 Yine birisi "Bu söz yanlış, hakikatte şöyledir." der:
 Çift sayı düşünsen şehir olur, tek sayı düşünsen köy olur.
 Ben çift miydim yahut tek miydim; şehir miydim, köy müydüm?
 İşte o komşum şehirlidir, karşımda durur o.
 Bazen bana şaka yapıp "köylü" deyip gezer o.
 Ne o tarafta ne bu tarafta kimse bize bakmaz.
 Şehir bizden yüz çevirmiz, "kolhoz" ise bizi üye yapmaz.
 İç miydik, kabuk muyduk; şehir miydik, köy müydük?
 Sokağın kenarı nice yıldır el değmeyen büyük meydandır.
 Köy olup buğday ekilmez, şehir olup ev yapılmaz.
 Her muhtar yelke kısar⁵⁵⁸; niçin demeyin niçini yok.
 Uçsuz bucaksız âlemin sahibi var, bu meydanın sahibi yok.
 Şehir mi bu, köy mü yahut gereksiz sahil mi bu!
 Bu civarda bahçe var mı?
 Bahçe Herat'tadır hani!
 Şehir ile köy arasında bu olay davadır, isbat edilmeye çalışılmaktadır.
 Şehir, sende para çok dese; köy, sende güç çok der.
 Orta yerde çoluk çocuk haydi, hop der.
 Yarısı çamur, yarısı toprak; yarısı şehir, yarısı köy.
 Bilmedik, bu karışık işi hangi hoca, hangi zamanda yapmış:
 Burada bir general adı ile iki sokak vardır.

⁵⁵⁸ Ne yapayım anlamında omuz silmek

On beş avlu birinci ev; üçüncüsü on sekiz tane.

Menzilini bulamadan şehir boyunca mektuplar dağılmış.

Aslı şunun gibi bozuk mudur; şehir midir, köy müdür?

Postacımız var, komşumuz ancak köysün deyip bakmaz.

Köy "uzak yola bisiklet yaramaz." der.

Gazete gelmez bizim tarafa, kimsesi olmayan adayız.

Feryadımızı dinler asuman, Robinson gibi ahvalimiz.

Halktan bu kadar uzak mıyız?
Şehir miyiz, köy müyüz?

Buhara'dan çıkan alev Ural'dan da geçip gitti.

Dört bir yana koku yayar, mavi ateşte pişen pilav.

On adımdan geçen boru, bizim köye uğramaz.

Çünkü bu yer köy değil, lâkin şehir olamaz.

Asfalt değil, taşlık değil; şehir değil, köy değil.

Köy dense ne bağ bahçesi, ekimi dikimi ne de malı davarı var.

Halkının ne sürüye bakacak hali, ne de çapa yapacak dermanı var.

İlim doktorudur yan komşum, besiciye benzemez.

Bu komşumun vakti olmaz, müdürlükten vakit bulamaz.

Şehir midir bu, köy müdür; Arasat'ta bir yer midir?

Bilemeyiz hangi memleketin, hangi ülkenin mülküyüz.

Köye varsak, alay konuşuyoruz, şehre gelse mizah malzemesiyiz.

Dostlar, bize yardım edin; bizim sokak hangi yandadır!

Yahut feleğin gücü ile menzilimiz asumandadır!
Biz süt müydük, peynir miydik; şehir miydik, köy müydük!

1976

NEYİN KADERİ (338)

Ney ilk önce neva olup gönüle ve düşüncelere girdi.

Hepsi ona şeyda olarak alıp düğünlere gitti.

Düğünlerde o feryad etti, halk ondan zevk aldı.

Vakit geçti ney mütevazı delikanlılığı bıraktı, büyüdü.

Git gide önceki gibi yanmaları kalmadı.

Muhlislerin her zamanki gibi alkışları kalmadı.

Lâkin takdir onu şarkılara aşına kıldı.

Zurna namını aldı, ama gidiverdi düğünlere.

Hangi evde çocuk doğsa, haber verip beşikten çağrılmasa da çağırılmış gibi giriverdi eşikten.

Kadın kız bağırıp, balalar sevinçten sıkılmadan gah kısıp gah boğuluk çalıverdi modası geçmiş ney.

En sonunda ihtiyarladı o, sesi çıkmaz oldu; hem sesini, hem görmesini kaybetti, kulağı da duymaz oldu.

Lâkin ne olursa olsun hem gençlikteki istidatı hem de güzel hizmeti, temiz yüreği ve hoş sanatı için halk onu huzurunda muhafaza etti.

Hürmet edip götürürler, karney büyük mesirelerde "gat, gat" ötüp durur.

1977

SEN BANA DOKUNMA (339)

Bir düş gördüm, çok tuhaf bir düş.

Tabiri iyidir yahut kötüdür bilmiyorum.

Karmakarışık, bozkır, dört bir yan boşluk.

Varlık karışık, âlem karışık.
Çeşitli müesseseler başsız, sahipsiz.

Herkes kendine ganimet arar.

Bazen mütebessim, bazen muztarip; bahtiyardır tilki kümeste.

Kediler burada uyuyup şişmanlar.

Sıçanlar geceleyin buğday kemirir.

Tazı koyun kesip mükellef bir sofra kurmuş, kurdu misafir ediyor.

Bağırırım: Hey, burada mısın çoban!

Kaftanını giyinip acele etmeden çıkar.

Der: Adet böyle, asla üzülme; ben sana dokunmayayım, sen bana dokunma...

Bu nasıl adet, bu nasıl ticaret!

Nihayetinde bu afettir, beladır!

O, söz söylemeden ellerini açtı:

Bak.

Heyhat baktım, bu nasıl manzara!

Devpeçek⁵⁵⁹ için yüksek divanlar, bal kovanında büyük arılar...

Süslüce giyinip eline bir dal alarak şarkı öğretir karga bülbüle.

Ben bağırırım: Bağban burada mısın?

Bu nasıl bahçe, bu nasıl bostan?

O (vücudu yay gibi eğik bir şekilde) söyler:

Ben sana dokunmayayım, sen bana dokunma...

Bağban böyle der, gider karşımdan.

Buz gibi kara ter boşanır başımdan.

O zaman neredendir bir telefon çalar.

Gönlüm söylemektedir:

Uyanıksın, uyanık.

Başımı kaldırdım, yazık, çok şükür rüyadaymışım.

Elim ayağım sağlam, aklım yerinde.

Lâkin bu tarafta hala çalıp ana tavuk gibi zangır zangır titrer telefon.

Biliyorum, bugün akşam toplantı var.

Beni bunun için arar başkan.

Varsam, söylesem, incitici konuşurum.

Benim hakkımda o da kötü söz söyler.

Bende de hatalar var, biliyorum.

En iyisi ben sağırım, görmez gözüm.

Her ne olursa, sinirlenip küplere binme, dedim.

Ben sana dokunmayayım, sen bana dokunma.

Ne kendime çekip ne yapayım?!yapayım kendime

Yattım, yorganı üzerime çekip.

Lâkin huzur gitti, battı yatağım.

İçimi ateş sardı, yandı yüreğim.

Yiğitlik gururu elimden çekince yorganı atıp yerimden kalktım.

Sabırım tükendi, sinirlendim.

İçimden gelen bir ses bana seslendi: Beni çağırırdı

"Eğer mertsen, dilini tutma! "Sen bana dokunma!" bitsin, tükensin.

1977

KARINCALAR SAVAŞI (340)

Bir top elma yüzünden dün çok büyük savaş yapıldı.

Nice başlar gitti, nice ayaklar sakatlandı.

Haşeratın savaşı korkunmuş, gördüm.

En sonunda bir karıncayı tutup ona sordum:

- Söyle, niçin bu macera?

Nedendir bu nifak?

Karıncalar ahalisi içinde zor muydu anlaşmak?

Karıncacık düşmanından koparıp aldığı bacağı tükürüp insan diliyle anlattı nifağı.

"Aslında biz bir tenden, bir candan, bir yuvadan çıkmışız.

Bir çöp bulsak, bir buğday tanesi görsek aynı yuvaya toplarız.

Şu ana kadar bir saf olup ne iş yaptıysak beraber yaptık.

Bu gün bir iş sebep oldu, üç gruba ayrıldık.

Akşam bir söz duydu geceki koruyucu dinleyicimiz.

Duyduk ve kayboldu huzurumuz.

O gece boyunca uyumayıp göğē bakmış.

O zaman sayısız buğdayın saçıldığını görmüş.

Karıncalar olarak bu haberi seherde işitince o anda seferi geciktirmeden yola çıktık.

Aht edene baht vardır diye toprak aştık, kum geçtik.

Nihayet şu ulu ağacın gövdesine tırmandık.

Maksadımız şu merdivenden gökyüzüne ulaşmaktı.

Ama tek olan yol birden üçe ayrıldı.

Bir grup yolunu sağa çevirdi, başka yola bakmadı.

Bir grup ise sola gitti, sağ onlar beğenmedi.

Ben ortadaki dalı seçtim, en doğru yol bana buydu.

Takip edip binlerce yoldaşı asumana doğru dimdik yol aldım.

Sonunda başkan uçtu ve gazap ile bang vurdu.

Sağdan ve soldan gidenlere "Dönün!" diye buyurdu.

Sonra dedi:

Biz karıncalar doğru yoldan gidiyoruz.

Şayet biri bile bu yoldan gitmezse, bir tane bile bırakmadan öldürürüz.

Burgu⁵⁶⁰ çaldı bizim padişah, savaşa beraber girdik.

O an ağaç cenk meydanı oldu, mezar oldu baştan ayağa.”

Kanatlı şah karınca o zaman dikkatimi çekti.

O, uçup konup yavaş yavaş savaşa teşvik ederdi.

Sadece bir an bakıverdim, sözü ilginç göründü.

Yaklaştığımda gözü Timuçin gibi kısık göründü.

Hayal beni çok eski zamanlara götürdü.

Çok müdhiş küçücük başkanı aklıma düşürdü.

Dayanamadım parmağımla ezip öldürdüm bu behbahtı.

Sonra fırça ile kireç alıp beyaza boyadım ağacı.

1977

KÖTÜNÜN SÖZÜ (341)

Sen iyisin, ben kötüyüm; sen varsın ki be sağım.

Beni katil yaratan hayat, seni aciz ve çaresiz yaratmış.

Sen nihalsin, ben yokluğum; sen hayatsın bense ölümüm.

Sen gündüz olsan, ben gece olurum; sen var olsan, ben de var olurum.

Hastayım, lâkin ölmem; çünkü senin gibi ben de insanım.

Bu âlemin dergâhı geniştir, iyisi de kötüsü de denktir.

Güneş gökyüzünde oradan oraya gezip nur saçar ikimi ze de beraber.

Fakat benim koyunmad taş var, bunun için senin gözünde yaş var.

Sen almışsın elime lâmba, ben kurmuşum yoluna tuzak.

Ben kötüyüm, hem de çok kötüyüm.

Evvelinde aciz yılanım, bu benim başım sağ salım; ben de aynı düşünceyi taşıyan olarak bir gün gelip büyük ejderha olarak karşıda peyda olacağım.

O zaman keskin dişlerim senin yumuşak göğsüne hançer gibi saplanacak.

Gerçi kötüyüm ama ben de yaşıyorum.
Çünkü ben de bir diri canım.
Başıma gölge salamazsın; benden hücum, senden himaye.

Dünya işi aslında bu dostum; kötüden kötülük, iyiden sabır gelir.

Sen iyisin, ben kötüyüm; sen varsın ki ben yaşıyorum.

Dileğim şudur ki sen daima var ol, ey iyi insan; ben olmasaydım imdad deyip kaçırdın dünyadan.

1978

JÜBİLE⁵⁶¹ (342)

Hiç aldırmadan başkan söz verir; yüreğim güm güm atarak kürsüye çıkarım.

Sizin şanınızı medh etmek gerek.

Ömrünüz büyüklük yaşına ulaştığı için siz göğsünüzü gerip yukarıda oturmuşsunuz.

Ölmeyen kul var ki doğum günü yapar; kimliğini bilmeyen o zaman anlar.

Özellikle eğlenir sizin gibiler.

Ben şimdi ne diyeyim yoldaş jübileci?

Heyetin huzuruna gelip durmuşum.

Feragat size her zaman yâr oldu, sadece kendinizi düşündünüz dünyada.

Hiç kimseye bir faydanız olmadı, bir talebe yetiştirmeden, bir teşekkür iletmeden jübile yaşına ulaştınız.

İtibar, şan, şöhret, mal ve devlet için can feda etmeyi kanun bildiniz.

⁵⁶¹ Bir yerde idarecilik yapan kişilerin daha ziyade elli yaşında ya da değişik dönemlerde kutlama mahiyetinde yaptığı parti

Hırs ile nefis size rehber oldu; nice masum insanın başını koparıp bugün ulaştınız bu mübarek yaşa.

Kesinlikle daha çok jübile görürsünüz.

Yüzünüzden asla gitmez kızıl renk.

Halk sizden çok keramet görecektir; lâkin halk öldüğünüzde kabir taşı için "İyiymiş" diyecek.

Ömrün kemâline ulaştı; ancak bir ömür boyunca itikat nedir, kemâlat nedir bilmedi.

Âlemde sizin gibi hiç kimse yaşamasın, hiç kimse meslektaşının jübile yaşına ulaşır asla benim gibi nutuk atmasın.

1979

RÜYA (343)

(Şaka)

Gece korkunç bir rüya gördüm, gelemiyorum hala kendime.

Bir yazar roman yazarmış, benmişim onun kahramanı.
Olmayan özellikleri bana yükleyip, hayalen beni yazarmış.

Mantiğa hiç vurmaz, isteğime bakmazmış.

O ne derse ben de papağan gibi onu tekrar edermişim.

Çukurlardan korkmadan sıçrayıp, dümdüz yolda kalırmışım.
Sevgilinin vuslatına kavuşmadan bazen feryatlar etmek gerek.

Sanki gazetedeki baş makalelerde yâri medh edermişim.

Kendim yaptığımı kendim de şaşırmışım, talebimin ne olduğunu kendim de bilmezmişim.

Şimdi yapıp durduğum işime uygun olmaz şimdiki sözüm.
Lânetlerim kara yazımı, dayanamam yürek yarasına.

Gide gide dönüverdim, kurnazın kuklasına.

"Bunu görmektense ölseydim daha iyiydi." diye bıçağı aldım elime...

Huda'nın kendisi korudu bu defa, irkilip uyandım o anda.

Baktım; şükür elim ayağım yerinde, şükür kendim olarak yaşıyorum.
Bir romanı okurken ansızın birazcık gözüm dalmış.

1980

TEMİZ HAVANIN FAYDASI (344)

Kırk yıl yaşadık hanımım ile.

Kırk yıl birbirimizle yan yana, sevgili.

Heyecanla o canım desem, o bana der "Buyur beyim!" Ona canım desem

Ne tuhaf, altmış beş yaşımda "Beyim" dese, ben hala gençliğe aşinayım.

Gençliğin bir sırrı ehillik ise, ikincisi temiz havada dolaşmaktır.

Sırrımız sadece kendimize ayandır; ilk geceden anlaşılmış.

Birimiz sinirlense, diğerimiz o vakit dışarı çıkar.

Nice karda, yağmurda dondum, ıslandım; temiz havanın bedene deva olduğunu keşke bilseydim.

Hanımım ile kırk yıl yaşadıysam da, kırk yıl temiz havada geçti hayatım.

Böyle ömür geçirdik hanımım ile; o beni korudu sağlamca, delikanlı olarak.

Heyecanla ona "canım" desem, o bana hala "Beyim" der.

1981

DESTEKÇİ... (345)

Yapıştırıcı yaşlı ağaca söyler:

Nadan, ilimsiz, basamak ol; seni devlete ben ulaştırdım, desteksiz nasıl geçerdi hâlin?!

Sen odun olursun bir gün, beni bekler aydınlık gelecek.

Çünkü her bir makam sahibi için mühür gerek, demek ki ben gerekliyim.

Bana daha iyi kumaşlar döşenmiş nice çelik sandıklar muhtaçtır.

O yükseğe ulaşmak için sadece yapışmak gerektir.

Herşeyden aziz, muteber bir parça kâğıt olan dünyada inancın kıymeti bir pul olur, ama mührün kıymeti daha ziyade olur.

Ben basılırsam âlimdir nadan; ben vurulmamışsam insan değildir insan.

Çifler sevgisiz yaşayabilir ama kavuşamaz mühürsüz.

En iyi danışmanlar girer sözüme.
Mert kalplere korku salarım.
O zaman gel, seni kendime istanpa yapıp işe alacağım.
1981

BU ESKİ HASRET (346)

"Yarabbi, ne günlere kaldık, bu nasıl meşakkat?
İnsanlarda ne şefkat, ne sevgi, ne de vefa var.
Delikanlılarda edep yoktur, kızlar hayasız, bir gün geçirmez
hanımefendi macerasız.

Bırakılıverse halk birbirinin gözünü oyar.
Avcıbaşları ise sadece kendini düşünür...
Kardeşlerim, dünyanın sonudur, hayat yok şimdi.
En sonki mamutun soyu daha dün bitti..."
Zamanlarüstü ecdat pişmanlık ile gölgeye çöküp bu sözleri kayaya
çekiç ile hakketti.
1981

TOPLANTI YAPIN (347)

Vaktiniz boş olsa da boş olmasa da, toplantı yapın; gönlünüz hoş olsa da hoş olmasa da toplantı yapın.

Avcılar, sizin avlamanız için kuş olmasa da toplantı yapın; pazar ehli, satmak için et olmasa da toplantı yapın.

Hiç hesaplamayın, her gün aynı değilde toplantı yapın.

Siz toplantısız geçen bir günü gün diye söylemeyin; gerinin ve esneyin, konferans uzun diye söylemeyin.

Bir sözün tamamını tekrar ederse "niçin" diye sormayın, gökyüzüne çığlık atıp alçak dünya diye söylemeyin; imdat demeye sizde ses olmazsa, toplantı yapın.

Ey müfettişler, siz de toplantı sayısını kontrol edin; karar, gün değerlendirmesi ve delil sayfasını inceleyin.

Konuşmacının ağzını, dinleyicinin kulağını kontrol edin; kürsüğü kıran naziğin orada gücünü kontrol edin.

Eğer onda yara çift çift olmazsa, toplantı yapın.

Çiftçi tala, şarkıcı saz, şair kalem görmesin; işçi de tezgâhın yanına asla adım atmasın, âlim kitap açmasın ve deney de yapmasın.

Kim ki işbilir ama söz bilmezdir, o ölünceye kadar elem çeksın; iş bilene vurmaya yumruk olmazsa, toplantı yapın.

Şayet toplantınız çok erken biterse, size bunu evde devam ettirmek gerekir.

Eve kürsü yaptırın ve yüce makama çıkın; konu bulmaya evde muhakkak bir sebep olacaktır; gazkazan(şofben), banyo yahut duş olmazsa, toplantı yapın.

Samimiyetle yapın, dünyayı kâğıt ile doldurun; kendinizi kandırın, olmayanı kâğıt ile oldurun.

İcraatla mutlu etmeyin asla, güldürün kâğıt üzerindekiyle.

Kim bürokrasiyi sevmiyorsa, onu kâğıt ile öldürün.

O ölmezse veyahut aklını kaybetmezse, toplantı yapın.

Siz eğer pratik zekâlıysanız, güzel konuşan olarak toplantıya sadece toplantı demeyin; türlü türlü adlar verin.

Bazen sohbet bazen heyet, musahabe yahut encümen deyin; anlık deyin, haftalık deyin.

Canı ve teni, namı binlerce olduktan sonra ne derseniz, unutmazsınız; toplantı yapın.

Vakit geçer, saat geçer; gün ay olur, ay yıl olur.

Kim geçen ömrünü alkışlar, mutmain olur?!

Zaman en âli hakemdir, daima adil olur.

Bütün bir gün o hakemin hükmüne dâhil olur; toplayınız aklınızı mantığınızı, akıl mantık olmazsa toplantı yapın.

1982

BİR MÜTEVEKKİL DEDİ Kİ... (348)

Bana ne, faydadan ve ticaretten; gitsin, ne olursa olsun; benden kalan dünya, gitsin, ne olursa olsun.

Gam çekme âdetim yok, düşünmeye takatim yok; benden zevkü sefa soran, gitsin, ne olursa olsun.

Benden gider mi gitse, bana gelir mi gelse, canımı yakma asla, gitsin, ne olursa olsun.

Gönlüm rahata mayil, cömertliğe razı; attım tevekkül imzasını, gitsin, ne olursa olsun.

Sarhoştur hayalim, hem filozofum hem de âlim; bir gaye var bende sadece:

"Gitsin, ne olursa olsun."

1982

SİYASİ DERS (349)

Müdüre garajdan telefon geldi:

Bugün siyasî ders var.

İşte bu sebepten şoförler meşgul. Akşamleyin araba olmaz...

Tamam, ayda yılda bir gün, gökyüzü yıkılmaz.

Gerçi başkanın mekânı azıcık yol değil.

Canı biraz zorlanırsa, belki de ölmez.

Bilakis, açık havada dinlenir insan.

Müdür mütevazı, sade; cömert müdür.

Rızasız hiç olmadı, yutkunmadı.

Bağırmadı mutlaka:

"Nasıl ders?"

Çünkü mesele hassas; işçi halktır şoför, ders ise siyasî!

Yani garaj haklı.

Böyle tuhaf işler de oluyor dünyada.

İşte, Bek Bekov ağabeyim yayan gider.

Yayan gitmek ne kadar kıymetli nimettir.

Zaman altın, ama sağlık ondan da değerlidir.

Kendi kendine "Dünyada iş asla bitmez. Hani şimdi vakit olsa da, yürüsen." der.

Zevkle çevreyi dolaşıp halkı görsen der.

Hem bedenden hem gönülden sıkıntını atsan.

Bu nasıl hayat? Güya her zaman hasta; evde, yolda hem de işte koltuğa⁵⁶² bağlı...

Böyle düşüncelerle o gider lap lap.

Ama biraz yürüdü ve yorulup kaldı.

Durağa geldi, durup birazcık nefes aldı.

Şimdi otobüste gitse de olur.

İnsan yorulduğu zaman başka düşünce gelir mi aklına?

İşte otobüs geldi, kalabalık başka.

Türlü çeşitli insanlar gelir, sıkıştı...

Lâkin sıkıştırıp gelen omuzlar yavaşça kaldırıp onu isteksizce bindirdi.

O, böyle bir sıkışıklıkta halk gücünü ilk kez hissetti yanında.

Bu da kaderin işiydi, ne olduysa oldu.

Güçlü dirsekler içinden zorla kurtuldu.

Gömlek kir pas içinde, pantolon ütüsüz; kaş ve kirpikler toza bulanmış.

Rast gelen ilk durakta indi; birden ağzına çok kötü söz geldi; lâkin sövmedi "Terbiyesizler!" dedi.

Yolda o yalnız başına bekler, önünde de bayağı yol var.

Geçen her arabaya el kaldırır.

Mağrur başını eğer:

"Beni de al!"

Ama bir araba bile dursaydı ya hani.

Böyle bir olayı hiç kimse yaşamamasın, hiçbir müdür halk içinde yayan dolaşmasın.

Omzundan dumanlar çıkar, şoförlerin zamansız dersine de ara gücenir.

İş işten geçti, ne yapsa faydasız şimdi.

Nöbetçiyi çağırırsa, ölür müydü?

Keşke evine telefon etseydi, emrine hazır beyaz Ciguli de vardı.

Ayağı ağrısa da yürüyüp gider.

Başı dönüp dili damağı kurur.

"Akılsız başım" diye alınına vura vura ulaştı mahallesine.

Kahvehanesine, evine kırk adım kaldı; işe o avlu.

Lâkin dört adım atmaya da kalmadı mecali.

Ömründe hiç kahvehane görmeyen bu kişi, bu sergüzeştin bahaneyisle yazık ki kaderine lânet okuyarak içeri girdi.

Pat diye çöktü çardağa, yeşil çay istedi.

Bin yıllık çay içen gibi kaykıldı.

Biraz dinlenmiş gibi oldu vücudu.

Susuzluğunu iyice giderdi, nefes alışını rahatladı.

İşte, dünya sadece azaptan ibaret değil.

O, şimdi cennette hisseder kendini.

Etrafını anlamaz; ama şaşkındır.

Etrafta türlü türlü güman; eyvah, çayhanede koskoca bir bürokratin olması garip, acaba bunun anlamı nedir?

Binlerce tahminden, düşünceden sonra birisi dedi:

"İşten ayrılmış o, belli; tamam o müdür."

"Şikâyet olmuş veya bir başka olay. Tamam, başına iş gelen bu talihsiz soralım."

Şakir Bey tabağa kuru üzüm, şeker koyup yeni dostla meşgul olur, yeşil çay ikram eder.

-Makamın kendisi vefasızdır, üzölmeyin kardeşim.

Bazen iyidir, bazen de kötüdür.

Ben kırk yıl devlette çalıştıysama da sadece en fazla başkan en azından yardımcı oldum.

Nice çelik sandıklar elimde, nice güzel kadınlar koynumdaydı.

Talihin güldüğü zamanlarda uyanık olmadım.

"Lâyık değölsin!"den başka bir şey almadım.

Bu da alçak dünyanın işi; canını feda etsen de hiç neticede kimse minnettar olmaz.

Lâkin insan malum yaşa kadar ter döktükten sonra çayhanenin keyfi de bir başkadır.

Şakir Bey gitgide açılıp konuşur.

Dinleyen birini bulduğu için mutlu olmuştur:

-Siz de hemen bizim aramıza katılın.

Begim⁵⁶³ günü çorba, Pazar günü pilav var.

Satrancı seviyorsanız, o da var kardeşim.

Lâkin o tuhaf şeyden hoşlanmıyorum.

Saatlerce eğilip oturmaya asla sabredemiyorum.

Rahatlamanın en iyi yoludur kâğıt oyunu.

Lâkin öbür çardaktan daima uzak durun.

Bağırtlak Salih inmez kilimin üstünden.

Kulağınızı patlatır.

Tamam, sizi karşısına alırsa çok konuşur ama arkadaşların, bizim arkadaşların iyisidir.

Tabii ki sohbet var: Sohbetin en iyisi olan gıybet...

Bek Bekov sanki kulak vermişti konuşmaya; "Evet! Evet!" derdi; ancak düşüncesi başkaydı.

Çayhanenin müdavimleri sadece bu kişiler değildi.

Yüreğinde nurani dedelere heves vardı.

Gözlerdeki mütevekkil, sakın rahatlık ona âsûde bir hikmet bahşediyordu.

Hayalin atı onu uzaklara götürür.

Gözünün önünden geçti bütün hayatı.

⁵⁶³ Pazar kurulan gün, Perşembe günü

Düşündüğü zaman (fark etti ki) akli yettiğinden beri sadece yurt işini bilmişti, bundan zevk almıştı.

Çalıştı, gayret etti; her zaman gönülden mücadele etti.

Yalnızca halka inandı, halk ise ona.

Doğru oldu ve adil davrandı; dostu, yâri dürüstlüktü.

Yıldan yıla aşağıdan yukarıya yükseldi.
Bugün hemen hemen bakandır...
Velâkin, heyhat "kısacık" hayat, rüzgâr gibi geçip gitmiştir.

Mecalsizce of çeker, içi sıkıntıyla dolar.

Günler, aynı şekilde olan tuğla gibi birbirine benzer.

Hergüne bir görev, zaman hergün daha az.
Yazık ki ömrü, tuhaf çizilmiş çizgi.

Toplantı, seçim, nutuk, tamamı....
Sabahtan akşama kadar.
Kendisi için bir ün bile yaşamamış.

Gözleri yaşardı, ömrü geçmiş.

Gençlikteki dostları dağılıp gitmiş.

Ona tamamen yabancısıdır çayhane müdavimleri.

Kendi dengi yabancılar tamamen yabancısıdır.

Elini alnına dayar:
"Cahil! Tabutunu ancak mahallelin taşır.

Biri düğün yapsa 'Eksiğin var mı?' diye sorup yasında el bağlayıp durduğun var mı?

Yahu kulüben başka çamurdan mı yapılmış, toprağın başka yerden mi alınmış?

Göğsünü siper edip halk yolunda çalıştın; bir insanın gönlüne ışık yaktın mı?

Dünyayı gören, fikri geniş, yüce, cömert bakan bunu düşünmemiş.

Kendi karakterini tenkit ederek içinden pişman oldu."

"Cahil! Cahil!" dedi.

Şakir Bey bu sırada nasihat ediyordu.
Canı sıkıldığı zaman ne yapacağını anlatıyordu:

Her beş günde bir hamama gitmekte fayda var.

Hangi ilâç, hangi uzuv için faydalıdır.

Bek Bekov'un sözünü dinledi durdu.

Bunları dinledi ve derhal oradan ayrıldı...

İşte Bek Bekov eve dönüyor.

Bir düşünceye dalmış gibi sessizce, düşünerek gidiyor.

Dünyada en yüce, en zor bilim önemliyi önemsizden ayırmakmış.

Hayat, büyük bir deryaymış.
En kolay iş, coşkun su içinde akmakmış.

Önce seni yumuşatır, sonra bin parçaya bölüp ayırır."

Bu kadar yaşayıp nihayet bir hikmet buldu:

Yaşayan cana sonuçta ancak şu bakidir:

Halk denilen şey devlet istatistik rakamı değildir; o, komşudur,
kardeştir, dosttur, arkadaşdır, aynı candır.

Eve girdi. Hanımı suskun.
Hayretle bakar.
Ne oldu? Bu ne hâl? İyi misin?

Bek Bekov sakince "Tamam, şimdi şöyle... Ders oldu cancağızım,
siyasî ders." der.

1982

MATMUSE'NİN KÖYÜ (350)

Danışkışlak denilen yer var bizim oralarda.

O köyün halkı gibi dana halk yoktur cihanda.

Ark bağlayıp çatısına mısır eken onlardır.

Ayakkabısını perona bırakıp giden onlardır.

Yüz çuval alçıyı bir defada suyla karan da keçisini berbere alıp götürün de oralı.

Oralı büyükler görüp minareleri demiş:

"Bunlar ters duruvermiş kuyular."

Ev yapmak için çatıdan başlayıp direk diken, duvarı olmayan avluya kapıyı yerleştiren;

Aya çıkmanın yolu var, çok kolay diyen de, demir yolunu kaldırıp hazır merdiven diye söyleyen de;

Arabası olsa da merkebe binip giden de, Volga'sını eşeğe yem taşımaya tahsis eden de,

Sineğe sapan atan da ona kapan kuran da, geçmiş günü gelecekle sarraftan değiştiren de;

Ay nuruna küp tutup peynir düşer diye hayal eden akıl küpü güzel de işte o Danişkışlaktan.

Danişkışlak nerede?

Bizim oralarda.

O köyün halkı gibi dâna halk yoktur cihanda.

Akıl çoksa baş yarılır, helâk olur diye danalar başlarına çember takıp dolaşır.

Saf demeyin onlara, onlar saf değildir

Güldürse de sizleri kendileri hiç gülmez.

O meşhur Aldarköse'nin, Kelköse'nin köyüdür.

Bizim kahramanımız Matmuse'nin köyüdür.

Binlerce sayfa yazılsa kitap olur tarifi.

Danişkışlak mukimlerinden dinleyin üç dört latifeyi.

MATMUSE'NİN KALPAĞI (351)

Matmuse kalpak aldı, kalpak da tam kalpak.

Onu giyip Matmuse yiğit oldu çakı gibi.

On tane koyuna değer, nur saçması bir başka âlem.

Bir bakarsın sansar(!), bir baksan sincap gibi.

Kalpak değil, masaldır o.

Kalpak değil, altın taçtır.

Yahu bırakın! Restoranda kuyruğunu düzeltmezse hiç çaresi yok.

Girdiler, oturdular; istediler şarabı.

Dana Matmuse için içtiler ilk kadehi.

Kalpağa derisini veren sansar için içtiler.

Böyle bir kalpağı satan aptal için içtiler.

Köyün hatırlanmayan köpeği bile kalmadı.

Kalpağın övülmeyen ipi bile kalmadı.

Çok içtiler, hesap kitap yapmayı düşünmeden

En sonunda para yetmeyince verdiler kalpağı.

MATMUSE'NİN LEĞENİ (352)

Matmusebey şehirden leğen almış dönüyor.

Yol boyunca düşünüp kendi kendine söyleniyor.

Bu leğeni alıp götürsem köye, hatun onu muhakkak kab yapar peynire.

Çoluk çocuk denileni hiçbir zaman durduramazsın.

Onlar dalaşıp peynir için kırarlar leğeni.

Ben talihsiz biçare o zaman tamirci arayıp, geri gelip şehire avare olurum.

Şeyhlerin "İşin gözünü bil."⁵⁶⁴ diye sözü var.

Her işte yarının hesabını yap, demiş.

Ne yapsam acaba diye bir süre düşünceye daldı o.

Sonra leğeni kırıp tamir ettirerek aldı o.

Böyle yapıp evine döndü ağzı kulağında.

Herkes onun aklına hayran kaldı köyünde.

MATMUSE'NİN YELDEĞİRMENİ (353)

Pehlivan idi Matmuse, dört fil gücüne sahipti.

⁵⁶⁴ Bir işin her tarafını düşün

Köyün en güçlüsüydü, ama akli biraz kıt idi.

Bunun için Matmuse'yi hiç önemsemezlerdi.

Korksalar da ondan ona hiç hürmet göstermezlerdi.

Bir gün Matmuse "Böyle bir güce sahibim. Halk içinde şöhretim yok. Niçin ben itibarsızım?" dedi.

Dişimle at kaldırdım; lâkin insanlar güldü.

Önemsiz iş ile saygı gördü başkaları.

Ben de aklımı gösterip şaşırtayım herkesi.

Dânâ olup yalnızca kendim, nadan kılâyım hepsini.

Boz derede uzun zamandır var eski bir su değirmeni.

Gördü ki, bir tarafta döner o tekerlek.

Belki bin yıldan beri dönmüştür bu şekilde.

Matmuse'nin devrinde yeni bir iş olsun.

Biraz düşünüp durdu, emin adımlarla ileri yürüdü.

Tekerleği yerinden koparıp hemencecik tersine taktı.

Bu icadın haberini halk seher vaktinde aldı.

Hızlıca dönüyor çarhfelek lâkin tarlada su yok.

Allameler düşünür düzeltmenin yolunu.

Mağrur durur Matmuse beline koyup elini.

Birisi tekerleğin kepçesini yassılaştırmak gerek, der.

Birisi kepçeye asma gümüş kapak yapmak gerek, der.

En müdrik olanı kafasını kaşıyarak söyler:

Kaşıyıp durarak başını

Dereyi biraz yükseltsek, tarlayı da biraz alçaltsak.

Hayır, iş bitmez "biraz" cıkla!

Köyümüzün yiğitleri tekerleği tersine çevirip dursunlar sırayla.

Hayır, gücümüz yetmez, boş yere yormayalım insanları.

Tersine akıtmak, tersine akıtmak doğru olur dereyi.

O köyün yiğitleri hala istişare ederlermiş.

Tekerlek de dönermiş, su vermeden tersine.

MATMUSE'NİN TANDIRI (354)

Matmuse'ye hanımı bir gün "Hey! Yiğidim! Herkeste var, bana da bir tandır yapıver." dedi.

Hesapçıydı Matmuse.

Elini başına koyarak düşünüp buldu tandır kurmanın en ucuz yolunu.

Yün ve saman çiftçiliktir; çamur karmayı da biliyor. Kendisi de hazır kalıptır. Niçin para harcasın?

Paslanmış çapayı ve kovayı kullanıp çamuru kardı.

Sonra güneşe doğru oturup balaları çağırdı.

Bağırışıp çocuklar etrafında koştular.

Karnına kadar çamuru sıvadılar.

Böyle tandır yapılmamış, yoktur hiçbir kitapta.

Tandırını Matmuse kurutuyor güneşte.

Bedenini saran çamur kurudukça her bir tüyü titrer.

Kabuktaki kurt gibi sadece başı kımıldar.

Çok ıztırap çekti Matmuse, yiğit değil mi, dayandı.

Tandır hazır, şimdi yiğit ondan nasıl çıkacak?

Kozayı yarar kelebek, hamurdan kıl çekilir.

Lâkin Matmuse çıkamaz kendi kurduğu tandırdan.

Onun feryad ü figanı ulaşiverdi komşulara.

İstişareye toplanır köyün bilgeleri.

Birisi "Yazık, biçare!" der.

Öbürü "Kadere bak!" der.
Tartışma başladı; konu, bütün çıkarmak tandırı.

Nihayet en bilgesi kaşlarını çatarak "Bir çaresi var, testereyle kesin Matmuse'nin başını!" dedi.

Tamam, dedi Matmuse.
Razı olmayıp ne yapayım.
Bilmediniz kıymetimi.
Hepiniz delisiniz, kararsızsınız.

Kesseniz başımı, ben amacıma ulaşırım.

Başımı alıp bu yerden bir başka tarafa giderim.

MATMUSE'NİN EVLENİŞİ (355)

Uzaktaki şehre sefer eyledi Matmuse.

O şehirde karşılaştı bir huri peripeykerle.
Bekâr idi Matmuse, hiç düşünmeden o sanemle evlenip köyüne döndü

o.

Olur ya talih gülerse, söylenir bu şans diye.

Üç ay geçmeden cânânın yaklaştı ayı günü.

Herkes şaşkın, herkes suskun:
"Biz bir yıl kadar beklerdik, Matmuse'nin hanımı gayretli çıktı."

Bu becerikliliğin sırrı neymiş, diye aceleyle koşup röportaja geldi
Danışgazet'in muhabiri.

"Biz de kenarda değiliz, biz de ortağız bu işe." diye Matmuse sırtıp
ekleniyor resime.

Ertesi gün bu haber yayılıverdi her tarafa.

Başlık da çok güzel:
"Köye İlk Örnek".

Mektup gelir yiğitlerden:
Teşebbüsü destekliyoruz.
Kadınları ders almaya gönderiyoruz.

Büyük büyük tabelalar peyda oldu her yerde:

"Yeniliğe büyük yol!"
"Dokuz ayı üç ayda!"

Heyetlerde övünerek mutlu olup dolaşır Matmuse.

Biz şöyleyiz, biz böyleyiz diye konuşup yürür Matmuse.

Kısacası şudur ki; kimi zaman böyle oluverir.

Birisi mihnetini çeker, birisi şöhretini alır.

MERAKLI MATMUSE (356)

Bayram günü bembeyaz bir gömlek, yeni bir pantolon alıp Matmuse mutlu bir şekilde akşamleyin eve döner.

Merakına merak, gücüne güç katarak döner.

Birde ne görsün, birisi elektirik direğine iki satır mektup yazıp kâğıt asmış.

Matmuse okumaya çok gayret edip çabalar.
O taraftan bakıyor, bu taraftan bakıyor.

Bu kâğıtta ne yazdığını öğrenmeden giderse, meraktan kurtulamaz.

Giderilmeyen merak ona huzur vermezdi.

Gömleğe de acımadan direğe tırmandı.

Çıktı, gördü, okudu; biri delirmiş mi?

"Dikkatli ol, direk boyalı!" diye yazmış.

Okudu ve vücudundan buz gibi ter boşandı; eve gelip deftere yazıverdi
dört mısra şiir:

"Ey insanlar, öğrenmekten kendinizi alıkoymayın.

Meraklıysanız, yeni gömlek giymeyin!"

RESSAM MATMUSE (357)

Bizim Daniş köyüne gezici müze gelmiş.

İşitti ya Matmuse aceleyle oraya gitti.

Gidip gördü bıyıklı, kılıç takmış zevatı.

O insanların altında hırçınlaşan atları.

Özellikle, kadınlar deyin; bakıp bakıp durdu o.

Bakıp bazı resimlere, resim olup kaldı o.

Bir birinden tuhaf, birbirinden güzel; ama soyut sanatı hiç anlamadı.

"Belki bu resme de para öderler." dedi.

"Demek ressamın işi zor, ressam oldukça zengin."

"Sanat kim için? Sanat herkes için değil mi? Ben de şimdi bu işte sınavı göreyim gücümü!" diye düşündü.

Kararlı Matmuse karar verdi.

Eve gelip sandıktan bir parça bez aldı.

Leğene boya koydu; uyumlu olması için koyun dışkısından biraz ekledi, tulumba suyundan kattı.

Siz fırçayı sormayın; keçisinin sakalından yaptığı gül gibi moykalemi⁵⁶⁵ zekânın mahsulüydü.

Daldan ağaç kesti ve tuvali de yaptı.

Sonra o farklı kumaşa çeşitli renkler sürdü.

Bakarsınız ki, resim tamam.
Hemen imzasını atıp dünyayı hayran etmek için alıp geldi müzeye.

Görünürlü bir yer bulup onu astı duvara.

Ne olduğu belirsiz bir "izm" diye yazıvermiş sıraya.

Ertesi sabah geldiler mütehassıs hadimler.

Yani, işte o "izm"in piri olan âlimler.

Baktılar, gördüler.
Hiç dış geçmez onlara.
Biri "Görün üslubu!", diğeri "Bakın renklere!" der.

Bu batıdaki mükemmel usül olan "Antiresim" der birisi.

"Primitivizmde yeni bir akım!" der ötekisi.

Sonunda gezici müzede bu resim de yer aldı.

Matmuse'ye para verilince, o da güzel bir tay aldı.

⁵⁶⁵ Hayvan tüyünden yapılıp kullanılan kalem

Ey dostlar, Londra, Paris, Romaya giderseniz işte o tanıdığınız imzayı müzelerde bir görün.

Değişik görünüşlerle boy gösterip dururmuş; Matmuse'nin yaptığı resim dünyayı gezip dolaşıyormuş.

MATMUSENİN DÜTARİ (358)

Matmuse koyun satmaya şehre geliverdi.

Dönüşte bir tane koyun parasına dütar aldı.

Eve gelince avluya atını bağladı.

Sevinci yüreğine sığmayarak çağırdı o karısını.

İşte, hanım iyi bak; buna dütar derler.

Bu kısma perde, bu ipe tar derler.

Bu kulak, bu eşektir⁵⁶⁶; yani eşeğin yavrusudur.

Şehirli onu böyle böyle yapıp çalıyor.

Adına "Münacat" deyip Matmuse küy çaldı.

Dinleyen hanımı oldukça hoşlanmıştı.

"Sağolsun. şehirli güzel bir çalgı yapmış.

Fakat bir şeye aklım yetmiyor." dedi.

Bir zamanlar dedemde de şunun gibi bir çalgı vardı.

Yanlış hatırlamıyorsam o da bir dutardı.

Lâkin o çalmadan önce dütarın kulağını бүkerdi.

Parmağını da bu ipin üzerinde gezdirirdi.

Sense bir yerini tutup kalıverdін.

Bırakmadan aynı tür tıngır tıngırı çalıverdін.

Matmusa sinirlenip hanımına kızmış.

⁵⁶⁶ Telli müzik aletlerinde eşik

Giden koyunu için de derdini dökmüş.

Ey hanım! Sen kocana 'nadan' deyiverdin.

Ne oldu?

Yahut yaşlanıp aklını fikrini mi kaybettin?

Dedenin eli dütar da dolaşmışsa dolaşmıştır.

Zavallı, gereken perdeyi bulamadan arayandır.

"Şimdi ben çaldığımda ağzını kapat, sus!" dedi.

"Deden perde aramış, ben onu buldum." dedi.

Matmuse böyle yapıp göğsünü germiş.

Kocasını dana bilip hatun da hayret etmiş.

Çıkarılacak sonuç şudur ki; müzisyenler aramayı bıraksın.

Gereken perdeyi bulan Matmuseler yaşasın.

TANDIR GİYEN MATMUSE (359)

Kendi tandır yapamadığı için nihayet kaderine razı olup tandır almak için şehre yönelir Matmuse Bey.

Tandır pazarı hareketli, o öğleye kadar dolaştı.

En sonunda pazarın en iyi tandırı seçildi.

Parmakla vursa üç gün tınlar, bir ömür ona yeter.

Lâkin onu köye nasıl alıp götürür?

Düşününce eşeğe yüklemenin çaresi olmadığını anlar.

Yüklese de urganla bağlamanın yoktur yolu.

Pazar ahalisi toplandı, büyüdü gitti istişare.

Herkeste bir bu kaygı, herkeste sadece bu düşünce.

Tartışıldı, düşünüldü; en sonunda Matmuse eşeğe, tandır da Matmuse'ye bindirildi.

O bahtiyar, böyle bir çözümü en zekisi de bulamaz.

Kendi yaya kalmadı, çok güzel yerleştirildi tandır da.

"Hadi, haydi!" deyip yol aldı Danışkışlak tarafına.

İşte, tandırın içinden gökyüzüne bakarak gider.

Her ne kadar uğraşsa da Matmuse yolu göremez.

"Benim evim nerede?" deyip insanlardan soramaz.

Geçip gider mütevekkil, göğe bakıp "Tanrım, beni rezil etme, eşeğime akıl ver." der.

Yonca tarlalarını görünce zavallı eşek ne yapsın?

Köy kalıp mağripte, maşrık tarafına gider.

Güneş batar ve akşam olur; yıldızlar çıkar asumana.

Hâlâ gider Matmuse, ulaşamaz menziline mekânına.

Derler ki ta bu vakte kadar yoldaymış Matmuse.

Başı da sonu da olmayan çöldeymiş Matmuse.

Ey dostlar! Şaşıran bir mümine gülmeyelim.

Matmuse gibi kendimiz de tandır giyen olmayalım.

MATMUSENİN MİSAFİRPERVERLİĞİ (360)

Mihman çok azizdir Danışkışlak tarafında.

"Tamam, biz ölsek de, mihman olsun güvende." derler.

İşte şehirli mihman köyler gezip dolaştı.

Güzel tabiat ona makul göründü.

Mihmanın özellikle çağlayan nehir hoşuna gitti.

"Ah, ah!" deyip suya girdi, girdi ve suya kapılıverdi.

Gah batar, gah çıkar, bağırır: "Kurtarın!", "Spasite!", "Dast bideh!", "A my frind, help me please!"

İspanyolca, Portekizce, Latince seslenir.

Beline elini koyup Matmuse şaşkınlıkla duruyor.

Bu kadar dili öğrenip âlim mi olacaktın?

Onun yerine yüzmeyi öğrensen ölür müydün?

Ağına su girip sesi kesildiğinde kravatından tutup çıkardı mihmanı.

"Şehirli de şehirli!" der Matmuse içinden, "Gereken urganını da katıp gezer boynunda."

Kenara çıktı acele etmeden, sonra akıl yürütüp onu urganından ağaca asıp kurumaya bıraktı.

MATMUSE'NİN KOŞUĞU (361)

İşsiz kaldı matmuse, şimdi ne yapması gerekir?

Bir tavuğa elbette darı da su da gerekir.

Bekâr kalsan yastık da yanına batar.

İnsan, ne zamana kadar televizyona bakıp yatar?

Televizonda şarkı söylemeyen ağız yok.

Düşündüğünde anlar ki kendini geçen şarkıcı yok.

Düşündü; önce başını, sonra yanını kaşıdı.

Dört tane adam bir araya gelince şarkı söylemeye başladı.

İnsanlar dinler mi dinlemez mi, bilen yok

"Bağ içre" söylüyor, "Yeter!" diyen biri yok.

Kendi hayran olur, kendi söylediği şarkılara.

Teklif edilse de edilmese de gidiverir düşünlere

Matmuse'nin geldiği yerden kaçır oldu insanlar, geceleri kulaklarına yastık basar oldu insanlar.

Yaşlılar dediler:

Bir çaresini düşünelim, Matmuse'yi köye muhtar yapalım.

Büyük insan olsa, kürsüsü yüce olsa toplantı, kabul, nutuk, seyahat...

Hasılıkelâm, her zaman meşgul olsa.

Belki şarkı söylemeye vakti kalmaz, yetişemez.

Makamından utanıp şarkıcılığı uygun görmez...

Anlaştılar; Matmuse şimdi köyün muhtarı.

Çoğalıp gitti, görün akrabası ortağı.

Elini beline koyup o kürsüde oturur.

Yine de sıkıntı oldu Danişkışlak halkına.

Kim ki bir iş için huzuruna geliyor; Matmuse arz işitmeyip şarkı söylüyor.

Dayanıp sessiz kalan merhamete eş olur.

Şarkısını övenin elbette işi pek güzel olur.

Sonuçta Matmuse'nin illeti beter oldu.

Sabahtan başlayıp şarkıyı geceye kadar söyler oldu.

Akşamları çarşıda sesi yükseldikçe yükseldi.

Dinlersen güzel de, dinlemezsen döverdi.

Muhtar olunca başka türden sesleri susturdu.

Benimle alay ediyorlar deyip horozları susturdu.

Danişkışlakta şimdi başka bir tane şarkı yok.

Sadece Matmuse'nin şarkısına yasak yok.

İnsanlar tiksiniş lanepleyerek dinlediler.

Çare yok, en sonunda da alıştılar.

Hatta özleyip, bulunmaz deyip konuşur oldu köy halkı.

Matmuseye benzeterek şarkı söyler oldu köylüler.

Övgü, alkış, medhiye dembedem yükselince halk dedi:

Bize şimdi başka şarkı gerekmez.

Hepimiz bu şarkının fedayisi oluruz.

Onu söyleyip yaşadık; onu söyleyip öleceğiz.

Hülasa, bülbülsüz, horozsuz yer olan Danışkışlak'ta hala sadece bir şarkı duyulur.

MATMUSE VE HIRSIZLAR (362)

Alışveriş yapıp Matmuse dönerken köyüne, şehirli hırsızların düşüverdi eline.

İlk önce soyurttular, sonra dövdüler.

Sesi duyulmasın diye "karney" çalış durdular.

O vakitten beri, Matmuse epeyce yıl bu şehre uğramadı.

İçine attı derdini, hiç kimseye anlatmadı.

Ne olacak söylese, halk dalga geçip gülecek...

Nihayet yaşlandığı zaman torununun elinden tutup Matmuse yine o şehre doğru yola çıktı.

Bu defa büyük düğünün en coşkun vaktinde vardı.

Karney "Gat, gat." der, davul "takatüm" çalar.

Torunu Matmuse'den "Bu nedir?" diye sorar.

Dede "Bu işi bana sorma yavrucuğum." der.

"Bir zavallıyı, herhalde öldürmek üzereler.

Dostlar gülmeyin, bu hikmet Matmuse'den daha yaşlıdır.

Davul ve karneyden daima çok uzak yürüyün.

MATMUSENİN AMERİKAYI KEŞFİ (363)

Gazete okuyup yatarken Matmuse bir şey düşündü.

Halkı toplayıp sabahleyin şöyle bir konuşma yaptı.

Ey bilge insanlar! Bir düşüncem var size söyleyeyim..

Onu söylemeden evvel bir sorum var.

Söyleyin, Amerika'ya ilk önce kim adım atmış?

Kolomb mu? Hayır, beş bin yıl kadar önce Hıtaylar.

Onlar varmış doğudan, yani bizim taraftan.

Sonra bu kıtayı açmış Kolomb öbür taraftan.

Şimdi ben size söyleyeyim düşüncemi ve maksadımı:

Bizim zamanımız isim duyuran iş yapmanın zamanı.

Övgüye değer şöhret kazanırsak, dünyaya duyuralım.

Amerika'yı keşfetmeye yeni bir yol bulalım.

Başlasak Hıtay'ı da Kolomb'u da yıkarız.

Şuradan tünel kazsak, New York'tan çıkarız.

Lâkin bizler köyün eteğinden kazarız.

O zaman Beyaz Sarayın tam altından çıkarız.

Cihanı lal edip nam alır döneriz.

Başkanı açıkça çuvala koyup döneriz.

Cihanşümül inkılâp bundan kolay yapılmaz.

Yeryüzünde bundan sonra zengin ve fakir olmaz.

Matmuseye alkışlar eşliğinde kaftan giydirildi.

Fakat birkaç "sorun" bulundu.

Birisi dedi: -Bu iş güzel, fakat benim bir düşüncem var:

Dünya yarılrsa ikiye bölünmesi muhtemel.

Birisi dedi: Biz eğer yer küresini kazarsak güçlü bir rüzgâr olsa cereyan olmaz mı?

Velâkin Matmuseyi destekledi çoğunluk.

Evham kuranları bastırırverdi çoğunluk.

Daninkışlak bu günden sonra başka işini bıraktı.

Matmuse'nin söylediği yerden hendek kazılmaya başladı.

Çok terlediler; güneş yakıcı, yer sertti.

Bakın ki iş bitiyor denildiği vakit su çıkıverdi.

İşe giriştiler, kovalar bir an bile durmadı.

Akşama kadar su çektiler, yine de bitmedi.

Sabahleyin başladılar, gün boyu uğraştılar.

Olmayınca başka yeri kazmaya başladılar.

Danış ehli bilgili halk, onlar çok gayretli insanlar.

Yeri kazıp su çıkararak çok kış ve yaz geçti.

Bu iş yüzünden köyün yarısı toprağa gömüldü.

Kalan yarısı kurbağaların bataklığına döndü.

Epey zamandan beri Danışkışlak "Minkuduk" diye adlandırılır.

Halk içinde Matmuse "Mirkuruk" diye adlandırılır.

Lâkin bu işten dönmezler.

Derler "Bu yol hak yoludur."

Halk bunu seçmiş demek ki bu halk yoludur.

Su çıkarsa çekeriz, taş gelirse kırarız; ulaşırsız Amerika'ya sonra onu tarumar ederiz. .

Yakın zamanlarda o köyden geldi bir iyi haber.

O yerde de insanlar özelleştirmeye geçmişler.

Gidip gördüm çalışma gayretli, ümit büyük, iş yüce.

Gayret eden bir yerden delip çıkar elbette.

MATMUSENİN HEYKELİ (364)

Büyük adamdır Matmuse!

Matmuse ünlü liderdir!

Yaşıyor olsa da ona heykel dikmek gerektir.

Bilenler geldi, müteşebbis çoktu.

Ya Matmuse?

Mütevazıdır o, hayır da demedi, evet dedi.

Çok büyük şehirden getirdiler ustayı.

İşe başlandı sabahtan; tamam, oldu ha gayret!

Bilenlerde büyük gayret, onlarda güç fazla.

Lâkin büyük işler kolay olmaz elbette.

Altından çıkardığı zaman birisi taş getirdi.

Birisi ağaç deyip bileğinden testere ile kesti.

Karışmadı bir bilge dizinden batıp kaldı.

Batsa tamamdı ama çimentoda donup kaldı.

Binlerce alkışın hepsi aynı deyin, çalışmadan kazanılır mı?

Yazın en sıcak gününde başlayan iş hasılıkelâm kışın en soğuk döneminde tamamlandı.

Gürültüyle, tamam, oldularla halk meydanda toplandı.

Bakın "Gata gut" karney sesi ile heykel sergilendi.

Siz bunun gibi güzel tasvir görmemişinizi cihanda.

Gömleği ve uzun pantolonuyla mağrurca durur Matmuse

İnsanlara baht ve saadet yolunu gösterip, pehlivan gibi Maşrık'a doğru uzatır sağ elini.

Sol elinde tutmuş buruşturup takkesini.

Yanında gem çiğneyen eşek durur mağrurca.

Kuşağında asılı Naskavağı yakışmış.

Hepsinden de güzel işlemeli kuşağı yakışmış.

Tarifi yapılamaz, herkes suskun ve şaşkın.

Lâkin hatasız olmaz büyük eser de elbette.

Elde çok güzel bir takke, usta onu güzel yapmış.

Lâkin elindekini unutup başına da takmış.

Ayakkabı çok güzel fakat birazcık yanlışı; çizmesi bir ayağında, bir ayağında lastiği.

Eşeği de kendine mahsus, vardır onda da karışıklık:

Kulağı sadece bir tane, lâkin ayağı beş tane.

Köy halkı bunlara etmiyor itibar.

Çünkü esas yanlışı başkadır, onlar çok uyanık.

Hepsine de can tatlı, nihayetinde müşfiklik gereklidir.

Hava soğuk, ayaz; niçin heykel gömleklidir?

Bu durumda tıpkı mum gibi soğukta dursa üç gün, Matmuse'nin de eşeğin de ölmesi mümkün.

Muhakeme sırasında Matmuse de vardı.

O düşüncesinde ve inancında muhkemdi, dayanıklıydı.

Kati ve kesin olarak dedi:

Yeniden yapmak gerek!

Heykelin sırtına kürk, başına kalpak gerek.

O, yün çorap ve pamuklu pantolonunu da düşündü.

Eşeğin takımını da kalınca yapın, dedi.

Kahramandır halk, onlara aferin; halk çalışmaya başladı.

Matmuse'nin heykeli yeniden yapılmaya başladı.

Az iş yapılmadı, çoğu kahraman oldu.

Yeni heykel bitince yazın kavurucu sıcaklığı da geldi.

İşte, güneş bir tarafta merhametsizce ateş saçar.

Bir tarafta heykel pamuklu pantolonu, kürkü ve kalpağıyla durur.

Halk güler bu duruma, "hah, hah" komedi bitmez.

Hepsi der bir ağızdan:
"Bu şekilde olmaz."

Evvelkisi uygun değildi, bir çuval hatası vardı.

Ama işte o bize iyiydi, bize o uygun idi.

Anlayışlı Matmuse'nin terazidir aklı.

"Çoğunluk ne derse, biz razıyız," der.

Yine iş. Yüz gün kadar ter döktüler üşenmeden.

Yaz için yapılan heykel bitince kış geldi ki zemheri...

Bu çarhıfeleğin ne kadar yıldır öndüğünü hangisi bilecek!

Kışın, yazlık yakasız gömlek; yazın kışlık elbise.

Lâkin Matmuse bir gün işe kesin bir çözüm buldu.

Dört mevsim için, dört tane heykel yapın, dedi.

Dört tane heykel yapacağız, deyip halk onu alkışladı.

Bahar ve yazda, güz ve kışta değiştirip dururuz.

Bu olay çok eski zamanlarda yaşanmış.

Şimdi Danişkışlak tarafında halkın aklı başında.

Şayet araştırılırsa halk baştan ayağı okuryazar.

Âlimleri şehirde üstatlık yapar.

Gidip gördüm yakında; Matmuse sağ salım.

Şimdi yaz ve kış orada bir tane heykel duruyor.

Geçmişteki o işi hatırlayıp sohbet ederler.

Taştır heykel, yaz ve kışın farketmediğini bilirler.

Ancak tedbir herhalde zarar vermez hiçbir zaman.

Kış geldiğinde heykele giydirirler kaftan.

MATMUSENİN EŞEK SATMASI (365)

Matmusenin eşığı delirir gibi oldu birden bire.

Ne arkasından ne önünden yaklaşılmaz.

İki kat yuları da koparır oldu zavallı.

Anırdığında dünyayı titretir harami.

Üstüne binse olmaz, top gibi yere atar.

Yeter şimdi. Matmuse artık eşeğini satacak.

Lâkin pazarda var eskiden kalan bir kaide:

Neyi satacaksan kusurunu söylemek gerekir yerinde.

Hiç kimse Matmuse gibi zor durumda kalmaz.

Yaramazın ayıbını söylese kimse almaz.

Söylemesen, yine günah!

Matmuse çok düşündü.

Düşünüp düşünüp pazarda şu şekilde söyledi:

"Eşeğim ucuz eşek, geliversin müşteri.

Kendi eşek olsa da on tane at gücünün sahibi.

Eşeğim güçlü eşek, çok akıllıdır eşeğim.

Ayıbı aranırsa, sadece insan değil eşeğim."

Pazardakiler gülüşür:

Böylesi de de olur mu?

Eşek zaten eşektir, ondan insan olur mu?

Başka kusuru yoksa böyle binek nerde var?

Eşeğı ucuza alıp gitit bir müşteri.

Kurtuldum diye azaptan şükretti Matmuse.

Parayı kesesine koyup eve döndü Matmuse.

Döndü ve şaşırdı; durum aynı dün geceki gibiydi.

Ağılda bağılı durur, anırıp duran eşeğı.

Biçare müşteri ağlayıp durur karşısında; eli ayağı sakat, dört tane şiş başında.

Matmuse'ye der: "Adam! İmanında döndün mü?

Eşek sattın; tepiyor, dişliyor dedin mi?"

Eşek değil, domuz yahu, bu mahluğun beni yer.

Sana başka sözüm yok, eşeğı al, parayı ver."

Matmuse cevap verir:

Sana eşek sattım.

Uyanık ol, insan değil diye söyledim.

Şimdi kalma yolundan, benimle laf yarıştıрма; ucuz deyip bir defa aldandın, bundan sonra asla şaşırma.

Dostlar!

Siz de Matmuse'nin olayını unutmayın.

Eşeklerden hiçbir zaman insanlık beklemeyin.

MATMUSENİN BAĞI (366)

Bilgin olup Matmuse halk gönlünü bahtiyar kıldı.

Danışkışlağın kenarındaki işlenmeyen tarlayı işleyip bağ yaptı.

Bağ meyveye döndüğünde çok büyük toplandı oldu.

Matmuse övüldü, ona binlerce şan şeref söylendi.

Köy için bağın da faydası anlaşıldı.

Matmuse'ye bu günden sonra maaş bağlandı.

Bağ var, bağban var, şimdi bir de yönetici gerekir.

Çalışkan bir ulu zat müdür olarak atandı.

Bağ var, bağban var, işte müdür de var; iş büyük.

Sekretersiz, şoförsüz müdür olmaz elbette.

Tabii ki iki yardımcısız müdür olmaz.

Dört tane başkana, sekiz tane yardımcı da elzemdir.

Sapı samandan ayırmaya on kişi, para saymaya da kırk adam.

Yardımcılardır köyün yarısı, öbür yarısı memurdur.

Bir yıl geçince âlimler bağı teftiş ettiler.

Bütün işin yolunda olduğunu öğrendiler.

Fakat kadro azaltmak elzem gibi görünür.

Emredilince Matmuse bağbanlıktan ayrılır.

Ey dostlar! Siz, bizim Danişkışlak'a giderseniz, o bağbanı olmayan çok güzel bağda inin.

Kendiniz bir hesaplayın memur mu çok, karınca mı...

Bir telefon ettirip siz de giriverin.

1976- 1991

SUBH-I SADIK (367)

Bu yeni tarihtir, bu yeni zamandır,

Zulüm saltanatı şimdi sabıktır.

Şuleler yayıldı, aydınlandı asuman

Bu subh-ı sadıktır, subh-ı sadıktır.

***** (368)**

Goncanın açılışını muntazır beklerken bülbülün gözlerini uyku bürürmüş seherde.

Âşık yıllarca yar vaslına ulaşmak için çabalayıp kavuştuğu zaman dli lal oluverirmiş.

Karanlık köşeden birden bire çıktığı anda nura aciz kalırmış insanoğlunun gözü.

İşte o bülbül benim, benim işte o âşık; gözü kamaşan insanın kendisiyim ben.

1991

ŞÜKÜR Kİ GELDİ İSTİKLÂL (369)

İsmim Erkin'dir ama Erk'i yok, eli ayağı bağlı oldum; gözüm bağlı, gönlüm dağlı, dilsiz, konuşamaz oldum.

Bu cihan perişan halimi görüp hayrete düştü.

Tıpkı ankebutun somurduğu sinek gibi, cansız bir beden oldum.

Muazzam Seyhun ve Ceyhun'un dibinde teşne dudak oldum.

Giyindirdim cihanı; bedenim çıplak, kefensiz oldum.

Babür ve Furkat vatan ayrılığında figanlar çekmiş; bense, yazık, tuhaftır ki vatanda vatansız oldum.

Uzakta, "Ah, vatanım!" deyip hasret çeken ey vatandaşım.

Sen kendine bîbaht deme, aslında bahtsız ben oldum.

Şükür ki geldi istiklâl; ümidimi gerçekleştirdi Allahım; sanki bîkafes bülbül gibi sahipçemen oldum.

Vatanım, inancım var; birgün gelir gerçek nurlu devranın.

Diyeceğim o zaman gerçekten Erkin, hakikaten yeniden insan oldum.
1991

YENİ YIL MÜNACATI (370)

Vaktin hızlılığına şaşkınlığım bitmez, yılın geçişi sanki çakan şimşek misalidir.

Yıl nedir; ömrün esası aslında bir nefestir; kapıdan girip o zaman pencereden çıkmak gibidir.

Dağ ehli bir kabile sabrı meslek bilip, kanate ibadet diyerek beş yüz yıl yaşamış.

Sadece küçücük bir sebepten şu azıcık ömürde zorlanmaya ne gerek, deyip ev yapmazlarmış.

Bu bir efsanedir ama aslında ehli âlem insan gibi yaşamak ister şu beş günlük dünyada.

Ömrü geçip gitse de cihandan ümit kesmez; yaşlandıkça arzuları çoğalır.

Çocuğum diye ağaç diker, torunum deyip ev yapar; benden de evlâdına yadigâr kalsın der.

Gönülde ebediyyen yaşar aydın hayaller; vatanım kemâl bulsun, milletim yükselsin, der.

İnsan gibi yaşamanın aslında manası budur; yurt sevgisi bizlere yürekte kandandır.

Bu mukaddes duyguda ecdatların nidası "Vatan sevgisi, imandandır."hadisidir.

İmanımı tam et, yurdumu aydınlık yap; temiz, helal yollarına bizi yolla, Allahım.

Vatanın gemisini dalgalardan aman kıl, bu sonsuz ummandan sen kolla, Allahım.

Yüreklerle sevgi sal, düşmanlıktan uzak tut, bugünkü sıkıntıların akıbeti güzel olsun.

Özgürlüğe susuz halkımın bahtı parlak, asumanı aydınlık, rızkı eksiksiz olsun.

1992

NEVRUZ SEVİNCİ (371)

Yurdum!

İlhamıma serçeşme sensin; azizlikte birdir bana hem yazın hem de güzün.

Bugün baharına şiir yazacağım; vatanım, mübarek olsun nevruzun.

Yine âlem büründü yeşile, baştan aşağı büyüleyici.

Yine gelincikler açıldı, kıpkırmızı.

Bu yılki yeşilliğin başkadır tamamıyla; vatanım, mübarek olsun nevruzun.

Dondurucu kıştan ıslanıp, yorulup yerden çıkan bayçiçek gibi yarıp çıktın.

Hamala yükleyip bağrından buz eriyip gitti; vatanım, mübarek olsun nevruzun.

Dağ yeşil, bağ yeşil, bostan yeşil; bahar elbisesiyle cihan yeşildir.

Hürriyet yeşil, istiklâl, iman yeşildir; mübarek olsun nevruzun, vatanım.

Başında hürriyet güneşin vardır; kendi tuğran, bayrağın, cumhurbaşkanın vardır.

Maksadın, gayretin, sabrın vardır; vatanım, mübarek olsun nevruzun.

Genç çınarsın, kendini tutup alırsın; "ilık üzildi"*den geçebilirsin.

Yüzlerce baharı bekleyebilirsin; mübarek olsun nevrurun, vatanım.

İnşaallah, bugün tarlalara atılan tohum rızık ve bereket doludur!

Ey ümit ülkesi, yarını yüce vatanım, mübarek olsun nevrurun.
1992

TÜRKİSTAN BİR, VATAN BİR (372)

Kadim anadır bu toprak
Türkistan bir vatan bir.
Bize candan daha aziz
Türkistan bir, vatan bir.
El Birunî'nin hatırası var,
Yesevi'nin feryadı var,
Kaşgarî'nin sanatı var,
Türkistan bir, vatan bir.

Görünüşü Tanrıdağ'ıdır.
Ceyhun, Talas ve İli
Dedelerimizin menzili
Türkistan bir, vatan bir.

Farabî'nin çalgısında
Nevâî'nin arzusunda
Şah Babür kaygusunda
Türkistan bir, vatan bir.

Dedem Timur'un tuğunda,
Şirmuhammed'in ruhunda,
İstiklal şükuhunda
Türkistan bir, vatan bir.

Tacik'tir ulu Pamir'im,
Türkmen'dir aynı damarım,
Kırgız, Kazak bağrım
Türkistan bir, vatan bir.

Mustafa Çokay'ın canı
Çolpan'ın şehit kanı
Kadiri'nin armanı
Türkistan bir vatan bir.

Düşmanın parelediği ten
Mücadele edilen vatan.
Ah, olur mu tekrardan
Türkistan bir, vatan bir.

Ana toprağa kulak tut,

Nidalar olmaz unut.
Ruhlar söyler: Ana yurt
Türkistan bir, vatan bir.
1992

ÜLKEMDE BAHAR (373)

Tarlalar uyandı, bayçiçek çıktı; yerden kar kalktı, gönülden sıkıntı.

Saadet getiren talih gibi güneş göründü; ülkemde bahardır, ülkemde bahar.

Kış uzun sürdü; ama şükür geçti; baki gibi görünen buzlar gitti ve geçmeyen günlerin hükmü bitti, ülkemde bahardır, ülkemde bahar.

Baharda gençliğin güzel kokusu var; o, özgürlük gibi aydın ve yeşildir.

Genç yurdum bahar gibi olsun tertemiz; ülkemde bahardır, ülkemde bahar.

Baharın bahar gibi işleri vardır; gökgürültüsü, selleri vardır.

Gah serin, gah sert yelleri vardır; çünkü o bahardır, ülkemde bahardır.

Tamam, hoş geldi, tam geldi bahar.
Bolluk, bereket ümit et, geldi bahar.
İnşallah, baharın zenginliği geldi diyelim; ülkemde bahadır, ülkemde bahar.

1992

VATAN KIYMETİ (374)

Çeşme başındaki insan bilme zülâl suyun kıymetini; önemsemez gülşende gülü seyreden kişi.

Yazık, bu ne gaflettir ki kimisi göğsünde vatan tutmuş; kimi de vatan içinde vatanın şükrünü yapmaz.

Vatan nedir, vatan derdi nedir vatanından ayrılan bilir; vatansızlığı anlayan vatani olmayan kişidir.

Ey vatandaşım, dinle!
Babür ve Furkat'ın inleyişini; sebepsiz yere ıztırapın kılıcıyla bağrını dilmez kişi.

Evlâdım, bilme vatan hasretini; lâkin kıymetini bil, her kim vatan kıymetini bilmiyorsa anla odur nadan kişi.

1992

ÖZBEKİSTAN BAĞLARINA GERİ DÖNDÜ BÜLBÜLLER (375)

Bugün seher bülbüllerinin şakımasıyla uyandım; şahimerdan dağlarında bir oynadım, bir sevindim.

Bir birine sıra vermeden şarkı söyler bülbüller; şükürler olsun, bağlarımaya yeniden döndü bülbüller.

Nice zamandır duyulmazdı ülkemde bu şarkılar; nice zamandır bülbülleri özlemişti Fergana.

Avlusuna kadar pamuk ekilen diyarda ne yapsın bülbüller; asumanından zehir yağan vatandan gider bülbüller.

Gülbahçeleri tarla olursa bülbül nasıl şakısın, özgürlük kuşu hürriyetin olmadığı yerde nasıl ötsün?

İşte, bugün bağlarımaya dönüp geldi bülbüller; hür Vatana özgür şarkılar söyleyerek geldi bülbüller.

Ben de şimdi kalemimi şiirler için açayım; bu sihri gazellerde anlatayım.

Bugün seher bülbüllerinin şakımasıyla uyandım; şahimerdan dağlarında hürce eğlendim, oynadım.

Gül bahçelerinde güzelce şakısın, zevke gelsin bülbüller; gitmez olup vatanıma gelmiş olsun bülbüller.

1992

*** (376)

Vatan, bu bedende canım var oldukça seninim, seninim; bedenim toprak olsa da sana yârim, seninim, seninim.

Cihan geniştir, felek uçsuz bucaksızdır, yürek de geniştir; çünkü sen varsın.

Sensiz iki dünya dardır; seninim, seninim.

Eğer bana yaban ellerde nasipse yüz kerre rahat; çekeyim bağrında binlerce azap, seninim, seninim.

Eğer mutlulukların azsa benimsin, benimsin; şayet gamları çoksa seninim, seninim.

Bugün var, yarın yoktur bedenim; lâkin ruhum için ebediyyen senin ebediliğin gerekiyorsa, seninim, seninim.

Senin aşkın ile yandım, canımdaki bu ateşi söndür; yine tekrar seninim, seninim.

1992

*** (377)

Gelişin mübarek olsun, yeni yıl; ömür defterimin en güzel yılı ol.

Ümit menzilini bize yaklaştı; yükseliş yolunun başlangıcı ol.

Baharda yağmur olup bereketini saç, yazda güneş olup sıcak yüzünü aç.

Güzün bereketli gelsin, bahtın çok şanslı; hür vatanıma yükseliş yılı ol.
1993

GEL, EY BABÜR VATANA... (378)

Gel ey babür vatana, halkta hatıran, kadrin ve şanın var; bu mübarek vatanında daimi bitmeyen var.

Özlemin, arzun, gözyaşın, ukdelerin burada; burada cihana sığmayan şair hayalin, bir cihanın var.

Bu yurdun lâlezarına saçılmıştır yüreğinin kanı; şafaklarda feleği yakan ateş figanın var.

Dönemindeki nizalardan bıkip terk-i vatan ettin; muradın gerçekleşmiştir, uygun bir zamanın var.

Halkın, çok şükür ki, esaretten kurtuldu; güzel yurdun Andican'ın, onda ruhun, orada canın var.

Gel ey Babür, gazel yaz; ata binip gez Şah Babür gibi.

Babür gibi nice bahadır neslin, pehlivanın var.
1993

HACI BABA MARGILANIY'IN SÖZLERİ (379)

Yetmiş yıllık ömrümü gurbette geçiren yüzü aşmış Hacı babanım.

Ölemedim İstanbul'da, Pariste; ana vatandan ayrı, nasıl ölürüm.

Nasıl gideyim vatanımı hür görmeden, muntazırlıktan büyük hiçbir dert yoktur dünyada.

İşte, ulaştım muradıma, binlerce şükür; şimdi balam ölecek namert yok.

1993

GENÇ ŞAİRE (380)

Dilerim gayret sana, genç şair kardeşim; fazilet ve hikmet sana, genç şair kardeşim.

Biz de şarkı söyleyip geçtik imkânımız kadar; şimdi sendedir sıra genç şair kardeşim.

Müstakil, hür topraklar senindir, senin; özgür, emin seda senindir, senin.

Bizim fısıltıyla söylediğimiz duyguyu şimdi açıkça söylemek senindir, senin.

Nefaset yurduna bekçi ol, evlât!

Dili kılıç, göğsü kalkan ol, evlât!

Evvela şair ol; ondan da önce şu vatana evlât ol, evlât; evlât ol.

1993

İKİ CİHANI FEDA ET (381)

İyilik yapma kimseye desinler diye, iyilik aslında kimseye değil, kendin içindir.

Rızık ve nimet verdim deme, insan aslında gelmemiştir dünyaya onlar için.

Neyi alıp götürecek bu âlemden insan; bütün alış veriş iki metrelik bez için.

Cihanın şahı olsan da, sevgi denen ilâca ve gönül sözüne muhtaçsın.

Can nedir, dostun sana söylediği bir çift söz için iki cihanı feda et.

1994

TILSIM (382)

Kadın hatasına gülmek yanıltır; tartışmak ondan da büyük hatadır.

Kadın hiçbir bahiste yenilmez esrardır; onu ancak sevip ona boyun eğerler.

1994

MİSAFİR VE EV SAHİBİ (383)

(Özbek Kinayelerinden)

Beni misafirliğe davet ediyorsunuz, iteklemeszeniz geleyim; yumuşak yerinden sert yere kaldırmazsanız geleyim.

Kaşlarınızı çatıp dudak bükmezseniz geleyim.

İğneleyici konuşmazsanız geleyim

Benim için demir kafes kurmazsanız geleyim.

Ölecek hale varıncaya kadar vurmazsanız geleyim.

Siz benim için aziz misafirsiniz; niçin itekleyecekmişim?

Kaşlarımı çatıp, niye dudak bükermişim?

Neden yumuşak yerden çok sert yere oturturmuşum?

Sizin için niçin demir kafes kuracakmışım?

Kim kendi misafirini dövmüş?

Neden vuracak mışım?

Gelsem, yukarı otur deyip beni iteklersiniz.

İstediğim yeri vermeden başköşeye sürüklersiniz.

Pilavınızın hepsini yemessem, dudak bükersiniz.

Şarap içmezsem, zorlayıp durursunuz; gideyim desem, bırakmayıp demir kafes yaparsınız ve nadanla sohbet edip bana vurursunuz.

1994

"TERBİYE" (384)

Yeğen dayısına "delisin" derse, baba tenbih eder oğluna usulca:

Dayın büyük adam, büyüğe ise siz demek gerekir oğlum; "delisiniz" de.

1994

NADANIN DOSTUNA GÖRE (385)

Dost müdrik, akil ve sadık değilse cahil dosta göre iyidir idrakli düşman.

Nadan dostun dostluğundan çok cefa çektin, gönül; yalvarıp dostundan şimdi de bir düşmanlık iste.

Dost bulmada beceriksiz kılmış bizi takdir-i ezel; ham olarak geldik dünyaya kabire ham gireceğiz.

Esasında kendinden başka nadan dost yoktur; başkasına kendimiz dil ile tuzak kurduk, kalem ile kuyu kazdık.

Eğer beni dost görüyorsan acı dilimden rencide olma; kendi dilim bana düşmandır ama sana dosttur arkadaş.

Kendine dostluk et, Erkin, ruhuna kurtuluş dile.

Temiz gönlü sevgi şulesi ile ört.
1994

MESKENİM FERGANADIR (386)

Bu vatanda bir mekân var, benim için bir tanedir; kadim Türkistan
sedef olsa orası dürdanedir.

Biri perihane diye söyler, bir başkası için Parkana'dır⁵⁶⁷.
Şiir âleminin tarifinde uykudaki cânânedir; o benim yaşayan diyarım
güçlü ve merdanedir.

Meskenim Ferganadır, Ferganadır, Ferganadır

Gerçek periler meskeni; Zühre ve Tahirler'in, alim ve şairlerin, feyizli
nadirelerin yeri.

Birçok harikuladeleğin ortaya çıkaracak kadirlerin; omuzda cübbe,
belde kuşak olan mert ve bahadırların yeridir.

"Bana bu vatan anadır." diye övünüp gezdim cihanda; meskenim
Fergana'dır, Fergana'dır, Fergana.

Geçmişin rüyama girerse, korkup uyanıyorum; saçı kesilen büyük
annemin feryadından titriyorum.

Şairin "Bu Ferganalı halkımın utancıdır." diye yazmış.

Şükürler ki, bu elemin gamına yabancıyım; halk içinde Ferganalıyım
diye gururlanırım, meskenim Fergana'dır, Fergana'dır, Fergana'dır.

Meskenim Fergana ve kadim Semerkant da benim; övüncam Harezm;
sevgim, canım, bedenim Namangandır.

Gençliğimi muhafaza eden Taşkent gönülden sevdiğimdir; Andican,
Surhan, Buhara kendi bozkırım, gülşenimdir; ama Fergana deyince
gönlümde yanan ateştir; meskenim Fergana'dır, Fergana'dır, Fergana'dır.

Bağımsız, huzur içinde ve sakin vatanım saadet ülkesi.
Onun başına hiç düşmesin bela ve sıkıntıların gölgesi.
Rızkı dolu dolu olsun onun, görmesin onun sırtı hiç yeri.
Çınlasın âlemde ben hürüm diyen hür sesi.
Bu diyar ab-ı hayat ile dolu kadehtir; meskenim Fergana'dır,
Fergana'dır, Fergana'dır.
1995

⁵⁶⁷ Fergananın ismi perihaneden gelir denilmektedir.

FERGANA'NIN YOLLARINDA (387)

Derler ki yiğidin utanmasıdır, ölmesi.

Fergananın yollarında koşturuverdik "Volga"yı.

Zirveler aşarak rüzgâr olup uçar bizim Jiguli; "Jiguli" değil aslında "Bayçibor" yahut "Havapayma" demeli.

Jiguli'de dünya ile işi olmayan dört arkadaşız biz.

Bizden daha mağrur, bize ulaşacak kimse yok.

Akşamki düğün eğlencesine yetişmeye çalışıyoruz.

Görünen her tekerleği kovalayıp geçiyoruz.

Bilemedik hangi sebepten bilinmez bir ara bizim ceylan atı döküntü bir Zaporojets takip etti, tuhaf.

Geçmek için direksiyonu bazen sola bazen sağa çevirir.

Hasta olan horoz gibi kornasını çalışıyor.⁵⁶⁸

Bizler ise boş durmuyor, çok hızlı gidiyoruz.

Gülüşüp, dil çıkarıp, alay edip kaçıyoruz.

Zaporojets de kim oluyor, basıp geçtik "Volga"yla.

Gaza bas der Perfi, yiğidin utanmasıdır ölmesi.

Rihtisitillo bağırır: "Arabayı sola çek."

Egemberdi kahkahayla güler, eski ibrik⁵⁶⁹ hoşça kal.

Zaporojest dayanamadı, dört arkadaşı şaşırtıp aniden yönünü kenara çevirip her yeri toza buladı.

Tarıldattı varıldattı hızla geçti; yazık ki bakıp geçin giden arabasını yola enlemesine park etti.

Biz durduk. Yol kapalı, geçmenin hiç imkânı yok.

Dördümüz şaşırmışız, dizlerimizde derman yok.

⁵⁶⁸ Boğazın şişmesi, anjin olma durumuna atıfta bulunuyor

⁵⁶⁹ Döküntü anlamında; misafirin eline su dökmek için kullanılan ibrik

"Zaporoj"dan çıkıp geldi Ferganalı bir külhanbeyi.

Kabadayının her bir omuzu Çatkal'ın⁵⁷⁰ bir kayası.

Bel kuşağına astığı bıçağı tam bir kulaç.

Titriyoruz; önde yol yok, dönmeye de çare yok.

Arabayı bırakıp kaçsak, nereye kadar gideriz?!

Tek tek tutup dövse ne ederiz?!

İşte, boynunu düzeltti o, sonra etrafına baktı; bize bakarak King Kong misali güm güm yavaşça yürüdü.

O vakit mümkün olsaydı, biz dört havalı kardeşiniz, Taşkent'e kadar arkamıza bakmadan kaçardık.

Yaklaştı, selâm verdi; masallarda "Devler önce selâm verip, sonra tutup yer." derler.

Camdan elini soktu.

Büyük, kıllı, korkunç bir el.

"Selâmlaşalım!" demeseydi bağırırdık, altımızı ıslatırdık.

Gür sesi ile sözüne başladı: "Sizi yolunuzdan alıkoyup huzursuz ettiysem, çok özür dilerim.

Arabanızın tekerleğinden hava boşalıyor, ağabeyler. Motordan da yağ kaçıyor benziyor.

Bunu söylemek için takip edip yolu kapattım, affedin.

Şimdi kendim bakıvereyim, motoru durdurun."

Böyle diyerek giriverdi arabanın altına.

Sonra çıkıp hava vurdu arka tekerleğe.

Büyülenmiş adamlar gibi biz şaşkınca duruyorduk.

Bakalım, desek bırakmaz:

"Fergana'da misafirsiniz."

⁵⁷⁰ Dağ adı

İş arasında latifeler söyleyip yine güldürdü.

Kısacası, bu gün çiftçi delikanlı bizi yaşarken öldürdü.

İşi bitirip derede yıkarken elini gideceğimiz yeri sorup kestirme yolunu tarif etti.

Son defa bakıp arabaya yandaki aynayı düzeltti.

"Uğurlar olsun!" dedi, kendi gitmeden önce yolcu etti.

"Güle güle, gaza basın, şimdi arabanız hiç yorulmaz. Bizim eski döküntü şöyle dursun, uçak da size yetişemez."

Utanıp, kıpkırmızı olup rezil olarak yola çıktık.

En kötüsü daha sonra düğün evine varınca oldu.

Kapının önünde işte o yiğit bizi bekleyip duruyordu.

Elinde ibrik, omzuna havlu atmış duruyordu.

Gözünün içi gülerek bakıyor; ancak tanımıyor gibi davranıyordu.

Bunun yerine bizi tutup vursaydı daha iyiydi.

Kendimize malum o gün ne çektiğimiz!

Derler ki yiğit kişinin utanmasıdır ölmesi.
1996

DEMEYİN ŞAİR DURULDU (388)

Demeyin, şair duruluverdi, siyasete giriverdi.

Yahut demeyin ki kuru dal gibi rüzgârlarda kırılıverdi.

Sen, ey lütuf denizindeki gavvas, o seni özleyiverdi.

Demeyin, şair susuverdi, gazel yazmadan duruluverdi.

Duruluverirse anlayın ki ağaç ata*(tabut) binip gitti.
1996

MÜBAREK OLSUN (389)

İki taraftan akan iki ırmağın birleşerek nehir olup aktığı gibi,

Kamerin aynası ve güneşin şulesinin buluşarak ay olup baktığı gibi,

Şahinin omuzunda çıkan ikiz kanatların asumanda çırpıldığı gibi,
 Güneş ile suyun toprakta buluşarak yerin göğsüne gül taktığı gibi,
 Gıccek⁵⁷¹in gövdesinde buluşan tellerin şarkı olup gönüllere aktığı gibi,
 Şiir için buluşan kalem ve kâğıdın yüreklere alev yaktığı gibi.
 Bu gün iki yürek olan iki güvercin güzel bir sevgi nağmesini çalıyor.
 İki gülistanın iki çiçeği yeni bir gülşene adım atıyor.

Bu gülzar eviniz ve muhabbet düşününüz mübarek olsun.
 1996

YAŞLILIK KEYFİ (390)

Yazar oğlum, yaşlılık keyfini övmeden önce onu bizlerden sor.

İşte, biz bu keyfi sürüyoruz; sabahleyin zar zor kalkıyoruz.

Ağırdan kopan belimizi sıvazlayıp mes lastiğimizi sürükleyerek, şunun gibi yapıp belimizi tutarak yürüyoruz.

Bileğimizden güç, gözümüzden ise nur gitmiş; haşeratı bile zar zor görürüz.

Bir zaman kadehtekini son damlasına kadar için keyif sürerdik; şimdi valokardini son tanesine kadar içiyoruz.

Derin bir eyvah geçer içimizden.

Dimdik dağdık, dökülüyoruz.

Ne çare, razıyız, buna da şükür; hiç olmazsa gözümüz açık, görüyoruz.

İhtiyarlığın keyfini sürüyoruz.

Yaşlılığa heves etme, balam, kötü görünür gözüne âlem.

İhtiyarladığı zaman akı gidermiş insan, bazen köpek olur ürüyoruz.

İhtiyarlığın keyfini sürüyoruz.

Yaşlılık keyif değil, yulğunlu⁵⁷² çöldür o; ihtiyarlık diken, gençlik ise güldür.

Gençlik gibisi var mı, onun kendisi makuldür; gençlik hazinedir, ihtiyarlık bir puldur.

⁵⁷¹ Kemeçe/Saz adı

⁵⁷² Yulğun: çiçeği küçük, beyazımsı, ufak yapraklı bir bitki

Yiğitlere söyleyecek nasihatim şudur:

Genç, gençlikte gençliğin keyfini sürsün; ihtiyarlık da gelecek, onu da düşünsün.

Şimdiden ihtiyarlığa acele etmesin; yaşlılığın yatması batsın, öksürüğüne lânet olsun.

Eğer uygun olursa "fahri" denilen bütün nişanımızı alıp bize bir akşam gençliği borç versin.

İhtiyarlık keyfini medhetmeden önce yazar balam, onu bizlerden sorasın.

Yazar oğlum, onu bizlerden sor.

1996

SATRAŇ HAKKINDA SÖYLENEN ŞİİR (391)

Benim erkek yerinde durmam gerek yahut kadının izinden yürümem gerek.

Kadının düşünö, misafirliğe gidecek yeri çok; "Haydi" dediğı zaman "Efendim!" diye durmam gerek.

"Haydi" deyince "Efendim" deyip durmam için evimde para fabrikası açmam gerek.

Evimde para fabrikası açamazsam, en büyük bankayı soymam gerek.

En yüksek bankayı soymayı soymayı da beceremezsem "Haydi" dediğı zaman hazır olda durmam gerek.

Hazır olda duran erkek olmaktansa yok olup dünyadan, kaybolmam gerek.

Dünyadan yok olup gitmemek için benim erkek yerinde durmam gerek.

Yani erkeklerin işini yapıp rahat rahat oturup satranç oynamam gerek.

1996

UĞURLAMA (392)

Masum gözlerinde sevinç dolu bir âlem, küçücük gönlünde dünya dolusu heyecan.

Bugün okula başlamaktasın, bağımsız vatanımla yaşıt balam.

Baban gururlanır, anan bilmez sakinlik; ninen "Yüz defa kurban olayım" dedi.

Yeni hayat sana mübarek olsun, hür vatanımın özgür evlâdı.

Bir eylül, ilk sabah, birinci zil ve ilk ders.

Gökyüzün temiz, gönlün samimi; bahtlı günde dünyaya gelen balım.

Seni hazırlarken anneciğin değil, melekler saçının tarayıp durmuş.

Hayalimde bir bu ev değil bütün dünya, yollarına bakıyormuş.

Aydın istikbalin, ikbalin ile gönlümün en güzel hayalisin.

Fidansın, yarınki kemâlin ile ümitler vatanının timsalisin.

Gönlüm sana heves ve şevkle doludur; özün öz, sözün söz, muti olmak abes.

Başka dil, yabancı gaye ve hedef şimdi sana aziz değil, mükerrem değil.

Hür memleket senin, hür yürek senin, emsalsiz tarih senin, devran senin.

İnkılâp soyu değil vatanın, kulluktan başlamaz millî marşın.

Şükür böyle bir güne ulaştırdı takdir; gel, nurlu alnından bir defacık öpeyim.

Yüksekleri gözle, şahin nihayetinde balaban da olsa aslı şahindir.

1998

TAŞKENT KALESİ (393)

Benim yurdum bugün şimdi cihan ile birleşmiştir; aynı kismet, aynı ruh, aynı can, aynı kandır.

Nedir başkent kalesi üzerindeki parlayan yazı?

Bu yurda hoş geldiniz, merhaba "Welcome to Tashkent"tir.

1997

BAKİ HATIRA (394)

Her yıl bahar geldiği zaman yeşil vadilerde kıvıllâleler açtığında, "Bunlar lâle değil, yâd ellerde muhtaç lâleye dönüşen asker balalardır." diye düşünürüm.

Güneş seherde uyanıp batının ufkunda kıvıllığını saçtığı zaman "Bu gülün şafak değil, dulların ahından asumana kadar yükselen alevdir." diye düşünürüm.

Her akşam güneş battığı zaman varlığın bitmeyen matemi doğrudur, diye düşünürüm.

Bu gece değildir; anaların sırtından mahşere kadar çıkarılmayacak kara elbisedir.

Haydi balam; Meydana gidelim bugün, eline yanağın gibi kıpkırmızı bir gül al.

Bu gül senin bahtındır; mutluluğun için feda olan dedenin kalbine timsaldir.

Hayır, sen kendin gülsün, gülistandır vatanın; büyü, aslını unutma asla.

Bil ki aslında kıymet bilmek vatandır, vatanın manası da baki hatıradır.
1998

*** (395)

Siz benim asumanım, ayımsınız; ayım değil, aftarımsınız.

İnancın, kıvancım, tesellim hatta özlemim, pişmanlığım, ızdırabımsınız.

Siz benim kalbimsiniz, kalbimdeki şiirsiniz; yazmayı arzuladığım asıl kitabımsınız.

Sevgim, ömrüm hatta ömrümün devamsınız; bahtım, rahatım ve azabımsınız.

Sizden şadlık gördüğüm gözlerimdeki nursunuz; elem çeksem de olsun, buna da şükür.

Bu dertli dünyada iyi ki varsınız; varlığınız için size teşekkür.
1998

BENİM YÂRİM (396)

(KONUŞMA)

Benim yârim küçücük, yok gibi; tabancadan atılan mermi gibi

Tatlı sözünü işitip sabahtan akşama kadar gezeriz tok gibi.

Benim yârim esmerce, ben gibi; arının iğnesindeki bal gibi.

Bizim hâlimiz sırtına arıyı koyup belini tedavi eden ihtiyar gibi

Benim yârim incecik, dal gibi; dal gibi de olsa, güçlü gibi.

Geçen gün bir kaldırıp yere vurdu; kaz gibiydim, oldum ördek gibi.

Benim yârimin ötüşü kuş gibi; ötüşü kulağıma hoş gibi.

Sözlerini dinlerim zıplaya zıplaya; hamamdan sonraki soğuk duş gibi.

Benim yârim ihtiyar ama kız gibi; sizin gibiydik, siz olun bizim gibi.

Buzhanede her şey uzun yaşar; uzak yaşayıp gideriz buz gibi.

1998

UÇAKTA (397)

Uçuş vaktinde uçağın güzel mihmandarı mavi takı bize taht-ı Süleyman yaptı.

Lâkin duyuruyu okuduğunda Özbek dilini devlet dili olduğuna pişman kıldı.

1998

16 ŞUBAT 1999 YILI (398)

Bu dünyada iyi kötü günler gördüm; pişmanlığım yok, tamam belimi büksün yıllar.

Ben hala bir askerim, ana yurdum; senden tarafa atılan kurşun bana değsin.

Henüz berkemâl demiyorum toprağıma, hiç kusuru yok diyemem zamanıma.

Ama kirpiğimde saklıyorum bu devranımı; bu devrana atılan kurşun bana değsin.

Yurdum, uzak yola giden kervanın var; kervanına bekçi uyanık kervanbaşın⁵⁷³ var.

Halk derdiyle uyumayan evlâdın var; bu insana atılan kurşun bana değsin.

Vatan! Seherin nurusun kalbimin asumanında, hürriyetin edebiyen ecdadının ukdesindedir; sevgin sonsuza kadar evlâtlarının imanındadır; bu inanca atılan kurşun bana değsin.

1999

ÖZBEK NEVAÎYİ OKUMAZSA (399)

Özbek Nevaî'yi okumazsa altın başın kelle olması budur.

Bîdil kalıp, Demyan Bedniyi severse kara saçın sararması budur.

Özbek Nevaî'yi okumazsa imdat demenin zamanın gelmesi budur. Marifetten uzaklaşıp oynayıp gülerse matem zamanının bayram olması budur.

Özbek Nevaî'yi okumayı bırakırsa aldatılması, uyutulması budur.

⁵⁷³ Özbekistan Cumhurbaşkanı İslâm KERİMOV kastediliyor.

Sömürgeci aziz olup, bilgin nâlân olursa huzurun kaçması budur.

Halk kâmil olmazsa, yurt ulu değildir; sıradan mahalle olması budur.

Kalp nur doluysa, halkın rızkı da boldur; ambarın mahsulle dolu olması budur.

Özbek kendini eksiksiz tanırsa, ona "Aferin" denmesi budur.

Âleme Nevaî'nin nesliyim diye var gücüyle söylemesi budur.

1971-2000

BULUŞMAK (400)

Alman, yurdumu zabt edememiş, tuhaf işler yapar bu çerh-i gerdun.

Silah değil, kalem tutan Yohan benim evimde mihmandır bugün.

Elinde Sadi'nin "Gülistan"ı var, "Doğu- Batı Divanı"ndan bana şiir okur.

Burada ansızın şiirlerin sahipleri olan Gyote ve Ali Şîr dertleşip durur.

Dehalara yoktur zaman ve mekân, onlar melek gibi âlemin çocuğudur.

Âşık yürekleri hala titreten Mecnûn'un feryadı, Verter'in figanıdır.

Gerçi geçip gitmiş asırlar bir bir; gerçi bugün başkadır dünya.

Ama henüz yerde yaseminler var, henüz Mefistofel de ölmüş değil.

Leylâ, Margarita samimi gönlün dalgasıdır, bazen kayalarda paramparça olur.

İki âlem arasında insan ruhunu hala yağmalar Azrail ve Hak.

Lâkin Ferhat'a ve Faust'a ukdedir sevgi, sanatın yurdu bu benim ülkemdir.

Üstatlarım onu görsün diye bir an dur diyorum şu an, ey zaman.

1999

KABETULLAH (401)

İman ve namaz, oruç ve zekât farzını eda etmeden, görsünler diye hacı denen namı almak isteyen zat senin için sadece bir çift sözüm var.

Altın saçıp günahıktan kurtulmanın faydası yok; rahman da cabbar da sadece Allah'tır.

Dertli bir kardeşin, muhtaç bir komşunun sıkıntısındaki yüreği Kabetullah'tır.

1999

GRİP OLAN ARKADAŞIMA (402)

Sağlamsan çalışıp yorulma, grip olursan işe gitme ağabey.

Fedakârim deyip herkese duyurma, bu da bir dert, onu halka bulaştırma.

1999

ŞİİR YAZDIĞIM ZAMAN (403)

(Azat Şerafettinov'a)

Şiir yazdığım zaman yürek sözünden başka söz işitmiş değilim.

Devlet adamlarının katil gözünden, gazabından korkmuş değilim.

Fakat şiirim güzelce düzenlenmezse, belki ham çıkarsa üstat Azad Şerafeddinov'un eleştirisinden korkmuşum.

2000

YALAN HAKKINDA (404)

Eğer hekim hastaya teselli verecekse, sözü yalan da olsa Allah affedecek.

Ayrılan dostları kavuşturan kişi aldatırsa da günahının cezasından azat olacak.

Çirkin hatununa "güneş yüzlüm" de; bu aslında yalan değil, günah değil.

Doğru ve yalanların hesabı vardır.

Öbür dünyada, bu dünyanın cevabı vardır.

Yalan dünyada günahımız çok, affedici yalnızca Allah'tır.

Cihanda yalan var ama halkı cehalete yönlendiren yalan en kötüdür.

O halkın yüreğine atılan kurşundur, ona iki dünyada da mağfiret yoktur.

2000

KÜÇÜCÜK BÜYÜKLER (405)

Büyük mertebe verilirse, adalet ve mürüvvetten kılmasa cüda.

Büyüklerin dergâhı var olsun, lâkin küçük büyüklerden korusun Hüda.

Sen bir kapıya başvursan, yüz defa haklı olsan da bitmezse işin; bil ki göğsünün içindeki kalp değil taştır, küçücük büyüktür karşılaştığın kişi.

Sen âlim olsan ve icadın ile eğer dünyayı lal kılarsan; bir imza ile senin yolunu açacak olan küçücük büyüğün canı kesilir.

Çözüm bulan olsan ve halkın faydası için bir yol düşünsen, çare arasan; onlar elbette bulur çözülmez bir düğüm, kemiğin kalıncaya kadar seni avare kılar.

Asker feda olmaya, tabip başkalarına can vermeye ant içer.

Ama küçücük büyükler ant içer "Falan olayım, seni etmezsem avare."

Çınar olsan, onlar kemirici kurttur; çelik olsan onlar çürütücü pastır.

Ey Tanrım! Küçük büyüklere insaf vermezsen halk gelişmez, vatan mamur olmaz.

Hiç kimse dünyada üstün değildir, öür dünyaya altın alıp gitmez insan.

Gün gelir büyük küçüğün başına nihayetinde küçük büyükler de gelir.

Ben şiir yazdım sadece, ne yapayım; ne çare ıztırap cana ateş yakar.

Sadece gönlünüze iman dilerim, vicdan dilerim küçük büyükler.
2000

BİR FİDAN (406)

Vatandaşım, bahçene bir fidan dik; bu fidanın adını İyilik koy.

Fidanın yanına bir gül dikiver, o gülün ismini Güzellik koy.

Gül ve fidanınahayat bahşetmek için su ver; bu suya Sevgi adını ver.

Senden çocuğuna bağ kalsın, ey dost!
Bağın Vatan denilen ismi alsın, ey dost!
2000

TEBRİK (407)

("Halk Sözü" Gazetesine)

Seher vaktiyle kapımı çalan, gür sesiyle her sabah halkı uyandıran gazetem; yeni asır, yeni şuur ve akıl ile on yaşın mübarek olsun.

Hatırımdadır doğduğun yıl olan doksan bir; istiklâl deyip ilk önce senin çıkmıştı sesin.

Müstakil memleketin yaşıtı olup vatan hizmetine bağlandı belin.

Her zaman hür halkın özgür sözü ol, uçsuz bucaksız âleme dikkatlice bakan gözü ol.

Hakikat yolunu aydınlatan چراغ, adalet kervanına kutup yıldızı ol.

Bu tarafı Amerika, bu tarafı Çinmaçın olan âleme Özbek kucağını açtı.

Kucak açan halkın sesi olup yüksel demir kanat, ey küçük şahin.

2001

PAZARIMDIR ÇOCUKLUĞUM (408)

Ne kadar zahmet çekmişim sandalye koymadan babamın rafından kitap almaya.

Ne kadar uğraşmışım çocuksu fikrin binlerce sorusuna cevap bulmaya.

KARDEŞİMİN "SAVAŞI" (409)

Kardeşim binip "saman at"ına, "kılıç" tutarak çıktı savaşa.

Beş düşman uçağını düşürdüm deyip övündü bana.

Öncesinde şakadır diye kardeşimin sözlerine epeyce güldüm.

Sonra avluya çıkıp bakınca yatan beş ölü arıyı gördüm.

1952

ELMA (410)

Bu yıl büyüyüp meyve verdi, bahçeme benim diktiğim fidan.

Meyveler ki ateş gibi kıpkırmızı, güzelliği yakut, tatlılıkta bal.

Dudaklarından şerbet damlatarak; "Al, ye! Ukdede kalma der.

Ama şuna şaşıyorum sadece; niçin ona derler "Alma"!

Alma dikerse bağına birisi, mihmanına "Al, ye!" demez mi?

Benim misafirperver halkımın âdetine "Alma" yabancı söz değil mi?

Büyüyüp meyve verdi benim özenerek yetiştirdiğim fidan.

Elmalar ki, şafak gibi kızıl ama ismi "Alma" değil, "Al".

1952

DAHA DÜN (411)

Daha dündü...

Yüce dağlarla, gül bahçeleriyle vedalaşıp; ırmaklar gibi coşarak, kirlardan aşip dostlarla güle oynaya mektebin bağrına dönmüştük.

Gözümün önünde...

Nehirlerin kenarında, yemyeşil çimenlerde kuzular gibi doya doya uzanırdık.

Akşam yine boru sesiyle saf saf olup dizilirdik.

Yaz okulu bizi yeniden mektebin, ilmin koynuna gönderdi.

Göğsümüze çiçek takıp, külhan yakıp uğurladı.

Dündü, daha dün...

Bugün yine yaz okulu kucak açmış bizi bekler.

Uçsuz bucaksız tarlalar, güzelim bağlar bizim yolumuzu gözler.

Zamana bakın, ha deyine kadar yıl da geçip gider.

Bir yıl...

Sanki bir hafta gibi; ama kendisi anlamlı.

Bir yıl...

Öğretmen bize çok ders vermez mi?

Seneler de önde koşar, hayatın önünde koşmuş gibi.

Şu bir yılda biz mektepten çok şeyler öğrendik.

Kitap oldu dostumuz, bilim olduğu ışığımız.

Bu ışık ile ilmin kaynağına, en derinine girdik.

Yıllar geçer...

Gözümün önümde aydınlanır gelecek.

Mektep, yaz okulu, nehirler, bağlar hatırımda kalacak.

Ve hatırlayacağım daha dün olan bu günleri...

Daha dün...

1953

NUTUK HAKKINDA (412)

Her sözünde "bu", "o", "şey", "sonra", "böyle" der; nedir "busu", nasıldır "şöylesi"?

Diline geliveren sözden vazgeçmezse, "bu" eklemekten soruya cevap veremezse.

Bazen de bitirmeden sözünü, cümlesinde duraklayıverse.

İyi bilse de kendisi zar zor "uç" alsa.

Kendiniz biraz düşünöverin; nedir bu, niye böyle?

Ne zaman biter Ötkür'ün "nedir"i, "bu"su, "böyle"si?

Adet edindim dedin; doğru, bütün söz bundadır.

Fakat sonuçta, kendi dilin kendine itaat etsin!

Doğru düzgün konuşup cevap ver soruya.

Hizmet etsin her sözün fikrini anlatmaya.

Mazmun adlı hedefe atılan ok olsun söz.

Nişana ulaşamayan bir tana ok bile yok olsun.

Dostum Ötkürcan, bunu hatırında tut her zaman.

Ateşli nutuğunu mimberler bekler her zaman.

1954

MAHİR KIZ (413)

Küçücük Lâle pamuk topladı, şimdi demeyin ona çocuk.

Bir avuç değil, bir doppı dolusu değil; topladı tam bir etek.

Tartıcı amcası alırken pamuğunu; mahir kız, tatlı kız, bal kız diyerek övdü.

Küçük Lâle eve döner uçar adımlarla.

Niçin, "Ne kadar topladın kız?" diye sormaz insanlar?

Gözlerine bakarak gider gelen geçen herkesin.

Hiç kimse, "Ne dedi tartıcı amcan?" diye sormaz.

Derede yüzünü yıkadı, saçlarını taradı.

Sonra *hürmet tahtasına*⁵⁷⁴ acele etmeden gidip baktı.

⁵⁷⁴ Tarlada iyi çalışıp, diğer çalışanlara göre daha fazla iş çıkaranların emeğini takdir ederek onun örnek alınmasını telkin amacıyla isimlerin yazıldığı tahta

İsimleri var Gülsün ablanın, Nuri'nin ve Hayri teyzenin hepsinin var, neden ismi yoktur Lâle'nin.

Önce biraz incindi o, ama sonra düşündü:

Tamam bir gün onun ismi de şu sıralarda olacak.

Tamam şimdi "hürmet tahtası"nda ismi görünmesin.

Peki "Bugün ne kadar topladın, kız?" deyip hiç kimse sormasın.

O yine de o pamuk toplar; çünkü bilir bu gereklidir.

Toplar her gün bir doppi değil, bir kucak değil; on etek.

Lâlehan'ı gazete yazmasa da olur.

O mahir kız, o tatlı kız; bunu herkes bilir.

1955

ŞARK MASALI (414)

Gece garip kulübede gamlı sallanır mum, gözlerini yumar çocuk.

Ne diyorsun, kuzum; ne istiyorsun şımarığım?

Ana, bana bir masal anlativer.

Masal ve destanlarla ne kadar zengindir bu âlem.

Şarkta ne kadar çok efsane!

Anlatmakla bitmez, bin bir gece yetmez; hangi birini söylesin ana!?

Ya Behram masalını yahut Çarderviş'i; Azadbahtın kıssasını mı veya Alaaddin'i yahut Hüsrev Perviz'i mi Cemile'nin özgürlük sesini?

Uyu, canım yavrum; uyu, gözümün nuru.

Kuzucuğum, gözlerini yum.

Ben masal anlatayım yavrum, sen tatlı rüyalar görüp bir an dinlen.

Çok çok uzaklarda, bulutlar mavi denizlerin üstüne damlalarını ok yapar.

Dehşet ile gelip dağın üstüne, sonra kayalara çarpar bulut.

Ak saçlı tepelerinin yakasından tutp, yıldırımla vurup geçer.

Dağlar baş eğmeyince bulut gazap ile kayaları oka tutar.

Teslim ol der, eline kılıç alıp; teslim ol der büyük bir gürültü koparıp.

Büyük bir dehşet salarak düdüğü çalıyor geliyor bulutun arkasından
boran.

"Ben varlığı paramparça edeyim, cihana kara gölge salayım!" der.

Ama kayalar dik; inanç ile bakar geleceği, güneşe, sehere...

Derin derin düşünüp bir an sessiz kaldı ana.

Sonra ne oldu, söyle anacan?

Şark masalını anlatıp ananın gözünde yarınki şark nümeyan oldu.

"İşte güneş çıktı, âlem nura gark olunca bulut uzaklara defolup gitti.

Onun etekleri pare pare olup kayalara serpildi.

Uyu, canım yavrum; uyu gözümün nuru.

Gözlerini yum kuzum; herşey sessiz. Çocuk tatlı rüyalar görüp
uysusunda tebessüm eder.

1956

GÜNLER YAVAŞ GEÇİYOR (415)

Kardeşim benden söylüyor:

Abi bana kitap aliver.

İsteğini geri çevirmeden ben de alıverdim alfabe.

Kardeşim bugün büyük bayrama hazırlık yapar; bazen mektebin
saatini sorar, bazen anneme tenbih eder.

O gün uyuya kalıp okula geç kalmayayım.

Sabahleyin kalkar kalkmaz beni uyandırın anne.

Sevinci sığmaz içine, öğrenci olacak kardeşim.

Onun bu sevincine ortak olurum ben de.

Kâğıt ile kaplıyor kardeşim kitabını, defterini.

Sanki hazırlık yapıyor çok uzak bir sefere.

O mektep hevesiyle geçirir günlerini.

O kadar ki uykusunda sayıyor kalan günlerini.

Büyük sevinçle eylülü bekler kardeşim.

Bakın ki bekledikçe günler de yavaş geçiyor.
1956

ÇANAKLARA⁵⁷⁵ KONAN YILDIZLAR (416)

Tan yelleri ile oynaşıp mavi mumları sönüverdi.

Hayır, pamuk tarlasına inip çanaklara kondular.

Altın çanaklara dolarak tatlı cilve ile güldüler.

Toplayıcı kızların kucaklarına bembeyaz pamuk olup doldular.

Yine ne kadar mahir ellerden cilâ alarak güzelleştiriler.

Mihnet teri ile yoğrulan yıldızlara büründü ülkem...

Şayet kendi meslekleriyle gururlanırlarsa pamuk çiftçileri haklıdır.

Ak altın da bu kadar sevinçten çanağına sığmazsa haklıdır.
1956

ÇOCUKLUK (417)

Toprak sokaklardan koşan balalık, yılların tozu içinde yavaş yavaş kayboldu.

Balık gitti ve güzel sohbetlerde onu güle güle anmak kaldı.

Dereler derya olmak için acele eder; bitkiler boyun uzatır daima güneşe.

Yarının aşkında yılları aştım ve arzunun kanadında ulaştım bu yaşa ben de.

Ne kadar zahmet çekmişim sandalye koymadan babamın rafından kitap almaya.

Ne kadar uğraşmışım çocuksu fikrin binlerce sorusuna cevap bulmaya.

Balık!

Ben seni bir ömür kalbimde mukaddes ana sütü gibi saklayayım.

Ama yarınki günümde vaz geçip sana dönmeye hiç heves etmem.

⁵⁷⁵ Pamuğun koparıldığı yer

1957

AYA UÇARSAK (418)

Aya uçarsak, Halcan'ı da alır mıyız?

Herkes uçarsa, yahu dostum biz kalır mıyız?

Salıncaktan korktun Halcan.

Görmez misin!?

Marsa doğru uçacak olsak korkmuyor musun?

Dostlar, hiç sizi utandırır mıydım?

Enver'in kendisi korkutmasaydı, korkar mıydım?!

1960

AĞAÇLARIN SOHBETİ (419)

KÖKNAR (419/a)

Boyun uzatıp bakar etrafına köknar.

O söyler:

Bütün ağaçlardan büyük Köknar ağabeyim. Ağaçların hepsinden

KAVAK (419/b)

Ben kavağım, kavak.

Ben herkese gerekliyim.

Asuman benim omzumdadır.

Ben âleme direğim.

SÖĞÜT (419/c)

Başım eğik, perişan salkım söğütüm, söğüt.

Gölgede dinlenirseniz, ben sizlerden memnun dalım.

ÇAM (419/ç)

Çamım ben, çamım.

Ben herkesten bahtıyarım.

Etrafımda dolaşıp hiç yorulmayın, yorulmayın.

ELMA (419/d)

Ben sizlerin elmanızım, hamken almayın.

Nartacı gibi sonra var karnım deyip kalmayın.

KAYSI (419/e)

Tatlı kaysı denilen adım var; çok lezzetli tadım var.
Çekirdeğimde saklanmış şekerim var, şerbetim var.

ŞEFTALİ (419/f)

Sarı, ak şeftalidem; rengârenk şeftalidem.
Övünüp durmayacağım, işte böyle şeftalidem.

CEVİZ (419/g)

Beyin gibi şeklim var; başım dolusunca aklım var.
Beni yiyen danişmend olur diye söylenen atasözüm var.

ARMUT (419/ğ)

Bana armut derler; şerbetlerin şerbeti, güzellerin güzeli, lezzetlerin lezzeti.

KİRAZ (419/h)

Dinle, ben kirazım; rengim kırmızı, tadım bal.
Bulursan çiftimi kulağına takiver.
1962

PUŞKİN (420)

Ben okula ilk defa adım attığım zaman, elifbadan ilk önce talim aldığımda bana âlem içinde âlemler gösteren Puşkin'in dehasına tazim kılarım; ben henüz anlamadan Ali Şir'i, Gyote'nin ruhu daha hâkim olmadan, hayalimin beşiğini sallayan anam olan Puşkin'in zekâsının önünde saygıyla eğilirim.

Büyüdüm, genişledi hayatın ufku; dünyanın ulu ve azim güzelliğini gösterdi.

Âlemi gözlerime uçsuz bucaksız kılan, cömert Puşkin'in dehasının önünde saygıyla eğilirim.

Aciz gönüle şiirin hevesi düşünce, gönlün ilk arzusunu beyan ettiğim zaman ateş nefesi bana destek olan Puşkin'in zekâsının önünde saygıyla eğilirim.

Henüz yolum uzun, ömür var daha, bu dünyada daha çok benim borcum.

Ta ki hayatta olduğum sürece tekrar ve tekrar Puşkin'in dehasının önünde saygıyla eğilirim.

Birgün halka yakışır şair olursam, milletim beni şair diye adlandırırsa; Nevaî divanını göğsüme basıp Puşkin'in zekâsına tazim kılarım.

1974

VİRGÜL HAKKINDA (421)

Virgülün aslı nereden gelmiş?

Yamuk yumuk yoldan gelmiş.

Yeni doğan aydan gelmiş, çağıldayıp akan dereden gelmiş.

Avcının çektiği yaya bakın; virgül işte o yaydan gelmiş.

Ya da beli eğri taya bakın, Yerşov yazan taydan gelmiş.

Her nasılsa size ayandır gökkuşağının doğduğu yer.

Virgül işte oradan gelmiş.

Vay ayağım, vay belim der baston tutan dede; virgül işte o dededen gelmiş.

Virgül aynı ipek böceğidir; söyleyin, nerededir ipeğin vatani?

Virgül uzak Hitay'dan gelmiş.

Hayır, bir zaman Nasrettin Hocanın ayakkasının teki kaybolmuş.

Virgül işte o ayakkabının tekinden gelmiş.

1991

BİR YALANDAN KIRK YALAN (422)

Bendeniz Falanca'nın oğlu Falancı.

Bir benim doğru sözlü olan, kalanların hepsi yalancı.

Yaşımı sorarsanız, yüz aylık çocuğum.

Çok uzamadan ufacık kalan balayım.

En sevdiğim dondurmadır, onu da turşu ile beraber üstüne karabiber atarak hamama girip yerim.

Haşlayıp yersen üzüm güzeldir, ham yemesi şalgamdır.

Bunun tersini söylerlerse, inanmayın, yalandır.

Yine bir başka sevdiğim şey avdır; amcam ile birlikte her Pazar balık avına dağa gideriz.

Çifte tüfek ile sazanları vururuz.

Avda gecelersek leyleğin yuvasında yatarız.

"Çocuğun yaşından, aslında ebe haberdardır.

Ömrümü ta başından edeyim size hikâye.

Ben kulunuz dünyaya gelmem gerektiğinde, anamın vakti gelmeden yalvarıp yakarmışım halama.

Hâlâm nineme, ninem yengeme, yengem teyzeme, teyzem herkese söyleyip, herkesin vakti olmadan ortada kavga çıkmış; talihim gülmeseydi doğamazdım.

Zavallı babam ayrılmış cebindeki varından; beni satın almış çarşamba pazarından.

Hala, hâliniz nasıl?
Kıskansın, şimdi teyzeciğim!
Doğurtmasaydınız, doğmaz mıydı Cuma Bey?

Halk ve vatan bilsin; benim dünyaya geldiğim gün şubatın otuz biri, saat gecenin ikisi.

Beşikte yatarken bir olay meydana geldi.

Anlatıvereyim, Cuma Bey doğrusunu söylemeye söz verdi.

Emziği emip yatarken kapkara, heybetli bir hırsız kapıyı açıp doğruca benim yattığım odaya girdi.

Katlanmış yorganları bir bir alıp attı.

Varlık sandığını açıp acele etmeden karıştırmaya başladı.

Zavallının ona bakıp duran kişiden haberi yok.

Beşikteki boşluktan ben takip ediyorum.

En uygun zamanın gelmesini kolluyorum uzaktan.

Elimi sessiz sakın bir şekilde kurtarıyorum kolbağdan.⁵⁷⁶

Sandığı karıştırdıktan sonra geliverdi beşiğin başına.

Sümek⁵⁷⁷ ile düşürdüm hırsızın tam başına.

⁵⁷⁶ Bebeği beşiğe koyunca iki koluna yanına sabitleyip, bileleri ve karnının üstünden geçirilip bağlanan enli kumaş

Hırsız güm diye yıkıldı, sonra kalkıp kaçmaya çalıştı.

Acele ettiğinden kapı da sandık da açık kaldı.

"Hey, namert! Arkana bakmadan kaçıyorsan, kapıyı kapat da öyle git, üşütür bebek." diye bağırdım.

Kurbanınız olayım bu birinci hikâyem.

Sizi bir defa aldatırsam konuşamadan öleyim.

Söze itibar edin; "bir" defa dedim, "bin" defa değil.

Akıllılar beni yalancı çıkarmaz.

İçim dolu hikâye, kırk tanesini söylerim.

Dinleniniz, şimdilik sözümü keserim.

1991

SONUÇ

Çağdaş Özbek şiirinin önemli temsilcilerinden olan Erkin Vâhidov, klâsik şiir geleneğinin izinden gitmek suretiyle yazdığı şiirlerinden oluşan “Yâşlik Devânı”, insanın ruh dünyasını ve düşüncelerini sorgulayan “Tirik Säyyârälär”, “Şarkiy Kırğâk”, “Yahşidir Aççık Hakikat” adlı şiir kitapları, İkinci Dünya Savaşının getirdiği külfet ve acılardan bahseden “Nidâ” destanı; inkılâpçı Bengal şairi Nazru'l-İslâm'ın hayatı ve feci âkıbetine bağlı olarak cesaret, fedakârlık, millî borç ve insanlık gibi hususlardan hareketle insanların menfaat düşkünlüğü ve merhametsizliğini tasvir ettiği “Ruhlär İsyânı” adlı destanı; doğruluk ile sahtekârlık, adalet ile adaletsizlik, samimiyet ile yapmacık düşüncelerden hareketle hayatın merhametsiz yüzünü dile getirdiği “İstambul Fâciâsı” adlı manzum tiyatrosu; mizahî unsurlarla örölmüş olan “Dânişkişlâk Lâtifäläri” adlı şiir serisi, “Âltin Devâr” komedisi ve tercümeleriyle Özbeklerin hem edebî ve medenî hayatına ayna tutan, hem de Özbeklere yol gösteren bir sanatkârdır.

1950'li yıllarda şiirleri yayımlanmaya başlanan ve Sovyetler Birliği'nde ağır baskı politikalarının uygulandığı 1960'lı yıllarda şair olarak tanınan Erkin Vâhidov, eserlerinde, kendisinin ve toplumun maruz kaldığı sıkıntıları, kendine mahsus üslûbuyla terennüm eder. Vâhidov, sanatkârın çağının şahidi olması ve milletin haykıran dili olma sorumluluğunu taşıması düşüncesiyle vicdanının gösterdiği yolda yürümek azminden uzak kalmamıştır. Bu sebeple Erkin Vâhidov milletin dertlerini, baskı politikası uygulayan güçlerin merhametsizlik, adaletsizlik ve yanlış uygulamaları karşısında duyduğu rahatsızlığı terennüm etmekten çekinmemiştir.

Şiiri elindeki silâhı olarak gören Vâhidov; milletine karşı görev ve sorumlulukları üzerinde çokça düşünmüştür. Şairliği “candan vaz geçmek” olarak gören Vâhidov'a göre şair, insanoğlunun yaşadığı yerdeki bütün olaylardan sorumlu olan kişidir. Ona göre “şairin derdi, halkın derdidir” ve şair, “her sözü halkın ve dönemin feryâdı olması hâlinde” bahtiyar olacaktır. Bu münasebetle o, milletin ve yaşadığı dönemin feryadı olmak gayesine hizmet etmiştir.

Erkin Vâhidov'un *Işq Sâvdâsı*, *Şe'r Dünyâsı* ve *Ömrüm Dâryâsı* adlı kitaplarındaki şiirlerinin nazım şekli, vezin, muhteva, dil ve üslûp bakımından incelenmesiyle şu sonuçlara varılmıştır:

Erkin Vâhidov klâsik nazım birimlerinden beyit, dörtlük, beşlik, altılık, sekizlik ve onluk nazım birimlerinin yanı sıra klâsik nazım birimlerinin dışında kalan şiirler yazmıştır. Beyit nazım birimiyle 122 şiir yazan Vâhidov, bu eserlerin büyük bir kısmında mısraları kırmak suretiyle yenilikler yapmaya çalışmıştır. Şair normal beyit formunda 18, kırık mısralardan müteşekkil beyit formunda 104 şiir yazmıştır. Bu şiirler sayı bakımından mukayese edildiği zaman şairin nazım birimi bakımından yeni formları tercih ettiği dikkat çekmektedir. Dörtlük nazım birimiyle 191 şiir yazan Erkin Vâhidov, bunlardan bir kısmında geleneksel şiirde kullanılan şekli tercih ederken, bir kısmında da dörtlüklerdeki kafiye sistemini esas almak suretiyle yeni şekiller kurmayı denemiştir. Bunu da dörtlükleri oluşturan mısraları kırmak suretiyle gerçekleştirmiştir. Bu şekilde kırdığı mısralarda alelâdelikten ziyade bir sistem takip eden şair, kırık mısraları genellikle hâkim vezin olarak tercih ettiği hece ölçüsüne göre tertip etmiştir. Bunu yaparken mısraları hece kalıbının duraklarına göre kırmış, bir ölçüde gelenekten sıyrılıp yeni şekiller ararken bir taraftan da arka plânda kalsa da geleneğin izlerini korumuştur. Şair, dörtlük nazım birimiyle yazdığı 191 şiirinin 113'ünde doğrudan doğruya dörtlüğü esas alırken, 78'ini kırık mısralarla tanzim etmiştir. Vâhidov'un beşlik nazım birimiyle yazılmış olan şiirlerinin sayısı on üçtür. Bunlardan on tanesi beşlik nazım birimi esasındayken; üç tanesi de beşlik nazım birimi esasında olmasına rağmen kırık mısralarla oluşturulmuştur. Altılık nazım birimiyle üç tane şiir yazan Erkin Vâhidov, bunlardan birisini aruz vezniyle, diğer ikisini ise hece vezniyle yazmıştır. Erkin Vâhidov sekizlik nazım birimiyle altı şiir yazmıştır. Bu şiirlerden dört tanesi doğrudan doğruya sekizlik nazım birimiyle yazılmıştır; ancak kalanlardan biri 11 sekizlik+1 tane dokuzluk, diğeri de 8 sekizlik+ 2 tane dörtlük esasında tanzim edilmiştir. Vâhidov, onluk nazım birimiyle dört şiir yazmıştır. Şiirlerinin bir kısmını da muhtelif ve düzensiz sayıdaki mısralarla tanzim etmiştir. Söz konusu şiirlerinden 19 tanesi muhtelif

sayıdaki mısralarla bir bütün olarak düzenlenmişken, 29 tanesi düzensiz sayıdaki mısralarla kurulmuştur.

Şiirlerinde hem hece, hem de aruz veznini kullanan Erkin Vâhidov, bazen de herhangi bir vezne bağlı kalmadan serbest şiirler yazmıştır. İncelenen şiirlerden 127 tanesi aruzla, 289'u heceyle, 6'sı ise serbest yazılmıştır. Şiirlerin bir kısmında bir taraftan aruz vezni ve klâsik şiirin nazım şekilleri kullanılırken, diğer taraftan da bu şiirlerde uygulanan yenilikler de dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra hece vezninin kullanıldığı şiirlerin bir kısmında klâsik kalıplardan hareket edilmiş, bir kısmında ise kullanılan hece kalıbının duraklarına uygun olarak mısralar kırılmak suretiyle yeni şekiller oluşturulmaya çalışılmıştır.

Erkin Vâhidov, şiirlerinden 127'sini aruz vezniyle yazmıştır. Bunlar, aruzun klâsik edebiyatta en çok kullanılan bahirlerinden olan "bahr-i hezec", "bahr-i remel" ile daha az kullanılan bahirlerden olan "bahr-i muzârî" ve "bahr-i münserih"tir.

Şiirlerinde daha ziyade heceyi kullanan Erkin Vâhidov'un bu vezinle yazdığı şiirlerinin sayısı 289'dur. Altılı hece vezninden on beşli hece veznine kadar çok değişik kalıpları deneyen şair, bazı şiirlerinde de iki ayrı vezni beraber kullanmıştır. Şair bu şekilde tek mısralarda farklı, çift mısralarda farklı bir hece kalıbı kullanarak âhengi yakalamaya çalışmıştır. Bu şiirlerinde tek sayıya denk gelen mısralar ile çift sayıya denk gelen mısralarda vezin bakımından bir müştereklik vardır. Erkin Vâhidov, hecenin 11'li kalıbını diğer kalıplardan daha fazla kullanmıştır.

Erkin Vâhidov'un şiirlerinin büyük bir kısmında "lirik duyuş ve ifade tarzı" kendini hissettirmektedir. Şair bu incelemenin esasını oluşturan 422 şiirinden 62'sinde aşka dair duygu ve düşüncelerini terennüm etmiştir. Aşkı ve bununla ilgili hususları diğer bütün sözlerden üstün tutan Erkin Vâhidov, seveni ve sevgiliyi şiirlerine yansıtırken klâsik Türk şiirinin çizmiş olduğu çerçeveler dâhilinde hareket etmiştir.

Erkin Vâhidov, dostluk, ölçülü olmak, samimiyet, doğruyu söylemek, mertlik gibi konuları işlemiştir. Dost olarak adlandırılan kişi, Vâhidov'un şiirlerinde önemli bir yere sahiptir. Dostluk ve yakınlıkla ilgili şiirlerde selâmlaşmanın önemi, kardeşlik, sohbet arzusu, sıkıntıları paylaşma, birlik beraberlik, hâl hatır sorma, cana yakınlık ve ihanet konularına yer verilmiştir. Erkin Vâhidov'un çok sayıda olmamakla birlikte ayrılık ve çaresizlikten kaynaklanan ümitsiz ve karamsar bir psikolojiyle yazdığı şiirleri de vardır. Bu şiirlerde Vâhidov, bazı sosyal şiirlerinde görülen genel durumdan farklı bir ruh hâli içinde görünür. Onun bu durumu, "geçici çöküntü anları"nda ortaya çıkan "karamsar" bir hâldir.

Erkin Vâhidov, şiirlerinde vatan temasına sıkça yer vermiştir. Onun şiirlerinde işlediği vatan, alelâde bir toprak parçası değildir. Her şeyden önce toprak, üstünde yaşayan halkın meydana getirdiği dili, tarihi, gelenek ve görenekleri, ahlâk kurallarının oluşturduğu kültürüyle, yani ruhuyla vatandır.

Erkin Vâhidov, bir tarım ülkesi olan Özbekistan'da bilhassa pamuk üretimiyle ilgili şiirler yazmış; bu iş kolunda çalışan insanların hayatını eserlerinde terennüm etmiştir. Bu şiirlerinde bir işi yapmaya muktedir olmak, alın terinin önemi, gayret, başarı, fırsatları değerlendirmek, emeğin karşılığı olarak takdir edilmek ve pamuk ziraati gibi konular üzerinde durmuştur.

Vâhidov'a göre insan, dünyayı güzelleştirmek ve ona çekidüzen vermek için yaratılmıştır. Bu sebeple insanoğlu durup dinlenmeden dünyayı güzelleştirmek için çalışmaktadır. Bu gayreti neticesinde dünya günden güne güzelleşecek, bu eseriyle birlikte insanoğlu da bahtiyar olacaktır.

Erkin Vâhidov'un şiirlerinin önemli bir kısmını sovyet ideolojisini, topluma yabancılaşan aydınları, sovyet rejiminin yaratmaya çalıştığı insan tipini tenkit eden ve toplumdaki bozulmayı konu alan şiirler oluşturmaktadır. Bu şiirlerin sayısı 65'tir. Şair, bu şiirlerde fahiş fiyatlarla satış yapan esnafı, sovyet rejiminin dine karşı olan tutumunu, dini istismar edenleri, "silâhsızlanma" gayesi altında çıkar amaçlı hareket edenleri; sovyet ideolojisinin yaratmak istediği kendisinden başkasını düşünmeyen, halkına

yabancı, yanlışlar ve haksızlıklar karşısında bazen susan, bazen de bunları görmezden gelerek bir menfaat beklentisi içerisinde olan insan tipini eleştirmektedir.

Türkistan'daki şair ve yazarların bir övgü, bir de yergi dönemleri olmuştur. Sovyetler Birliği'nde şair ve yazarların birçoğu başlangıçta ideolojinin bayraktarlığını yapmış veya yapmak zorunda bırakılmışlardır. Fakat bu sanatkârlar, rejimin yıkılmaya yüz tuttuğu dönemlerde bildikleri, gördükleri ve yaşadıkları sıkıntıları dile getirmeye ve milletin tercümanı olmaya başlamış; daha sonra bu sıkıntıları yergi dönemi eserleriyle açıkça haykırmışlardır. Erkin Vâhidov da özellikle 1970'li yıllardan sonra yergi dönemi eserlerini vermiştir.

Erkin Vâhidov kelime, cümle ve mısrada yeni duyuş ve heyecana paralel olarak yenilikler yapmıştır. Sade bir dil ve samimî hislerle klâsik ve halk şiir geleneğinde eserler vermenin yanı sıra, yeni şekil denemeleri mahiyetinde şiirler de yazmıştır. Şair, Özbek şiirinin geleneksel imaj, motif ve sembollerini klâsik şiirdeki çerçevesinde kullanmanın yanı sıra, aynı zamanda bunları zamanına uygun bir tarzda da işlemiştir. Erkin Vâhidov, klâsik şiir dilindeki imaj ve mazmunları ortadan kaldırmak düşüncesini taşımaz. Bilâkis şair, geçmişle olan münasebetin yeniden kurulacağını düşünerek klâsik dönemin eserlerindeki hususları hem klâsik şiirin, hem de halk dilinin renkleriyle yeniden resmetmiştir. Her bir sözün en ince, en güzel yönlerinden yararlanma gayretinde olan Erkin Vâhidov, hayatın bütün karışıklıklarına, cemiyetteki dalgalanmalara, fırtınalara, külfet ve zorluklara kendine mahsus bir tepki gösterir.

Erkin Vâhidov'un şiirde gerçekleştirdiği yeniliklerden en önemlisi, "leksikoloji" sahasındadır. Şair, şiirlerinde Özbek Türkçesine mâl olmuş, sade ve yaygın kullanım özelliğine sahip kelimeleri tercih etmekle birlikte, klâsik şiir geleneğinde hâkim bir şekilde kullanılmış olan kelimeleri de ustaca kullanmıştır. Bunlarla birlikte Erkin Vâhidov, halk ağızlarından ve folklorik dil malzemesinden de faydalanmak suretiyle tabîî, canlı, açık ve sade bir üslûp sergilemiştir.

Erkin Vâhidov, sosyal ve siyasî gelişmeler karşısındaki tavrını ortaya koyarken zıt anlamlı kelime ve ifade şekillerinden sıkça yararlanmıştır. Onun şiirlerinde heyecan ve mecazî ifade şekilleri sebebiyle leksikolojik bakımdan isim hâkimiyeti görülür. Bazen ders veren, bazen sorgulayan, bazen olaylar karşısında çaresiz kalan, bazen de karşılaşılan güçlük ve sıkıntıların çözüm yollarını insanın ruh dünyasının yeniden yapılandırılmasında arayan asabî ve tansiyonu yüksek tezatlarla dolu mısraları, Vâhidov'un poetikasını belirlemektedir.

Erkin Vâhidov, şiirlerinde samimî duygu, fikir, heyecan ve hayallerini daha güzel bir şekilde dile getirerek okuyucusuyla paylaşmak için sanatlara başvurmuştur. Eserlerindeki şiiri boğmayan ama zarurî olan mecaz, teşbih ve istiareler, şairin heyecanının derecesini gösteren hitap ve nidalar, "hâli" sorgulayan sorular, gerçekleşmesini istediği hususları gösteren istek ve emirler, şairin üslûbunu tayin eden unsurlardır. Vâhidov, bunların yanı sıra şiirlerinde ritmik ve armonik öğelere önemli ölçüde yer vermiştir. Ses, ek, kelime, kelime grubu, cümle, mısra, bölüm hâlindeki ifade tekrarları, hemen bütün şiirlerine yayılmıştır. Şair, yalın, açık ve akıcı üslûbunu, duygu ve düşüncelerine göre değişen cümle ve mısralarla tayin etmektedir. Zengin ve orijinal hayaller ve bütün şiirlerinde az veya çok kendini hissettiren lirik hassasiyet, daha ziyade disiplinli bir cümle ve mısra kalıbında ifade edilmiştir.

Erkin Vâhidov'un şiirlerinde kullandığı bazı kelimelerin frekansı, şairin düşünce ve ruh yapısındaki değişme ve tereddütlerin yanı sıra bazen bedbin bir psikolojiye büründüğünün göstergesidir. Sovyet rejiminin vaad ettiklerinin tam aksi istikamette gerçekleşmesi, baskı altındaki bir entelektüelin ümit ve ümitsizlik arasındaki gidiş gelişleri, birbirine zıt kelimelerin yakın frekansta kullanılmasıyla ortaya çıkmaktadır.

Erkin Vâhidov'un şiirlerinde görülen bir başka özellik de milletçe çekilen sıkıntılara rağmen ortaya koyduğu "iyimser" tavidir. Her şeye rağmen ümidini muhafaza eden şairin kullandığı hayat, merhamet, saygı, ümit, ışık, hayal, kurtuluş, birlik, hürriyet, hâkimiyet, arzu, sezgi, dostluk, hayatın

çocukluk ve gençlik dönemi, tabiat ve bahar duyguları gibi kavramlara delâlet eden kelimelerin frekansı oldukça yüksektir.

Erkin Vâhidov'un şiirlerinde leksikolojik olarak dikkati çeken bir başka husus ise hürriyet, insan hakları ve istiklâl kavramlarını ifade etmek amacıyla kullandığı kelimelerin yüksek frekans dereceleridir.

Şair şiirlerinde zaman, tabiat ve mevsimle ilgili kelimeleri de mecazî ve temsilî bir anlamda sık kullanmaktadır. Vâhidov'un kullandığı isimlere bakılınca onun "gören, duyan, seven; hayal dünyası güçlü, aşka ve estetiğe önem veren fakat aynı zamanda büyük acılar, kaygılar yaşayan" bir şair olduğu görülmektedir. Şair, hürriyet ve istiklâl kavramlarına ayrı bir önem verirken, sosyal meseleleri de öncelikli olarak ele almaktadır. Hayatı bir bütün olarak algılayan şair dünyayı, ülkesini ve bunlara dair problemleri sadece tespit etmekle kalmaz, bunların çözümü için çareler de gösterir. Şair genel olarak eserlerinde fazla sıfat kullanmamaktadır. Şair, isimlerin vasıflarını göstermek yerine, onların durumlarını belirtmeyi tercih etmektedir. Bu sebeple vasıf isimlerinden çok, belirtme unsurlarına (belirtme sıfatları) yer vermiştir. İsmi, bir hüküm hâlinde ifade eden isim cümleleri, Vâhidov'un kullandığı isim sayısını artırmaktadır. Bu durum, bol miktarda sıfat fiil ve zarf fiillerle kurulan kelime gruplarının yardımıyla dinamik bir üslûbun vasıtası olmakta, yani Vâhidov'da isimlerin hareket hâlinde algılanışı hâkim görülmektedir.

Erkin Vâhidov'un kullandığı zarflara bakılınca, daha ziyade zaman zarflarını kullandığı görülmektedir. Vâhidov'un kullandığı zarflar arasında frekans yoğunluğu bakımından soru zarflarını fazla kullanmış olması dikkat çekicidir. Bu durum, şairin sorgulayıcı bir üslûba sahip olduğunu göstermektedir.

Erkin Vâhidov'un şiirlerinde leksikolojik olarak dikkat çeken hususlardan biri de deyimlerdir. Şairin halk söyleyişlerinden ve deyimlerden fazlaca istifade etmesi, onun mahallîleşme ve millîleşme gayretini ortaya koymaktadır. Folklorik malzemeye yönelmesi açık ve sade bir söyleyişi esas

aldığını da göstermektedir. Erkin Vâhidov, aynı sebeple atasözlerine de şiirlerinde çokça yer vermiştir.

Erkin Vâhidov, tabiatı daha yakından ve reel yönleriyle müşahade etmek gayretiyle, şiirlerinde işitmeye dayalı taklidî kelimeler kullanmıştır. Vâhidov'un tabiat ve tasvir şiirlerinde daha fazla yer verdiği taklidî kelimeleri daha çok fiil işleviyle kullandığı görülmektedir.

Erkin Vâhidov, şiirde belirli seslere kelime, mısra veya bentlerde diğer seslere nispetle daha fazla yer vermek suretiyle oluşturduğu asonans ve aliterasyonlar sayesinde ses ile mânâ arasında müzikal değeri yüksek bir âhenk sağlamıştır.

Erkin Vâhidov'un hayatı, yaşadığı devir gibi farklı tezahürlerin tesiri altında kalmıştır. II. Dünya Savaşının sıkıntılı günleri, sovyet hükûmetlerinin despot yönetim anlayışı, prestroyka ve glastnost (yeniden yapılanma ve açıklık) süreci ve bu süreçten sonra bağımsız Özbekistan'ın kuruluş dönemini bizzat yaşayan Erkin Vâhidov'un kelime dünyasına, bütün bu süreçlerdeki sosyal ve siyasî hadiselerin aksettiği görülmektedir. Bu sebeple hakikî değerleri metin içerisinde olmakla birlikte dramatik ve trajik tedaîlerle felâket ve ümitsizlik atmosferinin göstergesi mahiyetindeki kelimelerin frekans yüksekliği dikkat çekicidir. Kullandığı kelimelerle ferdî olarak dramatik bir idrâki ortaya koyan şair, felsefî düşünceleriyle lirizmi kaynaştırma temayülü içerisinde. Erkin Vâhidov'un aşk ve sevgi şairi olduğu kadar düşünce, hürriyet ve hayal şairi olduğunu söylemek de mümkündür.

KAYNAKÇA

- _____. Özbek Entsiklopediyası, C. 3, Taşkent, 1972.
- _____. XX. Yüzyıl Özbek Edebiyatı Tarihi, Okutuvçi Neşriyatı, Taşkent, 1999.
- ABDURAHMANOV, G., MAMACANOV, S. Özbek Tili vâ Ädäbiyâtı, Özbekistân Nâşriyâtı, Taşkent (Tarihsiz).
- ABDURRAHMANOV, A. Gani. "Özbek Dili Sentaks Kuruluşunun İnkişafı Hakkında (Özet)", Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler XI, (10 Temmuz 1966), TDK Yayınları, Ankara, 1968.
- ABDURRAHMANOV, G. A. "Özbek Halqinin Etnogenezi va Özbek Tilinin Şaklanması", TDAY-Belleten 1989.
- ACAROĞLU, Türker. Türk Dili ve Lehçeleri Üzerine Bulgar Araştırmaları (1950-1971), Türk Dili, 376 (Nisan 1983).
- ADA, Ahmet. Şiir ve Şiir Dili Üstüne Notlar, Oluşum, S. 22-23/64-65, Ağustos-Eylül 1979.
- AKAY, Hasan. Dilin Dili ve Şiirin Dili, İlmî Araştırmalar, S. 2, 1996.
- AKSAN, Doğan, Türkçenin Gücü, Ankara, 1982.
- AKSAN, Doğan. Anlambilim- Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi, Ankara, 1999.
- AKSAN, Doğan. Dilbilim Açısından Şiir, Türk Dili, S. 271, Nisan 1974.
- AKSAN, Doğan. Göstergeler ve Şiir Dili, 20. Yıl Yazıları, (Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dilbilimi Bölümü, Ankara), 1992.
- AKSAN, Doğan. Her Yönüyle Dil - Ana Çizgileriyle Dilbilim, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.
- AKSAN, Doğan. Şiir Dili ve Türk Şiir Dili (Dilbilim Açısından Bakış), Ankara, 1993.
- AKSAN, Doğan. Şiir Dilinin Kimi Semantik Özellikleri Üzerine Gözlemler, 4. Dilbilim Sempozyumu Bildirileri, (17-18 Mayıs, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul).
- AKSAN, Mustafa & Aksan, Yeşim. "Metin Kavramı ve Tanımlar", Dilbilim Araştırmaları, Ankara, 1991.
- AKTAŞ, Şerif. "Stylistique", Doğuş, n. 7, Ekim 1982.

- AKTAŞ, Şerif. Edebiyatta Üslûp ve Problemleri, Ankara, 1998.
- ALPAY, Gönül. “XIX Yüzyıl Özbek Edebiyatına Genel Bir Bakış”, TDAY-Belleten 1973-1974.
- ALTAYLI, Taha. “Ali Şir Nevalî”, Türkistan, 1 (3), 1988.
- ALTUĞ, Taylan. Dile Gelen Felsefe, İstanbul, 2001.
- AMİNOV, Muradcan, DALİMOV, Törabek, CORAYEV Tohtamurad vd. “Yâzma Adabiyat”, Özbekistan Respublikası Entsiklopediya, Qomuslar Boş Tahririyatı, Taşkent, 1997.
- ANDİCAN, Ahad. Ceditizm’den Bağımsızlığa Hariçte Türkistan Mücadelesi, Emre Yayınları, İstanbul, 2003.
- ANDİCAN, Ahat. Değişim Sürecinde Türk Dünyası, İstanbul, Has Matbaacılık, 1996.
- ARIKLI, N. TUNÇDOĞAN, T., VARDAR, B. Semantik Akımları, İstanbul, 1969.
- ÂRİPOV, Abdulla. “Söz Sehri”, Tānlāngān Āsārlār, C.4, Ğafur Ğulam Nāmidāgi Ādābiyāt ve Sān’āt Nāşriyātı, Taşkent, 2001.
- ARİSTOTALES. Poetika, Çev.: İsmail Tunalı, İstanbul, 1995.
- ARİSTOTALES. Retorik, Çev.: Mehmet H. Doğan, İstanbul, 1995.
- AVCI, Yusuf. Fıtrat ve Eserleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Dünyası Edebiyat Dizisi 47, Ankara, 1997.
- AZAM, Miraziz, ATAYEV, Rahimcan. Özbek Adabiyatı 1986-1990 Yıllarında, Taşkent, 1991.
- BALABAN, Mustafa Rahmi. Filozoflarla Birer Saat: Muhtasar Felsefe Tarihi, İstanbul, Gayret Kitabevi, 1947.
- BALCI, Sami. “Özbek Lâtin Alfabesinin Problemleri”, Türk Kültürü, 33 (389), Eylül 1995.
- BALCI, Sami. “Özbek Lâtin Alfabesinin Problemleri”, Türk Kültürü, 34 (404), 1996.
- BAŞAT, İsmail Mert. Dil- Düşünce- İmge, Dize, Mayıs- Temmuz, 1997.
- BAŞKAN, Özcan. Lengüistik Metodu, İstanbul, 1967.
- BENZİNG, Johannes. Türk Dünyası Edebiyatı, Neşre Hzl.: Halil Açıkgöz, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1991.

BOLAT, Salih, Şiirin Yapısı Üzerine Bir Yaklaşım, Yaba, S. 31, Aralık 1983.

BOZKURT, Giray Saynur. "İsmail Bey Gaspıralı ve Dil Birliği", Yüz Yılda Gaspıralı'nın İdealleri (Bildiriler), Yayına hzl.: Cezmi Bayram- İsmail Türkoğlu- Filiz Baloğlu, Türk Yurdu Yayınları, İstanbul, 2001.

BOZTAŞ, İsmail. Metin Dilbilim Açısından Şiir, Dilbilim Araştırmaları, s. 171- 194, 1994.

BROVKOW, A. K. "Özbek Yazı Dilinin Kurucusu Ali Şir Nevâî", (Çev. Rasime Uygun), TDAY-Belleten 1954.

BUFON, Georges Louis. "Üslûp Hakkında Nutuk", (çev.: Sabahattin Eyüboğlu), Tercüme, c. 2, n. 7, 19 Mayıs 1941.

BUĞRA, M. E. "Türkistan Tarihinde Son Yüzyıllar I", Türkistan Sesi, 1 (8/9), 1957.

BUĞRA, M. E. "Türkistan Tarihinde Son Yüzyıllar II", Türkistan Sesi, 1 (10/11), 1957.

BURAN, Ahmet- ALKAYA. Ercan, Çağdaş Türk Lehçeleri, TİSAV Yayınları, Elazığ, 1999.

Cafer Seydahmet Kırimer. "Dil Birliği ve Neticeleri", Gaspıralı İsmail Bey, Yayına hzl.: Ramazan Baykal, Avrasya Bir Vakfı Yayınları, Kuşak Ofset, 1996.

CAFEROĞLU, Ahmet. "Abdülhak Hâmid'in Stilistik Kelime Yaratıcılığı", Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C. XV, 1 Temmuz 1967.

CANPOLAT, Mustafa. "Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Dil Devrimi" (Seminer Konuşması), Çağdaş Türk Dili, 5 (50/51), 1992.

CAULLOİS, Roger. Anlatabilmek, Çev.: Tahsin Yücel, Varlık, S. 648, 15 Haziran.

CAULLOİS, Roger. İmgenin Yeri, Çev.: T[ahsin] Y[ücel], Varlık, S. 665, 1 Mart.

CELAL, Metin. Şiir ve Dilbilgisi, E, S. 11, Şubat 2000.

CHAPMAN, Raymond. Linguistics and Literature, London, 1974.

CONDON, C. John, Kelimelerin Büyülü Dünyası, İstanbul, 1995.

COŞKUN, Volkan, “Özbek Türkçesinde Ses Hadiseleri”, Türk Dünyası Araştırmaları, 103,1996, s.125-130.

COŞKUN, Volkan. “Özbek Türkçesinde Edatlar”, Türk Dünyası Araştırmaları, 104 (Ekim 1996).

COŞKUN, Volkan. “Özbek Türkçesinde Fiilleri Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller”, Türk Dünyası Araştırmaları, 102, 1996.

COŞKUN, Volkan. Özbek Türkçesi Grameri, TDK Yayınları, Ankara 2000.

CÖMERT, Bedreddin. Şiirin Semantik Anahtarı 2, Halkın Dostları, S. 11, Ocak 1971.

CÖMERT, Bedrettin. Genel Dilbilim ve Şiir Değerlendirmesi, Fransız Dili ve Edebiyatı, S. 1, Bahar 1978.

CÖNTÜRK, Hüseyin. Şiir ve Retorik, Yelken, S. 35. Aralık.

ÇETİN, Nurullah, Şiir Çözümleme Yöntemi, Yazarın Kendi Yayını, Ankara, 2003.

ÇETİN, Nurullah. “Şiirde İmaj ve Sembol”, AÜDTCF Türkoloji Dergisi, S. 1,1992.

ÇOBAN, Ahmet, Edebiyatta Üslûp Üzerine, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.

DAFTARY, Farhad. “Emevîler Döneminde ve Abbasîlerin İlk Dönemlerinde İran, Horasan ve Mâverâünnehir’deki Mezhebî ve Milliyetçi Hareketler”, (Çev.: Dr. Mehmet Atalan), Kelâm Araştırmaları, 4, 2 (2006).

DENKEL, Arda. Anlam ve Nedensellik, İstanbul, 1996.

DENKEL, Arda. Anlamın Kökenleri. Bir Felsefe Araştırması, İstanbul, 1984.

DEVLET, Nâdir. Rusya Türklerinin Millî Mücadele Tarihi (1905-1917), TKAE Yayınları, Ankara, 1985.

DİLÇİN, Cem. Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, Ankara, 1983.

DİLMEN, Naci. Şiirin Unsurları, Türk Edebiyatı, S., 138, Nisan 1985.

ELİOT, T.S. Şiir ve Felsefe, Çev.: Ömer Gürcan, Yelken, S. 23, Aralık.

ERCİLASUN, Ahmet B. "Ahmet Yesevi'nin Şiirlerinde Ahenk Unsurları", Türk Kültürü Araştırmaları, S. 1-2, Ankara, 1993.

ERCİLASUN, Ahmet B. Türk Dünyası Üzerine İncelemeler, Akçağ Yayınları

ERCİLASUN, Ahmet B.-YUSUF, Berdak. "Özbek Türkçesi Grameri", Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.

ERDEN, Aysu. "Söylem Çözümlemesi, Göstergibilim ve Yapısalcı Yazın Eleştirisi Üzerine", Evrensel Yolculuk, (Hacettepe Üniversitesi'nin Emel Doğramacı'ya Armağanı).

ERGİN, Muharrem. Türk Dil Bilgisi, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1985.

EYÜBOĞLU, Y. Ç. "Özbekistan", Türk Dünyası, 6 (21), Nisan-Haziran 1971, s. 45-48; 6 (22), Temmuz-Eylül 1971.

FİLİZOK, Rıza. Anlam Analizine Giriş, İzmir, 2001.

GÖKSAN, Ayhan. "Gaspıralı İsmail Bey ve Usulü Ceditçiliği", Türk Kültürü, TKAÉ, Sayı 18, 1964.

GÖMEÇ, Saadettin. Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi, Akçağ Yayınları, 2.Baskı, 2003, Ankara.

GÖZ, İlyas. Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara 2003.

GRAY, Bennison. Style -The Problem and Its Solution-, Mouton- Paris, 1969.

GRÜNBERG, Teo. Anlam Kavramı Üzerine Bir Deneme, A.Ü. Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi, 1970.

GÜMÜŞ, Muhittin. "Türkiye Türkçesi ve Özbekçe'de Ünsüzler", Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi, (7), 1996.

GÜNAY, Doğan. Metin Bilgisi, İstanbul, 2001.

GÜRSOY, Ülkü. Dersaadet'te Sabah Ezanları- Üslûp İncelemesi, Ankara, 1999.

GÜZ, Nüket. Şiirsel. İşlev ve Yapısal Çözümleme, Dilbilim, S. 7, 1987.

HACIEMİNOĞLU, Necmeddin. "Safahat'ın Dil ve Üslubu", Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C. XVIII, 1 Ağustos 1970.

HACIEMİNOĞLU, Necmeddin. "Tevfik Fikret'te Dil ve Üslûp", Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C. XVI, İstanbul, 1969.

HÂMİDİY, H., ABDULLAYEVA, Ş., İBRAHİMOVA, S. Âdabiyâtşünâslik Terminlari Lûğatı, Òqıtuvçı Nâşriyatı, Taşkent, 1967.

HAYİT, Baymirza. "Basmacılar" Türkistan Millî Mücadele Tarihi (1917-1934), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1997, s. 1-5.

HAYİT, Baymirza. "Çağdaş-Özbek Türk Edebiyatının Zirvede İki Şairi: Kadirî ve Çolpan", Türk Dünyası Araştırmaları, (15), Aralık 1981.

HAYİT, Baymirza. "Taşkent Tarihî Yolu ve Facialar", Millî Türkistan, (117), 1966.

HAYİT, Baymirza. Taşkent Ruhu, Doğuş Matbaası, Ankara 1962.

HAYRULLAYEV, M. M. Ma'naviyat Yulduzları, Abdulla Kadiri Namidagi Halk Merası Neşriyatı, Taşkent, 2001.

HIZLAN, Doğan. "Şiiri Değerlendirme 1-2", Saklı Su, YKY, İstanbul, 1996.

HOCA, Polat, "Bir Özbek Şairi: Erkin Vahidov", Kardeş Edebiyatlar, (3), 1982.

HUDAYBERDİYEV, Cöre. "Özbekçede Ses Uyumunun Yok Edilişi", Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, S. 5, 1998.

İŞİK, Dr. Gül. Montale'nin Şiir Evreninde Anlamsal Yapılar, İstanbul, 1978.

İNCE Özdemir. Şiirsel Söylemin Bir Yapı Çözümlemesi Üzerine, Yeni Düşün, S. 41, Eylül 1987.

İNCE, Özdemir. Sözcük ve Anlam Üzerine, Adam Sanat, S. 32, Temmuz 1988.

İNCE, Özdemir. Şiirsel Anlamın Yapısı, Adam Sanat, S. 33, Ağustos 1988.

İsmail Habib. Yeni "Edebî Yeniliğimiz" 1-2, İstanbul, 1940.

KAPLAN, Mehmet. Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, KB Yayınları, Ankara, 1990.

KAPLAN, Mehmet. Hikâye Tahlilleri, İstanbul, 1986.

KAPLAN, Mehmet. Şiir Tahlilleri I, Tanzimattan Cumhuriyete Türk Şiiri, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1986.

KAPLAN, Mehmet. Tevfik Fikret (Devir- Şahsiyet- Eser), İstanbul, 1971.

KAPLAN, Prof. Dr. "O Belde'nin Tahlili", İÜEF TDE Mec., c. 2, n. 3-4, 31 Mayıs 1948.

KARA, Mehmet. Ata Atacanov'un Şiirleri I (Giriş- Metin- Aktarma); II (İnceleme- Gramer- Dizin), TDK Yayınları, Ankara, 1997.

KARAHAN, Leylâ. Türkçede Söz Dizimi, Ankara, 1961.

KARAKAŞ, Şuayip. Türkistan Şuuru, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1997.

KARAKAŞ, Şuayip. "20. Yüzyıl Özbek Edebiyatı", Türkistan Şuuru, Ötüken, İstanbul, 1997.

KARAKAŞ, Şuayip. "20. Yüzyıl Türk Dünyası Edebiyatı Üzerine Bir Deneme", Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, Güz, S: 2, TDK Yay., Ankara, 1996.

KARAKAŞ, Şuayip. "Sovyet Edebiyatı Hakkında Tespitler", I. Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu (11-13 Mayıs 2005), Ankara, 2005.

KARAKAŞ, Şuayip. "Türkistan'da 'Kızıl Kırın' Kurbanları", Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, S. 5, Bahar- 1998.

KARAKAŞ, Şuayip. Özbek Hikâyeci Mirkerim Âsım, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, Bişkek, 2002.

KARAÖRS, Metin. "Ali Şir Neval", Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, (6), 1991.

KARİMOV N., NAZAROV, B., NÂRMATOV, U. XX. Asr Özbek Adabiyatı, Taşkent, 1997.

KASAPOĞLU-ÇENGEL. Hülya Abdurrahim Ötkür'ün Şiirleri, MEB Yayınları, İstanbul, 2000.

KÂSİMOV, B., YUSUPOV, Ş., KERİMOV, N., DALİMOV, U., AHMETOV, S., RIZAYEV, Ş. Milliy Uyğanış Devri Özbek Adabiyatidan Destur, Taşkent, 1996.

KÂSİMOV, Begali. "Yazılı Adabiyat", Uzbekistân, Taşkent, 2002.

KÂSİMOV, Begali. "Ceditçilik", Milliy Uyğanış va Özbek Filologiyası Mäsäläläri, Üniversitet, Taşkent, 1993.

KATTABEKOV, A., MAMACANOV, Ş., NAZAROV, B., NARMATOV, U., SULTANOV, İ., ŞERAFİDDİNOV, A. Özbek Sovet Ädäbiyatı Tarihi, Oqutuvçı, 1990.

KERİMOV, N., NAZAROV, B., NARMATOV, U. XX. Asr Özbek Adabiyatı, Okıtuvçı, Taşkent, 1997.

KIRCA, Coşkun, "Sovyet Türkleri ve Lâtin Alfabesi", Kemalizm, 30 (357), 1992.

KOCAOĞLU, Timur. "Çağdaş Özbek Edebiyatı", Türk Dünyası El Kitabı, c. 4, TKAE Yayınları, Ankara, 1998.

KOCAOĞLU, Timur. "Özbek Türkleri Edebiyatı", Türk Dünyası El Kitabı, C. 4, TKAE Yayınları, Ankara, 1998.

KOCAOĞLU, Timur. "Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri Arasındaki Münasebetlerde Ortak Alfabe ve İmlâ Birliğinin Önemi, Emel, 43 (192), 1992.

KOCAOĞLU, Timur. Çağdaş Özbek Şiiri, Türk Dünyası Dil ve Edebiyatı Dergisi, 1 (Bahar 1996).

KOÇ, Turan. "Şiir Dili", Hece (Türk Şiiri Özel Sayısı), 53/54/55.

KOMİSYON. Özbek Ensiklopediyası, C. 3, Taşkent, 1972.

KORKMAZ, Zeynep. "Orta Asya'daki Yeni Gelişmeler ve Dilcilerimize Düşen Görevler", Dil Dergisi, S. 5, 1992.

KORKMAZ, Zeynep. Gramer Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.

KORTANTAMER, Tunca. Türk Şiirinde Ses Konusunda ve Ses Gelişmesinin Devamlılığı Üzerine Genel Bazı Düşünceler, Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, S. 1.

KÖKSAL, Cemil. "Dil ve İmge", Adam Sanat, S. 132, Kasım 1996.

KÖSOĞLU Nevzat vd. Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi/ Özbek Edebiyatı, C. 14/1, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.

KUÇKARTAYEV. İristay, "Özbek Dili ve Edebiyatının Gelişmesinde Ali Şir Nevayî'nin Rolü", Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi, (13), 1997.

KUÇKARTAYEV. İristay, "Özbekçe'de Hitap Kültürü", Türk Dili, (549), 1997.

KURNAZ, Cemal. “Çizgi Dışı Güzeller”, Divan Dünyası, Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara, 2005.

KUTLUER, İlhan. Şiir Sözcüğünün Semantik Alanı, Yönelişler, S. 11-12, Şubat 1982.

KÜÇÜK, Sebahattin. Şiir ve Şiir Sanatında Ses Unsuru, Fırat Üniversitesi edebiyat Fakültesi Dergisi, S. 2, 1982.

LAUDE, Ilse Cirtautas. “Son Elli Yılda Edebî Özbekçenin Gelişmesi Üzerine”, Türk Kültürü Araştırmaları, 15 (1-2), 1976.

LEECH, Geoffrey N. - Short, Michale H. Style in Fiction, New York, 1986.

LEECH, N. Geoffrey. Yaratıcı Dil Kullanımı, Çev. Gamze Varım, Sombahar, S. 15, Ocak- Şubat, 1993.

MACLEİS, Archibald. “Şiirin Dili”, Çev.: Akşit Göktürk, Türk Dili, S. 345, Eylül 1980 .

MAHMUTOV, Nizamiddin, “Özbek Dili ve Çağdaş Özbek Dilciliği”, Türk Dili, 1994/2, (512, Ağustos 1994).

MAHMUTOV, Nizamiddin. “Özbekçe ve Türkçe Öğretimindeki Karşılaştırmalı Stiliğin Yeri”, Türk Lehçe ve Edebiyatı Dergisi, 1 (4), Aralık 1995.

MALLAYEV, N. M., KARİMOV, G., K. İSMATOV, S. İ. Özbek Adabiyatı Tarihi, Oqıtuvçı, Taşkent, 1990.

MARTİNET, Andre. İşlevsel Genel Dilbilim, Çev.: Berke Vardar, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara, 1985.

MÄ'RUFÂV, E. M. Özbek Tilining İzâxli Lugati I-II, Moskva, 1981.

MAYAKOVSKİ. Şiir Nasıl Yazılır, İstanbul, 1983.

MEHMANOV, Orinbay. “Özbek Dilinde Bir Günlük Zaman Dilimi Kısımlarını İfade Eden Sözler”, Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi, (11), 1997.

MERİÇ, Cemil. Şair, Hisar, S. 228, Eylül 1976.

MİRVELİYEV, Sabir. Özbek Adıbları, Fân, Taşkent, 1993.

MİRZAYEV, Saydulla, ŞERMUHAMMEDOV, Said. Hâzirgi Zâmân Özbek Ädabiyâtı Târihi, Taşkent, 1993.

MOUNİN, Georges. Şiir ve Tarih, Çev.: Teoman Aktürel, Varlık, S. 886, Temmuz 1981.

MUKAROVSKY. “Şiirsel Adlandırma ve Dilin Estetik İşlevi”, Çev.: Yavuz Çekirge, Yazko Çevir, S. 6, Mayıs-Haziran 1982.

MUTLUAY, “Rauf. Şiirin Alfabeti”, Yeni Edebiyat, Kasım 1969.

NABİ, Yaşar. Şiir Sanatı, İstanbul, 1969.

NÄZÄROV, K., EGÄMBERDİYEV, B., Özbek Tili İşârâ- İmlâ Qâydälâri, Tâşkent, 1996.

NÄZÄROV, K., SÄYFULLÄYEVA, R., UBÄYDULLÄYEVA, M. Özbek Tili, Tâşkent, 1993.

NAZRU’L İSLÂM, Evet Adım İsyân, (Çev.: Mevlüt Ceylan), Fide Yayınları, 2005, İstanbul.

NURMUHAMEDOV, Marat K. “Özbekistan'da Türkoloji Araştırmaları”, Türk Kültürü, 21 (240), Nisan 1983.

OCAKTAN, Mehmet. Uygulayimbilimin Biçimlediği Bir Ekinde Şiir, Yönelişler, S. 10, Ocak 1982.

OKAY, Orhan. Şiir Dilinin Yapısı, Yedi İklim, S. 14, Nisan 1988.

ONAN, Bilginer. Özbek Atasözleri: A Maddesi (Metin-Çeviri-Açıklama), Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 1997.

ÖLMEZ, Zuhâl Kargı. “Özbekçenin Sözlükleri”, Kebikeç, (7-8), 1999.

ÖLMEZ, Zuhâl Kargı. “Özbekler ve Özbekçe”, Çağdaş Türk Dili, 108 (Şubat 1997).

ÖMERHAN, A. “Özbekistan Tarih ve Kültürünün Tahrifi”, Dergi, 2 (4), 1956.

ÖZ, Aynur. “Özbek Türkçesinde İkileme”, Türkoloji Dergisi, 2(1), 1997.

ÖZBAY, Hüseyin. Abdülhamit Süleymanoğlu Çolpan'ın Şiirleri, Metin-Aktarma-İnceleme, TKAE, Ankara.

ÖZGÜ, Melahat. Şiir ve Musiki, İstanbul, 1946.

ÖZKAN, Fatma. Abdullah Tukay'ın Şiirleri (İnceleme- Metin- Aktarma) Ankara, 1994.

ÖZKIRIMLI, Atilla. Dil ve Anlatım, İstanbul, 1994.

ÖZTÜRK, Rıdvan. Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil, TDK, Ankara 1997.

ÖZÜNLÜ, Ünsal. "Değişbilim Alanları", Genel Dilbilim Dergisi, 1979, S. 5-6.

ÖZÜNLÜ, Ünsal. "Yorumlama Kuramları", Edebiyat ve Eleştiri,, Mart-Nisan, S. 18.

ÖZÜNLÜ, Ünsal. "Değişbilimde Şiir İncelemeleri ve Dönüşümsel-Üretici Dilbilgisi", Fransız Dili ve Edebiyatı, S. 11, Bahar 1983.

ÖZÜNLÜ, Ünsal. "Şiir Dilinde Sapmalar", Türk Dili, S. 368, Ağustos 1982.

ÖZÜNLÜ, Ünsal. Edebiyatta Dil Kullanımları, İstanbul, 2001.

PALA, İskender. "Ah Mine'l-Aşk", Cogito, Aşk, IV, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995.

PALA, İskender. Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, I-II, Akçağ Yayınevi, Ankara, 1989.

PALMER, F. R., Semantik, Kitabiyat Yayınları, Ankara, 2001.

POLAT, Nazım Hikmet. Şiir ve Tefekkür, Gülpınar, s. 107, Mart 1985.

POLAT, Necati. Şiirin A.B.C.'si, Aylık Dergi, S. 44-45-46, Temmuz-Ağustos-Eylül 1982.

QAHHAR, Tahir. Günümüz Özbek Şairleri Antolojisi, Transkripsiyon-Çeviri-Sözlük, (Aktaran: Hüseyin ÖZBAY), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995.

RAFİYEV, Abdurroziq. O'zbek Tili ve Adabiyatı, Toshkent, 2005.

RECEPOV, Muhammedcan. "Özbek Destan Terennüm Düzeni", Millî Folklor, 3 (23), 1994.

RİFAT, Mehmet. Göstergebilimcinin Kitabı, İstanbul, 1996.

RİFAT, Mehmet. Göstergebilimin ABC'si, Simavî Yayınları, 1992.

RUSTEMOV, Alibek. "Nevaî ve Özbek Edebî Dili," (Aktaran: Hüseyin Özbay), Türk Edebiyatı, (123), Ocak 1984.

SALDERE, Gülsüm. Abdurrahim Karakoç'un Lirik Şiirlerinde Kelime Dünyası, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001.

SALİHOĞLU, Mehmet. “Şiir ve Anlam”, Türk Dili, S. 300, Eylül 1976.

SALMAN, Ramazan. “Özbekçe’deki Yansıma Kelimelere Genel Bir Bakış”, Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi, (19), 1998.

SARAY, Mehmet. “Gaspıralı İsmail Bey ve Türk Dünyası Dil ve Kültür Birliği”, Yüz Yılda Gaspıralı’nın İdealleri (Bildiriler), Yayına hzl.: Cezmi Bayram- İsmail Türkoğlu- Filiz Baloğlu, Türk Yurdu Yayınları, İstanbul, 2001.

SARAY, Mehmet. Özbek Türkleri Tarihi, Nesil Matbaacılık, İstanbul 1993.

SARAY, Mehmet. Türk Dünyasında Eğitim Reformu ve Gaspıralı İsmail Bey (1851-1914), TKAE, Ankara, 1987.

SARAY, Mehmet. Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi, TTK Yayınları, Ankara 1996.

SESLİ, Hüseyin. Dil Alanı Üzerine, Erzurum, 1968.

SHAHRANI, Nazif. “Milli Mefkure: Özbek Milli Kimliğinin Meydana Getirilişi”, Kafkasya ve Orta Asya-Bağımsızlıktan Sonra Geçmiş ve Gelecek, Bildiriler Kitabı, TİKA, Ankara, 1998.

STANKIEWICZ, Edward. “Dilbilim ve Şiir Dilinin İncelenmesi”, Çev.: Ahmet Kocaman, Türk Dili, S. 348, Aralık 1980.

SULAYMANOV, H., ŞAMUHAMEDOV, S. Ş., CABBAROV, M. C., PARMUZİN, İ., ŞAĞULOMOV, Ş. Māşrāb Şe’riyâtīdān, Özbekistan KP Mārkāziy Komitetining Nāşriyātī, Taşkent, 1979.

ŞĀRĀFİDDĪNOV, Āzād. “İzlāniş Yölläridä”, Hāyāt Bilān Hāmnāfās, Özbekistan LKSM Mārkāziy Komiteti “Yāş Gvardiya” Neşriyātī, Taşkent, 1983.

TAMBA-MECZ, İrene. Anlambilim, İstanbul, 1998.

TAYMAS-BATTAL, Abdullah. “Türk Dünyasında Usûlü Cedit Hareketi” Türk Kültürü, TKAE, S. 18, 1964.

TEKİN, Talat-ÖLMEZ, Mehmet. Türk Dilleri (Giriş), Simurg Yayınları, İstanbul 1999.

TEKİNER, Süleyman. “Özbekistan’da Milliyetçilik”, Dergi, 11 (41), 1965.

THOMAS, Dylan. “Şiirlerdeki Sözcükler Üzerine”, Çev.: İlknur Özdemir, Kitap-lık, S. 15, Mayıs Haziran 1994.

THOMSON, George. “Şiir ve Marksizm”, Çev.: Cevat Çapan, İstanbul, 1996.

TOGAN, A. Zeki Velîdî. 1929-1940 Seneleri Arasında Türkistan’ın Vaziyeti, Türkiye Basımevi, İstanbul, 1940.

TOĞROL, Beglan. Duygusal Anlam Sistemleri, İstanbul, 1967.

TOKATLI, Attila. Sovyet Şairleri Antolojisi, Yön Yayıncılık, İstanbul, 1992.

TOPALOĞLU, Ahmet. Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1989.

TRIER, Jost. Kelime Alanları ve Kavram Alanları Üzerine, Çev.: Hüseyin Sesli, 1969.

TURAL, Sadık Kemal. Şiirin Dünyasına Yaklaşmak, Konevi, S. 10, Temmuz 1983.

TURAL, Sadık Kemal. Şiirin Dünyasına Yaklaşmak, Konevi, S. 12, Eylül 1983.

TURAL, Sadık Kemal. Şiirin Dünyasına Yaklaşmak, Konevi, S. 15, Aralık 1983.

TURAN, Metin. Şiirde İç Ses Uyumu 1, İmece, S. 24, Şubat 1987.

TURAN, Metin. Şiirde İç Ses Uyumu 2, İmece, S. 25, Mart 1987.

UĞUR, Nizamettin. Başat Anlam, Yan Anlam ve Çok Anlamlılık I, İzlek Kasım 1993.

UĞUR, Nizamettin. Benzetme, Eğretileme, Değişmece ve İmge Nedir?, Promete, Şubat 1993.

UMRAN, Sedat. “Şiir Gizimin Onu Açan ya da Açmayan Anahtarları”, Yedi İklim, S. 119, Mart 2000.

USMANOVA, Şaire. “Özbekçe ve Türkçe Deyimlerin Karşılaştırmalı Tahlilinden Birkaç Örnek”, Türk Dili, 547, 1997.

UZMAN, Mehmet. Türkistan’da Dil Tartışmaları: Özbekçenin İcat Edilişi (1917-1940), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2005.)

ÜLSEVER, Şeyda. "Biçembilim: Bir Uygulama", Dilbilim Araştırmaları 1990, Ankara, 1990.

ÜNLÜ, Mahir. "Ali Şir Neval", Türk Dili, 4 (22), 1991.

VÂHİDOV, Erkin. "İkkinçi Tumâr", Şe'r Dünyâsi, Taşkent, 2001.

VÂHİDOV, Erkin. "Qârdârlik", İztirâb, Taşkent, 1992.

VÂHİDOV, Erkin. "Qaynâq Hâyât İcidä Yaşâb", Özbek Tili və Ädäbiyâtı, S. 6, 1987.

VAHİDOV, Erkin. "Üstâz Bilän Vidâlâşuv", Şâirü Şe'rü Şûür, Özbekistan LKSM Märkäziy Komiteti "Yâş Gvardiya" Neşriyâtı, Taşkent, 1987.

VAHİDOV, Erkin. "Üstâz Gayrätini Eslâb", Şâirü Şe'rü Şûür, Özbekistan LKSM Märkäziy Komiteti "Yâş Gvardiya" Neşriyâtı, Taşkent, 1987, s. 66-67.

VAHİDOV, Erkin. Işq Sâvdâsı I, Taşkent, 2000.

VAHİDOV, Erkin. İztirâb, Taşkent, 1992.

VAHİDOV, Erkin. Küy Ävcidä Üzilmäsin Târ- Şe'rlär və Dâstân, Taşkent, 1991.

VAHİDOV, Erkin. Muxäbbätnâmä -Şe'rlär, Dâstânlär-, Taşkent, 1986.

VAHİDOV, Erkin. Ortada Begänä Yoq -Gäzällär-, Taşkent, 1991.

VAHİDOV, Erkin. Ömrüm Däryäsi III, Taşkent, 2000.

VAHİDOV, Erkin. Qumursqälär Cängi -Şe'rlär-, Taşkent, 1993.

VAHİDOV, Erkin. Sädâqätnâmä-Şe'rlär, Tärçimälär, Dâstân və Drämä-, Taşkent, 1986.

VAHİDOV, Erkin. Seçme Şiirler, (Haz. Bayrak ORAK), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.

VAHİDOV, Erkin. Yäxşıdır Äççiq Xäqiqät- Yängi Şe'rlär, Taşkent, 1992.

VAHİDOV, Erkin. Şe'r Dünyâsı II, Taşkent, 2001.

VANDEWALLE, Johan. "Orta Asya Türkçesi'yle Türkiye Türkçesi'nin Arasındaki Farklar Üzerine", Dil Dergisi, (5), 1992.

VYGOTSKY, L. S. Düşünce ve Dil, İstanbul, 1998.

WALES, Katie. Dictionary Of Stylistics, London, 1989.

WEİNBEBER, Josef. Şair ve Dil, Çev.: Yaşar Önen, Türk Dili, S. 118, Temmuz.

WELLEK, R., Warren, A. Edebiyat Biliminin Temelleri, çev.: Ahmet Edip Uysal, Ankara, 1983.

WELLEK, René, "Biçembilgisi, Şiir Sanatı ve Eleştiri", Çev.: Ahmet Kocaman, Türk Dili, S. 339, Aralık 1979.

WHEELOK, John. Hall, Şiir Hakkında Düşünceler, Çev.: Ferhan Oğuzkan, Varlık, S. 494 (15 Ocak).

WILSON, J., Dil ve Anlam, Çev.: Recep Songün), İzmir, 1995.

WILSON, John. Dil, Anlam ve Doğruluk, Ankara, 2002.

WINTEROVD, W. Ross. Contemporary Rhetoric, New York, 1975.

WURM, Stefan. "Özbekçe", Türk Dünyası Araştırmaları, Çev.: Mehmet Akalın, Ekim 1989/II, S. 62.

YALÇIN, Mehmet, "Şiirin Duygusalılığı", Yusufçuk, S. 2, Şubat 1979.

YALÇIN, Mehmet. "Şiir Dersi", Yusufçuk, S. 24, Aralık 1980.

YALÇIN, Mehmet. "Şiirde Dil Dizgesi", Oluşum, S. 8/50, Haziran 1978.

YALÇIN, Mehmet. "Şiirin Boyutları 1: Sunuş", Sombahar, S. 3, Ocak-Şubat 1991.

YALÇIN, Mehmet. "Şiirin Boyutları 2", Sombahar, S. 4, Mart- Nisan 1991.

YALÇIN, Mehmet. Şiirin Ortak Paydası -Şiir Bilimine Giriş-, Sivas, 1991.

YAMAN, Ertuğrul, Çağdaş Özbek Şiiri, Türk Şiiri Özel Sayısı, S. 531, Ankara, 1996.

YARKIN, İbrahim. "19. Yüzyılın II. Yarisında Fergana'da Yetişen Kadın Şairler", Türk Kültürü , 25 (2), 1987.

YARKIN, İbrahim. "Türkistan'ın Eğitim ve Kültür İşlerine Bir Bakış", Türk Kültürü, TKAE, S. 18, 1964.

YEMENİCİ, Alev. "Söylem Çözümlemesinde Üç Temel Yaklaşım ve Kültürlerarası İletişimde Söylem Çözümlemesinin Önemi", Dilbilim Araştırmaları 1995, Ankara, 1995.

YETİŞ, Kâzım. "Şiir ve Retorik", Hece (Türk Şiiri Özel Sayısı), 53/54/55.

YETKİN, Suut Kemal. Estetik Doktrinler, Ankara, 1972.

YETKİN, Suut Kemal. Şiir Üzerine Düşünceler, İstanbul, 1969.

YILDIZ, Cemal. "Üslûp İncelemesi", Gündoğan Edebiyat- Bahar, Ankara, 1992.

YILDIZ, Cemal. Üslûp ve Üslûp İnceleme Metodları, İstanbul, 1991. (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü- Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

YILMAZ, Şeref. "İyelik Ekinin Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesindeki Şekilleri ve Kullanımları", Türk Dili, 543, 1996.

YOLDAŞEV, İbrahim. "Türkiye Türkçesi ve Özbekçe'de Terim Yapısının Bazı Benzerlikleri ve Farklılıkları", Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi, (6), 1996.

YOYDÂŞEV, R. Özbek Tilidän Grammatik Cädvällär vä Ulärgä Äid Metodik TävsİYälär, Tâşkent, 1995.

YÜCE, Ali. Şiirin Dili, Yapısı, İşlevi, Ankara, 1997.

YÜCEL, Tahsin. Yapısalcılık, İstanbul, 1999.

ZEYREK, Deniz. Göstergebilim, Söylem Çözümlemesi ve Anlatı İncelemesi, Dilbilim Araştırmaları 1991, Ankara, 1991.

<http://www.evohidov.madaniyat.uz>

SÖZLÜK

A/Ä/Å

abro	: övgü
agregat	: makine
ağaz qıl-	: icra etməyə başla-, yapılmak
aqalli	: hiç olmazsa, bari
aqıb ket-	: sürüklenivermek, suya kapıl-
aqlđän âz-	: delir-, şaşır-
aqlğa yüz häyrät	: bak şu işe ki
aqlı töl-	: akli yet-
aqlımni tan-	: adlan-, belirle-
ataka (Rusça)	: hücum
atom zontları	: atom bombası patladıktan sonra ortaya çıkan duman kütləsi (mantara benzeyen şekil)
auktsion	: borsa
avtomat	: silâh
axd qıl-	: söz ver-
axır	: kaldı ki, nihayetinde, sonunda (doldurma söz olarak kullanılmaktadır); ya, ki, yahu, işte; son; yahu, son; anlamı kuvvetlendiren bir edat (değil mi), yine de; yahu, son; nitekim
axtär-	: ara-, araştı
äcib	: harikulade, fevkalade, şaşırtıcı, güzel
ädä bøl-	: nihayetine ulaş-, bit- sön-; tamam ol-, bit-, sonuna ulaş-; tamamlan-, sonuna gel-, sonuna ulaş-
äftädä	: yazık, çaresiz
äksar	: zirve
äkşam	: akşam
älväni	: tam o an
ämalga äşib	: yüzeye çıkmak, vücuda gelmek,
ändak	: biraz, böyle
änıq	: açık, kesin, doğru, düzgün
ärâsat	: arasat, mahşer yeri; ortalıkta
ärgumâq/ argümâq	: küheylan, aygır, savaşçı atı, savaşta kullanılan atların erkeği, aygır; soylu
ärq	: çay, dere
ätä-	: bağışla-, atfet-, belirle-, ata-, nam ver-,
ätâ	: hediye
ätâ et-	: bahşet-, hediye et-
äyb bil-	: kusur say-
äzbarâyi	: sebepli, için
äbcir	: kıvrak, becerikli
äcäb	: ne yazık ki, şaşılacak, şaşırtıcı, harikulade
äcäyib	: harikulâde
äcib tûrfä	: tuhaf
äcin	: kırışık
äcrä-/äcräl-	: ayrıl-, mahrum ol-, farklılaş-, boşan-
äcrät-	: ayır- (fark et-, idrak et-), böl-
äcırıq hidin ot	: ıslak kokusunu
äççıq	: merhametsiz, acı
äçib qal-	: ekşi-; akli git-, kafası çalışma-
äçin-	: acı-
ädä qıl-	: yerine getir

ädäş-	: aldan-, yanıl-, kaybol-, şaşır-
ädävät	: düşman; düşmanlık, husumet
äfsüs	: pişmanlık, yazık
äftädähâl	: bîçare, çaresiz, perişan, dağınık
äfzäl	: tercih edilir, tercihe şayan
ägär	: mademki, eğer
ähli	: topluluk
äl- âmân	: merhamet, illâllah, bıktım, usandım
älämkim	: yazık ki
älängä	: alev
älänglä-	: bak-
äldâq	: sahte
älfâz	: durum
ähâl	: şimdi, şu vakitte
älik	: karşılık
ällä	: ninni
älläneçük	: ne olduğu belirsiz, mefhum
ällaqandäy	: ne olduğu belirsiz
älmäş-	: yer değiştir-;değiş-, değiştir-
älqasâs	: intikam
älqıssä	: hikâye
älvân	: kırmızı, kıpkırmızı; kızıl
älyâr	: ziyafet vb. törenlerde kadeh kaldırmadan önce yapılan konuşma ya da okunan şiir
älyâr nävbäti	: söz sırası, kadeh kaldırma sırası
ämäkä	: amca
ämäl	: makam
ämäldâr	: makam sahibi
ämälgä ming-	: yukarı derecedeki hizmete geç-
ämällä-	: çare bul-
ämmâ	: hâlâ
ämmävây	: teyzeciğim
änä	: anne
änä	: şu
änä säy	: Yenisey
änä yer	: vatan
änaqa	: öyle
änâv	: işte o, bazen
änâyi	: saf
äncüm	: yıldız, toplam
änçä boş	: beceriksiz
ändişä	: ar, namus, ihtiyat, düşünce
ändüh	: gam, kaygı, sıkıntı, endişe, ızdırıp; şimdiki
änkübüt	: örümcek
änü (änüv)	: işte, o
ärâ (edat)	: arasında
ärälä	: karışık
äräläş	: karışık
äräläş-	: el at-
äräng	: birden; güç belâ, zoru zoruna, zar zor; güçlülükle, çabalaya çabalaya

ärävä	: evlerde kullanılan eşya taşıma aracı
äräväkäş	: arabacı, odun kömür satan
äräzlän-	: gücen-, darıl-
ärçä	: çam
ärdäqlä-	: öv-; gamla bak-, sakın-, koru-; izzet ikram et-, esirge-, muhafaza et-
ärdäqli	: saygıdeğer
ärdäş ber-	: sabret-
ärğimçä	: salıncak
ärkân	: vezir
ärmän	: Ermeni
ärmân	: gerçekleşmeyen arzu/ ümit, ukde; pişmanlık; pişman
ärmânli	: ukdekâr, heveskâr
ärqân	: urgan, halat
ärsä	: meydan, alan
äs râl-	: koruyabil-
ärt-	: sil-
ärz	: şikâyet
ärzi-	: değ, boşuna olma-
ärzimäğän	: önemsiz
ärzir bøl-	: önemli ol-; değ-
ärzir qıl-	: yapsa değ-
äsä	: asa, baston
äsäb pãrtlä-	: sinirlen-
äsäb täl-	: asabı bozul-
äsäl	: bal, tatlı şey hakkında
äsäl qùti	: kovan
äsäl tøkil-	: bal ak-
äsär qıl-	: tesir et-
äsäs sâl-	: adım at-, esas al-, açığa/ ortaya çıkar-, başlat-
äsäv	: asi, yabanî, ne dediğini bilmeyen
äskiyä	: espri, nükte, zarif söz
äslı	: aslında, aslı, esasen
äsqar	: dimdik, zirve
äsr	: durmaz
äsrä-	: esirge-, koru-
äsriy	: asırlarca yaşayıp devam edip gelen; asırlık
ästä	: yavaş, yavaşça, ses çıkarmadan, gizlice
äşülä	: şarkı
ätäb	: ait, için
ätäl-	: ilân edil-
ätvâr	: hâl ve hareket
äväm färäsäti	: devlet işi
ävärä	: cefakeş
ävärä bøl-	: zahmet et
äväylä-	: ihtiyatla aç-; koru- gözet-, sakın-; gözetmek
äväyläb	: dikkatlice
ävâz	: oy; seda, ses
ävâzı oç-	: sesi kesil-, sesi duyulma-
ävâzı yoqât-	: sesi kes-
ävc	: bir olayın en heyecanlı yeri; keyif

ävlâd	: evlât, kişi, zat; nesil
ävlân	: pankart, kırmızı, bayrak, kızıl bayrak (Rus bayrağı)
ävsär	: aptal
ävül	: köy
äyä-	: acı- dikkat et-, koru-
äyacân	: anne
âyâk çöz-	: can ver-
âyâm	: gün
âyânç	: acınacak
âyâq- qolı çaqqân	: eli ayağı becerikli
äyb	: ayıp, günah, suç
äyb et-	: kına-
äybdâr	: suçlu
äybnâmä	: suçlama
äyib	: kusur, ayıp
äylân-	: dön-, dolaş-, dönüver-
äylänä	: halka, daire
äyläntir-	: döndür-
äylâr	: kadeh kaldırma; ziyafet vb. törenlerde kadeh kaldırmadan önce yapılan konuşma ya da okunan şiir
äynıqsä	: özellikle
äynib qâl-	: terbiyesizleş-, edepsizleş-
äyrim	: bazı
äytib bøl-	: söyleyiver-
äyvân	: eyvan, giriş; (mec.) taht
äzä	: yas, matem
äzäl	: ezel, kadim, eski
äzâp	: sıkıntı, azap, işkence
äziz	: kıymetli, değerli
äzmi diyâr	: memleket
âbdân çänqâğın bâs-	: susuzluğunu iyice gider-
âbrosin tøk-	: saygınlığını yık
âbrü	: hürmet, saygı, aziz
âciz	: aciz, beceriksiz, güçsüz
âçün	: dünya, halk
âdâb	: edep; sevgi, dostluk
âdämiylik	: insanlık
âdät	: yaratılış, huy
âdätiy	: her zamanki
âddiy	: sıradan, bayağı
âddiyginä	: fedakârane
âdin	: iyisi
âdlin	: önce
âfät	: afet
âftâb täl'at	: güzellik güneşi
âftâb	: güneş, şarab, güzel yüz
âğâh	: haberdâr, huzurlu
âğâz	: başlangıç; yapmaya, icra etmeye başla-
âğır	: müşkül, zor, ciddî; derin, derinden
âğırq	: sıkıntı
âğuş	: kucak, bağır, koyun

âğzı mähkäm	: ağzı sıkı
âhāk	: kireç
âhäng	: şarkı
âhängär	: ahenkli
âhänräbä	: füsunkâr, kendine getirici
âin	: âdet
âinäi cähân	: televizyon
âkın	: halk şairi, bahşı
âkide:	: kaide
âksâqlänib yürü-	: sallanarak yürü-
âl-	: gizle-, sakla-
âl	: kızıl; kan; huzur
âl sùrt-	: kırmızıya boya-
âlâ- çipâr	: karışık renkli
âläm	: âlem, dünya, evren
âläm öyi	: büyük düşünce
âlâmân	: halk
âlâmni hängrä-	: etrafı titret-
âlāv	: doğal gaz
âlây	: Taşkente'ki eski bir pazar
âlâzäräk	: o tarafa bu tarafa şaşkın şaşkın bak-
âlçi	: aşık kemiğinin oyuk tarafı, kötü
âld	: ön, bir şeyin önü; (mec.) bir şeyin önünü al-; yüz, bir şeyin görünen kısmı
âlğa	: ileri tarafa
âlğır	: hırsız, rüşvetçi
âlicänâb	: alicenap, edepli; şerefli, haysiyetli; ulu, asil, cömert, çok iyi, emsalsiz
âlib taşlä-	: söküp at-
âlis	: uzak
âlišä-âlišä	: savaşa savaşa
âliy	: yüce
âliy sovet	: meclis
âlmaxân	: sincap
âltin qâzıq	: kutup yıldızı
âlüd bøl-	: alınır ol-
âmäd	: şans, baht, talih
âmân	: sağ selâmet, sağ salim
âmân bâr-	: sağ salim gidip gel-
âmânlik	: barış
âmbir	: çiviye çıkarmak ya da bükme için kullanılan alet
ânäi cähân	: televizyon
ânäizâr	: zavallı anne
âng	: şuur; akıl
âpâcân	: abla
âppâq	: bembeyaz, bembeyaz
âpqâl-	: bak-
âq ârälä-	: beyazlar düş-
âq dâvr	: Bolşevik dönemi Rusyası
âq ür-	: kadehtekini tamamen iç-
âqıbät	: netice

âqın	: halk şairi, kopuz çalıp şiir söyleyen kişilere verilen ad kopuz çalıp şiir söyleyen kişilere verilen ad
âqmüllâçâ	: beyazca
âqquş	: kuğu, ördekgiller ailesine mensup olan, tüyleri beyaz boynu uzun iri su kuşu
âqşâm	: akşam, gece
ârâ tâp-	: rahata kavuş-, huzur bul-
ârâl	: ada
ârâm âl-	: rahat, dinlen-, huzur bul-
ârâm ber-	: avut-
ârâm tâp-	: dinlen-, huzur bul-
ârâm	: huzur
ârâmgâh	: kamp
ârâmicân	: cana, tene rahatlık veren; rahat, huzur bahşeden
ârâz	: güzel yüz, suret, cemel, çehre
ârîq	: zayıf
ârqalâ-	: sırtla
ârqalâb	: peşpeşe, arka arkaya; sırtlayıp
ârqali	: -den yardımıyla/yoluyla
ârt	: arka, ard
ârtîq	: büyük, fazla
ârtîq qoy-	: fazla sev-
ârtîqçâ	: gereksiz, fazla
ârtmâğlâ-	: yükle(n)-, sırtla(n)-
ârzîq-	: arzula-
ârzû ûşâl	: arzunun ortaya çıkma-
âsâyîştâ	: sakın
âsma közgû	: duvar aynası
âstânâ	: eşik
âş	: yemek
âşâ	: -diğinde, -diği zaman
âşîq-	: acele et-, heveslen-, heyecanlan-
âşkâr	: herkesçe bilinen, ayan, açık
âşkârâ	: açıkça, aleni olarak
âşkârâ kôr-	: açık açık gör-
âşkârlîk	: açıklık
âşnâ	: dost, ahbap, tanıdık
âşyân	: mekân, yazı, kader
ât-	: silâh vasıtaıyla yaralamak ya da öldürmek, vur-, fırlat-
âtâş	: ateş, alev; his, duygu (hicran ateşi)
âtâşîn	: coşkulu, kalp hararetiyle ısıtılan, sıcak, alevli
âtâşqalb	: kalbi ateş, yüreğinde ateş olan, ateşîn
âtâxân çâllâr	: aksakallılar
âybalta	: balta, dervişlerin taşıdıkları uzun saplı ve yarım ay şeklindeki balta
âydin	: aydınlık, aydın
âzâda	: pakize
âzâr	: cefa, azap, işkence
âzâr çek-	: işkence çek-
âzâr yetkûr-	: eziyet et
âzgi	: bir, birazcık
âzûnçâ	: az olmayan

B

bä'rä-	: mele-
båabro	: saygıdeğer
båbå	: dede, büyükbaba
babadehkan	: çiftçi baba, çiftçilerin piri, çiftçiliği çok iyi bir şekilde yapan
båbåv	: köpek; şey, nesne
båbåv bøl-	: köpek ol-
båc	: sınır, ganimet, haraç
båcå äylä-	: eda et-
båcå et-	: yerine getir-
båcår-	: yap-
båççağar	: yaramaz
båd	: romatizma
bådärğa bøl-	: sürgün edil-, kovul-
bådärğa qıl-	: sürgün et
bådbøy	: kötü kokan
bådgümån	: şüphe
bådir	: salatalık
bådkår	: kötü niyetli, yaramaz, vefasız
bådxu	: kötü huylu, huysuz; nankör
båğ kòçå	: şehirden dışarıda bulunan çiftlik ve bağlar arasından geçen yol, sokak
båğäråz	: gizli niyeti olan, art niyetli,
båğåyat	: fazlasıyla
båğçå	: bahçe, çocuk bahçesi, ana okulu
båğır	: göğüs; sevgili
båğlıq bel	: samimice, gönülden çalışma
båğ-råğ	: bağ bahçe, güzel bahçe, çimenlik
båğrı keng	: gönlü bol
båhåm	: paylaşıp
båhrå ål-	: zevk al-
båhrå	: zevk, lezzet, keyif
båhråmånd bøl-	: faydalan-; nasiplen-
båhråsiz	: kıymet bilmeyen, nasipsiz; önemsiz, kıymetsiz, değersiz
bahrimuhit	: okyanus
bahşide	: armağan
båis	: sebep, esas; dolayı
båkår	: boş, boşuna; yalnız, tek başına
bålå	: usta
bålå çık-	: uyanık çık-
bålå çıkıb qål-	: başa belâ ol-, belâ olup çık-
bålå-çaqa	: çoluk çocuk
bålåkåş	: belâ çeken, eziyet ve sıkıntı çeken
bålånd	: yüksek
bålånd bøl-	: yüksel-
bålånd üy	: apartman
bålåndpårvåz	: çok mağrur, tumturaklı, debdebeli
bålåndpårvåz gåp	: büyük konuşmak
bålåndpårvåz sòzlå-	: yukarıdan konuşma
bålli	: aferin

bämisli	: emsalsiz
bänd bol-	: meşgul ol-
bänd et-	: işgal et-
bänd	: bağ; tuzak; kul, köle
bändi dâmi säyyâd	: avcının tuzağı
bändi kişân bøl-	: zincire bağlı ol-
bäng	: esrar
bäng	: gong, kumpanya
banka ùr-	: banka soy-
bâplä-	: bastır-, ısrar et-, birbirine uydur-, yap-
baqar	: sığır
baqırâq	: bağırtlak
bâr qül	: herkes
bâr	: kez, defa, kere; mevcut, var
bârä	: kere, defa
bârä-bârä	: git gide, sonunda
bäräkä	: bolluk, bereket
bäräkällä	: aferin, sağ ol
bärällä	: avazı çıktığı kadar, var gücüyle
bärdâş – sâbât	: sabır sebat
bärdâş	: sabır, tahammül, dayanıklı
bärdâş ber-	: dayanabil-; sabret-
bärgäk	: toka
bärhäyât	: hayatta, ebedî
bäri	: hepsi, tamamı; bir türdeki şeylerin tamamı,
bäri bir	: aynı şekilde; nasılsa, ne olursa olsun
bärin	: tamamı
bärkämâl	: mükemmel
bärnä	: güzel, yakışıklı
bärq	: şimşek, yıldırım
bärqarâr	: ebedî; ümitli; kararlı, devamlı
bärvaqt	: erkenden
bärzangi	: külhanbeyi, heybetli, kapkara adam; zenci
bäs	: tamam, öyleyse; yeter
bäsib ket-	: kapla-
bäsir	: kör
bäskim	: zira
bäsqınçı	: işgalci
bäsqiç	: devir
bâş çäyq-	: baş salla-
bâş suqıb öt-	: selâm verip geç-
bâş(i)ni bük-	: birinin ayıp veya namus lekesinden dolayı yüzünün yere bakması,
bâşidä	: önce, açık hava
bâşlıq	: âmir, idareci, başkan, müdür
bâşpänä	: sığınacak yer, ev
bâşqaçärâq çıq-	: garipleş-, tuhaflaş-
başqarma	: belediye, yönetime
bâtmanlä-	: yaklaşık olarak bir hektara denk ölçü birimiyle ölç-
bävär	: inanç, inanış
bävür	: bağır

baxmal	: bir kumaş türü, kadife, kumaş
baxşidä	: adanan, adanmış
baxt	: mutluluk, baht, talih
baxt üyi	: evlendirme dairesi
baxtli	: mutlu
bây ber-	: feda et-, kumarda kaybet-
bâyâti	: altı müzik makamından üçüncüsü, düğâh makamlarına giriş şarkı gruplarından birincisinin adı
bäynälminäl	: marş
bäynälminäl äyt-	: marş söyle
bâyqonğır	: Kazakistan'daki uzay üssünün bulunduğu yer, Baykonur
baytiü bâyâti	: şiir ve şarkı
bâyväççä/ bâyväççä	: âlim, zengin çocuğu, kardeş, zenginler
bâz	: yine, tekrar
bâz kir -	: güzelce ye-
bâzâr	: şölen
bâzingâr	: kurnaz, sihirbaz, hilekâr
bâzmi şâhânä	: hükümdar meclisi;
bâzmi şâhânä qıl-	: yüksekten konuş-
beâmân	: amansızca
bearmân	: hayıflanmadan; ukdesiz, zahmetsiz, düşünmeden
beâyâv	: merhametsizce
beäyyühännâs	: sessiz sedasız
beâzâr	: sıkıntısız
bebähâ	: paha biçilemeyen
bebâş	: başsız; akılsız, kabadayı
bebâşraq	: söz dinlemeyen
beciz	: boşuna, maksatsız
bedäpâyä	: yeşillik, yonca tarlaları
bedâr	: uykusuz, uyanık
beegä	: sahipsiz
begânä	: yaban, gurbet, yabancı
begim	: pazar kurulan gün, perşembe günü
begümân	: kuşkusuz, şüphesiz
beğubâr	: safdil, samimî, pak, temiz
behäd	: çok, sınırsız
behâl	: zayıf, güçsüz
behi	: ayva
behüş bøl-	: aklını kaybet-, akılsız ol-
beibâ	: hayasız
bekä bøl-	: hanım olmak
bekän	: hanım
bekâr	: boşuna, beyhude, yalan, boş, öylece
bekät	: durak
bekätmä- bekät	: duraktan durağa
belänçägik	: salıncak
belänçäk	: salıncak, beşik
belängisi qur-	: beli doğrulma-, kahretsin
belbâğ	: kuşak
belgi	: işaret
belni bâğlä-	: samimiyetle yap-

bemâr	: hasta
bemâzâ	: tatsız; edepsiz
benâvâ	: muradına ermemiş, murat almamış, gün görmemiş; sessizce
bende	: kul, köle
benîqâb	: maskesiz, samimi
benli ûşlâ-	: elini beline koy-
bepârvâ	: düşünmeden, düşüncesizce
bepisând	: korkmadan
berk	: kapalı
berkilgân	: kapalı
berkin-	: gizlen-; saklan-
berkingân	: saklanan
berkit-	: sıkıca kapat-
besârû sâ mân	: başıboş
besuxan	: konuşamayan, sözsüz
beşûmâr	: çeşitli, vefakâr
betâvâze	: kaba
betâvfîq	: inançsız
betâyîn	: kararsız, sözünde durmayan
betin	: nefessiz, cansız
betinç	: huzursuz
betinim	: durmadan
betkây	: çehre
betmä- bet	: göğüs göğse
betôsîq	: tanımaksızın
bevâş	: söz dinlemeyen
bezâr bøl-	: bık-, usan-
bezâvâl	: yok olmadan
bezâvtâ	: birden
bezgâk	: bulaşıcı
bezobraziye	: ahlâksızlar, terbiyesiz
bıqın	: yan, böğür
bibildâq	: korna
bigiz	: biz
bil-	: asıl mahiyetini anla-
bilâ	: ile
bilgisi kel-	: öğrenmek iste-
bilib qoy-	: anla-
bilimdân	: bilgili, âlim
bilintir-	: sezdir-
binâ bøl-	: işlen-
binâ qoy-	: umut ver-, inandır-, sev-, sevgisini ver-
binâbarin	: bundan dolayı, dolayısıyla
bir	: sadece
bir âğîz sòz	: bir çift söz
bir bâr	: şöyle bir
bir mähâl	: bir zamanlar
bir nefes tin al-	: bir an dinlen-
bir tâlây	: birçok, çok fazla
bir tûp	: bir grup, birkaç tane
bir yøl	: bir anda

bir züm nări ketmäsdän	: bir an bile elinden bırakmadan
biräm	: sıfat ya da fiillerden önce gelip anlamı kuvvetlendirici mahiyette kullanılan bir kelime
birâq	: ama, fakat, sadece, ancak
birâr	: herhangi bir
biräv	: başkası, yabancı
birâvmäs	: kimse için değil
birca	: borsa
birgä	: birlikte
birginä	: biricik, tek
birin- ketin	: ardı ardına
birpäs	: biraz
birvaqt	: aniden, birden
biryân	: acı acı (söyle-), güzel konuşan; sühendan
biryölä	: zaten
bisât	: hatıra sandığı, saklama sandığı, hazine
bisyâr	: bitmez, çok, her zaman, çok, fazla
bitgän âşyân	: yazılmış kader
bitib ket-	: iyileş-
bittä	: bir tane, bir defa; bir, herhangi bir; bir bir
bitte	: bir tane
biyä	: at
biyâbân	: tepe
biyrân	: sühandan, güzel konuşan
biyrân qıl-	: söz ustası et--
biyrânây	: çok net konuşan, kesin konuşan
boğât	: tavan arası, gölgelik
boğmä âcdär	: çöreklenmiş, kıvrım kıvrım ejder
böläk	: başka
bölsä	: ise
böltürgi	: geçen seneki
böpti	: tamam
bösağa	: giriş
böş kel-	: çekin-, ısrar et-
böşä	: kurtul-, işten ayrıl-
böşät-	: bir uzvunu bir yerden kurtar-, bir şeyi çöz-
böştäbrâq	: zayıf, cansız, beceriksiz
bötä	: deve yavrusu; gençleri sevmek için söylenen söz
böy	: koku; boy, kamet, sahil; vadi, kenar
böy çöz-	: boyunu uzat-, uzan-
böyläb kezib yür-	: dört bir yanını dolaş-, her tarafını gezip dolaş-, gezip dolaş-
böyläb	: üzerinde, boyunca
böyrä	: hasır
böysün-	: boyun eğ-, itaat et-
böz	: kaput
böz yaxtäk	: yakasız gömlek
böz	: tecrübesiz
bözär-	: ağar-
bözlä-	: inlemek, ah ü vah et-, sessizce ağla-
bü haqdä	: bu konuda, bunun hakkında
bü yängliğ	: bunun gibi, böyle

bücür	: eğir büğrű, kırışık
bűk-	: bűk-, eę-; kır-
bűkål-	: baş eğdir-
bűl evåzdån	: bu sebeple
bűlbűligòyå	: řakrak bűlbűl
buldozer	: traktørűn bűyűęű
bűltűr	: geçen sene, bıldış
bűltűrgi	: geçen seneki
bűnaqa	: bűyle, bűylesi
bűnęå	: ne kadar
bűnyåd	: hayatta, var, yaşayan
bűnyåd et-	: ortaya çık-, dağıl-
bűr-	: ęevir-
bűrå	: keskin
bűrål-	: kıvrıl-
bűrę	: borę, görev
bűręåk	: kenar, kűşe
bűrgűt	: kartal
bűręű	: karney ya da surney şeklindeki eski bir ęalgı aleti
bűrkån-	: ört-, sarmala-
bűrqsi-	: tűt-
bűt	: tam, bol, bűtűn
bűt bűl-	: dolu dolu ol-, tam olmak, bűtűn olmak, eksiksiz ol-
bűt kel-	: tam gel-, bereketiyle gel-
bűtå-	: buda-
bűtåq	: butak, dal
bűtkűl	: bűtűn, tamamen
bűtűn	: sapasağlam
bűtűn bűl-	: kat kat ol-
bűvi	: anneanne; nine
bűz-	: yık-
bűzrűkvår	: baba

C

cå	: yer, konu
cåbduq	: eğer
cåcci	: sevimli, minik; kűęűcűk
cådål	: műcadele, tez, hızlandırılmıř
cådű	: cadı, bűyűcű
cåhldån cűnbűřęå kel-	: sinirlen-
cåm	: toplanmış
cåm qıl-	: topla-
cåmå	: giyim, elbise
cåmbåråk	: daire, halka
cåmbűl	: Kazak şairi
cåműlcåm	: toplanmış
cån	: 1. can 2. (mec). beden, cűsse, bař
cån riřtåsi:	: can bağı
cån u cåhån	: varı yoğu
cånåb	: hazret, muhterem, sayın, beyefendi

canacan	: endeğerli, sevgili, kıymetli
cāncāl	: kavga
cāncällä-	: kavga et-, tartış-
cānfidâ	: fedakâr
cāngāvâr	: sesli
cānginâ	: cancağız
cāngû cādâl	: savaş
cānigâ teg-	: bıkm-, usan-
cānsārâk	: can derdi
cānû cāhân	: varı yoğu
câp-	: aceleyle koş
câr	: uçurum
cārâhât	: yara
cāräng	: şakırtı
cārängâs	: gulgule, dellânın bağıırıp ilân ettiği şey
cāränglä-	: seslen-, tınla-; yayıl-, çınla-
cārängli	: cilveli, velveleli, şingirtılı
caraq-caraq	: çil çil
cârçi	: dellâl, haberci
cârlık	: çukur
cāvâbgâr	: sorumlu
câvdir-	: yardım bekle-
câvidân	: daimî, ebedî, bakî
câvlân	: fazilet
câvlân ûr-	: cilve ile yürümek; bir yerde, bir işte ben buradayım diye ortaya çıkmak; ortaya çıkmak, kendini göstermek
câvrû kâhiş	: zulüm ve küçümseme
câyran	: ceylan
câzm	: kesinlikle
CEK	: Elektrik, Su ve Gaz İdaresi
cez	: bakır, kalay, gümüşe benzeyen elementlerin karışımından elde edilen bir madde
ciğärbänd	: kardeş
cilâv	: yular
cildi	: çanta
cilğa	: dere
cilkontor	: kaymakamlık
cilmây-	: gülümse-
cilvâkâr	: süslü
cilvâlân	: kendisinin bütün letafeti ve nezaketi güzelliğiyle göze görün-
cim kal-	: sus-, sessizleş-
cim şärpäsiz	: sessiz sedasız
cim	: sessiz, sakın
cimcimä	: dedikodu, fısıldaşma; minnacık
cim-cit	: ıpıssız
cimginä	: sessizce
cimir-cimir	: dalga dalga
cimirlä-	: dalgalan-, titre-
cindek	: azıcık, küçücük
cinni	: deli
cism	: beden, görünüş; yürek

ciyân	: yeğen
cizğanäk	: yakıcı
cönä-	: git-, yönelmek, hareket etmek
cönäb ket-	: yola çık-
cör	: ahenkli
cör âvâz	: birlikte şarkı söyleyenlerin seslerinin birbiriyle uyumu
cör bøl-	: beraber söyle-, birbirine uygun şekilde
cörä	: yoldaş, arkadaş, dost, ortak, yâren
cövä	: Taşkente'ki eski bir pazar
cöyek	: ark, kanal
cübbe	: kaftan
cüda	: pek, gayet; çok
cümräk	: musluk
cündär	: kılı
cünün	: delilik, delirme, çıldırma
cür'ät	: cesaret
cuvân	: taze gelin, dul, kadın, genç, genç kadın

Ç

çağ	: yürek, güç, kudret; kabarık; zaman, dönem, devir, çağ
çağ e-	: gönüller eğlenmesi
çağalay	: martı
çağı	: galiba
çağlä	: hazırla-, kendini ya da biri şad et-, vaktin keyfini veya zevkini çıkar-
çağlän-	: hazırla
çağräğ	: şad, neşeli, huzurlu
çäh	: kuyu, hendek, mağara; kucak, mezar; yaralı, paramparça
çäk	: yaralı, paramparça
çäkäläkzâr	: çalı
çäkänä	: perakende, ufak tefek, sıradan
çäkkä	: şakak
çälä	: bozuk (para)
çäläcân	: ölmek üzere
çämä	: tahmin, ölçü
çämän	: gülşen
çämänzâr	: gül bahçesi
çämbäräk	: çember
çänäq	: koza
çänäqlä-	: emek vererek
çäng	: pençe, toz
çäng- ğübâr	: toz toprak
çäng sâl-	: saldır-, kast et-, tecavüz et-; çengel ile bağla-
çängällä-	: tut-
çängit-	: toza bula-
çänoqlä-	: emek vererek
çäp ber-	: beceriklilikle başka yere yönlendir-, savuştur-, yön ver-
çäp beriş-	: savun-
çäp	: sol
çäp-	: koş-, kes-

çâpâ ber-	: koşuver-
çâpâk çâl-	: alkışla-
çapan	: kaftan
çâpıq gâştı	: çapa neşesi
çâplâ-	: sür-
çâpqırlık	: hızlılık
çâpqu	: kılıç; büyük bıçak
çâq (çâğ)	: an, vakit, zaman
çaqagâçâ	: paraya kadar
çaqırım	: 1,06 km'ye denk uzunluk ölçüsü
çaqmaq	: kesme şeker, parça, şimşek
çaqmâq	: yıldırım, şimşek
çaqmâqdây	: çakı gibi
çaqnâ-	: parla-, saçıl-,
çaqnab tûr-	: parlayıp dur-; eylemin devamlılığını anlatan yapıdır
çaqnâgân	: çakan, parlayan
çaqqân	: mahir
çaqqânlik	: çabukluğu
çaquv bôl-	: şikayet edil-
çârâğân	: aydın, aydınlık, pırıl pırıl, nurlu
çâraqlâ-	: yan-, parla-
çârâs	: kara üzüm
çârçâ-	: yorul-
çârçâq	: yorgunluk, çatı ile tavan arasındaki yer
çârdâq	: tavan arası
çârlâ-	: ışık saç-, çağır-; sevk-et-, gönder-; yönlen-; seslen-, çağır-
çârm	: meşin, kösele
çârm kâmezûl	: mahalli bir giysi, deri cüppe
çârpâyây	: çardak
çârsillâ-	: ses çıkararak yan-
çârvâdâr	: besici
çarx gârdış	: dünyanın işleri, takdir, kısmet, alın yazısı
çârx ûr-	: dolaş-
çârxı kâcrâftâr	: yalan dünya
çârxın	: çamurdan bazı alet ve eşyaları yapmak için kullanılan ve sürekli döndürülen alet
çârxlâ-	: bile-
çârxpâlâk	: su değirmeni
çaşgâh	: kuşluk vakti, sabah, sabahki ilk güneş
çaşgâh pâyti	: kuşluk vakti
çâtâk	: fena, karışıklık, bozuk
çävândâz	: hazır asker, en iyi at binicisi
çävâqlâ-	: döv-
çâvlin	: sinirli
çâyân	: akrep
çâyir	: bilgili, güçlü, sert
çâyınâk	: çaydanlık
çâyqal-	: çalkala-, çalkalan-, salla-
çâyqalış	: sarsılma
çâyqâv	: ticaret, karaborsa
çegâçi	: tamirci

çegärä-	: sınır, çevre
çekin-	: çekin-, gerile-
çekkä	: köşe
çeksiz	: sonsuz
çeläk	: kova
çert	: aç-, it-, vur-, parmakla vur-
çertki sâl-	: parmağımla ez-
çet	: dış, yabancı, harici; başka taraf, taşra; kenar
çetän	: çeten
çevâr	: mahir, usta, becerikli
çıġanâq	: kabuk
çibin	: sinek
çidä-	: ağrı, dert ve sıkıntılara sabret-, dayan-
çidâl-	: dayan-
çidäm	: sabır, dayanma
çigäl	: çetin, karmaşık, dertli
çigilni yâz-	: sıkıntını at-, gamını yahut kaygısını gider-
çigit	: pamuğun yağ çıkan kısmı
çil- çil bøl-	: param parça ol-, parçalan-
çilpärçin	: paramparça
çimçilä-	: çimdikle-
çimiril-/çimir-	: şaşıрма, razı olmama, kibir gibi durumlarda kaşlarını buruştur-
çimril-	: çatıl-
çinäkäm	: gerçek
çiniqqan	: alışmış
çir-	: bağla-, kapla-, çepeçevre sar-
çirây	: güzellik, kişinin güzelliği, hüsn, hoş a giden görünüş
çirillä-	: cır cır öt-, zil çal-
çirklä-	: hışır hışır ses çıkar-
çirmäş-	: dolaş-, sıkı sarılmak; çık-, yüksel-
çirmende	: def
çirqırä-	: kalıver-
çivin	: sinek
çiyillä-	: ses çıkar
çizıq	: çizgi
çob	: dik
çöçi	: kork-, ürk-
çoğ	: alev, kıvılcım, ateş; kızgın
çökäl-	: otur-
çökkäläb	: çöküp/ oturup
çöl	: bozkır
çòm-	: suya dal-, gark ol-; düşünceye dal-, eğil-, çömel-
çömiç	: kepçe
çong	: büyük
çontäg	: cep
çöp	: küçük dal, çöp
çoqmâr	: mızrak
çoqqı	: zirve, doruk; tepe
çöt qâqış	: sapı samandan ayırma
çöz-	: aç-

çözil-	: uzan-, yat-
çûçvără tük-	: mantı dök
çûçvără	: mantı
çuğur-çağır	: vicir vicir
çuğurlaş-	: civıldaş-
çuğz	: baykuş
çulçüt	: konuşmayan, dilsiz, dil bilmeyen
çuldir-	: şırıl-da-, çabuk çabuk ak-
çuldür çâpân	: paramparça elbise
çulğa-	: kapla-, bürün-, örtün-
çulğân-	: sarıl- kapla(n)-, bürün-, gark ol-
çumâli	: karınca
çumçuq	: serçe
çunân	: böyle, şöyle, bunun gibi
çunânçi	: yani, meselâ
çuqur	: derin
çuvâl-	: dağıl-, saçıl-
çuvvâs qıl-	:bağır-
çamasi	: tahminen

D

da'vâ	: dava
dâd	: feryat, yardım (isteği), merhamet (iste-), ığılık
dâd qıl-	: feryat et-, ığılık at-
dâdâ	: baba
dâf'atân	: tekrar, yeniden; aniden
dâğ- dığ	: kir pas içinde
dâğ	: yara, leke
dâğı câbr	: zulmün ateşi
dâğmân	: mustaribim, asabiyim, sıkıntıdayım
dâğuli	: hilekâr
dâhm	: iri, kalın
dâhriy	: ateist, materyalist
dâhşât	: bir şeyden aşırı derecede korkuya, vehime ya da ıstıraba düşen kişinin hâli
dâhşâtli	: korkunç
dâim	: daim, daima
dâlâ	: ıssız, şehrin dışındaki bomboş olan yer, ıssız yer, tarla, bozkır
dâm	: nefes, rahat, huzur, dinlenme
dâm	: tuzak, hile
dâm âliş kûni	: dinlenme günü
dâmâ- dâm	: sık sık, her vakit
dâme	: damla
dâmilik	: anlık
dâmlâ	: hoca
dâmüllâ	: hoca, öğretmen
dân	: tahıl, azık
dânâ	: bilgiç
dânâk	: posa, kabuk

dâng	: ün, şöhet
dâniş	: irfan
dâniş ilmi	: irfan ilmi
dânişmând	: bilge
dar	: ilâç
däräk	: haber
däräk (därägin)	: bir yerden, bir kimse ya da şeyden alınan haber; bir şeye delâlet eden alâmet
därâz	: boylu
därbâzä	: büyük kapı, ana kapı; avlusu/ bahçesi olan evlerdeki büyük kapı, kapı
därbâzä çert-	: kapıyı vur-
därbâzlik	: canbazlık
därçä	: pencere
därd tärqa-	: merak(ını) gider-
därdmând	: dert sahibi
därğa	: kaptan, başkan
darğazäb	: sinirli
dârivâr	: ilâç, doktor
dâri	: ilâç
däriy	: Farsça
därkâr	: gerek, gerekli; dert arkadaşı
därrâv	: hemen
däryä	: ırmak, nehir
därz ket-	: yarıl-, çatla-, ikiye ayrıl-, kırıl-
dast kôtär-	: hepsini birden kaldır-, sırtlan-
dastä	: ıstanpa; kabza, sap
dastävval	: ilk önce, önce, evvelâ, öncelikle
dastgâh	: tezgâh, zanaatkâr
dästläb	: ilkin, ilk önce, başlangıçta
däströmâl	: yiyeceklerin konulduğu bez (azık çıkını)
dastürhân	: sofrâ
dastxat	: aynı yazı, imza, ithaf
dästyâr	: hizmetkâr
dâş ber-	: dayan-
däşmân	: azarlama
däşnâm	: vir vir
däşnâmlä-	: tazirle-, kız-, azarla-
däşt	: bozkır
dâvân	: yokuş, geçit, derbent, çıkış yolu (dağ için), zirve
dävlät	: zenginlik
dävr	: devir, dönem, zaman
dävrä tüz-	: sohbet ortamı oluşturma
dävrä	: grup, topluluk, daire şeklinde dizilen saf veya daire yapıp kuşatmaya alıp oturan kişiler; toplantı, sohbet, meclis
dävrägä tüş-	: ortaya çık-
dävrüq	: ün, şöhet
dävül	: avcılar ya da askerler için bir şeyi işaret etmek için verilen ses, nara; tayfun
dävül qâq-	: çağla-
dävülini qaq-	: yapacağını yap-, geçip git-, (davulunu çal-)

daxlsiz	: gereksiz
dâyâ	: ebe, mürebbiye
dâya	: baba
de-	: de-, san-, hesap et-, düşün-
deb tür-	: de-
deb	: için
debân	: deyip
def'afen	: birden, aniden, yeniden
degiz-	: dedirt-
dehqân	: çiftçi
dejürka	: nöbetçi
demä	: zannetme ki, sanma ki
demäk	: yani, bundan dolayı, öyleyse
demäkki	: yani
deräzä çert-	: pencere aç-
deräzä	: pencere
deryâ	: nehir
devân	: alış veriş
devânä	: divane
devârzân	: duvar, kerpiç ustası
devpeçäk	: yaban keteni
diagnoz	: teşhis
did	: zevk, beğeni
dil örtämä	: canını sık
diläfgârlık	: incitilmişlik, gönlü yaralı, âşık
dilârâ	: gönlü hoş eden, dilrûba
dilâver	: yiğit, yürekli
dilâzâr	: geveze
dilâzârlık	: merhametsizlik
dilbând	: evlat, gönül bağlayan
dilbâr	: gönlü meftûn eden, gönül alan, güzel
dildârlık	: gönül okşayan
dılı xârâlig	: taş kalplilik
dilkâş	: gönüldaş
dilkûşâ	: gönül açan, iç aydınlatan, kalbe ferahlık veren
dillaşûr	: muhabbet etmek
dilrûba	: gönül alan, gönül kapan
dilşâdlık	: hoşnutluk
diltâng	: perişan
dilxâh	: gönül isteği, gönül dileği; gönüldaş
dilxastä	: gönlü kırık
dimâğ	: iştah
dimlâ-	: buharda pişir-, haşla-
diyânât	: vicdan, insaf
diyâr	: memleket, vatan, yurt
diydâr kôriş-	: karşılaş-, hoşça kal- yeniden görüşmek üzere
doklad	: konuşma metni
dombâq	: tombul
dombâqqınâm	: tombulum, pamuğum
dondıq	: kadın
dondir-	: bir işi tam mânâsıyla yap-/güzelce bitir-

döppäslä-	: eleştir-, döv-
döppılı telpekli	: cübbeli giyimli
doq qıl-	: korkut-, çarp-, vur-
dòzax	: cehennem
drämätürg	: drama yazarı
dùç kel-	: yüz yüze gel-, karşılaş-
dùç kelgän	: rast gelen
dùç	: güç
düğänä	: arkadaş, kız arkadaş, kız kıza, dost, ortak, sevgili (kızlar ve hanımlar için)
düm	: kuyruk
dümälâq	: tombul
dümbä	: kalça
dünäy	: Tuna
dünyä	: dünya, zenginlik, hayat, canlılık
düşvâr	: zor, ağır, müşkül, zor
düvilläb	: dökülüp, yuvarlanıp
darhaqiqat	: gerçekten
dastlabki	: başlangıçtaki, başlangıç, birinci
dastür	: program

E

e'tiqâd	: itikat, inanç
edâ qıl-	: yerine getir-
egin	: elbise, ense, boyun, sırt
egiz	: ikiz, (mec.) birbirinden ayrılmayan
egizäk	: ikiz
egni bütün böl-	: elbisesi tam ol-
egalla-	: ele geçir-, zaptet-, sahip ol-, özümse-
ehtiräs	: güçlü his, duygu; zevk, şevk, hırs
ehtiyât	: tedbir
el	: diyar
el tüt:-	: ikram et-
el	: halk
elat	: kabile
elt-	: götür-
emäklä-	: sürü
endi	: artık, bundan sonra, şimdi
endiginä	: daha yeni, henüz
engil mây	: üstte yağlı tulum
ep kòr-	: lâayık gör-, yakıştır-, münasip gör-
epçil	: çevik, kıvrak
eräm	: bağ-ı irem, cennet bahçesi
ergäş-	: izle-, takip et-
ergäştir-	: takip et-
eri-	: eri -
eriş	: yersiz, yanlış
erkä	: başına buyruk, şımarık, tatlı, nazlı
erkälä-	: sev-; şımart-
erkäläk	: şımarıklık

erkâtâyraq	: çok şımarık, şımarık
erkin	: hür, bağımsız
erkin şe'r	: kafiyesiz, serbest şiir
ermäk	: eğlence, maskara; meşgale
ermäk üçün	: iş olsun diye
ermäklä-	: dalga geç-
ertä	: erken, yarın, gelecek; sabah, gelecek
ertä indin	: yarın, öbür gün
ertä täng	: sabah erkenden
ertäläb	: sabahtan, erkenden
ertän	: ertesi gün, yarın
ertängi	: yarınki
ertäyü keç	: sabah akşam, gece gündüz, durmadan
esdän ädäş-	: yanlış hatırla-
es-hüşim yığmäsdän häli:	aklımı fikrimi toplayamadan
esiz	: yazık, maalesef; yakışmaz
eslä-	: hatırlat-
eşelon	: yük treni, tren, katar
eşikni yap-	: kapıyı kapat-
et-	: söyle-, anlat-
etig	: çizme
eväz	: bedel, yerine, yer
eväzdän	: bu sebeple
eväzigä	: yerine
ezgü	: çok güzel, hoş, samimî, güzel, iyi
ezgü tiläkdän kel-	: iyi niyetten doğ-
ezgölük	: hüsnüniyet
ezgöläb	: lâpa lâpa

F

falbin	: falcı
fânüs	: genellikle elde tutularak yüründüğünde (içinde yağ lâmbası ya da mum konulan) veya bir yere yerleştirilerek rüzgâr ya da yağıştan muhafaza edilen lâmba
faqat	: sadece, yalnız, fakat; yeter ki
färäh	: rahatlık, huzur
färähli	: mutlu, sevinçli
färâmüş bøl-/qıl-	: unut-
färängi til	: Fransız dili
färävân	: mamur, bereketli, bol
färäz	: düşünce
färraş	: hizmetçi, temizleyici, düzenleyici; berber
färzänd kør-	: evlâdı ol-
färzänd	: vatana hizmet eden, evlat
fäsânä qıl-	: ayan et-, ifşa et-
fäsl	: mevsim; eserin bölümleri
fâş	: anlaşılır, açık
fâş bøl-	: açıklan-, ortaya çık-
fävvârä	: fıskiye
faxriy	: emekçi kahraman, kahraman asker

fazâgir	: astronot
fe'l	: iş; huy, mizaç, fiil
fedâkâr	: hassas
ferâgât	: vazgeçme
ferdinand	: İngiliz tankı
fermâni âdâ et-	: bir emri yerine getir-
feyiz	: bereket
fırqa	: parti
fikrât bâvâr qılmâgân	: akla sığmayan
fikrlâş-	: istişare et-
firkât/ fikret	: fikir, düşünce, akıl, düşünce
front ârqasi	: cephe gerisi
fûrsat	: zaman, vakit; fırsat

G

gâdâ	: dilenci, miskin
gâhi	: bazen
gâl	: defa, sıra
gâlâ	: sürü
galstuk	: kravat
gânc	: hazine
gânç	: alçı
gângit-	: şaşırt-, afallat-
gâp	: söz, şey
gâq sâtiş	: gıybet
gâr	: bile
gârâng	: afallamış, şaşkın; bir şeyler bilmeyen, kulağı sağır, akli yerinde olmayan
gârd	: zerre, toz, parça
gârdûn	: dünya, gökyüzü
gârgâz	: gaz idaresi
gârñ	: ocak, fırın, boru
gâşt	: keyif, zevk
gâştâk	: meslek, iş
gâvrâpeş	: beşik
gâyri âdât	: sıradan olmayan, âdetin dışında
gaz qâzân	: şofben
gerdân	: dönen, dolaşan, dolanma hâlinde olan
gerdûn-ı zâlim	: zalim felek
gicinglâ-	: hırçınlaş-; kafasını hafifçe eğip şûh bir şekilde dur-
gilâm	: 1. kilim 2. (mec.) yeryüzünü kaplayan şeyler, tabiat
gilâs	: kiraz
ginâ	: eleştiri; kınama, sitem; öfke
giryân	: sürekli dolaşan
giyâh	: bitki, şifa otu
gödâk	: bebek
gomkomstat	: istatistik, devlet istatistiği
gôr	: türbe, mezar, kabir
gorsovet	: encümen, il encümeni; belediye
gosplan	: eskiden devlet plânlamacısı ve plânı için kullanılan kelime

gòşä	: köşe; kulübe, kuytu
gòşängä kòr-	: dünya evine gir-
gòşängädäyâq	: gerdek odası; gelinle damat için etraftan görülmeyecek şekilde düzenlenen özel köşe
gòyâ	: tıpkı
granata	: el bombası
gùbernator	: vali
gùgùrt	: kibrit
gùl	: çiçek
gùlâb	: şarap
gùlçämbär	: gülden yapılan şapka
gùlçi	: çiçekçi
gùldästä	: buket
gùldiräk	: gök gürültüsü
gùldür-	: gürle-, gürülde-
gùldüräk	: gök gürültüsü; yağmur yağmadan önce gökyüzünden duyulan korkunç sesler
gùl-gùl yân-	: gül gibi kızar-
gùlgùn	: kıpkırmızı kırmızı, pembe
gùlgùnçä	: gonca
güllä-	: çiçek aç-; başarıyla büyü-
gùlnâr	: nar çiçeği, bayan ismi, nar çiçeği rengindeki, kızıl
gulu	: uğultu
gùlخان	: ateş yakılan yer
gùlyşâr	: güzel yar, canan; cananın, yârin şanına uygun olarak söylenen koşuğa verilen ad.
gùlzâr	: çiçeklik, çiçek bahçesi
gùmân	: şüphe, zan, sanma; yalan
gùmäştä	: vekil
gùmbed-i devvâre	: kainat
gùmbürlä-	: gümbürde-
gùmrâh	: günahkâr
gùmrâh bändä	: şaşkın
gùrkir-	: en iyisini yetiştir-, bir yerde bir şeyin en iyisinin yetişmesi
gùrpäkläş-	: güle oynaya hareket et-, şakalaş-
gùrpäkläşib yûri-	: güle oynaya yürü-
gùrs et-	: gürp et-
gùrsillä-	: güm güm at-
gùrùh	: grup
gùrùng	: görünüş; halka, topluluk, bir konuda sohbet edenler, sohbet; canlı sohbet, hoş sohbet; kurultay, toplanma
gùvâh	: şahit
gùvâlä	: çamur
gùzâr	: çarşı, pazar
gùlhan	: büyük ateş yakmak için odunların toplanarak oluşturması,
gùmrâh	: günahkâr
general	: umumî

Ğ

ğaläbä	: zafer
ğaläyân	: tuğyan, isyan, başkaldırı, hafakan
ğallä	: ürün
ğam	: dert
ğamù ändüh	: gam ve endişe
ğanım	: düşman
ğanimät	: fırsat, değerli
ğârät bøl-	: talan edil-, yağmalan-
ğarâyib	: çok güzel, tuhaf, harikulade, ilginç
ğaräzgòy	: haset
ğaş	: endişe, kaygılı; düşman
ğâş bøl-	: şüphelen-, endişelen-
ğäv	: engel
ğâyibânä	: hayal
ğayr	: düşman, rakip
ğaznä	: hazine
ğiccäk	: kemençe
ğicimlä-	: dövün-, buruştur-, tut-
ğicimläb täşlä-	: buruşturup at-
ğicirlä-	: gıcırda-, seslen-
ğıldiräk	: araba, tekerlek
ğılmân	: melek, huri
ğışt	: kerpiç
ğıyqıllä-	: kısıl-, “gıyk” diye ses çıkar-
ğolä	: kütük
ğor	: uygun olmayan, söz dinlemez, ham, tecrübesiz, acemi
ğorä	: ham, meyvelerin henüz olgunlaşmamış hâline verilen ad
ğorilä-	: uğulda-, güçlü bir şekilde es-
ğòza	: koza, pamuk kozası
ğòzä şânägä kirgänidä	: pamuk tomurcuk verdiğiinde
ğubâr	: endişe; toz, (mec.) gam, esaret, iz.
ğübäringni tòk-	: rahatla-
ğulù	: isyan, korku, uğultu, gürültü; kaygı, tasa; gam
ğulùv	: ateş, endişe
ğunäcin	: inek
ğuräm	: odun
ğurbät	: gurbet, elem, tuhaf
ğurrä	: başa sert bir şeyle vurulduğunda morarıp şişen yer, alın veya başta meydana gelen şişlik

H

häbäş	: habeş (zenci)
häbib	: dost, yâr
hâcät	: lâzım
hâcr	: ayrılık
haçänâq	: koza
hâdeb	: ikide bir
hädik	: evham, kuşku

hâfiz	: şarkıcı
hâkimi mütâlâq	: yönetim
hakkı âl- âmân	: fethedilen ülke ahalisinden can ve mal güvenliğini temin için alınan vergi, fetih vergisi
hălâk	: avare
hălâl	: doğru, samimî, mert; temiz
hălât	: hâl, ahval, vaziyet
hălâvât	: rahat, huzur, asayiş, şirinlik, tatlılık, zevk, sakinlik, rahatlık, zevk, kanaat ve mutluluk hissi
hălâvâtgâ örgân-	: rahata alış-
hâli	: hâlâ, henüz, biraz önce, daha; yine, az önce,
hâligi	: işte
hâlimdek	: yumuşak, parça parça
hâlis	: tarafsız, samimî
hâlitdân	: şimdiden
hâlq	: nefis
hâlqa	: halka, küpe (isirğa)
hâlvâ	: kız
hâm	: ile
hâm âldi	: öte, bile
hâmân	: hâlâ, henüz, hemen, şimdiye kadar
hâmân ôşâ	: işte o zaman, o vakit, şimdiye kadar
hâmcihât	: birleşmiş
hâmdâm	: dost, arkadaş; dost, kol kola
hâmişâ	: her zaman
hâmiyât	: haysiyetsiz
hâmkâsâbâ	: ileri gelenler
hâmkâsb	: meslektaş
hâmmâ gâp	: en önemlisi, söz konusu
hâmmâyâq	: her yer
hâmnâfâs	: dost, arkadaş
hâmrâh	: yol arkadaşı, birlikte yola gidilen, yoldaş
hâmrâz	: sırdaş, dost, mihriban,
hâmsûhbât	: sohbet ehli
hâmxânâ	: aynı evde yaşayan, her zaman
hâmyân	: kese, para kesesi
handâ	: gülüş
hândälâk	: İsrail kavunu
hängâmâ	: sohbet
haq	: hak, doğru, hakkanî, gerçek, hakikat, hakkı, ücret, haklı
haqqòy	: doğru sözlü
hâr-	: yorul-
hâr gâl	: her defa
hâr gâlgidek	: her zamanki gibi
hâr qalây	: her şey
hâr qançâki	: her ne kadar
hâr sâri	: her yer
hâr tûp	: her bir
hârâmi	: zavallı, haramî
hârçând	: zamanla
hârdıq	: tatil

hârdıq âl-	: dinlen-
hârgiz	: hiçbir zaman, asla
hârğın	: bitkin, yorgun
hârib	: yorulup
hârir	: ipek kumaş, ince kumaş
hârqalây	: her neyse, hiç olmazsa
hârsillâ-	: çabuk çabuk nefes al-
hâsil	: ürün
hasrât qıl-	: dert aç-
hâssâ	: baston
hâssâs	: fedakâr, hassas
hâşârgâ	: imece, kolektif yardım, mülkî idarenin ücretsiz çalıştırdığı insanların yardımı; insanî yardım ekibi
hâtâm	: cömert
hättâki	: hatta, o kadar ki
hâv	: ta, işte
hâvâldâr	: zabıt
hâvâs qıl-	: gıpta et-
hâvâzâ	: direk
hayâl sür-	: hayal kur-, düşünceye dal
hâyâllâ-	: gecik-
hâyâtî câvidân	: gençlik; daimî hayat, ölümsüz, unutulmaz hayat
hâydâ-	: kov-, sür-
hâydâl-	: (tarlanın) sürül-
hâyf	: lâıyk değil, israf
hây-hây nimçâ	: oyuncak yelek
hâyıqqudâk	: korkacak
hâynâhây	: ihtimal, belki, ihtimal(ki), muhtemel
hâyqır-	: çağla-
hâyqırîb âqdim	: çağlayıp aktım
hâyran	: şaşırın, şaşkın
hayran qâldır-	: şaşırtmak, hayran bırak-
hâyretâmûz	: hayretimiz, takdireşayan
hâzâr qıl-	: hor gör-, iğren-; utan-
hâzil	: parodi; bir esere gülünç bir nazire yazmak, şaka
hâzir	: şimdi, hazır, şu anda
hâzirçâ	: şimdilik
heç	: asla, hiç
heç gâp emäs	: olur ya, olur da
heç qaygâ	: hiçbir zaman
heçâm (heç hām)	: hiçbir zaman, asla
her zaman	: daima
hıpçâ	: ince, nazik
hıviç	: söğütten kamçı
hiccâlâ-	: hecele-
hikâyâ qıl-	: anlat-
hilpir	: rüzgârda uçup, dalgalan-, dalgalan-, sallan-
hiylâi a'mâl	: kötü niyet, kötü işler
hòş	: nazik
huccât	: belge, edebî eser
hûd	: kendi, ben; kendimde

hùlkâr	: ùlker (yıldızı)
hùmâyûn	: hûma kuşu
hùnâr	: meslek
hûr	: huri, çok güzel kız
hûr-	: ürü-
hûrmât taxtâsi	: bir yerde çalışan gruptakilerin en başarılılarının adlarının ilân edildiği tahta
hûrpây-	: dağıl-
hûsn	: güzellik, iyilik
huş	: idrak, akıl, anlayış
hûşlâ-	: düşün-, anla-, idrak et-
hûştâk	: düdük
hûşyâr	: dikkatlice, dikkatli; müdrik, uyanık, tedbirli, akıllı
hûşyârlık	: anlayışlı olmak, idrak etmek; bir olayı, işi ya da tesiri tamamıyla anlayıp idrak edecek kabiliyette olan, müdrik
hûvillâgân	: uğuldayan

ı/î

ıǧvâ	: dedikodu
ıqbâl	: kader, kısmet, gelecek; bahtlı, saadetli
ıqtidâr	: kudret, güç
ırmâq	: damla
ışqıbâz	: heveskâr
ışqıy	: aşka ait
ıxlâs	: ihlas, sevgi
ıxtırâ	: buluş, keşif
ıxtırâ et-	: keşfet-
ıxtiyâr	: seçme
ibâli	: utangaç, endişeli
ibtidâ	: başlangıç
icâd	: eser yaratma, sanat, sanatsal eser, yaratıcılık; bedîî, ilmî eser veya maddî zenginlik yaratış, vücuda getiriş; yaratıcılık
icirğan-	: yersiz ya da uygunsuz işten, sözden ortaya çıkan tisinti
icrâkom	: belediye başkanı
ictimâiy kelib çıqış	: yükseliş, yükselmek
ıç	: kalp
ıdiş	: kap
ıgrik	: y
ikki âǧız	: iki çift
ilâyim	: inşallah
ildâm	: hızlı, çabuk
ildiz	: kök
ilgâri	: önce
ilgigâ çûnkim	: ne zaman ki
ilğagân	: kalan
ilğâr	: ilk, birinci
ilhâqlık	: muntazır, müştak
ilik üzildi	: bir şeyin ilk dikilişinden sonra onun tuttuğunu gösteren emare
ilin-	: süzül-, tutul-, yakalan-; dal-; tutun-

ilinc	: ümit bağlan şey, kimse
ilk	: adım
ilkingizgä	: adımınıza
ilmä teşik	: delik deşik
ilticâ	: dua/ yalvarış, sığınma
ilticâ qıl-	: yalvar-
iltimâs	: rica
imâ qıl-	: işaret et-
imillä-	: oyalan-
imlâ-	: ima ile çağır-, işaret et-, işaretle çağır-, çağır-
imzâ çek-	: imza at-
in'ikâs	: yansıma, aksetme
in'âm	: hediye
inâyât	: merhamet, lütuf
indä-	: ses çıkarma-, sessiz kal-
indällâsigä	: tam yerine
indämây	: bir şey demeden
indin	: daha sonra, öbür gün
indingä	: gelecek, sonra da
ingiçkä	: incecik
ingrä-	: inle-
ingrâq	: inleme
inkjbator	: yapay
innâykeyin	: sonra, ondan sonra, bundan sonra
inqıllâb tür-	: zar zor kalk-
intihâ	: nihayet, son
intihâ kel-	: son bul-, sona er-
intil-	: 1. heveslen-, peşinde ol-, tutkun ol-; yönel-, 2. bir kimseye, şeye ya da tarafa canla başla ulaşmak için hareket et-, çalış-/ gayret et-; girmek iste-; çabala-, zahmet çek-, koş-
intizar	: intizar, hasret; bekleme
irğay	: ağaç
is	: koku
isiriq	: tütsü
iskäncä	: işkence
ismât	: namus, iffet, temizlik
issiq särätän	: eyyam- ı bahur, şiddetli temmuz sıcağı, ağustos sıcağı, dayanılmaz derecede sıcak
istiğnâ	: naz, tok gözlülük
iş	: iş, hadise, vaka, olay
işân-	: inan-, güven-
işârä	: ima
işi beş bøl-	: işi pek iyi ol-
işi yoq	: bilen yok
işkäl	: bir işteki karışıklık, bozukluk
işlâv berâl-	: süsleyebil-
işning közin bil-	: işin ehli bil-
iştânbaş	: kuşak
iştibâh	: gül; şekk, şüphe, güman; söylenmeyecek söz
iştıyâq	: fazla arzu ve şevk, tahassür, hasret çek, özlemek, göreceği gel-

ivi-	: ıslan-
ivişiq	: soğuk, dondurucu, göğüs
iyun	: haziran
izğırin	: tipi, boran
izhâr	: beyan etmek, söylemek, bildirmek; açığa vurmak, meydana çıkarmak
izlä-	: ara-, takip et-, göz dolaştırıp etrafa bak-, göz at-, bir meselenin çözümü için çare aramak
izläniş	: araştırma
izm	: emir, eçim, erk, (mec.) taraf, ihtiyar
izzâ bøl-	: utan-

K

kabel	: hat
käbi	: gibi
käbütär	: güvercin
kâc	: şaş, eğri, çarpık; esnaf, tüccar
käcräftär	: sahtekâr; tuttuğu yolu eğri olan, eğri giden, sakat olan
käfgir	: sarkaç
käft	: aya, avuç; el, pençe
käftini çöz-	: avuç aç-
kâhişü âzâr	: cevr ü cefa, bağırp çağırma
kähräbâ	: kehribar; sarı renkli, rengi sararmış
kälâmüştütär	: lobi
kâliš	: lâstik ayakkabı
kältäk	: dayak
kältäklä-	: döv-
käm	: eksik, az; kusur
kâm	: huzur, kamran olmak; rahat
kämäläk	: gök kuşağı, yay
kämân	: yay
kämänd	: esaret, işkence, darağacı
kämi	: en az
käminä	: kul, hizmetkâr, sadık hizmetkâr; mütevazılık ifade ederken "ben" anlamında kullanılır.
käminäi kämtärin	: bendeniz
kämirân	: mutlu
kämran	: zengin
kämsit	: aşağıla-, kadir ve kıymetten düşür-, yere vur-
kämsûxan	: mütevazı, az konuşan
kämtär	: mütevazı
kämtärin	: mütevazı
kämzül	: cüppe
kân	: mekân, maden, kaynak
käpäläk micâzrâq	: kelebek karakterli
käptäk	: top
kâr	: kâr, iş, yol
kâr	: sağır
kârcämä	: iş elbisesi
kârı işq	: maşukluk, aşk mesleği

kâri xûnxâr	: zalim
kârmân	: zengin
karvalol	: karvalol (kalp ilâcı)
kâs	: insan, insan, kişi
käsäl	: hastalık, illet
käsälmänd	: hasta
käsälxânä	: hastane
käsb	: hüner, tecrübe, meslek
kâşânä	: köşk
kâştân	: karanfil
kätäk	: nesnelerin üzerine işlenen, konulan dörtgen
kâtibiyât	: kâtipler
kättäkân	: büyük, fazlasıyla büyük; kocaman
käväk	: yuva, delik
käviş	: eş (ayakkabının eşi)
kävkäbistân	: yıldız yıldız
kävlä-	: kaz-
kävüş	: mes lâstiği
kayrağâç	: bir ağaç türü
keç kûz	: sonbahar
keç	: gece
keçäginä	: dünkü
keçib qoy-	: vazgeç-
keçqurûn	: akşamları, akşam, akşam üstü
keftde tut-	: sahiplen-
kek	: kin
kek-	: kinlenmek
kekkây-	: gururlan-, göğsünü gererek yürül-
keksä	: ihtiyar, yaşlı
keksälik	: yaşlılık
kelebek micazrâq	: uçarı
keliş-	: anlaş-
kemtik	: eksik, noksan
keng	: geniş
kengäş	: konsey, kurul
kengäş-	: tartış-
kep qâl-	: buyur-
kesil-	: kuru
ket	: arka
ketmä- ket	: art arda
ketmân	: çapa
keyin	: sonra, son
kıyâ/ kıya bâq-	: göz ucuyla bak-, inanmaz bir tavırla bak-
kızalak körge	: kızı olmuş
kibâr	: toplumun yüksek tabakalarına mensup kişi
kibernetika	: sibernetik
kibr ü hävâ	: bencillik, kibirlilik
kiçkinä	: ufak tefek, ufacık
kift	: omuz
kikli	: kâmiş kalem
kim	: biri, kimi, her kim

kimdir	: birisi
kimyâ	: eser
kinnäçi xâlâ	: nazarı kovan kişi, büyücü, büyücü teyze (halk hekimi)
kino	: film
kirâ	: gayet, çok
kirâyî	: büyük adamlar, büyük insanlar
kirit	: (bir yere, bir şeye) gir-
kişi	: kimse, biri
kişti	: kadeh
kiygiz	: halı
kiyim	: elbise
knyaz	: prens
kòçä çängit-	: serserilik yap-
kòçäyü köydä	: kıyıda köşede
kòçmä	: gezici
kòhnä	: kadim, tarihî
kòkär-	: mavileş-
kòkkä çöz-	: göğ el aç-
kòkläm	: yeşillik, bahar
kòkräk ür-	: göğüs vur-
kòksünü ker-	: iç geçir-
kòkyötäl	: rüşvet
kolhoz	: köy
kollegiya	: yoldaş
kòmäk ber-	: yardım et-
komandır	: askeri kısım; şef, tim komutanı, karargâh
kòmgüdek	: boğacak kadar
kòm-kòk	: yemyeşil
kòn-	: alış-, ikna ol-, razı ol-, onayla-
kòndäläng qoy-	: park et-
kòngil zädä	: muztarip
kòngli qân-	: memnun ol-
kònglini çağ qıl-	: gönlünü bahtiyar kıl-
kònli ğaş bøl-	: içi sıkıntıyla dol-
kontingent	: teşkilât, grup vb. oluşturan insanlar, kalabalık
kòp vaktki	: epey zamandan beri
kòp	: bazen, vakit vakit, ara sıra
kòpây-	: çoğal-
kòpçilik	: çoğunluk
kòrä	: önce
kòräk	: soğuk vurmuş pamuk tomurcuğu-
kòrgilik	: kader, olay
kòrimisiz	: çirkin
kòrk	: güzellik
kòrk aç-	: güzelleş-
kòrkäm	: güzel, görkemli
kòrpä	: yorgan
kòrpädän şil-	: yorganından çık-, yüz derisini çıkar-
kòşıkçı	: bülbül
kòtär-	: yükselt-, yücelt, kaldır-
kòy	: yol; cadde, sokak; halet-i ruhiye

köyläk	: gömlek
köz işqalä-	: göz ov-
köz tut-	: yolunu gözle-, ümit bağlamak, ümit et-,
közä	: testi, suluk
közäynäk	: gözlük
közdän qâl-	: görme kabiliyetini yitir-
közgä ilin-	: göze görün-
közgü yâq-	: ayna tut-, şifa ol-; rehber ol-
közga taşlan-	: doğru dürüst görün-,
közi cävdir-	: afalla-, hayretle gözünü aç-
közigä âl-	: önemse-
közigä il-	: dikkate al-, bak-, önemse-, dikkat et- umursa-, bir an bile umursa-
közing üçgändä	: gözün sağa sola baktığında
közni yâşür-	: gözü kaçır-
kökläm	: bahar
küçäy-	: güçlen-, art-, yoğunlaş-
küdürat	: gam; şüphe, güman, kaygı, tasa
külâl	: çömlek yapmak için çarkı çevirme işini yapan
külfät	: acı, felâket, azap
külgäy er-	: alay et-, gül-
külki	: mizah malzemesi
kün tâbidä	: kızgın güneş
künçiqar	: doğu
küni bit-	: devri, hükmü bit-
küni keçä	: daha dün
künlürsa (=ötkazılsa)	: düzenlenirse, uygulanırsa
kürä	: küre; sıpa
küräş	: mücadele, güreş
küräş-	: mücadele et-
kürrä	: diyar, memleket
kürsi	: sandalye
kürsü	: mevki
kürtäk	: tomurcuk
küt-	: ümit et-, memnun et-, bekle- (ümit et-)
küt kel-	: ümit et-, memnun et-
kütib âl-	: karşıla-, bekle-
küy-	: alev çıkarıp yan-, fazla derecede ısın-, beyhude git-, faydasız yok ol-, zarar ziyan gör-, pişman ol-
küy	: ezgi, melodi, şarkı; şarkı
küy ävci	: şarkının en güzel yeri
küy toqır	: şarkı beste-
küyiklär saç-	: naralar at-
küyin	: müzik
küylä-	: şarkı veya türkü ile söyle-; medhet-
küyläğan	: şarkı söyleyen
küzäk	: sonbahar, güzün
küzät-	: uğurla-, götür-, gözle-, gözetle-
küzatış	: inceleme
künc	: bağır; köşe, bucak
küylä-	: terennüm et-
kvartal	: orman, sokak; mevsim
kvartira	: daire
katta	: büyük, iri

L

lâb aç -	: ağız aç- (ağzını aç-); bir şeye başla-
lâbar	: dilber, güzel
lâbbây	: efendim, buyurun
lâçin	: doğan (kuş), gayretli
lâf tälâş-	: lâf yarışır-
lager	: kamp, yaz okulu
lağman	: erişte
lâhm	: kemiksiz et, ceset
lâk-lâk	: patır patır
lâl qât	: afalla
lâl vâ gûng	: lâl ve sedasız
läng	: sakat
lâpânglä-	: güm güm yürü-
lâpär äyt-	: karşılıklı söyle
laqqa gôşt	: "sadece et" anlamında kalıp ifade, et yığını
lârsillä-	: lâp lâp git-, titre-
lâşkär	: ordu, asker, cengâver
lât ye-	: yüzül-, sıyrıl-; morar-
lâtifä	: fıkra
lâtifä toqı-	: şakalaş-, fıkra uydur-
lâttä	: ütüsüz, buruşuk bez parçası
lâvhä	: hat, yazı; kitap ya da bölüm başlıklarının üzerindeki süs
lâvillä-/ lâvüllä-	: güneşin batışı esnasında ufkun kıpkırmızı olma hâli, alevlen- ; titreyerek yanma, yan
lâvilläş	: alevleniş
lâvül-	: yan-
lây	: çamur
lâyıq	: yerinde
lâyiha	: proje
lâzim âmädä	: gidecek yer
likòbçä	: tabak
lim-lim	: tıka basa dolu, ağzına kadar dolu
limmä	: lebâleb
limmä-lim	: tıka basa dolu, ağzına kadar dolu
lipillä-	: hızlı hareket et-, titre-
lirikani yûv-	: mektubun karşılığını ver-
lokator	: radar
lûtf	: mecaz, kinaye

M

mä'dänçi	: madenci
ma'qûl	: peki, tamam
mä'rakä	: matem merasimi topluluğu, merasim
ma'rifät	: irfan, bilme, kültür
ma'rifätli	: aydın
ma'rifli	: adlandırılan, bereketli
ma'rüzä	: konferans, kuru laf
ma'rüzä äyt-	: nutuk at-

mä'vâ	: menzil, hedef; irade; uzaklarda kalınabilecek yer anlamında; yurt
ma'zûr	: hata, hatalı
mä'zûr tût-	: affet-; ma'zur tut-, mazur gör-
mäbâdâ	: acaba, olurda, eğer, şayet
mäclisbâzlik	: toplantı
mäcnûntâl	: salkım söğüt ağacı
mäcrûh	: yaralı
macrûh et-	: yarala-
magnitofon	: teyp
mağız	: iç, çekirdek
mähâl	: an, zaman, vakit, sırada
mähâl	: zor, müşkül; boşuna
mâhi tâbân	: mah-i taban, parlak ay, parlayan ay
mähliyâ	: hayran, pervane
mähliyâ bôl-	: hayran ol-; şaşkınlık ya da zevkten akli fikri kaybol-
mährâm	: sırdaş
mähsi	: çizme
mähvâş	: ay yüzlü, güzel
mâkkâr	: kurnaz, hilekâr
mâkr	: hile
mâl	: mal, zenginlik, varlık, servet
mâlâhât	: güzellik, yüz güzelliği, hoşluk
mâlâl	: güçlük, sıkıntı, müşkülât; bol
mâlâmât	: kınama, ayıplama, azarlama, kötülük
mâl-hâl	: mal davar
mâlhâm	: merhem, ilâç
mâllâ bôl-	: sarar-
mâlläsâç	: kumral
mâlûl et-	: incit-
mâmâ	: anne, nine, büyükanne, ihtiyar
mâmâqaldırâk	: gök gürültüsü
mâmıq	: yumuşacık; yumuşak
mänâ	: işte
mänâmindä	: uyku
mänänd	: benzer, uygun, eş; dert sahibi, tasalı, kaygılı, bağlı
mänändâq	: işte böyle
mänâv	: bu, işte bu, yan
mängläy	: alın; gölge, halk, korkunç
mängläyning qârâsi	: alın yazısı
mänmânlik	: bencillik, kibirlilik
mänsâb	: makam, salahiyet
maqâl	: nasihat
mâqân	: mesken, yer, vatan
maqbarâ	: türbe
maqşûd	: murat, maksut
maqta-	: öv-
maqtal-	: övül-
mârd	: mertlik, yiğitlik
mârdânâ	: erkekçe
mârdûm	: el, halk, insanlar; gözbebeği

märğub	: makbul, aziz
märğub et-	: bağla-
märrä	: bitiş, final
märtäbä	: itibar, mertebe
ma'rüzä	: rapor, konferans
märvärid	: boncuk, gerdanlık, kolye
märzä	: tarlada aradaki sınır
mäs	: uygun
mäskän	: mesken, mekân
mäslähät	: istişare, öğüt, nasihat
mäslähätgöy	: istişareci
mäsläk	: gaye
mäslig	: yakışma
mästä	: sarhoş
mästäñ	: hilekâr, şarhoşlar
mäsxarä	: alay konusu
mäsxaräbâz	: soytarı
mäş'al	: meşale
mäş'üm	: meşum, uğursuz
mäşaqqat	: sıkıntı
mäşâtä	: sevgili
mäşşâq	: müzisyen, çalgıcı
mäşşâtä	: gelini süsleyen
mäşvärät	: toplantı
mätä	: kumaş
mätlüb	: gerekli
mätürä	: yatak
maxsus	: mahsus, özel, bile
maxzän	: hazine
mây	: yağ
mayâq	: rehber, kılavuz
mäydä	: ufak, küçük
mäydälä-	: parçala-, boz-
mäyib	: sakat
mäyin	: hoş/güzel, ipek gibi; yumuşacık; mülayim; yumuşak (nesne), mülayim (insan)
mäyinginä	: tatlı tatlı
mäyiz	: kuru üzüm
mäyl	: eğilim, temayül, meyil
mäyli	: tamam, olur, peki, olsun
mäyligä (mäyli)	: tamam, peki
mäysä	: yeni çıkan, yemyeşil
mäzä	: tat, lezzet
mäzax	: alay, mizah
mäzmün	: bir eserin veya sözün manası, özü; mazmun, anlam
mäzzä qıl-	: rahat rahat otur-
me'yüs	: ümitsiz
megäcin	: hain, kancık
mehmân	: misafir
mehmângä äyt-	: misafirliğe çağır-
mehnät	: çalışma hayatı, iş, çalışma, emek; çaba, gayret

mehr	: güneş, (mec.) aşk; insanın doğuştan taşıdığı, yakınlarına ve çevresindeki insanlara karşı var olan samimî muhabbeti, muhabbet, şefkat; aşk, sevgi, samimiyet
mehr bol-:	: muhabbet
mehri pâydar	: daimî sevgi
mehri pâydarlik	: hesapsız sevmek
mehribân	: şefkatli, düşkün
mehvâr	: yörünge, eksen; merkez
mer	: Fransızca "monsieur le mer" ifadesinin kısaltması, belediye başkanı
merâsxôr	: varis
mergân	: avcı
mestkom	: encümen
mezânsiz	: ölçüsüz
mezbân	: ev sahibi
MGU	: Moskova Devlet Üniversitesi
mıxleb qoy-	: çivileyip koy-
micâzrâq	: karakterli
milt	: parlak
milt et-	: parla-
miltıq	: tüfek, silâh
minârâ	: kule
ministr	: bakan
mintıqa	: iklimler, mıntıalar
minut	: dakika
mirıq-	: son raddede kan-, dinlen-
mirquruq	: yanında hiç parası olmayana kişi hk.
mirza	: kâtip
misâli	: güya
misli	: gibi
misqâl	: sanki
misqâl	: zerre, zerresi, ölçüsü
mitti	: küçük
mò'câz	: ilginç
mòl	: bol
mòlcâl	: nişan, hedef
mòlcällâ-	: bekle-, kolla-, gözle-; nişan al-, tahmin et-, hedefle-
mòltây-	: acındırarak bak-
mòltir-	: bak-
mòmin	: mülayim, sakın, ağırbaşlı
mòmin	: mümin, sakın, anlayışlı, makul
mòrdâkkine	: dal gibi
mòrt	: gevrek, kuru
mòy	: tüy
mòylâvdâr	: bıyıklı
mòynâ	: kürk; kürkün enseye gelen süslü kısmı
müâllaq	: asılı
mücâssâm	: toplanmış; devam eden
mücmâl	: sorun, mesele
müddâm	: daima, her zaman, sürekli; dolayı
müddââ	: arzu, istek, kasıt
müdrâ-	: pinekle-, uyukla-
müdrâb	: uyuklayıp

mùdrab yât-	: uyuklayıp yat-
muğ	: meyhane müdavimi, Zerdüş
muğanni	: sazende
mùhabbât	: muhabbet, sevgi, aşk
mùhârrir	: redaktör, yazı işleri müdürü
mùhâyyâ et-	: arzula-
muhlis	: hayran, vurgun, istekli
mùk tûş-	: eğilip otur-
mùlâhâzâ	: düşünce
mùlâyim	: nazik, yumuşak davranma
mùlk	: mülk, devlet
mùmtâz	: seçkin
mùnçâq	: kolye, (mec.) damla
mùngli	: kederli, hüznü; efkârli, sessiz, huzursuz bir ortam
mùngrâ-	: bunal-
mùngay-	: meyuslaş-
mùngayış-	: üzül-
mûnis	: alışılmış, ehlileşmiş, cana yakın, sevimli
mùnkillâ-	: eğil-, eğilip kal-
mùqarrâr	: şüphesiz
muqavvâs	: hilâl, kavisli
muqımlık	: bir yerde kalmak
mùrâbbâ	: reçel
mùrâdı hâsil	: muradı gerçekleşmiş
mùrâsâ qıl-	: uzlaş-, anlaş-
mùrç	: karabiber
mùrdâr	: aşağılık
mùreâq	: çocuksu
mùrğâk	: filiz, gencecik, küçücük
mùrğâq	: aciz, masum, sevimli, küçük
mùrûvvât	: insaniyet, mertlik, cömertlik, iyiliksever
mùsâffâ	: temiz
mùsaxxar	: büyülenmiş
mùsiçâ	: üveyik, kumru
musiqâ	: şarkı
mùşâirâ	: iki veya daha fazla şairin bir mevzuda atışması
mùşâk	: işaret fişegi
mùşfıq	: şefkâtli, merhametli
mùşkin	: misk kokulu; siyah, kapkara şey
mùşt	: yumruk
mùştâq	: arzu; iştiyaklı, özleyen, can atan, göreceği gelen, arzulu, hevesli, arzulu, hevesli,
mùştipâr	: zavallı, bîçare
mùtelik	: muti
mùtlaqâ	: kesinlikle, hiç
mùttâhâm	: iki yüzlü
muxabbât	: sevgi, aşk
mùxlisli	: çok güzel görünen, emsalsiz güzel
muxtâsâr	: bir eserin kısaltılmış şekli; kısaltılmış
muxtâsâr qıl-	: kısalt-
muxtasarlık sòzgâ zeb	: bu kısacık söze bu süs (yeter) anlamında kalıp ifade
müyâssâr bøl-	: kolaylıkla ulaş-
müzâfât	: vilâyet
müdâm	: sürekli, devamlı, her zaman

N

nâbâkâr	: zalim
nâbâp	: konusuz
nâbirâ	: torun
nâbûd	: yok eder
nâcât	: kurtuluş, kurtulmak için yapılan yardım, meded
nâdân	: anlayışsız, cahil; ne olduğunun farkında olmayan
nâf	: fayda
nâfâs	: çok kısa vakit, an; nefes; zaman
nâfâsât	: kıymetlilik, güzellik, letafet
nâfâslâr arsâl-	: nefesler tutulur
nâgân	: tabanca
nâğâ	: neva
nâhâq	: haksız
nâhâr	: sabah
nâhât	: daha mı, o kadar mı; soru ya da şüphe bildiren anlamda kullanılan edat
nâhâtki	: Allah'ın işine bak ki, ne gariptir ki
nâk	: armut
nâkâz	: arzu, istek
nâkd	: hazine
nâlâli	: ağlamaklı
nâlâyû bâng	: feryat ve çığlık
nâli	: şikâyetçi
nâliş	: inleme, inilti
nâm	: yağmur, çamur; yaş
nâmârgûb	: güzel değil, güzel olmayan/değil
nâmâyân	: açık, aşikâr; canlanan, peyda, zahir, görünen
nâmûsli	: utangaç
nâörin	: yersiz
nâpâk	: haram
naq	: aynısı, kendisi, aksi hâlde; tıpkı
naqd	: nakit, kesin, tam
naqdi	: bazen vardır bazen yoktur
naql	: atasözü; hikâye, anlatı, rivayet
nâravâ	: münasip olmayan, reva olmayan, caiz olmayan
nârdân	: limon; incitici, iğneleyici
nâri	: öte, ora, en fazla, uzak
nâri bâr	: ne var, ne işin var, öte git
nâri bârsâ	: olsa olsa, fazlasıyla, hepsi, uzak olsa, uzak
nârigi	: öteki
nâriyâğı	: ötesi, tarafı
nârvân	: merdiven
nârx- nâvâ	: fiyat- kıymet
nâsibâ	: rızık
nasos	: pompa
nâsyâ	: borç
nâşâ	: haşhaş
nâşât	: sevinç, neşe, şenlik, sürur
nâşûd	: beceriksiz, hiçbir işe yaramayan

nâtāvân	: talihsiz
nâtòkis	: yalan
nāvâ	: altı makam sisteminde yer alan ikinci makamın adı, ezgi, inleyiş, nâlân
navbat	: nöbet, sıra
nāvqırân	: genç, güçlü, kuvvetli; delikanlı
nâvvâs	: boğa
nâyâb	: kıymetli, nadir, az bulunur
nâyzâ	: ok, mızrak
nâyzâdâr	: mızrakçı
nâzû ne'mât	: kuş sütünün eksik olmadığı sofrâ
ne	: nice
ne âcâb	: gariptir
ne darkâr	: ne gerek
ne ğurbâtkim	: tuhaf
ne hât ki	: istemiyor ki
ne ilâc	: ne çare
ne ilâckim	: ne çare ki, ne yazık ki
ne nâf	: ne fayda
ne qılsâ	: ne yapsa ne etse
ne tââccûb	: ne tuhaf
ne tâng	: ne garip, ne tuhaf
ne tângkim	: ne var bunda
neçâ bâr	: defalarca, kaç defa
neçâ mârâbâ	: kaç kez bakıp
neçâğlık	: ne kadar, nasıl
neçânçi bâr	: kaçınıcı defa
neçûk	: ne kadar
neçûnkim	: çünkü
neki (nimâlik)	: nasıl
neki bâr	: ne kadar, ne kadar..... var
nenidûr	: birşeyler
netâr	: ne olur, ne yapar
netây	: ne yapayım
neylon	: plâstik
nıqâb	: peçe
nil târt-	: mil çek-
nimâ bôpti	: bu da neymiş
nimtâ-nimtâ	: parça parça
nisâr	: feda; saçma, serpmeye; saç, düğünde saçılan para
nisâr et-	: saç-
nisbât	: bağılılık, ilgi
nisbiy	: göreceli, izafî
niş	: zehir
nişân	: iz
nol' bir	: yangın ihbar hattı
nol' uç	: ambulans çağırma servisi
nônâq	: gerektiği şekilde bir işi yapamayan, beceriksiz
nôşxand	: tatlı gülüşlü
novvot	: erimiş, jöle hâlindeki şekerden hazırlanan parlak, sert şeker, sarı renkte şeker

nùmâyân bøl-	: görün-
nuqrä	: gümüş
nür-	: dökül-
nüräfşân	: aydınlık, nurefşan
nùsrät	: özlem
nùsxa	: tür, çeşit, örnek, gibi
negaki	: çünkü

O/Ò

obraz	: karakter
oğlân kòr-	: erkek evlâdı ol-
okop	: siper
oq säbil	: nereden geldiği bilinmeyen ok; boş sahipsiz
oq	: kurşun
oqıl-	: oku-
oqlâğ	: oklava
oqtälä-	: göster-
oquv	: öğretim, öğrenim
orden	: nişan
oynaq	: cilveli, hareketli, oynak
òç-	: sol-, sön-, kaybol-, yokol-
òçir-	: düzeltmek
òglân	: evlât
ògril-	: dön
òk	: mermi, kurşun
òkin-	: hayıflan-
òkinç	: pişmanlık, hayıflanma
òkrä-	: hüngür hüngür ağla-
òksid-	: bir işin istenilen yönde gerçekleşmemesi durumunda ıztırap çek-, incin-
òksik	: öksüz
òktäm	: güçlü; korkmadan; tesirli, etkili, basiretli; tığ gibi
òktär-	: geçir-
òlân	: halk şiiri geleneklerine göre düğün ve eğlencelerde söylenen koşuk, şarkı
òlcä	: ganimeti
òlcälik	: ganimet
òlcäs	: ganimeti
òldimmi	: “ne yapayım” anlamındaki kalıp ifade
òng	: hakikat, sağ
òngay	: basit
òpkä	: akciğer
òpkälä-	: öfkelenip ateş püskür
òr-	: biç; ciltle-, kapla-, çevrele-, ihata et-, işgal et-, bend et-, ör-, süsle-, bele-
òrä-	: ört-
òrä	: sebze dikmek için açılan çukur
òräl-	: örtün-
òrgän-	: alış-; öğren-, alış-
òrgänib qäl-	: alış-

örget-	: alıştır-
örindiq	: koltuk, sistem
örinbäsär	: yardımcı
örkäç	: hörgüç
örtä-	: yak-
örtän-	: yan-, ızdırap çek-; saklan-
örtäq	: dost, arkadaş, yoldaş
orta ma'lumât	: orta okulda verilen eğitim
örü qırı	: eğrisi doğrusu
ös-	: büyük-
ösäl	: iyileşme ümidi olmayan hasta, ağır hasta
ösmä	: sürme
öspirin	: yiğit, delikanlı
öşä	: işte, o, şu
öşändä	: o zaman
öşändäy	: onun gibi
öşä-öşä	: değişikliğe uğramadan
öşqır-	: bağır-, sinirlen-
öt çaqnä-	: ateş açıl-
öt püdär	: ateş saç-
öt-	: etkile-; geç-
ötäv	: çadır, yayla
ötin öçir-	: durdur-
ötiş-	: vazgeç
ötkäz-	: dik-, (bir yerde vakit) geçir-; bir şeyin başka bir şeyden geçir- (arabayı köprüden geçir-, unu elekten geçir-) geçir-
ötkir	: keskin
ötrü	: orta
öyçän	: düşünceli, ağır
öygä çöm-	: düşünceye dal-
öyläb kór-	: düşün-
öz	: mânâ
özbäşimçä	: başına buyruk
özbekçilik	: Özbeklere mahsus
özgä	: başka
özgä binä	: bir başkası
özgäçä	: başkaca
özgär-	: değiş-
özgariş	: değişim
özlaştir-	: benimse-, özümse-

P

päcmürdä	: cansız, perişan
päçä- pöst	: pamuklu çizme
päçäqkinä	: döküntü
päççä	: büyük kayın
pädä	: sürü
pädär	: baba
päğänä	: merdiven
pahtazar	: pamuk tarlası

pāk	: mübarek
pākānā	: ufacık, boyu kısa, boyu uzamayan
pakır	: kova, çöp kovası
pākizā	: pak, temiz; günahsızlık
pakizālik	: masumiyet
pālāpān	: yavru
pāllā	: göğün en yüksek yeri, en son yeri; arş
pāllā bōl-	: zamanı gel-
pālvān	: güçlü
pānā	: koruma, himaye; pusu
pānāh	: sığınacak yer, himaye
pāncārā	kafes
pānd ye-	: birisinden zarar gör-
pāpūklik	: işlemeli
paqır	: kova
paqqās	: hepsi, tamamı
parad	: askerî yürüyüş
pārçā	: altın iple dokunmuş kumaş
pārdāz	: cilā, parlaklık
parodiya	: bir eseri takliden yazılan ve onun zayıf taraflarını hicveden eser
pārpīr	: pır pır et-
pārpīrā-	: parlak nur saçarak yan-, nur saçıp dur-; cilve yap-
pārrū bāl	: ayak ve kanat
pārtāv āfşān	: ışık saçan
pārvā qıl-	: bak-
pārvārdā	: un ve şerbetin karışımıyla hazırlanan bir tatlı
pārvārigār	: Allah
pārvāy	: nazar etmek, bakmak
pārvāyi pālāk	: bîperva, gamsız, aldırmayan
pārvāz	: yükseliş
pārvāz et-	: uç-; göğē yükselmek, uçmak
pārvāz qıl-	: göğē yükselmek, uçmak
pārvāzgā tālpīn-	: uçmayı iste-
pāsāng	: tartı işinde kefeye konulan ağırlık, ölçülecek şey
pāsāy-	: alçal-, in-, düş-
pāsbān	: gece bekçisi, bekçi, nöbetçi, koruyucu; muhafız
pāst	: alt, aşağı
pāst- bālānd	: aşağı yukarı
pāstākine	: küçücük
pāstkāş	alçak
pāstū bālānd	: iniş çıkış
pāşmāk	: kavrulmuş unla şerbetin karışımından elde edilen tatlı
pāşşā	: sinek, kanatlı haşerät
pātīncān	: patlıcan
pātir	: ekmek
pāttā	: bilet
pāxāl	: çalı çırpı
paxmāq	: dağınık
paxtākār	: pamuk çiftçileri, pamuk yetiştiricileri

paxtazârgä mâviy	
qırlâr kel-	: pamuk tarlasının kenarları yeşer-
pâyäbzäl	: ayakkabı
pâyân	: sınır
pâyändâz	: halı; yola serilen halı
pâyânsiz	: sonsuz, uçsuz bucaksız
päydâr-pây	: yavaş yavaş
pâygä	: yarış
pâyğä	: haber, müjde
pâyhân	: berbad
pâyidâr	: yayılmış
päykân	: saldıran
päymânäsi töl-	: gönlü dolu
päypäsläb	: üzeri
päyrävi	: espri konusu, hülâsa
päyt	: rutin devam eden bir şeydeki belirleyici zaman, fırsat
päytävâlik	: bez parçası; eskiden çorap yerine ayağa sarılan bez
päytävâning sällä bøl-	: huzuru kaç-, huzursuzlanıp bir yerde durama-, rahatsız ol-
päyvând	: ilgi, bağlı, fidan, bağ, ek
päyvând et-	: bağla –
päyvästä	: ulaşmış
peçäk	: ayırık otu
peçekgöl	: akşamları açan bir gül
perä	: kalem, divit ucu
periveş	: peri görünüşlü
peşânä	: alın
peştâq	: bina, binaların en üst noktası, tabela
peştaxtä	: vitrin, tezgâh
peşvâz çıq-	: karşıla-
peşvâz yür-	: karşı çık-
pışqır-	: anır-
piçä	: az, azıcık, birazcık
pilik	: saç örgüsü, belik
pillä	: koza
pilläkâr	: ipek tüccarı
pilläpâyä	: basamak
pinc	: bir kimse ya da bir şeye en yakın olan yer; bir şey ya da kimsenin yanı; himaye; yan, bağır
piri dâyr	: dünya meyhanesinin sahibi
pirrä	: kâğıt oyunu, iskanbil oyunu
pisänd	: umurunda değil; dikkat, nazar, gerek, lâzım, uygun/makûl görmek
pistä	: çerez, fıstık
pişiq	: hesapçı
pişlâq	: peynir
piyâdä	: yayan
piyälä	: küçük kâse; kadeh. şarap bardağı, fincan
piypiläş-	: ez-, çiğne-
plan	: üretimin plânlanması
plan töl-	: üretimin gerçekleştirilmesi

pòçâq	: çöp, kabuk
Podmoskov	: Moskova'nın güneyindeki aşağı kısım
poezd	: tren
pòlat	: çelik
polk	: bölük, askerî birlik; tümen
pòrsildâq	: derideki su toplamış haldeki şişlik
pòstin	: post, kürk
pòstlâq	: kabuk
pòtça	: postacı
proyekt	: projeye
puçâk	: yaramaz, kötü
pudrât	: taahhüt, özelleştirme
pùkkâ	: aşık kemiğinin şişkin tarafı, iyi
pùlgâ çäk-	: paraya çevir-
pùrgam	: dertli
pùştim	: nesil
puxovoy	: yünlü büyük örtü

Q

qa'r	: bir nesnenin altı, içi, derinliği
qa'ri	: derinlik
qâbil	: kabul eden, tarzında, usulünde
qâçirim	: kinaye
qad	: boy
qad kòtâr-	: bayındır ol-, yüksel-
qadâ-	: ek-
qadâk	: güç
qadâl-	: asıl-, yapış(tır)-, atıl-, ekil-
qadam qòy-	: ayak bas-, adım at-
qadâq	: nasırı
qaddi yâ et-	: eğil-
qadim	: zamanlar üstü
qâdir	: bir işe gücü yeten
qadr	: haysiyet, kadir; meziyet
qardân	: akraba, değerli, kıymetli, samimî
qâğâzbâzlik	: bürokrasi
qah- qah ùr-	: kahkaha at-
qahrâtân	: fazla derecede soğuk; zemheri; kara kış
qalâmhaqı	: telif
qalâmi çârqlâ-	: kalemini aç-, kalemini bile-
qâlâq	: geri kalmış, geri zekâlı
qalb	: yürek, gönül; kişinin ruhî veya manevî dünyası
qâldir-	: bırak-, yükselt-, kaldır-; miras bırak-, alıkoy-
qalın pùli	: başlık parası
qalın	: büyük
qalq-	: dalgalan-
qaltir-	: titre-
qaltis	: tehlikeli, nazik, hassas
qâmât	: boy, endam, boybos
qamçı sâl-	: kamçı ile vur-

qamiş	: Hinduların giydiği deriden yapılmış asker kıyafeti
qân	: kan; intikam
qân keç-	: kurbanlar ver-
qân-	: doy-; memnun ol-, hoşnut ol-, inan-
qânä	: maden, dolu
qanât qâq-	: kanat çırp-
qanât yâzmâq-	: kanat açmak-
qançä	: kaç, ne kadar
qandâq	: nasıl
qandây	: ne kadar
qandâyin	: nasıl bir
qandâyki	: ne zaman
qandingni ùr	: helâl olsun
qanı	: hani, haydi
qâni tuğyân ùr-	: kanı çoş-
qânlâr âlûd	: kanlar dökülmüş
qântälâş	: kıpkırmızı, kıpkızıl
qap	: çuval
qâpqa	: kapı, tak
qâq-	: acele-, şaşır-; çak-
qâq	: kuru
qaqacân	: sevimli
qaqşä-	: zangır zangır titre-
qaqşät-	: ağrı-
qarä-	: bak-, göz kulak ol-
qârä	: kara, rezil,
qara alaman	: halk, ahali
qârä mängläy	: kara yazılı
qârä qıl-	: boz-, dağıt-
qaräb qoy-	: bakıver-
qaräb	: bak-
qarâğ	: göz nuru
qarağay	: çam ağacı, havalı
qarâlik	: karanlık
qarâqçi	: eşkiya, haydut, harami
qârâvûl	: bekçi
qârây-	: karar-
qarçığay	: şahin, atmaca
qardâş- qurdâş	: eşi dostu
qarğa-	: beddu et-
qarğış	: beddua
qarındaş	: kardeş, dost
qâri	: hafız
qâri-	: ihtiyarla-, yaşlan-
qâri pâççä	: imam hatip, hafız
qarib	: yaklaşıp, hemen hemen
qarib- qartäyib	: yaşlanıp kartlaşıp
qariçlä-	: karışla-
qârigäçä	: çamına kadar
qarilik qursin	: kahretsin ihtiyarlık
qârixâna	: kuran kursu

qarmâq	: balık tutmak için kullanılan araç
qarmâq	: tedbir, tuzak
qarqunâq	: örümcek kuşu
qarsäk	: övgü, alkış
qarsäk çäl-	: alkışla-
qarsillä-	: şakla-
qarşı âl-	: birini ya da bir şeyi bekle-
qarz	: borç
qâralaş-	: kötüle-
qasäm	: yemin, ant
qasämyâd qıl-	: and iç-
qasäs	: intikam
qâşı zängbâr	: sürmeli kaş
qâşidä/qâşingdä	: önünde, yanında, huzurunda, karşısında
qaşlä-	: kaşı-
qaşqır	: kurt
qât-	: don-
qat'iyätli	: kararlı
qatâr	: sıra
qatâri	: gibi
qâtib qâl-	: donup kal-
qatlâm	: kat, katmer
qâtmäginä	: oldukça zayıf
qâtquçı	: katılıp kalan
qattâl	: katil, merhametsiz, yavuz
qattıq âl-	: ciddiye al-
qâvâq	: büyük, kaş
qâvâq sâl-	: kaşını çat-
qay	: hangi
qaybir	: hangisi
qaydädir	: bir yerde, meçhul
qayerdä	: bir yerlerde, nerede
qayerdän	: nereli
qayğü	: dert, elem, sıkıntı; gam, hasret; keder, üzüntü
qâyil	: hayret, güzel, memnuniyet verici, aferin, razı, kabul eden
qâyil bøl-	: aferin de-, mutmain ol
qaylärgä	: nerelerde
qaynâq	: kaynayan, çok sıcak; fazla
qayrä-	: kışkırt-, bile-
qayril-	: dön-, bükül-
qayrilib bâq-	: dönüp bak-
qayt-	: geri dön-, terk et-
qaytä qaytä	: tekrar tekrar, yeniden, defalarca
qaytä/qaytädän	: yeniden
qaznâq	: ambar yerine kullanılan küçük oda, kiler
qıçqır-	: bağır-, çağır-, haykır-, seslen-
qıdır-	: ara-
qılıq	: tavrı
qımmät	: değerli, kıymetli, emsalsiz
qımtıl-	: sıkıştırıl-
qırân	: savaş

qırâv	: kırağı
qırğın	: savaş
qırmâç	: baştaki kel kısımları kapatmak için uzatılan ve bu amaçla kullanılan kısım
qırpiçâq	: isyan
qırmâ	: kışa saklanan ve geç olgunlaşan kalın kabuklu kavun türü
qırrâ	: sivri
qısmât	: kismet, takdir; hisse, pay; hâl, ahvâl
qışlâqı	: köylü
qıy- qıylâş-	: gülüş-
qıyâ qarâb	: göz ucuyla bak-
qıyafe	: suret, görüntü
qıyğâç	: eğimli, inişli çıkışlı, tek tek
qıyğâç gülü	: yaban gülü
qıyğâs	: güzelce, her zaman
qıyın	: zor
qıyıq	: kuşak
qıyıq qayrilmâ qâş	: çekik kaş
qıymâ	: kıyma, (mec.) kırık
qıynâ-	: eziyet çek-, ızdırap çek-, zorla- eziyet et-; eza et-, azarla-, işkence et-
qıynâq	: işkence
qıyqır-	: bağır
qızâlâq	: kızcağız, küçük kız, kız çocuk, genç kız
qızğaldak	: gelincik çiçeği
qızğımtir-	: sararmış kırmızı
qızğın	: ateşli, şiddetli, taşkın, ilginç, kritik
qızıq	: enteresan, ilginç, tuhaf, acayip, garip
qızıquvçân	: meraklı
qızıgân	: hareketli
qoğırçâq	: bebek, oyuncak, kukla
qöl	: kol, el
qol çòz-	: el uzat-
qol siltâ-	: el sallâ-
qolbâğ	: bebeği beşiğe yatırdıktan sonra iki kolunu yanına sabitleyip bilekleri ve karnının üstünden geçirilip bağlanması için kullanılan enli bez
qoldân ket-	: elden çıkar, feda et-
qollâ-	: çalıştır-, destekle-, yardım et-
qomsâ-	: arzu et-, iste-, özle-, hasret çek-
qon-	: in-, kon- (kuşun bir yere konması)
qonğır	: zil
qonğırâq qıl-	: telefon et-
qonğırât	: şölen, konferans
qonim	: konum, dinlenme; menzil, yön, yersiz
qopâl	: kaba, kabaca; uygunsuz
qor tòk-	: asker topla-
qorbâşı	: komutan
qorğân	: kale, siper
qorğâş	: kurşun
qorğâşın	: kurşun

qorıq	: koruma altında olan yer
qorıq aç-	: işlenmeyen bir toprağı işle-
qoş	: çift, eşit, yan yana
qoş xiviç	: saban
qoşälâq	: bitişik, ikiz; aynı vaxtında ortaya çıkan
qoşın tãrt-	: asker yürüt
qòşıq	: şarkı, türkü
qoşib qoyış-	: ekle-, söyle-
qoşıl-	: birleş-, kavuş-, katıl
qòy-	: bırak-
qòydi- çıqdi	: boşanma
qòyin	: kucak, ağuş; koyun
qòzğal-	: isyan et-, baş kaldır-; ayaklan-, uyan-; çalkalan-, coş-, fevran et-
qòzğalmäs qıl-	: hareket edemez hâle getir-
qozğât-	: çevir-, kışkırat-, kapat
quç-	: kucakla-, kapla-
qulâ-	: düş-, devril-, yıkıl-; mahvol-, can ver-
qulâb tüş-	: yuvarlanıp düş-
qulâq sâl-	: dinle- işit-
qulât-	: darbe ile yıkmak; mahvolmak; (mec) can vermek; devir-
qulâtüvçi	: yıkan, deviren
qulây fursât	: bir işi yapmak için en güzel, en uygun zaman
qultüm	: bir damla
qumğân	: ufo, büyük çaydanlık, ibrik; döküntü
qurâlsızlaniş	: silâhsızlanış
qurb	: güç
qurış	: kuruma
qurış-	: yap-, düzenle-
qurmâğur	: tenezzül (et-)
qurqur-	: (kur kur) ötüş şekli
qurşâ-	: etrafına toplan-, kuşat-, çembere al-
qurşâv	: kuşatma
quruq	: boş
qut	: baht, saadet, zenginlik
qut kel-	: zenginlik gel-, bahtı gül-
qutluğ	: mübarek
qutqu	: davet, kuşatma
qutqu sâl-	: fitne sok-
qutül-	: kurtul-
qüv-	: takip et-
quv	: kurnaz
qüva âl-	: temizle-, temizleyebil-
quvâl-	: kovul-
quvân-	: sevin-, bahtiyar ol-, mutlu ol
quvğın	: kovulmuş, takip, dolaşma, kovuşturma
quvib âl-	: koştur-
qüvlâş	: kovalaş
quvnaq	: mutlu; neşeli, neşeli
qüvür	: boru
qüvvätlä-	: destekle-

quy-	: dök-, doldur-
quyân	: tavşan
quyî sâl-	: bir sözden etkilenip üzülerək başını aşağı eğip salla-
qûyi	: alt, aşağı, taban
qûyidägi	: altında gösterilen, zikr edilen
qûyil-	: ak-, dökül-
quymiç	: bel
qûyük	: koyu, sık
quyûlä başlä-	: akıllarını başlarına topla-
quyûlib kel-	: dökülüp gel-
quyûn	: fırtına, tipi; hortum, girdap, burgaç; hava veya suyun hızla dönüp sütun biçiminde yükselmesiyle oluşan, alanı dar bir siklon çeşidi
quzğun	: yırtıcı hayvanların tamamı
qandaydır=älläqandäy	: ne olduğu belirsiz
qariyâ	: ihtiyar
qaşşâq	: yoksul, sefil, fakir

R

rafoçiy	: ırgat, amele, işçi
râftâr	: yürüyüş
râğ	: dağın eteği
râğ-râğ	: çabuk çabuk, güpür güpür; (mec.) oraya buraya
rahât	: mutluluk, huzur
râhbâr	: yol gösterici, yönetici, idareci, lider, müdür
râhm	: merhamet, acıma
râhm qıl-	: merhamet et-
râhnâmâ	: kılavuz, rehber, yol gösterici
râhnâmûn	: rehber, kılavuz
râht	: yük, denk
râmoz	: sembol, ima
rânc	: belâ, elem, ızdırap, zorlamak, ızdırap çektirmek
rânci-	: gücen-, incin-
râncit-	: incit-; üz-
rângin	: süslü, parlak, güzel, renkli
rângpâr	: soluk
râsâ	: adamakıllı, hayli, tam; iyi, düz, rast
râsm	: görünüş
râst	: doğru, gerçek
râstākām	: gerçekten, gerçeklik
râstgòy	: doğru sözlü, doğru konuşan; (mec.) gerçek
râstlig	: haberci
râstmânâ	: güzelce
râşk	: kıskançlık, haset
râtlâ-	: düzelt-
râvân	: düz, pürüzsüz, akıcı
râvşân	: aydınlık
râvzâ	: bahçe
raysovet	: encümen, kaymakama, ilçe başkanlığı
râz	: sır, istek

razvedka	: düşman ve onun silâhları, gücü, onların yerleşimi gibi konularda malûmat toplamak için oluşturulan askerî kısımlar, öncü
recä	: plân
riâyä bøl-	: uyul
rivâc	: gelişme
rizvân	: bostan
robaro	: yüzyüze
româl	: örtü
röpärä	: karşı
röyxat	: sipariş listesi
rözgâr	: ev, ev işleri
rözıgâr	: gün; ömür, hayat
ròznâmä	: gazete
rùhi bâyza	: tertemiz ruh
rùhi tâbân	: aydınlatan yüz, ışık saçan yüz

S

sâât milin sùr-	: saatini ayarla-
säbäbkâr	: müsebbip
säbäbli	: sebepten, birer sebebi olan, bir sebebe dayanan
sabah	: gök ağarırken
säbâq	: ders, öğüt, ibret
sâbıq	: geçen, geçmiş, modası geçmiş
säbil	: sahipsiz
sâbit	: sabitkadem; ayağına sağlam, yerinde veya sözünde duran
säçrä-	: saçıl-, sıçra-
sâddä	: her şeye çabuk inanan, her şeye iyimser bakan; mütevazı, samimî, basit, yalın, saf, sade
sâddälik	: basit, yalan, saf
sâdıq mähräm	: sadık dost
sâf çek-	: dizil-, bir gruba mensup kişilerin oluşturduğu topluluk
sâf	: sıra
säfär	: gezi, sefer
säfsätäbâz	: palavracı
sâğänä	: mezar, kabir; mezar taşı
sâğın-	: özle-
sâğınç	: özlem
sâğlâm	: sağlam, sıhhatli sağlıklı
sahävät	: cömertlik, nimet
sâhfä	: sayfa
sâhib dastgâh	: sanatkâr
sâhibkâr	: kendi işinin ustası, âlim
sâhir	: efsunkâr, sihirli
sâhirä	: büyücü kadın
sahra	: bozkır, kır
säl	: biraz
sälbiy	: aykırı, olumsuz, menfi
sälginä	: birazcık
sälib	: haç

sâlin-	: yapıl-
sâlkâm	: neredeyse, hemen hemen
sâlcın	: serin
salyût	: top
sâmân	: saman yolu
sâmânçi	: saman taşıyan; (mec.) yıldızlar
sâmâr (sâmârâ)	: netice, akıbet, meyve
sâmâvât	: gökler
sâme	: dinleyici
sâmir-	: şişmanla-
samolyot	: uçak
samûm	: sam yeli
sân	: sayı
sânâ-	: say-, farz et-
sânâç	: genellikle deriden yapılan kap, deri torba, torba
sânâq	: sayı
sâncâb qıl-	: kısalt-
sânç-	: batır-, sok-, dik-
sânsiz	: sayısız
sânû sânaq	: sayı, miktar, hesap
sâpçi-	: sıçra-
sâqâv	: dilsiz
saqçi	: nöbetçi, gözcü; polis, zabıt,
sâqıy	: fani
sârâ	: kaliteli
sârâfkândâ bôl-	: seferber ol-
sârâk	: iyi
sârâlâ-	: seç-
sârâsâr	: baştan ayağa
sârâsimâ	: şaşkınlık, panik
sârâtân	: her yerden aşırı sıcaklığın çıkması; temmuz, sıcak; yazın kavurucu sıcaklığı
sârbâdâr	: 15. yüzyılda, Semerkant'taki idareye karşı isyan edenlere verilen ad
sârbäländ	: çok yüce, yüce, yüksek
sârbân	: rehber
sârçâşmä	: kaynak
sârdâr	: baş
sârfârâz	: hoş, güzelce; mutlu bir şekilde
sârfârâz äylä	: eğlendir-
sârgârdân	: inleyen; şaşkın, perişan, sersem, avare; başı dönen
sargâştä	: zavallı, avare, dolaşan
sârgâştälik	: çapkınlık
sârgây-	: sarar-
sârhâvûz	: büyük havuz
sârhisâp	: esas hesap, baş hesap; muhasebe
sâriq çaqa	: bir kuruş
sâri	: taraf, doğru
sârkä-	: sıçra-, atla-
sârkâr	: lider
sârkâş	: dağınık

särlävhä	: kitap, makale vb. adı; başlık
särmäst	: çakır keyif; başı dönmüş, kendinden geçmiş
särsân	: avare, başıboş ne yapacağını nereye gideceğini bilmeyen, dağılmış, karışık
särsân qıl-	: avare kıl-
särv	: servi, selvi
särvär	: önder, ulu, baş
särvqad	: servi boylu
sävâd	: okuryazarlık
sävâdlik	: okuryazar, bilgili
sävağıç	: pamuk ya da yünü çırpma için kullanılan ağaçtan sopa
sävâl	: soru, muamma
sävälä-	: kamçıla-
sävdâ	: dert, meşakkat, vesvese, sıkıntı
sävdâlig	: karalık
sävğa	: hediye
sâvi-	: soğu-
sävib qâl-	: soğu-
sävlât	: iftihar, görünüş
sävqât-	: üşü-
sävt	: haşmetli
sâvuq	: soğuk
saxâq	: rahat
saxâvât	: cömert, cömertlik, iyilik
saxâvâtli	: cömert
saxıy	: cömert
sây	: çay, akarsu, dere; vadi
sâyä	: gölge
säyd	: baht; av; meftun olmak
säyd-i ışıq	: aşk bahtına
säyil	: meseri
säyil cäyi	: gezi yeri
säyin	: zaman bildiren kelimelerle kullanılıp söz konusu işin tedricen arttığını gösterir, her ...; günden güne
säylä-	: seç-
säylâv	: seçim
säyqal	: cilâ, süs, güzellik, nakış
säyqal ber-:	: süsle-, cilâla-
säyr	: güzergâh
säyr äylä-	: gez-
säyr et-	: gez-, dolaş-
säyrä-	: şakı-, öt-
säyyâd	: avcı
sâz tür-	: güzel dur-
sâz	: güzel, iyi
sâzâ qıl-	: rezil et-
sâzâvâr	: lâyık
sâzginä	: yeterli
sebât	: sabır
semender	: efsanevî bir kuş
semir-	: büyü-

sep	: çeyiz
serâb	: çok
sercâncâl	: kavgacı
serfâyz	: bereketli
serfûsûn	: büyüleyici
sergâk	: sezici, uyanık, dikkatli, akıllı, hassas, zeki
sergâk aparatı	: uyarı aleti
serğalvâ	: esas endişe/tasa, asıl kavga
serişvâ	: çok cilveli
sermâzmûn	: mânâlı
sernâvâ	: güzel sesli, şakrak
sernâz	: çok nazlı
sertâşviş	: çok sıkıntılı
sertâ'zim	: eğik olma
sertòpalan	: şamatacı, gürültücü
seskân-	: uyurken sıçrayıp korkarak uyan-; titre-, kork-, irkil-
sevgûçi	: sevdiceğim
sezgi	: duyum, duyu
sıdq	: ihlâs
sığın-	: tap-, secde et-, sığı-
sıllıq	: düzgün
sılq-	: sızıp ak-, fışkır-
sınıq	: cahil, eksik; aciz, manevi ceza yiyen
sıqıb kel	: tazyik ile basıp gel-, bastır-, sıkıştırıp gel-
sıqqudây	: sığar, sıgacak kadar
sırû mâvcli	: esrarengiz ve coşkun
silâ-	: okşa-, sıvazla-
silciş	: sürülme, iyileşme
silq-	: süzül-
siltân-	: sallan-, silkelen-
sim	: ince tel
sim qaq-	: telefon ed
simâb	: civa
simir-	: iç-, sor-, em- süzerek iç-, sömür-; (mec.) kabul et-
sinâât	: harikulade iş, hadise
sing-	: dol-; sin-
singâri	: gibi
singdir-	: alıştır-
singil	: bacı
singilçâ	: bacı
sir	: esrarengiz
sirâ	: asla, hiç
sirğâ	: küpe
sirtmâğ	: ip, boyunduruk; darağacı
siyâh	: mürekkep
siygâl-	: düş-
siym	: acı ama gerçek söz, ibretlik söz
siym tân	: gümüş gibi beyaz ten
siynâsi yüklik	: gebe
sòhtâ	: yanmış
sòk-	: söv-

soldat	: asker
sòlim	: güzel; serin/ uçsuz bucaksız
sòn -	: sön-, güçsüzleşmek
song	: sonra
söpä-	: üzü-, hâlsizlik, cansızlık, somurt-
sòqmâq yöl	: insanların gidiş gelişleri neticesinde kendi kendisine ortaya çıkan yol; çığır
sòqmâq	: patika
sörä-	: imtihan et-; dile-; sor-
sörâq	: sorgu
sörâqlä-	: sorup soruştur-,
sörâş-	: selâmlaş-
sörü	: kerevet, divan
sovmin	: bakanlık
sòxtä	: yanmış, fitil
søy-	: boğazla-, kes-
söz(i)gä kir-	: sözüne gir-/ sözünü dinle -
sözânä	: meşhur
sözlä-	: söyle-
sözläş-	: konuş-
spirt	: içki
sübhi bāyzā	: tan vakti
sübhi sâbâh	: ezan okunan vakit
subhi sâdıq	: tan yerinin ağarması
sübhidäm	: tan vakti
sud	: kâr, fayda
suğur-	: bir şeyi yerinden zorla çıkar-
suğurib âl-	: çıkarıp al-
sülûv	: güzel
sümäk	: beşiğin kenarına bağlanan ve bebeğin küçük abdestini aşağıya yönlendiren ince torbaya benzeyen şey
süpürgi	: fırça
sür-	: kaldır-
sür näy	: zurna
sür'at	: sürat, tezlik
sürân	: güçlü gürültü patırdı
sürân kôtär-	: bağırıp çağır-, güçlü gürültü çıkar-
sürgäl- (sürdä-)	: sürükle-, sürü-, uzat-, geçiktir-
sürür	: sevinç
süstkäş	: tembel, sakın
süvdân	: suluk
süy-	: (erkek evlâdın) başını okşayarak sev-
süyä-	: dayan-, daya-
süyänç	: dayandığı
süyün-	: sevin-
süyuqlık	: anlamlı
süyuqlık bøl-	: anlamlı ol-
süz-	: yüz-
süzib yür-	: yüzüp dur-, dolaşıp dur-
sal	: az, biraz
savâd	: okur yazarlık

Ş

şäbâb	: genç, gençlik, tazelik, cıvanlık
şäbâb ol-	: genç ol-
şäbädä/şäbbädä	: hafif rüzgâr, rüzgâr
şäbistân	: karanlığın hâkim olduğu yer; yatak odası, harem dairesi
şâdä	: bir ipe dizilen şeylerin bütünü, dizi, kolye
şâda	: iç
şâddâd	: şiddetli, coşturucu, hareketli; şirret, zalim, zorba; geveze
şade	: kadınların boynuna taktığı inciyle süslü kolye; dizi
şâdiyânä	: bayram, mutluluk
şäfaqqûn	: şafak renkli, kıpkırmızı
şähd	: bal
şâhi	: ipek halı
şâhigül	: gül dalı, gülün en güzeli
şâhnâz	: Özbek halk klâsik şarkılarından birinin adı
şâhr ârâ	: şehri süsleyen, şehre süs veren
şâhrâh	: büyük, işlek yol/ ana cadde, işlek
şâhrâh köçä	: ana cadde
şälvirâb tür-	: düzgün dur-, hazırda dur-
şâm	: ikinci vakti
şâmâil	: tabiat, ahlâk, huy; timsal, görünüş
şâmâl	: rüzgâr
şâmâllä-	: cereyanda kal-, temiz hava al-, üşüt-
şâmi ğaribân	: gamlı akşam, hüznü akşam
şâmşâd bøyini dâl et-	: birini kucaklamak amacıyla boyunu eğip uzanmak; bir tarafa giderken gözü arkada kalacak şekilde bakmak, gitmek istememek
şâmşir	: keskin, kılıç
şâna	: tomurcuk; tarak
şärâf äyt-	: iftihar et-
şärâflä-	: medhed-
şärârä	: kıvılcım
şärhi kôngil et-	: içini dök-
şärhlä-	: anlat-, açıkla-
şärmändä	: rezil, hayasız, utanmaz
şärpä	: hayalet, hışırtı, gölge
şarqırä-	: şarılda-, çağlayıp
şarqıräb	: çağlayıp
şärsimân	: güçlü
şärttä	: açıkça, hemen, aniden
şâş-	: acele et-, şaş-
şâşıl-	: acele et-
şâşilib cäp-	: aceleyle koş-
şâşqatâr	: damla damla, durmadan
şätälâq	: arka ayaklarını kaldırarak tepinmek
şävillä-	: hışır hışır et-, hışırda-
şävillâş	: hışırtı
şavq	: mutluluk
şävvăz	: gayretli, uyanık
şâx	: dal

şaxdām- şaxdām	: emin emin
şaxdam	: emin, kesin
şäydâ	: tutkun. divane
şäyintärâzi	: terafi kefesi
şe'riyât	: şiir sanatı, şairlik
şe'rpäräst	: şiirsever
şekkâk	: şüpheci
şerâz	: güzel, en iyi
şerçeşme	: kaynak, suyun menbası
şerik	: yoldaş
şeriklik	: arkadaşlık
şeriyât	: şiir sanatı, şiir
şîâr	: belgi, işaret; kanun, kaide, ölçü; slogan; tabela, afiş
şiddât	: cesaret, güç, tesir; iş, çalışma
şifâkâr	: doktor
şift	: çatı, tavan
şildi-	: yüz-
şildir-	: şırılda-, hışırdama
şim	: pantolon, güzel
şinâm	: şık, ferah, tertemiz, şirin, iç açıcı; herkes tarafından beğenilen ev vb. gibi şeyler hakkında söylenir
şirmây nân	: kaliteli bir una nohut unundan ilâve edip, süt ve yağ ile karıştırılan hamurdan yapılan ekmek, tandır ekmeği
şirû şâkâr	: belli bir ölçü ile iki dilde yazılan şiir
şitâb	: çabuk; hız; koşma; konu, nasihat
şitirlâş	: hışırdama
şivirlâ-	: fısıltıyla konuş-/söyle-; hışırdama
şivirlâş	: fısıldaşma
şiypan	: kulûbe, tarla, bereketli tarla
şòhû babâş	: akılsızlar, utanmaz arlanmaz
şòr	: yanlış
şòr bâdring	: turşu
şòr sùvlârni qùva âl	: yanlışları kovabil- / temizleyebil-
şòrä	: çorak yer
şòrin qurit-	: mahvet-, harap et-
şòriş	: biçare
şòrlık	: bahtsız, talihsiz, zavallı; kara bahtlı
şox	: yaramaz, afacan, keyifli, şen
şox-şâddâd	: eğlenceli şarkı
ştat	: kadro
şù bäs	: artık yeter
şù- şù	: o vakitten beri
şù'lâ	: gölge
şùdgâr	: ova, sürülmüş tarla
şùdring	: şebnem, çiğ tanesi
şùkrânâ äyt-	: teşekkür et-, minnettarlık bildir-
şùkùh	: tantana, şeref, şevket, şaşaa; azamet, celâl
şùm	: yaramaz
şùmlik	: uğursuzluk, yaramazlık
şùmlik qıl-	: yaramazlık yap-
şùmşùk	: kedi

şündä	: böyle, o zaman
şundäy	: bu kadar
şuür	: düşünce, şuur

T

tâ	: o kadar
tâ'lât	: nurlu yüz, yüz, çehre; güzellik
tâ'm	: tat
tâ'nâ	: minnet, kınama, yüzüne vurma, kınama; lânet
tâ'yân	: makam sahibi
tâ'zim kıl-	: saygı göster-
tââbâd	: sonsuza kadar
tââccüb	: hayret
tââccüb qıl-	: şaşır-
tâât	: ibadet
tâb'	: tabiat, huy, yaratılış
tâbäkây	: ne zamana kadar
tâbân äylä-	: göster-
tâbân	: deri
tâbârä	: gelip geçerken, giderek, gittikçe, hâlâ; vakit geçmiş gibi, sessiz sakin
tâbärrük	: mübarek, mukaddes, aziz
tâbl	: davul
tâcdâr	: hükümdar
tâcdâr	: padişah
tâft	: ısı, hararet, sıcaklık; zevk
tâg	: alt, aşağı, dip, alt
tâgidä	: dibinde, altında
tâğârä	: tencere, kap, leğen
tâhâyyür	: hayranlık, şaşkınlık
tâhrir qıl-	: düzenle-
tâkây	: ne zaman kadar
tâki xâk bøl-	: ölüp toprağa gir-
tâl-	: yorul-, dal-
tâl tâgi	: söğüt altı
tâl'ât	: yüz, çehre
tälä	: hat, zülüf, tel, (saç teli) kıl
tälä-	: talan et-
täläb ä-	: bir kişinin malına mülkünü zorla el koyup daha sonra el koyan kişiler olarak bunu kendi aralarında paylaş-
täläş-	: birbirine karış-, mücadele et-, dalaş-; paylaş-; talan et-, yağmala-
täläş	: mücadele
tälât	: yüz, surat, güzellik
tälây	: birkaç, çok
tälây-tälây	: sayısız
täle	: talih, baht
täle yüz	: sıcak yüz, samimî durum/davranış
tâlıq-	: yorul-, yorgun düş-
tâlmäs	: yorulmaz

tālmāy	: yorulmadan
tālpin-	: hevesli olmak, heveslen-, çabalamak, hazır ol-; gönlü ak-
tālqin	: telkin, öğüt, izah
tām	: avlu, ev
tāmāğ	: boğaz
tāmāğı bōğıl-	: sesi çıkmaz ol-
tāmān	: yön, taraf, doğru
tāmāq qır-	: yutkun-
tāmçi	: damla
tāmır	: aynı soy, kök, damar
tāmiz-	: damla-, damlat-
tān	: beden, gövde
tān bār-	: kabul et-, aferin de-, rahmet oku-; boyun eğ-, suçunu; hayret et-inkâr et-
tānā	: gövde
tānāb	: 1/6 hektardan 1/2 hektara kadar olan ölçü birimi
tānāffūs	: tatil, paydos
tānāvār	: Özbek halk danslarından birinin adı
tānç	: soba
tānçā	: bir tür soba
tāng	: ayıplama, hayret
tāng sāhār	: çok erken, güneş doğar doğmaz, ortalık aydınlanır aydınlanmaz
tānhā	: biricik, tek, yalnız, ıssız, تنها
tānlā-	: seç
tānti	: cömert, zengin, mert
tāpāl-	: bulabil-
tāpin-	: secde et-; sığınmak, yönelmek
tāpqır	: pratik zekâlı, zeki
tāpqırlık	: zekâ, zekilik
tāpşir-	: ver-
tāpşırıq	: görev
tāq	: kubbe; yarım daire şeklinde kapı ve pencere üstü, çardak, bina kemeri; yalnız, bir, tek
taqal-	: duçar ol-
tāqat	: sabır
taqdir	: kader, kısmet
tār	: tel
tār çert-	: parmak ya da parmaklarla (aheng vererek) çal-
tār şābistān	: karanlıklar ülkesi
tār	: rebaba benzeyen ipek telli halk müziği aleti, enstrümanlardaki tel
tārā-	: çalın-
tārāc	: talan, yağma, yağmalanmış; yerle bir et-, talan et-
tārāddūd	: hazırlık, duraklama, tereddüt
tārāl-	: iştil-, dağıl-
tārāllā	: zevkü sefa, neşe, eğlence
tārāllā et-	: eğlen-
tārānā	: şarkı
tārānā qıl-	: şarkı söyle-, seyre-
tarāq	: tarak

tarâq äylä-	: bir yerin her tarafını dolaşmak, tarlayı sür-
täräşä	: odun
tärät-	: yayıl-, dağıl-
tarâvat	: güzellik
täräzibän	: tartıcı
täräzù tâşgä sâl-	: ölçüp biç-,
täräzù tâşgä	
sâlmâq bôl-	: ölçüp biç-
tärğib	: propaganda
tärnâv sùvı	: tulumba, yağmur suyu
tärqab ket-	: dağılıp git-, dağıl-
tärqâl	: dağıl-, yayıl-; çoğal-; yayıl-
tärqâq	: dağınık
tarqat-	: yay-, dağıt-
târt-	: çek-, kendine doğru çekip sürükle-, cezbet-
târtıq	: hediye
târtıq qıl	: hediye et-; takdim et-
târtıngü hâmuza	: gerinmek ve esnemek
târtip âl-	: çekip al-
târtış	: mücadele, çekmek
târtmä	: çekmece
târtmägä tâşlä-	: çekmeceye at-, değerlendirmeyi bırak-
tarvüz	: karpuz
täsällä ber-	: teselli et-
täsännä	: medh, alkış
täsännä oqı-	: rahmet oku-, aferin de-, yücelt-, tebci et-
tâslım qıl-	: baş eğdir-, diz çöktür-
tâsvir et-	: resmini yap-
tâş	: taş, terazide ağırlık için kullanılan ölçü
tâş terib ber-	: işini yap-
tâşlä-	: dağıl-, saç-, saçıl-; at-, düşür-, bırak-, ayır-
tâşnâlik	: istek
tâşqın	: sel, coşkun
tâşviş	: tereddüt, gam, telaş, endişe, kaygu, kaygı, tasa
tâşvişli	: kaygılı, tasalı, endişeli; huzursuz
tâti-	: tat-; değ-
tâtir	: değer
tävâkkâlçi	: mütevekkil
tävânxânä	: mutfak
tävâze	: saygı; yalakalık
tävâze et-	: yalakalık et-
tâvfıq	: itikat, inanç
tâvlän-	: rengarenk ol-, çeşitli renklere gir-
tavq	: gerdanlık, halka, tasma; takat, güç
tâvqı la'nât	: ibret, yafta; ceza usulünde suçlunun boynuna asılan tahta
tâvûqxânä	: kümes
tâvûş	: ses
taxlängän	: toplanmış, katlanmış
tâyänç	: destek
tâyçä	: araba
tâyin	: belli

täyinlä-	: belirt-, vurgula-; tenbih et-
täyinklän-	: atan-, görevlendiril-
täyyârgârlık	: hazırlıklı
tâzâ	: temiz
tâzälä-	: temizle-
tâzälâş	: temizlemek
tebrän-	: sallan-; bir o tarafa bir bu tarafa düz hareket et-; titre-, sallan-, dökül-
tebränmäq	: yaprağın kuruyup dökülmesi, kopup düşmesi
tebrät-	: bazen o tarafa bazen bu tarafa hareket et-; salla-
tegrä	: çember, etraf, çevre
tek qât	: kıpırdamadan dur-, yerinde kıpırdamadan dur-
tekin qûlâq tâp-	: dinleyen birini bul-
tekis	: dümdüz, düz, geniş, ova; doğru düzgün
teklif et-	: davet et-
tekşir-	: kontrol et-, muayene et-
telbä	: mecnûn, deli
temaşa	: eğlence
tengdâş	: yaşıt, denk
tentäk	: divane, deli, keriz
tepälik	: tepe
ter-	: topla-
terän	: derin
teränlik	: derinlik
tergä-	: sorgula-; soruştur-
terim	: hasat, toplamak
termil-	: süzgün bir şekilde bak-, merakla, ümitle bak-; bak-
termül-	: bak-
termülib qâl-	: dalıp git-
ters tönni kiy-	: bir insanın sinirlenmesi sonrasında tanınmaz hâle gelmesi, başka bir karaktere bürünmesi
teskâri	: ters
tetäpâya	: yıkıla düşe, yeni yeni
tılsım	: esrar
tın âl-	: ara ver
tınıq	: berrak, temiz, şeffaf, zülâl
tıqın	: sıkışıklık
tırqırät-	: akıt-
tigr	: Alman tankı
tik	: dik, uzun; yalçın
tikänäk	: çalı
tikil-	: bak-; dikkatlice, iyice bak
tikkä	: dimdik
tiklä-	: canlan-, canlandır, kur-, yap-, imar et-
tiklâb âl-	: canlandırabil-
tikle-	: yığ-
til körsät-	: dil çıkar-
tildän qâldır-	: lâl et-; birisinin bir başkasının konuşma kabiliyetini yok etmek
tilgä kir-	: söze başla-
tili tiy-	: dilini tut
tilkâ	: pare pare

tillâ/ tillâ	: altın
tillâş-	: anlaş-
tilmâç	: tercüman
timsâl	: suret, resim, sembol, simge; gibi
tin-	: din-; dinlen-, dur-
tin âl-	: nefes al-, dinlen-
tinç	: huzurlu, rahat, sakin, barış, huzur
tinç bøl-	: sakin ol-
tinç xırâm et-	: kendini beğenerek yürü-
tinçir	: sakin
tinçlik	: barış, sessizlik, huzur
tinıq	: zülâl
tinib ket-	: durul-, sakinleş-
tinmäy	: durmadan
tintüv-	: ara-
tir-	: daya-
tircä-	: sırt-
tircäy-	: hafif gülümse-
tiriklik	: hayat
tiril-tiriş	: buruş buruş
tiriş-	: çabala-
tirkä-	: ilâve et-
tirmäş-	: tırman-
tirqır-	: süzül-
tirqış	: birbirine iyici yapıştırılmayan/ birleştirilmeyen tahtaların arasındaki aralık, boşluk
tirsäk	: dirsek, bitkilerin sapı ile ürün kısmının birleştiği yer
tiryäk	: dosdoğru
tislän-	: sıkış-, git-
tiş ötmäs	: dış geçmez
tişigä teg-	: zoruna git-
titil-	: didil-, di-
titkilä-	: didikle-, araştır-
titräq sâl-	: korku sal-
tiy-	: alıkoy-, engelle-
tiyib bølmas	: durdurulmaz
tiyil-	: durdur-
tiyrä	: kara, sıkıntılı karanlık
tizzä	: diz
tòda	: topluluk
toğân	: kalkan, tufan; bend, engel, kalkan, set
tòğrisida	: karşısında, hakkında
tòkin	: bereketli; bolluk, dolu, donatılmış
tòkin dastürxân	: mükellef sofrâ
tòkinlik	: bolluk, mamurluk
tòkis	: doğrusu
tol	: bel, erkeğin beli
tøl-	: mükemmelleş-, doldur-
tölä	: dolu, dolgun
töläb qòy-	: bir şeyin karşılığını ver-, borç öde-
tölät-	: anlat-; doldur-; (bir şeyin değerini/karşılığını) ver-

tòláv ber-	: ödeme yap
tòlğa-	: dalgalan-, titre-
tòlğan-	: ızdırap çek-
tòlğâq	: sancı
tòlib äyt-	: yüksek sesle söyle-
tòlib	: bağırarak/yüksek sesle söylemek,
tòn	: kaftan, cübbe
tònğıç	: büyük
tònğız	: domuz
tònkä	: kütük
tònkä bøl-	: eğilip bir kişinin yukarı çıkmasına destek ol-, basamak ol-
tònnalär	: tonlarca
tòpälän	: şırıltılı, çağıltılı, patırdayan, patırtılı, çağlayan
tòpälän	: gürültü
tòpări	: kaba
toqay	: orman
toqır-	: düz-, doku-
toqnäş-	: çarpış-
tör	: baş köşe, yukarı; kaftan
tör xaltä	: file
törä	: muhtar
törin	: yukarı
tört yağı	: dört tarafı
törtävlän	: dört tertip, dört arkadaş; aynı dönemde askerlik yapan kişiler, asker; tertip
tös-	: duvarla çevirmek, kapamak, kesmek
tösätdän	: aniden
tösıq	: engel, mâni
tös-töpälän	: karmakarışık
töş ür-	: mücadelesine gir-
töyäl-	: doyabil-
toyıp iç-	: kan-, doy-
tözän	: toz, toprak, harabe
tözımsız	: zorluk
tözim ber-	: mukavemet et-, göster-
tözim	: mukavemet, dayanma, dayanıklılık
tüfäyli	: dolayı, sebebiyle
tüflä-	: tükür-
tüfläb täşlä-	: seçip ayır-
tüfli	: ayakkabı
tüg-	: bağla-
tügäb bär-	: gittikçe bit-
tügäl	: kâmil
tügül	: bir yana/tarafa; şöyle dursun
tügün	: ukde, düğüm; düğüm; hüzün, sıkıntı
tügünçä	: kat kat, bohça
tügbärdär	: tuğu taşıyan
tuğra	: para
tuğsimân	: tuğ gibi
tuğuruq	: çocuk görme merasimi, beşik toyu
tuğyân	: fırtına, isyan, galeyan, baş kaldırı

tuğyân qıl-	: feryat et-
tuğyânli	: fırtınalı
tühfâ	: hediye
tül	: dul
tümân	: duman, on bin
tümânât	: binlerce, çok
tümâv bøl-	: hasta ol-
tümtârâq	: hayıflanan, darmadağınık
tün	: gece
tün bilân	: gece yarısı
tünd	: meş'um, dumanlı, donuk; bulutlu; bulutlu, donuk
tünd yel	: fırtına
tüp	: bir grubu oluşturan parçalardan biri, dal
tüp gòzâ	: pamuğun açılmadan önceki hâli
tüpik	: yol, ara sokağı
turfâ	: ayrı, acayip, garipliği ile insanı şaşırtan; garip, acayip, çeşitli, farklı
turfe	: türlü türlü, çeşitli renkteki güllerin bir araya gelmesiyle oluşan buket
türgân e-	: yaşa-
türküm	: grup, seri, dizi; bir birine bağlı olan, bir bütünlük teşkil eden bir grup eser
türmüşgâ çıkar-	: evlendir-
türt-	: itekle-, tartakla-
tüs	: renk
tüsli	: rengârenk, renkli, solmuş, renkli, solmuş
tüş-	: bir tarafa, yere var-, gir-
tüşlik	: öğle
tüşün-	: anla-
tüt-:	: sun-, ikram et-
tütâş	: aynı, ikiz, bağlı
tütâş-	: bağlan-, kavuş-, ulaş-
tütil-	: durakla-
tütqaz-	: tutuştur-
tütqun-	: mahpus, esir
tütün	: duman
tuvuskan	: kandaş
tüynük	: delik, eski tip evlerde tavandaki hava deliği veya pencere
tüyül-	: görün-, düşünül-, tahmin edil-
tüzâğ	: tuzak
tüzâtâr-	: düzelt-
tüzükrâq	: iyi, sağlıklı
tüzüm	: rejim, düzen, sistem
tadqiqâtçi	: araştırmacı
tan âlin-	: kabul edil-
taqâzâ qıl-	: talep et-
tariqa	: tarz, yol, usul
tekşir-	: araştırmak, kontrol etmek

U/Ü

uq-	: anla-
uqbâ	: ahiret
uqtür-	: duyur-
uqubât	: sıkıntı, ruhî azap, cefa, ızdırap
uqubâtli	: çileli
uç-	: sön-, yok ol-, yit-; uç-, (mec.) silin-, unut-
uçirmâ	: yuvadan çıkıp uçmaya başlayan
uçqur zâman	: rûzgâr gibi
uçrâ-	: rastla-, karşılaştı-
uçrâş-	: buluş-
uçrât-	: karşılaştı-
ûdârnîk	: bilgisi ve çalışmasıyla diğerlerine örnek olan işçi
ûdüm	: âdet, anane, gelenek
ûf târt-	: of çek-
ûflât	: ahbaplık, görüşme, konuşma; dost
ûhdâ	: sorumluluk
ukpâr	: tûy, süslüce; buğu, iki tûy
ukubât	: ızdırap
ûlân-	: birleş-
ûlâq-	: kurtulmak, uzaklaştı-
ûlâqıb	: ardı ardına
ûlây	: binek hayvanı
ûlgür-	: vakit bul-, ulaş-, yetiş-, vakit bul-
ûlgürçi	: toptancı
ûlgay-	: büyü-, genişle-
ûlkân	: büyük, iri; yüce, büyük
ûluğvâr	: mağrur, yüce, ulu
ûlûş	: pay
ûmrâd	: ömrüm boyunca
ûn-	: (çiçeğin topraktan) çık-; büyü-, geliş-; çık-, baş ver-
ûnaqa	: şöyle
ûnçâ	: hiç
undâ-	: bir işi yapmaya çağır-/ davet et-, çağır-, gayret et-
ûndir-	: yetiştir-
ûr-	: yut-, iç-
ûrçi-	: çoğal-
ûrfân	: belâ, kaza, kader
ûrfân yûki	: alın yazısı
ûrin-	: bir işi gerçekleştirmeye, bir şeye ulaşmaya çalışmak; mücadele et-; çaba sarf et-, uğraş-, çırpın-, çabala-, gayret et-
ûriş-	: bir iş yapılmadığı için sorulan sorular, kızma, harp, savaş
ûrkâç	: hörgüç
ûryân	: vahşi, çıplak
ûstivâr	: samimiyet
ûstidân çıq-	: bir işin yapılmasındaki en zirve noktasında var-
ûstivâr	: dayanıklı, sağlam, muhkem
ustun	: sütun
ûşâl	: parça parça olup kırıl-, paramparça ol-, ortaya çık-, gerçekleştir-

ùşlâ-	: tut-, avuçla-, yakala-, yap-, eline al
ùşlâb âl-	: tutup yakala-
ùvâl	: zavallı, yazık, günah...
ùvâl ket-	: kaybolup git-, kaybol-
ùy tiklâ-	: ev yap-
ùy- ùydä	: orda burda
ùy- ùygäyü tepä tòygä	: evli evine köylü köyüne
ùyâ	: yuva
ùyâ-	: hazırla-
ùyâlâ-	: utan-
ùyğâq	: uyanık
ùz-	: topla-, kopar-, kop-
ùzâq	: devamlı, uzun
uzâq bâq-	: uzun uzun bak-
ùzâq çòzil-	: bir işin gerçekleşmesinin uzun sürmesi
ùzâq- ùzâq	: uzun uzun; uzun bir süre; çok uzağa yerleşen, çok uzak
ùzâq-ùzâqlärgä bâq-	: uzağa bak-, uzun süreli bak-
ùzil-	: dur-, sus-, bekle-; üz-, acıt-; kop-
ùzr	: özür
ùzünqulâq	: her şeyi duyan

V

väfâ qıl-	: sadık kal-
vâhimä	: panik
vâhm	: endişe, korku
vakzal	: gar
vâlâ	: lâî; şaşırılmış, kendini kaybetmiş, aklını yitirmiş; yüksek, yüce: razı, mutlu; şaşkın
välâ yu häyrân	: şaşkın ve hayran
väle	: ancak
välek	: fakat
vana	: banyo
vâqıf bøl-	: şaşır-, haberdar ol-
vây- bøy	: işte, aha, eyvah
väyrân	: rezil
vâzin	: ölçü, değer
vâzmin	: vakur, vakurluk, gururlu
vâzn	: değer, ölçüsü
vıqâr	: vakur, gurur

X

xabärlâş-	: haber ver-, bilgi ver-, anlat-
xaçır	: eşek
xâdım	: görevli, memur
xafâ bøl-	: üzül-, pişman ol-
xâh	: işte
xâh(i)... xâh(i) ...	: ister ... ister..
xâhiş	: istek
xâhlâ-	: iste-

xâlâ	: teyze
xalâl ber-	: rahatsız et-
xâlâs	: sadece, topu topu; vesselam
xalâs bøl-	: kurtul-
xalât	: önlük
xalâvâtsiz	: uyumayan
xâli bøl-	: uzak ol-
xâli rāhdâr	: ben
xâli	: az önce, yine, daha, uzak
xalq nâibi	: milletvekili
xalqum	: boğaz
xaltâ	: çuval
xâlat	: görünüş
xâm et-	: tecrübesiz ol-, ham ol-, tecrübesizlik et-
xâmâ	: kalem
xâmtälâş	: mücadele
xâmuş	: mahzun, hüznü, suskun, sessiz
xân tälâş	: taht kavgası
xânâ	: ev, oda
xânâdân	: ev, ev halkı
xandâ	: eğlence
xandân	: güzel
xandaq	: hendek
xâniş	: feryat
xânû mân	: varı yoğun
xânûmân	: evler ocaklar
xâr	: düşkün, hakir, itibarsız, zelim; horlanmak, dışlanmak, muhtaç
xâr bøl-	: inle-
xâr- zâr	: hakir, düşkün
xaridâr	: alıcı, müşteri, talip, bir kız ya da kadına gönül koyanlar, dünürcü
xârlık	: düşkünlük
xarrâk (xaraq)	: eşik
xarsäng	: taş
xârû xas	: aşağılık ve alçak
xas	: parça, yığın, saman, çöp
xasçâlik	: çöp
xâsil qil	: ortaya çıkar-
xâslik	: uygun
xat	: mektup
xatâ	: yanlış
xâtin-xalâc	: kadın kız, hanımlar
xâtircâm	: bir işin gönlündeki gibi olacağına inancı tam
xayâl	: düşünce, tasavvur, hayal, fikir; tahayyül, fantezi
xayâl sûr-	: hayal kur-
xayâl(i) perişân	: akli fikri yerinde değil/olmayan
xayrıxâh	: iyiliksever
xayrlâş-	: vedalaş-
xazân	: sonbaharda sararıp dökülmeye başlama yapraklar
xeş	: kardeş, aynı soydan
xicâlât	: mahcup

xıl	: tür, türlü; renk
xınâ	: kına
xıpçin	: çubuk, sopa, kamçı
xırâ	: loş, soluk, belirsiz, sönük, donuk, puslu
xırâ bøl-	: parlama-
xırâm äylä-	: işve yap-
xırâm et-	: dolaş-, gez-
xırâm qıl-	: yürü-
xırâmân	: salına salına yürüyen
xırmân	: harman
xıslât	: mizaç, huy
xıviç qòş-	: kamçı vur
xıyâbân	: iki tarafı ağaçlı yol, bulvar
xilmäxil	: türlü türlü
xiyla	: bir hayli
xob	: güzel
xoca	: efendi, bir yerin ya da bir şeyin sahibi
xocäkòrsin	: göstermelik
xocälik	: teşkilât, müessese
xòcäyin	: müdür, sahip, patron
xòp	: peki, tamam, olur
xorsın-	: iç çek-
xorsinıq kel-	: iç çek-
xoş	: evet, peki
xùd	: bazen iyi bazen kötü, bazen orada bazen burada
xud bexud	: gâh..... iyi gâh..... kötü, ya ondan ... ya bundan ...
xudbin	: menfaatçi
xuddi	: sanki, tıpkı
xulläs	: işte, hulasa, kısaca
xulläs endi	: işte şimdi
xulläs kälâm	
(xulläsi kälâm)	: hasılı kelâm
xum	: büyük küp
xùmâr	: bir şeye erişmeye, ulaşmaya çok arzulu olan, müştak; süzgün, humar
xumâr bâq-	: güzel bak
xummârlık	: bir şeyi çok istemek, arzu
xunâb	: sinirli bakan, takatsiz
xunâb öl-	: takatsiz ol-
xùnrez	: kan emicilik/ kan akıtan, katillik, kan dökme
xunuq	: çirkin
xursänd	: mutlu
xurşidi tâbân	: parlak güneş, çok parlak güneş
xuş	: güzel, iyi
xùş qâl	: hoşça kal
xuşhâl	: şad
xuşhân	: anlayışlı
xuşlä-	: sev-, hoşla git-
xuşnäfäs	: akıllı
xùşnùd et-	: hoşnut et-, mutlu et-
xuşqad	: alımlı, gönül okşayıcı

xuşròy	: güzel
xuştâr	: âşık
xuştârlık	: gönül alan
xuşxân	: müdrik
xuzûr qıl-	: keyif sür-
xafa bøl-	: üzül-, kederlen-

Y

yâ mägär	: belki de
yâd	: hatıra, aşına
yâd bøl-	: ezberle-
yâddän çıqar-	: unut-
yâdlâr	: yeleli
yägänä	: bir tane
yâğ	: taraf
yâğâç ärgümâq	: tahtadan at
yâğâç ât	: tabut
yâğdû	: aydınlık, nur; beklenti, ışık,
yağmâ	: yağma, çapul, zorla mal kapma
yâinki	: yahut
yäkä	: tek, sadece
yâki	: yahut, yoksa, veya, yahut
yäkkâş	: daima, her zaman, tek başına
yäksân	: fakir
yäktâ	: biricik, yegâne
yäktäk	: gömlek
yäktäk mâtâ	: gömlek kumaşı
yäläng	: bomboş
yälängäç	: açık, anlaşılır, tertemiz
yälâv	: bayrak, tuğ
yâlbâr-	: yalvar-
yäldâ	: yolculuk
yalğız	: bir başına, tek başına, anne babasız, tek, biricik
yalğız özi	: tek başına
yâlgızım	: biriciğim, bir tanem
yälpi	: topyekün, hepsi
yâlcın	: kızılık, alev
yaltâqlık	: yalakalık, dalkavukluk
yältir-	: parla-
yâmân	: çok
yâmâqçı	: kunduracı, ayakkabı tamircisi
yân	: çevre; cep, yan
yân-	: yan-, acele et-, şaşır-; sinirlen-
yân başlä-	: bir tarafa yönlendir-
yänä	: yine, üstelik
yânbağır	: taraf
yânbaşlä-	: uzan-, yat-; bir şeye cevap vermemek için bildirmeden kaçmak; bir tarafa eğilmek, bir tarafa eğ-, bir tarafa yönel-
yândâş	: yan yana, yakın, yandaş
yändir-	: aksettir-

yandır-	: kavur
yəngliğ	: gibi
yəngliş-	: yanıl-
yəngrä-	: çınla-, öt-; coş-, yankılan-
yəngäq çak-	: ceviz kır-
yəniq	: ateşli, coşkun
yənidä	: huzurunda, karşısında, önünde
yənini âl-	: himaye et-
yənma- yän	: yan yana
yənşä-	: çiçeklen-, güzelleş-, başkalarıyla geliş-, güzelleş-, çiçeklen-, yeşer-
yəntäk	: çöllerdeki yarım metre veya bir metre uzunluğunda zayıf ağaç
yäp-	: kapat-; eğ-
yäpin-	: acele etme-
yäq-	: yakış-, beğen-, hoşuna git-
yäq	: yön, taraf
yäqa tüt-	: hayret et-
yäqavayrân	: üst baş perişan
yäqdän küç çıq-	: yukarıdan bak-
yaqın böldi bükünkim	: bugünden belli oldu ki
yaqın qäl-	: yaklaş-
yäqläb ket-	: destekle-
yär	: dost
yarä-	: dayan-, cevap, karşılık ver-
yäräl-	: cevap ver-, karşılık ver-; yaratıl-
yäraqlä-	: parla-
yäräş	: barış
yaräş-	: yakış-
yäräşiq	: yakışmış
yärim yäşär	: altı aylık
yärim/yärm	: yarı
yäriş-	: aydınlan
yärit-	: aydınlat-
yarq et-	: gel-
yärqır-	: nur saçıp parlayıp dur-, parla-
yärqırä-	: parla-, parılda-
yäruğ	: ışık, ziya, nur; aydınlık, ıslıl ıslıl, nurlu, aydınlık, nurlu, aydınlık
yasä-	: yaptır-, yap-, işle-
yäsän-	: süslen-
yäsäniş	: süslenmek, güzel, zarif giyim
yäsli	: ana okulu, kreş; çocuk parkı
yästänib yät-	: uzanıp yat-
yäş	: göz yaşı
yäşär-	: düzel-, canlan-; yeşer-
yäşir	: gizle-
yäşlik qıl-	: tecrübesizlik et-
yäşnä-	: aç-
yäşürün	: gizlice
yät	: yabancı
yät-	: yat-, (mec.) bekle-, dur-, yat-, uzan-, yaşa-, bekle-

yâtıqrâq	: alçak
yâv	: düşman
yâvğân	: etsiz, yağsız hazırlanan yemek
yâvı	: düşman
yâvqur	: korkusuz
yâvüzlik	: kötülük, acımasızlık
yâvvâyi âzâdlik	: başıboş dolaşma
yaxâb ol-	: donup yok ol
yaxâb	: tarlayı sür-, buzlu su
yâxlit	: bütün
yaxşi kôr-	: sev-
yaxşiyâm/ yaxşiki	: çok şükür ki, çok şükür
yâydâq	: yayla
yâyrâ-	: coş-, eğlen- hürce eğlen-, mutlu ol-, zevk al-, oyna-
yâzıq dastûrxân	: kurulmuş sofrâ
yeçib ket-	: bırakıp git-, bağını çöz-
yeçintir-	: soyurt-
yekke	: tek başına
yel-	: es-, rüzgar gibi es-, uç-, dolaş-, dön-
yel	: insan organizmasının bir kısmının çürümesinden, bozulmasından mütevellit hastalık, veba
yelib qâl-	: çabuk yürü-, rüzgâr gibi uç-, rüzgâr gibi koş-
yelim	: destekçi
yelkâ qıs-	: “ne yapayım” anlamında omuz silk-, çaresizliğini anlat-
yellâr kôr-	: vebaya uğra-, veba ol-
yelpi-	: yelle-
yelvizâk	: cereyan, ısıcak, rüzgâr gibi geçen
yemir-	: harabeye çevir-, viran et-, berbat et-
yemirgûvçi	: paslandırıcı, çürütücü
yenç-	: döv-, ez-, kır-, katliam yap-
yeng-	: galip gel-
yeng	: kol
yeng şimâr-	: yenini sıva-, kolunu sıva-
yengil	: hafif
yengilrâq	: rahatça
yer kâvlâ-	: tünel aç-
yer şari	: yer küre
yer yöldâşi	: ay, kamer; uydu
yet-	: ulaş-, eriş-
yetâklâ-	: elinden tutup beraber yürü-, sürükle, koluna girip götür-, koluna gir-, götür-, gir-
yetâl-	: ulaş-, yet-
yeteklâ-	: koluna girip götür-
yetil-	: olgunlaş-, yet-
yetkâz-	: ulaştır-
yetûk	: olgun
yıgın	: toplantı
yılt et	: parla-
yıq-	: topla-
yıqıt-	: düşür-
yirik	: büyük, ünlü, meşhur

yoğril-	: bürün-
yòklä	: sokak
yòl	: defa, kere
yòl	: direksiyon
yòl başlä-	: yol göster-
yòl qoy-	: müsaade et-
yòl yâz-	: yol(una) halı ser-
yòläk	: avlu
yòlık-	: karşılaş-
yòlıq-	: maruz kal-, karşılaş-
yòlin tòs-	: yolunu kes-
yòlmä- yòl	: tekrar tekrar
yòl-yòläkäy	: yol boyunca
yoqât-	: kaybet-
yoqlär kişi	: ziyaretçi
yòqsillik	: yoksulluk
yörgäk	: kundak
yòsin	: tarz, şekil; vesile, yosun
yötäl-	: öksür-, öksür- (mec.) rüşvet ver-
yòy-	: yor-, (bir şeye) bağla-
yübâr-	: gönder-
yügür-	: koş-, geç-
yük	: yük, telâş, anne karnındaki bebek; bagaj
yüksäk	: yüce
yülät	: yakın gelmek, yakınlaşmak, yaslamak
yüldüzçä	: (astr.) yıldız
yülgüçlik	: hortumculuk
yülgün	: küçük çiçekli, beyazımsı, ufak yapraklı bir bitki
yülqın-	: kurtul-, ellerinin arasından sıyrılıp kurtul-
yümälä-	: yuvarla-
yümälâq xatlär	: şikâyet mektubu anlamına gelir, üstü kapalı anlatımla yapılıyor.
yüpänç	: teselli
yüpät-	: avut-
yüpünlik	: açıklık, çıplaklık, elbisesizlik
yür-	: yürü-, dolaş-
yüräk oynâğı	: kalp çarpıntısı
yürgülik	: halkın içinde yürümek, dolaşmak
yüriş	: hamle
yürtbâşi	: cumhurbaşkanı
yütüq	: başarı, kazanç
yüv-	: ıslat-, öde-, ver-
yüva âl-	: silebil-, temizle-
yüvvâş	: sessiz, sakın
yüz	: yanak
yüz bür-	: yüz çevir-
yüz fâiz	: baştan aşağı
yüz ögir-	: yüz çevir-
yüzi dâğ	: elemli, üzgün
yüzi qarâ bøl-	: utan-
yüztä- yüztä qıl-	: masa arkadaşlığı et-
yüz-yüz iç-	: kadeh kadeh iç-

Z

zäbh et-	: kurban et-
zâbıt	: fatih, subay, zabteden, bakıcı
zäbün	: perişan
zags byuro	: nikâh dairesi
zâğ	: karga
zâhir bøl-	: anlaşıl-, görün-, gerçekleş-
zâhir öl-	: görünen, anlaşılan
zâhmât	: sıkıntı, eziyet, rahatsızlık
zälvär	: ağırlık
zämbäräk	: top
zämin	: yer, dünya temel, esas, gövde; ekin ekilen yer/tarla
zämir	: mânâ
zäng	: asmadaki üzümün köke yakın ihtiyar/eski kısmı, toz
zängâr	: mavi, yeşil ile mavi arasındaki renge sahip olan
zängâri	: mavi
zängi	: zenci
zänglä-	: çürü-, paslan-
zäp (zäb)	: güzel, iyi
zäp örnäş-	: iyi bir şekilde yerleştir-
zär	: hazine
zâr	: muhtaç, inleyen, figan
zâr küt-	: muntazır bekle-
zärä	: atom bombası
zäräfşan	: altın, altın suyu
zäräfşan sùvi	: altın suyu
zäräng	: sert
zärb	: darbe
zärb qıl-	: çarp-
zärb yet-	: zulmedil
zärbdâr	: gayretli, becerikli
zärdâb yüt-	: büyük ızdırap çek-,
zärdâb	: ruhun büyük acı çekmesi; katık suyu
zärgär	: sarraf
zärgâldâq	: rengârenk
zärhäl	: altın (rengi)
zäriflär	: müdrikler
zärpeçäk	: yaban keteni
zärrä	: atom
zärù särsân	: muhtaç ve derdeber
zärür	: gerek, önemli
zât	: kimse
zäväl	: ecel; felâket, yokluk
zävk	: merak
zavod	: fabrika
zax târt-	: ıslan-
zax	: soğuk
zâye	: boşuna
zâye ketär-	: boşuna uğraş-
zeb	: süs

zebâ	: gayet güzel, çok güzel, berna, güzel; güzellik
zebûn	: zayıf, müşkül
zerik-	: usan-, sıkıl-
zevâl bøl-	: kaybol-, bat-, sön-
zıq	: asla geciktirmeyen, vakti az, aceleci
zid	: zıt
zilâl	: berrak
zim- ziyâ	: kapkaranlık, hiçbir şeyi görmeyecek derede karanlık
zimistân	: kapkaranlık
ziyrâk	: uyanık
zont	: infilak
zôr	: büyük ağır, gayretli, güç, kudret, harikulâde, mükemmel
zôr bâzâr	: güzel şölen, şölen, tantana
zôrğa	: zar zor
zôrğaginâ	: zar zor
zörlâr	: zalim, despot
zûdlik	: acele etmek, çabuk, hızlı
zuğum	: zulüm, baskı
zûkkâ	: zeki; güzel giyimli, züppe
zûlâl	: saf, hafif, soğuk, güzel, tatlı su; şerbet
zûlmât	: karanlık; sıkıntılı
zûlûmât	: karanlık
zûm	: an, çok az fırsat, an, lahza
zühre	: venüs

ÖZET

Erkin Vahidov, klasik Özbek şiirinin geleneklerini devam ettirdiği şiirlerinden oluşan “Yâşlik Devâni”nın yanı sıra vatandaşlık ruhu ile yoğrulmuş “Tirik Sayyâralar”, “Şarkiy Kirgâk”, “Yahşidir Aççık Hakikat” eserleri, savaş dönemlerinde yaşanan facialarından bahsettiği “Nidâ”, realist düşünceyle yazılan “Ruhlar İsyâni” adlı felsefî destanı, “İstanbul Fâciası” adlı dramasıyla Özbek edebiyatında ayrı bir yere sahiptir. Bunların yanı sıra o, mizahî şiirlerinden oluşan “Dânişkişlâk Latifaları” serisi ve “Âltin Devâr” komedisinin yanı sıra muhtelif tarihlerde yapmış olduğu şiir tercümeleri müstakil tercümeleri vardır. Bu tercümeler Şair Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, Ebû Ali İbn Sina, Aleksandr Blok, Aleksandr Tvardovski, Andrey Malişko, Bîdil, Bogumil Gyozel, Friedrich Schiller, Gevorg Emin, Goethe, Hâfız-ı Şîrazî, Mihail Svetlov, Mirza Gâlib, Muhammed İkbâl, Muhran Maçavariani, Rasul Hamzatov, Sergey Yesenin, Sil’va Kaputikyan ve Ülfet’ten bir çok şiir tercüme etmiştir. Erkin Vâhidov, dünya görüşü, vatandaşlık duygusu, edebî konularla ilgili müşahadelerini “Şâiru Şeru Şuur” adlı eseri ile “İztirâb” adlı eserinde ortaya koymuştur. O, Taşkent Devlet Üniversitesinde okuduğu dönemde (1955-1960) F. Karimov, M. Mallayev, S. Dâlimov, M. Koşcânov, F. Sulaymânova, Â. Şarafuddinov, L. Kayumov gibi meşhur tenkitçi, edebiyatçı âlimlerden dersler almıştır. Yine Erkin Vâhidov, aynı senelerde cumhuriyet Yazarlar birliğinde de ve bazı edebiyat mahfillerinde Mirtemir ve Gayratî’nin de sohbetlerine katılmıştır.

Sanatkârın, üslubunu şekillendirmesi ve bu çerçevede eserlerini ortaya koymasında toplumun içinde bulunduğu durum, dönemin siyasi gelişmeleri, edebî ortam ve yetiştirme ortamının önemi kadar onun istidadının derecesi, karakteri, bir millete mensup olma duygusu, vicdanı, inandıkları da önemli rol oynar. Bunların yanı sıra sanatçının kendine özgü ıstırapları ve yaşadığı zorluklar da bu yolda tesiri olan hususlardır. Bu itibarla Erkin Vâhidov’un sanat hayatında 1950’li yıllara kadar yazmış olduğu şiirlerinde tabiat manzaralarına bir çocuk bakışıyla tasvir etme gayreti vardır. “Yâşlik Devâni” adlı eseriyle 1960’lı yılları geçiren Vâhidov’un sosyalizmin hâkim olduğu bu dönemde daha ziyade klasik şiir geleneği çizgisinde şiirler yazdığı

görülür. Bu dönemdeki şiirlerinde bir taraftan sevgi motiflerini kullanırken, diğer taraftan da geleneksel şiirin türlerinin özellikle de gazelin canlanmasına yardımcı olmuştur. Şair insanın kanındaki ezeli, doğal, paha biçilemez duygu olan sevgi ile beraber, asırlardır sevgi terennümlerini söyleyen kadim gazeli olduğu gibi savunur, şiirsel gazel, öylesine şiirsel şekil anlamında değil, aynı zamanda, sevginin, sonsuz insani duyguların sembolü olarak da savunulur. Bu dönemlerde, aruzu ve gazeli savunmak gerçekten de büyük cesaret istemektedir. “Yâşlik Devâni”nda yer alan şiirleriyle Vâhidov, gazellerin şekli oluşumu konusunda yeni usulleri tecrübe etmiş, bunun yanı sıra Nevâî, Bâbü, Meşreb, Fuzulî gibi sanatkârların hem eserlerinin hem de kendilerinin hafızalarda canlı bir şekilde muhafazasını sağlamıştır.

Toplumda, yeni bir ruhun ve yeni fikirlerin oluşmamaya başladığı dönem olan 1950’li yılların ortaları, 60’lı yılların başlarında insanın iç dünyasına ait hususları ve hakikat olarak telakki ettiği konuları şiirlerinde işlemeye başlar. Milletinin başına gelenlerden dolayı mustarip olan şair kinayeli bir ahenk ile yoğurduğu şiirlerinde dönemin adaletsiz düzeninden, toplumdaki durgunluktan, mutlak itaati tercih eden kullardan şikâyet eder ve ülkesinde hükümrân olan istibdata karşı isyankâr şiirler yazar.

1970’li yıllarda şairin bütün âlimin derdini kendinde tecessüm ettiren şiir arayışları görülür. “Yokalgân Şer”le ilk örneğini ortaya koyduğu bu husus “Tirik sayyâralar” ve “İstanbul Fâciası” destanlarında görülür. Gerçek hayata yaklaşma, zamana, mekâna ve insan dair problemleri görebilme; bulduklarında beşerî anlamlar arama bu devirdeki en iyi destan ve şiirlere has özelliklerdir. Erkin Vohidov’un şiirlerinde -özellikle 1970-1980’li yıllarda- gerçeğe, rivayet ve hikâye usulüne temayül görülür. Bu dönemde yazmış olduğu şiirlerinde insanın hayatı, kaderinin belirsizliği, insanın ruh dünyasını oluşturan sırların tahlil edilmesi gayesi vardır.

Gerek nazım şeklerinde yapmaya çalıştığı yenilikler, gerekse muhtevada takip ettiği çizgi yönünden Özbek şiiri içerisinde eski ile zamanını birleştirme amacıyla olan Vâhidov, milletin çektiği sıkıntıları dile getirme gayret ve azmiyle şiirler yazmıştır.

ABSTRACT

Erkin Vâhidov has a special place in Uzbek literature with his “İstanbul Fâciası” named drama, “Ruhlar İsyânı” named philosophical epic, written with realistic thoughts, “Nidâ”, in which he mentioned disasters, experienced during war periods, his “Tirik Sayyâralar”, “Şarkiy Kirgâk” and “Yahşidir Aççık Hakikat” named works of art, formed with citizenship spirit, besides “Yâşlik Devânî”, composed of his poems, in which he continues the traditions of classical Uzbek poetry. In addition, there are poem translations, made by him on various dates, besides his “Âltin Devâr” comedy and “Dânişkişlâk Latifaları” series, composed of his comic poems. Poet, had translated numerous poems from Puşkin, Ebû Ali İbn Sina, A. Blok, A. Tvardovski, A. Malişko, Bîdil, B. Gyozel, F. Schiller, G. Emin, Goethe, Hâfız- ı Şîrazî, M. Svetlov, M. Gâlib, Muhammed İkbâl, M. Maçavariani, R. Hamzatov, S. Yesenin, Sil’va Kaputikyan and Ülfet. Erkin Vâhidov had laid his alignment, citizenship feelings and opinions related with literal issues within his “Şâiru Şeru Şuur” named work of art and “İztirâb” named work of art. He, during his education period (1955 – 1960) in Tashkent State University, had attended to the class of well – known critics, scientists of letters, such as F. Karimov, M. Mallayev, S. Dâlimov, M. Koşçânov, F. Sulaymânova, Â. Şarafuddinov and L. Kayumov. Again, Erkin Vâhidov, during the same period, had participated to the chats of Mirtemir and Gayratî at Republic Authors Association and some literal foundations.

Degree of his education, his character, his feeling for belonging to a Nation, his conscience and his beliefs had an important role as much as the conditions, under which his society lives, political developments of those days, literal environment and his educational environment during formation of his style and establish his works of art under this frame. Besides, artist’s unique agonies and experienced difficulties are also the issues, which affect his way. In this concept, in the artistic life of Erkin Vâhidov and his poems, written till 1950s, there are attempts to describe the natural panorama with a childish point of view. It is seen that Erkin Vâhidov, passed 1960s with his work of art, named “Yâşlik Devânî”, had primarily written poems in parallel to the classical poetry tradition during this period, to which socialism had governed. In his poems from that period, while he was using love motifs in one hand, he had aided traditional

poetry types, especially gazel, to revitalize. Poet fully advocates ancient gazel, which mentions love words for centuries, together with the eternal, natural, priceless feeling, love, which flows throughout the veins of human, and poetic gazel had been advocated not only by its poetic format meaning but also love as a symbol of indefinite humane feelings. During these periods, advocating aruz and gazel required a lot of courage. Vâhidov had experienced new methods on format establishment of gazels with his poems within “Yâşlik Devâni”, and also maintained the preservation of both works of arts of artists, such as Nevâî, Bâbü, Meşreb and Fuzulî, and poets, themselves in minds in a vital form.

During the mid 1950s and begging of 1960s, which is a period when a new spirit and new thoughts did not established within the society, he had commenced to write the issues of internal world of human and issues, which are deemed real by him, within his poems. Poet, who sore due to what happened to his nation, had complaint from the unfair order of the period, stability of the society and slaves, who prefer absolute obedience within his poems, which are formed with a metaphoric harmony, and written rebellious poems against the despotism, which was governing his country.

Poetical searches of the poet, which realized the problems of all science in him, had been seen during 1970s. This issue, of which first sample had been put forward with “Yokalgân Şer”, can also be seen in “Tirik Sayyâralar” and “İstanbul Fâciası” epics. Approaching to real life, seeing the problems of time, location and human, searching civil meanings within the findings are the characteristics of the best epics and poems of that period. In the poems of Erkin Vâhidov, especially during 1970s and 1980s, inclination to reality, hearsays and story method are seen. In his poems, which are written during this period, he had been trying to analyze the human’s life, uncertainty of destiny and secrets, composing the mental world of the human.

Vâhidov, who had tried to unite his time and ancient times within Uzbek poetry in connection with both his innovations, tried to be made on the poetic formats, and also the line, followed by him in the concept, had written poems with the effort and determination of mentioning the difficulties, experienced by his nation.